

Veszprémi

Szemle könyvek

12

A „VIDÉKI FISKÁLIS”
RUPERT REZSŐ

Veszprém

2019

VESZPRÉMI SZEMLE KÖNYVEK 12.

**A „VIDÉKI FISKÁLIS”
RUPERT REZSŐ**

**Publicisztikák,
nemzetgyűlési felszólalások,
interpellációk, képviselői indítványok
és
írások Rupert Rezsőről**

Összeállította
Földesi Ferenc

Veszprém, 2019

*„... liberális vagyok,
mert az igazi liberalizmus a felebaráti szeretetnek
s az emberegyenlőségnek,
a gyakorlati kereszténységnek politikája.”*

(Dr. Rupert Rezső)

**A „VIDÉKI FISKÁLIS”
RUPERT REZSŐ**

Veszprém, 2019

Sorozatszerkesztő: Csiszár Miklós

Technikai szerkesztő: Bucsy Balázs

A kötet megjelenését támogatta:
Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata
Veszprémi Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság
MTA VEAB Történettudományi Szakbizottság

ISBN 978-615-80904-2-1

ISSN: 2060-6109

Kiadja:

Veszprémi Szemle Várostartörténeti Közhasznú Alapítvány

8200 Veszprém, Baláca sor 10.

alapitvany@veszpremiszemle.hu

www.veszpremiszemle.hu

Felelős kiadó:

Faa Judit, a Kuratórium elnöke

Nyomda:

OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

A borító képei:

A címlapon: Dr. Rupert Rezső – Lázár Oszkár grafikája

2. oldalon: Dr. Rupert Rezső

736. oldalon: Rupert Rezső és fia, Rupert Rafael Szentesen 1956. október 23-án

Hátul: Dr. Rupert Rezső és Purjesz Juliska síremléke a Farkasréti temetőben

Forrás: A borítón látható fotók Szarka Gyözőné

sz.: Rupert Erzsébet családi archívuma.

Tartalomjegyzék

Az Olvasóhoz	13
Életrajza	12
Rupert Rezső politikus, jogász, újságíró	12
Szabad György: Egy polgári demokrata centenáriumán	29
<i>Emlékezés Rupert Rezsőre.</i>	29
Publicisztikák–Vezércikkek–Vélemények	33
1917	33
<i>Történelmi mezsgyén.</i>	33
<i>Nemzetiségi kérdés</i>	35
1918.....	38
<i>Kiskirályok földje.</i>	41
<i>Ézsau lencséjének</i>	44
<i>Két sánta honvéd</i>	46
<i>Nyitott kapuk</i>	49
<i>Marx!</i>	51
<i>Nyílt levél Erdős Bélának</i>	51
<i>Válasz dr. Rupert Rezső ügyvéd úr nyílt levelére</i>	61
<i>Menüett.....</i>	63
1919.....	66
<i>Dr. Rupert Rezső válasza Erdős Béla máv. főmérnök úrnak</i>	66
<i>Kasper József.</i>	74
<i>Függöny előtt.....</i>	75
<i>A veszprémi szociáldemokraták</i>	77
<i>Kovács Erzsí</i>	82
<i>Feszítsd meg!.....</i>	83
<i>Az executio.</i>	85
<i>Ellenforradalom.</i>	90
<i>A Károlyi-párt programja</i>	92
<i>Bern</i>	96
<i>A Károlyi-párt veszprémi szervezkedése.</i>	98
<i>Mariusz-napok</i>	102
<i>Fuzió</i>	105
<i>Lenni vagy nem lenni!</i>	107
<i>Nemzetgyűlési választások</i>	110
<i>Egy forró nap.</i>	112
<i>Mire vigyázatok kiszagdák a választásoknál?</i>	115
<i>Miért....?</i>	116

<i>Kunfi és – a Teremtő</i>	119
<i>Az utolsó percek.</i>	120
<i>Politikai értekezletek</i>	122
<i>Egy akol...</i>	125
<i>Carmen lugubre.</i>	129
<i>Az út</i>	131
<i>Nyílt-levél dr. Mohácsy Lajos úrhoz</i>	137
<i>Válasz dr. Mohácsy Lajos ev. lelkész úrnak</i>	141
<i>Nagyatádi Szabó István mosakodik.</i>	156
<i>S. O. S.!</i>	158
<i>A helyzet.</i>	161
<i>Fuzió</i>	163
<i>Faragott istenek.</i>	167
1920	169
<i>Rupert Rezső nyilatkozata</i>	169
<i>A magyarországi regresszió ellen.</i>	170
<i>Nyilatkozat.</i>	171
1921.	172
<i>Problémák</i>	172
<i>Rupert Rezső az ellene intézett támadásokról és kilépéséről</i>	178
<i>Rainprecht Antal</i>	179
<i>Ha majd bevonultok...</i>	185
<i>Levél Péter Bangha Bélához</i>	189
<i>Ferenc József szobra</i>	200
<i>Futóhomok</i>	201
<i>Rubicon</i>	205
<i>Akkor felfordul...</i>	209
<i>Örök internálás temploma.</i>	212
1922.	212
<i>„Íme, egy alkotmányos szabad állam körvonalai!”</i>	212
<i>Az Ébredők új offenzívája</i>	215
1923	217
<i>Egy lustrum távlatából</i>	217
<i>Száz magyar élet – Edvi Illés Károly.</i>	229
<i>A balatonfüredi ítélet.</i>	237
<i>Üzenet Jáva szigetére</i>	238
<i>A Rupert–Bogya-affér.</i>	241
<i>Rupert Rezső válasza Collas Tibor bárónak és Prónay Pál alezredesnek.</i>	243

<i>Megújhdás kellene...</i>	244
1924.....	247
<i>Legutolsó szavam.</i>	247
<i>Az új büntető novella</i>	251
<i>A büntetőnovella-tervezet „sajtójoga”</i>	254
<i>A Károlyi-pör jogkérdései</i>	258
<i>A magyar probléma titka.</i>	265
1925.....	268
<i>Vissza a polgárság evangéliumához</i>	268
<i>„M. kir. Rokkantház”</i>	271
<i>A gyűlölet professzorai</i>	274
1926.....	275
<i>Egy beszédet várunk...</i>	275
<i>A titkos társaságok.</i>	279
1930.....	282
<i>A Kossuth-párt zászlóbontása</i>	282
1931.....	284
<i>Reakció és antiszemitizmus.</i>	284
<i>Dr. Rupert Rezső programbeszéde</i>	292
<i>Előszó.</i>	297
1932.....	300
<i>„Mon pauvre De Séze!”</i>	300
1934.....	307
<i>„Félszeg humanisták”</i>	307
1935.....	316
<i>Az ellenméreg.</i>	316
1938.....	318
<i>„Ez a mozgalom távol esik a magyar lélektől!” Rupert Rezső válasza a MŰNE körlevelére</i>	318
1939.....	319
<i>Az Eötvös Emlékbizottság vacsorája.</i>	319
1952.....	324
<i>Fellebbezés az Anyos utca 1–3. szám alatti, ún. Rupert ház államosítása ellen</i>	324
Nemzetgyűlési felszólalások, interpellációk, törvényjavaslatok.....	327
A Nemzetgyűlés 1920. február 26-i ülése.....	327
<i>Hozzászólás: Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásakor.</i>	327

A Nemzetgyűlés 1920. április 27-i ülése	333
<i>A Mentelmi Bizottság jelentése a Kormányzóválasztáson történt katonai jelenlétről</i>	333
A Nemzetgyűlés 1920. június 17-i ülése	338
<i>A menekültek 1919. évi feldbachi táboráról – Szmracsányi György szerepéről.</i>	338
<i>A Nemzetgyűlés 1920. június 18-i ülésén Szmracsányi megkövetése . . .</i>	339
A Nemzetgyűlés 1920. augusztus 25-i ülése.	341
<i>Rupert Rezső felszólalása „A vagyon, az erkölcsiség és a személyiség hatályosabb büntetőjogi védelméről szóló törvényjavaslat” vitájában a botbüntetés ellen.</i>	341
A Nemzetgyűlés 1920. október 20-i ülése	357
<i>Rupert Rezső interpellációja polgári személyeknek a katonai hatóságok és bíróságok eljárása alól való kivétele tárgyában (Landau-eset kapcsán)</i>	357
A Nemzetgyűlés 1920. november 17-i ülése	381
<i>Rupert Rezső interpellációja a sajtószabadság és az igazságszolgáltatás zavartalanságának visszaállítása tárgyában</i>	381
A Nemzetgyűlés 1921. április 27-i ülése	399
<i>Interpelláció a veszprémi és székesfehérvári szintársulatok ügyében . .</i>	399
A Nemzetgyűlés 1921. december 10-i ülése	405
<i>Rupert Rezső interpellációja a bírósági sajtó-nyilvánosság tárgyában.</i>	405
Rupert Rezső interpellációja a Nemzetgyűlés 1922. február 7. ülésén.	427
A Nemzetgyűlés 1922. február 16-i ülése	434
<i>Rupert Rezső bejelenti mentelmi jogának megsértését (mérényletterv ellene és több képviselő ellen)</i>	434
A Nemzetgyűlés 1922. július 1-i ülése	437
<i>Rupert Rezső felszólalása az indemnitás kérdésében</i>	437
Indítvány	468
<i>október 6. nemzeti ünneppé nyilvánításáról</i>	468
A Nemzetgyűlés 1924. november 12-i ülése	468
<i>Rupert Rezső interpellációja a Kormányhoz a Károlyi-féle vagyonelkobzási perhez.</i>	468
A Nemzetgyűlés 1925. november 13. ülése.	476
<i>Hozzászólás a költségvetés vitájában (benne az 1918–1919. évi események tárgyalásával és 38 határozati javaslattal).</i>	476
A Nemzetgyűlés 1925. december 17-i ülése	533
<i>Rupert Rezső interpellációja a numerus clausus eltörlésére</i>	533

A Nemzetgyűlés illetékes bizottságának 1937. február 10-i ülése	547
<i>Az „az országgyűlés felsőháza jogkörének újabb megállapításáról”</i>	
<i>szóló 471. számú törvényjavaslat tárgyában benyújtott különvélemény. . .</i>	547
Különvélemény	556
<i>„a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról”</i>	
<i>szóló 702. számú törvényjavaslat tárgyában.</i>	556
Az képviselőház 1939. február 24-i ülése	571
<i>Felszólalás „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának</i>	
<i>korlátozásáról” szóló törvényjavaslat vitájában</i>	571
Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945. szeptember 12. ülése	591
<i>Felszólalás a Polgári Demokratapárt tagjaként a választójogi</i>	
<i>törvény általános vitájában.</i>	591
Vélemények, írások Rupert Rezsőről	599
1919	599
<i>Egyesült a kisköz- és földművespárt</i>	599
<i>Népgyűlés Devecserben.</i>	599
<i>Távozás a felelős szerkesztői posztról.</i>	601
1920	601
<i>A szemétdombon</i>	601
<i>Magánjellegű lovagias ügy</i>	605
<i>A hitvány kor</i>	608
<i>Ruppert kurzus-ellenes cikke a Neue Freie Presse-ben</i>	609
<i>Rupert</i>	612
<i>Másfél év előtt</i>	613
<i>Terror! Terror!!</i>	614
<i>Hétről – hétre.</i>	617
<i>Nádor Jenő: Rupert</i>	618
<i>Rupert követelése.</i>	620
<i>Rupert beszédéből</i>	621
<i>Rupert Rezső</i>	622
<i>(Fib.): Dr. Rupert Rezső.</i>	623
1921	625
<i>Pogány Béla: Rupert Rezső.</i>	625
<i>Résen</i>	629
1922	630
<i>Magyar Károly Veszprém megyei főispán számjeltávirata Bethlen István</i>	
<i>grófhoz a devecseri és nagyvázsonyi pótválasztások ügyében.</i>	630
<i>Rupert nagyvadbeszéde a nemzetgyűlésen</i>	631
<i>Jászi Oszkár: Rupert Rezső elmélete.</i>	631

	<i>Jászi Oszkár: Személyes kérdésben.</i>	634
1923		636
	<i>Zsolt Béla: Sárkányölő</i>	636
	<i>Tasnádi Kovács, Kádár, Budaváry</i>	637
	<i>Elítélték Rupert rágalmazóit</i>	640
	<i>Elégtétel Rupert Rezsőnek.</i>	643
	<i>Rupert sajtópere a Hazánk ellen.</i>	646
1924		649
	<i>Dr. Cs. L.: „Szent forradalom”!</i>	649
	<i>Zsolt Béla: Rupert</i>	651
	<i>Vázsonyi és Rupert.</i>	653
	<i>Elítélték Raiprecht rágalmazóját.</i>	655
	<i>Rupert devecseri beszámolója.</i>	660
	<i>Budaházy Miklós megtámadta Rupert Rezsőt.</i>	664
	<i>Az ember</i>	668
1925		670
	<i>(Bot.): Politikai arcképcsarnok: Rupert Rezső</i>	670
	<i>A nagy pör.</i>	672
1926		675
	<i>A Rupert-gyerekek.</i>	675
1927		675
	<i>Borbély Andor: Politikusok, akik nincsenek a fórumon – Rupert Rezső dr.</i>	675
1928		678
	<i>Rupert Rezső elítélése</i>	678
1931		679
	<i>(r. k.): Rupert</i>	679
1934		682
	<i>Kornitzer Béla: Rupert</i>	682
1935		686
	<i>Rupert Rezső mandátuma</i>	686
	<i>Zsolt Béla: Egy választás Pesten.</i>	686
	<i>Rupert Rezső ünneplése.</i>	689
	<i>Szerkesztőségi interjú</i>	690
1938		692
	<i>Kertész Mihály dr.: Húsz éve politikus Rupert Rezső.</i>	692
	<i>Móricz Zsigmond: Írói felelősség</i>	694
1939		697
	<i>Rupert Rezső ünneplése.</i>	697

1947	698
<i>Provokátorok</i>	698
Nekrológ	700
Nagy Vince: Egy apostol halálára	700
Felhasznált irodalom	702
Névmutató	703
Fotómelléklet	720

Az Olvasóhoz

Mielőtt kezébe venné, majd elkezdené olvasni Rupert Rezső¹ összegyűjtött írásait, a nemzetgyűlésben elhangzott felszólalásainak lejegyzett szövegét, néhány igazodási pontot célszerű közölni, hozzátéve, hogy az itt összegyűjtött irományok nem fedik le Rupert Rezső teljes írói munkásságát. Rendkívül sokat publikált, írt, vitatkozott. Mindaz, ami alább olvasható, csak egy kis szelete munkásságának, mert például nem szerepelnek benne a Veszprém városi önkormányzat ülésein, a Veszprémvármegyei tanácsüléseken, valamint a Fővárosi Törvényhatósági Bizottságban elmondott felszólalásai, az ott készült jegyzőkönyvi kivonatok sem.

Ugyanakkor joggal teheti fel a kérdést az olvasó: ugyan mi szükség van arra, hogy egy, a köztudatból teljesen „kikopott” – amúgy egy veszprémi – személy összegyűjtött írásai, felszólalásai, a róla leírt vélemények összegyűjtve megjelenjenek? Mit ad a ma olvasójának, ha „végigrágja” magát az itt közöltekben? Nos, véleményem szerint egy olyan egykori korszakot, a társadalmi folyamatok ismeretét, ami napjainkban nem mindenki előtt köztudott. Az itt közölt írások nem olyan kutatás eredménye, amely korabeli dokumentumokat értékelve szűrte le, majd foglalt írásba a ma embere. Ezek olyan vélemények, észrevételek és korlenyomatok, melyeket egy akkor élt, a közéletben tevékenyen munkálkodó, a társadalom rezdüléseire érzékenyen figyelő embertől származnak. De ő is csak egy ember, ő is tévedhet! – jegyezhető meg joggal, amit el is kell fogadnunk. Csak a ma emberének van egy előnye: megvizsgálhatja azt, hogy vajon Rupert Rezső „jóslataiban”, véleményeiben tévedett-e?

És még egy adalék az itt összegyűjtött írásokhoz, melyek között vannak önvalomások, vannak az éppen megtörtént – akár országos, akár helyi – bármilyen kis hatású eseményre adott reakciók, de vannak közöttük igen nagy horderejű megszólalások is. Számomra nyilvánvalóvá vált több közzétett irománya megismerése után: Rupert Rezső sokszor kulcsszerepet játszott egy-egy országos esemény kapcsán is. Ha nem is döntő, de sokszor a katalizátor szerepét töltötte be, pl. az első világháború utáni konszolidációs eseményekben.

De mindezekre a feltett kérdésekre – elolvasva a gyűjteményt –, a Kedves Olvasó megadhatja a választ, megbizonyosodhat Rupert Rezső szerepéről. Mint látható, a közölt írások – néhány kivételtől eltekintve – nem tartalmaznak jegyzeteket,

¹ Nevét több helyen – helytelenül – Ruppert Rezsőnek írják. A külföldi – elsősorban osztrák – sajtóban aláírása Dr. Rudolf Rupert-ként van jegyezve. A közölt írásokban (elsősorban amit róla írtak) javítottam a helytelen „Ruppert” írásmódot. Csak ott hagytam meg, hol stilisztikai értelme van.

magyarázatokat. Megítélésem szerint a terjedelmes jegyzetelés kezelhetetlenné tette volna a válogatást, valamint jelentősen növelte volna az oldalszámot is. Az olvasóra bízom – ismerve a ma elérhető számtalan elektronikus adatbázist –, hogy érdeklődésének, kíváncsiságának megfelelően rákeressen az érdekelt mozzanatra.²

A gyűjtemény négy fő fejezetből áll:

A publikációk: e blokkban szerepelnek a különböző napi, hetilapokban megjelent írásai. Természetesen – mivel egy időben a Veszprémi Hírlapnak volt a felelős szerkesztője – cikkei kezdetben itt jelentek meg. Ezeket – de minden írását is – mindig névvel vállalta, aláírva a teljes nevét. Csak néhányat közölt „–rr–”, vagy „R. R.” monogrammal. Ahogy írta egy közleményében: „*Minden cikkemet vagy aláírni, vagy szignálni szoktam.*”³ Közölt az újság nevében szerkesztőségi cikkeket is, amit ugyan nem írt alá, de a stílusa, a szóhasználata egyértelműen utal Rupert Rezsőre.

Miután 1920-ban megválasztották nemzetgyűlési képviselőnek, már nem írt a veszprémieknek, jobbára a Budapesten megjelenő *Világ* című lapot látja el írásaival, amiben talán közrejátszott a lap által vallott irányvonal is, amiről Purjesz Lajos,⁴ a *Világ* ikonikus főszerkesztője is vallott: „*Mindenkor érezte a Világ, hogy az újságírás tisztességének kérdése egyúttal a társadalom tisztességének kérdése is.*” De megjelentet írásokat több országos napi- és hetilapban, továbbá jelen volt a bécsi lapok némelyikében is.

Érdekességként meg kell említeni, hogy az általa korábban szerkesztett veszprémi lap „agyonhallgatta” parlamenti szereplését, felszólalásait, sőt időnként támadta is a lap hasábjain. Mindez bizonyára betudható a Rupert Rezső által követett irányvonallal, a „hivatalos kurzus” elleni kiállásával, illetve azzal a tettel, hogy erőteljesen támadta az ún. „zsidótörvényt”, valamint az Ébredő Magyarok Egyesületét. Rupert ezt az irányváltást – amit szerinte a Veszprémi Hírlap követett – így jellemezte: „... *a lap tulajdonosa a keresztényszocialista politikának kezdett teret adni újságja hasábjain, mit nevémmel fedezni erkölcsileg sem akartam...*”⁵

A parlamenti felszólalásai: igen nagy részt foglalnak el a Nemzetgyűlési, Országgyűlési jegyzőkönyvekben.⁶ Gyakorlatilag minden témához hozzászólt, interpellált, véleményt nyilvánított rövid, vagy hosszú felszólalásokban, vagy éppen a szónokok beszédét kommentálta bekiabálásával. Az itt közölteknel elhagyom a beszédére reagáló képviselők megjegyzéseit, vagy éppen a levezető elnök

² Például: <https://hungaricana.hu/hu/> vagy <https://www.arcanum.hu/hu/>

³ *Bécsi Magyar Újság*, 1922. július 16. 9.

⁴ Nem mellelleg a lap főszerkesztője Purjesz Lajos második feleségének volt a testvére.

⁵ *Bécsi Magyar Újság*, 1922. július 16. 9.

⁶ Megjegyzem, hogy a Hungaricana adatbázisában az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményében 6194 találat utal Rupert Rezsőre, melynek döntő többsége a különböző jegyzőkönyvi bejegyzéseket jelenti.

észrevételeit. A közölt szöveg tisztán Rupert Rezső felszólalásainak lejegyzett jegyzőkönyvi szövegeit tartalmazza. Ehhez még hozzátartozik, hogy nem közöltem minden felszólalásának szövegét, mivel azok jelentős terjedelemmel büszkélkednek. Belátásom szerint válogattam, törekedve arra, hogy a legérdekesebbeket közöljem, olyanokat, amelyek leképezik a kor történéseit, az éppen aktuális, de hatásában hosszantartó eseményekre reagáló felszólalásokat. Mindenek előtt parlamenti szereplésének kezdetére koncentráltam, illetve kiemeltem azokat a lényeges elemeket, melyek a korabeli időben is fajsúlyos kérdésnek számítottak (Numerus Clausus, II. zsidótörvény stb.).

Rupert Rezső felszólalásai egyébként – a korabeli leírások szerint – élményszámba mentek, a lapok majdnem teljes terjedelemben közölték a nemzetgyűlésben a személyével kapcsolatos történeteket, felszólalásokat, azonnali megjegyzéseket, de hogy beszámoltak róla, az biztos; – legyen akár vidéken megjelenő, akár budapesti kiadású újság.

Érdekességként érdemes megjegyezni, hogy az első hosszabb lélegzetvételű felszólalása egy, az alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozó törvényjavaslathoz kapcsolódik 1920-ban, míg az utolsó (1945. évi) a választójogi törvényjavaslathoz, ami után viszont távozik a politikai közéletből.

Vélemények Rupert Rezsőről: amiben – természetesen – van dicsérő, hozsánázó és van elítélő is. A kutatás alapján elmondható, hogy Rupertről halála utáni első és egyetlen terjedelmesebb megemlékező írást Szabad György, az Országgyűlés egykori elnöke írta 100 évvel a születése után. 1984. november 19-én a Magyar Jogász Szövetség Állam- és Jогtörténeti Bizottsága konferenciát szervezett: – a szervező dr. Járy Péter – *Rupert Rezső, egy polgári demokrata politikus jogi nézetei és kritikája* címmel. Azóta Rupert Rezsőről nem jelent meg [megemlékező, vagy éppen munkásságát bemutató] terjedelmesebb publikáció, vagy értékelés. Közéleti szerepéről – csekély terjedelemben – néhány, a politológia területén kutató, a Nagy Háború utáni közigazgatási, parlamenti rendszert vizsgáló PhD dolgozatban, esetleg publikációkban olvashatunk.

Névmutató: amely a gyűjtemény végén áll rendelkezésére az Olvasónak. Ez segít abban, hogy a kor neves szereplőire keressen, illetve mutatja, hogy Rupert Rezsőnek kik voltak a kortársai, kik azok, akiknek szellemét segítségül hívta mondanójának alátámasztására, és kik voltak: ellenfelei és barátai, valamint ellenségei.

Rupert Rezső írásai, felszólalásai valóban élményszámba mentek. Könnyű olvasmány abban a tekintetben, hogy a stílusa magával ragadó, logikus, érthető. Könnyű befogadni.

De nehéz olvasmány is, mert koncentrációt igényel, mély mondanivalója van, új gondolatokat indukál.

Rupert Rezső jóval többet érdemelne, mint e néhány oldal írásaiból és beszédeiből közölt válogatás: olyan személy, majd képviselő volt, aki csökönnyösen ragaszkodott elveihez, programjához. Nem hajolt el sem jobbra, sem balra. Nem „módosította” politikai hitvallását a divatos kurzusoknak megfelelően. Felületes szemlélőnek, aki az igen csak hiányos életrajzi adatait olvassa – úgy tűnhet – „szélkakas” módjára változtatta pártját. Azonban ha nagyobb gondossággal szemléljük tetteit, rá kell jönnünk, hogy nem ő változott – változott pártjának irányvonala, változott – esetenként durvult – a politikai közélet: amit viszon nem volt hajlandó követni, mert az elvei feladását jelentette volna. Mindezekhez már nem volt hajlandó idomulni. Véleményem szerint ennek is betudható, hogy voltak olyan évek, amikor csak ügyvédi hivatásának élt, a közélettől – még ha csak ideiglenesen is – de visszavonult. Visszavonulása a Budapestről történt kitelepítése után vált végérvényessé.

Rupert Rezsőt – volt iskolatársa a veszprémi piarista gimnáziumban – Rainprecht Antal akkori főispán így jellemezte: *„Az én kedves barátom politikai felfogásától egy világűr választja el az enyémet. [...] Nagy az ellentét tehát Rupert és közöttem, uraim és mégis minél nagyobb az, annál inkább kell tisztelnem Rupertben az önállóságot, a férfias karaktert, mely az övének – higgyék el uraim, még élete feláldozásával is – kifejezést mer adni.”*⁷

Maradt, akinek vallotta magát: konzervatív (liberális), „vidéki fiskális”.

*

Hálás köszönetemet szeretném kifejezni Szarka Gyözőné, született Rupert Erzsébetnek (Rupert Rafael lánya, Rupert Rezső unokája) a Rupert családra, de különösen a nagypajára vonatkozó információkért, az átadott és közlésre engedélyezett fotókért, iratokért. Nem különben köszönetemet fejezem ki Vajda Kálmánnének, született Rupert Ilonának is.

Ugyancsak köszönettel tartozok dr. Horváth Ferencnek, a Vác Város Levéltára igazgatójának, aki digitalizálta és megküldte az iratokat. Köszönöm Barátaim biztatását is, hogy nem engedték félbehagyni a könyv anyagának gyűjtését.

Földesi Ferenc

⁷ „Az executio.” *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 4. 2. A főispán válasza a szociáldemokrata beadványra.

Életrajza

Rupert Rezső politikus, jogász, újságíró

(Devecser, 1880. május 25. – Szentes, 1961. január 20.)

1880. május 25-én született Devecserben.⁸ A születési anyakönyvben Rudolf néven anyakönyvezték. Apja Rupert Ferenc, devecseri cipésmester, szintén devecseri születésű, anyja Szedlmayer Mária pápai születésű volt.⁹

A helyi római katolikus elemi népiskolában végezte el a hat osztályt, majd a tanulmányait a Pannonhalmi Szent-Benedek rendiek Pápai Katolikus Gimnáziumában kezdte az 1892/93-as tanévben. Tanulmányi eredményei fokozatosan javultak, az 1895/96-os tanévtől kezdve kitűnő tanuló volt. Az 1897/98-as tanévet már Veszprémben a Római Katolikus Főgimnáziumban folytatta. Érettségét az 1899/1900-as tanévben szerzett Veszprémben, kitűnő eredménnyel.¹⁰ Veszprémben a középiskolája alatt – a kiadott tanulmányi értesítők beszámolója szerint – többször kapott jutalmat és különdíjat. Így pl.: V. osztályos korában a Veszprémvármegyei alapból 84 frt, a Zsolnay-féle alapból 16 frt 10 krt díjat kapott, illetve a veszprémi „Magyar asztal-társaság” szorgalmáért és példás magaviseletéért 1 darab arany jutalomba részesítette. VI. osztályos korában a Veszprémvármegyei alapból 84 forint, a Zsolnay-féle alapból 16 ft 10 krt, Devics József apátkanonok adományából (szorgalom és jó magaviselet) 16 kr jutalmat, a Fekésházy-féle alap révén ajándékkönyvet kapott. Ösztöndíjas tanulóként VIII. osztályos korában a Horváth-féle alapból

⁸ Testvérei voltak, születési helyük Devecser: Ferenc (1882. 10. 13. – 1883. 11. 16.), Benjámín (1885. 03. 09.–?), Mária (1887. 04. 28. – 1888. 08. 12.), Anna (1889. 04. 04.–?), András (1890. 12. 18.–?. Házasságot kötött Veszprémben 1926. 10. 16-án), Róbert (1893. 05. 05. – ?. Házasságot kötött Nagyesztergáron 1920. 05. 13.), Ilona (1895. 01. 27. – 1896. 01. 28.)

⁹ Anyakönyvi bejegyzés: Rupert Rezső Budapest Székesfőváros polgármesterének 12131/ug-1937/7324 szám alatt kelt igazolványa értelmében tűzharcos. Bevezettetett a veszpréme gyházmegyei hatóságnak 1938. évi július hó 15-én kelt 3740 számú rendeletére.

¹⁰ 1900. évi piarista gimnáziumi végzős osztály: Osztályfőnök: Keller János SchP. Végzősök: Beöthy István, Bocs László, Börzsönyi Andor, Brand Ferenc, Gardos Aladár, Györgyi Géza, Jaszovszki János, Keller Mihály, Kijátz Elek, Kiss Dezső, Nagy János, Pintér Miklós, Pogány Imre, Regényi Sándor, **Rupert Rudolf**, Sándor Béla, Süme gy Dezső, Szilágyi Dezső, Szmodics Kázmér, Takács Gyula, Tóth György, Triske József, Vázsony Sándor, Véghely Dezső, Vida Zsigmond József, Zalai László

200 kr, a dr. Lánicz-féle alapból 168 kr, a Veszprémvármegyei alapból 168 kr összeget nyert el. Egy Horatius szerzemény műfordításával pályanyertes lett, míg egy Schiller műfordításért dicséretet kapott. Ugyanekkor a gimnázium gyűjteményes könyvébe fogadtak el egy dolgozatát, illetve pályanyertes dolgozatával (A tragikum Arany János költészetében) 20 kr jutalmat érdemelt ki.

Jogi tanulmányait az 1900/1901-es tanévben a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem jog- és államtudományi karán kezdte meg. Az egi jogakadémián az 1903/1904-es tanévtől volt hallgató. Egyetemi tanulmányainak végeztével 1905. október 26-tól dr. Edvi Illés Károly, a híres jogtudós és publicista ügyvéd mellé került joggyakorlatra. 1909-ben ügyvédi irodát nyitott Veszprémben.

Tartalékos főhadnagyként a pécsi 19. honvéd gyalogezredtől 1913. március 1-én helyezték át a veszprémi 31. honvéd gyalogezredhez. 1913. december 31-i hatállyal a védtörvény 59. § 1. bekezdése alapján a szolgálati kötelezettség teljesítése után – a tisztí rendfokozata megtartása nélkül – a honvédség kötelékéből elbocsátották.

A háborút – visszakapva rendfokozatát –, mint népfelkelő főhadnagy a szerb, montenegrói, albán és macedón harctereken harcolta végig a 31. népfelkelő gyalogezred, majd a 20. közös hegyidandár kötelékében. Különösen kitűnt az 1914 november-decemberi szerb offenzívánál, amikor századával mint utóvéd, a dubi szorost tartotta az utolsó pillanatig, mialatt a visszavonuló 4. közös és a 9. népfelkelő dandár Gyuricinél átkelt Bosznia földjére.

Már előzően is, mint városi képviselő és megyebizottsági tag aktívan vett részt a város és vármegye közéletében, amelyben mint a kisgazda-társadalom szervezője, vezető szerepe volt. Sokat és eredményesen dolgozott a vidéki sajtóban is.

Első felesége, Kompolthy Edit – akivel (a házassági anyakönyv tanúsága szerint) 1910. január 30-án kötött házasságot¹¹ Balatonalmádiban –, Kompolthy Edit.¹² Gyermekai: Rafael,¹³ Noémi,¹⁴ Edit („Jancsika”).¹⁵ Feleségétől, Kompolthy Edittől

¹¹ A családnál lévő házassági anyakönyv bejegyzésében a házasságkötés napjának 1910. január 23. szerepel.

¹² Apja Kompolthy Tivadar, anyja Leidl Teréz. (Veszprém, 1886. 08. 13. – ?) A keresztszülei Eötvös Károly és Fromm Etelka voltak.

¹³ Teljes anyakönyvezett neve: Rafael Rezső Tivadar. Székesfehérvár, 1910. 07. 01. – Limerick [Írország], 1996. 09. 14. Gosztonyi Máriaival Váchartyánban, 1939. december 16-án kötött házasságot. Gyermekük Erzsébet és Antónia. Az adatok pontosításában Szarka Gyözőné (Rupert Erzsébet), Rupert Rezső unokája volt segítségemre.

¹⁴ Balatonalmádi, 1912. szeptember 2. – Budapest, 1980. január 05. Férje Zerkowitz Ferenc (Budapest, 1909 – Budapest, 1982) volt, gyermekeik Ferenc, Noémi, Kristóf és Teréz.

¹⁵ Veszprém, 1914. június 15. – Pápa, 1957. április 30. Házasságáról Justh Oszkár huszárszázadossal (Budapest, 1898. 12. 04.–Szombathely, 1945.) – amit 1936. szeptember 24-én kötöttek Budapesten – 1936. október 1-én számoltak be a lapok.

1918. május 1-én elvált. Második felesége Purjesz Juliska,¹⁶ dr. Purjesz János Szentes város főügyészének és Lusztig Matildnak a lánya, akivel 1925. május 21-én kötött házasságot Budapesten. Egy lányuk született: Mária.¹⁷

1917. szeptember elején Rainprecht Antal főispán tiszteletbeli ügyésszé, majd novemberben a belügyminiszter kinevezte ideiglenes, később állandó főispáni titkárrá. Saját elmondása szerint ekkor kezdődött el a politikai pályafutása. Ebben az időben a Veszprémvármegyei Élelmezési Részvénytársaság ügyésze is volt. 1918. április végén az átmeneti gazdasági ügyek minisztere kinevezte a veszprémi átmeneti gazdasági ügyek miniszteri biztosává. Júliusban lemondott korábbi beosztásairól, és csak az árvaszéki ülnöki posztját tartotta meg. Veszprémben – a virilis jogon – városi képviselő és a megyei törvényhatósági bizottság tagja.

Az őszirózsás forradalom alatt, 1918. november 4-én beválasztották Veszprém város Nemzeti Tanácsa Intéző Bizottságába, amelynek az elnöke Rainprecht Antal volt.

Károlyi Mihály kormányát a kezdetektől támadta. A proletárdiktatúra kikiáltása után letartóztatták – túsznak választották ki a Tanácsköztársaság helyi, megyei rendje védelme érdekében. Túszsága április 24-től május 21-ig tartott, ami 27 nap volt.¹⁸

Miután kiengedték a veszprémi Várbörtönből, sikerült Bécsbe menekülnie.¹⁹ Ausztriában elsősor a feldbachi táborba internálták.²⁰ Bécsben, amíg vissza nem térhetett Magyarországra, az osztrák sajtóban igyekezett hazáját szolgálni, tagja volt a gr. Bethlen István vezette Antibolsevista Comité-nak (ABC).²¹

¹⁶ Előzőleg, 1923. június 3-án még arról számoltak be a budapesti lapok, hogy Dr. Szirmai Jenő budapesti ügyvéd eljegyezte Purjesz Juliskát (Szentes, 1899. augusztus 23. – ?, 1977) Szentesről. Rupert Rezsőné 1977. január végén halt meg, a férje mellé temették Budapesten.

¹⁷ Rupert Mária Budapesten született 1927. november 23-án. Házasságot kötött dr. Tóth Miklóssal (aki később a Legfelsőbb Bíróság tanácselnöke lett) 1951. június 19-én. Forrás: dr. Purjesz János levele dr. Járy Péterhez. Szarka Gyözőné Rupert Erzsébet tulajdonában.

¹⁸ Ilyen 27 naposak voltak még: dr. Óvári Ferenc, Kelemen Imre, Pósa Endre, Gácsér Lőrinc, Rósenberg Zoltán, Velty Ferenc, Velty István, Velty Miklós, Schiller Samu, Reininger Dezső, Politzer Miksa, Schmetz Miksa, Deutsch Izidor, Radocza Vince, Kulcsár Károly, Wertheim Imre.

¹⁹ A börtön-napjairól lásd: MIHÁLYFI 1920.

²⁰ Erről lásd: Nemzetgyűlés 1920. június 17-i és 18-i ülésén készült jegyzőkönyveket.

²¹ Erről lásd: Nemzetgyűlés 1920. június 17-i és 18-i ülésén készült jegyzőkönyveket. A bejegyzés az Országgyűlési Almanachban olvasható. Azonban ausztriai ténykedéséről elsődleges forrást nem találtam. A máshol hivatkozott Pester Lloyd-ban jelzett írásokat sem fedeztem fel, átnézve az újság 1919. májustól 1919. augusztus 10-ig terjedő lapszámait, hiszen Rupert e két időpont között tartózkodhatott Ausztriában. Azonban előfordulhatott, hogy írói álnéven jegyezte, vagy névtelenül közölte írásait.

A Tanácsköztársaság bukása után visszatért Veszprémbe. Újra átvette a Veszprémi Hírlap szerkesztését, amelyet előzően 1919. januártól március 23-ig végzett, annak ideiglenes szüneteltetéséig. Ismét felelős szerkesztőként dolgozott 1919. augusztus 10-től szeptember 7-ig, majd megvált a laptól.²² Emellett megkezdte Veszprém vármegye kispapjainak társadalmának ismételt szervezését. Az első nemzetgyűlési választásokat megelőzően 1919. szeptember elején a devecseri kerület kispapjainak programmal képviselőjévé jelölte, majd az 1920. évi választások alkalmával, Magyar Károllyal szemben nagy szótöbbséggel nemzetgyűlési képviselővé választották.

Amíg a kispapok párt tagja volt, részt vett a párt törvényelőkészítő bizottságai munkájában. Ő volt az 1920: I. tc-ben lefektetett alkotmánytörvény javaslatának előadója a pártterkezeteken; itt különösen az államfői jogok terjedelmének a nemzet jogával szemben való korlátozása érdekében igyekezett a pártot állásfoglalásra bírni.

Az 1920. évi választáson a devecseri körzetből bejutva a nemzetgyűlésbe, tagja lett az Igazságügyi-, a Mentelmi-, a Kérvényi- és az Összeférhetetlenségi Állandó Bizottságoknak – ez utóbbinak a jegyzője is volt.

Első parlamenti működését általában a nemzeti jogok harcos védelme jellemzi. Ő követelte először a nemzetgyűlésben, hogy az államforma és az államfői kérdés eldöntését népszavazásra kell bízni. Következésképpen küzdött: akár a közjog, akár a magánjog, büntetőjog, vagy a közigazgatás terén volt szó az összesség és az egyén jogairól. Parlamenti tevékenységének nagy része a sajtószabadságért vívott harcával volt kapcsolatos. Figyelemreméltó munkásságot fejtett ki az igazságügyi törvényhozás terén. Ő volt az előadója annak a kényes mentelmi jogi sérelemnek, amelyet a kormányzóválasztás idején a katonaság követett el a Ház ellen. Érdekesebb mentelmi ügyi felszólalásai az Andrássy-Rakovszky-ügyben mondott beszédei. Említésre méltó mentelmi ügyi felszólalása az is, mikor az első nemzetgyűlés utolsó ülésén (1922. február 16.) bejelentette, hogy ellene és több képviselőtársa ellen egy társaság, amelynek a tagjait le is leplezte, bombamerénylet készíti elő. (Később, áprilisban, mint ismeretes az Erzsébetvárosi Körben valóban történt is bombamerénylet, amelynek egyik kiszemelt áldozata ő volt; csak elkésése mentette meg a haláltól.)

Rupert jeles tevékenységet fejtett ki az interpellációival is. Egyik-másik interpellációja eseményszámba ment, így különösen az, amelyet a Landau-ügyben mondott. Ez az első jelentős lépés volt a konszolidáció kikényszerítésé felé.

²² „Dr. Rupert Rezső, lapunk felelős szerkesztője e tisztétől, politikai, elvi okokból megváltván, ezúton tolmácsoljuk az ő búcsú-üdvözlését szeretett olvasóközönségének. Mi, e lap szellemi munkásai is ugyanitt veszünk búcsút lángelméjű és ékes tollú kedves kollégánktól, s az a remény kecséget, hogy ha utaink ketté váltak is, barátságunk, amely részünkről mindenkor a legőszintébb volt, örökös marad.” *Veszprémi Hírlap*, 1919. szeptember 7. 2.

Emlékezetesebb interpellációi még azok is, amelyeket a téli fűtőanyag biztosítása, a sajtó papírellátása, több ízben az internálási rendszer megszüntetése, az ünnepi vasúti forgalom szünetelése, a parlamenti és bírósági sajtónyilvánosság, a MÁV-nevelőintézetek válsága, a közalkalmazottak szolgálati pragmatikája²³ és a rövid úton elbocsátott tisztviselők fegyelmi ügyeinek revíziója, a gabona- és állatforgalmi politika, a diáknyomor, a Somló-hegy védelme, Németh István volt tábori lelkész megveretése, az *Igazság* című lap kormánysubvenciójának leleplezése és a tósoki, valamint több Borsod-megyei kiszagdának katonatisztek által való megveretése tárgyában.

Mindezeknél nagyobb tevékenységet talán csak az általános törvényhozás munkájában és a hírlapirodalomban fejtett ki, mindig – az általa követett – liberalizmus hagyományai szellemében. Első beszédét az alkotmánytörvény (1920: I. tc.) tárgyalásakor tartotta, mint a kiszagdapárt hivatalos szónoka. Nevezetes beszédeként mondott még a fővárosi törvényjavaslat ellen, az árdrágítási javaslat tárgyalásánál, a bírák és az ügyészek fizetésrendezéséről, a numerus clausus és a botbüntetés ellen, a földreform tárgyalásakor, mikor több jelentős módosítását fogadták el, a párbaj ellen, az ingó- és ingatlan vagyonszállás tárgyában, az egyetemi törvényjavaslatához, a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítése tárgyában, az örösi és forgalmi adókhoz, a detronizációs törvényjavaslat tárgyalásakor, mikor Kossuth Lajos emlékének törvénybe iktatását is követelte, az ipartörvény-javaslatához, a választójogi törvényjavaslat ellen stb. Különösen említésre méltó beszédei még, melyekben az egész állami, nemzeti és társadalmi életet átfogó problémákat tárgyalt, az 1920/1921. évi költségvetéshez és az 1922. év első félévi indennitáshoz kapcsolódó felszólalásai, amelyekhez méltón sorakozik a második nemzetgyűlésen mondott indennitási beszéde.

Mindehhez járul ügyvédi ténykedése. Irodáját időközben Veszprémből Budapestre helyezte át, amit 1955-ig megtartott.

Az első nemzetgyűlésbe a devecséri kerület küldte kiszagdapárti programmal. Liberális felfogása miatt azonban már az első időkben összetűzése volt pártjával, amelyből 1921 májusában kilépett. Egy ideig párton kívül maradt, 1922-ben azonban a független kiszagdapárthoz (Rassay-párt) csatlakozott. Ennek programjaival vett részt az új nemzetgyűlési választásokban is. Régi kerületében lépett fel és a választás, amely végül is neki juttatta a kerület mandátumát, egyike volt a legizgalmasabb és leghevesebb lefolyásúnak. Pótválasztáson érte el győzelmét Taufer Gábor Andrásy-Friedrich-párti jelölttel szemben 743 szavazattöbbséggel. Az alapválasztáson Jókay Ihász Miklós egységspárti jelölt bukott ki.

²³ Korábban a közalkalmazottak jogait és kötelezettségeit különböző, más-más alkalmakkor hozott törvények szabályozták. E jogszabályokat pusztán praktikus megfontolásból gyűjtötték össze egy kiadványba – ezt hívták Szolgálati Pragmatikának.

1924. március 20-án a Kossuth Párt és a Függetlenségi 48-as Párt egyesült; az új párt neve Országos Kossuth Párt lett. Elnöknek Rupert Rezsőt választották. Már 1925. február 15-én Szentésre látogattak az Országos Kossuth Párt vezető politikusai, élükön Rupert Rezső országos pártelnökkel és Nagy Vince nyugalmazott belügyminiszterrel. A nyilvános népgyűlés megtartását a rendőrség nem engedélyezte, ezért Szentesen a Klauzál utcai volt Győri-féle vendéglőben tartották meg rendezvényüket. 1931. június 6-án a Szentesi Függetlenségi és a Kossuth Párt nyilvánosságra hozta, hogy dr. Rupert Rezsőt, a Kossuth Párt országos elnökét lépteti fel országgyűlési jelöltnek.

1926 júniusában Magyarországon is megalakult a Páneurópa Unió szekciója, amelyet a veszprémi Rainprecht Antal, a parlament baloldali ellenzékéhez tartozó képviselő szervezett meg.²⁴ A szervezet munkájában Rupert Rezső is aktívan részt vett. A magyarországi szekció terjeszkedése lassú, de állandó tendenciát mutatott.

Rupert hevesen támadta a faszizmust, szembeszállt az antiszemizmussal. 1935-től 1944-ig, a német megszállásig, a Fővárosi Törvényhatósági Bizottság tagja. 1944. június 30-i hatállyal a 1210/1944 számú M. E. rendelettel – fiával, dr. Rupert Rafaellel együtt – törölték az ügyvédek lajstromából.

A német megszállás után illegálitásban élt. 1945 után Budapesten ismét folytatta praxisát, ügyvédi irodát tartott fenn, a Kúria Ügyvédi Tanácsa tagja, és újfent a Fővárosi Törvényhatósági Bizottság tagja.

1938 júniusában többször meglátogatta a börtönbüntetésre ítélt Rákosi Mátyást, aki az ítéletét Szegeden töltötte. Ide utazott Rupert Rezső is egy felkérésre: „*Egy 'bizalmi egyéntől származó benti jelentés' a következőkről informálta a belügyi tárcát: 'július elején dr. Rupert Rezső országgyűlési képviselő is meglátogatta [Rákosit - S. A.], aki ez alkalommal saját aktív ellenforradalmi múltját ismertette, s arra akarta rábírni Rákosit, hogy vonuljon vissza a kommunista párt szolgálatából, abban az esetben biztosítja, hogy rövid időn belül kiszabadul a börtönből.'*”²⁵ Ez az „ismeretség” a későbbiekben – egyes vélemények szerint – akkor „hasznosult”, amikor Rupert Rezsőt csendben és „humánusan” kitelepítették Budapestről Rákosi ígérete ellenére.

Rupert Rezső Zsolt Béla publicistával és Ignotus-szal egy „egységfront” megteremtésén fáradoztak, amely a baloldali és liberális sajtó tizennégy orgánumát fogta volna össze. Ennek mozgatórugója Zsolt Béla volt, aki az Aradi utcai Abbázia kávéházba gyűjtötte maga köré „udvartartását”. A törzsasztalt Nagy Lajos, Németh Andor, Ignotus Pál, „...a fehérterror rémségeit a Parlamentben bátran leleplező

²⁴ VÁRADI 2006

²⁵ Seres Attila: Nemzeti ereklyéink egy politikai fogolyért. *Történelmi Szemle*, 2005/1–2. 164–165.

Ruppert [sic!] Rezső, a »titkára«,²⁶ és néha József Attila ülték körül. Céljuk a kormányt a szélsőjobbal összefűző kapcsolatainak leleplezése, továbbá az 1938. június 1-én bevezetett új sajtótörvény elleni tiltakozás lett volna.²⁷

A Kossuth Párt az 1939-es választásokra nem tudott önálló jelöltet kiállítani, de korábbi parlamenti képviselője, Rupert Rezső egyéniben, Devecserben Polgári Agrárpárt megjelöléssel mégis indulni tudott. Ott ugyan elbukott, de a Polgári Szabadságpárt listájáról bejutott a törvényhozásba. A parlamentben ezért a Polgári Szabadságpárt frakciójához csatlakozott.

1945-ben részt vett a Polgári Demokrata Párt (PDP) budapesti szervezésében, 1945. június 24-étől Dunántúl képviselőként tagja az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek.

Nemzetgyűlési képviselőként és a Fővárosi Törvényhatóság tagjaként is erőteljesen fellépet a német nemzetiségűek kitelepítése ellen. Több ízben is megkereste a miniszterelnököt, és kifogásolta a hivatalos nyilatkozatok érveit – a nagyhatalmi utasításokra, a fegyverszüneti szerződés előírásaira utalva –, mert azokat csak menetetőzésnek, a felelősségelhárítás eszközeként tartotta. *„Én csak egyet ajánlhatok – írja –, ha már nem tudok megbocsátani minden egyszerű embernek, aki nem volt vezető vagy hangadó, hanem csak afféle, mint a ‚szürke nyilas‘, akkor legalább bocsássatok meg a nemzethűeknek, és töröljétek ki rendeletekből azt a tollvonást, hogy még valamilyen szenvedést is kelljen igazolni, amely körül azután tág lehetőség nyílik bizottságaitoknak arra, hogy mindenkit kipusztítsanak, akit akarnak. Az eddigi hasonló eljárásokban is elég sokszor fordult elő, hogy a nemzethű embernek nem a ‚bűne‘, hanem a vagyona számított. [...] Kérlek még az utolsó órában is, tereld vissza az egész bosszúakciót a bosszúmentes józanság, igazság és igaz hazafiság keretei közé, és amit a bűnösök ellen végrehajtani kell is, azt bízd olyan emberekre, akik nem elfogultak amiatt, hogy az elmúlt években üldöztetés szenvedtek. [...] Azt is kérlek majd figyelembe venni a végrehajtási utasításban, hogy igen sok helyt az összeíró közegek volksbundisták voltak, mint pl. Budaörsön Seiler István tanító, akik önkényesen írogatták be olyanokról is a német nemzetiséget és német anyanyelvet, akik magyart akartak bevallani. [...] szüntesd meg azokat a községi zárlatokat is, amelyek talán még pestis idején is túl szigorúak lennének. És nagyon vigyázzatok, mert nemcsak a rendelet, hanem a tények szerint is – úgy látszik –*

²⁶ *Magyar Hírlap*, 1970. január 08. Komlós Aladár: Zsolt Béla. 7. Rupert Rezső járt közbe Nagybaczoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszternél Zsolt Béla hazahozatala érdekében, aki 1942-ben Kievdben munkaszolgálatos volt. Forrás: Rupert Mária levele dr. Jány Péterhez. Szarka Győzőné sz.: Rupert Erzsébet családi archívumából.

²⁷ Forrás: http://www.multesjovo.hu/hu/aitdownloadablefiles/download/aitfile/aitfile_id/2747/ (2018. 11. 30.)

vagyonra megy az egész játék, hiszen mint hallom, a nincstelennel szinte senki nem törődik, amint hogy az internálások idején is kb. így volt.”²⁸

A Magyar Kommunista Párt hatására 1945 nyarára a Polgári Demokrata Pártot (PDP) kiközösítették a függetlenségi frontból, melynek egyik befolyásos vezetőségi tagja Rupert Rezső volt. A PDP szempontjából „sorsdöntő”, a párt jövőbeni politikai irányvonala kijelölése és meghatározása, valamint az új pártvezetőség megválasztására hivatott nagyválasztmányi ülés 1947. október 26-án tartotta meg tanácskozását. Ez a nagyválasztmányi ülés hosszas viták, botrányos jelenetek után – a „vidéki” küldöttek az ülésről többször kivonultak –, végül is új vezetőségnek szavazott bizalmat. Rupert Rezsőt – aki korábban tagja volt a PDP szűkebb vezetőségének (a PDP alelnöke 1947. márciustól, a párt országos intézőbizottságának tagja 1947. júliustól) – a „pártból kilépettnek” tekintették. A kizárás közvetlen oka az volt, hogy Rupert Rezső és hét társa memorandumot fogalmazott meg, amelyben bírálták a PDP politikáját. Ezt a bírálatot eljuttatták a lapokhoz is. Ez adott okot arra, hogy a pártvezetőség – a kommunista párt nyomására – kizárja a nyolc párttagot. A kizárt párttagok azonnal egy új párt, az „Országos Kossuth Párt” megalakítását tervezték Rupert Rezső vezetésével, azonban ennek a bejegyzéséig sem jutottak el. Ezután Rupert Rezső a közélettől végleg visszavonult.²⁹

Politikusi pályafutása alatt Rupert Rezső 1920-ban az OKgP színeiben, 1922-ben függetlenként, 1931-ben a Nemzeti Radikális Párt, 1935-ben a Polgári Szabadságpárt jelöltjeként választották meg, és 4–4 alkalommal volt tagja az igazságügyi, valamint a mentelmi bizottságnak.

Ugyan Rákosi Mátyás a már említett okok miatt ígéretet tett arra, hogy nem fogják Budapestről kitelepíteni, azonban ígéretét nem tartotta be. Rupert Rezső 1951. július első napjaiban kapta meg a kitelepítési határozatot, hogy 48 órán belül el kell hagyni a budapesti Bajcsy-Zsilinszky utcai lakásukat és Besenyőtelekre, Füzesabony mellé kell költözni.³⁰ Rupert Rákosihoz küldött jogorvoslati kérelmet, azonban csak annyit ért el, hogy lánya Mária – aki ekkor már nem él velük – maradhatott Budapesten. Besenyőtelek településen 1953 nyárig élt feleségével, majd – mivel

²⁸ Idézi TÓTH 1993. 111–112 (MOL. J.Gy. Miniszterelnökség iratai 1173/1945.)

²⁹ A sajtó így számolt be erről: „Vérsi Mátyás és Rupert Rezső egy általuk megszervezett jobboldali kisebbségre támaszkodva puccszerűen magukhoz akarták kaparintani a párt és a párt sajtó vezetését. A kísérlet azonban a választmány fölényes baloldali többségén elbukott.” *Szabad Nép*, 1947. október 28. Kizárták a jobboldalt a Polgári Demokrata Pártból. 2.

³⁰ „Elég szomorú aktus volt – írja egy levelében Zerkowitz Ferenc –, mintha élve vennének részt saját temetésükön. De nem utaztak a hivatalos transzporttal, hanem külön, mint szabad polgárok, rendes vonaton. Kérvényt is beadtak, megfelelő alátámasztással, de hiába. [...] Rafi [Rupert Rafael] indexe az egyetemről és egypár hasonló írása és levélpapírja került a kezembe, mikor Apu [Rupert Rezső] irattárát adtuk át a hulladékgyűjtőknek; [...]” Forrás: Zerkowitz Ferenc levele Rupert Máriához. Szarka Gyözőné Rupert Erzsébet tulajdonában

Budapestre nem költözhetett – Szentesen, második felesége szüleinek a házába telepedett le. A lakást sógora, Purjesz János osztotta meg velük. Szentesen 1955-től a szentesi 2. számú Ügyvédi Munkaközösség tagja lett.³¹ 1958-ban az ügyvédeket felülvizsgáló bizottság – amely az ügyvédeket elsősorban politikai szempontból vizsgálta – magas kora ellenére is, de múltbeli érdemeire való tekintettel meghagyta az ügyvédek sorában.

Élete utolsó éveiben elvesztette szeme világát is. Itt halt meg 1961. január 20-án. Kívánsága szerint Budapesten, a Farkasréti temetőben³² temették el január 25-én. Sírjánál dr. Töröcsik Lajos, a szentesi ügyvédi munkaközösség elnöke mondott búcsúbeszédet.

Haláláról beszámolt a Népszava egy rövid „jelentéssel”: „*Dr. Ruppert [sic!] Rezső, a Horthy-fasizmus harcos ellenfele, 81 éves korában elhunyt. Temetése folyó hó 25-én, szerdán fél 2 órakor lesz a farkasréti temetőben.*”³³ A Magyar Nemzet emlékező hírében az szerepelt, hogy Rupert Rezső „...ismert ügyvéd volt, aki gyakran és bátran vállalta a politikai és faji üldözöttek védelmét a két világháború között Horthy bíróságai előtt. Személyében az egyik legidősebb működő ügyvéd hunyt el.”³⁴ Ugyancsak megemlékezett haláláról az Uj Élet című újság is: *Dr. Rupert Rezső ügyvéd, a Horthy-korszak egyik legbátrabb ellenzéki képviselője 81 éves korában elhunyt. Halála a magyar zsidóság körében is mély, osztatlan részvétet keltett. Mi nem felejtjük el következetes szembenállását a fehérterrorral szemben. Emlékezőnk éleshangú tiltakozásaira a jogtalanság és embertelenség ellen. Rupert Rezső volt az, aki megbélyegezte Héjjas Ivánnak, Francia-Kiss Mihálynak, Horthy pribékjeinek gyilkosságait. Rupert egész életében a politikai és faji üldözöttek oldalán állt. Minden tetteivel, bátor kiállásával méltán érdemelte ki kortársai és az utókor megbecsülését és tiszteletét.*³⁵ Megemlékezett haláláról a The Times című angol lap is, tudósítva az olvasót arról, hogy Rupert Rezső veterán magyar politikus Szentesen meghalt. Majd kiemeli: *„Rupert kiemelkedő liberális politikusként vált ismertté az első világháború után, bátor kiállása és heves beszédei a fehér terror ellen ellenségeskedést idéztek elő a magyar parlamentben. Hevesen ellenezte Magyarországot Hitlerrel való szövetségét. [...] A szovjetek által megszállt Magyarországon már nem vett részt aktívan a pártpolitikában.”*³⁶

Kortársa és a veszprémi Tanácsköztársaság alatti túsztársa dr. Mihályfi József ekként jellemezte:

³¹ Forrás: dr. Purjesz János levele dr. Járy Péterhez. Szarka Gyözőné Rupert Erzsébet tulajdonában.

³² Sírja a Nemzeti Sírkert része.

³³ *Népszava*, 1961. január 22. Halálozás. 2.

³⁴ *Magyar Nemzet*, 1961. január 24., Dr. Rupert Rezső. 6.

³⁵ *Uj Élet*, 1961. február 1. 4.

³⁶ *The Times* (London), 1961. február 1.

Utolsónak maradt a gárdából dr. Rupert Rezső, akit pedig érdeme szerint az elsők között kellene kiszervezni. Őserő, duzzadó szellem és ellenforradalmán typus. Ha mi mindnyájan a többiek dühösesek voltunk a rendszerre, ha mi elégedetlenkedtünk, forrongtunk és az elnyomatásért zúgolódtunk: Rupert Rezső barátunk százszorosán és ezerszeresen túltett mindnyájunkon.

Ha a többieknél csodálkoztunk, hogy miért kerültek be, őnála ezt természetesnek találtuk, mert ő még a proletariátus uralomra jutása előtt elkezdett harcot folytatott a Károlyi-rendszer és az ezáltal felszínre hozott szocialista komédiázások ellen s mint a kisgazdapártnak egyik vezető harcosa, szóval és tollával, annak varázsos erejével, a haza legnagyobb veszedelmének hirdette azt a kétszínű és hazafiatlan szereplést, amellyel ezek Magyarországot a legnagyobb pusztulásba beledönteni fogják.

Az ő éles esze és hazafiúi érzülete megsugalmazták neki, hogy mi lesz a Károlyi-kormány és a szocialisták szereplésének a vége – sajnos bekövetkezett, mert mindaz, ami van, az ő tervszerű gonosz működésüknek eredménye.

S mikor Rupert akkor ifjú lelkesedésének és tudásának egész erejével küzdött ama rendszer ellen, ő nem ijedt meg semmitől, hanem törhetetlenül és a meggyőződés entuziazmusával hirdette, hogy Károlyiéknak és a szocialistáknak pusztulniuk kell, mert ők végromlásba döntik Magyarországot.

Tehát a kommunista bandának ezt az embert el kellett az útból távolítania, mert aki már az előzményekért is úgy küzdött, az a mostani szomorú következményekért s azok ellen harcolni nem szűnt volna meg; hanem képes lett volna a legvehemensebben fellépni ellenük és képes lett volna szemükbe mondani, hogy gazemberek, rablók és bitangok.

Nem felejttem el azokat a szarkasztikus mosolyokat, azokat a lekicsinylő megjegyzéseket, amelyekkel Rupert az újságok hazugságait és a proletariátus dicsőítésére összehalmozott frázisait olvasás közben kísérte. Törhetetlenül hitte és meggyőződéseképpen hirdette, hogy a kommunista rendnek föltétlenül össze kell omlani és logikus eszével előre látta, hogy a népbolondító népbiztosok hogyan fognak majd repülősdit játszani és a lámpavasakra felfüggesztve, ott tornajátékot tartani.

Neki ott volt a helye közöttünk és mi örültünk a vele való együttlétnek. Ismerte ő nagyon jól a kommunista tanokat, tudta, mert olvasta és jól megjegyezte magának a kommunista kísérleteket és történeteket.

Elmondta tudását és applikálta a mi viszonyainkra és éles logikájával levezette, hogy Károlyi által megkezdett és a Lombroso kinézésű iparlovagok³⁷ által végrehajtott kommunista rendszernek önmagában össze kell omlania. De kifejtettük előtte és osztotta felfogásunkat, hogy a mostani rendszer összeomlása után keletkező

³⁷ Lombroso kinézésű iparlovagok: Lombroso, Cesare (1835–1909) olasz orvos, kriminológus, a „született bűnöző” tan hirdetője. Itt utalás a nevezettekre, mint „született” bűnözőkre.

új világban első dolgunk lesz a jog és alkotmányfolytonosság megszakadt fonalát helyreállítani és hazánk pénzügyi viszonyait megjavítani. És ebben a hazafias munkában, a hazafiak tudó és akaró tagjainak össze kell fogni és forni a hazafiság és alkotmányosság érzületében.

És ennek a hazafias munkának és együttes működésnek olyannak kell lenni, mely összezúzza örökre a reánk leselkedő mérges kígyónak fejét s mely megbünteti és eltiporja a gyenge jellemű bűnös egyéneket, akik szolgálatába szegődtek a bűn, a gonoszság és a haza tönkretételének.

Rupert Rezső volt a túszerium költője, ő volt a mi szíves fotográfusunk s ha elborult hangulattal tűnődtünk a rossz híreken és türelmetlenek voltunk, ő volt a mi felvidámítónk, az ő optimizmusával a mi megnyugtatónk.

Amilyen okos, logikus embert ismertünk meg benne egyik oldaláról, úgy láttuk benne a bohém és gondtalan természetet is megnyilvánulni. Egyik túsztársunknak elkeveredett a lavórja és kereste, hogy a takarító leányok nem tették-e másiknak az ágya alá, mert ott voltak elhelyezve. Rupert ágya alatt talált egy az övéhez hasonlót s mikor kérdést intézett hozzá, azt felelte, hogy bizony ő azt sem tudja, hogy volt-e neki és milyen volt az ő lavórja, de mindenesetre átadja a felismerni vélt mosdó-edényt.

Ez a lavórügy sokáig humoros alakban tárgyaltatott a túszeriumban; de végre a lavórt kereső tús sógorasszonya egy felismerési szemle után megállapította, hogy nem a Rupert birtokában levő veszett el, hanem a keresett lavór használaton kívüli állapotban volt egy másik szobában, így tudta meg Rupert, hogy mégis az övé az a bizonyos lavór.

Egyik éber őre volt annak, hogy a túsok jókedve alább ne hagyjon. Ezt már az első órában megalapozta, mikor a lehangolt túsokat, kik nem tudták, hogy a következő órában mi lesz velük, mert Csomor, a híres megjegyzéseivel gondoskodott arról, hogy csak rosszra készüljenek, sorban megkérdezték őket, hogy mi a kívánságuk, sokan úgy értették, utolsó kívánságuk, dr. Rupert tréfásan felelt:

– Kérek egy külföldi útlevelet.

[...]

Kedvesen élveztük, mikor kis gyermekei meglátogatták és a hozzájuk való ragaszkodás, szeretet megnyilvánulásaiból láttuk előcsillanni túsztársunknak érző szívét.

Kedves volt, mikor legkisebbik lánya, a négy éves kis Jancsika,³⁸ naponta bejött megvetni az ágyát. Derültünk, ahogy az apró kis baba megpacskolta jól a vánkókat, kisimította a lepedőt úgy, hogy fölmászott az ágy közepére, mert másképp a sarkokat nem érte el. Aztán összerendezte apukája bohémtanyáját s végül komolyan

³⁸ Első házasságából származó Editről van szó, akit a családban Jancsikának hívtak.

megkorholta, hogy: apuka nagyon rendetlen. Csakhogy valaki már egyszer akadt – gondoltuk – aki még Rupertet is megleckézteti.

Most, mikor túsóriumom emlékeit írom, hallom, hogy Rupert meglépett, elment Ausztriába s ott kiváló magyar emigránsok társaságában, a külföldi sajtót informálva, készíti elő a talajt a nemzeti felszabadulásra. Ha majd hazajön, melegen szorítunk vele kezét és emléksorainkat elsősorban az ő cenzúrája alá adjuk, hogy aztán ezt az ő megfigyeléseivel kiegészítve, túsóriumunk emlékeinek méltó megörökítésére közreműködjék.³⁹

Forrás: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés almanachjai. Születési anyakönyv: Deveser, Veszprém, Székesfehérvár, valamint a lábjegyzetben jelölt folyóiratok.

Földesi Ferenc

³⁹ MIHÁLYFI 2017 (1920), 43–46.

Szabad György: Egy polgári demokrata centenáriumán

Emlékezés Rupert Rezsőre⁴⁰

Indokolt-e, hogy áthulljon emlékezete az idő rostáján? Csupán a „pozitív hő-söket” kereső kamasz naiv illuzionizmusa, akkori kitaláltságot dacreakciója emelte meg szememben alakját a második világháború küszöbén? Vagy kontraszelektívnek, értékpazarlóknak bizonyul esetében is – mint annyiszor – társadalmunk kollektív emlékezete? – Így sorjázta bennem a kérdések múltkoriban, amikor egy történelmi probléma utóéletét kutatva Rupert Rezső számos polgári demokratikus megnyilatkozásainak egyikére bukkantam.

Közhelyként él még a múltunk iránt érdeklődők széles körének tudatában is, hogy igen gyöngék és bátortalanok voltak a polgári demokratikus erők a XIX., XX. század magyar közéletében. A polgári átalakulás menetének vizsgálójaként erős túlzásnak ítélem ezt újkori történetünk fontos periódusait illetően. A két világháború közt minden bizonnyal valóban kicsiny volt a polgári ellenzék demokratáinak a száma, de bátraknak csoportosulásuk sem volt híján. Közéjük tartozott a most száz esztendeje született Rupert Rezső máris ködbe vesző alakja. Neve az idősebb korosztályon kívül csupán egyes szaktanulmányok, emlékiratok olvasóinak fülében cseng valamelyest ismerősen, ami annál inkább érthető, hiszen hiába keressük azt még Magyarország története új szintézise e korszakot tárgyaló kötetének mutatójában is.

Messziről indul. A devecséri kisiparos fia, konzervatív pártfogók neveltje, pályakezdő jogászként, majd megyei politikusként még betölteni látszik támogatói legszebb reményeit. A dualista Monarchia megingathatatlanságába vetett hit illúzióinak bizonyulása, az általa is végigharcolt első világháború véres drámája, az őszirózsás forradalom, amellyel rokonszenvezik, a Tanácsköztársaság, amellyel szembekerül, az elkeserítő román megszállás, a diktátumnak tekintett trianoni béke s az undorát kiváltó fehérterror nemcsak szemléletváltásra készíti, hanem cselekvésre is. Akkor szakít a „konzervatív-keresztény” politikával, amikor a „kurzus” megsokszorozza annak táborát, a jobboldaliság páratlan konjunktúrája idején megy át a baloldalra. 1920-ban még kigazdapárti képviselőként kerül

⁴⁰ *Kritika*, 1980/9. 16.

a nemzetgyűlésbe, alig egy év múltán már a polgári köztársaság helyreállításának a híve, majd a Rassay Károly vezetésével formálódó liberális ellenzéki csoportosulás tagja. 1924-ben elnöke annak a korábban szervezett, kicsiny, de határozott ellenzéki pártalakulatnak, amelyik akkor vette fel Kossuth nevét, amikor fényes szaktudományi segédlettel már megkezdődött 1848–49 eszméinek s a polgári átalakulás vezető személyiségének diszkreditálása.

1926-ig és 1935-től a képviselőházba, korszakosan a fővárosi törvényhatósági bizottságban, a magyar polgári ellenzék megannyi szervezetében s a baloldali polgári sajtó hasábjain hallatja hangját. A fasiszta előretörés idején polgári elveinek fenntartásával fegyverbarátságra lép a szociáldemokrata parlamenti frakcióval és 1935-ben létrehozza azt a választási szövetséget, mely a polgári baloldalhoz csatlakoztatja Bajcsy-Zsilinszky Endrét.

Rupert nem az elmélet embere volt, hanem ízig-vérig gyakorlati politikus. (Korunk visszanező gyermekei hajlamosak a legyintésre, ha a múlt gyakorlati politikusairól esik szó. Pedig a magyar történelemnek – különösen a legújabb korinak – egyik igen fontos, elemzést is érdemlő vonása, hogy az igazán nagyformátumú gyakorlati politikusoknak még inkább híján volt, mint lényeglátó teoretikusoknak.) Rupert fegyvere a publicista tolla volt és a parlamenti debatter kivételes vitakészsége. Alighanem túlzás lenne azt állítani, hogy alkalmas lett volna a legális baloldali ellenzék olyannyira nélkülözött vezetőjének szerepére. De az bizonyos, hogy 1939-ig, Bajcsy-Zsilinszky újraválasztásáig bátorságával, leleményességével, pengeéles visszavágásaival valóságos parlamenti kaszkadóre volt a fasiszálódás elleni küzdelem potenciális vezető személyiségének.

Még az 1920-as évek elején az útkereső, ám a különítményesek terrorját és a jogtiprás hétköznapi formáit egyaránt elítélő ellenzéki politikus hangjának kivételes élességére felfigyelnek a szélsőjobboldal korifeusai, tanú rá a sértőnek szánt, de kedélyesen fogadott „rupertinencia” szójáték fenyegetésekkel társítása köreikben. Noha energiáinak óriási hányadát emészti fel a törvényesség oltalmazása, tevékenysége a retrográd erők nem szűnő, majd mindinkább növekvő nyomása ellenére sem merül ki a defenzívában. Szükségesnek tartja, hogy a törvényhozás „*a magyar földművesosztályt, különösen a földnélküli osztályt a lehetőség legmesszebb menő határáig földhöz juttassa*”. Rupert, az általános, titkos és egyenlő választójog régi előharcosa, az egyik legkövetkezetesebb ellenfele lesz a végre megszülető jogkiterjesztés jogfosztással társításának, a választói korhatár magasra emelésének, a nők rovására érvényesített hátrányos megkülönböztetésnek és a kétkezi munkások tömegeit kirekesztő praktikáknak. A kormánynak, amely „fél a néptől” – hangoztatja többek közt 1938-ban – tudomásul kell vennie, hogy mind a szegényparasztság, mind az ipari munkásság „*egy demokratikus és nem álparlamentarizmusban*

élő országban ... számottevő tényező, róla és nélküle többé az országban semmi sem történhetik”.

Se szeri, se száma haladó kezdeményezéseinek. Hadd példázzam kettővel őket. Alighanem a népi kollégiumok megszervezői közül is kevesen tudták, hogy Rupert már 1920-ban azt javasolja, *„kutassuk fel a falvakban a tehetséges kis parasztgyerekeket, és állítsunk fel internátusokat továbbtaníttatásukra”*, közérdekből és közérővel gondoskodva ellátásukról is minden tekintetben. 1938-ban bírálva azt a szűkmarkúságot, amellyel a milliárdos fegyverkezési programot megszavaztató kormányzat a munkások gyermeknevelési pótlékának ügyét kezelte, azt indítványozza, utasítsa a képviselőház a kormányt, hogy *„3 hónapon belül törvényjavaslatot terjesszen be, amely állami feladattá nyilvánítja és intézményesen gondoskodik arról, hogy minden gyermek 18 éves koráig, aki szüleinek, illetve kötelezett eltartóinak és saját magának hibáján kívül nélküli a fejlődéséhez szükséges táplálékot és ruházatot, megaláztatástól mentesen „megfelelő ellátásban részesüljön”.*

Rupert idejekorán és élesen fordul szembe azzal a kormányzati politikával, amely kész *„idegen ... érdekek kényére-kedvére odavetni”* az országot. Ausztria bekebelezésének napjaiban óv a tengelyhatalmak iránti egyoldalú elköteleződéstől, jó viszony megteremtését ajánlja a szomszédos kis nemzetekkel és a távolabbi „nagy kultúrállamokkal”. A hitlerista szomszédosság, a nyilas és a volksbundista szervezkedés kibontakozása nem gyengíti hangját, a nemzeti lét mindinkább felismert veszélyeztetettsége éppen hogy felerősíti azt. Német telepések leszármazottjaként tiltakozik a volksbundisták erőszakos „vissza-németesítési” akciói ellen, az alkotmányosság védelmezőjeként a „tudatlanságot”, a „fanatizmust”, a „zsákmányéhséget” meglovagló szélsőjobboldal törvénytelen módszerei s nem utolsósorban az ellen, hogy a kormányzat intézkedései mind politikailag, mind *„erkölcsileg és gazdaságilag is hozzájárulnak, hogy ez az ország a pusztulás szélére jusson”.* *„Feltámad bennünk a harag, a düh ez ellen a rendszer ellen – hangoztatja –, amely ezt az országot ide süllyesztette, arról a magaslatról”,* ahová az alkotmányos biztosítékok és a politikai erkölcs követelményrendszerét tekintve is a nagy reformerek – köztük az általa olyannyira tisztelt Kossuth – emelték.

A szidalmak és fenyegetések özöne sem tartja vissza Rupertet attól, hogy a „parancsuralmak kultuszát” terjesztő ellenfeleire hárítsa vissza a „hazaárulás” elene emelt vádját. Számtalanszor utalt arra, hogy a nemzeti sérelmek tényleges orvoslását, a magyar kisebbségek hathatós védelmét csak egy jogkiterjesztő s nem egy jogtipró magyar kormányzati rendszer biztosíthatja. Ezzel is összefügg határozott fellépése a fasiszta jogfosztó intézkedések törvénybeiktatása ellen.

Rupert magatartása egyértelmű cáfolója annak a hol túlzó vádként, hol sanda védekezésként annyit hangoztatott állításnak, hogy az idő tájt, amikor a zsidótörvényeket hozták, mindenki antiszemita volt, aki a hazai közélet hivatalos fórumain

szóhoz jutott. Példája bizonyítja, hogy a legalitás nehéz feltételei közt küzdő következetes polgári demokraták nem kötöttek kompromisszumot az embertelenséggel. Küzdöttek ellene.

Rupertet nem valamiféle ábrándos filantrópia, hanem a jogegyenlőség csorbítására mentséget nem ismerő polgári demokratizmusa és a pillanat politikai konjunktúráin túltekintő nemzetföltétele teszi a zsidótörvények párját ritkító bátorságú bírálójává. Élve azzal a lehetőséggel, amit úgy-ahogy a „formák” betartására még súlyt helyező kormányzat finnyássága biztosít, a második zsidótörvény vitájában éppen harmincszor szólal fel a képviselőházban nem csupán azért, hogy akadályozza „a katasztrófának a kodifikálását”, hanem azért is, hogy minél emlékezetesebbé tegye ország-világ előtt: a magyarságnak nem az egésze vállal bűnrészességet a jogfosztás és üldözés törvényesítésében. Teljes összhangban áll ezzel figyelmeztetése arra, hogy az antiszemitizmus legfőbb fegyvere a hamis általánosítás, legfőbb célja pedig a tömegek figyelmének „a fontos reformokról való elterelése”. Jogi és történelmi felkészültsége, nemzeti felelősségérzete, erkölcsi igényessége, politikai érettsége mind szerephez jut abban, ahogy rávilágít az érvelést helyettesítő demagógiára, a történelem meghamisítására, a hipokrizis mögé bújtatott közönséges haszonlesésre. Mint „különvélemény” előterjesztője elsőként szól hozzá a javaslatához, amit „vallási, nemzeti, emberi, alkotmányjogi, történelmi, gazdasági és külpolitikai szempontokból is elhibázottnak, igazságtalannak, a magyar jövőre is végzetesnek és a magyar nép lelkétől merőben idegennek” nyilvánít. Amikor véget ér a részletes vita, melynek során szinte minden paragrafus kapcsán törlési, majd módosítási indítványt terjeszt be, az önbizalomtól eltelt jobboldalon – a képviselőházi hivatalos napló szavai szerint – „derűltség” fogadja a jogfosztó igazságügy miniszter által „hazafiságból” nem kevéssel előbb leckéztetett Rupert meghatott szavait: „Azt kívánom ..., hogy a mi aggodalmaink ne váljanak valóra”, a kormánypárt és a nyilasok által megszavazott javaslat „ne váljék a haza kárára és romlására”.

Magyarország náci megszállása, az annyi figyelmeztetésében fenyegetőnek ítélt katasztrófa bekövetkezése idején csak a bujdosás mentette meg az idős politikus életét. A felszabadulás után részt vett a Polgári Demokrata Párt megszervezésében, de 1947-ben visszavonult a közéletből. A népi demokrácia programját nem tette magáévá, polgári demokrata maradt.

Mégse engedjük feledésbe merülni alakját, mert Rupert Rezső polgári demokrata volt akkor is, amikor kevesen vállalták a magyar közéletben azt, amit ő polgári demokratizmuson értett, azaz emberközpontú szemléletet és gyakorlatot, a szabadságjogokat védő, következetesen antifasiszta nemzeti politikát. egyszerűen értekezést, hogy legyen lehetősége az értékgyarapításnak.

Publicisztikák – Vezércikkek – Vélemények

1917⁴¹

Történelmi mezsgyén⁴²

A történelem óramutatója megint olyan pillanathoz ért, ahol a rugón, hogy az óra szabályosan tovább járhasson, feszíteni kell.

A jogegyenlőség, emberszabadság nagy koreszméje, mely végső következményeiben máig sem teljesedett be, világszerte újra döngeti azokat a kapukat, melyeken belül még mindig kiváltságos, önző osztályokat sejt. Hiába, a milliók sorsát érintő koreszméknek meg van az a kellemetlen szokásuk, hogy féleredményekkel nem elégszenek meg. Nem különösen nálunk, Magyarországon, melynek éghajlatát minden nagy eszme szereti azóta, hogy a magyar nemzet a legszebb és leghatalmasabb koreszmét, a kereszténységet, melynek minden más világboldogító eszme része csupán, oly tüneményes gyorsasággal nemcsak befogadta, de szinte államosította.

Azóta végzetünk, nemzeti létezésünk időt álló erejének titka talán, hogy minden reformot idejében megértettünk és megvalósítottunk.

Újra reform előtt állunk. Az a véres tusa, melyet vívunk, magunk s a világ elé tárta erőnket s egyúttal megtanított arra, hogy még jobban megizmosodhatunk. Erősek vagyunk – mert összeköt bennünket az a közös, szent érdek, mely csak szabad állam szabad polgárait egyesítheti; még erősebbekké lehetünk azonban, ha – amin erőnk épül – a polgári szabadságot még teljesebbé tesszük, szorosabbá fűzvény állam és polgára közt a közös érdek szálait.

Az államok nagyságának, hatalmának, maradandóságának nem egyetlen alapja: népeik hazaszeretete. Ha így volna, nem ismerné a történelem azt a sokszor megismétlődő „*nagyszerű halált, hol a temetkezés fölött egy ország vérben állt*”. Voltak hazaszerető szolganépek is, elbukták mind.

A nemzet, a haza – megszűntek csupán költői fogalmak lenni, a történelem kijózanító tanulságai alapján ráeszmélt végre minden nép, hogy nagysága, ereje,

⁴¹ 1907. évben jelent meg minden bizonnyal az első nagyobb terjedelmű írása: Könyvszemle, Egyházjog. A magyarországi egyházak alkotmánya és közigazgatása. III. kötet. Írta: Kosutány Ignác dr., egyetemi tanár. *Jogállam (Jog- és Államtudományi Szemle)*, 1907. január. 474–478.

⁴² *Veszprémvármegye*, 1917. november 11. 1.

öröklétüése – a tiszta erkölcsön kívül – függ még sok olyan tényezőtől, melyek inkább az anyagi-, a természettörvények uralma alá, mint a kedves, de szűk látókörű patriotizmus álmvilágába tartoznak.

„A történelem tényei kettős tekintetben hasznosíthatnak. Először: mint bizonyítékok; másodsor: mint anyag, melyből új szabályok fejthetők” – mondja Mohl.

Történelmi tény, hogy az osztálykiváltságok eltörlése, a jog- és szabadságeggyenlőség nyomában mindenütt az egész világon nemcsak lelki boldogság, az ember eszme diadalának tudata áradt szét a népek rétegein, nemcsak a kormányzatok lettek erkölcsösebbek, igazságosabbak – s a kultúra fejlettebb – hanem népszaporodás, általános gazdagodás is követte áldásként a polgárosulást, anélkül, hogy a jogok régi birtokosai jogvesztést vagy egyéb érdeksérelmet szenvedtek volna, sőt! Gondoljunk csak vissza a régi magyar jó időkre, a pár százezer magyar nemesre, kiknek helyén ma sok millió s Istennek hála, nem egészen szegény magyar él.

A vészmadarak pedig akkor is hirdették a reform nemzetpusztító hatását!

Ha igazuk lett volna: ma sem mi, sem a közben szintén modernizálódott Németország számban sokasodott, öntudatában erősödött, az államérdekekkel szolidarissá vált népe – legyenek annak rétegei bármily különbözők – nem állhatná egy egész világnak ostromát, s ellenségeink közül is bizonyára nem a szabad Anglia és Franciaország, hanem a máris romba dőlt Oroszország volna a hatalmasabb, hiszen az utóbbit a háború abban a boldog reformmentes állapotban találta, melyért sok régi, jó hazafi nálunk is küzdött annak idején.

Az erőpróba idején, ma állapíthatjuk meg csak igazán joggal, hogy a szabadság kiterjesztése kedvezett a nemzet megerősödésének. A reform megvalósított része, a rendiség eltörlése kiállta az idők próbáját. Ebből már következik, mint történelmi tanúság, mint szabály, hogy erősödésünket tovább is ezen az úton kell keresnünk: a jogok még szélesebb kiterjesztésének nemzeterősítő reformjába.

Király és nép együtt állnak e reform mellett. És e reform a tisztító vihar erejével fogja elsöpörni azokat, akik személyes érdeküket összetéveszteni akarják a haza érdekével, mely még a kiváltságos – csak a mai tisztátlan közélet mocsarában lehetséges – osztályuralom megdőlte árán is, bármily rosszul esik azoknak, akiket érint, azt követeli, hogy a hatalmas Magyarország élő porcikájának érezhesse magát annak minden polgára.

Nemzetiségi kérdés⁴³

A nemzetiségi kérdés az a hadállás, mely mögül azok, akiknek érdeke, hogy Magyarország osztályuralmi régi rendje fennmaradjon, a hazáért való aggodalom nevében védekeznek az ellen a megújulás ellen, melynek eredményeképpen a hazafiak más része és pedig nagyobb, messzebb látó része egy erős, fejlődésképes új Magyarországot remél. Oly Magyarországot, melyben tisztább lesz a közélet, erősebb a szabadság és az igazság, becsületesebb az egyenlőség, őszintébb és nem a halálmon levő osztályok kegyétől függő, s épp azért időnként felmondható a testvériség. Oly Magyarországot, melyben több lesz a boldog magyar, melynek földjén nemcsak azok szeretnek élni majd, a kiknek eddig jó dolguk volt.

Természetes, hogy akiket a reform az operáció fájdalomával érint, felszisszennek.

A polgári és embereszme azonban megért már annyira, hogy tekintélye ellen, aki ügyének sikerét veszélyeztetni nem akarja, nyíltan támadni nem mer.

Nem meri mondani: nekem az új rend nem kell, mert a régi patriarchális rend jobb volt, számomra másokkal szemben – kiket Isten velem egyrangú teremtményeinek el nem ismerem – előnyöket biztosított oly címeken – sógorság, protekció, hatalmi presszió –, melyeket az áhított új rend – csudálatosképp – polgári jogok, közéleti szereplés s jóléthez való jogcím alapjául elismerni nem akar, hanem ehelyett a minden jelzőtől ment Embert, az emberközi egyenlőséget, a polgárszabadság általánosítását, népuralmat és a munka, szorgalom, képesség, egyéni érdem és kiválóság stb. igen kellemetlenül hangzó fogalmait emlegeti, mint olyanokat, melyekre az állam a maga jövődjét, népének boldogságát alapítani akarja. Mindez bizony rossz auspicium azokra nézve, kik hatalmukat szilárdabb bázisra, mint vesztegetésekre egy nem tiszta közélet visszaéléseire alapítani nem tudják.

Jönnek hát a mumussal, falra festik a nemzetiségi veszély rémét, jósolják a magyar hegemonia napjának leáldozását.

Nem veszik észre, hogy a nemzet pár év alatt hirtelen nagykorúvá lett, gyermek módjára mumussal rémítgetni többé nem lehet.

A legelső magyar ember, a király és legnagyobb államférfiaink – mindannyi hazátféltő magyar – egyik sem félt a jogkiszélesítés demokratikus reformjától, mert az, ami egyúttal közéletünk tisztaságát jelenti, a magyar nemzet hegemoniáját.

Nem féltik mások sem, mindannyian magyarok és pedig milliók olyanok, akik a mai rendnek is teljes jogú polgárai.

Nincs is rá okuk. A nemzetiségi kérdés nem a holnap, hanem a múlt és a ma kérdése csak. A ma kérdése főleg; de 1914. július végétől, mikor a szuronyok élére került, nem a parlamentek, hanem a csatateretek kérdése lett.

⁴³ *Veszprémmegye*, 1917. december 02. 1–2.

Itt fog eldőlni ezeréves létünk s az idők végéig számított jövőnk vitátlansága, melyet eddig is nem a hazánkban élő nemzetiségek, hanem inkább velünk szomszédos államrokonaik vágyai veszélyeztettek. Ezeknek uszítása táplálta egyedül a magyar föld nemzetiségeinek, dicséretükre – sikerrel csak kis rétegüknek államellenes törekvéseit. És bár szinte szabad volt a vásár az izgatás terén, mert a kormányok a magyarság erőnyilvánulásainak ellensúlyozását sokszor a nemzetiségeknél keresték, s ezért velük csínján bántak, a nemzetiségek tömege mégis hű maradt a magyar államhoz s velünk válllvetve állta és állja azt a küzdelmet, mely részünkről mindenért folyik inkább, mint hazánk földjének szétदारabolásáért.

Ezért csak ellenségeink harcolnak!

Ha győznének, lenne csak vége a magyar hegemoniának és vége lenne akár akarjuk, akár nem. Ha azonban ők maradnak – mint látszik – a küzdelem porondján, nincs többé hatalom, mely a magyar hegemoniát veszélyeztesse. A levert Oroszország és Románia, az elvérzett Szerbia, hogy lehetnének elég erősek arra, hogy befolyást gyakorolva nemzetiségeinkre, megtörjék a magyar hatalmat, mikor az nekik erejük teljességének birtokában nem sikerült? Ha nem volt hatalmuk elég vonzó arra, hogy ellenünk fanatizálja idegen ajkú honfitársainkat, mindig a tömeget értem, mely rossz napjainkban is hűséggel állt meg a haza és király oldalán, hogyan lehet csak gondolni is arra, hogy bármelyik földresújtott hatalom kedvéért kiválni akarjon bármelyik nemzetiségünk annak az államnak boldogító közösségéből, mely dicsőséges diadalokkal bizonyította be, hogy elpusztulni nem tud és nem akar! A babéros győzők, legyenek bár idegen ajkú magyarok, nem fogják keresni azt a dicsőséget, hogy magukat egy megalázott, tekintélyét, hatalmát, jövőjét vesztő nép szolidáris rokonainak vallják, melyet ők, maguk is segítettek leverni. E téren szerzett érdemeiket nem fogják könnyelműen feladni.

Dicsőségünkben kérnek inkább majd részt s ezért nem is lesz érdekük, hogy az államhűség ellen, melyhez minden érdemük tapad, támadjanak. Annál kevésbé fog ez eszükbe jutni, mert kifelé elvesztve minden támaszukat, törekvéseik céltalansága felől – szemben állva egyrészt a király, másrészt a német és magyar nép közössé vált érdekeivel – eleve biztosak lehetnek.

Aztán ki hiszi azt, hogy ellenünk korbácsolt fajrokonaik, kiknek lelkét hosszú századokig fogja megülni ábrándjaiknak vérszaga, hogy egyszer eszükbe jutott „testvéreiket felszabadítani” s értük hiába elvérezni, nem fognak gyűlölettel és iszonyattal visszaemlékezni – talán örökre arra, hogy őket testvéreiknek nagy része szuronnyal várta a határokon? Meg fog szünni minden szolidaritás, melyet eddig létezőnek hittek, s minden idegen világból kiközösített nemzetiségeink érezni fogják majd, hogy a magyar földön kívül nincsen számukra hely, hogy a legszebb, a legdicsőbb az, ha ők is magyarnak vallják magukat. A győzelmes magyarság hatalmának, szabadságának, kultúrájának varázsa kell, hogy meghozza végre, hogy

pár évtized múlva szívében, nyelvében magyarrá legyen mindenki, aki a magyar földön él. Egyik nemzetiség jobban, mint a másik fog tüntetni magyarságával, hiszen csak úgy juthat nekik is dicsőségünkől, világhatalmi nagyságunkból megfelelő rész. Lesznek ők még szepesi szászok!

De előbb győznünk kell! Ezért mondom, hogy a nemzetiségi kérdés a ma és nem a holnap kérdése és ma is csak a csatatereké!

A győzelmes holnapnak más kérdései lesznek! A leverte irredenta nem azért halt meg, hogy – elvesztve minden, talaját – mindjárt élni kezdjen. Hanem majd élni, föltámadni kezdenek azok a törekvések, amelyeknek magját vérrel öntözte meg az, aki azokat a magáénak tekinti: a nép!

Tudni akarja miért szenvedett, látni akarja majd szenvedéseinek jól megérdemelt jutalmát. Akarni fogja, hogy saját sorsát maga intézzé, boldogságának, szerencséjének kovácsa maga legyen. A véráldozat egyenlősége után nem fog beleegyezni abba, hogy jogai is ne legyenek egyenlők, hogy lehessenek olyanok, akiknek helyzete kiváltságos legyen – milliók rovására.

A népuralom, a demokrácia lesz a jövő uralkodó planétája, nem pedig a nemzetiségi kérdés.

És ettől aztán már nincs miért félnünk! Nincs, mert az a demokrácia, melynek megvalósításáról szó lehet, szó lehet olyan népnél, mely hivatottságánál fogva világhatalmi jelentőségre emelkedett s lábai alatt olyan föld van, mely a gazdagság, jólét és fejlődés kimeríthetetlen lehetőségeit és kincses tárházát rejti magában: annál a népnél nem az a demokrácia lesz a cél, hogy mindenki rongyos nadrágban járjon, hanem az, hogy mindenki, aki megérdemli, a jólétnek – a tulajdonjog szentségének megőrzése mellett – minden kulturális és anyagi feltételeit megszerezhesse, s kiírtatván a kizsákmányolók és kizsákmányoltak közti megkülönböztetés minden oka, az egész nemzet a társadalomközi szeretet kapcsai között egyesíttessék.

Nemzeti létünk alapja biztos: hogy állam vagyunk és maradunk s nemzetközi önállóságunk is mielőbb teljes lesz, eldöntve már! Ami hiányzik ehhez, annak ígéretföldjét látjuk már, feléje minden magyar együtt tör; csak belső berendezkedésünk kérdései problémák még. Szociális fejlődésünk útja bizonytalan. Minden attól függ, hogy sikerül majd az arra hivatottaknak a nemzet lelkét ezekben a kérdésekben is harmóniába hozni. És e tekintetben éppen nem a nyelvi kérdések lesznek a döntők. Magyar és magyar közt is lesznek ellentétek s a parlamenti hegemonia kérdése majd mindig inkább függ a belső társadalmi mozgalmakkal járó pártalakulásoktól, mint a magyar és nemzetiségi elem számarányától.

Ha pedig a nemzetiségek, mint a magyar nemzet ellenségei tömörülnének pártokba, az egymás közötti viszálykodásunk abbahagyására fog kényszeríteni bennünket, kik mégis csak többen vagyunk, s akkor sem lesz baj. Ezért is fontos, hogy

most minden jogos igényt kielégítsünk, s ne maradjon egyéb feladatunk, mint összetartani azok ellen, akik nemzeti létünk ellen esetleg támadni akarnak.

Ha a népet saját bajainak orvoslása foglalná el s osztaná politikai pártokra, ezek a pártok is fanatizmusukban csakúgy, mint hatalmi érdekből a régi rend emberei, a szomszédban, a nemzetiségeknél keresnének szövetséget, mert a nép, vagy osztályuralom módszere ebben – a történelem tanúsága szerint – mindig közös volt. Akkor pedig a a magyar hegemoniát nem a nemzetiségek döntenék meg, hanem elégedetlenségüktől, s szenvedélyeiktől elragadva és elvakítva a magyar nemzet hűséges fiai maguk.

Ne találjon az utcán bennünket ez a veszedelem, ettől vérszemet kapnának újra az elszunnyadt nemzetiségi aspirációk, hanem bent a népparlamentben, hol a vetélkedés már nem folyik majd ember – hanem csak nemzetjogokért, államérendékért.

Akármit legyen aztán, a király és a magyar nép elég erős lesz visszaverni minden támadást, mely a trón és haza erősnek és biztosnak kipróbált fundamentumát – a magyar hegemoniát – bántani akarja.

Az agitátorok ellen ott van a büntető kódex, csak érvényesítését nem kell akadályozni, mint eddig – párthatalmi szempontokból.

De egyelőre meg kell kísérelnünk a jogkiterjesztést még a nemzetiségek javára is, mert ezzel a színmagyar elem igényei is kapcsolatosak s együtt kell haladnunk a vérhűségben most velünk lévő, s ezzel az államfegyelmet világosan és legbiztosabb módon tanúsító nemzetiségekkel, ha lehet!

És ha nem: akkor majd jön az abszolutizmus, de ez az abszolutizmus magyar lesz, magyar királynak és magyar nemzetnek: a magyar államnak igazságos, erkölcsi alapon, igazán szent egoizmuson nyugvó uralma azon a földön, melyet ezer évnél több, hogy Magyarországnak hívnak, hogy igaza legyen Senecának, aki szerint: *„Az állam legdicőbb formája az, melyben a szabadság teljességéből nem hiányzik más: csak az elpusztulás szabadalma”*.

Mit féltek kicsinyhitűek?

1918

Kiskirályok földje⁴⁴

volt eddig Magyarország. Természetes következménye annak, hogy itt valamely politikai irányzatnak uralomra kerülése úgyszólván kizárta más irányzatoknak érvényesülését. A nem uralkodó pártok valósággal száműzetésben éltek,

⁴⁴ *Veszprémvármegye*, 1918. január 20. 1–2.

képviselhették a nemzet rokonszenvének bármily irányait, a hatalom önkényes szava minden törekvésüknek gátat szabott.

Az uralkodó párt feje, szinte abszolút hatalom volt, kiskirály lefelé a nemzettel szemben, kicsike ember azonban fölfelé a trónnal szemben, mert – nem lévén hatalmának önmagából meríthető erkölcsi ereje – annak terjedelme és időbeli határa mindenkor az uralkodó tetszésétől függött. A nemzet minden öt évben legfeljebb egyszer – a választások napján – számított. Nem sokat. Tökéletlen választási rendszerünk lehetővé tette, hogy a hatalom tessék-lássék feltételét – a parlamenti többséget – parolával, vesztegetésekkel, hatalmi nyomással megszerezhessék azok az emberek, akik a magyarság vágyaival szemben úgyszólván mindenkor csak a lemondást, a kishitűséget képviselték.

Az ilyképp összemesterkélte többségnek éreznie kellett, hogy a választás ránézve csak formáság volt, a választók önkéntes vonzalmával igazi kapcsolódása nincs, hatalma lélekvásárláson alapszik. Nem is kereste többé az ötéves lustrum⁴⁵ alatt a választók kedvét, nem volt rájuk szüksége többé.

A kormány tudta, hogy többsége mindenkor enélkül is újra és újra összehozható lesz. Hatalma erről az oldalról tehát biztosítottnak látszott. És ez volt a fő. De ez volt egyúttal a nemzet végzete is. A nemzeti vágyakkal, jogokkal szemben vállalt kormányprogramok számára toborzott többség egyúttal kerékkötőjévé vált minden nemzeti irányú fejlődésnek, mert a másik, államának igényeivel és érzelmeivel is számolni akaró uralkodó mindenkor joggal hivatkozhatott a kormány mögött álló, dogmatikus 67-es alapon választott többségre, ha a kormány feje viszont a nemzet érzelmeire hivatkozott valamely nemzeties reform érdekében vagy valamely felülről jövő oly igénnyel szemben, mely a nemzet érzékenységét sértette. A többséget, hogy az nem képviseli a nemzet igazi akaratát, leleplezni nem lehetett.

Türni kellett a helyzet kényszerű következményeit, vagy távozni a hatalom polcáról. Szomorú tény, hogy a legtöbb kormányt elkábította a hatalom varázsa, férfiatlanul megalkudott, s vállalta azt az ellenszenves tusát, talán jobb meggyőződése ellenére, melyet az érvényesülésre törekvő nemzeti vágyaknak a dinasztia rosszul felfogott érdekeivel való összeütközése felidézett.

Mínél erősebb volt az összeütközés, a kormány, ha hatalmához görcsösen ragaszkodott, annak megtarthatása érdekében kénytelen volt a nemzettel szemben annál több hibát hibára halmozni, míg végre – hisz a legutóbbi nagy parlamenti küzdelmek még élénk emlékezetünkben vannak – a szenvedély vérbeborult szeme elől eltévedt minden köteles tekintet, alkotmánytisztelet: a nemzeti jogok erős várából, a parlamentből, utcára hordatta azokat a hazafiakat, akiknek nem volt más bűnük,

⁴⁵ Eredeti jelentése szerint (tisztítási, fényszerítés) egy ósrómai szertartás, melyet az ötvenkénti népszámlálások után tartottak. A szó erre utalva ötéves időszakot vagy időtartamot is jelölhet. Esetünkben az öt évenként tartott követválasztást jelenti.

minthogy ennek a várnak, a nemzet igazi vágyainak, jogainak férfias védelmezőivé szegődtek.

Természetes, hogy az ilyképp védtelenné vált vár, az idegen érdekek ostromát nem állhatta. Nemzeti vágyaink érvényesüléséről egyelőre le kellett mondani, s mert gróf Tisza, aki egy nemzet reménységeit így le tudta törni, még mindig hatalmon volt, nem lehetett a magyar érdekek erősebb érvényesüléséről akkor sem szó, mikor a háború kitörésével elérkezett az a történelmi pillanat, mely minden reményünk valóra váltását máról-holnapra meghozhatta volna. Meg is hozta volna, ha egy elégedett, s alkotmányos hatalmának birtokától meg nem fosztott nemzet igényeivel kellett volna számot vetni azoknak, akik erejére apellálnak.

A nemzetek életét nem a pillanatnyi alkalmazkodás sikerei vagy sikertelenségei irányítják. Gróf Tisza végzetes tévedése volt, hogy egyedül magát tartott elég nagynak arra, hogy ezt a nemzetet fejlődési tehetőségének legfontosabb perceiben kormányozza. Nem volt meg az átfogó, messzebbre ható pillantása, mely a fejlődési erők maguktól való érvényesülésének kérlelhetetlen logikáját meglátja, s a nemzetek életében pillanatnyi mestersége akadályoknak szerepet nem szán, ha ezek az akadályok átmenetileg fájdalmasaknak látszanak is.

Operációt akart végezni, s nem tudja, hogy késének a szív burkán is át kell hatolnia, ha azt – a nemzeti önállóságra való törekvést – amit ő – mert hatalmának nem kedvezett – betegségnek tartott, a nemzet testéből kivágni akarja.

Megsértve a nemzet szentelt és kedvelt intézményeit, alkotmányos garanciáit, további útja adva volt.

„Ránézve most már – Csemegi Károlynak az abszolutizmus embereire olvasott szavait idézem – merő kénytelenség volt, hogy mindig az erősebb legyen, s az erő alkalmazásában ki ne fáradjon.”

Kiskirálynak kellett lennie, kinek számára a dinasztiaival szemben a megalkuvás, a nemzettel szemben pedig csak az önkény rideg érvényesítése lehetett a varázserő, melyben hatalma biztosítékát látta és látnia kellett, mert a hatalom polcáról távozván, tisztában kellett lennie azzal, hogy az erőszakosságával felszított gyűlölet az események előtéréről le fogja szorítani, s legfeljebb ha a feledés lesz az, ami további erkölcsi következmények kellemetlenségeitől megóvja.

Ne tévesszen meg senkit, hogy pártja még mellette állt. Emberei érdekeltek hibáiban, összeköti őket vele a kielégített érdekek hálás emléke, s az erkölcsi szolidaritás. Ők szolgáltatták – tisztelet a kivételeknek – a kórust ahhoz a scénához, mikor a nemzet legjobbait, köztük egy Andrássyt, Apponyit cinikus mosolygások közben kihurcolták a parlamentből, mert ott a nemzet igazságát hirdették. A jóérzésűek útja ma is nyitva van, a többi számára nincsen alibi. A nemzet felébredt öntudata

– mihelyt szóhoz jut – el fogja őket söpörni a rossz idők minden rossz emlékével együtt.⁴⁶

A kiskirályok ideje lejárt, hiába kínálkoznak fel olcsóbb árak mellett az erkölcsi erőkre támaszkodó új rend ellen most is untalan. Elmúlt a rossz álom, hogy ezentúl egy ember személye fontos lehessen a nemzet életében.

Ézsau lencséjének⁴⁷

nézik az ország sorsát azok, akik pillanatnyi megkönnyebbülésért minden áron való békével akarják kockára vetni véren szerzett örökségét: független államiségének talán örök időkre való biztosítását. Azt hiszik, ha most enélkül békét kötünk, örökre betömtük a viharok száját, s az egész emberiséget megváltottuk. Hacsak igaz volna!

Nem kell nekik annexió, nem kell nekik hadi kárpótlás. Jól van! Ez békeszerető, fennkölt lelkű királyunk akarata is. És mindenkié, aki a háborúk gyökerét, a bosszúvágyat, melyet az elvesztett területek után való sóvárgás legjobban táplál, kiirtani akarja. A tragikus tévedés csak az, hogy a bosszúvágy továbbra is történelmi tényező marad, s kényszerűségből bármennyire hirdessék ellenségeink is az annexiómentes békét, célunkat – a reváns-gondolat kiirtását – nem fogjuk elérni. Legfeljebb érvényesülését tudjuk meggátolni, de csak akkor, ha a békét úgy köthetjük meg, hogy gondoskodunk oly nemzetközi erőegyensúly létrehozásáról, mely eleve elveszi kedvét minden hatalomnak attól, hogy bennünket még egyszer éhes étvággal megtámadjon. Egyetlen eszköznek látszik erre, velünk érzelem és érdekközösségre kényszerült új államok alakítása, s világgazdasági szabadságunk mások tetszésétől nem függő biztosítása.

Ily béke eléréséhez azonban – minden arra mutat – még időre, kitartásra van szükségünk. Ezt az áldozatot meghozni annál könnyebbnek látszik, mert hiszen ellenségeink közül a leghatalmasabb, íme összeroppant már. A kényszerűségtől, hogy ránk nézve kedvező békét kössön, alig mentheti meg más, mintha türelmetlen békemohóságunkkal, belső elégedetlenségünkkel az útban levő eseményeknek elébe vágunk.

Ez csak azoknak lehet célja, akiknek nemcsak annexió nem kell, hanem – mint az Internationalének – saját hazájuk földje sem.

⁴⁶ Írása minden bizonnyal utalás az 1904. évi kormányválság kezdetére, az ún. „zsebkendőszavazás” néven elhíresült házszabály-módosító javaslat elfogadására. Az 1905-ös választáson a Szabadelvű Párt az eddig abszolút többségét elvesztve, Tisza István kénytelen volt lemondani. A válság majd csak a Wekerle-kormány megalakulásával oldódik meg.

⁴⁷ *Veszprémvármegye*, 1918. február 2. 1–2.

Az orosz eseményektől felbátorítva a nemzetköziek már-már azt hiszik, hogy idejük elérkezett.

Félnek, hogy ha kitartunk, a nacionalista államuk rendszere diadalmaskodik, s legalább nálunk és szövetségeseinknél marad a hazának régi fogalma. Ezért járnak rágalmazni Stockholmba, saját hazájukat, ezért beszélnek itthon is úgy, mintha nem is magyarok, hanem ellenségeink szövetségesei volnának.

A halál békéjét akarják. Megittasodtak a bolsevik dicsőségtől. Utánozni akarják őket anélkül, hogy számot vetnének azzal, hogy Oroszországban mások a forradalmi uralom feltételei és lehetőségei, mint nálunk és anélkül, hogy meglátnák, hogy ott tulajdonképpen a legrémesebb despócia, a tömegdespócia ütötte föl a fejét, a hatalom véres logikájával igazolván, hogy a zsarnokságnak természete és eszközei ugyanazok, akár a milliók közül egy, akár a milliók gyakorolják azt. Az eredmény is ugyanaz: az uralomról leszorított jog állandósított küzdelme a bitorló hatalom ellen, a rettegés és szenvedések rendszeresítése –, nemcsak az államnak, hanem az emberjogoknak is a szenvedély, az esetlegességek hullámaira való kilökése.

Pedig a nemzetköziség alaptétele is éppen a jog uralmának biztosítása volna, csak még nagyobb területen, az egész világon, belső határok nélkül. Utópiának megjárja, de míg ellenségeink más véleményen vannak, pedig így van, az egyoldalú nemzetköziség hazaárulás, elősegítése annak, hogy a hazai nacionalizmus helyébe valamely más, idegen nacionalizmus uralma lépjen, azoknak a hatalmaknak uralma, melyeknek fiai nem voltak elég botorok doktrínáknak felülni.

És a valóság tulajdonképpen – mint az orosz példából látjuk – az, hogy az internationalé csak cégér emberei számára s mihelyt a hatalom kezükbe kerül, a legvadabb nacionalistákká lesznek, persze a maguk módja szerint, s nemhogy fontosnak tartanak a népek szabadságát, hanem ellene törnek, mihelyt azok – pedig az ő receptjük szerint – valóban szabadokká lenni megkísérlik. A finnek mozgalmának vérbefojtása, Lengyelország, Ukrajna különválásának, állami önállóságának akadályozása, a béketárgyalásoknak e kérdések miatt való húzása-halasztása ténybeli bizonyítékai mindennek. De annak legalább is, hogy az internacionálé ideje nincs itt, s még ha hatalomra kerül is, számot kell vetnie annak a földnek belső erejével, amely fölél kerekedne csak ideig-óráig sikerült.

Az orosz világboldogítók csak most látják, hogy a nemzeti érzés, a hazaszeretet több pusztá poézisnél, ijesztő rém, tátongó mélység, irtóztatóan józan és véres valóság azok számára, akik nélküle számolni akarnák.

Az orosz forradalom sápadt arccal néz máris szemébe a nacionalizmus rémének. Egyelőre az alkotmányozó gyűlést még szét merete verni, de hogy a finnek, ukránok ellen megindult már a reakció munkája, s a béketárgyalásokat nem merik folytatni a régi stílusban, ez mind arra mutat, hogy félnek attól a naptól, melyen a külső nyomás megszűnik, mert ez a fellázadt nemzeti érzés viharával fogja elsöpörni azoknak

uralmát, a kik a háza földjét – bármily kényszerűségből – elszakítani engedték. A felelőségtől megijedtek, nacionalistákká lettek, már nem mindegy nekik, hogy a finn, lengyel, kisorosz föld hova fog tartozni.

Ha azonban Oroszországban, melyben a forradalom egyelőre a nacionalisták fölé tudott kerekedni, ez a helyzet; ha ott a jövőben is a nacionalizmus szellemének fennmaradásával kell számolnunk, a mi hogy a többi ellenséges szomszédos országokban is így lesz, nem is kétséges: akkor a nemzetközi erőfeszülésnek is kell, hogy a régi rendszere megmaradjon s visszariasszon bennünket attól, hogy egyoldalúan nemzetköziesk, világboldogítókká lenni akarjunk, mert az nem jelentene kevesebbet, mint hogy ami a mienk, az ellenségeinké is legyen, anélkül, hogy ami az övék, ahhoz hozzányúlhassunk, szóval lenne ezentúl is nacionalizmus, de – még saját földünkre vonatkoztatva is – az legfeljebb orosz, román vagy szerb lehetne és lenne is bizonyosan, csak – itt magunkat véve – magyar nem.

Amibe azonban Oroszország nem akar belemenni, még a forradalom lenyűgöző hatalma ellenére sem, azt – területi és állami integritásunk biztonságának mások tetszésétől való függőben hagyását – mi még kevésbé tűrhetjük – mert hozzánk képest Oroszország helyzete valósággal könnyű. Neki mi vagyunk a szomszédjai, kik területéből, hatalmából a magunk részére nem áhítunk semmit. Mi azonban már nem lehetünk biztosak afelől, hogy csak Románia, Szerbia felé mutassak, nem fenyeget-e onnan nacionalista veszedelem, román-szerb éhség magyar földre, idegen iga, negációja minden nemzetközi békességnek és szabadságnak.

Rablók ellen nem védekezni, hanem meztelen mellünket kitárni, hogy törüket jobban irányíthassák, az talán még az internacionálé szerint sem jelenti a béke, a szabadság, a jog és embereszme megvalósítását.

Valami ilyent cselekszenek pedig azok a magyarok, akik legutóbb is, ha csak pár óras sztrájkjal is, megállították az állam vérkeringésének forgását. És – milyen véztes tévedés – elérhető cél nélkül! Sőt a béke ellen cselekedtek!

A vér patakzását akarják megállítani, s ugyanakkor hátba támadják saját frontjainkat.

Talán csak néhány vékony erecske még, melyen a nemzet drága véréből el kell folynia annyinak, hogy a megváltás munkáját befejezzük, s máris kezdik nyitogatni a zsilipeket, melyeken keresztül a jövő nemzedék tengernyi vérének kell majd örvénylenie.

Az ő elhamarkodott, garanciákkal nem törődő békéjüknek pedig kell, hogy ez legyen a következménye. A minden korláttól felszabadult és erőegyensúlytól nem feszélyezett Szerbia, Románia, Oroszország és társaik csak arra várnának, hogy kitenyészthessék újból elpusztult katonatömegeiket, s kezdhették újra – tragikusabb körülmények között – haláltáncunkat.

Az elvérzett hősök emléke és az élők hazaszeretete tiltakozik az ellen, hogy hiábavaló áldozatot hoztak –, hogy egypár mániákus beteg kedvéért a jövőendő boldog békéjének biztosításáról lemondjanak, csak azért, mert rabló ellenségeinket egy kis-sé jobban leverték, semhogy ezúttal céljukat, megsemmisítésünket elérhették volna.

A józan magyar népet nem kell féltetni, hogy tiszta látását elvesse, csak az a sajnálatos, hogy a nemzetközi radikalizmus országunk demokratikus fejlődésének árthat, kiváltva a reakciói még azok részéről is, kik a modern fejlődésnek eddig barátai voltak. Ellenhatást válthat ki a választójog kiterjesztésével szemben is.

Kár lenne! A nemzetközi agitátorok ma is választók, a munkásoknak pedig, kik egyelőre gárdájukba tartoznak, még az óvatos munkapárt is akar választójogot adni.

Annál szükségesebb a kormányjavaslat támogatása, mely a föld népe javára is a jogkiterjesztést célozza. Ez lesz a korrektívum az ellen, hogy a Stockholmba járó szociáldemokrácia hatalmával visszaélni ne tudjon.

Két sánta honvéd⁴⁸

bicegett minap a várból alá! Domború mellükön temérdek medál. Arcukon játszik a magyar föld verőfényének barnapiros lángja. Szemükben büszkeség tüze ég, villog bennük a férfi dac fekete acélja. Tartásuk büszke, sapkájuk legényes-ferdére áll. Feszül rajtuk az őszmezőszínű, viharvert ruha. Férfi termetre egyedül illő! Puskájuk, szuronyuk nincs már, csak kampós botjuk koppan, amint egyet lépnek. Jó pajtás, talán egy életre hű!...

És kiáltó jel nekünk, hogy szeressük, áldjuk, takarjuk, akit kísér, a hős honvédnek minden lépte-nyomát.

Kip-kop: legendás idők nagy szimfóniája, maga egy egész, rege-világ!

*

...Mogorva, fekete őszi est...Borzong a szél. Hideg, ázott avaron, bozotos lejtőn fekszik a század. Odébb megint egy, újra egy tovább... Egy-egy fojtott köhintés vagy zörrenés hallszik csak imitt-amott. Halk, sejtelmes szavak rekedt, tompa moraja siklik most lopakodva, s megint elhalva végig a vonalon tovább... Szuronyok rugója csattan, puskák závárdja zörren. Patronskatulyák repedésének nesztét viszi jobbra-balra a szellő. Telnek vasmogyoróval a zsebek... Éhes lesz ma nagyon a puska!...

⁴⁸ *Veszprémi Hírlap*, 1918. március 31. 1–2.

Készen van minden. Készen – ott bent is!... Hitvesek, anyák, gyermekek anygalképe suhan el mégegyszer a sötétbe meredő szuronyok élén, komor homlokokat csókol mégegyszer végig kedves árnyaknak ajaka ... Melegség fut át a zsibbadó szívén... Egy villanásra csak!... Szélroham zördíti meg a bozótot, hogy ezernyi szikár, tüskés ujjával széttépje a hazulról jött kedves kísértetek meg-megrebbenő angyal szárnyait... Nem álmok órája ez!...

Megyünk már. Nincs mit titkolózni, felbőg mögöttünk egyszerre száz torokból ezernyi villám-csattanás. Szikrázik az ég már felettünk is... Hajh, ott túlról sem üres a sánc!... Orkánja ordít, bőg, recseg, sikolt már a hangnak! Nem is hang ez már... Egybefolyó ropogás, berregés, sustorgás, sívítás, pattanás, csattanás, dörrenés, üvöltés, dübörgés, rengés, tűzláng, villámlás minden, mintha felülről-alulról szakadna a pokol, mintha tüzes harangok, égő meteorok rengeteg acélszikláinak tűzzuhatagja zuhogna szédítő magasból csengő, dübörgő sziklákra alá.

Mégis millió darázsnek zizegő zümmögését mintha jobban, érthetőbben hallanánk!... Pattog, recseg, hullik az ág s untalan keressük, miért van a szomszéd tőlünk mind messzebb, odább...

Ki ér rá most keresni a másikat?

Hajrá! Előre!... Áll a haláltánc! Sikoltoz, sikong, sívít a kürt. Rajta! Rajta!...

Rakéták ezernyi napja üvegszemek tükrén törik már vissza, fület nem bánt, torokot nem fojt már bombák ordítása, poros füstök gáza. Minden az öntudat határán túl!...

S aztán egyszerre rettentő csönd!... Egy pillanatra csak!... Egetverő szitkok, férfitorokok átka, puskák recsegése, testek zuhanása, csattanás, loccsanás, sikoltás és hörgés!... Irtózatok szája! Iszonyatok tánca! Pár perc az égész... Aztán, mintha a megváltás órája ütne, ropognak a puskák megint... Zizegő darázsak vad raja üzi most mind..., kinek hirtelen sietős lett az útja.

magasban szálló fényjelek szikrája elmondja a többit..., amit ott hátul még tudni akarnak.

Cikázik megint száz és száz üstökös csóvjája messzebb előre... talán, hogy mutassa az utat azoknak, akiknek – hejh de sürgősen! – keresni kell azt most.

De hirtelen kezd fölszakadni itt is ott is körülöttünk újra a fekete sánc... Minek, kímélné az, akié – csak volt? Meteorok sűrű hullása!... Hiába minden, miénk a nap! A fátyolos, ködös reggel, vérszagú, idegen tanyán ébred föl reánk... Vajon lesz holnap az ébredés?...

*

Kip-kop! Hajh, de sok egyébről is beszélsz te, te drága kemény nyelvű bot!... Arról is, hogy otthon szavalt a színész, libegett a díva s acigány kacagó nótákat húzott – ezalatt...

Jött szembe a két sánta honvéddel két gúnyosan mosolygó fogoly orosz.

– Fiúk, a muszka rajtatok mulat!

– Sebaj –, mond az egyik. Nem vette sohasem egész komolyan a dolgot, a végin is ezért vesztette el a muszka a csatát!

Vidd, kísérd, vezesd – óh, drága bot – a szerencse, boldogság útján, s hálás magyar szíveknek bársonyán a honvédet mindig!

Kip-kop! Meséjl! Hirdesd, kiknek áhitatos szeme mindig rajtad lesz, – a kis magyaroknak, hogy a honvéd mindig komolyan vette, amit a szívében hordott... a hazát.

Nyitott kapuk⁴⁹

Fekete drapériás szoba közepén égő gyertyák közt magas ravatalon fekszik az édes anya.

Árvaságra jutott kis gyermeke ott áll a koporsó alatt. Egyik kezével fonálon vezet apró kis falovacskáját, másik kezével kenyérdarabkát emel szájához.

Értelmetlenül bámul, gyermekes érdeklődéssel mulat a gyertyalángok táncán.

Idill, s az élet legnagyobb tragédiája együtt, a legszörnyűbb kontrasztok harmóniája, de kiélem úgy, hogy a szív majd belészakad.

Egy képes gyermekújságban láttam a képet a minap.

Megrázó képmása, sorsunknak...

Ravatalon fekszik szegény elpusztult országunk ... és mi, nagy gyermekek: híres, dicső magyarok, falovacskáinkkal mászkálunk – játékos kedvvel, könnyek nélkül, habzsolva mohón az életet – a koporsó körül.

Még hajba is kapunk egymással a játékszereken. Nem értünk semmit a nagy tragédiából, a gyermek önzésével kapunk mohón a falat kenyér után. Nem törődünk azzal, hogy holnapra is marad-e legalább egy harapás.

Szervezkedtek egyéni, önző érdekekért. Ma a munkások, holnap a polgárok, aztán a többi osztályok sorra mind.

Mindenki csak a maga érdekeit igyekszik megmenteni egy pusztulni készülő ország romjaiból. Ég a házunk födele, már-már reánk szakad: senki sem ügyel arra, hogy mire bent az osztzkodással készen leszünk, a hónunk alá kapott kis hitvány holmikkal együtt agyonüt majd mindnyájunkat az üszkös tető.

⁴⁹ *Veszprémi Hírlap*, 1918. december 1. 1–2.

Szervezkedünk! Ki ellen? Miért?

Ellenségeink ellen nem, hazát menteni legfeljebb csak díjért – árjegyzék mellett – vagyunk hajlandók, így is csak önfeláldozás nélkül.

Ki ellen tömörülünk hát? Miért?

A tőkészek osztálya oda akarja adni mindenét. Hiába is nem akarná!

A népkormány sem akar megtagadni senkitől semmit, ami megilleti. Ez a programja, az a létjogosultsága éppen, hogy a termelő eszközöket kiveszi a tőke kezéből, s a kizsákmányolt munkának végső diadalt szerez.

Minden kapu nyitva van!

Mégis véresre verjük öklünket, törjük egyik rés után a másikat a régi falakon, hogy a sok tág nyíláson ellenségeink is minél könnyebben betódulhassanak.

Ép kezekkel kellene most már hozzáfognunk a jövőnk munkájához; féltő, hogy agyonvert, zsibbadt ökleinkkel lassan-lassan már ehhez sem lesz erőnk.

Szegény ország! Szegény nép!

Testvérharc folyik szerte. Úgy lehet, ellenetek –, hogy a történelem új korszakot kezdjen azzal a tanulsággal megint, hogy az általános jólétet ígérő ige hiába lett testté, nem üdvözített.

Megújul a százados átok, hogy a nép, polgár és munkás mind, – ha sorsának intézése kezébe kerül – nem tudja jóra használni hatalmát. Engedi félrevezettetni magát önző, érvényesülni akaró emberek pillanatnyi érdekeiért.

A félrevezetett nép: mindig ez a századok meg-megújuló tragédiáinak szomorú hőse! Végzete, hogy mindig önmaga ellen cselekedjék.

Athénben, Rómában megveti a munkát, örökké a fórumon ödöng, unalmában halálra ítéli vagy száműzi igaz barátait, legnagyobb fiait, s lisztért és cirkuszért eladja magát.

És Athénnel, Rómával együtt elpusztul maga is.

Ez a történelem azóta is folyik.

A középkor sem ismeri fel még, hogy a világ boldogsága: a szabadság, egyenlőség és testvériség ígéinek megvalósulása a társadalmi gazdaság helyes: – a közmegelegedésnek megfelelő – megszervezésétől függ. Nem vette észre, hogy a harc kezdettől fogva tényleg gazdasági érdekből folyik. A késő újkorig csak vallási, politikai kérdések, elvont hatalmi érdekek izgatják. Ezekért vérzik. Nem az igazi testvériségért.

Még Párizs forradalma sem azért proletarizált, hogy az általános jólét alapját – a munka megbecsülését – oltárra emelje, hanem –, hogy a politikai hatalmat kezébe vegye.

Nem lévén helyes a cél, magában szép eszméinek hamis és üres lévén a tartalma, semmit sem ért el. Csak rombolt! Az igát a nép újra nyakába vette: a feudalizmus helyett a tőke uralmát.

Bekövetkezett, amit Proudhon,⁵⁰ a nagy francia forradalmár-szocialista minden idők és népek okulására intő példának megjósol:

„A monarchia, republika, legyen bár akármelyik egyúttal: arisztokrácia, burzsoázia vagy proletárdemokrácia, egyformán zsarnokság, mely tönkre megy mindig ugyanazon ok, a nyomor miatt: a burzsoá-zsarnokság a proletárok nyomora folytán, a proletárzsarnokság a burzsoázia tönkrementése folytán, mely általános nyomort szül.”

Így legyen-e, erről kell határoznunk ma. Kell, hogy a forradalmakban is fejlődés legyen. Okuljunk a régiek sorsán.

Eddig osztályok közt folyt mindig a harc. Győzött bármelyikük, véres emlékek továbbra is elválasztották őket egymástól. A harc újra meg újra kitört. Ma egyik, holnap a másik volt felül.

A társadalmi boldogság képletéből: a szabadság, egyenlőség, testvériség igéiből, ezért legfeljebb az első kettő, ha megvalósult eddig, az is csak kényszerből, külső látszatra, feltételesen, de bizonyos, hogy a testvériség a szívekből mindig száműzve maradt. Az önkéntes vonzalom szelíd ereje nem fűzte össze az embereket.

Ma nincs Bertalan-éjek emléke köztünk, a ledöntött hatalom, bálványa mindnyájunknak gyűlöletes volt, végre szívben is összeforradhatunk. Úgy legyen!

Munkátestvérek! Polgárok! Féltetek benneteket, hogy fölösleges, bántó harci lármával szétépítitek a kölcsönös rokonszenv szálait, reakcióra bátorítjátok egymást, tönkre teszitek az országot, mely hiszen most már mindnyájatoknak, – ha a testvériség titkát megértitek – egyformán ígéretföldetek.

Ezt az ígéretföldet védjük meg együtt! Ne egymás ellen, hanem erre szervezedjünk: a kölcsönös megértésre. Ezt kívánja a becsület s mindnyájunknak józan érdeke. Maroknyi létünknek egész kis éléskamrája veszélyben van. Kívülről pedig – lássátok – nincs testvériség!

Nem halljátok a székelytestvérek jajkiáltását, a felvidék és a délvidék halálhörögését?

Idegen polgárok és proletártestvérek is egyaránt részt vesznek a mézszárlásban. Keresse hát itthon testvér a testvért!

Ha rossz testvérek lesztek, ha a boldogság földjére csak magatok akartok bejutni, félek, hogy egyikőtöknek sem lesz ott hely.

⁵⁰ Pierre-Joseph Proudhon (Besançon, 1809. január 15. – Párizs, 1865. május 14.) francia liberáriánus szocialista-anarchista elméletalkotó, újságíró, „az anarchizmus atyja”: az anarchizmus elméletének egyik megalkotója és legnagyobb hatású képviselője, nemzetgazdász, társadalomkritikus.

Marx!⁵¹

Sötét, félelmes, vihartól terhes felhő. Lerobbanni kész.⁵²

Szorongó félelemmel járok alattad, mióta ifjúkoromban megismertelek...

Akkor volt – hosszú éveken át –, mikor öt krajcár ára töpörtyűvel zsebemben – vacsorára szánva, ha hideg szobámba majd hazaérek – osontam fényes paloták árnyékában, munkátlan gazdagok zsvivájában, egyik munkáról a másikra a mindennapi kenyérért, hogy másnap újra ott ülhessek mohó vágyaimmal az egyetem padjain.

Mint te mondod – nagy Lucifer –, olcsón eladott munkával váltottam én meg mindennap ezt a másnapot.

Akkor találkoztunk, mikor sötét gondolataid, törvényeid, fényes dialektikád, gránitkockákból összerakott logikád, történelemmagyarázatod, hogy számlálva már e hitvány világ percei, valóban prémmel bélelték a hideg szél ellen olcsó, vékonyka köntösömet.

Akkor találkoztunk, mikor nem lázadhattam ellened. Mégis félredobtalak.

Lenyűgözött óriás eszed, de sötét szíveddel együtt érezni nem tudtam, mert megtagadtál írásaidban mindent, amiben hittem: Istent, hazát, a családi tűzhely melegét, magát az észet is, az ifjúság és élet minden régi költészetét.

De a hazámról mégis melegen, kedvesen nyilatkoztál. Míg a történelem régi vastalpán jár: a földi végítéletig, szerepet szántál – többi, csak szolgaságra termett szomszédai közt – szabadságszerető népének.

Érdekeltél. Újra kezembe vettelek.

Amit egyebet még írtál: a történelem végzetét, hogy mindennek, ami történik: történnie kell..., elhittem neked.

Veled éreztem, hogy a régi társadalomból menekülni kell, s láttam Ariadne-fonaladat én is, melyet a történelem labirintusán végig húzol, hogy e menekülés útját – évezredek óta –, míg az elnyomottak végső diadalnapja elérkezik, tengernyi nyomor és a mindennapi kenyérért ömlő embervér festi mindig sötétebb pirosra.

Amint a munka végre fellázad a forgalom ellen, s a rengeteg megfizetetlen munkából túl nagyra hízott tőke súlya alatt leszakad végre a mostani világ gerendázata, látnoki szemeddal szinte én is előre láttam már.

⁵¹ A Szerkesztőség jegyzete: Marx Károly, a modern, tudományos szocializmus atyja, a XIX. század legkimagaslóbb szociális írója, előkelő német ügyvédi családból származott, maga is kiváló képzettségű jogász és filozófus volt, nyolc nyelven beszélt és írt. Ennek dacára élete nagy részét nyomorban töltötte. Miután felesége vagyona elfogyott, barátai kölcsönadományából élt sokáig hetedmagával egyetlen bútorozatlan szobában, s végül is teljes vagyontalanságban halt meg – hazájával meghasonulva – Angliában. Sötét világfelfogását, mely nagyjelentőségű műveiből árad – úgy látszik – örökös bajjaiból merítette.

⁵² *Veszprémi Hírlap*, 1918. december 8. 1.

Csak a végét, hogy majdnem az egész világ legyilkolása a megváltás ára..., ezt is el kellett hinnem –, mégis mindig és mindig feledni akartam.

Megjósoltad. Nem! Láttad: a történelemből, úgy olvastad már majd 60 év előtt, hogy amely pillanatban a cárizmus bukik, Ausztriának is szét kell hullania. Előbb nem!

Mikor betelt e végzet, program szerint vártam, mégis megdöbbsentem, mert titokban ápolit hitem, hogy evangéliumod, a történelmi materializmus – mintha minden a földön csak az anyag hátán vonaglanék – talán nem igaz tanítás még sem: most e prognózis beváltával szinte pillanat alatt szertefoszlott.

Tehát mégis csak egyszerű óramű lenne a történelem? Mutatója mégis csak biztosan a végzet számlapján mozog?

Nem! Megállt az órád, Lucifer! Vérfertőzés nélkül – íme – megszületett már az új világ!

Nem kevesebb vérrel ugyan, mint sötét tervedben állott, de a vér, a tengernyi vér – lásd – bosszúért nem kiált: ember és ember ellen – és ami a legörvendetesebb: magyar és magyar ellen!

Magad mondtad, mikor alkotásaidban a hézagot később észrevetted, hogy – bár a végső kifejlést meg nem akaszthatják – az események hatalma is beleszól a történelem sorsába. Tiltakoztál ellene, mintha magad is egészen marxista volnál!

Azt hirdetik késő hitvallóid is magukról, hogy ők sem marxisták!

Az erfurti programban már csakugyan – bár csak mint magánügy – benne van Isten is. A kommunizmust is, hogy a minden mindenkié és senkié – s hogy bár ha tulajdon egyszerű lopás csak és nem lesz többé, dolgozni azért szabad és kell; de érte a Társadalom – az új bálvány – legfeljebb csak kitarthatja azt, aki dolgozik: igyekeznek mindjobban szelíd, polgári ruhába öltöztetni. Végső gondolatuk, vágyuk azonban mégis csak: te vagy Marx, a számember, ki maga az isten – szív nélkül. Csak ez üdvözülhet.

Bár még ezt sem tudják a próféták, mert nem tudja maga Marx sem. Csak sejti és – sejteti. Ő a jövőről – milyen lesz abban az egyén sorsa – nem beszél. Azt mondja, nem lehet elképzelni, mert ész és gondolat magában nincs: minden eszme csak a valóság egyszerű visszatükrözés az agyban. A jövő még nincs meg, annak tükörképe tehát még nem lehet. Aki mégis beszél róla, vakmerő és tudatlan utópista.

Egyelőre csak az a fontos – úgymond –, hogy a régi társadalmat leromboljuk forradalommal, minden áron forradalommal. Meg kell védeni az embert Isten mindenhatósága ellen, Jehováé ellen is. Ha ez megtörtént és a régi világ legyilkolásával történt meg: már maga a kész boldogság.

Programnélküli program, reménytelen remény, mely a rosszért még biztatni is csak ily szegényesen mer!

Felírhatnánk bátran ennek a jövőnek kapufa fölé: Pokol!

Hiába minden kísértés, nem ez a mi ígéretföldünk. Látjuk már a hajnalt a sötét-ségben is: a munka vértelen diadalát, a szegények üdvözülését.

Magyarország kék ege alatt, a magyar nép tiszta lelkében tiszta álmok élnek.

Békesség és szeretet kell itt az embereknek!

El – ködös, sötét világgal –, haragvó Lucifer!

Nyílt levél Erdős Bélának

Nyílt levél

A Veszprémi Nemzeti Tanács intézőbizottságának f. hó 15-én tartott elnökválasztó ülése alkalmából ERDŐS BÉLA barátomhoz, a Máv főmérnökéhez⁵³

Veszprém

Igen Tisztelt Barátom!

Összejöttünk ma a városházára, hogy a Veszprémi Nemzeti Tanács volt elnöke, dr. Rainprecht Antal helyett, kit időközben kormánybiztos-főispánná neveztek ki, új elnököt válasszunk.

Már eleve úgy egyeztünk meg szociáldemokrata barátainkkal, hogy népgyűlést nem hívunk egybe, mert ez nem kívánatos izgalommal járna, hanem az intézőbizottság maga ejti meg a választást.

Nos, összejöttünk.

Neked és szociáldemokrata elvtársaidnak – mielőtt a jelenlevő polgári többség csak szóhoz juthatott volna is – az volt a kívánság, hogy az elnöki állást szociáldemokratával töltsük be. Mintegy ultimátumként hoztátok elvbarátaitok üzenetét, hogy Neumayer Imre, a helyi szervezeteknek elnöke, legyen az elnök.

Ezzel szemben rámutattam arra, hogy Veszprém város közönségének többsége a polgárság; ennek köréből kell tehát elnököt választanunk, mert világszerte elfogadott parlamentáris elv, hogy a kisebbség a többség fölött nem uralkodhatik. Ez sértené nemcsak az igazságot, hanem a többséghez tartozók önértékét is.

Illusztráltam a francia forradalom idejéből vett példákkal, hogy a kisebbség uralma mindig terrorra vezet, s véresen megbosszulja magát. A francia jakobinizmus is – Franciaország akkori kisebbsége – mely klubjai segítségével annak idején kezébe ragadta a hatalmat, azt csak ideig-óráig tudta megtartani. Tengernyi vér és könny árán, miután a kisebbségi terror legyilkolta a nemzet legjobbait, s végül saját embereinek javát is, Franciaország is visszatért a többség uralmához, végre pedig Napóleon cézárizmusához. Maguk a sanscoulotte-ok, az akkori negyedik

⁵³ Forrás: Laczkó Dezső Múzeum, múzeumi adattár, 61.123

rendbeliek, undorodtak meg végre a sok vértől, s kívánatosabbnak találták az abszolutizmust, mint a rosszra használt népszabadságot, mely sem a rendet, sem az élet- és vagyonszabadságot garantálni nem tudta.

Erre, a többség jogának véres érvényesülésére, került a sor a commune, minden abszolutizmus, s hogy a legközelebbi példával éljek, a Tisza-féle kisebbségi uralommal szemben is.

A parlamentarizmus elvét – mondtam ezt is – különben még a francia forradalom sem tagadta meg. Idéztem annak egyik szcénáját, mikor Mirabeau⁵⁴ az akkor még kisebbségi negyedik rend embereit, kik erőszakos intézkedéseket akartak foganatba venni a hazafiak egy része ellen, azzal a híres kijelentésével némította el: „Csitt, kisebbség!”

Pedig Mirabeau a nép embere, forradalmár volt, akinek koporsóját pár hónap múlva a nép vitte vállain a nemzet Pantheonjába.

Mégis felindultál Te is, felindultak barátaid is, mikor ma a túlnyomó számú polgárság nevében tiltakoztam oktrojotok⁵⁵ ellen, s Mirabeau szavaival azt kiáltottam felétek: „Csitt, kisebbség!”

Csitt, mert a magyar polgárság maga is forradalmi, küzdött és forradalmakat csinált a népszabadság és emberjogokért már akkor, mikor a szocializmusnak még híre-hamva sem volt ezen a földön. Ma is ez a tradíciója. Szabadságszeretet, liberalizmus, őszinte szociális érzés, a munkásság iránt is becsülés és meleg szeretet hatja át: nincs tehát joga senkinek sem kívánni, hogy helyét másoknak engedje át.

Mégis felzúdultatok, s ami – lásd – az igazsággal világosan ellenkezik, hangoztattátok, hogy többségben vagytok.

Ha csak ennyire láttok tisztán, vajon mi címen követelitek magatoknak a vezető szerepet? A megrémítés, a terror jogán?

Igen! Hiszen engem is így igyekeztetek meggyőzni: „majd bőrén fogja megtanulni többségünket.” Igazságos akarok lenni, így mondtátok ezt: „Adja Isten, ne a bőrén tapasztalja meg, hogy többségben vagyunk.”

Mindenesetre köszönöm, hogy elvtársaid nem óhajtják kategorikusan bőröm kicserzését, s többségi elveteknek végső következményeiben való megismertetését, de mégis – engedd meg –, hogy – elég hálátlanul – polgári önérzetem és őszinte szociális érzésem tudatában, a szabadság, egyenlőség és testvériség szent nevében kérdezzem: nem tudnátok egyszerű szavazással elintézni ezt a kérdést?

⁵⁴ Honoré-Gabriel Riquetti de Mirabeau (közismert nevén Mirabeau), (Le Bignon, Centre-Val de Loire, 1749. március 9. – Párizs, 1791. április 2.) francia politikus és forradalmár, szabadkőműves, író, diplomata, újságíró.

⁵⁵ Kényszer, ráerőszakolás

Végre is a többség nálatok is csak a 2x2 kérdése, s minthogy magam vitatom a számok jogát, nem lehettek kétségben aziránt sem, hogy az eredményt kötelezőnek én is el fogom ismerni.

Nézzetek hát körül, számláljátok meg magatokat.

Különben erre sincs szükség. Elvtársad, Bujdosó János, maga mondta ma, hogy dr. Óvári Ferenc elnökké választásába nem nyugodhattak bele, mert – bár Óvári személye ellen kifogástok nincs, sőt az ő nagy közéleti munkásságával szemben a legnagyobb elragadtatással vagytok – nem tudjátok, hogy nem tesz-e majd a választás ellen kifogást az a 800 elvtársatok, aki benneteket a nemzeti tanácsba küldött.

Tehát 800-an vagytok! Igazhitűek bizonyára még ennyien sem.

Veszprém 15 ezernyi polgárságának közepette állva, vajon nem volt-e hát jogom követelni annak érvényesülését?

És vajon mi jogon követelitek az egész polgárság fölött a vezetést, ha még 800 elvtársatokkal szemben sem tudjátok, vagy nem meritek képviselni saját meggyőződésüket?

Így van, mert nem meritek vállalni a felelőséget dr. Óvári megválasztásáért, akit tulajdonkén nem is ti választottatok meg, akinek érdemei előtt leborultok magatok is.

Nagy gyermekek játékszere vagytok tehát, de akkor – Kedves jó Bélám – miért nem maradtok meg a gyermekszobában?

Valóban érdemeket szerint pirított rátok bizottsági tagtársam, Kőszeghy Antal, gazdapárti alelnök, mikor azt a felfogástokat boncolta, hogy belegeyeztek a népgyűlés nélkül való elnökválasztásba, ha szociáldemokratát választunk meg; ellenkező esetben pedig népgyűlést kívántok, mert az Intézőbizottság különben sincs jogosítva választani.

Kegyetlen kérdés, de furcsa kívánságtokkal szemben én is felteszem újra azt Kőszeghy Antallal együtt: mi tette volna jogosulttá, törvényessé az intézőbizottsági elnökválasztást akkor, ha az a szociáldemokratáknak kedvezett volna?

Egyébként magam is a népgyűlés mellett volnék, ha fegyelmezett elemekből állna, de mindenképp emellett volnék akkor is –, ha szociáldemokrata áll is a start mellé.

Jogot jogállamban kétféle mértékkel mérni nem lehet.

Becsületes kompromisszumról igen is lehetett szó, volt is, hiszen Neumayer Imrét, akit elnöknek jelöltetek, megválasztottuk egyik alelnöknek.

Mégis haraggal, gyűlölködő fenyegetések közben, eltávoztatok, mert dr. Óvárit választottuk meg nagy többséggel elnökké.

Robespierre, mikor a convent Danton kivégeztetése miatt bősézből halálra ítélte, s gúnyolva kérdezték tőle: Fojtogat Danton vére? Joggal vágta a kárörvendők arcába: „Minek engedtetek, miért voltatok gyávák akkor?”

Lásd, Béla, ha majd a polgárság öntudatra ébred, s ne adja Isten, sor kerülne rá, hogy durván kivegye kezetekből a hatalmat, ti is váddal illethetnétek majd: „Több-ség volt, miért volt gyáva, minek tűrte a kisebbség zsarnokságát akkor?”

Nos hát nem túrtük! Nem akartuk, hogy Robespierre-rel együtt majd igazatok tegyen! Annál inkább nem, mert – mint beszédemben mondtam – ez a polgárság nem reakciós, sőt köztársasághú, maga is forradalmár, girondisták fajzatja. Vétkez-nék, ha félreállna, hiszen legfeljebb az a különbség közte és a szociáldemokraták közt, hogy nem nemzetközi. És most még hozzáteszem: nem kommunista!

De ti csak a nemzetköziség vádjá miatt haragudtattok, mert hiszen több rosszat magam sem mondtam rátok.

Felpattantál. Kikérted magadnak a gyanúsítást. Egy kissé – a szólásszabadság nagyobb dicsőségére – akadályoztál is, hogy tovább beszéljek, Ki is vonultál szava-im elől a teremből. Nyilván fáj, amit mondtam. Pedig csak az igazság szokott fájni.

Határozottan tetszettél különben nekem. Örömmel állapítottam meg és most is nacionalista szívem melegével nyugtázom, hogy nem vagy nemzetközi. De hát – lásd Bélus – akkor nem is vagy szociáldemokrata.

Egyébként, hidd el, a nemzetköziség nem is valami nagy bűn.

1914. karácsony hetében, miután a szerbek visszavertek bennünket, a Drina mel-lett egy kis szerb faluban állomásoztam egy félszázaddal. Tífusz dühöngött a falu-ban, napról-napra haltak a szerb gyerekek. És én egész héten, a hét minden napján, éjjel is, egyik priznicból a másikba raktam a kis apró szerbeket.

A 1915-ös offenzíva alatt is, mikor egy ideig beosztásomnál fogva élet és halál ura voltam, jó néhány tíz rongyos – úgynevezett komitácsi – életét mentettem meg, kiket az osztrák katonai neuraszténiás ijedség – á la 1848. – halálra szánt. Csak az elsőt nem mentettem meg, okultam rajt, a kicifrázott, ordó-éhes jelentéseket, melyekkel elém hozták a szerencsétleneket, zsebre dugtam, s a szerb mehetett hátra – internálás végett. Nem volt más bűne, legfeljebb hazáját védte.

Valami praxisom tehát van nekem is a nemzetköziségből. Hidd el, nem esett vol-na csorba rajtad, ha vádatmagadon száradni engeded. Lehet a nemzetköziséget jól is értelmezni. És hiszem, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia is így értelmezi.

Ha tisztában lettél volna eszméiddel, szelíden kitanítottál volna.

Nekem különben csak az egyoldalú nemzetköziség ellen van kifogásom. Az el-len, hogy az egész világot a szívünkre vegyük akkor, mikor elég a magunk baja, s a külföldön senki sem törődik velünk. A külföldi munkás a maga bőséges terme-lésével versenytársa, tehát természetes ellensége a mi munkásunknak. A nemzet-köziségből tehát csak neki van haszna! Dühöng körülöttünk közel és távol a nacio-nalizmus,

Kedves Bélám, nem akarom, hogy félreértések férközzenek közénk s különben részemről őszintének hitt barátságunkat egyoldalú haragod megzavarja, ezért na-

gyon kérlek, tanulmányozd át eszméid irodalmát. Én azt már sokat olvastam. Nézd át az 1847. évi kommunista kiáltványt, az 1891-es erfurti és az 1903-as budapesti programot. Fizess elő a magatok támpontjából kitűnő Népszavára is.

Végre is csak pár hete tartozol az általam különben nagyra becsült szociáldemokrata párthoz, neofita vagy, tájékozódnod kell arról, mi is hát a meggyőződésed.

Akkor azután majd vitába állhatunk, nem fog kihozni sodrodból, ha én nemzetköziséget, kommunizmust stb. emlegetek. Most még azt hiszed, ezek becsületsértések. Pedig dehogy! Nagyon tisztességes ember lehet még az, aki ezeket vallja. Csak nem nyárspolgár az illető, mint jó magam és többi polgártársaim, kiken – ha vérbeli szociáldemokratává leszel – inkább csak szánakozhatol.

Lehet az is, rájössz, hogy tulajdonképpen nem is vagy szociáldemokrata. Ez sem lesz baj.

Mindenkép hasznodra lesz a könyvek forgatása, akkor nemcsak kitűnő mérnök, hanem orientált szocialista is leszel és türelmesebb ember, aki senkinek bőrét nem huzatja le azért, mert a világot megváltó szociáldemokráciában hinni nem tud.

Meg fogod tanulni azt is, hogy a szociáldemokrácia is elismeri a többségi elvet, a szólásszabadságot, még az agitáció-szabadságát is.

Elítéli például az olyan cselekedetet is, amelyen városunkban legutóbb is megtörtént. Pártom, a szerény és jószándékú kisgazdapárt, elhelyezett a város néhány üzletében plakátokat és jelentkező íveket, hogy híveket toborozzon. Néhány, magát szociáldemokratának nevező ember egyszerűen rátámadt a kereskedőkre, hogy ha be nem vétetik a plakátokat, beverik a kirakataikat.

Vagy üdvöztítő a ti tanítástok, vagy nem! Az első esetben nincs szükségetek az erőszakra, a másodikban pedig úgymint minden hiábavaló. Magyarórázatok meg ezt híveiteknek, mert nem teoretikus elveitek, hanem az ilyen eljárás és a többség leigázására való törekvés az, mely köztünk és köztetek viszályt kelthet.

A meggyőződés szabadságát ti is valljátok, ne engedjétek, hogy ellene cselekedjenek azok, kik saját eszméikkel nincsenek eléggé tisztában.

Sokat kockáztattok, ha sokat építettetek elveitek egyedül üdvöztítő voltára. Kockáztatjátok különösen a munkások nyugalma, kik sokat várnak majd tőletek is, az idők változásától is és esetleg lehetetlenség lesz – túlzott igényeikhez képest – eleget kapniok.

A túlzott igények teljesülésének reménye fejében ma sokan csatlakoznak hozzátok, államtisztviselők s még – a hegedűs cigányok is, akik kirírnak soraitokból, s rövidesen ott fognak hagyni benneteket, mert igényeiket ti sem tudjátok jobban kielégíteni, mint a polgárállam. Felkapaszkodnak szekeretekre s utaznak rajta Eldorádó helyett – vígan az államcsőd felé.

Vezethet más merre a mai pazarlás, a mai dologkerülés, a mai mohóság?

A vagyont, az állam teljesítő képességet, elviszi majd az ellenség: nekünk? – csak vágyaink maradnak. Nemcsak a fejmunkás, ki fog ebből az országból vándorolni a fizikai munkás is, ha tovább is úgy folynak a dolgok, mint eddig.

Ti – úgy látszik – kortes eszközként akaratlanul is kitarított proletariátust fogtok nevelni, amilyen Rómáé volt.

Az első elégedetlenség el fogja söpörni mesterkedéseteket, ha a vakmerőn biza-
kodóknak oda nem kiáltjátok: mielőbb dologra emberek!

Magából a „szociáldemokraták vagyunk” jelszóból nem lehet megélni.

Láttátok, hogy míg a császárok uralkodtak, nem dőltek le varázsától Jerichó fa-
lai. Most meg, miután ledőltek – nélküle, mi szükség, szabad-e, férfias-e érdemként
a magatok számára kisajátítanotok?

Sokan, szegények, naivul hisznek bennetek, mintha az elnyomatásból szabadult
polgárság maga nem akarná úgys jóvá tenni a múltak hibáit!

Más kérdés, hogy lesz-e ereje hozzá! Ha nem lesz, ezt ugyan ti sem pótolhatjátok.
Túlzásaitok, a 30-70 koronás napszám alatt, legfeljebb összerogy. Hol vesztek
akkor új fejős tehenet?

Nemzetközi kapcsolatokat is – úgy látszik – csődöt mond. Hiába van radikális
kormányzatunk, ellenségeinket nem hatja meg. Sőt a finnyás franciák, angolok,
amerikaiak már orrukat fintorítják. Prédára hagynak bennünket

Még Németország szociáldemokrata tömegeit sem ismerik el, nem akarnak ve-
lük szóba állni, azt mondják, nem ez a német többség.

Mit várhatunk mi? Félek, hogy kormányférjainkkal szemben künn igazságtalan
ellenszenv fog megnyilvánulni, s ezt jó nagy darab Magyarország fogja meg-
bánni. Igazán minden a rokonszenvtől függ. Miért nem elég jók és bölcsek az új
államférfiak, hogy ezt a szempontot többre becsüljék, mint saját miniszterségüket?
Ha nekik megéri ez a veszteséget, nekünk nem.

Végre is ma a nacionalista entente akarata a döntő. Ehhez kell alkalmazkodnia –
még a kisebbségnek is. Biztosra vehetjük, hogy ellenségeink tájékozódni fognak ar-
ról, mi itt az igazi hangulat, ki itt az igazi nép. Ezt a tájékozódást, amelyre szörnyű
kíváncsi az entente, nem gátolhattátok meg azzal, hogy Bartha hadügyminisztert
elküldtéték.

Belkormányzatunkban sem javultak az állapotok. A korrupció, a személyes ér-
dekek hajhászása szinte enormis méreteket öltött. A haza önzetlen szolgálatának
kötelességéig ma sem tudnak felemelkedni az emberek, mikor pedig a lenni vagy
nem lenni kérdéséről van szó. Terror mindenütt.

Az az egyetlen érdemetek pedig, hogy a forradalmat megcsináltátok, s rendet
tartottátok, nem jogosít benneteket arra, hogy az egyeduralmat tömegdespociával
váltátok fel.

Különben is – lásd – a forradalmat a császárok csinálták. Tönkreverettek bennünket. A többi már csak következmény.

Magatok sem vettétek különben észre kezdetben, hogy forradalom van; nagyeszű vezérférfiaitok is felesküdtek a császár és király miniszterének.

A forradalom emberei valóban rendet tartottak, Bertalan-éjt sem rendeztek, – a négyéves vércsapoláshoz még csak ez hiányzott volna! – ez is igaz. De ez csak annyit jelent, hogy a munkásság – értem a legalsóbb régiókat, mert az igazi munkásról feltételezhető sem volt – nem bontott rendet.

Rége nem szokták az ilyesmit – azt ti., hogy valaki nem rabol, nem gyilkol – érdemnek tekinteni.

Nem is érdemkről van itt szó, hanem annak bizonyágáról csak, hogy a hazai munkásság immár egészében oly kultúrfokra emelkedett, mely őt teljesjogú polgárrá teszi, akivel szemben épp ezért a rendhez való alkalmazkodást, mint külön érdemet, még csak hangoztatni is sértés számba megy.

Összefortunk. Ezért is fújtuk az első napokban együtt a tüzet. És most ezért jó lenne azt együtt ki is oltani.

Sajnos, a szociáldemokráciának téves értelmezése, elveinek visszás gyakorlati alkalmazása, sok despotikus jelenség elvált most már bennünket. Sokszor csak azért, mert egyes vezető emberek egyéni hiúsága a megértést; az igazság érvényesülését lehetetlenné teszi.

Ilyesminek megghiúsítása lenne városunkban a Te feladatod, ki rendelkezel azokkal a képességekkel, azzal az önzetlenséggel, mely a viszonyok és emberek fölé tud emelkedni, mely viszont nem lát különbséget zsarnokság és zsarnokság közt, akár egy ember, akár valamely tömeg gyakorolja azt.

A Bastille lerombolásakor 1789-ben a párizsi csőcselék börtönbe vetette azt az egyetlen embert, aki a szabadság napját rablással beszennyezte. Pedig az csőcselék volt! A nagy eszmék jármán mégis becsületes maradt.

Ma is a nagy eszmék napjait éljük. Lehetetlen, hogy ezek a XX. század művelt munkását meg nem ihletnék.

Könnyű tehát a dolgokat, ha hívatott kezekkel, emelkedett szellemmel, becsületes szívvel, pártatlan jóindulattal vezetitek azokat, akiknek élére álltatok.

Ne követeljetez – mi címen is követelnétek – monopóliumot magatoknak Magyarország mentőmunkájában. Egyelőre félretettétek úgymint programotoknak a holdba – vagy késő századokra – szóló részeit, ezért tiltakoztak például a kommunizmus kényelmetlen emlegetése ellen, egyelőre tehát nincs köztetek és a polgárok közt éles ellentét. Miért nem hagytok, akartok hagyni mégis bennünket is érvényesülni – egyelőre legalább?

Nem mindegy az, hogy azt a jót, aminél jobbat ti sem tudtok csinálni, más csinálja meg – vagy más is segítse megcsinálni?

A köztársasági propaganda részére az első napokban összegyűlt Budapesten 21 millió korona, erre az egészre rátette országos pártotok a kezét. Még a Károlyi-pártnak sem jutott belőle. Mégis még az erőszakra is szükségetek van? Vegyétek meg egyszerűen a többséget. Erőszakra semmi esetre sincs szükségetek.

Személyek és nem elvek hatalmáért folyik itt a harc.

Vigyázzatok, hogy a hazaszeretetet ne űzzétek a katakombákba, mert – emlékezzetek rá – a katakombák oltár-tüze előtört már egyszer a föld alól, hogy szeretet legyen úrrá a földön.

Már túl hosszúra is nyúlik írásom. Ne haragudj, hogy ilyen sokáig fárasztalak. Oly dolgok érintéséről van szó, melyeknek tárgyalása talán a közjónak is használ. Aztán – mint emlékszel – kivonultatok filippikám elől, ezért kénytelen vagyok azt így írásban folytatni.

Végzek most már, csak pár személyes természetű reflexiót engedj még meg.

Tisztelt elvtársad, a rokonszenves Neumayer Imre úr, azt vetette ma szememre a vita hevében, hogy én azért török lándzsát a polgárság jogai mellett, mert haragszom a munkásságra, amiért a megyei Nemzeti Tanácsból kibuktatott.

Tiltakozom ennek még feltevése ellen is,

Magam is iparos sorból származom. Testvéreim, közeli rokonaim iparos munkások.

Átéltém az élet minden fázisát – a nyomortól a közepes polgári jólétig – magam is, örökös robot-munkában! Nem ismerem el tehát jogotokat, hogy a munkásokat ellenem védjétek, jobban ismerem én bajaikat és igazságaikat is, mint akár Neumayer úr. Érzésben is állok hozzájuk olyan közel, mint ti. De nem izgatom őket túlfűtött reményekre, nem ámitom őket, mert már előre átérzem a fájdalmat, melyet a remények lehervadása magával hozni fog.

Romok között élünk. Egész nemzetgazdaságunk össze fog rogni a terhek alatt. Nem lesz itt ipar! Ránk rohan az egész világ termelése. Megöl bennünket. Miért keltsek be nem váltható illúziókat?

Egyébként pedig vonzóbb, kedvesebb képet nem tudok, mint a komoly, józan, értelmes munkást. Oly szívesen időzöm közöttük. Oly szívesen küzdök is értük, csak hogy elégedettek legyenek.

Az a különbség csak köztem és köztetek, hogy én a holnappal is törődöm: ma pedig csak az ország megmentését tartom első feladatnak és ezért perhorreszkálok minden hatalmi túlkapást, minden oly lépést, mely a munkásokat ellenszenvenessé tehetné. Szabadságukat csak a többi polgár szabadságával óhajtom korlátozni.

Arról pedig biztosíthatom Neumayer urat, hogy a megyei Nemzeti Tanácsból való kibuktatásért nem haragszom.

Tisztáztuk különben veletek együtt annak idején, hogy tulajdonképpen Szalai mozis buktatott ki. Felbérelt ellenem néhány lármázót, mert a szomorú napokra, a

járványra s a tüzelő és világító anyagok hiányára tekintettel hevesen elleneztem a mozi megnyitását. El akart távolítani útjából.

Mikor e sorokat írom, épp előttem fekszik két kis apró gyermekem bíbor-piros, lázas, szenvedő arccal, a halál csontos ujjja kopogtatja már 3-ad napja rettentő gyorsan szívecskéiket. Kibírják-e a szörnyű zaklatást?

Ökölbe szorul a két kezem, hogy a mozi – hetenként 20-25 halott – mégis pörög-pörög mert olyanok a közviszonyaink, hogy pöröghet – vígan.

Nem haragszom én ezért, hogy is haragudnék a munkásokra! Szinte mulatni tudnék más hangulatban azon, hogy a tőkés – a gazdag mozis – másképp találta meg ügyesen az utat arra, hogy kortes-szolgálatiba állítsa a maga önző érdekeiért azokat a munkásokat, akik különben született ellenségei, – az ellen, aki nem a szegény nép mulatságát és egészségét akarta elrontani, inkább segítségükre sietett.

Egy kis történelmi miniatűr ez, adalék a helybeli szociáldemokrácia történetéhez, érdekes kuriózum számomra. Tapasztalat: kincs! Hála és nem harag jár érte.

Ilyen kuriózum az is, hogy én voltam egyike azoknak, akik a törvényhatóság termében a leghangosabban hirdették, hogy a megyei Nemzeti Tanácsba ne csak a megyebizottság tagjai, hanem a munkások is bevonassanak. Én indítványoztam a választó népgyűléseket is.

Csak természetes tehát, hogy a munkások rám hibáztak és éppen engem buktattak ki – a régi 48-ast – a delegáltak közül.

Csemege volt ez is számomra, ki a néplélek érdekességeit mindig élvezettel tanulmányoztam. Ezt is érdekesnek találtam. Mulattam rajta.

Azon még jobban, hogy pl. Boskovitz úr, a munkapárt néhai kortese, viszont bekerült az aktív forradalmárok közé. Ez is rendjén van.

Hidd el, kedves Bélám, én állások után nem vágyódom, független pályámat annyira szeretem, hogy nem izgat, vajon választás útján elnyerek-e vagy sem valami kegyet. Ismerem a népszeszélyt. Azt is tudom, mily könnyű a népet félrevezetni. Csalódások tehát nem érhetnek, s utamról sem tántorítanak le, mert ez az út – azt hiszem – akármit gondoljatok is, a közjó őszinte szolgálata és az igazság felé törekszik. Végcélja: hazaszerető lelkem megnyugtatása.

Erre használom karcolgató kis tollamat is, melyet jobban szeretek, mint egyéb emberi hiúságokat.

Volt idő különben, mikor egyben-másban a ti igazságtokért küzdöttem. Most ti vétkeztek az igazság ellen, mikor avult recept szerint a többségen zsarnokoskodni akartok, s mert könnyen nem megy, a terror gyűlölete fénylik szemeitekben. Most tehát veletek állok szemben, tollamat is nektek szegezem.

Ki tudja, hogy erre a tollra nem lesz-e, ha nektek – haragos vezéreknek – nem is, munkás testvéreinknek szüksége még valaha?

Oktalan és igaztalan gyűlölködéssel miért akarjátok hát tompítani a hegyét?

Térjetek jó útra! Ábrándjaitokból vissza a szürkébb, de boldogítóbb – valóságba. Tanaitok különben is csak a kapitalisták ellen izgatnak benneteket, izguljatok! De ne tévesszék össze a nagytőkével a kispolgári rendet, mely természetes szövetségeseitek.

Tudjátok, mi a polgári rend?

Proudhon szavalt idézem: minden idők legbátrabb és legönzletlenebb forradalmára; ez rakta le a XIX. század fejlődésének s nagy embereszméinek alapelveit is; tudása és anyagi ereje nélkül fejlődés nem lehetséges.”

Az a Proudhon mondta ezt, aki szintén tűzön akarta elégetni a tulajdont, s aki Napóleon hercegnek, mikor kérdezte tőle, hogy „kedves Proudhon tulajdonképpen milyen társadalomról álmodik?” – azt felelte: „olyanról, melyben engem, mint konzervatívot lefejeznek.”

Ti mégis a szegény polgárság bordáit döngetitek. Veszprémben, higgyétek el, az ilyen szocializmus számára nincsen talaj. Nincs itt még kapitalista vörösposztó sem, mert ami nagy vagyon van, azt nem a munkásság izzadságából verejtékéből szűrték össze, az tisztára történelmi képződmény.

De még ezt is megkapják majd igazságos mérték szerint a kisemberek.

Különben az egész kis béka-egérharcot nem sokra értékelem. Oly mindegy az, hogy ki a veszprémi nemzeti tanács elnöke, s hogy egyáltalán létezik-e az egész tanács. Én nem is szeretem, hogy létezik. Az örökös parlamentesdi elvon bennünket a munkától, a becsületes egyszerű emberekből nagyzó, patetikus államférfi-embriókat nevel anélkül, hogy azok megnőni is tudnának valamikor. Kellemetlen kijózanodás lehet a dolog vége, mert a társadalmi gravitáció végre mégis csak mindenkit visszaszorít majd arra a helyre, ahová fajsúlya szerint való.

Leszünk megint egyszerű kis ügyvédek, mérnökök, munkások stb., mint voltunk azelőtt.

Nagy feneket nem is ezért kerítettem a dolognak és semmi esetre sem egyéni érzékenységből, hanem csak azért, mert általános kórkép az, amit elemeztem, s így bacilusainak mikroszkóp alá helyezése általános érdeket érint.

Egyébként tarts meg baráti szeretetben. Erre kér

Veszprém, 1918. dec. 15-én

régi barátod:
Dr. Rupert Rezső ügyvéd.

Válasz dr. Rupert Rezső ügyvéd úr nyílt levelére⁵⁶

Erdős Béla máv. főmérnök felkért bennünket, tegyük közzé válaszát Rupert Rezső ügyvédnek nyílt levelére. A levél nem lapunk mellékleteként jelent meg, a kérdésnek mégis ez egyszer eleget teszünk. Mi polgári lap vagyunk, éppen ebből az álláspontunkból kifolyólag a velünk ellentétes irányzatokat kritikus szemmel nézzük. Azonban mindig csak elvi és soha személyeskedő szempontból. Mikor e nyílt levelet közzétesszük, tesszük jelzett álláspontunkból, azért, hogy a felmerült kérdés tisztázásához hozzájáruljunk. Részünkről a vitát evvel a közléssel befejeztük.

A nyílt levél szövege ez:

Kedves Barátom!

Hozzám intézett nyílt leveled azt a benyomást tette reám, hogy csak a hang volt Jákobé, azaz baráti, de a „kéz”, vagyis a tendenciája inkább Ézsaué, azaz valami egészen más volt.

Én azonban mégis baráti hangon szólok hozzád, mert eddig legalább így tudtam magamat veled a köz érdekében, amikor szükség volt, legjobban megértetni. Utalok első sorban korrekt gondolkozásodra és a józan ész szavára, mert – kizártnak tartom, hogy célzatos ferdítéssel akartál ellenem tőket kovácsolni és engem hamis beállításba hozni. Nem kell ugyanis ahhoz valakinek szocialistának lennie – minden malom alatti politikus tudja azt, hogy a szociáldemokrácia „nemzetközi”, s különösen, ha szociáldemokrata vezetőemberekkel szemben használják ezen jelzöt, ezen semmi megsértődni való nincsen! Csakhogy nem ezt mondtad ám te annak idején ellenünk kiszólásképpen k.[edves] Barátom! Hanem azt vágta a fejünkhöz, hogy a szociáldemokrata párt működése: „nemzetrontó!” Ez pedig egészen más! Mindenesetre rettenetes elfogultság és igen nagy merészség kell ahhoz, hogy te elvtársaimat és engem úgy állíts olvasóközönséged elé, mint akik saját pártelveikkel sincsenek tisztában. Nem is szólva arról, hogy velem, mint tudományosan képzett emberrel szemben ezen feltevéssed minden, csak nem baráti, azaz lehető legilloyalisabb és kimondottan bántó célzatú.

Hisz tiltakoztam is azonnal ezen sértő és teljesen igazságtalan beállításod ellen, s hivatkoztam többek közt arra, hogy éppen a szociáldemokrata párt tartalmat „nemzetközi” összeköttetéseitől – az „Internationale”-tól és hazai nemzetiségi szervezeteitől várhatjuk elsősorban szerencsétlen hazánk sorsának jobbrafordulását. Ebből láthatod, mennyire elragadott ismét a pártszenvedély és indulat és mennyire igazságtalan voltál irányomban nagyhangú és lekicsinylő kioktatásaidban. Csak fölényesen mosolyogni tudok ezen erőltetett szellemeskedéseiden.

⁵⁶ *Veszprémi Hírlap*, 1918. december 29. 2–3.

Különben tisztelem olvasottságodat, de azt szeretném a saját és a köz érdekében, ha ezzel mindenkor kellő higgadság, judicium és tájékozottság párosulna. Végre is nem lehet a veszprémi Nemzeti Tanács ülését a forradalmi francia parlament kaptafájára húzni és az itteni párttekinteteket egyáltalán ki nem élező, néhány jószándékú szociáldemokrata vezetőnek, Mirabeau szavaival odadörögni, azért, mert itt egy kívánságot terjesztettek elő.

Dr. Óvári személye és társadalmi működése ellen tényleg nem emeltünk kifogást, de városi és országos politikáját helytelennek jeleztük és kifejeztük azt, hogy vele szemben e miatt a nép széles rétegeiben elégedetlenség és nyugtalanság van elterjedve, mely csak fokozódna, ha a Nemzeti Tanácsot ugyanazon férfiú vezetné, ki a város vezetősége mögött állott pártjával azon időkben, mely időkben a város jelenlegi vezetősége ellen ugyancsak széles néprétegekben számos panasz és nagyfokú elégedetlenség nyilvánul meg. Miután a Nemzeti Tanácsban lévő kisebbségünk, a párt időközben történt nagyfokú megnövekedése miatt, szerintünk csak látszólagos vélt, kisebbségünk nagyhangú hánytorgatása jogosan háborított fel bennünket és ha ez pártfeleink részéről indulatos szavakat is váltott ki, ezért te, ki ezt provokáltad, legkevésbé neheztelhetsz.

A tények azt igazolják, hogy szerény személyem és vezető pártfeleim működése mindenkor féltő gonddal elsősorban a közbéke és rend megóvására irányult. A helybeli szociáldemokrata párt vezetőségét e tekintetben jogos szemrehányás egyáltalán nem, hanem csak elismerés illelheti. Veled szemben is megmutatták nemrégiben, hogy minden párttekintet félretéve midőn emberi érzéseidben sértve érezted magadat, a tömeg „állítólagos” igazságtalan ítélete miatt, a legmesszebbmenő jóakarattal és velem együtt igaz meghitt baráti készséggel voltak segítségedre, a megértés útjainak egyengetésében és háborgó indulataid leszerelésében. Emlékezzél csak a Hazatérő Katonákat Gyámolító Bizottság élén párttekintetektől mentes és ezek fölött álló működésekre, mellyel igyekeztem a város békéjét s rendjét rengeteg munkával megóvni és a közrend és közbéke ellen bujkáló veszélyes indulatokat közjótékonyosság szervezésével és a köznyomor enyhítésével levezetni. Én is azt mondom ezek után k.[edves] Barátom, hogy maradjunk csak a régi keretben és méretekben dolgozó „kisemberek” és ne mímeljünk itt a mi nyárspolgári környezetünkben sem francia forradalmat, sem ennek szereplő nagyságait! Különben miattam, ha jónak találsz, mikroszkóp alá helyezheted azt a vízcseppet, melyet szereplésem az események tengerében képez.

Ebben a leletben nem találhatsz mást, mint önzetlen és a közérdeket szolgáló törekvéseket. Nálad azonban – bár időnkint pl. „Nyitott kapuk” című cikkedben egészséges gondolatokat vetettél fel és írtál le –, jelen nyílt leveledben mikroszkóp nélkül is meg lehet állapítani, hogy semmiféle ügynek jószolgálatot nem tettél.

Használd fel jövőre túlzásaiban is tiszteletreméltó energiádat, egy kissé nagyobb önuralommal és mérséklettel, főleg pedig ne személyes jellegű harcok megindítására, hanem okosabb célokra, mert ha ilyen módon fogod folytatni – igazán jószándékú híveid ellen hadakozásaidat, akkor végül is kénytelen lesz az ember veled szemben a régi példaszóval elmondani: „Ments meg Uram Isten a „barátaimtól” – az ellenségeimmel majd csak elbánok!”

Veszprém, 1918. december 26.

Régi tisztelő híved: Erdős Béla

Rupert Rezső ügyvéd a napokban távol lévén, viszontválaszát ebben a számban nem tudta közzétenni. Jövő számunk hozza megjegyzéseit. Aztán többé erre az ügyre nem térünk vissza.

Menüett...⁵⁷

(Ajánlom baráti szeretettel Vértesy Gyulának, a magyar idők poétájának.)⁵⁸

A Conciergerieben⁵⁹ bál van ...

Franciaországban 1793-at írnak. Színe-virága Páris népének ott van a bálban.

⁵⁷ A Szerkesztőség jegyzete: A XVII. századból származó tánc és zene, melyet Mozart és Beethoven is kedvelt. A világ előkelő köreiben kedvelt volt még a XIX. században is. Nálunk minétnek hívták. Páris környéki fogházban a Conciergerieben is ezzel szórakozott a francia forradalom idején az ott fogva tartott előkelő polgárság. A vértörvényszék százszámra hurcoltatta őket aztán innen a guillotín alá a Gréve-térre, hol a kivégzések voltak a csöcselék mindennapi szórakozása. Különösen szaporodtak a kivégzések a hírhedt népvezér, Marat halála után, kit a nép kedvelt, mert lapjában: a „Nép Barátja”-ban azt hirdette, hogy a királyt (XVI. Lajost) a királynőt (Mária Antoinette-t) s még 300 000 előkelő polgárt ki kell végezni, másképp Franciaország elpusztul. Corday Sarolta, egy előkelő girondista lány, fürdőszobájában leszúrta a veszedelmes embert. A nép a Pantheonba temette el, még piszkos fürdőkádját is vitték a temetési menetben. A királyi párt csakhamar ki is végezték, s a vérbosszú napról-napra nagyobb méreteket öltött, míg végre elég hosszú idő után megundorodtak a sok vértől, a kivégezték a vértörvényszék embereit, előbb Dantont, azután a többieket is. Ezekre az állapotokra céloz az allegorikus cikk.

⁵⁸ *Veszprémi Hírlap*, 1918. december 29. 1.

⁵⁹ A Conciergerie a francia főváros, Párizs egyik történeti épületgyűjtése, a Cité-szigeten elhelyezkedő, a 13–14. században a francia királyok által lakott Cité-palota északi, Szajna-parti szárnya. A 14. század eleji gótikus épületrész rövid ideig a királyi család és a palotaórség lakhelyéül szolgált, a 14. század második felétől azonban hírhedt börtön működött a falai között. A 19. század második felétől az átalakított épületgyűjtés igazságszolgáltatási szerveknek, bírósági hivataloknak ad otthont. A középkori arculatát őrző Conciergerie a Szent Kápolna mellett a középkori királyi palota legrégebbi fennmaradt része, impozáns városképi elem.

Nehéz börtönkapuk előtt marcona vörös legények kavarnak s üvöltve tódulnak időnkint ki és be a kapukon át. Frígiai sapka fejükben, állig fegyverben mind.

Ahogy a kapu nyílik, piszkos, komor falak közül a menüett édes, lány melódiáját hozza ki rajta a szellő. Nyirkos, patkányszagú, nagykockás udvarköveken furcsa társaság lejt bájos gráciával, (kecsesen, méltósággal a táncot. A Conciégerieiben bál van!

Bodros, hófehérparókás, bájos kis baba-fejek imbolyognak édes mosollyal a menüett-melódia bódító karján ide-oda. Lehelet: amint éri kéz a kezét; bájos dámákat acélos, büszke tartású, komoran is víg férfiak karja ütemre vezet.

Fény és báj, méltóság és szelíd mosoly, arany, drágakő, csipke, selyem és bársony, virág, szín és illat, ami Párisban költészet van: itt van ma mind – óh sok hónapja már – a bálban.

A márkik s a márkinők tarka társasága, egy egész tudósvilág, iparosok, katonák, polgárnők, polgárurok még kis varrólányok s a Notre-Dame-apácák szelíd, fehér kis angyalcsapata is egyik sarokban odább. Kiknek virágillat volt mindig minden gondolatjuk, s tiszta, szelíd tekintetük mindig csak az égbe szárnyalt fel angyalszárnyakon, tőlük is féltek már valahol nagyon ... Itt vannak hát ők is a bálban. Furcsa világ!

Míg a menüett ütemárján ringanak a többiek mind, kis apró kezeik imára kulcsolva, mosolyognak most is a komor égre fel. Kedvesen odább-odább tipegnek, rebbennek, mint a galamb, ha néha egy-egy táncoló pár feléjük suhan.

Mosolygós, bodros-parókás idősebb hölgyek és urak ülnek a falak mellett körül. Hangosan csevegve, fűzik a szót s lelkes tapssal kísérik a táncban minden figurát. Anyák óvó, szerető szeme még itt is, most is boldog pillantással kíséri a vidám párokat minden léptükben tovább.

Itt kocka pörög, amott a kártyalap jár a kézben...

Vad kurjantás tépi most egyszerre szét a zene finom szárait... A körül bámészkodó vörös suhancokhoz talált érni egyik táncoló dáma szoknyája fodra.

– „Bocsánat, óh uram!”

Durva üvöltéssel, puskatusokkal löki mégis szegénykét odább.

Szétrebbenek a párok, ijedt mosollyal húzódnak vissza a sötét folyosók felé, mint a vércsétől megriadt apró madarak.

Halálos csönd. Egy percre csak! Elegáns, délceg, fiatal férfi siklik, hirtelen a tér közepére, s bókolva int és hív köröskörül: – Hölgyeim! Uraim! Guillotin-próbánk mára még hátra van!

Zsibongva, mint verőfényre a méh-család, tódul előre most egyszerre az egész sereg.

Vörös papírból rögtönzött köpenyében a próba-bakó ott áll már a vérpadon, – nagy piszkos láda, piros festékkal befröccsentve, hogy a csalódás igazabb legyen. Deszkaállványról bársonyszalagon, selyemzsinóron – valamelyik toilette-ről való

– ott függ a bárd a pad fölött: fényes, fehér kartonpapírból, hogy a valóságig legyen család. Repedt, hajladozó, rossz deszkaszál vezet az emelvényre föl.

Épp egy szép ifjú hölgy halad mosolygva rajta fölfelé. Rózsás kis babaarca, amint parányi lába a deszkán megbotlik, siklik s kíséző lovagja kezéhez keze erősebben tapad, mindjobban elpirul.

Gráciával bókol, néz mosolyogva most szét, amint fölért.

Aztán... mintha a menüett melódiájának lágy hullámaira vetné magát, lehajtja a bárd alá bodros kis fejét, szép hattyú-nyakát.

Zuhan a bárd s elmetszi ketté... elmetsz egy édes kis kacajt.

Taps! A próba fényesen sikerült: „ah, óh... valóban elragadó!”

Folyik tovább, így tovább órákon át a próba, míg egyszerre beront a kapun vörös ingében egy vértörvényszéki szolgál. Kezében hosszú lista, kezd neveket ordítani róla.

Akiket olvas, számukra lejárt a mulató óra, a Conciergerie sötét báludvaráról mehetnek – rozoga taligákon – mehetnek oda, ahol már nem lesz csak próba... az utolsó próba.

Megy mégis mind, aki mehet, mintha megváltás volna..., s akikre nem került a sor ma, hiszik, remélik, hogy talán holnap állhatnak majd a sorba.

A Gréve-téren⁶⁰ mindennap százaknak feje hullik a porba.

Renyhe nép kacag a remegő áldozatok utolsó tusáján, ordít, tapsol, ha jól végzi munkáját a bakó. Bár – ha jóízű röhögés közben egyik másik bámélszkodó fehérce-seléd leejt kötőtűjéről egy-egy másliszemet – míg felszedi, el-el mulaszt megnézni s tapsolni egy-két kosárba hullt fejet. A fényesen betanult szerep ilyenkor így kárba veszett...

Reprise: más szereplőkkel mindennap ugyan az a darab.

(És ez alatt... La Fayette marquis, Dumouriez, Carnot védik a francia paraszttal künn a határokon – a hazát: verik, üzik az osztrákot, poroszt, angolt és Piermont hadát...)

De mi ez? ...

Egy idő óta, mintha még itt is a menüettet járná, egy idő óta mindenki oly sikkesen, elegánsan, mosollyal ajkán megy, szinte tréfásan lejt – a guillotine-bárd alá...

És...? A bárd metsz, metsz..., sohasem hófehér vagy acélos nyakat, mindig csak ... mosolyt s annyi sok édes vagy gúnyos kacajt...

Elhül a Gréve-tér csöcselék népe. Neki rettegés kellett: a mosolyra vére fagy. Hát nincs már e földön semmi érdekes?... Morog, undorodik a vértől. Ezt – ha látni akar – állatból is csapolhat eleget!

⁶⁰ Korábban így nevezték Párizsban az ottani városház előtti tért, melyen a nyilvános kivégzések történtek.

– Marat! – az volt az ember!
 – Hejh Danton –, hejh Robespierre, Saint-Just, Couthon –, rossz rendezők vagy-
 tok!...
 – Lássuk! Játsszatok, híres rendezők, magatok!
 És a bakó most már minden nap... „egy-egy óriást veszajt el!”
 A Conciergerieben újra bál van!
 Magyarországon 1918-at írnak...
 Új boldogság jár a földön: pusztul a régi, daliás magyar-világ!... Pusztul, mert
 régi zsarnokainak bűne fejére száll: új zsarnokainak lába nyakára hág.
 A menüett lágy, bongó zenéje hangzik –, hangzik – most nálunk – újra...
 És künn a határokon sem védi már senki a hazát...
 Zokog..., a tárogató zokog megint! Újra füttyül: Késmárk felől füttyül a szél!
 Az új boldogság emberei itt bent is alapos munkát akarnak végezni.
 Vigyázzatok, aki a kormányzáshoz nem ért, nincs hozzá erős magyar szíve, buk-
 fencet hány.
 Népkormány – nép nélkül!
 A kacaj kacag már..., vigyázzatok, – arcotokba kacag!

1919

Dr. Rupert Rezső válasza Erdős Béla máv. főmérnök úrnak

Kedves Barátom!⁶¹

Nyílt levelemre adott válaszodban szememre veted, hogy bár Jákob (szelíd, baráti) hangján, de Ézsau (szőrös, vad, ellenséges) kezével fordultam hozzád –, ti. nyílt levelemben.

Valóban szeretném, ha hasonlatod egészen találna –, még csak egy kicsikét sem sántikálna, mert – amint az ó-testamentumból jól tudjuk – az az Ézsau-kéz, melyet a vak Izsák pátriárka megáldott mikor másodszülött fia előtte áldásért megjelent: mégis csak a szelíd Jákobé volt. Ézsau szőrös, vad kezéhez hasonlónvá ezt a kezét csak egy szelíd báránynak ráta kart bőre tette. És ez a bőr, Rebeka asszony csalafintasága, nagyot lendített a világ sorsán. Ez avatta Jákobot a derék zsidónép pátriárkájává, atyjává.

Ki tudja, hogy ha Rebeka asszony okos diplomáciája meg nem akadályozza, hogy Isten választott népének sorsa elsőszülöttség jogán Ézsau vad, szőrös kezébe kerüljön, mi lett volna ebből a világból? Ellenben az bizonyos, hogy Jákob nem

⁶¹ *Veszprémi Hírlap*. 1919. január 5. 1–2. II. rész: *Veszprémi Hírlap*, 1919. január 12. 1–2. III. rész: *Veszprémi Hírlap*, 1919. január 21. 1.

vált sem szégyenére, sem kárára az ő népének, örülnék, ha Ézsauénak észlelt Jákob kezem, melyen a szőr, a vadság bizonyára szintén csak imitált, hasonló áldást fakasztana annak a népnek javára, mely mint egykor az ó-testamentum népe, most szintén válaszüton áll: hogy a szőrös, vadindulatú, erőszakos Ézsau, világosabban ézsauk kezébe kerüljön-e sorsa, kik üdvösségüket egy tál lencséért is eladják, vagy Jákob-éba, a szelíd jákobokéba, kik még ártatlan trükkökre is kaphatók, csakhogy – ami egy tál lencsénél sokkal többet ér – egy egész, igen nagy bajba jutott országot megmentsenek.

Ha megint úgy éreznéd, hogy aki veled Jákob szelíd hangján szól, keze Ézsaura vall, gondolkozz el az ó-testamentumnak ezen a kedves és nagyon jelentős epizódján, melyet különben te voltál szíves eszembe juttatni. Akkor – miként Izsák – megáldod majd te is ezt a szőrös, vad kezét a nem vonod vissza áldásodat akkor sem, ha megtudod is később, hogy Rebeka asszony – szegény Hungaria! – túljárt az eszeden, mikor egy-két fiának szívét a hazaszeretet vastag, jó meleg, gyapjas bőrével takarta le, csakhogy ezeket a szíveket a vakság idegen földről süvítő szele meg ne dermessze. Tudod, Izsák sem vette vissza áldását, hiába támadt rá később Ézsau, mert Isten rendelését látta a dologban.

De térjünk leveled érdemi részére.

Azt mondod, hogy te és elvtársaid nem azért haragudtatok meg rám, mert – mint én állítom – azt mondtam, hogy a szociáldemokrácia nemzetközi, hanem azért, mert – amint te állítod – azt mondtam, hogy nemzetrontó.

Az a rossz szokásom, hogy amit saját tanúságom alapján állítok, különösen ha saját szavaim visszaadásáról van szó, megkövetelem, hogy senki – aki korrekt ember – állításaimat kétségbe ne vonja.

Valószínű, hogy magadra nézve neked is ez az álláspontod. Én tehát mert saját emlékezeted alapján adod vissza szavaimat, abban a kényszerhelyzetben vagyok most, hogy állításodat koncedálnom kell. Tehát azt mondtam, hogy: „a szociáldemokrácia nemzetrontó.”

Kényszerítesz rá, hogy bebizonyítsam, bár ez éppoly nehéz feladat, mint bizonyítani a $2 \times 2 = 4$ axiómájának bizonyításra nem szoruló igazságát. Próbáljuk meg mégis!

Mindenek előtt feladom neked a leckét: bizonyítsd be, hogy ez a fogalom: „nemzetközi” –annyit jelent, hogy: „nemzeti” vagyis a nemzetközi ember a térképen piros vonallal jelölt, künn a nagy messzeségben határkövekkel (nemzeti színű határkövekkel) határolt terület érdekeit nézi csak, s ha ez érdekek ellenkezik a páros vonalon túl élők, bár az egész világ érdekeivel, akkor is – ha nem muszáj is – csak a piros vonalon belül élők érdekeit kívánja megóvni, mert a szent önzés, a hazaszeretet, mindenek fölött való.

Nehéz a Bizonyítás, jó Bélám?

Látom, nagyon töröd a te kemény, okos fejedet Hiába! Nehogy kegyetlen Ézsau-nak képzelj megint, Jákob szelíd szívével felmentelek a felelet alól.

Majd inkább én bizonyítok. Szent Marx, szent Engels, szent Lassalle (bár ez utóbb megtagadta a nemzetköziséget), és ti többi szent pátriárkák, jöjjetek segítségemre, s bár nem harcokat énekelek, világosítsátok fel elmémet.

Azt olvasom evangéliumaitokból, a kommunista kiáltványokból (nemcsak leghíresebbikből, az 1847-iből), minden programotokból, hogy: „Világ proletárjai egyesüljete (persze ez reád egészen nem passzol)! Döntsétek le az elnyomók társadalmát (in praxi ide számíjtátok ti, azaz te talán nem is, a szegény nyomorgó lateinereket, a kisiparosokat, kereskedőket, kiscgazdákat is stb.), mi ha megtörtént, nem lesz szükség többé államra, mely csak az elnyomók társadalmának jogi formája, hanem az egész társadalom átalakul afféle egyetlen gazdasági vállalattá, melyet kormányozni nem, hanem csak igazgatni kell. Ez a szociáldemokrácia hitvallása!”

Kétségsbe vonod idézeteimet?

Úgy-e nem? Ámde akkor hol marad az állam, s állam nélkül a nemzet? És ha ezeket „le nem rontjátok”, ni lesz a világ proletárjainak egyesüléséből?

Azt mondod azonban, hogy ez csak teória. Vártam ezt a mentségedet.

Nem tudom, mit szólna hozzá Krisztus, ha tanítására, hogy szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, késő hitvallói azt fognák rá, hogy ez csak tréfa, teória, melyet nem kell komolyan venni, mert in praxi úgyis csak kevesen veszik komolyan.

Apostolaitok is – hidd el – nagyon komolyan vették tanításaikat, hiszen a legridegebb pozitívizmust hirdették. Azt mondták és mondják késő hitvallóik is, hogy minden – a mi történik – a fejlődés kényszerűsége csak, s akarjuk-e vagy sem, minden tanításuk végül is magától megvalósul. (Ugyan nem várhatátok addig türelemmel?).

Most te, mint egykor Péter, pusztá oportunistusból, megtagadod Mestereidet. Ámde nem azért vagy Péter, hogy – mikorra a kakas utolsó kukorékol – vissza ne térj a te Üdvösségedhez.

Ezért – hidd el – nagyon komolyan veszek; pillanatnyi alkalmazkodásodat, hogy ti. most még nem vonod le hitednek végső következéseit, nem vetem szemedre. Megnyugtathatlak, hogy minden tagadásod dacára is, mint Péter üdvözítője volt, a te Mestereid is tisztában vannak hűségeddel, s nem fogják feléd kiáltani: „ments meg uram minket az ilyen apostoloktól!” Építik reád, reátok, továbbra is – mint kösziklára – szociális anyaszentegyházukat.”

De maradjunk csak egyelőre annál, hogy a szociáldemokrácia tanítása a mai viszonyok közt (ti. nem lehetne rá voksokat kapni) csak pusztá elmélet, mert ma igen is, ti is mindnyájan sovén magyarok vagytok, akik nem hogy a kommunizmust, s a többi hasonló ártatlanságot megvalósítani akarnátok, hanem épp az ellenkezőjét cselekszitek: szétbontjátok a vagyont, s az eddigi tulajdonosok számát (ezekét

a tolvajokét) még inkább növelitek, hogy egykor – majd akkor! – még messzebből kelljen a „tulajdon” ellen harcot kezdenetek.

Vagyis hát nem vagytok egyelőre szociáldemokraták!

Péter, Péter, kedves kis péterkék, nem hiszünk, nem hihetünk mi nektek! Tudjuk a bibliából, hogy – csak egyszer virradjon meg! – hűséges hitvallókká lesztek megint.

Úgy kezditek máris, mintha a kakas már harmadszor is kukorékolat volna. Nem akarjátok elismerni a szakszervezeteken kívül élők létjogosultságát. Nem szívesen látjátok, hogy a polgárság szervezkedik. Vészt jóslóan rebesgetitek: baj lesz, polgárháború lesz belőle. Nem engedtek megbízható polgári hadsereget szervezni; azzal ijesztitek az ijedőseket, hogy visszahozza nyakunkra a királyságot A kaszárnyákból szocialista-iskolákat csináltatok, hol még a polgári-, kiscgazdaosztály éretlen fiataljai is (ostyába takarva) egészen más eszméssel, életelvekkel telítődnek meg, mint amelyek szüleiknek, de maguknak is javukra válhatnának.

Szabad ugyan véleményt nyilvánítanunk, gyülekeznünk, szavaznunk stb., de ha például nem kedvetek szerint szavazunk, nem gilt a szavazás, legalább Veszprém-ben nem. Lám, a Nemzeti Tanács elnökségére is addig-addig szavaztattatok bennünket, míg a mi korrektül megválasztott jelöltünk helyett végül mégis csak a ti jelöltetek lett elnökké (– pair-sehub útján). (Nem gondoltatok arra, hogy ez nagyon is arisztokratikus megoldás?)

Szelíd módszerekkel, a jól bevált és varázsos refrénnel: „különben semmiről sem állunk jót”, az meg, hogy mindenütt el tudjátok hitetni, hogy többségben vagytok (merje csak valaki el nem hinni!) – úgy látszik – sikerül a hatalmat (persze legfeljebb csak átmenetileg) kezeitekbe keríteni.

„Gessler-kalap” mindenütt a városokban, amerre szem lát. A forradalom bátorsága, ami nem más, mint a polgárság gyávasága, ugyancsak segít benneteket!

Bizony erről magatok sem tehetek, hiszen ti olyan jók, szerények és szelídek vagytok! Akár hová beteszi a lábát egy kis szerb patrul, olyan szépen szót fogadtok; még azt is elfelejtitek hirtelen, hogy „többségben” vagytok. A hatalommal sem törődtek.

Mond el csak, kedves Bélám, nem volna-e imponálóbb ez a szerénység a nem ellenséges polgársággal szemben, mely veletek mégis csak vérttestvérségben van, s mely végre is egyedül bír ma még azzal a tudással, erkölcsi erővel és fegyelemmel, ami nélkül kormányozni lehetetlenség.

Azt írod válaszdoban, hogy ti munkás elvtársatoknak, Neumayer úrnak, nemzeti tanácsi elnökké választását azért forszíroztátok ki, mert akit mi megválasztottunk, dr. Óvárit politikai múltja diszkreditálja. Nem kenyerem dr. Óvári Ferenc reputációját megvédeni, szerintem erre szükség sincs, de engedd meg mégis, hogy egy kérdést intézzék hozzátok. Hogy lehet az, hogy dr. Óvárival szemben, aki ha

akármilyen párti volt is, de munkapárti soha sem volt, olyan finnyások vagytok, mikor soraitokban olyan sokan vannak a régi munkapártból is? Ami városi politikáját illeti, én azt sokszor támadtam a sajtóban is egyébként is, de úgyszólván csak egyedül.

Ti többiek hallgattatok mind. A tömeg sem lármázott és vonult fel ellene (persze akkor még nem volt érdemes, mert nem volt szobra); ellenben sokan a mai fúziósok közül gutgesinnt mosollyal veregették vállamat – akkor hogy „kár ilyesmit tenni”, ti. Óvárit támadni.

Nos, hát azt hiszen, hogy a múltak hibáit szóvá tenni nekem több jogom volna, mint neked, kedves Bélám, te azoknak, akik az egész háború idején itthon voltak, tehát szintén alkalmuk volt az ellenőrzésre.

Ami különben a városi vezetőség ellen megnyilvánult nyugtalanságot és az ennél fogva szükséges minél erősebb ellenőrzést illeti, hiszed, hogy a helyünkbe ültetett, kisebb látókörrel bíró elvtársaitok az ellenőrzést majd jobban fogják gyakorolni?

Engedd meg, hogy ennek a témának befejezéseként megint csak a francia forradalomra hivatkozzam. (Olyan hasonló ez a mi korunkhoz!). Akit Párisban 1789-ben legelőször kivégeztek, a város élmezőnyéi biztosan, Foullon volt. Mit gondolsz, miért végezték ki? Azért, mert a szükséglet látó népet (igazában csak kissé nélkülöznie kellett): legelni küldte – (állítólag). Erre gondolva önkénytelenül is elmosolyodtam, mikor a mi kis forradalmunkban is felmerült majd mindenütt ez a stereotip vád. Mit gondolsz, nem egyszerű díszletkelléke-e ez csak minden forradalomnak? Igazán nem vagyok bizonyos abban, hogy nem. Egyébként, ha vétettek a város hivatalnokai, aki vétett, nem akarom őket védeni. De meghallgatás és bizonyítás nélkül mégis bajos ítélni.

De ugyebár mindezt csak azért mondom, hogy ha a szociáldemokráciát (mindenesetre csak kellemetlen formában való jelentkezése miatt) nemzetrontónak bélyegeztem, amire hitvallástok theoretice egyébként egészen büszke, mert csakugyan le akarja dönteni a nemzeti államokat, azt be is bizonyítsam?

Nem akar szót fogadni ez a szegény magyar nép a pesti uraknak: Aeolusként hát rázúdítanak különféle viharos szeleket. Ép jókor, mikor – mint valamikor a lerontott Trójából Aeneas Itália földjére – mi is egy új honalapítás felé akarunk vitorlázni.

Vigyázzanak, mert a magyar föld istene, mint egykor a tengerek istene, Neptunus, nekik is, a kis szél-isteneknek, oda fogja kiáltani a „Quos ego”-t,⁶² melyet eddig a szocializmus apostolai oly kéjesen szoktak a kapitalisták fúíbe rikoltani. Rikítsák is! Csak nekünk, szegény polgárságnak, hagyjanak békét

Nem értelek különben benneteket, jó Bélám, teljesen lepolgáriásodtatok közénk, hirdetitek ti is magyarságtokat, még sem akartok engedni még megmoccanni se bennünket. Akkor hát mégis csak mást akartok ti, mint mi!

Korjolanókká⁶³ teszitek az egész országot, s magatokkal szemben is felidézitek a bolsevizmus rémét. Úton-útfélen hallja az ember a polgárság sóhajtását: bárcsak megszállta volna már földünket az ellenség. A magyar városok egyre-másra hívják segítségül az ellenséget, mert nincs polgári rend. Szocialista hadseregek nem ér semmit. Borzasztó!

És mindez azért, mert mindenáron boldoggá akartok tenni bennünket. Mintha azt a kis földet majd a pesti urak nélkül is nem tudnánk magunk felosztani! Úgy járhattok velünk, mint Horatius, a híres római költő, egyik levelében (Julius Florushoz) olvasom – majd 2000 év után:

„Volt egyszer Argosban egy előkelő ember, ki míg az üres színházban tapsolva üldögélt, csodálatos szépségű darabokat vélt hallani. Egyébként rendesen megtette mindazt, amit a józan élet kíván: jó szomszéd, kedves házigazda stb. hírében állott, elnéző volt szolgálival is,... nem botlott meg minden kőbe s a nyitott kutat is el tudta kerülni. Mikor aztán rokonainak gondozása kigyógyította s ismét észretért, ez volt

⁶² Vergilius „Aeneis”-ének, a rómaiak leghíresebb eposzának, arra a helyére céloz a szerző, mely leírja, miként bocsátott Aeolus, a szelek istene, Junó istennő boszúálló szeleket (Zefirt, a nyugoti szél istenét és Eurust, a délkeleti szél istenét, afféle kisistenek voltak a római mythologia szerint) a tengerre, mikor Aeneas, a rómaiak őse, az elpusztult Trójából Itália földjére menekült hogy új országot alapítson. A szelek felkorbácsolták a tengert, a kíséző hajók közül már több elveszett, mikor Neptunusz;

*„A vízből emelíti fejét s komolyodva körülnéz,
Látja, hogy annak egész hátán mind szerte vetődtek Énéásznak hajói
S tudta ravaszágát nénjének (Junó), tudta haragját.
Magszólitja Zefirt s Eurust s így ejti beszédjét:
Hírem nélkül földet-eget, szelek, összezavarni
Hogy mertek s ily rettenetes vízhalmokat hányni?
Majd adok én ...!(=: Quos ego!)
Most mindjárt takarodjatok el s uratoknak is együtt
Mondjátok meg, hogy a tenger birodalma reám van
S nem rá bízva.”*

⁶³ Az 1907. évi általános választás alkalmával a németbogsáni kerületben Bredicsán Korjolan nemzetiségi képviselőt választották meg az alkotmánypárti Weisz Juliánnal szemben. A kisebbségben maradt párt izgatás miatt petícióval támadta meg Bredicsán mandátumát és a Kuria a választást megsemmisítette. A németbogsáni kerületben febr. 14-én történt az új választás.

az első szava: Bizony barátaim, megöltetek, nemhogy kigyógyítottatok, midőn elmém kedves tévelygéseivel együtt elraboltatok gyönyörűségemet.”

Lásd, ilyen kedves tévelygés nekünk a haza, a régi levendulás illatú, de most már egészen szabad magyar világ, melyet a ti tanaitok legfeljebb csak átmenetként engednek meg. (Aztán a nyitott kutakat is el tudnánk kerülni, ha ki nem gyógyítatók is bennünket tévelygésünkben).

Azt mondjátok, hogy a nemzetköziség majd kiségit bennünket a bajból. Jól van, ha ezt az országot megmenti, én leszek az első, aki előtte leborulok. Minden polgársam követni fog!

Sajnos azonban, egyelőre csak a nacionalista Clemenceauékat, a tulajdont és államhatárokat, sőt nyelvhatárokat tisztelő Wilsont látom magam előtt s a jövőendő ködképében: Széchenyi vízióját.

Ezért voltam a békesség híve már a szerencsétlenség első napjaiban, erre célzasz bizonyára, mikor a „Nyitott kapuk” című cikkemre hivatkozol. Igenis, elítéltem akkor minden szervezkedést, azt hirdettem, hogy magyar és magyar között nincs, nem lehet most különbség.

Ámde ti tüzzel-vassal elkezdtetek mégis szervezkedni, szinte egyeduralomra törni, miközben azzal senki sem törődött közületek, hogy az országnak mindennap egy nagy darabja vált le a testéről. Főgondotok volt, hogy ami kis darabka marad belőle, azon ti legyetek az urak. Mások szervezkedése ezzel szemben már csak önvédelem volt, mert hamar nyilvánvalóvá lett, hogy ti nem a csehek stb.-ek ellen, hanem a szerencsétlenségben veletek sorsos polgári osztály ellen szervezkedtek, az ellen a polgári osztály ellen, mely jóformán még egy rongyos kis államtitkárságra sem pályázott, hagyott és hagyna is benneteket cselekedni, csak félni ne kellene tőletek.

Ma még nem lenne késő, veszélyes utatokról térjete vissza. Kormányférfiaitoknak is be kell majd látniok hamar, hogy; sic non itur ad astra [így nem jutunk a dicsőségre].

Van ennek az országnak még egy hatalmas szép cser-erdeje, a falu, szinte félelmesen zúg már. „Hiába rázzátok porláncaitokat, csatátok hiú ellene!”

A többség: a föld őserije, a hazaszeretet varázsos titka a mienk!

És nekünk mégsem jut eszünkbe folyton a füleitekbe csengeni: „nem állunk jól semmiről”.

Mi csak dolgozni akarunk, „ha lehet: veletek; ha kell: nélkületek, sőt ellenetek is!”

El nem ismerjük, hogy Budapest Magyarország.

Ti ezt akarjátok erőszakolni. Mégis haragusztok, ha ezért és sok másért, a magyar polgárság hangulatának megrontásáért, a zavartalan egyetértés megbontásáért, a Korjólánokért stb., nemzetrontónak nevez benneteket az ember.

Egyébként, ami irántad való érzelmeimet illeti, higj azoknak őszinteségében; amint hiszek én is abban, válaszból kiérzem, hogy te is rokonszenvvel fordulsz

felém. Hidd el, hogy ami engem illet, nagyra becsülöm és szívesen elismerem sok közhasznú tevékenységedet.

Tudásodat sem akartam bántani. Te a számok, vonalak, idomok becsületes, tiszta világában éltél eddig: ha rád fognám, sem kellene szégyenlened magad, hogy holmi problémák betű-posványán nem kalandoztál eddig eleget. Sajnos, nekem több haszontalan időm volt, jobban ráértem a könyvtárak hulláit boncolni. Mert – hidd el – a szocializmus és bölcsészet, amennyiben nem alapszik valláserkölcsi renden, ne is beszéljünk a jogirodalomról, legnagyobb részben most már csak temető. Keresztülgázolt rajtuk az idők egészséges, viharos, tisztító szele. A háborúelőtti szocializmussal szemben majdnem azt mondhatjuk, hogy postszociális időben élünk: megtörtént a nagy „Lerombolás”, most már keresnünk és megfejtenünk kell az építés problémáit. Félre a könyvekkel! „Ki a szabadba!”

Ne haragudj, hogy megint hosszadalmas voltam. Azt hiszem, nem pusztá személyeskedésről van szó.

Nem kettőnk csatája az, ami közöttünk folyik. Egy szegény szívén sebzett Horatius és a Curtiusok állnak csak a porondon. Légy nyugodt, ha a Curtiusok buknak is el: a derék magyar munkásság életben marad! Ennek persze feltétele, hogy a banköröpítő politikának végre vége szakadjon, s belássátok ti is, hogy egy vagyoniilag erős polgári társadalom megszervezése, a kisbirtokos osztály vezető szerepének elismerése, az első feladat, hogy legyen, aki az állam teherbírását biztosítani, s a hivatalnokokat és a munkásosztályt is tisztességesen fizetni, a rászorulókat pedig eltartani tudja.

Ezt a célt kívánom szolgálni, azért válaszoltam válaszleveledre ily kimerítően, noha „Nyílt levelem” legnagyobb slágerjeire ki sem tértél válaszodban, azoknak helytállóságát tehát szinte approbáltad.

Csak arról akarlak még biztosítani, hogy nekem a tisztességes eszközökkel dolgozó szociáldemokrácia ellen semmi kifogásom sincs, őszintén kívánom magam is – magyar szellemben – a szocializálást, a progresszív adót, a nagyvagyonok megszüntetését stb. Csak a terror, az erőszak, a hatalmi monopólium ellen tiltakozom, – az ellen, hogy mikor ti is ugyanazt akarjátok (mert egyelőre ad hoc polgári elemek vagytok s hiszem, te maradsz is mindenkorra), mint mi: mégis csupa caprice-ből azt kiáltjátok felénk:

– Azért is csak mi és nem ti is fogjátok ezt az országot megmenteni!

Ebbe nem egyezem bele, mert tudom, hogy nélkülünk, a mi vezető szerepünk nélkül, ez nem lehetséges.

Haragszol? Akkor békülj ki – önmagaddal és fogadd oly szívesen meleg üdvözlétemet, amint küldi azt neked

Veszprémből, 1918. december 31-én őszinte, régi barátod

Dr. Rupert Rezső ügyvéd.

Kasper József⁶⁴

(Ajánlom kartársi szeretettel dr. Magyarász Ferencnek,
a bátor és ékes tollú zirci papnak).

Egyszerű falusi ácsmunkás. Valószínűleg világot járt. Szociáldemokrata. Meggyőződésben ellenfelem. Mégis fölírom nevét e betűhalom fölé, mely róla fog éneket zengeni.

Tegnap történt. Zirc munkásai Zirc főterén füttyel, lármával, rikoltozással akarták a szót belém fojtani, hogy hazáért aggódó lelkem övékétől eltérő meggyőződését Zirc polgárságának ne hirdethessem.

Így járt volna, már-már így járt az utánam következő szónok is, mikor váratlanul fellépett melléje a szónoki emelvényre, tisztos ruhában, egy apostol-alak.

Arcán az átszellemültség pírja, barna, meleg szemében szent harag s annak a szomorúságnak lassan emésztő tüze, mely ma igazán „az egyetlen igazság”, mert ha a szomorúság – Wilde szerint – „a világok építőköve, alaptípus úgy az életben, mint a művészetben”, országunk léte, vagy nem létének valóban ez ma az egyetlen építőköve.

Hangja rezgett, mint a dies irae dallama, vitt magával, vitte mindnyájunk lelkét, akik hallgattuk. Amit mondott, szép volt, meleg volt, bölcs volt, igaz és becsületes:

„Munkástestvéreim! Szégyellem, hogy vezérek vagyok. Nem ismerek rátok. Fáj, hogy nem tisztelitek a meggyőződést és a szólásszabadságot. Látszik, hogy nem vagytok elég műveltek. Hiába buzdítottalak benneteket, hogy olvassatok, tanuljatok. Egyetlen érvetek: le az urakkal. Az intelligens ember fogalmát összetévesztitek a kapitalistaurak fogalmával. Szörnyű tévedés! A múltban az intelligencia is ép úgy el volt nyomva, mint mi, egyszerű munkások. Miért fordultok ellenük mégis gyűlölettel? Szabadságot hirdetünk, és súlyosabb láncokat akartok mégis rakni az ország polgárságára, mint amelyektől – Istennek hála – csak nem régiben mindnyájan megszabadultunk, örülnünk kellene, ha intelligens emberek közénk jönnek. Tanulhatunk tőlük, ha nem is fogadjuk el, amit hirdetnek. Azt tartom, hogy még az intelligencia sem tud eleget. Akkor hogyan foghatjátok be füleiteket ti, mikor ti pedig alig tudtok valamit? A meggyőződés szabadsága szent. De hol van megírva, hogy az a helyes és csak az, melyet – bármily erős hittel – mi vallunk. Kérlek benneteket, hallgassátok meg a szónokokat. Ha szükség lesz rá, hogy megvédjük ellenük magunkat és eszméinket, majd felállunk mi is ide és tisztességes hangon megadjuk a méltó feleletet. Ez az egyedül lehetséges álláspont, de semmiképp a sípszó, a lárma”.

⁶⁴ *Veszprémi Hírlap*, 1919. január 12. 1.

Mint szónoktársam akkor – tegnap – ott fent a pódiumon, most én is megszorítom az Ön kezét, Kasper úr, megszorítom hosszan, melegen, hittel, reménységgel, elismeréssel, ha – mint elszánt ellenfél – dacosan nézek tovább is meggyőződéstől ragyogó szemei közé.

Ön az első erős ellenfél, akivel én s a velem egy úton haladó többiek itt a vidéken találkoztunk. Félnék valóban Öntől, ha nem mindegy volna, hogy azok küzdelmében, kik erkölcsi erőbe vetett hittel mérkőznek, kié lesz majdan a siker.

Azok-é, bizonyára, akik kevesebbet tévedtek, mert: „a kor folyam, mely visz vagy elmerít... úszója, nem vezére az egyén”. Úgy van, hogy mind az, ki hat, (csak) megérti századát, de nem szüli az új fogalmakat”, nem csinál történelmet tehát.

De hogy ezt a történelmet hogyan csináljuk; könnyet, vért vegyítsünk-e az úszó folyamba – a gyűlölet molochjának szájába dobjuk-e milliók életjogát –, a csöcselék kénye-kedvére bízzuk-e a fejlődés titkának megtalálása?: ez már nemcsak a kortól függ, hanem embereinek erkölcsi erején, hitén, becsületességén, józanságán s mert most egy ország sírjának szélén állunk..., hazafiságán is múlik.

Olyan ellenfelek, mint Ön, ki a terror jogát el nem ismeri, nem zavarhatják meg a békés fejlődés menetét. Ezért nem is félünk öntől, még ha az az eszmeraj – amit nem hiszek, sőt erős hittel tagadok – lenne is korunk folyama, melynek árján Ön úszik, tudom, hogy Káin-folt nem bélyegezné meg történetét, hacsak másokon nem múlik...

Nem félünk Öntől és a hasonlótól, mert ha arra az erkölcsi magaslatra fog emelkedni a magyar munkásság, melyen ön áll, hajolhat utunk más-más sugarak fényé alá, de annak megtagadásához, ami csak a csöcselék joga: gázolni emberjogokban, mindenkép egy Nap glóriás fényében vezet.

Ott hagyott bennünket végre is, mert bántotta, hogy elvtársai – bár gyérebben – tovább is a jó ízlés ellen cselekedtek.

Ezért, engedje meg, ha most hálából innen kiáltom utána:

Nem félünk öntől, csak féltjük. Egyszer – még az idők kezdetén – egy hatalmas ember, ki pedig minden porcikájával hozzánk – a polgári rendhez – tapad, mondta itt – Veszprémben – közöttünk: „szívesebben szorítottam meg mindig a kérges tenyerű munkásnak, mint a tőke ama képviselőinek – azoknak az uraknak – kezét, akik a polgári érdemek teljességének egyetlen mértékét csak a minden áron való vagyongyűjtésben keresik”.

Mindnyájan ezt valljuk mi úgynevezett polgárok is, mégis elfogult féltékenységekben, mert a munkások túlkapásai akkor érzékenyekké tettek bennünket, követ dobtunk reá. Azonosítottuk magunkat a kapitalista urakkal. (Főispánunkkal történt az eset).

Ily félreértés és igazságtalanság Önnel is, önnel könnyebben megtörténhetik. Elvtársai rossz néven vehetik, hogy nemes ellenfélnek mutatkozott. Tekintsen

ilyenkor felénk, a másik pólusra, s találja meg tettének igazoltságát és a megnyugvást – lelkiismeretében, a közjó felé irányzott szándékának tisztaságában.

Addig is fogadja tőlem szívesen ezt a szerény kis babérfüzért.

Függöny előtt...⁶⁵

(Prológ.)⁶⁶

(Ajánlom hódoló tisztelettel dr. Rainprecht Antalné öméltóságának,
a fennkölt lelkű magyar asszonynak.)

Libben a függöny... Míg redői szét-, s hirtelen összeszaladnak megint, derengő fény, mintha reménység volna – s szívek melege oszon ki belülről a kis résen át.

Belép a konferanszié.

Kedves közönség! Unalmukat lopni jövök, míg harmadikat kongat a harang...

Világokat mozgatnak most zsinóron mögöttem odabent; hegyek vajúdnak rónát, erdőt, tengert és tavakat rendez, országok határait vigyázza, simítja a díszletmester keze; borongós égre derűt-vigaszt s talán vihart is festegetnek..., akik – szegény, szomorú kis komédiások ott a függöny mögött – azt hiszik, hogy ehhez is értenek.

Szorong kis truppom a kulisszák mögött ... Várja, reméli – utána óh, beh szomjazik! –, hogy itt künn a deszkákon majd szíveket hódít, tapsokat arat. Figyelnek már a végszóra mind, hogy amint a függöny magasba röppen, – kihozzák ide, a mi szívükben, agyukban jó van... mind, de mind: lelküknek sok-sok magasztos hevét; de..., hogy mi jót és nagyot is akar a kis trupp, – „megfejtésül mondok egy mesét”.

Vízország királya, a Nap, megunta, hogy melegét mindig apró kis emberekre pazarolja csak. Kis emberkéivel történjék majd bármi: keresni más, nagyobb emberfaját, ment világot járni. De egy jó tanácsot még adott nekik: ne hagyják nyugodni a tenger színét soha, mert Vízország oda lesz, ha befagy, egészen oda... Azóta – az Északfény alatt – sokáig lehetett látni, már aki látta, hogy apró, nagyszakállú kis emberek folyton csak kavicsot hajigáltak a tengerbe, mint játszó gyerekek. Gyűrűzött a sima víztükör, s habár dermesztő lett is a hideg, sokáig állta mégis a fagyot, míg a kis emberkék karja meg nem lankadott. Aztán befagyott, lett belőle halott, szép fehér, örökké alvó halott

Napunk most minket is elhagyott. Sötét szirteken, tenger fölött állunk – szegény, apró kis magyarok – mi is ma mind. Sejtelmes, szürke tenger, ijesztő-sima tükre

⁶⁵ *Veszprémi Hírlap*, 1919. január 19. 1.

⁶⁶ Abból az alkalomból, hogy lapunk hetenkint háromszor megjelent lappá alakult, s szerző annak felelős szerkesztőjévé lett.

némán, sötéten mered –, tompán fénylik a lábunk alatt, ahogy kopár, reménytelen szirtek szikláiról alátekintünk: a közöny lomha, mozdulatlan, dermedni –, örök álomra nyugodni készülő tengers.

Kavicsokat, sziklatörmeléket, s ha véresre mart kezünk mást már kaparni majd nem tud is, sarat akarunk hányni mi is – mint a kis északi manók egykor – a közöny halált jelentő, sima tükörére, hogy színe meg ne dermedjen, – gyűrűzzék folyvást –, s míg magyar él a régi határok közt, el ne tespedjen, hogy megállja addig a fagyot, míg az élet és dicsőség melengető napja majd újra ránk ragyog.

Harcokat fogunk játszani: könnyet és kacajt, örökké bízó reményt, hitet, ha százszor megtörünk is: újra és újra megint. Tört szárnyakat, kétségbeesést:... soha!

Kezdődik ím az első felvonás... Tapsoljatok!

A veszprémi szociáldemokraták

(Egy hadimilliomos tréfája?)⁶⁷

Vasárnap délután zajlott le a nemzeti színházban, melyet zsúfolásig megtöltött a közönség, a vasárnap délutánok megszokott vegyes publikuma, jórésztben műkedvelő polgárok, kíváncsi népség és katonaság, s vörös zászlójuk alatt a szociáldemokrata munkások, hogy meghallgassák a központi kiküldött szónoklatát.

Szigethy Ferenc [valójában Szigeti József], gyári művezető, nyitotta meg a gyűlést, majd Róland Ferenc (helybeli cipésmester) amint illik, prologusként a polgári pártok szervezkedése ellen dörgött és szórt a szocialista-tábor muníciós raktárából „felvételezett”, forsriftos villámokat. Ezután átadta a szót a nap eseményének, a pesti kiküldötteknek.

Derűs csodálkozással néztek össze az emberek, amint most a pódiumon – váratlanul – megjelent egy hadimilliomos jól táplált alakja: elegáns, angol úri divat szerint, drágán öltözött gavallér, arisztokrata-szabás, kinek arcáról a dús jólét verőfénye sugárzott, s ami még nagyobb bámolatba ejtette a hallgatóságot, kápráztató aranyfény özönlött fogsoráról, mikor beszélni kezdett.

Szinte látta az ember, amint sok sovány, csontos proletármunkások hirtelen összeszorult s a botránkozás moraja készült kitörni a vérszegény, ziháló mellekből –, mintha hallotta volna is már az ember: minek jön ide ünnepet rontani ez a... hadimilliomos? –, mikor (szerencsére még jókor) lecsattant az aranyfogsorokról a szociáldemokrata névjegy: le az urakkal!

⁶⁷ *Veszprémi Hírlap*, 1919. január 23. 1–2.

A megkönnyebbülés sóhaja szállt erre ki a proletármellekből, ráismertek... Nem láttak ők többé sem hájat, sem eleganciát, sem aranyfogsorokat, csak – egy szegény, nyomorgó, elnyomott proletárt. Igen, ő az, egyenesen ő...

Jankovics Géza elvtárs, a pesti proletár.

Hanem a jelenlevő szegény burzsoák!...

Azt hitték a jámbor „elnyomók”, akik míg „elnyomtak”, a sok erőszakoskodásba egészen bele soványodtak, lerongyolódtak, hogy váratlanul egy közülük való jelent meg ott a pódiumon, hogy már előre is tiltakozzék az ellen, ami – rettenetes harci riadó – ellenük mindjárt riadni készül. Most szárnysegett csalódással kellett meggyőződniük, hogy az a szép úr nem az ő emberük –, hogy az csak egy szegény elnyomott, üldözött proletár.

Tehát: le az urakkal! (Mondják ugyan, hogy – ilyképp szólván – hirtelen ijedten nézett körül a kedves idegen, nem veszi-e valaki szó szerint a keringőre való bájós felhívást.)

– Eddig a szolgabírák, csendőrök és katona-szuronyok országa volt ez az ország – úgymond a pesti úr –, azért volt itt a népnek eddig túrhetetlen, rossz sorsa.

Egy sovány munkásasszony közbesóhajt: „Bárcsak olyan olcsó volna a hús, kenyér, cipő, ruha most is, mint – akkor! Aztán nem is emlékszem arra, hogy a csendőrök belém szúrtak volna!”

A szónok nem engedte magát zavarni, a sóhajok ritkán hallatszanak messze. Folytatta:

– A bajokon csak a szociáldemokrata párt (nem a szociáldemokrácia, tessék distingválni) segített, mikor megcsinálta a forradalmat. Sajnos, nem tudta még egészen boldoggá tenni az országot, mert a szociáldemokrácia legszebb elvét, a kommunizmust, ma még megvalósítani nem lehet. Kérdik önök, hogy mi a kommunizmus. Egy rövid szó, de benne van a világ megváltása. A kommunizmus nem más, mint hogy elveszük mindenkitől a termelő eszközöket: a gyárakat, gépeket, a nagy- és a kisbirtokokat is és a házakat, szóval mindent, ami munkával vagy anélkül jövedelmet hajt (Hát a píz, a jószagos kis píz, amelyikből Weisz Manfrédéknak, Kornfeldéknak stb. olyan sok van, szépen egymásra rakva?) A sok elvett holmit aztán rábízzuk majd egy bizottságra (szovjet), amelyik kezeli, munkásokat fogad, azokat fizeti, ha dolgoznak. Nem lesz többé bérmunkás! (Meglepő logika!) Úgy-e, milyen egyszerű a dolog?

– Hanem ezt a sok jót egyelőre nem lehet megcsinálni, mert nem engedi – az ellenség. Azt mondja, hogy akkor letipor bennünket, nem ad szénét, petróleumot (s több efféle haszontalansága): megszüntet velünk minden kereskedelmi forgalmat és talán diplomáciai érintkezést is.

– Ezt tévesztik szem elől éppen a mi kedves, volt elvtársaink, Kun Béla, Vágó Béla (a magyar liebknechtek), azt mondják, hogy igenis meg lehet és meg kell

csinálni a kommunizmust. Szidnak bennünket, gaz árulóknak bélyegeznek s nekünk ezt túrnünk kell, pedig nekik igazuk van, ők az igazi emberek. De hiába, az ellenség nem engedi... Mit csináljunk, túrnünk kell kedves volt elvtársaink igazságos átkait. És mi hősiezen túrjuk, mert belátjuk, hogy sem a történelemben, sem a természetben, mint azt nagyon helyesen mondta a délelőtti polgári népgyűlésen egy „papi tanár” (Babos piárista), nincsen ugrás. (Megjegyzem, hogy a kiküldött úr „katolikus keresztény”, mint ő maga mondta.)

– De addig is majd gondoskodunk róla, hogy adóban elszedjük a burzsoák vagyónát. (Értsd: a föld-burzsoákat, mert a finom kis tőkék, melyeket az első napon marokba lehetett volna venni, már régen a svájci bankokba pihennek. Majd a jó katolikus keresztény vagy nem kath. keresztény tőkét igen, meg az igaz magyar zsidókét! Ezeknek kezében – Isten tudja – még a bankó is buta, ragad a röghöz.)

– Ezért ijedtek meg a polgárok, ezért szervezkednek azóta, hogy Szende miniszter (ez is burzsoá volna, vagy mi?) világgá röpítette híres szavait, hogy olyan adók lesznek, amilyeneket a történelem még nem látott. (A mi történelmünk már kezdi látni, hiszen szinte már menekül: Pozsony, Kassa, Szeben stb. apró városka idegen uralom alá, hol nincs ilyen zseniális pénzügyminiszter.)

– Majd a progresszív adó! Igen, ez majd Kánaánt csinál ebből a földből, jut belőle mindenkinek. (Abból is, amit pénzt és egyéb jót az ellenség elvisz majd, mint hadisarcot?)

Maga a szónok is érezte, hogy ennyi igazság sok egy érző kebelnek, átcsapott hálásabb terrénusra.

Lesajnálta a buta polgári pártokat, hogy nem látják be, mily érdemei vannak a szociáldemokrata pártnak. Nélküle nem lett volna forradalom. Ellenben még most is volna katonaság s még utóbb konfliktusba keverne bennünket a románokkal, szerbekkel, csehekkkel, (kik nem tudták volna például Komáromot 40-ed magukkal elfoglalni. Milyen nagy baj lett volna!)

Nem szép a szónok úr szerint az sem, hogy a polgárságnak nem tetszik, hogy az állam a munkátlan munkásokat fizeti, mintha dolgoznának (egy két hétnél tovább alig futja). Ez csak természetes – úgymond –, mert a gyárak állnak, nincs szén. Egyszóval nincs munka (úgy, hogy Nagy Endre, a híres kabarista, kénytelen volt fejmunkásokat (urakat) toborozni, mert nem akadtak munkások, akik még azt a szemet és egyéb árut is kirakták volna, melyet a vonatok hoztak. Milliós gyapjú, cukor stb. készletek maradtak megszállott területeken, hová az ellenség csak két hónap múlva tette be a lábát. Világos, nincs, nem is volt (?) munka, mert hiszen most már igazán aligha lesz. Betömték a forrásait.) Különben is a polgárság érdeke, – folytatja tovább a rendért aggódó úr – hogy fizessük a munkátlanokat, mert különben onnan veszik el, ami kell, ahol találják. (Milyen egyszerű volna, kulccsal: becsületes

munkával kinyitni a zárat! Napok óta keresünk újságkihordókat, hiába. Világos, nincs munka!)

Nézze, kedves proletár úr, ön azt is mondta, hogy a földművesnek (akit a Népszava még nem is oly régen csak buta parasztnak szokott titulálni), – ami ön szerint nagyon természetes, télen semmi munkája nincs. Ugyan ki vesződik hát reggeltől estig az állatokkal, trágyahordással, s ha egy kicsit enged a fagy és szárad, ki siet kihasználni az alkalmat szántásra stb.? ön szerint a gazdasági munkás (cseléd) csak tavasztól őszig dolgozik, aztán a hasán kell feküdnie. E pillanatban tehát – a szigorú, hideg januárban – éppen a hasán fekszik. Mondja csak, Jankovics úr, a gazdasági cselédeknek miért nem fizetnek önök (hisz az állam most: Önök) mégis éppúgy munkadíjakat, mint a gyári munkásoknak?

Még néhány érdekes szilánk:

– Minden bérmunkásnak és csak bérmunkásnak, aki fizetésért dolgozik, köztünk a helye, mert a gyárak és az önálló gazdák és iparosok is kizsákmányolják a munkást, hasznuk marad a munkáján, többet kapnak a termelt áruért, mint amennyibe nekik került (többször). Tömörülnünk kell ellenük! Ha nem szégyellnek közénk ezredesek beiratkozni, ne szégyellje a többi sem, aki csak fizetésért dolgozik. Az állami és köztisztviselőknek (?) is a mi táborunkban van a helyük.

Szóval Jankovics úr szerint a 30-40 ezer vagy – ezredesekről lévén szó – a most már körülbelül 15-20 ezer koronás fizetésű tisztviselők, a horribilis összegeket kereső gyári mérnökök és – mondjuk – akár napszámosok is és a többiek, mert a fizetést úgy kapják – elnyomottak, a 2-3 ezer, azelőtt annyit sem kereső kisiparosok, pl. a borbélymesterek és kispapok pedig gaz elnyomók. (Szegény Marx, de másként képzelte te el eszméid diadalát!)

Igenis, kedves veszprémi burzsoák, szóról szóra így tessék ezt érteni, mert ha nem így kellene érteni, akkor Jankovics úr nem jött volna ide közénk izgatni, hiszen itt csak kisüzemek vannak! Ha mégis tömörít, csak ezek ellen tömöríthet! (Méltóztatik érteni a dolgot, Róland Ferenc úr, ki szintén önálló iparos? ön is, velem együtt, csak közönséges kis elnyomó.)

Más: – 4 és ½ évig voltam (mindem messziről jött ember így kezdi) a harctéren (nem disztíngvál, hihetünk neki, bár egy kellemetlenkedő udvariassággal közbeszólt: nem látszik meg rajta!) és mégsem pihenhetek, mint látják, dolgoznom! kell, hogy megélhessek. (Derűltsg.)

Más: – küzdöttem a régi rend ellen, tüntettem a választójogért vívott utcai harcokban (Tisza alatt, a háború idején), hátamon még most is meglátszik a rendőrkard sebhelye.

Némely kritikus agyakba sehogy sem fért be, hogy valaki 4 és ½ évig nem volt itthon, és mégis hátba vágta a rendőr. Úgy vélték megoldani az ellenmondást, hogy a szónok úr háta itthon volt, mert erre van neki kétségtelen bizonyítéka.

Más: – a háborút a polgárság csinálta. (Igen) azért mondta Scheidemann, a szociálista-kapacitás, – akkor, anno 1914, a mámoros napokban: most mindnyájan németek vagyunk, egy testtel-lélekkel állunk a császár mellett! Akkor persze még azt hitték, hogy a kommunizmust majd francia és orosz földön csinálják meg. Most agyonlövik érte a kedves volt elvtársat, Liebknechtet és a Rózát, mikor csacska önzetlenséggel otthon akarnak szociáldemokraták lenni.) Úgy vagyunk különben ezzel a kérdéssel mint Heller Marci barátom mondta minap a színházban, míg konferált, hogy ő csak úgy véletlenül került a háborúba. Mialatt ugyanis egy kis lánynak tette a szépet az Andrássy-úton, – meglátott egy nagy plakátot cipelő embert. A kíváncsiság nem hagyta nyugton, oda ment, elolvasta: akkor látta, hogy Ferenc József direkt őt is invitálja egy kis háborúskodásra. „*Ha el nem olvasom, úgymond, azt a nagy plakátot, soha sem kellett volna háborúba mennem.*” Bizony, így vagyunk mi, szegény burzsoák is, ezzel a dologgal: elolvastuk a plakátot.

Még a papokkal – el nem maradhat az ilyesmi – foglalkozott a szónok. Csodálkozását fejezte ki, hogy leginkább csak a katolikus papokkal van nekik bajuk. Talán azért – vallotta be nagy derűtség mellett, – mert több vagyonuk van, mint a többi papoknak. Különben is a vallás magánügy, mindenki úgy jusson a mennyországba, ahogyan akar.

Sláger: Ma még ostobák vagytok, kedves elvtársaim, tanuljatok, hogy olyan jó szónokká lehessetek, mint én (a szerény kis ibolya!), járassátok a: Népszavát!

„*Ejnye, hát most meg már az lesz a szokás, hogy előbb egy nagy dikciót kell végig hallgatni az embernek, mire megtudja: miben utazik az illető?*” – jegyzi meg csöndesen mellettem egy szürke kis alak.

Szalai Ferenc, máv. mozdonyvezető volt a következő szónok; szidta a régi világot, s azokat a vasúti főtisztviselőket, akiknek 90 %-a vasúti bakterok gyermekeiből lett. (Milyen nagy is lehetett régente az az elnyomatás!)

Róland Ferencnek volt még egy kis elintézni valója velünk. Szidta polgári májunkat, hogy elloptuk a szociáldemokraták programjából; a sajtószabadság, gyülekezési és szólásszabadság stb. effélék követelését. Tolvajok vagyunk. Igaza van! De nézze, Róland úr, hogy a tényállás helyes legyen, s be ne csukjanak bennünket, megsúgom magának, hogy még valami Kossuth nevű úrtól loptuk nagyon régen a holminkat. Olyan régen, hogy bűnünk már elévült.

Oszlik a publikum. Két szegény munkás kocog a járdán hazafelé. Megszóal az egyik: „*Te, Feri, nem valami tréfát csináltak ma mivelünk azok a... pesti milliomosok? A gazdámat is szidta az a hájas úr, pedig az szegény ember, alighogy megél. Az apámnak is van egy kis háza. Aztán kikkból áll majd az a bizottság, amelyiké házak, földek, gyárak lesznek? Ilyen pocakos urakból? Láttad a gyönyörű szép téli kabátját olyan itt egy úrnak sincs?*”

A másik hallgat, lelógatja mindkettő a fejét s szótlánul ballagnak tovább.

Mefisztó: Ha-ha! győztem, a milliók jól gurulnak!
 Az Úr: Ne bízd el magad Sátán, az Ember már látja: honnan?

–rr–

Kovács Erzsi⁶⁸

(Ajánlom hódolattal gróf Jankovich-Bésán Endrénének,
 a fennkölt, jóságos lelkű demokrata mágnásasszonynak.)

Obiit 17. XII., anno 1918. Kis postáskisasszony volt Rózsahegyben. Megölte az ellenség egy parányi kis magyar kokárda miatt

Egyedül –, elhagyatva küszködött a véres gyűlölet idegen tengerében már, mégis óvta, védte..., már rámeredtek a sötét puskacsövek, még mindig védte ..., átütötték a gyilkos golyók ..., drága kezecskéje kis szívéhez szorította... a háromszínű rózsát – még akkor is épen.

Hoztak róla a lapok pár közömbös sort a Hírek között s aztán ... a feledés szürke hamujába takarta nevét a közöny.

Miért nem tűztél vörös kokárdát szíved fölé, szegény kis bohó leány? Az ellenség megbecsült volna, mint a többieket. Tenyerén hordott, volna talán ...

Ily óriást, mint te vagy, ez a törpe kor agyába, szívébe fogadni silány: rosszkor haltál meg értünk, te drága kis vértanú-leány...

„Nem, nem érettetek haltam én meg! Nem! ... Kidobták a magyar föld határköveit ezerévesnél régibb helyükből martalóckezek, a szívemből kiömlött vér égre kiáltó tócsája jelzi most már majd itt fönt Északon a magyar határt! Legyen, mi – ha kell, századok után is – mutassa majd azoknak, kik megérik a jobb kort, hogy Szent István birodalma meddig a mienk. Másfél évszázad próbája bizonyítja, hogy a finis Poloniae nem volt igaz, másfélszázad után, ha előbb nem, a finis Hungáriáé sem lehet az!... Addig, addig ... a kis iskolás magyar fiúk – ezekért haltam én meg – hadd számíthassák innen, egy kis meg nem fakuló vérfoлтtól, a határt... Eljönnek egyszer még ők értem – tudom –, lesz még föltámadás!...

Halljátok, vörös kokárdások, köztársaság katonái, mit beszél a kis hősi halott, a férfi-leány?

De jó, hogy nincsenek ma honvédek már! Kiégetné szemüket a szégyen tüze, földre sújtaná őket az átok, mely majd századokon át a ti fejetekre száll... Száll azért, hogy elfelejtettétek a háromszín minden glóriás jogát.

⁶⁸ *Veszprémi Hírlap*, 1919. január 26. 1.

Nem meredtek rátok sötét puszkacsövek ... Feltűztetek mégis az ellenség otthon megvetett, itt kedvelt vörös színét...

Százezrek csontváz-dandárjai kelnek mindenütt, amerre szem lát, messze-messze vén Európa s Ázsia vérázott rögei alól...

Azok honvédek voltak! Ha nem halhattak is meg a szabad hazáért, amiért meghaltak, az is drága volt, drága ma is –, meghaltak a – férfibecsületért. Nem a ruhájukon, szívükben hordták a vörös szín tüzét. Nem festékkal, vérrel –, drága vérukkal festettek kokárdát szívük fölé. Emlékezik nevükre a világ. Most sötéten reátok mered kialudt szemük milliő ürege, átkot szór csontajkuk, s számon kéri töletek a hazát. A kísértetek órája ütött...

Nem reszkettek? Tűzettek háromszínű bokrétát mindannyian, ti is magyarok vagytok! A kis iskolás fiúk majd rólatok is tanulnak... megjegyzi nevelteket a történelem...

Ti értetek is meghalt Kovács Erzsi!

Feszítsd meg!..⁶⁹

Tivornyás éjszaka után kábultan szundikál Heródes, Pilátus helytartó házának lapos födelén. A helytartó remegve őrzi urának delíriumos álmát, szinte moccanni nem mer. De lárma kél a templom udvarán. Álmos bosszúsággal ébred a bösz tet-rarcha:

– Ki meri álmomat zavarni, mi az ott a templom udvarán?

– Zúg a nép, mert Róma megparancsolta, hogy Tiberius császár szobrát fel kell állítani a zsidók szentélyében. – feleli riadtan Pilátus.

– Nagyon helyes! A mi kegyelmes császárunk, mint valami bolond futkos a földön, üti-veri unokaöccse, Caligula, ha ugyan öcsnek lehet nevezni, hisz a fiak anyjukkal vannak összeházasodva. És most Isten! Haha!

– Antonius is felállította egykor Zeus szobrát a szentélyben. De az legalább isten volt! Tiberiust, ezt az állatot, állítani fel, – biztos lázadást jelent.

– Tégy ellene, Pilátus! Menj Kaifáshoz! – mondta s aztán elaludt újra a részeg kiskirály.

És – míg borgőzös álma tartott: betelt a keserű pohár.

Pilátus, Kaifás, Hannás úgy találták, hogy a lázadásban elpusztulna a nép, áldozattal kell kiengesztelni a szentségtörésért: „Haljon meg egy, a Galiléi!” – „De ártatlan!” – „Annál jobb, áldozatnak úgyis fehér bárány kell!”

Feszítsd meg! Feszítsd meg! – ordítja is már a tömeg.

⁶⁹ *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 2. 1.

A részeg Heródes pedig aludt nyugodtan tovább.

Strindberg ecsetje alól való ez a kép. Hány száz méltó tárgya lehetne ennek az ecsetnek ma még!

Részeg Heródesek alusznak most is – ma magyar földön íródik róluk szentírás – sok gyáva Pilátus háza tetején. Rikoltozás, üvöltés hangzik feljűk a mélyből. Mámoros álmukat zavarja. Bálványokat akarnak behurcolni ma is, de ma más népnek szentélyébe –, a magyar szívek oltára fölé. Nincsen ott számukra hely: Krisztus és akiknek Krisztusuk nincs, Istenüknek, s a hazának szent képe őriz ott minden talpalatnyi teret.

A Heródeseknek mindegy: Isten vagy bálvány; csak szundikálhassanak –, legyen, miként a tömeg akarja, Pilátus mossa a kezét: ki kell szórni a régi oltárképeket.

És az új Kaifások mindennap kidobnak egyet. Ma Istent akarják száműzni az iskolából, nehogy rabbá tegye a zsenge gyermekszíveket; holnap a hazát, hogy... Ki tudná megmondani, miért!

Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! – azt mondják: ezt tanítani káros, mert Krisztusra emlékeztet és sérti a nem-hívés jogát.

Szeresd a hazát, mert a madár is szereti a fészket, az odvát! – azt mondják: ezt tanítani káros, mert sérti a világszabadság korát.

Üres szívek üres országa kellene nekik, ahol gyökértelen lábukat – mert örök bolygásra kárhozott Ahasvérusok ők – végre megvetik.

Ki értené meg másként azt az örületet, hogy – ami csak tegnap történt – kenyérétől fozszanak meg egy magyar tanítót azért, mert magyar földön, magyar létére, hirdetni merte, hogy a magyar tanítók továbbra is nemzeti szellemben tanítsanak?

Lehullt a lepel! A megpróbáltatás órája ütött –, el kell dőlnie, hogy magyarok lagnak-e még e földön vagy csak – kunfiak.

Mint Tacitus, mikor Róma szenátusa árnyékká aljasodott, e pár szóval jellemezte megrázóan korát: „és ezek még mindig rómaiaknak hitték magukat”, ez illene reánk – magyarra fordítva –, ha eltűrnénk, hogy e földön csak megtűrt rabszolgák legyünk.

Feszítsd meg! – hangzik újra. És a magyar föld Heródesei mámorban szundítanak. Történjék bármi, csak kéjes álmukat meg ne zavarják.

Nem tudják –, de mi tudjuk a Szentírásból, hogy amikor először ordította el – óh nem a magyar nép volt az! – csak egy zavaros, esztelen tömeg: Feszítsd meg! – a megváltás nagy órája már ütött.

Az executio⁷⁰

Múlt számunkban már ismertettük a veszprémi szociáldemokraták vasárnapi népgyülésének azt a határozatát, melyet lapunk ellen hozott s egy küldöttség a szerkesztőségnek f. hó 3-án átnyújtott.⁷¹ Felelős szerkesztőnk választát, melyet a küldöttségnek adott, akkor lapzárta miatt már nem hozhattuk részletesebben, most pótoljuk.

Róland Ferenc helybeli cipésmester volt a küldöttség szószólója, ki azzal adta át a már közölt népgyűlési határozatot, hogy szóval is figyelmezteti a lapot az abban foglaltakra. A küldöttség, miután a határozatot dr. Rupert átolvasta, a következő választ kapta:

Tisztelt uraim!

Engedjék meg, hogy a lap nevében én fogadjam Önöket, mert ami a lapban nem tetszett Önöknek, azért úgyis én vagyok felelős.

Azt hittem eddig, hogy a forradalom már lezajlott. Azt hittem, hogy abban én is részt vettem, mert hiszen epébe mártott tollal küzdöttem a Tisza-féle rendszer ellen, látván azt a nagy tévedését, melynek – ha hamar nem jön liberálisabb irányzat – (már akkor éreztem), a mai állapotokhoz kell vezetnie. Természetesen csak lélekben vettem részt a forradalomban, mint Önök is mindnyájan, mert hiszen – szerencsére – vért nem kellett áldoznunk. Azt hittem, hogy a forradalom a nép forradalma volt s így most már az összes szabadságjogok, köztük a legértékesebbek: a személyes szabadság, a szólás- és sajtószabadság is örök időkre biztosítottak.

Most, hogy Önök átadnak nekem itt egy írást, melyben szörnyszülött gondolatok kergetik egymást s arról van benne szó, hogy ha a Veszprémi Hírlap továbbra is szabadon ír, vagyis mint Önök mondják: az igazság útjaira nem tér (?), s szolgálatait az ellenforradalomnak továbbra is felajánlja (?), akkor Veszprém szervezett népe (?) a legradikálisabb eszközökkel fogja ezt megtorolni, most – mondom – arra

⁷⁰ *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 6. 1–2.

⁷¹ A szerkesztőség a határozatot a lapzárta után kapta, amit egy négytagú küldöttség kézbesített: Róland Ferenc, Farkas Ernő és két ismeretlen személy. A határozat szövege: „*Kimondja a mai népgyűlés, hogy a legélesebben elítéli a Veszprémi Hírlap kihívó modorát és szándékosan elferdített cikkeit. A népgyűlés megvetését fejezi ki a Veszprémi Hírlappal szemben már azért is, hogy egy közismert háborús uszítót tett meg felelős szerkesztőjévé, aki mint tartalékos tiszt a reája bízott legénységet kínozta és koplaltatta. A népgyűlés erélyesen tiltakozik az ellen, hogy az öntudatos szervezett dolgozó népet folyton rágalmazsák és a forradalom által kivívott szabadság ellen izgatnak és végül kimondja a népgyűlés, hogy ha a kritikát és bírálatot a Veszprémi Hírlap nem tereli az igazság útjára és szolgálatait az ellenforradalomnak továbbra is felajánlja, úgy Veszprém szervezett népe a legradikálisabb eszközökkel fogja ezt megtorolni. Veszprém, 1919. február 2-án. A Népgyűlés Végrehajtó Bizottsága.*” Lásd: *Veszprémi Hírlap*, 1919. február. 4. „Máról” ma és Lapzárta után. 1–2.

a meggyőződésre kell ébrednem, hogy a lejátszódott forradalom nem a nép-, hanem a császárok forradalma volt, mert csak ily forradalom vehet magának bátorságot arra, hogy hasonló eszközökhöz nyúljon, mint Önök nyúltak, s az erőszakot, ezáltal a csőcselék rombolás vágyát, mert ezt a fenyegetést kell kilátásba helyezettnek tekintenem, hívja fel bosszúra a szabadnak – úgy látszik – csak hirdetett sajtó ellen, ahelyett, hogy a törvényes bíróságokhoz fordulnának sérelmük orvoslásáért azok, akik inszenálták⁷² ezt az esetet, mert azt hiszik, hogy őket a V. H. részéről bántalom érte.

Marx, ki az igazi szociáldemokráciának alapjait lerakta, sőt egész constructióját felépítette Engelsszel együtt, s akihez azok, akik a szocializmusnak nem dilettánsai vagy alkalmi hívei csupán, napról-napra jobban közelednek, ez az igazi forradalmár mondta, ha jól emlékszem „A 18. Brumaire”⁷³ című munkájában, hogy minden forradalom nevetségessé válik, mely maszkjait más forradalmaktól kölcsönzi, s amellet bűnössé is, ha saját lényegét tevő alapelveket lábbal tapos, mi csak akkor szokott megtörténni, ha egyesek kibérelnek a maguk számára valamely forradalmat, mely nem az övék, mert politikai, társadalmi és gazdasági érdekeikkel nem egyezik.

Kossuth Lajost a 48-as népforradalmat megelőző császári forradalom poroszói annak idején börtönbe hurcolták szintén tolláért. Mint megállapíthatjuk, hiába! A szellem végül is áttört a börtönfalakon, pedig a császári hatalom akkor örök időkre szólónak ígérkezett és hatalmasabb volt, mint a mi szegényes, ellenségeink által engedélyezett és idegen szuronyok felügyelete alatt álló mostani forradalmunk. Önök mégis felvették a cenzúra-korabeli poroszlok maszkját, hogy majd száz évvel később a sajtószabadság elleni küzdelmet ugyanott kezdjék, ahol a császárok abba hagyták. Ugye, hogy nevetséges ez?

Nevetségesek azok a forradalmárok is, Marx szerint a forradalomnak csak bérloői, akik egy forradalom lényegét lábbal tiporják. Mi lehet pedig nagyobb lényege egy népforradalomnak, mint a népjogok, a népszabadság biztosítása. Az egyik leglényegesebb népjog pedig a meggyőződés és hirdetésének szabadsága még sajtó útján is.

Azzal a divatos, de már nagyon is elkopott, nagyképűsködő, alapjában véve fölötte gyermekes, férfiakat semmi esetre sem jellemző váddal állnak elő Önök és akarják indokolni és igazolni fölötte furcsa lépésüket, terrorjukat, hogy a V. H. az ellenforradalom szolgálatában áll. Természetes, minden gonosztettet valami tetszetős pakkolásban kell elfogadhatóvá tenni s azért el voltam készülve, hogy a most mellemnek szegezett erőszakot is indokolni fogják. Ez is régi recept, csak új hazugság. Nem foglalkozom vele, mert azzal a primitív állásponttal szemben, hogy

⁷² Megrendez, jelenetet színészkedve veszekszik, jelenetet idéz elő, indulatot színlel.

⁷³ *Der 18te Brumaire des Louis Napoleon* von Karl Marx. New York, 1852. (Karl Marx: Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája)

mindenki ellenforradalmár, aki nem szoc. demokrata, minden érvelést reménytelennek tartok.

Tisztelt uraim, ellenforradalomtól ne féljenek, az már meg volt anélkül, hogy Önök észrevették volna. Az a hazafiatlan burzsoá-tőke, mely gyilkoló eszközök, haraszövet és papirosbakancsok szállításán hízott meg és egészen még nem tudott külföldre menekülni, tudva, hogy a polgárság és úgynevezett proletárosztály haragja elsősorban ellene fog fordulni, egy zseniális sakkhúzással összevezítette ezt a két osztályt egymással, éket vert magyar és magyar közé. Ezért állunk mi most egymással szemben: Önök, kik a hazával nem sokat törődnek és mi, kiknél ez, ennek területi épsége, gazdasági, jogi és erkölcsi rendje és becsülete az első és főszempont. Szemben állunk Önökkel, nem mint forradalmárokkal, hanem mint ellenforradalmárokkal, mint a hazafiatlan tőke érdekeinek öntudatlan hadseregével. Egyszer rá fognak eszmélni, hogy bérbe vett forradalom volt ez is, mely – mint annyiszor történt – végül a munkásságot fogja legrútabbul cserbenhagyni.

Marx paródiának nevezett minden forradalmat, melynek előfeltételei még meg nem voltak, mikor csinálni kezdte magát. Most is úgy van. A mi kis forradalmunk tulajdonképpen polgári forradalomnak indult, megérett célja a trón ledöntése volt. Csak közben csapott át szociális forradalomba, de a személyi igényei magas állások elnyerése folytán kielégítettén, hamar megint visszahőkölt s tulajdonképpen polgári tartalommal, csak szocialista tartalomjegyzék mellett kezd berendezkedni. Egyebet alig is tehetne, mert fejletlen lévén még kapitalista termelési rendünk, hiányzik az az előfeltétel, az ipari nagytermelés, mely a kommunizmus rendszerébe átvétetvén, az összes munkásságnak, máról-holnapra, az állandóság jellegével jólétet nyújtani tudna. Eltekintve attól, hogy a föld népe, az ország többsége, a magántulajdon feladására nem kapható, a külföldi termelési rend is áttörhetetlen akadálya a szocialisztikus berendezkedésnek. Egy kommunista állammal nem lépne forgalmi viszonyba. Marad tehát továbbra is a kapitalista termelési rendje, vagyis a polgárság politikai, társadalmi, gazdasági hatalmának fenntartása. Elismeri ezt, mint mondja, kényszerűségből a szociáldemokrata párt többsége is.

Ezért együtt dolgozik a kormányban a polgári pártokkal. Akkor szeretném tudni, hogy miért vagyok én és a V. H. ellenforradalmár?

Róland: A veszprémi kisgazdapárt az.

Dr. Rupert: Ugyanezt mondják a fehérvári szocialisták a fehérváriról, a pápaiak a pápairól és így tovább, végre is az ország összes gazdapártjairól, ami ha így volna, ellene úgy sem lehetne tenni, mert akkor az ellenforradalom volna az ország akarata.

Kár a polgárság érvényesülési törekvését ellenforradalomnak tekinteni. Általános polgárszelleme uralkodik ma még a világon. Ma még, amint vármegyénk egyik illusztris politikusa találóan jellemezte, nem a szociáldemokrácia, hanem Wilson, a

polgár-király, képviseli az ember-eszméket. Csakugyan nem a francia és angol-kabinetek szocialista minisztereitől, hanem Wilson-tól jön felénk is a biztató szó, hogy nemcsak a győzőkért, hanem „értünk is meghalt az Üdvözítő”, a világbéke a mi megváltásunknak is ígértföldje lesz. Vajon lesz-e?

Engedjék meg, uraim, hogy még személyeskedésükre is kitérjek. Azt is állítják Önök, hogy a V. H. hazudik, nem igazságot ír.

Róland: Gúnyosan ír egyes vezetőinkről.

Dr. Rupert: Igaz, humorizál, szatirizál, mert van rá oka és alkalma. De a humornak megvan a maga poetica licentiája [*költői szabadsága*], s csak ostoba ember haragudhatik a humorért. Az Önök lapjai egyenesen gazembereknek nevezték állandóan a régi rendszer minisztereit s nevezhették, mert azok nem gyakoroltak ellenük efféléért cenzúrát a régi, nem egészen szabad sajtóviszonyok közepette sem.

Ha Önök úgy vélik, hogy hazudunk vagy bántunk valakit, ott van a törvényes fórum, csak annak tartozunk felelősséggel, de ami legalább engem illet, én más fórumot ezen kívül el nem ismerek, csak még lelkiismeretem szavát.

Róland: De mi akkor nem vállalhatunk felelősséget.

Dr. Rupert: Kérem, csak ne a nyomdát bántsák, mindenért én vagyok felelős. Azok az apró kis ólombetűk, melyek a szomszéd termekben százezer számra pihennek, ártatlanok. Különb is hatalmasabbak, mint a mannlicherbe töltött ólom, mert még eddig mindenkit megöltek, aki ellenük támadt. Azonkívül oly jók, hogy sok derék munkásnak adnak kenyeret.

Ha Önök biztosak abban, hogy a V. H. nem az igazságot szolgálja, akkor annak csak örülhetnek. Semmi jobban egy sajtóorgánumot tönkre nem tehet, mint a hazugság. Látjuk a P. H. esetét. Könnyelműen meggyanúsította Böhm hadügyminisztert. Azóta hitelét veszttette, melyet előzőleg a csöcselék ellene elkövetett merénylete csak erősített.

(Róland türelmetlenkedik.) Szíveskedjék, Róland ur, nyugodtan végighallgatni, végre is jogom van üzenetet küldeni az Önök küldőinek. Nézze Ön is egy eszme örültje, mint én is örültje vagyok egy másik eszmének, a hazaszeretetnek, ön is beteg ember, az ön sápadt arcára is rá van írva az 3–4 évi határidő, mint talán az enyémmre is. Nekünk mindegy, hogy az az úgynevezett természetes halál mikor következik be. Azért hát csak az én fejemet veressék be és ne a nyomda kapuját, gépjét stb.

Annyit azonban mondhatok, hogy ebben a vármegyében engem is sokan szeretnek, hálát várok annak kisgazda-társadalmától. Tudom, hogy ha Veszprémben egy kapu betörik vagy egy haja szála is meggörbül annak, aki a kisgazda-társadalom érdekeinek hűséges harcosa, akkor másutt is be fognak törni a kapuk, másoknak haja szála is meggörbül. Ne játsszék tehát senki a tűzzel, erőszakot ne idézzen fel erőszakkal. Más szerep vár a tisztességes munkásságra, mint a csöcselék feladatának

a sajtószabadság letörésének átvállalása, Egyes vezetők, pártvendégek hiúságbeli sérelmei végre is nem azonosíthatók a szociáldemokrácia ügyével.

Még van két személyes sérelmem. Azt állították Önök a népgyülésükön, hogy én a papok fizetett embere vagyok. Biztosíthatom Önöket, hogy a papság sokkal szívesebben látná, ha kevesebb temperamentummal írnék. És hogy milyen viszonyban vagyok a papsággal, közölhetem Önökkel, hogy a káptalan pár hét előtt beperelt 28.000 K hátralékos kölcsön-tartozásomért, mert az alapítványi pénztárnak, míg katona voltam, nem tudtam megfizetni tartozásom törlesztési részleteit. A veszprémi Járásbíróság P. 3610/2-1918, sz. ítéletével – nyakamba sózván egy csomó perköltséget – el is marasztalt. Nézzenek utána. Megjegyzem, hogy a háború előtt vettem fel a kölcsönt a pénztártól, mely minden felekezeti embernek adott kölcsönt. Palotámat is emlegették az urak. Ezen is rajta van vagy 130.000 korona kölcsön, amennyibe az építés került. Nézzék meg a telekkönyvet! Tíz éves ügyvédkedésemnek ez az eredménye, mert mindig a proletárok ügyvédje voltam csak és hála Isten, ezek a proletárok még ma is seregestől hozzák hozzám az ügyeiket.

Önök amellet, hogy a sajtószabadság ellen merényletet kísérelnek meg írásukban, még gonoszul rágalmaznak is. Ezzel igazán eljátszották jogukat ahhoz, hogy akárkit most az igazság útjára dirigálni akarjanak. Mondják meg küldőiknek, hogy amit katonai múltamról...

Róland: Valami susztertől és Maurer József temetőhegyi embertől hallottuk, hogy kínozza és koplaltatta a legénységet.

Dr. Rupert: Visszautasítom a hozott határozatban foglalt merényletet a sajtószabadság ellen, s tiltakozom azok ellen a sértő kifejezések és gaz rágalmak ellen, melyek a határozatban foglaltatnak és szemén-szedett valótlanságokkal akarják beszennyezni tisztességes polgári és katonai múltamat. Ezt üzenem azoknak a gazembereknek, akik rólam a piszkos rágalmakat költötték és a népgyűlést, de önöket is félrevezették.

Az a Maurer, akit említenek, még a harctérről is folyton leveleket írt a feleségének, hogy jöjjön hozzám (akkor már itthon voltam főispán titkár), mert én a harctéren is jó embere voltam, segítsek rajta, hogy haza jöhessen. Heteken át járt az asszony hivatalomba is, lakásomra, és mint minden szegényt, szívesen fogadtam, s előmozdítottam az ügyét, előmozdíthattam, mert főispánomnak az volt az álláspontja, minél több magyart haza hozni, hadd pótolja Ausztria a hiányt, ott úgy ügyis többen vannak felmentve.

Hogy háborús uszítónak neveznek, nevetséges. Hát mondja meg most, Róland úr, hiszi még tovább azokat az aljasságokat, amit ez a hálátlan ember, (akit valaki bizonyára fölbérelt), beszél?

Róland: Én Maurernek hiszek.

Dr. Rupert: Gratulálok önnek, nem a legobjektívabb és azt hiszem, hogy nagyon rosszhiszeműen elfogult álláspont az ön álláspontja.

Sajnálom különben, hogy Önöket fárasztottam, deputációskodásuk sok hasznos munkaidőtől fosztotta meg Önöket, valamint engem is elvont a munkától.

Egyik katona: Azt írta a katonaságról, hogy tacsók.

Dr. Rupert: Hol olvasta barátom? Ez a szó véletlenül 20 éve nem jutott eszembe, mióta egy ilyen című rémdrámát láttam. Ezt én nem írtam, barátom; amit írok, arra emlékszem. Emlékszem például arra, hogy a magyar katonát csak dicsőítettem.

A katona: De írta!

Dr. Rupert: Akkor hát úgy látom, hogy mi egymással nem tudunk tárgyalni, hiányzik hozzá minden jóhiszeműség és loyális az Önök részéről.

Farkas Ernő: Hja úgy?

Dr. Rupert: Igen, úgy uraim. Még egyszer tiltakozom a sajtót ért merénylet ellen. Isten áldja meg Önöket, uraim. (Küldöttség el.)⁷⁴

Ellenforradalom⁷⁵

Ebben a szóban van összefoglalva ma az állambölcesség minden kvintesszeneciája. Ez a fegyvere, összes puskapora a hatalom embereinek, mellyel védeni és igazolni igyekeznek a hatalom kezelésére való hivatottságukat. Érzik, hogy a szabadság ellen elkövetett merényleteken napról-napra rajtakapatnak. Tolvajt kiáltanak. Félrevezetik a jóhiszemű embereket.

Könnyen úgy járhatnak, mint a farkast kiáltó pásztor, egyszer-kétszer komolyan veszik őket, segítségükre sietnek, s mikor aztán majd igazán jön a farkas, hiába kiabálnak.

A legügyesebb jelszó is elkopik hamar, ha visszaélnék vele. Az ellenforradalom jelszaván is kezd ez már beteljesedni. A nagy hű-hó máris szinte komikumba fulladt.

Minden forradalom kezdő időszaka a parvenüség kora. Ezt pedig fontoskodás, szereplési vágy, nagyzási hóbort, úrhatnamság, hatalmaskodás, kölcsönvett elegancia jellemzi. És nagyfokú önzés, féltékenység a valóban értékesek, a valóban nagyok ellen. De hát, akire nem passzol a szalonruha, könnyen nevetségessé válik.

⁷⁴ A fenti küldöttség megkereste Rainprecht Antal főispánt is, mintegy bepanaszolta a Veszprémi Hírlapot és Rupert Rezsőt. Rainprecht főispán azonban – bár nehezményezte barátja, Rupert Rezső hírlapvezetési módszerét – kiállt a sajtószabadság, a szabad véleménynyilvánítás mellett. Lásd: *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 9. „Az Executio”. 2.

⁷⁵ *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 18. 1. Szerkesztőségi vezércikk, melynek stílusa utal Rupert Rezsőre.

A parvenü azonban mindentől jobban irtózik, csak ki ne kacagják. A látszat neki mindennél fontosabb. Ha másképp nem megy, kierőszakolja, hogy elismerjék, komolyan vegyék. Eközben nem törődik még azzal sem, hogy az ízlés szabályait betartja-e.

A parvenü analógiája illik a mai kor uralkodó planétáira is. Beültek a népköztársaság szalonjába, felcicomázták magukat, hogy odaillőknek látszassanak. Ruhájuk minden darabja népies, ajkukon örökké a nép. Népköztársaság, népkormány, néptörvény, néptanács! És mindez csak pávatoll, kölcsönként elegancia. Valódi csak az önzés, a hatalomféltés, a kacaj, a fából vaskarika: népköztársaság nép nélkül.

De jaj, azoknak, akik ezt észreveszik. Ellenforradalmárok!

Ellenforradalmárok, mert sanda szemmel nézik néhány ember semmivel sem igazolható zsarnok uralmát, mindazoknak az igazságoknak lábbal taposását, melyeknek megsértése soha sem volt indokolatlanabb, mint ma, mikor a népuralom ideje valóban elérkezett.

A hatalom urai, kik tele szájjal kürtölték mindig a szabadság, az emberjogok, az igazság jelszavait, ma ugyanezeket minden fényükkel „üres hangnak, értelem nélküli frázisoknak gúnyolják”. Kisebb gondjuk is nagyobb annál, semhogy a népet komolyan vegyék, a népuralmat megvalósítsák.

Fontos nekik csak a maguk hatalma. Feltolják a nép megváltóinak magukat s az önkény szolgáját aljasítják megváltás helyett

Tudják, hogy ezt az ámitást a nép nem tűri már soká, hogy csakugyan népköztársaságot, néptörvényeket, népuralmat: igazi népkormányt és népképviseletet akar és tudják azt is, hogy az ő zsarnokságukat ezzel egyértékűnek el nem ismeri. Érzik, hogy napjaik számlálva vannak, érzik, hogy a szabadság szentséges kultusza ellen mennyit vétettek, hogy a nép már morog, – jó szemmel nem néz rájuk.

Nyugtalan lelkiismeretük sugdossa már a fülükbe, hogy a lelkekben ellenforradalom van. Ijedszenek s bár tudják, hogy a magyar nép mindenre gondol, csak a királyság visszaállítására nem, tolvajt kiáltanak: ellenforradalom van!

Nincs rá semmi pozitív bizonyítékuk, nem mutatott erre semmi komoly jelenség, mert néhány álmodozó rojalista akciója, vagy egy kis grófleány Tisza-verse még nem döntheti meg a lelkünkben, a milliók lelkében élő köztársaságot, mégis nagy fontoskodva megállapították, országgá kiáltották a vészhiót: a köztársaság vesztélyben van, ellenforradalom van!

Igen, az ő lelkiismeretükben! Innen vettek minden adatot, minden tény, érzéven, hogy a szabadság ellen elkövetett vétkeik, – lehetetlen, hogy visszatetszést ne szüljenek.

Egyszerű dedukció, elméleti, az észből vont megállapítás és nem indukció, a tényekből vont következés, az egész nagy hűhó.

Nem –, vigasztalódjanak, uraim, a köztársaságot nem döntheti meg más, csak ha lényegével, a szabadság kultuszával, szembehelyezkednek –, ha míg Bernben a béke szent nevében becsületesen szónokolnak s az igazság, a lét és a történelem joga alapján elrablott országrészeinket; mintha velünk együtt nacionalisták volnának, visszakövetelik: itthon Versailles-t játszanak. Mint itt ellenségeink egy része a győzők joga alapján ellenáll a wilsoni elveknek, a nemzetek közötti egyenlő jog és szabadság megvalósításának: ők itthon vétkeznek a polgár is polgár között való szabadság ellen. Itthon már nem nacionalisták, itthon már nem ismerik a történelmet, a jog kultuszát, csak a terror diktatúráját.

Guillotine-t emlegetnek végeredményben ártatlan, plátói mozgalmak –, érthető feljajdulások ellen s máris mindennap sok jó hazafi becsületében gázol sajtójuk és gázolnak tribunusaik – megfélemlítés céljából.

A Károlyi-párt programja⁷⁶

Végre előttünk fekszik! Hónapok után! És ez jellemzi: a hosszú vajúdás! Tehát nem a lelkekből tört ki – egyetlen pillanat alatt. Pedig minden politikai és társadalmi programnak első próbája ez –, őszinteségének legerősebb bizonyítéka. Maga az élet, maga az ember, maga a szívbe írt törvény, maga a csalhatatlanság! Ezért tör ki!

A Károlyi-párt programja csak a majd mindig tévedő ész csinálmánya. Rajta is van az ész minden következtelensége, minden nyugtalansága, minden szkepszise és sok-sok visszaélése.

Nem is program ez: nem nyílegyenes út, valamely területnek a fénysugarak özőnével való bevilágítása –, nem a szándék, elhatározás és tett harmóniája, előrelátása –, nem az események, a fejlődés biztos kézzel való vezetésének akarat-elhatározása valamely csalhatatlan irány felé, amerre a tömegek szívesen mennek; hanem tépelődés, mentegetőzés, védekezés egy láthatatlan, de a lelkiismeretekbe beírt súlyos vád ellen... és vád és szinte önmagától is visszariadó fenyegetés azokkal szemben, akik az üdvözülés útját, bármily tiszta szándékkal is – más emberek követésében keresik.

Maga a Károlyi-párt mondja pedig: nincsen program, csak emberek! Ember! Sötétebb probléma nincs, mint ez. A csalhatatlanságnak legmerészebb, élő tagadása –, a sziklának, melyre építeni kellene, a legpuhább antipólusa!

Mégis azt mondja Károlyi programja: a forradalom tüzeiben összekovácsolt néperőt, a pártok szövetségét (csak a Károlyi-, radikális- és szociáldemokrata-pártot érti), ezt a hármas egységet megbontani, repeszteni nem engedi, sem osztály-

⁷⁶ *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 20. 1. A vezércikk aláírás nélküli, azonban ebben az időben Rupert Rezső volt a felelős szerkesztő – a nyelvi fordulatok is őt igazolják –, így minden bizonnyal ő írta, illetve szerkesztette.

jelszavakkal, sem hevenyészett pártalakulásokkal. (Szabad polgári pártok, kisgazdapárt?) Reakcióról beszél ugyanekkor; melynek még a közszabadságok oltára mögött sem akar menedékhelyet nyújtani. Kibérelt tollakat, mérgezett nyilakat, orvtámadást emlegeti.

Nincs program: csak emberek? Igaz! Emberek, gyarló emberek! És ezek már is azt vindikálják maguknak, hogy csálhatatlanok. Néperő szerintük – igen szabatosan formulázzák ezt a tételüket – csak a pártok szövetsége, a hármas egység szentszövetsége! Aki ezek hatalom-monopóliumát el nem ismeri, reakciós. Csak a következetlen emberi ész, mely az önérdeket mindig hasznosan tudja mérlegelni, találhatott ki ilyesmit. A szívnek, a humanizmusnak, a polgárszabadság eszméinek, a hazaszeretnek, mely egyenesen arra kötelez mindenkit, hogy saját meggyőződését kövesse, mikor a haza szent nevében imádkozik, semmi köze sem lehet ehhez. Éljen a népakarat, de népakarat csak az, mely a párt-háromság Prokrusztész-ágyába beszorítható! Pártháromság, melyet egy óra, egy perc, semmivé tehet.

A pártokon kívül álló polgárokkal, vagy a szabad polgári pártokkal és a magyarság zömével, melynek gyönyörűséges háromszínű rájája a kisgazdapárt, mi lesz?

Igaz, más helyen azt mondja Károlyi-ék Credója, hogy reakciós az, aki konzervatív, aki antiszemita. (A Károlyi-pártból kilépetteket érti itt.) De mindjárt hozzáteszi: Bontsanak zászlót, küzdjenek nyílt sisakkal! Ez szabad, még a reakció jegyében is. Hát ez nem bontja meg a pártháromságot? Nem, mert – úti figura (Comitatus Fejér) docet – beverik a fejét. Ettől nem kell félni, ebben a követelésében tehát nem következetlen a pártháromság-elvén felépülő újszerű állam-doktrína, bármennyire is így látszanék.

Félni csak az igazi republikánus-reakciótól kell, a szabad polgári pártoktól, akik ha (persze csak a Károlyi-párt elmélete szerint!) nem is vettek részt a forradalomban: veszedelmes konkurensok, jó portékát, a szabadság, az igazi szabadság republikáját árulják.

Párt-uralomtól reszkettünk a múltban, tomboltunk hazugságai ellen, ordítottuk bele a világba: nem igaz, a többség nevét bitorló párt nem képviseli a nemzet akaratát! És most ott tartunk, meginti! Súlyosabb formában.

Meghamisítják a történelmet. Magukénak vindikálják a forradalmat, holott a király kinevezésével jutottak a hatalom polcéra, esküt tettek neki! Nem volt tehát szándékukban a forradalom. Ki veheti pedig valamely tény érdemét magára, ha szándék a cselekvésre és eredményére nem vezette? Vezette az utcát, ezé az érdem. És az utcán voltak mások is, az utcán ott volt a katonaiság is, a paraszt is, aki izmát, mikor a császárságot a generálisok megmenteni akarták, nem mozdította meg. Ott volt a posta, a telefon, a vasút, a rendőrség, mely akkor még nem volt – szociáldemokrata. A „vis inertiae”! Ezeké a forradalom, nem a pártoké!

Hamis különben az a jogcím is, mely a forradalom tényét és nem a népakaratot teszi meg a hatalom, a kormányzás legitim alapjává, holott már nincs forradalom. Ennek az elméletnek igazolására, mely a tényleges hatalmat valósággal joggá deklarálja, ehhez kellenek bérelt tollak, nem a valódi jog védelméhez!

„*Könnyelmű kormányok* (– mondja a Bach-korszak lánglelkű ostorozója, az újkor legnagyobb, leghatalmasabb agyú magyar publicistája és jogtudósa, Csemegi Károly –), melyeket egy úgynevezett „megmentő tény” felülemelt a hatalom jogszerű kezelésének kényelmetlenségein, a nagy diadal dőre örömittasságában igazolvány gyanánt, hirdethetik az általuk hamisított jogtan veszélyes frázisát, s a laza lelkiismeretnek elég nyomatékos lehet bármely nyomorult ürügy arra, hogy a kötelesség kényelmetlen taglalását magától elutasíthassa és saját ügyeit az uralkodó hatalom nyereséymes vállalkozásába beillessze.

Az iránt sincs kétség, hogy a vevőre váró áltudomány nem fog késni élesebb-nél-élesebb szofizmait – nélkülözhetetlen árjegyzék kíséretében – a társadalom új megmentőinek rendelkezésére bocsátani. De a lelkiismeretes jogászt (ma hallgat majd mind!), s a messze látó valódi államférfiút (hol késlekednek?), kik át tudják tekinteni az elvekben és tényekben rejlő viszonyok sötét területét, mély szomorúság tölti el. Az előbbit: mert a jog örök erejű elveit kigúnyolva, a rajta épülő alkotást kihívó daccal és esztelenül megrendítve látja –, az utóbbit: mert felismeri a veszélyt, mely a csalékony siker hátterében lappangva, a jog, szabadság és állandóság pótolhatatlan varázsának eloszlátásából múlhatatlanul bekövetkezik.

A hatalom elve minden rázkódtatást és felforgatást joggá dekretál..., felhívást tartalmaz minden szenvedélyhez és érdekezhez, – a jog hamis csábjával kecsegteti mindazt, ami a helyzettel való elégedetlenségének mindenáron érvényt és orvoslatot szerezni akar. Ez a felhívás semmi egyéb, mint a hatalom jogi dogmájának áthelyezése a tömegbe: a jogtalanság glorifikációja.

A jogtalanságnak azonban megvan az átkos végzete, hogy önfenntartásának egyedüli eszközét csak az erőszakban találja... merő kénytelenség ránézve, hogy mindig az erősebb legyen és az erő alkalmazásában ki ne fáradjon...

Hacsak vége volna, mikor megtörtént! Nem úgy van! A gyilkolásnak azzal nem szakad vége, hogy az áldozat meghalt. Az erőszak nem részesülhet a jog boldogító boldogságában, neki sújtani, kizárni, dúlni és remegni kell tovább is. A börtön nyílásán, melyet alkotott s mivé az államot átalakítá, örködni kell szüntelen.”

Ebben a nem bérelt tollban benne van annak az elvnek minden kritikája, amely egy programon „az emberek”, de csak bizonyos emberek programjának egyeduralmát örökérvényűnek akarja dekretálni –, mely a népakarat hamis cégérét kiakasztja ugyan, de egyúttal kegyetlen világossággal hirdeti: „*a mi hármias egységünk a független magyar népköztársaságnak egyetlen védőpajzsa!*”

Ennek igazolásához, igen, ehhez kellenek bérelt tollak és bérelt lelkiismeretek!

A hatalomról leszorítottaknak nincs, nem lehet más fegyverük, mint az igazság, a jog és szabadság örökérvényű eszméi: a szívekbe oltott erkölcsi erő. Hamisságot tollal védeni...? Minek kellene az ilyen tollat börtönnel, láncokkal, vérpaddal, melyeket az egyháromság alapelvein nyugvó Hock-féle Sinai-táblák némi célzattal szintén inventárba vesznek, akárki kezéből kiütni, ha emögött a gyenge toll mögött még csak hatalom sem áll? Kihull az ilyen toll magától is a kézből...

Fenséget, magasztosságot, az örökérvényű eszmék oltárra-emelését, szeretetet, a békekesség hirdetését mindenki számára, nem pedig üres hangot, álpátoszt, reszkető térdű fenyegetéseket, terrorizáló vádaskodást s máris, mielőtt hitelük megmérített, apriorisztikus védekezést, lelkiismereti furdalásokat eleve eláruló védekezést várunk mi – államférfiainktól.

A magyar nép programja: a független, szabad, sértetlen területű, valóban magyar népköztársaság, melyben sem a jog, sem a szabadság, sem a humanizmus, sem a hazaszeretet, sem a kormányzó hatalom, sem a gazdasági, sem a szellemi kultúra egy-két párt részére kisajátítva nincs – s amely a történelem hagyományáiból is megbecsül mindent, ami magyar.

Ezt a programot körüldücolni nem kell, ez a program nem fél, nem félhet még a – grófoktól sem, mert milliók szívében írott törvény.

Emögött a program mögött nem kell „a közszabadságok oltárát” sem külön felállítani, sem annak menedékhelyéről bárkit is elűzni. Nem állnak mögötte: „csak emberek,” akik tévedhetnek és tévedésből ártatlanokat is bebörtönözhetnek.

Ez a program a munkásosztályoknak is aranybullája –, boldogságuknak, jólétüknek, szabadságuknak, kultúrájuknak tízparancsolata –, negációja még annak a gondolatnak is, mintha ez a szó csak létezhetnék is: proletár! Ezt kizárják Wilson népszövetségének már kihirdetett artikulusai is! Olvassátok! Nincs többé proletár! Nincs!

Akár akarják a grófok, akár nem –, akár akarják vagy nem azok is, akik pártadót szednek, s akiknél ez a program: „emberek” – valójában nem jelent többet: miniszterek.

Az egységes, polgárosult, szabad, boldog magyar nép! – ettől és nem az egyháromság pártjától, mely nyíltan kijelenti, hogy ezzel ő nem, csak az ellenség szolgálhat, várjuk még integritásunk megmentését is. Őserőnktől, nem pusztán ellenségeink kegyétől, mert az ellenség mással is meglephet! Timeo Danaos!...⁷⁷

Földosztást és egyéb jókat hirdet persze az „emberek” programja is. Csakhogy a nép, a pártonkívüli vagy más pártban élő milliók programja sem hirdet kevesebbet. Annyival mégis talán többet, hogy míg Hock elmereng azon..., milyen jó is az

⁷⁷ Vergilius Aeneiséből Laokoon intése, mikor a trójai lovat látja a falak előtt. A vers kezdete ez: Quidquid id est, T., azaz: Bármi is ez, félek a görögöktől, még ha ajándékot hoznak is. Forrás: Pallas Nagylexikon

Isten, a vallás önzetlenségre, önfeláldozásra, emberszeretetre tanít, a nép programja nem szégyelli ezt a sok jót az iskolákban is tanítani Neki ez nem egyszerűen csak a szülők természetes joga! (A szülők nem tudnak és nem is érnek rá hittanórákat tartani...)

Kossuth! Ez az „emberek” programjának záróakkordja. Az „emberek”-é, kik hódolattal hullanak az internacionálé lábai elé! Óh uraim, ez a név nem „egynéhány ember-é”, nem ám, ez a név a magyar nép imádságának áhítattól zengő „Ámen”-ja csupán!

Ezzel a névvel szívesen megyünk a Károlyi-párttal is – egy úton akár! Ez a név biztosíték volna az ellen, amitől irtózunk –, a mi pedig Hock zsolozsmájából mintha vezérlő motívumként hangzanék felénk, hogy – mint Marx plasztikusan mondja –: a liberté, egalité, fraternité helyére kerül az infanterie, cavallerie, artillerie!

Bern⁷⁸

Varázs-szó, melynek igazolnia kellene, hogy manapság kül- és belpolitikánkban nincs más megváltás, mint a szociáldemokrácia.

Büszkén kérkedve mutatnak még a polgári pártok is Bern felé: nézzétek; Bíró, Buchinger, Kunfi milyen lelkes szavakkal védik, védték ott a hazát!

Bizony, derék dolog! Szépen, becsületesen beszéltek ott az urak. Szinte hazafias fájdalommal panaszkodtak, mint valami szegény, megtépett szívű magyar. Követelőztek –, könyörögtek is legázolt szabadságunkért és elrablott országrészeinkért.

Ki találhatna ezen kivetni valót? Ki tagadhatná meg ezért tőlük az elismerést?

Mindenki –, csak a nacionalisták, a magyar hazafiak nem, mert amit Bíró honfitársunk és társai ott künn műveltek, az maga volt a tiszta, becsületes – nacionalizmus. Hirdették azt, amihez a magyar föld minden hazafias érzésű, szabad polgára leggőrcsöbben ragaszkodik: a teljes politikai és területi integritást. A nemzeti érzés, egy ezerévesnél idősebb történelem jogai arattak ott fényes diadalt – az Internacionálé tapsai között.

Akiknek részük van ebben, megérdemlik, hogy mi is tapsoljunk nekik.

Hacsak, amit itthon művelnek, azért is így – szívből – tapsolhatnánk nekik!

Tapsolhatnánk, ha mint Bernben, itthon is az a nyugati kultúr-szocializmus ülne törvényt, mely amellet, hogy az elnyomott nemzetek védelmére kel –, nem ismeri el a győztes erőjogát: a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméinek tiszteletét a piros vonalak határain belül is komolyan veszi. Nagy elmék, nemes jellemek –, a műveltség, józanság és humanizmus önzetlen –, a bölcs belátás messze tekintő,

⁷⁸ Veszprémi Hírlap, 1919. február 23. 1–2.

nagy ívű emberei voltak azok ott Bernben együtt, akik a mi honfitársaink panaszait, a nacionalizmusról mondott szép leckéiket végig hallgatták.

Vajon, ha azt is hallották volna, amiért itthon milliók sírnak, hogy nemcsak az ellenség lába tipor bennünket, hanem..., vajon akkor is olyan megértőn bölintgattak volna?

De félre ma minden zavaró hanggal! Ünnepeljünk! A berni konferenciának nagy jelentőségét nem lehet lebecsülni, nem bizony. De talán túlbecsülni is hiba volna. Nem a hatalom szava, csak az igazsága, ami ott elhangzott. És az igazság ma aligha rajzol térképeket. De az igazság örök diadala el nem maradhat. Hacsak mielőbb úgy lenne! Ma Versailles, Páris!... ezeken függ, remeg a világ ítélőszéke előtt álló nemzetek szeme. Nem a szocializmusé, a burzsoá-hatalmaké egyelőre a szó...

Vétkezik-e vajon, aki pártfogást ma még ezeknél is keres?

Nem a szocializmus dicsősége, hanem a hatalmon levő polgárság örök szégyene lesz, hogy ezt keresni szinte végkép elmulasztotta. Egy gróf Andrassy Gyulának valósággal úgy kellett kiszöknie, hogy hazájának szolgálatot tegyen ott, ahol ez ma egyedül és csak a hozzá hasonlóknak lehetséges! Apponyi gróf, ki tagadhatná meg, hogy a magyar történelem büszkesége, a külföldön is glóriás név, csak Coolidge professzornak, Wilson követjének szeretetreméltóságából juthatott hozzá, hogy a győztes hatalmak fülébe pár könyörgő magyar szót belesúghasson. A professzor látogatásával – akármennyire tapintatlan volt is ez a népkormánytal szemben – megtisztelte, többször is megtisztelte. Akkor..., még akkor történt ez. És az óta, mintha Amerika, Anglia felől jobb szellő lengedezne... Neki és a bujdosó Andrassynak még sem tapsol senki! Nem tapsolnak a protestáns magyarok hágai expedíciójának sem. Pedig ezek is Versailles felé egyengették simára az utat. Még sem gyújtanak nekik görög-tüzet. Nem is várják; hiszen amit cselekszenek, – a magyar vérnek egyszerű keringése csupán.

Kormányunk a Bédi-Schvimmer Rózákkal próbálkozott. Ma is lebecsüli a polgárság hatalmas erejét künn és benn egyaránt. Nem számol azzal, hogy Nyugaton még mindig az ízlés parfümje, a diplomáciai érintkezés előkelősége a divat. Ott még a nacionalizmus, a hazaszeretet erő és erény.

Csodálatos is a svájci nép: visszaküldte annak idején asszonykövetünket azért a csekélységért, mert valamikor régen becsmérőleg nyilatkozott – nem ám a szabad Helvécia-óról! – hanem a szegény kis összetört Magyarországról, a saját hazájáról.

A szocialisták megtalálták a maguk erejét az internacionalizmusban. Ideje volna, hogy nacionalistáink pedig – hejh Rá... pardon, Károlyi, Hock! – rálépnének a nacionalizmus Canossa-újtárára! A nacionalizmus is hatalmas erő!

Bernben amaz –, Versaillesben – emlékeztek még a belgrádi útra? – ez imponál. Nemcsak Bernből, Versaillesből is várjuk..., akiknek tapsolhatunk.

A Károlyi-párt veszprémi szervezkedése⁷⁹

Nagyjában közöltük már, hogy folyó hó 21-én a veszprémi köztársasági polgári párt végrehajtó bizottsága elhatározta, hogy március 2-ára összehívandó pártgyűlésnek a Károlyi-pártba való belépést fogja javasolni. Részletesebb tudósításunk a következő:

Dr. Csomasz Béla pártelnök megnyitván az értekezletet, jelenti, hogy dr. Óvári Ferenc és dr. Sándorfi Kázmér azonos indítványa érkezett hozzá, hogy a párt lépjen be a Károlyi-pártba.

Dr. Sándorfi okolja meg az indítványt. Annak idején – úgymond – nem tudunk határozni, hogy melyik pártba lépjünk, mert a polgári pártok programja nem volt ismeretes. Most végre előttünk fekszenek. Úgy vélem, hogy e programok közül a Károlyi-párté az, mely legjobban biztosíthatja azt, ami legfontosabb, a forradalom vívmányait. Benne van a független Magyarország követelése, a földosztás, a progresszív teherviselés, a polgárjogok kiterjesztése, a régi kormányzati korrupció és politikai erkölcstelenség és terror kiirtása. (Szónok munkapárti volt.) Ma is van ugyan terror, csak – ha nem is olyan szelíd, mint a régi rezsimék alatt – megfordítottja annak. Most a nép terrorizál. Fő a béke, az együttműködés és ezért, habár a Károlyi-párt programja nem mindenben nyerheti is meg tetszésünket, oda kell csatlakoznunk, mert ez biztosítja a szociáldemokrata-párttal való együttműködést és teszi elkerülhetővé a vérontással járható polgárháborút. (Megköszönik a szociáldemokraták ezt a bókot. Eddig azt hittük, hogy alkotmányos úton küzdenek: a többségért, mint ellenfelek is – szavazás és nem polgárháború útján.) Egész Magyarországnak teszünk szolgálatot, ha a Károlyi-pártba belépünk.

Babos Dezső: Mielőtt határoznánk, fontosnak tartanám tájékozódni arról, hogyan fogadják ezt a többi polgári pártok, kiknek támogatására szorulunk, nevezetesen: a kiszgazdapárt és ker. szoc. párt [Keresztény-szocialista Párt].

Dr. Rainprecht Antal kormánybiztos: Véleményem szerint a kiszgazdapárt nem is képzelhető el másként, mint a Károlyi-párttal szövetségben. Nemcsak a dolog természeténél fogva, de a lényegénél fogva sem, mert igaz ugyan, hogy az ország népességének 70 %-a kiszgazda, ezt kétségbe nem vonom, de a maga szerényebb természeténél és tehetségénél fogva vezetésre nem képes. A mai reformokat is a kisebbség, a Károlyi-, radikális- és szociáldemokrata párt hozta meg. Csak a szociáldemokratáknak köszönheti a kiszgazda, hogy földhöz jut és a közteherviselés alól a létminimumnál fogva, mely a 20000 K-nál kisebb vagyont valószínűleg mentesíti az adó alól, szabadul. A munkások elsősorban a kiszgazdáért és nem magukért küzdöttek. Hazafias szempontból sem lehet a szociáldemokraták ellen kifogást tenni.

⁷⁹ *Veszprémi Hírlap*, 1919. február 25. 1–2.

Megmutatták Bernben, hogy hazafiak, s ha Versailles nem, majd a berni szocialisták megvalósítják a wilsoni elveket. De nemcsak lényegben, hanem formailag is a forradalmi pártokkal vannak a kiszgadzák. Éppen most járt nálam a veszprémi kiszgadzák egy küldöttsége. Panaszkodtak, hogy a helyi vezetőséggel nincsenek megelégedve. Helytelenítik szellemét, s különösen sajtótaktikáját, mely hivatalos lapjukban megkérdésük nélkül támadja még a pártvezért, Szabó Istvánt is, aki mint miniszter helyt foglal a kormányban. Tanácsot kértek tőlem, s holnap ebben a tárgyban tartok velük és a szociáldemokrata pártvezetőségével értekezletet, hogy mit kelljen tenni. Csak a veszprémi minta szerint van tehát ellentét a kiszgadzapárt és a forradalmi pártok között.

Dr. Rupert Rezső: Nem azért vagyok itt, hogy a Károlyi-pártot megalapítsam, mert nem vagyok a Károlyi-párt tagja és nem is szándékozom lenni. Csak a sajtó képviselőjében vagyok jelen. Engedje meg a t. értekezlet mégis, hogy felszólaljak. Személyes kérdésben ehhez jogom van, mert a kormánybiztos úr aposztrofált egyrészt, mint a veszprémi kiszgadzapárt vezetőségének egyik tagját, másrészt mint annak a sajtónak egyik tagját, mely ellen neki kifogása van. Én nem tudom e pillanatban, miként jutott pártom küldöttsége a főispán-kormánybiztos úr elé, hívták-e őket vagy a maguk szántából. Azt sem tudom, kiből állt a küldöttség. (E pillanatban, a szónokot keresve, megjelenik a főispánnál volt kiszgadzapárti küldöttség a teremben). Ha az utóbbi esetről volna szó, csodálkoznék eljárásukon, mert mi eddig heti üléseinken mindig a legteljesebb egyetértéssel jártunk el, mindenben egyhangúlag döntöttünk. Nem volt ott senkinek kifogása sem a pártvezetőség ellen, sem sajtóműködésem ellen. Megengedem mégis, hogy néhányan pártbeli társaim közül a kormánybiztos úr előtt másként nyilatkoztak. Azt is lehetségesnek tartom, ha a főispán-kormánybiztos úr öméltósága, mint Károlyi-párti vezérferfiú megengedhetőnek ítéli, hogy a kiszgadzapárt belső ügyeibe beavatkozzék, hogy a kiszgadzapártot az egész megyében részekre bonthatja. Olyan varázsos egyéniség, az ékesszólásnak oly erejével hat hallgatóira, hogy amint már többször említettem...

Dr. Rainprecht Antal mosolyogva: Uraim, most egy nagy gorombaság következik.

Dr. Rupert Rezső: ... ha a főispán úr egy kommunista gyűlésen megjelenék, a végén, ha akarja, királyt tudna választatni. (Derűltség.) Maga az illusztris előttem szóló mondotta, hogy a kiszgadzák szerényebb természetüknél és tehetségüknél fogva vezetésre szorulnak. Én ugyan másként tartom, mert úgy tanultam ismerni őket, hogy nem kell nekik okvetlenül vezérürü, tudnak önállóan gondolkozni és cselekedni. De ha úgy volna, mint a főispán úr mondja, annál kevésbé lehetne büszke sikerére, hogy befolyást tud rájuk gyakorolni.

Az ellen a sajtótevékenység ellen is kifogást méltóztatott emelni, melyet kifejtteni szerencsém van, váddal illetvén, hogy a kiszgadzapárt hivatalos lapjában még a párt vezérét, Szabó Istvánt is támadom. Mindenekelőtt kijelentem, hogy a Veszprémi

Hírlap nem hivatalos lapja a pártnak. Azt az én egyéni érzelmeim teszik csak a kisgazdapárt érdekeinek istápolójává és védelmezőjévé, mert kisgazdapárti érzelmű vagyok. Az vagyok, mert hazaszerető lellemmel egyedül a kisgazda társadalomban látom azt az erőt és tényezőt, mely Magyarországot megmentheti. Senki sem vonhatja kétségbe, hogy egy sort leírok, mit szívem tiszta, hazafias érzése nem diktál. Sajnos, nem tartozom azok közé a fanatikus alkalmazkodók közé, amilyenek barátaim között is sokan vannak. Látom, hogy főispán úr jegyez. Előre megnyugtathatom, hogy őt nem tartom fanatikus alkalmazkodónak, sértésnek venném részéről, ha ezt feltenné rólam, aki a hozzá való közeli baráti viszonyomnál fogva legjobban ismerhetem, hogy éppen az ellenkezője. (Temperamentumos eszmeszeretetének legéletbevágóbb érdekeit is feláldozza.) Másokra értettem, amint mondtam.

Követem magyar lelkiismeretem szavát és állítom, hogy e lelkiismeretre támaszkodva én eddig minden írásommal csak a kisgazdák érdekeit szolgáltam szívvel-lélekkel. Nem támadtam Szabó Istvánt sem. Védeni akartam egyes lépései ellen, melyekről azt hittem, hogy lejáratják a kisgazdapártot. Az események nekem adtak igazat, mert amint most a Károlyi-párt programjából olvassuk, az úgynevezett forradalmi pártok, a Károlyi-, radikális- és szociáldemokrata-párt valósággal csak megtűrik a kisgazdapártot, kirekesztik az aktív pártok közül, mert szerintük csak a három említett másik párt képviseli a néperőt, azok a nemzet védőpajzsa. Látjuk, hogy milyen indulattal viseltetnek a kisgazdapárttal szemben. Kaposvárra kineveztek egy kisgazdapárti főispán-kormánybiztost. A forradalmi pártok megakadályozták, hogy állását elfoglalja. Nem tudom, hogy ily körülmények közt mit jelent, hogy egy miniszteri tárcát a kisgazdáknak is juttattak. (A túlnyomó rész őket illetné!) Ezt a száműzetést semmi esetre sem teszi érthetővé, hogy a kisgazdapárt nem forradalmi párt, mert ez nem is áll. Ezt a forradalmat csinálták igenis a kisgazdák is, csinálják még ma is, mert ha őket nem vezetné a köztársaság szeretete, aminthogy igenis vezet, karjuk izmait megmozdíthatták volna azok, akik a forradalmi változást nem óhajtották. De nem mozdíthatták meg. A kisgazdák karja ernyedni maradt és marad is, ha arról volna szó, hogy a forradalom ellen támadjanak. A vis inertiae csinálta a forradalmat, az egész ország passzivitása és nem egyes pártok. Annyit tehát elvárhat a kisgazda társadalom, az ország túlnyomó többsége, hogy e címen interdiktum alá ne helyezték. Ami azt illeti, hogy Szabó István személyét elválasztottam a kisgazdapárttól és kritika alá vettem egyes tényeit, erre a kisgazdapárt tekintélyének féltése sarkalt. A kritika szabad.

Erre néha van alapos oka az embernek. Például most is, mert amit illusztris barátom, dr. Sándorfi, az imént indítványának megokolásaképp előadott, az a Lovászy-párt programja (és a többinek is integráns része) volt, az urak tehát Lovászy programja alapján csatlakoznak a Károlyi-párthoz, mely éppen csak abban különbözik az előbbitől, amit igen tisztelt barátom elő nem adott, ami az alá a megjegy-

zése alá vonható, hogy „a K[árolyi].-párt programja nem mindenben nyerheti meg tetszésünket”. A csatlakozást akkor nem értem, ha viszont pedig van egy másik polgári program, mely nem esik ily kifogás alá. (Persze nem kormánypárt.) Engem különben csak a kisgazdapárt érdekel.

Dr. Benkő Károly: Ez nem kisgazdapárti ülés, menjünk haza. (Fogta is már kalapját dr. Benkő Károly.)

Dr. Csomasz Béla elnök: A figyelmeztetés az én jogom. Már én is akartam figyelmeztetni a szóló urat, nem lehet személyes kérdésben ily hosszán nyilatkozni.

Dr. Rupert: Bocsánat, az én megtámadtatásom oly irányú volt, hogy egy terjedelmesebb indokolásba kellett beleillesztenem szereplésemet. (Néhányan türelmetlenkednek, az urak nagyobb része szíves türelemmel figyel.) Nem veszem tovább igénybe szívességüket, bár az ellenem kiélezett expositióra volna még pár fontos szavam.

Dr. Rainprecht Antal válaszol még néhány szóval, megemlíti, hogy a kisgazdák küldöttségét ő hívatta magához, azután polemizál dr. Ruperttel, hivatkozik arra, hogy ő mindig meleg rokonszenvet érzett a kisgazdák iránt, így vállalkozott mostani állására is.

Dr. Rupert Rezső: Igaz, tökéletesen így van. (Bárcsak ezentúl is így volna!)

Dr. Rainprecht: Hogy a kisgazdák részt vettek volna a forradalomban, ebben nem ért egyet, mert megítélése szerint senki sem vett részt, mindenki ép bőrrel megmenekült, utólag derült ki, hogy forradalom volt.

Dr. Rupert: Ezt a beállítást elfogadom.

Dr. Rainprecht: Azt mondja kedves barátom, hogy a földreform a kisgazdák programjában már 10 éve benne van. Miért, nem csinálják meg? (Mert akkor még Habsburg világ volt, nem lehetett.) Mégis csak a szociáldemokratáké az érdem, ők osztják a földet. (Mintha a többi párt nem osztaná!) Miért nem osztottak a Habsburgok alatt? Osztja Magyarország!)

Dr. Sándorfi: Azt mondta igen tisztelt barátom, dr. Rupert, hogy vannak fanatikus alkalmazkodók. Ha ezt reám értette (dr. Rupert nem tiltakozik), elfogadom abban az értelemben, hogy igen, ma mindenkinek alkalmazkodni kell, hogy a polgárháborút elkerüljük. Ez csak úgy lehetséges, ha a szociáldemokrata párttal együttműködünk. (A szociáldemokraták jobban szeretik a meggyőződésből elveik tiszteletéből folyó együttműködést. Nem gondolja a szónok úr?)

Ezután elnök indítványára elhatározzák, hogy aláírási íveket bocsátanak ki, hogy írásbeli kötelezettség alapján állapíthassák meg, kik a párthoz tartozók, majd elhatározták, hogy az alelnökök számát 12-re emelik, s a pártvezetőségbe hölgyeket is beválasztanak.

Klió tudomásul vette a történeteket; adja Isten, hogy áldást is jegyezessen föl majd működése nyomán.

Dr. Rupert: Van egy poszthumusz nyilatkozatom, amit felszólalásom be nem fejezhetése miatt, itt pótolok. Szabó Istvánt, a kisgazdaminisztert, nem támadtam. Csak aggályomat fejeztem ki vele szemben, hogy a vidéki pártok megkérdezése nélkül belépett a kabinetbe, ami nem mindenki előtt rokonszenves és lejáráthatja a pártot.

Tulajdonképpen őt féltettem csak, mert egyébként kifejeztem, hogy ha ő nem jár helyes úton, a párt élni fog nélküle is. Egyes lépéseit a vidéki pártok nem tarthatták szerencsésnek. Aggódtak amiatt is, hogy titkárát, dr. Szemző (Singer) Ernőt államtitkárrá tette, noha egyéni értéke erre – sokak szerint – nem kodifikálta. Amitől féltünk, akik a viszonyokat ismertük, be is következett. Derült égből lecsapott a ..., a Pénzvilág, ez a komoly szaklap, a merkantilok orgánuma, most ily címen tárgyalja, bár tendenciózusan a dolgot: Kalandorból államtitkár. Felhánytorgatja, hogy zálogházas volt, Szabóval így és amúgy, szóval hogyan van mindenféle pénzügyi stallumok révén összebogozva, Vörös László volt darabont miniszter benső barátja stb. Egyéb nem épületes dolgokat is mond. Látni ebből, hogy Szabó nem járt el a kisgazdapárt méltóságának, reményteljes jövőjének megóvása körül aggódo gondal. Most ballépéseit kortes eszköznek akarják kihasználni a párt ellen, mely egy miniszterséggel és pár államtitkársággal nem akarja életét befejezni.

Ezt nem engedhetjük, ezért kell vele szemben a kisgazdapárt alibijét igazolni. Amit tett, ő maga tette csak. Feleljen érte, ha szerencsésebb útra nem tér.

–rr.–

Marius-napok⁸⁰

A történelem folyton ismétlődik. Nincs semmi új a nap alatt. Az idők óramutatóját megint visszaigazíthatjuk oda, ahonnan Krisztus előtt az első század elején elmozdult és azóta már annyiszor elmozdult: Marius, a nép vezére fölébe kerekedett Sullának, a nemesség vezérének.

Nem ez a történelem folyik ugyan ma, csak hasonló. Nem polgárháború torát ulti ma az ország egyik része a másikon, csak az idegen igát ráztuk le, mely mindnyájunkat egyformán elnyomott. Mégis, akik a népet jelszavakra tanítják, azt akarják elhíttetni, hogy Marius diadala ismétlődött meg. Csakugyan mintha mindenben, ami hónapok óta történik, Sulla napjainak, ha nem is véres, mégis tragikus leáldozását szemlélhetnénk. Ne adja Isten, mert amint tudjuk, Marius után újra Sulla következett, a másik szörnyeteg.

⁸⁰ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 2. 1.

Most mégis Marius diadalszekere tapos végig az országon. Űzik, hajtják, akiknek érdekük, hogy hatalmukat, mint nélkülözhetetlen szükségét igazolják. Elnyomókra, a „régí rend embereire” és proletárookra tagolják az egységes, osztatlan és szabad polgárságot, holott néhány reakciós és számba sem vehető alakot kivéve, talán senki sincs, ki túrni akarná, hogy a szabad magyar polgárok közül bárkinek is oka legyen magát proletárnak érezni. Proletárookra azoknak van szükségük, akik izmos vállaikon – mert saját értékük kevés, erejük gyenge hozzá – felemelkedni akarnak. Mint Marius idejében, háborognak tehát a régi rend ellen, a polgárság egy részét, mely vontató kötelükre állni nem akar, üldözik, szinte törvényen kívül – a gyanúsok listájára – helyezik, prédájává dobják azok gyűlöletének, akiket jelszavaikkal vezetnek. Proskripció⁸¹ ez csakúgy, mint Mariusé volt, de kultúrától finomított alakban. Ma nem lehet ezeket törvényes kihallgatás nélkül lemészároltatni csak azért, mert a régi rend vádja rajtuk ül. De a kultúrember a kultur-proskripciót sem bírja el. Nem ismeri el a gyűlöletet, mint a kormányzás elvét, mert a gyűlölet nem válogat, sokszor ártatlanokat tapos. A hatalom embereinek kiszolgáltat olyanokat is, kik csak személyes érdekek útjában állnak. El kell pusztulniuk mégis, hacsak erkölcsileg is, mintha az új rendnek szüksége volna megsemmisülésükre.

„Megölte a tehetsége” ... „nagy volt a vagyona” ... „praetor akart lenni, de más is akart” ... „túlságos bátor szónok volt, hatni tudott” ... „jobban szerette a hazáját, mint a hatalmasoknak tetszett” ... „a Marius napok emléke mind!

Ilyféle időket élünk ma is. A proskripció réme fenyeget bennünket, ha a kormányzók bölcsessége és ereje gátat nem szab a gyűlölet indulatainak, ha nem térnek le arról az útról, melynek az 1919. évi XX. néptörvény⁸² is egyik mérföldköve.

Szelíd formában ez is proskripció és ami még szomorúbb, annak szentesítése. Megengedi ugyanis többek között, hogy azok a polgárok, akiknek magatartása a forradalom vívmányainak biztosítása szempontjából a népköztársaság érdekeire vagy a közrendre és közbiztonságra aggályos, internáltassanak, rendőri felügyelet alá helyeztessenek, vagyis polgári szabadságuk teljességétől megfosztassanak. „Magatartás” –, „aggályos” – a legszörnyűbb bizonytalanság, minden betűje az önkény kodifikálása, mit még fokoz, hogy mindezt nem a pártatlan és független bíróság, hanem a kormány lesz hivatva fenn vagy fenn nem forgónak tekinteni. Saját ügyében lesz bíró, mely egyenes és a legmerészebb tagadása a pártatlanságnak, az ítékezés legfőbb alapelveinek. Az érdekek feljogosítása, hogy törvénybeütközőnek tekintessék minden, amit a mindenkori kormány természetyszerű önzésével, hogy hatalmon maradhasson, annak ítélt, ha nem volna is többről szó, mint oly politikai

⁸¹ Törvényen kívülinek nyilvánítás, száműzetés (főleg politikai okok miatt).

⁸² 1919. évi XX. néptörvény a forradalom vívmányait veszélyeztető egyéneknek rendőri felügyelet alá helyezéséről és őrizet alá vételéről. Elfogadták: 1919. február 02.

küzdelemről, melynek célja más, hivatottabb kormányférfiak kezébe tenni az ország sorsát. A köztársaság érdekeinek összezavarása a kormány embereinek érdekeivel.

Ezzel letöröltetett a polgári szabadság legerősebb várának, a jogállamnak homlokzatáról az a büszke címerfelirat, mely nélkül a polgárosult államok társaságában nincs helyünk, hogy „bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, akit büntetendő cselekmény nyomatékos gyanúja terhel és senki ellen sem alkalmazható más büntetés, mint amelyet büntetendő cselekmény miatt bírói hatalommal törvényesen felruházott hatóság törvényesen eljárva kimond”. Előzetes letartóztatás is csak büntetendő cselekmény fennforgása esetén rendelhető el.

Amely államnak határköveiről nem olvashatja le még az idegen is ezeket a világszerte érvényes garanciákat, oda csak borzongó érzéssel léphet be, s ha szabad hazájába visszatér, elképzeltük, mit beszél...

Azt mondják ugyan, hogy az 1919. évi XX. tc. is törvény. Igaz, bár a lelkiismeretes jogász szemében csak a hatalomjog doktrínája szerint. Ám egy törvényt különben sem annak pozitív, önkényesen kitalált rendelkezései, hanem elvi tartalma és a tudománytól is szentesített kritikabírása emeli abba a magas szférába, mely a pusztá hatalmon túl, annak az erkölcsi erő soha nem nélkülözhető biztosítékait is adja.

Erről a magaslatról nézve, ez a törvény a kritikát nem állja ki, annál kevésbé, mert megvannak a törvényeink és törvényes fórumaink – és ilyeneknek csak a pártatlan bíróságot ismerhetjük el –, amelyek megvédik az államot és polgárait, még a kormányt is minden oly támadástól, mely valóban veszélyes lehet. Ezek módot nyújtanak a múlt korszak bűnös tagjainak megbüntetésére is.

„Mindig van a kormánynak – mondja Csemegi – valami valódi vagy színlelt, nagy vagy kicsiny érdeke, amit elérni akar... A hatalom egész súlyával nehezedik azokra, akik bátorsággal bírnak akaratával ellenkező véleményen lenni s ez irányban működni. Ilyenkor, amit el nem ér a tekintély, bevégzi az ármány s ahol ez is hatálytalan, sikerrel alkalmazható a nyílt vagy burkolt kényszer. Nem kell festeni az eshetőségeket, nincs szükség a képzelet finom szálaiból font feltevésekre: ennek az állításnak bizonyosságai szemünk előtt fekszenek. Az emberi természetben rejlik, hogy erkölcsileg egészen el nem korcsosodott országban sokan találkoznak, kik elég elszántsággal bírnak nagy feladatoknak megoldásában a közjóért minden veszélyt megvetni, de erejüket ezek is lankadni érzik, midőn magukat a hatalomnak erkölcsi és anyagi nyomásával szemközt látják. Ez azonban csak ott lehetséges, hol az egyes polgárt joga védelmében a törvények kezelője, a bíró, nem támogatja, – hol két törvény, két igazság van, melynek egyike a hatalom kezelőit nem kötelezi – hol az üldözött polgár ahhoz a fórumhoz van jogorvoslás végett utasítva, mely ellene az eljárást elrendelte. Itt az alkotmány valódi gúny s azoknak, kik elveik összeférhetlenségét a szabadsággal észre nem véve, nagy politikai kérdésekben a szabadelvűség szójárásával magukat vagy másokat csalják, Grenville lorddal azt felelhetjük:

„Ezek az emberek túlzott szabadelvűek, de oly modorban, mely a szabadelvűség legerősebb ellentéte”.

Ez ellen a vád ellen nem menti a kormányt a Tisza-féle rendeletekre való hivatkozás sem, mert más időben, más veszélyek ellen szóltak s azok is reakciószak voltak.

Ezek után – látva az új törvény alkalmazását, a szabadságnak minden bírói garanciától való megfosztását – azzal a kérdéssel fordulhatunk a kormányhoz, mint Caius Metellus annak idején Sullához: „Nem arra kérünk, hogy engedd el azok büntetését, akiket halálra szántál, hanem arra, oszlasd el azok aggodalmát, akiket kegyelemre méltattál”.

Károlyi gróf már tett ebben az irányban egy lépést – úgy látszik, maga is megdöbbsent a következményektől –, kijelentette, hogy politikai véleményéért senkit sem fognak üldözni. Vederemo! [Majd meglátjuk!]

Fuzió⁸³

A Kisgazda- és Károlyi-párt szövetkezett. Közös pártvezetőséget választott, s a kisgazdák áthurcolkodtak politikai holmijukkal a Károlyi pártkörbe, fúziónak, teljes egyesülésnek látszik a dolog.

De csak látszik, mert a politikus urak rosszul számítottak, ha azt hiszik, hogy Szabó István miniszter és egy-két híve már maga a kisgazdapárt. Maga Szabó is rosszul hiszi. De úgy látszik, hiszi ezt, mert sem akkor, mikor tárcát vállalt, sem most – a szövetkezés alkalmából – nem kérdezte meg pártját. Veszprémmegyei híveit legalább nem kérdezte meg, pedig ugyancsak számosan vannak.

Ha megkérdezte volna, nem vállalt volna miniszterséget s nem szövetkezett volna, mert ez – higgye el – pártjának nem tetszik, – sehogy sem tetszik.

Szövetkezésre csak a gyenge pártoknak van szükségük: a kisgazdapárt pedig nem az. Ezért semmi oka sincs, hogy önállóságáról lemondjon –, más párt érdekeiért a magátát fölládozza s feladja azt az elvet, programjának lényegét, hogy kormányzó párt akar lenni, melynek szemét egy ártatlan miniszterséggel kiszúrni nem lehet.

A Károlyi-pártnak nem érdeke, hogy ebben segítse. A vele való szövetkezés tehát legfeljebb arra jó, hogy a kisgazdapárt tagjai között viszályt keltsen. Ezt máris elérte, a volt földműves-párt tagjai kivonultak a pártból. Erőt pedig csak az egység ad, annak megbontása az ellenpártokat erősíti.

⁸³ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 4. 1–2.

Nem tartunk azokkal, akik azt hangoztatják – és valljuk be, a látszat mellettük szól –, hogy a kisgazdapárt részéről az egész szövetkezés csak Szabónak és néhány hívének személyes érdekeit szolgálja –, elérte őket a szegény ember átka: beleszédültek a hatalom lángjába.

Nem akarjuk hinni, hogy így van, még sem helyeselhetjük a szövetkezést. Nem –, mert a látszat megőrzése is fontos, pártvezéreknek az önzésnek még gyanújába esni sem szabad, különben varázsukat veszítik, gyengeségüket pártjuk ellen használhatják ki a kortesek; de nem helyeselhetjük azért sem, mert tárgyilagosan bírálva is a szövetkezést, az halálát jelentheti a pártnak. Minden gyűlölet és felelősség, mely az eddigi balsikerekért másokat terhel, fejünkre szállhat. Néhány néptörvény alatt, melyek a polgári szabadságot nagyon is érintik, s a közvéleményben ellenszenvet váltottak ki, ott szerepel már Szabó István neve is. Nem jó ajánló levél.

Károlyiék programja nyíltan hirdeti, hogy kormányzó pártok csak: a Károlyi-, radikális- és szociáldemokrata párt. Csak ez a három a nemzet védőpajzsa! A kisgazdák, az ország többsége, tehát semmi, mert: nem forradalmi párt(?). Megtűrik csupán, hogy a többieknek uszályát hordja, hatalmát a kisebbségnek kell átengednie.

Pedig eddig is az volt a baj, hogy a nép bérbe adta hatalmát másoknak – pörköl-tért, borért. Ma ugyanezt akarja elérni a három forradalmi párt, a kisebbség, nem ugyan etetéssel-itatással, hanem szép szóval: lássátok be, nem vagytok elég műveltek a vezetésre –, üldözéssel: szervezkedésünket akadályozzák, sajtónkat terrorizálják vagy megvásárolják a lábunk alól –, ígéretekkkel: földet osztunk, bakancsot, ruhát kaptok –, lekenyerezéssel: íme fogjátok, kaptok egy ártatlan miniszteri tárcát s még néhány államtitkárságot –, ügyeskedéssel: fúzió, szövetkezés stb. címen szétugrasztyják a pártot. Szerencsére a párt nem maga Szabó István és még kevésbé az ő adlátusa, dr. Szemző (Singer) Ernő és ennél fogva nem ugrik szét.

Élni akar és élni fog! Ebben nem akadályozhatja meg még vezéreinek tévedése sem. Nem adható-vehető jószág, hanem szabad, hazát szerető, öntudatos emberek összessége, mely vezéreit is irányítani akarja. Vakon semmi esetre sem követi őket.

Szabó István és Szemző államtitkár csak magukról intézkedhettek – az, hogy a hatalom ölelő karjaiba hullottak, a népet, melyet meg nem kérdeztek, nem kötelezi. A kisgazdák tömörülése – történjék akármily cégér alatt – nem függ egy-két embernek akarától. Az meg gondolatnak is szörnyűség, hogy egy párt másik pártnak beleszólást engedjen saját dolgaiba. A szövetkezés pedig ezt célozza.

Vállvetett munkára igenis vállalkozunk minden más magyar szándékú párttal, de apró üzletekre nem. Nem a politikai gseft,⁸⁴ hanem a közös cél, a haza java, támogatásunk feltétele. Ehhez pedig nem kell szövetkezés, kezeinknek előre való összekötözése, csak a földművelő nép erejének, súlyának és jó szándékainak elismerése.

⁸⁴ Gseft: a vagyonyújtás módjainak minél furfangosabb és sokszor erkölcsstelen felhasználása.

Ez az, amit egyelőre nem látunk. Nyíregyházán csak a napokban vertek szét a szocialisták nyolcezer gazdát, kik a földreform megbeszélésére jöttek össze. Nem egyetlen eset. Mit ér akkor, hogy Szabó ott ül a kabinetben?

Hivatalos lapjának mai számából olvassuk, hogy a Károlyi-párt programja olyan dodonai, hogy ha akarjuk, egészen mást olvashatunk ki belőle, mint a kisgazdapárt programjában van. Ez – úgymond – egyfelől zavarba hozhatja a párt követőit, másfelől arra jó, hogy mindig igazolhatja a pártvezetőség elvhűségét (?). Bravó! A pártvezetőség tehát elvű lesz akkor is, ha esetleg ellene fordul a földművelő népek, ha tehát utólag kiderül, hogy rosszul olvastuk a programot.

De hát akkor, mire szövetkezett Szabó a Károlyi-párttal? Azért – úgymond –, hogy együtt dolgozhasson – a szociáldemokrata-párttal.

Az érvelés rövid és velős kritika; de nem megnyugtató. Tudunk mi a magyar munkásságért a magunk emberségéből is küzdeni, akarunk is! Nem kell ehhez szövetkezés sem. Első feladat különben az ország megmentése! Ha ez sikerül, a többi, a munkások jóléte is magától jön.

Erre a munkára várjuk vissza Szabó Istvánt régi helyére. Most, hogy a választások jönnek, a pártvezetés a kötelessége. Bontakozzék ki Szemző Ernőék karjai közül, ellenfeleink úgysis hánytorgatják már, hogy itt is, ott is bankdirektor Szemző dr. jóvoltából. A pártvezérnek makulátlannak, s a nép gusztusára tekintettel kell fennie.

Lenni vagy nem lenni!⁸⁵

„Ez itt a kérdés!” Már nem is csak ez! Föltámadni vagy elaludni örökre, kitörölni a magyarnak még nevét is az emlékezetből. Visszaszerezni becsületünket vagy hurcolni a gyalázat bélyegét, hogy valahányszor az idegen ránk emlékezik, a világ utolsó népére essék gúnyos mosollyal tekintete. Méltónak mutatkozni régi dicsőségünkhöz, vagy maradékainkra a rabszolgaság szégyen-igáját hagyni örökségül, hogy megátkozzák a kort, mely elfelejtette, mivel tartozik a múltnak s jövődjének.

Idáig jutottunk. Válasszatok! Sorsdöntő órákat élünk. A külföld nyomására végre meglesznek a választások. Tudni akarja, hogy az-e a magyar nép akarata, amit hatalmas urai az utolsó négy hónap alatt végeztek?

Mit végeztek? Letörték a magyar polgárságot, s míg minden erejükkel erre vetették magukat, ellenségeink elfoglalták az ország nagyobb részét, ölték-kínozták, ölik és kínozzák még most is testvéreinket, megmaradt kis darab földünk pedig a nyomorúság földjévé lett.

⁸⁵ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 6. 1–2. A vezércikk nincs aláírva, de stílusa és a szóhasználata a felelős szerkesztőre, Rupert Rezsőre utal.

Ahelyett, hogy a nemzet képviselőjét összehívták volna, hogy hatalmas hangjával, jajszavával, vészkiáltásával kérjen kegyelmet és helyet a nemzetek társaságában, s a ránk törő rablóknak „megállj”-t kiáltson, gyenge, sipítózó hangjával az a néhány ember, kik négy hónap óta sorsunkat intézik, próbálkozott az események útjába állani. Nem imponáltak még egy francia alezredesnek sem, nemhogy a világ meghallotta volna szavukat. Maguk fokozták fel még rabló szomszédjaink étvágját is – gyengeségükkel, öklüket csak a polgárság érezte, melynek nyakára ültek –, kesztyűs kezükkel, a Jászi-féle tirádákkal, hallatlan naivságukkal, mintha éhes szomszédjainkat ünnepélyes, tiltakozásokkal visszariasztani lehetett volna attól, hogy belénk harapjanak, az ördögöket is ránk szabadították. Nem értettek a kormányzáshoz, minden erőtől megfosztották az országot. A bajt, a veszélyeket csak bent keresték, kifelé csak kenetes szavakkal próbálkoztak.

Könnyű dicsőséget így szereztek ellenségeinknek, kik nem voltak olyan ostobák, hogy a jó alkalmat elmulasszák. Most már próbálkoznak, az első komolyabb tette meg is állt az ellenség, de már nagyon későn.

Négy hónap alatt mindent elvesztettünk, – beleszámítva becsületünket is.

Most dönteni kell a nemzetnek, hogy tovább is így legyen-e. Könnyen dönthet, tudhatja, hogy sorsát kikre ne bízza.

Kik ezek? Első sorban a szociáldemokraták. Ezeké volt a főhatalom. Az ipari munkásságnak ezé a hatalmas táboráé. De tévedés volna mégis minden bajt –, minden felelősséget ezekre hárítani. A magyar munkásság csak jobb létéért akart küzdeni, amihez nemcsak joga volt, de oka is volt rá. Nem rajta, hanem csak úri vezéreinek múlt, hogy a jogos gazdasági harcot más útra terelték, politikai despotizmus-sá degradálták, s ahelyett, hogy gazdasági megerősödés érdekében feszítették volna meg minden erejüket, az országot romlásba döntötték, vagyoni erejét kortes célok szolgálatába állították. Mind azért, hogy hatalmon maradhassanak – ők néhányan. Hogy nem a munkásság igazi érdekeiért küzdöttek és küzdenek, kiáltó bizonyosága az, hogy a szociáldemokraták táborát televegyítik oda nem való elemekkel, beléptetik oda majd az egész úri osztályt szegénytől föl a legmagasabb állásban levőkhöz: huszártiszteket, a hadsereg többi tisztjeit, megyei tisztviselőket, a régi rend minden úri nációját.

A burzsoá-osztály legtipikusabb alakjai visznek ebben a gazdasági osztályban már vezérlő szerepet úgy, hogy lassan a becsületes munkásosztályt egészen majorizálják, küzdelmeinek tiszta célját elhomályosítják, önmagában hatalmas és tisztelget érdemlő erejét meglankasztják és különben minden jó érzésű ember előtt érthető harcait meghamisítják és ellenszenvessé tehetik. Egyszerű voks-harccá devalválják, mely mindent hozhat, csak a dolgozó munkásság vágyainak, jogos igényeinek teljesülését nem.

Könnyű felismerni, hogy itt nincs másról szó, csak a vezérek hatalmának fenntartásáról, nekik kell a voksok tömege és mindegy, hogy honnan kapják. Ezek a vezérek azonban kisdéd játékaikat már eljátszották. Ideje volna és ennek a szerencsétlen országnak nagy szerencséje, ha erre a hazai munkásság is mielőbb rájönne és sorsát nem kötné össze egypár hitehagyott ember túlfűtött ambíciójával, kiknek szereplése már felekezeti viszályok felkeltésével is fenyeget, pedig – pár embert leszámítva, kiknél a hit nem más, mint üres forma – a magyar, hazafias, becsületes zsidóság, mellyel szeretetteljes megértésben éltünk eddig jóban-rosszban együtt és akarunk tovább is élni, nem érdemelné meg, hogy néhány exponenséért, kik mohó vággyal minden hatalmat kezükbe kaparintottak, a gyűlölet átka nehezedjék rá, s ellene alacsony szenvedélyeket felszítsanak. Meg kell látni, hogy ezen az úton haladunk néhány embernek túlkapása miatt, mely a bölcsesség minden mérsékletének híjával van.

A nép hangulatával számolni kell. El lehet csábítani ideig-óráig bakancsok és egyéb jók ígéretével, de nem sokáig! Észreveszi, hogy a kormányzóknak más teendőik is vannak, mint az iskoláknak Istentől való megszabadítása akkor, mikor a pusztulás tátongó sírjának szélén állunk. Kunfi miniszternek pedig – úgy látszik – ez a legsürgősebb teendője.

Méltóbb képviselő illeti meg a munkásságot. És ha méltó emberek fogják képviselni, akkor testvéri rokonszenvvel egy úton mehetünk.

Addig pedig vigyáznunk kell, hogy nem a magyar munkásságnak, hanem Kunfiéknak voksot ne adjunk.

Károlyiéknak se! Ez a párt nem más, mint a szociáldemokrácia kipirosított formája azoknak az uraknak számára, akiknek derogál nyíltan a munkásság táborához szegődni.

Így vagyunk a radikálisokkal is, akik vannak vagy egypár százan, jobbára kikeresztelkedett emberek, könyvtudósok, akik nem a szív törvényei szerint akarják intézni egy nép sorsát, hanem betűk szerint, amint idegen könyvekből olvassák.

Ez a három párt a forradalmi párt, amint ők nevezik és ez a három párt – Hock szerint – a nemzet védőpajzsa. Csak ezek jogosultak hazát menteni!

Most meg kell mutatni, hogy a földmivelő, kisiparos, kiskereskedő és a többi száműzött osztályok, az országnak majd nyolcvan százaléka még inkább az, – egyedül az!

Magyar nép, csak most az egyszer ne add el magadat, vigyázz a választásokon! Láttad a poklok országát, még jókor van, szédülj vissza. A külföld figyeli, hogy halni vagy élni akarsz-e tovább.

Nemzetgyűlési választások⁸⁶

– Az 1919. évi XXV. néptörvény ismertetése –

Olyan nagy súllyal nehezedik ránk az új választási törvény, a reformok olyan szörnyetege, hogy máról-holnapra megemészteni nem lehet. Ezerfejű sárkány, melynek ha egy fejét levágjuk, tíz nő helyébe. Ezért most csak neki gyürkőzünk kissé, szemügyre vesszük messziről, a leszámolás nagy munkájával lépésről-lépésre fogunk haladni.

Első, ami szemünkbe ötlik s keserűséggel töltheti el a vidék hazafias magyarságát, – az, hogy míg Budapest maga 36 képviselőt választ, Veszprém- és Győr-vármegyék és Zalának három járása, ez az óriási színmagyar terület, csak 10 képviselőt küldhet. Így bántak el a többi vármegyével is.

Nem tehetünk ellene semmit, de most már aztán vigyázzunk, hogy az a 10 képviselő igaz magyar ember legyen. A föld népétől s városaink józan polgárságától függ minden. Minden!

Nők, férfiak gáton legyetek! Győr, Veszprém, színmagyar népe fogjatok kezét! Nemzetgyűlési választójoga van – ha legalább hat éve magyar állampolgár – minden férfinak, aki 21. évét betöltötte, minden további feltétel nélkül és minden nőnek, aki 24. életévét betöltötte, s bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud. Ott szavaz mindenki, ahol lakik. Több helyen szavazni nem szabad.

A választás községenként, nagyobb helyeken szavazóköronként, titkos szavazással, nyomtatott hivatalos szavazólapokkal, szavazatszedő-bizottság (minden 1500 választásra egy-egy bizottság alakítandó) előtt történik oly módon, hogy a választó megjelenik a bizottság előtt, ott az elnök átad neki egy szavazó-lapot és egy borítékot. Ezzel a szavazó egy külön fülkébe vagy más zárt helyiségbe vonul, szétteríti ott a szavazó-lapot, melyen az egyes pártok jelöltjei oszloposán külön lajstromokban van lenyomtatva. Amelyik lajstromban levőkre valaki szavaz, a lajstrom fölötti kockába egy keresztet rajzol, aztán bezárja a lapot a borítékba, visszamegy a szavazat-szedő bizottsághoz, s az elnöknek átadja a borítékba zárt szavazó-lapot.

Az egész választó-kerületben egy választási hivatal működik, ez nálunk Győrött lesz. Áll egy elnökből, egy helyettes-elnökből, kiket a kormány nevez ki a székhely szerint illetékes ítéltábla területén működő bírák soraiból, négy ülnökből és két helyettes ülnökből, kiket az elnök nevez ki. A képviselő-ajánlók az ajánlatban egy megbízottat (ez valamelyik jelölt is lehet) és egy helyettes megbízottat, az egy-egy lajstromban szereplő jelöltek és pótelöltek pedig közösen két bizalmi egyént ne-

⁸⁶ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 09. 1–2.

vezhetnek meg írásban legalább 10 nappal a választás előtt, képviselet és ellenőrzés céljából a választási hivatalnál.

A községi, illetőleg szavazóköri szavazatszedő bizottságok állnak egyenként egy elnökből és egy helyettes-elnökből, kiket a választási hivatal nevez ki, s ülnökökből, kiket, mint a már említett bizalmi egyéneket, ugyanazon időben és módon a jelöltek és pótjelöltek jelölnek ki és pedig minden lajstrom jelöltjei közösen egy-egy ülnököt és egy-egy helyettes-ülnököt. Ha ezt elmulasztják; a választási hivatal intézkedik arról, hogy minden szavazatszedő-bizottságnál 2–2 ülnök és 2–2 helyettes-ülnök legyen.

A jelölési ajánlatot legalább ötszáz oly választónak kell aláírni, akinek az illető választókerületben, tehát nálunk Veszprémmegyében (az enyingi járást kivéve), Győrvmegyében vagy a balatonfüredi, tapolcai és sümegi járásban bárhol szavazati joga van. Ugyanezt a jelölést tehát aláírhatják különböző községbeliek is, de mindenki csak egyetlenegy és egyetlenegyszer, mert különben aláírása érvénytelen és az illető kihágás miatt kettőezer K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Minden aláírónál neve után vagy alatt fel kell tüntetni a választó korát, foglalkozását és lakását. Minden ajánlásban lehet egyszerre nálunk 10 jelöltet és 5 pótjelöltet ajánlani, de lehet ennél kevesebbet is. Fel kell tüntetni, hogy mily sorrendben (első, második stb. helyre) ajánlják az illetők az egyes jelölteket. A jelöltek korát, foglalkozását és lakását szintén fel kell tüntetni nevük mellett.

Az ajánlatot nem lehet visszavonni (nem intézkedik róla a törvény), ezért mindenki óvakodjék elhamarkodva aláírni az egyik vagy másik ajánlást, nehogy késő bánat érje. Legjobb megvárni, míg a három vármegye pártjai megállapodnak, nehogy az össze-vissza való ajánlások miatt a legerősebb pártok is (pl. a gazdák) elbukjanak. E tekintetben nagy veszélyeket rejt magában a csalafinta törvény.

Össze kell jönni a 3 vármegye politikai vezetőinek pártonként közös megbeszélésre. Különböen elbukunk!

Minden jelölt és pótjelölt, aki azonban az ország bármely részéből való lehet, ugyanazon választókerületben csak egy jelölést fogadhat el: tehát a győri választókerületben jelöltek például már elfogadhatnak jelölést a nagykanizsai vagy kaposvári választókerületekben is. Az elfogadást minden jelölt vagy pótjelölt közjegyző vagy a községi előljáráóság által hitelesített írásbeli nyilatkozatban köteles kijelentem. Ezt a nyilatkozatot az ajánlathoz kell mellékelni. Mikor kész az ajánlás és teljesen fel van szerelve, három aláírónak személyesen kell elvinni azt a választási hivatal elnökéhez (nálunk Győrbe), s ott írásbeli elismervény ellenében átadni és pedig legkésőbb a választás napját megelőző 15 nappal előbb.

A választási hivatal, a községek és jelöltek képviselőinek jelenlétében megállapítja az egyes ajánlások alapján, pártok szerint, a jelöltek és pótjelöltek lajstromait. (Minden ajánlásban csak egy pártbelieknek szabad szerepelniök.) Rányomatja

azokat a szavazólapokra s azokat és a szükséges borítékokat a szavazatszedő-bizottságok elnökeinek megküldi.

Érvényesen szavazni csak ezekkel és a hivatalos borítékok használatával lehet. Más szavazat nem vehető figyelembe. Nem érvényes a szavazat akkor sem, ha a borítékon ismertetőjel van –, ha a szavazólapon törlés vagy hozzáírás fordul elő –, ha abból valamit letépnek –, ha egy borítékban több szavazólap vagy más tárgy (pl. cédula, gyufaszál, cérnaszál stb.) található –, ha a lajstrom feletti kockák közül egyben sincs keresztvonás vagy pedig egynél több lajstrom felett is meg van keresztelve a kocka.

A legnagyobb vigyázattal kell tehát eljárni, nehogy az ügyis sokféle visszaélési lehetőség mellett még maguk a választók is ártsanak maguknak.

Ha egy lajstromban vannak nem kedvelt nevek is, ne húzzuk ki, mert azoknak ártunk, akik kedvesek. Hozzáírni is hiábavaló, a nyomtatáson nem lehet, változtatni. Fő most a párt diadala, nem az egyeseké. Ezeknek sorsa ügyis mártírium lesz.

Szigorú büntetés éri, aki több ajánlást aláír –, aki aláírást költ vagy hamisít –, hamisított vagy költött neveket tartalmazó ajánlást nyújt be –, valótlan adatokat ír be korára, foglalkozására, lakására, s általában lényeges személyi adataira nézve az ajánlásba –, aki szavazólapot hamisít (nyomat) –, ingyért fuvaroztat, etet, itat vagy egyébként ellát. Zászlót használni, falragaszt középületre, templomra, iskolára kiragasztani tilos. Fegyverrel megjelenni s italt kimérni, kiosztani, közvetlen fogyasztásra forgalomba hozni a választást megelőző délután 6 órától a választás befejezéséig nem szabad. A választásra reggel 8 órától este 8-ig kell jelentkezni.

A törvény egyéb részei, melyek szinte az érthetlenségig bonyolultak, a nagy közönséget nem érdeklik. Ezért elhagyjuk azok ismertetését. Csak arra figyelmeztetjük a választókat, hogy a törvény technikája sok veszélyt rejt, mely nagy pártokat is tönkre tehet, tehát vigyázni –, vigyázni –, vigyázni!

Minden szavazó szavazzon!

Egy forró nap⁸⁷ (A Károlyi-párt megalakulása.)

Buza Barna földművelési miniszter részvételével megalakult vasárnap a Károlyi-párt dr. Csomasz Béla elnöklete alatt Veszprémben.

Színhely a színház volt, melyet zsúfolásig megtöltött az érdeklődő közönség, pártbeliek és más párthoz tartozók is. Részt vettek a gyűlésen a vármegye kispapjai közül is számosan, kiket a kormánybiztos táviratilag hívott meg a gyűlésre azzal,

⁸⁷ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 11. 1–2.

hogy Szabó István, kiskisgazdapárti miniszter is itt lesz. Szabó azonban nem jött meg, miről –, hogy így fog történni – a veszprémi kiskisgazdapárti vezetőség már jó eleve tudott. A csalódás bántotta a megjelent kiskisgazdákat, de ha már itt voltak, végig hallgatták – szép csendesen – a szónoklatokat. Az eseményekről részletes tudósítással nem szolgálhatunk, mert az a munkatársunk, akit a referálással megbíztunk, a gyűlésen és banketten nem vehetett részt. Miért nem –, alább megtalálja az olvasó a magyarázatot.⁸⁸

Mások elbeszélése alapján, mozaikszerűen csak egyet-mást írhatunk.

Beszélt dr. Rainprecht Antal, főispán-kormánybiztos, beszélt Buza Barna is. Mindkettő kitűnő szónok, viszik hallgatóságukat arra, amerre akarják. Vitték ezúttal is. Tapsokat arattak. Tetszett, amiről beszéltek. Földosztás, klerikalizmus, a régi rend hívei stb. voltak témáik, amik ma minden pártnak és minden népszónoknak vesszőparipái. Bizonyították azt is, hogy a szociáldemokratákkal való együttműködés ma az ország létfeltétele, eggyek velük teljesen – mondá Buza Barna – különbség közöttük csak az, hogy míg a szociáldemokrácia csak átmenetnek, ők – a Károlyi-párt – véglegesnek tekintik a magántulajdont.

Beszélt, jobban panaszkodott még Erdős Béla máv. főmérnök, a szociáldemokraták szónoka, a veszprémi sajtó ellen.

A kiskisgazdák nevében Pósa Endre, a párt jegyzője üdvözölte a földművelésügyi minisztert, heves ellenmondást és közbeszólásokat váltva ki a szociáldemokraták részéről, akik nem akarták elismerni, hogy a kiskisgazdák képviselőjében beszéljen, mert „reakciós”. Azért csak befejezte mondanivalóját.

Móricz Zsigmond, a jeles író, aki a minisztert kísérte, szintén mondott egyet mást, általánosságokat, mentegetvén magát, hogy a nyilvánosság előtt ez az első fellépése.

Az alakuló gyűlés után bankett volt a Koronában, melyen számosan részt vettek, a kiskisgazdák egy része is. Itt is többen felszóltak. Mindannyian csak az aktuális kérdésekről beszéltek.

Kettő az, amiről sem a zöld, sem a fehérasztalnál nem beszéltek, a vallás-erkölcsös nevelés kérdése, s az, hogy az ölelkező pártok akarják-e vagy sem azt, hogy az ország kormányzó hatalma az ország többségét tevő kiskisgazdák kezébe kerüljön. Pedig ezek lettek volna a fontos mondanivalók, mert, hogy köztársaságot akarunk –, hogy örülünk a forradalom vívmányainak –, hogy földet akarunk osztani –, hogy a szegény embert menteni akarjuk az adótól, s a gazdagot alaposan meg akarjuk terhelni: ezt minden párt, minden magyar ember akarja –, ezeknek az eszméknek, ennek a politikának meghódítani senkit sem kell. Ellenben, ha szidjuk is a papokat

⁸⁸ A kiküldött munkatárs minden bizonnyal Rupert Rezső lett volna, azonban a tudósítás végén olvasott, a vele szemben elkövetett inzultus miatt nem vett részt a gyűlésen. A tudósítást szerkesztőtársa állította össze, de mivel érintett volt Rupert, így e helyen adom közre. (Földesi)

–, néhányan, a kisgazdák nagy része, tovább is akarjuk, hogy az iskolákban a vallást is tanítsák, s akarjuk azt különösen, hogy a hatalom a föld népe kezébe kerüljön. Enélkül csak ígéretekre volna kárhozható s – néha az ígéretek nem teljesülnek.

A forróbb események a gyűlést megelőzőleg történtek.

A Veszprémbe hívott kisgazdáknak egy küldöttsége jelent meg kora reggel dr. Rupert Rezsőnél, felelős szerkesztőnkél. Tájékoztatást kértek tőle, s meghívták a Koronába, hogy az összes megjelent gazdák előtt nyilatkozzék a helyzetről. Dr. Rupert készséggel tett eleget a kívánságnak, megjelent a gazdák között. Hosszabb beszédben közölte velük, hogy a várva várt Szabó István, a pártvezér, sajnos nem jön meg. Egyelőre tehát nincs másról szó, mint hogy a Károlyi-párti gyűlésen asszisztáljunk, annak fényét emeljük. Aki akarja, megteheti, a banketten is részt vehet. Szemléljük az eseményeket, mert egyebet nem tehetünk, a mai nap nem a mi napunk. Mi – úgy-mond – nehéz helyzetben vagyunk. Pártunk bomlik amiatt, hogy Szabó belépett a kormányba. (Elhagyott bennünket –, szól közbe Fábián József). Bizony, a vármegye minden részéről érkeznek az értesítések, hogy nem hajlandók vele menni, mert nem hiszik, hogy a forradalmi pártokkal való szövetkezés a kisgazdapártra jót hozzon. A szociáldemokrácia részéről szervezkedésünk mindig ideges haraggal találkozik. (Feltesz néhány példát Nyíregyházán is szétverték a kisgazdákat stb.) Erős világnézeti kérdés is tolu előtérbe, hogy továbbra is a magyar történelem jó hagyományai szellemében, vagyis nemzeti szellemben és vallás-erkölcsi alapon nevelhessük-e gyermekeinket nemcsak otthon, hanem iskoláinkban. Mi ezt tartjuk helyesnek, ellenfeleink pedig az ellenkezőt. Aztán a többi pártok – úgy látszik – a városi polgárságra akarják szilárdítani az államot, ezeknek követelik a vezetést, mi pedig a falu lakosságának akarjuk a nagyobb befolyást biztosítani. Ennek a törekvésnek a szövetkezés nem kedvez. De önérzetünket is sérti, mert ellenfeleink szinte csak megtűrnek bennünket maguk között, egyedül magukat nevezik kormányzó pártoknak, a nemzet védőpajzsának, mert a forradalmat ők csinálták.

Ezután foglalkozott a szónok a forradalommal, bizonyította, hogy azt az idő hozta magával, a császárok gonoszsága, a végső leszámolásban a kisgazdák is részt vettek, ők voltak nagyobb részben a katonák. Ellenükre, ha ők is nem akarják, nem tudtak volna tenni semmit. Foglalkozott még a radikálisok szerepével, miközben több szociáldemokrata hatolt a terembe, indulatos fellépéssel (olyasfélét mondtak, hogy itt kommunista gyűlés folyik) lehetetlenné tették a tanácskozás befejezését.

Rövid vitatkozás után a kisgazdák elhagyták a termet dr. Rupert néhány kisgazda közt beszélgetve indult hazafelé, mikor a szociáldemokraták az Óvári-utca sarkán rátámadtak, kiabáltak, menjen haza. Fenyegető öklök emelkedtek feléje, mikor néhány vezető szocialista kivonszolta a tömegeből, s bár szidva, mégis védve, vonszolták hazafelé. Eközben valaki (egy ismeretlen katona) bottal vállára sújtott. Néha útközben is neki-neki akart egy-két megtévedt ember ugrani; de az intelligensebb

elvtársak és a felelős szerkesztő egy jóakarója megakadályozta további bántalmazását, így szerencsésen lakására ért, egy ujjongó, nagy részben kíváncsi tömegetől kísérve. Kalap lengetve búcsúzott, megköszönve a népek a furcsa ovációt.

Sapientia sat. [A bölcsnek ennyi is elég!]

Mire vigyázzatok kigazdák a választásoknál?⁸⁹

Mindenek előtt arra, hogy az egész győri választókerületben ugyanazt a 10 jelöltet és 5 pótelőjelöltet és pedig csak egy helyen, például Pápán, jelöljétek. Ebbe a listába bevehető minden járás jelöltje. Az írásbeli munkát is legegyszerűbben így – egy helyen – lehet elintézni. Győrbe is, a választási székhelyre, könnyű lesz innen a küldöttségnek, mely a jelölést viszi, fölutaznia. Akiket a pápaiak az egész választókerület részére jelölnek, belevevén lajstromukba az összes járások kiválasztottjait, azokra kell mindnyájunknak szavazni. Most nem személyekre, hanem pártokra szavazunk, tehát ne hangoztassa senki, hogy olyanokra nem szavazok, akiket nem ismerek. Minden járásból úgyszólván ott lesz az odavaló ember. Természetesen jól választja ki minden vidék a maga embert. Ha valamikor, most lesz szükség törhetetlen jellemű, bátor, hazaszerető, önzetlen, okos, liberális érzésű parlamenti emberekre, akik nemcsak egyetlen osztály érdekét akarják képviselni, hanem az ország egész népességét: szóval igazán kigazdapárti érzelműek, kik a polgárszabadság megoltalmazását, a gazdasági rend helyreállítását, a belső és külső békének a nemzet becsületéhez méltó helyreállítását, az igazi népuralom megteremtését, a földreform és a teherviselés kérdéseinek igazságos, a milliókat és nemcsak egyeseket kielégítő megoldását tartják első feladatuknak, s egyéni érdekeikért soha sem fogják elárulni a népet, mely bizalmával együtt sorsát is kezükbe tette. A törvényhozás nagy munkája, mely tudás, bölcsesség és művészet kérdése, követeli, hogy minden párt elegendő helyet adjon a művelt elemeknek is, melyeknek hatalmas ereje nélkül tehetetlenségre lenne kárhoztatva; a többi, nagy intelligenciával rendelkező, a toll, ékesszólás és tudás fegyverével felszerelt pártokkal szemben, még ha többségben van is, alárendeltségbe jutna, sokszor a nevetség áldozatává válnék, az a párt, mely szellemben gyenge.

Ellenőrizni sem tudná a törvényalkotásokat, nem rendelkezvén a belátásnak azzal az erejével, mely minden törvénynek kiszámítani tudja az életre való hatását. A jelöltek is vigyázzanak! Ne vállalkozzék senki arra a rettenetesen nehéz feladatra, mely a partementben reá vár, hacsak nem érez elegendő erőt önmagában, hacsak nincs tisztában azzal, hogy emberfölötti áldozatokat is kell hoznia. – Ma a parlamenti

⁸⁹ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 11. 2.

időnek első perctől utolsó percéig jelen kell lenni az országházban. Nem lesz abszolút többsége talán egyik pártnak sem. Hacsak egy képviselő nem jelenik is meg az üléseken, pártját a leszavaztatás, önmagát pedig a nép előtt való felelősség veszélyének teszi ki.

Rengeteg munkát, rengeteg ideget, időt kell áldozni és anyagi áldozattal is adózni. Nem cifraság, nem méltóság, henyeség, gazdagodási alkalom ma a képviselőség, nem hiúság vására a parlament, hanem az önmegtagadás kálváriája. Ezt véssék eszükbe azok, akik a kötelesség-teljesítés nehéz munkájára vállalkozni akarnak. A nép kegyetlenül fogja büntetni azokat, akikben csalódik. A hideg, számító, fontolgató ész mellett, minden edzettsége mellett érzékeny szívre is lesz szükség, mely míg egyrésről a haza érdekében tartózkodni fog csak kortesfogásból és félelemből tetszetős törvényeket hozni, nem mulaszt semmit abból, amit a népösszesség igazi szociális igényei követelnek.

Általános jólét, Magyarország, melyben nincs proletár, csak szabad, jómódú, dolgos polgárok, mert a munkásoknak is ezt a sorsot kell elérniük: ez az a betlehemi csillag, amerre mennünk kell! Ezután vezetni csak az igazi jelleme, a becsületes agyak és szívek tudnak bennünket és nem a demagógia, mely a szép jelszavak alá mindig csak saját hitvány kis személyi érdekeit rejti. Egész férfiakra van szükség. Mindenki maga válasszon, jól válasszon..., mielőtt a nép választ! (Félremagyarázás elkerülése végett e sorok írója kijelenti, hogy mandátumra nem pályázik. Semmiféle tülekedésben részt venni nem óhajt. Felfogása annyira komor a helyzetről, a kötelességteljesítés oly nehéz és oly sok feladatát érzi át, hogy erejét azokkal nem érzi arányban állónak.

—rr.—

Miért...? (Pro domo)⁹⁰

Márc. 9.

Miért van az, hogy a kormánynak, kezdve a köztársaság ideiglenes elnökén, le a gyűjtőfogház államügyészéig, hetek óta amiatt fáj a feje, hogy a letartóztatott kommunistákkal nem bánnak elég humánusan. Államférfiak látogatják, sőt az elnök „a latere” megbízottja is megvizitelte őket, érdeklődött hogylétük iránt. E héten már minisztertanácsot tartottak érdekükben, Károlyi gróf részvétellel, megdöbbenéssel ecsetelte, hogy a kommunisták ellen folytatott nyomozás már politikai hajszává fajult —, a hatóságok nem tudják megérteni, hogy az nem bűn, ha valaki tagja a kom-

⁹⁰ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 13. 1.

munista pártnak –, tiltakozott a politikai üldözés ellen, mellyel nem hajlandó egy pillanatig sem közösséget vállalni. Közölte, hogy máris elrendelte, hogy a foglyok könyveket kapjanak, fürödhessenek stb.

Az igazságügy miniszter tudomásul vette a szigorú raportot és megígérte, rögtön intézkedik, hogy a szegény kommunistáknak minden kedvezést megadjanak, s ha mindez nem volna lehetséges a gyűjtőfogházban, átszállítatja őket a váci állami fogházba...

Így történt. Ez történt tegnap. Így...

Ha szabad megjegyezni, mindez azoknak térdekében történt így, akiket néhány hét előtt a népszínház-utcai véres harcokért, sok jó ember haláláért, a Népszaváért, az Apostolnyomda tönkrezúzásáért tartóztattak le, mint bűnrészeseket.

Nincs nekem ez ellen semmi szavam. Meghat a kormánynak részvéte s az a gondolat sem hagy nyugodni, hátha ártatlanok is vannak közöttük... Inkább mindannyynak legyen jó sorsa, tejrbe-vaiba fürösszék őket, csak egy is, ki ártatlan közöttük, ne szenvedjen. Megértem mindezt.

De akkor miért kell az úgynevezett jobboldaliakat internálni, mikor ők is csak egy politikai párt tagjai és sem nyomdákat nem pusztítottak, sem emberéletet nem oltottak ki?

Ha – mint az elnök mondja – politikai felfogásáért senkit sem szabad üldözni, ha még a kommunista elvek hirdetése sem bűn, ha még ezek a felforgatók is szervezkedhetnek, gyülekezhetnek, s a kormányférfiak szinte könnyfacsarodással beszélnek sorsuk mostohaságáról –, ha még ezeket a szerencsétleneket is, kiket a Népszava gyilkos hordáknak titulál, a békét diktáló hatalmak pedig minden védelmen kívül állóknak tekintenek, védi az ember-méltóság varázs-gyűrűje..., miért van, hogy tisztességes, ideális lelkű, szabad polgároknak, kiket a nagy Nyugot is embereknek tisztel, ebben az országban szinte moccaniok sem szabad ?

Csak pár óra előtt hurcolt engem is Veszprém történelemtől ódon utcáin keresztül a tömeg erőszakkal lakásomra, majd hogy agyon nem ütött, azért, mert több polgártársam előtt, kik maguk közé hívtak, politikai véleményt mertem nyilvánítani.

(Haza-hurcoltatásomban részt vett néhány jó ember is – azért, hogy védjen. Nem ellenük hangzik vádam, nekik itt a legméltóbb helyen, a hóféhér papíron, nyújtom át az elismerés legzöldebb tölgyfalevelét, mit a szabad rómaiak törvénye rendelt adni azoknak, kik embertársuknak védelmére keltek –, egy szó van írva rá csupán: Ember!)

Azt hirdetem, hogy ebben az országban a hatalom a föld népét illeti. Ezt hirdetem hónapok óta és azt, hogy bűn ma a magyar polgárságot ellenségnek kiáltani ki –, elnyomni, mikor külső ellenség vasmarka szorítja torkunkat –, bűn és a kormányzásra való hivatottság hiányára vall kultúrharcot felidézni, a vallásos iskolák ellen támadni – ma, amikor azt sem tudjuk még, leszünk-e vagy el kell

pusztulnunk. Hiba félreismerni, hogy az ország erkölcsi rendjének felfordítása semmivel sem hozza közelebb azoknak jólétét, akik ebben eddig szűkölködtek. Bátor voltam vallani, hogy ezt az országot csak maga a nép mentheti meg, nem pedig néhány doktorinér, kiket a külföld sem ismer el a nemzet képviselőjének, hiszen ránk üzent, hogy választani kell!

Mi van ebben bűn? Bűn-e az, hogy a népet, a föld népét figyelmezteti valaki, hogy övé ez az ország? Romlása lesz talán az ennek a földnek, ha a nép maga lesz rajta úrrá?

Így kell hinnem, ha ezért megtörténhetett az a szégyenletes merénylet, hogy egy szabad magyar polgárt még személyes szabadságától is megfosztottak.

De a nép majd bátor lesz más véleményen lenni! Meg fogja érteni lassan, hogy az, aki érte küzd, megérdemel legalább annyi szabadságot, mint a kommunisták...

Észre fogja venni a munkásság is, hogy van neki jobb, igazabb barátja is, mint akik ma annak látszanak. Rájön majd, hogy nem azok láttak tisztán, nem azoknak szíve vérzett érte, akik pillanatnyilag jóleső jelszavakkal elkábították, hanem az, aki hideg, józan ésszel, fegyelmezett szívvel számította lépésről-lépésre a fejlődés útját, ha köddel nem festette is a pillanatot rózsaszínűvé...

Addig várok. És hallgatom szelíd megadással: „A főurak, a főpapok fizetik!”... „Azért beszél így, mert a nép vállán akar magasba mászni!”... „A háborúban rosszul bánt az embereivel!”

Hallgatom és mosolygok azon, hogy – ezt hallván – a burzsoák milyen jóízűen röhögnek.

Tehát – állítólag – a főurak stb. fizetnek. Miért? Mert azt hirdetem – meri-e tagadni bárki –, hogy osszuk a földet –, adóztassuk agyon a nagy vagyont –, a nép kezébe adjuk a hatalmat, nehogy mások ígéretére szoruljon –, fizessük a munkát stb., stb.? Ezért?... Vagy ostobák azok a főurak, ha mégis fizetnek, vagy ugyanazt akarják, amit önök uraim! Akkor meg minek fizetnének?

A nép hátán akarok magasba mászni? Van ma magasság? Érdemes volna az üres semmibe utána törni? Nem tudnák az urak, hogy aki ma hatalomra vállalkozik, feláldozza magát? – Nem tudnák, hogy egészen ostoba rövidlátók és lelkiismeretlen emberek, akik ma a hatalomban dísz-, rangot-, jót-, hiúság-kielégítést keresnek? Nem tudják...; persze hogy nem tudják. Csak a jók, a bölcssek, a hivatottak, a lelkiismeretesek tudják, hogy az ész, szív, tudás és érzés mérhetetlen dimenziója kell ma ahhoz, hogy valaki – a romok szörnyű törmelékei között – arra vállalkozzék, hogy nemzetének – mártíromság árán is – megmentője legyen. Csak az ostoba pillék röpülnek végzetszerűen a láng felé: kiseszű és vakmerő kalandorok. A jók közül csak azok, akik vértanúságot tudva is szenvedni akarnak.

Krisztus mondotta: „Meg kellett érnem, hogy a gazemberek közé számítsanak!”

Miért ne oszthassa sorsát a porszem? Miért ne tűrjem én is megadással, hogy hónapok óta csak engem választanak rágalmuk céltáblájául azok, akiknek nem egészen tiszta cirkulusait zavarom? Nem futkos itt a világban elég valódi gazember?

Elvégeztem egyszer már azokkal is, akik katonai múltamat hánytorgatták. Még egyszer gazembereknek nevezem őket? Nem! A bérencekkel nem állhatok minduntalan szóba. És – azokkal az ideggyenge emberekkel sem, akiket a szabadság erős levegője mindjárt elkábít, ha egy szó, egy sor írás ábrándjaikat érinti. Kártyavár lenne csak; amire esküsznek?

Mit szóljon akkor a polgárság, melyet a Népszava erős tollú embereinek kíméletlen hangja ostromol? Több ideget, több fegyelmezettséget kérünk. És belátását annak, hogy még a mennyországban sem lesz mindenki meglegedett.

Éjfél van. Ablakom alatt lövöldöz két-három megtévedt embertársam. Kiabálnak fel: gyere ki, gazember, lelövünk. – Feldúlják az egész város csendjét. Kis csöppsegeim már riadoznak, sikítanak. 1919. március 9-e van. Néhány nap múlva március Idusa... Valamikor ezt a napot a magamfajta nacionalista szabadságbolondok csinálták. Ma mások is megünnepelik.

Durr... „gazember”?... durr... Ne féljetelek lelkem-picikéim! Csak ijeszteni akarnak a bácsik. Nem bántanak... Hunyni kezd a villany. Gyerünk aludni..., álmodni szebb-, szabad világról!

Kunfi és – a Teremtő⁹¹

A hadviselt képzőművészek kiállítását (1919) f. hó 9-én, vasárnap, nyitotta meg Kunfi, közoktatásügyi miniszter, fényes beszéddel a budapesti Műcsarnokban. Többek közt ezt mondta: Tisztelettel adózunk a szellemi munka, s minden olyasmi iránt, amin a Teremtő bélyege van. Nem tudom ugyan, hogy nagy betűvel mondta-e vagy kisbetűvel a „Teremtőt”, de fel kell tennem, hogy kisbetűvel mondta, mert a miniszter úr, aki hű szocialista, ellene van annak, hogy az iskolákban továbbra is valláserkölcs alapon és nemzeti szellemben, a magyar történelem dicsőséges hagyományainak hirdetésével, folytassák a nevelést. Nem lehet tehát, hogy most a hívő emberek Teremtője előtt akart volna leborulni. Nem is akart, – elhiszem neki, – de – úgy látszik – akaratlanul is leborult. Ha nem borult volna le –, ha ateista, materialista álláspontjához, hogy nincs Isten, mert az Isten maga az Ember, a Természet, hű maradt volna, nem vehette volna ajkára ezt a szót: Teremtő. Nem így hívják a szocialisták..., már akik igazán és egészen azok. A Teremtő a hívő emberek Istenének másik neve. A nemhívők csak akkor ejtik ki ezt a szót, ha bajban vannak és

⁹¹ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 12. 1.

– kiejtik mindig. Az élet utolsó perce –, a süllyedő hajó –, a halálos ágyon élet-halál közt lebegő gyermek –, hitves –, anya –, apa –, jó barát utolsó tusája –, a lángtenger, melyen át, ha lábunk alatt lobog, már nincs menekvés: végre mindenkinek eszébe juttatja, hogy van, csakugyan van: Isten.

Nem hősök hát, akik megtagadják, míg nem sújt. Végtelenül jó, hát nem sújt. És hogy végtelenül jó, tudják azok is, akik megtagadják.

Lám Kunfi miniszter nem is volt valami nagy bajban. Csak egy dikciót kellett kivágnia. És mindjárt a Teremtőhöz szaladt – segítségért, eszmékért, pár pillanatig élő szónoki sikerért. Művészek közé keveredett csak pár percre s a szellem, a szép, a költészet, az ecset, a szobrász vésője már kifordította valójából, Észrevette, hogy lelke van.

Te mondád, új Messiás; „Tisztelettel adóznak... minden olyasmi iránt, amin a Teremtő bélyege van”.

Bátor ember, mikor nem vagy süllyedő hajón, mikor még csak szónoki inspirációért sem kell Hozzá folyamodnod, miért akarod mégis a Teremtőt az iskolákból számkivetni?

Egy bölccsel beszéltem egyszer gyermekkoromban. Vitakoztunk egy másik gimnazista pajtásommal, ki apja után ateista volt. A bölcs embert kérdeztük meg, kinek van igaza. „Nekem, fiaim – úgymond –, mert érzem, hogy halálom pillanatában nem lesz bátorságom megtagadni Istent. Hát most sincs.”

–rr.–

Az utolsó percek⁹² (Helyzetkép)

El fognak bukni a tiszta nemzeti érzésű magyar pártok. Ezt a meggyőződést meríthetjük tapasztalatainkból. Határtalan önzést látunk érvényesülni az egész választó kerületben majd mindenütt. Mindenki képviselő akar lenni. Minden falnak megvan a maga nagy embere. Előrelátható, hogy az egyetlen politikai hitet valló választók nyomorult kis helyi érdekeik szerint fognak külön-külön jelölteket állítani, megosztják a kerületet. Minden jelöltcsoportra fog esni néhány száz vagy ezer szavazat. A vége az lesz, hogy a szervezett pártok (köztük elsősorban a szociáldemokrata-párt) fognak elvinni minden mandátumot, ha szavazataiknak száma csak felét vagy harmadát tenné is ki a leadott összes szavazatoknak. Elviszik a mandátumokat, mert lesz gondjuk arra, hogy egyetlen listára szavazzanak.

⁹² Veszprémi Hírlap, 1919. március 23. 1.

Aki a választó-törvényt csinálta, jól kifundálta, hogyan kell a magyar néppel olyan képviselőket választatni, akik, mint eddig, ezentúl sem fogják valódi akaratát képviselni. Nem lett volna semmi baj, ha Szabó István, a kisgazdapárt vezére be nem lép a kormányba, együtt állt volna mögötte a magyar nép. Tudta volna, mit csináljon.

Ma nem tudja, mert azt, hogy a Szabó-féle kisgazdapárt a Károlyi-párttal szavazzon együtt, mire a két párt szövetkezése kötelez, még azok sem akarják, akik Szabónak annak dacára is hívei maradtak, hogy minden érdeke ellenére kormány-pártivá lett.

A kerület nagy része hallani sem akar Szabó Istvánról. Terhére róják nemcsak azt, hogy Károlyi-párt megsüllyedt szekerét akarja pártjával a kátyúból kiragadtatni –, hanem azt is, hogy a valláserkölcsi nevelésnek az iskolákban való megszüntetését ő sem ellenzi, az összes felekezeti iskolának államosítását pedig kívánja. Emellett a földbirtokreform végrehajtása körül végzetes gyengeséget tanúsít, a tulajdonjogi földosztás helyett megelégszik, hogy a nagybirtokokat csak szociáldemokrata rendszerű termelő-szövetkezetekké alakítsák át.

Teljes a zavar. A kerület veszprémmegyei fele nagyobb részben kisgazdapárti programot vall, de nem követi vakon Szabót, viszont neki is sok híve, kik nem nézik a programot, hanem csak Szabó személyét. Hogy ki hová tartozik az rendesen attól függ, hogy a hiúság hová, melyik oldalra hajtja. Ma még például együtt vannak; mindannyi Szabó-ellenes, tanácskoznak, jelnek. A jelölés egyik résznek nem tetszik, fogja hirtelen Szabó-pártivá lesz, mert reméli, hogy ott vagy őt (rengeteg sok a titkos önjelölt), vagy valamelyik hívét jelölik. Fordítva is így áll a dolog. Megindul a korteskedés, sokszor felekezeti érzés kormányozza. A meggyőzésnek általában legkedvencebb eszköze annak hánytorgatása, Szabó István csizmás paraszt. Az értelmesebb gazdák nem mennek lépre; azt mondják, nem a csizma teszi az embert, még az sem, mit beszél, hanem az, hogy mit tesz.

Egyik helyen szívesen veszik, hogy a választás sikere érdekében szövetkeznek a hazafias pártok: a kisgazdák, földműves- és Lovászy-pártiak, továbbá a ker. szocialisták; más helyütt ellene vannak ennek. Legegységesebb még Győr-vármegye és Zala, hol a pártok a keresztény érzés alapján szervezkednek és szinte máris egyöntetűen járnak el; de Veszprémvármegye nélkül csak fél sikert fognak, ha fognak, elérni.

Április 13-án lesznek a választások, s jelölési ajánlatokat már f. hó 27., 28. és legkésőbb 29-én már Győrött a választási elnök kezébe kell lenniük.

Tétovázására nincs idő, az utolsó órákat éljük.

Térjetez észre emberek! Az ügyis hiábavaló, hogy egyik falu, vagy másik mit akar, semmit sem ér el, ha saját akaratát akarja erőszakolni.

Meg kell állapotnia 10 jelöltben és 5 pótjelöltben. Emberek szerint állítsátok össze a listát. Ne nézzetek most pártokat. Tíz becsületes, elszánt, igaz magyar emberre van szükség, kikről tudjátok, hogy a parlamentbe valók. Ez a tíz ember legyen a pártotok. Ennek neve fölé írjátok fel a cégért, amit kedvesnek tartatok. Megjelölhetitek az első jelölt nevével is a pártot, mondjuk például Kovács Pál-párt. Olyanokat jelöljetez, akik okosak, jók, becsületesek, mert a gyenge embereket legyűrik a másik pártok erősebb emberei úgy, hogy moccanni sem tudnak. Legyen a listában gazda, iparos, kereskedő és intelligens ember is, csak így remélhetek sikert.

Programok után most alig lehet menni. Nem tudni, mit kíván a haza érdeke már holnap. Csak az a fontos, hogy a jelöltről tudjátok, hogy a földosztást, az igazságos adózást követeli, mindenki számára a jólét feltételeit biztosítani s a munkásságot proletár helyzetéből kiragadni és emellett Magyarországot magyarnak megtartani akarja úgy, hogy annak kormányzásában az ország többségét, a földművelő-népet illesse a döntő szó és ne kelljen félni attól, hogy a magyar állam köztársasági formája veszélybe kerüljön.

Siessetek, csak pár nap van még, hogy mindent elintézzetek. Ismételjük, tíz de-rék magyar ember legyen a jelöltetek, akik szívvel és ésszel ellene tudnak és fognak állani majd minden veszélynek, mely a hazát bárhonnán fenyegeti. Ez a tíz ember aztán majd legjobban eldöntheti, hogy ki mellé álljon. Ezek esetleg majd Szabót is kiragadhatják mostani környezetéből.

—rr.—

Politikai értekezletek⁹³

Lapunk egyik korábbi számában a pápai kisgazdapárt nyomtatott meghívója alapján közöltük, hogy f. hó 16-án Pápán kerületi értekezet lesz a jelölések tárgyában. Erre a kerület egyes járásai előzetes értekezetet tartottak, hogy a pápai értekezetre kiküldöttjeiket megválasszák s utasítással lássák el. Ily értekezet volt Balatonfüreden, Devecserben és Pápán.

A devecseri értekezet.

Devecserben f. hó 15-én volt hasonló értekezet, melyet dr. Tóth Béla, a devecseri kisgazdapárt alelnöke nyitott meg tartalmas és magasan szárnyaló beszéddel, méltatván március 15-ének ünnepi jelentőségét. Ezután megalakították az értekezet tisztikarát, s a járás minden részéből jelenlevő kisgazdák közül megválasztották a pápai értekezetre küldendő megbízottakat. Az értekezetlen több szociáldemokrata is megjelent, s közülük Somogyi József, a helyi párt elnöke, egy szegény rokkant

⁹³ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 23. 1–2. A tudósításból csak Rupert Rezső devecseri felszólalását idézem.

katona, ki mindkét szeme világát elveszítette, mindjárt az ülés elején szót kért. Szívesen megadták neki, mert a devecseri szocialisták elég szép békességben élnek együtt a polgársággal, aminek az az oka, hogy a devecseri szociáldemokraták tulajdonképpen hazafias polgári elveket vallanak, s nem igyekeznek a polgárságot terrorizálni. Somogyi József is meleg, hazafias beszédet mondott, figyelmeztette a megjelenteket, hogy a nép érdekeit tartsák szem előtt, a maguk köréből válasszanak képviselőt és pedig olyant, aki Szabó István párti, mert Szabó István együtt érez a szociáldemokratákkal.

Utána Barcza Dezső vidi középirtokos gazda mondott beszédet, összetartásra buzdította a népet.

Most dr. Rupert Rezső lépett az emelvényre.

Balatonfüredről jövök, hozom – úgymond – a zalai gazdák jó részének üdvözlétét a devecseri járás hazafias közönségének. Üzenetet is hozok tőlük. Ez az üzenet némiképp más, mint amire Önöket, tisztelt polgártársaim, az én kedves gyermekkori pajtásom, Somogyi József, rábírní igyekszik. Örömmel látom itt most viszont kedves gyermekkori pajtásomat, gyönyörűséggel is hallgattam végig szavait, hazafias lelkének megnyilatkozását, s úgy találom, hogy az ő szociáldemokrata hitvallása és az én lelkem érzése között nincs is különbség. Csakhogy amivel én egyetértek, az – sajnos – csak kedves barátomnak, Somogyi Józsefnek, a szocializmusa. Az igazi szocializmus nem ilyen, az egyenesen a polgári társadalom ledöntésére törekszik. Ahol már ebben a fejlettebb alakjában, némely helyen a terror rémes erejével jelentkezik, – ott másként beszélnek és cselekesznek, mint Somogyi József maga is hiszi. Azt látjuk széles ez országban, hogy ahol a polgári pártok csak megmoccannak is, a szociáldemokraták, kik nem mindenütt oly nemes érzésűek, mint Somogyi József, rögtön ellenünk fordulnak, sokszor erőszakot is alkalmaznak. Nem tisztelik a polgári szabadságot, a régi osztályuralom helyébe egy másik osztályuralmat, a proletárdiktatúrát akarják léptetni, mely – bár csak a hívatatlan, de mégis többségben levő elemek részéről – mintha diffamálónak tekintené még azt is, ha valaki tanult ember. Nem nézi, hogy legtöbb esetben az a tanult ember saját soraiból emelkedett ki, tehát ellensége nem lehet. Azért persze urat a szocialisták is ismernek maguk között és fölött, legtöbbszőr olyanokat, akik nemcsak tanultak, hanem gazdagok is. Elismerik őket, mert azt mondják magukról, hogy ők is szocialisták. Sőt ezek a tanult elemek hirdetik leggyakrabban, hogy le az urakkal, hogy ezzel tévedést keltsenek és a polgári pártokat megfosszák azoktól, akik intelligenciájuknál fogva a vezetésben segítségükre lehetnének.

De nem akarok én itt vitázni. Át kell adnom a zalaiak üzenetét. Azt üzenik, hogy bár ők kisczadapártiak, nem Szabó István személye után, mert olyan környezet befolyása alá került, mely a legnagyobb fokú bizalmatlanságra jogosít. Szabó István belépett a kormányba, saját pártjának tekintélyesebb részével összeütközésbe

került, a régi Földművespártot, mellyel csak pár hét előtt egyesült, kiugratta a pártból azért, mert ez a párt azt hirdette, hogy az iskolákban továbbra is meghagyni akarja a vallástaniítást. Az a felfogása a balatonfüredi értekezletnek, hogy Szabó csak szépen beszél, de ellenkezőkép cselekszik. „A föld népihez” intézett decemberi programjában panaszodik, sőt erős szavakkal kikel a szocialisták ellen, inti híveit, hogy az istentagadókkal ne tartsanak, mert akkor sohasem lesznek annak a földnek tulajdonosaivá, melyet véres verejtékkel művelnek. Elszomorító az is – úgy mond –, hogy a szocialista elvek alatt az istentagadást akarják a nép lelkébe átplántálni, pedig nem volt és nincs is ennek a népnek más reménye, más vigasztalása az ő szenvedései között, mint Istenbe vetett hite. De míg így beszél, szövetkezik a Károlyi-párttal, közös listán akar vele szavazni s teljes erejével támogatja a szociáldemokrata pártot, amire Károlyiakkal való szövetkezése egyébként kötelezi. Míg programjának bevezető soraiban az Istenről beszél, programpontjainak IX. fejezetében – néhány sorral alább – már követeli a felekezeti iskolák államosítását; lapjában, a „Kisgazdá”-ban pedig (a febr. 12-i számban) „Programpontjainak magyarázata” cím alatt már egyenesen ezt mondja: „*A veszedelmes felekezeti gyűlölséget, az éppoly veszedelmes nemzetiségi ellenszenvet, türelmetlenséget és az ország szétbontására irányuló törekvéseket, mely bűnöknek melegágyai az egyházak és felekezeti iskolák, csak a népnevelési ügy államosításával lehet megszüntetni*”.

Nem érti Zala népe, hogy akkor miért egyetlen vigasztalása a népnek az Istenbe vetett hit, ha azt az iskolákban még csak tanítani is veszedelmes. Azt sem érti, hogy Szabó István miért fogadott el oly választói törvényt, mely a magyar népet megfosztja attól, hogy szemébe nézhessen annak, akit bizalmával megajándékozni akar. Nem érti azt sem, hogy míg Szabó István hirdeti, hogy a föld népét a föld tulajdonához kell juttatni, Kaposvárt csak a legutóbb jelentette ki ünnepélyesen, hogy kisgazdákat tenyészteni nem akar és elismeri, hogy leghelyesebb, ha a földet a termelőszövetkezetek veszik birtokukba, melyek pedig – tudvalevő – szociáldemokrata-szervezetek. Az egész azt jelenti, hogy a nagybirtok marad, csak a régi gazda helyett azt az összesség javára egy igazgatóság (szovjet) fogja kezelni. Lehet ez is helyes álláspont, de az bizonyos, hogy a népnek ellenszenves és mindent jelenthet, csak a földnek tulajdonként való felosztását nem. Szabó sokszor utazik szociáldemokrata agitátorokkal s itt is, ott is megjelenik a Károlyi-párt vidéki szervező gyűlésein ahelyett, hogy csak saját pártjával törődnek. Nem törődik vele, a bársonyszékért elhagyta pártvezéri helyét. Ellenfeleink tudták, hogy ha Szabó a párt élén marad, a többi pártok a kisgazdatársadalom megtörhetetlen erejével fogják magukat szemben találni. Ezért hát beültették a bársonyszékbe. Most hát kénytelen a Károlyi-párt feje is fájni neki. Nem mehetünk abba, hogy a Károlyi-pártot, melynek vidéken talaja nincs, vállainkra vegyük. Azt gondolja tehát helyesnek a balatonfüredi értekezlet, ha független kisgazdapárttá alakulunk a választások idejére és esetleg

más kormányon kívül álló pártokkal szövetkezünk, mert a választás sikere attól függ, hogy összetartunk-e. Ma nem szabad községenkint vagy akár járasonkint külön szervezkednünk. Önzetlenségre és arra van szükség, hogy megfelelő, erős derekú férfiakat jelöljünk, mindnyájan azokra szavazzunk. Ezt üzenik a zalaiak.

Engedjék meg, tisztelt polgártársaim, hogy magamat illetőleg kijelentsem, hogy bár több oldalról nyilvánult meg személyem iránt a kitüntető bizalom, én jelöltségre nem pályázom. Rengeteget dolgoztam és fogok is még, ha Isten segít dolgozni a népért, de példát akarok mutatni az önzetlenségre, hogy a sok önjelölt lássa, miként lehet dolgozni éjt-napot egybefűzve a népért anélkül, hogy annak kegyét valaki elnyerni akarja. – Nekem a nép kegye nem kell, az ügyis változó; nekem a nép szeretete kell, azt pedig csak önzetlen tevékenységgel lehet elnyerni, mely a népnek adni, de tőle elvenni mit sem akar.

Ismertette szónok ezután a politikai helyzetet; magyarázta az új választási rendet; szemlélhető példákkal bizonyította, hogy ha a kistulajdonosok osztálya, a kisgazdák, kisiparosok és kiskereskedők, s a szintén ebbe az osztályba tartozó intelligencia össze nem fog, hanem vidékek szerint szervezkedik és külön állít jelölteket ahelyett, hogy az egész győri választó-kerületben ugyanazt a 10 jelöltet és 5 pótelöltet jelölné egyetlen listán, akkor el kell buknia, ha még olyan sok szavazatot adna is le.

A gyűlés avval fejeződött be, hogy az értekezlet küldöttséget meneszt Szabó Istvánhoz annak megtudása végett, vajon azt akarja-e, hogy a kisgazdapárt a Károlyi-pártiakkal együtt szavazzon és mi az álláspontja az iskolákat illetőleg.

Kuriózumként felemlíthetjük, hogy az egész gyűlés alatt és után is a szociáldemokraták arra igyekeztek rábeszélni a devecserieket, hogy csak Szabóval tartsanak. Buzgólkodásuk sok agyban és töprengő lélekben gyújtott világosságot.

Egy akol...⁹⁴

Az ember-lélekbe oltott remény, mely az utolsó szalmaszálba is kapaszkodik és nem engedi hinni –, tisztán látni annak bekövetkezését, ami embertermészetünknek nem tetszik ..., tulajdonképpen átka, tragikus sorsának titka az emberiségnek. Reménykedünk, míg a kegyetlen valóság homlokon nem vág bennünket –, míg reményeinkkel együtt magunknak is pusztulnunk nem kell.

Ily szomorú kijózanodás pillanatai következtek most reánk...

Hittük..., akik pesszimisták nem voltak, már-már valónak vették, hogy a wilsoni zsolozsmákat majd maguk is komolyan veszik, akik hirdették. Vártuk, hogy

⁹⁴ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 25. 1–2.

sorsunkkal magunk rendelkezhetünk majd. Vártuk ..., pedig hónapok óta láthatuk, hogy az „önrendelkezési jog” – miután levertek bennünket – azt jelenti, hogy valóságban: a csehek, románok és szerbek rendelkeznek velünk. Ma már nincs kétség, hogy becsaptak bennünket –, hogy a szirén-hangú csábításokat csak arra szánták, hogy lelki erőnket megtörjék –, sorainkat, melyeket hónapok óta nem tartott már össze más, mint a szükségesnek hitt önvédelem ösztöne, – megbontsák. Reményt csepegtettek lelkünkbe és halálra mérgezték vele életerőnket.

„De Lobit tábornok” – így hívják a mi önrendelkezési jogunkat –, reményeinknek beteljesülését. Ez írta alá Párizs parancsára Belgrádban március 19-én, mikor a nagy világra mindenütt virágos tavasz borult, Magyarország marsrutáját, útiránnyal a kimúlt népek temetője felé. Az imperializmus sarkantyús csizmájával homlokon rúgott bennünket a hatalmas katona. Felébredtünk... Álmodok révedező szemükhöz felrebbentek a rózsaszínű pillák s rémülettől üveges szemeink merednek most a rideg valóságra, hogy pusztulnunk kell... Pusztulnunk,... de csak akkor, ha most az utolsó órában, most az egyszer össze nem fogunk ..., ha a sír szélén állva, nem rántjuk vissza egymást, hogy a nekünk szánt örökbékesség boldogság-gödrébe ne bukfencezzünk.

Úgy látszik, végre összefogunk... Hónapok óta folyik élet-halálküzdelmünk fölött a konzílium. A halálos beteg meguntta végre a párizsi professzorok sok pepecselését, talpra ugrott.

Vége! ... Mert amivel hónapok óta áltattuk magunkat, hogy még vagyunk ..., hogy itt a szabad, független magyar népköztársaság égboltja alatt most már megindulhat a hatalom parcellázása: a népek a megmaradt és még visszaszerezni remélt területen népállammá tömörülése, ezt a reménységünket, álmokképeink pókhálósövését, mikor 1919. március 20-án délelőtt 11 órát mutatott a nap, szétfoslatta De Lobit követének, Vix alezredesnek sarkantyú-pengése. A fess katona összekoppintotta bokáját gróf Károlyi előtt, s ezzel elintézte egy ország ezeréves múltját és öröklétének hitt jövődjét is.

Azt üzentte vele De Lobit, hogy Finis Hungáriáé, igazán vége...

Még csak annyi földünk sem marad, amennyit eddig kapzsi szomszédjaink meghagytak. Elveszítjük Erdélyt, még a színmagyar Alföld nagy részét is, pedig ha vártunk csapást, erről az oldalról vártuk legkevésbé. Számoltunk azzal..., ha félve is, ha jóban reménykedve is, mégis gondoltunk arra, hogy az északi és déli nemzetiségi vidékeket leszabják vérvő testünkről..., leszabják,... mert ott az entente liblingjei: a szerbek és csehek marka vár bérdíjat és éhségük kielégítést; de hogy még Romániáért is megalázzanak, halálra tiporjanak bennünket, egy kultúrnépet, erre sohasem gondoltunk, sohasem számítottunk...

Boldog reménykedésünk közben pedig – már hosszú hónapok óta – szemfödőnket készítette a nyugati imperializmus.

És mi ezalatt belső politikai küzdelmekkel töltöttük a drága időt...

A rossz órák elmúltak... A népkormány helyét elfoglalta a forradalmi kormányzótanács. Nincs szükség többé festett díszletekre, a nép untalan emlegetésére, az erő maga jelentkezett: a proletárság diktatúrája, melyen kívül – az utóbbi hónapok óta – úgy sem volt már más hatalom országunk földjén.

Jól van így! Látjuk végre a szervezett, tényleges hatalmat. Felelőtlen elemek, kik eddig terrorral igyekeztek tévedést kelteni, mintha a munkásság ügyének pionnierjai volnának, most végre leszorulnak a szereplés teréről. Az eddig háttérben álló proletárerő nem szorul többé arra, hogy a látszatot, mintha nem ő, hanem a kormány lenne a hatalom, időnként bárki is – sokszor iszonyatosságokkal – megcáfolja.

Sohse bánjuk, hogy az államhatalom elnevezése, a kormányzás módszere megváltozott. Tulajdonképpen csak őszintébb lett. Becsületesebb és férfiasabb is, mert a hatalommal most a felelősséget is vállalni kell azoknak, akik arra vállalkoztak, hogy megmentik, ami még megmenthető...

De különben az a legérdekesebb és legvigasztalóbb, hogy mióta nem vagyunk népköztársaság, hatalmas lépéssel közelítünk a demokrácia (a népuralom) diadala felé. Azt üzeni „Mindenkihez” a forradalmi kormányzótanács, hogy a munkásságot és a földművelő népet együtt illeti a döntés joga, ezek egyesült erejére vár az ország megmentésének munkája. Akkor üzeni ezt, mikor még a demokrácia fogalmát is kitörölte nevéből s a tiszta szocializmus területére lépett.

„Munkásság és földművelő nép” ..., igen, ez már rendben van, ez már nép. Ez már másként hangzik, mint mikor Hock azt mondta, hogy csak a szociáldemokrácia, a Károlyi-párt és a radikálisok a nemzet védőpajzsa. Most már lehetnének igazán népköztársaság! Mindegy –, nem a jelszavak, nem a név, a szó, hanem a lényeg az, ami azzá tesz mindent, ami...

Akik mélyebben látnak, a történelem útját kiszámítani tudják, azok előtt világos, hogy nem a pillanatnyilag gyűjtött transzparensok, hanem a jövő írja fel minden történelem fölé az odaillő fejezetcímet. Ha a tanácsköztársaság meg fogja menteni az országot, amire vállalkozott, nemzetibb jelleget fog neki adományozni Klió, mint minden kormánynak, mely előtte szerencsétlenkedett.

A cégér meg ne riasszon senkit. Vállhoz-vállat vessünk, mert most már arról van szó, ami mindnyájunknak egyformán kedves... Hazánk, otthonunk veszélyben forog.

Elég ma csak azt kiáltani felénk: „Még Debrecenből is Romániát akarnak csinálni!”

Felbőszülünk erre a vészkiáltásra mindannyian, s abban a szent haragban, mely pusztulást kiált mindenre, ami létünk ellen tör, egyesülünk. A hazafiság szakszervezetére, erre van ma a legnagyobb szükség.

Ha majd a nemzetközi tusán keresztül estünk, várjunk addig azzal a problémával, hogy belső életünket miként rendezzük be. Addig rájövünk, hogy a magyarnak mégis csak legközelebbi rokona a magyar, közelebbi, mint az embernek az ember...

Szívünk ma egyet dobban –, az önvédelem ösztöne összeterelt bennünket –, végre egy akolban az együtt szenvedők megriadt nyája...

Úgy legyen!

Kedves Olvasóim!⁹⁵

Búcsúzom. A hazáért, az emberjogokért és a humanizmusért küzdöttem, mióta kezem a tollat elbírja. Ezek eszméi lelkesítettek a múltban, a jelenben és fognak irányítani a jövőben is. A múltban küzdöttem az osztályuralomban testesült osztály zsarnokság ellen; a jelenben? – nem a fejlődés, a szociális irányzat ellen, mert sohasem védtem a régi gazdasági rendet és sohasem foglaltam állást az igazságos vagyontörvényezés és a munkásság érdekei ellen, hanem küzdöttem az eszményi javakért, a teljes emberszabadságért: mindenki számára egyenlő igazságot, egyenlő jogokat követeltem. Nekem a sajtószabadság és mindazok a szabadságjogok, amelyeknek pilléreim a jogállam nyugszik, többet jelentettek, mint minden hitvány anyagi jó. Az anyagi élet rendszerében a magántulajdon fenntartását csak azért tartottam helyesebbnek, mert – mint Garami Ernő – én sem tartom elérkezettnek még az időt arra, hogy – így megtéptetve, a gazdasági tönk szélén – a kommunizmus rendszerére, mely alatt nem értek szabad rablást, hanem azt ideális alakjában veszem, átmelessünk. A mai ember természete nem tud még ehhez – szenvedések, rázkódtatás nélkül – alkalmazkodni.

Múltam és jelenem: program jövőm számára is. Ezt mindjárt folytathatnám is, mert hiszen, ami bekövetkezett, az nem lepett meg; meggyőződésemnek, mely elsősorban hazaszeretetre kötelez, oly pillanata érkezett el, melyet csak örömmel üdvözölhetek. És ez: tettrekészség, férfias elhatározás megvédeni a hazát a hódítók imperializmusa ellen és bent is rendet tartani.

Mégis visszavonulok. Nem azért, mert erre kényszerítenek. Nem tapasztaltam semmi korlátozást vagy nyomást a sajtóval szemben. Az az imponáló jogrend, melyet egy nap alatt inaugurált az új kormány, megvédene, ha talán ellenkező felfogást hirdetnék is, mint a hatalomnak tetszik. De nincs okom hirdetni. Egyetérték azzal, ami történik, hogy végre kifelé mered sötét tekintetünk, künn és nem bent keressük igazi ellenségeinket. Nincs különvéleményem és ezért fölöslegesnek tartom, hogy amit a kormányzótanács rendeletei úgyis világosan hirdetnek, még külön is hir-

⁹⁵ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 25. 2.

dessem. Még kell értenie mindenkinek, hogy halálra ítélték a magyart; itt az ideje, hogy összefogjunk.

A teljes egyetértésnek, összeolvadásnak azzal sem akarok útjába állni, hogy exponált és örökké félreértett egyéniségem az események előterében álljon. Lehet, hogy sokaknak nem tetszenék. Azt gondolom, hogy majd hívnak, ha szükség lesz arra, hogy a haza javára tovább dolgozzam. Addig visszavonulva, remegek magamban azért, vajha a haza megmentése, a hódítók kiűzése, az igazán boldog, erős Magyarország megteremtése minél könnyebben sikerülne. Mindig csak erre gondolva, búcsúzom kedves Olvasóimtól, kiknek hálásan köszönetet mondok mindenkor tapasztalt jóindulatú és meleg elismeréseikért.

Veszprém, 1919. márc. 23.

Dr. Rupert Rezső

Carmen lugubre⁹⁶
(Pista öcsém emlékezetére.⁹⁷)

Nem virágbimbókat fakasztott a tavasz, s érlelt a nyár az idén a magyar földön.

Sötét szobrok nőttek ki sűrűn viharvert, vérázott rögeiből... Nem véste kőbe, ércbe egyiket sem nagymesterek keze, mégis mindegyik remekbe készült, megrázó kép, mely örökké él, mint minden vonás, melyet a legnagyobb művész – a szenvedés – hatalmas keze a legmaradandóbb ércbe – az ember szívbe – vés...

Szörnyű kínokban megkövült Niobé-szobrok..., melyek élnek s rettenetesen szenvednek tovább... Kővé fagyott szívük zaklatva tovább dobog. Remegő pihegés ütemével veri megdermedt testük minden vonalát, s a rajtuk redőkben leomló gyászszótét ruhát... Révedező szemükből iszonyodás mered még ma is. Kialudt onnan... a boldogság minden szikra-tüze. Nincs, amit oltson ott belül a nagy hidegben..., patakszik alá fakó arcukon a könnyek hideg gyémántköve.

Itt járnak-kelnek köztünk e boldogtalan szobrok. Vonagló, vértelen ajkuk, mikről leszikkadt a csókok vágya-, méze, némán is beszél hozzánk bosszúért kiált az égbe...

A kis magyar temetőkből – alig is van más már ezen a földön – valók e sötét képek.

Anyák, hitvesek – karjukon apró kisdedek – gyászba borult szobrokként járnak ma szerte az országban mindenütt... Gyászolják, siratják, óh nem azokat, kik

⁹⁶ *Veszprémi Hírlap*, 1919. augusztus 20. 1. (Gyászének)

⁹⁷ A szerkesztőség jegyzete: A devecei fehér mozgalomban kivégzett Baják István, honvédhadnagy emlékét idézi vissza a szerző, aki megdicsőültnek nagybátyja volt.

a harcmezőkön arattak diadalmas halált..., siratják azokat, kiket martalócok keze fojtott meg, s gyilkos gazok töre orvul itthon talált... Csak azért..., mert szerették, amit szeret és szárnyaival véd a gyenge madár is... fészüket, a hazát...

Nem hideg köobeliszkek, élő szobrok őrzik ma a magyar temetőekben a sírok örök nyugalalmát.

Kis falum temetőjében nekem is van ilyen drága sírom. Mélyén legendás ifjú hős álmodik szebb jövőről... Fölötte Niobé-szobor...

Ettike, kedves! Ne rezzenj meg. Kis fiad sírjához, hol hónapok óta dermedve állsz, nem gazok hordája közelít, hogy feltépje újra átvert szívednek fájó sebeit... Áhítatos zarándokok csapatja közelg. Leborulni jönnek a sírhoz, mely nem csak a tied...

Messze-idegenből jövő zarándok vagyok én is. Lelkemnek ezernyi vágya marcangolva hívott, vonz vaskarmokkal már hónapok óta ide. És nem jöhöttem mégsem elébb. Mentségem van elég...

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy elátkozott ország, hol aki benne élt, kivettké a szívét..., hol ha levegőn át, titkon szállt is sóhaj, annak is, kihez szállt, bajt és átkot hozott, vigasztalást soha... Ennek közepében volt mély sírba ásva egy mese-királyfi, akiről legenda szól ma... Nem adta a szívét... Hiába ölték meg s taposták megalva is vérben, rejtették hant alá föld sötét mélyében, a gonoszság hatalma odáig nem ért, hogy megszűnjék dobogni Istenért, hazáért...

Pribékek gonosz, fekete árnya félve őrizte a sírt sokáig..., tiltotta, hogy ember közelébe férjen... Meghallhatná, hogy a sír föltámadásról, életéről beszél...

Ezért nem jöhöttem elébb. Futni, menekülni kellett el, idegenbe messze, hol a szíve nem volt senkinek sem veszte...

Elmúlt végre a szörnyű ország. Sötét átok rajta már nem ül. Visszajöhöttem én is, ha megtépve is, szívestül...

Első utam kis falum temetőjébe vezet. Első szavam is legyen, szenvedő Ettikém, a tied.

Fájdalmadat megosztó testvéri szívvel jövök. Hozom a vigasztalás enyhítő balszam-szavát. Ne sírjál. Kis fiad, a szőke baba, erősebb férfi mégis minden férfinál, „nem halt meg, csak alszik.”

Feltámadt már akkor, mikor a bitang pribékek gonosz keze szűz testének virágszirmához először ért... Egy megpróbált nemzet, melynek vértanú-hősökre nagy szüksége van, hálás-, szerető szívébe fogadta örökéletre legendás alakját, glóriás nevét...

Emlékezzél! Hányszor búcsúztál kétségbeesve tőle örökre, mikor – óh nem egyszer – szelíd, nyugtató mosollyal ajkán ezer halálba indult oda..., ahol akkor a férfiak országa volt... Visszajött mindig, mindig! Nem győztük ilyenkor nézni kis szíve fölött a sok tarka szalagot, medáliákat, keresztet, csillogó aranyaszt, a sok drágán

vett csecse-becsét. Csak Te nézted, nem is néztél mást se, mint lányos szelíd, szép arcán a boldogság piruló tüzét s szemének mosolygó kék egét.

Mosollyal ment a messze útra mindig, s mosollyal vissza is jött megint.

Most is mosolyogva búcsúzott, mikor újra nagy útra ment... Kacagva a zsványhad szemébe, ment a halálba...

Így nem szokás örök elmúlásba menni...

Verőfényes mosoly játszott még elhidegült ajkán is, mikor a sírba letették. Meglásd, hogy mosolyogva visszajön megint... Talán már útban is van felénk...

És ha sokáig nem jönne, majd elébe megyünk... Tudod, egyszer majd minden feltámadunk. Az Isten van velünk!

Az út...⁹⁸

Nagy tűzvész után, üszkös gerendákon, hajlék nélkül, rongyokban üldögélünk. Égett sebeinket kenegetjük. Porrá égtünk. Koromfogott arcunkat szomorúan tenyerünkbe hajtva, füsttől égő szemünk tanácstalanul mered bele a fekete semmiségbe. Nem tudjuk, honnan kerül meg a holnapi kenyér.

Legalább kunyhót kellene építenünk, hol az éjszaka és rossz idő elől menedéket találhatnánk. Takarítanunk kellene a romokat, de erőtlen, fonnyadt, megfáradt izmainak nem tudnak cselekedni.

Köröskörül veszedelem les ránk..., hogy ami kis nyomorúságos holmit mentettünk, az is elpusztuljon.

Hazátlanok vagyunk a magunk hazájában...

Tíz hónap óta tart ez így... És ezalatt néhány önző ember, kik között elvetemedt is akadt elég, azon verseng egymással, ki legyen az úr a romok fölött.

Tíz hónap óta sürget bennünket az ellenség, hogy mondjuk meg neki, ki képviseli a magyar népet, ki az, akinek megmondhatja, hogy a mienkéből mennyi a mienk..., mert aztán békével akar bennünket hagyni.

Nem jutunk el idáig talán soha. Egyik kormány a másik után nevezi ki magát, hol nép-, hol tanács-, aztán megint népkormánynak, s egyik sem tudja a néppel s a világgal, de saját magával sem elhítenni, hogy valóban a nép akaratából van helyén.

Nem azért, mert nem a nép választottaiból való, hiszen forradalmi kormány parlamentáris alig lehet, hanem azért, mert olyanokból áll, akiket – tudni előre – a nép semmiképp sem választana meg. Ezért nem tudunk odáig jutni, hogy az ellenség is elismerje valamelyik kormányunkat.

⁹⁸ *Veszprémi Hírlap*, 1919. augusztus 26. 1–2. és augusztus 28. 1–2.

Mikor a szocialista-kommunista rendszereket most végre polgári kormányzat váltotta fel, azt hittük, minden rendben van. A változás megfelelt a népakaratnak. A személyekkel egyelőre nem törődünk. Ellenségeink azonban némi újjáalakítást kívántak, markánsabb egyéniségeket, kikről hinni lehet, hogy választás nélkül is képviselik a népet. Komoly, józan hazafiak összeültek, meghányták-vetették, mit tegyenek. Már-már sikerült a hazafiak oly díszes sorát megnyerni a kormányzás elvállalására, hogy az ellen senki kifogást nem tehetett volna. Néhány politikai ószeres azonban, jobbra volt munkapárti, Károlyi-párti, demokrata, radikális és ki tudja még, miféle törtetők, keresztülhúztak minden számítást. Friedrichék sem igen akartak félreállni, mindenáron miniszterek akartak maradni. Elfogadtattak tehát a szegény jószándékú József főherceggel, akinek hivatottsága maga is probléma, újból egy olyan kormány-listát, mely senkinek sem kell. Kezdődik tehát újra és újra a komédia.

Mindennap más-más csoport parcellázza a miniszteri tárcákat és főispánságokat, s kaparintja magához a hatalmat azon a címen, hogy ő a nép, az ő pártjái a többség.

Burjánzik mindenfelé a sok párt, mikor csak egyetlen pártról, a magyar nép pártjáról szabadna szónak esnie. Már Szegeden is, mikor még csak in partibus infidelium [a hitetlenek földjén – itt: a nem megszállt területeken] lehetett választó-kerületekről beszélni, volt vagy tízféle párt: keresztény szocialista, ker. szociális néppárt, kisgazda, földmives-, demokrata-, szoc. demokrata-, kommunista-, király- és köztársasági-párt, még radikális párt is.

Így van ez most Budapesten is. Emberek, kiknek a legcsekélyebb államférfíui hivatottságuk nincs s csak önzésük és hiúságuk nagyobb, mint rosszhiszeműségük, öten-hatan összeverődve egyszerűen kijelentik, hogy ők a leghatalmasabb párt, s e címen valósággal rekvirálják a bársonyszékeket.

A vidéknek kell végre már kezébe venni a dolgot, s bele kiáltani a pesti fülekbe, hogy gazda nélkül folyik a számítás.

Meg kell velük s a világgal is értetni, hogy az ország gazdája a falu, a magyar földmives nép s nem azok a merkantilisták és csatlósaik, akik magukat napról-napra kormányra kinevezik. Ha pártról már most lehet szó, kormányzó párt is csak a földmives nép lehet, amely nem elégedhetik meg azzal, amivel nagyatádi Szabó István megelégszik, hogy a földművelés nevében egy szál magában ült bele az egyik bársonyszékbe.

Mindig az volt a baj Magyarországon, hogy ahelyett, hogy a reális hatalmat – ami kezdettől fogva maga a földmives nép volt – vették volna pártszervezkedési alapul, s erre szabták volna a kormányzás testhez álló ruháját, mesterkélt pártkereteket fundáltak ki s utólag keresték meg hozzá a népet, a hatalmat...

Az ilyen üvegházi növényekből erős, viharral dacoló szálfák nem fejlődhetnek.

Most végre meg akartuk próbálni, hogy minden erőnket – a keresztény magyarságot – egyesítsük, nem sikerült, mert néhány hiú pártvezér külön pártot akar a maga számára a jövőben is tartani.

Pedig ennek semmi értelme sincs, mert mindazok a pártok, melyek még lehetségesek, mert nem játszották el szerepüket, minden lényeges célra és módszerre nézve egyazon alapon: a keresztény magyarság polgári uralmának fundamentumán nyugosznak.

Ezek a pártok: a földműves-párt (itt fel kell tennem, aminek valóra kell válnia, hogy az őstermelő magyarság nem fog más és más speciális elnevezések alatt megszótani, aminek semmi célja nincs), a ker. szocialista-párt, a ker. szociális néppárt, és a városok keresztény és nemzeti alapon szervezkedő polgári pártjai.

Mind e pártok – ma már ellenkezőről nem is lehet szó – a keresztény erkölcsöt, a nemzeti érzést, s a magántulajdon szentségét vallják programjuknak. Mindannyian a humanizmus, igazság, az általános jólét és igazi jogegyenlőség útján akarnak a fejlődés végső fokáig zökkenés nélkül eljutni ama határokon belül, melyeket keresztény nemzeti létünk veszélyeztetése nélkül itt nem léphetünk. Mindegyik erős gazdasági élet és kultúra megteremtésén fáradozik, virágzó mezőgazdaságot, ipart, kereskedelmet s általános munkásjólétet akar teremteni. Szociális irányzatúak valamennyien abban az értelemben, hogy Marx programját megfordítják, ti. nem először proletarizálni akarják a jólétben levő polgárságot is, hanem ellenkezőleg a proletárt akarják felemelni polgári jólét fokáig, miután a gazdasági fejlődés úgyszólván megdöntötte a kommunista kiáltványuk azt a feltevését, hogy a munkásság és proletárság azonos társadalmi osztály, mert az utolsó évtizedben minden derék munkás többet keresett, mint amennyit a kistulajdonosok (a polgári osztály) tőkéje és megfeszített munkája jövedelmezett. A nagytőke túlkapásai, a tisztára profit-termelési rendszer ellen is mindannyi küzd: birtokreformot, fokozatos adórendszert, a jövedelemnek szociális irányú felhasználását mindegyik követeli. A vérből és könnyekből sajtolt hadimilliókat is kivétel nélkül vissza akarják adni azoknak, akiktől a nyereszkesedők elharácsolták: a szenvedő millióknak. A felekezeti békét sem akarja egyik sem felfordítani, bár mindegyik keresztény szellemű politikát akar folytatni, de csak pozitív irányban, a keresztény faj hegemoniájának végleges biztosításával. Ha közben érintik a zsidóság cirkulusait, ez sohasem fog azok ellen a zsidók ellen irányulni, akik a keresztény-magyarság érdek- és érzelmvilágába, mint igen sokan eddig is, a jövőben is beilleszkednek, s a zsidóságot külön politikai hatalommá tenni, káros befolyását továbbra is fönntartani nem igyekeznek.

Ha mindez így van, csak hiú emberek lehetnek, akik a possibilis pártok közt lényegben meglevő egységet érvényesíteni nem engedik, akadályozzák, hogy az egész magyarság egyetlen politikai címpajzs alatt egyesüljön.

E tekintetben legkevesebb kifogás azok ellen tehető, akik a magyar földművéség nevét akarják felírni a „magyar párt” homlokzatára. A magyar földműves nép maga a keresztény-magyarság, mely nem szorul arra, hogy érdekében bárki is külön keresztény politikát folytasson. Nincs tehát értelme annak, hogy a magyarságot kiragadván természetes egységéből – a keresztény szocialista vagy szociális néppárt cégére alá toborozzák.

A szocializmusból⁹⁹ elég volt! Igaz, hogy az említett szocialista-pártok nem szocialisták, hanem épp oly józan polgári pártok, mint a földműves nép pártja. Tehát csak a cégér hamis! Mégis veszedelem van a nevükben, mert alatta gyülekezhetnek és mindinkább fognak gyülekezni olyanok, akik a szocialista elnevezést komolyan veszik. A párt keretén belül tehát lassan-lassan megkezdődik a szocializmus propagálása, a belső izgatás. A név vonz, fokról-fokra megtelítődik a maga igazi tartalmával, s végül különccé válik azok nyakán, akik a „tűzzel játszottak.”

Tanulságos példája mindennek az ausztriai ker. szocializmus, mely – szemünk előtt folyik e történelem – teljes tehetetlenséggel kénytelen versenyt futni a szociáldemokratákkal, mert saját szocialista párthívei előtt nem tűnhetik fel kevésbé szocialistának, mint emezek. És a versenyfutás folyik addig, míg a szocializmus materiális ereje az eszmények, a vallás és haza eszményeinek megtámadásáig nem hatol. Soká fog erre sor kerülni, mert taktikából a marxisták az ideológia értékeit egyelőre megtámadni óvakodnak, addig tehát folyik a hajrá! az alkalmas pillanat előkészítése, melynek porfelhői mögül azonban már is emelkedni látszanak Marx körvonalai.

Egy párt, mely mindenki számára való, már amint azt elméletben tervezik, soha sem lehet örökéletű. Nem lehet az tehát a ker. szocialista párt sem, mely szegényt és gazdagot, elégedettet és elégedetlent egyesíteni akar, s azt hiszi, hogy az ellentéteket pusztán az eszmények fegyelmező erejével elcsitíthatja. Az eszmények, az Istenben való hit, a haza szeretete azonban – hiába – nem fogják az elégedetleneket lecsitítani, sőt küzdelmeik sikerének akadályát a közös eszmények együvé kapcsoló korlátaiban látván, ezek ellen fognak támadni, mert az emberi önzés el nem fojtható. Meg fogják gyanúsítani az ideálokat, hogy azok hirdetése csak a gazdagok önzésének palástolására való.

Egészséges tömörülés – a mai embert véve alapul – csak az anyagi érdekek, az önzés alapján képzelhető el, mely a maga szelekciós-harcát már a tömörülés pillanatában megvíván, az anyagtól független eszményeknek épp azért engedheti át

⁹⁹ Szerző jegyzete: *E néven ti. csak azok a politikai, illetve társadalmi rendszerek s a reájuk vonatkozó dogmatikus tanok érthetők, melyek végcélként a kommunizmust tekintik. Ez a lényeg bennük s nem az, hogy a szegény nép gazdasági helyzetén akarnak könnyíteni. E részben a szocialisták s a polgári pártok programja majdnem azonos, tehát nem nevezendő szükségkép szocializmusnak. Egyszerűen humanizmus, mely szocialista cégér nélkül is jófelé vezet.*

magát teljességgel, mert – nem lévén érdek összeütközés – nincs rá semmi szüksége, hogy azokat akármely önzés takarójául bármikor igénybe vegye. Az eszményekért hevülhet önmagukért.

Igaz, hogy a földműves nép pártjában is lesznek gazdagok és szegények, tehát nem lesz teljes a szelekció, azonban ha figyelembe vesszük, hogy a közép- és nagybirtokosok a birtokos osztálynak lélekszám szerint csak 1 %-át teszik, akkor az érdek homogenitás elvét érintve semmiképp sem láthatjuk. De a földnélküli földművesek elégedetlensége sem fogja zavarni a harmóniát, mert a földműves párt első lépése a birtokreform kell, hogy legyen, mely minden őstermelőt, ha kell neki, földhöz fog juttatni.

A legnagyobb veszedelem lenne, ha a ker. szocialista párt éppen a földműves osztályt támadná meg, ennek sorait osztaná szét. Szétosztaná pedig, mert a földművesség egy része semmi körülmények közt nem menne vele. Amelyik pedig menne, pár év alatt, ha a párton belül keletkező sokféle zsvajt – a munkás és munkaadó közt keletkező viszálykodást – észrevenné, úgyis otthagyná. Érdemes volna-e most csak ezért a maga egységes erejétől, melyre soha sem volt nagyobb szükség, megfosztani?

Az ellen nem tehető kifogás, ha a keresztény-szocializmus a munkásosztályt igyekszik magához hódítani. Ebből állva, egységes érdekszolidaritás hatná át egész tömegét. Sohasem kerülhetne belső életében ellenmondások útvesztőjébe, kifelé, más pártokkal való küzdelmében, pedig örökre tisztázná helyzetét. Programja is, mely most annyiféle, ahány ország és társadalmi osztály van, megszilárdulna. Falun és városokban nem kellene neki mást és mást hirdetni aszerint, amint kortescélok kívánják. A városi és falusi polgárság nem az ő hadseregébe való, mert a munkások és munkaadók egyetlen pártba való helyezkedésével a belső harc minden feltétele adva van.

Ezek az osztályok inkább a földműves nép pártjában találhatnák meg közös helyüket, mert mind a kettő a kistulajdonosok és intellektuelek osztálya. Ami érdekellentét van közöttük, alapos vizsgálat mellett lényegesnek nem mondható, mert kölcsönös érdekük, hogy a kultúra, az őstermelés, ipar- és kereskedelem igényei egyformán kielégítést nyerjenek. Az érdekszolidaritás tehát megvan, csak még címet kellene találni, mely alatt külső formában is egyesülhetnek. Alkalmas címül kínálkoznék: a földműves és polgári párt elnevezés.

Sajnos, ennek egyelőre akadálya a földműves nép idegenkedése. A föld népe nem bízik többé a városokban, melyek eddig a kormányzást vezették és pedig rosszul. A maga nevében, önálló hegemoniaként akar megjelenni a hatalom színterén. Bölcsesség volna, ha a városi polgárság még így is melléje állna s azt a hatalmas kultúrerőt, melyet a városi iparosság, kereskedelem és intelligencia magában rejt, nem külön, hanem a földműves nép nagy tömegében igyekeznék érvényre juttatni. Vége is, ha

nem a párt címét, hanem jellegét, programját nézzük, a földműves párt nemcsak az östermelők pártja, hanem általában a földműves-pártiak pártja. És földműves-párti mindenki lehet, sőt kell lennie annak, aki belátja, hogy a földműves nép valóságban magát az állam organizmusát jelenti, amelyben senki külön életet nem élhet. Hiába is próbálná meg! A kisebbség hatalom nélküli bábujává zsugorodnék össze, mely különállásával antagonizmusba jutván a valódi hatalommal, ezt ellenségként inkább, mint támogató barátként találná magával szemben. Ellenben közös pártélet mellett – mindenben összeműködve – érdekeinek jóindulatú támogatására számíthat. A külön szervezkedés mindig féltékenységet és elfogultságot kelt. Hogy a nem-földműves polgárság arányos képviselőhöz jusson, ezt a kerületek szétoztatásával lehetne elérni. Csak egy kis hiúságról kellene lemondani. Igaz, felvethető a kérdés, hogy miért nem mond le a földműves nép erről. Mert többség, elhatározó többség, melyhez mindenkinek alkalmazkodnia kell.

Ami a szociális néppárt és a földművesség viszonyát illeti, ezt nem taglalom külön, mert amit a ker. szocialista párttól mondtam, áll a szociális néppártra is, amelyet amattól csak az különböztet meg, hogy más pártvezérei vannak.

Mind a két pártnak közös terhe az elnevezés is, mert a magyar nép idegenkedni fog még jó ideig attól, hogy neki szocializmusról még csak beszéljenek is. Emellett a párt neve egyik esetben sem jelöli meg világosan, mi programjának tartalma. Ezzel szemben mindenkor érthetőbben fog szólni az értelemhez és szívhez a földműves párt elnevezés, mely hangosan kiáltja, hogy a föld népének akarja kezébe adni a hatalmat, mellyel aztán minden jót elérhet, amit akar. Kár lenne ezt a varázsos nevet mással helyettesíteni!

Lehet, hogy a földműves nép ezúttal még nem fog egészen öntudatra ébredni, nem fog egészében a maga szűrében a hatalom színterén megjelenni, de ez csak az első ciklusban eshetik meg, a következő ciklusig végleg felvilágosodik. Milyen jó volna, ha ez már most megtörténhetnék!

Ez alatt a szűr alatt, melyet az Isten is egy darabnak teremtett, mindenki megférhetne, mert nemcsak az államot, hanem a kereszténységet is takarja. Különösen alatta volna a helye az állam alkalmazottjainak, mert agrárállamban ugyan mit akarhatnának ezek a föld népe nélkül és különösen ellene...

Tudom én jól, hogy a földműves nép sem tökéletes, önző az iparossággal és intelligenciával szemben. De lassanként be kell látnia, hogy nélkülük semmire sem mehet. És be fogja látni, mihelyt észreveszi, hogy hozzá szeretettel közelednek...

Nem követelem, hogy mindazt, amit mondtam, bárki is csalhatatlanságnak fogadja el, mert azt tartom, amit Schiller: „Nagy dolgokban embernél nincsen tanács!” De akkor nincs a többi pártok embereinél sem.

Ha magyar szívem sugallatára hallgathatnék, ha az emberek oldani tudnák magukat kicsinyes szempontoktól és utánam jönnének, nem is adnék tanácsot, hanem

csak azt mondanám: olyan képviselőket kell választani, akik igazi magyarok, igazi keresztények, igazi önzetlen és törhetetlen férfiak, amennyire a gyarló ember az lehet és fel vannak fegyverkezve a tudás és szív akkora hatalmával, mely őket – különösen a mai nagy időkben – a törvényhozói kötelességek elbírására alkalmasakká teszi. Ez esetben nem volna pártokra szükség s ha már vannak, szervezkedésük csak az ily férfiak kiválasztására irányulhat és ha erre irányul, nyitva van az út az ígértföld felé...

Nyílt-levél dr. Mohácsy Lajos úrhoz

ev. lelkész, ki magát a Veszprémmegyei Kisgazdapárt elnökének
stb. stb. nevezi

Marcalgergelyi

Barátom!¹⁰⁰

Mit akarsz? Mit keresel az emberek között? Tudtam mindig, hogy szívós természet vagy; de azt még nem mertem volna hinni, hogy most is – a történetek után – még visszakívánczol a nyilvános szereplés színterére. Azt hittem, hogy visszavonulsz oda, mely számodra még egyetlen menedékhely – a feledés jótékony homályába...

Csalódtam. Megint kezdedbe akarod keríteni a sajtó hatalmát, megindítottad lapodat, átkeresztelve „*Dunántúli Egyetértés*”-nek. Hetek óta panaszkodol benne, hogy mennyi mérhetetlen szenvedésben volt részed a kommunisták részéről. Muto-
gatod sebeidet.

Nem akartalak észrevenni. Tudtam, hogy sebeid mutogatására szükséged van azután, hogy lapoddal, mikor a tanácsrendszer lábra kapott, mindjárt melléje szegődtél. Azt írtad rögtön, hogy a kommunizmus a földműves nép számára való, mert azt akarja, hogy az állam a dolgozóké legyen. Te tudtad, hogy nem azt akarja. Ha mégis ezt írtad, a derék földműves népet tudva félrevezetted. Udvaroltál a népbiztosoknak, himnuszokat zengtél Nyisztor népbiztosról, mikor az Pápán megjelent. Hason csúsztal-másztal körül, csakhogy észrevegyen.

Ennek dacára, miután Kun Béla kormánya mellett néhány pártfogó cikkecskét megírtál, mégis letartóztattak, mert nem tudták elfeledni, hogy azelőtt szidtad a zsidókat. Azt hiszed, hogy most ezért majd megbocsájtatnak a te bűneid. Azt hiszed, hogy mártírrá lettél. Nem, Barátom! A kommün pribékjei nemcsak becsületes embereket tartóztattak le, kínoztak meg, öltek meg, hanem olyanokat is, kik nekik más okból nem tetszettek. Letartóztattak olyanokat is, akik a kommünért éltek-haltak,

¹⁰⁰ *Pápa és Vidéke*, 1919. szeptember 12. 1–2.

azért mert azelőtt, mikor még nem volt kommün, másért éltek. Ezeket még a kommunisták börtöne sem üthette lovaggá, mert ezek „ártatlanul” kerültek börtönbe akkor, mikor a börtön csak a becsületes emberek számára volt rendelve...

Mégis elnéztem volna, hogy sebeiddel vásárt csinálj –, hogy valamiképp irgalomra hangold az emberi szíveket, nehogy büneidért ne üldözzenek. Az a barátság, mely a múltban hozzád fűzött, hallgatásra kényszerített.

Most azonban azt látom, hogy még neked áll feljebb. Azt látom, hogy a magyar földműves népet megint félrevezetni igyekszel, csak hogy hiú célokat, a képviselőséget, mely felé törtél minden időben, minden poklokon keresztül, végre elérd. E cél érdekében még attól sem riadsz vissza, hogy becsületes embereken keresztül gázolj, kompromittált embereket pedig, köztük magadat is, magasztald.

Azt írod lapod szeptember 6.-i számában, hogy a kisgazdák jelenlegi minisztere, sokorópátkai Szabó István kisgazda, nem is kisgazda, hanem a bőrkabátos nagybirtokosok, a raccsoló dzsentrik barátja, ki úri módban hétszám Győrött lakik, s főfoglalkozása a biztosítási ügynökség.

Nagyon jól tudod, hogy amit állítasz, elejétől végig szemenszedett hazugság, valamint hazugság az is, hogy ellenben a te Szabó Istvánod, a nagyatádi, őszinte, puritán és makulátlan becsületességű lenne.

Lássuk a párhuzamot!

Sokorópátkai Szabó István, az Egyesült Kisgazda- és Földművespárt vezére, jelenleg kisgazda-miniszter, valóban kisgazda és semmi más. Talpig becsületes férfi, ki rögtön otthagyta nagyatádi Szabó Istvánt, mikor ez Károlyi Mihály grófnak, s a zsidóságnak eladta magát s bűnrészesévé vált annak a kormánynak, mely az országot a kommunisták kezére játszotta. Sokorópátkai Szabó István nem lakik Győrött állandóan, azaz addig tartózkodott ott, míg a kommunisták fogva tartották. Nem igaz, hogy a nagybirtokosok barátja; csak nem fél tőlük, mert azt mondja, hogy a kisgazdákkal és földműves munkásokkal szemben a közép- és nagybirtokosok lélekszámra mindössze 1%-ot képviselnek, s így ha bejönnek is a földművesnép pártjába, ott semmit sem számítanak, leszavazzák őket. Politikája, programja a keresztény Magyarország, melynek felépítését csak úgy tartja lehetségesnek, ha a politikai hatalmat a földművesnép kezébe adja.

Ellenben te és a te Szabó Istvánod, a nagyatádi, nem tartjátok szükségesnek, hogy Magyarország igazán keresztény és magyar legyen. Folyton a zsidókkal pakliztok. Nagyatádi Szabó Istvánnak, mikor Károlyi miniszterévé lett, első dolga volt házi zsidáját, dr. Szemző (Singer) Ernőt, ki őt különféle vállalatokba vitte bele igazgatónak stb. államtitkárrá tenni. Károlyiék programja az volt, olvashatta annak idején mindenki, hogy a kormányzásban a földművesnép nem vehet részt, mert a nemzet védőpajzsa csak a Károlyi-párt, a szociáldemokraták és a radikális párt (zsidó úri párt). A te nagyatádid ezt lenyelte, ahelyett, hogy kilépett volna a

kormányból, s a nép élére állt volna, végig – az utolsó percig – kitartott Károlyi mellett, míg nem a hatalom a kommunisták (zsidók) kezébe került. A te nagyatádid volt az, aki – csakhogy a szociáldemokraták megtűrjék maguk közt – egyszerre azt kezdte hirdetni, hogy a vallást nem kell az iskolában tanítani, mert az – ha a vallást is tanítják benne – a felekezeti gyűlölség és nemzetiségi viszálykodás melegágyává válhatik. Pedig azelőtt azt hirdette: nincs ennek a népnek más vigasztalása, mint az Isten! A te nagyatádi Szabó Istvánod volt az, aki Kaposváron – mikor a szocialisták sarokba szorították – kijelentette, hogy nem akar földet osztani, nem akar kisgazdákat tenyészteni, mert az ország érdeke a többtermelés, az pedig csak szövetkezeti gazdálkodással érhető el.

Te mindig testtel-lélelkel csináltad együtt vele ezt a politikát, míg végre kommunistává vedlettél.

De a te bűneid már sokkal régebből datálódnak. A veszprémi múzeumban még megvannak a Magyar Szóban megjelent cikkeid, melyekben Kristóffy darabont-kormányáért éltél-haltál. Tavaly, az Esterházy-kormány bukása alkalmából, a megye-gyűlésen nyílt színen leplezett le Holitscher Károly, hogy minden kormányt támogattál. Támogattad a Wekerle-kormányokat, a koalíciót s felajánlottad szolgálataidat a Tisza-pártnak is, de nem fogadtak be. Te erre nem tudtál mást válaszolni, mint hogy mindig nagy tisztelője voltál Holitscher Károly nagyságos úrnak, ki pedig akként jellemzett, hogy te olyan politikus vagy, hogy szeretnéd látni azt a kormányt, melyet nem támogatasz

Te beszélsz arról, hogy valaki a bőrkabátosokkal tart, te, aki a Károlyi-rezsim alatt több ezer koronát vágtál zsebre gróf Jankovich-Bésán Endrétől, ki azért adta neked a pénzt, hogy tisztességes maradj.

Mert – lásd – nem volt bizonyos, hogy az maradsz. Emlékezzél csak vissza a te híres járiföldi hadjáratodra, mikor a zirci apátságot lelketlenül megtámadtad azért, hogy a járiföldi birtok bérlőit kiuzsorázza, holott Járiföldön a zirci apátságnak egy négyzetölnyi földje sincs és sohasem volt. Akkor kortes úton jártál, fel kellett izgatnod a népet és te lelkiismeretlenül felizgattad.

Most mégis te akarod megmondani, hogy ki a becsületes és ki nem. Te, akiről a velem együtt fogva tartott boldogemlékű Nagy Ádám Mihály, enyingi kisgazda többször panaszolta a veszprémi fogházban, hogy még nagyatádi Szabó Istvánt is folyton pénzért zsaroltad.

Nem szóltam volna minderről, de kétségbeesve látom, hogy a földműves népet megint gyeplődre akarod fogni. Azt írod, azzal ámítod, hogy „érte akarsz élni és halni?”.

Barátom, ma a népért már csak élni lehet. Mikor halni is lehetett, sőt kellett volna, akkor te is, nagyatádi Szabó István is, otthagytátok a népet, átvándoroltatok a kommunistákhoz.

Azzal védekeztetek, hogy kényszerűségből tettétek. De hát akkor miért mondod, hogy nemcsak élni, hanem halni is akarsz a népért.

Nem jársz te becsületes úton. Lapodban örökké a zsidókat véded. Bizonyosan nem önzetlenül! Nem azt kifogásolom, hogy véded közülük az ártatlanokat. Csak azt, hogy azelőtt folyton ellenük fenekedtél, mikor még nem adtak rá okot, most meg, mikor okod lenne rá, hévvel pártjukra állsz úgy, hogy lapod földművespolitikában tulajdonképp zsidópolitika. Megvettek szőröstől-bőröstől.

Azon az úton jársz, amelyen nagyatádi Szabó István. Azt mondod, hogy az nem lépett be a mostani kormányba, mert nem akart belépni. Nem így van. Felvilágosítalak. Belépett először, hanem aztán kilépették, mert észrevették, hogy Buchinger Manóval, Vázsonyival és Mezőfi Vilmossal paktál. És észrevették azt is, hogy a földművesnép, mely nem felejt olyan alaposan, mint te, nem áll a háta mögött s ilyképp a te 48-as kisgazdapártod nem képviseli. Ez a derék nép rég ott hagyott benneteket akkor, mikor „szállítani” akartátok Károlyi grófnak.

Most ez a nép az Egyesült Kisgazda- és Földművespártban tömörül, a keresztény földművesség pártjában, melyen a ti posztotok nem vehet erőt. Ha ellene törtök, ha nem tudtok megbékélni azzal, hogy sokorópátkai Szabó István becsületes zászlaja alá csoportosuljon, rajta fogtok veszejteni. Hiszen nagyatádi Szabó Istvánról még az sem bizonyos, hogy mi lesz vele. Az új parlamentnek első teendője lesz a Károlyi-kormány volt tagjait vád alá helyezni. Ezt a te Szabód nem kerülheti el, mert utolsó pillanatig Károlyi minisztere volt...

Még egyet. Te támadod a Ker. Szocialista Pártot is. Ez nekem éppen nem fáj, mert én sem vagyok híve. Hanem egyre figyelmeztetek, semmi sem használhat többet ennek a különben becsületes törekvésű pártnak, mint ha te támadod.

Sokorópátkai Szabó Istvánnak is csak használhat támadásod. Ezt az egyet köszönöm neked, kiről különben az a véleményem, hogy a haza java ellen törzs önző érdekekből. Ne adjon Isten romboló munkádhoz erőt!

Veszprém, 1919. szept. 9. én.

Dr. Rupert Rezső

Válasz dr. Mohácsy Lajos ev. lelkész úrnak

Marcalgergelyi

Uram!¹⁰¹

Válaszában, melyet f. hó 9-én Önhöz intézett Nyílt levelemre lapjának, a *Dunántúli Egyetértésnek*, f. hó 20-iki számában ad,¹⁰² mindenekelőtt azon csodálkozik Ön, hogy noha levelemben élesen támadom, mégis barátomnak szólítom. Ezen, miután választ elolvastam, most már magam is csodálkozom, s azért a barátságot ezennel beszüntetem.

Befejezhetném ezzel magát az egész szócsatát is, mert ama kifogások lényegéből, melyeket az Ön politikai viselkedését illetőleg felhoztam, semmit sem cáfolt meg. Súlyosabb részüket nem is tagadja, sőt nyíltan vagy hallgatólag beismeri, a tekintetben pedig, hogy pénzeket szokott elfogadni, Nyílt levelemre meg rá is dupláz, mert rám fogja, hogy Pósa Endrével együtt még én is erőszakoltam önre egy ízben pénzt.

Ezért, ami felhozott állításaim bizonyítását illeti, feleletre semmi szükség sem volna. Azonban Ön, Uram, üres állításokkal telt válaszában teljesen elhagyja a védekezés és támadás jogos területét, a politikai harc színterét. Kétségbeesett vergődése közben a rágalmazás és a rosszhiszemű gyanúsítás posványos talajára téved, s a maga fertőjébe másokat is alámeríteni igyekszik. Dolgaival azért még egyszer foglalkoznom kell. De felelnem kell önnek azért is, mert a politika hamis kártyáit válaszában is tovább keveri. A látni nem tudó embereket megtéveszthetné.

Legelőbb is egy kis személyes kérdést kell elintéznem. Azt állítja a lelkész úr, hogy mielőtt megtámadtam, még röviddel előbb is, ha velem beszéltem, azt sem tudtam, melyik lábamra álljak, annyira alázatos voltam és hajbókoltam előtte; sőt egyik hozzáintézett levelemet, melyben megdicsérem – mint a magyar föld rajongóját – így végzem (óh szörnyűség!): „alázatos tisztelő barátod”.

Nem tudom ugyan, hogy ennek az „alázatosságomnak” mi köze ahhoz, hogy dr. Mohácsy Lajos becsületes politikus-e vagy sem, mégis, ha már szó van erről, én is beszélek róla. Mikor a lelkész úrral leveleztem, mint megyei tb. ügyész, főispáni titkár voltam, kihez a lelkész úr napról-napra szívességekért fordult, felmentési és egyéb ügyekben. Sokféle kérése volt és tudvalevő, hogy aki valamit kér, az szépen szokott beszélni. Ilyen szépen beszélt a lelkész úr is. Egyik sorában Rezsőkémnek, a másikban Drágámnak és mit tudom én még, milyen kincsenek nevezett. Természetes, én is meleg hangon válaszoltam, minek érthető oka volt a viszonzáson kívül

¹⁰¹ LDM Történelmi Dokumentum-gyűjtemény, ltsz. 60.193

¹⁰² A *Dunántúli Egyetértés* lapszámai kizárólag az Országos Széchényi Könyvtár archívumában található.

az, hogy akkor még a lelkész úrral rokonszenveztem, mert azt hittem, igaz ember. Papokkal szemben pedig a világi embert különben is jellemző tiszteletadásom nyilvánult meg abban, hogy leveletem a tegező viszony dacára, ami kissé ellentmond annak, hogy dr. Mohácsy Lajosra úgy tekintettem volna, mint valami Cézár-ra, alázatos tisztelő barátként fejeztem be. Ha ugyan így fejeztem be, mert hiszen nem emlékezhetem arra, hogy a lelkész úrnak írtam-e vagy sem az állított tartalmú levelet. Lehet. Baráti levelekről nem szoktam másolatot venni, s a lelkész úr leveleit sem őriztem meg.

Mint idézeteiből látom, Ön megőrizte dicsérő leveletem. Úgy látszik, érezte, hogy szüksége lesz még annak igazolására, hogy valamikor dicsérték.

Utoljára a lelkész úrral február hó 19-ike előtt beszéltem Veszprémben Pósa Endre lakásán, mikor nagyatádi Szabó István kinevezésekor Budapestre utazva, búcsúzáskor az egész család előtt homlokon csókolt s azzal távozott: „*A te aranytolladdal kár vidéki lapba írni*”. A magam gyarlóságával ugyan tisztában vagyok, s tudom jól, hogy írásaimnak egyetlen ereje a jóakarát; de felemlíttem ezt a kis epizódot azért, hogy eldönteni lehessen, kettőnk közül melyik volt a hízelgő. Egyébként ismer mindkettőnket a publikum, tudhatja, hogy melyikünk szokott inkább törni, mint hajolni. Ismerheti különösen az én rossz természetemet, hogy gyakran kapok hajba a hatalmasokkal, s inkább némi veszélynek szoktam magam kitenni, mint megalkudni, s így csak dicséret rám nézve, ha Mohácsy lelkész úr azzal vádol, hogy javulás útján vagyok, mert előtte, a hozzám hasonló szürke és hatalomnélküli ember előtt, noha ez nem volt muszáj, megalázkodtam. Azt becsülöm férfiként, aki alázatos azok előtt, akik előtt nem muszáj. Krisztus, a hatalmas Isten is megmosta a koldusok lábát. Én, a por, sem lehetek büszkébb.

De ugyancsak Ő volt az, aki a kufárokat korbáccsal verte ki az Isten házából. Ezt cselekszem most én is...

Miután belső szívügyeinket, mely a közönséget szerfölött érdekelheti, így elintéztem, térjünk a dolog érdemére.

Azt állítja Ön, Uram, hogy sohasem volt más, mint 48-as és mióta ebből a pártból kiábrándult, 48-as gazdapárti, tehát nem volt köpönyegforgató. Ámde, mikor ezt állítja, egyúttal nyíltan azt is beismeri, hogy annakidején a Magyar Szó-ba,¹⁰³ Kristóffy lapjába cikkeket írt. Tehát 48-asból darabont lett, mert egy darabont lapban más egyebet, mint darabont politikát, nem lehetett csinálni. Azzal védi ugyan magát, hogy akkor is, ott is (ti. a *Magyar Szó*-ban) a népért hadakozott, a jogától fosztott földműves népért, követelve számára az általános, egyenlő és titkos szavazati jogot.

¹⁰³ Magyar Szó, politikai napilap 1900–1905? között. Felelős szerkesztő: Dr. Palyi Ede.

Emlékezzünk csak kissé régiekről! Mi volt akkor a helyzet? A parlament, a nem általánosan, egyenlően és titkosan választott parlament, követelte a nemzet jogait: az önálló hadsereget, önálló bankot és vámgazdaságot. Kapta a chlopi soha-sohát s végül Fabricius ezredes szuronyokkal szétverte. Jött Kristóffy, hozta a császár üzenetét, hogy nem önálló hadsereg stb. kell a magyar népnek, hanem az „*általános, egyenlő és titkos*”. Miért kellett ez? Vajon azért, hogy erősebb nemzeti érzésű parlament jöjjön a régi helyére, mely a magyar népet jobban képviseli? Bizonyára nem, mert ha már a régi, úgynevezett „osztályparlament” is sok volt Bécsnek; többet követelt, mint szabad volt; akkor a császár és lakája, Kristóffy, az „*általános, egyenlő és titkossal*” csak olyan parlament létrehozására törekedhettek, mely majd lemond az önálló hadsereg stb.-nek követeléséről. Ilyen parlamentet nem a földműves nép volt hivatva választani, mert tudni lehetett, hogy a földműves nép minden porcikája hazaszeretettől van áthatva, az tehát csak olyan képviselőket fog a parlamentbe küldeni, kik – ha lehet – még többet fognak követelni a császártól. Ezért az az „általános” nem is az ő jogainak erősítésére volt szánva, hanem a hazátlan szociáldemokraták számára, mert a magyar föld lakói között csak ezek voltak azok, akik – mint legutóbb az ország integritásáról – akkor a nemzet jogairól voltak hajlandók lemondani. Az ő vörös zászlóikra már akkor is csak az „*általános, egyenlő, titkos*”, meg a 8+8+8 volt felírva és más semmi. Aki tehát akkor, mint Ön is, Uram, az „általánosért” küzdött, nem a magyar földműves népért, hanem a vörös zászló jelszavaiért küzdött.

A földműves népnek ugyan nem kell még ma sem az általános, egyenlő, titkos; hanem annál inkább kell neki, mint akkor is kellett: a haza! És mert ez kellett neki, szent haraggal nézte az Önök hazaáruló munkáját, melyet a szocialista tábor örömrivalgása közben végeztek akkor, mikor a népért való küzdelem hamis jelszava alatt nem a nemzeti hadseregért, hanem – hogy a nemzeti küzdelmet letörjék – taktikából az általánosért kiabáltak és cikkeztek. Aki akkor Kristóffy táborában küzdött, mint a *Magyar Szó* gárdája, az – mint Ön is – nem volt a nemzettel. Az akkori idők népe két táborra oszlott, a nemzet függetlenségéért küzdők táborára és a Bacchus-pince táborára, Ön a Bacchus-pincében volt, honnan nap-nap után vezették fel a tribünök a bizalmat napibérért szállító csordákat Kristóffyhoz. A *Magyar Szó*, melyben Ön az „általánosért” küzdött, a Bacchus-pince lapja volt. Főlöszleges tehát cikkeit újból lenyomatni, mert, ha Ön, mint beismeri, annak idején a *Magyar Szó* hasábjain az „általánosért” küzdött és nem az fájtszívének, hogy a parlamentet éppen a honvédekkel verették szét és a császár nem adja meg a katonai és gazdasági függetlenséget, akkor úgy sem volt semmiképp sem jó magyar ember. A jó magyar embernek az volt a fő, hogy a parlament, ha nem is általános szavazati jog alapján választották, követelje a nemzet jogait. Követelte és Ön mégis ellene küzdött!

Ezek után az az ártatlan kérdés, hogy később, – miután a darabontoknál kiszolgált – volt-e szabadelvű-párti, koalíciós és egyéb párti, be akart-e iratkozni a munkapártba is, nem fontos. Ezek a pártok, a darabontokkal összehasonlítva, végre is csak árnyalatokban különböztek; de abban, hogy jó magyar emberekből verődtek össze, mindannyian megegyeztek. Becsületbevágó dolognak tehát nem lehetne tartani, ha valamennyinek köpönyegjét végighordta volna is. Egyébként ezt a kérdést méltóztassék Holitscher Károllyal elintézi. Az 1918. évi nyári törvényhatósági közgyűlésen ő végig vázolta az Ön metamorfózisait, színváltozásait és Ön nem tudott akkor mást válaszolni a fejéhez vagdalt bizonyítékokra, mint azt, hogy Ön Holitscher Károlynak egész életében mindig tisztelője volt. Csak mikor hazament, lapjának legközelebbi számában rohant ki vitézül ellene mindnyájunk meglepetésére, utólag saját szájába adván, leközölvén egy fulmináns szónoklatot, mintha azt akkor nyomban elmondta volna, noha – emlékszik rá minden jelenlevő – a mérges beszédet elmondani valójában elfelejtette.

Arra nézve különben, hogy mennyire akart a munkapárthoz szerintekezni, emlékeztetem valamire. Mikor Tisza megbukott és Esterházy jött, Ön a veszprémi Nemzeti Kaszinóban az egész társaság füle hallatára Szász Károly v. képviselőházi elnök úrhoz intézve mondókáját, így udvarolt: *Majd adunk Esterháznak! Már előre látom Tiszát, mint hatalmas vezérét az ellenzéknek.* Az urak nem feleltek egy szót sem a följánlkozásra. Tanuk: Szász Károly, Holitscher Károly, dr. Bibó Károly alispán. Ezek után Ön kénytelen volt tehát Esterházy kormányát támogatni. Vagy nem így volt?

Nem lepne meg, ha letagadná, hiszen sok olyasmit is letagad, amit saját kezűleg írt meg valamikor.

Menjünk tovább! Azt állítja Ön, hogy pártvezérét, nagyatádi Szabó Istvánt, ki Önnél szegényebb, mert csak alig 25 hold földje van (lapjának, a *Veszprémmegyei Egyetértés*-nek, idei 9. számában 30 holdat írt!) soha pénzért nem zsarolta. Mint Nyílt levelemben írtam, ezt néhai Nagy Ádám Mihály, enyingi kisgazda barátunk beszélte el nekünk, mikor a veszprémi fogházban túszként velünk fogva volt. Nagy Ádám Mihály, ki, amit elbeszél, nagyatádi Szabó Istvántól hallotta, a vármegye egyik legderekkabb, legbecsületesebb kisgazdája volt, Önnek is barátja. Nem lehet róla feltenni, hogy igaztalan dolgot akart volna mondani. Amit beszélt, hallották: Holitscher Károly és Wertheim Imre túsztársaink. Azt megengedem, hogy nem saját zsebére, hanem pártszervezési és nyomdaköltségre pumpolta pénzért. Mégis nehezebbre esett, annál inkább, minél szegényebb volt! Tehát panaszkodott!

És most intézzük el itt a többi pénzkérdést is. Azzal vádol válaszában, mintha Pósa Endrével együtt, kit az én hűséges Sancho Panzámnak nevez, én is pénzt „erőszakoltam” volna Önre. Ezt a pénzt Ön piszkos pénznek tartja, mert azt mondja, hogy még most is égeti lelkét, amiért elfogadta és elismeri, hogy ezzel beszennyez-

te politikai életét. Természetesen, a pénzt már akkor is piszkos pénznek tekintette, mikor elfogadta. Mégis elfogadta! Lehet, hogy szagos volt a pénz. Lehet, hogy én is, bár nem is nyúltam a pénz egy darabjához sem és Pósa is, aki a pénzt Önnek átadta, ludasok vagyunk. És ebben a bűnös tudatban adtuk a pénzt. Ez mind lehet és érthető részünkről. Csak azt nem értem, hogy ha Ön szagos pénznek tartotta azt a pénzt, miért nem szórta vissza annak a szeme közé, aki adta. Csak azt nem értem, hogy ha ezt nem is tette nyomban, később miért nem küldte vissza a pénzt – ahelyett, hogy elköltötte.

Ezért sem én, sem Pósa nem vagyunk felelősek. Lehet, hogy mi meg akartuk Önt vesztegetni. És Ön hagyta magát! Lehet, hogy más célunk volt a pénzzel. Ön – elfogadván a pénzt – mindenre vállalkozott.

De mondja csak, ugyan miért vesztegettük volna meg Önt, mikor hiszen akkor még egy politikát csináltunk?

Mindegy, ha mi nem is akartuk megvesztegetni, – ha mi nem is tartottuk a pénzt szagosnak, sőt jól tudtuk, mint alább majd kiderül, hogy egészen tisztességes pénz volt az, a fontos és Önre nézve lesújtó az, hogy Ön piszkosnak tartotta a pénzt, mégis elfogadta, s ezzel politikai pályáját beszennyezte. Saját szavai ezek! És ezekkel tanúságot tett „becsületes” lelkületéről!

Az igazság különben az, hogy Pósa Endre kezelése alatt pártunk agitációs költségeire (nyomtatványok, fuvar, poétaköltség stb.) volt 1500 koronánk, melyet egyes párttagok és a földműves nép barátai adtak össze, hogy a földműves nép pártmozgalmát a szocialistákkal szemben támogassák. Ebből a pénzből 300-koronát maga Pósa Endre ajándékozott. Ezt az összeget adta át Önnek oly célból, hogy lapját, akkor még *Veszprémmegyei Egyetértés* volt a neve, oly földműveseknek is küldje megfelelő számban, akik nem tudnak rá előfizetni. A cél tehát egészen tisztességes volt és arról senki sem tehet, hogy Ön a 300 koronát, összes vagyonunk ötödrészét, elvette és elköltötte, de lapját küldeni az ingyen címekre elfelejtette.

Megjegyzem, hogy én a pénz adásában közre nem működtem, s a pártnak egy fillérjét sem kezeltem. Nem is tartottam szükségesnek, hogy az Ön lapja terjedjen, mert nem tartottam nívóját megfelelőnek már akkor sem, mikor még szidta a szocialistákat. Nem tudott velük méltóképp mérközni, csak demagóg módra. Ellenük intézett támadásai, mikor kommunizmus helyett mindig kommunióról (= úrvacsora), a nőknek jegyrendszerre való kiosztásáról, s arról beszélt, hogy a szocializmus Franciaországban, Marx szülőházájában sem tudott érvényre jutni; nevetségbe fulladtak. A Népszava ki is használta ezeket a naivságokat, nem egyszer alaposan.

Aztán revolverezés is folyt a lapban. Ilyen volt például a lapjában (*V. E. 1918. évi 50. sz.*) közölt „*Veszedelmes dolog a tűzzel játszani*” című saját cikke, melyről már szóltam. Ebben van megírva a járiföldi história. Egy névtelen panaszos levelet közöl Ön, mely apokrif, az Ön fogalmazása és amelyben Döbrönte község

egyik földművese elmondja, hogy a papok nem adnak pénzért sem földet a község lakosainak, inkább azzal fenyegetőznek, hogy az ő földjeiket is megveszik. Hiába panaszkodtak – úgymond – az apátságánál, a jó árendás földeket is elvették tőlük, s adtak helyette rosszat s ezért 75 K-t kérnek holdankint. Eddig a levél és Ön parafrázisában így elmélkedik erről: Micsoda éretlenség és gonosz lélek kell ahhoz, hogy valaki így tudjon – a tűzzel játszani! Érti és mondja a zirczi apátságot, melynél a levélíró – szerinte – deputációzott, noha a zirczieknek sohasem volt Döbröntén földjük. Az apátság rögtön helyreigazítani is kérte ezt a cikket és Ön csak 22 nap múlva, mikor már bírósággal fenyegették, hozta a helyreigazítást, mondván lapjának idei 3. számában többek között: *„Téves, mintha az uradalom a zirczi apátságé lenne, mert az a bencéseké; de téves az is, mintha ez a rend is elutasította volna a kiszagdákat, mert ma is bírják földjeiket egy mázsa rozs mindenkori piaci áráért, ami egyáltalában nem súlyos haszonbér.”*

Ez lett a nagy hű-hó vége, a teljes visszaszívás, miután a rágalom eldobott súlyos köve ártatlanokat talált.

Ilyen lapot én támogatni nem akarhattam.

Visszatérve a pénzkérdésre, mondtam, hogy az Ön kielégítése után maradt még 1200 K vagyona a pártnak, ami elfogyott nyomtatványokra, szegényebb tagtársaink agitációs fuvarjaira és ellátására s postaköltségre. Ez volt az az „arany folyam”, melyre Ön kíváncsi, s melyből a legnagyobb ér az Ön zsebébe folyt.

Aztán – elég botorul – nem engedtem több pénzt gyűjteni, mert az volt az álláspontom, hogy agitációs útjainkon természetben kell igénybe vennünk párttagjaink szívességét, fuvarban és az ellátást illetően is. Így aztán, ami költség még felmerült, jobbra a derék Sancho Panza volt kénytelen fődözni a sajátjából. Van neki pár milliója, tellett tőle, mint ahogy az Ön számára is tellett 300 korona. Mióta Pósa Andre a párt jegyzője, a 12 éves múltban, költött már a pártra sok súlyos ezer koronát, ha nem számítjuk is azt a temérdek nyomtatványt, melyet a párt céljaira nyomdájában ingyen előállított. Hála Isten, vannak még ilyen hazafias bolondok elegen! Csak Ön szerint nincsenek, mert Ön – bizonyára önmagáról vesz példát – sehogy sem tudja elképzelni például azt sem, hogy agitációs utamnak költségeit magam fedeztem.

Hogyan, kérdi Ön tőlem, hogyan tudom én fedezni ezeket a költségeket s honnan tudom fizetni azt a sok nyomtatványt stb., mikor ügyvédi irodám már évek óta – a háború és a kommunizmus alatt és miatt – nem működik, s Ausztriában sem kereshettem, ahová a kommunizmus elől megléptem? Azt mondja Ön, hogy adóssággal küszködöm, mert hiszen, mikor a tavasszal a szocialisták megverték, ti. azért, mert a Károlyi-párt veszprémi alakuló gyűlésére beinvitált kiszagdákat, kik küldöttséggel hívtak maguk közé, külön értekezletükön felvilágosítottam, hogy a Buza Barna, politikai pojáca tiszteletére rendezett ünnepségen, hol a Károlyi-pár-

tiak és a szocialisták ölelkeztek, nincs keresnivalójuk és azzal vádoltak, hogy a papok bérence vagyok, bebizonyítottam, hogy nem igaz. Bebizonyítottam ti. többek között azzal, hogy a veszprémi káptalan alapítványi hivatala beperelt, mint akárki mást, azokért a házépítési törlesztési részletekért, melyekkel, míg évekig a harctéren voltam, mialatt Ön itthon gazdagodott, hátralékban maradtam. (Ha én a papoknak csak kedvence lettem volna is, bizonyára nem pereltek volna.) Ön ezt úgy nevezi, hogy „adóssággal küszködés”. Ezért aztán azt szeretné hinni, hogy betevő falatom sincs; tehát el kell adnom magamat. És ezért Ön is, ki szintén pap, a papok bérencének nevez és hivatkozik biznyságul arra, hogy ezt a szocialisták rólam a vármegye színe előtt kikürtölték.

Lássuk a sorját! Azt mondom Önnek, ki most – egészen lezüllyve – mulat és annyira örül azon, hogy valamikor valakit a szocialisták megverték és mint Ön a maga jassz-nyelvén mondja, „haza kezelték”, azt mondom, hogy jaj annak, akit a szocialisták szerettek és még inkább jaj annak, aki igazságát, mint Ön is, nem tudja mással igazolni, mint azzal, hogy „hiszen a szocialisták mondták”.

Igenis, tisztelt Uram, én megléptem Ausztriába, miután 4 heti fogságomból kiszabadulva, a kommunisták újra üldözni kezdtek és fel akartak akasztani. Akármennyire magamra vontam is ezzel, hogy ti. nem akasztattam fel magamat, az Ön gyűlöletét, mert hiszen szeretné, ha most nem lennék, igenis megléptem. Egyenesen Szegedre akartam menni, de a bécsi emigráció tagjai, köztük a nemes, nagy hazafi, Bethlen Gábor gróf is, visszatartottak, s azt kívánták, hogy inkább Bécsben a külföldi sajtó informálásával szolgáljam szegény hazánk érdekeit. Majd egyszer meg fognak jelenni a bécsi sajtó számára irt cikkeim, s akkor látni fogja, hogy míg „megléptem”, s Ön itthon a haza javára csirkehúst falatozott, száműzetve is megnyit és mit dolgoztam.

Itt kitérek arra, hogy Ön lebecsüli azt a négyhetes fogságot is, melyet én és még 22 túsztársam a veszprémi fogházban elszenvedtünk. Azt mondja, illetve sorok közt sejteti, hogy az Önéhez képest ez semmi, mert egymáshoz vizitbe jártunk és jól mulattunk. Téved, mi össze voltunk egy csoportba csukva, s így nem kellett összejárjunk. Az igaz, hogy jól mulattunk, mert nem voltunk anyámasszony-katonák, mint Ön, ki még most is siránkozik, hanem tréfálva fogadtuk még azokat az akkor nagyon is komoly és sokszor ismétlődő rémhíreket is, hogy ki fognak bennünket végezni. Különösen a devecseri ellenállás idején, mikor kis unokaöcsém is áldozatul esett, volt erről szó; de szerencse, hogy a hóhért egy nappal előbb lopáson érték és lecsukták, s így a mi akasztásunk ezúttal elmaradt. Különben mindenre el voltunk szánva, titokban voltak fegyvereink és muníciónk, s addig is, míg a leszámolás jön, férfias humorral, mit tehattunk egyebet, – mulattunk. Ezen nincs megróni való, annál inkább nincs, mert mi nem kezdtünk el később sem sírni, mint Ön lapjának mindjárt első számában, hogy milyen szörnyű, rossz sora volt. De hát

ugye nem erről, hanem arról van szó, hol vettem a pénzt a bécsi útra? Jól sejtí, hogy kölcsön vettem és valamicskét tollammal is kerestem odakünn.

Ez mind jó, mondja Ön; de most? Most honnan van a pénz az agitációra, nyomtatványokra, stb.? Tisztelt Uram, tudja Ön ezt nagyon jól. Tudja Ön, hogy nekem virágzó ügyvédi irodám van. Sok az ügyes-bajos ember. Közülük sok keres fel bizalommal. Azt mondhatnám, annyit keresek, amennyit akarok.

Sokat kereshetnék, ha mindenre ráérnék; de nem érek rá, mert ha már benne vagyok, ha már élére álltam vármegyénk s talán ennél is nagyobb vidék politikai mozgalmainak, most már politizálnom kell. Kell, legalább is addig, míg szerepeket erősebb agy, jobb szív és biztosabb kéz átveszi. Akkor – higgye el – szívesen átengedem helyemet, hogy végre már magamért is élhessek, mert az egészbe csak úgy sodródtam bele, hogy a kétségbeesés napjaiban kevesen akadtak, akik mertek és akartak.

Vigasztalódjék különben, tisztelt Uram, azonfelül, amit irodámban vesztek, nem kerül sokba a dolog. Amerre járok, mindenütt szíves vendégként fogadnak. És bizony nyomdaköltséget sem fizetek. Ha írok valamit, azért a becsületes jó szándékért, mely írásaimban megnyilatkozik, mindenütt szívesen kinyomatják azokat, sőt még tiszteletdíjat is fizetnek. Nem is értem, hogyan kívánja Ön, hogy írjon is az ember, meg saját költségén is nyomassa; amit ír. Vagy aki az Ön lapjába ír, az fizetni szokott Önnek, amiért a cikkeit kiadja?

A V. H., [*Veszprémi Hírlap*] melyet szerkesztettem, s talán rövid idő múlva szerkeszteni újra szerencsém lesz, nem az én tulajdonom. Én csak felelős szerkesztője voltam e lapnak, s mint ilyen munkámért fizetésben részesültem, mint akár melyik más lap szerkesztője. Nem értem tehát, mit akar azzal a rosszhiszeműen naiv kérdésével, hogy honnan fedezem az agitációs költségen felül a sok nyomdaköltséget is.

Azt mondja Ön, hogy legalább eltűröm, hogy mások fedezzék a párt agitációs és nyomdaköltségeit. Nemcsak, eltűröm, sőt szívesen is veszem, ha valaki a földműves népért áldoz; eddig úgylis az volt a baj, hogy nem áldoztak érte. Fontosnak csak azt tartom, hogy az én zsebembe ne kerüljön belőle profit; amit viszont Ön magára nézve nem tart fontosnak, mert ha – mint írja – nyilvános népgyűlés keretében vette is át, amit kapott, például Pátkai Lajos bérlő úr 5000 koronáját – az végeredményben az Ön zsebébe vándorolt. Különben is csak ezt az egy összeget vette át nyilvánosan, (lásd a V. E. 1918. évi 49. számát), (azóta enyhült meg a zsidóság elleni gyűlölete); ezt is csak azért így, mert az ajándékozó, kinek jó intencióját elismerem, ügyetlenül ajánlotta fel a pénzt.

Ön, Uram, sokat beszélt más és más pénzekekről, de azt tagadni, hogy – amint állítottam – gróf Jankovich-Bésán Endre úrtól is kapott pénzt, elfelejtette. Megjegyzem, hogy a gróf úr, ki már akkor tagja volt pártunknak, mikor az még nem volt

divat, a párt céljaira adta Önnek a pénzt, sajtó és általában agitációs célokra, hogy Ön ne legyen kénytelen lapjával szenzációt hajhászni és másként vásárt csinálni, Ön tehát azt tisztességgel vehette át. Csak az a kérdés, hogy mire használta fel. Meg csak azért említettem az esetet, hogy Ön, ki egy főúrtól pénzt fogadott el, nincs jogosítva arra, hogy pártunk vezérért, sokorópátkai Szabó István kiscgazdaminisztert, úgy aposztrofálja, mint a főurak barátját.

Még ezt is elengedtem volna, de Ön azzal, hogy sokorópátkai Szabót támadta, nagyatádi Szabót pedig istenítette, a földműves nép egysége ellen tört. Nekem és minden jó magyarnak pedig az az érdeke, hogy ez az egység, mely egyedül mentheti meg az országot, meglegyen. Másként azonban nem jöhet létre, mintha az egész földművesség egyetlen vezér mögé tömörül.

Két ilyen alakról lehetett szó. Egyik nagyatádi Szabó István, ki eladta magát Károlynak, s végül az országot a kommunisták kezére liferálni segítette, s a kommunizmus alatt is kímélt kedvence volt a szocialistáknak; a másik pedig sokorópátkai Szabó István, ki mikor Nagyatádi a földműves népet elárulta, kivált a pártból, s élére állt annak a földműves tábornak, melynek Isten és haza volt a jelszava, s kit a kommün letartóztatott s végül halálra ítelt. (Csak a véletlen mentette meg!)

Nyilvánvaló volt, hogy a földműves nép nagyobb része Nagyatádi után nem megy, a kisebbség is csak azért, mert még elvakult. Nem engedhettem meg, hogy Ön e vakságot – önző érdekből, mert Ön is csak a kompromittált táborban remélhet érvényesülést – még sötétebbé tegye és a nép egységes tömörülését azzal is megzavarja, hogy a helyes úton indulókat pártvezérem becsméréssel irányuktól eltérítse.

Azt mondja Ön, hogy csak addig követi Ön is Nagyatádit, míg azok az ocsmányságok, melyeket róla híresztelnek, beigazolást nem nyernek. Tudom én jól, hogy Ön tud mindent, de nem akarja tudni, mert viszont tudja, hogy ha Nagyatádi után nem megy, más után, mert szerepét eljátszotta, nem mehet. De hogy ne Öntől függjön, hogy a világ előtt mit ismer be és mit nem, majd bebizonyítom, hogy mit tud, mit kell tudnia Önnek is.

Elfogadja Ön koronatanúnak dr. Mohácsy Lajos marcalgergelyi ev. lelkész urat? (Kénytelen vele!)

Nos, dr. Mohácsy Lajos 1919. márc. 29-én, lapjának, a *Veszprémmegyei Egyetértés*-nek 13. számában „Új világ küszöbén” című vezércikkében szóról szóra a következőket írja: „Nemcsak a szociáldemokraták akarták, hogy így történjék (ti. hogy a kormány a kommunisták kezébe kerüljön); de így akarták ezt Károlyi Mihály és a többi nem szocialista miniszter is (tehát nagyatádi Szabó István miniszter is, ki szintén tagja volt a kormánynak). Mert hiszen, ha nem akarják, ha ellene lettek volna, akkor a börtönre vetett kommunisták még ma is zár alatt lennének”.

Kérdezem, kell-e ennél nagyobb bűn? Vagy egészen rendben van az, hogy a magyar nemzetet pár hitvány ember a rablók kezére játszotta, ráborítván annyi szenvedést, mérhetetlen gyászt erre a szerencsétlen népre? Az Ön Nagyatádjia ott volt a bábák közt. És Ön szinte kérkedik azzal, hogy ott volt.

Hát akkor hogyan képzelheti el, hogy ez az ember legyen a magyar földműves nép vezére, kinek első embernek kell lennie ebben az országban?

Nem hivatkozom én – íme – lapjának április 14-ike után megjelent számaira, melyeket – mint Ön mondja – már nem Ön szerkesztett, mert akkor már fogva volt, mégis be tudom igazolni egyúttal azt is, hogy Ön mindjárt a kommunistákhoz pártolt, mellettük verte a nagydobot, helyeselve Nagyatádinak és a többi gézengúz Károlyiánusnak palotaforradalmát. Ugyané lapszámban közli Ön a népbiztosok névsorát is, egynéhány hízelgő jelzővel mutatva be őket sorra az olvasóközönségnek.

Minden lap alkalmazkodott annyira-amennyire a kommunista cenzorok kívánságaihoz az első napokban, még pár reménykedő szóval is fogadták kénytelenségből az új rendet, hogy most már majd megindulnak a seregek a határok felé... , de márc. 29-én, mikor Ön a cikket kiadta, már tiszta volt a helyzet, Vix [al]jezredes közzétett nyilatkozataiból meg lehetett állapítani, hogy Károlyiék hazudtak, mikor ürügyül a demarkációs vonalnak új szabályozását politikai határkiigazításnak mondták, s a hatalomnak a rablók kezére juttatását ezzel indokolták. Ekkor a tisztességes tollak sercegeése már megállt, csak az Öné szaladt még tovább, dicsérni a pribékeket.

Tagadja Ön, hogy Nyisztor népbiztos körül legyeskedett. Azt mondja, hogy Ön már akkor (ti. mikor Nyisztor Pápán járt) fogva volt. Nem állítom, hogy ebben nincs igaza, mert e tekintetben e pillanatban nem tudom ellenőrizni a Pápáról kapott információt, mely szerint Ön folyton tárgyalt a kommunistákkal, kik végül is barátságos megbeszélésre felinvitálták Budapestre. És Ön, mint a kis egérke a szalonnaszag után, ment egyenesen föl Budavárába (a kommunista-kormány fészkebe), hol, mint a D. E. 27. számában (aug. 30.) írja, április 14-én letartóztatták. Lássa, miért ment fel Budavárába? Ha oda indult is, útközben van vagy ötven vasúti állomás, mindenütt leszállhatott volna, s a következő vonattal visszajöhetett volna. De csak ment, mendegélt, mint a kis egérke... Szalonnaszagra ment, hiszen magától ment... Csapda lett a vége, mint mindig akkor is, ha a kis egérke indul szaglászni. Ez a kis ürge jószág sem hiszi soha, hogy a szalonna csak csalétek, mely rögtön eltűnik, mihelyt belé harap és marad – hogyan is írja Ön? – a sötétzárka... Azt mondja azért csukták be, mert azt merte hangoztatni, hogy ne nyúljanak a kigazdák vagyonához. És ezért direkt Budavárába kellett mennie? Onnan Kun Bélának úgyis folyton azt hangoztatták, hogy a kis birtokhoz nem nyúlhatnak. Nem is nyúltak. Hát akkor miért csukatta volna be magát emiatt?

Önt, Uram, nem kellett semmire rábeszélni. Anélkül is mellettük írta cikkeiket, amint az lapjának, a V. E.-nek 1919. évi 13, 14. és 15. számaiból kitűnik, melyeket

még Ön írt meg, mert a kommunisták csak a 16. számnál kezdték a szerkesztést. A kommunisták különben nem is szoktak bárkit is valamire rábeszélni. Hogy tudott olyan naiv lenni, hogy fölment jó Budavárába, melyet akkor félve került minden nemkommunista politikus?

De zökkenjünk csak vissza kissé a történelembe. Bizonyítani ígértem, hogy az Ön pártvezére sokat vétkezett hazája ellen. Kezdjük az elején.

Szememre veti Ön, hogy mit bántom én nagyatádi Szabót, nem a maga jószántából ment bele a Károlyi-kabinetbe, hanem erre őt a párt kötelezte. Ezen a gyűlésen jelen voltak – mondja Ön – Pósa Endre és Kőszeghy Antal veszprémi párttagok is, miért adtam nekik, mint a párt jogtanácsosé, ilyen tanácsot.

Határozottan pechje van Önnek a bizonyításban! Az Ön pártvezére, Nagyatádi, a tanúm, hogy Ön megint nem mondott igazat. A *Veszprémi Egyetértés* idei 5. számában, (1919. febr. 1-én) olvasom nagyatádi Szabó István Nyílt levelét a Kisgazdapárt-hoz, melyben egyik rész betű szerinti magyarsággal így következik: „*Tudom, hogy e lépésem (ti., hogy Károlyi minisztere lett) pártunk kebelében nagyonis vegyes érzéseket fog kelteni, mert pártunk előzetes megkérdezése nélkül határoztam és cselekedtem!*” (Tehát nem a párt kötelezte!)

Mit szól mindezekhez Ön? Még csak letagadni sem lehet a dolgot, mert a V. E., az Ön saját lapja, csak nem közölte hamisan a szeretett pártvezér levelét?

Ugyanebben a levélben azt is írja Nagyatádi: „*Ha azt fogom látni, hogy meggyőződés-, elveim- és becsületemhez híven nem dolgozhatom, úgy a kormányból haladéktalanul kilépek.*”

Tudjuk, hogy nem lépett ki, sem haladéktalanul, sem másként; végig benne feledkezett a bársonyszékben; tehát az a sok gonoszság, mely a Károlyi-éra alatt 1919. január 19-től, mikor nagyatádi Szabó István miniszterré lett, egész az utolsó fölvonásig, mikor a függöny mögött Kun Béla véres árnya megjelent, mind, de mind olyasvalami volt, ami nagyatádi Szabó István meggyőződésével, elveivel és becsületével megegyezett, mert ha nem egyezett volna meg, amiként ígérte, ki kellett volna lépnie a kormányból.

Lássuk mi minden egyezett meg az ő becsületével!

Megegyezett az, hogy a szocialista-miniszterekkel, a különben nekem sem ideálom, de becsületos magyar érzésű és nagyméretű Tisza István gyilkosainak cin-kostársaival, a haza és Isten esküdt ellenségeivel, akik nyíltan hirdették már akkor, hogy nem kell integritás (területi épség) és nem kell vallástanítás, beült egy kabinetbe;

megegyezett az, hogy bent maradt ebben a kabinetben, miközben a kormány akaratából Magyarország legfőbb hadura dr. Pogány József lett, ez a galíciai gazember, ki az akkori közhit szerint személyesen is részt vett Tisza meggyilkolásában és ezt mindenki tudta róla;

megegyezett az, hogy noha a Károlyi-párt hivatalos programja (olvassátok!) egyenesen kimondta, hogy az ország kormányzó pártjai: csak a szociáldemokrata-, Károlyi- és radikális-párt lehetnek és csak ezek szervezése kívánatos és engedhető meg, a földműves népnek pedig, ha nem vedlik szocialistává, kuss, mégis fuzionált a Károlyi-párttal, tovább szolgálta Károlyit, mint miniszter;

megegyezett az, hogy noha a kisgazdapárt gyűléseit a kormány kedvencei, a szocialisták, lépten nyomon szétverték, sőt vérbe fojtották (Pápa), ezt nemcsak tűrte, hanem szükségesnek hirdette, hogy a kisgazdapárt mindenütt támogassa a szociáldemokrata pártot; ezért szónokoltak a szocialisták mindenütt mellette;

megegyezett az, hogy Kunfi miniszter politikájával, hogy ti. a vallástanítást ki kell tiltani az iskolából, egyetértett, mert hivatalos lapjában, a „Kisgazdában” is kereken kijelentette, hogy „az egyházak melegágyai minden bűnnek és gyűlölködésnek” (lásd az idézett lap február 6-iki számát);

megegyezett az, hogy mindjárt minisztersége elején részt vett annak a minisztertanácsi határozatnak hozatalában, mely elrendelte Mikes szombathelyi püspöknek és Szurmay volt honv[édelmi]. miniszternek letartóztatását minden ok nélkül (lásd Népszava, 1918. évi 51. számát s az Alkotmány 49. számát), s nevezettek fogva tartása ellen később sem tiltakozott, noha nem volt más bűnük, minthogy a szocialistáknak nem tetszettek;

megegyezett az, hogy Böhm Vilmos és Pogány a kisgazdák fiait kizárták a hadseregből, s az ország fegyveres erejét a szocialisták kezére játszották;

megegyezett az, hogy Kaposvárt, hová Hamburger Jenő, Szamuely barátja, és Göndör (Krausz) Ferenc szocialisták társaságában érkezett, 1918. márc. 11-én (lásd orsz. lapok 61, 62. és 63. számait) szerződést kötött a somogyi szocialista párttal, hogy a nagybirtokokat nem osztja fel, nem parcelláztatja, hanem szocialista termelőszövetkezetekké alakítja, mert ez a leghelyesebb birtokforma;

megegyezett végül az, hogy áprilisban, már a kommün idején, mikor már folyt a magyar vér, belépett a szocialista-pártba is (lásd Népszava április 25-iki számát).

Mindez és sok minden egyéb megegyezett nagyatádi Szabó István miniszter és pártvezér úr meggyőződésével, elveivel és becsületével. És csakugyan mégis egyedül ő lenne az, aki első kisgazdája az országnak, s aki nélkül Magyarország nem létezhetik, holott köteteket lehetne összeírni arról a sok hitványságról, melyet eltűrt és együtt csinált Károlyi fickóival?

Nem nehéz ezek után elképzelni, hogy ezzel a tág „becsületérzessel” megegyezik az is, ha most a földműves nép egysége ellen tör és gonoszul a haza java ellen támad. Mit bánja ő, mi lesz a vége, mikor annyi sok egyebet nem bánt!

Olvassa el Ön a radikális sajtónak ma megjelenő lapjait is, látni fogja, hogy a Friss Újságtól kezdve a Népszaváig mind csak nagyatádi Szabó Istvánt dicséri, egyik-másik – noha nem képeslap – még arcképét is hozza. Miért dicsé-

ri ez a sok zűrzavaros hang? Miért kedves a szabadkőműveseknek és a börziánereknek?¹⁰⁴

És Ön, Mohácsy lelkész úr, vezértársának leghívebb, legjobb és méltó barátja, pártjának alelnöke, ezt az embert még mindig makulátlan becsületességűnek hirdeti. Nem hiába „ebnek is eb a legfőbb ideálja”.

Igaz ugyan, hogy Ön itthon szociáldemokrata-ellenes politikát csinált; de csak azért, hogy a népet félrevezesse, mert egyébként, mikor mi többiek mindjárt elfordultunk Nagyatáditól, Ön továbbra is vezérét követte, ki odafönt Budapesten még lapjában is, a Kisgazdában, tiszta szociáldemokrata politikát üzött. De Ön is csak látszólag küzdött a szocialisták ellen, mert valójában az ő puszkaporukat ropogtatta. Izgatott a papok és az urak ellen (a keresztény intelligencia ellen), csakhogy a nem keresztény urak kezére játssza a népet (lásd a V. E. 1919. évi 10. számát). Csak akkor és azok ellen enyhült meg, mikor és akik pénzzel elhallgattatták, mert akkor meg így irt: „*Szívesen látjuk, szeretettel üdvözöljük köztünk a főpapokat és főurakat, sőt vezérszerepet is adunk nekik!*” (Ekkor kapta gróf Jankovichtól a pénzt.)

Különösen a kath. papságot támadta Ön állandóan, akárcsak a zsidók, de azért ugyanakkor – mert hiszen a voksuk kellett – hízelegve hívta a kath. testvéreket, mert – úgymond – „együtt szenvedtük 5 évig a mártíromságot (szavazzunk most együtt is)”, (V. E. 1919. évi 12. sz.) (Az persze nem igaz, hogy ő is szenvedte a mártíromságot, mert míg mi, a többiek, a harctéren voltunk, ő itthon hadimilliomosodott.)

Most végre – azt hittük – vége van annak, hogy szajkó módjára, a „rituális” sajtó után, újra szidni kezdjük a papokat, kikre a keresztény Magyarország felépítésénél szükségünk van. Ön (talán egyedül az országban) mégis most is szítja ellenük a gyűlölséget. Azt meri szememre vetni, hogy én is a papok bérence vagyok. Ha az volnék is, Önnek, a papnak, akkor sem volna szabad ezt hánytorgatnia. De ha becsületesen dolgoznék az agya, rájönne arra, hogy a papoknak manapság, mikor mindenki keresztény politikát csinál, nincs is szükségük bérencekre. Különben is nagyon takarékosak! Ez volt mindig a bajuk! Bérencekre ma csak azoknak van szükségük, akiknek nem tetszik a keresztény Magyarország. Ezek fizetnek is busásan, Ön tudhatja legjobban.

Azért persze, azt szeretném, ha a papok nem avatkoznának a politikába. Nem azért szeretném ezt, mert féltém tőlük az országot, hiszen a magyar tanult osztálynak ők hazafias és erkölcsi érzésben a legjobb elemei, kiket, legtöbbször azért szidunk csak, mert félünk, hogy alaposabb tudásukkal nem mérkőzhetünk; hanem azért, mert a politika lassankint minden tekintélyt elporlaszt, s a hitéletnek válnék kárára, ha sok papot lepne be a mindennapi küzdelem pora. (Eleget böstörködöm is velük a keresztény szocializmus miatt!)

¹⁰⁴ A tőzsdei értékváltozásokkal üzérkedő tőzsdés.

Különben, nézze, több esetben megtörtént, hogy a protestáns papok közül többen kedves, meleg szeretettel kerestek fel otthonomban, mondván, hogy csak azért jöttek hozzám, mert meg akartak ismerni, szeretetükről akartak biztosítani, mert rokonszenvvel kísérik küzdelmeimet, örömmel olvassák írásaimat. Buzdítottak, hogy csak el ne lankadjak. Hogy a devecseri kerületben képviselőnek jelöltek, ezt is devecseri földijeimmel együtt protestáns polgártársaim kezdeményezték.

Ön még sem akarja megérteni még ma sem, hogy keresztény és keresztyén között nincsen különbség? Nem hát, mert Ön is, mint vezére, Nagyatádi, kívül áll a keresztény blokkon. Inkább Vázsonyiékkel keresik még ma is a fegyverbarátságot.

A magyar nép mindig bálványimádó volt. Rákóczi, Kossuth, Széchenyi és Deák mellett voltak olyan bálványai is, mint Károlyi és nagyatádi Szabó István. Ment ezek után is – vakon bízva – mint régen a dicsőség útján..., most a végpusztulásba.

Mert nagyatádi Szabónak az volt ám a legnagyobb bűne, hogy a bársonyszékbe beleülve és a legnagyobb gázságok után is benne maradván, a nép bizalmával visszaélt. Ez a szegény nép, melyet a maga engedelmes nyájának tekintett, (még csak meg sem kérdezte, hogy mit tegyen), ha rosszul ment is a dolga, bízott benne, remélt, szépen kiadta kezéből a fegyvert, mert azt gondolta, hiszen ott van Szabó István, vérünk vére is a kormányban, baj nem történhetik. Hejh, ha ez a Szabó csak egyszer is elkurjantotta volna magát: Vigyázzatok! De másként lett volna minden. Az, hogy hallgatott, maga hazaárulás volt.

Mikes püspököt, mikor fogságából visszatért, s vonatja végigrobogott Vasmelegén, híveinek térdepelő sorfala fogadta Czelltől Szombathelyig.

Mit gondol Ön, hogy annak, az Ön vezérének is, ki bandatársaival együtt törvénytelenül elfogadta és fogva tartotta ezt a derék főpapot, ilyen? vagy talán még ennél is nagyobb tisztesség jár?

Az jár neki, ami Károlyinak! És ha mégsem ezt kapná, akkor a magyar népet örök vaksággal verte meg az Isten!

*

* *

Még egy kis személyes kérdés. Ön abban a hitben ringatja magát, hogy fontos tényező, kit az útból mindenképp el kell távolítani. Téved! Nagyon örülök annak, hogy Ön van, mint örültem annak idején annak is, hogy Erdős Béla, kivel a politikai „nyílt-levelezést” és ezzel a szociáldemokrácia bombázását megkezdtem, volt. Egy-egy ilyen önző egyéniségen mindig legjobban be lehet mutatni bizonyos elveknek és embereknek hamisságát. Bárcsak mindenütt lenne az országban egy-egy Mohácsynk. Akkor nem kellene mást tenni, mint rámutatni, hogy nézzétek, ez a Nagyatádi-párt alelnöke! Az emberek agyában rögtön világosság gyúlna; rögtön tudnák, hogy ez a párt nem az ő pártjuk.

Legyen nyugodt, sem én, sem más nem akar Ön helyett előkolomposa lenni a kisgazdáknak. A mi pártunk élén mindenütt kisgazdák állnak. Ha csak előkolompos akartam volna lenni, az Önök táborában, hol nem igen irtóznak az úri néptől, többre vihettem volna! Mégis ott hagytam Önöket.

*

* *

Egy kis epizód, Ön a Tisza-kormányhoz – a Hadigondozó megalakítása alkalmából – lelkes, meleg hangú levelet intézett, csak úgy csepegett a jószívűségtől, készségét nyilvánítván arra, hogy egy kis hadiárvat Ön is elvállal és ez lesz Önnek a negyedik édes gyermeke (akkor ti. még csak három kis aprósága volt, kiktől bocsánatot kérek, hogy most az édesapjuknak kellemetlenséget kell okoznom). A szép levél lejött a vármegye árvaszékéhez s Önnek akartak egy kis hadiárvat adni. Viszsaírta, hogy csak 12 éveset fogad el. (Béresnek kellett volna! Béresnek azonban az árvaszék nem akart liferálni hadiárvatát.)

Ez az Ön jó szíve, mély csak a népért dobog. Pedig Ön gazdag ember!

*

* *

Sokan tudják, hogy én mindenkép rajta voltam, hogy Ön képviselő legyen. Megnyerő, szép ember; póza elsőrangú, beszélni és írni szépen tud. Az Isten is képviselőnek teremtette – a külsejét. De aztán rájöttem, hogy Ön csak „bukfencet árul”. – Most pedig halálosan komoly férfiak kellene a politikához.

A francia forradalom egyik hasonló pojácája, ki nagy politikai szerepet vitt, miniszter volt, nevére nem emlékszem, írta hátrahagyott emlékirataiban:

„Nem mondtak igazat az emberek, mikor azt mondták rám, hogy én minden voltam: jakobinus, girondista, orléánista, bourbonista, végül napoleonista... és mégis igazat mondtak, mert én mindez voltam és valójában még sem voltam más, mint az eseményeknek és saját érdekeimnek alázatos szolgája.”

Ön is elmondhatja, hogy minden volt: 48-as darabont, koalíciós, tisztaista, eszterházyista, gazdapárti és végül kommunista és valójában nem volt más, mint az eseményeknek és saját érdekeinek legalázatosabb szolgája.¹⁰⁵

Elég volt!

Veszprém, 1919. szeptember hó 26-án.

Dr. Rupert Rezső

¹⁰⁵ A Mohácsy–Rupert vita olvasható még a Pápa és Vidéke újságban is. A szerző így ír: „Az ön bőrét, Mohácsi úr, dr. Rupert Rezső már két ízben büntetlenül kiterítette, s ön nemcsak, hogy nem cáfolta meg azokat a súlyos és a becsületbe vágó dolgokat, a bíróság előtt sem keresett elégtételt, hanem részben még maga is megerősítette (...)”. Pápa és Vidéke, 1920. január 22. A szemétdombon. 2–3.

Nagyatádi Szabó István mosakodik¹⁰⁶

Dr. Mohácsy Lajos lapja, a *Dunántúli Egyetértés* f. é. október hó 19-iki száma két cikket közöl nagyatádi Szabó István tollából. Egyik cikkében dr. Mohácsy Lajos helyett válaszol Károlyi gróf méltó vezértársa Finta Lajos szentgáli gazdának. Finta ugyanis régebben levelet írt dr. Mohácsyhoz, az alvezérhez, melyben szóvá tette a nagyatádi Szabó ellen elhangzott vádakat. Ezekről a vádakról azt állítja most Nagyatádi, hogy rágalmak.

Nem foglalkozunk újból a közismert vádakkal, mert minden ép eszű és hazaszerető magyar ember tudja úgyis, hogy azok igazak, hogy nagyatádi Szabó épp oly hazaáruló, mint vezére, Károlyi, kivel együtt segítette az országot a kommunisták kezére játszani. Aki pedig még most sem lát tisztán, azt meggyőzni úgy sem lehet, mert vagy korlátolt, vagy gonosz ember. Nem érdemes az ilyen emberekkel vesződni. Nekik elég, ha a vádlott tagad. És Nagyatádi, mint az már szokás, tagad. Tagadnia kell, mert különben pillanatig sem maradhatna meg az emberek között.

A tényekkel, a történelem elhangzott ítéletével szemben azonban tagadása mit sem ér!

Ne tagadjon, hanem állítsa bíróság elé vádlóit! Ez volna a legtisztább út! Becsületes embernek nem kell félnie a független bíróság igazmondásától.

Különben a tagadással is nagyon elkésett. Ez is csak most jutott eszébe.

Érdekesebb a másik cikk, melyben – most jó későn – azt vitatja Károlyi gróf hírhedt minisztere, hogy a márciusi kaposvári gyűlésen nem ő, hanem Landler Jenő, a későbbi „hadvezér” mondta, hogy „nem akar kiscgazdákat tenyészteni.”

Ezzel szemben utalunk arra, hogy akkor az összes hírlapok az ő szájába adták ezt a kijelentést és Nagyatádinak eszébe se jutott azt megcáfolni; de nem is ez a fontos, hanem az, hogy a gyűlésre dr. Hamburger Jenővel, Landler Jenővel és Göndör Ferencsel, a híres és gonosz kommunistákkal utazott le s ott írásban adta ki, hogy: „*elismeri a termelőszövetkezeteknek a törvény megtartásával történt alakítását, állami kezelésbe veszi őket és fenntartásukat biztosítja.*”

Ezt saját lapja, a *Kisgazda* is megírja f. é. március hó 24-iki számában. Tehát szerinte a termelőszövetkezetek alakítása, vagyis az, hogy néhány budapesti és kaposvári zsidó gyerek egyszerűen elfoglalta a somogyi uradalmakat, törvényszerű volt. És az, hogy azoknak fenntartását még biztosítani is ígérte, szerinte azt jelenti, hogy kisgazda-portákat akart létesíteni.

A *Kisgazda* említett lapszáma közli szó szerinti beszédjét is. Ebben többek közt a következőket mondja: A forradalmi eszmék diadalra juttatása „*nem csupán a szociáldemokraták diadala. Ez közös érdemi! A Kisgazdapárt is munkáspárt, a kisgaz-*

¹⁰⁶ *Veszprémi Hírlap*, 1919. november 1. 1.

dapárt is a forradalmi eszmékért küzd, nem engedhető meg tehát, hogy ez a két párt egymást rontsa, egymás erejét gyöngítse.”

Tehát szerinte a kisgazdapárt is munkaspárt, nem szabad a szocialisták erejét gyöngítenie.

Mindezt saját lapja írja, mely már megfésülve hozza beszédjét, kihagyva abból sok mindent, ami elmondatot; de a kisgazdáknak esetleg nem tetszett volna.

Ezzel szemben hiába védekezik Nagyatádi, hogy mindig csak a Kisgazdapárt zászlaját lobogtatta.

Emlékezzünk csak kissé vissza arra, hogy annak idején első dolga volt Szemző (Singer) Ernőt, ezt a kis jelentéktelen zsidó ügynököt államtitkárává tenni, holott táborában se szeri, se száma nem volt az arravaló kisgazdáknak. De hát ő kisgazda politikát csinált!

Tekintsünk csak most is tábora felé. Hemzseg környezete a zsidó politikusoktól. A minap is Szegeden a szocialista tömegeknek tartott Kisgazdagyűlést, mert a szegedi gazdák nem hallgatták meg, lehurrogták.

Az összes zsidó lapok, kezdve a Népszaván, ma mind csak egy embert énekelnek: őt.

És mégis azt meri állítani, hogy nincs köze a szociáldemokratákhoz. Ellenben felsorol egy csomó grófot, hogy azok kommunisták voltak. Még azt is megírja, hogy mi volt szakszervezeti könyvecskéik száma.

Eszünk ágában sincs védeni az illetőket, nem hozzuk fel mentségükre, hogy gróf létükre csak nem lehettek kommunisták és nem foglalkozunk azzal sem, hogy becsületes emberek is kénytelenek voltak szakszervezeti könyvecskét váltani, mert életveszélyben voltak, élelmezési jegyeket stb. enélkül nem kaphattak, még egy időben utazniok sem volt szabad. De mossa mindenki a maga szennyesét.

Mi csak arra vagyunk kíváncsiak, hogy Nagyatádi úr honnan veszi pontos értesüléseit, honnan tudja a felsorolt 47 főúrnak még könyvecske-számát is olyan pontosan, hogy azt kinyomtatni is tudja?

Bizonyosan nem az illetők közölték vele a rengeteg sok számot, hanem azt csak a szocialisták titkos fiókjaiból túrhatta elő.

Kell ennél súlyosabb bizonyíték arra, hogy még ma is a szocialistákkal dolgozik együtt? Ezek lótnak-futnak irodájába, hordják oda a sok kompromittáló adatot.

A Népszava idei (1919.) ápr. 23-iki száma megírta róla, örvendezve újságolta, hogy ő is belépett a szocialista-kommunista pártba. Most azt mondja Nagyatádi, hogy ez nem igaz. Olvasta ő is a hírt, de akkor nem lehetett megcáfolnia. De miért nem cáfolta meg eddig? Hiszen hónapok óta szabad újra a sajtó.

Arra szólít fel mindenkit, hogy mutassák fel belépési nyilatkozatát, akkor búcsút mond a közéletnek. Búcsút mond majd enélkül is, mert aki a Károlyi-kormány tagja volt, az Magyarországon többé szerepet nem vihet. De tudvalevő az is, hogy

a legtöbb esetben semmiféle belépési nyilatkozatra sem volt szükség ahhoz, hogy az ember a szocialisták közé beiratkozzék. Beírták szép szóra is. Különbösen is a szocialisták irattárára volna szükségünk, hogy nyilatkozatát exhumálhassuk; de oda szabad bejárása csak neki van, csak neki diktálják jegyzékbe, hogy kinek mi volt a szakszervezeti száma, bennünket ugyan közel sem eresztenek a titkok titkához... Azt sem találhatjuk ki, hogy hol lépett be. Könnyen beszél hát Nagyatádi uram! Tudja, hogy barátai, a szociáldemokraták, nem szolgáltatták ki.

Hogyan is juthatott volna eszébe annak idején a Népszavának Nagyatádit elvtársként üdvözölni, ha erre oka nem volt? És miért nem indít pert a Népszava ellen, hogy megrágalmazta, mikor azt írta róla, hogy kommunista lett? A Népszava máig sem igazította helyre, amit akkor írt. És miért nem írta ugyanazt a többi parasztvezérről?

Minden valamire való politikust üldöztek annak idején. Még a malom alatti politikusokat is. Hogy van az, hogy hozzá még csak egy ujjal sem nyúltak, mikor a többi börtönbe hurcolták, egy részüket ki is végezték?

Nem lehet ennek más oka, mint az, hogy arra kárhoztatva, hogy a „kalászok közt dolgozzék és röögöt törjön.”

De szívesen vállaltuk volna mi ezt a „száműzetést” börtön helyett! Sokorópátkai Szabó István is szívesebben vállalta volna, mint azt, hogy börtönről-börtönre hurcolták és végre halálra ítélték.

Mégis róla és a többi tisztességes emberről meri írni dr. Mohácsy, hogy nyelv öltögetve támadják nagyatádi Szabó Istvánt azért, mert közöttük egyedül tudott tiszta maradni.

Nem bántjuk érte dr. Mohácsy Lajost, a hűséges oldalvadászt, mert tudvalevő, hogy akit ő becsmérel: az tiszta, becsületes, kiváló ember és akit ő dicsér: mindennek az ellenkezője.

S. O. S.!¹⁰⁷

Vihar érte utol, sziklákhöz verték szörnyű hullámok, betörték acélos bordáit: süllyed Magyarország ezeréves gyönyörű hajója.¹⁰⁸

Hónapok óta a gyötrelmes kínos perceit éljük, melyeket a kétségbeesés „századokra nyújt”. Kik a hajón vagyunk, hónapok óta rémüldözve hallatjuk a világ négy tája felé a vészkiáltást: „*Mentsétek meg lelkeinket!*” Torkunk már majd belészakad. Kifogyott az utolsó hang is ziháló mellünkéből. És nem jön segítség!

¹⁰⁷ A szerző jegyzete: *Ez a három betű a tengeren süllyedő és segítséget hívó hajók vészjelzése. Annyit tesz: Mentsétek meg lelkeinket!*

¹⁰⁸ *Veszprémi Hírlap*, 1919. november 4. 1.

Föltűnt már néhányszor a láthatáron egy-egy mentőhajó reménnyel biztató körvonala. Valami markos kéz mindig visszafordította a hajó kormányát. Valami titkos hang mindig azt kiáltotta a mentőhajó felé: ne mentsétek meg a süllyedőket, ellenségeitek ők!

Most megint közeleg egy mentőhajó. Anglia hatalmas hajója evez felénk.

A titkos kéz megint működni kezd, a titkos hang megint beszél.

Sir George Clerkhoz, a párizsi legfőbb tanács teljhatalmú megbízottjához, megint egyre surrannak nem hátsó ajtón a sötét árnyak, a múlt gonosz kísértetei.

Sugdossák már a fülébe, hogy ez az ország nem a keresztényeké és nem csak a magyaroké. Elhitetni akarják vele, hogy a mai magyar kormány, mely a keresztény Magyarország ígését hirdeti, nem kell a magyar népnek –, hogy ez a szegény, szerencsétlen nép nem tud Vázsonyi, Garami, nagyatádi Szabó István és Lovászky Márton nélkül egy napig sem élni.

Clerk úr, vajon ismeri-e ön a magyar népet? Tudja-e, hogy az minden ízében keresztény és magyar? Tudja-e, hogy akik az ellenkezőt állítják, csak élősdiék ennek a népnek testén, akiket végre le akar rázni magáról?

Óh, ha Ön mindezt tudná, nem lennénk kétségben afelől, hogy a kezébe adott nagy hatalommal segítségünkre sietne, – kimentené süllyedő hajónkat a zavaros, zajló hullámok közül és pokolba kergetné azokat, akik rozzant hajónk kormányrúdja mellől idegen erővel – mitől sem riadva vissza – elhurcoltatni akarják azokat a becsületes férfiakat, akik nagy veszélyek közepett is – erős kezekkel, jól vezetve a tört hajót – menteni tudták, amit még menteni lehetett.

Óh, ha Ön ismerné azokat a kalózoikat, akik most árulkodni az ön szép, tiszta hajójára kúsztak föl nap-nap után, megcsinálnak a szíve rajtunk. Megszánna bennünket, hogy annyira nyomorultakká, erőtlenné züllöttünk, hogy még ilyen embereknek, a Vázsonyiaknak, Garamiaknak és a többi kalandoroknak is, kik tátongóbb rést vágtak hajónk oldalán, mint minden viharok, hogy még ezeknek is eszükbe jut a magyarság sorsának intézésében maguknak szerepet követelni. Gyenge, szánandó nép lehetünk, hogy pillantásunk villámló haragja elől ezek a tolakodók még most sem menekülnek, bújnak vissza sötét odúikba, honnan nemzetünk életére orvul reátörtek.

Félszázad óta fúrják hajónkat. A liberalizmus álarcában, a szabadkőművesség minden hatalmával, guruló aranyával és korrupciójával ezek és a hozzá hasonlók ásták sírunkat, – melynek most a szélén állunk, – mindig mélyebbre. Már régen odáig jutottunk, hogy a Vázsonyiak félelem nélkül járkálták végig országunkat, szidva, gyalázva mindenütt dicsőséges történelmünk legszebb emlékeit. Az ő emléken nevelődött nagyra itt minden romboló eszme: a liberalizmus, demokratizmus, szocializmus. A kommunizmus is az ő bűnük, mert Budapestet ők tették Szodomá-

vá, ők készítették elő Károlyi gróf uralmát... Az ő szárnyuk védelme alatt növekedtek nagyra a galileisták, s a többi „forradalmár”.

Csodálkozhatik Ön, Clerk úr, hogy nekünk még a liberálizmusról, a demokratizmusról is, melyet a külföld fenséges eszméknek ismer, ilyen kemény véleményünk van. Ámde a liberálizmus és demokratizmus, még inkább a szocializmus nálunk sohasem jelentette azt, ami azoknak valódi tartalma. Magyarországon minden liberális, demokrata és szociális volt, ami keresztény hitünkkel és magyarságunkkal ellenkezett.

Egész alkotmányunk, köz- és magánjogi rendszerünk a szabadság és egyenlőség pilléreire nyugszik már rég idők óta. Polgárosult állam volt a mi országunk minden időben 1848 és különösen 1867 óta, mikor a zsidók is teljes politikai és polgári egyenlőséget nyertek. Foltoszó iparosok, földtúró zsellérek fiaiból lehetett akár miniszter, hercegprímás is. Lett is! Házaló zsidók gyermekeiből lehetett egyetemi tanár, akár kúriai bírósági is. Lett is!

Annyi vagyont, temérdek gazdagságot szerezhetett itt mindenki, amennyit tudott. Szerzett is! Teljes volt a vagyoni, gazdálkodási, sőt az uzsoraszabadság. Tanúink rá azok a békebeli és hadimilliomosok, akik csak pár évtized előtt, sokan csak 3-4 éve, keltek át egy szál batyuval a keleti és északi Kárpátokon.

Ezeknek érdekeit és csak ezeket szolgálta a liberálizmus, mert az igazi keresztény magyarság minden liberálizmus dacára is szegény, koldus maradt. A keresztény munkásság is. De ennek nem a keresztény magyarság volt az oka, hanem azok, akiknek kezében a gyárak voltak. És ezek sem magyarok, sem keresztények nem voltak.

Legfeljebb elenyésző számban. A kommunizmus és előbb már a szociáldemokraták mégis ezeket és csak ezeket akarták kiirtani.

Politikánk, társadalmi életünk teljesen züllött volt, mert akármennyire jóllaktunk vele, folyton a liberálizmussal traktáltak bennünket!

Liberálizmus volt számunkra még a Habsburgok elnyomó uralkodása is, mert ez is – magasabb érdekből – azok érdekeit szolgálta, akik vérünket szívták. Liberálizmus volt Vázsonyi nemzetségének egész sajtója, mely mindent kiirtani igyekezett, ami keresztény és igazán magyar.

Nem törődött itt a szegény emberrel senki sem. És senki sem lehelhetett itt, aki ennek a sajtónak nem tetszett. Egy Apponyi gróf, ez a világ-tekintély, itt nem juthatott szerephez, mert a sajtó letörte.

És letört mindenkit. Csak azokat a gyász-magyarokat nem, a Lovászyék elődeit, akik hajlandók voltak „liberális” politikát csinálni.

Most végre elkövetkezett volna a keresztény Magyarország ígérete. Ez pusztulást jelent a régi liberálizmus hívei számára. Ezért ragaszkodnak görcsösen a hatalomhoz.

Ideig-óráig tart a dicsőségük, a választás el fogja söpörni őket. De ők elég lelkiismeretlenek, hogy addig is uralkodni akarnak. Ki akarják üríteni még az élvezetek utolsó poharát.

Clerk úr, öntől függ, hogy ezért a pár percért, míg a magyar nép haragja végig söpör rajtuk, érdemes-e szóba állani velük; érdemes-e a keresztény magyarság diadalát föltartóztatni, szenvedéseink óráit meghosszabbítani.

Mentse meg lelkeinket és áldott lesz neve magyar földön.

És ha mégis ki kell ürítenünk fenéig a keserűség poharát, tudja meg a világ, hogy elpusztulunk; de mégis az fog történni, amit a magyar nép akar.

A magyar nép pedig keresztény Magyarországot akar!

A helyzet¹⁰⁹

Az a válság, melyet az utolsó hetekben átéltünk, s amely végeredményben koncentrációs (vegyes, vagyis keresztény-nemzeti és nem keresztény úgynevezett liberális tagokból álló) kormány megalakításához vezetett, minden ízében szemeink előtt játszódott le. A nagy közönség mégis tájékozatlannak látszik az eseményekkel szemben.

Vannak, akik mindabból, ami történt, a keresztény-nemzeti irányzat bukását olvassák ki s rosszat sejtjenek. Sokan nem ismervén az okokat, melyek ország élén átló hazafiak cselekvését, némi részben való megalkuvását irányították és előidéztek, talán igazságtalan bírálatot is mondanak. Tájékoztatásra mindenesetre szükség van.

Nincs ok az aggodalomra. Csak formáság az egész, ami történt. Lényegben maradt minden a régi; sőt ami változás esett; javunkra szolgálhat.

Magam is részt vettem a megoldást előkészítő tárgyalásokon Sir Clerk-nál. Minden benyomásom, melyet így szereztem, csak arról győzött meg, kétségbeesésre nincs ok.

Sir Clerk rokonszenvvel volt mindenben sebünkre. Nyíltan bevallotta, hogy Magyarországon a „keresztény-nemzeti kurzusé” a jövő; és ezt addig, míg a választásokon nyíltan diadalt nem arat, nem ismerheti el az ántánt. Az ántánt népei – úgymond – szintén sokat szenvedtek a háborúban. Állandó békét akarnak, minek biztosítéka szerintük az, hogy a titkos diplomáciát meg kell szüntetni s oly kormányférfiakat szabad csak hatalomra engedni, akik a nép érzelmeit és akarátát képviselik. De szükséges is, hogy a békét oly kormány kösse meg, amelyben az ország minden számba vehető néprétege képviselve. Az ántánt ilyennek a Friedrich-kormányt nem ismerheti el, már csak azért sem, mert Friedrichről az a hiedelem,

¹⁰⁹ *Veszprémi Hírlap*, 1919. november 6. 1.

hogy Habsburg-párti, a Habsburgok vissza hozatala pedig veszélyeztethetné a béke állandóságát. Kérte az értekezleten megjelenteket, hogy hazájuk érdekében is, hogy a béke mielőbb létrejöhessen, teljesítsék az ántánt kívánságait. Hajlandónak mutatkozott elismerni még olyan kormányt is, melyben Friedrich is helyet foglal, csak elnök ne maradjon, s nem volt kifogása az ellen sem, hogy a keresztény-nemzeti kurzus biztosítása céljából minden fontosabb miniszteri tárca s általában a tárcák nagy többsége a keresztény pártoknak jut. Ígérte, hogy ha ily kormány alakul, azonnal visszarendeli a románokat a demarkációs vonal mögé, s egyébként is segítségünkre lesz. Hangsúlyozta, hogy mindössze pár heti átmenetről van szó. Ha a nemzetgyűlés összeül, olyan kormányt alakíthat, amilyen tetszik. Az ellen nem lesz kifogás.

Figyelmeztetett arra, hogy érdeke a keresztény pártoknak is (Egyesült kisgazda- és földmives, s Keresztény nemzeti egyesülés pártja), hogy ne csak maguk vezessék a választást, hanem oly kormány, melyben liberálisok is vannak, mert az, amiben, ha a keresztény-nemzeti irány győz, ami is valószínű, senki sem támadhatja meg sem künn, sem bent a választások hitelességét; de jó a vegyes kormány azért is, mert különben a békekötés egész ódiума a keresztény pártokra hárul.

Eloszlatni igyekezett azt a tévedést is, mintha az ántántnak sürgősebb volna a béke, mint nekünk, kiknek sem valutánk, sem közlekedési eszközeink, nyersanyagunk, szenünk stb. nincs. Védekezett az ellen, mintha az ántánt belügyeinkbe akarva avatkozni, csak természetes – úgymond –, hogy joga van feltételként szabni, hogy mily kormánnyal hajlandó békét kötni. Ellenséges érzülettel nem viseltetik velünk szemben, szenvedéseiben tisztelni tanulta bátor és tiszteletreméltó népünket, sajnálná ha – az ántánt kívánságainak elutasítása miatt – a rokonszenvenél egyébbel nem lehetne segítségünkre.

Sir Clerk szavai mély benyomást tettek. Látszott, hogy az illetékes politikusok nagyobb része (köztük Horthy fővezér is) hajlik a békés kibontakozás felé, ami néhány vérmesebb politikus ellenkezése dacára, miután maga Friedrich István, is hajlandó volt távozni, végre sikerült is.

Most tehát van néhány. „liberális” (nem keresztény) pártbeli politikus is a kormányban, viszont sok millió magyar testvérünk szabadult fel a románok igája alól, mely csak azóta kezdett valamivel könnyebb lenni, mióta a velünk érző Sir Clerk lábát földünkre tette.

Ilyen áron valahogy csak elviseljük azt a csapást, hogy a keresztény-nemzeti kormányzaton egy kis rést ütött. (Pár hét alatt betömjük azt a rést.) Most a rövidlátók, akik az ostromot intézték vagy helyesebben intéztették ellenünk, rövid idő kezdése, keservesen fognak pünkösdi királyságukra visszagondolni.

A keresztény-nemzeti irányzat győzelme feltartóztathatatlan, ha minden magyar ember megteszi, amit lelkiismerete diktál és a választásokig nem felejt el, hogy Bárczy István (Vázsonyi No. 2), nagyatádi Szabó István, a liberális földmivesvezér,

Károlyi volt miniszterei, a szociáldemokraták barátja, s Garami Ernő és társaik robbantották szét a keresztény blokk kormányát. Győzni fogunk! – Akkor pedig olyan kormányt alakítunk; amilyen – mint Sir Clerk mondja – nekünk tetszik.

Az a vakmerőség, hogy mikor a keresztény-nemzeti eszme vissza nem szorítható áradata tör elő mindenütt a hazai földből, mégis akadnak, akik szembe mernek szállni vele, legyen tanulság és ösztönzés számunkra, hogy végleges győzelmet kell aratnunk, mert ha csak kis erőhöz jutnak is ellenségeink, még vakmerőbbek lesznek.

Az ántánt olyan kormányt akar, amely a nép igazi érzelmeit és akaratát képviseli, ez pedig minden porcikájában keresztény és magyar lehet csak. Legyen tehát kedve szerint!

Annyi bizonyos, hogy Anglia támogatására még a keresztény kurzus mellett is számíthatunk. Sir Clerk-től távozva, egy angol újságíróval beszélgettem. Tájékoztattott, hogy az angol sajtóban heves harc folyik Magyarországért. Most ugyan rossz békét kapunk, mert elkötelezettség miatt Anglia is kénytelen lesz hozzájárulni a szerződéshez; de ez csak addig tart, míg ki nem tűnik, hogy a béke nem állandó. Akkor jön a revízió, melyben Anglia keze már szabad lesz, s majd gondoskodik róla, hogy a magyar béke állandó legyen, ami egyet jelent integritása visszaadásával, mely nélkül a magyar vulkán háborgása meg nem szűnhetik.

Beszéltünk arról is, hogy az angol népnek érdeke kibékülni a német néppel is; csak így lehet ránk, a kontinens belsejében, értékes az angol barátság, mert a 70-80 milliós német nép történelmi órájának, mikor az óriás újra feltápáskodik, csakhamar ütni kell újból és üt, mihelyt csak egyetlen baráttra akad bárhol a világon. Baj lenne, ha akkor lábai alá kerülnének.

Fuzió¹¹⁰

Írtam egyszer már a „V. H.” [Veszprémi Hírlap] hasábjain ez alatt a cím alatt.¹¹¹ Akkor régen..., mikor nagyatádi Szabó István a Károlyi-pártba lépett, vagyis vele pártja megkérdezése nélkül fuzionált. Akkor még magam is pártjába tartoztam, de a fúzióba nem követtem. Nem követte három-négy hívén kívül senki sem, mert mindnyájan éreztük, én világosan láttam, hogy a vezér csak azért, hogy miniszter lehessen, eladta a földműves népet, idegen szekér-rúdja mellé fogta.

Különösnek találtam, hogy épp abba a Károlyi-pártba lépett be, melynek programja – Hock János ékes szavával – fennen hirdette, hogy a „nemzet védőpajzsa” csak a: Károlyi-párt (mely néhány száz budapesti emberből állt), a szociáldemokrata

¹¹⁰ *Veszprémi Hírlap*, 1919. december 2. 1–2.

¹¹¹ *Veszprémi Hírlap*, 1919. március 4. 1–2.

párt és a radikális-párt (a zsidó intellektüellek pártja); ellenben a földmívesek pártja nem, mert – mint Hockék megvető gesztussal mondták – a földmíves nép nem csinálta a forradalmat. (Akkor ugyanis a forradalomcsinálás, mely miatt Erdély és a Felvidék s ki tudja még, mi minden nem, szegény hazánk maga is szinte egészen elveszett: nagy érdem volt!)

Nagyatádi Szabó István most megint fuzionált, pártjával belépett sokorópátkai Szabó István pártjába, az Egyesült kiscgazda- és földmíves-pártba, melynek mostantól Országos kiscgazda- és földmíves-párt a neve.

Ezt a lépését nem lehet hibáztatni. Nyereség az országra. Nem azért, mert végre ő is rátalált a helyes útra, mikor most már ő is a keresztény Magyarország ábrándos, szép ígéretföldje felé ballag; hanem azért, mert most már nem áll útjában annak, hogy Magyarország legkeresztényebb és legmagyarabb, de számra is legnagyobb néposztálya, a magyar földmíves nép, végre egyetlen egységes táborba tömörüljön.

Személye bizony nem nyereség. Megtérese nem is lehet őszinte, mert aki azelőtt nem tartotta szükségesnek hangosan hirdetni, hogy ez az ország keresztény és magyar, sőt – mint ő – azt vallotta, hogy „az egyházak melegágya minden bűnnek”, az ma sem lehet igazán keresztény és magyar; legfeljebb ügyes alkalmazkodó, aki belátja, hogy mikor már nem lehet másról szó, neki is muszáj keresztény politikát csinálni. A magyar gazdaságban megszámlálhatatlan a sokasága azoknak, akik jellemre, észre és tudásra nézve is különbek, mint ő. Méltó vezetői lehetnek a földművelő népnek Lépése mégis nagyjelentőségű, dicséretes és örvendetes, mert a mögötte álló s vele jövő kisebb-nagyobb tömegek becsületes magyarok, kik ellen kifogás nem tehető s azért is, mert a mi szegény népünk bálványimádó. Akit egyszer szárnyaira kapott a hír, azt követi tüskön-bokron.

Szomorú példáját láttuk Károlyi gróf bálványozásában. A grófi bálvány ugyan ledőlt s bár árnyékában húzódott meg a mi hősünk is, hiszen engedelmes –, a kommunizmusig, a hóhéralomig hű minisztere volt, csodálatosképp őt még sem ütötte agyon. Megmaradt bálványnak, mert csizmája volt. Naiv népünk, bár – dicséretére szolgáljon – csak kis része, nem hagyta el bukása dacára – a csizmái miatt. Mintha az ország kormányzásához nem ész, erős magyar szív és tudás, a becsületesség erénye, hanem a csizma lenne a legszükségesebb valami.

Felekezeti szempontok is, mint Tisza gróf idejében is, óvták a bálványt. Nem vethetett olyan nagyot, hogy hitsorsosai meg ne bocsátották volna. Mentek utána itt-ott s ez szétbontotta a sorokat.

Most ennek – hála a jó istennek – vége van; a fúzióval az egész magyar keresztény földmíves nép végre egybeolvadhat. Ezért nagy nyereség, hogy ha jó későn is, végre nagyatádi Szabó István is – sok görbe kalandozás után – a keresztény Magyarország áldott ígéretföldjére lépett. Jól esik megállapítani ezt kis lapunk hasábjain, mely hosszú időn át egyetlen szóvivője volt az országban – igen nehéz időkben

– annak a földművespolitikának, melynek most a kemény fejű somogyi Koppány is végre behódolt. (Mi lett volna, mennyi szenvedéstől menekült volna meg az ország, ha nagyatádi Szabó István akkor el nem hagyja a földműves népet!)

A meghódolás még mindig nem feltétlen. Átjött a keresztény, nemzeti táborba; de azért sokorópátkai Szabó Istvánt, pártjának volt alelnökét, aki ezt a tábort összegyűjtötte s vezette a győzelemig, – úgy látszik – nem ismert el vezérének. Csak erre magyarázhatjuk azt a sajátságos tény, hogy most – a fúzió után – egyszerre négy vezére (primi inter pares) van a pártnak: sokorópátkai Szabó István, Rubinek Gyula, Mayer János és ő.

Ha arról lesz kérdés, ki után menjünk, amikor majd nem lesz mindegy, merre menjünk, kit fogunk követni? Könnyen válságba kerülhet a párt, mely most azzal, hogy nagyatádi Szabó Istvánt sorai közé fogadta, mint valamikor Trója a falovat, rehabilitálta a régi, rossz úton, egész a Károlyi-féle miniszterségig tévedt vezért. Ki áll jól, hogy egy napon megint pártot nem üt, alkalmas kortespillanatban szét nem ugrasztja a pártot s vele a földművesség egységét? Egyszer már a múlt télen jártunk így vele a kisgazda- és földművespárt fúziójakor. Ott hagyott bennünket. Elment miniszternek...

Jöhetnek válságos idők, mikor az ország érdeke azt követeli majd, hogy a parlament ilyen vagy olyan népszerű igények, önző vágyak ellen állást foglaljon. Ki fogja megakadályozni, hogy akkor nagyatádi Szabó István a tomboló vágyak élére álljon, ha az ország pusztulása lesz is az ár? Egy napon sokorópátkai Szabó István is magára maradhat. Nem lesz rá szükség a sok vezér között.

Ne adja Isten, de félni lehet, hogy a rehabilitált, a nép bizalmában visszacsempészett ember kit akkor már nehéz lesz régi bűnökért bevádolni, meg fogja ragadni a csábító pillanatot s viszi magával a tömegeket oda, ahová (a romlásba) a tavasszal vitte. Mert – nincs az másképp – a magyar földműves nép is a többi magyarral csak azért került egy szép napón rablók uralma alá – emlékezzetek, – mert míg vezéré a bálványt – vak bizalommal, kábultan követte, nem vette észre a vihar közeledését Megnyugtatta, hogy vezére ott van a kormányban; hogy lehetne akkor baj? (Ha fegyverbe hívta volna a falu népét, melyet engedett előbb észrevétlenül lefegyverezni és végül a hadseregből is kirúgni, Kun Béla soha sem lehetett volna ezen a földön úrrá.)

Bármennyire tanácsos és hasznos volna, nem tudok oly emberben bízni, aki mikor ebből volt haszna, megtagadta kereszténységét és magyarságát is; elárulta azokat, akiknek bizakodó, becsületes tekintete feléje, akkor még csak feléje fordult. Még két hónap előtt is csak oly feltétellel akart fuzionálni pártunkkal, ha a keresztény blokkból kilépünk...

Mennyire más azoknak és első sorban a keresztény földműves párt vezérének, sokorópátkai Szabó Istvánnak hazafisága. Kezet nyújtottak a megtérőnek, mert a

haza érdeke kívánta így. Szemük előtt a földműves nép egysége lebegett szent célként, mely egyedül mentheti meg az országot. Inkább megalázkodtak!

Nekem is ez volna kötelességem. Szép szavakban kellene ünnepelnem azt, aki most Canossába jár. De én másod-harmad magammal a fúziót – erkölcsi szempontból – végig elleneztem. Meggyőződésem ma is az, hogy a földműves nép egységét végre másként is megteremthettük volna és pedig ha később is, – hosszabb időre. Addig beértem volna azzal, amit Széchenyi vallott, álljon egy párt egy-két, akár egy emberből, de az talpig becsületes férfi legyen: győznie kell. Azt hiszem, hogy ezért jogomban van az örvendezést addig halasztani, míg a megtérő hitéről erősebb próbát tesz, mint az, hogy most célszerűségéből nagy sokára hozzánk simul. Majd akkor megbocsátok én is neki. S szeretettel veszi fehér lapjára nevét ez a kis újság is, mely először pártolt el tőle akkor..., s utoljára szűnt meg a földműves nép igaz érdekeiért küzdeni – ugyanakkor...

De azért csak nyugodjék meg abban mindenki, ami történt. Bármily kényszerből, ezúttal is a keresztény-nemzeti eszme győzött. Ha ezt a győzelmet ki tudta erőszakolni, elég erős lesz arra is, hogy a győzelmet örök időkre biztosítsa.

A földműves nép egységét másként nem lehetett most biztosítani, mert hiába intettük testvérpártjainkat (a ker. szocialista és ker. nemzeti pártot), hogy ha a falu népét vagy csak egy részét is elhódítani igyekeznek tőlünk, mert igyekeztek és igyekeznek és nem maradnak meg tereimükön, a városokban, ez olyan békekötésre kényszeríthet bennünket, amelytől magunk is félünk. Mégis felvették velünk a küzdelmet úgy, hogy sok helyen ellenük s a beolvadás előtt még „liberális” Nagyatádi-féle párt ellen is küzdenünk kellett volna. Ki tudja, ki lett volna a győztes? Hiszen sok helyen a testvérpártok kortesei még azzal is nehezítették dolgunkat, hogy nem vagyunk keresztény párt.

A mi pártunk keresztény és nemzeti párt volt, inkább az, mint minden más párt, mert a magyar paraszt más, mint keresztény és magyar, nem lehet és nem is volt soha. Ismeri és tiszteli a tekintélyt is, mely nélkül kormányzás nem képzelhető. Józan is, emberségesebb is, mint a világ akármelyik szocialistája. Csak szeretettel kell feléje közelíteni.

Miért törekedtek akkor mégis más pártba hajtani, mely magyarabbá, keresztényebbé és jobbá úgy sem tehetné? Talán azért, hogy a felelet most a fúzió legyen reá?

Faragott istenek¹¹²

Nem volt elég a közelmúltak szomorú tanulsága. Útvesztőbe tévedt újra a magyar politika. A már-már elviselhetetlen nyomor enyhítése, a termelő munka megkezdése, valutánk rendezése lenne, lett volna már hónapok előtt, mikor újra a magyar lett hazájában az úr, a legelső és legsürgősebb feladat. Igaz, rettenetesen nehéz feladat, mert azt a rombolást, amit a kommunizmus végzett, évek szorgalma és tetteje is alig pótolhatja. De ez csak annál jobban kihívja és sürgősebbé teszi a kötelességteljesítést. Minél kedvezőbb és mielőbbi béke megkötése, aztán megmaradt kis földünk és széttépett nemzeti létünk, szétszórt szegényes kis holmink összeszedése, számbavétele, rendezése és alkotmányos államéletünk megkezdése lett volna a további teendő. Mindez csak átmenet, előretörés a legnagyobb, minden jó magyar számára örök és állandó cél felé, hogy hazánk területi és hatalmi integritását (épségét), régi nagyságunkat és boldogságunkat visszaszerezzük s nemzetközi függetlenségünket az idők végéig biztosítsuk.

Egyik irányban sem láttunk eddig határozott, egész lépést. (Az új kormánynak még nem lehetett elég ideje rá.) Személyes érdekek felszínén tartásával, egyéni hatalmi törekvések támogatásával, párthatalmi villongásokkal és hogy szép legyen a látszat, hiú makacskodással, hogy majd így, majd úgy megmutatjuk..., csak a magunk erejében bízhatunk..., stb., vesztegettünk el drága hónapokat, hogy végre, miközben a román megszállás terhét hordta sok millió szenvedő magyar s a nyomor is egyre terjedt, mert határaink lényegében blokádnál állottak, mégis csak teljesítsük, amit ellenségeink diktálnak.

Nem pusztán csak a hideg ész, meleg szív, a hazáért való aggódás s a lelkiismeret hajtotta hónapok óta (azelőtt még kevésbé) szomorú történelmünk óramutatóját. Lényeges és lényegtelen közt nem tudtunk különbséget tenni. A személyes érdeket nagyon is azonosítottuk a haza érdekeivel.

Ha nem feszítjük szakadásig a húrt, ha előbb belátjuk, hogy nem lehetünk nagyobb legények, mint Németország s félünk kell nemcsak Istentől, hanem a győző hatalmaktól is, hónapokkal előbb (minden perc drága volt!) szabadult volna sok millió magyar a román iga alól és menekült volna meg attól, hogy rongyaiból is kifosszák. Csak az volt az ár, amit végre is megfizettünk, hogy – a keresztény nemzeti kurzus veszélyeztetése nélkül és csak a választásokig kormányunkat restauráljuk. Mihelyt ez megtörtént, lám visszaparancsolták a román rablókat...

Úgy mondták akkor és mondják ma is, hogy a keresztény és nemzeti irányzat biztosítása végett kellett előző kormányunk mellett mindenáron kitartanunk. Elérkezett a magába szállás órája. Nézzünk csak lelkiismeretünkbe ha van még és el

¹¹² *Veszprémi Hírlap*, 1919. december 7. 1.

kell pirulnunk, mikor áltatjuk magunkat és ami még nagyobb bűn, a nemzetet is. Egy pillanattal nem kételkedhetünk afelől, hogy a keresztény nemzeti szellemnek ahhoz, hogy diadalra jusson, emberi kezek segítségére szüksége nem volt, attól a pillanattól, mikor a terror hatalma már megszűnt. Ez a szellem a lelkekben már megszületett és ellenállhatatlanná vált abban a pillanatban, mikor az első forradalom ködén keresztül látni kezdtünk. Később szenvedéseinkben csak még erősebbé dagadt s végre diadalt ült a maga erejéből akkor, mikor a keresztény magyarság ellenségeinek menekülniük kellett az országból.

A kommunista-ízű Peidl-kormány már születése pillanatában megbukott; percek kérdése volt, hogy helyéről szökjék, mert hatalomra nem támaszkodhatott. A felháborodás mindent elsöprő hullámai már félelmesen tolódtak feléje. Budapest kis részét kivéve, már az első pillanattól senki sem engedelmeskedett neki. A megszálló román csapatok parancsnokságának passzív viselkedése inkább, mint az akkor szereplő hazafiak kockázatos bátorsága adott csak az eseményeknek percekkel alig mérhető gyorsabb fejlődést. Minden csak az események logikája volt. Peidl-t és társait az események lökték félre –, és nem emberek, hacsak nem azok, akik hitükért és hazájukért meghaltak akkor, amikor még meghalni kellett...

Mindezt csak azért említem, mert némileg görögtüzes világításban látják sokan a dolgokat. E világításban egyes szereplők alakja igen nagyra nő; pedig ez a nemzet érdekében nem kívánatos. Úgy vagyunk vele, hogy ami jó földünkön történik, mindig emberek érdemének tudjuk be. Bálvánnyá emeljük azokat, bárkik legyenek, akiket a pillanat épp ott talál, ahol az események kirobbannak. Az alkalmi nagyságokat (sokszor merész játékosokat) aztán követjük vakon, habár talán öklükön kívül nem is kellett egyéb vagy még ez sem annak veszélytelen végrehajtásához, amit a történelem már úgysis elvégzett. Követjük őket, ha nincs is képességük arra, hogy az államélet egész területére s az ország jövőjébe vetni tudjanak messze tekintetet; megyünk utánuk vakon, akár hivatottak arra, akár nem, hogy milliók sorsát intézzék. Bálványokat imádunk.

A bálványimádó népek szomorú sorsa, hogy épp azért, mert hisznek a gyarló emberek emberfölöttiségében, kedvükért sokszor tévesztik össze a haza érdekeit személyek érdekeivel. Gondolkodásuk, érzelmeik, eszméik, vágyaik, egyéniségeikből folyó törekvéseik, sokszor indulataik és szenvedélyeik is a politika homlokterébe kerülnek s azonosítatnak az ország nagy érdekeivel.

Ezt látjuk ma is. Messze vagyunk még attól, hogy államformánk kérdésével higgadtan foglalkozhassunk. Még messzebb attól, hogy kit válasszunk meg királynak. Mégis, pedig előbb betevő falattól, foszladozó ruhánk pótlásáról, szobánk melegéről kellene gondoskodnunk, ezek a kérdések izgatják máris az országot s kötik le milliók érdeklődését. Csak azért, mert divatban levő egyik-másik politikusunk nem tudja türtőztetni türelmetlenségét; ami neki jól esik, érzelmeinek és talán érde-

keinek is megfelel, sietve amellé igyekszik hangolni az egész nemzetet. Még értékes politikusaink is beleesnek ebbe a hibába, nem is említve azokat, akik más boldogságot, mint a trón körül sütkérezni és henyélni, elképzelni sem tudnak. Folyik már a harc. Egyik részről a Habsburgokért, a másikon az angol mesekirályfiért.

Ma azonban lelkiismerettel az államforma s különösen az uralkodó személyének kérdését felvetni nem lehet. Egy cél: az integritás nagy ügye, aminek látószögéből mindent néznünk kell. Ha a királyság adhatja csak vissza régi nagyságunkat, legyenek királypártiak; ha pedig a köztársaság, csak ezért hevülhetünk. Reánk nézve ma – az integritás magas szempontjából véve – üzlet kérdése az egész.

Még nem látunk tisztán és nem tőlünk függ az elhatározás. Nyugat felé kell tekintenünk. Ott diktálnak, onnan kell félnünk, hogy ha nem tetsző lépést teszünk, nehéz helyzetünket még nehezebbé tesszük.

Népünk ma – tagadhatatlan – királypárti. De féltő, hogy csak azért, mert angol herceget ígértek neki... Kérdés, hogy a Habsburg házat illetőleg is így érez-e. Ma még semmi esetre sem, mert – egyebektől eltekintve – Habsburg házi uralkodótól nem lehet várni integritásunk visszaállítását. Ha csak később nem, – háború révén...

Lehet, hogy valamely kedvelt politikus temperamentuma mégis magával ragadja majd az egész magyar népet s viszi magával, amerre neki magának van kedve menni; de aztán jöhet a kiábrándulás és még előbb a szomorú pártoskodás.

Százfelé szakadhat népünk. És végül is, ha nem szerencsésen választunk, ránk sújthat ellenségeink retorziója is. Leszünk és maradunk Liliputi-ország. Egyelőre végzetünk mások kezében van. Nem lesz pénzünk, ruhánk, szénünk és sok minden egyébünk sem...

Várjunk tehát, míg tisztul a látóhatár. Ezt követeli az ország érdeke, pedig csak ez szabhatja meg s nem politikusaink érzelmei, érdekei és jövő álmai, merre kell mennünk. És mégis úgy lehet, hogy nem az ország érdeke lesz a döntő... Ezért nem jó, ha bálványokat faragunk magunknak...

1920

Rupert Rezső nyilatkozata¹¹³

Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő ma este nyilatkozatot tett közzé; amelyben a következőket mondja:

A Szózat, az Uj Nemzedék és örgróf Pallavicini támadásai igaztalanok és célzatos beállításban foglalkoznak parlamenti beszédemmel. Ezzel szemben az igazság

¹¹³ *Világ*, 1920. június 11. 2.

az, hogy csak az egyes tisztek atrocitásai ellen nyilatkoztam és a teljes jogrend hely realitását követeltem, mint gróf Apponyi is. Az atrocitások felburjánzását arra veztettem vissza, hogy nincs szabad sajtó, mely a köztisztesség terrorja alá helyezhetné és megakadályozhatná a visszaéléseket. Megállapítottam azt a tényt, hogy mikor a nemzeti hadsereg jöhetett, a polgárság már felszabadult a terror alól részben román támadás, részben a polgárság passzív ellenállása, részben a bolsevizmus gonoszsága miatt. Így nincs senkinek joga állítani, hogy a nemzetgyűlés nem a polgárság, hanem a hadsereg teremtménye. Ugyanis sokszor állítják a parlament tekintélyének csonkítása végett, hogy nincs joga kritikát gyakorolni a fölött a hadsereg fölött, melynek létét köszöni. Antimilitarista nem vagyok. Míg a világ fele fegyverben áll, batorság volna a fegyverkezésről lemondani. Úgy hallom, hogy Pallavicini örgróf izgatással vádolt. Azt hiszem, lázító maga az éhség és a hideg.

A magyarországi regresszió ellen

A numerus clausus törvény elfogadása alkalmából!¹¹⁴
Írta Rupert Rezső, a magyarországi Nemzetgyűlés tagja.

A magyar nép unatkozik – mondja Rupert Rezső¹¹⁵

Munkatársunknak ma este alkalma volt hosszabb beszélgetést folytatnia Rupert Rezsővel, akinek felszólalásai a nemzetgyűlés legnagyobb eseményei voltak az utolsó hónapokban. Rupert Rezső kifejtette nézetét a politikai helyzetről s többek között a következőket mondta:

A jelenlegi politikai helyzetből önként következik egy új, nyugodt színezetű kormányzópárt kialakulása, már csak a békeszerződés ratifikálásának körülményei miatt is. Nem vagyunk ugyanis hajlandók továbbra is egy pártban maradni azokkal az elsősztályú hazafiakkal, akik a pillanatnyi olcsó dicsőség kedvéért nem vettek részt a békeszerződés megszavazásában és akik bennünket ezáltal másodosztályú hazafiakká szerettek volna degradálni. Hangsúlyozni kívánom, amiben azt hiszem a jóhiszeműek egy pillanatra sem kételkedtek, hogy valamennyien szívesen áldoztuk volna életünket az ország javáért, ha úgy láttuk volna helyesnek, hogy a békeszerződést nem szabad elfogadni. Tudtuk azonban azt, hogy a békeszerződés ratifikálásának elutasítása, a fegyverszünet felmondását és az ellenségeskedések új-

¹¹⁴ *Neue Freie Presse*, 1920. szeptember 22. (reggel), 1–2. Lásd: *Bécsi Magyar Ujság*, 1920. szeptember 23. Ruppert kurzus-ellenes cikke a *Neue Freie Presse*-ben. 5–6.

¹¹⁵ *Világ*, 1920. november 14. 3.

bóli megkezdését jelentette volna. Ezért fogadtuk el a békeszerződést és ezért akarunk minket most kedvezőtlen színben feltüntetni az elsőosztályú hazafiak.

[Itt egy bekezdést a cenzor törölt]

Új politikai pártok alakítása van a levegőben. Attól félek azonban, hogy ezek az új alakulatok is személyi momentumok alapján fognak kikristályosodni.

Amellett azt hiszem, hogy ebben az esetben egészen úgy, mint eddig, a személyi momentumok nem egyéni értéket fognak jelenteni, hanem hatalmi összeköttetéseket. Pedig ez az, amit végre valahára meg kellene szüntetni. Ezt értenék meg végre a politikus urak: a nemzetet kell megmenteni, a szó legszorosabb értelmében, a polgárok fizikai létét, nehogy az történjék velünk, mint ami a francia konstituantéval¹¹⁶ történt, ahol a nép megjelent a sorompóknál és véget vetett az egész alkotmányozó munkának. A francia nép megunta az alkotmányozó gyűlés munkáját és én úgy látom, hogy a magyar nép is unatkozik, nagyon unatkozik.

Az alkotmányos kérdések megoldása izgatja most újból a kedélyeket. Ebben a kérdésben nekem az az álláspontom, mindegy, hogy milyen, államforma, mindegy, hogy királynak vagy köztársasági elnöknek hívják-e az államfőt, a fontos, hogy a magyar miniszterelnöknek olyan hatalma legyen, mint Lloyd Georgenak van Angliában.

Nyilatkozat

A Veszprémi Hírlap Tekintetes Szerkesztőségének¹¹⁷

Tisztelt Szerkesztőség!

Lapjuk [Veszprémi Hírlap] f. hó 21-iki számában „A Landau- ügy” felirattal cikket közölnek, mely valótlanságokat tartalmaz. A közleménnyel szemben, minthogy aposztrofálnak, úgy magam nevében, mint özv. Landau Adolfné nevében is, mint jogi képviselője a St. 20. §-a alapján kérem a következő helyreigazítást:

Valótlan, hogy néhai Landau Adolf Schüssler Rezső irodakezelőtől jogellenesen iratokat kapott. Valótlan, hogy neki az elhalt 30.000 korona jutalomdíjat adott, hogy Izsákon, mint vizsgálóbíró őt a zárlat alatt álló Dobé-féle ingatlanba beültesse. Valótlan, hogy beültette, s hogy a zárgondnoki pecsétet megsemmisítette vagy a zárgondnokot elmozdította.

Ezzel szemben a valóság az, hogy néhai Landau Adolf a Dobé Nándor által megkárosított többi hitelezővel való megegyezése alapján megkapta Dobénak

¹¹⁶ Alkotmányozó nemzetgyűlés a francia forradalom idején.

¹¹⁷ *Veszprémi Hírlap*, 1920. november 25. 1.

bűnügyi biztosítási végrehajtás alá vett ingóságait, többek között Izsákon a Bán Jenő-féle szőlőben levő borait. Ezeket a budapesti kir. büntetőtörvényszék vizsgálóbírója 1920. március 19-én kelt B. 7618/19.-1919. sz. jogerős végzésével a végrehajtás alól feloldotta, s néhai Landau Adolf rendelkezésére bocsájtotta. Erről pedig a kecskeméti járásbírósgot s Izsák község előljáróságát hivatalosan is értesítette. Néhai Landau Adolf a bort a honvédelmi minisztérium tiszti étkezdéjének eladta; átadni azonban nem tudta, mert mikor emberei a bort elhozni akarták, Balogh Ferenc nevelő és két tanítványa őket Izsákról kiverték. Ekkor

Rupert Rezső

A sajtótörvény értelmében a helyreigazítás nem tehet nagyobb-terjedelmű az eredeti közleménynél. Miután a nyilatkozat hosszabb, a többlet közlését mellőzzük.

Szerk.

1921

Problémák¹¹⁸

Ha egy pillanatra feledni tudjuk a háborúvesztés nagy tragédiáját és elgondolkozunk azon, amire az új év kezdetén minden okunk megvan, hogy sok nagy bajunknak még mi egyéb forrása is lehet: aligha találhatjuk meg azt másban, mint a testvérviszályban, amelynek közepette most már évek óta egyik anarchia a másikat váltja fel társadalmi és állami életünkben egyaránt. De végre is a testvérviszály, ez a turáni átok is csak okozat. Ha mélyebben nézünk a bajok gyökeréig, azok végső okát alighanem abban az atavizmusban kell meglelnünk, hogy majd egy fél ezredéven át, idegen hatalomtól függve, elszoktunk az önállóságunktól, az autonóm gondolkodástól: nagyon is hozzászoktunk az engedelmességhez és ahhoz, hogy politikai gondolatainkat készen kaptuk egy felettünk álló felelőtlen gondviseléstől, amellyel szemben mindig tehetetlennek éreztük magunkat. Minden nemzetnek legnagyobb átká: a pesszimizmus vett rajtunk erőt, az a reménytelen predesztináció, hogy úgysem változtathatunk a dolgok rendjén. A bajok súlyát azért csak éreztük, visszahatásuk azért csak jelentkezett. Nagy tehetetlenségünkben azonban mit tehetünk volna mást, rúgtuk, haraptuk egymást, másutt kerestük mindig a hibát és a felelősséget, mint ott, ahol volt, ahol azonban azt találunk nem volt szabad. Kisszerű viszonyok közé szorítva, fel nem emelkedhettünk állami életünk öntudatosságára, mert nem lehetett, elszoktunk attól a gondolattól, hogy felelősség terhel bennünket,

¹¹⁸ *Világ*, 1921. január 4. 1–2.

a milliókat is mindazért, ami történt. Ily körülmények között, nemcsak öntudatos nép, hanem olyan államférfiak is teremhettek Magyarország földjén, akik a nagy viszonyok között helyüket megállhatták. Egy-kettő csodálatosképp mégis kimagaslott, de mit ér, ha a tömeg nem érti meg őket? A többi csak olyan, mint amilyen a múltban volt. Egymástól való féltékenykedés és érvényesülési vágy minden erőnyük. Ez is atavizmus, azért nem tűnt fel.

Még ma is fogva tart bennünket a megszokás. Nem tudunk, talán nem is akarunk a magunk lábán állni. Sorsunk intézésének hatalma a kezünkbe került és apró viszálykodással töltjük az időt. Vagdalkozunk jobbra, balra. Képzelt rémképek ellen hadakozunk. Eszünkbe se jut, hogy végre állam vagyunk, nagykorúak, akik már sok mindenben azt tehetjük, amit akarunk. Elfelejtjük, hogy végre nincs szükségünk erőtlen utcai tüntetésekre, pótolni hatalmi tehetetlenségünket. Nem érezzük át még a felelősséget és nem érzik át ezt különösen a milliók. Megelégszenek holmi görögütözes káprázattal, a megszokott gondviselészerű gyámkodással, ahelyett, hogy gondolkoznának és a felelősséget éreznék, bíráló szemmel néznék az eseményeket. A kritikai szellem hiányzik közéletünkéből, mely nélkül pedig egészséges közhangulat – amely irányít, erkölcsi erejével még a legfelsőbb fórumokon is beavatkozik és a bajokon segít, előbbre löki a fejlődést – nem keletkezhet. S a hatalom lassan-lassan a nép szemében megint idegen öncéllá válik, amellyel szemben cselekedni, a milliók jogait követelni nem, hanem mint már megszoktuk és hiszszük, csak lázadozni, békétlenkedni, társadalmi mozgalmakkal felelnünk lehet. A megmentő kezdeményezés, cselekvés, a jövő nagy útjára előre vetett s a következményekkel is ridegen számító belátás helyett, nagy pesszimizmusunkban, hogy úgy is minden mindegy, újra inkább regényes kalandok útjára tévedünk, újra belső hatalmaskodástól, osztály- és felekezeti viszályoktól várjuk a csodát, mely fáradság, gond, szenvedések túrése és munka nélkül minden bajunkból kiségit. Folytatódik az a romantika, mely évszázadokon keresztül csak panaszkodó sérelmi politikára kárhoztatott bennünket, melyben sok és szép volt a dörgés és villámlás, hogy presztízse alá lophassuk nemzeti önállóságunk létezésének hitét, de úgyszólván semmi sem volt a valóság, semmi sem volt olyasmi, ami akaratumk érvényesülését jelentette. Ma is fázunk a kegyetlen valósággal szembenézni, következményeivel számolni, mintha a bajok egy csapásra megszűnnének, ha észrevenni nem akarjuk őket.

Legjobb talaj az ilyen reménytelen helyzet a kalandorok számára. Arra, hogy újra faragott isteneket állítsunk magunknak, akik gondviselésük alá helyeznek, jelszavak jármaiba fognak bennünket, hogy mint annyiszor, most is kiábrándulás, keserves csalódás legyen a dolog vége. Csak legutóbb 1918 őszén állítottunk ilyen bálványt, istenkísértés lett volna akkor csak egy ujjal hozzányúlni valakinek. Senki sem akarta látni a csapást, mely pár hét múlva a bálványimádás után ránk szakadni készült, csak amikor itt volt, akkor eszméltek rá és akkor látták a legtöbben, hogy

a bálvány agyagból volt, az első kis szélrohamra ledőlt s majdnem agyonütötte a bálványimádó nemzetet is. A láng körül csapongó lepke meg-megújuló végzetét ismételjük, alkotmányrevízióról, a királykérdésről, a főrendiház reformjáról és a többiről folytatunk szenvedélyes, emésztő vitákat.

Nem vesszük észre, hogy elsősegélyre szorulunk, hogy maholnap millióknak nem lesz betevő falatja. Mi lesz a főrendiházzal, milyen új és új pártalakulások vajdúdnak: ez izgatja csak a kedélyeket, miközben a napi hírekben észrevétlenül húzódik meg az afféle kis hír, hogy a fa árát megint emelték métermázsánként négyszázhetvenöt koronára. Mi lesz a királysággal, a legitimitással, szabad-e végre a szabad nemzetnek e kérdésben szabadon dönteni. Milyen alapon, a jogfolytonosság vagy a történetfolytonosság alapján: ez érdekel ma mindenkit. Csak az nem érdekel, úgy látszik, senkit, hogy mi lesz; a nemzet életfolytonosságával, amely végre is talán fontosabb volna, mint a történeti folytonosság, és mi lesz a magyar jövővel, mi lesz különösen azzal az egyetlen nagy gondolattal, amelyen kívül ma más egyébnek nem volna szabad magyart bántania: mi lesz a régi ország régi magyarságával, régi boldogságával.

Ez itt a kérdés. A lenni vagy nem lenni nagy problémája. Mégis ezt látjuk, hogy manapság azt is megnézik, ki az, aki segítőkészt a megmentés munkájában fel akarja emelni. Csak szabadalmazott tehetségeknek, kikiáltott keresztényeknek és próbás hazafiaknak szabad ma még a hazát is szeretniük. Mindegy, hogy azelőtt, mikor pedig még nehéz próbán mérettek meg, sokan közülük odadobták is magukat minden foglalkozásnak, amely nem volt sem keresztény, sem egészen magyar. Ma ők diktálják az iramot, ők ítélnek holtak és elevenek fölött, olyanok fölött is, akik nehéz, tövises úton, már akkor is Krisztust követték, amikor ők még csak Saulok voltak. Vannak, akik még arra is súlyt helyeznek, hogy fajilag magyar-e vagy sem, aki a hazán segíteni akar. Csak a minap üdvözölte feltételes bizalommal az egyik párt ünnepi szónoka az új pénzügyminisztert, mert fajilag magyar és csak azért és nem azért is, hogy rátermett és vállalkozott arra az óriási feladatra, amelyre vállalkoznia kellett. Isten ments, ha talán sváb vér is kering ereiben, mert nem volna szabad hazát mentenie, annyi ennek a hazának a sok más fia, aki életét áldozni is kész volna. Mi lesz így az integritásból? Ha szeretünk vagy gyűlölünk, ha a mindennapi kenyeret ajkunkhoz emeljük, mindig csak arra kellene gondolnunk, hogy nem szeretünk és gyűlölünk-e jobban, mint szabadna, nem harapunk-e nagyobb darab kenyeret, mint jutna, hogy mindenkinek jusson, mert ha nem tartunk mértéket, ha nem leszünk jó testvérek, mindez megárthat annak a nagy gondolatnak, amely egyedül mutatja az utat a magyar jövőre régi ígéretföldje felé. Mégis testvérháború dúl megmaradt kis földünkön. Eljutunk-e így az ígéretföldjére?

Eljutunk. Egyetlen erős reményünk mégis csak van: a dolgozó magyar nép. Ideig-óráig megtévelyeg, mégis olyan józan, jó, becsületes, szorgalmas és annyit

dolgozik, hogy még vezetőinek hibái sem tehetik tönkre az országot. A régi időkben is ő mentette meg mindig a hazát, mert mint Dessewffy József írta pár száz évvel ezelőtt: „Hatalmasai mindent elkövettek, hogy elpusztuljon.” Olyan a magyar nép is, mint Németország és Franciaország népe. Szótlanul, némán munkálkodik, politikusainak lármájával, viszálykodásaival, gyűlölködéseivel nem igen törődik. Nyugodt, nem adja oda magát féktelenkedő játékszerül. Mint százados tölgy kiáll minden vihart és tettek idején büszkén helyén áll akkor is, ha a vihar végigseperte és végigpusztította is a földet.

De addig még sok idő telhet el. Addig még sokat szenvedhetünk. Jó lenne mindezt megtakarítani. Sikerül-e? Ez attól függ, hogy észretérünk-e? Ne bántsuk egymást, ne idézzük fel a békétlenséget társadalmi és felekezeti harc szításával. Vegyük észre végre a kegyetlen valóságot, hogy szörnyű veszélyek közepette magunkra maradtunk és sok ádázabb ellenségünk is van itt magunk között is, mint akiket lelkiismeretlen demagógok annak hirdetnek.

Integritás! Ennek a szent gondolatnak kell ma izmaink és idegeink minden mozdulatát szentelnünk. És soha gondolatunk nem lehet más, mint hogy a mindennapi kenyeret minden magyar számára biztosítsuk. Meg kell mentenünk, ami még megmenthető, hogyha a feltámadásra üt az óra, legyen nép, amely feltámadhasson. Ha megmaradunk, ha csak annyian maradunk is, ahányan vagyunk, ha csak akkora darab földben gyökerezünk, amennyit a katasztrófák még meghagytak számunkra, feltámadhatunk. Egyéb tennivalónk alig is lehet, minthogy a végpusztulástól, melyet rövidlátó, önző és gonosz kalandorok, akik egy nemzet szerencsétlenségéből szerencsét akarnak kovácsolni, minden pillanatban felidézni készek, megmeneküljünk. Azután akár ölbetett kezekkel is várakozhatunk, a többit majd elvégzi a történelem.

Európa fele le van tiporva. Több mint százmilliónyi nép. Lehetetlen ilyen nagy börtön falait megőrizni, vagy belepusztulnak azok is, akik őrzik. Belefáradnak abba, hogy kénytelenek mindig erősebbnek lenni. De hiszen abban a pillanatban, mikor a győzelem kivívatott, máris megváltozott az egész világhelyzet. Máris düledezni kezdtek a csak akkor éppen elkészített börtönfalak. Csak egy gondolatot ragadok meg. Egyszerű logika. A tengereitől megfosztott Németország abban a pillanatban, amikor mint tengeri hatalom megsemmisül, máris természetes szövetségesevé vált Angliának, amely kétségbeejtő szigetmagányával egyenesen utalva van arra, hogy keleti partjai, melyek nélkül nem táplálhatja magát, biztonságban legyenek. Ki nyújthatná neki ezt inkább, mint Németország és talán mi is egy kevésbé. Ezáltal a tőle keletre elhelyezkedő tengeri hatalmakat, melyek riválisai, amelyekkel előbb-utóbb konfliktusai támadhatnak, sakkban tarthatja. Sehol nem keresztezzük érdekeit, miért ne kereshetne bennünket. Ez nem terv, amiről beszélek és nem program, még csak nem is kezdeményezés. Én egyikre sem vállalkozhatom, ez csak elméleti

lehetőség, mely, ha a népek békéje meg nem váltja a világot, ami igaz kibékülés nélkül nem lehetséges, végre is realizálódni fog. Az angol nép nem szentimentális természetű. Érdekeit kegyetlen józansággal szokta felismerni. Miért ne keresne oly barátokat, akik egyúttal nem versenytársak. Valami kis feszélyezettség, a közelmúlt emlékei még visszatartják ettől, de egy-két év olyan nagy idő, amely minden romantikát szerte szokott oszlatni. Más alakulások is létrejöhetnek. Mindannyi szinte előrelátható. Csak ott, ahol a történelem szálait szövögetik titkos erők kezei, egyéb meglepetések is rejtőzködhetnek.

A győzők országában is kibírhatatlan az irtózás attól a gondolattól, hogy újra kirobbanhatnak az események, melyek azután kockára vethetik a mostani győzelem minden eredményét. A világ nyugtalan lelkiismeretét valamiképpen le kell csendesíteni és ennek szükségét mindjobban érezniök kell a győzőknek. Csak a gyűlölet hagyjon kissé alább, békülni fognak, csakhogy elkerüljék a világ frontjainak újabb és újabb átcsoportosítását és az örökös rettegést. A helyzet olyan, hogy békülhetnek. A két nagy nép, a francia és német már megfizettek egymásnak. A közelmúlt történelméből mindketten nagy győzelmekre emlékezhetnek vissza. Kiköszörülték egymáson a csorbát. A revanche gondolata nem kísérhet többé. Mehet és boldogulhat mindegyik állam a maga útján anélkül, hogy mögötte ülne a sötét gond, a másiktól való félelem átka. Rengeteg jót jelentene ez Franciaországra is, hiszen neki annyi keresni és találni valója van másutt is, széles e világon. Lehet az is, hogy egész Európa kénytelen lesz egy napon a világ többi részével szemben egységként jelentkezni. Nekünk addig az a szerepünk, hogy türelemmel várjunk, amíg a józan belátás áttör a vérpárás ködön, hogy erősödjünk, történelmi nagyhatalmúságunkat, becsületünket megőrizzük, hogy a fehér népek között elsőeknek maradhassunk továbbra is.

A kereszténység nagy eszméjének ma még mindig szentistváni hivatása van. Amint akkor az volt a nagy király gondolatában a legnagyobb, hogy a kereszténységgel a Nyugathoz kapcsolt bennünket, csak az a gondolat lehet ma is a mi keresztény politikánknak is a legésszerűbb célja: hogy az igazi kereszténységgel a nyugati kereszténység szolidaritásába és kultúrájába olvadva, számunkra az egész művelt világ rokonszenvét, testvéri érzését megszerezzük. Nyugatnak polgárállamát kell földünkön megteremteni, ahol minden viszálykodásból és szennyből is végre kiemelkedik a földi világ legnagyobb és legreálisabb eszméje, a szabad ember. Ha ennek otthonává avatjuk földünket, megbecsül érte bennünket a világ. A szabad embernek polgárállama a keresztény humanizmus földje, a szociális béke hazája, a szabad fejlődés útján haladó józan és szorgalmas magyar nép otthona, mely eddig sem szolgált rá arra, hogy régi és új urai tévedése miatt lakoljon, csakhamar visszavárlódi így majd a régi Magyarországgá.

Csak ezt a régi Magyarországot nem szabad felejteni. Még az is, hogy mi legyen a királysággal és a főrendiházzal, és sok egyébbel, ennek a nagy kérdésnek rendelő alá. Minden úgy oldandó meg, úgy végzendő el, amint azt a nagy érdek, hogy integritásunk helyreálljon, követeli. Az életfolytonosság és a magyar jövődő a fontos törvényeket és intézményeket nemcsak törvényhozás útján törölheti el. Mindennap egyet-kettőt eltöröl maga az élet, a viszonyok változása, az elavulás, amely mindannyi tudományosan is elismert törvényhozás a maga területén. Vannak különben is törvények, amelyeket erőszak oktrojált ránk, melyek épp azért nem fadtak a néplélekből, mely pedig végső elemzésében mégis kell, hogy épp oly lényeges feltétele legyen a törvények érvényességének, mint megalkotásuknak formája. Ki tartotta például érvényesnek valaha is, eltörlése előtt is, azt a törvényt, mely II. Rákóczi Ferencet hazaárulónak bélyegezte. Pedig azokat a törvényeket is, amelyekre ma a legitimisták hivatkoznak, körülbelül olyan alkalmazkodó törvényhozás és oly körülmények között alkották meg, mint a Rákóczi-féle szégyentörvényt, az isteni jog is felold minden nemzetet, mihelyt sorsának hatalmát kezébe adja, hogy oly törvények alá vesse magát, melyeket nem szabad akaratából, érzése szerint alkotott, hanem alkották számára azok, akiket vagy megvett vagy megfélemlített a hatalom, amelynek a törvény megalkotása érdekében volt. Minden oktrojált, erkölcsileg úgysis érvénytelen törvény hatálya, ha alkotmányos formák között mesterkéltek is ki, megszűnik, mihelyt nincs hatalom többé, mely érvényességét kierőszakolja. Az azután más kérdés, hogy ha az ország integritásának érdeke úgy kívánja, új törvényhozás útján azok vágya teljesüljön. Ha az integritás kérdése fog előtérbe nyomulni, ha azok, akik a most folyó magyar történelemért felelősek, átérzik majd ennek végzetes fontosságát, könnyű feladat lesz mindent elvégezni. Nem sokat kell bajlódni az alkotmányozás kérdéseivel sem. Rég túl kellett volna már rajtuk esnünk.

Elkéstünk kissé. Előbbre való egyelőre a gazdasági és szociális kérdések megoldása. Szinte lélegzetet sem szabad vennünk, még kevésbé pártoskodnunk addig, amíg ez meg nem történik, nehogy megzavarjuk a nehéz munkát, a műtétet, amelytől életünk függ. Azután jönnie kell rögtön az alkotmányrevízióknak, az állami szervezet megalkotásának, mert anélkül állami életről beszélni nem lehet. A provizóriumok megölik az országot. Előre látható, hogy ez is nehéz kérdés lesz. Pedig oly könnyű volna, ha mindenki őszintén akarná, amit hirdet: a milliók akaratán épülő polgárállamot. De sokan nem akarják ezt.

Aggodalommal kell látnunk e nagy buzgóságot a főrendiház összeállítása körül. A rendiség régi maradványa ez, abból az időből, amelyre Grünwald Béla azt mondja, hogy akkor az ország nem volt egyéb, mint közjogi részvénytársaság. Mire is kell a kétkamarás rendszer? Ez ellentmondást jelent, szinte tiltakozást a népképviselőt ellen, amely csak egyetlenegy lehet. Vagy talán logikus, hogy az országház egyik termében ez a népakarat, a másikban pedig más? A törvénykészítés mai technikája

mellett különben is elavult a kétkamarás rendszer. Tudós kollégiumok készítik a törvénytervezeteket és tárgyalás alatt a hozzáértő kormányférfiak és szakértők védelmezik azokat a Házban is. Mindez elég biztosíték arra, hogy hiba ne történjék. Ha pedig mégis történik hiba, az államfő még mindig visszaküldheti kiegészítés, módosítás vagy javítás miatt a nem tetsző törvényeket. Módot lehetne találni arra is, hogy hivatott magas fórumok, a legfelsőbb bíróságok és más szakértő testületek nyilatkozzanak egyes törvénytervezetek szükségességéről. Mindez csak javára válnék a törvényhozásnak. Arról azonban, hogy a népképviselőt, a népakarat valamiképpen született és kinevezett törvényhozókkal ellensúlyoztassék, semmi szükség nincs. Ez csak igen nagy bajok forrása lehet.

Jöjjön már egyszer az őszinteség, legyen egyszer már igazén népképviselőt. Ne féltsék tovább már az országot attól, akié: a néptől.

Rupert Rezső az ellene intézett támadásokról és kilépéséről¹¹⁹

Reakciós és ultramontán elemek kiszorították a kiscgazdapártból Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselőt, aki a párt liberális szárnyához tartozott és parlamenti felszólalásaival a haladó, szabadelvű irányzatnak tett mindenkor értékes szolgálatot. Rupert ezek miatt kénytelen volt kilépni. E kilépés alkalmából az Egyenlőség számára nyilatkozatot kértünk tőle, részben szándékairól, részben pedig más kérdésekről.

A képviselő úr nyilatkozata így hangzik:

1. Kilépésemet röviden megindokoltam már a sajtóban. Annyi ezernyi ok készített rá, hogy felsorolásáról könyvet kellene írnom. Így rövid nyilatkozatban csak éppen egyik vagy másik okot hozhatom fel. Általában elégedetlen voltam pártom belső életével, mely kitűzött programunkkal szemben a folytonos megalkuvások sorozata volt, mígnem a párt személyes uralmi érdekek eszközévé vált. Programunk sarkételét, a becsületes földbirtok-reformot, a párt jó része kezdettől fogva nem vette komolyan, sőt – nagyon érdekes – kiscgazda-szúr alatt ellene küzdött. Jellemző, hogy végre is nagyatádi Szabó István, ki igazi reformot akart, kénytelen volt Rubinek Gyulával, a párt tagjával, kompromisszumot kötni, kinek más – jórészt a mai reform volt az ideája. Így született meg a reform, melyet nem tartok végrehajthatónak. De még ezt is akadályozzák. Régi vágyam volt hogy így alakulván a helyzet, otthagyhassam a pártot: de mindig reménykedtem, hogy a pártvezér végre leküzdí majd az ellenáramlatot. Úgy látom, nem sikerült; sőt most már a polgár-uralmi rend ellen megy a harc s ezt a párt nem veszi észre. Eltűri még azt a stigmát is,

¹¹⁹ *Egyenlőség*, 1921. június 11. 6.

hogy oly politikát űz és űzött kezdettől fogva, mióta a földreformot szorgalmazza, mely nem a magyar föld talajából nőtt ki... Így jellemezte politikánkat legalább a kormányelnök, kiről azt tartom, hogy nem híve a demokráciának. *A nagyemberek politikája helyett a nagyurak politikáját csinálja.* Ezzel szemben a másfelfogású politikusoknak az ellenzéken van a helye, mert bármennyire szeretné is az ember Hegedűs pénzügyi politikáját támogatni, az anyagi áldozatokat rendelkezésre bocsátani, ez lehetetlenség, mikor rá kell eszmélni, hogy az áldozatot a nép nem saját életformája számára hozza, hanem csak azért, hogy a kiváltságosak államát eltartsa.

2. A liberális politika az ember-eszmének, a milliók boldogságának, a szabadság, tehetség, érdem érvényesülésének, a biztosított magántulajdoni rendszerének, a jogegyenlőségnek, röviden a gyakorlati kereszténységnek politikája, ezért előbb-utóbb diadalra kell jutnia. Csak a naptár kérdése az egész. A naptár hatalma mindenkiné igazságot fog szolgáltatni. Egyszerű időmúlásról van szó, mikor végre a milliók ráeszmélnek, hogy újra csalódtak. A meggyőzésekben végbement már az átalakulás. Ha harcok vissza nem riasztják, a legközelebbi választáson elő fog történni ez a meggyőződés, s beigazolódik, hogy a jelenlegi politika messze elszakadt a közvéleménytől.

Rainprecht Antal¹²⁰

Nagy eseményeket nem szőnek emberkezek. A történelem maga csinálódik. Semmi esetre sem csinálják királyok, hadvezérek; népek sem igen. Inkább talán a nagy feltalálók. A gép többet változtatott az emberiség sorsán, mint évezredek véres küzdelmei összevéve. De a nagy feltalálók is, kik a Teremtés egy-egy titkát ellesik, s a világrendben rejtőző erőket az ember szolgálatába állítják – úgy látszik –, siettetik a történelmet, mely végül úgyis odaér, hova bennrejlő ösztönei örök törvényszerűséggel viszik. Mindennek, ami történik, történnie kell. Egyes fejezetei csak azért fűződnek nevekhez, mert emberi gonoszság véres epizódokkal azért beszennyezheti, ha meg nem is változtathatja, a nagy út irányát és emberi jószág is megválthatja ennek az útnak egy-egy szakaszát; simíthatja durva rögeit, hogy a haladás, a fejlődés kevésbé fájdalmas legyen.

Vannak emberek, kik megértik az események, „a természetes fejlődés talajából kinőtt erők „*akarata*”, s ha mindenki más-más úton indul is, mint a Teremtés előre elvégezte, ők a megmutatott útra mernek lépni s azon tovább haladnak... A tömegeknek is, ha hosszú bolyongás, végzetes tévelygés, sokszor elvérézés ntán is, végre vissza kell térniök erre az útra. Mi lenne, ha legalább egy-két ember nem

¹²⁰ *Világ*, 1921. július 3. 3–5.

menne addig is előre rajta: mutatni, ha talán késő századoknak is, az irányt! Ezek azok, kiknek neve, ha sokszor jó későn is, összenő a történelem egy-egy fejezetével – talán címül is íródik azok fölé. Addig falán – ma még! – és ilyen ma mindennap ismétlődik – ott állanak, kezükben a gúny nádszálával, üvöltöző, ostoba, vezetett tömegek előtt, melyek halált ordítanak, miután elmondattott: „Íme az ember!”

Az ember! Ilyen ember nevét írtam e sorok fölé is. Nagy dicséret embernek nevezni valakit. Azt jelenti, hogy jó, becsületes; még inkább jelenti azt, hogy ezrek, talán milliók igaz barátja, alázatos szolgája, a gonoszok dacos, törhetetlen ellensége; azt is jelenti, hogy talán mártír; de azt is, hogy neve történelem...

Rainprecht Antal! Szürke, ismeretlen névnek látszik. Nem forgandó még csak a napi politikában sem, mely pedig manapság annyi jelentéktelen ember nevét hangosan kiáltozza. Viselőjére pár év előttről is csak annyit emlékezünk, hogy főispán volt. Pár nap előtt pedig csak éppen megcsillant neve egy-két ujsághasábon, ezek alá a dacos, bátor, büszke, kemény sorok alá írva: „*Én köztársasági vagyok!*”

Alighanem akkor már kezdett halkan, csendben, titokban, észrevétlenül – történelemmé válni. Mégis, mindez – úgy gondolom – kevés volna ma még ahhoz, hogy olyan embernek nevezzem, akire ráillenék akként mutatni: Íme az ember!

Ámde a történelem fejezetei egyelőre nevek, sőt címek nélkül szoktak készülni. Csak később íródnak ezek beléjük, vagy – föléjük talán. És íródnak így sokszor olyan nevek, melyek, míg készült egyik vagy másik fejezet, míg történt a történelem, nem is nagyon forogtak közkézen. Kis viszonyok közt, még egy vármegye határain belül is, megmutatkozhatnak azonban egy-egy név jelentősége, ma különösen, mikor oly kis ország lettünk, mikor történelmünk is oly kevés lett, alakjai is úgy megfogyatkoztak. Nincsenek! Pedig előbb-utóbb lenniük kell, mert dráma méltó szereplők nélkül jól nem folyhat. Ha nincsenek, jönniük kell az ismeretlenségből. És ebbe az ismeretlenségbe bepillanthatunk, ha egy-két név jelentőségén itt vagy ott megakad tekintetünk. Az ilyen névről már előre lehet írni. Ilyen névnek látom Rainprecht Antal nevet is. Érdemes név. Veszprém vármegyében már van történelme. Az Esterházy-kormány alatt a megye élére került, fiatal korának nagy idealizmusát vitte hivatalába. Nagy események főszereplője, már korán előrelátó megérzője lett. Játékát azonban egyelőre elhibázta. Sors-tragédiát motivált, drámaként akart megjátszani. Nem akarta megérteni, hogy legyenek emberek, kiknek sorsul csak szenvedés jutott. Nem akarta megérteni, hogy az ember és ember, polgár és polgár nem egyenlő. Főispán volt, ki hatalmi politikai nemm csinált, mert minek az – szokta mondani –, mikor úgymint minden polgár és osztály egyenlő, egyik ellen sem kell intrikát szőni; egyik ellen sem szabad hatalmi erőszakkal fellépni; elégedetlenségük okát; a nyomort kell kiírtani. Politikát csak azok ellen csinált, kik mások ellen akarták annak fegyvereit fordítani. Főispáni ténykedése abban merült ki, hogy a Miatyánk mindennapi kenyerét – ezt a legfőbb politikai tételt – komolyan

vette. A maga számlájára vette elsősorban komolyan. Mások nem követték. Kigúnyolták. Végül is ellenségeivé lettek. Jött idő, mikor üldözni is próbálták érte.

Kiemelkedő, tisztos alak, a jó polgár ritka példányképe, ki már pusztán létezésével is hathat, alkothat és gyarapíthat, követésre serkenthet. Érdemes róla képet festeni.

Ezerholdas. Tekintélyes, régi, tisztos hagyományokban gazdag család sarja. Jogot, gazdasági akadémiát végzett, ügyvédi oklevelet is szerzett Ma 39 éves. A háborút mint tartalékos huszárfőhadnagy küzdötte végig. Sok dicső és nehéz ütközet részese. Erőszakkal ment a háborúba is, mert mint arcvonalbeli szolgálatra alkalmatlant, nem akarták engedni. Nem lelkesedett a háborúért, azt már akkor az emberiség ellen elkövetkezhető legnagyobb bűnnek tartotta; de itthon maradni mégsem tudott, mert ha el kell menni a többinek, emberi szolidaritás köti, hogy ő is velük menjen. A szolidaritásnak ez az átérzése hatotta át künn a fronton is. Nem lehetett huszárajtól elválasztani (gyalog-huszárok voltak), mígnem a román fronton súlyosan megsebesült – igen férfias körülmények között Parancsnokától, a híres-nevezetes csécsi Nagy Imre tábornoktól hallottam, hogy egyszer a kórházvonatból szökött vissza huszárai közé arra a hírre, hogy roham lesz. Nem tudta volna lelkiismerete elviselni, hogy a bajban ne legyen együtt bajtársaival. Ilyen „okvetetlenkedésekért” sokszor kikapott, mígnem aztán annak rendje-módja szerint rokkant lett. Haza kellett jönnie.

Ezután lett főispánná. Mikor Wekerle a választójogot elalkudta, lemondott. Ekor már szomorúan jósolgatta az eseményeket. Jó eleve vetette föl egy politikai értekezleten az akkori nagyok előtt, hogy jó lenne, de sürgősen, a köztársaság politikáját proklamálni és megvalósítani, mert féltő, hogy ennek az előrelátható fejlődésnek vezetése illetéktelen kezekbe, végül a tömeg kezébe kerül. Megmosolyogták. Aztán jött a beteljesedés. Veszprém vármegyére is nehéz napok köde kezdeti borulni. Megriadt a közvélemény. Hangosan követelte vissza az Esterházy-idők főispánját, kit mindenki, még a munkások is szeretnek – mondták – s a nyugalom biztosítására egy szava elég. Így volt. Tehát jönnie kellett. Veszprém vármegyében 1918 őszön és 1919 első negyedében csukugyan nyugalom lett; rend, még jogrend is volt. Erős kezek nyomtak el minden erőszakos kísérletet s háritottak el innem is, onnan is, még tengerészcsapatokat is. Megtörtént, hogy a kormánybiztos maga silbakolta a veszprémi püspöki palotát, mikor rémhírek nyugtalanították lakóit. Azalatt a pár hónap alatt Veszprém vármegyében nem történt semmi. És ez a „semmi”, ez a negatív történelem a Rainprecht névhez fűződik.

A kommunizmus előestéjén Pápán a szervezett katonaság egy napon vért ontott. Belőtt a Katolikus Kör helyiségeibe, ahol kiscsapatok gyűléseztek. Halottak vére festette a padlót. Rainprecht ott termett a gyilkos katonák közt. Maga inkvirált. Szembeszállt velük, s követelte tüntetőleg statáriális megbüntetésüket. Nem kapott

kielégítő sürgönyválaszt a kormánytól. A pápai kispapok temetéséről tehát már nem mint főispán íött haza.

A kispapok ügyével nem ekkor volt első találkozása. Már az Esterházy-kormány alatt sürgette s végül ki is vitte, hogy a vármegye gazdasági egyesületébe a gentryk kispapokat is válasszanak a vezetőség tagjai közé. Sokszor kellett szemrehányást hallania aztán a kaszinó-interiőrben: „Lovat adsz a paraszt alá!” Olyanok beszéltek így, akik ma nagyon is szeretnék, ha a kispapok pártja csak kisajátítani is hajlandó volna őket. Ez persze még az Esterházy-kormány idején történt. Akkor még más volt a divat. De hát ez Rainprecht Antalt nem kötelezte, mert ő már akkor is úgy vállalta a főispánságot, hogy kispappolitikának nemcsak szabad utat enged, de sikerét előmozdítani is kívánja.

Még egyszer jutott szoros érintkezésbe a kis-agrárpolitikával. Akkor történt, amikor a szociáldemokrácia már nagyon elhatalmasodni kezdett. Lapomban erősen propagáltam a kisagrár-politikát, az akkor egyedül lehetséges, egészséges demokráciát, s támadtam a rezsimit. Sok bajom volt a félrevezetett munkássággal. Tüntettek ellenem. Nagy utcai felvonulásokkal s egyébként is igyekeztek megfélemlíteni. Akkoriban nagyon dacos lehettem, nem tágitottam. Végre nagy népgyűlés határozta el (sok mostani kurzusbeli polgártársam zajos tapsa közben), hogy megrendszabályoznak s elsősorban deputáció megy a kormánybiztoshoz, kit persze a rezsimmal együtt – félre a talán testvérinél is közelebbi barátsággal – szintén napról-napra ütöttem, élesen támadtam, mert a rezsimit semmiképp, még rajtam keresztül sem szerettem. Ez a deputáció, mely szörnyű mérges emberek fenyegető csoportja volt, azt a merev alternatívát szegezte a főispán mellé: Hajlandó-e a R[upert]-féle sajtót hatalmi eszközeivel elnémítani, vagy ha nem, annak a barátságának erejével, mely a lap szerkesztőjéhez fűzi, elhallgattatni, erősen mérsékelni? A felelet az ajtó felé matatott: „Hatalmi eszközökkel a sajtószabadságot megsérteni nem, csak megvédeni vagyok hajlandó; amit pedig a barátságot illeti, bármily fokú legyen az, kevésre értékelem ahhoz, hogy érte bárkitől meggyőződésének cserbenhagyását követelni, eszembe is jusson!”

Nagy tudás, munkaszeretet, széles látókör, szónoki készség és erő, férfias bátorság, mások meggyőződésével szemben ritka türelmesség, mindennekfölött az emberszeretet az, ami – elvonatkozva minden konkrét beállítástól – általában jellemezték őt. Családi életből való vonásait, pedig otthona lenne a legkedvesebb staffázs,¹²¹ melyben alakja legplasztikusabban volna elhelyezhető, politikai portréból akarva hagyom ki.

Az emberszeretet jellemzi leginkább. Csakhogy végre ideértem! Ezért és nem Rainprecht Antal kedvéért kezdtem el írni, rajzolni ezt a képet. Ő csak alkalmas

¹²¹ Díszül, kiegészítésül szolgáló dolgok, járulékok

médiум: viszonyai, körülményei, az a kis történelmi milió, mely körülveszi, élet-epizódjai: mindezek csak arra jók, hogy érzékeltessenek. Jó az aktja ilyen téma hordására, mely nem is téma, hanem közhely csak talán. Az embertársadatom örök tétele. A mai politikának pláne árfolyam-értéke, uralkodó motívuma. Mindenki hiszi, vallja, hirdeti és – senki, alig valaki cselekszi. Rainprecht Antal cselekszi. Évek óta cselekszi már. Nincs üldözött, akit ne pártoljon nyíltan is, ha szemforgatók megszólják is érte, talán – megvetik. Nincs szegény, aki segítségért hiába fordul hozzá, míg neki is van. A nem egyszer kifosztott spájz; a szelíd patáliák, mikor úgy néha-néha a ház úrnője egy-egy napon elutazott s mire visszatért, nem találta gondosan gyűjtött zsírját, lisztjét, borsóját s többi „büszkeségét”, – mind csak apró útjelzőkövei egy életnek, melynek típusnak kellene lennie, s ha típus volna, egy emberre nem jutna terhéből ennyi teher. Ha az érdeme ennek az életnek: ott mozog, azon a téren, ahol érdemet sem lehet szerezni, csak áldozni lehet; mert kötelesség. Legalább elméletben így van. A gyakorlat más. Pedig hacsak Veszprémet nézem is, megcsóválom fejemet s elgondolkozom, hogy mikor annyi dús vagyon van itt összehalmozva, miért jut éppen csak Rainprecht Antalnak föladatul, hogy szétnézzen a büszke, magasan fészkelő veszprémi vár aljában a szegények között ... Mikor pedig ő sohasem hirdeti a kereszténység jelszavát; mások pedig oly hangosan kérkednek vele s biztatnak rá – másokat.

Azt sem igen hallottam még, hogy egy hatalmas vállalat elnökgazgatója folyton maga elégedetlenkedjék amiatt, hogy a munkásoknak kevés, még mindig kevés a fizetésük.

Gyermekkorában is már ilyen volt. Emlékszem kis gimnazista pajtásomra, mikor szétoztotta mamája dunsztosait, süteményeit köztünk. Egyszer szalonjának kis karosszékjeit is kiosztotta egyik pajtásának, mert hogy az ő szüleinek nincs, nekik meg úgyis sok van efféléből. Nagy antiszemita volt. Egyszer asztalnál szidta a zsidókat. A dunsztosokat s a többieket megbocsátották neki, hanem ezért aztán elpáholta az édesatyja, aki a püspökség teljhatalmú jószágkormányzója volt s legalább hetenként gyónt, mert – úgymond – vallásáért gyűlölni senkit sem szabad. Ezt a sérelmet meg kellett bosszulnunk. Zikcene-zakcene! Megmacskazenéztük a Rainprecht bácsit. Csodálatos, addig csak szigorúan nézett ránk bozontos szemöldökével a hatalmas öreg, ha a püspökkertben, mely az ő palotájához tartozott, a Tóni gyerek vezérlete alatt néha, mikor elfelejtett idejében előre messziről köhécselni, meglepett bennünket a gyümölcsfákon, az epresben, vagy a málnabokrok közt. Ezentúl nem köhécselt s nem is csak „nézett”, hanem alaposan megleckéztetett bennünket – a kereszténységről. A piaristák sem igen értették meg a mi keresztény kurzusunkat... Azóta, különösen most, a kurzusidőben, sokszor eszembe jut s kérdezem magamban, ki most a Rainprecht bácsi, kik most a piarista professzorok és – kik a püspökkerti gyerekek...

Úgy látszik, az ifj. Rainprecht Antalok akarnak most ezek lenni. De nekik nem olyan könnyű már a dolguk. Előttük nem fut el a gyümölcsösből a gyermekhad, pedig ők is csak azt vallják, mint valamikor a buzgó hitű, nagy katolikus Rainprecht bácsi. Itt van például a Tóni pajtás. A megye előkelői könyörögtek neki akkor, a nehéz időkben, hogy legyen korománybiztos. Hiába áldozta fel magát. Hiába tartott rendet! Hiába üldözték azután a kommunisták! Hiába tették az elsők között tússzá! Egy nap – mikor újra derült – eszébe jutott egy-két kaszinótagnak, hogy hazaáruló, mert azt hirdette valamikor, hogy köztársaságpárti, hogy az emberközösségnek nincs vége a térképek piros vonalainál s hogy a munkás kérges kezét szívesebben szorítja meg (Tisza is így mond egyszer), mint a tőkéből hízó puha tenyeret s – szörnyűség még most is mindezt hirdeti. Feljelentették. Hosszú kálváriát kellett végigjárnia. Végre katonai becsületbíróság elé hurcolták a tartalékos huszárszázadost. Szép emberi dokumentum lesz mindenkorra ennek a becsületügynek aktája. A győri tisztikar, mely ítéletet mondott fölötte s mely előtt Rainprecht Antal férfias önérzettel tartotta fenn mindazt, amivel vádolták, azt mondotta: Azt nézem csak, hogy makulátlan férfi-e az, aki előttem áll; minthogy pedig az és amellet igaz katona is, felmentem, mert politikai meggyőződéséért senkit nem üldözök, ha akár köztársaságpárti is.

Ezzel bezáródott volna a kis monográfia. Pár hét előtt azonban új Rainprecht-eset történt. Drozdy Győző vádlottként került a veszprémi kir. törvényszék elé. Üldözött ember volt. Mi sem természetesebb, hogy Rainprecht Antal házának, a menedékháznak szívesen látott vendége lett, ha voltak is, akiknek nem tetszett... De még kevésbé tetszett, hogy a befogadott üldözöttet azután még fel is mentették. Nem tudták megbocsátani a kettős injuriát; sajtójukkal nekimentek az – embernek. Átlépték még háza küszöbét is.

Azt írtam lelegején, hogy azoknak, kikre azt szokás mondani, hogy: „Íme az Ember!” – a gúny nádpálcáját szokták kezükbe adni, mert a tömegekkel nem járnak egy úton. Rainprecht Antal is ilyen ember volna; de ő – úgy látszik – kivétel, mert őt megértik, vele együtt mennek. Szereti Veszprém népe, szereti a vármegye közönsége is, még ma is emlegetik a legtávolabbi pusztákon is az egykori jó főispánt.

Most is, hogy a kurzus veszprémi orgánuma megtámadta, osztatlan örömmel ünnepelte nyilvánosan az Iparos-társadalom, az iparos ifjak önképző Köre – feleletül – díszelnökké választotta. Pedig ez a veszprémi iparosság nagyon elit kis társadalmi osztály, nagyon is rátartós, intelligens „tömeg”. Haragudott mindig, ma is haragszik – a radikalizmusra. De tudja is, hogy mi ez. Nem lehet akárhogyan vezetni. Nem hallgat a tömegek gazdáira, kik kibérelni akarják. Ha valaki az embereszmét védi, annak kultuszát úzi, nem lehet Veszprém népét ellene lázítani. Hiába ijeszti, hogy hiszen ez – liberalizmus. Nem ijed meg, mert ezt a liberalizmust maga is akarja.

Szétfolyt – félek itt-ott egy két vonás a képből. A hátteret, melybe csak egynéhány problémát akartam beállítani, lehet, kelleténél itt-ott színesebben festettem meg. Talán inkább egyént, mint típust rajzoltam: pedig csak ezt akartam – mintának – rajzolni. Talán több a plasztika is itt-ott. Ám túlzás – én tudom csak – nincsen a képben, legfeljebb némi fölösleges. Talán több történelmet is emlegettem, mint van. De hiszen ma, mikor oly kevés az ember, oly sivár a történelem, nem lehet sok érdekesebb új aktot találni.

Magam is mellette tanultam a politikát és amit azon túl még tudni, inkább érezni kell... Az Esterházy-időben, mikor főispán volt, én meg a főispán titkárja voltam. A tanítványnak mindig kedves studiuma a mester portréja. Ha szeretetből elrajzolja, ki hibáztathatná érte?

De igazában valami nagyobb célt akartam szolgálni. A minap jelentette csak ki Tasnády Kovács József képviselő úr a nemzetgyűlésen, hogy becsületes ember csak királysági lehet. Meg akartam kérdezni tőle, de úgy, hogy felelni ne tudjon rá, hogy elsápadjon, mikor kérdezem: Hát csak a becsületes ember, aki királysági?

A kérdés fölül képet kellett festenem valakiről, aki becsületes ember s aki – ma még az egész országban talán, csak harmadmagával és ez maga történelem – mégis nyílan megvallva, köztársasági érzelmű azok közül, akik veszhetnek és akik értéknek számítanak...

Ha majd bevonultok...¹²²

Ha majd Baranyába, Bácskába hazamegyünk, ne úgy vonuljatok be...

Nem diadalút, nem hadimars lesz az! Csak, mikor végre megengedik, hazamegyünk...

Hazasietünk, lelkünkben már ott is vagyunk: viszontlátni és melegen megölelni rég látott testvéreket, epedő pillantással szerelmesen végigsimogatni szépséges magyar tájakat. – Te Deum-mal leborulni ezeréves magyar rögökre s aztán... mikor boldogságunk első rohamának vége van. Baranyával, Bácskával együtt sírni, keservesen fölajdulni, fölsikítani, hogy egy világ hallja meg eget ostromló jajszavunkat és érezze át velünk fájalmunkat...

Hiszen mikor a magyar Dél égboltja alatt a testvéri találkozás örömnepét üljük, a magyar nyugat ezeréves földjén – úgy lehet – temetnünk kel!... Idehallik magyar hantok tompa zuhanása, amint hullanak egymásután a sírba, hol „nemzet süllyed el”.

¹²² *Világ*, 1921. augusztus 14. 1–2.

Az édesanya észbontó dilemmája, hogy szerelmes, szép fiai közül melyiket szeresse, melyiket válassza, mindkettő drága. melyik haljon meg... nem olyan örjítő, mint a magyar sors ma..., Annak örüljünk-e jobban, hogy Baranya, Bácska újra mienk? Az fájjon-e jobban, hogy Sopronnak, Vasnak éppen olyan drága földje érték a csere... Ezerévesnél régibb magyar földért ezerévesnél régibb magyar föld. Mindkettő a mienk!

Mennyország boldogsága és poklok szenvedése együtt, egyazon szívnek szörnyű osztályrésze. Maga a téboly. Hogy illenek – ilyen hangulatban! – cifra lármával, mintha diadalt ülnénk, bevonulni oda, de akárhová is, ahová kegyelemből csak úgy beengednek. Mert kegyelemnél egyéb az nem lehet, amiért cserébe gyalázatot kell túrnünk...

Ha nagy lármával, cifrán, hősi marssal, talán zeneszóval bevonulnánk... De rosszat esnék ez ott, a Lajtán innen, de fájna, hogy ezeréves testvériség után olyan vígan megy, olyan könnyű a csere! Baranya, Bácska népe is de furcsán, de gúnyval nézné, hogy egyszerre úgy megdobbán kemény lépteink alatt a föld, mikor végre bevonulunk oda, ahová most már szabad! ... Ne marsoljatok nagy csinnadrattával, elől hetykelovú tollforgós, tarka tábornok.

Bevonulni mi csak oda szoktunk eddig, ahová nem volt szabad, ahová ezer halál közt vitt az út, ahová diadal nyitott előttünk kaput... Századok nem fogynak ki káprázatos legendáink szövögetéséből. Minek kellene nekünk olcsó dicsőség, kemény mars, bevonulás, színház?

Megint az mondhatná ez vagy az, aki marsol, hogy megmentette a hazát, mint mondták és még ma is mondják azok, akik – hol volt, hol nem volt – bemarsoltak egyszer egy kis országba, mely akkor már, ha nem is rég megmenekült. Csak – fájdalom – romokban hevert. Fölépíteni kellett, nem visszahódítani!

Baranya, Bácska is romokban hever. Összetört szívek, széttépett idegek országa ma. Feldúlt, kirabolt pusztaság. Talán az ínségnek, kétségbeesésnek földje. Vér és könnyek sötét emléke borong fölötte. Rom, melyet fölépíteni kell...

Aki ma oda bevonul, úgy menjen be, hogy – építeni akar. Mást, mint ami ehhez kell, ne vigyen magával. Ha nagyon erősen lép, megrázkódhatnak, még jobban leomolhatnak a romok... Aki erősen lép, vitézen, délcegen, az a Lajta mentén is szíveken tipor...

Háború után még győzelmes országokban is az építómunkása a tér. Ott is szoktak lenni sebek, melyeknek hegedni kell. A termelő polgári munka szerszáma, ez a békeidőnek szuronya, puskája. Ezé a szó, a jog, a kötelesség, a hatalom és dicsőség és a jövő. Azoké a Washingtonoké, kik háború idején katonák, de katonái, ám békében pedig szürke polgáruhában a termelő munka energiájává tudják változtatni a harci erényt.

Washington-kézzel nyúljatok hát ti is most majd Baranyához, Bácskához, mikor oda bevonultok. Ne úgy menjetek, mintha gögös hódítók volnátok, akiknek kezében korbács! Okos amnesztiával lépjétek át a határt. Szívet, észt, belátást, bölcsességet vigyetek inkább s talán néhány darabka kenyeret is, mindent olyant csak, amivel sebeket hegeszteni, romokat takarítani és építeni lehet.

Ne jusson eszetekbe a baranyaiak és bácskaiak helyett felháborodni, haragra lobbanni, bosszúért lihegni, mert akik messziről jönnek, akik a tragédiákat csak képzeletben élték át, azoknak haragja rendszerint irgalmatlanabb szokott lenni Még a baranyaiaknak, bácskaiaknak se mindent higgyetek el. Lesznek, lehetnek sokan, kiket ártatlanok ellen személyes bosszújuk vad érzése vezet. Még többen lesznek olyanok, kiknek szükségük van rá, hogy tolvajok módjára tolvajt kiáltssanak. Alibit kell igazolniuk s ez – ismerjük már a receptet – legkönnyebben megy úgy, hogy hazaárulást, halált ordítanak...

Akik valóban szenvedtek, akik hősiesen hívek maradtak, azokat könnyű lesz megismerni. Nem lesznek kegyetlenek, nem szomjaznak vért. Hiszen könnyű a dolguk, könnyen bízhatják magukat és sérelmeiket a törvények oltalmára s türelemmel várhatják a megtorlást is. Majd a független bírák minden igazságot megmondanak. Katona kézzel semmihez se nyúljatok! Katonavirtus csak az: fegyver, fegyver ellen. És ne bántsátok különösen azokat, akik csak megtévedtek. Emberek voltak! És az emberek, ha az alkalom varázshatalmába kerülnek, könnyen elkábulnak: Marius-szal néptribunokká. Sulla-val preloriánusokká változnak s „maradnak tulajdonképpen, amik voltak, az eseményeknek és saját apró érdekeiknek örökké alázatos szolgálói”. Kevés bolond szokott csak akadni, aki még az alkalmat is megveti.

Azoktól, akik valóban szenvedtek Baranyában, Bácskában sem félek. Nézzetek csak itthon, a szabadnak maradt kis magyar földön is körül. A Nikolényiak, Feryk, Hollánok, Náwayak, Lemberkovicsok és a kis legendás hős Baják Pisták némán hallgatnak. Egyik sem hirdeti, hogy hazát mentett. Nem hirdetik azok sem, akik már elsírták értük minden könnyüket. Szenvedtek és szenvednek, amíg élnek. megértik tehát mások szenvedését is. Még azokét is, kiket a pillanat urai csak azért üldöznek, mert a hangulat megengedi. A szenvedőket látjuk mindenütt elől, hol mérsékelni kell. Ezek azok is, kik tragédiájukat nem kamatoztatják, mert nekik van mijük: fenséges gyászuk, amit féltetni kell, hogy örökké dicső maradjon.

Nézzétek csak Fery Oszkárét, a nemes, nagyszerű magyar asszonyt, a legbánavatosabb özvegyet. Volt-e tragédiája másnak fájdalmasabb? Nem hirdet mégsem bosszút. Nem nyújtja szép fehér kezét ajándékért sem. Visszalökte még azt is, mit kezébe akartak nyomni azok, kik azt hiszik, hogy pénzzel még a Golgotái is feledtetni, megfizetni lehet. Pedig nélkülöz! Így a többi ellenforradalmi özvegy is. Egykét napsütéses hely ma a borongós magyar ég alatt.

Baranyában, Bácskában sem félek azoktól, akik szenvedtek...

De – engedjétek meg – félek töle, akik oda innen messziről bementek. Készülődéstektől nem sejtitek jót. Kissé hangosak vagytok. Szigorúságot emlegettek, holott az majd a bíróság dolga lenne... Hűhót is nagyot készítettetek. „Biztosokat” küldtök. Most már – hála Isten – mégis kissé visszakoztok. Hogy nem üztök politikát, csak propagandát... Ilyféléket beszélgenek.

Mi az a propaganda? Nem volt elég még, ami ott lent történt? Hát nem nyitotta volna föl ez eléggé az ott lakó magyarság szemét, hogy kortes-biztosokra van szükség? Politika lesz ebből, meglássátok. Mert nem ám az a fontos, hogy szóval ez, vagy azt mondjátok, ígértek, talán akarjátok is. Fontosak csak az emberek! Mi a lényük? Az árad majd cselekvéseikből is. Potitikus-kortések politikát fognak csinálni.

Ott Baranyában, Bácskában nem találnátok „biztosoknak” elég egész szívű embert azok között, kik a szenvedőkkel együtt szenvedtek s mindent és mindenkit jobban ismernek, mint azok a politikusok, kiket innen akartok importálni?

Politika lesz belőle. Ilyen importra pedig nincs ott szükség. Vagy azt tartjátok, hogy a fölszabaduló részek is szenvedjék végig a kurzust? Politikátok két éven át nem volt egyéb, mint legjobb esetben is rövidlátás és a polgári önérték és jótét sorvadása és sorvasztása, a szabadságjogok üldözése s csak kevesek részéről szabadságharc... Ezt akarjátok importálni?

Baranya, Bácska majd tudja maga is mit csinál. Hagyjátok békén! Ne vigyétek le oda is a magyar politika gyermekszobájának zsviját és hitvány játékszereit, melyeken két év óta civakodtok...

Derék hivatalnokok, rendőrök menjenek inkább. Élen a polgári hatalom.

A katonák is csak hadd menjenek. De igazi katonák menjenek. Ha szépen, komolyan, színházi póz nélkül, talán komoran, szomorú daccal felvonulnak, talán vigasztalást visznek magukkal. Látják majd odalent is, hogy fegyverrel kapituláltunk. Férfi-becsületünk megmaradt. Ha nem is marsolnak majd nagyon keményen katonáink, lehetnek azért katonások. Mikor a „Salute” vezényszava majd fölhangzik a fölváltásnál s a győztesek csapatai elvonulnak, a magyar férfiak arca dacos, büszke lehet... Visszaemlékezhetnek, akik jöttek..., akik elmennek is..., hogy Philippinél valamikor, már találkoztak... És azt tusát mind a két oldalról férfiak vívták meg... Nem lesz szégyen és nehéz a találkozás. Nem fognak gúnnyal visszatekinteni azok, akik elmennek...

De ugyanakkor ott, a Lajta mentén... Milyen találkozás lesz az!

Hódítani jönnek azok, kikért elpusztultunk... Elveszik ezeréves földünk gyönyörűség darabját azok, kikkel verünk még nemrég testvérként összefolyt..., kikért mindenünket elvesztettük... Csak néhány kis drágaságunk maradt meg, amit velünk temettek. Őket, szomszédunkat is eltemették. Együtt temettek el bennünket egymás mellé a világ nagy temetőjébe... És most a szomszéd halott mégis kiüti koporsója oldalát: csontvázmarkával álnyúl koporsónkba s halotti ékszereinkből,

melyeket gyászpompául velünk temettek, letép ős is egynéhány igazgyöngyöt. Halott, hogy halottat raboljon meg, a temetők történelmében még nincs példa rá.

Tragikomédiának szánhatta valami pokoli elme ezt a tréfát, hogy a nagy germán népet meggyalázza... És Ausztria német népét elkapja a kapzsiság, kap a damaró-zus ajándékon, magára veszi érte a gyalázat Nessus-ingét... (Becsületes nép nem bírhatja sokáig viselését!)

Szinte lehetetlen elhinni. Talán csak álom... De, ha ez a bolond álom még utóbb való talál lenni, akkor fölébredünk...

Azért mondom, hogy Baranyába, Bácskába ne hangos örömmel vonuljatok be.

Levél Páter Bangha Bélához¹²³

Atyám! Egyszer – jó régen már – levelet írtam Önhöz. Nehéz sors számlapján mozgott akkor életem óramutatója... Egyike volt akkor Ön is, Atyám, azoknak, kiknek keze ennek az óramutatónak járását tetszés szerint gyorsíthatta... Talán meg is állíthatta... Akkor volt..., mikor a Jószív is megírta, hogy Atyám kiprédikált a Szt. István bazilikában, intvén ájtatos keresztény híveit, hogy a R.-féle kereszténységtől őrizkedjenek.

Nemcsak a Jószív, más újságok is írtak a prédikációról. Keresztény-testvéreim is, kik végighallgatták, szájról-szájra tovább adták.

Akkor nagyon nehéz órák jártak fölöttem. Egyedül árváskodtam nagy emberrengeteg közepén. Sötét gyűlölet vett úzóbe; gyilkosok törei közt osontam félve ide-oda; akik szántak, szerettek, azoknak is félve kellett elhúzódniuk tőlem. Akkor volt, mikor – hogy bármely óramutató is hirtelen megálljon – elég volt csak az is, ha egy-egy „keresztény” lap csakúgy kíváncsiságból meg-megkérdezte valakiről, hogy: „Pardon! – És Ez a valaki még él?”.

Súlyos anathema volt az szegény árva fejemre, amit Atyám akkor... prédikált. Gondolt-e akkor erre, Atyám?

Quotidie tunc salutabam morituri...¹²⁴

Akkor – én is egy a szegény halálra szántak közül – könyörögve fordultam Önhöz, Atyám.

Episztolámban ilyféléket írtam:

*

¹²³ *Világ*, 1921. október 9. 1–3.

¹²⁴ Rupert Rezső így, ebben a formában és szóösszetétellel írta, utalva az arénában fellépő római gladiátoroknak a császárhoz intézett üdvözlétére: Ave, Caesar, morituri te salutant.

Atyám! Magyarázza meg nekem, mi az a R.-féle kereszténység. Valami rossz lehet, melytől minden hívő kereszténynek őrizkednie kell... Hívó vagyok én is; szeretnék tőle őrizkedni én is; de előbb tudnom kellene: mi az? Atyám, Ön tudja; megáldja érte Isten, ha megmondja nekem.

Véletlenül nevemről nevezte el, Atyám, ezt a kereszténységet. Megfeszítették – pedig Isten volt – még őt is, ki az igaz kereszténységet hirdette. Mi sors várhat akkor reám, ki – mint Te mondad. Atyám – más kereszténységet hirdetek!

Eddig azt hittem, Atyám, hogy csak az ő tanítását követem: a jóság, szeretet, igazság, alázatosság, megbocsátás és – az örökélet Tanítását, mely az Embernek a földi emberek mindegyikének, egyenlőségét, méltóságát és azonos kötelességeit legigazabban először nyilatkoztatta ki.

Még ennyit sem tettem, Atyám; hanem bátoratlan szóval mindössze is csak azt kiáltottam a pusztába, keresztény emberekhez szólván: Ne öljetek! Legyetek – emberek!

Többet –, még csak annyit sem mertem volna mondani, hogy mindenkit szeresetek... Megfeszítették ezért még Őt is és megfeszítenék ma is... Hogy merhettem volna akkor én, a pornál is semmibb, ily félet hirdetni?

Még csak a szegény hazáról szoltam néhány szót. Így: Elpusztulhat egészen, ha embertelen gaztettekkel ellenünk ingerlítek – a világot. Kivetnek bennünket az emberközösség oltalma alól, amely ma egyetlen asylumunk. Jogra, igazságra, emberi irgalomra hivatkozunk künn a világban azok ellen, kik Magyarország ezeréves monumentumát elrontották. Lesz-e hangja esdeklő szavunknak, ha ezek ellen az örökhatalmú eszmények ellen itthon magunk vétkezünk?

Csak azt ismételttem, hogyha csak a keresztény-magyarokat akarjátok is megmenteni s az egész hazával nem törődtek, mástól, mint kereszténytől, még segítséget sem fogadtok el: mielőtt rombolni külditek a jelszavakra betanított tömegeket, előbb adjatok nekik kenyeret legalább a magatokéból, mert – mint Széchenyi mondotta – az üres gyomornak nincsenek ideáljai, ideálok nélkül pedig – még rombolni sem lehet.

Csak azt bátorkodtam emlegetni, hogy legelőbb is a megmaradt kis nemzet fizikumát, minden magyarnak életét, mindennapi kenyerét kell megmenteni, okos, józan ésszel és talán – némi szívvvel is... a mindennapi követelmények politikáját kell inaugurálni; csak ez vezethet bennünket vissza a magyar múlt szépséges magyar Jövendőjébe...

Meggondolatlanul azt is találtam egyszer mondani, hogy nem hiszek a keresztény-nagyok kereszténységében addig, míg nem látom, hogy a keresztény-áldozatkészséget nemcsak hirdetik, hanem gyakorolják is –, míg nem látok Széchenyi-tetteket... míg csak beszélnek a középosztály nyomoráról, de hideg közönnyel elnézik azt –, míg csak szidják a liberalizmust, de maguk a gazdasági helyzetet

könyörtelenül kihasználják –, míg a keresztény Magyarországot nem úgy akarják megcsinálni, hogy elegendő földet adnak a földéhes magyar népnek, mely tudvalevő, hogy – csak keresztény és örökké az marad... (Ekkor verettek meg valami útonállóval, Atyám...)

De, Atyám, az én magyar hitem ágazatai közül nekem mégis csak az volt és az ma is a legkedvesebb, hogy akik – szegény koldus-magyarok – megmaradtunk, testvéri egyetértésben kell összeforranunk: ne gyilkoljuk egymást, ne vegyük ki senki szájából a darab kenyeret, melyet maga keres, – ne akadályozzuk, hogy mindenki kovácsa lehessen a maga szerencséjének, – ne kössük feltételhez, hogy ki és mit dolgozhat, tanulhat stb. – ne zárjunk ki senkit a boldogulás szabad versenyéből, mely az életnek hajtórugója, csak azért, hogy az emberek egy vagy más csoportja részére könnyebb, talán fényűző megélhetést biztosítsunk. Hadd legyen mennél több – az adóalany, az adó forrás, mert ha az emberiség törvényeit, az ember-egyenlőség Krisztus-elvét is megszegjük, s életünk forrásait magunk tömjük be: ez nyomort, éhséget jelent s akkor – a zürichi börze diktandója maga is végleg elpusztíthat bennünket... Sok milliárddal fizethet a magyar nép minden tévedésért..., a jelszavak politikájáért...

Bizony sok dolog nem tetszett és tetszik nekem, Atyám. Nem tetszett például az sem, hogy Gömbösék oly snájdígul szállták meg egy napon – nem egy régi szabadkőműves tapsa közben – a budapesti szabadkőműves-palotát. Pedig én sem szeretem a szabadkőműveseket, mert semmiféle titkos társaságot nem szeretek. A szabadkőműveseknek egyéb bűnük is van a szememben: ők is, mint a reakció-sok, csinálták és – nem elrontották a háborút... Dehát Clemenceau, Lloyd George, Wilson és a többiek, kiktől egy napon a magyar sors függővé vált... ők is – szabadkőművesek. Nem volt okos dolog felingerelni őket. És ha még a vagonlakók, a rokkantak, a háború más vesztesei, kiknek a szabadkőművesség is felelősséggel tartozik, ha még ezek kapták volna lakhelyül azt a palotát. Hanem azért, hogy Gömbösék üzleti vállalkozásainak legyen székhelye, aminthogy lett, ezért – úgy vélem – nem volt érdemes a haza gyakorlati érdekeit veszélyeztetni s még a magántulajdon szentségét is áttörni...

Nem tetszik nekem, Atyám, az internálások rendszere sem. Sok önkénynek vált ez csábító alkalmává. A munkásüldözésnek is, ha egyéb nem, szimbóluma lett. Pedig a magyar munkásság mást érdemel. Tömegei becsületesek, emberek maradtak akkor is... Ha nem így lett volna, képzeli-e Atyám, hogy akik nem juthattunk elég korán Szegedre, életben maradhattunk volna-e. Hatalmuk meg volt reá, hogy megsemmisüljünk. Gyűlöletüket is eléggé felszították... Mégis csak néhány tömegbőr-lőjük, hamar megutált zsarnokuk és egy két különbenváló martalócbanda tört csak akkor is – a polgárélet ellen. Nem okos dolog a munkásüldözés. Atyám tudhatja legjobban, hogy legnagyobb részben a munkásság harc-szabadsága volt az, mi Marx

matematikáját, melyben az ősidőktől folyó Történelem kettőspontja után a mai társadalom összeomlásának kellett volna, kellene következnie –, keresztülhúzta. A gépekkel; a tőkével csak szabad munkásság birkózhatott meg: folyton kiegyenlítően a tőke haszna és a munkabér közt mindegyre – törvényszerűen – növekvő különbséget-, megakadályozván ezzel a kizsákmányolásra kínálkozó embertömegek nyomorba lökését, a másnapi kenyér felől sem biztos milliók igazi proletáriátussá züllését, melynek öklei zuhanásától már az első incidensnél, mely a milliókat szóhoz juttatja (háború stb.), – Marx szerint – rég és örökre be kellett volna szakadnia a mai társadalom gerendázatának. Bizony mondom, kapitalista rendszert is támogat az, ha nem hiszi is, aki a munkás polgár szabadságáért is küzd.

De, Atyám, én úgy látom, hogy még azok szabadságáig sem jutottunk el, akiket polgároknak még a reakció is elismer. Úgy látom, hogy a munkásforradalom ellen alkalmazott rendszabályok a polgárság ellen való zsarnoksággá fajultak.

Ennek a számára sincs teljes politikai szabadság, nincs sajtószabadság, legföljebb azok részére, kik majd mindennap megkérdezik: „Pardon! – És Ez vagy Az még él?” Katonai hatóságok rendelkezhetnek és ítélezhetnek sokszor polgárok fölött is. Nincs teljes tehetség- és munkaszabadság sem... – És még annyi minden nincs. Hallgatás (örök, félelmes ereje ez az elnyomottaknak) a sorsa még a polgárságnak is. Még ahhoz sincs elég hathatós szava, hogy eredményesen követelhesse annak az axiómának betartását, hogy: koldusországok leggazdagabb jövedelemforrása – a takarékoság. Mindent beföd, eltakar a számum homokja, mely kurzus néven neveztetik, s mely immár se kenyérrel, se alkotmánnyal nem törődik.

Emlékezhettek még jól, Atyám, hogy ez a kurzus mindjárt a kommunizmus után mint Magyar Köztársaság kezdte pályafutását. Aztán lett belőle az, hogy a magyar nép, amint természetes is, az államformát maga fogja szabadon (népszavazással) megválasztani: minden jelölt ezt ígérte a választásokon! Aztán lettünk Magyar Állam (1920: I. t.-c.) minden közelebbi megjelölés nélkül. Ma meg már be akarják csukatni azt, aki másról is mer beszélni, mint a régi magyar királyságról, mely csak szünetel, azaz ennek dacára megvan és másról, például arról, hogy a magyar nép, ha akar, mást is akarhat, már szó sem lehet... Örök törvénnyé tettek törvényeket, melyeket maguk a királyok sem tekintettek örökre – szólóknak, elismervén, hogy minden törvény megváltoztatható. Természetes, hiszen akik az ellenkezőt vallják, azok a forradalmat iktatják törvénybe, kényszerítik a népeket úgy rombolni le azt is, aminek megváltoztatásához alkotmányos akaratuk is elég volna. Nekik – adott körülmények közt – a forradalom ténye erősebb jogforrás, mint a nemzet akarat, melyet jogaitól örökre megfosztani akarnak. De ez nem jó lesz így. Meg kell adni a nemzetnek, hogy mikor egyszer századok után, sorsának újra ura lett, felőle maga rendelkezék azon az alkotmányos úton, melyet számára a történelem mindennél erősebb törvényhozása megnyitott... Élő alkotmány foglalta el a régi helyét,

mert annál nagyobb alkotmányosság nem kell, mintha nemzetek milliói szabadon akarhatnak... Az alkotmányosság föltétele ilyenkor csak az, hogy ne csoportok erőszakossága forradalma, helyettesítse ezt az akaratot, hanem garanciák legyenek arra, hogy az akarat, mely megnyilvánul, az összes milliók parlamentáris akarata. Ilyen akarat ellen kinek lehet kifogása?

És most azon az úton vagyunk, hogy ezt az akaratnyilvánítást nem akarják megengedni. Akkor pedig a jövő alkotmánya sem lesz minden magyar milliók államletének szerkezete, hanem csak osztályoké és udvaroncok szolgálhadéé. Pedig az állam csak akkor állam, ha minden pillanatban a maga millióinak (minden egyes polgár akaratát biztosító) garanciák közt megnyilvánított összakaratótól függ. Fontos ez, mert csak az ilyen állam biztosíthat mindenki részére azonos életfeltételeket, csak az ilyen állam kényszeríthet mindenkit arányos teherviselésre, – [Itt a cenzor törölt néhány sort]

Csak az ilyen állam tudja csak akkor harcba hívni fiait, mikor valódi nemzetérdek parancsolja azt. Csak az ilyen állam tud és mindig tud, ha érdeke parancsolja, férőhelyet, levegőt, kenyértermő földet is adni sokaságainak, hogy őket – a nemzetet – kevesek mohósága minél szűkebb területre össze ne zsúfolhassa. Sok és erős milliók kellene az igazi államnak...

„Tudósaink” azonban nem akarják az élő alkotmányt elismerni. Számukra még a történelemnek, a megváltozott viszonyoknak, eseményeknek, a dolgok belső erejének, a szerencsének azok a befejezett tényei sem léteznek, melyek kedveznek... Nem ismerik el a magyar Újszövetséget. Szolgáságunk Ószövetségének avas lapjait forgatjuk, melyekbe kényszer és parancs írt törvényeket, egy oly törvényhozás, mely magyar emberekkel még II. Rákóczi Ferencet is „törvényesen” hazaárulóvá tudta nyilvánítani-, mely via supplicationis alkotott törvényeket a szabad királyválasztás megszüntetéséről-, mely semmivé tudta tenni azt is, amit 1848 a diadalmas nemzet akaratával 1849 tavaszán történelemmé alkotott... Kossuth Lajos népének történelme volt az...

Majd ötszáz év óta csak hatalomjog volt az, amire „tudósaink” hivatkoznak: törvényformába legtöbbjét nem a nemzet valódi akarata, hanem erőszak, vagy megvásárolt szolgák készsége öltöztette. Miért ne változtathatná meg ezeket újabb törvény, melyet a milliók valódi akarata ír –, azok akarata szerint is, akik századokon át elvérezték azért, hogy ne legyenek törvényekké azok a törvények, melyekre most „tudósaink” hivatkoznak.

Tudósok! És nem tudják, hogy a történelem és annak jogi formája: a törvények, nem tudomány, hanem több..., élet, mely maga szabja meg nyilvánulásának feltételeit és határait. Ezek szerint a tudósok szerint bizony a hatalmas amerikai Unió még mindig csak az angol király domíniuma, Franciaország a Bourbonok hitbizománya stb, lehetne; sőt mi magunk is még legfeljebb csak Pusztaszernél, a honalapításnál,

tarthatnánk, mert – ha a legitizmus a régi állapot változhatatlansága – hogyan mérészelhettünk egy napon fejedelemségből hirtelen szabadválasztó királysággá változni?

Önök, Atyám, persze féltik a Szt. Koronát... Ezt én is sajnálnám, ezt én sem engedném. De hát ahhoz, hogy a magyar nép teljes önrendelkezéssel szabja meg jövőendő államformáját, a Szt. Koronához meg csak ujjal érni sem kell. A Szt. Korona, amint dogmaként él a magyar nép lelkében, hagyományaiban, történelmében és igaz törvényeiben, már századok óta – az Anjouk óta – nem koronázási ékszer, nem fejdísz többé és nem is csak szimbólum, hanem: maga a főhatalom, maga az állam minden magyar hívő magyar hite szerint, mint ahogy az átváltozott Kenyér is maga Krisztus minden keresztény hite szerint.

Szt. István Koronája lévén maga a nemzet és országai, a főhatalom összessége, melyből még a koronás király is csak egy részt kapott, hogy gyakorolja: nálunk tulajdonképpen a régi alkotmány szerint is a királyság lényegében csak kormányformát jelentett, – azt, hogy a Szent Korona főhatalmát a király gyakorolja, képviseli, valósítja, mert az államformának a Szt. Korona ideokráciája volt...

Személytől független, elvont lévén ez az államforma, semmi nehézség nincs abban, hogy főhatalmának gyakorlási módja, vagyis a kormányforma az eddigétől eltérően szabályoztassék anélkül, hogy a nagy tradíció – a magyar léleknek ez a sajátos alkotása, mely az államot közjogivá tette már századok előtt –, akkor, mikor másutt még csak patrimonium volt – megsértetnék...

A közjogiság a Szent Korona uralmi rendjének lényege, vagyis az, hogy az állam és országai nem egy emberé; ez pedig inkább respublikát, mint mást jelent s így kormányformánk – miként most kormányzóság, jövőben lehetne akár, ha a dolgok rendje esetleg úgy hozná, köztársaság is.

Nem is értem, hogy a nemzetgyűlés is miért nem a Szent Korona nemzetgyűlése... és a bíróságok is miért nem ítélnék még mindig: a Szent Korona nevében, mikor ez tulajdonképpen az állam és mindennél több, amit ma csak királyságnak vagy királyinak nevezünk...

Annak idején fölvettem az eszmét, hogy a nemzetgyűlés is és mindenki, aki tőle veszi hatalmát, legjobban tenné, ha a szuverenitást, vagy mások egyéb hatalmukat attól vennék át, akié... felesküdnének a Szt. Koronára... Aztán ne esküdjünk többet se embereknek, se Nemzeti Tanácsoknak.

Különleges valami ez a sajátos magyar dogma-világ; de jól elfér mellette a folyton élő és változó alkotmány is, mert nem kövesít semmiféle született emberhatalmat örök időkre – Tabuvá.

Egységet is jelent. Nem jelent megyéket és ki tudja még, milyen föderalizmust. Ezért is jó. Mindenki egyformán tagja ennek a Szt. Koronának... 1848 így rendelte!

Nem értem, Atyám, hogy egyesek mégis kis, apró megye-államokat és főrendiházat emlegetnek, hol – úgy mondják – a tradíciónak és osztályainak kellene elhelyezkedniük... Az I. osztályú állampolgároknak.

Tradíció! Hát van-e más tradíciónk, Atyám, mint az, hogy a magyar nép dolgos két keze és véráldozatai (inkább a póroké csak), aztán még Isten segítségével és egy-két nagy-magyar tehetsége, lelkesedése, sokszor vértanúsága – minden megyék és főrendek dacára is – életben tartotta ezer évig a hazát. Hiszen a megyék és főrendek miatt még a magyar nyelv is, legfőbb nemzeti kincsünk és erőnk, elpusztulhatott... Csak a jobbágykunyhókban rejtőzködött... míg jöttek, sokan jöttek újra teremteni, élesztgetni, hogy végre is Vörösmarty, Arany és Petőfi ajkán, kik nem a megyékből jöttek, szépséges zenévé formálódjék.

Tradíció! Senki sem jár már komolyan megyegyűlésekre, se közel, se messze vidékekről; még mi sem járunk, virilisták, kik a székhelyen lakunk. Minek? Hogy folyton bizalmat szavazzunk, hízelgő üdvözlő-táviratokat menesszünk, vagy legjobb esetben is, ha fontos is, de oly kérdésekben határozzunk, melyekben a döntő szó legtöbbször úgyis egy emberé, a belügyminiszteré? Legyen a megye csak az, amivé tényleg vált; szükség közigazgatási hivatallá, polgárvármegyévé, melyben derék és jól fizetett tisztviselők a polgárok ügyeit jól és gyorsan intézik el. Szellemlüket azonban bizony jó lesz még ezeknek is reformálni...

Hogy továbbra is opponáljon a megye, csak azért már nincs rá szükség. Ki ellen opponáljon?

A főrendi- vagy felsőház sem lesz jó, Atyám. Szegények vagyunk ahhoz, hogy akárcsak fűthessünk is két helyen, két nagy tanácskozó-termet. Hát még a többi kiadás! Aztán mire való volna? Arra, hogy amit a népképviselő elhatározott, még se legyen törvény? Arra, hogy a kiváltságos osztályok párezer emberének ugyanakkora legyen a halalma, mint a millióké? Hogy minden demokratikus reformot csirájában el lehessen fojtani? Arra, hogy a nép folyton szabadságharcot legyen kénytelen vívni saját faja ellen? Arra, hogy a társadalmi ellentétek bosszantó intézménnyé állandósuljanak? Hogy a polgár-egyenlőségből semmi se legyen?

Nem lehet az, Atyám, hogy az általános műveltség korában a születés még mindig előjogokat biztosítson, hogy törvényhozónak, ha közvetve is, születni lehessen. Nem téveszthet meg bennünket az sem, hogy a külföld sok nagy államában is így van –, hogy felsőház majd mindenütt van. Elavult korok hagyományai azok, mikor a műveltség még kis körre szorult s a „pars senior” szerepét az államélet javára másképp még nem lehetett biztosítani. A felsőosztályok ellen vívott küzdelem eredménye a nép-parlament; illetl békét kötni akkor úgy, hogy alsó- és felső-osztályok között legalább paritás maradjon. Azóta az idő elmorzsolta a felső-osztályok paritását, sehol sem akadályozhatják meg többé, hogy amit a nép akar, törvény legyen. Tisztes hagyományként csak ezért tudtak mindmáig fennmaradni.

Nálunk sem lehetne különben, de akkor minek költsünk rá? Ma a törvénytervezeteket úgyis tudós-testületek csinálják. Ha hiba csúszik beléjük, alkalom van észrevenni a parlamentben, vagy legkésőbb az utolsó Amen előtt, mikor a tudósok úgyszólván újra átnézik.

Ha fél valaki a nép-elemektől, a „pars sanior”-t még mindig lehet úgy biztosítani, hogy a tudós-kollégiumokat, a gazdasági érdekrétegeket, testületeket, például a Curiát, ítélőtáblákat, egyetemeket, kereskedelmi és iparkamarákat, ügyvédi kamarákat, egy-egy vármegye területén élő tisztviselőket, megannyi kerületként, felruházzák képviselőküldési joggal, hogy az országgyűlés negyedrésze ilyen képviselőkből álljon. Egy-egy igaz tudós vagy szakember is óriás befolyást gyakorolhat a törvényhozásra, hát egy negyedrészt ilyen ember! Akkor legalább egy levegőben egy akaratból születnek a törvények...

Mi jögon is vindikálják vissza a régi főrendiház mását? Múltjában nincs öröm: mindig a nemzetakarattal ellen fordult; jelenében nem szereztek rá érdemeket azok, akiké lenne: nem emelkedtek a Széchenyi-áldozatkészség magasságába; pedig ma nagyoknak mutatkozhattak volna; jövőjében nincsen remény: osztályharcot jelentene...

A tradíció még nem dönt. Ott van az 1869-ben felállított független bíróságunk. Fiatal, modern intézmény. Hol van jelentőségéhez képest a régi vármegye? Ott vannak más intézményeink is. Ott van például a kir. posta, távírda, telefon, vasút stb. Ugyancsak modern államéleti szervek, melyek impérium nélkül is jól, áldásosan dolgoznak; pedig nem mind gentry, aki nagy munkájukat végzi. A posta mindenkinek ugyanazért a penny-portóért viszi házhoz – és milyen gyorsan – és milyen pontosan!... leghaszontalanabb kis levelét is...

Ilyen penny-portós államot akarnék én, melyben mindenkinek mindenben egyforma, gyors, pontos és olcsó kiszolgálás jár... mindenkinek, aki becsületesen fizeti a portót: dolgozik...

Egységes, szép, boldog polgár-államról álmodom, Atyám, ahol mindenki testvér, ahol az arisztokraták nem születnek, hanem lesznek: mindenki és bárki csak szorgalma, munkája, tudása és tehetsége –, egyéni értéke szerint nőhet nagyra s ahol a kereszténység nem jelszó csupán, nem egyszerűen csak a kiváltságosak gazdasági liberalizmusa, hanem oly szociális liberalizmus, mely a gyengék védelmére is intézményesíti.

Ez az én kereszténységem, Atyám! Inkább csak magyar hit talán... Ezt prédikálta ki oly szigorúan, Atyám!

Könyörgöm, mondja meg, mit kell kivetnem ezekből, hogy én is keresztény lehessenek. Tudom, van belőlük sok kivetni való; nem azért, mert rossz eszmék, hanem talán azért, mert... Nem is tudom, miért. De hát, Atyám, mindezek csak irányt mutatnak nekem, mint a delejtű is, mely a végtelenbe mutat. Azért még senkit sem

kötelez arra, hogy ha utána indul, csak az északi vagy déli Sarkig is, egészen elmenjen; pedig még túl is vannak régiók...

A művelt világ magyar földjéről álmodom, hogy legyen ez is – az Ember földje, mely felé tisztelettel néz az idegen s melynek mágnesereje örökké visszavon mindeneket ide, amik ide tartoznak... Ilyen mágneserő csak a polgárszabadság teljessége, a jog, az igazság, törvény, emberszeretet állama lehet és lesz, hol senkinek boldogulását nem korlátozza semmi és „senkinek szabadságát más, mint polgártársainak azonos szabadsága (Seneca)”.

Ezért támadtam azok ellen, kik mindezt kétségessé tették. És ezért prédikált ki, Atyám. Pedig csak azt akartam, hogy az imént elmúlt szankulottizmussal, mely szintén mindennap számon kérte, hogy: – „És Ez vagy Az még él?” –, csak éppen nem pardonozott hozzá, ezzel a szankulottizmussal ne versenyezzünk abban, hogy a gyilkolás és rablás művészetében ki az ügyesebb.

Félek, Atyám, hogy egyszer megint – kipredikál. Az pedig végzetes lehetne rám nézve. Ön, Atyám, ma Magyarország közvéleményének ura. Az összes Fürész Lehelek, Pardon Pisták és Ujlap Andorok az Ön kommandójára – írják. Az utcák, nemzetgyűlés és kormány egész ébredő jeunesse dorée-ja az Ön gusztusa szerint politizál, már amint ők politizálnak... Öné a sajtó, melyre kisemberektől szedték össze a pénzt, öné a szószék, mely...

Egyéb sem kell, mint hogy még innen is bátorítsák a jeunesse dorée-t, mely úgy is eléggé izgatja önmagát. Akkor könnyen megállhat...

Pedig úgy szeretnék még élni, Atyám! Szép kis palotám van otthon. Minden követ magam hordtam egymásra boldogabb időben, majd tíz éve már. Benne a földi élet legdrágább kincsei: három kis édes apróságom, kiket nekem kellene felnevelnem. Boldog vagyok, Atyám, és azok közül a szerencsés emberek közül való, kik senkitől sem függenek. Hadd éljek még. Ne prédikáljon ki többet és ne írasson ki újságjaiban se. Választóim csupa Jószív-újságot olvasnak. Még utóbb elhiszik rólam, hogy nem vagyok – keresztény. Kár volna azt a tiszta levegőjű szép kis magyar kerületet megmérgezni, hol józan, tisztánlátó, igaz magyar nép lakik. Még nagyobb baj, hogy Anci húgom, a félelmes Anci kisasszony, ki négy nyakas, kemény, harctépett bátyját – ellenmondást nem tűrve – kommandírozza, ő is csak Jószív-újságot olvas... Még utóbb is eltilt – a politikától.

Aztán ott a lombárnyas devecseri és veszprémi temetőekben gyakran borulnak kis kereszték fölé, akik engem szeretnek. Egyik kereszt annak sírját jelöli, aki nemrég... a keresztért halt meg... Milyen borzasztó lehet ott a kereszték fölélt arra gondolni, hogy én nem vagyok – keresztény. Meg utóbb elhiszik, mert Atyám és újságjai mondják ezt.

Atyám, pár pillanat múlva, mert hiszen a földi lét a végtelen időhöz csak elfutó pillanat, Ön is ott fog állni az Örökkévaló előtt... Hogy fog számot adni, ha még egyszer kiprédikál?

Lássa, Atyám, én a magyar hit ama klastromában élek, hol bármit tesz valaki, minden mozdulatnál a Mementó mori-ra szokás gondolni, hogy úgy cselekedhessek az ember, mintha halálos pillanatában cselekednék... Akkor... levetkőzve a föld minden nyűgét, akkor... legalább az egyszer mindenki becsületes és önzetlen szokott lenni. Gondoljon Ön is, Atyám, a nagy figyelmeztetésre és akkor meg fogja érteni az én kereszténységemet és magyar hitemet, melyekért minden boldogságot botorul annyiszor tettem kockára... Ma, ha valaha, a Mementó mori ideje jár a földön... Országot alapítunk. Jó vagy rossz Jövendő kockáját vetjük el. Milliók boldogsága kezünkbe adva. Megátkoz bennünket az utókor és ha eltékozoljuk egy örök életre teremteti nép szabadságát – és egyéb javát –, ha nem leszünk önzetlenek, el nem hiszi rólunk, hogy mindannyiunkat nem vásároltak meg...

Bocsásson meg a hosszú levélért, Atyáin. De ezer vezércikk témáját kellett összefoglalnom, mert úgy lehet, végrendelkezem... Legyen meg kisgyermekeim előtt nagy vonásokban politikai eszméim egész tartalma, hogy majd ha megnőnek, eldönthessük, ki volt jobb magyar és jobb keresztény.

Bocsásson meg, hogy némi lírát is kevertem komor gondolataim közé; de a Mementó mori pillanatában olyan könnyen ellágyul az ember...

*

Ezeket írtam akkor... egy borongós, szomorú, félelmes éjszakán, mikor oly egyedül voltam, amilyen egyedül lenni csak sötét emberrengetegben lehet... Tusa-kodtam, mikor az utolsó betűt is leírtam... Aztán dacosan felvágtam fejem. Nem könyörgök... Úgy sem hallgatna meg, úgy sem értene meg...

De most történt valami... Atyám megtagadta sajtójának embereit, kik eddig a Pardonokat írták. Kikorbácsolta a kufárokat a közvélemény templomából. Kikergette környezetéből a Sajtó Ibrahimokat, a Tehetségeket és Temperamentumokat, mint ők magukat nevezik s kik épp úgy aberráltak eddig, becsületeket gyilkolva, mint az a másik Ibrahim, ki pont azt a Rakovszky Istvánt akarta lelőni, kiről – ha akármi hibái lennének is – egy bizonyos, hogy az alkotmányos szabadságnak fanatikusa. Az ilyen embernek még a legitimizmusa sem árthat... A Sajtó Ibrahimok is mindig odavágtak, ahol a maguk igazi érdekeit is agyonütötték. (Pardon! Elfürészelték önmagukat.) A Tehetségek, kik nem tudják, hogy „a gondolatok világában, hol a valódi tehetség rejtőzik, az első lépés – a szeretet” (Carlyle.)

De sok ember, de sok nagy érdek pusztulhatott el, de sok könny fakadhatott kegyetlen munkájuk nyomán!... Ki fog nekik megbocsátani? Hiszen még az

Isten se elég hatalmas arra, hogy amíg az emberek meg nem bocsátottak, megbocsáthasson... Míg a tolvaj vissza nem adja, amit ellopott, azonképpen, míg az árvák, özvegyek részére nem biztosítják azt a darab kenyeret, melyet az keresett meg, akít megöltek, míg le nem törlik könnyeiket, hogyan bocsáthatna meg a mindenható Isten is...?

Atyám, bocsásson meg, Ön – úgy látom – semmiről sem tehet. Félrevezették az Ibrahimok. Érdekes typusa minden ilyen Ibrahim az átlagos magyar embernek, ki a politikában, bármily tudós legyen is egyébként, mindig végzetesen tévedett és téved ma is... Legnagyobb tévedése, hogy gaztettekkel bármit is használni lehet...

Most, Atyám, tiszta levegőt bocsátott be a magyar sajtó ablakain. A szószéken is hatalom – a magyar közvélemény ura... Mindent jóra fordíthat... Azért küldöm el most már én is levelemet, melyben sok tennivalót felsorolok... Fordítsa hasznára. Segítse megteremteni a magyar polgárállamot, melyet milliók szolidaritása fog oltalmazni s azért örökös lesz.

Értesse meg a hatalmasokkal is, hogy rossz úton járnak. A különítményes és jeu-nesse dorée-s politika nem vezethet jóra. Ha egyéb hibája nincs, az maga nagy baj, hogy arról a területről, melyet – szépíteni dolgaikat – okkupáltak, mint például az irredentizmus, a nyomor enyhítése, elriasztanak igazi hazafiakat, erős tömegeket. Értesse meg a pergamen-arisztokráciával, a feudalizmussal is, hogy azok a nagy anyagi terhek is, melyek ebből a politikából tornyosulnak, végül is az ő számlájukra, a nagy vagyon számlájára sokasodnak, mert a kisember-milliók nem fizetőképeseek, s ami egy napon még nagyobb baj lesz, nem akarnak majd azok lenni...

Ne vegye el tiszta látását a legitimizmus sem, hiszen a cél elérhető lesz a magyar nép önrendelkezése révén is. Ha meg a magyar nép mást akar, végzetes hiba lenne – úgy-e Atyám? – a legitimizmust erőszakolni. A magyar nemzet öröklétéről van szó, hadd rendelkezék maga... Memento mori!

A kamarilla lapja, a Szózat, máris forradalmat emleget, hogy ezt készítünk elő... Azt mondja, hogy még én is, aki mindenre csak azt mondom, hogy szavazzon a nép..., aki minden forradalmat, melyet erőszak vagy egy cseppnyi vér is beszennyez, szívből utálok és megvetek... Leginkább megvetem pedig azt a pretoriánus-forradalmat, mellyel a Szózat alkotmányos küzdelmünk ellenszeréül fenyeget... Ez már praemeditált forradalom lenne!

Milyen áldás volna, ha az Ön sajtója, Atyám, mindezt ellensúlyozná...

Még az államfő helyzetét is megkönnyítené, mert ha azok hatalma leszereltetnék, kik lefelé az udvaroncok szerepét játsszák, mindjárt fellélekezhetnénk... Nem félnénk... Hiszen ritkán az államfők, mint inkább a körülük észrevétlenül elhelyezkedő szolgahad hatalmaskodása szokott elviselhetetlen lenni. Azért nem szeretem én – elvben – az örökhatalmat, mert a hatalom állandósága jó talaj, hogy belőle udvaroncok hada sarjadjon ki. Hiszen örökre érdemes szolgaként is elhelyezkedni...

Bizony jobb lett volna, ha akkor, mint én javasoltam, az ideiglenes rendezés csakugyan ideiglenesnek készült volna, határidőhöz kötve minden hatalmat. Akkor az államfő tekintélye, hatalma, az iránta tartozó bizalom is – úgy vélem – még erősebb lenne, mert nem kellene félni attól, hogy akik ma lefelé udvaronc-szerepet mímelnének, hatalmaskodnak és fenyegetnek... örökké, vagy ki tudja meddig, nyakunkon maradnak. Csak ők a tűrhetetlenek. Csak ők azok, kik a nemzetek legnagyobb átkát, a pesszimizmust felidézik, mert hatalmuk végét nem mutatja – Naptár!

Bizony erősebb lett volna a főhatalom is, ahogy én akartam; de hát Rubinek Gyula és Ferdinándy Gyula barátaim s még néhányan másként akarták. Mennyit kellett ellenük harcolnom csak a nemzetgyűlés szuverenitásáért is, hogy végre a szuverén nemzetgyűlés is – egy később szupplikált alkotmánynovella alapján – bár mikor szétküldhető legyen. Nem lett irántuk hálás a Sors.

Segítsen, Atyám, hatalmas szavával megalkotni olyan alkotmányt, mely a Szent Korona főhatalmát igazán szabad, igazán független magyar népben valósítja meg –, oly államban, melyben minden pillanatban minden a nemzetmilliók valódi és élő akaratótól függ, – melyben, ha Brünnben vagy Velencében a magyar föld egy darabjáról tárgyalnak, az egyszerű magyar polgárt is odahívják, – s melyben örökre vége lesz annak is, hogy míg a megpróbáltatások karaván-útján zarándokolunk nagy sivatagban a magyar Jövendő felé, egy-egy felborult rongyos kis miniszteri bársonyszék folyton eltorlaszolja előttünk az utat s ezerfelé osztva, folyton kitérít bennünket abból az irányból, merre az Iránytű mutat.

Memento mori!

Ha nem így lesz, nem írhat rólunk mást egy késő kor Tacitusa, mint ilyfélét:

Aljasságuk teljességéhez már nem hiányzott más, mint az, hogy még saját magukat se szeressék.

Ferenc József szobra¹²⁵

Okvetetlenkedésnek titulálja mai számában a *8 Órai* hetvenkilenc budapesti ügyvédnek azt a mozgalmát, mely Ferenc József szobrának a budapesti törvényszék esküdtbíróvási termébe történt visszahelyezése ellen irányul. Perszifálja az okvetetlenkedőket. Annyira megrémítette őket – úgymond – egy halott király szobra, hogy megadták a legitimistapuccs vészjelét. Rajtam is ejt egy kis tűszúrást, mondván, hogy az okvetetlenkedők a szobor dolgában interpellációra akarnak kérni. Erre a kis incselkedésre válaszul a következő:

¹²⁵ *Világ*, 1921. október 15. 5.

Nem hiszem, hogy a bősziprombolók, kik a *8 Órai*-t úgy megrémítették, rám gondolnának, mert bizonyára tudják, hogy a természetes halált halt halottak ügye nem tartozik reszortomba. Nyugodjék meg a derék *8 Órai*, nem is vállalnám az interpellációt, mert sem a halott, sem az élő királyokra, kiket mindenkor oly melegen pártfogol, nem „haragszom”.

Mindannyit ártatlannak tartom abban, hogy királyok vagy királyok voltak egykor és abban is, hogy tisztelőik tisztelik őket. Ha úgy néha haragudni akarnék is rájuk, mindig az jut eszembe, amit a legitimizmusról egykor József császár mondott egy előkelő francia dámának: „Tudja, kedves marquise, én születésemmel és hivatalomnál fogva kénytelen vagyok királypárti lenni.” A kényszer pedig minden felelősségtől mentesít. Vétenék, ha mégis haragudnék azokra, akik kénytelenek királyok lenni. (Csak azt nem tudom, mi mentesíti a Nyolcórásokat, kik tudvalevőleg sem születésüknél, sem hivataluknál fogva nem kénytelenek arra, amire csak a császárok kénytelenek.)

Nem vállalnám egyébként az interpellációt azért sem, mert a törvényszékek épületeibe politikát bevinni nem tanácsos; pedig menten politika lenne abból, ha csak észrevenné is az ember, hogy akármelyik bíróság is politikai kedvtelést űz. Egyébként – véleményem szerint – azért is rossz úton járnak az okvetetlenkedők, mert az Igazság ellen tanúskodnak. Nem veszik észre, hogy a Szoborral tulajdonképpen az aradi Tizenhármaknak és még annyi Tizenhármaknak szelleme vonul be a templomba, hol az Igazság lakik. Az Igazság vértanúi voltak Ők; nagyon is jó, hogy akik az Igazságért még meghalni is tudtak, ott lesznek az igazságszolgáltatás szentelt csarnokában. A magyar bíró a Szobor mögött csak Őket fogja látni, az Igazságot, mely sem protekciós szeretetet sem gyűlöletet, sem hízalgést nem ismer, miként a politika... [a befejező részt a cenzor törölte!]

Futóhomok¹²⁶

Végzetes, nagy kérdések sorozata egész történelmünk. Élet-halál kérdések egymásutánja. És mégis örök ismétlődése örök végzetünknek, hogy egyetérteni sohasem tudunk.

Nem tudtunk összefogni Muhi, Mohács, Majtény és Világos után sem; nem tudunk összefogni még ma sem: Trianon után. Pedig ma is csak arról van szó, amiről volt mindig: nemzett függetlenségünkről úgy külső, mint belső politikai életünkben.

¹²⁶ *Világ*, 1921. november 1. 3–4.

Ma is ez forog veszélyben. De – úgy látszik – ma sem fog, még ma sem tud a függetlenség, az önrendelkezés ügye, a kérdések kérdése összefogni bennünket; pedig mint mindig, ma is ez a magyar milliók uralkodó érzése, kiolthatatlan vágya.

Milyen különös, milyen, megdöbbentő, hogy mégsem ez politikánknak fundamentuma. Nem is volt az sohasem, legfeljebb néhányszor: vérben kelő és nyugovó szabadságharcos napok idején; akkor is csak addig, míg az utolsó nyílvevő elrepült vagy az utolsó ágyúdörej hangja elhalt. Aztán kezdődött mindig újra és újra, mint legutóbb némi szünettel Világos után is, a magyar nép szolgálata; kezdődött az, hogy a minden csepp vérében függetlenségi érzésű magyar nép magyar törvényhozása és sorsát intéző minden más hatalma is magyar emberek agyával és izmaival küzdött a magyar nemzet és a magyar polgár szabadsága, önrendelkező akarata ellen.

Ordók, protekció, osztályönzés és hatalomvágy, erőszak, elnyomás, lélekvásárlás és hazugságok világa lett a magyar föld, egyben pedig idegen érdekek gyarmata, melyben keveseké – a hatalom készséges szolgálóié – volt minden, a millióké csak az, hogy napestig dolgozhattak és kereshettek adóra, melyet nagy részben az osztályönzés vagy idegen, sőt ellenséges érdekek céljaira pazaroltak el, hogy végül e célokra kelljen pazarolni a magyar vér tengerét is...

Bizony nem lehet tudni, hogy ha önfiai – majd egy évtized előtt csak – le nem törük utolsó nemzeti ellenállásunkat, meg nem fosztanak bennünket az önrendelkezésnek még csak lehetőségétől is, lett volna-e világháború... Bizonyos, hogy az a pártabszolutizmus, mely a letérésre következett és az a hatalom, melyet szolgált, végre is lehetetlenné tette, hogy csak szót emeljünk is ellene. Pedig ha azoknak, kik a hadakat útba indították, számolni kellett volna előbb még a magyar nemzet akaratával is..., De óvatosabbak lettek volna, de másképp történhetett volna akkor minden...!

Íme ennyit érhet, ilyen rengeteg sokat érhet, ha egy nemzetnek függetlensége, önrendelkezési joga van.

De hát miért nem lehetett és lehet meg ez az önrendelkező hatalma a magyar népnek, mikor mindig csak függetlenségi érzésű volt és ma is az?

Megmagyarázza ezt történelmünk. Sajátságos dualizmus vonul végig rajta. Ami szenvedés, fárasztó küzdelem van benne, az végig minden századon át a nemzet egyetemes történelme: minden magyar kivette belőlük részét, vagy inkább kivették ezt csak a milliók; míg ami boldogság, jog, hatalom egynéhány lapjára írva van: mind csak egy kisszámú uralkodó-osztályé. Ez különben érthető. Így volt ez e világon mindenütt. A régi társadalmi és államberendezkedés arisztokratikus, rendi jellege így hozta ezt magával. Szerencsétlenebbek csak azért voltunk, mint a többi nemzetek, mert nálunk a rendi világ leomlása után is folytatódott a régi divat.

Vezető-társadalmunk, ha a formát le is kellett vetkőznie, megtartotta lényegét, azt, hogy a milliókkal szemben továbbra is uralkodó-osztály maradt nemcsak társadalmi, hanem politikai értelemben is. Ebből pedig okszerűen következett, hogy akik élén álltak, azok – mert két dudás egy csárdában nem fér el – tovább is folytatták a régi harcot. Mindössze csak az történt, hogy a magyar történelem színpadjának örök szereplői: az előjogokért küzdő Garák és Újlakiak, s még annyi mások, új néven jelentek meg a régi arénában.

Utolsó évtizedeinknek is belső történelme alig egyéb, mint – ahogy már tradíció – arisztokrata-családjaink egymás ellen vívott küzdelme, melyben a magyar milliók csak statisztaszerepet játszanak.

Ha csak '67 óta elemezzük is történelmünket, mi más az, mint az Andrássyak és Tiszák hatalmi vetélkedése és vetélkedése az ő közös érdekű uszályaiknak. Egyszer egyik, máskor másik maradi felül. Ami aztán egyúttal másokkal, a nemzettel magával is és végül királyával is történt, az csak esetlegesség, az csak epizód, ami mind beilleszkedik ebbe a Gara–Újlaki harcba, melyben a dinasztikus hűség, vagy néha a milliók felé való közeledés is a szerint erősödött és gyengült, vagy költözködött át egyik oldalról a másikra, amint egyik vagy másik új Gara-család győzelmi esélyét befolyásolta. Az egymásután következő dinasztikiáknak természetesen kedvezett ez a helyzet, melyben főrangú családok vetélkedtek abban, hogy a maguk kis koncáért melyik adjon többet az uralkodónak a nemzet javaiból.

Azzal aztán senki sem törődött, hogy közben a világtörténelem is írja a maga lapjait és nemzetre, királyra nézve egyformán baj lehet abból, hogy Magyarországon nem a milliók történelme folyik, hogy itt egyszer egy válságos pillanatban, mikor a világtörténelem részesévé válunk, nem lesz az az erős polgárállam, mely megelégedett, életösztöneiben öntudatosá vált milliók szolidaritásán épül és ezért minden kísértésnek ellenáll.

Jött a válságos pillanat. A milliók szolidaritása hiányzott, életösztöne aludt, neki minden mindegy volt már: a grófok pedig és uszályuk keveseknek bizonyultak arra, hogy az országot, mikor milliók karjára lett volna szükség, megmentsek. Az már, hogy a Tiszák helyére az utolsó pillanatban más Garák, más Kupák kerültek, nevezze őket ki-ki, amint akarja, nem segíthetett. Hiába jöttek most más jelmezben, a dinasztikus hűség helyett a milliók iránt mutatott hűséggel, ez az új Gara-ország már nem jöhetett el... Elkéstek a szabadsággal és ezért az történt, ami ilyenkor mindig történni szokott, az, hogy „felbomlottak a viszonyok”.

Kitűnt most is, mint annyiszor, hogy a magyar közélet csak futóhomok-réteg; a magyar államépület fundamentuma nem nyúlik le a kötött talajig: a nemzetmilliók egyetemes érdekeinek mélyéig, s azért az első viharra, mely elhordja alóla a futóhomokot, összedől.

Összedőlt!

És most mégis mintha megint fel akarnák építeni, megint futóhomokon. Mintha az a sok szép jelszó is csak ennek pora volna: elfödni vele a tisztánlátást.

Jó régóta ijedten szemlélhetjük, hogy történelmünket visszatolták a régi talajra, a futóhomokra. Mióta a Tisza–Andrássy-harc utolsó változata: Károlyi gróf országa összedőlt és közben itt és ott is omlott fölénk a magyar monumentum futóhomokra épített falazata, hogy majdnem minden magyart maga alá temetett, a kétségbeesés e kis interregnuma után most megint kiújult a régi harc: a Tisza Andrásy-párbaj, habár most már csak Bethlen–Andrássy névvel jelölhetjük is.

A régi harc ez, melyben a dinasztikus hűség és a milliók iránt tartozó hűség mutatása megint csak eszköz, fegyver, mely közül hogy pillanatnyilag melyik melyik kézben van, nem öntudatosság, vagy végzet, hanem alighanem ma is érdek-kérdés csupán. Király és nemzet statiszták megint.

Azzal, hogy a világtörténelem azért most is csak folyik tovább és rólunk-nélkülünk határoz, újra nem törődik senki. Egy-egy pillanatra meg-megdöbbenik ugyan a Bethlenek futóhomok-országa is, fél-felrezen, mikor künn a világban is villámlik: de mielőtt villámlott, csak rakta szépen, mint régen, futóhomokra, a romokból kiszedeti régi köveket. Még legutóbb Pécssett is rakta. Ott is régi dolgokról beszélt áhítattal, hintette a futóhomok porát a szemekbe s nagyon nyíltan megmondta, hogy a szuverén nemzetgyűlés pedig (szegény szuverének!), mely valahogy mégis csak a milliókban gyökereznek, alacsony színvonalú. Nyilván a régi nemzetkép viselethez hasonlította, mely pedig csak a futóhomok virága volt. Neki Pécssett még pár nap előtt is csak a futóhomok országa tetszett.

Ámde hirtelen nagyot villámlott. Olyan nagyot, vakító fényeset villámlott, hogy végre még ő is észrevette, hogy amiről ma szó van, súlyos órák ma folyó történelmét, úgy lehet milliók végzetét: Andrásy gyűlölete idézte fel...

Ki ellen, miért támadt e gyűlölet? A nemzet ellen nem, hiszen milliók fülének is érthető pánsípon játszott a szirénótáit az utóbbi években már a nemes gróf. A király ellen nem! Az ellen a Bethlen István ellen sem, aki most szintén pánsípon dudorász és amint én látom, szintén csak sziréndalt; az ellen a Bethlen–Ráday-duett ellen sem, mely még legutóbb is Pécssett király-himnuszot zengett – igen hangosan.

Hát ki ellen más ellen, mint az ellen a Bethlen-csoport ellen, mely ma uralmon van és mert uralmon van, az ellen, mely nem is régen még Tisza helyébe jött. Ez pedig újra a régi tánc: haláltánc, melynek megszokott utolsó figuráján, melyben mindig a nemzet hull végül a porba, édes-keveset változtat, hogy a véletlen szerencse a dinasztikus hűséget mint harci eszközt kiütötte Bethlenek kezéből, s így küzdelmüket a nemzethűség csillogóbb, könnyebben forgatható fringijával folytathatják tovább. Az Andrásy-antagonisták azért csak ott maradnak régi helyükön. Folyik tovább a Garák és Újlakiak harca.

Unalmas dolog ez ma már. Nem gondolja-e Bethlen István, hogy végre érdekesebb drámát kellene játszani? Még most sem jött volna rá, hogy nem a grófok országát, hanem a milliók országát kellene végre megteremteni, mely a grófoknak is boldogabb és biztosabb hazát jelentene?

Lássa meg végre, hogy a futóhomokra épített legerősebb falak sem időállók. Lássa meg végre a milliókat, kikkel szemben jogcímül, hogy kizárja őket az uralomból, nem hivatkozhatik még csak arra sem, amire Andrássyval szemben most hivatkozik, hogy: „Bethlen még egy sem árulta el a hazát!”, mert – lássa gróf úr – a magyar milliók még kevesebbszer cselekedték ugyanezt.

Csak dolgoztak, szenvedtek. Az uralkodó osztályok önzése dacára így sikerült csak ezer évig éltetni a hazát.

Ma is milyen szépen viselkednek a milliók! Méltósággal! Nem kapja el őket a győzelem mámorja, holott a futóhomok világa, íme, mit csinál? A királyhűség sasvára, a mágnáskaszinó s a vármegyék, ugyancsak ujjongnak. hogy a lázadás nem sikerült. Megbélyegzik a hazaárulókat! Milyen keserves dolog ezzel szemben tudni azt, biztosan tudni, hogy ha másként fordul a kocka: akkor meg milyen alázattal és lelkesedéssel borultak volna a királyiak lába elé...

A futóhomokot már elfújta a sok vihar. Majd mindenütt kilátszik már a magyar föld televénye, melyben őserő lakik, könnyű lesz most már benne ásni meg a magyar jövődönök, az igazi magyar nemzetállamnak fundamentumát...

Csak az kell, gróf urak, hogy ezt Önök is meglássák s a demokráciát, a magyar testvériséget, a polgári szabadságot, a jogrendet: a személy-, becsület- és vagyon biztonságát, s a szó és betű szabadságát, de a mindennapi kenyér és meleg szoba politikáját is ne csak pécsi kortes beszédekben hirdessék, hanem végre meg is valósítsák, a nemzet önrendelkezési jogát belső ügyeinkben is komolyan vegyék, mert – ha újra jön a nagy próba, ha itt akkor is még csak a Bethlen–Andrassy-párbaj folyik előjogokért – könnyen összedőlhetnek megint a falak, melyeknek alja még ma sem a milliók szolidaritása, hanem csak – futóhomok...

Rubicon¹²⁷

Azt a kis folyót hívták Rubiconnak. mely a római Itáliát választotta el innen-ső Galliától. Ma Rugona és Pisatello a neve. A nagy római birodalomban ez volt északi határa az igazi Rómának, a világ urának, annak a darabka földnek, mely a többi rengeteg földet meghódította, s „mely az engedelmességnek és a lázadásnak is az a végső határa volt”, melyet rossz szándékkal még a leghatalmasabb római

¹²⁷ *Világ*, 1921. november 20. 3.

hadvezérek sem léphettek át. Itáliai partján e kis folyónak határkövek őrségláncolata állt. Rajtuk az írás:

„Senki se lépheti át e folyót, a köztársaság határát, fegyveresen, lobogókkal és katonákkal, anélkül, hogy az istenek és az emberek meg ne átkozzák!”

Annyira szent volt – mondják – e föld, mely a határkövek mögött terült, hogy még Caesar barbár légiói is, melyek pedig Caesart is – szinte akarata ellenére – magukkal ragadták, sodorták: Róma ellen támadni, még ezek is megdöbbenve állottak meg a Rubicon előtt. Róma törvényének szentsége előtt. Véres csatákban nemzeteket, népeket irtottak ki majd egy szálig ezek a légiók; idegen martalóc majdnem mind, állig fegyverben: mégis megállította, rettentve visszariasztotta őket Rómának pár sornyi, kőbe vésett, igen, csak holt kőbe!... és nem öldöklő fegyverek élére írt Törvénye. Caesar becstelen becsvágyának, hogy Róma korlátlan urává legyen, egész pokoli erejére volt szükség, hogy a légiókat a szent folyón, a lázadás végső határán is keresztül, Galliából Itáliába átragadja. Ha bármily nagy is, gonosz is volt Caesar, aminőről kevésről emlékszik meg a történelem, mégis még neki is sok éj-napot virrasztó vívódásába került, míg ledobva az álarcot, mintha csak légiói után menne, kimondta végre a végzetnek, az elszánt kétségbeesésnek azóta annyiszor ismételt, vissza soha nem vonható szavait: „Iacta alea esto!” Átlépte a Rubicont.

A kocka elvetetett! Vérrel minden lapjára törvény ellen, támadó szentségtörés, kegyetlenség, árulás, vesztegetés, színlelt jóság és szabadsággyilkos zsarnok becsvágya volt csak írva: szerencsés lapra tehát nem eshetett. Megátkozták az istenek és az emberek is azt, aki elvetette. És az átok megfogant.

Pharsalus, Corfinium, Thepsus, Munda, hová mindenüvé a római köztársaság, a szabadság hazája Caesar elől menekült, ahol mindenütt Róma csak Rómán győzött, nemcsak a Pompeiusok, Catok, a patríciusok és a szabadság sírja lett, hanem Caesaré is és lett végül magáé Rómáé. Akkor szakadt Róma először kétfelé, nyugatra és Keletre, mikor a Rubicon felől előtörő Caesar-légiók elől Pompeius a consulok, a senatus, a római légiók, a Catók, Cicerók, Brutusok és a többi jók, az egész köztársaság Róma görög földjére menekült. Constantin a kettéosztás nagy művét, melyből a teljes bukás következett, csak bevégezte...

Különös sors Caesaré és Rómáé! Akkor, abban a pillanatban bukott el mindkettő, mikor hatalmuk zenitjére ért. Más hatalmasok is ilyenkor szoktak elbukni mindig. Annyiszor megismételt tanítása ez a történelemnek! Elértek mindent. Nincs többé cél és küzdés, ami ösztönözne és edzhetne, ami erőt, bátorságot és tehetségeket izmosíthatna jövődő megpróbáltatásokra. Szerencséje volt még Rómának, hogy jó ideig eltartott, míg egészen legyőzte önmagát. Nem vette észre elég hamar, hogy csak zsarnoka végső diadaláért küzd... azért, hogy életcélja önmagának ne legyen. Szerencsétlen volt Caesar, hogy neki még sok mindent meg kellett hódítania, miután pedig Róma szabadsága úgylis elveszett. A tragédiának, a nyugtalanító unalomnak,

a pillanatnak bekövetkezését, amikor a nép végre önmagát is észreveszi, Rómában még sokáig késleltette, hogy népe azért szolgaságában is továbbra is a világ ura maradt. Azért ezután is megvolt mindennap a cirkusz és kenyér. Rómát eltartotta az ő Caesarja. Mielőtt lábai alá tiporta, már azelőtt is régtől fogva tartotta. Amit kincset, vagyont majd tíz éven át a Galliákban, Hispániában és Keleten összerabolt, mind a római nép dorbézolta el. Érte, hogy jól élhessen, kellet megszámíthatatlan ezernyi barbárnak elpusztulnia, hogy tulajdonképpen maga vesszen el. Alig tíz év alatt megvásárolták szabadságát, mi nélkül pedig – ha nem ellenség veszi is meg, uralkodó nép sem maradhat sokáig uralkodó. Az a tíz év, mialatt Caesar demagógjait s azoknak: Clodiusnak, Antoniusnak és Volabellának bérelt gladiátor-csapatáit rászabadította Rómára, a lekenyerezett Rómára és elnázta, hogy azok büntetlenül üldözzék még legjobb barátait is, mint Cicerót, magát a hatalmas Pompeiust is és különösen ellenségeit, ha azok olyan kiválók voltak is, mint Cato, ez a tíz év az, mely a képzeletnek segítségére siet. ha azt kell megértenie, hogy az a Róma, melynek mű-útjai még Aquincumba is elvezettek, melynek légioi a világot elárasztották –, melynek műveltsége, de nyelve bizonyosan tökéletesebb volt és tökéletesebb ma is, mint minden nemzeté, ma alig kétezer év után nyomaiban sincs többé, de nem volt néhány század után már. Mi lehetett volna ebből a Rómából, ha nincs Caesarja és Caesarra nem következik a többi cézárak hosszú sorozata! Mi lehetett volna ebből a Rómából, ha népét Caesar és clodiusai nem aljasítják el –, ha a Pompeiusoknak és Catóknak, mialatt az Antoniusok otthon tivornyáztak vagy a provinciákban zsebükre fosztogattak, nem kellett volna „mint hazaárulóknak” Alexandriában, Uticában és Mundánál elvérezniök –, ha a szabad nép szabad millióinak minden egyike úgy hordhatta volna szívében a hazát, hogy az az övé is, arra téhát nemcsak Caesarnak, hanem neki is vigyáznia kell! Mi lett volna –, mi lehetett volna ebből a Rómából, ha kormányzópártja, kormányzó-tömegei ez alatt a tíz év alatt s ezután is nem az a párt, nem azok a tömegek: a Clodius-féle gladiátor-különítmények pártja és tömegei lettek volna, melyeket, melyet Cicero így jellemez: „*E pártnak csak éppen jobb ügyre lett volna szüksége, minden egyébbel bírt!*”

A népek szabadságának mindig nagy ára van. Akkor látni meg, mikor ellenségük nyíltan tör rájuk. Inkább meghalnak. Küzdenek a végsőig, míg az utolsó szál fegyvert is ki nem csavarják kezükből. Anyák fiaikat, hitvesek férjeiket, karon ülő gyermekek apáikat is szívesen odaadják érte: a szabadságért! Lopva rabolni el, észrevétlenül ölni meg, ez sem kerül kevesebbe; sokba, igen sokba kerül annak is, aki megpróbálja. Caesar megpróbálta. Míg a „vásárhoz” elég pénzt szerzett, háromszáznál több nemzetet kellett leigáznia, harmadrészben legyilkolnia, Róma ellen örök bosszúra ingerelnie, s a Rubicon mögött is még, mielőtt a szabadság elveszett, a testvérgyilkosságok hóhérmunkája várt reá. És várt reá gonosztevők barátsága, kik – mint olvashatjuk – „*megmentő szerencséjüket és jólétüket csak az ő sikerében*

kereshették”; várt reá az adósok és éhezők sáskahada, a paraziták eltartásra és élvezetekre vágó tömege; várt reá a plebs; várt reá egy hadsereg, melynek helyettesítenie kellett mindent, ami hiányzott: törvényt, szenátust és népet (populust) és ami a legszörnyűbb, várt reá, ami Cicero szerint minden polgárháború után minden hódítóra várni szokott, hogy: végre „a győzőnek magának is engedelmeskednie kellett azoknak, kik győzelmét megszerezni segítettek.” Ami még egyéb is várt reá, az talán a legkisebb tragikumuma volt; legalább kiengesztelést hozott emlékének, ha Róma pusztulását fel már nem tartóztathatta is.

Sokszor vetik fel, vetették már fel azt az érdekes kérdést, mi lett volna, ha, mikor átlépte Caesar a Rubicont, éhező népet talál Rómában, melynek adni semmit sem tud? Mi lett volna akkor, ha nem ő hoz ajándékot, hanem még ő kér adót a néptől? Mi lett volna akkor, ha egy nap kitént volna, hogy még a birodalom integritását sem tudja biztosítani? Mi lett volna, ha a Pompeiusok, Catok és Brutusok erősebbek lettek volna már kezdetben, mint Clodius, Antonius, Dolabella és a többi Clodiusok? Mi lett volna, ha így szólhatott volna hozzá is valaki, mint szólt később egy másik cézárhoz: „Apámért te nem dolgoztál; nem adtál neki kenyeret, inkább ő adta neked adófilléreit, mert uralkodott hazánkon; az uralkodást pedig az emberek magában is nagy boldogságnak tartják. Az ő adófilléreiből is telt katonáid zsoldjára s talán arra is, hogy a te gyermekeid szebb ruhában járjanak, mint az ő árvái. Mondd, miért, – mi jogon engedted mégis megölni?”

Nem kell és nem lehet felelni a kérdésekre, mert a gonosz Caesar sem volt annyira gonosz, hogy ha már a Rubicont átlépni, Róma szabadságát elrabolni elhatározta, ne gondoskodott volna jó előre is, későbbre is arról, hogy legalább drágán megfizesse. Ha nem tehetette volna, sohasem lépte volna át a Rubicont, sohasem lett volna sem belőle, sem követőiből cézár. Nem lett volna azért sem, mert az aljas Róma sem volt annyira aljas, hogy szabadságát nagyon drágán meg ne fizettesse. Már oly hatalmas volt Caesar, hogy csak jönnie, látnia kellett, máris győzött, mégis morgott még Róma megvásárolt, látványosságoktól elkápráztatott, tivornyákban lerészegített népe is, miikor egy nap arra ébredt, hogy Caesar triumfust ül – nem az ellenségen, hanem a polgártársakon aratott győzelmekért. Nyíltan lázadt ellene Metellus bátorságával,” mikor először a közpénztárhoz nyúlt, mely „nemcsak az élőké, hanem a holtak és akik ezután születnek, azoké is volt.” Akik úgy tudtak meghalni a köztársaságért, mint a Pompeius-legiók s a Pompeiusok és Catók maguk is, annak a népnek szabadságát egy szegény Caesar, vagy aki egy fél világot előbb meg nem hódított, bármily lángész, bármily hős volt is, nem fenyegette. Az ilyen cézár Clodiusainak nem lett volna helye, hatalma Rómában. Még a vesztegető cézár Clodiusát sem szerették, annyira gyűlölték, hogy mikor Milo, a másik kalandor, ellen-gladiátorbandákat bérelt ellene, s „hősök szokása szerint csak magától kérve tanácsot”, leverte, megtapsolták. És Caesar is, ki még azt is elnézte, hogy

barátjának, Cicerónak, palotáját is lerombolja Clodius s magát építtesse helyére, volt olyan okos, hogy Milo szervezkedését is elnézte és maga is örült a gonosz Clodius vesztén, ki pedig – mint a késő Clodiusok is mind – szinte hazaszeretetre hivatkozott, valahányszor csak gyilkolt és rabolt.

Mind nem használt. Róma szeretetét még a hatalmas Caesar sem tudta örökre biztosítani, amint hogy ez eddig csak a Washingtonoknak sikerült, kik jobban szerették a haza szabadságát, ha ők vívták is ki, mintsem vissza ne riadtak volna attól, hogy hatalmuk reá veszélyessé váljék, meg ne rettentek volna még a gondolatától is annak, hogy a Rubicont a maguk becsvágyáért csak egy vonalnyira is átlépjék.

Ott a Rubicon partján csak néma kövekre volt vésvé a Törvény, nem szurony-rengeteg élére! Mégis oly hatalmas volt szava, hogy amit nem védhetett meg, azt nem tudták megvédeni marcona légiók légiói sem.

Ezért sorvadt le Róma ma is minden másnál tökéletesebb nyelve az élő ajkáról, ezért lepte el egyszer csak gyep az Aquincumig is, még sokkal messzebb is elterpszkedő római országutakat, magát a Forum Romanumot is és a világhatalmas Róma annyi más kőből, ércből és kultúrából faragott monumentumát; gyep, melyen sokáig legelésztek barbárok lovai, alig telt pár századév Caesar után. Ezért lett a nagy Pán oly hamar és könnyen halott.

Mennyivel hamarabb nőtt volna ki a gyep, ha Róma egyúttal gyenge, parányi földdé is sorvadt volna ugyanakkor, mikor küzdése önmagáért megszűnt és célja most már csak Caesar célja lett...

Akkor felfordul...¹²⁸

Könnyen sejtheti mindenki, hogy mi fordul fel... Két év óta egyebet sem halunk, mint minden kormányválság idején unos-untalan csak azt recitálni, hogy ha a pártok nem fuzionálnak, nem szövetkeznek, vagy mit tudja az ember, mit nem csinálnak, akkor felfordul a – helyzet. Vagyis magyarra fordítva arról van szó, hogy ha nem kap parlamenti többséget az az illető, akit a végrehajtó-hatalom mint miniszterelnököt a szuverén törvényhozó testület nyakára küld, akkor... Akkor a helyzet egyszerűen azt cselekszi, hogy – felfordul.

Ez az a varázs-szó, az a furulya-hang, mely egy pillanat alatt minden bizalmatlanságot eloszlat, s amely még a fogcsikorgató honatyákat is arra kényszeríti, hogy – bár fogcsikorgatva – támogassanak minden olyan kormányt is, mely ellen már előre, hacsak említik is leendő eljövételét, csikorgatják fogaikat. Minduntalan,

¹²⁸ *Világ*, 1921. november 29. 5.

valahányszor szükség van rá, mindig újra hangzik az elkopott, unalmas refrén: a helyzet felfordul s néha változatosság kedvéért: felborul.

A furulya-szó megint szól s a... s pártok, úgy látszik, most is megint tódulnak a hammelni patkányfogó után, merthogy: a helyzet felfordul – borul. Tódulnak. Hogy is lehetne másként, hiszen a mai magyar politikai pártok sem születtek másra, mint: hogy minden helyzethez fanatikusan alkalmazkodjanak. Régi magyar szokás. Ma csak azért bosszantó egy kicsit, mert az új boldogság mai korszakának törvényhozó testülete, ha igaz, az alkotmány szerint szuverén volna vagy mi...? Nem olyan kutyakötelessége tehát: szerintkezni.

Az ország – a szuverének gazdája – bizony bosszankodhatik is már kissé emiatt; de talán még jobban érdeklí és dühösíti az, hogy nem tudja megérteni, mi is van hát azzal a... Azzal a buta refrénnel, hogy akkor a – helyzet felborul.

Csakugyan, mi is lehet hát az a „helyzet”, ami felfordul és ami meg érdekesebb, ki borítja és hogyan borítja fel? Próbáljuk, merészeljük csak egy pillanatra elképzelni, hogy ezúttal például nem sikerül Bethlen István No. 1.-nek (vagy talán már No. 4.?) a pártok összetételése. Mi történhetik? Háromféle dolog is történhetik. Egyik az, hogy gróf Bethlen István úr mégis jön. Körülbelül a másik két lehetőség is csak ez. Vagy némi variáció kedvéért jöhet esetleg gróf Teleki is. És mert jön vagy ez, vagy amaz: a helyzet mégsem tud felborulni. De erőltessük meg kissé jobban fantáziánkat és csak úgy pusztán elméletként gondoljunk egy pillanatra mégis arra a lehetetlen negyedik eshetőségre, hogy sem Bethlen, sem Teleki nem jön, nem jöhet. Akkor jön az érdekes... Tegyük fel, hogy váratlan meglepetésként jön valaki harmadik. Jönni, hiszen jöhet, mert ugyancsak sokan vannak, akik szívesen jönnének. Jön tehát. És mert jön, az a bizonyos helyzet – bosszantó – megint nem tud felfordulni. De hát jó, legyen végre lehetséges a lehetlenség, hogy senki sem jön, hanem jön az, ami felborul...

Vajh ki, mi lehet ő: A helyzet!

Tehát egyszer csak, egy nap felborul. Ó! Másnap tehát már bizonyosan nem kel föl a nap, vagy ha éppen fön van, rögtön lebukfencezik. A csillagok kihunynak. Kutak, források, tengerek kiapadnak. A kis veréb nem ugrik többé ágról-ágra, mint akkor még, mikor a miniszterelnökök könnyebben születtek. És a többi és a többi! Vagy ha talán nem lesz is ily szörnyű a „felborulás”; mihelyt bekövetkezett, bizonyosan legalább is a villanyosok, vasutak állnak meg. Az iparos leteszi a szerszámot. (Bizony ez, elég baj volna!) A gabonaszár nem nő többé. A száj nem fogad el táplálékot. Ésatöbbi! Ésatöbbi! De hát itt is baj van. Az összes felfordulások, mikről tud eddig a világtörténelem, nem tudtak soha még csak annyira sem hatni, még csak oly nagyok sem lenni, hogy megállíthatták volna az igazi életet. Mialatt szegény Capet Lajost a guillotine alá vitték s végigjátszatták vele szörnyű sorsát, mondják, hogy ezalatt sem minden párisi suszter hagyta abba a kalapálást és nem minden

borbély a borotválást. Alighanem nálunk is csak tovább kalapálnának a suszterok, tovább borotválnának a borbélyok, tovább pörögne a kis varróleányok varrógépe, sőt tovább nőne a gyerek, a fű, kalász és fa is és tovább írná receptjeit még az orvos is – pedig csak ez ám mind a fontos –; bizony tovább forogna az élet verklje, ha százszor felborulna is az a bizonyos helyzet. Még talán azon sem változtatna, hogy az emberek végre már ne éhezzenek. Talán még pénzünk romlását sem siettetné, hiszen eleget tud és tudott az romlani azalatt is, míg volt, valameddig volt és lesz is miniszterelnökünk, már tudniillik olyan, mint eddig, kiben csak a végrehajtó hatalom bízik; a törvényhozó testület pedig csak azért támogatja, mert nem bízik, hanem mert (ad notam Santa Lucia): „a helyzet felborul, hajh, hajh, hejh felborul!”

Hogyan borul? A pékek nem sütnék többé? Vagy talán: a rendőr nem vigyáz, a bíró nem ítél többé? Akkor ti., ha nem lesz ez vagy az miniszterelnökké?

Alighanem itt lesz a baj. Ez az a „felfordul”. De hát eddig is vajon a miniszterelnök volt talán a rendőr, ő volt talán a bíró is és még, aki a gonosztevők mögött a börtönajtót becsukni szokta, a börtönőr is? Ő volt a törvény is talán, mely a bűnösök fejére száll? Csak ő, ti., aki egyúttal kedvenc is volt és lesz, csak ő volt talán eddig az is, aki esküt tett arra, hogy a rendet és még némely más csekélyégeket fenn- és megtart? Csak ő volt és ő lehetne, „a mindenkori”, csak ő lehetne mindez, hogy olyan egyszerre „felborul a helyzet”, mihelyt más valakiről van szó, vagy mihelyt például a... nem akarnak a hammelni furulya hangja után tódulni?

Már most igazán kíváncsi lehet az ember arra, hogy tehát mi is az, hogy „akkor a helyzet felfordul!”

Talán az a szörnyőség az, amit szép szelíden csak „a helyzet felfordulásának” neveznek, hogy az ellenzék hatalmasodik el? És akkor talán a mai uralmi rendszernek vége van? Nem. Nem lehet ez, amiről szó van, amivel ijesztenek. Nem lehet: mert ha az ember megnézi kissé a pártok mezőit, azt a különös dolgot kell észrevennie, hogy ami érték ma a parlamentben van, akár férfiakban, akár tudásban, akár lélekben, az mind, de mind az ellenzéki mezőkön van. Hogy borítanak fel ezek a helyzetet?

És aztán, ha már a helyzet felfordulásáról oly sok szó esik, hogy lehet az és ugyan ki lehet az, akitől függ, mert kell függni, hogy nem fordul fel. ha igen... és felfordul, ha nem...? És miért, óh miért fordul fel, mikor ha éppen akarják, nem muszáj felfordulnia...?

Örök internálás temploma¹²⁹

1922

„Íme, egy alkotmányos szabad állam körvonalai!”¹³⁰

Rupert Rezső a *Világ*-ban. „Csakúgy magunk közt” címen válaszol a kormány félhivatalos közleményére, amellyel meg akarja cáfolni a zalaegerszegi internálttábor rémségeiről elterjedt híreket. Hogy milyen eredménnyel dolgozott a cáfológép, erre jellemző Rupert cikke, amelyet itt közlünk:

Furcsa dologra ébredtem ma. Furcsa dolgokat olvasok a mai lapokban.

Olvasom az „illetékes helynek”, melyet más néven kormánynak szokás nevezni, egy nyilatkozatát, melyet a Magyar Távirati Iroda nyomán a mai lapok közölnek. Olvasom és elbámulok. Nem tudok hová lenni. Soha még ügyesebb, meggyőzőbb és megnyugtatóbb cáfolatot nem hallottam. Arról beszél többek közt ez a nyilatkozat, hogy a zalaegerszegi táborban: „az internáltak elhelyezése kifogástalan, a barakkok tiszták és eléggé fűtöttek, az internáltak vasárnaponként húst is kapnak, 15 dekát, ruházatuk a mai drágasági viszonyokkal arányban áll, a kórház az enyhébb esetekhez szükséges műszerekkel teljesen fel van szerelve, a folyó évben már kertésztelepet is fognak létesíteni s a jelentkezőket szakkertészekké fogják kiképezni, a már meglevő kat. templomon kívül a többi felekezet részére is imahelyiségeket rendeznek be, néhány fogoly tuberkulózisban megbetegedetten került internálás alá, Szvorák András bányász haláláról kellő időben értesítette a táborparancsnokság az elhunyt feleségét s részére 1700 koronát gyűjtött, Parancsura Piroskát, a kis pesztonkát, jogosan lőtte agyon egy pótcsendőr, mert a fölöttes hatóság ezt így állapította meg” stb.

Olvasom ezt a sok szép dolgot Meggyőzés minden betűje ennek a cáfolatnak. Bámulok. Nem azt bámulom, hogy az internáltak sorsa milyen rózsás, hogy például vasárnaponként még 15 deka húst is kapnak, hiszen ez végre is jut abból a 30-40 millióból, amit arra az ezeregynéhány internáltra a magyar nép keserves adófilléreiből évente ráköltenek (legjobb volna köztük felosztani, mindjárt megszűnnének a társadalom ellenségei lenni); azt sem bámulom, hogy a foglyok ruházata a drágasági viszonyokkal arányban áll (ti. saját ruhájukat hordják); nem bámulok azon sem, hogy a kórház enyhébb esetekre műszerekkel jól van felszerelve, minthogy a folyó évben létesítendő „esetek” nagy része éppen nem enyhe; nem csodálkozom a kertésztelepen s az örökinternálás templomain sem, legalább most már nem kell

¹²⁹ A cenzúra nem engedte közölni. Felolvasva a nemzetgyűlés 1921. december 10-i ülésén. Lásd ott.

¹³⁰ *Bécsi Magyar Ujság*, 1922. február 5. 1–2.

félnem attól, hogy az internálás nagyszerű intézményének hamarosan vége lesz; az is kis dolog, hogy tuberkulózisban megbetegedett embereket is internálnak, nehogy veszélyesek legyenek a társadalomra, különösen tél idején; a Szvorák András esete pedig egyenesen meghat, hogy miután két évig ágyban fekvő beteg volt és két évig így őrizték, hogy a társadalom ellen fegyvert ne ragadhasson, mikor meghalt, feleségét elhunytáról rögtön értesítették, sőt 1700 koronát gyűjtöttek is neki és három gyermekének; meghat és mindennél jobban meggyőz az internálások szükségességéről az is, hogy a Paranycsura Piroska nevű kis rutén pesztonka oly veszedelmes volt, hogy bár a dróton belül volt, agyon kellett lőnie a pótcsendőrnek, ki a dróton kívül őrködött, úgy látszik arra, hogy... Tudja a kő, mire.

Mindez nagyon szép. Nagyon megható. Bámulatra méltó és ami a fő, fölötte megnyugtató. Arra is jó az „illetékes hely” közleménye, hogy most már végre tájékoztatja az embert, kiket és miért is kell hát a társadalom ellenségeinek tartanunk. Eddig ugyanis abban a tévhitben lehetünk, hogy ágyban fekvő betegek, vagy kis pesztonkák, miközben a dróton belül kenyeret majszolnak, nem lehetnek senkire sem veszedelmesek.

Eddig rendben is lennének a felvilágosító és tanulságos kis „közlemények”. Hanem az illetékes helynek az a kis közleménye másról is beszél. Többek közt arról is, hogy a tábori fegyelem és rend fenntartása érdekében a „vezetőség” elzárási büntetést és súlyosabb esetekben kikötést is alkalmazott, de „minden esetben a nyilvánosság kizárásával” és csak akkor, „ha a fegyelmi büntetést előzetes orvosi vizsgálat egészségügyi szempontból nem kifogásolta”.

Nem szállok perbe az illetékes hellyel oly csekélységekért, hogy a kikötést nyilvánosan vagy nem nyilvánosan és orvosi recept szerint hajtották-e végre vagy sem. Most ez engem nem érdekel. A vitát majd intézze el az illetékes hely azokkal a százszámra menő tanukkal, akik az ellenkezőt állítják, s kik azt is emlegetik, hogy a zalaegerszegi orvostudomány receptjein némi kis ébredő szereket is szoktak proskribálni. Most engem csak az érdekel, hogy a táborvezetőség „elzárási büntetéseket és kikötést” is szokott alkalmazni, s mint az illetékes hely mondja, „fegyelmi büntetésekként” és „indokoltan”. Ez a kis kérdés sem valami különös okból érdekel. Nem érdekel például a kultúra, a humanizmus, a társadalmi béke és más efféle hóbortok szempontjából. Csak mint jogkérdés, mint elmélet érdekel, mint jogászt érdekel az egész dolog. Mindenféle számárságot összetanultam valamikor az egyetememen, a principálistom irodájában, a judikaturában, a fórumokon, a Corpus Jurisból, a kivételes hatalom rendeleteinek tárából, tudományos és nem tudományos egyéb könyvekből, előadásokból, ünnepi és nem ünnepi beszédekből. Ki tudná felsorolni, hogy mi mindent és honnan mindenünnen nem. Az Isten tudja, hogy hány vizsgát kellett tennem, csak míg azt megtanultam is, hogy az állam akármelyik polgárát csak bíró, némely esetekben, melyek szigorúan fel vannak a törvényekben sorolva,

a törvényesen rendszeresített közigazgatási és rendőri hatóság ítélhet szabadságvesztésre s kívülük ideiglenesen is – a legújabb jogalkotás örök dicsőségére – legfeljebb a kir. ügyész és a belügyminiszter foszthat meg bárkit is szabadságától. Még ha csak internálásról van is szó! Örök hállára kötelez az illetékes hely, hogy most felvilágosítja tudatlan agyamat – azt hiszem, hogy a többi jogász is csak ilyen tudatlan – arról, hogy van már valami táborvezetőség nevű intézmény is, mely azt a csekélyke jogot, hogy embereket, szabad állam szabad polgárait, szabadságuktól megfosszon, szintén gyakorolja. Most halljuk, hogy csak úgy röviden sötétre tehet mindenkit, aki keze ügyébe esik. Sötétre tehet akár 120 napra is! Söt akit éppen akar: ki is köttethet. Ejnye mi, mintha még ezt se olvastam volna a Corpus Juris hungarici-ben, de talán még a kivételes rendeletekben sem, sőt a fogház-, börtön- és fegyházrendtartásokban sem. Milyen jó, hogy van illetékes hely. Mert a hivatalos lapból, abból ugyan nem tudna meg az ember mindent. Lám ezt, a legújabb jogrendet is, ezt is eltitkolta még előlünk, a jogászok elől is.

Hanem itt valami baj van. Eddig még a kivételes hatalom, rendeletei sem voltak addig érvényesek, míg ki nem hirdették őket. Most végre erre a legújabb jogra is megtanítottak bennünket. Megtanítottak bennünket arra, hogy házi használatra, belkezelési célokra is lehet büntető és fegyelmi jogot alkotni, holott azelőtt például még a fogházrendtartást is komor rendeletekbe kellett foglalni és kihirdetni; pedig azokban a rendeletekben, még a fegyházrendtartásban sem volt soha szó például afféléről, hogy valakit akárcsak 80 napi „egyesre” is lehet ítélni, vagy pláne „kikötni”.

És most csak úgy magánúton, miről nem értésül az ember! Tehát nem igaz az, hogy az internálás nem szabadságvesztés-büntetés, hanem a szabadságnak csak helyi korlátozása stb. A rendeletek eddig csak ilyesmiről beszéltek. Még botról sem beszélnek, hiszen az a híres törvény is, a bot-törvény, az is csak „botról” beszél s még arról is csak óvatosan. Alig néhány esetben engedi, hogy vele sok hókuszpókusz után emberhez érjenek s akkor is csak úgy, ha a kir. bíróság jogerős ítélete rendeli. És most íme, egyszerre arra ébred jogtudós eszünk, hogy dehogy is..., egészen ártatlan dolog az a kis botügy, melyért annak idején olyan nagy lármát csaptunk még a parlamentben is, ide süssétek: itt Zalaegerszegen sokkal kevesebbet teketóriáznak, itt egyszerűen kikötik az embert. Még csak törvény, rendelet, kir. bíróság jogerős ítélete sem kell hozzá... Be jó is, hogy az illetékes hely végre megtanít bennünket az igazi jogra, szinte mérgesen méltatlankodik, hogy mindezt eddig nem tudtuk, talán még olyan ostobák voltunk, hogy a „magán-zárkázást” és a kikötést” a Btk. egyes paragrafusaiiba ütközönek is gondoltuk, például azokba a paragrafusokba ütközőknek, melyek a testi sértésről s a hivatalos hatalommal való visszaélés vétségeiről és büntetteiről beszélnek. Most megtudtuk, hegy dehogy is ..., annyira nem, hogy teljességgel indokolt volt a magánzárka, a kikötés, mind a többi is, mert tudniillik, hogy a zalaegerszegi táborban csavargók, betörök is vannak

Mindegy, hogy a betörők s a többiek akkor inkább a szelídebb levegőjű fegyházakba valók volnának.

Mindegy, hogy a magyar jog „kikötésről” egyáltalán nem beszél. Még arról sem beszél, hogy van valami, táborvezetőség, melynek hatalma nagyobb, mint a független bíróságé, de sőt a törvényhozásé, mert hiszen még ez sem mert a botnál tovább menni...

Kár, hogy most az illetékes hely egyszerűen „beszünteti” az egész szép intézményt, noha csavargók, betörők (de kár azért a 30-40 millióért, hogy ilyenekre pazarolják) ezentúl is lesznek a táborban. Úgy kell nekünk, minek mérgeztettük fel annyira, hiszen derék kis kormányunk az egész dolgot a „hivatalos” elől is gyengéden titkolva, csak úgy magunk között gondolta, mert hát. „indokolt volt” és ezután is „fenntartandó volna”. „Ennek dacára ezek a büntetések a belügyminiszter intézkedése folytán eltöröltettek.” Ugyan, ugyan, hát volt, amit el kellett törölni?

Köszönet, kedves illetékes hely, hogy legalább az eltörlés pillanatában mindent tudtunkra ad. Most már igazán tudunk mindent...

Íme, egy alkotmányos, szabad állam körvonalai!

Az Ébredők új offenzívája¹³¹

Izgató plakátok az ellenzéki képviselők és a zsidóság ellen

Ami előrelátható volt: Az Ébredő Magyarok Egyesülete Héjjas, Prónay és Hir György nemzetgyűlési képviselő, igazgatósági tagok utasítására minden elképzelhető eszközzel készült föl arra az időszakra, amíg az ország nemzetgyűlés nélkül marad. Az Ébredő Magyarok Egyesülete már egy régebbi igazgatósági ülésén elhatározta, hogy ezt a néhány hetet használja fel arra, hogy úgy az ellenzéki képviselőket, mint az úgynevezett liberális lapokat megfenyítse azért, mert az egyesület igazgatóságában és tagjai sorában helyet foglaló tiszti gyilkosok atrocitásait nyilvánosan leleplezték. Az Ébredők nem tagadják, hogy ez a felkészültségük valóban megtörtént, annyira nem tagadják, hogy Héjjas Iván és Prónay, – ahogyan azt már jelentettük – az Ébredő Magyarok IX. kerületi szervezetében nyilvánosan is bejelentette az ökölrel és korbáccsal kapcsolatos megtorlást.

Az előcsatározás

Az Ébredő Magyarok készülődéseire a nemzetgyűlés utolsó napján Rupert Rezső hívta fel a kormány figyelmét. Rupert felszólalása során elmondotta, hogy a Spolarits-kávéházban tanyáznak a leghírhedtebb amnesztiás tiszti gyilkosok,

¹³¹ *Bécsi Magyar Újság*, 1922. február 18. 3.

Rumbold Attila és Sosevics László, Soltra rendőr gyilkosainak vezetésével az Ébredő Magyarok Egyesületétől függetlenül ez a mindenre elszánt rablógyilkos társaság is elhatározta, hogy a nemzetgyűlés feloszlása után merényleteket követ el az ellenzéki képviselők ellen és ebből a célból máris listát állítottak össze, amelyen Ruperten, Rassay Károlyon, Homonnay Tivadaron, Szilágyi Lajoson, Friedrich Istvánon és Drozdy Győzön kívül mindazok a képviselők szerepelnek, akik valaha tiszték által elkövetett atrocitások miatt interpelláltak vagy szólaltak fel.

Rupert bejelentése egyáltalán nem volt alaptalan, mert csütörtökön reggel Budapest forgalmasabb utcáinak házait plakátokkal ragasztották tele az ébredők.

A plakát így fest:

Vége

a nemzetgyűlésnek, a kétéves kakasviadalnak. Feloszlott az a társaság, amelyben a lehangosabb elvtagadók, árulók, szószegők voltak. A megundorodott magyarság a volt nemzetgyűlés néhány tagját akarja, csak vizionlátni. A többit, a közbizalom sikkasztóit, a zászlóhagyókat a nép akarata visszacsüllyeszti az ismeretlenség homályába, ahonnan az idők vihara őket a közélet felszínére dobta.

A dobogóról, a hordóról teletorokkal üdvözölték a gyászmagyarok, hogy kenyeret, emberibb megélhetést, boldogságot fognak hozni a magyarságnak és már az első pillanatban megcsalták a választókat, a zsidók védőinek csaptak fel hitvány egyéni érdekeik kielégítése végett.

A két évig gúzsbakötött Ébredő Magyar erő az önrendelkezés szabad pillanatában talpraszökken.

Morajlik, zug az országban a felébredt magyarság s tetemre hívja az általunk ma már egytől egyik jól ismert Judásokat. Eddig ökölbesorított kezekkel nézte a nemzetgyűlés játékát, bár torkunkat fojtogatta az indulat, de az éhség és didergő, ványadt asszonyaink, félig öltözött gyermekeink sóhaja közt is bebizonyítottuk azt, hogy mi a rendet – keresztény jogrendet – akarunk. Most azonban elég volt a várakozásból!

Meg akarjuk jelölni a tett útját. E célból 1922. február 17-én, pénteken a IV. kerület részére a Sörház utca 3. sz. alatt délután 7 órakor nagygyűlést tartunk, melyen megjelennek és beszélni fognak: gróf Széchenyi Viktor orsz. társelnök, Prónay Pál orsz. elnök, Budaváry László orsz. elnök, dr. Csilléry András nyug. miniszter. Erekly Károly ny. miniszter, Héjjas Iván, Zilahi-Kiss Jenő székesfővárosi tanácsnok és az Országos Központi Igazgatóság testületileg.

Meg kell érniük az időt, hogy saját hazánkban a maguk akarata legyen az út!

Az Ébredő Magyarok Egyesülete IV. kerületi vezetősége

Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő a következő feljelentést adta be a főkapitányságon:

Tekintetes főkapitányság!

Ma, 1922. február 16-ának virradójára VIII. Baross-utca 17. szám alatt, ahol lakásom és irodám van, a kapubejárat alatt lévő ügyvédi cégtáblámat és irodavezetőm, dr. László János ügyvéd cégtábláját is ismeretlen tettesek letörték. Megnéztem a környékbeli házakat, ahol mindenütt nemcsak a kapuk alatt, hanem kívül az utca falain vannak elhelyezve hasonló táblák és valamennyi ép volt. Ebből azt kell következtetnem, ami talán nem is oly nehéz, hogy politikai motívumokból eredő gaztetről van szó.

Ezért, bár csak pár száz korona kárról van szó, feljelentést teszek lopás bűntette miatt ismeretlen tettesek ellen, egyrészt a rend kedvéért, másrészt azért, hogy a tekintetes főkapitányság éber figyelmét felhívjam arra, hogy a vagyoni- és személybiztonság fokozott védelméről gondoskodhasson, illetve gondoskodjék.

Ma van a nemzetgyűlés záróülése. Az ellenem intézett merénylet alig hagy kétséget az iránt, hogy azok az ismeretlen gonosztevők ízelítőt akartak nyújtani abból a jogrendből, amelyet a törvényhozás szünetelésére bevezetni akarnak. Esetem komoly figyelmeztetés arra, hogy a rombolási szellem úgy látszik elérkezettnek látja a pillanatot arra nézve, hogy újból felüsse fejét. Ha már érdemesnek tartja, hogy szerényen elrejtett kis vastáblák ellen támadjon, mert egy politikus nevét viseli egyikük, annál inkább lehet tartani attól, hogy például a nyomdák ellen intézett támadásokat újra megkezdi.

A tekintetes főkapitányságnak ez intőjelül szolgálhat arra, hogy mától kezdve, amikor a parlament szétmegy és megszűnik a lehetősége annak, hogy a gonoszettek ellen ott küzdjünk, maga vegye erélyesen kezébe a polgári élet és vagyoni védelmét és figyelmeztetés lehet különösen arra, hogy mától kezdve a lapok szerkesztősegeit és nyomdáit permanens és hathatós őrizet alá helyezze.

Tisztelettel

Rupert Rezső képviselő

1923

Egy lustrum távlatából¹³²

Nem volt forradalom.¹³³ Csak beérése, természetes következménye volt – nemzeti és szociális téren is – időközön át, különösen az utolsó tíz évben tenyészett okoknak. Nem védelműl hozom fel ezt. Hiszen forradalmak is lehetnek jók és szentek, ha

¹³² In.: Buza Barna – Dénes Lajos – Fényes László et. al.: *Öt év múltán. A Károlyi-kormány előzményei és céljai*. Budapest, 1923. 9–28.

¹³³ A publikáció címe alapján öt évvel az 1918-es októberi események után.

azért robbannak ki, ami jó és szent, ha nem tesznek többet, mint csak előreigazítják újuló századok napjárása szerint az itt-ott nagyon elkésett fejlődés naptárát. A magyar naptár is nagyon elkésett 1918 októberéig. Lett volna mit előre igazítani. Jó és szent munka lett volna tehát az a forradalom, amely ezt elvégzi, ha forradalom lett volna is. De az igazság az, hogy nem volt az. Csak szerencsétlenség volt és abban a részében is, amelyben jó és szent dolgok szülőágya lett, csak szerencsés véletlen. Egyébként szörnyű bűnhődése ártatlanoknak is – bűnösök bűneiért. Láncról elszabadított események emberkézzel már meg nem fékezhető, dühöngő vihara volt, amely útjában majd mindent összetört. Összetörte végül azokat is, akiket egy pillanatra hatalmi életünk hullámhegyeinek tarajára vetett. Majdnem összetörte azt is, amit keveset, nem embermorzsákból, jót és szentet is alkotott. Viharok nem szokták válogatni prédájukat.

Forradalommá, belső életünk válságos háborújává, már csak akkor fejlődött 1918 októbere, mikor szociális harccá kezdett sötétedni. Mikor már arról volt szó, hogy kié legyen a hirtelen árván maradt hatalom, nem mint a közérdek közereje, hanem csak mint üzlet, romok szemétdombján. Akkor, mikor már az lett csak belőle, hogy ki mit mentsen meg magának a temérdek sok törmelék alól. Mikor a régi rend kiválasztottjait már az kezdte nyugtalanítani, hogy az áldozatok órája közeleg. Mikor kávénk gőzpárájában és cigarettánk és pipánk füstjében mind jobban kezdett már visszafinomodni az illat. Akkor, mikor hirtelen felszabadult elnyomott tömegek és kincskeresők hozzájuk verődő kalandorcsapata mohósággal támadtak neki egy nap a politika, jogok, civilizáció és anyagi javak már-már terülő asztalának, mielőtt elég idő lett volna a nekik szánt terítéket is annak rendje és módja szerint reá felrakni. És főképen akkor lett forradalom 1918 októberéből, mikor egy napon győztes ellenfeleink még egy utolsó nagyot rúgtak rajtunk s ezzel annak az utolsó reménységünknek foszlányait is széjjelszagatták, hogy október tragédiájából talán mégis maradt valamink: nagy áron vásárolt nemzeti megújulásunk érdeme, hogy ezért majd megkegyelmezzek új kis országunknak a régi ország „bűneiért” is, amelyekbe az is csak hibáján kívül esett, a világ hatalmi szerkezetében adott, tőle nem függő elhelyeztségénél fogva. A Vix-féle jegyzék után nem maradt másunk, mint nagy nyomorúságunk, a *Vae victis!* mind félelmesebben élénk meredő nagy felkiáltójele és ami Októbert nemzeti ügygé avatta, abból már csak egy utolsó, kétségbeeset erőfeszítés, kénytelen sötétbeugrás: odavetni a gyepplőt a tömegszenvedély vaklovának, hogy ragadjon bennünket reménytelen reménységek járatlan országútján. Tetézte a bajt, hogy a gyepplő a nagy sietségben örült kalandorok kezébe esett.

Nem maradt a forradalomból most már másunk, mint ami benne kezdettől fogva csak szociális lázadásnak és sok részben hiéna-munkának ígérkezett. Rólunk és nélkülünk! Mégis nagy részben a nacionalista, valójában a kapitalista tömegek önzése, kényelemszeretete és gyávasága miatt. Mert ott, ahol a hivatalos földrajz és

történetírás vagy költők dala Magyarországot hazudta, már jó régen ismeretlen volt, mi az igazi hazafiság. Helyéből rég kiszorította az anyagi érdekösztön, az atomélet önzése, magával törődése és az a sajátságos hibrid érzés, amelyet legtalálébban talán osztrák-magyar hazafiságnak nevezhetnénk.

A kérdés gyökeréig hatolva, kétségtelen, hogy 1918 októbere nemzeti ügynek indult, ha az okok és okozatok mélységeiben már ott rejtőzött is a szociális forradalom és ellenforradalom minden helyzeti energiája. Ezeket egyelőre féken tartotta a minden milliókra nézve közös baj, közös félelem, közös bizonytalanság, közös szerencsétlenség, a „lenni és nem lenni” nagy kérdése és annak világos felismerése, hogy mindennek, ami történt, kizárólag a háború az oka, s azok, akik azt felidézték és előbb már, ha nem akarva is, előkészítették. Megvolt tehát a bűnbak. Az egyszer nem érdemtelenül! Volt, ami és akik ellen a harag, a düh, a tömegszenvedély és itt-ott a szertelen bosszúvágy is fellázadhasson és ezúton minden elégedetlenség, minden szenvedély veszedelme levezetessék.

Ám cselekvésre, forradalomra itt sem lett szükség. Eltekintve néhány sajnálatos, fölösleges, elítélendő bosszúaktustól, nem is történt semmi. A régi rend, amelynek kezén elpusztultunk, egyrészt beismerésben volt és pardont kért, másrészt sietve félreállott. Nem volt tehát takarítani való, még vörös posztó sem, amely irritált, amely előtt fokról fokra mind dühösebbé ingerelhette volna magát a tömegszenvedély. Azokat pedig, akik az ügyek élére csak az imént kerültek, még nem lehet hibáztatni semmiért. Még várakozásoktól volt terhes az idő, ígéretek biztattak. Mire való lett volna bármilyen erőszak? Ürügy sem volt. Mindenki belátta akkor még, hogy eltekintve a háborútól, rólunk-nélkülünk végeztetett, ami elvégeztetett. Magától jött minden. Jó és rossz egyaránt. Hogy szerencsétlenségek társaságában jött el, ami jó is volt benne, hogy mikor végre állami és nemzeti önállóságunk megvalósult, ugyanakkor egyúttal államhatalmi, nemzeti és társadalmi létünk, de országterületünk integritása is megcsonkult, ezt akkor még változhatatlan, de az új berendezkedés felelősségétől mindenképp idegen ténynek tekintette mindenki. Benne csak szomorú alkalmát és véres szülőágyát látta nemzeti függetlenségünk megvalósulásának, mintsem az új rendszernek és embereinek bűnét és e bűn okozatát. Akkor még mindenki csontjáig érezte, tudta, hogy a csatatereken elhangzó utolsó ágyúdörrenésre a *Vae victis!* rémes visszhangja szokott visszasikoltani...

Hanem lassan-lassan vagy nagyon is hirtelen egyszer csak mindenről megféleldeztünk. Egy nap már nem törődött többé senki az okokkal. Csak az okozatokat éreztük. Szenvedtünk. Türelmetlenkedni kezdtünk, új bűnbakok után keresgélünk. Megtaláltuk őket. Kikben találhattuk volna meg másokban, mint azokban, akiket a sors gondviselésünkre – nehéz órákban – elhívott. Mennyországot vártunk tőlük. Csak szenvedéseink sokasodtak. A *Vae victis!* egyre erősbödő jajsikoltása mindjobban tépte idegeinket. A vég ismeretes. Nekiestünk nagy türelmetlenül annak

a kis zöld vetésnek is, amelyet viharok jégverése még kegyelemkenyérnek meghagyott számunkra. Nekiestünk azoknak is, akik őrizték. Végül is oktan dühünk áldozataiul estek – nem azok, akik részesek voltak abban, hogy az utolsót dörrenő ágyú valamikor először eldördült... Hazaárulók lettek! Átok zúdult fejükre. Pedig nem volt más bűnük, mint az, hogy lehetetlenre kellett vállalkozniuk, amire más nem vállalkozott és nem vállalkozhatott. Arra, hogy a vesztt háborút következményeiben mégis győzedelmessé változtassák. Vállalkozásuk nem sikerült, mert nem sikerülhetett.

Elbuktak, így volt programszerű. A történelem igazságszolgáltatása, legalább pillanatnyilag, csak sikereket jutalmaz... Legyen bár gonoszok sikere az!

Csakhoggy ezzel aztán vége lett mindennek, ami októberből önmagáért is nemzeti ügy volt. Valójában eleve is illúzió. Hiszen a dolgok fenekén már kezdettől fogva más okok látása forrt. Kitörését, a következmények beteljesedését az az eszményi, az az érzelmi kérdés: a nemzeti romantika, amely most már igazán nem volt több, mint ideológia, mert tárgyát összetörték, sokáig nem készlethette. Csak addig, amíg a kegyetlen valóságot, hogy mint nemzetnek egyelőre nincs történelmünk, meg nem értettük. Most már, ha úgyis minden hiába, jelentkeztek a hús-vérből való problémák. Feltört a szociális kérdések látása. Ezernyi ok érlelte meg okozattá. Időtlen idők jogfosztottságáról ne beszéljünk. A pillanatnyi éhség maga is elég lett volna, hogy felidézze a mélységeket. Négy háborús év tengernyi szenvedése, sok nyirkos őszi rajai, sok csontmetsző téli hajnal, sok keserves nappal és este kínzó emléke, hogy éveken át órák hosszat kellett sorba állni minden nap minden parányi kenyérdarabért, elég ok volt arra, hogy a mélység, mihelyt alkalma nyílt, jelentkezék. És még mindig nem volt elég kenyér. És még mindig nem tértek észre, akik miatt nem volt elég.

A forradalom tehát megérkezett. Tulajdonképpen már az első pillanattól fogva megérkezett. Robaját egyelőre csak elnyomta a nemzeti ügy forradalom tiszta forradalmának fel-felharsanó indulója. Most már a maga indulóára lépdelt a forradalom, hogy durván dobbanó léptei közben mindent eltaposson. Eltaposta a nemzeti október misszionáriusait is.

Ez a munkája igazán könnyű volt, segítették benne a régi rend közben mindjobban felocsúdó menekültjei, segítették a tűzvésznel mindig jelenlévő martalócok is. És segítette az osztatlan nemzetharag is. Az a nemzetharag, amely még illúziók ködében fogant. Mert hiába bukott el már rég a nemzeti ügy, azok a tömegek, amelyeknek a nyomorig fokozott szociális bajaik nem voltak, tovább álmodtak. Ke-resték eszményük tárgyát és mikor egy nap rideg valóság kezdte foszlatni álmaikat, számon kérték. Könnyű volt most már régi, szépen csengő jelszavak varázsígeivel gyűlöletbe kergetni őket azok ellen, akiket nehéz feladatra hívott el végzetük.

A régi rend közben elfeledett bűnösei jól értettek ehhez a munkához. Az átok mások fejére szállt.

Mindenért Október és emberei lettek felelősek. Ők vesztették el a háborút. Ők rakták le a fegyvert. Ők kötöttek rossz békét, ők játszották az országot a féktelen, nemzetpusztító forradalom kezére. Ők voltak a tehetetlenek, akik megmutatták, hogyan nem kell érteni a kormányzás és ország mentés mesterségéhez.

Így írták meg a történelmüket. Hanem talán mégsem oly könnyű a történetírás. Közelről igen nehéz. Legnehezebb pedig, ha konkurens vállalkoznak rá. Mert Október ma ismert közkeletű történetét jobbára ezek írták meg. Azok, akiknek érdekük, mentségük és érvényesülési feltételük ma is, hogy minden bűn és felelősség Október fejére szálljon. Azok, akik versenytől még ma is tartanak, vagy legalább attól kell félniük, hogy új utakon járva is, gyalázatának stigmáját ellenfeleik rájuk is rásütik; ha csak egy lépésük közös is, habár csak Október jó emlékével. Ezeknek alibi kell. Kontrademagógia! Legegyszerűbb, ha együttüvöltenek a farkasokkal.

Megpróbálom, hogy más történelmet írjak. Rideg igazságot. Öt évi lehangolás után talán sikerül. Öt év! Még mindig nagy közelség ahhoz, hogy emberfia pártatlanul ítélni tudjon a történekről. Mégis megpróbálom. Hiszen ami hiányzik; szempillám alatt az idők távlatából, pótolja majd az a sok rossz emlék, az az ellenszenv, amelyet az akkori idők eseményei és sok embere iránt érzek. Pótolja legalább annyiban, hogy javukra, mentségükre ne tévedhessek. Miért tévednék? Ott voltam ellenük véres harcokban én is az illúziók barikádjain. (Nyílt, kockázatos hadüzenettel kevesen voltunk akkor ott.) Még mindig dicsőséget jelentenek ezek a barikádok! Még azoknak is ezt jelentenek, akik csak idők múltán sompolyogtak át mögójük – ellenkező oldalról. Miért foszlatnám szét botorul ennek a dicsőségnek glóriáját fejem fölül? Hacsak nem – igazság kedvéért.

Hogy is történt tehát?

Jó részét elmondottam már. Szerencsétlenség volt az egész. Régi bűnök megbűnhődése. Ennek a bűnhődésnek történelmét azonban nem 1918 októberétől kell kezdeni. Előző korok történelme az inkább. Övé, Októberé, csak annyi belőle, hogy: amennyiben nemzeti volt, csak felelet volt, ha többre nem, a bitófák fekete októberére, 7 évtized után; a chlopy-i „sohára”, elég hamar, elég csattanósan; az osztrák-magyar ál-parlamentarizmus pártidiktatúrájára, igen későn és sok egyébire is, nagyon későn; amennyiben pedig szociális felfordulás lett belőle: felelet volt, borzalmas felelet lett, ha többre nem, négy vérben-könnyben úszó esztendő soványító kúrájára.

Hanem mindegyik felelet igen rossz felelet lett. Ez a kárhozatos! Ez a szomorú! Egyik: mert erőtlen, nagyon is passzív maradt. A másik: mert nagyon is oktalan, szertelen, gonosz és visszahatásában is átkozott lett.

Nagy részben a helyzet, a dolgok belső ereje rendelte így. Emberénél nagyobb hatalmak. A múlt azonban emberi felelősséggel is tartozik; a rossz feleletekért. A jelen,

az akkori jelen sokkal kevesebbel. Így nézve, felelős mindenekelőtt volt uralkodó nemzeti társadalmunk, nacionalista tömegünk. Még előbb, akik sorsát intézték. Ezek tették, hogy mikor sorsdöntő órák jöttek, nacionalizmusunk, vagy elemzőbb absztrakcióval szólva: polgári rendünk, nem volt ott történelmünk irányító erői között. Csak névjegye! Csak jelszavai! Csak romantikája! Ezek is csak azért, hogy földözükük mögött biztosabban húzódhassanak meg: a kapital-arisztokráciának és kifutóinak érdekösztönei, a „közgazdasági tevékenység” lézengő rittereinek reményei, a politikai professzionizmus kitarotottjai, új idők kincskeresői, általában pedig a reakció minden hátsó gondolata. Érthető. A közérdek nagy lombikja alatt nagyon is erős tűz égett régóta már. Erős próba alá vetette organikus összefüggéseit. Hirtelen végsőig izzott a tűz. Elemeire kellett bomlania az organizmusnak. Atomélet, individualizmus foglalta el helyét. Miért ne élte volna most már minden atom a maga életét? Vége volt az összefüggéseknek, államnak, nemzetnek, társadalomnak egyaránt. Csak nagy érzések, igaz hazafiság, a közérdek gondolatáig való felemelkedés, a nemzeti lét problémájának igaz megértése, vértanúk áldozatkészsége, törhetetlen tömegjellem, erős, tiszta közszellem menthetett volna meg még valamit.

Gondoskodott a múlt, hogy mindebből majdnem semmi se legyen. Tömegeink lelkében nem volt meg még nemzeti függetlenségünk öntudata és értékelési képessége sem. Legfeljebb külpolitikai, nemzetközi relációban, így is csak nagy méretekhez szokva.

Ebben a vonatkozásban azonban már perifrikálódott minden. A nagy méreteknek vége volt. Hosszú időre a legyőzött népek nemzetközi jogának szűk határai közé szorultunk. Mire való lett volna tovább – küzdeni? Arasznyi létünkért? Hogy a nemzeti függetlenségnek belső igényei és feltételei is vannak, arra már nem gondoltunk. Az az érzés vett rajunk erőt, amit olyankor szoktunk érezni, mikor az újszülött élete anyja életébe kerül. Soha sem tudunk az ilyenre jó szemmel nézni, habár tudjuk is, hogy szülőjét fel nem támaszthatja többé semmilyen harag. Hirtelen sajnálni kezdtük az anyát, habár eddig osztrák-magyaroknak szidtuk is. Testünknek jó reminiszcenciák fűződtek emlékéhez. A kis országgal, ha most már egészen a miénk volt is, nem sokat törődtünk. Így történt, hogy nemzeti ügyünk, amely sok kényelmetlenséget jelentett, lassanként a mindennapi borotválkozás, langyos fürdő, jó koszt, profit és kényelem kérdésévé egyszerűsödött ránk nézve mindenütt, ahonnan nagy érzéseknek, a nacionalizmusnak segítségét várhattuk volna: polgári rendünk szemében.

A múlt gondoskodott róla, hogy így legyen. Sőt már arról is gondoskodott, hogy ami végeredményben mindennek közvetlen oka lett, a háborúért se legyünk felelősök.

Kár volna századok lélekölő rabszolgaságára hivatkozni bizonyosságul. Banalitás volna. Elég mentőérvnek, magyarázatnak az utolsó tíz év is. Ez is elég volt arra,

hogyan az igazi hazafiságot, a nemzeti életösztönt megölje, legalább is elnyomja, terror hatalma alá szorítsa lelkünkben. A háború előestéjén már nem volt bennünk magyar lélek. Csak osztrák-magyar lélek volt. És csak osztrák-magyar hazánk volt. Moccanni sem lehetett – külön nemzeti érdekért. A darabontok ökle, a honvédelem ellen vezényelt honvéd bajonettek és a Chlopyból küldött egyszavas üzenet, hogy: Soha! – és az az alázatos szófogadás, amellyel ezt az üzenetet híres magyar hatalmasok és háttérben egész közgazdasági chorus mysticus-uk is fogadta, akkor már régen elvégezték lélekidomító munkáikat. Ki vállalkozhatott volna most már arra a céltalan vakmerőségre, hogy akkor, 1914 nyarán odadörögje: Ne legyen háború! Ne legyen, mert Magyarországnak nem érdeke! Diadalában is buknek vele!

Valami nagy, hatalmas, vértanúságra is kész tömegérzés, bátor közszellem kiálthatta volna csak oda ezt a vétót. Az igaz hazafiság vétőjét. De ez a hazafiság már nem volt sehhol. Csak itt-ott pislogott még atomok lelkiében! Ezek ugyan hiába sikoltottak volna fel. Akkor már végleg osztrák-magyar volt a hivatalos Magyarország közvéleményének hangszerelése. A „közgazdasági tevékenység” érdekhálózata társadalmi téren is elvégezte már a maga munkáját. Készen volt a közvélemény, az a közvélemény, amelynek többé nem voltak 48-as, még kevésbé 49-es reminiscenciái. És megvolt tabuja és megvoltak többi tabui is, akikkel és megmentő politikájukkal áll, vagy különben bukik az ország. Hogy már akkor nem volt ez a közvélemény igaz, hogy már akkor útban volt a végzet: ország vesztes, vérözön, a háború miriád rakétája kellett hozzá, hogy az agyakban, szívekben és – zsebekben is – világosság gyulladjon. Négy év előtt még pusztába kiáltó szó lett volna ellene minden magyar szó. Rezonancia helyett börtönfalak csendje ordított volna rá válaszul. Mert a valódi Magyarországnak, a magyar népnek, amely nem volt osztrák-magyar, nem volt közvéleménye. Fórumokon, sajtóban csak itt-ott szólalt meg nevében egy-két halk hangú, tiszta szó. Egyébként csak az volt a dolga, hogy egy reggelen tudomásul vegye: „Kezdődik a háború!”

Pedig ha 1914 nyarán még számolni kellett volna a magyar ellenállással, csak oly mértékben is, mint mikor darabontok törtek rá, alighanem elmaradt volna a belgrádi provokáció. Ekkor már elernyedtünk. Kinek lett volna kedve darabontokkal tovább birkózni? Néha milyen nagy baj is származhatik darabontokkal súlyosbított apró kis házszabály revíziókból, zsebkendőszavazásokból is!

Így történhetett csak, hogy 1918-ban a nagy változás is szervezetlenül, tunyaságban, osztrák-magyar atropiában találta nacionalista tömegünket. Csak a proletariátust nem! Ez magyarázza, hogy emez – most már felszabadulva – az első perctől hirtelen előre szökött, gyorsan a polgárság fölé kerekedett és a maga kárára is végzetes túlsúlyba jutott. A polgárság vezetői, tömegeroők háttérbe nélkül, im most már – ha ellenállni, mesterkedni próbáltak is – végül mégis csak a proletár-tömegek kénye-kedvének kiszolgálói lehettek. És a bajonettek is csak ezzel lehettek. Nem

ment nehezen. Láttak ezek már nagyobb csudát is – Fabricius idején. (Akkor halt meg rég idő óta először a magyar nagy-érzés.) Az egész polgári rend alkalmazkodása is hamar megtörtént. Az volt, az lett azonban a legnagyobb baj, hogy az új elhelyezkedés a csatornák zsilipjeit is megnyitotta. Készen volt a szociális forradalom. És ott sompolygott már nyomában katasztrófák vérszagra gyűlt farkas-hada is. „Tessék, tetszett volna eléjük állni!” Nem tetszett, azoknak sem tetszett, akik most átkot szórnak és sugdosva már akkor is hazaárulást emlegettek.

Megőrölte volna az az idő félistenek erejét is. Csak természetes, hogy megőrölte agyagból gyúrt embereket, akik hitük és akaratuk szerint nemzeti munkára vállalkoztak, és vállalkoztak, mert a hirtelen támadt vacuum-ban vállalkozniuk kellett. Ott álltak azonban már az első percben nemzeti erők hátere nélkül. Nem védte, nem óvta őket nagy érzések tömegereje.

„Jól van, hogy belepusztultak! Nagyon is jól van! Hanem hát nem ez a főbenjáró bűn – hangzik; a vád. A hazaárulás az volt, hogy miért dobták el a fegyvert? És egyáltalában miért veszítették el a háborút?”

Gyermekes nyelvöltögetés, a professzionista politika reakcióinak és konkurenseinek leggonoszabb csalása. Olyan csalás: mintha számon kérni, farizeuskodni és vádaskodni akarnának amiatt, hogy miért adták még előbb ellenség kezére „a volt monarchia hadiflottáját”. Sokkal előbb, mint idehaza elhangzott a: Nem akarok katonát látni! Öt év távlatából: nyilván csak azért, mert katona, aki átkozva, éhesen, rongyosan, dühös haraggal közelget hazafelé, akkor már veszélyt, belső forradalmat, polgárháborút jelentett. Nagyon tanácsos volt mielőbb haza engedni – a békítő otthon levegőjébe. Csak emlékezzünk! Emlékezzünk mi is, akik akkor még nagyon haragudtunk! És nagy haragunkban nem gondoltunk a holló, a sajt és a róka meséjére. Nem vettük észre, hogy itt tulajdonképpen életmentő akció folyik a régi rend bűnösei javára. „A sok hazatérő szurony hátha ellenünk fordulna!” Hanem most már nehéz emlékezni; arra talán legnehezebb, hogy majd két héttel előbb, mint a forradalom kitört, nem a „forradalmárok” voltak azok, akik először bejelentették, országgá kiáltották, hogy elvesztettük a háborút, vagy hogy mindenkinek kedve szerint legyen, mondjuk úgy: „A háború megnyerésére többé nem lehet reményünk!”

„De hát miért nem állottunk fel határaink védelmére legalább?”

Feleljen meg rá, aki felállt. Szabad volt mindenkinek, aki akart. A maga erejét demilitarizáló forradalom nem tehetett volna semmit ellene. Tett azonban a reményvesztés és tett annak a borzalmas tűzijátéknak visszfénye, amely négy háborús év vértengerének tükréből tükröződött a szemekbe vissza. Még a mai idők hősei is visszarémültek tőle. És tett ellene az, hogy éhes seregeink most sem várhattak volna többet a hálás Hinterlandtól, mint amit a fronton kaptak tőle: éheztetést, míg

maga itthon jólétiben élt. Ez volt az igazi hazaárulás! Ez a hazaárulás ma is folyik. Ott dül az önzés Hinterlandja a nemzeti érdekek frontja mögött.

„Ám legalább nem kellett volna Belgrádba menni!”

Ez bizony nagy hiba volt. Szégyenteljes Canossa-járás – másokért; kínos vesszőfutás volt és kissé kockázatos vállalkozás is: átutazni reménytelen reményekért égő üszkőkön. A vége, a jutalma az lett, az az ámitás lett, hogy „*a Diaz-szerződés mégis sokkal jobb lett volna; távolabb tartotta tőlünk az ellenséget; bűn volt Belgrádban kevesebbel beérni*”. A két szerződés betűi persze egészen mást mondanak. Mind-egy, nagyon szigorúak azok, akik akkor még azért remegtek, hogy jaj, mikor lesznek már Pesten a franciák. Mindenki ezért remegett, mint később is valamikor mindenki a románokért epedt. Akkor persze még nem lehetett tudni, hogy mi szándéka van a harctérről félelmesen közelgő szuronyoknak. Nem a bosszú fénye csillog-e hegyükön?

„Hanem egyre, hogy a bolsevisták kezére játszották az országot, még sem lehet mentséget találni!”

Valóban kéjes gyönyörűség lehetett: ezzel a lépéssel mindenekelőtt önmagukat lelökni a hatalom ormáról. Nem kellett sokat fáradniok vele! Volt erő, amely a maga emberségéből is elvégezze ezt a munkát. Ott volt a tömegszenvédély és mindenekelőtt ott volt a vérszagra gyűlt farkashad. És ez egyszer ott volt, ott termett végre a nacionalizmus is. Lecsapott a Vix-jegyzék villáma. Vakító fényénél Trianon előrevetette árnyékát. Akkor még nem szoktunk hozzá – szép higgadtan, megfontoltan megbékélni vele. Most végre fellángolt nagy érzésünk. Csak szomorú végzet, hogy szent ügyét azokra a bajonettekre kellett bízni, amelyekén kívül más erő – ugyebár? – nem volt hatalmunkban. Kitérés nem volt! Ott voltak a háttérben a reakció prédalesői is. Gondoskodtak róla, hogy a hazafias fellángolás tüze ne lohadhasson – megalkuvássá az ellenállhatatlan kényszerrel, ők is sikoltották a harci riadót. Az alkunak majd csak Trianonban és Budaörsnél volt szabad elkövetkeznie. Egyelőre Októbernek, vagy lényegét véve: a demokráciának kellett az útból pusztulnia, bármi áron is. „Akármi jön, csak ennek legyen vége!” És ebben volt némi igazság is. Hiszen egyúttal a tömeg despociája ellen is ment a harc. Hadd törje magát össze! Más kérdés, hogy Október sem kellett nekik. Az a remény és annak élesztgetése nem illett bele a reakció politikai számtanába, hogy a tömeg végre majd mégis csak észre tér, a lehetőségek, a kényszer, homlokok esztelen falba verésének fájdalomérzése észre térítik s végül mégis csak lesz – demokrácia. Számvetésükbe jobban illett, hogy a csöcselék uralma jöjjön és lényegéből folyó gonoszsága és féktelen tobzódása egy ökölcsapással vessen véget mindennek. Respublikának, demokráciáinak, illúzióknak, szociális követeléseknek.

Minek azonban a dolgokat tovább elemezni? Kielemezte, megírta később tacitusinál csattanóbban történetét mindennek a reakció keze és tagadhatatlan, hogy

okossága is. Hozzátenni való csak annyi van ehhez a történetíráshoz, hogy viszont igen nagyot vétettek Október naiv romantikusai és ezért megérdemlik sorsukat, mikor nacionalista külpolitikát akartak csinálni, sőt diktálni, ahelyett, hogy jó előre eszkömpáltak volna: Trianont, Budaörsöt, vagy legalább csak a genfi Canossát. Botorul inkább azokban a bajonettekben bíztak, amelyek akkor nagyon rossz kezekben villogtak.

De fejezzük be! Egyezzünk meg, hogy sok jónak, még több rossznak, múltak borzalmas bűnhődésének naptára Október, amelynek falain belül is, falain kívül is mindenki vétkezett. Levetkőzött benne mindenki: a hazafi, az ember is. Elvont erkölcsi tanulságában, ha egy-két magasztos példától eltekintünk, alig több az, mint bizonyosság mellett, hogy ami hitványság és aljasság van a földön, vannak korok, mikor egy szóba fogható össze, ebbe: ember! Persze csak idők távlatából! Mert idő kellett ezúttal is hozzá, hogy akik akkor ott tolongtak, lakmároztak Október körül, vagy elfelejtettek ellene hősi tusára kelni, sőt kellették magukat neki, utólag megmutathassák, hogy már akkor is hazaárulóknak, prédalesőknek, kincskeresőknek, a hatalom üzletbereinek tekintették – magukat is. Honnan vennék különben a jogot: utólag kegyetlenül lesújtani mindazokra, akik elfelejtettek velük együtt idejében – átöltözködni?

Bizony szomorú korszak, szomorú dráma volt az. De ha Októbertől eltekintünk, öt év távlatából úgy tűnik fel, hogy minden, ami benne sikertelen volt, csak rosszul megírt drámaszöveg, amelynek eljátszásába bele-beleordított a nézőközönség is, lehangosabban a világtörténelem karzata.

Témája, lényege, alapeszméi, céljai, tartalma azonban mind más volt annak a drámának. Az életből, történelemből, magasabb rendű szükségességből folyó. Régen megírt recept volt az. Nem néhány ember fércmunkája.

Minden kellő sorrendben is történt, fejlődött – recept szerint. Politikai „forradalom”! Társadalmi forradalom! Polgárháború! Természetesen csak belső életünk forradalmairól van itt szó, amelyeknek külpolitikai katasztrófánk csak a lökést és lehetőségeket adta meg.

A politikai „forradalom” készen ölünkbe esett. Tehát békés volt, békés lett, mint minden forradalom, amely oly dolgokon változtat, amelyek már senkinek sem kellenek. Legfeljebb elenyésző kisebbségnek. Október jöttével nálunk ezek a dolgok már önmagukban megsemmisültek. Magától támadt nemzeti életünkben vacuum, amelyet új dolgoknak kellett kitölteniök, s amelybe sokszor véres munkával szokott a történelem az új dolgoknak férőhelyet készíteni. Megfelelt forradalmunk a világfejlődésnek, a külpolitikai szükségességnek és a magyar romantikának is. Amazokat illetőleg a pacifizmusnak, a békés derékség életrevalóságával való verseny jogának, a legyőzött népek menekvésének, egyetlen hathatós oltalmának és demokráciájával a társadalmi és közjogi egyenlőségnek s az emberjogoknak proklamálása

volt; emezt illetőleg pedig a jog- és történelmi folytonosság helyreállítása volt 1849 áprilisának történetével és alkotmányával. Vérkeresztségre nem volt szükség.

Aligha kell azonban sokat magyarázni és bizonyítani, hogy minden politikai forradalom, ha sikerült, másnapján már társadalmivá komorul. Hiszen a politikai hatalom mindig csak kifejezése a társadalmi, a gazdasági erőknek. Minden új politikai rendszer új igényeket hív fel a társadalmi javak meghódítására, valamint megfordítva is. A gazdasági és történelmi fejlettség – sokszor azonban csak a véletlen, az alkalmkönyűség – dönti el aztán, hogy a hódítás, ez a társadalmi, ez a gazdasági forradalom milyen legyen, esetleg reakciós, vagy ellenkező irányban túlzó legyen-e. Simább lesz és progresszív, eredményei is tartósabbak, ha megfelel az adott gazdasági és történelmi fejlettségnek. Polgárháború lesz belőle, ha nem megérés, hanem csak alkalmkönyűség hívta bármelyik irányba életre. Nálunk polgárháború lett belőle, mert...

Nemcsak a nacionalizmus erőtlensége tehát, nemcsak világtörténelmi katasztrofánk és nemcsak lesben álló reakciós erők, hanem főképpen a szociális forradalom mohósága, véres, bűnös gonoszsága tiporta le Október vetését. Az alkalmkönyűség! Ez tette, amint mindig is tenni szokta, hogy végül a hivatott vezérek és mérsékeltbb tömegek józan diktandója alól kisiklott a továbbiak története. Kalandorok, gonosztevők, a farkashad diktálták most már az iramot. Ezekről ugyan hiába várta, kívánta bárki, maga a proletariátus is, hogy mérsékletet tartsanak és ne menjenek tovább, mint amennyire a helyzet megért: Tadeum-mal ünnepelni a végre testté vált demokráciát és félő gonddal melengetni fiatal köztársaságát is. Hanem persze a mérsékletet jó lett volna mindjárt előről kezdeni. Nem kellett volna a tehetetlenség atrópiájában szenvedő polgárság első szervezkedési kísérleteit is letörni, vad dühvel főleg a polgári intelligencia ellen fordulni, ellenforradalmi hangulatba kergetni. Mindegy, ha ellenzéki oldalon gyülekezett volna is a polgárrő. Akkor is a demokrácia ereje lett volna, akkor is a kormányzat pártja lett volna, mert nem akarva is a polgári kormány háta mögé kellett volna sorakoznia minden pillanatban, valahányszor az az alternatíva merül fel, hogy: polgári vagy szociális berendezkedés legyen-e? Az ellenzékiiség – ugyanazon renden belül más rend ellen – nem szokott mindig külön frontot, különösen nem szokott belső ellenséges frontot jelenteni. Nem, valahányszor az emberi jogok határán belül kardinális elvi kérdésekről van szó – szemben valamelyik másik renddel. Az adott történelmi és gazdasági alapszerkezetiben, tekintettel a külpolitikai helyzetre is, csak a polgári rend tölthetett volna be mentő hivatást. Csak a demokrácia, a „minél többnek minél jobb” élve és politikájá lehetett megváltó erő még a proletariátus szempontjából is, amelynek politikai tanai különben sem mondanak ellene mereven annak a felfogásnak, hogy csak a demokrácián keresztül vezet az út a proletárság boldogságához is, ha ugyan máris nem ez a végső, helyes politikai forma mindenek üdvére. Hanem hát

vádaskodjék az, aki hinni tud abban, hogy lavinát emberkézzel megfékezni lehet és az, aki a múltak bősztító bűneiről megfeledkezni tud...

Egyelőre káosz volt. Tömegezők meglódult mozgása. Hogy ebből baj ne legyen, tudni kellett volna, hogy káoszból sem lehet mást formálni, mint ami lényege; még azoknak sem, akik pillanatnyilag fölötté uralkodnak. A magyar káosz jellegzetes anyaga a polgári rend volt, – számbeli, erkölcsi, szellemi és anyagi túlsúlyánál fogva. Eleve hiú erőlködés volt ebből az anyagból szociális rendnek formálását próbálni; egyenesen pedig örült vakmerőség volt a bolsevisták kísérlete, akár „nemzeti” bolsevista célokra is. Szent volt ez ellen a polgárháború.

Pedig a káoszból lehetett volna nagyszerűt teremteni. Mindig csak káoszból lehet igazán. Hiányozván azonban még a tömegek keserves csalódása, nagy áron szerzett tapasztalata, ki tudta volna ezt velük akkor, vad rohanásuk közben, megértetni?

Szerencsés szerencsétlenségünk, hogy a káosz még mindig megvan és – sajnos vigasztalás – megvan a kényszerűség is, amely minden pillanatban figyelmeztet, hogy még mindig a nemzet és társadalom osztatlan egészére van szüksége mindenkinek, azoknak is, akik netán újból mást akarnának formálni a káoszból, mint ami annak lényege. Most már megvan a tömegtapasztalat is. És ami a legnagyobb szerencse, a káosz uralkodó elemében, a polgári rendben nem maradt ellenszenv a proletárság félrevezetett tömege ellen, elmúlt idők rossz emlékeképpen. Tudata alatt, ahol a döntő motívumok rejtőznek, ott él az érzés, hogy többé – a csalódások iskolája után – nem kell félnie a káosznak ettől a másiktól; elemétől. Most már ez is tudja, tudhatja, hogy hol végződnek a lehetőség határai. A polgári rend figyelme ma már más veszély felé irányul. És ez a figyelem alighanem latba fog esni, mert ha eddig az atrópia tehetetlensége szervezetlenségre és passzivitásra kárhoztatta is, ma már egyé szervezték szenvedései és kezdi egyé szervezni az a bosszúság is, hogy a káosz mai urai is csak úgy akarnak vele elbánni, mint elődeik.

Egyelőre azonban még baj van.

A magyar polgárság ugyan látja már megcsalását. Észrevette, hogy polgárháborúja, amelyet nem is a maga karja, hanem inkább a dolgok belső ereje vívott meg és idegen hatalom segített végső, „drága” győzelemre, nem sikerült. Sem erkölcsileg: mert győzelmi torát veszélyek multán hirtelen előkerült gyávák ülték meg; sem eredményeiben: mert a polgári uralom új rendjének minden áldása végül is abban merült ki, hogy nincs akaratnyilvánítási szabadság; általában nincs alkotmányosság; nincs igazságos teherviselés; nincsenek korszerű reformok; ellenben van: 3 centimos korona; van sokmilliárdos államháztartási deficit és van most már polgárnyomor is. Hogy pedig a demokrácia boldogsága teljes legyen, hangzik; a vigasztaló szó: „Nem kell félni, Magyarországra nem fog jönni holmi szürke, polgári Zimmermann – ántánt-biztosnak; hanem jön, jön, jön majd: valami lord, valami márki, vagy legalább is gróf!” Tisztában van már a magyar polgárság azzal

a nacionalizmussal is, amelynek legszebb fellángolása, legragyogóbb tudománya addig mindössze csak: a Kazár-utcában virágzott ki... (Balgák, még azzal a kegyelettel sem törődtek, hogy ezzel a szégyenbélyegnek szánt ucca-táblával azokat a falakat csúfolják meg, amelyek azelőtt panteon-nevet hordoztak.) Látjuk már, hogy mi rejlik az új nacionalizmus mögött. Az, ami a régi mögött is rejtett: a hatalom „mint üzlet”, a politikai artisták cirkusza, a szociális áldozatok órájától való rettegés, röviden: harc a demokrácia ellen. A káoszról azonban, hiába minden mesterkedés, nem lehet mást formálni, mint ami lényege. Próbálják mégis. Csak a polgárháborút prolongálják vele. A dolgot belső rendjének tehát továbbra is harcra kell kelnie. A nemzeterő még mindig nem indulhat alkotó munkára, önmagában emésztődik.

Ez a baj. És az, hogy ha a felismerés már kezdi is egyébe kovácsolni a polgárfrontot, ebben a harcban még mindig nem áll ott a dolgok belső ereje mellett elég odaadással, egységes közszellemmel a polgárság. Hogy odaállhasson, alighanem öt év Canossa-útját kellene megtennie visszafelé. Ott talán meglelné végre, amire szüksége van. De rút, ragadozó sphinxek őrzik; oda-vissza az utat – Budaörsön túl. Amint tovább indulunk soraik között, ezerfelé tépnek, rémítenek szét bennünket, mert nem a szerencsének: hanem mindig a szerencsétlenségnek Októberét adják fel szívünknek, agyunknak megfejhetetlen talányul.

Öt év távlatából azonban kezd már megfejtődni a talány!

Száz magyar élet – Edvi Illés Károly¹³⁴

Majd félszáz világtalan esztendő világosságának, tiszta, békességes, kékegű derűjének története az, ami patinás nevéből letükröződik. Különös végzet, érdekes véletlen babonás játéka, ami vele történt. Míg szemefénye tüzelt, a magyar ég volt borús; aztán, mintha minden homálya az ő két jóságos, nefelejcskék szemére szállott volna, örök sötétség borult reá, mikor a magyar mennyboltozat napja felderült. Addig élt, míg ez a derű tartott. Meghalt, mikor újra elborult. Miért is élt volna tovább? Kialudt szempárján nem volt többé mit..., menedéket keresnie a magyar égről menekülő fénynek...

Született 1842-ben a somogy megyei Sziliben. A feltörekvő küzdelmes tanulóéveit élte 1867-ig, mikor doktori és ügyvédi diplomával Pest vármegye alügyésze lett. Ekkor kezdett derülni a magyar ég is. Élete legfőbb eszménye, a jogállam pillérei kezdtek már a földből kiemelkedni. Kockaköveinek faragásában ő is tömérdeket dolgozott. Végzete, hogy mikorra a monumentum már-már elkészült, mikor már tetőzete, a büntető igazságszolgáltatás törvényes szabályozása is készen volt, az 1870-es

¹³⁴ *Világ*, 1923. január 28. 2–4.

évek végén szemefénye aludni kezdett. Csakhamar örökre kialudt. Most kezdődött életének az a Prometheus-korszaka, melyben egyebet sem tett, mint a szemének egéből ellopott tűzzel másoknak világított, másokat melengetett. A hazának is jutott tűzből-fényből elég... Egészen 1919. április 6-ig, mikor az anarchia sötét fergetege felforgatta, ledöntötte a jogállam pilléreit. Elborult újra... Minek élt volna tovább?...

Eredményekben gazdag és áldásos volt Edvi Illés Károly élete 1883-ig is mikor mint kir. ügyész nyugalomba vonult; de az alkotások kora, a történelem emberének pályafutása még csak most következett. Most következett az a „hősi élet”, melyről sírja fölött emlékeztek...

E komoly és nagyszerig munkában eltelő kornál mégis érdekesebb, regényesebb Edvi Illés Károly életpályájának első szakasza, különösen annak az 1869-től 1873 közepéig eső része, mely idő alatt a Ráday Gedeon gróf vezetése alatt működő szegedi rablóirtó kormánybiztosság mellé delegált pestmegyei, majd a kir. bíróságok felállításává! – ennek helyébe delegált aradi kir. törvényszék mellett működött, előbb mint megyei, később mint kir. ügyész. Sokszor hallgattam mohó érdeklődéssel órák hosszát, mikor azokról az időkről, a rablóhistoriákról, hőseikről, az akkori idők igazságszolgáltatásáról és különösen a kormánybiztosság érdekes embereiről: Ráday grófról, Laucsik Máté vizsgálóbíróról, Kormos Béla alügyészről és néha magáról is beszélt.

– A visszatérő magyar alkotmányos rend becsületbeli ügye volt az – úgymond –, hogy a Bach-korszak önkényuralma alatt elhatalmasodó betyárvilágnak véget vessünk, mert, amint az önkényuralom idején történt, az osztrák áskálódók most is sokszor hivatkoztak igazolásul a külföld előtt arra, hogy a jogrendtől irtózó, betyár-nemzetség vagyunk.

A vádak melegágyát hamarosan eltaposta a királyi biztosság. Elbeszéléseiből tudom a tisztogatás részleteit Laucsikon kívül talán ő tudta legjobban ezeket, mert csakhamar vezető ügyésze lett a szegedi várnak. Laucsiktól hozzá került minden ügy. Végén az ezerfelé ágazó rablóhistoriák bonyodalmainak minden szála az ő kezében futott össze.

Edvi Illés Károly utolsónak hagyta el a szegedi várat, mert mikor a bíróság működését befejezte s a még le nem tárgyalt ügyeket a közvélemény sürgetésére az illetékes bíróságok elé utalták, neki még sok dolga volt. Sok-sok ezerre menő bűnjel-csomagot kellett még ezerfelé útba indítania. Lélekölő munka volt, mint ő maga sokszor említette. Végre aztán elfoglalhatta rendes állását; átvehette rendszeres ügyészi teendőit, s szinte nélkülözhetetlen munkatársa lett a magyar ügyészség nagynevű megszervezőjének, Kozma Sándor állami főügyésznek, a másik nagy somogyi jogtudósnak és Csemegi Károlynak, ki ekkor már szorgalmasan dolgozott a büntető kódexen, mely végre mint 1878. V. tc. került – a magyar törvényhozásnak talán legszebb alkotásaként – a Corpus Juris-ba.

A Nagyok mellett végzett munka azonban, bármily értékes és nélkülözhetetlen volt is az, önálló jelentőség piedesztáljára nem emelte alakját. Ez a felemelkedés akkor történt meg, mikor szeme világát elvesztette. Előbb azonban hátra volt még a hosszantartó, lelki és testi kínokban teljes betegeskedése és a lassú gyógyulás hősi türelempróbája. A Szegeden négy és fél éven át végzett óriás-méretű munka s az utána következő nagy tevékenység is aláasta egészségét: megtámadta egész idegrendszerét. Hajlamossága is lehetett a betegségre. Így történt, hogy alig haladt meg néhány évvel a 30 évet, általános idegsorvadás lepte meg, mint Prometheust a keselyűk. Orvosai nem biztatták. Végző menedékül a természetes gyógymód utolsó szalmaszálába kapaszkodott. Veldesbe utazott Rickl légkúráját használni. Évek emberfölötti türelme és önfegyelmezése meghozta végre a megváltást. A légkúra csodát művelt. A beteg meggyógyult. Csak szeme világát veszítette el. Munkaerejét és csodák-csodája, régi kedvét is visszanyerte. Erős lelkének bizonyosága, hogy mikor jóval később, az 1900-as években, újra súlyos idegzavarai támadtak, s egy napon járóképességét is elvesztette, pár heti türelmes, rettenetesen türelmes fegyelmező svéd torna után újra lábra állt, s mintha mi sem történt volna, újra fürgén járni kezdett. Csak így érthető, hogy még ezután is több mint 10 évet élt s ha az időt Veldes-től számítjuk, majd félszázadnyi munkás, szép és megelégedett élet volt még számára hátra. Az volt a hite, hogy a rendszeres, éber szellemi munka élteti. Ki is vette belőle részét! Csakugyan mindig mintha megrokkanni láttuk volna, ha valami okból dolgoznia nem lehetett.

Emberfölötti lélekerő lakott benne. Kik környezetéhez tartoztunk, levertnek, szomorúnak szinte sohasem láttuk. Ha nagy csapás érte is, pedig érte elégszer, fájdalmát kifelé alig mutatta. Ilyenkor csak hangja halkult el. De azért napi munkáját elvégezte még ilyenkor is. Csak pihenő alatt vonult vissza. Magában akart szenvedni, hogy fájdalmával másokat ne zavarjon. Csak szerető hitvesének, a jó Mari néninek vigasztalását fogadta el, ha ugyan az nem lett legtöbbször a dolog vége, hogy még ő szorult vigasztalásra.

Jó iskolába járt ahhoz, hogy bölcs megadással, hangos siránkozás nélkül, tűrje a sors gúnycsapásait, Sokszor idézte Aischilusból:

„Jaj? ... Zeusz ilyen fohászkodást nem ismer!”

Panaszkodni valóban nem tudott. Szinte jóízűen kacagva beszélt néha még arról is, hogy mikor már vezetgették... s úgy látszott, nem lesz többé ember belőle, hogyan bújt el, hogyan tagadtatta le otthonlétét egy-két barátja, ha hozzájuk látogatába ment. Jó iskola volt ez: megedződni a csalódások ellen. Csak azt nem tanulta meg ebben az iskolában, hogy mikor már híres ember korában hozzájöttek azok a jó barátok hathatós pártfogásért hasonlóval viszonzta volna „baráti hűségüket”, Hanem hát szent ember volt a szó igaz értelmében. Ki várhatott volna effélét tőle? Gyermekekártatlan volt a lelke és olyan egyetemesen általános emberszeretete, mint

a gyermeké, ki még nem tudja, hogy a kocsis, ami lenni szeretne, sokkal kisebb új, mint például a király. Szeretett is a gyerek-had közt lenni, őket tartotta a legtekéletesebb embereknek, kikben az antiszociális gőg még nem ébredt föl. Abban a régióban élt, hol a hiúság szinte ismeretlen fogalom. Lelkével látott, azért jobban látta meg az emberben az embert.

Látását többi érzékszerve szinte egészen pótolta. Többször történt, hogy színházba, hová gyakran járt, később mentem utána. Bármily új és bonyodalmas volt is a darab, pillanatok alatt elmagyarázta az előzményeket és mindjárt tájékoztatott a szcénáról is, hogy kik milyen szerepben vannak a színpadon. Neki sohasem kellett semmit sem megmagyarázni.

Szellemi ébersége friss, emlékezőtehetsége szinte hihetetlen volt még késő agkorában is. Hozzá kellett szoknia és hozzászokott, hogy amit egyszer hallott, azt szinte szó szerint megjegyyezze. A törvényeket, melyekkel foglalkozott, szakaszonként és bekezdésenként betű szerint tudta. Sokszor, ha valamely perirat készítésénél kellett valami törvényhely vagy joggyakorlati analógia és megakadtunk, csak hozzá mentünk, rögtön citálta a szakaszt s megmondta azt is, hogy a Kúria gyakorlatában hol találunk hasonló esetet. Ha egy-egy nagyobb pert tárgyalt, gyakran megtörtént, hogy az előadó bírót, aki pedig jegyzeteiből beszélt, helyreigazította, hogy a tanú mást mond. Különösen meglepő volt, mikor petíciók tárgyalásán történt meg ilyesmi nem egyszer vele, holott ilyen pörökben sokszor száz és száz tanú vallomására kellett emlékeznie. A szegedi pörök bonyodalmasában sokat tanulhatott arról, hogyan kell labirintusokban eligazodni.

Mindent felülmúlt azonban élet ítélőképesége és amiről már szoltam, lelkijéreje. A legbonyodalmasabb ügyekben is első pillanatban kész és biztos volt: diagnózisa. Ezért vált belőle a mai idők még mindig leghíresebb törvénytárgyozója s azért lett a büntetőjog terén az ország első ügyvédje, kinek még Eötvös Károly és Polónyi Géza is nem egyszer kérték ki tanácsát. Csak ahhoz nem értett, hogy lelke és tudása kincseit aprópénzre váltsa.

Meghitt barátja, Tóth Gerő kúriai bíró, korábban a Majláth-pör híres vizsgálóbírója, ki, úgy tudom, Szegeden alatta szolgált, sokszor évődött vele:

– A te irodád műterem, édes Károlyom; pedig jobb lenne, ha csak műhely volna, mint a legtöbb ügyvédé. A művészekre mindig rossz idő járt; a mesteremberek, pedig te gyáros is lehetnél, többet keresnek.

Mindvégig, büszke volt erre a találó jellemzésre a mester. Mert az aztán valóban igaz, hogy az ő ügyvédi irodája nem is annyira szép, tisztalevegőjű műterem, mint inkább szentély volt, hol a jog valódi kultuszán kívül más érdek oltárán nem égett tűz.

Anyagiak alig, csak a jog, igazság, maga a jogeset és annak problémái s a bajban levő ember sorsa érdekelték a mestert. Öröm volt vele dolgozni. Mikor később, mint

már kapiskáló ügyvédjelölt, visszakerültem oldala mellé, hogy aztán évekig mellette maradjak, sok gyönyörűségben volt részem abból, ami remek a műteremben alkotott. Nevezetesebb bűnpör alig volt, melyben tudásához, hacsak responsumért is, ne folyamodtak volna,

A politikától féltve-féltette az igazságszolgáltatást. Ezért volt politikai ügyekben feltétlen híve az esküdtbíráskodásnak.

– Az átlagbírák – szokta mondani – önkéntelenül is mindig a hatalom felé húzódnak. Pártos időkben a hatalom szegődményeseiként ítéleznek. Mi más ez, mint kortesek ítélezése pártpolitikai ellenfeleik fölött? De itt még nincs vége! Lassanként demoralizálhatják az igazságszolgáltatás egész területét, mert egy-két pártos ítélet elég, hogy nagy társadalmi rétegekben megingassa a hitet a bíráskodás legfőbb attribútuma, a pártatlanság iránt s ezentúl az igazságos ítéleteknek sem lesz többé tekintélyük, morális erejük. A többit könnyű elképzelni. A bíróság ezentúl már maga fölött ítél... Csak az esküdtbíráskodás, a feleknek az esküdtszék megalakításába való beleszólása, ami politikai ügyekben minden veszély ellen sterilizál s ami lehetővé teszi, hogy ez vagy az a politikai deliktum, hogy ti. a közfelfogás szerint is az-e, megnyugtató elintézésben részesüljön, mert csak a törvény rideg betűje szerint nézve például valamely izgatási vádat, körülbelül mindig elmondhatjuk: „Ha akarom, vemhes; ha akarom, nem vemhes”. Könnyen történhetik, hogy ez az „akarom” a közfelfogás ellen fordul s nyugalanságot kelt. Lehet, hogy itt-ott az esküdtbíráskodás is politikát visz ítélezésébe. A felelősség azonban akkor is csak az esküdteket éri. És a veszély minimumra csökken azzal, hogy rendszer nem fejlődhetik ki.

Évtizedeken át szinte szuverén halalommal jelölte jogvita kérdésekben a magyar büntető ítélezés útját. Mindjárt a Codex első éveiben – már világtalanságában – megírta vaskos kötetekben annak még ma is legkitűnőbb magyarázatát; majd – mikor 1896-ban a Bűnvádi Codex is elkészült – Balogh Jenővel és Vargha Ferencsel együtt, a munka nagyobb részét vállalva, megírta három hatalmas kötetben ennek kommentárát is. Ezek főművei. Ma is uralkodók a bűnvádi ítélezés irányításában. Hozzájuk csatlakoznak jelentőségben a Btk. és Bp. magyarázatáról irt, sokszor átdolgozott, számos kiadást érő kisebb könyvei, melyek még ma is ott fekszenek a bíróságok és ügyvédek asztalán, mint a joggyakorlat nélkülözhetetlen segédeszközei. Minden egyesül e könyvekben, amit kiváló tudós és egyúttal a gyakorlatnak is legkitűnőbb átfogó elméje alkotott.

Nemcsak a jog szorosan vett területén volt azonban első az első között. Kötetekre terjed publicisztikai műveinek száma is. A politika terepén is otthon volt; itt is tisztán látott. Alkotmányos téren is a jogállam érzékeny szeizmográfja volt lelke. Minden kérdéshez a tekintély súlyával és érveinek cáfolhatatlan, tárgyilagos erejével szólt hozzá. Apponyi Albert gróf és Rákosi Jenő, a magyar közélet két legnemesebb lovag-alakja, volt politikájának emberekben megtestesülő típusa.

Sokszor élveztem, mikor egy-egy témát Rákosival megbeszéltem. Előtte, a gyerek előtt, ki a mestert éveken át vezetgettem karomon Rákosai redakciójába is, nem nagyon titkolódtak.

Az Illés-cikkekről nem kell külön szólnom. A műveit magyar közönség jól emlékezhetik még a B. H. [Budapesti Hírlap]-ban tollából megjelent vezércikkekre. Szájában lehet még annak a zamatos, nemesveretű stílusnak íze, mely ezeket kristálytiszta mondatokból és szinte szoborvonalak közé kövülő gondolatokból összerotta. A darabont-világban perbe fogták „izgatás” miatt egyik cikkéért. Tréfásan hálálkodott, hogy most már ő is becsületes, börtönviselt ember lesz, mint voltak nagy tanítómesterei is: Csemegi és Kozma Sándor, kik a Bach-korszakban börtönbüntetést szenvedtek s végül is csak „rendőri felügyelet alatt” ügyvédkedhettek. „A nyakazás azonban ezúttal elmaradt”, mert a darabontok közben megbuktak. Hhja, néha nem a törvényben van megírva, hogy mi a bűn!

Nagy tudását a kormányok sokszor vették igénybe törvény-kodifikáló kérdésekben. Volt idő, mikor kodifikáló tevékenysége volt fő jövedelmi forrása, mert kezdetben a „vak ügyvédhez” nem igen tódultak a kliensek. Nincs büntetőjogi alkotás, melynek készítésében közre, ne működött volna. Még Csemegi is, kinek meghitt embere volt, sokszor vette maga mellé munkatársul. Egy-egy publicisztikai munkáját, vitairását is sokszor bocsátotta cenzúrája alá, hogy az ő tiszta látásának kristályvizében megfüröszszen. Munkáit is később ő rendezte sajtó alá. Tekintélye nagyságára jellemző, hogy nem egyszer szívesen vették a Kúrián is, ha egy-egy hevesen támadott kúriai ítéletet védelmébe vett. A zajló hullámok ilyenkor első szavára elcsitulnak. Igaz viszont, hogy nem ritkán kemény kritikával magát a Kúriát is megkérdte: Quis custodiat custodes? – ha egy-egy ítéletével „káriba ment”. Akkor még nem volt divat az abszolutizmusnak az a kártevő tétele, hogy bírói ítéletet bírálni nem lehet...

Végeláthatatlan íveket lehetne írni róla, ki volt... De a papiros parancsol Azért még csak élete külső körülményeiről akarok ejteni pár szót. Emberi mivoltáról már szóltam. Amit mondtam, abból eléggé sejtheti mindenki, hogy családi életében: övéi, hitvese, gyermekei és unokái között ki lehetett. Kétszer nősült. Első nejét, dombrádi Nagy Emíliát, kitől három leánya származik, korán elvesztette; második nejét, verbói Szluha Máriát, ki életútján jóságos őrangyalként kísérte régig, már vakságában vette el. Boldogabb házasságot képzelni sem lehet; pedig anyagi gondoktól nem volt ment az. Minden krajcárt magának a mesternek, a „műteremben”, keltett fáradtsággal megkeresnie, mert szerény kis ügyészi nyugdíján kívül más vagyona nem volt. Ám a műterem nem sokat jövedelmezett. Minden vagyon, mit benne gyűjteni lehetett az a pár ezer forint volt melyen tuszkulániumát Balatonalmádiban vásárolta. Pedig, ha csak műhelyt tart, gyáros is lehetett volna gyárosok jövedelmével. Munkájáért sohasem tudott a bajban levő emberek adakozó készségét

kihasználva, sokat, csak eleget is kérni. Ismerte maga is e gyengéjét. Sokszor tréfált velem, hogy rossz iskolába járok nála, elmehetnék valami műhelybe az ügyvédekés pénzügytanát is megtanulni.

Ügyvédvizsgáló cenzor is volt. Mindig őszinte, pártfogó barátja volt a drukkoló fiataloknak. Híres volt arról, hogy nem szeretett buktatni.

– Csak annyit tudjon a fiatalember, hogy mit és hol kell keresni – szokta mondanivaló –, majd megtalál minden bölcsességet a könyvekben, ha ügyei akadnak!

Szabad idejét, melyet a családi élet s a munka le nem foglalt, nyáron a fürdőélet közügyeinek szentelte, télien pedig színházban, hangversenyeken – maga is kitűnően zongorázott, –, leginkább pedig tudós barátainak körében töltötte. Majd egy évtizeden át ő volt a balatonalmádi fürdőélet lelke, jókedve. Minden nyáron ő rendezte ott, a fiatalsággal és gyereksereggel körülötte, a műkedvelő-előadásokat. Komor klasszicizmus mellett sok kedves bohém és líra is lakott benne. Még színdarabokat is írt. Egyik darabját a „Cifra Judit”-ot, a Népszínházban is játszották. Budapesten, mint említettem, inkább tudós barátainak körében szokta ráérő idejét tölteni. Az én időmből az Abbázia kávéházban rezideáló Eötvös Károlyra, továbbá Tóth Gerőre, Vavrik Bélára, Baumgarten Izidorra, Beck Hugóra, Balogh Jenőre, Vargha Ferencre és Polónyi Gézára emlékszem a nagy jogászok közül, mint akikkel gyakran összejött. Különösen szerette Tóth Gerőt és Vargha Ferencet, ezt a két éles eszű és amellet gyakorlati téren is kiváló büntetőjogászt, bár a tudós Balogh Jenőt is nagyra becsülte. Csak élete vége felé neheztelt kissé rá. Nem tudta neki megbocsátani, hogy az esküdtbíróóság evezőtollainak kicibálásánál asszisztált s még kevésbé azt, hogy egyik törvényalkotásában kimesterkélte azt az abszurdumot, hogy még büntetőtörvénynek is lehet, „in peius” visszaható ereje.

Míg sokan mások meginogtak, a hatalomért még elveiket, régi tanításaikat is elfeledték, a törékeny szervezetű vak tudós megvívta hőiesen nemcsak nehéz kenyérharcát, hanem mindhalálíg hű maradt eszményeihez is. Hitvalló, bátor ügyvéd volt; büszkesége a magyar ügyvédi karnak, melytől megkövetelte, hogy minden hitvány alkalmazkodástól ment legyen s a demokratikus fejlődés útján, szembeállva kevesek önzésével, élén haladjon a magyar intelligenciának, mint annak legképzettebb, egyedül független és legszervezettebb testülete. A politikában is ügyvéd maradt. És ez azt jelenti, hogy, amint azt az ügyvédkötelesség parancsolja, bátor szívvel kelt az alkotmány, a szabadjogok, köztük elsősorban a jogegyenlőség védelmére, valahányszor veszély fenyegetett. Csak természetes, hogy mint tudós sem válhatott belőle az, mi nem kevesekből válni szokott: hatalomjogász, ki „előre kész árjegyzék kíséretében mindig szívesen siet áltudománya ravaszkodó igazságaival támogatni a hatalom igazolást kereső lépéseit.”

Ősnemes, eredetű magyar úr volt! Finom szabású alakja szimbóluma lehet sorsüldözött nemzetének, hogy nagyszerű példájával megmutassa neki, miként lehet

a turáni fajból a maga érdemből és lelki erejével modern, magas kultúrájú, a versenyiramat bíró, mégis színmagyar valóság. Csak ki kell termelni önmagából, művelődéssel és kitartó munkával azt, ami szép és nemes eredettől fogva büne van!

Világszemlélete csillagtávtatban tartotta tenyéren a magyar glóbuszt. Szuverén szemléelője volt forgásának, nyüzsgésének. Azért tudta oly hűvös szemlélődéssel tisztán látni meg ország és emberek dolgait. Azért tudta a lényegest és lényegtelenet mindig elválasztani, valahányszor harcnak és az öröklétnek érdekeit látta versenyre kelni. Az ítélkezés magasságából nézte a magyar földet. Azért nem botlott meg bozótáiban. Csillagtávolságból könnyű volt az embert is csak embernek látnia. Érthető, hogy így – lelke kincseinek birtokában – a hiúság kérdései nem igen érdekelték, örült ugyan, ha a hála elismerése feléje fordult; de egykedvűen tűrte azt is, ha akár észre sem vették. Nem törekedett triumfusra. Még arra sem lehetett rábírní, hogy – érdemeire hivatkozva – magasabb ügyészi nyugdíjért folyamodjék, mert mikor ügyészi pályája derékba tört, még csak percentekhez volt jussa. Hiába szorult volna rá a több jövedelemre, érdemeire nem akart hivatkozni. Pályája delelőjén egyetlen kitüntetés érte. Az Akadémia levelező tagjává választotta. Élete alkonyán végre méltóságos úr lett. A király kinevezte udvari tanácsossá, miután annyi sok „műhelytulajdonos” réges-rég megkapta már ezt a kitüntetést. Érdemeinek legszebb méltánylása azonban elmaradt. A budapesti ügyvédi kamara, melynek tagja volt, elfelejtette magát megtisztelni azzal, hogy az ország legelső ügyvédét primatesei közé választotta volna. Élete vége felé még vizsga cenzornak sem választották meg. Kitúrta a sok minores gentium.

Érdekes különben „udvari tanácsosságának” története is. Pesten egészen megfélekedtek róla. Rainprecht Antal barátom javasolta kitüntetését, mint az Esterházy-kormány veszprémmegyei főispánja. Illetékességi jogcíme a fölterjesztésnek az volt, hogy veszprémmegyei birtokos és az év egy részében Veszprémmegye lakosa a nagyhírű tudós. Érthetetlen mulasztásnak jelezte, hogy érdemeiről a hivatalos ország mindmáig megfélekedezett. A pestiek elszégyellhették magukat. Most már – úgy látszik – máshonnan is jött figyelmeztetés. A kinevezés végre megtörtént. Az agg tudós aligha tudta meg, kik voltak a kariatidek, kik ezt a szerény kis diadalívet feje fölé tartották.

Nem sokáig tarthattuk. Dolgát jól elvégezvén, akkor már készült nagy útjára a mester. 1919. április 6-án aztán el is indult... Ha száz élete lett volna, akkor is lehetetlen lett volna tovább élnie. Ott élt örökké a magyar jogállam nagy monumentumának boltívei alatt, hiszen „számára e kívül nem volt helye...” Mikor vad Sámsonok durva izmai megrázták oszlopait a nagyszerű palotának s összedőlt; ha valakit, őt kellett legelsőnek eltemetniök a lehulló törmelékeknek. Sötét lett újra a mennyboltozat... Nem volt hová meneküljön egeről a fény... Minek élt volna tovább?

A balatonfüredi ítélet¹³⁵

Mióta elhangzott a veszprémi kir. törvényszék ítélete, mellyel egyelőre lezárta a balatonfüredi tragédia aktáit, a kormánysajtó egyik orgánuma ismételten támadja az ítélkező bíróságot.

Az ítélet, mint ismeretes, úgy szól, hogy a per hat vádlottja közül a bíróság ötöt felmentett, mert ártatlannak találta őket, az elsőrendű vádlottat, a fiatal Oblath Bélát, azonban elítélte erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés miatt másfél évi börtönre, mert bár ő volt a megtámadott, a bíróság úgy látta, hogy mégsem cselekedett jogos védelemben, mikor támadóját, Herczegh Imrét agyonlőtte.

Erről az ítéletről, anélkül, hogy az ügyet és annak részleteit ismerte volna, mindjárt első kapóra, alig hogy a telefon meghozta a hírt a budapesti lapok szerkesztőségeibe, máris azt állapította meg a jeles kormányorgánium, hogy: „az ítélet enyhesége országszerte általános feltűnést keltett”. Másnap már – Oblath Béláról, mint gyilkosról szólván – így ír:

„Előrelátható volt, hogy ez az ítélet aligha fog megnyugvást kelteni a közvéleményben sem, ahol a végzetes esemény lejátszódott. Számításunkban – írja tovább a lap – nem is csalódtunk, mert a Balatonfüred című lapban, az ítéletet ismertető cikk végén, a következő megállapításokat olvassuk: Ezen ítélet híre Balatonfüreden vasárnap a kora reggeli órákban terjedt el, mely érthető izgalmat kellett, mert mindenki súlyos, legalább 8-10 évi büntetésre gondolt és az összes vádlottak elítélésére” stb.

Nem vitatható el, hogy alkotmányos államban mindenkit és minden bírói ítélettel szemben megillet a szabad bírálat joga, ami nemcsak a civilizáció örök elve, hanem már abból is folyik, hogy minden alkotmányos állam törvényei, a mi törvényeink is, a nyilvánosságot szinte feltételül szabják meg a törvényszerű ítélkezésnek és semmisnek tekintik azt, ha – eltekintve a ritka kivételektől – a nyilvánosság kizárásával történik. Ily kizárás ítélethirdetésnél még kivételesen sem jöhet szóba. Mindennek célja, hogy az igazságszolgáltatás állandóan a közvélemény ellenőrzése alatt álljon, s ezzel annak pártatlansága annál inkább biztosíttassák. Ez magának a bírálati jognak, törvényesítését jelenti; ha ugyan nem volna elég rámutatni, hogy azt tudomány és közélet régi-régi gyakorlata is szentesíti. Csak elnyomatások idején szokott hiányozni, mint más téren: itt is a szabadság, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a bíraskodás megszűnt pártatlan igazságszolgáltatás lenni, tehát takargatni-valója van.

Abból a szempontból tehát, hogy helyreállíttatik a régi alkotmányos elv és vég-
re bírói ítéleteket is szabad bíráltni, ami – némely hatalomjogászok szuggesztív

¹³⁵ *Világ*, 1923. március 18. 2.

beavatkozása folytán – közben kissé tilosnak látszott, csak örömmel lehet üdvözölni, hogy most a kormány legkedvencebb újságja immár bírói ítéletek bírálásával is kezd foglalkozni s ezzel felszabadítja a lelkeket. Sőt az a jó, hogy fel is bátorítja, mert ha a legelőkelőbb kormánylap, mely eddig a legszelídebb húrokat pengette gyilkosságok elkövetőivel szemben, úgy ír valamely bírói ítéletről, hogy annak enyhésége országszerte feltűnést keltett, s ha még utasítást is ad a szigorúságra, hogy a vádlottat legalább is 8-10 évre kellett volna ítélni és a többi vádlottakat is el kellett volna ítélni, akkor ezentúl már igazán kevés bátorság kell ahhoz, hogy mások pedig azok után a gyilkosságok után érdeklődjenek, melyek még enyhébb elbírálásban részesültek, mert a tisztelt bíráló orgánum kedvére való különleges kódex jóvoltából, még csak bírói fórum elé sem kerültek.

Eddig tehát rendben volnánk. Köszönjük, hogy szemünk és ajkunk végre megnyitott. Hanem kissé sokalljuk azt a szabadságot, melyet a kormány félhivatalos kis újságja a balatonfüredi ügyben proklamált. Mert azt tartjuk ugyan, hogy a bírálat szabadsága, még ha bírói ítéletet kell is érintenie, sőt sokszor sújtania is, oly alkotmányos jog, mely fölér talán magával a szólásszabadsággal, mégis abban a régi, megrögzött hitben élünk, hogy bírálni is, mint ítélni, csak tisztességesen, alapos okfejtéssel lehet. Aki kritikára vállalkozik, annak ismernie kell, amit bírál s ha bírói ítéletről van szó, ismernie kell magát az ügyet, az előzményeket, a bírói eljárás adatait és a megbírált ítéletnek indokait is. És ismernie, tudnia kell a jogot, a törvényt is, azok vonatkozó rendelkezéseit, melyek szerint a bíróságnak ítélnie kellett. Tudnia kell, vagy inkább a maga tisztességérzetéből kellene kiolvasnia azt is, hogy joggal, törvénnyel, bizonyítékokkal és igazsággal szemben nem lehet, legalább jogállamban nem, arra hivatkozni, hogy mit szól valamely bírói ítélethez a közhangulat.

Mégis csak lelkiismeretlenség, előre, mikor még úgyszólván senki sem tud az ítéletről, csak egy-két szerkesztőség, ez is csak a végső eredményt, azt írni, hogy: az ítélet enyhésége országszerte általános feltűnést keltett. Ezzel magát és bírálatának értékét önmaga jellemezte legjobban az a sajtó, mely a bírálatra vállalkozott.

Üzenet Jáva szigetére¹³⁶

Levelet kaptam a napokban Holland-India bűvös szép földjéről, Jáva szigetéről, Modjokertóból. Odaszakadt magyar testvérünk, Ehrlich Sándor mérnök írta a levelet, a magyar államvasutak volt mérnöke, aki most ott a holland államvasutak mérnöke. Keresetlen pár szóban az volt a kis levélben, hogy néhány jómódú jávai város európai, kínai és bennszülött családjaitól gyűjtött 600 holland forint, érkezik

¹³⁶ *Világ*, 1923. június 3. 7.

majd címemre – szűkölködő magyar háborúsújtottak részére. A 600 szép hollandi forint meg is érkezett. Még aznap kezembe adta Hollandia budapesti főkonzulja.

A szép kis levélre volna pár szó feleletem.

Kedves Mérnök Úr! Elhíheti, hogy végtelenül megörvendeztetett. A sötét, nyomasztó, szomorú magyar ködön át, mely a régen te ragyogó magyar égre néhány nehéz év óta ráborul, melegítő napsugárként tűz lelkembe, de talán minden szenvedő magyar lelkébe – az Ön levelének minden sora s mindaz a jóság, hazafiság, testvériség és emberszeretet, mely belőlük Jáva izzó egének áldó melegével árad ki. Mégis az Ön hitvesének, Józsika asszonynak, idegenben is magyarnak maradó, talán még magyarabbá izzó lelke az, ami még Jáva ragyogó napjánál is derűsebben, melegítőbben melegít át a nagy magyar fagyon – az ő szelíd, gloriolás fényességével. Az ő fáradhatatlanságának és lelkesedésének, a jóságos asszonynak köszönhetem én és köszönhetem sok-sok magyar szenvedő nevében – alig is van már más a magyar földön – azt a nagy örömet és vigasztalást, amellyel az Ön levele szelíd jósággal végigsimogatja sok, nagy hidegtől fázó lelkemet. Az a kis angyalasszony fáradt majd holtra, míg Jáva égető égboltja alatt, városról-városra járva, összegyűjtötte a küldött szép kincset, – áldó kézzel enyhíteni szenvedő magyarok szenvedésin.

Csodálkozik, ugyebár, Mérnök Úr, hogy honnan tudom én a nagy titkot, mikor Ön csak pár szűkszavú szóban írta meg, hogy: íme, itt van 600 holland forint, feleségem gyűjtötte jólelkű emberektől, ossza el képviselő úr!

Csak nagyon természetesnek fogja azonban találni, ha megvallom, hogy engem, mikor kedves levelét megkaptam, roppantul érdekelni kezdett és ezért sürgősen utánajártam, hogy ki is hát az az Ehrlich mérnök úr, aki messze tengereken túl is, Jáva bűbájos, szépséges, boldog világában is, hol oly könnyű volna szenvedőkről megfélelkezni, oly megható szeretettel gondol vissza, talán csak gondol... mártírok földjének mártírjaira. Így tudtam meg a titkot és tudtam meg sok-sok titkot. Így tudtam meg, hogy Ön is magyar ember és alig két éve csak, hogy a kurzus-politika földjéről családjával együtt messze-idegenbe szakadt – az Óperenciás-tengereken is túl. Így tudtam meg, hogy: Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy derék magyar ember, ki végigküzdötte a gigászok háborúját, súlyosan megsebesült, ellenséges rablók fosztották ki minden vagyonából, hogy végül aztán még kenyeret se adjon néki az a föld, amelynek igaza mellett vértanúskodott... És hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szépséges kis magyar asszony is, akinek urát háborúba vitték, magát pedig csakhamar otthonából is elűzték, földönfutóvá tették és ezalatt két kis kezecskéjével maga kereste magának is, fiacskájának is – fekete kenyerét.

De a mese vége nagyon szép lett! Tündérmese lett! Az lett, hogy túl még az Óperenciás tengereken is áll most mesék tündérországaiban hatalmas folyam partján, a Brontas zuhogó, fehérbabos hullámai fölött egy kis tündérlak – ég és föld

bübájossága övezi körül – és abban élnek most boldogan: a szomorú magyar mese embere, asszonya és – mesebeli „Jancsikája” is.

Kedves Mérnök Úr! Önök ebben a szép világban de könnyen megfélemedkezhetnének mindenről! És de sok okuk is volna rá, hogy megfélemedkezzenek! Mégsem feledkeznek meg! Mi teheti ezt, vajon mi?

Bizonyára valami varázs férkőzik lelkükhöz, ha úgy esténként, mikor fölöttük ragyog mesék világának miriád fényes csillaga és a délvilág fűszeres illatárja leng körülöttük, régi hazájukra visszagondolnak... Mégis csak nagy hatalma lehet annak a varázsszónak, hogy még ott is szívükbe cseng és nem törődnek vele, hogy régi, rossz mesék országában évek alatt annyira üressé koptatták – olcsó hazafiak.

Az is szép, az is kedves, hogy új földrajzot is tanít Mérnök Úr levele. Az iskolában mindig csak azt tanultuk, hogy a Föld ezernyi ellenséges országra oszlik, minden ország népe farkasszemet néz a másikkal, – hogy van: Hollandia, amelynek földjén kis furcsa fapapucsokban tipegnek: nagyok és kicsinyek, – van Jáva, Szumátra, Borneo stb., hol fűszer, kávé, rizs és mindenféle jó déligyümölcs terem, soha nincs tél, rengeteg a tűzhányó és sok a krokodil, az emberek pedig olyan különös kis furcsa figurák. Most, hogy kutatásaim közben kezembe kerül Józsika Nagyságos asszony egyik kis levele, bocsássza meg a levéltitokértést, látom, hallom finom kis betűsoraiból, hogy:

„Igen jók itt az emberek. Ez is, a szépséges szép Jáva is éppen olyan fehérlelkű ország, mint anyaországuk: Hollandia. Mindenki szívesen ad itt, akitől csak kérek, mikor hallja, hogy szegény, szenvedő hazámfiainak kell a segítség. Legközelebb a „művelt középosztály” szegényeinek gyűjtők. A szegénység nem szegény, csak nagy-nagy szerencsétlenség. Oh, próbáltam én is. Azért van erőm itt a trópusok alatt a szegényekért fáradni. Szép, nyugodt világ ez itt; de itt nem is szabad másnak, mint „kalm”-nak: „nyugodtanak” lenni, mert a klíma hamar leveri a nyugtalanul dobogó szíveket.”

Másutt is emberek laknak tehát és úgy látszik, másutt még jobb emberek laknak, mint ahol a földrajzot mi tanultuk. A földrajz tehát nemcsak földrajz, nemcsak tűzhányó, fapapucs, pálma, szegfűbors, kávé, datolya, banán, narancs, krokodil és fehér, vagy színes emberek birodalma, hanem a szeretet világa is. A szeretet földrajzára, az emberközösség és embertestvériség földrajzára is tanít Mérnök úr és Józsika asszony levele.

Oly drága, megható, mikor azt írják egyik levelükben, hogy vetélkedtek a jóltevésben európaiak, malájok és kínaiak, csakhogy minél több magyaron segíthessenek.

Hálás szeretettel, elfogódó szívvel mondok forró köszönetet önöknek, Mérnök úr, mindazért, amit cselekedtek és kérem, sok szenvedő magyar testvérem nevében

kérem, hogy tolmácsolják forró köszönetemet a Soerabajaban székelő Assistent-Resident úrnak is, aki engedélyezte a gyűjtést és az adakozásban is ő maga járt elől és tolmácsolják azt Ong Sing Tong kínai hadnagy úrnak és a többi európai, kínai és maláji jó embereknek is, mindazoknak, akik szerető szívvel a segítség balsamos, enyhítő ujjával siettek segítségünkre: kötni a magyar sebeket. Hála nekik és Önöknek azért is, hogy a jóltevésen túl még új földrajzra is kezdenek bennünket és a világot tanítani.

A Rupert–Bogya-affér¹³⁷

Megírtuk, hogy Bogya János nemzetgyűlési képviselő Prónay Pál alezredes és Collas Tibor báró útján provokáltatta Rupert Rezsőt. Rupert Rezső a következő levelet intézte Bogya János megbízottaihoz, melynek közlésére kért fel bennünket:

Tisztelt Uraim, e pillanatban vettem expressz-levelüket, melyben Bogya János dr. megbízásából arra kérnek, hogy a felükkel szemben használt valamely sértő kifejezésért lovagias elégtételadás céljából megbízottakat nevezzek meg.

Nagybecsű soraikra, tartozó udvariasságból, ugyancsak expressz-levelben – megbízottak megnevezése nélkül – a következő, sajtóközlésre szánt választ adom felük részére:

*

Bogya János dr.-ral nem állok szóba, különösen nem lovagias úton, mert őt arra méltónak nem tartom. Ettől függetlenül is, nem akarok nevetségessé válni, hogy miután hónapok előtt gonoszul és csak közveszélyes örültől megérthető módon rágalmazott mire tőlem a méltó választ úgy a parlamentben, mint a sajtóban megkapta és ezért pör van folyamatban, vele most – miután permanensen rágalmaz és kapja a titulusokat – lovagiaskodni kezdjek, mikor hirtelen eszébe jut, hogy ő lovag. Bogya Jánost eddig több ízben nemcsak „idiótá”-nak neveztem, mint tegnap a parlamentben is; mert gondolom, hogy most emiatt kereskedik, hanem több alkalommal kevésbé szelíd formában is aposztrofáltam már. Figyelmeztettem még „adósságára” is. Nyelvtögtetésen túl soha sem reagált a fejéhez vagdalt „sértésekre”, melyek csak hú jellemzésére szolgáltak: viszont ami ellenem szórt buta rágalmaikat illeti, magam is elegendőnek tartottam, hogy az elvetemült ember ellen a bírósághoz forduljak. Komikus lenne ezek után, ha nem az volna is az eset, hogy nem méltó semmiféle lovagias elégtételre; komikus lenne, ha vele most egyszerre,

¹³⁷ *Világ*, 1923. június 8. 7.

egyetlenegy ügyében lovagiaskodni kezdenék. Csak lealáznám magamat, ha egy ujjnyi mozdulattal is hozzájárulnék annak a látszatnak előidézéséhez, hogy ez az emberségéből kivetkőzött desperado még emberszámba megy. Komédiát nem játszom és iránta, aki tegnap is gonoszul hazudott velem szemben egyik szennylapban, annyira irgalmas sem akarok és tudok lenni, hogy szennyes ügyét lovagias üggyé avatni segítsem. A mai kor egynehány gentlemanjével szemben különben már ismételten jeleztem a sajtóban is azt az álláspontomat, hogy más irányú, igen nagy elfoglaltságom miatt nem érek rá velük és hasonlókkal vesződni és így egyelőre, míg annak a kultusznak vége nem lesz, hogy az adott társadalmi viszonyok közt és a mai társadalom úgynevezett erkölcsi fórumainak ítélete szerint gonosztevők is gentlemanszerepben tetszeleghetnek, én is –mit ma minden más becsületes ember is így tenne jól – magamnak tartom fenn a jogot megítélni, hogy kívül szemben tartozom lovagiaskodni. Addig – eltérve régi praxisomtól – csak bíróság előtt intézem el némelyekkel való „becsület-ügyemet”. Majd a gentlemanek korában megint másként lesz.

Hogy azonban a bírósági elintézésre, mint máskor is, felüknek újból módot adjak, ezennel parlamenten kívül is megismétlem, hogy felük nemcsak „idióta”, hanem – ha nem közveszélyes örült – akkor igen hitvány, hazug és lelkiismeretlen rágalmazó, aki tegnap dél után is – mintán lovagias útra terelte ügyét – a szenny-sajtóban azt hazudta és elvetemültségéhez illően azért sértegetett, mintha vele szemben emelt azt a vádat, hogy becsületszóra fölvelt adósságát nem fizette meg, nem ismételt volna meg a Házon kívül, holott a kora reggel megjelenő Világ-ban már egy jó félnappal előbb kiadtam nyilatkozatomat, mely szerint Jenvey Géza ny. százados, wieni lakos az, akitől 1914-ben becsületszóra kölcsönt vett föl s azt határidőre, sőt ismételt felszólításra sem fizette vissza. Hazudozásait, gonosz és buta rágalmaikat majd elintézi a bíróság; de érdekes, bárha nem meglepő is, hogy ez az elvetemedett ember, aki orvul szokott támadni és aki még azt meri képzelni, hogy neki – az útonállóknak – lovagias ügyei lehetnek, nemcsak velem szemben hazudik és dolgozik a saját lényegéből vett sötét és idióta ráfogásokkal: hanem orvttámadást intéz a régi hadsereg két régi tisztje ellen is. Jenvey századoson kívül még Sigmond Endre volt főhadnagy ellen, amikor (említett hazug nyilatkozatában) azt állítja, hogy uzsorakölcsön volt az, amit neki adtak, azért nem egyenlítette ki követelésüket.

Tisztelt uraim, ne vegyék rossz néven, ha mindezeknek felükkel való közlését kérve, terhelem Önöket; de a közvélemény okolására is meg kellett mintáznom szobrát annak, aki minden kvalifikáció nélkül azt meri képzelni, hogy neki bárkitől is lovagias elégtétel járhat és azt hiszi, hogy komoly emberek ráérnek vele és ostoba gonoszságaival foglalkozni. Hogy jön valaki ahhoz, hogy miközben úgyis elég gondja van: gonoszok gonoszságai ellen küzdeni, még bolondok mókáival is

töltse idejét, csak azért mert fizikailag vannak és valakinek látszani akarnak? Mindennap egy-egy Bogya Jánossal, a mai uralmi rendnek egy-egy ilyen nélkülözhetetlen támaszával bíbelődjék az ember? Nem erre hívott a sors, nem erre biztat gusztusunk és az időnk is másra kell. Az enyém legalább másra. Ezek az emberek, kétségbeesett egzisztenciák – erkölcsi alap és tehetség hiányában – az ellenzékiekre szórt alávaló és ostoba sértegetéseikkel akarnak napról-napra uraik kedvében járni. Egyéb dolgunk sem lenne, mint mindennap az ő csiribiri személyüknek súlyt adni, ha lehetne és magunkat nagyképű és éretlen kedvteléseiknek alávetni, ha nem lennének is inficiáltak. Legolcsóbb és egyúttal velük szemben egyedül lehetséges módja az elintézésnek, ha gonosz provokálásukra tüstént megkapják a méltó feleletet, Bogya Jánossal sem történt ezenkívül egyél. Erre sem volt méltó, Tisztelettel
Rupert Rezső

Rupert Rezső válasza Collas Tibor bárónak és Prónay Pál alezredesnek¹³⁸

Fölkértek bennünket a következő nyilatkozat közzétételére:

Bogya János segédei, Collas Tibor báró és Prónay Pál sajtó útján közzétették ma levelüket, melyet Bogya Jánoshoz abból az alkalomból intéztek, hogy nevezettnek a lovagias elégtételadást megtagadtam. Ebben a levélben többek közt azt írják, hogy hozzájuk írt levelemben – jellemezve erkölcsi és lovagias felfogásomat – indokolatlanul sértegettem Bogya Jánost és egyúttal erkölcsbírónak toltam fel magamat

Hogy mi volt indokolt és mi nem Bogya Jánossal szemben, aki a parlamentben a siófokiak terhére eső gyilkosságokkal engem vádolt meg, az nem ide tartozik: hanem az már nagyon is idetartozik felvilágosítanom az urakat, hogy erkölcsimmal és lovagias felfogással egészen meg vagyok elégedve, mert ha netán tévesek is, legalább sem a siófoki, sem a Nádor-laktanyai, sem a kelenföldi laktanyai erkölcsökbe és lovagiassággal nem azonosak.

Említik az urak, hogy azért „lovagiatlan” az én múltam, mert állítólag „egy nemzeti hadseregbeli tiszttel felmerült lovagias afférben” is hasonlóképp jártam el és így tulajdonképpen most – mint utólag bevallják – csak becsületbírósági eljárásra akartak nekem alkalmat adni, hogy vádjaimat bebizonyíthassam. Látják, én arra, hogy valakivel, aki a nemzeti hadseregnek „tisztje” volt, afférom lelt volna, nem emlékszem. Hasonló ügyem, amikor a provokálásra hasonló választ adtam, csak egyszer, vagy kétszer volt, de olyanokkal szemben, akikről azt hangsúlyozták, hogy – nem tisztjei a nemzeti hadseregnek. Ami pedig a bátorságot illeti, arról vannak

¹³⁸ *Világ*, 1923. június 10. 9.

némi fogalmain és emlékeim még a háborúból, a Kun Béla-korszakból és a Siófok–Sádorlaktanya–Orgovány Egyesültállamok jogrendje idejéből. Bocsássanak meg, ha nem érzem szükségét, hogy a bátorság tudományából, akárcsak az önök kedvéért is, holmi újabb vizsgát tegyek.

Azt is csak méltóztassék rám bízni, hogy időnkint, mikor erkölcsöm a siófo-ki erkölcsökkel némiképpen kontroverálnak [sic!], képviselői tekintélyeim mögé búvok-e, vagy sem. Bizony jó lenne gyakran, ha az ember a bátor bombavető és a többi hasonló hősök elől úgy néha-néha mögéje rejtőzködhetnék...

Ez utolsó szavam itt. Tovább dolgaik nem érdekelnek.

Megújhdás kellene...¹³⁹

Agóniánál alig egyéb az, ami ma a magyar politikában végbemegy. Agonizál az uralmon levő politikai rendszer és ami már nagy baj: halálos bajban vívódik az ország is. Csupa pepceselés, szimptomák, kiütéses foltok radirozása minden, ami történik. A mélységben munkáló okokkal és elmaradhatlan következményekkel, az igazi ellenséggel, a jövődjé baljóslatú prognózisával szinte senki sem törődik, még az ellenzéki politika korifeusai sem nagyon.

Kiadatott a megváltó jelszó, hogy az országot csak a mai politikai rendszer el-vei és emberei menthetik meg. Hiába tanúskodik három év szomorú bizonyága ez ellen az áztatás ellen; hiába csontosodott súlyos bűnei révéig mozdulatlaná ez a politika, úgy hogy sem előre, sem hátra nem tehetünk szinte egyetlen reménykedő lépést sem: a jelszó, az áztatás még mindig hat. Egy idő óta nagyon is hatni kezd. Mindenki, mintha valami pillanatnyi megkönnyebbülés rabja lenne, hogy végül is szomorú tényekre ébredjen.

Világok születtek újra, vagy semmisültek meg közben. Mi annyira sem jutunk évek óta, hogy legalább próbálkoznánk valami újjal, ha már a régi utakon-módokon pörül jártunk. Igazi alkotmányossággal! Új rendszerrel! Új emberekkel!

Németországban rövid időközökben hatalmas államférfiak jöttek-mentek el, váltották fel egymást a kormányzásban. Mindegyik más és más rendszert inaugurált. Wirthet felváltotta Cuno, Cunot Stresemann. Minden előző elment, megbukott a maga rendszerével együtt, amely pillanatban kiderült, hogy rendszere nem jó, kísérlete nem sikerült. Menni fog mihamarabbi Stresemann is, ha vállalkozása nem sikerül.

¹³⁹ *Világ*, 1923. szeptember 20. 1–2.

Nálunk, ha török, ha szakad, minden áron csak az a politikai rendszer és annak múmiai akarnak bennünket megmenteni, amely rendszerről és embereiről régen kiderült, hogy telhetetlenek, sőt útjában vannak annak, hogy sorsunk jobbra változzék, mert régi, nyomasztó, rossz emlékek kísértetei fogják le kezüket valahányszor jót tenni szeretnének is. Semmi reményt, semmi biztatást nem jelentenek,

Számok, a kérlelhetetlen igazság mérföldkövei jelzik az utat, melyet három év óta járunk. Ez alatt az idő alatt ötszázszorosan romlott le pénzünk értéke. Azt beszélék a számok, hogy elpusztulunk. A politika azonban mást mond, mást akar elhitetni. Bambán hiszünk neki s hagyjuk, hogy maradjon az agónia politikája, amely mindent elkövetett és el fog követni a jövőben is, hogy a demokráciának, minden megmozdulását elnyomja és általában elnyomjon mindent, ami hatalmát kérdésessé teheti, ha különben a közérdek politikája volna is az, amely ellene támad.

Míntha mindenki valami még rosszabbtól tartana és csak az ellen védekeznek és ezért és csak ezért siet nem egy üldözött is: a mai rendszernek és embereinek megmentésére. Állandósítani az agóniát!

Végzetes tévedés! Az a rossz annál bizonyosabban, annál hamarabb, annál erőteljesebb formában fog eljönni, minél tovább tart az agónia, amelyet most észrevétlenül állandósítani akarunk. Éppen a létező helyzet rejt magában csíráit sok jövődő bajnak, ránk szakadni készülő nehéz óráknak. Csak a felületesen szemlélő láthat vigasztalást és javulást abban és meríthet hitet abból, hogy az a politikai rendszer, amely három éven átviharzott fölöttünk és amely kitenyészttette s még ma is félénk, gyengéd kezekkel óvja múltnak, jelennek és jövődönök ártó atmoszféráját, külső látszat szerint jobb útra tért.

Valóban nincs többről szó, mint külső látszatról. Pillanatnyi megtorpanásról – kényszerből, alkalmazkodásból. Minden egyéb szemfényvesztés, önámítás.

Kell-e például nyilvánvalóbb önámítás, mint amit lépten-nyomon hall az ember a kormány új, liberálisabb orientációjáról?

Tudja mindenki, hogy legutóbb nem Bethlen István gróf volt, akin múlt, hogy pártját az úgynevezett szélsőjobboldali elemek otthagyták Ellenkezőleg, kérése, fáradása, marasztalása, rimánkodása ellenére és nagy fájdalomra léptek ki pártjából, noha előbb már több ízben is engedményeket tett nekik és arra most is hajlandó lett volna.

Mégis most sokan, akik vágyaik teljesülését látják, a külső tényt, hogy a szecseszió megtörtént, mindenáron úgy magyarázzák, hogy ami történt, az tervszerű, az programszerű szándékosság, belső elhatározás, tudatos történelmi cselekedet volt. Már is úgy variálják az egészen önkéntes és a kormányelnök részéről nagyon is fájlat kivonulást, hogy az valóságos hőstett volt, a liberalizmus diadala.

Az meg éppen meghatott és végleg meghódított sok könnyen hívőt, hogy a Csocsó bácsi vendéglőjében is szétnézett egyik nap a rendőrség. Arra már nem

ügyelnek ezek az optimisták, hogy miután nagy garral világgá kiáltatott milyen államfelforgató, lázadó, forradalmat szító bandát fogtak ott hoppon, három-négy nap múlva hirtelen elhalkuljon a lárma, mikor egy nap csak eszébe jutott a Csocsó bácsi sajtójának, hogy szelíd figyelmeztetéssel fülébe súgja illetékeseknek, miről is van szó – tulajdonképpen.

Ismeri mindenki jól a helyzetet. Emlékezünk meg mindenre. Az Erzsébetvárosi Kör ellen elkövetett gyilkos merényletre. A Club-kávéház ellen intézett véres merényletekre. A nagy- mezőucai színház megtámadására. És sok, sok más egyébre is. Régebbi és újabb szörnyűségekre. Minisztergyalázásokra! Vérszomjas plakátokra! És egyebekre!

És csak annyi történt, hogy a belügyminiszter a Csocsó bácsi-féle eset után „indítatva érezte magát”, hogy újból kenetes, szelíd, atyai szavakkal figyelmeztesse a sörházuccai „derék” egyesületet, hogy milyen kár, ha vezérférfia, mint a ceglédi követ és más kiváló munkatársai is, annyira exponálják magukat a Csocsó bácsi csárdájában lefogottakért, mint annakidején exponálták magukat más derék vezérek Otho ékszerész gyilkosaiért is. Ez – úgymond – megárhathat az egyesület hírnevének. Történt pedig ez anno 1923, mikor a „gyanúsak” Zalaegerszege még élő valóság.

Arra már szinte emlékezni sem érdemes, hogy milyenek voltak azok a választások, amelyen a mai hatalmi rendszer épül, vagy hogy a numerus clausus még mindig törvény és tény sok minden egyéb is. A budapesti választói névjegyzékek dolga is. Azért mégis csak: „Éljen!”, mégis csak nagyszerű ember az a Bethlen, hogy olyan röviden-kurtán kirúgta pártjából Gömböst és híveit!

Végzetes önámítás. Narkotizáló zsibbadás, semmi sem változott! Még mindig megvan az az atmoszféra, az a mocsár, amelyet az utolsó évek politikája kitenyészített. Szinte teljességükben érintetlenek még az epidémia gócpontjai.

Kacsalábon forog egész létezésünk. Minden pillanatban felborulhat, mert nem biztosítja más, nem biztosítja nagyobb hatalom, mint azoknak jóakarata vagy pillanatnyi haragja, akik a Sörház uccával szemben még ma is olyan igen-igen gyengédek.

Sajtószabadságunk, a gyülekezési és egyesülési jogunk mind felmondásra berendezett intézmények még mindig. Sötét háttérükben ott áll még Zalaegerszeg is!... De választási jogunk és rendünk a legfőbb polgárjog és gyakoroltatásának biztosítékai is mind csak probléma még. Pátens-alkotmány. Minden rendszer a maga vágyai, tetszése és érdekei szerint pillanatról-pillanatra testére szabhatja, hogy vele hatalmát biztosítsa. Szinte hihetetlen, hogy törvényhozásunk is még mindig oktrojált és újra és újra oktroj alá vethető rendeleti alapon nyugszik.

Szilárd, nem problematikus csak egy, amink van, az agónia! És talán még egy! Az úgynevezett szélsőjobb cselekvési szabadsága. Mert afelől biztos lehet mindenki, hogy ennek a szélsőjobbnak emberei előtt, akiknek szecesszióját annak idején

úgy jellemeztem, hogy a kormányzópart kilépett a kormánypartból, minden ajtó nyitva van ma is és marad a jövőben is.

Arra soha nem lesz ereje és bátorsága a mai kormánynak, hogy nekik gáncsat vessen. Rút hálátlanság is volna, hiszen nekik köszönheti egész létezését, a múlt nem egy közös emléke [...] vele szemben erőt mutathassanak.

Próbálkozni kell végre új utakon. Gyors és becsületes reformokat, életet kell végre önteni a magyar politikába is.

Sorsdöntő órákat élünk. Ilyenkor nem lehet feltenni mindent egyetlen rendszerre, egyetlen rendszer emberkockáira. Mindenek szenvedéseiről, mindenek sorsáról van ma szó. Mindenek szenvedését, mindenek sorsát, mindenek kétségbeesését csak a mindenek kormánya szelídítheti, enyhítheti, varázsolhatja megnyugvássá és türelemmé.

1924

Legutolsó szavam¹⁴⁰

Egy kormányparti és egy gouvernementális „liberális” esti újság foglalkozik ma újból a Kossuth-párttal és személyemmel. Utóbbi fenntartja rosszhiszemű állítását, hogy a Kossuth párt szövetkezett a fajvédőkkel s egyúttal tudva valótlannak meri állítani ez ellen tett észrevételeimet és azt a megállapításumat, hogy ez az újság folyton hazug beállításban szerepelteti tényeimet. Az előbbi, tudniillik a félhivatalos kormányparti liberális újság pedig, amely még azt sem tudja, hogy kik a Kossuth-párt tagjai, októbristának nevezi pártomat és azt veti szememre, hogy Rassay Károly miattam maradt magára.

Mindenek előtt az utóbbi váddal foglalkozom, amelynek tisztázása sok mindenek genezisét feltárja. Nekem van legkevesebb közöm a volt Független kisközgazda- és polgári párt feloszlásához. Napi elfoglaltságom nem engedi, hogy a pártérettel törődjem. Csak az utolsó pillanatban értesültem róla, hogy barátaim befejezett tény elé állítottak. Hegyemegi Kiss Pál barátom volt az első, aki nyíltan kimondta, hogy a bánásmódnak azt az atmoszféráját, amely a pártban meghonosult, nem lehet tovább kibírni. Többi párttagtársam ugyane megállapításra s egyúttal arra az elhatározásra jutott, hogy tovább az eddigi pártvezetésnek nem veti alá magát. Én még megkíséreltem az utolsót. Az „Az Újság”-ban nyilatkoztam, hogy nem szándékozom Rassay Károllyal szakítani. De nem lehetett megállítani a folyamatot. Közben

¹⁴⁰ *Világ*, 1924. március 4. 3–4.

felmerült a terv, Horváth Zoltán és Rainprecht Antal vetették fel, hogy jó lenne szélesebb pártkeretek közé helyezkedni, olyan új pártot létrehozni, amelyből az osztályjelleg hiányzik. Ily pártba ők is, Giesswein Sándor is mások is belépnének, de az úgynevezett Rassay-pártba nem. Akikről szó volt, azok többsége néhai Giesswein Sándort, a nagynevű régi politikust és a legnemesebb, európai hírű emberbarátot óhajtotta az új alakulás vezéréül, akinek háta mögött úgy hittük – a liberalizmus és humanizmus minden híve, talán a demokraták is szívesen elhelyezkednek, megragadva az alkalmat, hogy a községi keretből kilépve, egy ízig-vérig jóságos főpap vezetése alatt országos expanzív lehetőséget biztosítsanak maguknak. Hiszen Budapestet is csak egy országos liberális párt mentheti meg. Minthogy befejezett tények előtt állottam, de magasabb érdekből is el nem mulaszthattam, hogy ehhez a mozgalomhoz magam is csatlakozzam. Kiváltam tehát én is a régi pártból és hívtam az újba Rassay Károlyt és a demokratákat is. Utóbbiak egyáltalán nem mutattak megértést, meg akartak maradni mindörökkre 4-5 tagra kontingentált pártjukban. Rassay Károly pedig azt akarta kikötni, hogy amint mondani szokás, Nagy Vincééket rekesszük ki abból, hogy a pártba beléphessenek. Erre a bírói szerepre, ítélni holtak és elevenek fölött, nem vállalkoztunk. Azt mondtuk, hogy a humanizmus pártja vagyunk, önmagunkkal nem jövünk ellentétbe s lelkiismeretünkkel nem tartjuk összeegyeztethetőnek, hogy embereket, mert szerencsétlen idők szerencsétlenjei – mi magunk is megbélyegezzük. A történelem feladata az ítékezés: ítéljen majd az arról is, hogy milyen hazafi volt Nagy Vince, aki ellen más, mint az, hogy a románok 9 hónapig fogságban tartották, föl nem hozható. Rassay Károly nem fogadta el felfogásunkat. Így történt, hogy Giesswein elnöklete alatt nélküle alakultunk párttá. Ez egyúttal azt is megmagyarázhatja, hogy milyen oktobristák vagyunk és miféle Károlyi-kultuszt csinálunk.

Arra nézve, hogy a másik liberális lap, a „gouvernementális”, mily joggal nevezett bennünket fajvédő Kossuth-pártnak, s mily joggal állítja még most is, hogy a „fajvédőkkel szöveteztünk”, a következő tényeket rögzítem meg:

Azon az ad-hoc értekezleten, amelyről a Pesti Hírlap „bizonyítékul” idézett cikke szól, s amelyen a szövetezés állítólag létrejött, pártunkból csak Horváth Zoltán volt jelen, akit incidentaliter hívtak oda. Ugyanezen az értekezleten résztvett a demokrata Pakots József is. Az értekezleten Horváth Zoltán kijelentette, hogy csak saját ténye a megjelenés, jóformán azt sem tudja, miről van szó. Majd kijelentette, hogy ad referendum veszi a hallottakat s a továbbiakról a párt fog dönteni.

Mindezt Horváth Zoltán az értekezlet után a folyosón is nyíltan hangoztatta és hangoztatta az illető újságnak a folyosón jelenlevő munkatársai előtt is. Hangoztatta a Pesti Hírlap cikkének megjelenése után is. Mindannyiszor kijelentette azt is, hogy a párt még nem döntött, s nem is fog foglalkozni a kérdéssel. Az is tény,

hogyan a Kossuth párt azután még csak nem is foglalkozott ezzel a kérdéssel, ilyen értekezletet nem tartott, előzőleg pedig csakis a liberális pártokkal való együttműködés lehetőségeiről beszélt. A Pesti Hírlap munkatársa is, aki a cikket írta, nevetve emlegette napokon át a folyosón a fajvédő Kossuth-pártról cikkező illető lap munkatársai előtt is, hogy milyen jó tréfát csinált... , örökre belelőtt még a tervezésekbe is.

Ezek után az olvasóra bízhatom, ítélje meg, miféle védekezés az, ha egy jól értesültégre büszke lap, amelynek tudósítói ugyanott vannak jelen, ahol a Pesti Hírlap tudósítói, azzal bizonyítja igazát, hogy amely alapon vádaskodott, azt a Pesti Hírlap-ban – olvasta... Ez az egyetlen bizonyítéka! Hiszen amit még Szilágyi Lajossal bizonyítani akar, az már ellene bizonyít, miután Szilágyi Lajos nyíltan beszámolt a parlamentben arról, hogy a Kossuth párttal sem egyezett meg másban, mint Vázsonyi Vilmossal...

Válaszolnom kellene még arra, hogy az említett gouvernementális liberális újság hazug beállításokkal dolgozik. Erre nem válaszolok, csak felháborodással megállapítom, hogy tárgyalt cikkében is, amelyben méltatlankodik ellenem, a legnyilvánvalóbb hamisítást követi el. A Világ-gal is bizonyítani akar ugyanis ellenem, s mikor ezt teszi, a legvakmerőbben követi el azt, hogy a Világ-ból olyan citátumokat idéz, amelyek abban vagy egyáltalán nem foglaltatnak, vagy amennyiben foglaltatnak, azokat elferdítve – célzatos kihagyásokkal – úgy hozza, hogy a cikk, amelyből idéz, az ő szándékának megfelelő, azonban a valósággal ellenkező értelmet nyerjen.

Csak néhány példát az olvasó felvilágosítására:

A kérdéses esti lap szó szerint idéz a Világ-ból, de kihagyja, hogy az általa idézett tudósításban Nagy Vince ezeket mondja a fajvédőkről: „Ha a parlamentben volna egy apagyilkos, én azért ne szavazzak arra, akire akarok, mert ez az apagyilkos is erre szavaz?!”

Ezt nevezi az „igazmondó” újság a Kossuth-párt szövetkezésének a fajvédőkkel!

Az „igazmondó” újság szó szerint idéz a Világ-ból, de kihagyja ennek azt a kijelentését a fajvédőkkel való szövetkezés dolgában, hogy „világnézetünk tehát szembeállít bennünket minden reakcióval.”

És amikor a Világ tudósítója elmondja a Kossuth-párt és a szocialista párt álláspontját, hogy az intézményes fajvédők ártalmasabbak a csak lármázó fajvédőknél, amikor az „igazmondó” újság kihagyja szó szerinti idézetéből a Világ tudósítójának ezt a kijelentését: „Ez azonban mind csak elmélet. A gyakorlatban lehetetlennek látszik a sokféle ellenzéki frakcióknak egy közös karámba behajtása. A kormányzat barátai nyugodtan aludhatnak.” Azután kihagyja még az „igazmondó” újság a Világ tudósítójának következő szavait: „Kiss Menyhért és Lendvai ma este A Nép-ben oly

erőteljesen fejezik ki antiszemita álláspontjuk folytatását, hogy teljesen fölöslegessé teszik ezzel a velük való további elmélkedést!”

E kihagyásokkal szemben idézi az „igazmondó” újság a Világ tudósítójának következő állítólagos szavait: „Abban a szövetségben, amelyet a radikális pártok a szocialistáktól a fajvédőkig – alakítottak stb.” Természetes, hogy ez az idézet a Világ jelzett számában nem jelent meg!

Rassay Károly lapja tehát idéz a Világ február 23-iki számának tudósítójától olyan szavakat, amiket az a tudósító nem írt meg és amik nem is jelentek meg a Világban. Viszont az a lap szó szerint idéz tendenciózus kihagyásokkal a Világ tudósítójának cikkéből, hogy meghamisítsa a tudósítás igazi értelmét és rám is foghassa, hogy szövetségre léptem a fajvédőkkel.

Rassay úr lapja – nem újságíró-gárdája – ráfogja a Világ tudósítójára, hogy a szövetkezést állította, ellenben kihagyja a tudósító idézéséből azt, a szövetkezést cáfolja.

Ilyen módon állítja rólam Rassay lapja a fajvédődő-szövetkezést és bizonyítékul nem tényadatokat hoz föl, hanem hogy mit mondott X úr, vagy Y újság. Ilyen alapon írja Rassay lapja ma is rólunk: a szövetséget megkötötték.

Ilyen mérgezett fegyverekkel dolgozó oldalról teszik fel a kérdést, hogy „ők állították-e be hazugul Rupert ténykedését?”

Ámde ilyen mérgezett fegyverekkel szemben is helyt fogok állani. Helyt fogok állani mindaddig, amíg ezek az urak kénytelenek lesznek teljesen levetni ellenzéki álorcájukat.

Mert itt van az ő bajuk énvelem, itt zavarom én az ő szerepüket!

Utóirat.

A késő éjjeli órákban betelefonáltak a szóban forgó „igazmondó” újságtól, hogy tördelési hiba történt a nyomdájukban, amennyiben azok a mondatok, amelyeket a Világ tudósítójának imputálnak, az Az Újság-ban jelentek meg. Ezt így is írták volna ők meg, de a nyomdában eltördelés történt és emiatt jött aztán ki, mintha ők a kérdéses mondatokat a Világ-nak imputálták volna. Hallom, hogy aki a telefonközlést fölvette, azt a kérdést vetette föl, hogy nem azért rektifikálnak-e, mert meghallották, hogy ezt a „becsúztatást” a megfelelő módon kezelni akarom. De ez természetesen csak föltevés. Nem föltevés azonban, hanem mindenki által megbírálnak, hogy ez a kifogás mennyiben helytálló? Megnéztük ugyanis a telefonjelzés után az Az Újság-nak február 23-diki főcímét és ebben azt találtuk, hogy a kérdéses „igazmondó” lapban a Világ-nak imputált mondatok egy része tényleg az Az Újság-ban jelent meg, ellenben e mondatok másik része az Az Újság-ban sem jelent meg, hanem vagy simán kitalálták az „igazmondó” lapnál, vagy pedig azt megint

egy harmadik újságból vették ki és a balsors üldözése folytán ennél is tördelési hiba történt és így ezt is a Világ cégére alá csempészte be a tördelési hiba.

A tördelési hibák valóban nagyon perfid játékot űznek a kérdéses lappal.

R. R.

*

A Világ nevében ehhez a vitához a magunk részéről a következőket jegyezzük meg:

Rupert Rezsőnek annyi az érdeme a szabadelvűség körül, hogy kötelesek vagyunk szavainak helyt adni. A vita érdemére pedig azt jegyezzük meg, hogy a Világ egyáltalán nem haragszik azért, ha egy antiszemita és egy reakciós intézményeket szervező és fenntartó kormánnyal szemben rajtunk kívül mások is, bármily más indokokból is, oppozícióba vonulnak.

Az új büntető novella¹⁴¹

Még mindig nincs vége a rövidlátásnak és a hajszának. Ez az első gondolata az embernek, mikor Pesthy Pál igazságügy miniszter ma benyújtott büntetőjogi novellájának¹⁴² törvénytervezetét olvassa. Lényegében alig különbözik a Nagy Emil-féle javaslatától, amelyet jogászörökben „büntetőjogi humor” néven szoktak emlegetni. Mindkét javaslat támadás a tradíciók, a büntetőjog tudományának mai állása és fejlődési foka ellen, félreismerése a művelt állam feladatának és félreismerése azoknak a céloknak, érdekeknek, erkölcsi viszonylatoknak és lehetőségeknek, amelyeknek összjátéka határozza meg, hogy alkotmányos állam meddig mehet megtorló, önmagát védő rendelkezéseinek szigorúságában, anélkül, hogy fejlődését és rendeltetésének betöltését veszélyeztesse, vagy a gondjaira bízott társadalomnak és egyesinek sanyargatását, állandó reszketésre kárhoztatását és végül is fennálló rendjének felbomlását öngyilkos kézzel kierőszakolja.

A törvényhozás művészet, amelynek feladata felismerni az összefüggéseket és kiszámítani legvégső határig azokat a hatásokat, amelyek egy-egy meghozni szándékolt törvény alapul vett elveiben eleve bennrejenek. Enélkül megtörténhet, aminthogy gyakran megtörténik, hogy a törvény az elérni kívánt céllal ellenkező hatásokat eredményez: a fennálló rendnek, szabadságnak, jólétnek pusztulását. Csak forgassuk vissza történelmünk néhány lapját, találunk szomorú példákat.

¹⁴¹ *Világ*, 1924. május 15. 1–2.

¹⁴² A „Büntető Novella elnevezés” az olyan büntetőtörvényre vonatkozik, amely a Btk. egy-egy meghatározó anyagrészét (intézményét) módosítja.

Ott van a „nemes ember nem adózik” törvényhozási rendszere, amely az ősi alkotmány és szabadság védelmét célozta és végül a védett intézményeket elsorvasztotta, a nemzetet magát szolgaságba taszította. Vagy, hogy egészen új példákat vegyünk, ott van a proletárdiktatúra „törvényhozása”, ott van még mindig a kurzusrezsím jogalkotási rendje. Mindkettő csak pusztította, már-már a szakadékba taszította állami és társadalmi rendünket, de legalább is odáig érlelték együttes erővel a helyzetet, hogy a milliók minden vágya ma már szabadulni mindabból, ami van. A proletárdiktatúra hamarosan végzett magával. Ostoba törvényeinek, hogy mindenért „forradalmi törvényszék” és „kötél általi halál” jár, az emberi erővel le nem nyugózható élettani törvények és egy élni akaró nemzet életerejére szegültek ellen, míg végül is kacajba fulladt a halálbüntetéses törvényhozása. A kacaj ölt.

Az állam elsődendő feladata polgárainak testi-lelki kényelmét kiszolgálni, bizalmát és biztonságát ébren tartani, szabadságát és boldogulása lehetőségeit biztosítani. Különben börtön lesz a hazából, amelynek falai közül mindenki menekülni akar s aztán már csak az alkalomtól, a naptár szeszélyétől függ, hogy a börtön meddig maradjon – nemzetmilliók lakhelye. Semmi sem oktanabb, mint az olyan törvényhozás, mely tömegeket, még becsületes emberek sokaságát is állandó félelemben, reszketésben tartani alkalmas azzal, hogy könnyű alkalmat ad a legképtelenebb üldözésekre, az állampolgárok erkölcsi és anyagi létének megrendítésére, szociális helyzetük nehezítésére. Mind csak azért, hogy az éppen létező hatalom, mely a törvényeket diktálja, a maga fennállását mindenáron biztosítsa.

A most benyújtott büntetőjogi novellajavaslatból mindezeknek szimptomája kiütközik.

A büntetőhatalmi jogalkotásoknak úgyis rendesen az a végzetük, hogy a hatalom urai a maguk áldásos, vagy átkos létezésének védelmét tekintik legelsőrendű feladatuknak. Szinte örök igazság, hogy: „a hatalom emberei rosszul kormányoznak, tehát – becsukják az állampolgárokat”. Azért kell óvatosan, félénken fogadni minden újító büntetőjogi reformot. Kell különösen az új magyar novella-tervezetet, amely elég felületesen, a tudományt pótló úgynevezett „józan ésszel” tör ismeretlen célok felé, hogy megvetve a tudomány sok kényelmetlen felismerését, végül is ellenkező eredmény révébe érkezen meg épp azért, mert a törvény „józanészű” kitervelője a maga nagy okosságában és magabizásában elfelejtette, hogy a törvényhozás művészet, melynek finom műszerei hiányában és azok kezelésében való jártasság nélkül nem lehet az elvekben rejlő hatásokat és fejleményeket kiszámítani.

Ember legyen az, hatalmas agyú, gazdag tudású, emelkedett szellemű, erők és viszonyok, realitások biztos szemű felismerője, aki hozzá mer nyúlni idők próbáját kiálló büntetőjogi rendszerek reformjához, amilyen a magyar büntető-kódex is. A szellem és tudás olyan műhelyéből került az ki, amelyhez ma nincsen fogható. Vigyázzon az, aki vakmerő kézzel hozzányúl. Könnyű volt büntetési tételeit, egy-két

finom szövésű fogalom meghatározását szétdőlni, szigorítani. hogy drasztikus hatások kiváltásával a „józan ész” primitív szemüvege jobban megláthassa, élesebben észlelhesse a nagy mű nyilvánulásait. De csak rontás volt minden, végig az 1914-iki becsületvédelmi és a későbbi kurzus-törvényekig. Minden újtó ujjongott, hogy milyen hézagot pótol, pedig csak újra és újra megrontotta azt a büntető jogalkotási alapelvet, hogy minden kísértés ellenére is meg kell állni a szigorúságban és valamely cselekmény büntetendővé nyilvánításában, a hatalom kiélvezésében annál a határnál, amelyen túl a valódi gyakorlati érdek és tárgyi szükség, a nagy összefüggések nem tűrnek megtorlást, ha „józan eszünk”, a táblabírójog, vagy erkölcsi érzésünk kívánná is. Nem tűrnek, mert erkölcsi érzésünknek kielégítése azon a határon túl már, mint valamikor az inkvizíció is, az állam és társadalom életének mélységeit, azt a titokzatos és szövevényes erőrendszert és egyensúlyt támadná meg, amelyet gyakorlati szempontok gyűjtőnéven szoktunk nevezni.

A büntetendő cselekmény társadalmi jelenség, szoktuk mondani. Tüneti kivirágzása a szociális helyzetnek, amellyel szemben a büntető igazságszolgáltatás csak a következmények levonását jelenti, a megtorlást és pedig nemcsak magáért, hanem azért is, hogy újabb bűnözéstől elrettentsen. A Pesthy-féle novella, mint elődje is, ehelyett szociális előfeltételeket hoz létre, hogy újabb bűnözésre kényszerítsen. Elsősorban is az állam feladatával ellentétbe jöve, maga lép elméletileg a bűnözés terére, amikor értékes polgárjogokat, szabadságjogokat helyez elbírhatatlan nyomás alá, mint azt sajtójogi rendelkezéseivel teszi. Föladja az individuális felelősség elvét, papírfóliánsokat, vállalkozásokat, cégeket büntet, amikor lapbetiltásokra, száz és száz ártatlan ember kenyerének elvételére hatalmazza föl a bíróságot, holott módot ad neki, hogy a személy szerint felelős bűnözőt és az érte fokozatosan felelős egyéneket a legszigorúbban felelősségre vonja, aminél tovább művelt államok igazságszolgáltatása menni nem szokott. Szabadságot sért azzal is – pedig védenie kellene –, hogy a lapalapítást szinte lehetetlenné, vagy dúsgazdagok privilégiumává teszi, mikor a mai gazdasági viszonyok szerint óriásinak mondható biztosíték ellenében enged csak politikai lapot alapítani. Lehetővé teszi, hogy kis vétségekért emberek sokaságát kenyérkereseti joguktól, sőt nevüktől is megfosszanak. Emellett a politikai és sajtóélet küzdelmeinek terén szinte rendszeres nyugtalanságot kodifikál és azzal, hogy a rágalmozás cselekményét büntetté minősíti, bilincsekbe veri a kritikát; pedig ha baj is, ha elítélendő is a rágalmozás és ellene hatható védelmeit kell nyújtani, nagyobb baj származik abból, hogy ezentúl már bírálni sem lehet, a kritikát sem lehet megkockáztatni, mert ki tudja, hogy nem lesz-e belőle börtönnel büntetendő büntett, hiszen sok igaz állítás és bírálat is rágalmozásnak nyilvánítatik, ha a bizonyítás valami technikai okból nem sikerül. Megvolt annak a helyes filozófiai oka, miért voltak eddig a rágalmozási cselekmények aránylag enyhe vétségek, bár így is eléggé megtorolhatók. Sohasem büntették eddig még a fennálló büntetési tételek mértékével sem.

Nem jelentős különben sem ez a védelem, mert becsületes embereknek legtöbbször nem árt a rágalmazás, a rágalmazók csak kedvtelésből szokták bíróság elé vinni. Viszont nem esvén a cselekmény drákói szigorúság alá, a kritika áldásos megfélemlítő ereje is szabadon működhetett. Az agitációs működést, a szellemi hatást, akárcsak eszmények ügyét is előrevinni lehessen, szinte kizárja azzal, hogy igen könnyűvé teszi izgatásnak minősíteni minden ártatlan eszmetérjesztést is.

Egészében annak a rendeltetésnek ellentéte, amire a büntetőjognak szolgálnia kell. Nemcsak a bűnösök, a rosszak ellen irányul. hanem esetleg jók sokasága ellen is.

A büntetőnovella-tervezet „sajtójoga”¹⁴³

Ha végigvizsgálja az ember a novella-javaslatnak a sajtóra vonatkozó rendelkezéseit, szinte önkéntelenül fel kell kiáltania: Tehát ezentúl tilos a sajtó! Mert mindaz, ami ebben a javaslatban a sajtóról szól, vele vonatkozásban van, összehatásában valóban nem kevesebb, mint a létező politikai sajtó teljes beszüntetése, újabb politikai orgánumok alapításának lehetetlenné tévése.

Ami a meglevő sajtót illeti, különösen, ha az ellenzéki, magában halálos csapást mér rá a javaslat 45. §-a, amely szerint a bíróság az ügyészség indítványára, az ítéletben kiszabott büntetésen fölül magát az időszaki lapot is betilthatja három hónapig terjedhető időre, ha benne ismételve büntettet vagy vétséget „követtek el”, sőt betiltania kell, ha egy éven belül legalább ötször „követtek el” benne büntettet vagy vétséget. A megjelenési tilalom megszegése pedig – az ezért kiszabható külön büntetésen fölül – a lap megjelenésének végleges betiltását is maga után vonhatja. Mindezekhez, különösen az időleges betiltáshoz, ami már magában is végleges halál, nem kívántatik több, mint: hogy a lapban, ha nyílttéri elkövetésről van is szó, valaki vagy két különböző valaki ismételve – tehát elég kétszer bármily időközben – valamely vétséget „kövessen el”. Sőt a javaslat szövegezéséből úgy látszik, hogy a betiltáshoz elég már az, ha egy ily „elkövetés” csak a múltból van is az illető lap teherszámláján, mert a betiltás föltétele csak az, hogy legalább egy előző „elkövetés” forogjon fön, bármily időből. Hiszen ha csak az kell a betiltáshoz, hogy ismételve „követték-e el” a lapban vagy csak valamely jelentéktelen vétséget is, ehhez elég, ha csak egy, egyetlenegy „elkövetés” forog is fön bármely régi időből, mert a második cselekmény, amely éppen a bíróság előtt fekszik, már ismételt cselekmény, a jelenből visszatekintve ismételten elkövetett cselekmény. Ez az értelmezés annál helyesebb, kényszerűbb, mert az idézett szakasz még csak nem is azt kívánja meg

¹⁴³ *Világ*, 1924. május 18. 1–2.

föltétlenül, hogy legalább egy vagy két jogerős marasztaló ítélet legyen már a lap bűnlajstromán, elég, ha csak „elkövetés” történt. Ez a törvényszövegezés lehetővé teszi, hogy a múltból exhumáljanak bármily „elkövetést”, esetleg rég elévült, vagy nem inkriminált, magánvádas eseteket is, hiszen ha csak az elég, hogy „követtek-e el?” a lapban már vétséget és nem kell az, hogy ezt jogerős ítélet bizonyítsa: abból a szempontból, hogy történt-e „elkövetés”, akár évtizedekre is vissza lehet menni, még magánvádas cselekményekre is.

De tegyük föl, hogy a javaslat szerkesztője arra gondolt, és ily értelemben a javaslat átszövegezése is meg fog történni, hogy már egy vagy két marasztaló ítélet van a lap rovásán és pedig a javaslat törvényerőre emelkedése és hatálybalépése utáni időből, akkor is minden lap minden pillanatban életével játszik, s mielőtt megfojtják is, oly elbírhatatlan nyomás alá kerül, hogy nemcsak szabad sajtónak nem, de sajtónak se számíthat többé. A politikai újságírás egyáltalában lehetetlenné válik. Legjobb, ha a politikai újságok szerkesztőségeit rögtön föloszlatják, ha csak nem akarnak arra a szűk térre korlátozódni, hogy megelégszenek a parlamenti vagy bírósági nyilvános tárgyalások anyagának hív szellemében és igazán való leközlésével, ami azonban szintén kockázatos valami, mert egy-egy aláhúzás vagy kihagyás könnyen véthet a hív szellem ellen, s akkor rögtön készen van: a vétség vagy büntett és a betiltás, nagy vállalatoknak pillanat alatt való tönkretéve és száz és száz hírlapíró és munkás kenyérének elvétele. A legtárgyilagosabb, a legjobb szándékú hírlapírás is lehetetlen lesz, ez is szeszélyek prédájává nyomorodik, ha a javaslatból törvény lesz, mert lehetetlen vállalni, hogy a gyors és izgalmas munka mellett, ami a napi újságírás természetével jár, még arra is vigyázzon az ember, hogy csak akaratlan elírás ne történhessék, nem is szólva arról, hogy a napianyag az újságírás lázas tempója mellett nem vizsgálható át, perrendszerűen nem ellenőrizhető. Sokszor történik, hogy csupa névbecsülésből jóhiszeműen fogadnak el a lapok közleményeket, melyekről később kiderül, hogy vétség van bennük, mert nem való a tartalmuk. Ennél a legkérlelhetlenebb előzetes cenzúra is nagyobb, sőt forradalmi sajtószabadságot jelent.

A megdöbbenést csak fokozhatja, hogy a törvény formáját akarják fölhasználni a sajtó megfojtására, mintha valamely bűn, erkölcstelenség, jogkobzás, zsarnokság erénnyé, tisztességgé vagy szabadsággá változnék, ha valamely parlamenti abszolutizmus, mert csak ez követhet el ilyent, törvényes formát választ, törvényben kodifikál hatalmi visszaéléseket. Nem, a törvény fogalmának a formákon kívül van még egy lényeges föltétele: hogy erkölcsi és élettani törvényeket ne sértsen, a szabadságnak kedvezzen és a nemzet lelkében gyökerezzék. A forma, hogy a nemzet képvisellete szavazza meg, anélkül csak üres fikció marad; a törvény pedig soha sem lesz törvény, amint például nem lett törvény a Rákóczi száműzetéséről szóló

törvény, vagy nem lenne törvény annak kimondása, hogy 2X2 nem négy. Csak a Corpus Juris szégyenbélyege a Rákóczi-törvény.

A veszedelem méretei csak növekednek, fölismerésük csak aggodóbbá és szorongóbbá válik, ha a javaslatnak arra az egész területére vetjük tekintetünket, amely a sajtóval a javaslatnak egyéb alaki és különösen anyagi rendelkezéseinél fogva vonatkozásba jut. Szeri-száma nincs azoknak a csapdáknak, amelyekbe a javaslat különféle új deliktum-monstrumai és laza tényálladék-szövegezései, de technikai intézkedései, föltételei miatt is könnyen bele ne botlana az ember.

Ott van például a 3. §., amely három évig terjedhető fogházzal büntetendő vétségnek nyilvánítja azt, ha valaki, akit politikai jogainak fölfüggesztésére ítélték, saját vagy írói neve alatt cikket tesz közzé, ha talán csak imádság is az, amit írt. A közzététel vétség, a lapban történt „elkövetés” esete áll be, s ha van már valami a rováson, következhetik a lapbetiltás, holott a lap szerkesztősége esetleg azt sem tudta, hogy a cikk beküldőjét elítélték-e már politikai jogvesztésre, s hogy írói álnév-e és kinek álneve az, ami a cikk alá van írva. Az is megtörténhetik, hogy a felelős szerző egyszerűen nem él a valódiság bizonyításának jogával, s így elítélik, habár amit írt, maga a színigazság. Ám „elkövetés” történt, a lapot betiltják, holott a lap tulajdonosának vagy szerkesztőségének még csak módja sem volt hozzá, hogy a vádlottat, aki esetleg csak rosszhiszemű beugrató, bizonyításra kényszerítse, vagy helyette maga bizonyítson. A veszélyt csak fokozza, hogy a javaslat a sajtóeljárársban valóságos statáriális határidőket szab, amelyek legtöbb esetben lehetetlenné teszik a hatásos védekezést. Az elképesztő példák tömegét lehetne még fölhozni, hogy a jövőben mi mindentől függhet a legnagyobb, a legtisztességebb lapok sorsa is és virágzó vállalatok létezése, ezrek és ezrek kenyere, akik mit sem tudnak arról, hogy a lapban vétség követett el, vagy akar elkövetetni. Legtöbbször maga a lap sem tehet az „elkövetésről”, s mint látjuk, még arról sem, hogy ami nem büntetendő cselekmény, az ne nyilváníttassék azzá, csupán technikai okokból, a vádlottak mulasztása, kényelmessége, esetleg rosszhiszeműsége miatt. Gondoljunk csak a beugratókra, versenyvállalatok machinációira.

A javaslat a leggyakoribb sajtó-deliktumnak, a rágalalmazásnak és becsületsértésnek s az izgatásnak fogalmát is veszedelmesen kiterjeszti. Alig lesz közlemény, amelyben az ész visszaéléseivel és politikai elfogultsággal bele ne lehetne majd magyarázni, hogy az, mihelyt személyes vonatkozások vannak benne, valakinek „erkölcsi megbecsülését csökkentette”, ami a novella 13. §-a szerint szintén rágalalmazás vétsége lesz ezentúl. „Csökkentés” lehet majd például az afféle állításokból is: X. Y. nem túlságosan vagy nem eléggé vallásos ember, mert nem jár mindennap templomba, vagy nem eszményi hazafi, aminek eddig tartotta a közhit, mert nem adott vitézi telket stb. „Csökkentésnek” bizony mindez csökkentés, lerángatás az eszményi magaslatról, ezentúl tehát rágalalmazás lesz. Oda kell végül vezetnie

a novellajudicaturának, hogy egy éven belül minden lapot nemcsak betilthatnak, de be kell tiltani, mert ha egy év alatt legalább ötször „követek el” benne csak vétéséget is, például „erkölcsi csökkentést”, akkor a betiltás mellözhetetlenül kötelező. Melyik lap az, amelynek máris nincs számláján ilyen „elkövetés” és melyik az, amely egy-egy évet megúszhasson a jövőben is ilyen „elkövetés” nélkül?

Ellenvetik azonban vigasztalásul, hogy a bíróság pártatlansága stb., elég garancia lesz. Hipokrizisnél nem egyéb. Először is magával a törvénnyel szemben nincs bírói garancia, azt, ha bármily rossz, erkölcstelen és kegyetlen is, a legpártatlanabb bíró is alkalmazni köteles. Öt „elkövetés” esetén tehát a legtisztességesebb bíró sem meditálhat, még csak nem is meditálhat, hogy betiltsa-e a lapot. Másodszor, mert az igaz és pedig minden országban, hogy a bíró is csak ember, annak minden erényét és gyarlóságát, még politikai fölfogását is magával viszi a bírói székbe. Ez pedig állandó veszedelmet jelent, mert minden esetben, ahol a törvény értelme, szelleme, célja csak egy kicsit is vitássá válik, rögtön érvényesül az elv: „nincs szabály, nincs törvény, csak ember van.” Eszének tudásának, ügyességének és indulatának játékszerévé válik a törvény, amelyet az ész visszaéléseivel ezerféleképpen lehet kiforgatni. Csak egy védelem van ez ellen: és ez az igazságszolgáltatás pártatlanságának egyetlen garanciája: az egészséges közszellem és annak éber ellenőrző nyilvánossága, amely mindenkit, kormányokat és bírókat is, minden hatalmat egyaránt visszariaszt attól, hogy rosszat tegyen.

Ámde éppen ezt a közszellemet, ezt az ellenőrzést pusztítja ki a közéletből a novella-javaslat, mikor a sajtószabadságot a maga csapdarendszerével szinte egészen megszünteti, mert hiszen a sajtó az a szinte egyedüli tényező, amely a közszellemet és annak ellenőrző nyilvánosságát jelenti. Ezentúl szabad lesz a korrupció, a panama, bátran szaporodhatnak a gazemberek. Legfőbb ellenségük, egyetlen ellenségük, a nyilvánosság, ott fekszik tehetetlenül összekötözve.

A jogtudomány analízisével nem is szabad hozzányúlani ehhez a javaslatához, mert akkor köteteket lehetne összeírni monstrumairól és mindazokról a súlyos következményekről és veszélyekről, amelyeket méhében hord. Ezért csak legsúlyosabb merényleteiről emlékszem meg, amelyekhez tartozik az említetteken kívül az, hogy új lapok alapítását szinte kizárja, a nagykapitalizmus privilégiumává teszi, mert hogy csak egy példát említsek, ahhoz, hogy valaki ezentúl politikai napilapot alapíthasson, a novella szerint mai értékben 224 millió korona biztosítékot kellene letennie. A sajtószabadság elleni támadásnak csak kiszélesítése, hogy az individuális felelősségnek körét még a fokozatos felelősség határán túl is kiterjeszti, mint némely esetben a nyomdatulajdonosokra, ha kiadják is a szerzőt, vagy felelős szerkesztőre és a többi fokozatosan felelős személyre, ha ismeretes is a szerző, de véletlenül képviselő és mentelmi jogát három hónapon belül föl nem függesztik, ami könnyen megtörténhetik, ha például éppen pár hónapos törvényhozási szünet

van. Az igazságnak, a szubjektív felelősségnek –, ami pedig büntetőjogi alapelv – a legprimitívebb követelményeivel sem számol a javaslat, amely tekintetben a legkiáltóbb példa a már említett lapbetiltás, amely a felelősséget még a nyomdamunkásokra is kiterjeszti, hiszen a novella jóvoltából róluk-nélkülük kenyér nélkül maradhatnak minden pillanatban.

Ha még mindehhez hozzávesszük a javaslat eljárási rendelkezéseit, hogy például a valóság bizonyítására statáriálisan rövid határidők állnak rendelkezésre (10. fej.) és esetleg vádirat mellőzésével, közvetlen idézéssel is lehet főtárgyalásra vinni azt, aki cselekményét beismerte (68. §.), akkor igen rövid idő alatt megpecsételődhetik egy-egy lap sorsa.

Elég figyelmeztetés lehet mindez a magyar közvélemény és különösen a sajtó részére, hogy ha még van bennük életösztön, vitális erejüknek minden végső megfeszítésével vegyék föl a harcot ez ellen a javaslat ellen.

A Károlyi-pör jogkérdései¹⁴⁴

A magyar kincstár, mint felperes, azt vitatta legutóbb a Károlyi-féle vagyonkobzási per felülvizsgálati tárgyalásán, hogy az 1848:3. tc.-nek, valamint azt ezt kiegészítő és részben módosító 1920: 10. tc.-nek ama rendelkezései, amelyek a miniszteri felelősségről szólnak, ebben a perben, a pernek kérdéseiben, helyesebben Károlyi Mihály gróf alperest illetőleg nem alkalmazhatók. Ez a törvényt magyarázat a per folyamán is többször felbukkant. Mindenkor arra támaszkodott, hogy a „hazaárulók felelősségéről” szóló 1915: 18. tc.-et kiegészítő 1921: 43. tc. 3. §-a szerint „a bíróság a vagyon átszállásának (érthetőbben: elkobzásának) büntetőjogi előfeltételeit önállóan vizsgálja és a vagyoni felelősség kérdésében – a bűnvádi eljárás eredményének bevárása nélkül – attól függetlenül határoz” és ilyképp nincs szükség arra, hogy mielőtt Károlyi Mihály gróf vagyonának és hitbizomány-élvezeti jogának átszállásáról ílélnének, előbb bűnvádi úton eldöntessék az a praejudiciális kérdés, hogy Károlyi Mihály gróf hazaáruló volt-e, vagyis bűnös-e felségsértésben és hűtlenségben, vagy azok valamelyikében.

A jogszolgáltatásnak, ha eltekintünk is a pártatlanság, igazságosság és egyéb efféle bagatell bírói és egyúttal igazságszolgáltatási erények posztulátumaitól, hanem azzal szemben csak a jogtudós igényeivel óhajtunk fellépni, a legprimitívebb föltétele és abban az irányban, hogy legalább jogi részében helyes legyen, egyetlen biztosítéka az, hogy aki ítélkezik, az a különbségeket megkülönböztetni tudja. Legalább ezt tudja.

¹⁴⁴ *Világ*, 1924. november 28. 1–2.

A kincstár képviselője a maga érthető ügyvédi, helyesebben felperesi helyzetében természetesen megfeledkezhetett még erről a feltételről is, és őt a jogszabálytannak még a legszerényebb axiómái sem feszélyezhetik.

Más kérdés azonban, hogy a bíróság és különösen a legfelsőbb bíróság is ilyen könnyen foghatja-e fel a maga szerepét és csábítsa bár szellemes megoldások ingere, elmehelet-e, eltévedhet-e olyan útra, amelyen még a különbségek megkülönböztetésének köteleességét sem ismeri. Semmi sem könnyebb, mint annak, akinek kezében az érvelés hatalma van, diadallal mutatni valamilyen finoman köszörült szofizmára: Heureka! Ita jus esto!

Ifjú koromtól fogva hordok lelkemben egy kínos, nyugtalanító emléket. Nagynevű princípálisommal, néhai Edvi Illés Károllyal végighallgattuk érdeklődésből évek előtt egy ízben a Kúria egyik érdekes tárgyalását. Kihirdették az ítéletet. Az agg jogtudósnak nem tetszett az ítéleti megoldás. A jogázhallgatóság más része is bírálta az ítéletet. Már oszlottunk szét a folyósokon, ott is élénken tárgyalták az esetet, amikor elhaladt mellettünk a tanács elnöke, a nagyhirű, nagy tudású és nagyeszű Vavrik Béla. Fél füllel meghallhatta, hogy a hallgatóságnak, jobbára jeles jogászok voltak, nem tetszett az ítélet. Mosolyogva fordult oda elmentében princípálisomhoz, hogy hát ő mit szól az ítélethez. Nem szólt jót hozzá. Fejtegette álláspontját. A diskurzus végét jegyzem csak ide: – Hja barátom, – veti oda Vavrik – régi igazság, hogy nincs igazság, – csak indoklás.

Erre aztán hirtelen el is búcsúzott tőlünk a nagy tudású és félelmes eszű tanácselnök.

Azt már nem hallotta, amit Edvi Illés, a Mester, válaszul rezignálva mondott: – Szép, szép: jeles ésszel csillogó, megvesztegető ötleteket kimesterkélni, de vajon méltó-e ez a legfelsőbb bírósághoz?

Azóta nyugtalanító reminiscenciaként hordom a lelkemben a nagyeszű nagybíró tréfás, de nagyon is kiábrándító megjegyzését: Nincs igazság, csak indoklás! Azóta mindig félek az indokolásoktól, mert valóban nagyom szép, jeles ésszel szellemes megoldásokat találni, és így a törvény, a jog egyszerű veretű szavai, értelme elől kitérni: de vajon méltó-e ez az igazság fehér palástjához?

Erre kell feleletet várni és kapni most a Károlyi-perben is. És annál könnyebb és minden érdektől függetlenebb lehet e várákozás, minél inkább csak magáról a jogkérdésről van szó, mert hiszen anyagi vonatkozásokban ma már csak a kincstárt érdekli a per végeredménye, mi úton az alperes a maga érdektelenségét már proklamálta, amikor visszavonhatatlan erkölcsi kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy vagyonát úgyis a köznek juttatja. Csak persze nem arra a célra, hogy Wolff Károly, Sipőcz és a többiek ezentúl is Parádon nyaralhassanak.

Csak a jogkérdésről van tehát szó, erről akarok én is szólni. Más egyébről nem. Nincs itt szó, nem lesz szó arról, ami a történelemre tartozik, például arról, szabad-e

egyik forradalomnak (Budaörsnek és egyebeknek) a másik fölött ítélnie. Szabad-e azt, amit világméretű események ellenállhatatlan ereje végzett, embereik felelősségül fölróni, hacsak nem azok számlájára, akik a háború okozásával a végzet láncait eloldották. Arról sem szólok, hogy idegen földben pihenő magyarok rengeteg csontváz-ezredei kikre emelik csontvázkarjaikat, és kikre meresztik üreges szemeiket.

Csak a jogkérdésről szólok.

A felperes Bethlen-kormány szerint tehát: az 1848: 3. törvénycikk és az 1920: 10. törvénycikk rendelkezései ebben a perben nem alkalmazhatók, vagyis ebben a perben nincs miniszteri és államfői felelősség, hanem csak köztörvényi felelősség van, mert a „hazaárulók” (például a háborúokozók?), felelősségéről szóló 1921:43. törvénycikk szerint – mint felperes mondja – a bíróság a vagyonszállás büntetőjogi előfeltételeit önállóan vizsgálja.

Ámde ez a különbségek megkülönböztetési kötelességének vakmerő tagadása és az lenne, ha már jogerős ítélet mondaná is ki.

Mert igaz ugyan, hogy az 1921: 43. törvénycikkben az van, amit felperes mond, de viszont igaz az is, hogy ez a törvény csak köztörvény, kétségbevonhatatlanul köztörvény, mert minden polgárra általában szól, aki hűtlenséget, vagy felségsértést elkövet, tehát nem szólhat azokra, akiket külön törvények a köztörvények hatálya alól kivonnak. Már pedig az 1848: 3. törvénycikk 36. §-a kifejezetten kimondja, hogy a miniszterek csak a hivatalos minőségükön kívül elkövetett vétségeikre nézve állanak a köztörvény alatt, míg egyéb vétségeikre nézve, ha például „az ország függetlenségét, alkotmányos biztosítékait, fennálló törvények rendeleteit” stb. megsértik – mint ugyané törvény 32. §-a rendeli – külön miniszteri felelősséggel tartoznak és pedig nem a köztörvényi fórumok, hanem az alsótábla előtt (33. §), amely a vádalahelyezés tárgyában határoz és a felsőtábla 12 személyes választott bírósága előtt, amely nyilvános tárgyalás után a büntetést a vétség arányában szabhatja meg (34. §), – el egészen az akasztófáig, vagy, ha úgy tetszik, ami a Bethlen-kormánynak még ennél is súlyosabb – el egészen a vagyonvesztésig.

Az 1848: 3. törvénycikknek idézett rendelkezései, ami anyagi jogi részüket illeti, ma is teljes egészükben érvényben vannak, azokon az 1920:10. törvénycikk mindössze csak annyi változtatást tett, amennyit az alkotmányos berendezkedés változása követelt, hogy ti. most már nem az „alsótábla”, hanem a nemzetgyűlés határoz a miniszterek vádalahelyezéséről (1–3. §) és nem a „felsőtábla”, hanem az alkotmányvédő bíróság 12 személyes választott bírósága gyakorolja a bíraskodást (1–15. §), amelynek során ez a bíróság az elmarasztalt miniszterre a cselekmény súlya szerint a büntetőtörvényekben ismert bármely büntetést, (tehát halált, vagyonelkobzást is), szabadon megállapíthat, sőt a vádlottat az államkincstár javára belátása szerint megállapítandó összeg fizetésében is marasztalhatja, de ami a legérdekesebb: vádlott ellen, ha súlyos alkotmány sérelem esetéről van szó, még

a hazaárulók felelősségéről szóló 1915: 18. törvénycikkben megállapított jogkövetkezményt, vagyonátszállást is kimondhatja (15. §).

Az 1920:10. tc. egyebekben fenntartja az 1848: 3. tc. rendelkezéseit, nevezetesen az 1848: 3. tc. 32. §-ában meghatározott felelősségi tényálladékokat is, s a kivételes felelőséget is, hogy ti. a miniszterek által elkövetett „bűncselekmények” körül csak azok tartoznak a rendes (köztörvényi) büntetőbíróságok elé, amelyeket a miniszterek hivatalos működésük körén kívül követtek el (17. §). E törvény 16. §-a még kifejezetten kiterjeszti a kivételes miniszteri felelőséget, s a kivételes bíraskodást az úgynevezett „nem-alkotmányos” miniszterekre is és ami a legizgatóbb szenzáció, külön kiterjeszti „az 1919 március 21-ik napja előtt alakult úgynevezett népköztársaság elnökére (tehát Károlyi Mihály gróf személyére) és minisztereire (tehát pl. Nagyatádi Szabó Istvánra) is”. Nem is csak „speciális”, hanem valóságos testre szabott, személyes igazi Lex Károlyi ez a törvény, mégis azt akarja vitatni felperes, hogy ez a „speciális” törvény Károlyi grófra nem vonatkozik.

Ezekben a kivételes, tehát a köztörvélynél erősebb törvényekben különben sehol sincs szó különös kedvezményekről, kivéve talán a zsúrialakításnál biztosított vétőjogot. Ezek a törvények igen szigorú felelőséget rónak a hatályuk alá eső személyekre és igen súlyos büntetéssel sújtják a bűnöst, hiszen a „vagyonelkobzás” és „vagyonátszállás” mellett még halálos büntetéssel is fenyegetik és pedig – eltérően a köztörvényi felelősség alá tartozók büntetésétől – még oly cselekményekért és mulasztásokért is, például valamely állampolgár ártatlan bebörtönöztetéséért, a választói jog elkobzásáért, vagy a gyilkosok nem üldözéséért, stb., melyekre a köztörvény még csak börtönbüntetést sem igen rendel.

Mikor tehát fölvetetik a kérdés, hogy a Károlyi Mihály gróf ellen indított per, amelynek jogalapja ma már csak a miniszteri és államfői működése közben állítólag elkövetett felségsértés és hűtlenség, miért nem az 1848: 3. tc, az 1920: 10. tc.-ben írt felelősség szankcióira irányul és miért nem e törvények külön vád- és bírói fóruma előtt folyik, egyáltalában nincsen szó arról, hogy Károlyi Mihály gróftól a felelősség alól mentesíteni kell, vagy elvonni akárcsak a „vagyonátszállás” jogkövetkezményei alól is. Annál érdektelenebbül és annál jogosabban lehet kérdezni, hogy tehát mégis miért nem tartjuk meg a törvényt, mégis miért indít és folytat a Bethlen-kormány köztörvényi eljárást, holmi quasi – sommás pert.

Ez a per már „a limine” alaptalan per, mert mindenekelőtt vét az ellen az alkotmányos jog és garancia ellem, hogy „senkit illetékes bírója elől elvonni nem szabad (1869: 4. tc. 20. §.)” De mást is mond az 1859: 4. tc. E törvénycikk 19. §-a így szól:

„A rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem veheti...”

Rendesen kihirdetett, érvényes törvények-e: az 1848: 3. tc. és az 1920: 10. tc.? Aligha vonhatja kétségbe még a felperes is.

De hát rendesen kihirdeteti, érvényes törvények – úgymond felperes – az 1915: 18. tc. és a kiegészítéséről szóló 1921: 43. tc. is. Eszerint – de persze csak felperes jogtudás szerint – azt kell mondanunk, hogy ezek a törvények ellentétben állanak egymással (?). Így van-e ? És ha így van: melyik az erősebb e törvények közül?

A jog hermeneutikájának az egész civilizált világban, minden jogállamban végtelen századok óta elismert szabályai:

„Lex specialis derogat generali.”

„Jus publicum derogat privato.”

„Jus publicum pactis privatorum mutare nequit.”¹⁴⁵

Eszerint a különleges, kivételes (speciális) törvény erősebb, mint az általános, vagyis: a köztörvény. Már pedig senki sem állíthatja, még a legfiatalabb Justinianus novus sem, hogy az 1848: 3. tc. és az 1920: 10. tc. nem különleges, nem kivételes, viszont, hogy az 1915: 18. tc. és az 1921: 43. tc. nem általános törvények, kivételesek az előbbieket, általánosak az utóbbiak, mert – ugyanazon cselekmények, vagy mulasztások fennforgása esetén is – az előbbieket: csak kivételes személyekre, a miniszterekre és a hasonlókra vonatkoznak, míg az utóbbiak: mindenkire, aki kivétel alá nem esik.

Emellett az 1848: 3. tc. és az 1920: 10. tc. „alkotmányjogi szabályokat tartalmazó”, tehát: közjogi törvények is, amelyek az államot, „mint impériumot” jogosítják fel a felelősségrevonásra, sőt kötelezik arra és elsősorban „mint impérium” részére állapítanak meg igényeket, jogokat és restitúciót is. Ezzel ellentétben az 1915. 18. tc. és az 1921: 43. tc. csak „magánjogi szabályokat tartalmazó”, tehát: magánjogi törvények, csak „magánjogi igényt” (a cselekményből bekövetkezett, vagy bekövetkezhető kár, sérelem és egyéb hátrány megtérítéséül – 2. §) állapítanak meg az állam „mint fiscus” részére és ennek az igénynek érvényesítését is tetszésére bízzák. Az előbbi törvények kivételes közjogi peres eljárást rendelnek, az utóbbiak csak magánjogi eljárást, polgári pert engednek meg – ugyanazon ténymateria és ugyanazon igények mellett is, de egyébként más és más, tudniillik kivételes és nemkivételes elbánás alá tartozó személyek ellen. Közjogi (jus publicum) és magánjogi (jus privatum) törvények „ütköznek tehát össze”, persze csak felperes törvényt magyarázata szerint, ha „összeütköznek”. Implicite ezt vitatja felperes. Ámde „a közjog erősebb a magánjognál”. Ezen – csak a jelen esetre vonatkoztatva – nem változtathat még az sem, hogy az 1920: 10. t.-c., tehát a közjogi törvény, megengedi, hogy a közjogi bíróság, vagyis „az alkotmányvédő bizottság” jury-je egyúttal az állam „magánjogi igénye” felől is határozhasson. Ez csak erősíti azt a más időben bizonyításra nem is szoruló jogi álláspontot, hogy a miniszteri felelősségről szóló törvényeket s az azokban kijelölt kivételes bíróságot megkerülni nem lehet, mert hiszen íme: még

¹⁴⁵ A különleges eltér az általánostól. A köz[jog] eltér a magán[jogtól].

azért sem szükséges ez a megkerülés, hogy az állam a maga „magánjogi igényeit” is érvényesíthesse. Erre az alkotmányjogi, egyedül illetékes bíróság előtt is módja van.

A közjog nincs alávetve magánosok tetszésének, mondja a harmadik idézett szabály. Nem függhet tehát az államtól, hogy mint *fiscus* polgári pört indítson-e, ha közjogi törvények, t. i. szigorúan vett, vagyis alkotmányjogi törvények arra kötelezik, hogy „mint *impérium*” közjogi pert folytasson le kivételes közjogi fórum előtt.

A jog hermeneutikájának a jog és törvényt magyarázatnak azonban még vannak az idézettekén kívül is az emberi tetszéstől független, egyéb szabályai is. Idéztünk ilyeneket már az 1869: 4. t.-c.-ből és ilyen például az is, amely – élő törvényként, törvényerejű szokásként – még ma is a Tripartitum Prológusának 6. tituluszában, a 12. §-ban írva van: „... a törvénynek világosnak is kell lennie, nehogy olyasmit foglaljon magában, amiből homályossága miatt a „csűrés-csavarás”, valami előre nem látott dolgot hozhat ki, vagyis nehogy azt valaki csavarosan magyarázhasssa. Ha mégis kétséges, vagy homályos volna, annak kötelessége magyarázni, aki alkotta, vagy nehogy valakit törbe ejtsen, senkinek se magánhasznára, hanem a köz javára legyen hozva”.

Ebből következik az is, hogy még hatalmi érvekkel, még szellemes, ötletes indokolással sem szabad a törvényt csürni-csavarni, csakhogy valakit „törbe ejtsen”. Nem igaz tehát, hogy nincs igazság, csak indokolás. Igaz csak az, amit az 1869: 4. t.-c. 19. §-a mond: „a bíró a rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem veheti, vagy amit a Tripartitum, ugyancsak Prológusában más helyen még megkapóbban hirdet: „a törvények meghozatván, nem azok fölött, hanem azok szerint tartozunk ítélni” (Prol. 6. tit. 13. §.), tehát ha a miniszterekre stb. külön törvények hoztak: akkor ezek szerint!

Legfeljebb egyetlen jogtörvényt magyarázat regulába kapaszkodhatnék jelen esetben a felperes, abba ti. hogy: „*lex posterior derogát priori*”, vagyis, hogy az 1921: 43. tc. „mint későbbi törvény” erősebb a régi törvényeknél. Csak szárnalmas erőlködés vállalkozhatik erre a kísérletre. Elég érvnek ellene csak annyi, hogy még maga a Bethlen-kormány sem meri vitatni, mintha az idézett 1848-as és 1920-as alkotmány-törvények nem volnának érvényben. A felperesnek tehát minden fejtegetése, vagy, hogy Verbóczy szavaival éljünk: „csűrés-csavarása” végül is oda zsurorodik össze, hogy mert a „vagyonátszállás és járulékaik” iránt folytatott polgári, tehát köztörvényi perben is lehet „a büntetőjogi előfeltételeket önállóan vizsgálni és a vagyoni felelősség kérdésében a büntető eljárás eredményének bevárása nélkül is eljárni és határozni”, sőt erre köteles is a bíróság, ezért: a miniszteri felelősség külön szabályai és külön eljárása nem köthetik a bíróság kezét. Ámde: *jus publicum derogát privato*! Azt a különbséget pedig valóban nem nehéz megkülönböztetni, hogy az idézett 1848-as és 1920-as törvényei: *jus publicum*, a másik kettő pedig: – csak *privatum*.

Az idézett „felperesi törvényhely” különben is mindenképp csak a köztörvényi, tehát kivételes felelősség alá egyáltalában nem eső személyeket terhelő büntetőjogi felelősségnek elbírálására és csak az ezekre vonatkozó bűnvádi eljárás eredményének negligálására hatalmazza fel a polgári bíróságot, amiből következik, hogy a kivételes felelősséggel tartozó, s ezért a köztörvény alól kifejezetten kivett miniszterekkel szemben és a rájuk vonatkozó „nem bűnvádi”, hanem „parlamentari vádeljárással” és „alkotmányvédelmi bírói eljárással” szemben nem illeti meg ez a jog a bíróságot.

Azért nem kell kétségbeesni, az 1921: 43. tc. is törvény marad továbbra is: – azokkal szemben ti., akikre vonatkozik...

„*Nehogy valakit törbe ejtsen, senkinek se magán-hasznára, hanem a köz javára legyen hozva a törvény!*” Bármit követeljen tehát a fölperes kormány „magán-haszna”, fiscalis érdeke, már csak a „közjava” sem engedheti, hogy akik egy sokkal szigorúbb közjogi felelősséggel tartoznak, azoknak felelősségét holmi kis polgári pör határai közé lehessen szorítani. Aki miniszter létére „hütlenséget” követ el, lakoljon aszerint a törvény szerint, amely megengedi, hogy halállal lakoljon még az olyan miniszter is, aki csak erőszakos választásokat rendezett, vagy zárszámadások nélkül merészel kormányozni. Battyu-pörökkel nem lehet ennek a nagy felelősségnek kérdését elintézni. Azért nem lehet, mert ha a miniszteri felelősség olyan súlyos, hogy kis dolgokért is halálos ítélettel mérhető, nem lehet megengedni, hogy battyu-pörökben – mellékesen dőljön el miniszterek bűnösségének kérdése. Az ilyen pörökben legtöbbször, igen sokszor csak a felfogások és érzelmek különbözősége minden felelősségi jogalap. Az ilyen pört nem lehet pár emberből álló szakbírói tanács kezére rábízni, amelyet a hatalom tetszése szerint válogattak össze. Azért rendel az 1848-as és 1920-as törvény külön garanciális vádfórumot: az alsótáblában, illetve nemzetgyűlésben és külön alkotmánybíróságot: a felsőtábla, illetve az alkotmányvédő bizottság választott bíróságában. Ha politikai felfogás, történelmi bűnök, és tévedések szolgálhatnak vád tárgyául, ítéljenek fölöttük a politika és történelem fórumai. Vélemények fölött úgyis csak zsűri-bíróság ítélni. Emellett az idézett 1848-as és 1920-as törvények még azt a garanciát is nyújtják, hogy a vádlott a zsűri megalakításakor élhet a visszavetés jogával, nehogy legádázabb ellenségeit is túrnie kelljen bírái között. Világos, hogy az ilyen pört afféle sommás polgári pörök nem helyettesíthetik. Vagy éppen az a cél, hogy helyettesítsék, hogy kényelmesebben így lehessen a bűnösséget kimondani?

Dehát... „*a törvénynek tisztességesnek is kell lennie*” – mondja a Tripartitum (Prot 6. tit. 13. §.). Az lesz, ha tisztességesen alkalmazzák. Nem lesz az ha más törvények megkerülésére használják föl. Károlyi Mihály is volt miniszterei évek óta harcolnak, hogy őket illetékes fórumuk elé állítsák. A törvény is követeli ezt! Akikről azt állítják, hogy részese a haza romlásában, feleljenek – el egészen a vérpadig.

Feleljenek Károlyiék is, de feleljenek a háború bűnösei is, akik az Egyharmadországot teremtették... Felelniük kell! Csakhogy ezt a felelősséget nem lehet sommáspekkel, batyu-elkobzásokkal elintézni. Nem lehet a jövő miatt sem: – precedenseket teremteni, hogy akinek batyuja lesz, az felelni fog, akinek nem lesz, akár miniszter is lehet belőle...

Galilei-pör lesz ebből a pörből, – úgy lehet. Pedig 1633-ban is az egész mennyboltozat kacagott le arra a sommás bíróságra, a római szent officiumra, amely Galileo Galileit elítélte, mert azt merte hirdetni, hogy: mozog a föld... Ma is mennybolt, a történelem mennyboltja kacag le a Bethlen-idők sommás-pereire, hogy végül mégis csak azt kelljen tanítani még az elemi iskolákban is, hogy: mégis mozog a föld..., mozgott 1918-ban is és nem néhány magyar ember léptei alatt regett meg...

A magyar probléma titka¹⁴⁶

Bűn és bűnhődés kérdése a magyar probléma lényege – évek óta. Így jellemeztem évekkkel előtt már egyik beszédemben a magyar helyzetet. Ebben láttam akkor és ebben látom ma is a jobb idők eljövételének akadályát. Ebben találtam meg a titok magyarázatát, hogy mikor nincsen más mentség, mégis miért nem jöhet el végre a józanság és közérdek uralmának országa. A kérlelhetetlen logika, hogy a bűnért bűnhődni kell, ez az, amiért a rendszer emberei, akik felelősek mindenért, félnek minden változástól habár az talán a közérdek, józanság, munka és menekvés országát hozná is el. Visszariadnak minden változástól. Hátha újra ébredne a lerombolt civilizáció, az erkölcs és jog uralma és ezek kérlelhetetlen ítélkezési rendszere: a bűnért bűnhődni kell.

Igaz a mindennapi életben is annál igazabb azok életében, akik nemzetek ellen vétkeznek, hogy – amíg tehetik – bünt bűnnel kell menteniük, erőszakot erőszakkal. Végül is fejükre száll az átok, hogy az erőszak alkalmazásában nem szabad kifáradniuk. Mert következhetik: – bűnök bűnhődése. Ember nem bírhatja el sokáig ilyen átok súlyát hordani. Mind belepusztult még, aki megpróbálta.

Megérthető hát a magyar sors is. Már évtizedek óta érthető... Vagy miként lehetne másként megmagyarázni, hogy tíz év előtt hadak útjára kellett indulnunk, hogy rengeteg vérvessztés árán végre is magunkat győzzük le: a magunk nagyságát, a magunk boldogságát? Mi érdeke ma is a nemzetnek, a hazának, a magyar millióknak, hogy a borzalmas „győzelem” után is a letűnt tíz év nehéz kálváriaútján vándoroljunk tovább: tovább is szenvedni, remegni, pusztulni, koplalni, habár most már talán lehetne másképpen is? Mert szenvedésnél, remegésnél, pusztulásnál és

¹⁴⁶ *Világ*, 1924. december 25. 2.

koplalásnál ugyan mi egyéb sorsunk, mikor szabadságunk, életünk, vagyonunk, mindennapi kenyerünk is, egész boldogságunk annak a kockának lapján forog, amelyet néhány száz szabadalmazott kalandor mindennap kezébe vehet és elguríthat, mihelyt elhangzik valahonnan a végzetes szó: nihil obstat? Mi egyéb a mi életünk, mint tűrés, szenvedés, lerongyolódás, mikor a nagyatádi, rétsági és tarpai esetek megtörténhetnek s mikor a külföld kezén őrzött gazdagságunk ára, hogy hónapról hónapra kegyes vállveregetéssel mutatnak rá államjövendeleink szaporodására, az is testünk foszlása, jólétünk romlása, magángazdasági erőink kiszipolyozása, már-már összeroppanása.

Csak egy pillantást kell vetnünk az útra, amelyen eddig is eljuthattunk. A magyar ipar és kereskedelem hullája ott fekszik már ezen az úton. Kinek mi érdeke az, hogy ami szép, ami szent, igazságos és hasznos, ami megváltó gondolat és tett lehet, szabadon azt se lehessen hirdetni? Miközben azonban mások az embervadászat véres és tűzvészes programját is hirdethetik! Kinek mi érdeke, hogy az erőszak atmoszférája, szinte statáriuma, mint valami fenyegető, lerobbanni készülő sötét felhő, ott lebegjen minden lépésünkben fejük fölött, hogy ránk robbanjon, mihelyt csak panaszkodunk is, csak azért panaszkodunk is, hogy nincs még annyi szabadságunk, annyi jogunk, annyi biztonságunk sem, mint volt tíz év előtt, idegen uralom járma idején? Kinek mi érdeke, hogy mint Széchenyi száz év előtt, a mai magyar is kénytelen legyen végre észrevenni, hogy: „itt a hízelgő, törvény- és esküszegő szinte jogosnak látszó igényvel bír hatalomra, hivatalra, jutalomra, kitüntetésre, míg a másik rész, amely a törvényt tiszteli, folytonos bosszantásoknak, az üldözések minden nemének kitéve marad?” Kinek mi érdeke, hogy élősdiék, éretlen senkik, beteglelkű szadisták gúnyjának, vérszomjas izgatásának és úgy lehet, kéjes bosszúvágyának csak egyetlen dolgos kezű embert is odavessenek prédául, akárhol imádja is a maga Istenét?

A hazának mindez nem érdeke. Az erőszak sok pénzbe, sok vérbe, sok gyalázatba kerül. Idegen nemzetek szemében tönkreteszi az ország hitelét Tönkreteszi, megsemmisíti különösen az olyan országét, amely úgyis halálosan beteg... Az erőszakkal fenntartott hatalom mindig ideiglenes, átmeneti, a bizonytalanságok és esetlegességek rendszere. Csak a készletekből él. Ki hitelezhet, ha csak uzsorakamatra nem, ilyen rendszernek és kinek van kedve ilyen rendszerben dolgozni?

Csak azok érdeke lehet hát rosszat tenni és túrni, az erőszak alkalmazásában ki nem fáradni, akiknek félniük kell a bűn bűnhődésétől, akiken rajt ül az átok, hogy: az erőszak alkalmazásában nem szabad kifáradniok.

Ez a mi sorsunk titka. Ezen a nehézségen kellene átsegíteni valamiképp az országot. Jó lenne valami Lethe patak, a feledés vize, amely múltat, jelent és jövőt elválaszt, hogy akiknek remegniök kell is sötét reminiscenciák kísértethadától,

elfeledhessék, hogy van miért remegniük és elfeledhessék azok is, akiktől remegniük kell.

Feledjünk! Ássuk meg végre a Lethe medrét a magyar múlt és jelen innenső partja és a magyar jövő túlsó partja között. Víznek telik bele tíz év könnytengeréből elég. Aztán menjünk át mindannyian a feledés vizén. Át a túlsó partra... Mert különben elpusztulunk. Akiken az átok ül, lássák be végre, hogy nincs tovább... A készletek fogynak, anyagiakban és erkölcsiekben is! A léghuzam is, amely Európa régi levegőjét mind erősebben kezdi kiszellőztetni, egyre fokozódik. Már Mussolinit s a többi Mussolinit is kezdi elsöpörni. Kezdenek észre térni. Pedig a Mussoliniek hatalma szilárdabb fundamentumra támaszkodik... Ezeknek az idegen zsarnokságoknak legalább megvan az az erőssége, hogy kenyeret tudnak adni cserébe – a milliók szabadságáért. Enélkül csak ideig-óráig tarthat minden erőszak hatalma. A magyar erőszak rendszerének tehát minden oka megvan, hogy végre átlépjen a megbocsátás, kiengesztelés, feledés Lethe vizén.

Könnyen átléphet. Azok, akiket a sors számonkérésre hív, szívesen megbocsátunk. Nincsenek sebeink. Nincsenek személyes sérelmeink. Elfeledünk mindent. Csak egy, amit követelünk: a nemzet önrendelkezési jogának maradéktalan visszaadását, az általános, titkos, egyenlő választójogot és a többé meg nem sérthető tiszta választási rendet. Ez az a Lethe patak, a vezeklés vize, amelyen áthaladva, mindent jobbról is, balról is lefeledhetünk. Ez az, amelyen átlépve, a hősiesség megbocsátás áldozatával még a Gömbös–Héjjas–Budavári idők reminiscenciáit is elfeledhetjük. Ezen a vizen át kell lépni végre a splendid isolation előkelőinek is, a rögeszmék politikusainak is, akik a legitimizmus és egyéb irracionálisok ábrándvilágában élnek, s mialatt álmodoznak, nem veszik észre, hogy egy napon nem lesz a geográfiában hely, ahol álmaik valamikor is megvalósulhassanak...

A nemzet felszabadítása olyan nagy tény, az erőszaknak olyan áldozatos, nagy ajándéka és megtérése lesz, amely még azokat is csak feledéssel, megbocsátással biztathatja, akiknek félniük kell a múlt kísérteteitől. Nincs más menekvés. Nagy tények nagy gesztusa kell! Addig nincs bocsánat. Addig nem érdemes feledni sem.

Ha elkésünk, ha a menthetetlen regime és Stinnes-ei még sokáig magasztaltják magukat, még sokáig áltatják magukat azzal, hogy a nép értük lelkesedik, és nem akarják önként visszaadni még most sem a nemzet jogait és szabadságát, akkor rövidesen észre fogják venni, hogy a magyar politika minden problémája egy kérdéssé egyszerűsödött: Hát még egyszer el kell pusztulnunk?

1925

Vissza a polgárság evangéliumához¹⁴⁷

Messzi vidékekről egész tömege özönlött a kisiparosoknak és kereskedőknek Devecserbe. Devecser iparossága hívta meg a Dunántúl iparosságát értekezletre, hogy tanácskozzanak az iparosság bajairól s az egész kisipart fenyegető válságról. A Polgári Kaszinó nagytermét és az udvart ezerszámra töltötték meg az értekezletre egybeseregők. Az értekezletet Kovács István, a devecseri ipartestület elnöke vezette.

Megnyitó beszédében vázolta a magyar kisiparosság helyzetét. A gyakorlati ember teljes tárgyismeretével tárta föl a bajokat és nehézségeket, amelyekkel ma a kisiparos-osztálynak megküzdenie kell. Jól látja – úgymond –, hogy a bajok és nehézségek az általános viszonyokkal magyarázhatók. De ez nem vigasztalás, inkább vád azok ellen, akik kötelesek lettek volna az ország ügyeit úgy intézni, hogy az általános viszonyok meg ne romoljanak. Ez a romlás leginkább az iparos- és kereskedővilágot sújtja. Az iparostársadalom már nem a jövedelemből fizeti az adót, hanem a tőkéből. Mind nagyobb mértékben fogy az üzleti tőke s már nem is jön, hanem itt van a csőd.

Utána Schwartz Mihály, a zirci ipartestület elnöke, tartott előadást arról, hogy a kisiparon és kiskereskedelmen csak az általános gazdasági fejlődés segíthet. El kell tehát háritani az útból mindent, ami ezt akadályozza, legyen az akadály politikai, vagy gazdasági. Megváltoztatni a helyzetet csak akkor lehet, ha öntudatra ébred az iparos-társadalom.

Rupert Rezső beszéde:

Utána Rupert Rezső zúgó taps, percekig tartó ünneplés közben emelkedik szólásra:

Sem isten, sem a haza érdeke nem kívánja tőlünk, hogy megfélemedezzünk földi érdekeinkről. A nyomornak, éhségnek nincsen se istene, se hazája, „az üres nyomornak nincsenek eszményei, annak torkában – mint Széchenyi mondotta – csak egy félelmes forradalmi kiáltás lakik: kenyeret!” Aki tehát jólétre törekszik a földön, aki azt akarja, hogy a haza minden polgárának minél nagyobb legyen a jóléte, az az eszmények kultusza érdekében is a legjobbat cselekszi. Isten és haza nevében is! Nem kell minket hazafiságra tanítani. Nekünk nemcsak szívünkben, hanem testünk minden kis pórszemében is ott a haza. Nem szavakban, hanem jócselekedetekben, a becsületben, igazságban van a hit és hazaszeretet. Mi a tisztesség, becsület, igazság, jóság és derék tettek istenét és a közérdek és a jólét

¹⁴⁷ *Világ*, 1925. február 6. 8.

hazáját ismerjük igaz eszményeinknek. Sóvárgás éled a szívekben az igaz erkölcs után.

Eljött végre a mi igazi istenünk és igazi hazánk megismerésének országa. Beivódott végre az utánuk való epedés minden igaz magyarnak lelkébe. Olthatatlan sóvárgás kezd éledni a szívekben az igaz erkölcs után. Kár, hogy hat évig kellett rá várakoznunk, mialatt a Ledererek és „az ő papjaik” és „az ő politikusaik” „kereszténysége” és „hazafisága” tombolt fölöttünk s akart nekünk törvényt és erkölcsöt szabni. Sok milliárdunkba, sok könnyünkbe, sok becsületünkbe került mindez nekünk.

Öt év előtt az igaz erkölcs és az igaz hazafiság szolgálatára küldtek el engem innen erről az áldott földről, ahol most állunk, öt évig kellett küzdeni, szenvedni, amíg az igaz erkölcs és igaz hazafiság útjára rá lehetett eszméltetni a magyar tömegeket, öt év előtt még igen sok magyar hasonlatos volt a gondtalan levélhez, amely tört törzsű fa ágain himbálódzik. A levelek még zöldelltek, fényleltek, az ágakban maradt életnedv még táplálta őket, vígan lengtek ide-oda minden bolond szellő szárnyain. Nem láttak el a törzs megtöréséig. Csak aki látta, hogy a törzs megroppant és a fogyatkozó életnedvet nem fogja pótolni az anyaföld, esett kétségbe s igyekezett azon, hogy a törzset kiegyenesítse, megtámassza, sebeit bekötözze, összeforrasza és az életnedv útját a realitások földje és a lombzat közt biztosítsa. Sokan fáradoztunk ezen, de minduntalan újra lehajolt, megroppant a törzs, mert a lombkoronába belekapott az örület szele s a kis levelek, mindegyik egy-egy magyar élet, örültek a bolond szeleknek. Most már azonban, hogy fagy az ős életnedv, hogy halványodik, fonnyadni kezd, s pereg-pereg a sok levél, most már kezdenek észretérni a levelek: a sorvadó, szenvedő magyar milliók. Önök is ilyen fonnyadó levelek és az a többi sok szenvedő mapvar is.

Hála Isten, hogy észreveszik most már, hogy Önök is az általános helyzet áldozatai és hirdetik, hogy a magyar élet fájának megtört, még egészen meg nem szakadt törzsét kelt felegyengetnünk, megtámasztanunk, összeforrasztanunk. Minden osztálynak, minden gazdasági ágazatnak ez most a legfőbb kötelessége, életérdeke. Egyetlen élő test tagjai: mezőgazdaság, ipar, kereskedelem és értelmiség. Menenius Agrippa példázata óta nem szokás kétségbevonni, hogy a tagok bármelyikének sorvadása a többire is – halál. Halál különösen, ha kis államról van szó, amelyet külső erők is elnyomnak, s amelynek területén kívül nincs gyarmata, sőt piaca sem igen. Kis területeket csak emeletrendszerrel lehet jól kihasználni. Emeletenként kell tehát nekünk is egymás alá és fölé építenünk erős boltozatokra mezőgazdaságunkat, iparunkat, kereskedelmünket és értelmiségi foglalkozásainkat, hogy amit termelünk, arra minél több fogyasztónk is legyen, ha nem lehet egy, akkor több síkban. Ipar, kereskedelem, értelmiség nélkül nincs, nem lesz piaca kis idő múlva mezőgazdaságunknak sem és így van és így lesz ez az iparra, kereskedelemre és

értelmiségre nézve is. Erős ipar, kereskedelem, értelmiségi osztály sem képzelhető, ha nem támaszkodhatik erős mezőgazdaságra, föltéve, amit föl kell tenni, hogy például iparunk, kereskedelmünk számára nincs külső piac. Kis országnak mindenét, a maga gyarmatait is otthon kell megcsinálnia.

Minden teher a kisembereké.

Pangás és adótúlterhelés sorvasztja, pusztítja a kisiparosok százezreit. A szanálás is rászabadítja a külföldi versenyt, mert ez is egyik ára volt annak a külföldi kölcsönnek, amely a maga garanciális rendszerével olyan tökéletesen, túlhajszolva hozza rendbe államháztartásunkat, hogy az eredmény egyenlő lesz a teljes vérátömlesztéssel. Megtelik az államkassza, s akikért az állam van, megsemmisülnek... Ezért van a kínzó és ijesztő mértékű forgalmi adóztatás és házbérrészesedési teher, amely mintegy 20 millió aranykoronával haladja meg a földadót. Nem a kisemberek földadójáról van szó! Ezt nem keveselljük. A kisérdmüvesek is túl vannak adóztatva. A bűn, a romlás az, hogy éppen a kisegzisztenciák terhe nagy, a fogyasztási adórendszer természetete hozza magával, ők fizetnek majd minden adót, hiszen a nagybirtoknak és a nagyvállalatoknak, amelyek kartellbe tömörülnek, módjuk van fában, szénben, cukorban, sörben, bőrben, vasban mindent áthárítani.

Nemcsak politikai, hanem gazdasági demokrácia is kell.

Ezen a rendszeren nem segíthet más, mint a demokratizálódás nemcsak politikai, hanem gazdasági téren is. Mi kisember-milliók azonban csak akkor védhetjük magunkat, ha előbb kivívjuk teljes politikai szabadságunkat, s így eljutunk ahhoz, hogy mi csinálhatjuk az adópolitikát és a többit is, amelyet ma inkább azok csinálnak, akiknek nem érdekük a fokozatos és igazságos adóztatás és az egyetemesen kiegyenlítő gazdasági politika, hogy tudniillik ne csak elmélet legyen gazdasági téren is a szabadság, amely a nagytőke uzsora-hatalmához vezet, hanem gyakorlat is, ami azt jelenti, hogy fokozatos és súlyos adóztatással s a szociális terhek igazságos eloszlásával megkönnyítjük a gyengébbek terhét, versenyfutását. Ehhez, miután a probléma gazdasági téren eljutott a kellő fejlődésig, mindenekelőtt politikai hatalom kell, az kell, hogy a választási rendszer feltétlenül biztosítsa a nemzetakarat érvényesülését és a kormányzatnak attól való függését. Ez a demokrácia! Ezt akarjuk, amint akarták Kossuth Lajos és az ő hatalmas kortársai, mint például Batthyány Lajos, a nagy vértanú, aki első nagy vezére volt Kossuthal együtt az iparostársadalomnak is. Batthyány Lajos volt első elnöke az 1840-ben megalakult Országos Iparos Egyesületnek.

A nagytőkét is csak a demokrácia menti meg attól, hogy a korrupció adófizetője legyen. Össze kell fogni végre minden osztálynak. A közéleti tisztaság és a közérdek földjévé kell lennünk országunkat. Ne féljen tőlünk senki se nagy, se kicsiny! Még csak a nagytökének sem vagyunk ellenségei! Sőt valljuk, hogy nélküle – nincs tovább! Csak be kell látnia, hogy egy szép, tiszta világ neki is jobb. Igaz, hogy

aránytalanul nagyobb teherviselést kell átvennie az államháztartásból és szociális téren is, mint most, de áldozatai bőven megtérülnek abban, hogy nem kell panamákat, korrupciót finanszírozni a még csak élelmességet sem kifejtjenie kedvezményes részvények osztogatásával. Ingyen kapja a boldogulás lehetőségeit és a pártfogást. Félniük a demokrácia tisztességétől csak a panamistáknak, az üzletpolitikusoknak és a gonosztevőknek, a Lederer-féle „hazafiaknak” és „keresztényeknek” kell és azoknak, akik nem akarják részüket kellő mértékben kivenni a közérdeknek tartozó áldozatból.

Mindaz azonban nálunk ma még csak jövődó. Előbb végig kell harcolnunk harcainkat – szabadság-harcunkat. Fel kell szabadulnunk a fojtogató nyomás alól, amely az élet minden terén reánk súlyosodik. Egyesülnünk kell a szent harcra. Ha együtt leszünk: sóhajtásunk is dörögni fog. Milliók sóhajtásánál nincsen erősebb égzengés. Egyesülnünk kell! Nincs más fegyverünk. Még sajtónk is alig van! Minden a hatalomé és a kartelleké. Ezenkívül sajtójuk még csak a Lederereknek és Márffyaknak van. Apostolútra kell indulnunk: hirdetni az igét. Azért jók az ilyen gyülekezések. Menjenek innen szét önök is az országiba s hirdessék szájról szájra, hogy össze kell fognunk, hogy találkozzunk, hogy vissza kell térnünk a magyar demokrácia ősforrásához: Kossuth Lajos kinyilatkoztatásához, amely a haladó polgárország evangéliuma. Liberalizmus, demokrácia, humanizmus, szabadság, egyenlőség, testvériség: a magyar történelem nyelvén mind egyet jelent, ezt az egy szót: Kossuth!

Szabadság nélkül nincs élet! Becsületes, elszánt alkotmányos harccal meg kell védenünk szabadságunkat, biztosítanunk alkotmányos akaratumk érvényesülését és aki ezt akadályozza, kiáltunk oda neki végre: Eb ura fakó! Különben, ha nem védjük magunkat, be kell teljesednie Kossuth ceglédi átkának, hogy végre Isten is megso-kallja hitványságunkat és lekiált reánk: Bánom, hogy teremtettelek benneteket!

Sokáig tartó ünneplés után Torma Károly devecseri kovácsmester kért szót, méltatja Rupert érdemeit, biztosítja az iparostársadalom és a kerület szeretetéről és bizalmáról s aztán lelkes szavakkal emlékezik meg a passzivitásban küzdő ellen-zékről.

„M. kir. Rokkantház”¹⁴⁸

Ez lett: „Az 1848/49-es honvédház”-ból. A hivatalos lap legutóbbi száma előbb közli, kiknek-miknek adományozták újabban a kormányfőtanácsosi címet és kit neveztek ki úrbéri szakértővé; utána három hasábos népjóléti miniszteri

¹⁴⁸ *Világ*, 1925. július 29. 1.

rendeletet közöl arról, hogy a kormányzó úr öfőméltósága f. évi április hó 27-én kelt legmagasabb elhatározásával hozzájárulni méltóztatott ahhoz, hogy „az 1848/49-es honvédmenházat” M. kir. Rokkantházzá szervezzék át és egyben jóváhagyni méltóztatott a „szervi határozványokat” is.

Az „1848/49-es honvédmenház” tehát nincs többé. Nem marad meg a neve sem!

A kis ószeres, a kis krájleros, a „cupringer” bolt gazdája büszke arra, hogy cége már 10-20-30 éves, büszke, hogy boltja ajtaja fölött apjának, öregapjának, legalább elődjének firmája, tehát már valami kis történelem lóg.

Az egyik egyetem, az egyik Duna-híd, egyik ifjúsági nevelőintézet, országszerete több ucca, több tér és még a „redengote” is büszke arra, hogy „Ferenc József” nevét viseli. Van Ferdinánd-híd, Vilmos császár út, Labanc út, Kruspér ucca, Sztoczek ucca, Semmelweis ucca, Tisza ucca, London ucca, Ludoviceum, Hentzi-szobor, Bethlen-udvar és sok egyéb efféle. Mind büszke a nevére! Pedig ezek közül a nevek közül sok réges-régen elkopott, más részük gyűlöletes. A magyarsághoz közülök csak a Kruspér uccának, a Sztoczek uccának, a Semmelweis uccának és néhány hasonlónak van köze. A „miskolci” Kruspér István: a jeles magyar geodéta, a „szabadkai” Sztoczek József: híres műegyetemi tanár, a „budai” Semmelweis Ignác; világhíres magyar orvostanár, az egész világon az anyák megváltója: ezek magyarok voltak, örök büszkeségei a magyar hírnek és tudománynak! De a többi? És még az a sok többi, akinek-aminek neve magyar kőbe vésetett, hogy hordja századok emlékezete, még csak magyar sem volt és most sem magyar, hanem ha elnyomója vagy ádáz ellensége, pusztítója, hóhéra a magyarnak ... Mégis mindannyinak nevét, vagy emlékét, ha nem is büszkén, viselik a magyar kövek, hordják cégéreként magyar uccák, hirdetik magyar intézmények, testesítik meg magyar szobrok. Mert mindannyi patinát, veretet, magyar múltat, magyar történelmet jelent, ha sokszor fájó, kínos és átkos emlékezetűt is, mint a Vérmező, a Hentzi-szobor ...

Nem baj, ha fájó, ha kínos is az emlék, ha szégyen pirosságát kergeti is arcunkba. Mind csak még dacosabb magyarrá és emberré nevel...

De –, hogy amikor lehet Ferenc József-egyetem, Ferenc József-híd és lehet a többi „Ferenc József” és lehet Ludoviceum, Hentzi-szobor, lehet London ucca, lehet Bethlen-udvar, és kell lennie Vérmezőnek..., hogy akkor az „1848/49-es honvédmenház”-ra azt mondják, hogy az pedig – nem lehet... még nevében sem lehet... Ehhez is a mai „fajmagyar” országnak kellett eljönnie!

Hanem hát jól van így! Jól van, hogy még a „cupringer”-bolt gazdájának is kell a régi cég, csak a magyar kir. népjóléti kalocsai főpapaknak, a földhözragadt, szegény kisember fiának nem kell és nem kell a többinek sem, akiket a földhözragadt, szegény kisember „nagy fia” szolgál. Alázatosan, mint rabszolgáősei is, önérzet, emberi méltóság, polgárbüszkeség nélkül szolgálták egykor a maguk urait. (Azok

kénytelenek voltak vele!...) Jól van így, hadd legyen eggyel több az emlékeztető, a dacra hívó botránykő!

Kihaltak a régi honvédek! Kellott a hely az új rokkantaknak, a – kir. rokkantaknak? Hát azokat nem lehetett volna megtisztelni azzal, hogy glóriás idők hajlékában nyerjenek otthont, amelyet immár majdnem egy század emléke szentel meg, s amelyet „1848/49”-esnek építettek az – építetők?

Az ószeresnek, a kis krájlerosnak, a „cupringer”-üzlet tulajdonosának is több a történelmi érzéke, a tradíció-tisztelete, a lelke, mert ha 50-60 év előtt csak ócska lópatkót, horpadt üstöt, lyukas tepsit árultak az egyszeri firma „égisze” alatt, most büszkén árulják a traktorokat, gőzgépeket, vasúti síneket és az egyéb tekintélyes és előkelő vasdarabokkal – ugyanaz alatt a cégér alatt. Pedig az 1848/49-es cégér alatt azelőtt – majdnem egy század előtt – külön, előkelőbb portékát árusítottak: nemzeti és emberi igazságot és emberi méltóságot, eszmények vértanúságát, minden zsarnokság megvetését. Furcsa, hogy a mai idők tehetségtelen boltosai, lim-lomokat árusító kis ócskásai, szégyellik a ragyogó, történelmi cégfelírást.

Az 1848/49. azt jelentette: a nemzet maga intézi a maga sorsát, azt jelentette: a magyar föld a szabadság és az Ember hazája, a civilizáció és kultúra földje. Kísérteties emlékek ezek ma mind! Nem kell nekik.

Szegény Barabás Béla, sírhat sz te odalent Aradon. Dúlsz-fúlsz, mint az újságokban olvasom, hogy mikor a románok is szívesen kiadnák nekünk az aradi Tizenhárom szobrát, hiába sürgeted, hogy hozzák el ide, leveledre még választ se adnak a m. kir. itthon-valók. Dúlhat sz-fúlhat sz, szegény régi magyar, nem kell ezeknek ez a szobor. Igen magyar íze van! Megrázkódnak, iszonyodnak ezek az 1848/49-es szakramentumoktól, mint megvonaglik, lúdbőrös lesz az ördög teste is – Krisztus nevének említésétől.

De hiszen tudhatod jól, öreg magyar, hogy ami magyar, annak itt még a te idődben befellegzett. Már a te idődben is „káundká”, olyan mis-más volt itt a hivatalos magyarok lelke. Nem lakott benne igazi nemzeti érzés, csak a Haynau-idők, a Bach-idők, a Tisza-idők tradíciói és a „legalkotmányosabb király” iránt táplált hódolat, aki a Tizenháromat elveszejtette. Ezért lett az, hogy míg azelőtt annak a bizonyos huszárcapitánynak 60 ezer forintos akadémiai alapítványát nevezték – „hazafias felbuzdulásnak” és „tájvédelemnek”, most az orgoványi, siófoki, váci, kelenföldi gyilkosok amnesztiája egészen mást hirdet, egészen mást tanít – „hazafias felbuzdulásnak”. Ezért van az, hogy a nemes vármegyék vetélkedve követelik most egymásután a – nemzeti diktatúrát.

Nézzétek csak, mi lett a történelmi intelligenciából. És mi lett magából a – magyar népből? Lett-e belőle több, mint amilyenek száz év előtt az akadémia huszárcapitánya látta, hogy: „a legborzasztóbbba is belenyugszik”, hogy: „minden

nép között egyedüli a világon? amely minden legkisebb ellenállás nélkül minden boldogságától, szabadságától is meg hagyja magát fosztani?”

Azt írja a kurzus-sajtó, hogy nem lett belőle több. A „magyar paraszt” – írja – érzéketlen, közömbös a nemzeti vágyakkal, érdekekkel szemben, nem él lelkében nemzeti közszellem.

Hát hogy élne, hogy éledhetne, amikor mindig az 1848/49 megtagadására, Isaszeg, Szolnok, Vác, Nagysarló, Buda, Arad, Olmütz, Kufstein elfeledésére akarták tanítani és szorítani? Hát hogyan élne, hogy éledhetne, amikor időtlen idők óta hiába akar a maga sorsáról rendelkezni! Amikor Isaszegen, Szolnokon, Budavárában és sok más helyen, amelyet megszentelt a hulló vér, hiába hirdetik obeliszek: „Meghaltak a nép szabadságáért!” Amikor jön a földhözragadt, szegény, apró jobbágyember nagy fia és – „M. kir. Rokkantházat” csinál az „1848/49-ből!”

M. kir. Rokkantház! Találó szimbólum! Csakugyan az vagyunk... a világ minden tája felé...

Most már mi – 49-esek, talán még mi is – az vagyunk! Vagy mi rossz is lehetne ma már abból, hogy elmennének – azok, akik az 1848/49-nek még nevétől is irtóznak, miután előbb már megirtóztak vívmányaitól, az egyedül szépektől, az egyedül igazán emberiektől az egész magyar történelemben és visszajönnének – azok, akik miatt van ugyan a Vérmező, Arad, Olmütz, Kufstein, van a Tizenhárom is és még annyi sok Tizenhárom, de akik legalább megengedték, hogy legyen – 1848/49-es aradi szobor és 1848/49-es Honvédmenház is és ne legyen – jobbágyvilág, amelyben minden magyar annyit szenved 6 év óta a Nap alatt...

A gyűlölet professzorai¹⁴⁹

Politikai múltamból közismert lehet, hogy a numerus claususnak ádáz ellensége vagyok. Néhányad magammal elszánt küzdelmet folytattam annak idején a törvényhozásban is az ellen, hogy ez az embertelen törvény meg ne hozassék. Sajnos, kevesen voltunk ott a harcban, mert azokat a szabadelvűeket, akik ma szervezkednek, jórészt távol láttuk a küzdelemtől.

Politikám tengelye a demokrácia és a humanizmus. Ebből önként folyik, hogy ellenségének kell lennem mindennek, ami az emberi és polgári jogegyenlőség ellen van. Mint keresztény embert és hazafit is szembeállít a numerus clausussal vallásom és magyar voltom, mert vallásom parancsai és a 48-as legszebb magyar tradíciók is arra köteleznek, hogy az Isten képére teremtett emberek között és ugyanazon hazának fiai között különbséget ne tegyek.

¹⁴⁹ In.: *A magyar zsidóság almanachja*. Szerk.: Bethlen Pál. Budapest, 1925. 40.

Gyermekes gonoszságnak és rövidlátásnak tartom a numerus claususos politikát. Még azok szempontjából is döreség, akiknek hazafiasságuk és vallásuk a gyűlölet és a sötétség, mert a numerus clausussal, a tanszabadság megtagadásával nem érik el azt a célt, amit akarnak, hogy tudniillik a keresztény magyarok megszabaduljanak a tudományos pályákon a versenytől.

Az idegenbe száműzött zsidóvallású ifjak odakünn, ahol nincs más dolguk, mint a tanulás s e célra a tudomány gazdag forrásai állanak rendelkezésükre, nagyobb készséggel és nyelvtudással fognak rendelkezni, mint az itthon maradottak, akik idejük nagy részét botrányokozásokkal és gyerekes játékokkal, leheleskedésekkel és csabáskodásokkal töltik.

A diplomák nosztrifikálását nem lehet majd megakadályozni, hisz előbb-utóbb mégis csak győzni fog a józanság. Akkor az idegenből hozott diplomáknak sokkal nagyobb értékük lesz, mint az itthoniaknak. Mindenki szívesebben fogja az idegenben tanult orvost felkeresni, mint azokat, akiket idehaza a gyűlölet professzorai neveltek.

Gazdasági szempontból is botorság, amit az a néhány félművelt politikai nagyság cselekedett, mikor a numerus clausust itthon törvényes intézménnyé tette, mert ezrek távoztak hazulról a magyar ifjúságnak, ezek idegenben költik el azt a rengeteg pénzt, amelybe fentartásuk kerül. Ellenérték nélkül exportálunk tehát rengeteg vagyont, minthogy olyasmit importálunk, tudniillik tudományt, amit itthon is megvásárolhattunk volna.

1926

Egy beszédet várunk...¹⁵⁰

Várunk valakit, aki a következő beszédet minél sürgősebben elmondaná.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Volt szerencsém a két felolvasott kormányzói kéziratot bemutatni. Mint most már tudni méltóztatnak, egyik a Bethlen kormány lemondásának elfogadásáról, a másik az új kormány kinevezéséről szól. Talán nem szükséges a kormányváltoztatás okaival foglalkoznom. Ezért csak annak kifejtésére szorítok, hogy az új kormány miért jött, mire vállalkozott s a megpróbáltatás e súlyos órájában mihez kéri az önök támogatását.

Jöttünk, hogy akik itt vagyunk, már személyünkben is kezesei legyünk annak, hogy a megrázkódtatás órái elmúlóban vannak és biztosítéka legyünk annak is, ami nélkül a reánk szakadt súlyos külpolitikai és belső gazdasági, erkölcsi

¹⁵⁰ *Világ*, 1926. február 9. 3.

és jogbiztonsági válság el nem hárítható, hogy a régi kormányzati rendszert a mai nappal új, belső és külső nyugalmat, teljes alkotmányjogi, erkölcsi, jogszolgáltatási, pénzügyi és gazdasági konszolidációt jelentő rendszer váltja fel. Nincsenek közös reminiszcenciáink a közelmúlt szomorú eseményeivel, nem fűz bennünket szolidaritás azok szereplőihöz, ezért bátran és végérvényesen jelenthetem ki, hogy minden mellétekintet terhe nélkül vállalkozhattunk és vállalkoztunk arra a feladatra, hogy a rendcsinálás munkáját hiánytalanul elvégezzük s egyszersmindenkorra intézményesen lehetetlenné tegyük, hogy a magyar földön még egyszer bárki is merényletet készíthessen elő, akár az ország belső rendje, akár külállamok érdekei ellen.

A legsürgősebb feladatokat még az együttülő tisztelt Nemzetgyűléssel óhajtjuk elvégeztetni. A legközelebbi napokban törvényjavaslatokat fogunk előterjeszteni, amelyeknek célja, hogy törvényekké válván, a magyar nép alkotmányos önkormányzatát a maga legkomolyabb valóságában megvalósítsák. Századokkal megkésett alkotás, amely, hogy hiányzott, lett minden tragédiának kútforrása.

Ezeknek a javaslatoknak tető alá juttatása után, amely sürgős munka lesz, a jelen Nemzetgyűlés hivatása betelt. A nemzetre fogunk apellálni, hogy aztán a továbbiakban maga határozzon.

A kormány, amennyiben tőle függött, máris megkezdte az alkotmányos rend visszaállítását. Hivatalba lépésünkkel egyidejűleg máris visszavontuk a kivételes hatalom gyakorlására vonatkozó összes rendeleteket. Szabad tehát újra a gondolat, szabad a sajtó, szabad a gyülekezés. Nincs más korlátjuk, csak a törvényes felelősség. Az esküdtbíráskodás is újra jogaiba lép. Lebontottuk a rendőrállamot. Visszaadtuk minden tisztességes embernek nemcsak a jogbiztonságát, hanem ami talán mindennél is többet ér, a jogbiztonság boldogító érzését is. Mától fogva az állam, annak minden hatósága, minden katonája, csendőre, rendőre a tisztességes emberek hűségese szövetségesevé lett. Mától fogva az állam minden fegyvere és minden börtönőre a polgárok sérthetetlen szabadságára vigyáz.

Úgy véljük, hogy mindezzel máris sok mindent jótettünk. Mert ugyan ki zárkozhatnék el az elmúlt idők tanulságai elől, hogy mennyi bajnak, mennyi kárnak, mily súlyos katasztrófának lett okozója az, hogy kormányaink függetlenek voltak a népakarattól és az elnyomás szellemével még a kritika ellenőrzése alól is kivonták magukat, amellet pedig eltűrték, hogy söpredékelemek hazug jelszavai, demagógiája, sőt az állami és társadalmi élet egész területén szétáradó terrorja ellenében a tisztességes emberek szinte teljes tehetetlenségre kárhoztassanak. „A nagy bajoknak – mint Napóleon mondotta – szerencsére megvan az a jó tulajdonságuk, hogy önön nagyságuk által gyógyulnak meg.”

Most még csak két aktuális kérdéssel kell foglalkoznom: a frankhamisítás ügyével és a külpolitikai helyzettel.

A bekövetkezett kormányváltozás, úgy véljük, máris végleges, és minden irányban bizonyára előre is megnyugvást biztosító likvidálását jelenti a frank-afférnak is. Elsősorban is ennek. Elég talán kifelé és befelé ezúttal csak annyit mondanom, hogy ezt az ügyet úgy fogjuk elintézni, amint hasonló esetben mi is elvárnánk minden külállamtól, ha területén magyar pénzt hamisítanának. Hiszem, hogy mától kezdve az ügy terheltei sem fogják jó taktikának tartani a halasztással való védekezést.

Mindazzal, amit elmondottam közvetve máris foglalkoztam külpolitikai problémáinkkal is. Ha a magyar nép alkotmányos önkormányzati rendjét megteremtettük s ezzel és egyébként is véget vetünk annak, hogy a magyar állami és társadalmi életben veszedelmes elemek még egyszer szerephez jussanak, ezzel máris végleges biztosítékot nyújtottunk a külállamoknak, hogy ellenük többé kalandra nem indulhat senki a – magyar földről. Őszinte és tettekben intézményesítendő szándékunk földünket a békegaranciák országává tenni. Haladni akarunk azon az úton, amely az, európai unió rendszere felé vezet s mire az valóságra válik, mindenképp egyenrangú nemzetként akarunk oda a többi nemzetek társaságában beérkezni. Addig is minden nemzettel ápolni fogjuk a jó viszonyt és állandóan törekszünk azt minél barátságosabbá fejleszteni. Kölcsönösség alapján mindent megteszünk, minden kötelességet teljesítünk, amit minden más nemzetre is ráró az a tényekből folyó kényszerűség, hogy a világ egy nemzetét sem lehet: sem békéjének biztonsága, sem földrajzi, sem kulturális, legkevésbé pedig gazdasági téren a világ organikus összefüggéséből kiemelni és mesterséges politikai határok közé izolálni. Ha van még ezentúl is külpolitikánk, ez csak arra irányul, hogy ha a győztes hatalmak Trianonban összetörték életünket és ellenségeik közül a legártatlanabbat sújtották a legszörnyűségesebben, várjuk lelkiismeretük felébredését, várjuk azt, hogy mindazokat a kötelességeket, amelyek a nemzetek együttéléséből minden nemzetre egyetemleges teherként hárulnak, velünk szemben még fokozottabban, még lojálisabb áldozatkészséggel teljesítik, mint amennyire mi azt nagy nyomorúságunkban és gyengeségünkben viszonzni tudjuk. Ennek ellenére ünnepélyesen kijelentjük és minden lépésünkben tettekkel is bizonyítani fogjuk, hogy Trianon ellen sohasem fogunk másként küzdeni, mint: jogi úton, a nemzetközi békejog keretei közt, a nemzetközi fórumok előtt és kulturális, erkölcsi úton: a meggyőzés és igazsághirdetés tiszta eszközeivel.

Itt kell hálával megemlékeznem arról a meleg pártfogásról, amelyben bennünket néhány év óta Anglia úgy belső életünkben, mint külpolitikai nehézségeinkben részesít. Hiszem, hogy amikor most Magyarország történelmének új fejezete kezdődik, ezentúl sem vonja meg tőlünk hatalmas segítségét, amelyet a letűnt rendszernek nyújtott, nem tudva, hogy pártfogásának eredménye: belső életünkben végeredményében mégis csak a reakciónak, a most bűneiben összeomlott rendszernek erősítése és a magyar nép bilincseinek súlyosbítása lett. Most az alkotmányosság

mintaállamává akarunk lenni. Így bizonyára több lesz az érdemünk a pártfogásra, hiszen így inkább lehetünk majd a kontinensen Anglia egyik legbiztosabb – erkölcsi szén-állomása... Engedtessek meg, hogy jó szándékainkra hivatkozzunk a világ többi hatalmas nemzete előtt is, különösen Franciaország előtt, amely íme most beláthatott belső életünkbe és fölismerhette végre azt a vakítóan világos igazságot, hogy ha a most elbukott rendszerrel azonos, hivatalos Magyarország ellensége volt is valaha, a valódi Magyarország vagyis maga a szabadságért, ideálokért lángoló magyar nép mindig érte lelkesedett, mindig hűséges és igaz barátja volt. Trianon persze most már a valódi Magyarország lelkére is ránehezedik...

Szomszédaink felé akarok még fordulni néhány barátságos szóval.

Íme, nincs szükség többé, hogy ellenünk Temesvárra vagy bárhova gyűlést hirdessenek. Ehelyett velünk közös gyűlést, velünk közös értekezletet javaslok már erről a helyről, hogy közösen keressük és találjuk meg végre érdekeink békés kiegyenlítését s a jó, sőt testvéri szomszedság föltételeit, annál jobb, minél szélesebb területen.

Mindezekhez a tervekhez, feladatokhoz és a beszédemből áradó szellem megértéséhez kérjük a t. Nemzetgyűlés többségének hazafias támogatását, pártkülönbség nélkül. Ha – sajnálatomra – ezt a támogatást nem kapnánk meg, az esetre kötelességem nyíltan bejelenteni, hogy kormányzói kézirat van kabátzsebemben, amely fölhatalmaz a nemzet megkérdezésére. Nemcsak a t. Nemzetgyűlés támogatását kérem azonban ezúttal. Kérem a magyar társadalomét is. A mezőgazdaságban, iparban, kereskedelemben dolgozó polgárság és munkásság bizonyára örömmel látja, mert régóta sóvárogva várta a dolgok új rendjét. A nemzetnek ezt a nagy többségét, amely régóta szenved és szinte kezdettől fogva öntudatosan látta a letűnt rendszer kártevéseit, nem kell meggyőzőnöm. Ezért különösen a hivatali értelmiség felé fordulok kérő és figyelmeztető szóval, mert talán benne tette a legtöbb kárt a jelszavak diktatúrája. A társadalom lelkületének gyógyítása körül különösen nagy hivatás vár a felekezetek tisztelendő papságára. Elsősorban az ő hivatásuk, hogy a vallást eredeti rendeltetésének visszaadják, nehogy tovább is a politika, a gonosz merényletek dicsőítésének eszközévé és Isten neve gonosztevők cégtáblájává alacsonyíttassék. Gondolják meg azt is, hogy nemcsak a gonoszság, hanem a fanatizmus is tönkreteszi a hitet és egyházat, mert – mint Deák Ferenc mondotta egykor – megöli a hit lényegét: a szeretetet. Ezzel nemcsak az állami és társadalmi rendnek, hanem saját létjogunknak és mondjuk meg őszintén, megélhetésünknek fundamentumát is rombolnák mindennap tovább.

Most már az Önök kezébe teszem le, t. Nemzetgyűlés, a bölcs elhatározás jogát. Döntsenek saját sorsukról és a nemzetéről. Adja Isten, hogy ez a döntés mindkettőjükre nézve szerencsés legyen.

Ezt a beszédet, valami efféjét várunk attól, aki Bethlen gróf után következik. Beh kár, hogy késik ez a beszéd – sokszáz éve már...

A titkos társaságok¹⁵¹

Minő intézkedéseket kellene tenni – a titkos társaságok ellen... Erről beszélt múltkoriban a miniszterelnök úr a parlamentben.

Tehát mégis voltak és vannak – titkos társaságok! Most már hivatalosan is beismerik.

Súlyos beismerés és súlyos önvád ez mindazért, ami rossz történt, amióta Bethlen István gróf Magyarország miniszterelnöke.

Íme: nemcsak voltak és vannak titkos társaságok, hanem veszedelmesek is, olyan veszedelmesek, hogy a kormány a maga „irtózatosan nagy” hatalmát sem tartja már elégnek legyőzésükre, hanem még a lenézett, legázolt, soha meg nem hallgatott ellenzék segítségét is felhívja ellenük? Eddig, ha gyilkolásra, rablásra, nyomdák rombolására, színházak megtámadására, uccai lincselésekre indultak is ezekből a titkos társaságokból a – „tagok”: az sem volt veszedelem, az sem volt ok még csak arra sem, hogy csak papíron is felozlassák a – büntanyákat. Ellenkezőleg, mindez legfeljebb – hazafias felbuzdulás volt...

Tehát mégis vannak és a veszedelmet immár pártközi értekezlet elé kell vinni?

Más időkben a titkos társaságok ellen „szegedi kormánybiztosságokat” szoktak fölállítani, a Bakonyban pedig „talpon álló bíraskodást” hirdettek s a „szegedi kormánybiztosság”, meg a „talpon álló bíróságok” nagyon gyorsan végeztek a titkos társaságokkal is és a titkos társaságok tagjaival is. És ilyenkor az amnesztia legfeljebb arra szolt, hogy akasztófa helyett – életfogytiglani fegyház.

Csakhogy a „szegedi kormánybiztosság” például vigyázott arra, hogy mielőtt a rendcsináláshoz fog, előbb kissé megrostálja magukat a „rendcsinálókat” is. Egyik „hivatalbelit” a másik után tette „B-listára”, ha csak egy kicsit gyanús volt is, hogy a „titkos társaságok”, tagjaival rokonszenvez. Úgy bizony, néhai Ráday Gedeon gróf (nem tévesztendő össze a nem-néhaival), a „szegedi kormánybiztos”, annak idején csakhamar rájött és jelentette a kormánynak, hogy a haramiaságok részeit nemcsak a büntettek végrehajtói között kell keresni, hanem sok részes van a csendbiztosok, bírák, tisztviselők, sőt előkelő urak között is. Rózsa Sándornak sok csendbiztos- és pandurbarátja és sok előkelő híve mentetett fel e jelentés után az alól a kényelmetlenség alól, hogy amikor a betyár-hajsza megindul, összeütközésbe kerüljön – baráti érzelmeivel.

¹⁵¹ *Világ*, 1926. március 31. 1.

Egy kis „kormánybiztossággal”, egy kis komolyan vett „talponálló bíraskodással”, ahogyan régente a rögtönítélő bíraskodást, a statáriumot nevezték, most is könnyen lehetne végezni a – titkos társaságokkal. Csak persze az is kellene, hogy a Nádasy Imrék mellett még sokan mások is, akik nem ülnek is börtönben, B-listára kerüljenek a titkos társaságokkal rokonszenvező csendbiztosok, pandúrok és más előkelőségek közül, főleg az előkelőségek közül, mint kerültek – Rózsa Sándor idejében...

Nem komoly az a pártközi értekezleti kísérletezés!

Egyszerűen arról van szó, hogy a tisztességes emberek százezreinek kezét évek óta összekötözi az az elnyomó rendszer, amelyet Bethlen István gróf immár hat éve szolgál. Titkos társaságok prédáivá lettünk. Gonosztevők kezének súlyát érezzük minden lépésünkben. Ott érezzük a társadalomban, ott érezzük az adminisztráció életnyilvánulásaiban. Nem tudunk védekezni. Szerne nézünk... Nem leljük honunkat a hazában... Bújunk... Remegünk... S az üldözött felé mindig csak „kard nyúl barlangjába”...

Tessék végre a tisztességes emberek összekötözött kezét feloldani. Tudjunk végre védekezni! Akkor aztán nem kell pártközi értekezet, másnap már a titkos társaságoknak – híre-hamva sem lesz.

Mindenekfölött az első, hogy legyen sajtószabadság, hogy többé sajtót betiltani semmiféle címen senkinek ne lehessen, hogy a tisztességes emberek ezentúl bátran és őszintén megírassák véleményeiket. „Vegyenek el mindent, csak szabad sajtót adjanak, s nemzetem boldogító kifejlődése felől kétségbe nem esem.” – mondotta Kossuth és mondotta sokszor. Ma tudjuk csak, hogy milyen igaz ez! Mert hiszen az, hogy csak a titkos társaságoknak volt szabad a sajtó, tette, hogy a mai helyzetbe jutottunk. Nem volt meg a nyilvános ellenőrzés. Nem lehetett a közvélemény erejét a kormányzati bűnök és a titkos társaságok gaztettei ellen kellő módon és még idejében felhívni. S ha akadtak heroszok: teljes gazdasági, erkölcsi, sőt fizikai létüket, nem ritkán kenyereiket és szabadságukat kellett kockára vetniök...

Hogy lázít, izgat, becsületbe gázolhat a szabad sajtó? Nem! A képmutatás legvakmerőbb hazugsága! Ott volt és van a titkos társaságok sajtója! Vadállati ösztönöket hívott fel cselekvésre nap-nap után csillogó szavakkal és csábító ígéretekkel. Megmozdította maga mellett a nyomorúság könnyen hívóit. Tisztességes emberek ezreit rágalmazta mindennap lelkiismeretlenül. Sírokat bolygatott meg, mint a hiéna. És a vége, hogy végül az és szabadságukat kellett kockára vetniök...

Hogy lázít, izgat, becsületbe gázolhat a szabad sajtó? Nem! A képmutatás legvakmerőbb hazugsága! Ott volt és van a titkos társaságok sajtója! Vadállati ösztönöket hívott fel cselekvésre nap-nap után csillogó szavakkal és csábító ígéretekkel. Megmozdította maga mellett a nyomorúság könnyen hívóit. Tisztességes emberek ezreit rágalmazta mindennap lelkiismeretlenül. Sírokat bolygatott meg, mint

a hiéna. És a vége, hogy végül az előfizetői is elfogytak. Ott van a kormányajtó is. Hányszor rágalmozott végig bennünket! S a becsületes emberek maradtak továbbra is – becsületes emberek. Becsületes embernek s a tisztességnek és igazságnak nem árthat semmiféle sajtó, hiszen az a végzete, hogy akarva se árthasson. A forradalmak, az elégtelenség más konyhában készülnek: ott, ahol kenyértelenség van és ott, ahol a rendőrminiszterek főfoglalkozása – bankóhamisítás.

Tessék a tisztességes emberek összekötözött kezét feloldani! És ehhez, ami a sajtószabadság mellett kell és ez is mindenekfelett kell: az esküdtbíráskodást visszaállítani minden politikai ügyben. Amikor 1870. június 27-én a bírót hatalom gyakorlásáról szóló törvényt tárgyalták s a bírói kinevezési rendszerről folyt a vita, Tisza Kálmán ellenezte, hogy a bírákat kinevezzék, mert – úgymond – „ezzel a bírót oly helyzetbe hozzuk, hogy legkisebb oka se legyen bármit is tartani polgártársai véleményére, de minden oka meglegyen, keresni az őt kinevező s majdan esetleg előléptető miniszter kezét”. Ezt az ellenvetést Deák is megszívlelendőnek tartotta s mást nem is tudott felhozni érvül ellene, amivel a javaslat sorsát biztosítani lehetett, mint azt, hogy „bűnvádi ügyekben (tehát nemcsak sajtóperekben!) ügyis esküdszékek fognak ítélni hazánkban jövőre, a miniszterek tehát, ha szándékuk volna is valakit bosszúból, vagy pártérdekből üldözőbe venni, ezt bűnvádi úton nem tehetnék”.

Ezek az idézetek örök igazságok, de egyúttal kritikai igazságok minden ellen, ami ma van... És annál lesújtóbb ez a kárhoztatás, mert az esküdtbíráskodás időközben megvalósult és ennek segítségével egészséges közszellem alakulhatott ki, amelynek steril levegője csirájában ölt meg minden titkos társaságot, panamát és hatalmaskodást.

Ezért hirdetem, követelem vissza hét év óta szinte nap-nap után a sajtószabadságot és az esküdszéket, ami egyúttal jelenti mind a többi szabadságjogokat is, mert mellettük már azokat sem lehet és nem is volna érdemes elnyomni.

Hanem mindez most csak a titkos társaságok ellen lenne pillanatnyi segély, mert hogy a polgárvédelem, a tisztességes emberek oltalmazása mellett egyébként hogyan lehetne még az országot is megmenteni, jövőjét biztosítani, hírét, hitelét visszaszerezni és ami nélkül ez nem képzelhető, azt is biztosítani, hogy minden vonalon a tisztességes emberek kerüljenek első sorba, ez külön nagy probléma. Erről már lehetne és kellene pártértekezletet tartani...

1930

A Kossuth-párt zászlóbontása¹⁵²

Az országos függetlenségi Kossuth-párt ma délután két órakeror zászlóbontó nyilvános politikai gyűlést tartott Orosházán a függetlenségi és 48-as kör nagytermében.

A gyűlést dr. Mitlasovszky János főszerkesztő, a párt orosházi elnöke nyitott a meg. Üdvözölte a megjelent országos politikusokat Rupert Rezsőt, a párt országos elnökét Nagy Vincét, a párt ügyvezető elnökét és Buza Barnát, majd felkérte Rupert Rezsőt beszéde megtartására.

Rupert Rezső panaszkodik, hogy nem bízzák a népre a nemzet megmentését, mert politikailag éretlennek tartják. Pedig ez a nép már 1848-ban megmutatta, hogy egyedül csak, ő képes megmenteni a hazát. A hazát megmenteni nemcsak kötelesség, hanem jog is. Akik ezt a jogot megvonják tőlünk, csak szolgálják azt a magyar átkot, amely századokon keresztül átkozott kezekkel intézte az ország sorsát. Az intézők lélekben idegenek voltak még akkor is, ha a nemzet testéből sarjadtak. Ezer éven át mindig idegen érdekek miatt vittek vágóhídra a nemzet fiait, s mégis él a magyar. Micsoda hatalmas erő lehet ebben a nemzetben. Ha csupa Kossuth Lajosok vezették volna, a magyar ma Európa leghatalmasabb népe lenne. Most elpusztult az ország kétharmada, de mégis folytatódik a régi módszer, a régi átok. De eljön a feleszmélés órája, mikor már nem lehet többé Krisztus szent nevével gyűlöltre izgatni, s a haza nevét nem lehet többé cégérül használni. Eljött a pillanat, amikor vissza kell térnünk Kossuthhoz, aki azért volt oly igen nagyon nagy, mert meg akarta engedni a magyar népnek, hogy megmenthesse a hazát.

Ennek első eszköze a parlamentarizmus! Ez az idegen szó a titka mindennek; népképviselőt és felelős kormányzatot jelent. Ezt mondja Kossuth, ki leborult a nemzet nagysága előtt, s ma minden kis cingár, kinek lelke és agya is cingár, azt kívánja a nemzettől, hogy a nemzet boruljon le öelőtte.

Majd az arisztokrácia régi bűneiről, idegennyelvűségéről beszél és azt kívánja hogy azt kívánja, hogy az országnak legyen szabad akarata, s ne legyenek urai, csak vezetői. Olyan vezetőket kíván, mint Kossuth volt, aki nemcsak a népet mentette meg, hanem az intelligenciát is, pedig a népnek minden oka megvolt a gyűlöltre a nemességgel szemben, mely Dózsa György óta sanyargatta és kínoztta őt. Az úri osztálynak ma is csak egy menekvése van; Visszamenekülni a nép közé, hogy az megszeresse és hasznosságáért becsülje. Ehhez azonban csak a tiszta parlamentarizmus útján juthatunk el az általános titkos választójogon keresztül, de még ezzel is

¹⁵² Magyar Távirati Iroda (MTI), Bizalmas értesítések, 1930. április 7. 81–84. szám.

csak úgy, ha a választások sorsát is a nép irányítja. A nép önkormányzati szerveivel lássa el a választás előtti és utáni teendőket. A választások idején a polgárság adja a rendfenntartó polgárőrséget és ez tartsa távol a hivatalos rendfenntartó szerveket: a rendőrséget, csendőrséget és katonaságot, amelyek politikai érintetlenségét fenn kell tartani és nem szabad megengedni, hogy a lakosság ellenzéki pártállású rétegei érdemetlenül gyűlöljék őket.

Majd azt állítja, hogy a gazdasági válságról és a kivezeti utakról még csak beszélni is kár addig, amíg politikai rendszerváltozás be nem következik, mert akiknek ebből a rendszerből hasznuk van, úgyszem hallgatnának ránk. Különb Kossuthtal tart Széchenyivel szemben; sorrendben előbbre valónak tartja a politikai hatalom megszerzését, mint a gazdasági hatalomét, már csak azért is, mert Széchenyi útja hosszabb út. Ennek érdekében mindenkit propagandára szólít fel, a munkásságot is, melyet csodál, hogy nem látja be: hogy az ő számára is csak egyetlen politika van: a kossuthi politika! Százszorosan áll ez a földmunkásságra s kérdi: mi helyesebb: ha agitátorokra hallgat, vagy rájuk, akik őt birtokossá akarják tenni? Milyen boldogság volna, ha mindenkinek meg volna a 8-10 hold földje és nem kellene senki kutyájának lenni, ha dolgozni akar! Ne menjen az ország Krisztust emlegető Wolffok és más idegenek után, hanem fogjunk össze, s akkor nem lesz Bethlen István, sem az uszályhordozói!

A mai kormánynak nincs ellenzéke: Kossuthnak, Deáknak igen jelentős ellenzéke volt. Pedig kik a maiak azokhoz képest! Nem hiszem, hogy a magyar történelemben csak a legkisebb nyomuk is maradna. S mégis azt látjuk, hogy a képviselők milyen odaadó hívei Bethlennek. A titka ennek az, hogy anyagi elhelyezkedésük politikai állásfoglalásuktól függ. Ilyen úton lettek ezek a perc-emberek nagyokká! Olyan politikai atmoszférát kell teremteni, amelyben a pártállás ne jelentsen gazdasági előnyt.

Beszédét azzal végzi, hogy ne restelljük a fáradságot menjünk mindenfelé az Alföldön is, gyúrjuk át a népet a kossuthi eszmékkal, mint ahogy a Dunántúl népe már át van gyúrva, s ha ez a nagyszerű nép mindenütt összefog, hiába lesz a rendőrkard, a csendőrszurony: győzni fogunk, vagy elpusztulunk!

Ezután Buza Barna és Nagy Vince szólalt fel.

1931

Reakció és antiszemitizmus¹⁵³

A „zsidó probléma” vitájának nagy területén nem új keletű kérdés, hogy van-e „zsidó öngyűlölet”, van-e önantiszemitizmus, csak arról van szó, hogy ez a részletprobléma századok óta – úgy látszik – most vált legtudatosabbá a zsidóság belső szellemi, vagy inkább erkölcsi életében. Erős, sőt kíméletlen bírálólat jelentkezik e téren a zsidó önantiszemiták, „vérségárgulók” ellen éppen magának a zsidóságnak köréből. Nem is csak bírálólat, hanem már szinte vádat emel a zsidóság maga ellen, hogy ebben a bűnben-e vagy betegségben? – csakugyan szenved. A vád tehát nem nagyon súlyos, nem nagyon veszedelmes, mert – önvád, önszigorúság, tehát éppen annak bizonyítéka, hogy a zsidóság a maga belső erkölcsi életében egészségesen reagál saját zsidó-mivoltának szégyenlése, magamegtagadása ellen. Egyszerűen: a „gnothi seauton” útja ez, a magamegismeréséé, hogy a saját hibák felismertetvén, azok levethetők legyenek. Ugyanaz, mint a magyar „Én” önbűneinek ócsárlása volt: a „Romlásnak indult hajdan erős” – ódája, vagy Széchenyi és a többi nagymagyarok nagy és szent magyarkáromlása. Hogy a magyar Én végre felébredjen, s magához méltóvá legyen! Sokkal helyesebb és igazibb hazafiság volt, mint ma a magyar „nemzetgyalázási” törvény (1921: III. t.-c.), amely gyakorlatilag végül majdnem odafajult, hogy a magyar Én-nek csak bűneit kárhoyzhatni is anathema alá esik. Tilos a gnothi seauton, tilos tehát a megjobbulás is.

De hát van-e: zsidógyűlölet, önantiszemitizmus, vérségárgulás? Mi az? Bűn-e, betegség-e? Mi a veszedelme? És pedig nemcsak a zsidóságra, hanem másokra is (ez különösen érdekelheti a keresztény embert)! Mi a therápiája?

Igenis van önantiszemitizmus: a zsidó Énnek szégyenlése, kényelmetlennek érzése. Minderwertigkeitsgefühl,¹⁵⁴ de helyesen inkább: „minoritáts-gefühl!”¹⁵⁵ És nincs: „vérségárgulás”, mert a zsidó Én nem vérségi egység, nem fajiság. Vallási kötelékébe ezer felől jöttek más és más fajok, még turániabbak is, mint például a magyarság, faji vonatkozásban érve. Ez ma már gnózis, tehát bizonyításra nem szorul. Ettől is eltekintve, semmi biztosítéka nincs annak, hogy a más fajok közé évszázadokon, sőt évezredekken át elszórt, sokszor, illetve eleinte mindig, kisszámú zsidóság teljes egészében meg tudta volna őrizni beltenyészését, fajtisztaságát. Maradjunk tehát csak ott, hogy a szemitizmus kérdése, így az önantiszemitizmus is, csak a religio s nem a regio kérdése is. Csak annyi, hogy vannak zsidók, akiket religioközi viszonyban. vagyis más vallásúakkal szemben feszélyez zsidó-mivoltuk, de az

¹⁵³ In: *Önantiszemitizmus*. Szerk.: Sass Irén. Fórum Nyomdai Műintézet, Budapest, 1931. 8–26.

¹⁵⁴ Kisebbrendűségi érzés

¹⁵⁵ Kisebbségi érzés

sem hitéleti szempontból, hanem politikai, társadalmi, hivatalnyerési hiúsági vagy egyéb profán célok elérhetése, gátlások elhárítása érdekében s ezért mint mondani szokás – menekülnek a zsidó szolidaritásból: a gettóból. Menekülnek vagy: fölfelé, ez a megvesztegetőbb, vagy lefelé, akik erre predesztinálva születtek. De kevesen vannak! Más „elkárhozottakhoz képest” igen kevesen! A „numerus clausus” százalékat sem igen ütik meg. Mert vegyük más „elkárhozottak” Én-kategóriáinak viszonyait. Ti. minden kisebbség elkárhozott: „minderwertigkeitsgefühlre”, helyesen: „minoritats-gefühlre”. A Balzac-képlet igaz: Púposok többsége rútnek nézne az egyenes testűt. És ez az egyenestestűre nézve szinte elviselhetetlen érzés volna, szívesen lennének tehát ők is púposak, csakhogy – szintén „szépek” legyenek... A restelkedés, illetve kisebbségi alávetettségi helyzet ilyképp nem mindig jelent „minderwertigkeit”-et. De borzasztó súly! Emberi gyarlóságunk válla nehezen bírja el. Így történt, hogy például a Bach-korszakban igen előkelő vér-magyarok serege ajánlkozott szolgálni saját fajtája ellen, hogy ne mondjam: lépten-nyomon denunciózni azt. Nagyobb százalékban, mint ma „rossz zsidók” vannak. A történelem más és más viszonylataiban ezer példát mutat erre: nemzeti, vagy vallási téren például a katolikus-, protestáns, vagy közjogi és társadalomközi viszonylatban a kisebbségek rovására. Vagy mi volt egyéb a magyar monarchisták és a magyar középosztály „ön osztályárulása” 1918-ban és 1919-ben, amikor alázatosan tolongott a köztársaság, később a szocialista majoritás, ti. hatalmi túlsúly, lábai előtt?

Mert sokszor nem is többség a többség, hanem csak: áramlat, uralkodás.

S a tömegember „a végzet” arra ítelt állata, amely minden rendnek malmán húzni fog... „Már ma mentsd fel... És új urat keres holnap magának (Madách)”.

Hiszen a ruha-divatnak is, mert uralkodás, beidegzés, sőt – ha még oly paradoxon is – provideált (!) beidegzés, ha még oly ostoba is, milyen ellenállhatatlan ereje van 100 százalékos többség ellen is. A furcsa, groteszk női kalapból vagy kürtónadrágból még senkinek nincs, szinte az egész emberi nemnek csak régi formájú kalapja, nadrágja és egyebe van. De megjelenik a turfon valamely divat-díva vagy divat-király fején vagy lábszárán az új, a groteszk, holnap már milliók törtetnek lihegve utána. A welsi [sic!] herceg véletlenül nyitva felejtí mellénye alsó gombját, így jelenik meg a gyepen, holnap már nem is gentleman, aki ugyanezt nem teszi.

A zsidó vallás is elég „régí divat”, persze inkább elnyomott, nem uralkodó kisebbség ahhoz, hogy divat-ereje legyen. Mert sokszor, sokaknál, csak ez a primitív ösztön az önantiszemitizmus etimológiája. Hiszen, ha csak hiúsági megfutamodás a „gettó”-ból az, amiről szó van, például, hogy az egyébként, már arrivált zsidó (ügyvéd, orvos, mérnök, úri birtokos) eljárhasson a kaszinóba, a főszolgabíróék estélyére vagy magánál láthassa a falu előkelőit, esetleg címet, kitüntetésekét nyerhessen el, nem más ez, mint primitív divatkérdés.

Hogy a zsidó orvos hatósági orvossá lehessen, a zsidó tudós egyetemi profeszszorrá, a zsidó politikus bevett párttaggá, majd képviselővé, főrenddé, a zsidó ifjú tanulhasson, amennyiben „gettó”-elhagyással jár: hiúsági, osztályemelkedési és anyagiás kérdés. De csak akkor, ha mindezt önantiszemitizmus árán éri el valaki, mert hiszen nem egy zsidó lelkiismereti konfliktusát oldotta vagy oldhatja meg a zsidószolidaritásból való kilépéssel vagy arriválása közben is és azután is önérzetes zsidó marad (Vázsonyi, Sándor Pál). De aki arriválása alatt vagy után is ott és úgy lesz valamivé, hogy például támogat politikai irányzatokat, illetve hatalmi rendszereket, amelyek intézményesen üldözik a zsidó Én-t (numerus clausus, földreform a zsidó birtokosok, felekezeti protekciónizmus a zsidó kereskedők és iparosok ellen stb., stb.) az nehezen ítéltető másnak, mint önantiszemitának, a zsidó önérzet hitehagyottjának, habár közben mellét veri is és hangosan szavalja, mennyire zsidó. Ezek azok, akik ellen jogosan feltámadhat a hű zsidóság haragja és megvetése, hogy alkalmat adván a kisebbségeket mindig veszélyeztető általánosításra, soha vége ne legyen annak a circulus vitiosusnak, szuggesztív ráhatásnak, amely a zsidóság, mint kollektívum, hitványságának bizonyítékául, bármily igazságtalanul, de mindig szívesen rámutat az ilyen példára: Íme a zsidó!

Csakugyan mi keresztények, ha jó keresztényeknek valljuk magunkat vagy csak éppen keresztényeknek is, elképzelhetetlenek tartunk olyan hitványságot, hogy valamely hatalmi rendszer hívévé, kiszolgálója legyünk, amely felekezeti üldözésünket, alábbvalóságunkat, vele kapcsolatban nemzeti és állampolgári Énünk capitis deminutio-ját csak proklamálja is, nemhogy megvalósítja, mint – hogy a mai magyar példával éljek – ezt a Bethlen-rendszer tette.

Úgy hiszem, hogy maga a zsidóság is ezt az önantiszemitizmust tartja hitéletileg, erkölcsileg és gyakorlatilag is a legfertőzöttebbnek, a legszégényletesebbnek, a legveszedelmesebbnek és nem hajlandó az ad usum Delfini mindig kéznél levő ürügy-filozófiáját, hogy „belülről” könnyebb segíteni, mentségül elfogadni. Hiába is fogadná el, mert az ilyen önantiszemitizmust elsősorban a keresztény közhangulat sem bocsátja meg. Éppúgy nem, mint azoknál, akik nyereségvágyból lesznek: önantiszemitákká. Sohasem a megalkuvók, hanem a héroszok, a mártírok váltanak meg! Amazok csak prolongálják a végső felszabadulást, a zsidóság arriválását a kultúra, civilizáció, nemzeti és állampolgári, valamint társadalmi Én-nek, tehát az osztályelhelyezkedésnek és érvényesülési lehetőségeknek is abba a régiójába, ahol a felekezetiesség többé már nem differenciál. Tapasztalhatta hazánkban is a zsidóság, hogy ha erőt, önérzetet mutatott, visszatorpantak tőle az üldözésére induló áramlatok és azoknak haszonbérloői. Bizony mondom, nem kis részben a keresztények tudatos vagy tudatalatti averziója, a divaterő, hanem a haszon-önantiszemiták, az ezek hitványságától vont általánosítás a táplálója az antiszemitizmusnak és hátráltatója a civilizáció oly fokú megérésének, amelynek már nincs érzéke profán területeken is

különböztetni a zsidó Én és a többi Én között. Mert hiszen az egész antiszemitizmusban az a leglogikátlanabb, hogy amíg az antiszemita is természetesnek, sőt szépnek tartja, sokszor irigylit, hogy a zsidó a maga felekezetében zsidó, sőt jó zsidó, ezt rögtön rossz néven veszi, ha zsidó vallású embertársával, polgártársával vagy osztály-, illetve elvtársával a maga azonos nemzeti, társadalmi, politikai, polgári, osztálybeli Én-jében, szóval, mint profán Én-nel találkozik. Más terület a pusztán gyakorlati, a demagóg antiszemitizmus, amely már csak a bűnözők mozgalma, akiknek ez a négy betű: „zsidó”! – csak interjectio, alacsony materiális irigység jelszava, amellyel a zsidó zsebek, Wertheim szekrények, aranyórák, vagy kereseti pozíciók elleni rohamra könnyebb eséllyel indulhatnak. Ezeken bizonyosan győzni fog mihamarabb a civilizáció. Az ön-antiszemiták antiszemitizmusa ellen nehezebben.

Az idők eljövetele bizony az önantiszemitákon is múlik. És pedig nemcsak a profit-önantiszemitákon. Ezeket én nem is számítanám az önantiszemiták közé. Egyszerűen és tudatosan hitványak, vagy ha becsületesek, lélekben sohasem voltak vagy többé nem zsidók. Az ilyenek azonban azután nem is jönnek: ünnepi alkalmakkor émelygő vallási cikkeket írni felekezeti lapokba. Abból a szempontból tehát, hogy zsidó hitűek és szolidaritásuk számon kéressék, elvesztek a zsidó Én-közösség illetékessége szempontjából, tehát ügyük nem is lehet többé zsidóprobléma, zsidó szégyen.

Önantiszemitizmusnak én inkább a zsidó mivoltnak szégyenlős titkolását, elkenődését, a zsidó Én-től külső formában való menekülését tartom olyan esetekben, amikor a zsidó a maga körében még jó zsidó, az is akar maradni, de a profán Én területén, inkább csak tudat alatt, alibit hajszol sokszor ártatlan, gyermekes reflexként. Kisebbségi érzésből engedményeket tesz a többségi hangulatnak (lelki divat, a divat minden lenyűgöző erejével.) Amikor például: zsidóviccekkel gúnyolja önmagát; de hiszen ez már szinte kedves, nem is egyéni ügy, hanem kollektív gettó-konvenció, sokszor inkább rokonszenvet keltő, igaz, különös, mert keresztény vagy profán területen: a magyar, a francia, a német stb. nem gúnyolja önmagát, hanem gúnyolja a másikat, a zsidót, a magyar a svábot, a francia az amerikai, a német a magyart stb., stb. de ez a zsidó önhumor mégis nagyon ártatlan dolog. Vallásos vidéki urak szívesen utánozzák a magyar gentry-t (monoklit, pepita-bricseszt, zergetollas kalapot hordanak, raccsolnak, béreseikkel huszárosán bánnak, krajzleros hitsorsosukat le-Mózsizzák, szidják a galiciánereket, a parasztot leparasztazzák, szerencsére igen kevesen vannak). Egyesek nagyon kihangsúlyozott nemes-nevekre magyarosítják nevüket, hogy zsidóságukat elfeledjék, és szívesen túrik hallgatóg, hogy őket ehhez vagy amahoz az ősi keresztény családhoz számítsák. A reakcióhoz való csatlakozás is önantiszemitizmus. Itt az a hiba, hogy zsidó vallású polgártársainknak ellenkezőleg éppen és egyedül csak polgári rendhez való tartozásukat kellene inkább büszkén vállalniuk, mert kisebbségi helyzetükből való teljes

felszabadulásukat csak polgári rend megvalósulása és az ahhoz tartozás: a szélsőség – és kiváltság mentesség, valamint az igazság, szabadság és egyenlőség politikai és hatalmi rendszere (Clemenceau) jelenthetné. Mint Franciaországban s a többi demokratikus országokban már jelenti. Elég sajnoson láttuk azonban a múltban és látjuk a jelenben is azt az önantiszemitizmust, hogy független zsidó polgártársaink is csak egy-egy semmi kis főispáni kézfogásért vagy látogatásért, egyéb kegyes vállveregetésekért feladták és feladják választásuk alkalmával lelkiismereti, sőt ösztönösen kötelező meggyőződésüket és mennek harcba polgári rend uralmi törekvései, tehát önmaguk ellen. Még pénzelik is a reakciót. Ez annál kirívóbb, mert hazafias zsidó tradíciókat is feláldoznak, hiszen a magyar polgárosodás kezdetén ott voltak a zsidók, együtt csinálták a történelmet a keresztény magyar nagyokkal.

Ezernyi más megnyilatkozása is van az önantiszemitizmusnak. Az is az volt, amikor az amerikai rabbi; Horovitz,¹⁵⁶ itt járt 1919-ben. Ide küldték nemzetközi megbízatásban, hogy megnézze, mi történik – Siófokon. Jelentette, hogy hajuk szála sem görbül a zsidóknak, sőt nobilis gyengédséggel bánnak velük. Gyávaság volt, oberhohemség, naiv lekenyerezési taktika, haszon nélkül. De önantiszemitizmus volt az is, amikor éppen zsidó-reprezentánsok tiltakoztak a Népszövetségnél, amely az itteni zsidóüldözések miatt erkölcsi lépésre készült, hogy – „magyar belügybe ne avatkozzék”. Mi keresztények nagyon csodálkoztunk azon, mert nem értettük, hogy az antiszemitizmus miért magyar belügy és egyáltalában miért magyarügy, még inkább, miért kell valakit megakadályozni abban, hogy csak egyetlen ártatlan zsidó embertársunknak ember – vagy életjogát megvédelmezze. Nem értettük ezt, mert viszont nagyon megértettük és megtapsoltuk, amikor valamikor a külhatalmak Törökországban beavatkoztak örmény-kereszténytestvéreink üldözése ellen és tapsoltunk volna akkor is, ha a mexikói katolikus-üldözéseket megállítják. Az emberjogok, a vallásszabadság és általában a civilizáció nem egy ország kincse és pusztításuk elharapódzása nemcsak az illető ország biztonságát érinti. Mindig a szomszédház is meggyúladhat. Egyáltalában nem szereti az ember, ha valaki pápább a pápánál. Aminthogy az is kiabáló és kissé ízléstelen önantiszemitizmus, ha – mint a magyar zsidó-sajtó néha megteszi – antiszemita államférfiak vagy egyéb antiszemita-vezérek ünnepi nyilatkozataival vagy egyéb szózataival ékesíti fel ünnepi vagy akár nem ünnepi számaikat is. Még imádságot is kár, hogy nem mondat értük. Arról ne is beszéljünk, hogy a zsidó közjogi és vagyoni arisztokrácia majdnem egészében külön úton jár és bizonyos, hogy Zadravetz püspökhöz közelebb áll osztály- és politikai helyzetében, mint az egyszerű Kohnokhoz. Valami úri eleganciának fogta fel, hogy még a numerus clausus politikája ellen sem állt sorompóba.

¹⁵⁶ Horovitz Náthán amerikai ezredes.

Sőt voltak, akik még a rossz időben is együtt estélyeztek notórius antiszemita hatalmasokkal. Nehogy észrevegyék, hogy ők is zsidók, önantiszemitizmus. Öngyűlölet.

Önérzet! Önérzet! És önérzet! Ez a thérapia.

Látszatra önantiszemitizmus természetesen az is, amit a kikeresztelkedett zsidók művelnek, hogy új vallási Én-jükben nagyobb, sőt sokszor türelmetlenebb keresztényeknek akarnak látszani, mint a nem-neofiták. Nemzeti és társadalmi Én-jükben pedig túltesznek minden sújtáson és reakción. De ez már nem zsidó probléma, csak annyiban, hogy visszahat a „gettó” ellen.

De mit fájhat mindez a magamfajta keresztény embernek, akinek a zsidósággal is csak keresztény szempontból van kapcsolat, mert ha üldözése ellen feltámadtam is, csak a keresztényszeretet kötelességét teljesítettem vele szemben, sőt talán csak jóleső kedvtelést és azonfelül csak a felekezeti különbségeket semmiben nem ismerő humanizmus nem választ el tőle. Igaz, hogy ez a „nem” mindennél erősebb kapocs, amelyet azonban itt feszegetni talán fölösleges volna, mert a végén nem volna mit beszélni arról a differenciálódásról, ami az emberi világrendben egyebek közt vallási nüánszok folytán is végbement és ma is adottság. Egyébként humanista szempontból – azt hiszem – az istenség eszményének és létének csillagokon túl eső távolságából s már a Föld és Embere abszolút perspektívájának messzeségéből vagy a földben lent másfél méternyire „örök” közelségből egyképpen csak nüánsz: úgy a San Pietro, mint Salamon temploma, a debreceni Nagytemplom, a londoni Szent Pál Katedrális, az Aja Sophia, vagy az ankori brahma-templom. Minden, ami isteni, csak szent, szép, jó, igaz, szelíd, irgalmas és boldogító lehet, szóval: humanizmus. Tessék akkor a vallásüldözéseket, felekezeti gyűlölködést megérteni! Isten nevében...

De mindegy, vallásüldözés van! Elsősorban van antiszemitizmus, sőt alig szenved felekezet vallásáért többet, mint a zsidóság. Érthető, hogy van soraiban, aki az üldözés terhét, kényelmetlenségét, sokszor mártíriumát, nem bírja el. Menekül tehát a „gettó”-ból. Hacsak valami komoly oka van! Ezek gyengesége megbocsátható. Éppen a vallásosságból folyó vértanúságot ne követeljük. De az önantiszemiták nem is ezek, hanem az – öngyűlölet önkéntesei. Ezek veszedelmesek, ezek fájnak a keresztényeknek is.

Az önantiszemiták u.i. alibi-keresésük közben veszedelmes miliciájává válnak káros mozgalomnak profán-területen is, hiszen éppen profán dolgokban keresik az alibit, mert egyébként lelkükben, sőt a „gettóban”, tehát ahol nem látják mások, zsidók maradnak és akarnak maradni, bár sokszor csak daczból vagy hiúságból. Resztelkednek a más felekezetbe való „átigazoláson” átmenni, külsőségeivel dolgukat közhírré tenni. De aztután künn az életben mindenütt ott vannak, ahol nem látszanak zsidóknak. Bizonyos, hogy nem sokan vannak. És azt is hangsúlyozom itt újra, hogy amit tesznek, nem sajátágos zsidóvonás, hanem minden kisebbség betegsége.

De ha kevesen vannak is, viszont jelentékenyek. Egyáltalában a zsidóság nagy kulturális, sajtó – és jelentékeny vagyon erejénél fogva nevezetes tényező. Lelki emelkedettségben, finomságban, nemes úriságban, önzetlenségben, tisztességben, ideálok tiszteletében is az egyéniségek gazdag, irigylendő sorozatát tárja fel, összességében pedig a szelídséget, jóakaratot, türelmességet, munkát, a tudományos és üzleti életben a megbízhatóságot, szorgalmat, a kultúra után való vágyat és az érte való áldozatkészséget jelenti, valamint a hálát, százszoros viszonzását, ha vele csak a legkevésbé is jól bánnak. Sok üldöztetése közben élethős a „gettó” népe. Ne gúnyolják, ne ócsárolják, ne rúgják, ne üldözzék őket, a haza iránt is hálások, ingüket is odaadják, honalapítókkal is versenyre kelnek. De ha tilos nekik a hazát csak szeretni is! Nemhogy még kérhessenek is tőle valamit! Miért hangoskodjanak hát, ha százszor lelkükben hordják is a hazát és boldog büszkeséggel vallják is magukénak a magyar múltat és közösséget, amelyet ők jobb időkben a Kossuthok és Deákok derűs, napsugaras, szelíd, jóságos, emberséges országának ismertek meg. Nem ezekről van itt szó. Csak a kis percentről, amely alibire elmegy: felfelé, a reakciót szolgálni, hogy a keresztény-tömegek a zsidóságot azután miattuk reakciónak kiálthassák ki és ezért gyűlöljék meg és a másik rész elmegy: lefelé, hogy ebből megint az az általánosítás legyen, hogy a zsidóság szélsőséges. Ilyképp az önantisemitizmus voltaképpen újabb olaj a tűzre. Mindig állásfoglalás a demokrácia ellen is. Magam leginkább a lefelé-hatolást tartom sajnálatosnak és károsnak. Nem értem meg különösen azokat a nem csekély számban levő zsidó intellektueket, akik – ügyvédek, orvosok, mérnökök, tisztviselők, önálló iparosok, kereskedők – osztályhelyzetüknél fogva a polgári rendbe tartoznának, mégis a szocializmus felé gravitálnak, milíciájává szegődnek, holott éppen képzettségüknél fogva tudják, hogy mint végső és egész politikai megoldás: nincs szocializmus, hanem csak van szociológia, amely a proletár uralmi rend agitátorainak primitív elképzelésén túl a valódi tudomány finom műszereivel keresi s ha megtalálható, egyedül tudja megtalálni azt a végső rendet, amely az arányos egyenlőség és földi eszközök határain belül mindenkinek minél nagyobb boldogságát jelenti az állam, talán a világ és társadalom egész területén. A szocializmus is, mint tudomány, csak része ennek a nagy szellemrendszernek, de persze azért magában is oly nagy és magas tudomány, hogy legkevésbé való azok kezébe, akik mint gyakorlati agitátorok, megfelelő szellemi és lelki felkészültség nélkül élnek belőle, hogy végül malom alatti politikává lapuljon vagy mandátumszerzések reklámcégérevé hangosodjék. Mert ahol tudomány lett belőle, mint tudomány volt a Marxok kezében is és ma szociologikus szükségből kell, hogy tudomány legyen a polgári politikusok kezében is, ott gyakorlati érvényesülésében lényegileg visszahúzódott szociálpolitikailag hangsúlyozott demokráciává (Anglia, Németország, Franciaország stb., stb.). Ahol nem tudósok valósították meg: ott vér, könny és a proletárságnak is csak szenvedése lett belőle, s ma

már lassú visszaballagás a demokrácia, vagyis: a szélsőségmentesség, a harmónia, milliányi érdekek egyetlen lehetséges kompromisszuma felé. Szélsőségmentesség! Ezért hangsúlyoztam, hogy a zsidóságnak szinte egyetlen okos, józan, biztos gyűjtőhelye a polgári rend, amelyet ne hagyjon el, mert nem lesz többé, aki védelmezze. Igenis, a lefelé-hatolás is önantiszemitizmus és annál inkább az, mert nemzeti, érzelmi szempontból sem okos és akinek osztályhelyzete mást diktál, azok részéről etimológiailag sem motivált, hanem csak gyermekes dac... Abból származik, hogy a zsidóságot az uralkodó rendszer méltatlanul kitagadta még a nemzeti érzés közöségéből is. Éppen az intellektuelek tehát büszkeségből az absztrakciók „tudományos” területére menekültek át, s mintha lenéznék a történelmi konkrétumokat: a Széchenyi-, Kossuth-, Deák-korszak alkotásaiban és szellemében adott demokratikus megoldást, expanziót, visszavívandó vívmányokat, egyáltalában majd kétszáz évre kiszámított jövőt, nekik a szocializmus kell, amely nem hangoztat ideológiát, sem nemzetit, sem sok egyebet, igaz, hogy vallásit sem túl hangosan. Hiszen jó, ha a magyar polgárság követte volna el ellenük a kitagadást! De a felülről diktált reakció tette, az az egy-két száz polgári rendű törvényhozó is csak az ő kinevezett testülete volt és, hogy lehetett, nem kis részben a zsidóság bűne. De a magyar parasztot, a keresztény kisiparos, kiskereskedő és felvilágosodott lateiner-tömegeket nem volna bölcs dolog itt hagyni... Egyáltalában hol van még a magyar szocialista pártpolitika színvonala attól, hogy intellektuelek tábora legyen? Csak menedékhely lehet, albérleti bánásmóddal. Legalább hát addig várjuk, amíg a demokráciával elkészülünk, hiszen ez is óriási lépés lesz, s majd akkor meglátjuk, hogy annak fejlődési fokozata-e a szocialisztikus rendszer. Addig is megvizsgálódhatunk azzal, hogy demokratikus államokat és társadalmakat már láttunk, amelyek a munkásosztályt is jól kiszolgálták és kiszolgálják, de szovjet-rendszert, amely az individuális kielégülést szinte kizárja, a kollektívumot pedig vasfegyelembé töri, még ilyent nem láttunk s nehezen is képzelhető el. Persze, ha a demokráciát nagykapitalizmusnak képzeljük el, akkor a szovjetistáknak van igazuk.

Semmi esetre sem organikus, mélyből feltörő ez az önantiszemitizmus, nem is nagyméretű, csak éppen van és annak illusztrálására hoztam fel, hogy önantiszemitizmus hogyan válhatik nemcsak zsidó vallási, hanem profán problémává is, amelyet meglátni mégis jó, mert – mint látjuk – represszív érzéseket kelthet extra muros is. Bizony fájna, ha a zsidóság itt hagyna bennünket magunkra: a nagy felszabadítók, a Kossuthok, Deákok útján. Miért is tenné? Minden büszkeséggel és joggal járhat ezen az úton, mert apái is nemcsak ezen jártak, hanem cselekedtek is. Hogy különben van érzéke a zsidó intellektueleknek a speciális magyar romantika iránt, mi sem igazolja jobban, mint kitörő örömük és büszkeségük, amikor Vass miniszter: újságíró-rendnek (fából vaskarika) titulálta őket.

Hogy a zsidó művelt osztály nem vállal nem vallási, hanem csak fizikai szolidaritást az egészen alacsony hitsorsos réteggel, hanem sokszor nagyon is tartja az esztétikai abstandot, – hogy különösen a jó zsidók százszor szigorúbbak a zsidó hitestvér bűnével szemben, mint az idegenek (mit veszélyeztetni őket!) vagy ellenkező végtelként túlmagasztalják övéik érdemeit, például túlbecsülik politikusaik értékét stb, mindez aligha jelensége az önantiszemitizmusnak, legfeljebb antiszemitizmus forrása lehet.

Ha majd öntudatra ébred ez a nép, persze külön népnek csak mint vallási népet értem, felismeri saját érdekét, leveti kisebbségi érzésének nyűgét, elnövi egynemely exkluzív érintkezésben sajátosságát, amely a művelt osztálynál már nem észlelhető és önérzettel, büszkén éli zsidó hitét, ugyanolyan büszkén, de itt már nem exkluzíván vallási barikádon ülve, mert ez már nem egyház és nem „gettó”, nemzeti és társadalmi Én-jét is, amelyhez joga és érdeme van, s amelyre az ország is rászorul: nem lesz szüksége önantiszemitizmussal kendőznie magát. Igen, az önantiszemitizmusban nagy része van annak, hogy a nagy egész nem viselkedik magához méltóan, nem jelenik meg elég erőteljesen, nem teszi tehát magára büszkévé az egyest. így azután az könnyen eltéved, s hemmungját önantiszemitizmussal védi ki.

Dr. Rupert Rezső programbeszéde

Szentes, 1931. június 15.¹⁵⁷

Tisztelt Polgártársaim!

Régóta sietek Szentes felé, bocsássanak meg, hogy kissé már tört hanggal csak most érkeztem meg. Az egységspárti mandátum-hadjárat ellen más fronton voltam harcban Dunántúlról, a Bakony aljáról; Devecserből, Ugodból jövök, ahol a rengeteg sok kis faluban nehezebb a szegény nép ellenállása, mint itt, az Önök szép, nagy, büszke városában, ahol sok-sok ezren élnek együtt, nem meri önöket támadni, fenyegetni az a sok kiskirály, aki – jegyző, csendőr, uradalmi ispán és ki tudná még felsorolni, ki és hány – ilyenkor minden hatalmát lelketlenül rázúdítja a választóra. Nem lehet Önöknek arról fogalma, hogy mi megy ilyenkor végbe a kis falvakban. Oda kellett tehát sietnem előbb: bátorítani őket a harcra az ellen a hatalom ellen, amely érdemekkel kérkedik, szabadon választatni még sem mer. Nem hát, mert az a 10 év csak visszahanyatlás, amióta itt vannak s most azt, hogy a hanyatlás mégis érdem, erőszakos, nyílt szavazásos választásokkal kell újra fejünkbe verni, mint azt is, hogy az optánsok ügyének elintézése úgy külföldön, mint belföldön előbbre való

¹⁵⁷ *Alföldi Ujság*, 1931. június 21. 9.

volt, mint saját hadi károsultjaink: a rokkantak, árvák, özvegyek, hadi-kölcsönösök és a többiek ügyének kielégítőbb rendezése.

Folyik tehát a háború és majd lesz diadalordítás, hogy: „győztünk, a nép bizalma miénk!” – pedig csak tehetetlen holtteste az övék, a temetői csend az övék, mert nem élet az, amelyben egy szegény, testében-lelkében elsanyargatott, adóktól túlterhelt, szabadságában megrövidített népnek még éljent kell kiáltania, ha előtte egy hivatalos jelölt megjelenik. Kétségbeesetten látom, hogy katasztrófák végzete felé ragad bennünket ez a rendszer, az erdélyi politika, amelyet gyenge lelkű vezetőosztályunk mégis támogat, mint mondotta Prohászka Ottokár is néhány év előtt: *„Vezetőosztályunknak nagy része van abban, hogy népünk ilyen nyomorba jutott!”*

Szentes város nagy piac-terén ott van felírva Kossuth Lajos szobrának talapzatán: „Eljöttem megkérdezni a magyar nemzettől: meg akar-e halni rabszolga módra, gyalázatosan, vagy élni akar-e szabadon és dicsőségesen!”

1848. szeptember 26-án kérdezte ezt Kossuth Lajos ott, ahol ma szobra áll. És nekünk ezt újra kérdeznünk kell ma és hol kérdezhetnénk jogosabban, igazabban, mint Szentes városában, a Kossuth-hagyományok megszentelt földjén? Ott kellett volna megkérdeznünk, ahol Kossuth Lajos kérdezte, de lássák, ott csak Gömbös miniszter úr és a hivatalos jelölt úr beszélhetett, nekünk pedig ide kell szorulnunk a Tyúkipiactérre...

Még szomorúbb, hogy Gömbös Gyula ott, a Kossuth-szobor tövében éppen azt fejtegette tegnap, hogy 1848 ma már csak történelmi dátum. Nagyon téved a miniszter úr! Mert kérdezem: nem jogosan hangzik-e ma is a kérdés: Meg akarunk-e halni rabszolga módra, vagy élni akarunk-e szabadon, dicsőségesen? Hol van szabadságunk? Hol van jólétünk? Hol van a sajtószabadság, gyülekezési, egyesülési jog, esküdtszék, hol van a parlamentarizmus, hol van sok minden egyéb az 1848-iki vívmányokból? Mindez úgy-e nincs meg, vagy a hatalom kegyétől függ, és ezt szenvedjük meg gazdasági életünkben is, hiszen Kossuth tanítása mint csak szabad nép – gazdagodhatunk, amelynek szabad szabadon termelni, versenyezni és arról is dönteni, hogy mit akar odaadni közterhekre és mire fordíttassék vére és verejtéke.

Hol vagyunk ma attól, hogy a hatalmasok leboruljanak a nemzet nagysága előtt, amikor a nemzetet kényszerítik térdre? Nézzék meg ezt a mostani választási harcot! Gömbös Gyula tegnap itt azt hirdette, „Önérzetes nép kell, hogy harcoljon az igazságért!” De micsoda önérzet az, amely túrni kénytelen a hivatalos jelöltek? Túrnie kell különösen faluban, hogy még azért is felelősségre vonjanak embereket, miért hordozzák az ellenzéki jelölt ajánlási íveit. Behatolnak magánlakásukba is, megtudni, mit beszélt ott az ellenzéki jelölt. Aratókat, munkásokat fenyegetnek meg, vitézeket idézgetnek raporra s másokat is szóra állítanak, hogy miért ellenzékiek. Micsoda önérzet az, hogy az egész hivatalos apparátus a főispántól lefelé mind a hatalompárt mellett érvényesíti minden erejét, pedig mindnyájan fizetjük őket,

kötelességük lenne bennünket éppúgy támogatni. Nem, nekik a Kossuth-téren szabad gyűlésezni, nekünk csak a Tyúkpiactéren! Övék a vasárnap, miénk a hétköznap! Csudák-csudája, hogy mégis ennyi nép és lelkes nép gyűl össze gyűléseinken ilyen nagy dologidőben is.

Azt is mondta Gömbös Gyula tegnap itt, mivel vásári komédiának, etetésnek-itatásnak és mivel a mindenáron való ellenzékieskedésnek értelme nincsen, mert ma mindnyájunknak együtt kell haladnunk. Köszönöm neki, hogy a vásári komédiáról és az etetésről-itatásról elmondotta helyettem azt, amit mondani akartam. Itt csak azt kell kérdezni: kinek van pénze vásárra, komédiára, etetésre-itatásra, nekünk-e, vagy a hivatalos jelöltnek? De bocsánat, hogy én mindig csak a miniszter úrral, a hivatalos jelölt honvédelmi államtitkár úr princípálisával foglalkozom. Sajnálom, nem tehetek mást; mert én az ő tiszteletreméltó személyét nem ismerem, sem oroslánkörme nyomait még nem láttam a közélet munkájában. Sőt mint ügyvédi hírességet sem ismerem, pedig mi ügyvédek ilyesmiről tudunk, ha egy-egy jeles ügyvéd akar falun rejtőzködni is. Ezért tehát csak Gömbös Gyulának, a princípális úrnak, aki eljött ide a hivatalos jelölt urat „támogatni”, üzenem, hogy mi nem vagyunk mindenáron ellenzékiek, hanem mindenáron hazafiak vagyunk, akik nem nézhetjük közönnyel a haza romlását, a közéletnek azt az eldurvulását, önkényféfajulását, amelyről immár kétségtelen, úgy fél a népakarat tiszta megnyilatkozásától, azért azt lehetőleg nem engedi meg. Pedig tiszta választás nélkül nincsen felelős kormányzat, nincsen parlament, hanem – mint Kossuth Lajos mondotta – „van csak pajtások (szerinte cimborák) gyülekezete, amelyben pajtások számoltatnak meg pajtásokat.” Könnyű belátni, mi származhatik ebből a népre.

De elviseljük mi a mindenáron való ellenzékieskedés vádját is, van elég, amit ellenezni kell és azt is gondoljuk, hogy mégis csak szebb dolog a mindenáron való ellenzékieskedés, mint a mindenáron való kormánypártioskodás, mert amaz bizonyosan önzetlen szolgálata a nemzetnek, amíg emerről ez legalább is kétséges. És a mindenáron való kormánypártioskodás azzal a veszéllyel is jár, hogy az ember olyasmibe is beleesik, mint a miniszter úr is beleesett, hogy a szerinte kárhoztatandó Károlyi-rezsimnek zágrábi katonai attaséja lett. Amitől a magamfajta embert az ellenzékieskedés megóvta. Most is szívesen vallom a jövőre nézve is, hogy a Bethlen rezsimnek túrheterlen ellenzéke vagyok, ami pár év múlva – félek tőle – igen nagy dicsőség lesz.

De én úgy hiszem, hogy se ellenzéki, se egyéb, hanem becsületes, önérzetes és öntudatos magyar vagyok és a Kossuth-politika fanatikusa és ennél fogva ellenfele mindenkinek, aki más úton jár, mert bizonyos, hogy rossz úton jár. Vagyok a szabadságjogok, emberjogok, az igaz parlamentarizmus híve, vagyok az, aki előtt szent a nemzet vére, lelke és vagyona és ezért nem tudom nézni, hogy amikor államunknak – Smith Jeremiás amerikai ántántbiztos számítása szerint – meg kellene élni

kb. 800 millió pengőből, amennyi a mi időnkben volt a kiadás, ma már kb. 1400 millió pengő az adóteher. Elsősorban ezt és nem a világválságot érzi meg mezőgazdasági válságunk. Íme, ennyibe kerül az országnak, hogy 1926-ban a szegény nép, persze kénytelenségből, úgy választott, ahogyan választott.

És ebből a szörnyű helyzetből, mint a miniszterelnök úr tegnap mondott debreceni beszédéből látom, nincsen kigázolás, hiszen bejelenti és ez elég férfias tőle, hogy az adóteher csökkentéséről nem lehet szó. És akkor Gömbös Gyula szerint még se legyen ellenzék, mert nincs neki értelme.

Egyáltalában szomorú, sivár, ami a miniszterelnök debreceni beszédéből elénk tárul. Minden marad a régiben! Szerinte most már csak nemzetközi eszközök segítenek rajtunk. Mert egyébként minden tudománya és biztatása csak az, hogy Ausztriával és Olaszországgal egy évre regionális szerződést kötöttünk, amely szerint majd ezek az országok bizonyos mennyiségű mezőgazdasági terményeinket világpiaci ár fölött átveszik... Egyáltalában gyanús az a „bizonyos mennyiség” és még gyanúsabb, hogy a miniszterelnök úr a világpiaci árak ellen akar hadat viselni. Marad tehát csak az az egyetlen, amit a gazdasági élet tudomásából tud, hogy 6 pengő lesz a boletta... Drágítják tehát az életet tovább anélkül, hogy abból a mezőgazdák tömegeire valami áldás háromolhatnék.

Reménytelen és programtalan tehát az egész jövődők! Hanyatlások sorozata az elmúlt tíz év! Mégis ideállnak, dicsekednek s maguknak követelik az országot ellenzék nélkül! Most már csak egyetlen kapaszkodójuk, hogy ám a 10 év alatt a konszolidációt előre vittek. Ebben is tévednek, mert ebben magamnak is több részem volt, mint az egész Bethlen-rezsimnek, amelynek most olyan számban jelentkező sok államférfiát és hadi nagyságot nem láttam ott magom mellett, amikor az 1919, 1920, 1921-es rémségek ellen küzdöttem, hogy a világ ellenszenvét elhárítsam a szegény kis, vérben vergődő ország feje fölé. Most mégis, veszélyek multán jelentkezik a sok politikai Napóleon, de csak olyan Lelenc-Napóleonok, mert hiszen az okkor oly veszélyes politikai hadszíntér ágyán kívül született meg. Akkoriban még mm voltak bölcsek, nem igen fájt a legtöbbszörük feje a konszolidációért. Azóta pedig csak egy érdemük van, hogy rengeteget építkeztek, de alighanem ebben is az egyetlen érdem a szegény adózó népé, akinek neve helyett a magukét írják rá az idejükben keletkezett monumentumokra.

Egész tévedésük abból ered, hogy magukat tartják nagyoknak, nem a népet! Pedig a politikában és a harcterén nincs nagyember, csak nagy népek vannak, amelyek millióknak véréből és vagyonából születnek a dicsőséges győzelmek. Ezért van, hogy például Franciaországban Poincare, Clemenceau, Joffre és Fosch csak annyi jutalmat kaptak, hogy felírták róluk a kis francia községházak falaira, „Megtették kötelességüket Franciaország iránt!” Még Napoleon sem tartotta magát Napóleonnak, hanem bukása után azt írta: „azt hiszik majd rólam a történetírók

és haditudósok, hogy mindazt magam csináltam, amit tettem, pedig csinálta a francia nép hazaszeretete, s bukásom magyarázata éppen az, hogy egy idő után túlfeszítettem népem testi és lelki teherhordó képességét!”

Igen, egy ország védképessége elsősorban nem hadseregében, hanem népe jó szellemében van. De hogyan legyen meg ez a jó szellem, ha azt látjuk, hogy akik a háborúban oly nagy áldozatot hoztak: mint a hadirokkantak, az elesettek árvái, özvegyei, a hadikölcsönösök és a többi, azok iránt az állam hálátlan maradt? Pedig de juthatott volna nekik is az optánspénzből és főleg a rengeteg költségvetési túlterhelésből, ha egyéb haszontalan kiadásokat megtakarítunk.

Most ezután odajutottunk, hogy a miniszterelnök szerint legfőbb segítségünket nemzetközi úton kell keresnünk. De hogyan keressük, ha itt nincs szabad nép, hanem csak Bethlen-ország, csak reakció, nyílt szavazásos mandátum-hadjárat. Néznek-e, nézhetnek-e erre oly rokonszenvvel a szabad, nagy népek, munkás, ipari Magyarország volna, szabad, független!

Belső életünkre is ráfekszik szolgáságunk átka. A kormányzat és a parlamenti többség nem fél a néptől, ezért sok mindent megenged magának. Politikusok és rokonságuk hada lepi el a közigazgatási élet területeit, megszállják a bankokat, vállalatokat. Sokba kerülnek. Egyik oka ez annak, hogy magas a kamatláb és magas az árucikkek ára. Protekcionizmus terpeszkedik végig gazdasági életünkön. Vámpolitikánk is azután ehhez igazodik. Ezért van az, amit Bethlen gróf most Debrecenben mondott, hogy noha külföldről potom áron kínálnak tűzi és épületfát, fenntartjuk a magas favámokat, hogy védjük az erdőbirtokosok javára gazdasági rentabilitásunkat. Dicséretes szándék, de igazságtalan és képtelen, mert beleütközik abba a váz-gazdasági elvbe, hogy kevés számú termelő vámvédelmével nem szabad sújtani a nagyszámú fogyasztókat. Elég adót fizetünk az államnak! A kisiparról a sok termelőről kellene így gondoskodni. Itt csak a kisipari hitel légvárát emlegeti. Erőtlenül, meggyőződés nélkül. Nem akar – úgy mond –, „parasztországot”. Úgy látszik, nem akar ő „iparos”, „kereskedő” országot sem.

Nincs mentség csak az, hogy a nép felébredt ájultságából, visszaköveteli méltóságát, szabadságát, jogait, egyszóval végre védi magát. Nem tűri tovább, amiről Gömbös Gyula beszélt: a vásári komédiát, az etetést-itatást, hatalmi pressziót, hanem bátran odaáll és meg nem félemlítetve megvallja meggyőződését és semmi esetre sem szavaz többé érdekének ellenségére, nem szaporítja tovább hivatalnokokkal a parlament tagjait, akiknek voltaképpen valamennyiüknek független embereknek kellene lenniök. Nincs más fegyver Polgártársaim, csak szívünk meggyőződése, mert kezünkben a kasza, kapa, kalapács, a termelés eszközei, minden más helyet elfoglalnak, vigyék hát ezt a gyenge fegyvert, lelküket, harcba – azután amilyen szent a cél, amelyet elérni kell. De ha tovább is gyengék és romlottak lesznek, meglássák, hagyja önöket az Isten is és megfogja a kossuthi-átok: földönfutók leszünk

a nemzetek között és végül Isten is azt mondja ránk: „Bánom, hogy teremtettelek benneteket!”

Úgy szavazzatok, hogy a jövődönök is felelnek kell! Szavazzatok arra az egyetlen becsületes programra: Rendelkezzék minden fölött a nemzet alkotmányos akarata tiszta, titkos választásokon s akkor majd a nyomoron is segíteni lehet!

Előszó¹⁵⁸

Tóth József – asztalosmester. És mégis: ír! És: politikát csinál! És: állam és nemzet-gazdasági problémákról értekezik! És: bátran, férfiasan, öntudatosan ellenzékieskedik, vagyis – harcol a pusztítás, pusztulás és mozdulatlanság, tehát a halál ellen. Mert magyarul ellenzékieskedni, már évszázadok óta azt jelenti: élni akarni. Mind olyasmi, amit kisiparostól nem szoktunk meg. Mert csak azt szoktuk meg, hogy a magyar kisiparosság messzehíres, szinte művészi tudásával, becsületességével, szorgalmával napestig fárad, szorgalma sok szép és ízes gyümölcsöt odaadja a hazának és társadalomnak, maga pedig szűkösködik, nem követeli érdemei díját se a hazától, se a társadalomtól, hanem szerényen félreáll, tűri nehéz sorsát s legfeljebb néha – panaszkodik. Még azért is hálás, hacsak megveregetik vállát a politika hatalmasai. Ezt azután azzal hálálja meg, hogy engedelmesen köréje sorakozik hivatalos iparosvezéreknek, akiket a hatalom kegyeskedik neki szállítani. És minden marad a régiben: nemzetéltető munka, alázatos robot és cserébe érte semmibevevés és szűkös kenyér. Társadalmi, politikai és gazdasági elnyomás.

Háromszázezer önálló kisiparos! És sehol, ahol erejét látni lehetne. Pedig a történelem értéke minden országban a kézműves-iparosság, mindenütt a nemzeti, társadalmi és kulturális fejlődés előhadában menetel. Nálunk is itt marsolt, civilizációnk vele kezdődik, s amennyi érdeme van a 48-as átalakulásban és a későbbi fejlődésben a tanult- és földműves osztálynak, ugyanannyi van az iparos- és természetesen a kereskedő-osztálynak is, Minden osztály tud is kitermelni magából elismert vezéregyéniségeket, csak a kisiparosság nem, csak ez éri be kinevezett és jó magaviseletű törzsfőnökökkel, pedig sorai közt tele van kiváló értékekkel... Olyanokkal, mint – Tóth József, az asztalosmester, aki mégis lélekben, tudásban jeles írótehetség, nemes úr, lelkes és áldozatkész hazafi, osztályán kívül is tekintély. Mindenekelőtt azonban önértetes, osztályhelyzetére büszke kisiparos, osztályának önzetlen, jövőbe látó és jövőjéért küzdő hősza és a nagypolitika öntudatos polgárharcosa.

¹⁵⁸ TÓTH 1931. 3–6. (Tóth József asztalosmester, az „Asztalosmesterek Országos Szövetsége” alelnöke.)

Az ő cikkei fejtik meg a talányt, hogy a magyar kisiparosság nagy értéke és jelentősége dacára miért nem jut mégsem méltó szerephez a nemzeti és társadalmi élet nagy könyvének nemcsak áldozatos, hanem követel-oldalán is. Mert nem elég öntudatos, nem elég dacos, nem elég szervezett, nem vesz részt a nagypolitikában sem olyan intenzíven, hogy saját országgyűlési képviselőt kiküzdhesse, saját ügyeinek oltárán nem elég áldozatkész és nincsen független, bátorhangú sajtója. Nagyon is megszokta – úgymond –, hogy a hatalmi osztályok verejtékező jobbágya legyen, sőt megszokta azt is, hogy a törvényhozásba is, mint a kis-földművesosztály is, ne saját érdekeinek szolgáit, hanem ellenségeit küldje be.

Tóth József természetesen nem úgy érti, hogy a politikában is legyen külön iparospárt. Okos és reális gondolkozással jól tudja, hogy a kerületekben elszórt iparosságnak önmagában sehol sem lenne többsége. Hanem azt követeli, hogy az iparososztály olyan politikai pártban helyezkedjék el, amelynek bel- és külpolitikájában az iparos-érdekek is előtérben vannak, egyetemes összhangban a többi gazdasági ág érdekeivel. Az ilyen párt súlyt fog helyezni arra, hogy iparosok is kellő számban jussanak be a parlamentbe.

Jól látja és érzi, hogy csak demagógia: külön agrárpárt, külön iparos-párt, külön kereskedő-párt stb. stb. Mindig aszerint, hogy kikből áll a választók, többsége. Ellenkezőleg azt az egyetemes politikai szemléletet követi, amelyre Kossuth Lajos mutatott rá, amikor megkérdezték tőle, hogy nem volna-e jó külön agrárpártot és egy külön iparospártot alakítani. Turinból üzent: „Mit akartok, földművesek? Kik ellen szervezkedtek? Saját fogyasztóitokat: az iparosokat, kereskedőket, munkásokat, vagy a tanultosztálybelieket akarjátok agyonütni? De titóletek is ezt kérdezem, magyar iparosok és ti többiek! Ti meg eltartótok, a földműves osztály ellen akartok szervezkedni? Van valami részem a magyar földműves- és iparososztály teremtésében. Csak sajnálattal látnám, ha egymás ellen emelnétek kezeteket Együtt vagytok a haza a többi osztállyal! Főleg, hogy egymásra emelt öklötök ütése: a hazát találná”...

Csakugyan a magyar külpolitika helyes útját is csak úgy lehet megtalálni, ha a haza egyetemes érdekeit tartjuk szem előtt, nem pedig egyik vagy másik termelési ág javára kötünk kereskedelmi, vagy egyéb egyezményeket, vagy folytatunk kedvezményes vámpolitikát. Mint ma: a gyáripar és kartelljei érdekében! Csakhogy persze nehéz az érdekek külpolitikai kiegyenlítése, mert a többi állam ellenállására talál. Különösen így van ez, ha sok kis állam érdekei ütköznek. Ezért volt helyes Kossuth Lajos dunai konföderációs elgondolása is, amely a dunai kisállamokat legalább gazdaságilag akarta egyetlen szövetséges területté tenni, hogy így mint nagy egész vegye fel ez a terület a küzdelmet Európa többi részével s nagy vonatkozásokban megtalálván export-politikájának számításait, a szövetséges területen vámhatárok ne nehezítsék a versenyt és a forgalmat. Ebben a konföderációban nagyon

is megtalálná helyét a magyar kisiparososztály is, mert nagy tehetsége és tudása mellett diadalmasan állhatná a többi nemzet szabad versenyét. Megértem tehát, ha Tóth József oly nagy öntudatossággal tér vissza a magyar ipar atyjának, Kossuth Lajosnak, eszmevilágába, amelyről ma is, talán ma leginkább tűnik ki, mennyire egyedül helyes volt nemcsak politikai, hanem gazdasági vonatkozásokban is, sőt ma is mennyire aktuális. Hogyisne, ma is igaz: „Erős és gazdag pusztán mezőgazdasági állam nem lehet.” De megkövetelte, hogy az iparosság maga is segítsen a maga sorsán. Tanuljon! Egyesüljön! Áldozzon! Ő alapította az első Iparegyesületet. Reááldozta a pénzt, amelyet barátai felsegítésére gyűjtöttek, mialatt 3 évig börtönben volt. Talán börtöne jutatta eszébe, hogy a magyar ipar is osztrák börtönben ül. Mert abban ült, országunk csak gyarmat volt. Ma is ilyen börtön sorsa van gazdasági életünknek és nemcsak Trianon miatt, hanem belpolitikai hibák miatt is. Ezen akar segíteni Tóth József és akar már régóta.

Tóth József nem ma ismeri fel a kisiparososztály válságát és nem ma mondja el először kárhooztatását a múlt fölött. Nemcsak ma bátor és nemcsak ma előrelátó, hanem már évek előtt odaállt a hatalmasok elé, kockáztatott, küzdött szóval, írással tettel, szinte testével fedezte osztályát, hogy ne árthassanak neki és évek előtt figyelmeztetett mindarra is, ami rossz ma bekövetkezett. Sajnos, éveken át hiába küzdött, hiába látott messzejövőbe.

De még sem hiába! A magyar kisiparosság pár évtized óta ugarban hagyta a maga társadalmi és politikai termőföldjét. Az ugart végre fel kellett szántani, be kellett vetni. A mag nem szökken rögtön érett kalászba. Hanem az ugarban sok év termőereje szokott felhalmozódni. Majd meglátjuk, hogy Tóth József szántogató, magvető keze nyomán milyen termés érik.

Ebben az írásában is szabadságot, igazságot és kenyeret követel s megmutatja az utat is, amely ezeknek ígéretföldjére vezet. Olvassátok!

Budapest, 1931. december havában

RUPERT REZSŐ

1932

„Mon pauvre De Séze!”¹⁵⁹

Megint alighanem kevés bölcsességgel, úgy lehet végzetes következményekkel végzett két emberrel a tételes jog keze.

A politika mindenesetre ezt mondja.

De mi nem törődhetünk a politikával. Sem azzal, mit kezdett, sem azzal, mit végez majd...

Csak a jog és ami vele szakszerűen összefügg: az alkotmányosság, a törvényesség, igazság, logika és emberségesség (jus humánium) kérdése, az élet és a szabadság néhány garanciája, a tudomány és civilizáció néhány problémája érdekel bennünket.

Ezek közt sem elsősorban az, hogy közönséges vagy politikai büntett volt-e az eljárás tárgya. A liberális bulvársajtó már előre eldöntötte, hogy isten ments, dehogy van itt szó politikai deliktumról. „Sőt ahány ügyvédje van ennek az országnak, – írták – az mind elveti még a feltevését is annak, hogy itt politikai bűnözés esett volna meg.” Ebben hát nyugodjunk meg.

Az igazi jogtudománynak azzal a rég diadalmaskodott álláspontjával se hozakodjunk most elő, hogy a halálbüntetés elvetendő rossz, avult időknek ostoba, káros, gonosz, gyűlöletre méltó, a keresztény civilizációt bűnösen megtagadó, de mindekelőtt haszontalan requisituma, ártatlanok véréből sokszor beszennyezett, sötét, borzalmas emléke. (Csak az, hogy ártatlant is sújthat, maga elég, hogy eltörlésével az ilyen lehetőségnek még csak alkalmát is elveszük örökre.) Annyit azonban mégis jegyezzünk meg, hogy a bakó jog tudománya szerint is ez a gonosz és ostoba büntetés, amilyen abszolút rossz, mégis csak az egész művelt világban abszolúte gonosznak elismert, véres bűnök „megtorlására” vehető igénybe.

Igen, csak amelyeket az egész civilizált világ mindenütt és mindenkor legsúlyosabb gáztetteknek ítél. Ilyen bűnnek olyasmi, ami a civilizált világ legjelentékenyebb országaiban (Franciaország, Németország, Anglia, Csehszlovákia, Svájc stb., stb.) – egyenesen szabad, sőt parlamentáris, mint például a kommunista irányzat, propaganda és pártpolitikai szervezkedés, semmi esetre sem tekinthető. Mindegy, ha nekünk méltán és a legnagyobb fokban ellenszenves is. Mint másoknak a Hitlerizmus, a Vannayizmus. Mindannyi az erőszak felkelése a polgári rend ellen. A svájci államtörvényszék döntését olvashattuk pár hét előtt, amely még azt is alkotmányellenesnek nyilvánította, hogy betiltották egyik kommunista agitátor gyűlését, mert az illető vérengzésre izgatott. Egy részt komolytalan demagógiának minősítette ítéletében ezt a propagandát, másrészt arra utalt az államtörvényszék, hogy ott a

¹⁵⁹ *Jogtudományi közlöny*, 1932. augusztus 13. 173–174. (Szegény De Séze-m!)

törvény, tessék az izgatás és esetleges következményei ellen annak a rendelkezéseit alkalmazni, de abszolút hatalmi módon már eleve elzárni valamely politikai pártot attól, hogy eszméit terjeszthesse, azoknak esetleg az ország többségét megnyerje, ha tudja ..., nem lehet. Hát mi ennyire semmi esetre sem megyünk és mehetünk el. A példa mégis jó arra, hogy az, ami a civilizációnak olyan magas ormán, mint Svájc, alkotmányosság és legfeljebb pillanatnyilag bekövetkezett túlkapásai büntetendők, súlya szerint, nem lehet másutt – jogállamban és keresztény civilizáció mellett – már magában is halállal megtorolható bűncselekmény!

Mi egyáltalában mindent nagyon magunk szerint képzelünk el. Mi például azt képzeljük, ami persze nagyon is valószínű és éppen ebben van meg a mi ítékezésünknek nagy mentsége és népünk józanságának nagy megbecsülése, hogy a kommunizmus, amit mi csak bolsevizmusnak tudunk elképzelni, erőszak nélkül nem valósítható meg. Más civilizált államok azonban ezt logikai botlásnak képezik, mert elképzelik, hogy népük esetleg szavazás útján is többséget ad ennek a politikai rendszernek és akkor vér nélkül, sőt alkotmányosan megvalósulhat. Addig pedig fölényesen elégnék tartják vele szemben az államnak és a jól, emberségesen és becsületesen kormányzott társadalomnak erkölcsi és hatalmi erejét, egészséges életösztönét, ami ha megdőlt, úgysem pótolhatja akasztófák erdeje sem. Bizonyos, hogy kényszerű bizonyossággal, sőt bírói ítéletig menő dogmaként nem lehet kimondani még a kommunista szervezkedésre sem, hogy az csak erőszakos úton tud megvalósulni. Az ilyen ítéleteknek tehát már a kiindulási alapja – logikai tévedés. Ha pedig egyes országokban, mint talán nálunk, nem az, mert nálunk a kommunizmus kísérlete a tömegek ellenállásával találkozónak, akkor annál fölöslegesebb a kötél, a borzalom, a mártírgyártás, mert erőnk nem az akasztófában, hanem népünk okosságában, jó szellemében, államunk szilárd rendjében van és ez elég. Így tehát, elég védelemnek az a sok-sok évi fegyház is, amit tételes jogunk az ilyen szervezkedések ellen úgyis túl szigorúsággal rendel.

Ezt is összedönteni, túlzásba vinni a statárium riasztó, borzalmas, mindig az egész világ lelkiismeretét felzaklató instrumentumával, amelyben a tételes jog anyagi igazságát s az emberi szánalom törvényeit is az érzéketlen absztrakció irgalmatlan ridegségével üli meg – a forma, súlyos eltévelyedés. Mert ha semmi más nem szólna a statáriális ítékezés ellen, amelyet az ésszel és szívvel írt jogtudomány, de a civilizáció politikai tudománya és a világ tisztességes közfelfogása is az emberi szabadság, életbiztonság, a törvénykezési rend garanciái ellen intézett merényletnek bélyegez, ellene szól az, hogy alkalmazásba vett formája megtiltja a józanságot, irgalmat, emberi magába szállást, megtagadja az ész jogát még ahhoz is, hogy gondolkozzék... Nem! Ha a törvényhozó nyugodt és ép elmével, még mindig az emberi szívnek is legalább halk verésével, a cselekmény belső horderejét mérlegelve csak jelentéktelen vétségnek nyilvánít is valamely cselekményt, a statárium

absztrakciója nem gondolkozik, nem érez, hanem akasztat, mert a forma így rendel. *Petito principii!* Az igazságszolgáltatás lényegének megtagadása. Hiszen ítélni már logikailag, fogalmilag azt jelenti és csak azt jelentheti, hogy gondolkozva és érezve döntünk nemcsak élet és halál, hanem már rongyos öt pengő sorsa fölött. ítékezés, amelyben tilos – ítélni! Amelyben nincsen vádlott, nincsen elítélt, csak – áldozat. Mert nincsen mérlegelés! Csupa gép, merő absztrakció a bíró, az Isten képeére alkotott ember . . .

De ezek csak elméleti általánosságok. Csak protestáció az akasztófa és a statárium abszolút oktalansága és abszolút gonoszsága ellen. E mellett még könnyen szánhatnánk azokat az ügyészeket és bírákat, akiket sorsuk ily szomorú feladat elvégzésére kijelöl. Legfeljebb az exekutív hatalmat kell kárhoztatnunk, amely ügyészeit statáriális eljárások kezdeményezésére sarkalja vagy attól vissza nem tartja. Mert fiatal ügyészekről, akik hálátlan szerepükben alig mondhatnak ilyenkor más vádbeszédet, mint frázisos önképzőköri orációt „felszeg humanizmusról” vagy az „ultima ratióról”, aligha lehet számon kérni azt az ítéliképességet vagy széles és kiforrott jogtudást, politikai és gazdaságtudományi tájékozottságot, magasabb műveltséget, amely egy-egy statáriális halálos ítéletnek, ha politikai bűn megtorlásáról van szó, amikor világtömegek szeme és érzése figyel fel, horderejét átlátni, annak külpolitikai expanzióját is előre jól lemérni tudja.

A kormányhatalomnak kellett volna meglátnia most a Sallai–Fürst-esetben is egyebek közt és mindenekelőtt már azt a visszatetsző diszparitást, hogy amikor pár hónap előtt az ún. Vannay-féle lázadás már majdnem vérbe borította az országot, annak állami és társadalmi rendjét csakugyan komolyan fenyegette, hiszen a szélső jobboldalnak, amely meg tudott téveszteni még előkelő katonákat is, ennek a veszedelmes lázadásnak vezetői mégsem kerültek statárium alá (nagyon helyesen!), sőt a „fővezér” megúsza mindössze hat hónapi „megtisztelő” custodiával (ami már fölötte érthetetlen!), ellenben most a két kommunistát, holott a bolsevizmus ellen – hála a magyar nép józanságának – szellemben, érzésben és fegyveresen is biztosan vértézve vagyunk, rögtönítélő bíróság elé utalták.

Nem megnyugtató megvalósítása a pártatlan igazság és az egyenlő jog eszményének, ami pedig a legszentebb állami feladat és az állam fenségességének legszebb próbája. És sajnos, ez a diszparitás gyakorlati okkal sem menthető, mert a custodia honesta-val elintézett lázadás veszedelmesebb volt, emez csak – gyűlöletesebb...

De a kormány felelőssége sokkal korábban kezdődik. Már ott, hogy a statáriumot, mint az Ondi-esetben is kimutattuk, egyáltalában életre hívta és érvényben tartja, holott az nemcsak a Bp. szerint örökre elvetett és elítélt intézmény, hanem alkotmányellenes is, mert az emberi értelemnek, a jog fogalmának és a népszabadságnak kigúnyolása. Rút önkény u. i., hogy az 1922: XVII. tc. 6. §-át, amely a szükségrendeleteket attól függően, hogy tárgyukban hat hónap alatt törvényjavaslatot

nyújtanak be, fenntartotta, még ma is úgy lehessen értelmezni, hogy a kivételes állapot – életben van. A parlamenti házszabályok szerint a törvényjavaslatok, ha le nem tárgyalattak, az ülés végével visszavontaknak tekintendők. Annál tárgyalatlanabbakká váltak a szükségrendeletek pótlására benyújtott javaslatok, mert közben maga a Ház is többször feloszlott. A hermeneutika infantilis fogalma, hogy valamely javaslatnak visszavonása, meghíúsulása: annyi, mintha be sem nyújtották volna. Sőt a törvény azzal, hogy a szükségrendeletekben foglaltakat a törvényhozás feladatkörébe utalta, egyenesen deklaráta (már ezelőtt 10 évvel), hogy elég a szükségrendeletekből, a törvényhozó maga akar intézkedni: igenleges vagy nemleges irányban. A javaslat megszavazásával, esetleg módosított megszavazásával vagy elvetésével, napirendre térésével fölötte, tehát igenis esetleg – nemleges irányban is! Nos, a Ház ki sem tűzte tárgyalásra a javaslatot, engedte elenyészni, semmivé lenni, tehát egyenlővé válni azzal, mintha be sem nyújtották volna. Nemleges irányban intézkedett! Ami, kimondatván a törvényben az általános elv, hogy a szükségrendeletek tárgya törvényhozási tárgy, nem jelenthet egyebet, minthogy a javaslat meghíúsulásával a szükségrendeletek hatálya is, tehát a kivételes állapot megszűnt. Ha nem így akarta volna a törvény, akkor kimondhatta volna, hogy a szükségrendeletek hatályban maradnak addig, amíg a törvényhozás másként nem intézkedik. Más tudományos törvénymagyarázat nem lehetséges!

És most még mindig a rég kiapadt forrásra, a törvényhozás rendje szerint is semmivé vált javaslatokra hivatkoznak a statárium jogforrásaként is. így játszunk egy nagy múltú, civilizált nép törvényhozási jogával.

De a szükségrendelet a törvény kifejezett rendelkezésénél fogva is megszűnt. Az id. 6. § u. i. úgy rendelkezik, hogy a szükségrendeletek hatálya egyéb feltételek fennforgása mellett is csak addig tarthat, „amíg a közszabadságok és gazdasági élet teljes szabadsága visszaállítására irányuló átmeneti idő tart”. Átmeneti idő 10 évig nem tarthat! De ettől is függetlenül, a kormánynyilatkozatok egész áradata hangzott el azóta arról, hogy: „közszabadságaink elegendő mértékben biztosítva vannak” (parlamentarizmus stb.) s a hágai optánsegyezmény után hangos diadallal hirdették világgá: gazdasági szabadságunkat végleg visszanyertük)). Mert az talán világos, hogy akkor még a bankzárlatra, s arra, hogy a külföldi hitelezők pénzét egyszerűen itt fogjuk (kell-e ennél nagyobb gazdasági szabadság?), senki sem gondolt. És talán világos az is, hogy a közszabadságok, visszaállítását, annak tempóját nem úgy értettük, hogy a kormány a maga mulasztásából jogot meríthessen s végül a statárium circulus vitiosusára hivatkozhassék igazolásul: „íme, a közszabadság még nem teljes!” Legkuriózusabb azonban, hogy a szükségrendelet saját tartalmánál fogva sincs érvényben, mert szerinte is: „a rögtönbíráskodás kihirdetésének csak akkor van helye, ha a felsorolt bűntettek oly fenyegető módon harapóznak el, hogy a katonai fegyelem csorbulásának, vagy a közbiztonság veszélyeztetésének,

vagy az állam hadi erejét fenyegető bűncselekmények szélesebb körű elterjedésének megakadályozása végett elrettentő példaadás válik szükségessé... , ha pedig az elrettentő példa már (egy vagy több esetben) megadatott, a rögtönbíráskodás megszüntetését azonnal ki kell mondani (2731/1917. M. E.)”. Ki merné állítani, hogy a fegyveres erő megbízhatósága, jó szelleme csak kétségbe is vonható? És akkor ki merhetné állítani azt is, hogy a „közbiztonság” veszélyeztetve van, vagy csak azt, hogy biztosítása nem szilárd, ha száz és száz kommunista ügynök bujkál (remegve, csak éppen kenyérkeresetképp a nagy munkanélküliségben) közöttünk? És nem volt még elég a – szörnyű példákban? De hát akkor mit értek a kivégzések és mit érnek majd a még elkövetkezők? (íme, a halálbüntetés elrettentő példája, mint – elv!) Németországban reng a föld. Véres barikád-harcok folytak és folynak. A statárium eszközához mégsem nyúlnak.

S ha nyúltak is, harmadnap sietve-ijedve visszavonták. Ez mutatja, hogy civilizált népek országában mennyire borzalmas eszköznek tartják. Pedig Németországban majd öt és fél millió kommunista szavazat esett és majd 100 a kommunista képviselők száma is.

Így áll a kormányzat és az ügyészek felelősége. Sajnos, ha kisebb is, nem mehetünk el bíráló szó nélkül a bíróság felelősége mellett sem. Mert a mindent letipró igazságügyi tank kezelésében itt is hiba esett. Hibák sorozata: a tárgyi feltételek megítélésében és a perrendi garanciák alkalmazásában, helyesebben – nem-alkalmazásában.

A statáriumrendelet szerint „*a rögtönítélő eljárás alá tartozó bűncselekménnyel terheltet letartóztatásba kell helyezni és haladéktalanul a kir. ügyészség elé állítani (33. §)*”. És az ügyészség is haladéktalanul köteles értesíteni a rögtönítélő bíróság elnökét (34. §). A bűnön érzett rendkívüli felháborodás és a gyorsan bekövetkező bűnhődés: ez az elrettentés filozófiájának kötelező szertartástana, a statáriumos jogrend lényege és létalapja, az egész borzalom egyetlen mentsége.

A megijedés reflexmozdulata, amely nem ér rá meditálni, még kevésbé – praemeditálni. Amely cselekménynél azonban, mint az adott esetben, ráérnek heteken át a rendőrség „őrizetében” hagyni a terhelteket (holott a Bp. 145. §-a szerint is rendőrkézen csak 48 óráig maradhat a letartóztatott) s ráérnek egy héten át tanácskozni arról is, mint ezúttal, hogy legyen-e statárium vagy ne legyen, ily esetben elveszett a jogalapja a rögtönítésnek, elveszett a rendelet szerint, de elveszett lélektanilag is. Elveszett „a rögtönbíráskodás természete szerint”. Mert dokumentálódott, hogy ráérünk, tehát nincs rémes esetről szó, nincs szükség haladéktalan példaadásra. A bíróság azonban mindezt, hogy úgy mondjuk, a rögtönbíráskodás anyagi jogi feltételét, amely szinte a tényálladási elemeket egészíti ki, nem észlelte.

Pedig a bíróság jól tudta, hogy a „rögtönbíráskodás természete” mit hoz magával. Az egyik védőnek indítványát például, hogy adassék mód és idő az ügyiratok

áttanulmányozására és a vádlottakkal való értekezésre, a védelem e legkisebb és legtermészetesebb jogának és köteletségének gyakorlására, ha hinni lehet a meg nem cáfolt laptudósításoknak, azzal utasította el a bíróság elnöke, hogy ily haladék megadása ellenkeznek a – „rögtönítélő bíraskodás természetével”. Most már, az utolsó órákban egyszerre minden sürgős lett, minden haladéktalanul történt, minden rapidan pergett. Csak egy kis baj van itt. A jog u. i. (stat. rend. 25. §) nem mondja, hogy a Bp.-nek a védelem jogaira vonatkozó intézkedéseit is haladéktalanul figyelmen kívül kell hagyni. Ellenkezőleg! Így tehát a Bp. 62. és 63. §-ai szerint itt is törvényes joga lett volna a védőknek, ami egyébként az isteni és emberi jog örök parancsa is, a humanizmus soha kétségbe nem vont dogmája, de lelkiismereti köteletség is, hogy a bizonyítás anyagába alaposan beletekinthessenek és védenecikkel – a halál sorompója előtt! – megbeszélhessék védelmüket.

A világtörténelemnek talán soha nem volt nagyobb és félelmesebb igazságszolgáltatási drámája, mint XVI. Lajos pere és elítéltetése. *„Párizs e napon fegyverben álló tábor volt.”* Éles gyilkok közt tárgyalt a – konvent. A terror olyan levegőjében, hogy még a királyi ház tagja, Orleans, is vad türelmetlenséggel és vérbenforgó szemekkel leste, mikor mondhatja már a király fejére: halál!

Olyan idők jártak, hogy a védő gyakran volt kénytelen védence sorsában osztozni. Mégis a védelem jogát ez a konvent is elismerte.

Marat tiltakozott ugyan, hogy a király védelmezőt választhasson. *„A konvent azonban csaknem egyhangúlag felkelt e bakói türelmetlenség ellen és megtartotta bírói méltóságát”* – írja a történelem. Annyira megtartotta, hogy ettől fogva a király, akit vadállatok gyűlölete övezett körül, heteken át szabadon tanácskozhatott védőivel. Sőt a védőknek nem kellett összetett kézzel sem könyörögniük.

Elnöki rendreutasítás és a konvent ellenmondása nélkül mondhatta el De Séze, a hős, a nemes, a nagy, a dicső ügyvéd történelemmé magasztosult nagy szavait, amelyekkel a hozandó ítéletet már előre jellemezte: *„Én keresem Önök közt a bírakat és nem látok mást – csak vádlókat!”* *„A konvent szívesen és nyugodtan áldozta pár óráját a védelem meghallgatására, hiszen tudta, hogy a vádlott élete kezében van”* – mondja a történetíró.

A statáriális eljárásnak, még inkább ítéletnek jogi feltétele (rend. 30. §), hogy a terhelt tettenéresség vagy bűnössége egyébként haladéktalanul bebizonyuljon. A terhelt azzal védekeztek, hogy beismerésüket, amely szerint a mozgalom vezetői lettek volna, a rendőrség veréssel vette ki. Egyik védő felmutatta védenecének vérfoltos ingét s kérdést intézett Schweinitzer tanúhoz: *„Hogyan kerültek a vérfoltok az ingre?”* Ha hinni lehet a meg nem cáfolt sajtótudósításnak, a bíróság elnöke – „erélyesen rászólva!” – azzal zárta el a védőt kérdezési jogától: *„Nem tudhatjuk, hogy a családtagok hogy jutottak ehhez az inghez és mit csináltak vele, ilyen kérdéseket tehát ne tessék feltenni!”*

Csakugyan nem tudhatjuk mindezt máig sem, de – minden egyéb perrendi jogtól és szükségtől eltekintve – talán éppen arra lett volna jó a kérdés és a reá adandó felelet, hogy – megtudhassuk... Néha bizony kíváncsi az ember, hogy valami beismerés vagy egyéb bizonyíték hogyan keletkezett. Különösen halálos ítéletek küszöbén felette kíváncsiak vagyunk! Most már csak arra lehetünk kíváncsiak, hogy a perrend is, a védelem joga is és a védelem méltósága is érvényben van-e ilyenkor?

És életben van-e különösen a Bp. 319. §-a, amely tiltja, hogy a perbeszédet akárki emberfia, még ha statáriális elnök is, félbeszakíthassa – kivéve, ha „*a beszéd tartalma a közrendet vagy erkölcsiséget sérti, ha bűncselekményt vagy másnak becsületét szükség nélkül érintő kifejezések foglaltatnak benne vagy oly körülmény, amelynek bizonyítását a törvény kizárja*”. Mert az is megtörtént ebben az ügyben, hogy a védő a rögtönítélő bírászkodás indokolatlanságának illusztrálására előző nagyszabású puccstervezetek analógiáját kezdte felsorolni. Kérdezte, hogy ha azokban nem rögtönbíráskodtak: „*Miért van helye most statáriális eljárásnak?*”

Félbeszakították: „*Tessék – közeledni a tárgyhoz!*”

Most kitért a védő arra, hogy a politikai bűnözés területén nincsenek abszolút bűnök. Korok szerint változik megítélésük. Nem járhat eszmékért, ha károsak is, halál! „*Valamikor a szociáldemokrácia jelszavait is tilalmasnak találták.*”

„*Tessék a tárgynál maradni, mert statárium lévén, más eszközökhöz folyamodom (?)*” – szól közbe megint a statáriális bíróság elnöke.

Talán kár volna ehhez a félbeszakításhoz csak egyetlen bíráló szót fűzni, miután a Bp. 319. §-ával való egybevetése úgyis a legsúlyosabb kritika. Csak arra kell kíváncsinak lennünk: mik lehetnek azok a más eszközök, amelyekhez a védővel szemben nyúlni lehet, amikor köteleességét teljesíti?

Mert értsük meg jól, senki sem kívánja, hogy súlyos bűnök, még ha csak a tételes jog avatja is azokat – a kor szükséglete vagy hangulata szerint – súlyosakká, megtorlás nélkül maradjanak. Itt is mindenki megnyugvással tudomásul vette volna, ha a bűnösöket a „bírói hatalommal felruházott hatóság törvényesen eljárva (Bp. 1. §)” elítélte volna az 1921: III. tc. 1. §-a értelmében akár ötévi fegyházra. A statáriális eljárás ellen való küzdelem tehát sem általában, sem egyes esetekben nem irányul megmentésükre, hanem csak arra, hogy oly büntetésben részesüljenek, amelyet a törvény cselekményükre érdemileg rendel, nem pedig kérlelhetetlenül halálra kárhoztassanak csak azért, mert ezt az eljárási forma kényszerűleg magával hozza. Elvileg is, esetenként is dicséretes tehát a küzdelem minden statárium ellen, amely szinte hatályon kívül helyezi a megfontolt ésszel, igazsággal és emberi irgalommal hozott törvényt. Hogyne, milyen törvénykezési rend az, amely a legokosabb és legirgalmasabb bírónak sem engedi meg csak azt sem, hogy enyhítő körülményeket meglásson. A legjobb, legigazságosabb és legokosabb bírónak sem engedi meg, hogy mást, mint justizmordot kimondjon. Mert lehet-e pár óra alatt

csak a bizonyítás garanciáit is betartani, tagadás esetén a kétségtelen bizonyítékokat összegyűjteni, a rendőr-csendőr-vallatás adatait ellenőrizni, alapos és lelkiismeretes elmevizsgálatot megejteni, az enyhítő körülményeket, amelyek majd legalább a kegyelmi kérdésben számba jöhetnek, igazolni stb., stb.? Lehet-e más már elvileg, mint – bár legitim – justizmord az olyan ítélet, amely ellen nincs perorvoslat, holott az ítélkezési statisztika szerint a képzetesebb, higgadtabb, tapasztaltabb felsőbb bíróságok magas százalékban szokták a vádlottak javára megsemmisíteni, megváltoztatni vagy enyhíteni az alsófokú ítéleteket, ami annak bizonyítéka, hogy az alsófokú bíróságok, különösen egyes túl szigorú tanácsok, gyakran, igen gyakran tévednek? Lehet-e hát megnyugvással szemlélni, ha a törvényesen eljáró védőügyvédet nem-hogy nem segítik nehéz kötelességteljesítésében, hanem kérdezési jogában és még védőbeszédében is a törvény rendelkezése ellenére korlátozzák? Megfelel-e az ilyen ítélet a Bp. 1. §-ában írtaknak?

Ha pedig ebben aggály merülhet fel: milyen lélekkel nézze az ember, hogy ilyen ítéletek után sincs még csak kegyelmi út sem és milyen lélekkel kísérje a veszthelyre a talyigát (ma már ugyan robogó autó) és milyen lélekkel hallgassa a bulvársajtó undok szenzáció lármáját?

Szegény védő!

Mint Capet Lajos is könnyek közt köszönte meg védőjének három órán át tartott hatalmas és bátor védőbeszédét 1792. december 26-án déli 12 órakor: „*Mon pauvre De Séze!*”

1934

„Félszeg humanisták”¹⁶⁰

Így tisztelte a közvádlo a Kereskedelmi Bank „hold up-man”-jeinek rögtönbíráskodási tárgyalásán mondott vádbeszédében azokat a jogászokat és persze némely érzelgős laikusokat is, akik miatt – csodálatos – már előre kétségeskedett: nem aggodalmaskodnak-e majd, hogy teljes statáriális szigor, tehát „halált” kért egyik vádlott fejére.

Bizony aggodalmaskodtunk és ami nevezetes, az egész ügyvédi kar és ami még megnyugtatóbb, a magyar bírák túlnyomó része is előre nyugtalankodott a szigorú beszéd miatt és annál inkább nyugtalankodik ma, hogy ez a teljes szigor bekövetkezett.

¹⁶⁰ *Jogtudományi közlöny*, 1934. október 31. 203–204.

Hanem ha már humanistának, pláne félszeg humanistának nevezik az embert, illett néhányat aludni rá, betartani a novem annos-t s azután újra és újra megnézni, megvizsgálni, megtapogatni magát, maradt-e benne az ijesztés dacára is – humanizmus.

Mert ha maradt, akkor végre meg lehet írni a cikket. Maradt...

Sőt némi jogászi skrupulusok is maradtak. Megírom tehát.

Mindenekelőtt persze tiltakozni kell a humanistaság, ti. a félszeg humanistaság vádjá ellen. Mert ugyan miféle szentimentalizmus, kárhoztatandó humanizmus van abban, ha azt mondjuk: Igenis, tessék kiszabni azt az öt-tíz-tizenöt évi fegyházat az ilyen „bolond-vakmerő” rablókra! Utóvégre nem kis szigorúság ez sem! Mert ilyesmit mi is kívánunk, mi, félszeg humanisták. Csak nem akarjuk, hogy a statárialitás rettenetes zordsága – ha már egyáltalában nem lehet meglenni nélküle – „félszeg” esetekre, aránytalanságokra, gyerkőcök ostoba gengszter-paródiájára pazarolódjék el, közben pedig a bizonyítás garanciái és a Btk. 1. §-ában, de a Bp. 1. §-ában írt elvek is felőrlődjenek. Ilyen esetek a statárium híveinek sem kedveznek. Mert – érezzük, halljuk a közvélemény visszatetszését – nehéz lesz még egyszer, talán sokkal komolyabb esetekben ezt a borzalmas justiz-tankot nekiereszteni, hogy kérlelhetetlenül eltaposson súlyos jelentőségű emberi, jogászi, politikai gátakat és megfontolásokat. A humanizmus gátját most annyiban is elgázolta, hogy az esetleges amnesztiának még esetleges lehetőségét is eleve lehetetlenné tette.

Bizony, nemhogy a tank dolgozott borzalmas és ami a legnagyobb baj, fölösleges szigorúsággal, hanem nem jól beszélt már a közzvádló úr.

Anno 1836 karácsony estje napján Gombás Mojzes, „Tekintetes Nemes Veszprém vármegye” tisztii 2-ik „Al-Ügyviselője”, hasonlóképpen közzvádló a „Nemes Vármegye” aznap ítélező „Talpon-Álló Törvényszéke” előtt, bizony másképp beszélt. Pedig „vasbanálló” Milfait Ferkó állott előtte, Sobri Jóska alvezére, Vella Vendel, Verrasztó Ferkó, Durung Józsi, Pap Andor, Fűmag, Kalarábi Jancsi és Buts Józsi cimborája, „Fő-gonosztevő”, „Fő-Zsivány”, csavargó és vérengző, a közbátor-ságot felzavaró „Fegyveres-Rabló”, „megjobbíthatatlan gonosztevő”, „rablásait rablással”, „dúlásait dúlással”, „útonállásait útonállással”, „undok gyilkosságait még undokabbakkal tetéző ember”.

Mégis Gombás Mojzes, „Al-Ügyviselő” úr, a „Fő-Gonosztevő” rablásainak „Miben-létét” (species facti) és „azoknak következtében hivatalos kérését (többek közt) a következő tartalommal adá elő” – a Talpon-Álló Bíróság előtt:

„Méltóztasson a Tekintetes Talpon-Álló Bíróságnak mind a Hazai Törvények valódi értelmét, mind a Büntető Igazságnak a Talpon-Álló Bíróság által leendő kiszolgáltatása eránt felsőbb Helyekről érkezett rendszabások tartalmait is mély belátása szerint – szokott bölcsességgel és esmeretes emberiségi érzéssel – fontolóra venni és ezek szerint az itt álló gonosztevőt, ha Bírói szoros vizsgálat és a próbák ereje

szerint, halálra érdemes, Bíróiképpen Talpon-Állva akasztófára ítélni s a végrehajtást rögtön (három óra) megrendelni, ha pedig: az itt álló gonosztevő olly bűnösnek fog esmertetni, hogy a köz bátorság tekintetiből büntetését el nem kerülheti, de azonban a felsőbb Rendelések szerint a Büntető Igazság rendes Törvényes uttyára volna tartozandó, azt az illető irományaival együtt a Büntető Igazság rendes Törvényes uttyára utasítani és hagyni.

Veszprém Mező-Városában, Deczember 24.-ikén, Anno 1836, Gombás Mojzes m. k.”

Természetesen Milfait Ferkót mindennek dacára, akasztófára ítélték és „minek utánna az ítélet által engedett háromórai időt nevezett gonosztevő a Mindenható Teremtő engesztelésében imádkozás közt töltötte”, felakasztották. Hiszen a talpon-álló törvényszéket Veszprém megyében éppen Sobri, Milfait, Pap Andor és Mógor ellen állították fel, miután az utasítás „Sebes Postán Ő. Cs. Kir. Hercegségétől, az Ország Mélyen Tisztelt Nádorától megérkezett” és a haramiák már szinte rendszeres hadjáratot viseltek az elfogatásukra kiküldött katonasággal is. Bűneikre nem volt mentség! De azért a „bírói szoros vizsgálatban” és „a próbák erejében” mégsem volt se hiba, se hiány, se homály, se kétség. Tízrendbeli statáriális büntett bizonyult rá a „Fő-Gonosztevőre” – kétségtelenül, miután előbb (anno 1833) a „Pápa Városában tartatott Büntető Törvény-Szék”, megintésül csak félesztendei fogságra és „három ízben elveendő 40, összesen 120 kemény páltza-ütésekre ítélte – Ferentzet”, noha például – egyebek közt – már akkor olyan főbenjáró dolgokat cselekedett, hogy „Buts Józsi és latortársai által a Lángi, Szomszéd Ns. Fejér Vármegyei, Kortsmárostól egyéb nevezetes javak közt elrablott két lovakat szerszámostól Nagy Jantsi latortól, egyik agyonlövetett Fő-Gonosztevőtől általvenni s magának tartani nem félemlert”. Nem félemlert ő azután a „csanaki kovátsot” sem kirabolni, amiért megint két esztendőt kapott „Nemes Sopron vármegyétől”. Végre pedig: „Sobri, Milfait, Pap Andor és Mógor nevezetű Fő-Gonosztevőknek vakmerő rablásaik által a Megyebeli jámbor lakosok személyes és vagyonbéli bátorságjuk annyira veszedelmezettve lett, hogy már a Posta- és más Ország-Utakon, sőt még a legnépesebb helységekben is többé senkinek bátorsága nem lehetett”. Csak ekkor és ezért es ezekért jött a statárium, vagy ahogyan ma sokkal végzetesebben hívják: a rögtön-bírászkodás.

Mert ami például a „talponálló bírászkodást illeti”, az nem volt túlságosan rögtön-ítélő. A statárium nem is rögtönzést, hanem sokkal plasztikusabb magyarsággal inkább talpon-állást, permanenciát jelent, hiszen például Milfait Ferkó fő-zsiványt már december 10-én elfogták és csak december 24-én múlt ki a veszprémi Akasztó-dombon.

Elöttem fekszik itt az ítélet. Mai írással negyven gépelt ívoldal! Ennyit vesződtek akkor egy „cégérés zshivánnal” is, mielőtt akasztófára küldték. Régi, szép,

kalligrafikus írással – pergamentíveken – közel 100 oldal az ítélet. Tele a legaprólékosabb kis bizonyítékokkal, a fő-zsivány terjedelmes beismerő „szabad vallásával” is, amely pedig a nationale pontos felvétele után (28 esztendő, dabronyi születésű, juhász-sorsú Csavargó, Római Catholicus, feleséges, gyermekes ember) erre a szelíd, tisztí ügyviselői figyelmeztetésre következett:

„Tudom, gonoszágod első lépései ezekelőtt néhány esztendővel ezen Tekintetes Nemes Vármegye Talponálló Törvény Széke által elítélt Buts Józsi híres gonosztevővel volt szoros szövetséggeddel kezdődnek, ám ezekről, mivel már elvetted éret-tök érdemlett büntetésedet, nem is kérdezlek (tehát a tisztí ügy viselő nem hajszolta a súlyosító körülményeket), hanem beszéld el körülállásosan, (!) azóta miket követtél el, amik bűnös lelketet terhelik, hogy tétovázás nélkül megvalld és magadba szállva, engeszteld meg a Törvény keménységét, amely büntető karjait feletted immár kiterjesztve tartja...” (Vallott, ahogyan akart. Tréfálkozott is: „Noúgyan, ha a nagy dógokat beesmértem, mér ne mondanám meg ezt a picint.”)

Tehát még a főzsivány javára is elképzelték a lehetőséget, hogy a Törvény keménységét megengesztelhesse...!

Egyáltalában a talpon-álló ítélezés valami körülményes, lassú, tempós epikuság volt a mai drámai gyorsasággal és balladai hézagossággal szemben, bár ma sem éppen muszáj reggeltől estig már fel is akasztatni a latort. Az unam noctem primatur, csak egy éjszaka magábaszálló, megfontoló, elérzékenyítő órái is sokszor felérnek a novem annos-szal, akkor pedig másnap már egészen más lehet a – hangulat, más lehet tehát: a „kézirát”, vagyis: az ítélet is!

Egy másik tisztí ügyész, bizonyos Deák Ferenc nevezetű pedig így szólt anno 1829-ben (több, mint 100 éve!) Babics Józsi híres zsivány ügyében „Tekintetes Nemes Zala vármegye Törvényszéke” előtt:

„...a bíró nem vak eszköze a törvény szavainak, hanem érezve és gondolkodva ítélő teljesítője..., nem irgalmat nem ismerő végrehajtója..., a törvény rendelését minden különböztetés nélkül alkalmazni gyakran igazságtalan volna, mert valóban a jobbnevelésű, kimívelt ember, aki embertársát orozva meggyilkolja, csakugyan méltóbb a halálra, mint a barmok közt, oktatás nélkül, durván felnőt, vadindulatú és nyíltan erőszakos pásztorlegény..., a kárvallottnak (tehát például ma a megtámadott rendőrnek) és úgy az egyes tanuknak bizonyítása is ily terhes esetben elegendő próbául nem szolgálhat... Igaz ugyan, hogy némely rablásokért magát Babicsot mondják vezetőnek a tanuk, ez azonban csak minden korlátokon keresztül rontó hevesebb indulatjának és vakmerő bátorságának, nem pedig gonoszabb szívének bizonyása..., nem feloldást kívánok, mert ezt óhajtani vakmerőség volna, hanem csak a törvény kemény rendelése által kiszabott halál helyett bármely nehéz más büntetést... mert ki kell ugyan a köztársaság sorából törülni minden olyan vétkest,

akinek gonoszsága polgártársainak ostorává lett, de csak ha jobbíthatatlan, ami egy 23 esztendőkre csak alig terjedő korú legényre nem mondható...

A halálbüntetés célja nem bosszúállás, mert a bosszúállás kegyetlen indulat, ilyen indulatot pedig az igazságszolgáltatásnak ismernie nem szabad... De elégtételt sem szerez a halálbüntetés.” (Mint azóta tudjuk és látjuk: elrettentést sem!)

Így volt mindez 100 év előtt! Azóta félszeg humanizmus lett belőle. Pedig ma már tudvalevő, hogy a konszolidációt nem a halálbüntetések, a statáriumok, amelyekből volt elég, hanem a vasút, távírda, telefon, iskolák terjedése, erdők felszántása, mocsarak kiszáritása, a jó búvóhelyek kiirtása, az ipar, kereskedelem fejlődése, a szociális állapotok javulása, a tudomány alapjára helyezett független és pártatlan, tehát mindenkivel szemben egyformán szigorú rendes bíraskodás, szóval a kultúra, civilizáció: a félszeg és nem félszeg humanizmus ezernyi más eszköze teremtette meg. Most is, hogy rosszabbodik a konszolidáció, a szociális állapotok romlásával függ össze, s amennyiben pusztán virtuális etiológiája van a sok bűnözésnek, a háború s a nyomában kelt felfordulások vadsága a magasabb rétegekben is minduntalan kirobbanó panamák példája, a közélet etikátlansága és az az oka, amit a két hét előtti statáriumos tárgyaláson dicséretes biztossággal szintén felemlített az ügyész úr, hogy: ezelőtt tíz évvel alkonyat után senki sem mert kockázat nélkül kimenni az utcára.

Ez ne jöjjön vissza! Ezért kell a statárium! – mondotta. Tegyük hozzá: igen, alkonyat után nem lehetett kimenni akkor az utcára, mert akik miatt kockázatosak voltak az alkonyatutáni órák, azok viszont semmit sem kockáztattak. Akkor és ezek ellen nem volt statárium, néha nem volt – ügyész sem!

A régi talponálló ítélkezésnek, bár hiszen az sem volt kesztyűs kezű, mégis megvolt az az érdeme, hogy komoly időkben, komoly és valóban veszedelmes elharapódzott nagy bűnök ellen rendelték el. És megvan a mentsége azoknak az időknek abban is, hogy mindössze csekélyszámú, nem képzett, nem megbízható pandúrhad védte csak a mindennapi közrendet s nem volt golyószóró, páncélos, képzett és megbízható csendőrség, távírda, sajtó stb., s nem volt biztos törvény, és ami legfontosabb, nem volt céltudatos, tudományos alapon végzett, rendszeres ítélkezés. Annál azonban, amilyen a mai statáriumrendelet, az akkori idők talponálló joga is tudományosabb volt. Statárium volt: nemcsak a robbanóanyaggal vagy lőfegyverrel elkövetett gyilkosságra és szándékos emberölésre, hanem mindegy volt, hogy fejszecsapástól, méregtől, törtől, megfojtástól múlt-e ki az áldozat. Statárium volt a rablásra is!

Ma pedig például nem tartozik rögtönítélkezés alá, ha a rabló megöli is, akit megrabol, csak vigyázzon, hogy ne revolverrel, hanem, késsel, fejszével vagy egyéb ilyen szelídebb ilyesmivel ölje meg... Ellenben statárium alá esnék például a jogász-ifjúság tüntetése, ha könnyelműen megcselekedné, mint mi a szép

hajdankorban cselekedtük, hogy valamelyik „mameluk-politikus” vagy kormánypárti lap ablakai alatt macskazenét rendez és fiatalos botorsággal beverne egy-két ablakot, vagy valamilyen kis kizárt munkáscsoport behatolna munkahelyére s munkát követelve, összetörne valamilyen rozoga kaput vagy kerítést (Btk. 175. és 176. §). Halál – 2 óra alatt! Ellenben ha tolvajok ketten-hárman betörnek és egy-két üldözőt késsel leszúrnak is, erre nincs statárium. Egyébként azonban apró kis vétségekért is kötél járhat – 2 óra alatt! Például: ha valaki olyan mozgalomban vesz részt vagy szervezését előmozdítja, amely – mondjuk – a földművesosztály kizárólagos uralmának erőszakkal való létesítésére irányul, csak – irányul. Lehet az illető félrevezetett, éretlen fiatalember, csak 20 éven felül legyen. Halál! Ilyen szerencsétlen fiatalok persze kommunista-mozgalmakba is belekeveredhetnek.

Statárium nélkül legfeljebb párhónapi fogház lenne a büntetésük (1921: III. tc. 1. §, 2. bek.). De statárium van, tehát ez is: halál!

Vagy esetleg valamely „csoport” a piacon, lakodalomban – inkább csak pajzán-ságból, de ki bizonyítja ezt? – meglökdös egy-egy rendőrt, mezőört. Correctionalí-sálva, csak kis vétség lenne belőle.

A menekülő tolvaj vagy még kisebb csirkefogó „riasztásul” visszalő. (Ugyan melyik tolvaj tudja bizonyítani, hogy találni sehogy sem akart?) Mindezért is halál járhat. Kis dolgokért, melyeknél a bűn nagyságának irtózata sincs meg visszatartó motívumként!...

Ennek a rendeletnek (10.479/1931. I. M.) csak logikátlansága nagyobb, mint jogásziatlansága.

Ezért nem lehet, bár különben sem lehet elmenni szó nélkül Ondi Sándor, ligeti apacs, reggeltől-estig elintézett consummatio-ja mellett, bár betyár volt, noha inkább csak gyerekeszű – Liliom.

Mindenekelőtt aggódnia kell minden nem humanistának már a miatt, hogy a statárium-rendelet érvényessége is kétséges, mert nem lehet még anno 1931 is fenntartani azt a fikciót, hogy a háború befejezése után 13 év múlva is lehessen háborús szükségrendeletekkel kormányozni. Ettől is eltekintve, nem volt meg a statárium-hirdetésnek az a törvényes alapfeltétele, hogy a rögtönbíráskodási büntettek fenyegető módon elharapódtak volna olyképp ti., hogy „a közbiztonság veszélyeztetésének szélesebb körű elterjedését” statáriummal megakadályozni szükséges lett. Az még, hogy egyes politikai tényezők idegzete gyenge, nem jelent objektív szükséglet. Egyáltalában törvényellenes, hogy egyes cselekményekre már évek óta, tehát minden előző Matuska-eset nélkül áll fenn a rögtönbíráskodás, holott a jogszabályok az ilyesmit eredetileg csak pár hétre tervezték, hiszen: „*Mihelyt a rögtön bíráskodás elrendelésének oka megszűnt, főleg ha az elretentő példa (esetleg csak egy halálos büntetés végrehajtásával is) megadatott, a rögtönbíráskodás*

megszüntetését azonnal ki kell mondani” (Alaprendelet 8. §). Vannak cselekmények, amelyeknél már hét éve tart ez az „azonnal”.

Abban is ingatag alapon mozog a mai statárium-rendelet, illetve hirdetmény, hogy noha az alaptörvények szerint (1912: LXIII. tc. 2. § és 1920: XXXVIII. tc. 1. §) csak néhány komolyabb bűncselekményre hirdethető statárium, a 6563/1921. M. E. sz. rendelet már kiterjeszti a statáriumot az 1921: III. tc. 1. és 2. §-ában (a gyanúsok törvénye) meghatározott cselekményekre is, tehát esetleg jelentéktelen vétségekre. Ma pedig már nyilván az 1922: XVII. tc. aliquando valet, aliquando non valet §-a (6) alapján, hogy ti., ha hat hónap alatt törvényjavaslat nyújtatott be (csak „nyújtatott be!”) az illető tárgyban, akkor a kormány a szükségrendeleteket tovább is hatályban tarthatja, fűrhatja-faraghatja, tehát esetleg akként is kiegészítheti, (?) ahogyan eredeti törvényes rendelkezések szerint kiadható nem volt és ezt teheti: „*amíg csak a közszabadságok és gazdasági élet teljes szabadsága visszaállítására irányuló átmeneti idő (már tíz éve!) tart*” ... Kiterjesztették, noha a törvény és a rendeletek tartalmuknál fogva (átmeneti idő!) hatálytalanokká váltak, a gyilkosságra szövetekezésre és a löfegyveres szándékos emberölés „kísérletére” is, ami – hogy fennfőrog-e – igen sokszor a legproblematikusabb és legnehezebb jogászai analízis kérdése (mert hiszen a bíró, ha elég merész, nem köteles elhinni, hogy valaki például csak ijesztésül vagy tréfából lőtt-e embertársa felé...). Egész dzsungel ez a jogterület. Ezernyi életveszély leskelődik rejtelmes növényzetének sűrűi között, sokszor nem bűnös, nem romlott emberekre is. Jogos védelmi esetről is lehet szó. Rendőrök ellen is! Mindenesetre jogász legyen, aki ebben a statáriumos jogrendben eligazodni tud, hogy véletlenül se kerüljön bajba...

Még csak az hiányzik, hogy a bírák is eltévedjenek. Most eltévedtek. Nem vették észre, hogy gyökértelen esetet túloztak el, hiszen a statárium-jogforrás politikai célzatú merényleteket vett célba.

Ennek a két ligeti jassznak pedig semmi köze nem volt a politikával. Még a biatorbágyi fenevadnak sem. Nem vették észre azt sem, hogy a két ligeti apacsnál sokkal bűnösebb az a boulevard-sajtó, amely mindennap gyilkosságokat, más gáztetteket és akasztásokat reklámoz lapjai homlokán és hátán, mulattató részében pedig a betyár-romantika vagy gengszter-borzalmak kultuszát, s átlag havonta Kozarek hóhér nem nagyon előnyös arcképét árusítja az alantas érzésű és kisműveltségű közönségnek. Igaz, Kozarek képmása mellett leközli Edison arcképét s a mindenkori igazságügy miniszterét is. Persze a gyilkosokét is! Előre büszkéek lehetnek rá!

Az ilyen Ondi-féle emberek fantáziáját hogyne ragadná meg ez a kultusz... Sőt a gengszterek pszichológiájára tanítja őket.

Hogyne, elég csak: Fel a kezekkel! Egy-két durrantás! A bankhivatalnok ijedős-fajta! Dehogyan kell beléjük lőni! Egy kis gengszterséget játszik az ember s azután a sok riadt ember sorfala közt elsétál a sok pénzzel. Jön a rendőr vagy az utcai

járókelő? Azok felé is durrant egyet-kettőt. Mert azután, ha komolyan találni akar a csirkefogó, annyi ember közül talál is...

(Ha már nincs sajtószabadság, miért van arra, hogy a lapok homlokán is szinte mindennap nagy plakátbetűkkel pályázatot lehet hirdetni jövőző gyilkosságokra és rablásokra?)

Éppen a cselekménynek vakmerő pleinair-je és színpadiassága is bizonyítéka, hogy ez a két apacs csak jó tanítványa és hírességpályázója az ilyesmiből élő sajtónak.

Nem vette észre a bíróság az értékarányosság követelményét sem, amely pedig igazságszolgáltatási alapelv, hogy ti. a legsúlyosabb büntetéseket a legsúlyosabb esetekre kell tartogatni. Milyen visszahatás lesz majd, hogy a biatorbágyi fenevadat nem lehet felakasztatni, mert előre látható, hogy Ausztria az abolíciós klauzula kikötésével fogja – kiadni! Nem, a közvélemény nem kívánta ezt a halálos ítéletet! Ennek a gyerkőc-apacsnak kivégzését, akit nevelt a sajtó, a mozi és nem neveltek jó szülők, levegős, napfényes szoba, a mindennapi kenyér asztala. De még fiatal volt! Jobbítható!

A másik, eszesebb fiatal vitte bűnbe. Maga gyerekesen végigmosolyogta a statárium sötét komorságát és az – akasztófát.

Szépen összehajtogatva kabátját és sálját, tette le tövében egy kis bokorra. Gyerekmber, aki az akasztófa alatt sem tud sírni! Ez csak nem lehet normális . . .

De a statáriumok néhány órája hogyan is lehessen alkalmas arra, hogy valakinek elmeépségét megállapítsa. És itt ellenőrző orvosszakértő sem volt. És nem hallgatták ki bíróilag a gyerekeknek az apját sem, aki pedig kéznél volt. Fiának esetleg sok lelki rendellenességéről tehetett volna vallomást... Mondják, hogy születési bizonyítványa sem volt kéznél. Csak maga vallotta meg, hogy elmúlt „20” éves. Alig valamivel. De éppen saját születésére emlékezhetik mindenki legkevésbé... Munkakönyv sem bizonyít. Abban sokszor bemondás alapján töltik ki a születési rubrikát. Persze nehéz lett volna Texas-ból, ahol született, beszerezni a keresztlevelet – három nap alatt. De erre is meg lehetett volna kérdezni a gyerek apját, aki – ismételjük – kéznél volt. De mindebben talán inkább a védelem hibás. Miért ne mondjuk ki az igazságot?

De abban már nem hibás, hogy az ügy egyik koronatanúját, Steiner Ferenc sofőrt, aki a lövések szem- és fültanúja volt, sőt akinek kocsiját érte állítólag az egyik lövés, ezt sem hallgatták ki a bíróság előtt eskü terhe alatt. Mert Szolnokon volt! Ide másfél óra vonaton vagy gépkocsin... És a statárium három napig áll! Nem muszáj az első estig befejezni! Nem olvastunk arról sem, hogy a gépkocsin esett lövés nyomát is megszemlélte volna a bíróság. Mindez annál nyugtalanítóbb, mert nem volt beismerés az ölési szándékra nézve, sőt annak ellentmondott a tény, hogy – néhány lövés tömeg jelenlétében ejtetvén – a golyók senkit sem találtak, pedig tömegben

hibázni nem lehet, hacsak az illető nem akar. Surányi Ferenc tanú, magántisztviselő, a legkritikusabb tényre, hogy lőtt-e Ondi a rendőrré, cáfoló vallomást tett. Ez is ellene mondott a bizonyosságnak, habár a rendőr jóhiszeműen vélte is, hogy a lövés reá esett. Halálos ítéletnél nem szabad kétségnek maradnia! Végre is ennek a döntő pernek legintelligensebb és legérdektelenebb tanúja Surányi volt. A rendőr sértett volt! Márpedig Deák Ferenc hajdani ügyész úr szerint: a kárvallottnak bizonyítása ily terhes esetben elegendő próbául nem szolgálhat... Még ha a „bőbeszédű” Schön Béla tanú is mellette bizonykodott a rendőrnek. Surányi közelebb volt a pillanathoz, hősebb is, mert ő fogta le az egyik fegyveres rablót, jobban lehetett volna neki hinni. Veszélyben forgott, mégsem lett szubjektív...

És mindezek dacára még az is történt, hogy a rögtönítélő bíróság még az államfőnek sem adott alkalmat arra, hogy esetleg kegyelmezési jogát gyakorolja. Két óra alatt sok minden történhetett volna! Milyen csudálatos az is, hogy noha a magyar bírói kar valósággal ellenszenvet érez az ilyen statáriális dolgokkal szemben, hiszen csak ez védte ki eddig is a statárium-rendeletek szerint lehetséges túlzásokat, ebben a rögtönítélő tanácsban nem akadt csak egy is, aki a halálos büntetés ellen szavazott volna. Pedig ha már gyorsan akartak példát statuálni, az egyszerűsítési törvény szerint is kiszabhattak volna pár nap alatt akár tizenöt évi fegyházat. Bőven elég ilyen végeredményében megghiúsult gonosztettre! Bizonyára jóhiszeműek voltak a bírák, jót akartak, féltették a közrendet, de köztudomásúan túl szigorúak, kiszabott büntetések alig állnak meg a felső-bíróságok előtt. Mégis vigyázni kellene, hogy ne mondhassanak ki halálos ítéleteket, amelyek ellen nincs fellebbezés, s amely esetekben még az is tőlük függ, szabadjon-e az államfőnek legalább kegyelmezni.

Nem lehetett elmenni e mellett az ítékezés mellett bírálat nélkül. Legfeljebb menteni lehet. A közvéleményt és az ítékezést irányítani hivatott napisajtó itt már tíz éve lemondott minden bírálati jogáról. Önrémuralmat rendez! Kényelemszeretettől, romlottságból és üzleti érdekből felállította a tant, hogy bírói ítéleteket nem lehet kritizálni. Ha nem jogerősek, ezért, ha jogerősek, ezért.

Hiába a régi idők tanítása és gyakorlata. (Deák: „*Azt állítani, hogy a bíróság csak lelkiismeretének és Istennek tartozik felelettel, annyi volna, mint a polgári állás biztonságát csak a bíróság lelkiismeretére bízni!*”) Hiába tanítja a kir. Kúria is évek óta ezt a sajtót, hogy bírói ítéleteket bírálni lehet és szükséges, nem hiszi el. A jó bíró tehát nem kap támogatást az elismerésben, a rossz nem kap gátlást a kárhoztatásban, pedig a Kúria elnökének helyes megállapítása szerint is: A bírói ítékezésnek összhangban kell lennie a közérzéssel, amely, mint Tihany visszhangja, amarra felel...

1935

Az ellenméreg¹⁶¹

A reakció leghatalmasabb szövetségese a fogalomzavar, a nagy tömegek tájékozatlansága és felületessége, amely lehetővé teszi, hogy a lexikon határozott jelentésű és tartalmú címszavait úgy értelmezzék számukra, ahogy az a hatalmon lévőknek leginkább megfelel. Mióta az enciklopédisták hozzáláttak, hogy tisztázzák és egy új történelmi és társadalmi fejlődésnek megfelelően átértékeljék a fogalmakat, soha nem volt nagyobb szükség az új „Dictionnaire”-re, mint manapság, amikor a fogalmak szinte évenként mást jelentenek. Ami egy év előtt még nemzetrontó radikalizmus volt, egy év múlva a nemzeti reformprogram gerincévé lett, s a tegnapi feudális-klerikális konzervativizmusból a hatalmi helyzet eltolódása révén a nemzeti egységet veszélyeztető renitencia. A polgár, aki két év előtt legfeljebb sutogva merte kiejteni a száján a földreform követelését, ma a „vén csákyásság” gyanújába kerül, ha nem követeli a legsürgősebben a földes parasztkérdés megoldását, s aki valaha azt hitte, hogy a korszellemmel halad együtt, ha a kapitalizmus mellett tör lándzsát, ma ellensége a nemzetnek, ha a bank és a nagyipar létezése mellett enyhítő körülményeket is talál. A fogalomzavar tökéletes: az úgynevezett jobboldal jobboldali reformokként sürget tipikusan „baloldali” programpontokat, s a tegnap meg reakciónak nevezett csoportok és áramlatok a politikai mezőny baloldalára szorultak.

Ebben a káoszban, amely kaptárhoz hasonlít, ahol a képek címeit önkényesen össze-vissza cserélték, a legtöbb visszaélést a liberalizmus értelmezésével követték el. Volt idő, amikor minden istentől és embertől eredő csapást, a háborútól kezdve a kommunizmusig nemcsak a liberálisok, de a liberalizmus doktrínáinak számlájára is írtak. Amikor a háborútól és a forradalmaktól halálosan beteg Európában a szabad forgalom és a szabad verseny gazdaságpolitikai gyakorlata egyre nagyobb nehézségekbe ütközött, a betegség tüneteiből és kényszereiből megkonstruáltak egy új gazdasági rendszer elméletét is, mintha az orvos a tüdővést, vagy a rákot nem kóros állapotnak, hanem új életformának nevezné.

A liberalizmus megbukott, a liberalizmusra nincs szükség, állapították meg jobbról és balról is, ami annyit jelent, hogy nincs szükség az egészségre! Ám a kapitalista társadalomban, amely a szocialista társadalomtól elsősorban abban különbözik, hogy az individuális szabadságban gyökerezik, a normálállapot a liberalizmus, mert az egyén a liberalizmus szabadságában tudja legteljesebben kifejezni termelői és vállalkozói iniciatíváit, a liberalizmus szabad versenyében érvényesülhetnek

¹⁶¹ *Ujság*, 1935. június 9. 9.

legnagyobb eséllyel képességei és tehetségei, s e szabad erők együtt működéséből fejlődik nagyra a nemzetgazdaság. Kétségtelen, hogy e szabad erők funkcióját ma mindenütt megnehezítik a válság elháríthatatlan – s még inkább: a mesterkéltség akadályai, de ezen az alapon a gazdasági liberalizmus halálára következtetni éppolyan logikátlan, mintha valaki a vakságát nem szeméinek tulajdonítaná, hanem a fényt „elbukott” törvényeinek.

A fogalomzavar körébe tartozik, hogy a liberalizmus manapság főként a gazdasági élet egyik rendszereként szerepel a köztudatban, s csak kevesen tudják, amit egyébként a kis Larousse-ból mindenki megtudhat, hogy a liberalizmus a francia forradalom demokratikus és humanista eszmekörének gyűjtőfogalma, a szabadság, testvériség, s az osztályok és felekezetek egymás iránt tartozó türelméé és a törvény előtt való egyenlőségé. Ez folytatta tovább az isteni teremtés munkáját is, amikor végre Isten képére alkotott egyenlő jogú embert teremtett a jobbágyból is. Vannak azután, akikkel a demagógia elhitette, hogy a liberalizmus elsősorban filozofizmust jelent. Ezek nem tudják, hogy a liberalizmus nem is ismeri el számba vehető fogalmakként a filozofizmust és az antiszemizmust, mert a vallást szintén a szabadság nagy benső lelki ügyének tartja és mindig a valóság és a céltudatosság alapján állván, nem akceptálja az olyan kiszámíthatatlan lelki és szellemi mozgalmak szerepét a politikai és társadalmi küzdelmekben, mint amilyen a felekezeti hovatartozás. Nem azért vagyok liberális, mert a zsidóságnak is a szabadság jogos teljességét követelem, hanem azért, mert minden megkülönböztetés nélkül az egész társadalomnak és minden felekezetnek követelem a szabadságjogokat.

Liberális vagyok Kossuth szellemében, aki az egész magyar nemzetet akarta felszabadítani s nemcsak a rendi, de a faji és felekezeti kiváltságokat is halálra ítélte. A tudatos fogalomzavar már-már odáig fajult, hogy Kossuth eddigi jelentőségét is megkísérelte kikezdeni: egyre gyakrabban hangzanak el óvatos, vagy kevésbé óvatos kijelentések, amelyek a 48-as szabadságharcot is túlzónak, a mai „haladó konzervativizmus” szempontjából nézve felforgatónak tartják...

Sokaknak már Kossuth sem jelenti azt, amit kevésbé hangsúlyozottan, de igazabban nacionalista korszakokban jelentett: a véglegesen lezárt, véglegesen tisztázott fenomént, aki minden európai értelemben magyar életprogram fényforrása. „Itt valahol, ott valahol” felüti a fejét a Kossuth-ellenes revízió egyelőre még csak tapogatózó szándéka, – de az is bizonyos, hogy ennél reménytelenebb „szellemi” mozgalom még nem kísérletezett a magyar nép biztos ösztönének megkönyörítésével.

A kossuthi liberalizmus kétségkívül defenzívába szorult a jól megszervezett ellenséges erőkkel szemben, amelyek ma uralkodnak, de éppen ezeknek az ellenséges erőknek beteges elhatalmasodása kényszeríti ki majd a nemzet szervezetéből az ellenük való védekezést, s véleményem szerint e védekezésnek egyik tünete az, hogy a főváros közönsége éppen most küldött be a parlamentbe egy mandátummal,

amelyet kifejezetten a kossuthi liberalizmus nevében kértem, s amellyel a főváros igen érthetően hangsúlyozza, hogy neki az agrárreformok, a falu jóléte és fogyasztóképesége legalább is van annyira fontos, mint a legagrárabb falusi politikusoknak. A természet bölcsessége a beteg test mérgével szemben harcra küldi az antitoxint, s a magyar értelemről és jellemről már sokszor bebizonyult, hogy éppen a legváltásosabb pillanatokban termeli ki magából a regenerálódás és fejlődés gyógyító és újjáteremtő ellenmégét...

1938

„Ez a mozgalom távol esik a magyar lélektől!”

Rupert Rezső válasza a MÜNE körlevelére¹⁶²

A Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete körlevélben fordult a keresztény ügyvédekhez és felhívta őket, hogy a Budapesti ügyvédi Kamarában viselt tisztségükről mondjanak le. A körlevél szerint a zsidó ügyvédek a kamara vezetésében és igazgatásában ötven százalék arányban vannak képviselve. A MÜNE választmányának határozata alapján jelölést a kamarai önkormányzatban csak abban az esetben fogadnak el, ha a választás alá kerülő valamennyi tisztség hatvan százalékát a MÜNE minden más tényező beleszólása nélkül jelöli ki, a tisztségek legfeljebb húsz százalékát töltik be zsidószármazású ügyvédekkel és a fennmaradó húsz százalékot a zsidó összetételű pártok által javasolt keresztény magyar ügyvédek közül jelölik ki.

A MÜNE körlevelére Rupert Rezső dr. országgyűlési képviselő levélben válaszolt. Kijelentette levelében, hogy a felszólításnak éppen azért, mert keresztény és magyar, akit minden magyarhoz testvéri szeretet köteléke fűz, nem tesz eleget.

„Ez természetesen nem jelenti azt – írja Rupert –, hogy amennyiben igazán keresztény és igazán magyar ügyvédi ügyről lenne szó, ne csatlakozzam önökhöz. Amit önök akarnak és testnek, az a magyar lélektől távol eső, idegen szellem mozgalma, amely minden létjogát és diadalát idegen győzelemre alapítja. Ezzel a győzelemmel együtt zsákmányolni nem akarok, mert azt tiltja a magyar tradíció tiszteletében és értékelésében, valamint katolikus hitemben gyökerező lelkületem is.

Nem akarok az önök soraiban sem ártatlan áldozatok üldözésében részt venni – folytatta Rupert –. könnyű, de nem egészen férfias a gyöngéken erős lenni. Ez nem férne hozzám, mint régi katonához sem, aki sok nem kereszténnyel együtt va-

¹⁶² *Ujság*, 1938. december 18. 6.

lamikor csak olyan harcokhoz szoktunk, amelyekben az ellenfél kezében is fegyver volt. A magyar alkotmány, a szabadságjogok tisztelete és embertestvéri érzésem is eltilt attól, hogy bármiféle nem jogos és nem erkölcsös erőszakoskodásban részt vegyek. Ellene volna ennek az annakidején letett ügyvédi esküm is. A zsidóvallású ügyvédkartársak, ha csak nem irigykedünk és ha zsákmányéhesek nem vagyunk, nem szolgáltak arra rá, hogy velük szemben az állampolgársági jogegyenlőséget és az emberegyenlőségi elvet megtagadjuk. Igen sokan vérrel is, tudással is, sokkal jobban szolgálták a hazát, mint közülünk legtöbben, nem élhetünk velük szemben annak a gyáva alkalomnak lehetőségével, hogy mert többen vagyunk, kiszorítsuk őket.”

1939

Az Eötvös Emlékbizottság vacsorája¹⁶³

Rupert Rezső tiszteletére 1939. május hó 13-án este a Royal-szálló éttermében
Rupert Rezső beszéde

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Egész valómon átfut a melegség, amikor most itt felállok, hogy meghatódottan köszönetet mondjak kedves Barátaimnak, akik a mai szép ünnepség felejthetetlen élményét nekem megszerezték és megköszönjem a szíves üdvözlő szavakat is, amelyeket Nagy Vince, kedves barátom, mindnyájuk nevében hozzám intézett. De amit talán legelőször kellett volna mondanom, forró köszönetet mondok főképpen az Eötvös Károly Emlékbizottságnak azért a drága ajándékért, amely a nekem most átnyújtott és előttem fekvő díszes albumban foglaltatik, Eötvös Károly talán legnagyobb művének – A nagy pernek – kéziratáért. Kincseket érő, kedves, drága ereklye a rengeteg kézvonás, de még nagyobb kincs, ami nagy tudás, magasztos szellem, magyar nemes érzés és igaz kereszténység, férfi jellem, megrázó erejű történelem és irodalmi szépség benne van.

Megvallom, féltem előre és félek ettől az ünnepléstől, amióta meghívóját kedves meglepetésként megkaptam. Nehéz feladat elé állítottak kedves barátaim, mert úgy érzem, hogy a mai időben nem igen van helye személyek ünneplésének és különben is egy idő óta nem szeretem a pohárköszöntők irodalmi formáját, mióta pohárköszöntőkkel országok sorsát, milliók élet-halál kérdését kezdik megpecsételni.

¹⁶³ Forrás: Szarka Gyözőné sz.: Rupert Erzsébet családi archívumából

Nem is tudom egyébként, mivel érdemeltem meg, hogy az Eötvös-hagyatékna ez a drága kincsét megkapjam. Mert, ha arról volna szó, hogy ifjú koromtól fogva az ő útját követem, az igaz keresztény és igaz magyar utat, a férfiak útját, ha az a szegény elvakított tömegek előtt néha nem is népszerű, akkor is úgy érzem, túl nagy az ajándék, meg nem érdemelt a kitüntetés, hogy nagy mesterem legrágább kézvonásainak örököse lehessen és szürke nevem kapcsolatba juthasson az ő nagy nevével, hiszen mindaz, amit én tettem és szenvedtem, csak halvány kópiája annak, amit a nagy örökhagyó elvégzett. Az ő nagy zsenije és hősi teljesítményei sokkal nagyobbak, semhogy szerény képességem és cselekedeteim hozzá csak hasonlíthatók is volnának. Csak a szerény famulus adorációja és hálája, ami hozzá fűz, hogy Kossuth, Deák mellett főképen ő tanított példájával azon az úton járni, amelyen járok, két évtizede immár: újra és újra szembeszállni a sötétség és gyűlölet idegen szellemeivel. Legfeljebb csak szerény külsőség, amely az én szerény ösvényem és az ő nagy ívelésű pályája közt hasonlóságra emlékeztet. Ő is Veszprémből, az én kedves pátriából indult el az országos politika káoszába, amikor 1872-ben ez az ősrégi, történelmi város képviselőjévé választotta. Ő is veszprémi fiskus, volt, mint én is sokkal később, bár csak ad honores, szintén azzá lettem. De azért, ha csak mint tiszteletbeli fiskus, én is ténylegesen is szolgáltam egy időn át Veszprémmegyét, mint ő. Ott láttam először, onnan ismerem – a régi aktákból – azokat a drága gyöngybetűket, amelyekkel az előttem fekvő, kedves kézirat-tömeg írva van. Amikor Veszprém megyéből én is útra keltem 1920-ban mint a devecseri kerület képviselője, választóim kitüntető bizalmának megnyilvánulása mellett az volt az én legkedvesebb élményein, amelyre még most is büszkén emlékszem vissza, hogy egyik lap, amely az új nemzetgyűlés egyelőre ismeretlen tagjairól sorozatos ismertetések, szinte jóslásokat közölt, ezeket a sorokat ajándékozta nekem: „Az új devecseri képviselőről úgy halljuk, hogy Eötvös Károly szelleme hatja át.” Más kedves emlékeim is vannak a nagy fiskusról, ő is itt a budapesti északi kerületben lett később képviselő és fiatal joghallgató koromban sokszor adta a szerencse, hogy társaságában lehettem és hallgathattam ragyogó szellemességeit, anekdotáit, egyéb megnyilatkozásait, amelyekből mindig az igaz nemes magyar úr lelke, bölcsessége, tiszta jelleme, józansága áradt ki.

Mindez azonban, úgy érzem, nagyon kevés ok volna arra, hogy ezt az ünneplést önhitten a magam személyének foglaljam le. Egyedül az nyugtat meg, hogy nem az én ünnepem ez, hanem az övé, nagy mesteremé és én csakis ezért örülök annak, hogy barátaim ezt a kedves, meleg atmoszférájú bankettet megrendezték. Talán akaratlanul érezték, hogy sohasem volt szükségesebb és időszerűbb mint ma, hogy nagy elődeinket, történelmi nagy alakjainkat, azok példáját és tanítását, visszaidézzük közénk, amikor az ő szavai szerint ma sokszor „himmi-hummi” emberek hiszik magukat nagyoknak és veszik maguknak a jogot és bátorságot, hogy országgal,

néppel nem egészen gyengéden bánjanak. Mennyire szükséges és hasznos nagy emberek emlékének és tanításainak visszaidézése, legkiáltóbban bizonyítja éppen Eötvös Károly példája.

Ismerjük ezekből a kis kézirat-hasábokból azt a vívódást, amikor 1882-ben, a tiszzaeszlári időben, arról volt szó, hogy vállalja-e a félrevezetett közvéleménnyel, a mérgezett sajtóval, a megfélemlített bírósággal és a népszerűségét féltő kormánnyal szemben is – saját népszerűsége minden kockázatával – azt a nagy harcot, a nagy pert, amelyet 20 évvel később drága, csipkeveret szép, finom kis gyöngybetűivel ebben a kéziratban a legremekebb magyar nyelven, a legzseniálisabb ésszel és a legnemesebb, legmagyarabb szívvel megírt.

Száz és száz baráti kéz nyúlt feléje. Tartotta volna vissza, hogy népszerűségét ne kockáztassa. Fenyegető öklök is emelkedtek feléje. És vívódását, mint ezekről a kis sárguló lapokról élénk tárul, eldöntötte: Deák szava, akit ő ezekben az írásokban minduntalan „csodálatosan tiszta és nemes jellemnek” nevez. Visszaemlékezett arra, amikor Deák, akinek akkor éppen közelében állott, a törvényhozásban 1873. június 28-án ezeket mondotta: „Nemcsak fegyverrel lehet vallási háborút viselni. Igen gonoszak azok is, amelyek tollal és a tanácskozási termekben vitetnek. Különösen az olyan vallási háború, amely valódi hit és vallási buzgóság nélkül magánérdekből és politikai célokból vitetik, még veszélyesebb és emellett utálatos is.”

Elvállalta a nagy pert, a vérvád képtelen babonája és egyben a vallásüldözés sok másféle demagógiája és gonoszsága ellen a harcot, amelynek tüzét – úgymond – először voltaképpen az őskeresztények ellen gyújtották meg a római pogány vallás hívei s e tűznek parázsa izzik több mint másfélezer év óta a hamu alatt.

Világosan látta – mint e lapokon is írja –, hogy a vád, bármennyire magára öltötte a vallásosság és igazság álarcáját, csak a közélet kikiáltóinak üzlete, politikai és gazdasági karrier-vadászata volt, sokak részéről ártatlanok kéjtelgő üldözése, megszenvedtetése s látta, hogy nem lehet más vége, mint: „évekre terjedő nyugtalanság, sok derék család életörmeinek megcsönkítése, sok vagyon és sok munkásösztön semmivételezése”, mindenképpen csak a haza károsítása. „Akadnak sokszor – mondja itt előttem fekvő manuscriptumban – politikai pártok is, amelyek a sorstól haszonbérbe veszik a tömegek szenvedélyét”, ami végre is könnyű, mert a felvértezett tömegeknek a téveszmék és gyűlölködő szenvedélyek ellen, amíg kárvallottan észre nem térnek, rendesen nincsen immunitásuk.

A magyar függetlenség ügyének is tekintette a harcot, hiszen jól lehetett látni, hogy a gyűlöletet, csakhogy a nemzeti függetlenségért vívott harcot lohasszák, a figyelmet másfelé tereljék, mintha csak ma volna, idegenből, különösen Ausztria felől szítják mind lobogóbb lángra. De, amikor határozott, vezette mindenekelőtt igazságszeretete és igaz keresztény hite, megtörhetetlen férfijelleme.

Vállalta tehát a harcot. A fölzaklatott közvélemény – írja itt e lapokon – csakhamar hevesen rárohant.

„De – úgymond – el nem sodorhatott!” Miért nem? Maga mondja el itt, azért nem, mert mögötte állt az igazság és a hit ereje s egy erős nemzeti ellenzék falanksza, a Kossuth-párt. És mögötte állt maga: Kossuth Lajos, akit e lapokon ő Magyarország kormányzó fejedelmének nevez. De tudta, látta előre azt is, hogy a „közélet kikiáltói”, a „sors haszonbérloi” ellen csakhamar melléje áll majd a magyar nép igazságszerető felbuzdulása is, születésétől fogva úri lelke. Így is történt, hiszen tudjuk, hogy a magyar nép a következő képviselőválasztáson kibuktatta a gyűlöletnek, idegen eszmék habár akaratlan ügynökeitek írmagját is a törvényhozásból, amikor végre a nyíregyházi főtárgyaláson kitűnt nemcsak a vád szemenszedett valótlan-sága, hanem az is, hogy az egész mozgalom, véres gyűlölethullám, rosszhiszemű politikai akció, tömegámítás kártyavára egyetlen alapkövön épült fel, amelyet egy rablógyilkosnak, Péczely Kálmán megyei írnoknak keze rakott le. Ő volt ui. a saját édesapja és vádlott-társai ellen hamistanúszkodó kis 10 éves zsidófiúnak kínvallatója és annak a jegyzőkönyvnek kieszelője és szerkesztője, amely az 1882. évi máj. 21-i, nagyfalusi éjjeli vallatáson megkínzott kis gyerekeknek vallomását tartalmazta, s amely vallomás azután megrázó detonációval hangzott szét az egész világon, hogy éveken át forrása legyen annyi gyűlöletnek és ártatlanok kálváriás szenvedésének. A főtárgyaláson Eötvös Károly lerántotta a leplet s az egész világ megdöbbenve ocsúdott fel az elfogultak is szörnyű kiábrándulással, amikor egyszerű, becsületes lelkű falusi tanúk vallomásából értesült az éjjeli kínvallatás részleteiről és végre megtudta azt is, hogy a csendbiztos és vizsgálóbíró mellé beosztott megyei írnok: lopásokért, rablásokért és végül kegyetlenül végrehajtott rablógyilkosságért 1856-tól 1869-ig az illavai fegyház lakója volt, olyan nagy bűnös, hogy amikor az 1857. évi amnesztia jött, akkor sem kapott kegyelmet. Isten a megmondhatója, hogyan lehetett belőle 1882-ig mégis megyei írnok.

Eötvös Károly egyébként már a vizsgálat folyama alatt sem csalódott magyar népe ismeretében, igaz magyar szíve, esze ösztönös megérzésébe, mert ha az ember csak a per falusi és keresztény tanúira gondol vissza, akiről mindről szó van az előttem fekvő drága kéziratban: a kis Szakolczay Julcsára – Vámosi Juliskára – Szűcs Jánosra, akinek vallomását a földműves- embert általában jellemző remek megfigyelőképesség jellemzi –, a szegény megkínzott, kínvallatott Csepkanicsra és tutajos társaira, Zurányi Kálmánra és a többiekre, büszke megnyugvással állapíthatja meg, hogy a nép fiainak igazságérzetét – ha egy egész falu, akár egész ország gyűlöletet lehelő közhangulata támad is fel fenyegető ökleivel ellenük, Vámosi Juliskát például saját anyja jelentette fel vallomásáért – nem lehet visszafojtani.

A nagy per, azoknak az időeknek sok sötét, szomorú emléke s mindaz, ami ezekben a főliánsokban írva van, amelyekre kezem most, mint az igazság, az igaz keresz-

tény érzés és magyar okosság sziklájára támaszkodik, tanulságosan jellemzi minden idők hasonló mozgalmait. Mindig valami alantas érdek indítja el és a Péczy Kálmánokhoz hasonló emberek keze alapozza meg azokat a társadalmi és politikai börtönfalakat, amelyek közé derék, jóhiszemű tömegek vak szenvedélyükben bezárni engedik magukat, hogy azután tehetetlen eszközökké, végül megcsalt, megkárosított áldozatokká legyenek azok kezében, akik a sorsot – újra és újra – haszonbérbe veszik. Ilyen időkben szokták a nép legönzetlenebb szolgálait zsidóbérencekké kikiáltani, csak hogy megfosszák védelmezőitől. Jó lesz mindezt, különösen ma megfigyelni, amikor a közélet kikiáltói megint és már régóta itt üvöltöznek, hirdetik vádjait és hamis tudományukat, mialatt a vallás, igazság, hazafiaság álorcájában járnak közöttünk. Ők, akik még a vegyes házasságból született kis gyermekek kereszténységét is megtagadják s a keresztény közvéleménynek nagy megdöbbenésére is okozzák, hogy most szegény öreg asszonyoknak és öreg embereknek uszályba kell állniok napestig a hivatalok előtt választójoguk igazolása végett, hacsak egy kis „i” vagy „e” betű miatt el nem utasítják őket. Hiszem, hogy amikor ellenzéki szavazatoktól félnek, csalódní fognak, mert az elutasítottak helyébe százával fognak igaz keresztény érzésű emberek sorakozni. Az Eötvös tradíciókat, az igaz magyar tradíciókat még nem felejtette el ez a nép.

Rassay Károly is, én is, pártjának minden tagja, valamint régi Kossuth-párti barátaim is mindnyájan kezdettől fogva Eötvös Károly igaz keresztény és igaz magyar, az ország függetlenségének, a jelszavak nyűgétől is felszabadító lelki, jogi és gazdasági szabadságnak, a vallási és polgári jogegyenlőségnek, mindenképpen az emberi szeretetnek és civilizációnak útján járunk. Ez adta nekünk eddig is azt a nagy aktivitást, amelyet a parlamentben kifejtettünk, mialatt más, nagyobb ellenzéki polgári pártok folyton hallgattak, hogy helyes a mi utunk, erre biztatnak, erre tanítanak itt ezek a történelmet lehelő föliánsok is s ahogy most itt látom, megérintem őket, szinte érzem, hogy megkétszerzik lelkesedésemet és erőmet.

De akkor, hacsak látásuk, érintésük is erőt, lelkesedést, igaz magyar elszánást, emberszeretet és józanságot kölcsönöz és ilyenre ma mindennél nagyobb szükség van, kérdezem, szabad-e ennek a drága, varázsos kéziratnak magánkincsként az én kis könyvtáram kriptájában mások látása elől, mások érintésétől elvonva lennie? Úgy érzem nem, ezért úgy határoztam, hogy – az Eötvös Emlékbizottság szerető bőkezűségének, kedves, kitüntető figyelmének viszonzásául – felajánlom letétemként ezt a szép sokat érő történelmi kincset az Országos Ügyvédi Múzeumnak,¹⁶⁴

¹⁶⁴ Az Országos Ügyvédszövetség dr. Révész Imre javaslatára az 1930. novemberi ülésén határozott az Országos Ügyvédi Múzeum alapításáról. A múzeum az egyetemes jogélet emlékeit gyűjtötte. 1933. májusában már megnyitották a gyűjteményt. A múzeumot 1979-ben újraalapították a Budapesti Ügyvédi Kamara Szalay utcai könyvtárában. Megszűnéséről, vagy a gyűjteményről nincs információ. Lásd: *Honismeret*, 1979/3. 6–8.

felkérve kedves barátomat, dr. Boda Ernőt, kitűnő ügyvédtársamat, a múzeum nagyérdemű elnökét és buzgó sáfárját, az Eötvös Emlékbizottságnak is elnökét, hogy – íme – vegye át tőlem a mondott célra a drága kincset. Legyen ott a múzeumban mindenkinek látására és épülésére.

Ott, a múzeumban, én is hozzájuthatok majd mindig látásához, a rajta való felüdüléshez, addig pedig elég, ha mindaz, ami a remek kéziratban írva van, lelkemben marad és elég, ha Eötvös Károly szép kerek, magyar fejét, amit az életben is sokszor láttam, s amelynek homlokoltjáról nemcsak fényesség, hanem mindig melegség is tűzött rám, időnként magam elé vissza- visszavizionálom. Borzasztó érzés ilyen vízió után sok mai „himmi-hummi” politikai nagyság, sok nyüzsgő közéleti kikiáltó sötét, szűk homlokára tekinteni. És, aki megyéjéből való vagyok, kárpótol, üdit majd mindig az az emlékezés is, amit – mint ő – vármegyénk Bakonyjából, Balatonjából, Somlójából és síkságaiból, regevilágából, nyelvéből és józan népe szeretetéből magamban hordok. A drága kézvonásokból, valahányszor látják, hadd áradjon mindig mások lelkébe is a mi kedves, szép Veszprémvármegyénk lelke!

Most pedig miután hálaszavaimat s nagy mesterem méltatását elmondottam és megköszönöm még különösen Boda Ernő, Révész Imre, Bráver Henrik barátaimnak, hogy a kedves ajándék megszerzése s a mai szép est megrendezése körül oly eredményesen buzgólkodtak, Kadosa Marcell és Zsolt Béla kedves barátaimnak pedig, akik mint most örömmel látom, szép emléksorokat írtak az album külön lapjaira, az ő jeles, az albumot gazdagító írásaikat, hadd fejezzem be beszédemet azzal a pohárköszöntővel, amelyet Eötvös Károly e nemben a legrövidebb és legszebb magyar retorikai műnek tartott s amelyet Deák Ferenc 1859-ben a Kazinczy-lakomán mondott. Mindössze ennyi:

„Lakomákon imádkozni kell. Az én imádságom rövid három szó: Éljen a haza!”

1952

Fellebbezés az Ányos utca 1–3. szám alatti, ún. Rupert ház államosítása ellen

Veszprém Városi Tanács végrehajtó bizottságának¹⁶⁵

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

Veszprémtől távol élve nem tudhatom, hogy házkezelőm milyen bejelentést tett Veszprémben, az Ányos utca 1. szám alatt lévő házingatlanomat illetőleg.

¹⁶⁵ VeML XXIII. 653. Veszprém Városi Tanács VB Titkársága iratai, 33-2/482/1952.

A rendelkezésre álló rövid idő alatt a telekkönyvi adatokat is, amelyeknek régebbi kijegyzése a háború alatt irattáram egy részével elpusztult és eddig nem volt szükségem újabb beszerzésére, csak most kaptam meg.

Ezek szerint:

A veszprémi 1008. sz. betétben fel van véve:

A+1 sor 2432 hrsz. alatt 1912-ben épített házam 179,3 □-öl területe, továbbá;

A+2 sor 2433 hrsz kertem (házhely) 191,3 □-öl területen és

A+3 sor 2434 hrsz alatt a betétben „háznak” jelzett, valójában kb. 25 év óta üres telek Ostrom lépcső 1. sz. alatt kb. 2 □-öl területtel.

Ezeket az ingatlanokat a magam részéről is bejelentem, de azzal a megjegyzéssel, hogy a 2. sor alatti ingatlan nem „házingatlan” a betét szerint sem és nem házingatlan a 3. sor alatti kb. 96,2 □-öl üres Ostrom lépcső 1. sz. alatti ingatlan sem, mert ezen a területen már 25 év óta nincs semmiféle építmény, mint ez a városi adóhivatal hivatalos adataiból s a mérnöki hivatal nyilvántartásából is megállapítható, de köztudomású is. Az ott volt régi viskó ui. már 25 év előtt összeomlott s helye pusztá területté vált.

Ezért ha a 2. és 3. sor alatti üres ingatlanok netán jegyzékbe foglaltattak volna, kérem azokat jelen felszólalásom folytán abból kihagyni, s ettől függetlenül is mindenképpen figyelmen kívül hagyni.

Ami pedig 1. sor alatti ingatlanomat illeti, annak belügyminiszteri mentesítését kérem a rendelet 9. §-a alapján, mert:

a) A szóban lévő ingatlant saját erőmből, magam építettem, szellemi munkával szerzett keresetemből egy, a mélyben fekvő romhalmaz helyén. Így ha nem építettem volna, ma nem lenne helyén, amit államosítani lehetne.

b) A ház az első háború befejezése óta szociális célokot szolgált olcsó, limitált bérek mellett, amelyek alig fedezték az adókat és a tatarozási költségeket, miről is a házkezelőtől 1918. óta soha semmit nem kaptam a jövedelemből, annak örültem, ha nem kellett ráfizetnem, de ez is megtörtént többször..

c) Nem voltam sem tőkés, sem ún. elnyomó, vagy kizsákmányoló sem és nem voltam a Horthy-rendszernek sem semmiféle kiszolgálója. Sőt történelmi tény minden kortárs előtt, hogy kezdettől elszánt ellenzéke voltam, 25 éven át a veszélyes körülmények közt is a hatalom üldözöttjeinek védelmezője voltam az Országgyűlésben és a sajtóban is, amit illetőleg talán elég itt csak annyit felemlíteni, ami könnyen ellenőrizhető, hogy az aktív politikusok közül a kommunisták védelmére keltem, többek közt pl. éles támadást intéztem 1932. aug. 13-án a *Jogtudományi Közlöny* hasábjain¹⁶⁶ a kormány és a Töreké-tanács ellen Sallai és Fürst, jeles kommunisták kivégeztetése miatt, állást foglalva egyúttal amellest is, hogy a kommunista

¹⁶⁶ Lásd: Mon pauvre De Séze! *Jogtudományi közlöny*, 1932. augusztus 13. 173–174.

pártot el kell ismerni legális pártnak és meg kell szüntetni a statáriumot, amelyet a biatorbágyi híd felrobbantását ürügyül használva, főképpen a kommunisták ellen hirdettek.

Ki mert még így nyíltan kiállni (1932!-ben) olyan, aki nem volt kommunista? Külföldön is feltűnt cikkem. A tény, hogy többé nem volt kivégzés a polg. büntetőbíraskodás területén a kommunista párt szervezése vádjá alapján.

Tisztelettel

Rupert Rezső

Besenyőtelek, 1952. március

A határozat:

Veszprém Város Tanácsa

Végrehajtóbizottságának

Titkársága

33-2/482-1952. szám

Tárgy: Dr. Rupert Rezső besenyőteleki lakos felszólamlása veszprémi Ányos u. 1. háza államosítása ellen.¹⁶⁷

Tárgyban keletkezett iratokat felterjesztem és a felszólamlás elutasítását javaslom, mert a szobák száma a hatot meghaladja.

Veszprém, 1952. március 14.

Czibók István vb. elnökhelyettes

¹⁶⁷ VeML XXIII. 653. Veszprém Városi Tanács VB Titkársága iratai, 33-2/482/1952.

Nemzetgyűlési felszólalások, interpellációk, törvényjavaslatok

A Nemzetgyűlés 1920. február 26-i ülése

Hozzászólás: Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásakor

T. Nemzetgyűlés! Az a javaslat, mely tárgyalás végett előttünk fekszik, amint az előadó úr szavaiból mindannyian értesülhettünk róla, s amint az ismeretes is, egy alkunak az eredménye, egy alkué a pártok között. Nagyon természetes, hogy éppen ezért, mert ez a javaslat az alkotmányosság helyreállításáról és a főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről alku eredménye, egyik párt igényeit sem elégítheti ki teljesen. Amikor tehát ezekről a padokról, pártom, a magyar földműves nép pártja nevében a javaslatához szerencsém van hozzászólni, csak azt mondhatom, hogy ebben a javaslatban nincsen benne a mi összes érzésünk, a mi összes magyar gondolatunk, a mi egész szabadságvágyunk. Ez a javaslat azonban csakugyan az, aminek az előadó úr jelezte: a magyar nemzeti eszmének, gondolatnak a reneszánsza. Ez a javaslat mégis tartalmazza a legeslegfontosabb követelményeket, melyeket ma vele szemben támaszthatunk. Mert ez a javaslat csakugyan annak a nagy nemzeti reneszánsznak a folytatása, mely 1825-ben kezdődött az azt megelőző szegyeteljes szatmári béke-korabeli meghunyászkodó, nemzetietlen irányzattal szemben, folytatása annak a reneszánsznak, mely 1849-ben katasztrófával végződött.

Közben megint volt egy szomorú, szatmári béke utáni időszak, az 1867-es időszak, amikor ez a nemzet elnemzetietlenedett, amikor ennek a nemzetnek keresztény erkölcei is megfogyatkoztak, amikor minden olcsó és eladó volt.

Erre a korszakra 1918. október 31-ike, majd 1919. március 21-ike logikai folyamánként következett. Erre az átkozott időszakra, amikor itt a teljes nemzetietlenség és a keresztény erkölcsöknek a megtagadása volt a divat, érkezett el ez az új kor, melyet itt e padokról a minden tekintetben keresztény és nemzeti érzésű – magyar földműves nép és pártja nevében üdvözlök.

Ez a javaslat dekretálja a nemzetnek azt a függetlenségét, szabadságát, amit 1849-ben az ő tragikus bukásával fel kellett adnia. És ez mireánk nézve teljesen megnyugtató. Nekünk ebben a javaslatban a legfontosabb az, hogy a nemzetnek szuverenitását és Nemzetgyűlésének törvényhozói hatalmát ez a törvényjavaslat és, ha törvénné lesz, ez a törvény kodifikálja. Többre alig is van szükségünk, mert

ha ennek a javaslatnak egyes részei talán keveset mondanak, ha talán tévedések foglaltatnak azokban, ez ma nem számít, mert ha a törvényhozói hatalom, az állami mindenhatóságnak a hatalma a Nemzetgyűlésnek a kezében van, ezeket a hibákat majd megjavíthatja.

Osztozom minden tekintetben az előadó úrnak abban a felfogásában, hogy ezzel a javaslattal mi tulajdonképpen nem léptünk forradalmi térre, hanem folytatjuk alkotmányos életünket és hogy ez a javaslat teljesen beleilleszkedik a mi ezeréves alkotmányunk szellemébe. Ez így is van. Mert igaz, hogy a mi közjogi rendszerünk, államjogi dogmáink szerint az a legfontosabb kérdés, amiről ma itt szó van, az állami főhatalom csakugyan a szent koronában van megtestesítve. A szent korona nem egyszerűen képviselője a nemzet főhatalmának, az állam főhatalmának, hanem valóságos perszifikációja, sőt megtestesülése. Hogy analógiát hozzak fel, a mi szent koronánk hasonló a szent ostyához, amelyben Krisztusnak a teste és a vére valósággal jelen van, pedig hiszen csak egy kicsi fehér pehelyről van szó.

Ez tehát nem szimbólum, t. Nemzetgyűlés, hanem élő valóság és ezt az élő valóságot az idő sem rontotta le, a bekövetkezett események sem változtattak rajta, mert hiszen a főhatalom éppen azért, mert a szent koronában minden személyi hatalomtól, személyiségtől elvonatkoztatva van megjelenítve akkor is, ha az állami hatalom főszerveinek személyi részében változások következtek be, érinthetetlen maradhatott és maradt.

De én még attól sem félnék, ha ezt a lépésünket, ha egyáltalán az egész Nemzetgyűlésnek létét forradalminak jelentenénk is ki. Forradalom és forradalom között sok a különbség és sokszor, amikor az események bátorságot vesznek maguknak maguk szerint alakulni és eltérni kissé a Corpus Juris pergament lapjaitól, eltérni a tudósok elméleteitől: ezt is forradalomnak szokták nevezni; pedig lehet, hogy éppen egy egészséges fejlődést jelentenek, lehet, hogy a természetes fejlődés talajából kinőtt erőknél a jelentkezései csupán.

Így van, t. Nemzetgyűlés, ezúttal is. A viszonyok megváltoztak. Éppen az előadó úr mutatja ki, hogy annyira megváltoztak, hogy lehetetlenség ezekkel a viszonyokkal szembehelyezkednünk. Ezek a viszonyok félretették a mi alkotmányunknak egy részét, lehetetlenné tették azt, hogy egyes törvényeink és e törvények alapján az államnak egyes szervei továbbra is működjenek. Már most ha ez a lehetetlenség megvan, ha a nemzet a maga életösztonénél fogva – mert hiszen az élet folytonossága meg nem szakítható egy pillanatra sem – tovább akar élni és megtalálta a maga számára a modus vivendit, akkor, – mert ez az egész nemzet összakaratának megfelel – ha ezt forradalomnak neveznök, ha ezt új jogalkotásnak neveznök is, akkor sem találnék én ebben semmi kivetni valót.

De mégis az kedvesebb nekem, hogy mi a mi ezeréves alkotmányunkhoz ma is ragaszkodunk és amikor ezt a javaslatot s a nemzetnek ezt a Magna Chartáját

tárgyaljuk, – mert erről van szó, amikor az új keresztény Magyarországnak alapjait kezdjük most lerakni, – azt szeretném, azt tartanám kedvesebbnek, hogy mi ezzel igenis a mi régi alkotmányunkhoz ragaszkodunk.

Régi alkotmányunkban azonban nemcsak a nemzetnek és polgárainak szabadsága van dekretálva. Ennek az alkotmánynak egy jó része a nemzetnek, az állam polgárainak rabszolgaságát is konstituálta, jelentette. Hogy mégis érvényben maradhatott szinte máig, ezt csak annak a fegyveres hatalomnak köszönhetette, amely a nemzet ellen a hatalom érdekeinek megvédésére mindig készen állott. A nemzet századok óta hibáztatja alkotmányának egy jó részét, azokat a részeit, – éppen a törvényhozás formáságaira is vonatkozik ez – amelyek ennek a nemzetnek lélegzését, szabad érvényesülését korlátozták mindenkor. Ma tehát, amikor megszűnt az a fegyveres hatalom, amely a valódi nemzeti akaratot, hogy változtasson ezeken a törvényeken, változtasson az alkotmánynak ezeken a rendelkezésein, nem engedte érvényesülni, ma, amikor megszűnt ez a fegyveres hatalom s a nemzet akarata előtérhet, hiba lenne, ha mi a Corpus Jurisunkból nem törölnők ki a szabadságunk korlátozásait és szolgaságunk intézményeit is. De ki sem kell törölnünk, kitörölték azokat az idő, kitörölték a befejezett tények erejét jelentő események. Nekünk ezeket egyszerűen csak tudomásul kell vennünk s tudomásul is vesszük.

De, mondom, én most attól az egytől eltekintve, hogy alkotmányunkból éppen a viszonyok segítségével, az események erejével kihagyottnak akarom tekinteni mindazt, ami ezt a nemzetet szolgaságra kárhoztatta, mégis ragaszkodom a régi alkotmányhoz. Mert mikor ez a javaslat azt mondja, hogy a Nemzetgyűlést, a nemzetet szuverenitás illeti meg, akkor tulajdonképpen nem azt mondja, hogy népszuverenitás alapján jöttünk mi ide össze, hanem azt mondja igenis, hogy történelmi képződmény vagyunk. Népek azokat az atom-milliókat szoktuk nevezni, akik egy pillanatban éppen az állam területén együttlagnak. Nemzetnek, államnak nevezzük azokat is, akik a nemzetnek temetőiben porladnak, akiknek a lelke reánk az ő institúcióikban maradt, s akiknek a lelke bennünk is bennünk van, mert hiszen a mi magyar lelkünk is egy évezredes fejlődésnek végső eredménye. Mi ezzel a lélekkel vagyunk itt jelen; ezt a lelket, az ily értelemben vett nemzetnek a lelkét tettük meg szuveréné és azzal, hogy magát a nemzetet és nem az éppen most élő népmilliók összességét deklaráltuk szuverénnek, már ezzel a mi történelmünkhöz való ragaszkodásunkat kimutattuk.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Azokhoz, amiket az előadó úr itt elmondott a javaslat részleteiről, nekünk nagyon sok hozzászólni valónk nincs. Azokat magam is s azt hiszem, pártom is, mindenben aláírjuk. Mégis méltóztassanak megengedni, hogy egy-két részletkérdésre is kitérjek.

Szabad polgárosult alkotmányos jogállam akarunk lenni, nemzeti jogállam és azért vigyáznunk kell, hogy semmi olyat alkotmányunkba be ne iktassunk, ami ezt

a nemzetet megint megfosztaná majd ettől a minőségétől. Nézetem szerint ez ellen semmi sem történik a tárgyalt törvényjavaslatban, mert ha még ma nem is építi ki az egész államszerkezetet minden utolsó részletéig, legfeljebb csak azt a hibát követi el, hogy a döntést halasztja el; ha pedig a döntés elhalasztódik az állami élet egyes kérdéseiben, majd lesz módunk azokban még dönteni; amiben pedig döntött, abban, azt hiszem, hogy szerencsésen döntött.

Itt van az államfői hatalom gyakorlásának kérdése. Ennek a jogkörnek megírásában érvényesül a javaslatban az alkotmányos államokra érvényes az az elv, hogy az államfőnek inkább erkölcsi nagyságnak kell lennie, mintsem rettegett hatalomnak. Ez a javaslat ezt az elvet viszi keresztül, mert hiszen a nemzetnek, a Nemzetgyűlésnek és a Nemzetgyűlés felelős kormányának az állami életben megadja, azt a domináló, fontos szerepet, amellyel szemben a kormányzó autokratává, abszolút úrrá sohasem válhatik. Mégis, habár ily széles jogkört a kormányzónak nem is ad a javaslat, és nem is adhat alkotmányos államban senki sem, mégis igen nagy, hatalmas befolyást biztosítunk neki az államélet irányításában és vezetésében. Nem kell semmi egyéb hozzá, mint hogy a kormányzónak oly nagy lelki erényei, lelki tulajdonságai legyenek, hogy az országnak a boldog fejlődését vezetni tudja. Akit az állam ormára, a legmagasabb piedesztálra felemeltünk, nem kell annak hatalom a kezébe; az az erkölcsi erő, amelyet neki adtunk, mindig hatalmassá teszi és teheti arra, hogy a befolyását mégis mindenben hatékonyan érvényesítse; csak, természetesen, számolnia kell minden pillanatban a nemzet akaratával és ez nem is baj.

A javaslat megfelel az alkotmányos államokra érvényes amaz elvnek is, hogy a kormányzásnak, az adminisztrációnak súlypontja tulajdonképpen a felelős kormányt vállalóra helyeztessék; mert hisz csakugyan ott lehet hatalmat adni, ott lehet nagy jogkört biztosítani, ahol és akivel szemben a kritika szabadsága is biztosítva van és biztosítva van a Nemzetgyűlés hirtelen beavatkozásának lehetősége is. Ha a felelős kormány a neki adott jogkörrel visszaél, ha a súlypontot, – amelyet rá helyezett az alkotmány, valamiképp elveszti, akkor a Nemzetgyűlésnek módjában van azonnal felelősségre vonni... Tehát felette minden pillanatban úr és mindenható maga a Nemzetgyűlés.

Megnyugtató ránk nézve a javaslatnak az a része is, hogy bár talán szükség nélkül, mégis megemlíti a független bíróságok intézményét is. Mert hiszen azt láttuk, azt tapasztaltuk, hogy az utóbbi időben valamiképp a bírói függetlenség és a bírói hatalom kissé homályba került. Nagy megnyugtató, hogy ily körülmények közt a javaslat a független bíróságot legalább felemlíti, mert a bírói hatalom az állam polgárai szabadságának egyik legfontosabb, leghatékonyabb biztosítója. Azzal, hogy a bírói hatalom kifejezetten felemlítetik legújabb Magna Chartánkban, amellyel új életünket megkezdjük, megvalósítva látjuk az alkotmányos államok számára mindig érvényes azt a Montesquieu-féle triászt, amelyben a törvényhozó hatalomnak a

főnsége alatt, de attól mégis elválasztva, a végrehajtó hatalomtól teljesen független bíróság őrködik a jogbiztonság fölött.

Megnyugtató a javaslatnak az a része is, amely a hadseregre vonatkozik. Ez a rész egyik olyan helye ennek a törvényjavaslatnak, mely az újraéledt magyar államot valóban polgárállammá dekretálja, amivé tenni is akarjuk. A hadseregnek ez a törvény csak azt engedi meg, hogy az állami akarat érvényesítésének csak eszköze legyen és ne legyen öncélú intézmény. Mert hiszen amíg egyrésről a törvénynek egyes helyei kifejezetten biztosítják a magyar felelős minisztériumnak és elsősorban a Nemzetgyűlésnek feltétlenül domináló befolyását a hadsereg összes fontos és lényeges dolgaira, másrésről ez a javaslat egyik helyén megmondja azt is, hogy ami a belső rendet illeti, ott a katonaság csak a rend fenntartásában való közreműködésre, segítségre hivatott, ami azt jelenti, hogy mindenkor a polgári hatóság felhívásától lesz függővé téve az, hogy beavatkozhassek. Ez a javaslat tehát megment bennünket attól, hogy valamiképpen annak az árnyéka is ránk vetődjék, hogy újra militarista állammá lettünk. A hadseregnél sohasem az a fontos, hogy ki vezényli, hogy egy abszolút úrnak a kezében van-e a fölötte való rendelkezés, hanem az a fontos, hogy az a hadsereg önmagában fegyelmezett legyen. Ily hadsereg olyan kézben is, amelyik a nemzetnek felelős, mindenkor hatalmas és hasznos lesz.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Mint mondtam, a mi szempontunkból, a földművespárt szempontjából ez a javaslat minden igényt nem elégít ki, de, amint mondtam, ebben megnyugszunk és meg is nyugodhatunk azért, mert ami nem lesz megírva ebben a törvényben, az megvan írva a magyar népnek egész gondolat- és érzésvilágában, ebben az örökös Magna Chartában és ez biztosíték nekünk arra, hogy ebben az országban csak a szabadságnak, csak a kultúrának és csak a nemzeti és keresztény korszellemnek lesz helye. Ez a korszellem, amely ma itt országunk romjai felett diadalt aratott, a keresztény és a nemzeti korszellem, mindenkor fontos alkotó része volt állami életünknek, állami organizmusunk lelkének. Hiszen ha vissza méltóztatnak tekinteni, a történelemben megállapítható, hogy akkor voltunk legerősebbek mindig, amikor a keresztény és nemzeti korszellem uralkodott a magyar földön. Fontos az, hogy becsületes korszelleme legyen minden országnak és időnek, mert az ember maga gyarló, tömegei még gyarlóbbak, csak becsületes korszellem az, amely az embereket és a kormányokat is feltétlenül arra kényszeríti, hogy ők is becsületesek maradjanak. E tekintetben pedig, tisztelt Nemzetgyűlés, azt hiszem, hatalmasabb korszellemet, mint a nemzeti korszellem, hatalmasabb korszellemet, mint a keresztény korszellem, nem találhatunk. Ha már erről van szó, ez a párt, melynek nevében szólok, a földműves nép pártja, mely ennek a korszellemnek egyik legerősebb letéteményese s mely erejével a javaslat mellé áll s ezzel segíti állami organizmusunkat újraéledni, rá kell térnem arra is, hogy ez a párt, akárhogy is tagadná valaki célzatos beállítással, ma valamiképpen olyan szfinx-ként áll az

ország előtt is és különösen a mi keresztény testvérpártunk a túloldal előtt s általában a városi lakosság előtt, hogy úgy érzem, nem lesz céltalan róla is pár szót ejteni. A legutóbbi időben, de még ma is, mintha kétségbe vonnák felőlünk azt, hogy mi igazán nemzetiek, igazán magyarok és igazán keresztények vagyunk.

Ne méltóztassanak félni, nem támadok senkit. Amikor ma lefektetjük újra az országnak alapköveit, szervezzük az életét, nemcsak az a fontos, hogy a törvény holt betűiben mi van, hanem az is fontos, hogy ez a törvény mely nép számára alkottatott és különösen az, hogy ezt a törvényt mely nép alkotta meg, mert ha derék nép alkotta meg, akkor ez a törvény is derék intézmény lesz. Tehát csak azért akarok még röviden szólni és azért foglalkozom pártunkkal, hogy az ország előtt is bizonyossággal szolgáltsam annak és mindenkinek vigasztalást nyújtsak abban a tekintetben, hogy itt, ezen az oldalon is olyan derék magyar nép áll, amely, ha a javaslat mellé áll, ha ezt törvénné teszi, akkor annak a törvénynek erős, megbízható és megingathatatlan támasza is lesz. Akit mi képviselünk, a magyar földműves nép, nem is lehet más, mint magyar, annak a szívében nem lehet más, mint magyar nemzeti érzés és nem is lehet más, mint ami csak keresztény, mert hiszen az ő lelkét ezen a két hatalmas érzésen kívül alig is tölti be más. El van zárva a városok kultúrájától és romlottságától. Ennek a népnek egész lelke úgyszólván csak hazaszeretetből és az Istenben való hitből áll.

Éppen azért, mert mi a keresztény korszellemet akarjuk úrrá tenni ebben az országban, mikor ebben a javaslatban ennek a keresztény korszellem országának a körvonalait látjuk kibontakozni, akkor én arra kérek mindenkit és az egész országot arra figyelmeztetem, hogy ha azt akarjuk, hogy ez a keresztény korszellem ebben az országban örökké úr maradjon, akkor mindenkinek azon kell lennie, hogy ebben az országban a földműves népnek magának külön pártja legyen.

Méltóztatnak emlékezni a legutóbb lefolyt korszak eseményeire. Az a politika, amely azóta folyt, mióta a mi utolsó nemzeti reneszánszunk megszakadt, az a városok politikája volt. Nem tagadjuk, nem vitatjuk el a városok érdemeit. A városok voltak mindig a kultúra vezetői s a haladás előharcosai. Azt azonban letagadni nem lehet, mert hisz egyszerűen a tények ereje cáfol arra, aki ezt tenni meri –, hogy az a politika, amely 1918. október 31-ét és 1919. március 21-ét ránk hozta, az igenis a városok bűne volt.

Eszem ágában sincs tagadni azt, hogy a túloldalon nincsenek jelen szintén a magyar földműves nép képviselői. Tudom és hiszem, hogy ott is ott vannak a falu képviselői, akiket ugyanazok az érzések és gondolatok hatnak át, mint bennünket. Nem is hibáztatom. Nem is teszek nekik szemrehányást, hogy ott ülnek, ahol ülnek. Ott is nagyon jó helyen ülnek. De ha, jól lehet a falu ereje és bizalma ott is csoportosul, mégis azt mondom, hogy szükség van arra, hogy a falu pártja, a földműves nép pártja külön jelenjék meg, akkor ezt meg is kívánom indokolni.

Már megkezdtem azzal, hogy az eddigi politikáért, a destrukció, a rombolás politikájáért a városok a felelősek. A városok ma már kissé kigyógyultak ebből a politikából, mert hiszen a városi polgárság sorában is temérdek a tisztességes keresztény és nemzeti érzésű polgártársunk. A mi kifogásunk csak az, hogy egy időben a városi evolúció forgatagába ők is annyira belekerültek, hogy erőtlenné váltak és nem tudták ellensúlyozni a destruktív törekvések hatását.

Most már, hála Istennek, a városok is azt a politikát csinálják, amelyet mi. Azonban a múltban keserű tapasztalatok árán megtanultuk, hogy a városi evolúció más irányt is vehet, megint jöhet idő, amikor bekövetkezik a városok neutralizálódása, amikor nem tudnak velünk ebben a keresztény és nemzeti politikában tovább haladni, amelyet mi ebben az országban örökös kurzusnak kívánunk.

Mínt hogy ez megtörténhetik, nagyon jó, hogyha ezzel a lehetőséggel szemben ott áll az örökké egészséges falunak áttörhetetlen falanxa. Eddig természetesen nincs semmi okunk, hogy mi azokkal, akikkel tárgyi alapon egyetérthetünk, azokkal, akik velünk jönnek azon az úton, amelyet programunk kijelöl, szívesen együtt ne menjünk; eddig nincs közöttünk semmi különbség, mert mindez csak arra az időre vonatkozik, amikor a városoknak megint eszükbe jutna más politikát csinálni.

Most tehát, amikor kimutattam a Földműves párt különállásának jelentőségét és levontam arról a szfinxról a leplet, amelynek pártunkat tartották s itt felajánlottam ennek a legkeresztényebb és legmagyarabb pártnak a szolgálatát; amikor ennek a népnek lelkében megírva látom azokat a törvényeket, amelyek e javaslatot kiegészítik, ha hiányzik belőle valami, pártom nevében – s azt hiszem, helyeslésével is – kijelenthetem, hogy a javaslatot általánosságban elfogadom.

A Nemzetgyűlés 1920. április 27-i ülése

A Mentelmi Bizottság jelentése a Kormányzóválasztáson történt katonai jelenlétről

Következik a Nemzetgyűlés Mentelmi Bizottságának jelentése az 1920. évi március 2-ikán hozott nemzetgyűlési határozattal eléje utasított mentelmi ügyekben.

Előadó: Rupert Rezső

Tisztelt Nemzetgyűlés! A Nemzetgyűlésnek április 15-én tartott ülésén ez ügynek helyettes előadója, Wagner Károly képviselőtársam már szíves volt ismertetni ennek az ügynek egyik részét. Az igen tisztelt Nemzetgyűlés amúgy is teljes tudatában van ebben az ügyben a tényállásnak, mert hiszen itt, a szemeink előtt játszódtak le azok az események, amelyekről itt szó van. Nevezetesen március 1-én a kormányzó választás és a kormányzó eskütétele alkalmával a katonaság, a fegyveres erő,

illetve annak egyes tagjai részéről a Nemzetgyűlés tanácskozási szabadsága, a Ház területi integritása ellen elkövetett mentelmi jogi sérelmek ezek, azonkívül pedig két nemzetgyűlési tagnak, úgymint báró Korányi Frigyes pénzügyminiszternek és Vass Józsefnek mentelmi joga ellen elkövetett sérelmek.

A tényállás, amely a március 2-iki ülésen bejelentetett, az, hogy az illetékes polgári hatóságok felhívása nélkül fegyveres erő alkalmaztatott olyképpen, hogy az Országháza előtti tér egyik részét a katonaság egyszerűen lezárta, kordont vont ott és az ülés tartamának egyik időpontjától kezdve a Nemzetgyűlésre már senkit be nem engedett. Ekkor történt, hogy a kordonon át akart menni báró Korányi Frigyes pénzügyminiszter és Vass József, de visszautasították őket, annak dacára, hogy kiltüket is felfedték és magukat igazolni akarták.

A kordon parancsnoka nem engedte át őket a kordonon, sőt b. Korányi Frigyet azzal utasította el, hogy még ha maga a miniszterelnök volna is, akkor sem engedné át. Ennek folytán báró Korányi Frigyes pénzügyminiszter a kormányzóválasztó ülésen meg sem jelenhetett, Vass József nemzetgyűlési tagnak pedig csak úgy sikerült a kormányzóválasztó ülésre még idejében megérkeznie, hogy másik bejárat keresett, ahol az államrendőrség teljesítvén szolgálatot, az ő igazolását elfogadta és a Nemzetgyűlésre beengedte.

Ugyanezen a napon egyéb sérelmek is történtek a Nemzetgyűlés ellen. Nevezetesen a kormányzó megérkezése után katonai szolgálati ruhában nagyobb számú, szolgálati jelvényt viselő, felfegyverzett, részben kézi gránátokkal ellátott katona is megjelent a Nemzetgyűlés épületében és folyosóján a Nemzetgyűlés tagjait akadályozták abban, hogy az ülésterembe lépjenek. Közülük egyesek az ülésteremben is megjelentek, ezenkívül pedig fegyveres őrség foglalt helyet a miniszterelnöki szoba mellett, ahova a kormányzó a megválasztása, illetve eskütetele után menendő volt.

Ezen bejelentett tények valósága a Mentelmi Bizottság által megtartott vizsgálaton beigazolódott. Nevezetesen meghallgatta a Mentelmi Bizottság a Nemzetgyűlés elnökét, Rakovszky Istvánt, háznagyát, Lukovich Aladárt, ezenkívül a mentelmi jogukban sértett nemzetgyűlési tagokat, továbbá Mattyasovszky György budapesti államrendőrségi főkapitányt. Ezeknek vallomásából megállapítható volt, hogy a katonaság, a fegyveres erő alkalmazása ezúttal tényleg jogtalan volt, mert egyetlen illetékes polgári hatóság sem hívta fel a katonaságot fegyveres beavatkozásra, s a rend fenntartásában való közreműködésre, enélkül pedig a katonaság megjelenése teljesen jogtalan volt, mert a katonaság régi törvényeink szerint is, de az 1920-ik évi I. tc. szerint is a belső rend fenntartásában csak közreműködésre hivatott és a beavatkozása attól függ, hogy erre az illetékes polgári hatóság felhívja-e vagy sem.

Mindenképpen jogtalan volt a fegyveres erő alkalmazása különösen annyiban, hogy a fegyveres erőnek egyes részei a Házban is megjelentek, a hova pedig a Ház

elnökének hozzájárulása, illetőleg a Nemzetgyűlés engedelmé nélkül így belépniök nem lett volna szabad.

Megállapítást nyert a tanúvallomásokból az is, hogy a Ház két tagjának mentelmi joga tényleg megsértetett, mert őket az ülésen való részvételben a katonaság – amennyiben tőle függött – megakadályozta.

Míndezek a cselekmények azonkívül még megállapíthatók voltak a vezérkar főnökének a miniszterelnökhöz intézett felterjesztéséből is, amelyet a miniszterelnök a Ház elnöke útján a bizottsághoz áttett.

Ezek a cselekmények mind olyan súlyos természetűek, amelyek ellen minden állam büntetőtörvényei szokták a törvényhozást védelmezni, s így az ilyen cselekmények ellen a magyar büntetőtörvénykönyv is védelmezi a törvényhozást.

Mindazonáltal a Mentelmi Bizottság érezvén azt is, hogy hiszen a Ház tulajdonképpen a saját ügyében bíraskodik, és így az ő részéről most, különösen az első alkalommal, helyén van a legnagyobb mérséklet és objektivitás, mondhatom, teljes jóakarattal vette ezen tényállást vizsgálat alá, és különösen kutatta azt, hogy vajon itt a bűnösségnek egyik feltétele, a legfontosabbik feltétele, lényeges alkateleme, t. i. az emberi öntudat is közbenjárás-e ezen cselekmények elkövetésénél, vagy pedig ezek egyszerűen csak külső tények láncolatát képezik.

Már maguknak a mentelmi jogukban megsértett nemzetgyűlési tagoknak a vallomásából, azonkívül a Ház elnökének, a háznagynak és Mattyasovszky főkapitánynak vallomásából s a vezérkar főnökének felterjesztéséből is arról győződött meg a mentelmi bizottság, hogy ami történt, az ezúttal minden rosszakarat, szándékosság és bűnös mulasztás nélkül történt, egyszerű külső cselekmények láncolata volt csupán.

Ezért, t. Nemzetgyűlés, ezekben az esetekben a Mentelmi Bizottság nem látván fennforogni a bűnösség egyik lényeges alkatelemét, a szándékosságot, vagy a súlyos gondatlanságot, nem volt abban a helyzetben, hogy itt megállapíthassa azt a jogsértést, amelynek megállapítása involválta volna maga után azt, hogy egyúttal a mentelmi jog súlyos sérelme és pedig a felelősség szempontjából is megállapíttassék.

A Mentelmi Bizottság mindössze azt találta, hogy a szándékosság, a pszichikai elemek szempontjából a bűnösség csak azon egyeseket terheli, akik olyan súlyos cselekményeket követtek el, hegy helyes jogérzék és alkotmánytisztlet mellett ezeket elkövetni egyáltalában nem lett volna szabad, nem lehetett volna. Ezek az esetek azok, hogy elsősorban a Házba törekvő két nemzetgyűlési tagnak a kordon parancsnoka még az igazolást sem engedte meg. Ezt az eljárást menteni nem lehet, mert hiszen a legegyszerűbb állampolgárban is feltételezhető jogérzéknek meg kellett volna sügnia az illetőnek, hogy ezúttal jogtalan dolgot cselekszik, helytelenül jár el, s ennél fogva az illető kell is, hogy felelősséggel tartozzék ezen tényéért.

Azonkívül egyes felfegyverzett katonák megjelentek a Házban, s megint a legegyszerűbb polgárnál is feltételezendő helyes alkotmányos és jogérzék mellett ezeknek is tudniok kellett volna, hogy az efféle nincs megengedve, azt még parancsra sem követheti el, mert hiszen a Házban való megjelenéshez mindig a Háznak, illetve a Ház elnökének vagy esetleg háznagyának engedelmre szükséges, tehát mint hallgatóságnak sem volt joguk itt a Házban megjelenni.

Azonban a Mentelmi Bizottság úgy látta, ebben az első esetben, hogy az illető kordonparancsnok, akinek a tényéről egyébként akként számoltak be az illető nemzetgyűlési tagok, hogy különös rosszakaratot nem láttak az illetőnél fennforogni, hanem csak túlbuzgóságot, az ő ténye nem számítható be az erkölcsi törvények teljes mértékével. Egy hosszú háborús idő után vagyunk; ebben a háborúban az embereknek jogi és erkölcsi ítélőképessége mintha egy kissé megcsökkenett volna, mintha az alkotmányosság iránt való tisztelet is egy kissé elhomályosodott volna.

De különösen azt vette figyelembe a Mentelmi Bizottság, hogy a Ház, illetve az országgyűlés, a törvényhozás ellen a közelmúltban nagyon sokszor követték el sérelmek és pedig megtorlás nélkül, úgy hogy itt a mi országunkban nem fejlődhetett ki a közelmúltban az a finom alkotmányos érzés, amely mellett minden állampolgárnak látnia, tudnia, éreznie kell, hogy a törvényhozás ellen elkövetett bárminemű sérelem a lehető legsúlyosabb sérelmek közé tartozik és a lehető legsúlyosabb állampolgári kötelességszegés,

Ugyancsak mentséget talált a Mentelmi Bizottság azoknak a tiszteknek a számára is, akik fegyveresen a Házban megjelentek, és a képviselőket, a Ház tagjait az ülésteremben való megjelenésben akadályozták, azonkívül a Ház egyéb részeiben is fegyveresen megjelentek és a miniszterelnöki szoba mellett lévő titkári szobában fegyveres őrség foglalt helyet. Mentséget talált számukra a Mentelmi Bizottság anynyiban, hogy a háznagy vallomása szerint ő egynéhány tisztnek megengedte, hogy mint hallgatóság, a Házba bejöhessen.

Mikor a kormányzó úr megérkezett, ezek a tiszték, akiknek a háznagytól engedélyük volt a megjelenésre, a Házba betódultak; a többi tiszt pedig, nem lévén tájékozva, hogy emezek miért jönnek be a Házba, hogy a bejövetel nekik, mint hallgatóságnak, megengedettett, ezt a példát látva, utánuk özönlött. Egyébként annak az oka, hogy a felfegyverzett tiszték a kormányzó úr után a Házba tódultak és igyekeztek személyét körülvenni, az volt, hogy amint a vezérkar főnökének jelentéséből kitűnik, aznapra egy egészen komolynak vehető anarchista-merényletet terveztek a kormányzó személye ellen. Érthető tehát, hogy a kormányzó személyéhez ragaszkodó tiszték igyekeztek a kormányzó közelében lenni, hogy őt minden ilyen várható esetleges merénylet ellen megvédelmezhessék.

Amit azután itt a Házban elkövettek, az szintén jóhiszemű cselekedet volt. Arra ugyanis, hogy az ülésterembe senkit be ne bocsássanak, a teremszolgák kérték fel

a tiszteket. Itt ugyanis idegen elemek is megjelentek a folyosón és a teremszolgák egyedül nem bírván a rendet fenntartani, kérelmet intéztek a megjelent tisztekhez, hogy illetéktelen egyéneket ne engedjenek be az ülésterembe. Természetes, hogy a teremszolgáknak semmiféle joguk sem volt ahhoz, hogy bárkit is felkérjenek, hogy itt a rend fenntartásában közreműködjenek. Az idegen urak, a tisztek azonban nem tudhatták, hogy a teremszolgák nem jogosan járnak el.

Így történt, hogy a Házban is megjelent egykét tiszt fegyveresen, Beniczky Tamás rendőrségi főparancsnok vezetése mellett. Ennek a magyarázata pedig az, hogy amint Mattyasovszky főkapitány vallja és amint Beniczky Tamásnak általa beterveztett jelentéséből kitűnik, csakugyan ő, Beniczky volt az, aki a tiszteket behívta. Ti. az üléstermen keresztül akartak máshova jutni, ahova már szabad lett volna menniök. Erre megint áll az, hogy ezek a katonák nem tudhatták, mert nem voltak tájékoztatva, hogy Beniczky Tamásnak nincsen joga az effélét megengedni.

Ami a harmadik esetet illeti, hogy a miniszterelnöki szoba mellett lévő titkári szobában fegyveres őrség foglalt helyet, erre nézve az a mentség és pedig elfogadható mentség, hogy a rendőrség nem volt tájékoztatva aziránt, hogy a kormányzó úr az eskü letétele után a miniszterelnöki szobába fog vonulni, ennél fogva ott nem történt gondoskodás a miniszterelnöki szoba kellő őrzéséről. Ekkor Görgey József huszárkapitány felszólítást kapott a kormányhatóság részéről, hogy gondoskodjék a miniszterelnöki szobának őrizet alá helyezéséről, ő tehát megint jóhiszeműen járt el akkor, amikor ott az őrséget alkalmazta.

A vezérkari főnök jelentéséből egyébként kitűnik, hogy itt senkinek parancsa arra nézve nem volt, senki felbátorítást, biztatást arra nézve nem kapott, hogy a Házban fegyveresen megjelenjen, különösen pedig, hogy az ülésterembe is bemenjen. Mindaz, ami történt, a vezérkar felterjesztése szerint csak sajnálatos félreértés következménye és inkább múlt az egyesek túlbuzgóságán és kíváncsiságán, semmint jogsértő szándékon.

Ezekkel a jogsértésekkel szemben különben, t. Nemzetgyűlés, annakidején már bizonyos elégtétel nyújtott a Ház részére, amikor a Ház elnöke, megfelelő önértékes szavakkal adott a maga és a Nemzetgyűlés felfogásának is kifejezést és visszautasította mindazt a cselekményt, amit akkor a Ház tanácskozási szabadsága és egyes tagjainak mentelmi joga ellen elkövettek. Ezenfelül pedig, – a már említett mentségeket is figyelembe véve, amelyek szintén enyhe elbírálásra intették a mentelmi bizottságot – még egyéb elégtétel is nyújtott. Nevezetesen a vezérkari főnök felterjesztéséből kitűnik az, hogy a jogkörét a vezérkari főnök felterjesztése szerint is átlépő annak a tisztnek, aki a két nemzetgyűlési tagnak a Házba való bejutását megakadályozta, szigorú felelősségre vonása helyzetetett kilátásba, mert ő a vezérkari főnök felterjesztése szerint is súlyos hibát követett el.

Ezenkívül pedig március 10-én megjelent a Nemzetgyűlés elnökénél Ostenburg százados két más tiszttel, szolgálati díszben és kijelentették előtte, hogy: „a fővezérség parancsára annak kinyilatkoztatása végett keresték fel, hogy távol állott tőlük az a szándék, hogy a Nemzetgyűlés és tagjainak mentelmi jogát megsértsék; az egész eset több véletlenség sajnálatos összetalálkozása következtében történt és ezért arra kérték, hogy ezt a Nemzetgyűlés tudomására hozza”.

Mindezeket figyelembe véve, a mentelmi bizottság arra a megállapodásra jutott, hogy a fennforgó, tényleg megállapított sérelmek ezzel reparációt nyertek, ezekért a Nemzetgyűlés, a Ház elégtételt nyert, ennél fogva ezek a mentelmi sérelmek tulajdonképpen megszűntek és így a mentelmi bizottság azt javasolja a Nemzetgyűlésnek, hogy a tárgyalás befejezése után a bejelentett és megállapított mentelmi jogi sérelmeket megszüntetnek kimondani méltóztassék.

Elnök: Felteszem a kérdést, méltóztatik-e a Mentelmi Bizottság jelentését az 1920. évi március hó 2-án hozott nemzetgyűlési határozattal eléje utasított mentelmi ügyben tudomásul venni, igen vagy nem? Ha igen, akkor kimondom a határozatot, hogy a Ház a Mentelmi Bizottság jelentését tudomásul vette s így ezen mentelmi sérelmek megszűnteknek nyilváníthatnak.

A Nemzetgyűlés 1920. június 17-i ülése

A menekültek 1919. évi feldbachi táboráról – Szmrecsányi György szerepéről

Voltam bátor a t. Nemzetgyűlés színe előtt beszámolni arról és barátaim közül sokan tehetnek róla tanúságot – hiszen az életem nyílt színen folyt le –, hogy szenvedtem én a Károlyi-rezsim első napjától kezdve. Utcai harcokat vívtam, 400 emberrel álltam szemben; amikor a szakszervezetbe beiratkozott tisztek félrehúzódtak, egyedül álltam a harcot. Azonos volt, ütöttek, vertek, menekülnöm kellett, börtönbe kerültem, onnan kellett menekülnöm és végre az akasztófa tövéből szöktem meg, kimenekültem külföldre, Ausztriába, Stájerországba, ahol letartóztattak és itt jön az, amit Szmrecsányi képviselő úrnak akarok mondani, hogy végre is az osztrák csendőrség kezén keresztül eljutottunk a feldbachi lágerba, eljutottunk oda, ahol az emberi szükségleteknek legprimitívebbje sem állott rendelkezésünkre, abba a feldbachi lágerba, amely Szmrecsányi képviselő úr inspekcója alá tartozott, amelyről öneki kellett volna gondoskodnia.

Amikor odamentünk, az első napokban szinte éhen kellett halnunk, nem is beszélték arról, hogy takarónk – igen hideg idő járt akkor – nem volt és végre is valahonnan a szemétdombról szedtük össze az orosz foglyoktól otthagyt, fűrészporrall töltött vákosokat, párnákat, rossz pokrócokat, úgy, hogy az orrunkhoz nem lehe-

tett közel tenni; újságpapírral fedtük be felül és alul és úgy feküdtünk egész éjszaka, hogy mozdulni sem mertünk, olyan rettenetesen piszkosak voltak. És ez idő alatt semmi érdeklődést sem mutatott irántunk Szmrecsányi képviselő úr, akinek nevében tartottak ott bennünket, még annyira sem érdeklődött, hogy egy titkáraját küldte volna oda, ellenben folyton jöttek a hírek, hogy ő a toblachi fürdőben nyaral, jól éli világát és automobilon járja az országot. Soha semmi érdeklődést nem tanúsított irántunk és hogy milyen volt a helyzetünk, azt bizonyítja az, hogy amikor kijött a lágérba a hadseregnek egy igen derék, melegen érző szívű tagja, Keresztes őrnagy, aki ma is szerepet visz az országban és a nemzeti hadseregnek egyik kiválósága, keserves zokogásra fakadt, amikor meglátott bennünket egy csoportba verődve.

Sírógörccsöket kapott, alig tudtuk magához téríteni, látva, hogy mennyire el vagyunk hagyatva, szegény összeverődött népség, egy csomó tiszt és civil. Az a céloom ezzel, t. Nemzetgyűlés, hogy akinek erkölcsi bíraskodásra van kedve, az elsősorban is önmagát érezze erkölcsileg teljesen olyannak, hogy ehhez a bíraskodáshoz joga legyen.

A Nemzetgyűlés 1920. június 18-i ülésén Szmrecsányi megkövetése

Szmrecsányi György: T. Nemzetgyűlés! Tegnap beszédem folyamán, amikor közbeszólások özöne indult meg, Rupert t. képviselő úr is közbeszólt, amit én nem értettem meg. Miután beszédem azon részéhez érkeztem el, amelyben a hadseregről és a hadsereg szerepléséről akartam szólni, kapcsolatban az Ébredő Magyarokkal szemben tett intézkedésekkel, abban a meggyőződésben voltam, hogy Rupert képviselő úr arra vonatkozólag szólt közbe.

Én a vidéken voltam akkor, amikor ő azt a bizonyos felszólítást tette, amelynek hadseregellenes célzat imputáltatott, amiről én csak hírlapilag értesültem, így használtam azt a kifejezést, hogy ő defaitista beszédet mondott. Miután azonban meggyőződtem arról, hogy a képviselő úr beszédében defaitizmusnak egyáltalában nyoma sem volt, engedje meg a t. Ház, hogy efelett legőszintébb sajnálkozásomat fejezzem ki.

Elnök: Rupert Rezső képviselő úr a házszabályok 215. §-a alapján személyes kérdésben kért szót.

Rupert Rezső: T. Nemzetgyűlés! Nem az előttem szóló Szmrecsányi György igen tisztelt képviselőtársam szavai készítenek engem felszólalásra, mert ettől egészen függetlenül határoztam el azt, hogy személyes kérdésben felszólalok ma azért, hogy én itt bizonyos expiaciót adjak annak, akit tegnap én akaratomon kívül, de jóhiszeműen talán megbántottam.

Hogy én ma mégis utána szólok fel, egészen véletlenség. Semmiféle junktimot nem engedek felállítani akörül, hogy rám vonatkozólag tesz valaki valamilyen expiáló nyilatkozatot vagy sem, mert ha én a magam tévedésére utólagosan rájövök, azt hiszem, mint ennek a Háznak minden tagja, mindentől függetlenül – még akkor is, ha az engem ért sérelemért reparációt nem kapok – kötelességemnek tartom, hogy a magam tévedését helyreigazítsam.

Ez a tévedés abban áll, hogy tegnap feltárván a feldbachi viszonyokat, ecsetelvén azt a nyomorúságot és szenvedést, amelyben az ott internáltaknak része volt, azt a hibát követtem el, hogy mindezekért Szmrecsányi György igen t. képviselőtársamat tettem felelőssé. A dolog úgy áll, hogy amit elmondtam, az objektív lelet, amelynek én is szenvedő alanya voltam. Nemcsak én állítom ezt, de maga Szmrecsányi György igen t. képviselőtársam is megerősíti; nem ma éppen, de valahányszor erről a kérdéstről beszélt, maga is mindig úgy nyilatkozott arról a helyzetről, amint én azt tegnap előadtam, hogy bizony az szenvedés, kálvária volt.

Az, hogy ezeket a tényeket az ő személyével összeköttetésbe, kapcsolatba hoztam, felületes látszaton alapult, amint utólag meggyőződtem. Igen t. képviselőtársam, aki akkor szintén ott, azon a környéken élt és akinek egészen más szerepe, külön rendeltetése volt, nagyon természetesen nem élhetett velünk együtt a lágérban; hanem ő, hogy fontos misszióját teljesíthesse, külön élt, jobb helyen élt és ez a helyzete hozta magával, hogy az ő életmódja és a mi életmódunk között különbség volt, mert neki lehető volt az, hogy maga gondoskodjék magáról, hogy tisztességes vendéglőből elláthassa magát, őt nem csukták le, mert neki egy külön missziója volt, amelyet különben nem is tudott volna teljesíteni.

Az tehát, amiről tegnap szóltam, látszat volt csupán. Ma, éppen Szmrecsányi György t. képviselőtársamnak a jóvoltából, hozzájutottam ahhoz, hogy én annak az időnek a titkos irataiba, okmányaiba betekinthessek. Ezek az okmányok nem olyan természetűek, hogy a nyilvánosság előtt tárgyalhatók lennének.

De annyira eloszlatnak minden kétséget, hogy én itt ezekre a bizonyítékokra, ezekre az okiratokra támaszkodva kénytelen vagyok megállapítani – férfias kötelességem megállapítani –, hogy Szmrecsányi György igen t. képviselőtársamat a körül, hogy ott a lágérban ezek a bajok, ezek a mizériák megvoltak, nemcsak nem terheli felelősség, hanem ellenkezőleg az igazság az, hogy a maga részéről mindent elkövetett ezek megszüntetésére. Vismajorszerű akadályok álltak annak útjába, hogy ez az akciója sikerüljön, de Szmrecsányi György t. képviselőtársamat az az érdem illeti meg, hogy a legbuzgóbban igyekezett azokon segíteni, nemcsak fáradságot, hanem egyéb más értékeket is áldozva igyekezett az ott internált tisztéken segíteni.

Ezért kötelességem nemcsak az én tegnapi tévedésemet sajnálattal visszavonni és azt tisztán egy szubjektív megállapításnak minősíteni, hanem egyúttal igazán

kötelességem köszönetet mondani neki azért, hogy ő annak idején ott a mi dolgunkban, a mi érdekünkben olyan sokat és olyan lelkiismeretesen fáradt.

Kérem igen t. képviselőtársamat, hogy amikor egyrészt engem csak az vezetett, hogy itt az objektív leleteket előadjam, másrészt pedig bizonyos olyan látszat forgott fenn, amely teljesen jóhiszeművé tette az én megjegyzésemet, tekintse ezt tárgytalannak és kérem a t. Nemzetgyűlést és a t. képviselő urat, hogy bocsássa meg nekem azt, hogy tegnap, bár akaratomon kívül és teljes jóhiszeműséggel, egy kissé túlmentem itt azon a határon, mint ahogy lehetett volna. Másrészt végleg el akarom intézni itt az én függő ügyemet és azt hiszem, hogy ma végre eljutottam odáig, hogy ez a sok felvonásból álló Rupert-kampány befejeződjék.

A Nemzetgyűlés 1920. augusztus 25-i ülése

Rupert Rezső felszólalása „A vagyon, az erkölcsiség és a személyiség hatályosabb büntetőjogi védelméről szóló törvényjavaslat.” vitájában a botbüntetés ellen

T. Nemzetgyűlés! A Nemzetgyűlés munkája, a törvényhozás, amely az idén megindult, kezdettől fogva egy hibában szenved. Az egész törvényhozás menete alatt nem különböztettük meg és elsősorban nem különböztette meg a kormány, amely bennünket foglalkoztat, a lényegest a lényegtelenről, összeomlva áll itt az ország. Arról van szó, hogy ezt az országot megmentjük. És nem láttunk valójában még egyetlen javaslatot sem, amely ezzel az egyedül fontos és ezzel a lényegesebb kérdéssel foglalkozott volna.

Itt kezdettől fogva nem történik meg az, aminek meg kellene történnie, hogy a nemzeti lét problémáját végiggondoljuk, egy egész gondolatot gondoljunk végig. Az ország mielőbb tudatára fog ébredni annak, hogy itt nem folyik életerős munka. Előbb-utóbb tudomására fog ébredni a nemzet annak, hogy mindazok a jelszavak, amelyek elhangzanak kortesutakon és idebent is, a kormány részéről is, azok üresek, tartalomnélküliek. Ha előbb nem, észreveszi és látni fogja ezt a nagy hibát a közönség, a nép akkor, amikor majd minden ellenérték nélkül az adót érzi a vállán.

Itt, mondom, kezdettől fogva nem teszünk különbséget a lényeges és a lényegtelen közt. Bejöttünk ide két hatalmas, szép eszménye a zászlóra írva, a keresztény és a nemzeti eszmét, hogy azokat megvalósítjuk. Ezt azonban mindig csak az ajkunkon hordjuk, ellenben komoly lépést ebben az irányban nem tettünk. Nem a mi hibánkból nem tehattunk. Sőt többet mondok: ezeket az eszményeket nem fogtuk fel helyesen, a keresztény eszményt valósággal a gyűlölet halványaként fogtuk fel és tiszteltük. Egyszóval eddig nem csináltunk reális politikát. Nem volt a mi politikánk reális sem keresztény, sem magyar értelemben.

Ráműtattam már egyszer itt a képviselőházban arra, hogy annak, hogy valamely politikai, kormányzati rendszer, az országgyűlés az eszmények szolgálatába szegődhessék és azokat hathatósan megvalósíthassa, annak első feltétele az, hogy megteremtsük a jólétet, a szociális nyugalmat, legalább abban az értelemben, hogy az országban ne legyenek éhező emberek.

Ez nemcsak a keresztény törvényhozás szempontjából helyes és szükséges, hanem a legpogányabb törvényhozás szempontjából is az első kiindulási pont az, hogy az országban ne legyen éhség. Már voltam bátor akkor és most is vagyok bátor arra utalni, hogy éppen a magyar eszményeknek legnagyobb képviselője, Széchenyi István mondta azt, hogy az üres gyomrú embernek nincsenek eszméi, annak a torkában csak egy félelmes forradalmi kiáltás van: Kenyeret ! Ráműtattam akkor arra, hogy nemcsak az éhség megszüntetéséről, nemcsak arról a negatív szocializmusról van szó, kell szónak lennie, amelyet Széchenyi magáénak vallott, hogy senki ne legyen, ha nem dologkerülő, aki éhezzen, hanem arról is szó van, amint arra egyik interpellációmban szintén rámutattam, hogy nemcsak az üres gyomor ad rossz tanácsot a népnek, nemcsak az járhatja le az eszményeket, hanem a hideg szobában is megfagyhat a hazaszeretet és a hit virága. Kértem akkor a kormányt, hogy már eleve gondoskodjék arról, hogy a télen ne legyenek hideg szobák, mert különben lejárjuk eszményeinket.

Azonban semmi irányban nem látok olyan reformot, olyan elhatározó lépést, amely megvalósítani akarná azt a minimális alapfeltételt, hogy itt az eszmények uralmának az alapja, a melegágya megvettessék. Sőt tovább megyek. Nemcsak a kormányzat és a Nemzetgyűlés, amelyben – méltóztassanak megbocsátani – de a keresztény szellemet csakugyan a gyűlölet szellemétől látom kissé felváltva, nemcsak ezek, hanem azok is, akik szanaszét az országban az ajkukon hordják a keresztény eszmét, azok sem különbek, azok is megmaradtak a réginek, megmaradtak önzőknek. És mi akkor, amikor a mi testvéreink messze idegenben foglyokként rabságban sínylődnek és hazaszállításukról lenne szó, ami nemzetgazdasági érdekből is óriásit, hatalmasat, dolgos kezeket jelentene és termelő munkája jelentősen lendítene rajtunk, el nem tekintve attól, hogy mérhetetlen szenvedéstől váltanánk meg őket, akkor azt látjuk, hogy Amerikába kell elmennünk, ott kell gyűjtenünk a hadifoglyaink hazaszállítására szükséges pénzt és más egyebet.

Vannak köztünk bizony sokan, igen sokan gazdagok is. Azoknak érdekében, akiken segíteni kell, beszélek azokhoz, akik tudnak segíteni. Azért mondom, hogy teljesen irreális politika folyik itt, teljesen irreális magatartása az egész társadalomnak is, amely közönnyel nézi a szenvedést, amely érzéketlen, önző, éppúgy mint volt. Szomorú jóslás következik ebből, amely be fog következni: a keresztény és nemzeti eszme is lejárja magát. Kívánom, ne legyen igazam. Ne legyek Kasszandra, aki megjósolt minden bajt, azonban soha senki sem hitt neki. Szeretném, ha nem

volnék az, de hogy az ne legyek, magam is szeretnék közreműködni abban, és azért hívom fel a Nemzetgyűlés és a kormány figyelmét arra, hogy foglalkozzék ezekkel a kérdésekkel, hogy én is helyes irányba lökődni segítsen a Nemzetgyűlés munkáját, amely eddig téves utakon járt, amely nem gondolta végig a nemzeti létnek problémáját, nem gondolt előre még egy évre, kettőre sem, különösen öt évre nem, hogy mi lesz akkor, ha meg nem változunk ezen a téren is és valami realisabb politikát nem fogunk követni; ha nem vetjük magunkat alá a legnagyobb törvényhozónak, az életnek, a tudománynak, és nem vetjük magunkat alá azoknak a gazdasági törvényeknek, amelyeken mi nem változtathatunk, ha nem vetjük alá magunkat annak az egyszerű, szomorú ténynek, hogy mi rászorulunk a világ segítségére és az egész világ rokonszenvére.

Mindent el kell követnünk arra nézve, hogy ezt a rokonszenvet magunknak meg is szerezzük. De én azt látom, hogy amíg a Nemzetgyűlés részéről jórészt öntudatlan a téves irányban való haladás, van egy része itt ennek az országnak, illetve az intézőknek, a hatalmasoknak, akik nagyon is tudatosan csinálják ezt a lényeggel nem törődő politikát azért, hogy a dolgoknak aggodalmas komolyságát elfedjék a szemek előtt. Idejönnek mindenféle jelszavas politikával, beledobnak ide mindenféle eszmét és gondolatot, hoznak ide törvényjavaslatokat azért, hogy észre ne vegyük azt, hogy tulajdonképpen merre felé akarják lendíteni önzésből ennek az országnak a történelmét.

T. Nemzetgyűlés! Arról a reakcióról van szó, amelyről itt már néhányszor szó esett, mert tényleg azt látom, hogy a forradalom elleni óvó rendszabályok észrevétel nélkül sokkal messzebb haladtak, semhogy azok most már egyszerűen a forradalom leküzdését jelentenék, hanem most már odáig jutottunk, hogy a polgári szabadságot fenyegetik, s annak a polgári államnak megszületését akadályozzák, amelynek a körvonalai olyan szépen kibontakoztak. Mikor arról van szó, hogy meg tudjuk teremteni a hatalmas, független, modern magyar polgárállamot, hogy itt csakugyan a polgári rend legyen az úr, amikor meg akarunk csinálni valami olyanfélét, amilyen Anglia, akkor hogy ez meg ne történhessék, egyeseknek, akiknek érdekük van a hatalom kezelésében, az a törekvésük, hogy hatalmukat mindenképp a nemzet rovására állandósítsák, esetleg önző gazdasági érdekeiket kielégítsék, ezeket az önző gazdasági érdekeiket, vagy valahogy hiúságukat érinti a szabad fejlődés, ezek ellökik félre a helyes útból a mi hajónkat és idehoznak egészen fölösleges, haszontalan, semmit érő javaslatokat, amelyek a lényegét egyáltalában nem szolgálják és amelyek semmiképpen sem jók arra, hogy az országot helyes irányba, a valóság útján vezessék, szembenézve mindennel, a tényekkel, amelyek ha kellemetlenek is, megvannak s amelyeket letagadni nem lehet.

A tényekkel való leszámolás, a polgárállam igényeinek kielégítése vezethet csak ki bennünket a bajokból. Minden más egyéni érdekeket szolgál.

Ezeket az érdekeket szolgálni célozza a bottörvények örökös idehozása is, ezt célozza a numerus clausus, azután a kormányzói jogkör kiterjesztése és más egyebek, amik tulajdonképpen igazán maradhattak volna, nem tudom, meddig; ellenben nem látunk semmit, ami tényleg nemzeti és keresztény irányba lökte volna a fejlődést. Ha komolyan fogták volna fel feladatukat azok, akiknek a törvényhozást irányítani kell, ha a kormányzat komolyan fogta volna fel feladatát, akkor a jogfolytonosság és a jogrend helyreállítása után rögtön a társadalmi reformtörvényekkel kellett volna előjönni. Elsőrendű szükséglet lett volna, hogy a birtokreformot tárgyaljuk le és pedig azért, mert – amint méltóztatnak tudni és látni – az ország szociális rendjét, helyzetét valamiképpen megjavítani csak a mezőgazdasági termények igénybevételével, nyíltan szólva, elrekvirálásával lehet.

Konstatálom, hogy igen t. Gaál Gaszton képviselőtársam nem értett meg. Azt mondtam, hogy amikor ma ilyen rekvirálásokkal igyekeznek és lehet csak enyhíteni a szociális bajokon, akkor elvették a sorrendet, mert áldozatot kívánnak a néptől előbb, mintsem ez a nép kapott volna valamit, Egészen más volna a helyzet, ha a birtokreform már megvolna, ha a nép már megkapta volna a magáét. Egészen bizonyos, hogy akkor az áldozatok terén is messzebb ment volna és egészen bizonyos, hogy azokat a kényszereszközöket és vállaira rárakott súlyos adókat is több türelemmel és több megértéssel viselte volna.

Arról van szó, hogy újra hozzányúlunk a földmivesnép értékeihez, amelyekhez már hat esztendő óta hozzányúlunk, akkor nagyon természetes, hogy először a javát szolgáló reformokat kellett volna elintézni, mert a föld népe is megunja végre azt a sok vexaturát, azt a sok igazságtalanságot, amelynek annyi idő óta ki volt téve. Szókasban van természetesen azt mondani: hja, a parasztosztály önző stb. Ahhoz azonban igazán joga van, hogy most végre annyira-amennyire önző legyen. Mikor azt látja, hogy valami helyes irányban az ő érdekében nem történik itt sem törvényhozási, sem egyéb intézkedés, amikor azt látja, hogy a három-négy-öt holdas kisgazdát, vagy a tízholdast is majdnem egyformán kezelik a középirtokossal és a nagyirtokossal és szemére hányják már az 50 holdas kisgazdának, hogy milliókat szerez össze és azt a primitív igazságot sem tudják megérteni, hogy hiszen jó, ha az a kisgazda valamiképpen számításával kijön, mert alig van ma kisgazdaság, amelyben egy 50-60.000 koronás állapotusztulás évenként be ne következne, akkor ő legfeljebb csak kárpótolja magát azzal, hogy mezőgazdasági terményei drágábban kelnek el.

Ami a szociális megterhelést illeti, magasabban kellett volna kezdeni. A középirtoknál és nagyirtoknál kellett volna erősebben keresztülvinni a szociális teherviselés elvét, és ha ott keresztülviszik, akkor az ország közellátását is jobban lehetett volna biztosítani. Azt látjuk azonban, hogy a középirtok és a nagyirtok, amely kérkedik azzal, hogy: szükség van rám, mert csak én termelek intenzíven, amikor arról van szó, hogy intenzíven segítsen is, nincs sehol; nem tudja viselni a terheket.

Éppen azért, mert ma erről van szó, a teherbíró képesség igazságos mérlegeléséről s a birtokreformról és sok más kérdésről, ezért igyekeznek figyelmünket egészen más irányba terelni, és amikor arról van szó, hogy a polgári szabadság itt végre biztosíttassék, rémképeket festenek a falra, hogy túlmenjünk a szükséges határon; kommunizmusról beszélnek, amikor mi tudjuk és polgári meggyőződésünk, tiszta látásunk, hogy annak lehetetlenség feltámadnia, mert ha feltámadni akar, mi megfojtjuk abban a pillanatban. Mégis ezt a rémképet festik itt a falra, mondom, tisztán azért, hogy meg ne lássuk a komoly valóságot és hogy még egy ideig ez a szerencsétlen ország továbbra is egyéni érdekek ellen, a maga létéért legyen kénytelen küzdeni. Magyarország is azok közé az államok közé tartozik, melyeknél, mikor már a sors kezébe adta volna azt, hogy szabad, független legyen, s amikor csakugyan elkövetkezett rá nézve is a polgárállam ígéretföldje, azt látjuk, hogy napról-napra kénytelen a maga szabadságáért, existenciájáért, létéért küzdeni.

Természetesen, t. Nemzetgyűlés, végre el fog jutni ennek a diadalához. Csak hogy az volna jó, hogy ne múltak hiába a történelem. Az 1789-iki francia forradalom nem volt hiábavaló. 1789-től egy évre, 1790-ben az a Franciaország, amely csak 1871-ben született meg, már készen lehetett volna. De az volt a baj, hogy amikor Franciaország a maga szabadságát, függetlenségét, polgári állami mivoltát kivívta, akkor, a pillanatot felhasználva, önző érdekek hatalmukba kerítették ezt az országot és egy század teltt bele, mire a gironde eszméje, idealizmusa 1871-ben valóra vált. De valóra vált. Csak az a szomorú, hogy egy századon keresztül kellett még rengeteg vérnek elfolynia azért, hogy Franciaországban 1789-re – aminek természetesen kellett volna következnie – 1871 következze.

T. Nemzetgyűlés! Én azt szeretném, hogyha már egyszer végig kellett élnünk 1918-nak októberét és az utána következő éveket, most 1920-ban a történelem nap-tárában a magyar polgárállamnak valósága következett volna el. Ha ez nem következik el, ha évekig még túrnunk, szenvednünk kell, amíg ennek az országnak politikai szabadsága, jóléte, civilizációja és kultúrájának összes értékei biztosíttatnak, akkor azoknak, akik ezt elő fogják idézni, az lesz a sorsuk, amit annak idején Benjámín Constant 1821-ben a restaurációs királypártiaknak mondott: „A ti neveteket pedig csak a feledés fogja megmenteni a gyalázattól!” Azt csinálja tehát a kormány és mindenki, akitől függ Magyarország történelmének mostani alakulása, hogy az a jóslat, az a megbélyegzés, amelyet Benjámín Constant mondott, semmiképp se vonatkozzék rájuk.

T. Nemzetgyűlés! Azt látjuk mindenütt, minden téren, hogy itt ma az ellen a felvilágosodottság ellen, az ellen a jó értelemben, emelkedett értelemben vett liberáliszmus ellen küzdenek, amelyet annak idején Széchenyi, Kossuth, Wesselényi és a mi többi igazi nagyjaink hirdettek, akikre visszaemlékezve, igaza van Bródy Ernőt. képviselőtársamnak, hogy emelkedhetik a szívünk, lelkünk, ha látjuk az

ő megmérhetetlen óriás voltukat, akikhez hasonlók nagyságban igazán talán a világ egy nemzeténél sem támadtak soha, – mondom – ha rájuk visszagondolunk, akkor azt kell látnunk, hogy nem vagyunk ott, ahol azok voltak annak idején s hogy azokat a kincseket, amelyeket ők reánk hagytak, amelyek hosszú évtizedes reformküzdelmek révén ennek az országnak értékévé váltak, most pazarul tékozzolják.

Megdöbbenéssel, megbotránkozással kell látnunk azt, hogy az emberek személyes szabadságuktól bírói ítéletek nélkül fosztnak meg. A reakció természetesen megint azt mondja, hogy annak az 1700 embernek vagy hánynak a bebörtönzésére, bírói ítélet nélkül való bebörtönzésére szükség van az ország biztonsága szempontjából. Ennél nevetségesebb, helytelenebb, meg nem állóbb érvet nem lehet felhozni, mert hiszen az 1700 ember 1700-szor ezer és ezer bosszúállót jelent a társadalomban, azoknak összes hozzátartozóival, s végül velük együtt is, mert előbb-utóbb mégis csak szabadon kell őket bocsátani.

T. Nemzetgyűlés! Magyarországon fel van adva az az örök elv, ami minden alkotmányos ország törvénykönyvének, Corpus Jurisának, alkotmányának a legéletere, a homlokára van írva, hogy: bírói ítélet nélkül senki a szabadságától meg ne fosztassék. A kormányt, amelynek ezt az elvet meg kellene valósítania, de nem teszi, súlyos felelősség fogja terhelni és pedig a jogi felelősség is, mert el kell végre következnie egyszer az országban annak, hogy egyszer s mindenkorra elvétessék a kedve effélettől a kormányzatoknak, s hogy egyszer s mindenkorra bizonyosságban legyenek az iránt, hogy el fogja érni a jövő kormányait is mindenkor a méltó büntetés, ha ilyent cselekszenek.

Méltóztatik érteni, t. Nemzetgyűlés, hogy az internáltokról van szó, azokról, akik állítólag kommunisták. Nagyon természetes, hogy nekünk védekeznünk kell a kommunizmus ellen. De itt megint nem tálaltuk meg a helyes utat. A védekezés a kommunizmus ellen nem a büntetésekben, a terrorban van, amelynek egyszer végre mégis meg kell szűnnie, hanem a helyes társadalmi berendezkedésekben. Én, aki a keresztény kurzusnak és a nemzeti irányzatnak – de a reálisnak – híve vagyok, kénytelen vagyok megállapítani azt, hogy Marx annak idején nem csinálta a fejlődés törvényeit, a történelmi materializmust, hanem csak felismerte ezeket. Azok a törvények, amelyeket ő felismert, szinte ellenállhatatlan erővel működnek, de hogy ne működhessenek, mert tudjuk, hogy hova vezetnek, mert minden szocializmusnak az alapeszméje végre is a történelmi materializmus, az anyagi evolúció, hogy ti. a vagyon koncentrációja után, amikor már a termelés koncentráltatott, tehát tulajdonképpen már a kapitalizmus idejében kommunizáltatott, nincs más hátra, mint egyszerűen a fogyasztás kommunizálása, mondom, hogy idáig el ne juthassunk, ennek egyetlen védő bástyája, gátja a polgárállamnak megteremtése, a kistulajdonosok országának megteremtése, Ha a kistulajdonosok országát megteremtettük, akkor megakadályoztuk a mammonizmust, a vagyonok nagy felhalmozódását,

koncentrációját és nem kell veszedelmesebb ellensége a szocializmusnak, amely a céljához csak a koncentráció útján vezethet, mint az az országrendszer, uralmi rendszer, amelyről én most itt beszélek.

De ma mindentől távolabb állunk, semhogy elősegítenék az, hogy végre a kistulajdonosok országává legyen ez az állam, amely kistulajdonosok országa többé a munkásság szemében sem lenne a vörös posztó, mert hiszen egyrészt a becsületes, szorgalmas munkásra nézve könnyen nyitva áll az ajtó, hogy maga is a kistulajdonosok polgári osztályába felemelkedjék, másrészt nem volna nagy vagyon, amely örökké vörös posztó a szemében s amely őt örökké lázítja. Ebben az irányban tehát, a vagyoneosztás helyesebbé tételével, a földbirtokreform és egyéb társadalmi reformoknak megalkotásával nekünk idáig el kellett volna jutnunk, annál is inkább, mert hiszen a kistulajdonosnak a háza, portája egy külön kis ország, egy külön kis vár, ahol a hazaszeretet és hit lakik, amelyen semmiképpen sem vehet erőt a poklok kapuja sem.

De itt nem ez az irányzat van, hanem minket itt elámítanak, foglalkoztatnak teljesen haszontalan javaslatokkal, s olyan javaslatokkal is, amelyek egyenesen sértik ennek az országnak valódi érdekeit és reputációját is.

És most méltóztassék megengedni, hogy áttérjek szorosán véve arra a térre, amelynek miliójét most megrajzoltam, s amellyel ezúttal érdemben foglalkozni kell. Arról van szó, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatnak, ha törvénné lesz, a vagyont, erkölcsiséget és személyiséget kellene megvédelmeznie. Annak idején, mikor először tárgyaltunk a botról, kétségbeesetten küzdöttem a Házban megnyilvánult szenvedéllyel szemben, kérve a Házat, hogy ne tekintsen semmi mást, csak az észnek az irányítását, s hogy csak a tudományt tartsa szem előtt, mert hiszen a tudomány s az élet is az első törvényhozó, s a gazdasági törvények ellen tulajdonképpen nincsenek törvények, azokat csak szelíden és okosan irányítani lehet.

Kértem annak idején a Házat, hogy erre az alapra helyezkedjék és ne engedje, hogy a szenvedély karjaiba essék. Nem használt semmit. Olyan volt akkor a Háznak pillanatnyi összetétele, hogy hiába rimázkodtunk, könyörögtünk szinte összetett kézzel, hogy ne inficiáltassanak be a Corpus Juris lapjai. Megszavaztatott a botbüntetés. De hogy mennyire igazunk volt, itt van most ez a törvényjavaslat, amellyel elénk jön az igazságügyi kormányzat, maga ad nekünk igazat, maga ítéli el az akkori törvényhozás munkáját és annak eredményét, mert azt a pár héttel előbb meghozott törvényt most radikálisan módosítja, tehát pár hét múlva ő maga kénytelen a meghozott törvényt, mely mellett ellenfeleink kardoskodtak, részben elejteni. Ennél lesújtóbb kritikát nem lehet gyakorolni, hogy amikor kétség férhet ahhoz is, hogy ez a tárgy ugyanabban az ülészakban még egyszer felmerülhet-e, ezt a törvényt egy pár héten belül módosítani kell.

Ezzel jól kapcsolódik, amivel mostanában érvelni szoktak, hogy Svédországban 1864-ben, Angliában 1861-ben stb. behozták a botbüntetést. Annak idején ezekben a törvényhozásokban is egy pillanatnyi többség, egy a szenvedély pillanatában eljáró és szavazó többség kapható volt erre és csak azért maradt meg ez a törvény, annak dacára, hogy a pillanat kedve, szeszélye hozta meg ezt a törvényt, mert más országokban, Svédországban és különösen Angliában nincs ám az úgy mint nálunk, hogy ma meghoznak egy törvényt és holnap félreteszik, hanem éppen az angol törvényhozás egyik leghatalmasabb erénye, érdeme az, hogy ott ritkán nyúlnak egy törvényhez, ha akármilyen rossz is az a törvény, amíg valahogy az élet maga nem őrli meg és valahogy másképp, a nemhasználás folytán veszti hatályát.

Mert ők azt a nagy szempontot, hogy a törvények folytonos változtatása a törvény iránti tiszteletet érinti, a törvény gyöngeségét vonja maga után, nagyon a szemük előtt tartják. Ugyanez az eset Svédországban. Ott sem történt meg, hisz a világ egy parlamentjében sem történt meg az, hogy egy törvényt egypár hét múlva megváltoztatnak. Volna még egyetlen reménysége az igazságügyi kormányzatnak, az, hogy hiszen Dániában 1905-ben behozták a botbüntetést. Bródy Ernő t. képviselőtársam foglalkozott már azzal, hogy miképpen történt az. Beszéde közben igen szenvedélyes közbeszólásokat és izgatottságot váltott ki, amikor rámutatott arra, hogy ez egy olyan igazságügy miniszter iniciálása volt, akit később sikkasztásért elítéltek. A Nemzetgyűlés egyes tagjai kérdezték, hogy micsoda összefüggés van ennek felemlítése és a botbüntetés közt, de én azt hiszem, megállapíthatjuk, hogy igenis, annak az Alberti igazságügy miniszternek a lelkületében volt a hiba, olyan hiba, hogy csak ő, aki később sikkasztásra is tudott vetemedni, nyújthatta be a dán törvényhozásnak azt a törvényjavaslatot. Én nem vádolom meg a dán törvényhozást azért, hogy a botbüntetést megalkotta, mert hiszen ott is, mint nálunk, az a szokás, az a divat, hogy ha a miniszter valamit szeretne, akarna, azt rendesen csak a miniszter kedvéért, a pártfegyelemnek és más efféléknek okából és címén megszavazzák. Nem ajánlom azonban a mi igazságügyi kormányzatunknak, hogy haladjon tovább ezen az úton, mert hiszen akkor igazán szégyenletesebb korszaka törvényhozásunknak aligha lesz, és nem fogja a történelem a kormányzókat valami túlságosan jó színben mutatni, ha ezt a törvényjavaslatot fenntartják.

Inkább ajánlom a t. igazságügyi kormánynak, hogy nézzen szét más területeken, méltóztassék szétnézni az internáltak vidékén, akiket – mondom – bírói ítéletek nélkül fogva tartani törvénytelenység, tehát égbekiáltó bűn. Mert ha van valami bűnük, ha van ellenük valami, tessék őket elítélni, – hiszen minden kicsiségért elítéli a törvény, a jog szerint eljáró bíróság – tessék szigorúan elítélni őket, hiszen ha van bűnük, az akasztófa is rendelkezésre áll.

Régi dogma, régi törvényhozási elv, a tudomány elve is az, hogy gondolato-kért, a benső meggyőződésért nem lehet senkit sem felelősségre vonni, mert ha ezt

megpróbálja egy kormányzat, ha valakit a gondolatáért, a szíve belső berendezéséért börtönbe zár, akkor nem tudunk megállni, akkor egy nap mások is, mi is oda fogunk kerülni, mert ha nem gondolkozunk olyanképpen, olyan tetszetősen, mint a hatalmasoknak tetszik, akkor minket is egyszerűen a gondolkodásunkért be fognak csukni. Volna itt a regenerációnak, a konszolidációnak más eszköze is. Itt van a sajtószabadság. Azt látjuk, hogy a kormány elnökének nyilatkozatát is megcsonkítja a cenzúra. Ennél jellemzőbb, ennél szomorúbb tény nem is konstatalható. Ugyan ki az, aki még a felelős kormányzat, a miniszterelnök felett is felette van?

Amint a botnak és más efféle jóknak alkalmazásában a reakció eszköze és munkája világosan felfedezhető, méltóztassék nyugodtan lenni, a sajtóélet terén is ugyanúgy van. Azt méltóztatik gondolni, hogy kellemetlen dolgokat nem lehet a sajtóban megírni. Nagyon sok kellemetlent meg lehet írni, amely a hatalomnak, a reakciónak tetszik. Itt van az új Magyar Szemlének legutóbbi száma. Méltóztatnak tudni, mi van ebben? Ebben nincs kevesebb, mint Kossuth Lajos emlékének legszörnyűbb, legelítélendőbb, leggyalázatosabb meggyalázása.

Óvakodom attól, hogy a szent, hatalmas történelmi alak felemlítésével kapcsolatban a kérdésben levő nyomorult írásművet, azokat a nyomorult, gonosztevő, meggyalázó kifejezéseket, melyek abban foglaltatnak, itt idézzem, mert Kossuth Lajos nevéért még a Ház naplójában is távol akarom tartani azokat a szavakat, amelyeket azért ad írójuk Görgey Artúr szájába, hogy Görgey Artúr, aki ma divatosabb, Kossuth Lajos hatalmas, sírba nem nyomható óriási szellemével szemben talán még hatalmasabbnak, még kedvezőbb színben tűnhessék fel.

Azt mondom, hogy ugyebár a cenzúra egy Kossuth Lajos emléket sem védi meg, akivel szemben a legkevesebb, a legparlamentárisabb kifejezés, melyet az illető író használt.

Görgey Artúr szájába adva, az, hogy gyáva és színész volt. Mert még ennél is többet mond ez az írás. Egy Kossuth Lajos emléket íme nem védi meg a cenzúra, azét a Kossuth Lajosét, akinek életében nem a 48 meg a 49 a legfontosabb, hanem az a hatalmas nagy reformküzdelem, amely ezt a népet végeredményben mégis földhöz juttatta, amely a magyar népnek földet adott. Ez teszi az ő nevét örökké emlékezetessé és dicsőségessé.

Teljes káosz van itt a magyar politikai élet terén. Hiszen itt társadalmi egyesületek kormányra alakulnak. Hiszen itt társadalmi egyesületek políciát tartanak fenn, itt cabinet noir van, amerre csak nézünk. Itt nem lehet becsületes embereknek az utcán bátorságosan menni. Elkövetkezett az a kor, amelyet Széchenyi annak idején olyan végtelenül erős szavakkal és olyan jellemzően tepert le a földre, amikor annak idején a rendiség világának törvényhozását kritika alá vette, mondván, hogy olyan törvények uralkodnak, amelyek csak a fékteleneknek és az ország kis részének kedveznek; a becsületeseket és az ország nagy részét pedig nem részesítik kellő

oltalomban; ezek nem szülhetnek semmi egyebet, mint természetellenességet, csak azt szülhetik, hogy Magyarország alig ismerve, vagy ha ismerve is, alig nevezve, áll a legutolsó és a legszegényebb országok között. Akkor Széchenyi még abban a szerencsés helyzetben volt, hogy egy sokkal kisebb hibát tehetett szóvá és korholhatott. Ma nagyobb dologról van szó, mert ma megvolnának a törvények, a jogegyenlőség törvényei, ma megvolnának a jogrend összes eszközei, az alkotmányosság, minden megvolna. Ma tehát Széchenyinek ezen szavai nem a törvényekre illenek, melyek modernnek, melyek egy alkotmányos államnak igenis a berendezését képezhetik, hanem ma a kormányrendszerre illik rá az, hogy egy olyan kormányzati rendszer van itt, melyért a kormány felelős, mely csak a fékteleneknek és az ország kis részének kedvez, a becsületeseket, az ország nagyobb részét pedig elnyomja. Mert odafajult, odafordult már a dolog – ezt ugyan itt nem kell bizonyítani, – hogy a bolsevizmus elleni küzdelem átterjedt a polgárság ellen való küzdelem terére.

T. Nemzetgyűlés! Ugyanaz mondható a mi korunkra, ami elmondható volt Angliára egy évszázaddal ezelőtt, amit a történelem megállapított Angliára annakidején, hogy tulajdonképpen csak rendbontók élveznek jogbiztonságot. Utalok csak arra, amit Ereky igen t. barátom felemlített, amit a sajtó is megtárgyalt, hogy Budapest rendőrfőkapitányának oly kijelentést kellett tennie, hogy nem tőle függ az, hogy gonosztevők büntetlenül maradnak.

Midőn ily szomorú dolgokról van szó, amikor az ország fölötti hatalmat ilyen apró kis zsarnokok ragadták magukhoz, kik illegitimek, akik feltölték magukat országos képviselőnek, gondviselésnek a Nemzetgyűléssel szemben, amelyet pedig a nemzet választott meg; amikor ilyenek uralkodnak ezen a földön, mikor a gazdasági élet intézését is ezek veszik a kezükbe, – mert méltóztatnak látni, hogy 25.000 koronával kezdik és a prerogatívákkal és privilégiumokkal 38 millióig jutnak el – ez nem lehet egészséges állapot. Nem lehet helyeselni az ilyen központosítást, amely egyúttal a keresztény kiskereskedőt és kisiparost is tönkreteszi, mert lehetetlen konkurenciát akaszt a nyakába. Annak a kiskereskedőnek és kisiparosnak – ha keresztény is – nem állanak rendelkezésére a prerogatívák és privilégiumok. Ily irányzatnak csak rossz vége lehet: az ország pusztulása.

És mégis, midőn itt ezernyi ok és alkalom volna arra, hogy segítsünk ezen az országon, hogy csakugyan vadhúst messzünk ki innen is, onnan is: akkor elének jönnek ilyen kis haszontalansággal, ártatlansággal, mint a botbüntetés, ezzel akarják a szociális helyzetet megjavítani és kigyógyítani, ezzel akarják a jogrendet helyreállítani, amely jogrendnek az összes eszközei úgyszólván rendelkezésre állanak, mert hiszen jogrendünk olyan, a mi törvényeink olyanok, hogy azok, ha végrehajthatnak, a becsületeseknek oltalmat nyújtanak és a gonosztevőt üldözik egész az akasztófáig. Én tehát nem értem meg, hogy mire való a virgácsnak a jogrendbe való beillesztése. Csak arra való, hogy az a reakciós szellem, amelyet annak idején az ország

leg hatalmasabb férfiai, a Kossuthok, Wesselényiek, Deákok és Széchenyiek letörték és leküzdötték, az úriszék világát ide megint visszavarázsolja.

Arra hivatkoznak, hogy szükség van rá, mert az ország nagy vagyoni romboláson, és erkölcsi romboláson ment keresztül. T. Nemzetgyűlés! Ez vád a nemzet ellen, mert ha igaz is az, hogy ez az ország nagy vagyoni romboláson ment keresztül, ami letagadhatatlan tény, tiltakoznunk kell az ellen, hogy erkölcsi romlás is ment keresztül, mert annak ellenére, hogy megtámadtatott az ország egy jelentéktelen kisebbség elenyésző ezrei által: ez a magyar nép erkölcsében akkor is erős volt és maradt és ennek bizonyossága az is, hogy e Nemzetgyűlést, amelynek minden tagja a keresztény és nemzeti eszményt szolgálta és ennek hitét vallja, ide beküldötte. Egy romlott és erkölcstelen nép erre nem képes, annak a parlamentje is romlott és erkölcstelen lenne.

Nagyon igaz, hogy a bűnözők kissé elszaporodtak; de nem azért, mert itt forradalmak voltak, mert itt, nem tudom, milyen összeomlás volt, mert hiszen annak régen vége van, azzal szemben a retorzióknak olyan időszaka kezdődött, amely el vehette mindenkinek a kedvét a bűnözéstől; hanem azért, mert megszegényedtünk, az anyagi jólétből lecsúsztunk, óriási nyomor költözött az országba és már régi tudományos megállapítás, tapasztalati tény, hogy a bűnözések száma a szociális helyzettel van mindig fordított arányban, vagyis mennél rosszabb, nyomorultabb a társadalom sorsa, annál többen támadnak a vagyon és természetesen az élet ellen is és annál kevésbé irányadók a becsület szempontjai.

Divatban van azt mondani, hogy elharapóztak az egyes büntetendő cselekmények. Méltóztassék a 40-es évekre visszagondolni, amikor e kérdésről szintén szó volt; hiszen akkor volt csak igazán nagy a jogbizonytalanság; betyárvilág uralkodott még a 70-es években is, nem lehetett úgyszólván a szomszéd faluba elmenni anélkül, hogy végrendeletet ne kellett volna csinálni, és mégsem tartotta szükségesnek az akkori törvényhozás ilyen törvénnyel, ilyen gyalázatot jelentő, semmit sem használó törvénnyel e bűnözéseknek gátat vetni.

T. Nemzetgyűlés! Nincs másról szó, mint arról, hogy a szociális helyzet megjavíttassék. Most másodszer hallom az előadói székből elhangzani azt, hogy a teória nem ér semmit, a tudomány nem ér semmit. Ez ellen én mereven tiltakozom, mert akkor, ha a teória és a tudomány nem ér semmit, egyáltalán nem lehet a büntetőjog tudományát tudománynak nevezni. Kérem a t. előadó urat, hogy ha mérnökként állana ott és arról beszélne, hogy a gépszerkesztést nem kell a tudomány elvei szerint csinálni, a házat nem kell a tudomány elvei szerint építeni, a vasutat nem kell a matematika, a geometria és egyéb ilyen, szorosan rokon tudományok szerint csinálni, – azt hiszem, nagy nevetés, nagy megbotránkozás lenne kijelentéseinek jutalma. T. előadó úr! A tudomány mindenben irányadó, a tudomány jelenti éppen az abszolút igazságot, a tudomány jelenti valamely kérdés kielemeztségét. A teóriával

nem lehet oly könnyen elbánni, mert ha a teóriákkal, a tudománnyal oly könnyen elbánunk, ennek igen rossz vége lehet.

T. Nemzetgyűlés! A tudományosság kétségbevonásának itt, ebben a kérdésben annál kevésbé lehet helye, mert hiszen maga ez a törvényjavaslat is, amikor arra hivatkozik, hogy „a tudománnyal szembe akarok állani praktikus célokból, praktikus okokból”, akkor egy olyan szörnyszülöttet, olyan monstrumot ad elének, amely nemcsak a tudomány szempontjait nem elégíti ki, hanem egyenesen gyakorlatilag is veszedelmes. Ebben a törvényjavaslatban az foglaltatik, hogy ezentúl azt, akit kétévi szabadságvesztés-büntetésre kellene ítélni, – két évet nem haladhatna meg az a fogház vagy börtönbüntetés, amelyre ítélik, – nem kell becsukni, hanem egyszerűen huszonöt bottal lehet a kétévi börtönt helyettesíteni. Tehát valaki esetleg szándékos emberölési kísérletet stbit követett el és enyhítő körülmények mellett elítélik például kétévi börtönre; vagy elítélik, mert egyéb enyhébb dolgot követett el, vagy például egy fiatalokorú egyén gyilkosságot követett el, akkor azt a 18 éves gyermeket esetleg kétévi fogházra is lehetne ítélni és akkor, ha nem kaphat többet, mint két évet, csak huszonöt, tizenöt, vagy nem tudom hány botot kap helyette. És akkor le van törlesztve a büntetés. Ez olyan rést ütne a jogrenden, amely meg kell, hogy döbbsen mindenkit.

Meglátszik a törvényjavaslaton, hogy a tudomány álláspontját nem vette figyelembe, mert ami a tudomány jellemvonása, a logika, az sincs meg a törvényjavaslatban, mert amíg egyrészt azt mondja, hogy azokban az enyhe esetekben, amikor nem kellene kétévi fogháznál, fegyháznál vagy börtönnél többet kiszabni, akkor elég, ha bottal büntetik meg az illetőt, mert nem sok hely van a fogházakban, fegyházakban és börtönökben stb., pedig a társadalom veszedelme lesz az, hogyha az ilyen ember huszonöt bot után kimegy újra a társadalomba folytatni romboló munkáját; másrészt azt mondja, hogy a bot pedig csak azoknak jár, akiknél a cselekmény elkövetésében megátalkodottság, durva erőszak, mértéktelen nyereszedési vágy és több efféle nyilvánult meg. Tehát a legveszedelmesebb jogi, emberi és erkölcsi súlyú esetekben, amikor különös megátalkodottságról van szó, akkor rendeli a két évnél több időre nem ítéhető gonosztevők ellen a bot alkalmazását, akik pedig megérdemelnék, hogy megátalkodottságuk miatt háromannyit kapjanak. Így a botbüntetésről aligha lesz szó, hiszen ha megátalkodott gonosztevőről van szó, akkor azt el sem lehet ítélni két évre, azt többre kell elítélni. Mondom, míg az enyhe esetekben botot kívánnak alkalmazni, másrészt csak a legsúlyosabb körülmények között rendeli a javaslat a botbüntetés kiszabását. Kiegyenlíthetetlen ellenmondás.

Akik ezt a törvényjavaslatot szerkesztették, tudós emberek, hozzá vannak szokva, hogy egész kórusokat dirigáljanak, hogy többszólamú műveket csináljanak. És látszik most, amikor pánsípot adnak kezükbe, amikor a tudománnyal teljesen ellenkező álláspontot kell megoldaniuk, látszik, hogy egyszerre lehetetlenné válnak,

mert ezen a kis füttyülőn, ezen a primitív kis jószágon nem tudnak becsületes hangokat kihozni.

T. Nemzetgyűlés! Még csak azt említem fel, hogy a javaslat szerint a botbüntetést rendbüntetésképpen is lehet alkalmazni, vagyis benn ti. fogházban az elítéltek ellen, ami azt jelenti, hogy egy ember önkényétől válhatik feltételezetté, hogy; végig rendre verik-e a foglyokat minden héten, vagy sem. Ez a törvény majd a katonákra is fog vonatkozni. Ez pedig komoly, sőt igen komoly dolog, annál komolyabb, mert azok közül, akik örökké a nemzeti hadsereget védik, akik hivatlanul akarják magukat a nemzeti hadsereg védőivé feltolni, – igen sok haszontalan ember van közöttük – azt már nem veszik észre, hogy ebben igazán a nemzeti hadsereg ellen vétének, mert behozzák a botbüntetés alkalmazását a katonaságra nézve is, mint rendbüntetést. Már pedig tisztelem én annak a hadseregnek szellemét, amelyben a botbüntetés járja. A hadseregnél a becsületérvzés kell, hogy az első szempont legyen és ha a hadsereg körében a botbüntetést alkalmazzák, tudjuk, hogy ez azt jelenti, hogy csak az önkénytől válik feltételezetté, hogy a legénységet folyton rendre végigverjék.

Már pedig a kormánynak, amelynek első feladata, hogy igazi nemzeti hadsereget teremtsen, amely a polgárállam valódi alkotmányos hadserege legyen, olyan, amelyet mindnyájan tisztelünk, szeretünk, amelyért minden áldozatot meghozunk, mondom, a kormánynak, ha ilyen hadsereget akar teremteni, észre kell vennie, hogy ezzel a törvénnyel éppen az ellenkezőjét cselekszi annak, amit cselekedni akar, mert, egy megbotozott katona, azt hiszem, többé ezzel a szóval, hogy „katona”, semmiképpen sem illethető. Méltóztassék az olyan embert, aki megérdemelné a botot, arra ítélni, hogy a hadsereg kötelékéből kilökössék, de ne botozzanak.

T. Nemzetgyűlés! Az a praktikus cél, amelynek nevében a tudományt a javaslat és az előadó úr megtagadják, az a praktikus cél, amelyet itt vezérelvül felállítanak, nemcsak hogy nincs elérve, hanem e törvényjavaslat – íme – egyenesen ama célok ellen tör, amely célok elérésére törekszik.

Méltóztassék most még megengedni, hogy röviden utaljak arra, hogy a kriminalisztikai tapasztalat azt bizonyítja, hogy a botbüntetésnek eddig még sehol és soha semmi hatályossága, semmi haszna nem volt. Méltóztatnak látni ezt az árdragítási törvénynél is, amely már jó ideje érvényben van, s ahol a botbüntetés szintén szerepel – teljesen feleslegesen. Bár az árdragító büntethető még úgy is, hogy egész vagyonát el lehet venni, – a törvény hatásaképpen még sem méltóztatnak azt tapasztalni, hogy a drágaság csökkent volna. Én az egyes cikkek árát, amelyekre szükségem van, figyelemmel kísérem és mindennap konstataólok, hogy magasabbra rúgnak az árak.

Ezek a büntetendő cselekmények olyan nagy tömegekben fordulnak elő, hogy lehetetlen megküzdeni velük. Méltóztassék csak elképzelni, hogy Budapest összes kofái és kereskedői ellen megindul egy nap a bűnvádi eljárás. A büntetést nem lehet

kivárni s végrehajtani. Szigorú törvényekkel sem lehet eredményesen a gazdasági törvényeket pótolni, tömegvisszaéléseket megtorolni, mert aki járatos a törvényhozás művészetében, az tudja, hogy tulajdonképpen a legszigorúbb törvények mindig a legenyhébb törvények, mert azokat sohasem lehet végrehajtani. Corpus Jurisunk tele van drákói szigorú törvényekkel, a lehetőségnél messzebbmenő törvényekkel, amelyek éppen ezért végrehajthatatlanok. A botbüntetéssel is úgy lennénk. Sőt, ami az árdrágítást illeti, minthogy az ország lakosságának igen jelentékeny része, több mint $\frac{2}{3}$ -a olyan, akinek az árdrágítás érdeke, az árdrágítás valósággal ezek szolidaritásának oltalma alá kerül és az árdrágítással is úgy leszünk, mint a jövedéki kihágásokkal, az adóeltitkolással, a csempészett dohány élvezetével, megszerzésével és forgalomba hozatalával, stb., hogy lassankint a bűncselekmény rokonszenvet vált ki az emberekből és még ha igazságosan alkalmaztatik is az a botbüntetés, – amint egyes esetekben ez lehetséges – akkor is az ország lakosságának nagy részénél az árdrágítás iránti gyűlölet és ellenszenv lassankint átváltozik a bűnösök iránt való sajnálattá és rokonszenvvé. A törvény megszegése pedig virtussá!

Nem lehet tehát az ilyen nagy tömegekben előforduló visszaéléseket, amelyek tulajdonképpen nem is visszaélések, hanem egyszerűen a gazdasági törvények munkájának eredményei, így megtorolni, mert ha lehetne, akkor az államnak saját magán kellene ezt elkezdenie. Mert, hogy mennyire nem a lényegest tartja a kormány szem előtt, arra példa az, hogy maga az állam drágít a legjobban, hiszen, ha az én igen t. képviselőtársam, Szabó József – aki megérdemli, hogy a mai törvényhozás történelme nevét megörökítse – nem harcol azért, hogy a terményrendelet dolgoztassák át és nem ment meg ezzel az országnak 320 millió koronát, akkor a t. kormány jóvoltából ennyivel többbe került volna az ország kenyere. Méltóztassék figyelembe venni, hogy ennek a 320 milliónak megspórolása egymagába véve többet jelent, mint hogyha ezerszeresen és ezerszeresen alkalmazzák a botbüntetést.

Avagy tessék megnézni a vasutakat. Hiszen a tarifák felemelése következtében a fának és a szénnek drágulása talán 1000 %-os lesz, mert teljesen lehetetlen kibírni ma már azt, hogy valaki vasúton utazzék, vagy vasúton szállítson valamit, lehetetlen különösen a középosztálybelieknek, mert a személyi viteldíj 22-szeresen, sőt 24-szeresen, a fuvardíj pedig 37-szeresen, sőt 40-szeresen is megdrágult.

Amikor így látjuk, hogy maga az állam követ el árdrágítást és talán kénytelen vele, amikor látjuk, hogy a kormány nem mindenben a takarékoság elvei szerint jár el és éppen ezért igen nagy jövedelmekre van szüksége és a jövedelmeket, sokak szerint igen sok esetben, nem egészen életbevágó célokra szedi be, amikor az árdrágításnak tehát takarékosággal, s más módon való megakadályozása is lehetséges volna több eredménnyel, akkor a t. kormány ehelyett a mogyorófa-pálcával jön és ezzel akarja a bűnös életet útjában megállítani, a jogrendet is helyére billenteni.

Amióta az árdrágítási törvény, mely a botot már kipróbálta, életben van, talán az egész országban egyetlen egy eset volt, amikor a botbüntetést alkalmazhatták. Vajon érdemes-e akkor, amikor rendszeresen, szisztematikusan kell az árdrágítás ellen védekezni, amikor azt intézményesen kell lehetetlenné tenni, amikor csak a kereslet és kínálat viszonyának rendezése az egyedül célravezető és amikor ezt a kérdés más úton megoldani nem lehet – mondom, vajon érdemes-e akkor a mogyorófa-pálcával állani elő és arra törekedni, hogy ezzel pótoljuk az életet és irányítsuk a jogrendet – melyre különben is van elég eszközünk, – a maga útjában?

T. Nemzetgyűlés! Arról is szó van ebben a törvényben, és ez megint mutatja, hogy mikor a praktikusság szembekerül a tudománnyal, milyen sokat ér a gyakorlatiasság, hogy egy évig lehet alkalmazni ezt a törvényt. Ez az egy esztendő azonban egy félévet, vagy még annyit sem jelent, mert az eljárás megindulásától, pláne, ha gyilkosságról van szó, hosszú úton szalad végig, húzzák-halasztják azt százféléképpen, s mire ki kellene szabni a büntetést, az egy évi határidő már lejárt, legtöbb esetben még az ítélet sem lesz ezen idő alatt meghozva. Minthogy pedig a büntetőtörvénykönyv 2. §-a szerint az ítélethozatalig érvényben lévő büntetések közül mindig az enyhébb alkalmazandó, ennél fogva ha meg lesz is hozva az ítélet, nem lehet azt végrehajtani, mert az egy év lejárt.

Bátor vagyok utalni arra is, hogy az igazságügyi bizottság szövegezésében nem egy év, hanem nyilvánvalóan sajtóhibából 10 esztendő szerepel.

Nem mulaszthatom el azt sem, hogy rá ne mutassak arra, micsoda végtelenül komikus, nevetséges és gyermekes az az egész aktus, ahogyan ennek a botbüntetésnek végrehajtását elgondolják. Ott kell állni ilyen botbüntetés kiszabásánál az ügyésznek, a bírónak, egy orvosnak, akit ezért valószínűleg külön fizetni kell, és egy nagy színpadon nagy előadást rendeznek ott.

Az orvos megállapítja, hogy mennyit bír ki az elítélt, hogyan bírja ki, közben, ha kettőt-hármat már ráütöttek és nagyon sivalkodik, megnézi, hogy a továbbiakat ki bírja-e? Hát ez teljesen nevetséges, teljesen komolytalan, formájában is lehetetlen, az egész büntetőjogi igazságszolgáltatást teljesen naivvá tevő barbarizmus, minden haszon nélkül.

Van még sok más szempont is. A jogrendszer visszahat az erkölcsökre. Ha rossz, ha brutális az a jogrendszer, akkor az erkölcsöket is brutalizálja, akkor egy erkölcsös, a civilizáció útjára terelt emberből mi is egy brutális, érzéketlen, az erkölcsi élet és szempontok iránt kevésbé fogékony embert fogunk csinálni, mert akit egyszer megverték és aki tudja, hogy ő a 10-15 vagy 20 bottal kétévi börtönt vált meg, az minden skrupulus nélkül fog elkövetni bűncselekményeket, nem törődik vele, hiszen azt a kis fájdalmat, amelyet orvos jelenlétében a legnagyobb kímélet alkalmazásával rámérnek, el fogja szenvedni. Nevetni fog az eseten.

Nekünk magyaroknak van még komolyabb érvünk is, amely a mi hazafias szentimentalizmusunkat kell, hogy foglalkoztassa: az, hogy a tőlünk elrabolt területeken az idegen hordák, az oláhok, a csehek, a szerbek anélkül, hogy náluk a botbüntetés intézményesen be volna hozva, a mi véreinket botozzák és ezek majdnem naponkint a világ fórumához folyamodnak, hogy őket ilyen kultúrátlan módon kezelik, ők egy kultúrországnak voltak a tagjai, polgárai valamikor. Most ilyen brutális módon fenítik meg őket, ellenük a kultúrával ellenkező büntetésnemet alkalmaznak.

Vajon milyen hatása lesz a mi véreink memorandumának arra a külföldre, amely viszont azt látja, hogy mi a botbüntetés intézményesen behozzuk?

Azt mondja ennek a Háznak egyik legillusztrisabb tagja, nem ugyan idebenn, hanem kívül a fórumon, hogy a süket ember az nem hall, arra hiába kiáltasz rá, hogy ember! azt fizikailag kell arra ébreszteni, hogy te ember vagy. T. Nemzetgyűlés! Azzal, hogy ezt a süket embert fizikailag érintem és ébresztem az ő emberi mi-voltának tudatára, nem gyógyítom őt meg, az az ember süket marad továbbra is, de ha megütöm, ha a vesszőhöz hozzászoktatom, akkor később már azt a vesszőt sem fogja észrevenni, érezni, és akkor azt, azt az embert azzal a kiáltással, hogy ember! már sohasem tudom megállítani.

T. Nemzetgyűlés! A kultúra, a civilizáció és nemzetemnek reputációja szempontjából is, – deres alatt eleget sorvadtt már ez az ország, – tehát történelmi szempontból is arra az álláspontra helyezkedem, hogy ezt a javaslatot semmi körülmények között el nem fogadom.

Elnök: T. Nemzetgyűlés! A képviselő úr beszédében a következőket mondta (olvassa): „Volna még egyetlen reménysége az igazságügyi kormánynak, az, hogy hiszen Dániában 1905-ben behozták a botbüntetését. Bródy Ernő t. képviselő-társam foglalkozott már azzal, hogy miképpen történt ez. Beszéde közben igen szenvedélyes közbeszólásokat, és izgatottságot váltott ki, amikor ő rámutatott arra, hogy ez egy olyan igazságügy miniszter iniciálása volt, akit később sikkasztásért elítéltek. A Nemzetgyűlés egyes tagjai kérdezték, hogy micsoda összefüggés van ennek felemlítése és a botbüntetés közt, de én azt hiszem, megállapíthatjuk, hogy igenis, annak az Alberti igazságügy miniszternek a lelkületében volt a hiba, olyan hiba, hogy csak ő, aki később sikkasztásra is tudott vetemedni, nyújthatta be a dán törvényhozáshoz ezt a törvényjavaslatot.”

Ez semmi más, mint egy ténynek megállapítása, amelyből a konklúziót a t. képviselő úr nem vonta le, nem is akarta levonni. Félreértésekre adhat azonban okot az, hogy ezt csak oly miniszter teheti, aki bizonyos lelkületi defektusban szenved. Azt hiszem, ez nem volt a képviselő úrnak szándéka, és kérem, hogy ilyen nyilatkozatot tegyen.

T. Nemzetgyűlés! Éppen az volt a szándékom, hogy rámutassak arra, hogy még a törvényhozásnál is előfordul az, hogy valami beteges irányzat vesz rajta erőt, és

én azt, hogy Dániában a nyugalom idején különös szükség nélkül a botbüntetést behozták annál a művelt dán népnél, nem tudom a nép hibájául felróni, hanem annak tulajdonítom, hogy olyan iniciálé akadt, aki őt erre az útra vezette, felhasználva az ottani törvényhozásnak pillanatnyi hangulatát.

Én csak arra figyelmeztetem ezzel kapcsolatban az igazságügyi kormányzatot, hogy esetleg egy kellemetlen összehasonlításról lehet szó. Távol áll tőlem, hogy én ezt az összehasonlítást megtegyem, ez mindenesetre távol áll tőlem, különösen a mi szelídlelkű, jólelkű igazságügy miniszterünkkel szemben, akivel szemben kénytelen vagyok azt is konstatálni, hogy csak damnózus örökségként vette át ezt a javaslatot. A legteljesebb mértékben távol állott tehát tőlem ilyen összehasonlítási szándék.

Elnök: En is így fogtam fel és csak ép azért, hogy félreértés ne legyen, kértem a képviselő urat, hogy nyilatkozzék.

A Nemzetgyűlés 1920. október 20-i ülése

Rupert Rezső interpellációja polgári személyeknek a katonai hatóságok és bíróságok eljárása alól való kivétele tárgyában (Landau-eset kapcsán)

Rupert Rezső: T. Nemzetgyűlés! Mint a jog feltétlen uralma alatt álló polgárlamnak híve, már 1919. november 14-én aggodalommal láttam azt, hogy a polgárság egy része bizonyos büntetendő cselekmények miatt katonai bíraskodás hatáskörébe utaltatott. Eleve láttam, eleve tudtam, hogy ezzel a polgári szabadság sokszor problematikussá tétetik, eleve láttam, hogy a polgári élet-, vagyon- és erkölcsbiztonság megfosztatik azoktól a garanciáktól, amelyekkel a bűnvádi perrendtartás azokat védi.

Az akkori kormány bizonyára teljesen jóhiszeműen járt el, hanem rajta is bebizonyosodott az, hogy amit ő önmagára szabott, amit a maga jóhiszeműségéhez alkalmazott, mindazok az intézkedések – mert hiányzott mellőlük azoknak a végrehajtó hatalma, akik azokat az intézkedéseket tették – nemcsak hogy jó eredményt el nem értek, hanem az ellenkező hatást váltották ki. Így kellett tapasztalnia már a Friedrich-kormányoknak és az utána következő kormányoknak is, hogy a polgári személyeknek katonai hatóságok és bíróságok hatáskörébe való utalása sok-sok visszaélésre vezetett.

Ezért igyekeztek is a kormányok valamiképpen az eredeti rendelkezésen szűkíteni és az 1920. június 13-án kiadott 4710. számú rendelettel megtiltotta a kormány azt, hogy a katonai nyomozó közegek polgári személyek ellen eljárjanak, kivéve azonban mégis egyes eseteket, amilyenek a kémkedés, az állam hadereje ellen

elkövetett egyes büntetendő cselekmények, a behívási parancs iránti engedetlenségre való csábítás stb. De még ezek tekintetében sem engedte meg a katonai hatóságoknak a korlátlan eljárást, hanem ez a rendelet, bizonyos garanciákat tartván szükségesnek, kimondta, hogy még ezek miatt a cselekmények miatt is polgári egyént letartóztatni csak illetékes katonai parancsnoknak rendeletére lehet, kivéve a tettenkapás esetét. Kimondja ez a rendelet azt is, hogy ha polgári egyént katonai hatóságok letartóztatnak, akkor az illető 48 órán belül katonai ügyész elé állítandó.

Ez a rendelet szintén nem érte el célját, mert a katonai bírászkodásnak nemcsak egyedül a katonai bíróság az ura, hanem abba adminisztratív tényezők és erők is beleszólnak.

A kormány jó intencióinak nem lett meg a várt eredménye, maradt minden tovább a régiiben, úgyhogy mire egy polgár, aki olyan bűncselekménnyel volt vádolva, amely katonai bírászkodás alá esik, a katonai bíróság kezéhez eljutott, addig egy hosszú kálváriát kellett neki végigjárnia. Ez természetes is, mert hiszen a katonai adminisztratív hatóságokkal szemben nem lehet meg a nyilvánosság ellenőrzése, természetes, mert ezek az adminisztratív katonai hatóságok nem rendelkeznek a kellő jogtudással, igazságszolgáltatási diszciplinával és sokszor erkölcsi diszciplinával sem, tehát mindaddig, amíg a bíróságokon kívül ők járnak el az ügyekben, a polgár szabadsága teljesen problematikus. Én nem azért hibáztatom ezt a katonai bírászkodást, mintha nekem a katonai bíróságok ellen volna kifogásom.

A katonai bíróságoknak sem tudása, sem igazságérzése, sem humanizmusa, sem pártatlansága ellen kifogást nem emelhetek, mert én a magam részéről mindig csak azt tapasztaltam, hogy a katonai bíróságok éppen olyan pártatlanul, éppúgy óva és védve a szabadságot és az ártatlanságot járnak el, mint a polgári büntetőbíróságok. Azonban, – amint bátor voltam említeni, – amíg az ügy a bírósághoz kerül, addig igen sok visszaélés követhető el, addig megtörténhetik az is, hogy már teljesen feleslegessé válik egy-egy ügyben a katonai bíróság beavatkozása.

Ami hiba a katonai bíróságoknál egyébként még van és amiért nem szeretem a polgári szabadságokat még az ő tiszta kezükre sem rábízni, az aztán azon múlik, hogy a katonai bűnvádi perrendtartás még sem nyújtja azokat a garanciákat, amelyeket a sokkal modernebb alapokon nyugvó polgári bűnvádi perrendtartás nyújt. Nevezetesen ott annak a pártatlan bíróságnak függetlensége nem egészen szilárd, ott, amint méltóztatnak látni, sokszor az, amit jogtudós bíróság meghoz, annak az ítéletnek megerősítése a parancsnoktól függ és más különféle dolgok is történnek, amelyek természetesen a katonai levegőben megérthetők, azonban a polgári szabadság szempontjából nem egészen megnyugtatók. Hogy mennyire nagy veszedelem származhatik abból, hogy mennyire talán órák alatt kell intézkedni arra nézve, hogy a polgári egyének ez alól a bírászkodás alól kivétessenek, erre nézve én szomorú tapasztalatokkal állhatok ide a t. Nemzetgyűlés elé, mert a közelmúltban mellék-

szerepben magam is végigjártam egy olyan tragédiát, amelynek oka az, hogy annak idején polgári egyének katonai bíraskodás alá jutottak.

A Landau-esetről van szó. Mondom, magam is végigjártam ezt a tragédiát. Mikor már hiábavaló volt minden, s az izgalmaktól kimerülve, elmentem idegeimet kipihentetni, sokat tusakodtam afelett, vajon ezt az esetet a nyilvánosság elé hozzam-e vagy sem? Lent, Balatonfüreden, olvastam a lapokban, hogy én ebben az ügyben interpellálni fogok. Én interpellációt nem jegyeztem be, egyelőre nem is volt szándékom az interpelláció, azonban visszaérkezve Balatonfüredről, az október 15-iki ülés előtt kezembe nyomták az egyik budapesti ügynevezett keresztény újságnak egy kefelevonatát, amely megtámad engem, hogy én azért interpellálok, mert engem megfizettek a zsidók; ezenkívül más egyéb aljas és gonosz vádakhoz hoz fel ellenem. Ebben a pillanatban magamat törvényhozói minőségemben feszélyezve éreztem, terrort láttam magammal szemben megnyilvánulni és nagyon természetesen evvel le akartam számolni és meg akartam mutatni, hogy törvényhozói működésben magamat terrorizáltatni nem engedem. Bejegyeztem tehát az interpellációt és örülök, hogy ezt tettem, mert azóta tudomásomra jutott, hogy az egész világsajtó tárgyalja ezt az esetet, még pedig nem egészen az objektív igazság szerint.

Különösen egyes tényezők ellen foglaltatnak a világsajtó közléseiben igaztalan vádak amelyekkel szemben én ezeket a tényezőket köteles vagyok megvédeni, én, aki ezt az esetet töviről-hegyire ismerem.

Nevezetesen megtámadják a honvédelmi minisztert, mintha ő ebben az esetben nem teljesítette volna kötelességét, megtámadták az ügynevezett Prónay-különítményt és megtámadják a boncoló orvosokat is, mintha azok sem jártak volna el pártatlanul. A honvédelmi miniszter úrral szemben tartozom azzal a kijelentéssel, hogy ő nekem ebben az ügyben kezdettől fogva segítségemre volt és nem az ő parancsain, nem az ő akaratán múlt az, hogy ez a gyászos tragédia, sajnos, bekövetkezett úgy, amint bekövetkezett. Éppen így van ez a Prónay-zászlóaljjal is, mert onnan is értékes és önzetlen segítséget kaptam arra nézve, hogy ez a gáztett, amely később bekövetkezett, megakadályoztassék. Egy éjszaka felkeresett egy tiszt, akire nézve megvolt a biztosítékom arra nézve, hogy ő az ügynevezett Prónay-zászlóaljtól való, és megvolt a biztosítékom arra nézve is, hogy ő önzetlenül akar az ügybe beavatkozni tisztán azért, mert úgy látja, hogy megint katonai örv alatt akarnak egy gátságot elkövetni, amellyel szemben ők a katonaság becsületét meg akarják védelmezni. Én a segítséget elfogadtam. Az illető csakugyan önzetlen, buzgó tevékenységet fejtett ki az ügyben, hogy Landau Adolf végzete elkerülhető legyen. Neki sem sikerült az, ami a honvédelmi miniszter úrnak nem sikerült.

Az orvosokkal szemben az igazság az, hogy az orvosszakértők véleményüket eddig még nem terjesztették be. Az orvosszakértők véleményét csak szóbeszéd útján ismerem. Magam is csak szóbeszéd alapján tudok egy-két adatot, melyekről

azt sem tudom, hogy pontos adatok-e. Ma ennek a véleménynek bírálatát korainak vélem, miért is e tekintetben a külföldi sajtó szintén nem az objektív igazság szerint jár el. Azonban mégis sajnálattal kell megállapítanom azt, hogy amiket a világsajtó közöl, azok legnagyobb részükben mind lejátszódtak. A világsajtó legfeljebb abban tévedett, hogy másokat tett felelősekké azokért az eseményekért, mint akik tényleg felelősek.

Ennek az úgynevezett Landau-esetnek végoka egy Dobé Nándor nevű fodrászegéd, aki a háborút megelőzőleg több mint hét évi fegyházat, börtönt és fogházat ült különféle súlyos bűncselekményekért, köztük zsarolásért, pénzhamisításért, csalásért és lopásért. Ma ez ellen a Dobé Nándor fodrászegéd ellen több mint ötven rendbeli büntett miatt folyik az eljárás, amelyek miatt le is van tartóztatva a budapesti kir. ügyészség fogházában. Ezek között a cselekmények között van rablás, kettős házasság, csalás, lopás, sikkasztás, zsarolás és minden egyéb elképzelhető súlyos bűncselekmény. Hogy ez a Dobé Nándor ilyen nagy szélhámós, az csak 1919. november 20-ika körül derült ki, mert ő a háború előtt fogságából kiszabadulván, oly ügyesen tudta csalásait elkövetni, hogy 1919 őszéig már igen nagy vagyont szerzett. Már akkor bent ült egy-két birtokban, fogatokon, autón járt Budapestre.

A pénzt zsarolásból, csalásból szerezte, egyes hölgyeknek házasságot ígért, s a kicsalt hozományok révén nagy vagyonhoz jutott. 1919 elején Bán Jenő izsáki lakostól kicsalt egy 44 holdas szőlőt, amelyen szép pince volt és mint szőlőbirtokos nagymennyiségű bort adott el. Közbejött azonban a proletárdiktatúra, amely alatt szünetelt a borforgalom és Dobé nem tudta a birtok hátralékos részleteit fizetni, ellenben a tulajdonost, aki igyekezett őt a vételár részleteinek fizetésére szorítani, feljelentette mint gaz burzsujt, aki üldözi őt, a becsületes fodrászegédet, aki munkakönyvét is fel tudja mutatni. A Bán Jenő-féle 44 holdas szőlőt felhasználta arra is, hogy bejelentette a földművelési népbiztosságnak, mint szocializált üzemet és termelési költségekre felvett az államkincstár kárára 370.000 koronát. Az államkincstár sérelme miatt is bent ül most a fogházban.

A nagyvilág ekkor még nem tudott arról, hogy ez a jól megjelenő, fess, gazdagnak látszó automobilos úr kicsoda és így neki a proletárdiktatúra elmúltával sikerült érintkezésbe lépnie több borkereskedővel, többek között a szerencsétlen Landau Adolf cégével is.

Landau Adolf nem gyanítván azt, hogy ez a nála autón megjelenő, neki egy ismerős borkereskedő által ajánlott ember ilyen szélhámós, az előéletét nem ismerte, vele 6000 hektoliter bor szállítására nézve ügyletet kötött oly módon, hogy egy alkalmi egyesületet hoztak létre, amelynek tagja volt Landau Adolf, Dobé Nándor és valami Krausz Nándor nevű borkereskedő. Az alkalmi egyesület egy bécsi cég, valami Donau Warte-féle borkereskedő cég részére szállította volna a 6000 hektoliter bort. Át is vettek a Donau-Warte cégtől 790.000 koronát, amit azonnal átadtak

Dobénak, aki azt mondta, hogy ő az egész bormennyiséget szállítani tudja. A Landau és társa borkereskedő cég a 790.000 koronán és 160.000 koronán kívül leszállított 4500 hektoliter űrtartalmú hordókat is. A szállításból persze nem lett semmi. Dobé szállított összesen 570 hektoliter mennyiségű, néhány százezer korona értékű bort, többet nem tudott szállítani, nem is volt neki több; úgy látszik, ezt a mennyiséget is másoktól, kisebb termelőgazdáktól csalta össze. Denikve sok százezer korona és sok százezer korona értékű hordó a kezén maradt, amiről kitűnt, hogy nem lehet tőle visszakapni.

Ekkor megindult a feljelentések áradata Dobé ellen, sőt már akkor, amikor ez ügyletet kötötte, feljelentették sok százezer korona értékű csalás miatt. A Landau-cég is említette, hogy be van csapva, ő is megtette a feljelentést. A feljelentők között volt egy őrnagy is: Darányi Ferenc és több előkelő ember. Erre ezt a Dobé Nándort 1919. október 25-én letartóztatták és 1920. évi augusztus 20-áig volt letartóztatásban. Ekkor a hitelezők visszavonták az ellene tett feljelentéseket, mert Dobé Nándor velük a kárra nézve kiegyezett. Ti. a hitelezők azt gondolták: nekünk abból semmi hasznunk nincs, ha ezt az embert becsukják, hanem azt a vagyont, ami még rendelkezésére áll, – amit csalásokból hordott össze – adja a mi rendelkezésünkre, abból magunkat kiegyenlítjük, így veszett fejszének nyelét találván, engedjük őt útra. Nevezetesen, t. Nemzetgyűlés, Dobé Nándor közjegyzői okiratban a vizsgálóbíró előtt is megkötötte ezt a szerződést az összes hitelezőkkel; máskülönben a bűnügyi biztosítási végrehajtás alá vont vagyon likvidációja el lett volna halasztva addig, amíg a per lefolyik, amely folyhatott volna egypár évig is. Mondom, ez a vagyon az összes hitelezők kiegyenlítésére átadatott, a hitelezők pedig úgy egyeztek meg egymással, hogy ezt a végrehajtási tömeget, amely mindenképpen elveszett Dobé Nándor részére, vegye át Landau Adolf és e tömegből az egyes hitelezőket ő elégítse ki.

Ez meg is történt oly módon, hogy Landau Adolf erre az üzletre az akkori értékelés szerint 500.000 korona körüli összeget ráfizetett, őrá nézve azonban az egyezés mégis előnyös volt annyiban, mert neki az ő nagy mennyiségű hordóira volt szüksége, hogy az üzletet folytathassa; ő tehát nem törődött az 500.000 korona veszteséggel. Azzal sem törődött, hogy Dobéval mi lesz. Dobé egy év alatt, amíg letartóztatva volt, egyik keserves levelet a másik után küldte Landauhoz, hogy segítsen rajta: az ő felesége odakünn beteg, gyámolítsa Landau ezt az asszonyt.

Landau gyámolította is, betegségében orvost és élelmet küldött neki, úgy hogy itt van egy csomó levél Dobétól, amelyet a budapesti fogházból írt és amely tele van hálálkodással, adorálással; Dobénak kifogása csak Bán Jenő ellen volt, ki szintén egyik megkárosított volt.

Dobé 1920. augusztus 20-án kiszabadulván, megváltoztatta viselkedését Landauval szemben, elkezdett követelni és zsarolni, azt állította, hogy Landau őt megkárosította.

Landau természetesen nem adott semmit e fenyegetésekre. Míg végre szeptember elején, a múlt hó elején Dobé azzal fenyegette meg, hogy el fog pusztulni, rá fog az élete menni, az életébe fog kerülni, hogy ha neki egy millió koronát nem fizet.

T. Nemzetgyűlés! Itt indult meg a végzet, itt indult meg a tragédia a múlt hónap első napjaiban, mikor Dobé Nándor megüzente Landaunak, hogy ha az egy milliót neki meg nem fizeti, ez az életébe fog kerülni. Hangsúlyozom, t. Nemzetgyűlés, ezt a momentumot, mely csakugyan Dobé élénk részvétele mellett történt, s mert Dobé zsarolása nem sikerült, mert egy milliót nem tudott kézhez kapni, ez csakugyan Landau életébe került. Ne méltóztassék azt hinni, hogy ezt a momentumot csak utólag emelem ki. A feljelentés emiatt szeptember elején, tehát a múlt hónap elején a királyi ügyészségnél megtörtént, akkor, amikor Landau még szabadlágban volt. Akkor még megvolt a remény, hogy talán mégsem válik be ez a Dobé-féle prognózis. arról, hogy őt Landau zsarolásért feljelentette, akkor egy nagyon merész játékra határozta el magát, összeszövetkezett az izsáki csendőrörsrel. A Csendőrörsrel megegyezett, hogy a csendőrös az ő összes ellenfeleit, a volt feljelentőit, a panaszosokat és az összes ügyvédeket, akik ezekben a perekben szerepeltek, letartóztatja.

T. Nemzetgyűlés! Egy Névai nevű tiszthelyettes, azon csendőrös parancsnoka, az ország minden részébe, ahol csak Dobénak egy ellenfele, megkárosítottja, panaszlója volt, táviratozott ezek letartóztatása végett.

T. Nemzetgyűlés! Azonban nemcsak ez történt, Orgovány határából nemcsak ez a merénylet indított meg a magyar jogrend ellen, hanem az izsáki örs két embere: valami Petrik nevű tiszthelyettes és egy Grósz nevű őrmester 1920. évi szeptember 14-én és 15-én éjjel megjelent itt Budapesten, anélkül, hogy erről az államrendőrség és a budapesti városi katonai parancsnokság tudott volna, vagy ebbe beleegyezett volna, és kezdte sorra járni a Dobé Nándor ellenfeleit és ügyvédjeit. Először Landauhoz kocogtattak be, hogy őt letartóztassák. Landaut azonban előre értesítették Izsákról, hogy ez a merénylet készül, tehát sikerült ez éjjel elmenekülnie hazulról. Akkor ez a járőr egy másik panaszosnak, Bán Jenőnek az ügyvédjét kereste; ez sem volt otthon, de valaki elárulta, hogy hol van, érte mentek és Róna mérnök lakásán éjjel 12 óra tájban letartóztatták.

Ezek a Bán-féle szerződést akarták az ügyvédtől elvenni. Azonban nem volt nála; erre azt a parancsot adták a kocsisnak, hogy hajtson az ügyvéd irodájába, hogy ott elvegyék az iratokat. Ezek a csendőrök – ezt ki kell emelnem – jóindulattal jártak el; ez a két szegény csendőr, akit parancsnokuk Izsákról ideküldött, attól eltekintve, hogy végrehajtották ezt a törvénytelen parancsot, egész tisztességesen viselkedett.

Elvitték Harsányi Miksát az irodába és tanácsolták neki, hogy azért vegye az iratokat magához, hogy annakidején majd igazolhassa, hogy ő Dobé ellen nem feljelentő volt, hanem csak a feljelentőnek az ügyvédje.

Innen Bán Ilona dr. lakására mentek, hogy ott Dobénak egy másik ellenfelét, Weisz Bélát, akit Dobé szintén nagyon megkárosított, letartóztassák, ezt azonban nem találták ott. Miután pedig Bán Ilona testvére Bán Jenőnek, nála is keresték a Bán-féle szerződést, mely arra lett volna jó, hogy Dobé ellen bizonyítékul szolgáljon.

T. Nemzetgyűlés! Dr. Bán Ilona meglepetéséből felocsúdván, mikor a csendőrök lakásából távoztak, leszaladt az utcára, hogy a csendőröket igazoltassa. Akkor látta Bán Ilona, hogy a kocsiban már bent ül egy civil ember, akiben Harsányi Miksa ügyvédet ismerte fel és felismert még egy másik embert is, akiről kiderült, hogy dr. Ruzics Ferenc budapesti ügyvéd. Bán Ilona látván, hogy miről van szó, hogy itt Dobénak az ellenfeleit keresik az izsáki csendőrök, látva, hogy az összes Budapesten lévő érdekelteket keresik, telefonon értesítette dr. Gyöző Dezsőt, egy másik ügyvédet, akinek így sikerült is éjjel három óraker elmenekülnie lakásáról, úgy hogy mire a csendőrök odaértek, őt már nem találták ott. Harsányit reggel az öt óra harminc perces vonattal levitték Kecskemétre, ahol megengedték neki, hogy a saját költségén kocsit fogadhasson és így – a csendőröket is magával víve – elmentek az izsáki csendőrségre.

A csendőrségen azután Dobé vezette a kihallgatást. Mielőtt Harsányira került volna a sor, kihallgattak másokat is, községbelieket, akik a Dobé Nándor elleni ügyben tettek vallomásokot, úgy azonban, hogy Dobé maga vezette az egész tárgyalást. Dobé hallgatta ki a tanukat, ő magyarázta, hogy mit kell mondaniok és amikor nem akarták azt mondani, akkor kényszerítette őket, rájuk rivallt, hogy ez így volt, amíg végre Harsányi Miksára került a sor, akitől azt akarta kivenni, hogy a szerződés, amelyet Bán Jenővel kötött és amelytől ő már elállott, érvényben van. Az ügyvéd hivatkozott az ügyvédi titoktartásra, amely őt menti, amelynek értelmében ügyfele ellen vallani nem köteles, ez azonban nem használt, mert Dobé őt is kényszerítette. Mielőtt azonban az ügyvéd vallomása befejeződhetett volna, – ez szeptember 17-én történt – megjelent a budapesti rendőrség és Dobé Nándort, aki úgyis csak százezer korona kaució ellenében, kegyelemből volt szabadlábon és aki ellen már be volt adva a Landau Adolf-féle följelentés, hogy őt egy millió korona erejéig meg akarja zsarolni és az életére tör, letartóztatták, akkor, amikor a csendőrség jelenlétében fungált, amikor az egész tárgyalást vezette.

T. Nemzetgyűlés! Harsányi azonban ekkor még nem szabadult ki, csak később a kormány intézkedésére és az én sürgetésemre is – mert hiszen én voltam bátor molesztálni a kormány egyes tagjait ebben a Harsányi-féle ügyben, miután mint ügyvéd az ügyvédi immunitást láttam megsértve, azt a hatalmas nagy érdeket,

hogyan az ügyvéd ne legyen felelős azért, amit ügyfelei megbízásából az azok által adott tényállás alapján tesz, mert hiszen ez egyetemes nagy érdeke nemcsak az ügyvédi karnak, hanem az országnak is, amelyre nézve csak akkor válik lehetővé a jogrend igazi fenntartása, annak tisztelete, ha az ügyvédi jog, az ügyvédi tekintély a maga valóságában megóvatik, mondom, a kormány intézkedésére történt azután, hogy egy csendőrőrnagy és Barta rendőr tanácsos detektívekkel Izsákra utaztak ezért a Harsányi Miksa ügyvédért és végre, szeptember 23-án, kiszabadították őt fogságából.

Mialatt Harsányi fogságban volt, dr. Ruzics Ferenc budapesti ügyvéd, akinek végzetes szerepe van ebben az ügyben, szintén lent járt Izsákon és ott konferált a csendőrökkel, úgyhogy magának Harsányinak egy ott megjelent százados-hadbíró azt a tanácsot adta, hogy: „Látom, hogy borzasztó üldözésekben van önöknek részük, dobjanak oda egy pár százezer koronát, mert ezek addig nem maradnak vesztve, amíg valami kielégítést nem kapnak.” Megjegyzem, hogy ezt az illető százados-hadbíró úr teljesen jóakaróul mondta. Ő látta, hogy hány felől vannak megtámadva, látta, hogy mennyi lelkiismeretlen desperado sűrűg-forog körülöttük és tisztában volt vele, hogy ha most ki is szabadítják Harsányit, akkor sem fognak neki békét hagyni – hiszen ő is azért ment oda, hogy az ügyet megvizsgálja, – és ezért megbotránkozva mondogatta, hogy ez üldözés és hogy nem lehet másként segíteni, mint hogy ezeknek a gazembereknek oda kell dobni egy pár százezer koronát.

Mialatt Izsákon mindezek történtek, itt Budapesten, szeptember 19-én a Bristol-szálloda előtt egy dr. Sipos Kamilló nevű katonai nyomozó és dr. Ruzics Ferenc ügyvéd letartóztatták Landau Adolfot és fiát Landau Gézát – teljesen törvénytelenül mert hiszen Sipos Kamilló katonai nyomozó utólag sem tud más kifogást felhozni, mint hogy ő tudta, hogy Landau Adolf ellen valami kémkedés miatt, azután hadsereg elleni büntetés miatt is feljelentés van. Szóval ugyan olyan recept szerint járt el, mint amit már ezekből a konstruktív bűncselekményekből ismerünk.

Sipos Kamilló anélkül, hogy ezt neki valaki mondogta volna, letartóztatta ezeket az embereket, véletlenül Ruzics Ferenc dr. ügyvéddel együtt. Dr. Ruzics Ferenc és dr. Sipos Kamilló, akinek fotográfiáját majd be fogom mutatni a t. Nemzetgyűlésnek, a Szerecsen-utcai Kémelhárító Osztályba vitték ezt a két szerencsétlen embert. Ez a vezérkar úgynevezett latin csoportja. Az iratokban így szerepel: „Latin csoport”.

A szerecsen-utcai Kémelhárító Osztályban nem sokáig tartották ott a két letartóztatottat, hanem Davidovics Jenő bércoksján kivitték őket Kelenföldre, az úgynevezett Károly király-aktanyába. Természetesen útközben Sipos Kamilló, amint ez Davidovics vallomásából a csendőrségen is kitűnt, összevissza verte ezeket az embereket. Bevitték őket, bezárták a cellájukba a laktanyában ezeket az embereket s még egyszer jól összevissza verték. Hiszen a corpus delictit erre nézve, a testükön

egy lapos palacsintává összetört órát, bemutattam a miniszterelnök úrnak és ez be van csatolva a rendőrséghez intézett feljelentéshez is.

T. Nemzetgyűlés! Ezek így szeptember 19-én este megtörténvén, csak másnap derült ki az, hogy mit célozt ez a letartóztatás. Azt célozta, hogy Ruzits Ferenc budapesti ügyvéd dr. Sipos Kamillóval és a G. osztály egyes embereivel, egy csomó ún. katonai nyomozóval és másokkal összeszövetkezve, Landau Adolfnak a vagyonát elvegyék, azt a végrehajtási tömeget, amelyet annak idején ő Dobé Nándortól a perben az összes hitelezőkkel való kiegyezés alapján kapott, visszavegyék. Másnap, mondom, reggel, szeptember 20-án a két szerencsétlen embert újra behozták a Szerecsen-utca 52. szám alá a kémelhárító osztályba és ott hallották, hogy kémkedés, kormányzósértés, bellázadás és nem tudom mi tartóztatta le őket Sipos Kamilló. Ott azonban a Szerecsen-utcai osztályban szeptember 20-án délelőtt nem eziránt érdeklődtek náluk, hanem Danszky főhadnagy azt kérdezte tőle, amiatt faggatta Landaut, hogy visszaadja-e Dobénak az autóját.

Az egész idő alatt nem volt kémkedésről vagy emiatt való kihallgatásról szó, hanem a Dobéval való tranzakcióról. Ekkor már Landau Adolfnak egy véletlenül odakerült ügyvédje is volt, aki a családot értesítette, mert addig életjelt sem tudtak adni Landau Adolfról. Egy emberséges katona, az őrzőjük, aki visszavitte őket a kelenföldi laktanyába szeptember 20-án délelőtt a Szerecsen-utcából, lehetővé tette, hogy elkerültek a házuk felé és a kocsijukra felszállhatott Landau Elemér, Landau Adolfnak egyik unokaöccse. Itt kezdett feltárulni mindaz, amiről én számat adok. Ez kikísérte Landau Adolfot és a fiát a kelenföldi laktanya kapujáig; látta, hogy kékre-zöldre vannak verve, látta a bilincsek nyomait a kezükön, s egyáltalában tudomást vett az ő szomorú sorsukról. Ekkor adták át Landaunak a testén összevert óráját is, amelyről már szoltam.

A család kétségbeesve tusakodott, tanakodott, hogy mit lehessen tenni. Nagyon jól tudták, – hiszen lehetett tudni, hogy az egész Dobénak a manővere, hogy a kémelhárító osztály emberei, dr. Sipos és mások szövetkeztek Dobé Nándorral, ezzel a sokszorosan büntetett gonosztevővel, akiről ez már köztudomású volt, hogy megszarolhassák Landau Adolfot. Be is vált az, amitől a család félt, mert szeptember 20-án délután azután megjelenik Ruzics Ferenc ügyvéd és Sipos Kamilló a kelenföldi laktanyában, ahová már Dobé Nándort, a közben letartóztatott gonosztevőt is társként magukkal viszik. Nevezetesen Dobét Sipos Kamilló katonai nyomozó ekkor már a fogságból kiszabadította. Megjelent a budapesti államrendőrségen és követelte, hogy Dobé Nándort adják ki. A rendőrség nem volt hajlandó kiadni, mire azt mondotta, hogy katonaságot hoz és tüzérséggel összelöveti a rendőrséget.

A rendőrség megnézvén Sipos igazolványát, amelynek alapján kérte a kiadatást, látta, hogy az nincs aláírva. A rendőrség azzal a kifogással élt, hogy kiadják ugyan Dobét, de hozzon szabályszerű írást, – nem utólag – addig nem adják ki.

Dr. Sipos elment, hogy egy szabályszerű írást szerezzen, mert hiszen ezt könnyű megszerezni, bemegy egyszerűen a G. osztályba, ráütik a pecsétet és megvan a szabályszerű írás. Ezalatt a rendőrség, hogy megszabaduljon a további kellemetlenségektől, hirtelen átkísértette Dobé Nándort a királyi ügyészség fogházába, úgy, hogy mire Sipos visszajött, Dobé már nem volt a rendőrségen. A rendőrség a dilemmából kiszabadult, nem kellett félnie, hogy Sipos összelöveti az épületet. Az ügyészségen azonban véletlenül egy olyan ügyész úr volt a soros, aki nem ismerte Dobé dolgait, mert különben a budapesti ügyészség minden tagja ismeri ezt az embert, egész Budapesten ismerik, hogy kicsoda. Véletlenül azonban olyan soros ügyész volt, aki nem ismerte és hozván a G. osztálytól, a kémelhárító osztálytól egy szabályszerű írást, amely szerint Dobé kihallgatásra, mint tanút kéretik át 24 órára, kiengedte Dobét.

Dobé ily módon a két gentlemannel. Sipos Kamillóval és Ruzics Ferenc ügyvéddel kijutott Kelenföldre Landauékhoz, ahol a szörnyű terror alá helyezett, már össze-vissza, vert és kínzott Landau Adolfot igyekeztek rábírní arra, hogy ő ott egy egyezséget kössön Dobé Nándorral, amelynek értelmében ő bizonyos értékeket, készpénzt, Dobé Nándornak visszaad. Méltóztatnak elképzelni, hogy nagyon sok presszió Landau Adolffal szemben nem volt szükséges arra nézve, hogy ő azt az egyességet megkösse. Az első szóra megkötötte. Hiszen odaadta volna a család az összes vagyonát, mindenét, csak Landau Adolf ezeknek a haramiáknak a kezéből kimeneküljön. És Landau Adolf alá is írt egy egyezséget, – ahogy ezt Ruzics Ferenc ügyvéd vallomásából olvasom – amely egyezés szerint Landau valami 2.700.000 K értéket kötelezett kiadni Dobé Nándor részére; egyúttal mindjárt utasította levélben a családot arra, hegy ezeket az értékeket mind adják ki.

Erre az egyezésre, amely az agyonvert Landau Adolffal Dobé javára jött létre, azután hogy Landau 500.000 koronát már ügyis ráfizetett az egyezésre, erre az egyezésre az ott jelenlévő urak, valami Madár István nevű katonai detektív, továbbá Danszky Mihály, a nyomozó osztály fogalmazója, főhadnagy, azután valami Gerlei János nevű főhadnagy és Hoffmann nevű hadnagy azt mondják, hogy szép udvarias formák között jött létre az ő jelenlétükben. Gerlei Jánosnak még aggodalma volt, azt mondotta, hogy fel is hozta Landauval szemben, – ahogy az ő nyilatkozatában mondja – hogy: Landau úr a fogházban kötött szerződések nem szoktak érvényesek lenni, azt én tudom, de önt, mint kereskedőt figyelmeztetem arra, hogy ha ön most mégis aláírja ezt a szerződést, esetleg ön azt megtámadhatja, s ezen szerződés nem komoly, tehát én nem írom alá a szerződést, nem előttemezem, – mert az egyik előttemező tanú Gerlei János főhadnagy – csak akkor, ha becsületszavára kijelenti, hogy szánt-szándékkal, készakarva köti meg ezt az egyességet. Természetesen a kékrezöldre vert Landau Adolf, akit mindig azzal fenyegettek, hogy Izsákra

fog kerülni, Orgovány határába, azt mondta, hogy becsületszavával fogadja, hogy ő önként köti meg az egyezséget. Erre a főhadnagy úr előttemezte az írást.

Danszky főhadnagy nem volt jelen, mégis nyilatkozatot tesz Ruzics mellett, akit a rendőrség ebben az ügyben letartóztatott, hogy ez mind szépen, legális formák között jött létre. Az összes tanuk, – ott van egy katonai nyomozó, ott van a foglártyezedes – mind azt vallják, hogy a legudvariasabb formák között, Landau Adolf könyörgésére jött létre ez a szerződés, olyan módon, hogy Ruzics Ferenc ügyvéd nem akarta megkötni ezt az egyezséget, hanem Landau könyörgött neki, hogy kösse meg.

Ekkor már én is be voltam avatva a dologba, én is szaladgáltam a miniszter urakhoz, hogy itt baj van, hogy itt a katonabecsület címe alatt és a katonaságnak esetleg nagy erkölcsi kárára visszaéléseket akar elkövetni egy-két gonosztevő, segítsenek, akadályozzák meg mindazt, ami itt készül, de természetesen egypár pillanat alatt ezt nem lehetett megtenni, különösen, mert este jutottam csak ahhoz, hogy referáljak ezekről a dolgokról. Tehát ez kellett, hogy haszontalanul múltjék el még 20-a is, amikor én ezekről az eseményekről értesültem. Ruzics Ferenc ügyvéd közben megtelefonáltatta Landau Adolf, illetve öccsének pincéjébe hogy egy ilyen szerződést kötöttek, egy Ruzics Ferenc nevű ügyvéd meg fog jelenni és mindazt, ami ebben az egyezésben le van írva, a rengeteg értéket, autót, ékszereket, pénzt, mindent adjanak ki az ő kezeihez. Az ügyvéd meg is jelent. Akkor igen sokan voltak ott a pincében jelen, volt vagy hét tanú, úgy hogy ez mind tanukkal igazolható. Közben már megérkezett előzetesen Landau Adolfnak a fogházban melléje adott ügyvédje, Zilahy Géza nevű ügyvéd, s ezek tanácskoztak, hogy mitévők legyenek, hogyan csinálják a dolgot.

Landau Elemér, a szerencsétlen Landau Adolf unokaöccse azt mondta; kérem, én nem mehetek bele ebbe, bár ez a nagybátyám írása és telefonon értesítettek, hogy ezt a rengeteg értéket adjam ki, szeretnék nagybátyámmal beszélni. Ruzicsnak semmi kifogása nem volt ez ellen – ez este volt már hét óra tájban – és azt mondta: tessék, jöjjön ki. Útközben, mikor a taüi-állomásra mentek, Landau Elemér kérlelte az ügyvédet, hogy szabadítsa ki, mentse ki nagybátyját, aki ártatlan. Ruzics Ferenc erre azt mondta Zilahy ügyvéd jelenlétében, – aki ezt szintén tanúsítja –, hogy kiszabadítja, de ahhoz sok pénz kell, neki 500.000 K kell ehhez, mert meg kell vesztegetnie a vezérkarban is egyeseket.

Hiszen majd méltóztatik meglátni, hogy micsoda gyalázatos visszaélés történt itt a katonasággal szemben a katonaság színe, neve alatt, úgy hogy majd éppen a katonaságnak lesz érdeke itt nagyon alapos tisztogatást csinálni.

Bocsánatot kérek, azt hiszem t. képviselőtársam sokkal több tisztelettel és ízléssel adózhatna velem szemben akkor, amikor én vagyok az, aki ezt az ügyvédet a legmélyebben a legnagyobb felháborodással ítélem el.

T. Nemzetgyűlés! Amint méltóztatnak látni, ez a dr. Ruzics ügyvéd csak úgy ki-be jár a kelenföldi laktanyába. Landau Elemérnek azonban mégis kétségei támadtak útközben és megkérdezte Ruzicsot, hogy beengedik-e őket a laktanyába ilyen késő éjjel. Az ügyvéd azt mondta: beengednek, de biztonság okáért vigyük magunkkal Sipos Kamillót.

Dr. Sipos Kamilló, aki napról-napra elverte ezeket a szerencsétleneket, minden nap puhította őket, ez a szadista gazember, akiről a katonaságnak is ugyanez a véleménye, akiről kiderült a hadbírótság előtt, hogy csakugyan ilyen, aki ennek az embernek sokféle gonosztettével régóta foglalkozom és aki majd bátor leszek itt átadni a honvédelmi miniszter úrnak egy írást, amelyből az tűnik ki, – hirtelen nem találom – hogy ez az ember odalenn Szegeden a nemzeti hadsereg ellen dolgozott, illetve ott egy szegedi katonatanácsot... szóval a magyarságot denunciálta a franciáknál. Ebből majd kitűnik, hogy ez a Sipos Kamilló, ez a gavallér, aki a mostani kurzus szolgálatában állónak igyekszik feltűnni és valamennyiünkénél nagyobb keresztény és nemzeti érzésű ember, annakidején Szegeden gyengíteni igyekezett bennünket.

A belügyi államtitkár úrról meg kell jegyeznem, hogy ő tényleg sokat segített nekem is.

T. Nemzetgyűlés! Mint mondom, kétség támadván az iránt, hogy Ruzics Ferencet éjjel beeresztik-e a laktanyába, azt mondták, hiszen itt van dr. Sipos Kamilló, útközben majd bemegyünk érte a Westend-kávé házba. Apropos-ra tényleg ott volt, velük jött, autotaxiba ültek és kihajtottak Kelenföldre. Nem, Paksy nem volt ott. Ez az exkurzió arra volt szükséges, hogy a Landau-család újabb 500.000 koronát fizessen. Landau Adolf cellájába ekkor beeresztették az egész társaságot. Méltóztassék azt a kaszárnyai rendet elképzelni, amely mellett egy ilyen civil társaság bemehet éjjel a Landau Adolf cellájába. Hiszen civil Sipos Kamilló, ha a katonaság szolgálatában áll is, a katonaság is annak tartja, civil Ruzics ügyvéd is, civil Dobé Nándor, egy ilyen fegyházviselt ember, és civil Landau Elemér szintén.

Ekkor közölték Landau Adolffal, hogy még az éjjel Gödöllőre kell menni a vezérkarhoz, le kell adni egy pár százezer koronát. Ők tudták nagyon jól, hogy nem erről van szó, hogy az a pénz nem a vezérkar számára kell, tudták, hogy ez lehetetlenség, tudták, hogy Ruzics csak ürügynek, kifogásnak hozza fel, hogy a maga zsebébe rakja az 500.000 K-t, meg voltak győződve arról, hogy tisztán csak Ruzics ügyvéd úrnak kell ez a pénz, de tekintetbe véve a körülményeket, nem tettek kifogást a felhozott ürügy ellen, hanem megajánlották az 500.000 K-t. Arról volt szó egy pillanatig éjszaka ott a börtönben, hogy Landau Adolf maga is kijöhet, hogy ezt az 500.000 K-t, amit rögtön át kell adni, megszerezze, azonban Sipos Kamillónak mégis aggodalmai voltak és nem eresztették ki Landaut, hanem a Szerecsen utcában lakó Stern testvérekhez, akinél neki 600.000 K követelése volt, adott egy utalványt.

Akkor éjjel ejöttek autón Landau Elemér, Ruzics Ferenc és Sipos Kamilló, hogy ezt a pénzt felhajtsák. Velük volt Landaunak Zilahy nevű ügyvédje is. Sipos Kamilló és Ruzics Ferenc kiszálltak a Westend kávéháznál, hogy itt majd ők megvárják, amíg visszajönnek a pénzzel, az ügyvéd és Landau Adolf unokaöccse Landau Elemér menjenek a pénz után. Ez a két ember meg is indult a pénz után és éjjel felé össze tudtak szerezni 220.000 korona készpénzt, 230.000 korona értékű részvényt és Landau Elemér, aki erre az összegre jó, adott 70.000 koronáról csekket, másnapi, 21-iki lejáratra és egy másik csekket 240.000 koronáról október 11-iki lejáratra, Ez körülbelül 760.000 korona. Azért hozott össze ilyen sokat, mert nem tudott 500.000 korona készpénzt előteremteni. Ezzel azután Zilahy ügyvéd és Landau Elemér megjelentek a Bristol-kávéházban, ahol ekkor már csak Ruzics Ferenc ügyvéd volt. Ruzics Ferenc ügyvéd kevesellte a készpénzt; azt mondta, hogy neki 500.000 korona készpénz kell, az értékpapírokkal, csekkel nem tud mit csinálni. Természetesen azért mondta ezt, mert félt attól, hogy a készpénzt el lehet tenni jó helyre, az értékpapírokat pedig le lehet tiltani, tehát ő tulajdonképpen csak 220.000 koronát kap. Tudta, hogy a részvénytársaságnál is és a csekkre nézve az intézvénnyezett banknál meg lehet majd tenni utólag a lépéseket, ezért ragaszkodott a készpénzhez, s azt mondta, hogy ma már különben is későn van, majd holnap hozzák el a Szerecsen-utcai G. osztályba az 500.000 koronát, amikor odahozatom Landau Adolfot is. A szerecsen-utcai G. osztályba, hogy másnap az egész összeget vigyék oda, minthogy a készpénz nem volt elég; másnap azután 9-10 órára behozatja Kelenföldről Landau Adolfot és a pénz ellenében szabadon fogja bocsáttatni.

T. Nemzetgyűlés! Ne méltóztassanak haragudni, ha szíves figyelmüket igénybe veszem, mert hiszen érdekes részletek jönnek. Ez az eset nem elszigetelt; itt majd egy egész szisztémát méltóztatik látni. Az egész csak arra való, hogy embereket, bizonyos konstruált büntetendő cselekmények alapján, ártatlanul letartóztassanak, hogy azután játszhassak velük szemben a megmentőt, nagy pénz ellenében.

Úgy van, tiszta zsarolás ez a szisztéma, amellyel nekünk le kell számolnunk. Az az eset, amelyről itt szólok, tipikus esete ennek a rendszernek.

Ugyanakkor éjszaka, amikor Landau Elemér és Zilahy Géza ügyvéd Ruzics Ferencsel beszélt és őt nem tudták kielégíteni 500.000 koronával, amikor azután Ruzics Ferenc azt mondta, hogy most már késő volna Gödöllőre kimenni, s ott a pénzt leadni, hanem majd holnap jöjjenek el a vezérkarhoz és ott adják át az 500.000 koronát, – mondom – mikor ezt a tárgyalást befejezték, Landau Elemér Zilahy Géza ügyvéddel együtt éjszaka 1 órakor eljött a lakásomra. Elmondták nekem ezeket a dolgokat; elmondották, hogy őket és a Landau családot ki akarják forgatni az egész vagyonukból, mit tegyenek, kénytelenek voltak belemenni ebbe a dologba, mert a kelenföldi laktanyában Sipos Kamilló és Ruzics Ferenc azt hirdetik és azzal fenyegetik Landau Adolfot, hogy kiviszik Orgovány határára, Izsákra. Ezeknek az

embereknek nem volt veszteni való idejük; nagyon jól tudták, hogy itt órákról, percekről van szó. De hiába minden, a közbelépés nem sikerült. Ezek odaadtak volna a világon mindent, mert tehetetlenek voltak.

Azt a tanácsot adtam nekik, hogy ezt a zsarolást nem szabad megengedni, szóba sem szabad állni Ruzics Ferenc ügyvéddel. Zilahy ügyvédet is felelősségre vontam, hogy ő úgy az ügyvédi tisztesség, mint az ügyvédi tudás szempontjából nagyot vétett akkor, amikor a fogházban megengedte azt, hogy Landau Adolf ekképpen intézkedhessek, úgy a 2.700.000 koronára nézve, mint az 500.000 koronára nézve. Zilahy Géza ügyvéd mentiségére kell azonban felhoznom azt, hogy Zilahy Géza megértette velem, miért volt ő ezen az állásponton, s hogy ő nem hibás, ártatlan. Tényleg magam is megbizonyosodtam felőle, hogy ott mindenkinek az életéről volt szó, aki valami ellenkezést kifejtett, tehát nem lehet csodálni és utólag meg lehet bocsátani Zilahy ügyvédnek is, hogy félelmében ő is közreműködött és ő sem akadályozta meg a zsarolási manővert.

T. Nemzetgyűlés! Másnap reggel a családnak több tagja hozzám jött és kértek intervencióra. Én azonnal szaladtam a kir. ügyészségre, mert láttam, hogy másképp nem lehet ezt a nagy lavinát megállítani és a család vagyonát megmenteni. Kértem a kir. ügyészség beavatkozását, s kértem, hogy Ruzics Ferenc ügyvédet, ennek a zsarolóbandának fejét, tartóztassák le. Ekkor már Ruzics Ferencről azt is tudtam, hogy ő szintén részt vett a Dobé-féle tervnek kidolgozásában, – elfelejtettem megemlíteni, de hiszen ez úgy is megállapítható, hogy Ruzics Ferenc Dobénak az ügyvédje. Ez a Ruzics Ferenc már megelőzőleg úgy nyilatkozott egy ügyfelének, akitől azt akarta, hogy ő is bizza meg a Landau Adolf elleni eljárással, hogy Dobé részére is meg fogja szerezni Landau Adolftól azt, amit akar, s az ő részére is meg tudná szerezni; Landau Adolf zsebéből ki tudná venni azt, ami az ő részére jár. Ekkor az ügyfél aggódva, kételkedve kérdezte: hogyan lehetséges ez, ügyvéd úr? – mire Ruzics Ferenc szeptember 16-án, tehát Landau Adolf letartóztatása előtt néhány nappal, azt válaszolta, hogy: majd megszorítom egy kicsit a nyakát Landaunak, azután fizet.

Erre tanú valami Fried Ede és Klein Adolf, akik jelen voltak akkor, amikor Ruzics ezt a kijelentést tette. Másnap, amikor az ügyészségnél magam is beavatoztam, már kezdtek mozogni a rendőrségnél is, hiszen már majdnem egy hét telt el. Minden napom ezzel telt el. Méltóztassék megítélni, hogy mit cselekedtünk; egy nap 6-7 ezer korona fogyott el autóra, annyit szaladgáltunk össze-vissza mindenfelé.

Ekkor már a honvédelmi miniszter úr beavatkozott, s az igazságügyminiszter úr is a belügyminiszter úrral együttesen, sőt azt hiszem, hogy ez a minisztertanácsban is kérdés tárgya volt. Tény az, hogy a miniszterek beavatoztak, s mentek a szigorú parancsok a fogházba, hogy Landauékat azonnal át kell szállítani a Margit-körúti katonai fogházba. Az én kérésem ugyanis csak arra irányult, hogy ezek az emberek végre egy relatíve jobb helyre, a Margit-körúti fogházba kerüljenek.

Őszintén bevallom: aggódtam az életükért Kelenföldön, tehát csak azért könyörgtem a minisztereknek, – ekkor még mindig nem voltam ügyvédje a családnak –, hogy vitessék át ezt a két szerencsétlen embert a Margit-körúti fogházba, a katonai bíróság vegye kezébe az ügyet.

Ha kémkedtek, a hadsereg ellen vétettek stb, tessék őket megbüntetni, csak egyet kértem, hogy: tessék őket oda átszállítani, ahol mégis, annyira-amennyire, törvényes oltalom alá kerülnek. Ami a katonai fogházat illeti és amennyiben az a bíróság rendelkezése alatt áll, feltétlenül biztos helynek kell tekintenem. Hogy a Margitkörüti fogház és minden fogház ellen kifogása lehet az embernek, az természetes, mert mégis vannak egyes közegek, akik visszaéléseket követnek el. Ez azonban itt mégis ki volt zárva, annyiban, hogy az életük ott veszélyeztetve nem lehet.

Másnap, szeptember 21-én, mondom, nem sikerült már végrehajtani a zsarolási manővert, mert eddigre a család is bátorságot kapott, és habár oda vitték az összes értékeket a Szerecsen-utcai nyomozó osztályra, nem adták azokat át, hanem az én üzenetemre eljöttek a királyi ügyészséghez. Ilyen módon Ruzicsnak zsarolása meg hiúsult, az utolsó pillanatban nem sikerült neki átvenni a 2.200.000 korona körüli értéket. Ti. egy kis baleset közbejött. Ruzicsnak ezúttal nem sikerült keresztülvinnie azt, hogy Kelenföldről a kémelhárító osztályba, a Szerecsen-utcába behozzák a Landau-foglyokat. Landau Elemér és az ügyvéd pedig ezt várták, hiszen a kikötés az volt, hogy Landau Adolf szabadon bocsátása ellenében kell nekik az értékeket átadni. De nem tudták megkapni Landauékat. Ekkor Ruzics Ferenc ügyvéd autóra kapott, kiszáguldott Kelenföldre, ott már nem találta meg a két Landaut.

Visszajött izgatottan, – ezt már Zilahy Géza ügyvéd végignézte, – kereste Danszky főhadnagyot, kérdezte, hol van, de vele nem állt szóba, csak annyit mondott az ő kérdésére, hogy itt vannak a Landauék. Ti. az ügyvéd kíváncsi volt, hogy itt vannak-e Landauék, vajon fizetnek-e, de csak annyit hallott, hogy itt lenn vannak az autóban, noha az autó üresen jött vissza, ezt látta Landau Elemér, aki lent maradt, nem jött az épületbe, de ez tény is, mert különben meg kellett volna jelenniök valahol az épületben, a nyomozóosztályban. Danszky főhadnagyhoz bemenvén Zilahy Géza, még hallotta, hogy elvitték őket valahova, azonnal intézkedjék, hogy vissza kell őket hozni.

Szeptember 21-ikén délelőtt a két Landau nagyon rossz helyen járt. Ti., ha méltóztatnak emlékezni arra, 20-ikán csak Ruzics Ferenc várta Landauékat a Bristol kávéházban, tehát csak Ruzics Ferenc tudta azt, hogy az 500.000 korona nincsen meg és csak Ruzics Ferenc volt az, aki megállapodott ezekkel a szerencsétlen emberekkel, Landau Elemérrel, ezzel a szintén megfélemlített rokonnal és megfélemlített ügyvédjével, csak ő egyezett meg arra nézve, hogy másnap az értékek mind a Szerecsen-utcába jönnek és azután oda jönnek majd a foglyok is. Sipos Kamilló akkorra már eltávozott. A második programot Sipos Kamilló már nem ismerte. Sipos

Kamilló értesülvén arról valamiképpen, hogy Landauék nem hozták el az 500.000 koronát, azt hitte, hogy itt további présre van szükség, ezeket az embereket, Landau Adolfot és Landau Gézát elvitte tehát a honvédelmi minisztériumba valahova egy zughelyiségbe.

Ez azzal a szesszel történt, hogy a laktanyában azt mondotta ez a Sipos Kamilló mikor elvitte a két Landaut, hogy őket a kegyelmes úr elé viszi. Természetesen a kegyelmes úr a két Landauról nem tudott semmit, ő nem látta őket, ő azt hitte, hogy a kiadott parancsot, hogy Landauékat azonnal át kell vinni a Margit-körúti fogházba, végre is hajtották.

Itt megkezdődött a tortúra, a kínzó vallatás. Dobé Nándort szembeállította Sipos és még egy-két ott levő embert, akit nem ismerünk, akiknek nevét nem tudták a megkínzottak megmondani, szembeállították Landauval, hogy nézd, ez a becsületes keresztény ember, Dobé Nándor, meg fog menekülni, de te, piszkos zsidó, a börtönben rothadsz el, ha mindenedet oda nem adod neki, mert megcsaltad őt, megloptad. A részletek itt azután hiányoznak. Az elhalt Landau Adolf csak annyit tudott valahogy velünk közölni, hogy velük nagy mennyiségű vizet itattak meg a kínzás alatt, mert be akartak velük ismertetni olyan dolgokat, amelyeket nem ismerhettek be. Azután fél lábra állították őket, majd meztelenre vetkőztették le őket.

Mondom, pőrére vetkőztetvén őket, altestükbe valami égő dologgal nyúltak be. Amint most már körülbelül sejtjük, s az orvosok is, akiket én megkérdeztem, kombinálják valami lúpizos pálcikával való benyúlás volt ez, nem olyan végzetesen komoly tüzes vassal való benyúlás, ők ugyanezt gondolhatták, mert mit tudja hátul, hogy nem égetik-e, mondom, úgy látszik, valami lúpizos pálcikával való érintés volt ez, mert azt az érzést keltette, hogy őket tüzes vassal sütögetik. Azt kell mondanom, hogy valamilyen lúpizos égetés volt, amelynek nyoma hamarosan elmúlik a belső részen, pár nap alatt, mert a boncolásnál tényleg égési sebeket nem találtak.

Sőt az történt szerencsésen, hogy még a kék foltok is akkor, amikor a halál után másnap, vagy két-három nap múlva boncolták, eltűntek, amikor már a faciès hipocratica eltüntette ezeket a nyomokat, akkor már elszíntelenedett, elsárgult a test, úgy, hogy az orvosok nem tudták megtalálni ezeket a külsérelmi nyomokat, talán azért sem, mert a hullafoltokkal azonosak, azok is színesek.

De még nem vagyok itt a halálnál. Innen azután sikertelenül a két Landaut visszavitték. Landau Adolf akkor is azt mondotta, hogy ő odaad mindent, amint a tanuk az esetről megemlékeznek, megemlékszik Danszky főhadnagy is róla, megemlékszik valami Gál nevű foglár is, megemlékszik Madár István is, Landau Adolf arról is, hogy: mikor a kegyelmes úrtól Siposs visszahozta... Mindig ez a verbum régense a nyilatkozó tanuknak, akik Ruzics érdekében nem tudván hogyan vádolják magukat, nem is tudják jogilag appreciálni amit tettek, nagyon szépen kiadtak nyilatkozatot Ruzics javára és jobbjára azzal kezdik, – hogy „mikor Sipos Kamilló a

két Landaut a kegyelmes úrtól visszahozta”. Ez azt az esetet akarja jelenteni, mikor a honvédelmi minisztériumnak valami zughelyiségében voltak, hogy amikor onnan visszajöttek, megbotránkozva jelentik ki nyilatkozatukban ezek a tanuk, hogy Landau Adolf elkövette azt az aljasságot, azt a botrányt, hogy letérdelt az utcán Sipos előtt és ott könyörgött, hogy az életét mentse meg.

Ezek a nyilatkozó tanuk, akik Ruzics Ferenc ügyvédet akarják menteni, mondják ezt. Ezek persze másképp fogják fel mint mi és mint – azt hiszem – minden más ember is, hogy mit jelent az, hogy botrányokozás, amikor egy szerencsétlen agyonvert ember az utcán letérdel és könyörög az életéért. Ezek erről eltelőleg nyilatkoznak, hogy letérdelt az utcán, könyörögött az életéért és ígérte, hogy minden vagyonát odaadja, még csekket is csúsztatott egyiknek-másiknak kezébe, hogy segítse őt megmenteni. Persze, a csekket nem lehet sehol sem találni. Méltóztassék csak elképzelni, hogy e mögött a tabló mögött, e mögött az élőkép mögött, hogy egy ember ott térdel az utcán, ott könyörög az életéért, micsoda szörnyűség háttér rejtőzködik. Annyit azonban ez a kínzás mégis elért, hogy Ruzics nem kaphatta meg az értékeket, mert nem kaphatta meg Landauékat, közben pedig szeptember 21-ikének egész napja hiába telt el, mert akkor már az ügyészség is, a rendőrség is segítségére sietett a Landau-családnak. Akkor már a Landau család is bátrabban kezdett viselkedni és nem volt hajlandó kötélnak állni, úgy hogy Ruzics úr 21-én az autóját, amelyen össze-vissza száguldozott, már nem tudta kifizetni, hanem autótaxijával odaállított az öreg Landau Salamonnak, a meghalt Landau Adolf bátyjának üzlete elé és ott ráordított az öreg emberre, hogy fizesse ki az automobilt. Ezután köszönés nélkül eltávozott. Persze, a szegény öreg ember, aki napok óta a tortúrák kálváriáját járta, mit tehetett egyebet, mint hogy kifizette a 7-800 koronára rugó autó-számlát, Ruzics úr pedig szépen ellógott.

Ruzics Ferenc ezen a napon arra szorított, hogy ultimátumot küldött a családnak, hogy ha aznap este nem kapják meg a milliókat és az 500.000 koronát, Izsákra kerül Landau Adolf és fia. Szeptember 21-én én eleget teendő a család utasításának, elvettem Zilahy Gézától, aki már nem akart jótállni érte, attól való féltében, hogy a katonai nyomozók erőszakkal megjelennek, a Wertheim szekrény kulcsát, amelyben a milliók őriztetek. Ő átadta nekem a kulcsokat, hogy őhozzá ne jöjjenek értük. A kulcsok tehát nálam voltak, ennek dacára azonban Ruzics Ferenc, Sipos Kamilló, Danszky Mihály főhadnagy és a többiek mégis mindig azt mondják, hogy a Landau-család ekkor 22-ére ígérte azt, hogy a milliókat átadják, és hogy Zilahy Géza még 21-én este is biztatta Ruzics Ferencet, hogy másnap mindent megkap, akkor, amikor Zilahy Géza már régen nem rendelkezett az értékek felett, mikor Zilahy Géza már régen nem volt abban a helyzetben, hogy ezt az állítólagos ígéretét beválthassa.

Most jön a legérdekesebb. Ezt az egész esetet, ezt az 500.000 koronával való megszarolást és a többit is, a hivatalos résztvevő Danszky főhadnagy és társai, Balla őrnagy is, aki aláírt, illetve láttamozott egy nyilatkozatot, úgy akarják feltüntetni, hogy evvel Landau Elemért és Zilahy Gézát csak lépre akarták csalni, és hogy Ruzics nem akart komolyan zsarolni, hanem csak agent provocateur volt.

Szóval, a Ruzics elleni ügyben ott vannak a nyilatkozatai Danszkynak és Siposnak is – akit a katonaság időközben elfogott – amelyek szerint Ruzicsnak, aki csak agent provocateur volt, a célja csak az volt, hogy Landauékat lépre csalja. De ebben az esetben nem lehet megérteni, miért volt szüksége a kémkedő, a bellázadást szító és nem tudom, mi egyebet cselekvő szegény zsidó bűnét súlyosbítani azzal, hogy családjából egy-két tagot lépre csaljanak, hogy agent provocateurködés útján ezekkel a megvesztegetés büntettét követtessék el. Mindenesetre Danszky és Sipos így akarják menteni magukat, illetve Ruzicsot. Hogy mennyire nevetséges ez a védekezés és hogy mennyire komolyan akartak zsarolni, az kiderül onnan, hogy méltóztatnak tudni, hogy Ruzics Ferenc már a Bristolban kapott nagy értékeket, köztük 220.000 korona pénzt.

Másnap azt megtoldották még 50.000 koronával. Hát ha ők le akarták leplezni ezt a szegény Landau Elemért, ezt a kis niemandot, akkor erre elég volt a 220.000 korona, akkor nem kellett volna őt odautasítani, hogy másnapra hozza el a többit és majd ha együtt lesz az egész 500.000 korona, akkor lépnek fel ellene, mert hiszen ahhoz, hogy a megvesztegetés büntette létrejőjön, a 220.000 korona ép olyan elégséges, mint az 500.000 korona. A cselekménynek mindkét esetben ugyanekkora hordereje van. Amint méltóztatnak látni, Ruzics mindenütt ott van. Ott van a Harsányi Béla letartóztatásánál, Izsákon a tanúkihallgatásnál, a Landau Adolf és fiának elfogatásánál, ott van mindig a kelenföldi kaszárnyában, véletlenül mindenütt ottan van. Danszkyval együtt kint van a kaszárnyában. Mindenütt ott van, de sehol sem jutott neki semmi olyan szerep, hogy ő agent provocateurködést játszhatott volna. A véletlenség az volt, hogy feljelentettük ezt a Ruzicsot nagyarányú, iskolapéldát képező zsarolás miatt. A rendőrség 22-én megidézte, mert a nyomozóosztály nyilatkozatai azt mondják, hogy 22-én azért nem járt el Ruzics Ferenc Sipossal együtt, mert, amint mondta, nem ér rá. Nem ért rá, mert akkor már a rendőrségtől megkapta a meghívót. A rendőrségnél megjelent 23-án, s a rendőrség azonnal le is tartóztatta. Ruzics Ferenc erre átkerült a kir. ügyészségre. Sipos nem volt letartóztatható, mert ő bujkált, katonai minősége mögé bujt, holott nem katona. Ő hozzá nem lehetett férni. Ruzics tehát végleg bejutott a kir. ügyészség fogházába, a vizsgálóbíró elé került a kérdés, de mielőtt odakerült volna, megjelent egy tisztí csapat a kir. ügyészségnél és a vizsgálóbírónál és követelte Ruzicsnak szabadon való bocsátását.

Én örökké büszkén fogok visszagondolni arra, hogy ezektől az emberektől sem a kir. ügyész meg nem ijedt, hanem kiutasította őket, sem a vizsgálóbíró meg nem

ijedt, elrendelte most már Ruzicsnak bírói előzetes letartóztatását is. A vádtanács sem ijedt meg, hanem helybenhagyta a letartóztatást.

Ekkor, amikor a legnagyobb gonosztevőt már kikapcsoltam a dologból, és azt gondoltam, hogy most már valamiképpen megindulhat a dolog rendezése, mikor a nagyobb veszedelmet már elhárítottuk, elmentem vidékre. Közben megtörtént – mert ebben az ügyben Ruzics örökké a véletlenek törvényei szerint él és dolgozik – megtörtént az a véletlenség, hogy a kir. tábla ennek dacára szabadlábra helyezte, azt mondván, hogy mivel állandó foglalkozása és lakhelye van, szökésétől nem kell tartani.

T. Nemzetgyűlés! Ezzel parallel a Landau-család ellen, amelyről a G. osztályban gyorsan elterjedt a hír, hogy igen félnék család és csak meg kell ijeszteni, akkor fizet, egy másik detektív-csoport részéről, valami Becker István részéről is megindult a zsarolás. Ezek megjelentek a szerencsétlen Landau-családnál. Ott valami Kis nevű detektív tapogatózott először, hogy ő rendkívül nagy tisztelője Landau Adolfnak, nem tudja túrni, hogy egy ilyen becsületes derék ember benn legyen a fogházban, ő segíteni akar rajta, neki van egy másik társa, Becker István katonai nyomozó, ugyancsak a G. osztályban, ők tudják, értik a módját, hogy őt ki lehessen hozni, azonban természetesen – mutatta a kezével – ehhez pénz kell. A család ekkor már az én utasításomra nem állt szóba ezzel az emberrel. Ekkor felment erőszakoskodni és verte ott a telefont, hogy elrontsa, hogy adandó alkalommal még értesíteni se tudja a család a hatóságokat vagy a rendőrséget, mert hiszen úgy volt, hogy ők ott erőszakoskodni fognak. Próbált telefonálni Kis Jenő, majd azzal, hogy nem szól jól a telefon, agyon verte a készüléket, hogy használni ne lehessen. Ettől kezdve folyton feljárt. Végre egy napon, amikor felment, a cselédleány előtt azt mondta, hogy Landau Ernő, az elhaltak unokaöccse, keresse őt fel még ma, mert azt a taknyos kölyköt felpofozza, agyonüti, ha nagybátyjával nem törődik, aki el fog pusztulni a fogházban. Landau Elemér elment Kis detektív lakására, ahol ők már nagy fontoskodva beszéltek tényleg arról, hogyan kell kiszabadítani Landau Adolfot, hogyan fogják kiszabadítani, hanem ennyi és ennyi pénz kell hozzá ennek és amannak, – nem akarom a neveket felsorolni, mert azoknak a nevei egészen ártatlanul kerülnének a dologba, csak eszköznek használták fel azokat a neveket, de emlegették, hogy ennek és amannak kell ennyi és ennyi, – és a gyereket utasították, hogy ezt a föld alól is teremtsse elő, mert ők nagy tisztelői Landau Adolfnak és mindenképpen ki akarják szabadítani. Hogy mennyire nagy tisztelői voltak, t. Nemzetgyűlés, mutatja az, hogy amikor október 2-ára virradó éjjel Landau Adolf a kelenföldi laktanyában kiszzenvedett, újra felvették a zsarolás fonalát, amikor az általuk nagyon tisztelt Landau Adolf kiszabadításáról már nem lehetett szó, s akkor az utolsó pillanatban 300.000 korona erejéig megzsarolták a családot, de szerencse, hogy Becker kezébe csak 20.000 korona körüli összeg fizettetett ki, mert abban a pillanatban érkeztem

oda, – a haláleset miatt felmentem kondoleálni és kétségbeesetten hívtak, táviratoztak, hogy jöjjenek, – amikor ezek a Beckerék ott voltak.

Akkor természetesen megállapítottam a zsarolást és nem engedtem a még hiányzó 280.000 koronának a kifizetését, pedig ők erővel ki akarták fizetni. Jellemző, hogy a családnak van egy ügyvédtagja, Landau Béla, aki jogtudós ember, aki tudja, miről van szó, de hogy mennyire meg voltak félemlítve, még ez a szegény ember, ez az ügyvéd is, aki a maga hivatásánál fogva kell, hogy bátorsággal és tisztalátással bírjon, mutatja, hogy ez maga könyörgött nekem, engedjem meg, hogy a detektíveknek ezt az összeget kifizethessék, mert különben a Géza gyerek is elpusztul. Ekkor már ti. arról volt szó, t. Nemzetgyűlés, hogy ha Landau Adolf kiszzenvedett, legalább az ártatlan fia, a Géza gyerek, akit már ki is akartak engedni ezek az emberek, de ő az apja iránti szeretetből nem jött ki, nem hagyta ott egyedül apját, ne pusztuljon el, és a kérdés egyszerre olyképpen állított be, hogy ha nem fizetik ki az összeget, akkor ez is elpusztul és csak úgy kerülhet át a Margitkörüti fogházba a Géza gyerek, ha nekik a 300.000 korona kifizettetik.

T. Nemzetgyűlés! Amikor ezt a 300.000 koronát, illetve a 20.000 koronához még hiányzó részt másnap megkapták, Landau Gézát tényleg átszállította ez a Becker nevű detektív és egy barátja – ez alkalommal nem Kis, hanem egy másik barátja jelent ott meg és szállította át a margitkörüti fogházba. Természetesen nem azért, mert nekik olyan befolyásuk lett volna, hogy ezt megtehették, hanem azért, mert ekkorra már a hadügyminiszter látván, hogy amit ő jóhiszeműen várt, hogy a parancsait végrehajtsák, nem történik meg, sőt haláleset jött közbe, most már utánanézett a dolognak és nem bízta többé ezekre az emberekre, hogy az ő parancsait végrehajtsák. Erre végrehajtották a parancsot és a kelenföldi laktanya kiürítettett, úgy hogy mindenkit, akit jogtalanul fogva tartottak, átszállítottak a Margit-körutra.

Sokan voltak.

T. Nemzetgyűlés! Landau Adolf halála az október 2-ára virradó éjjel következett be, az ő napjai azonban addig is szomorúak voltak, mert ki-kijártak hozzá azalatt is, folytonosan rémítették és bántalmazták, rémképeket festettek előtte, hogy mi és hogyan fog történni. A legutolsó adatunk, ami van róla, az, hogy szeptember 27-én verte őt meg Sipos Kamilló és Danszky főhadnagy, aki megrugdalta. Ezóta, t. Nemzetgyűlés, többé nem tudunk semmit, titokzatos az egész eset. Tanúink vannak sok minden dologra, de a tanúk nem hajlandók nyilatkozni, félnek, majd megmondják egyszer a nyilatkozataikat, akkor, amikor lehet. Én tehát, t. Nemzetgyűlés, azokat, amiket ők mondanak, nem beszélem, nem mondom el, mert ezekre nézve nem állnak bizonyítékok rendelkezésre, illetőleg nem használhatók fel a bizonyítékok. De nagyon súlyos dolgokról tesznek ezek vallomást.

(Hogy halt meg) Azt mi nem tudjuk. Azt senki sem tudja.

Hallomásból tudunk annyit, hogy a halál oka öngyilkosság, akasztás útján való öngyilkosság. Volt valami érfelvágás is, de közelebbit még nem tudunk, mert az orvosi bizonyítvány még nincs készen és a boncjegyzőkönyvet még nem tudtam betekinteni. Olvastam a kormánynak egy dementi-jét, egy kommunikéjét, a szerint öngyilkosság esete forog fenn.

T. Nemzetgyűlés! Azok között a körülmények között, amiket itt előrebocsátottam, ami ebben az ügyben történt, természetesen joga van az emberek egyik részének feltételezni azt, hogy a kommuniké igaz, hogy öngyilkosság történt, de éppen olyan joga van ugyebár a másik résznek szörnyű sejtelemmel arra gondolni, hogy nem önkezével vetett végett az ő életének Landau Adolf. Nem is volt oka.

T. Nemzetgyűlés! Nekem a magam részéről az a meggyőződése, hogy megölték. Ez a meggyőződése, mert annyira ismerem Landau Adolf lelkületét, hogy teljesen kizárnak tartom azt, hogy ő önkezével vetett volna véget életének. Amennyiben az orvosok adatai arra fognak mutatni, hogy öngyilkosság történt, úgy bizonyos, hogy terror alatt hajtotta végre magán a harakirit ez a szerencsétlen ember.

T. Nemzetgyűlés! Ezekkel talán ki is merítettem volna mindent és még csak azt vagyok bátor mondani, hogy a honvédelemügyi miniszter úrral szemben én csak teljes elismeréssel lehetek, mert tény az, hogy ő engem soron kívül mindig fogadott, ő engem kért és felhatalmazott arra, hogy ha bármiféle atrocitásról lesz szó, őhozzá menjek, ő éjjel-nappal rendelkezésemre áll. Mentem is, mentek is ki a parancsai, sőt személyesen küldötte ki adjutánsait.

T. Nemzetgyűlés! Ha szabad megmondanom, azt hiszem, hogy az én felfogásom a helyes, hogy ha a miniszter úr tudta volna, mi lesz, kiment volna. Ő azonban jóhiszemű volt és jóhiszemű lehetett abban a tekintetben, hogy az ő parancsait végre fogják hajtani.

Ő vele azonban ebben az ügyben szembehelyezkedett Danszky főhadnagy.

T. Nemzetgyűlés! A miniszter úr elrendelte azt, hogy ők átszálltassanak a margitköruti fogházba. Elrendelte azt, hogy a sorsuk enyhíttessék. Erre, t. Nemzetgyűlés, a családnak meg is engedték, hogy ágyneműt vihessen be a foglyoknak, megengedték az étellemezést is. Másnap megjelent Danszky főhadnagy és mindazt, amit a miniszter megengedett, egyszerűen visszavonta.

T. Nemzetgyűlés! Arra nézve, hogy a honvédelmi miniszter reparációt nem nyújtott, azt hiszem, elfogadható magyarázatul az, hogy közben vidékre utazott és nem értesült, mert én magam is elmentem és így a család – azt hiszem – nem volt abban a helyzetben, hogy őt értesítse.

A főhadnagy – azt hiszem – szabadon jár; eljárás folyik ellene.

T. Nemzetgyűlés! Akkor tehát, amikor én azt mondom, hogy a miniszter parancsát kontrakarrirozták, én nem egy szubjektív, hanem egy objektív álláspontot

akarok itt leszegezni, hogy mi a tény, inert az azután, hogy a miniszter felelős-e érte, ugyebár sok mindenféle tényezőtől függ. Függ attól, hogy ő – úgy látszik – nem volt idehaza.

T. Nemzetgyűlés! Vannak azonban itt más felelős egyének is. Mert az azután tényleg szomorú dolog, hogy mindenről a miniszternek kell gondolkoznia; szomorú dolog, hogy – ha tud róla, ha nem tud róla a miniszter – megtörténhetik az, hogy letartóztatott embereket privát fogságban tizennégy napon vagy nem tudom hány napon keresztül fogva tartanak, amikor a kormány június 13-iki rendelete megmondja, hogy ilyen esetben is – és akármikor máskor is – a letartóztatott egyén 48 óra alatt a katonai ügyész elé állítandó. Azok ölték meg Landau Adolfot – még ha öngyilkos lett volna is Landau Adolf – azok ölték meg, akik 48 órán túl is fogva tartották abban a szörnyű helyzetben a kelenföldi rémtanyán.

T. Nemzetgyűlés! Méltóztatik látni, hogy az egyik oldalon a rossz és gonosz emberek egész tömege van, akiket a szerzési vágy elkapott, akik nagy összegeket akartak szerezni, mert más esetekben ilyesmi nekik sikerült; ott van egyik oldalon Dobé Nándor, a vezér, akinek hétévi fegyház van már a háta mögött és aki most ötrendbeli büntetettel van terhelve; ott van Sipos Kamilló, aki árulkodott a nemzet ellen Szegeden és ott francia kémnek ajánlkozott; ott van Ruzics Ferenc, Becker István és ott vannak a többiek.

És hogy mennyire nem a kurzus kérdése ez, azt jól tudjuk. Annyiban igenis a kurzus kérdése, mert itt is azt látjuk, hogy természetesen minden gonosztevő igyekszik magát azonosítani egy tisztességes irányzattal, amelynek örve alatt azután szabadon járhat. Hiszen mi magunk, a kurzus hívei tapasztalhattuk, hogy a legszembetűnőbb eszményekkel, a legideálisabb célzatú társadalmi mozgalmakkal gonosztevők visszaélnék ők is azoknak a tiszta, fehér köpenye alá rejtőzködve viszik véghez a Club-kávéházi rombolásokat, s véghezvisznek minden mást, mert ez a kurzus az ő szempontjukból szabadalom-levélül szolgál a rosszra. De, t. Nemzetgyűlés, hogy ennek az egész ügynek mennyire nem a zsidó elleni gyűlölet volt a vezérmotívuma, – hiszen méltóztatnak tudni, hogy csak vagyoni kérdésekről volt szó, – mutatja az is, hogy a zsaroló bandában is volt zsidó ember. Ez tehát igazán minden felekezeti elfogultság nélkül véghezvitt dolog volt. Viszont, t. Nemzetgyűlés, a másik oldalon is voltak zsidók és voltak keresztények; ott voltam magam is.

T. Nemzetgyűlés! Ennek dacára én ebben az ügyben, – azt hívné, hogy ezzel a keresztény irányzatnak is – amelynek becsülete felett örködni kötelességemnek ismerem – szolgálatot teszek, – humánus érzéssel beleavatkoztam és emberfeletti munkát végeztem heteken át ez ügyben. Végeztem, t. Nemzetgyűlés, az első héten még anélkül, hogy rá gondoltam volna arra, hogy a család képviselőjét elvállaljam; hiszen én az első időben Harsányi Miksa ügyvédért dolgoztam, – akit nem is

ismertem és akit csak azért tartóztattak le, mert ügyvédi kötelességét teljesítette, – hogy kiszabaduljon az izsáki fogságból.

T. Nemzetgyűlés! Már akkor megtámadott az egyik, magát kereszténynek nevező lap azzal, hogy én a zsidók szolgálatában állok. Amikor, t. Nemzetgyűlés, én ezt a lapot, azt hiszem, szeptember 22-én olvastam, – azóta megtettem ellene a bűnvádi feljelentést, – akkor feladtam a régi álláspontomat. Én azzal jöttem Budapestre, hogy ügyvédkedni nem fogok; annak, aki hozzám jön itt, mindent ingyen elvégzek. Ezt be is tartottam, t. Nemzetgyűlés, és különösen óvakodtam attól, hogy valamely ügyet, akármilyen igazságos lett volna és még ha az ügyvédi esztétika a legszebben lett volna is abban megóva, pénzért elvállaljak. Dolgoztam mindenki számára, de ingyen. Adtam tanácsokat és pénzt nem fogadtam el. Talán félmilliót is kereshettem volna, hiszen nagy ügyeket hoztak hozzám, de én mindent elutasítottam.

Ezen a napon, – miután egy hétig térden állva könyörgött a család nekem, hogy a jogi képviselést is vállaljam el, vagyis menjek el a bíróság elé is a családot képviselni, – mikor ez a rólam szóló közlemény megjelent, elvállaltam a család képviselést. Azonban azzal vádolt meg ez a lap, hogy inkompatibilis cselekedetet követtem el akkor, mikor én, aki a család ügyvédje vagyok, minisztereknél is eljártam. Felvetette az összeférhetlenség kérdését. Holott az összeférhetlenségi törvény csak azt tiltja meg a képviselőnek, hogy szubvenciót, kitüntetések, vasúti engedélyeket vagy cirkuszengedélyeket, italméréseket járjon ki, de tulajdonképpen még ezt sem tiltja az összeférhetlenségi törvény, hanem csak azt, hogy díjazást ne fogadjon el. Azt azonban semmi esetre sem tiltja, hogy egy ember életéért ne könyörögjön.

T. Nemzetgyűlés! A honvédelmi miniszter úr maga tett bennünket itt figyelmesre arra, de a kormány minden tagja, az elnöke is és az összkormány is, mindig azt kiáltja felénk, ha panaszokat emlegetünk, hogy „kérünk neveket, jöjjetek konkrét esetekkel és mi mindent orvoslunk”, úgy hogy szívesen is szokták fogadni az embert, hogyha ilyen visszaélésekről rántja le a leplet. Ennek ellenére ezzel az üggyel kapcsolatban is úgy állított oda az Új Lap engem a világ elé, hogy a Landau-ügyben azért jártam el, mert a zsidók nagy pénzekkel engem megfizettek.

T. Nemzetgyűlés! Az egész erkölcsi reputációm forgott itt kockán. Az a reputáció, amelyet olyképp véltem megoltalmazni és vértetni...

T. Nemzetgyűlés! Méltóztassék megengedni, – majd méltóztatnak megérteni, hogy emberileg mennyire érthető és hogy mennyi emberi jogom van nekem arra –, hogy ezt elmondjam itt és hogy én mennyire sajnálatraméltó is vagyok és mennyire megérdemlem az önök részvételét arra is, – méltóztassék megengedni – rá fogok térni. Én, aki azzal vezettem be politikai szereplésemet, hogy amikor Bécsben kétmillió korona fenntartási összeget igénybe vettem, részben azért, hogy az ottani emigrációnak bizonyos készkiadásait fedezzem, azt a pénzt is odakünn csak kölcsönképen fogadtam el, és mikor hazajöttem és itt már vagonom felett rendelkeztem,

első dolgom volt postán visszaküldeni: azt hittem, hogy ilyen módon becsület dolgában eléggé vértézve leszek az ellen, hogy ilyen aljas támadások ne érhessenek.

Míndegy is lenne nekem, hogy ily szennylapok, amelyek arra vállalkoznak, hogy emberi becsületet gyilkoljanak, mit mondanak, azonban amit mondok, ez a fontos: nyilatkozatot adtam ki a lapokban, tiltakozást az ellen, amivel engem meg akart gyilkolni, tiltakozást az ellen, hogy piszkos lábbal taposott a közvélemény előtt két lelkiismeretlen újság, de a cenzúra egyszerűen nem engedte, hogy ezt a nyilatkozatot leadják.

T. Nemzetgyűlés! Most már úgy a t. Nemzetgyűlés, mint a közvélemény is abban a helyzetben lesz, hogy értékelheti, vajon ebből a két társaságból, amely itt szembeállott egymással, melyik volt a tisztességes társaság. Én ebben megnyugszom és az ítéletet nyugodtan várom. Igazán csak gratulálhatok hozzá, ha ellenségeim és az ellenem író lapok ahhoz a táborhoz szegődnek, amely tábornak Dobé volt a vezére.

Még csak egy reputációs kérdéssel akarok foglalkozni. Itt jobbra civil emberekről volt szó. Még azok is, akiknek a katonasághoz közük van, ezek a visszaélő polgári nyomozó közegek, akik a katonaságnál teljesítenek szolgálatot, szintén civilek. Sajnos azonban, szónak kellett esnie egy-két katonáról is. A velem szemben álló tényezők, ti. azok, akiknek ez érdekük, már nem egyszer félremagyarázták beszédeimet. Nem egyszer igyekeztek belemagyarázni az én szavaimba azt, hogy én a nemzeti hadsereget támadom olyankor, amikor tisztán csak egyesekről, egyesek visszaéléseiről volt szó. Ezért most eleve tiltakozom az ellen, t. Nemzetgyűlés, hogy ez az azonosítás ismét megtörténjék. Méltóztassék elhinni, az azonosítást nem én csinálom a nemzeti hadsereg és ezen egyének között, hanem mindig ezek a visszaélők, ezek a gonosztevők azonosítják magukat a nemzeti hadsereggel, s amikor őket bántja az ember, akkor kifelé a világba azt igyekeznek terjeszteni, hogy a nemzeti hadsereget bántják. Én azt hiszem, t. Nemzetgyűlés, hogy sokkal inkább védi az ember a katonaság tekintélyét akkor, ha rajta van, hogy az ilyen elemeket mindenáron kidobassa a katonaság kebeléből. Mert nemcsak polgári, hanem katonai érdek is az, hogy ebben az országban végre rend legyen. Katonai érdek azért is, mert az egész gazdasági élet a jogrendtől függ és amint nekünk, a polgári lakosságnak a gazdasági rend szoliditása adja meg a bázist a megélhetésre, épp úgy a katonaságra nézve is létfeltétel az, hogy itt gazdaságilag rendezett állapotok legyenek.

T. Nemzetgyűlés! Egy ország állapotát, egy kormányzat jóságát, de talán még egy törvényhozás jóságát is az méri meg, az ennek a grafikonja, hogy milyen annak az országnak a költségvetése. Ennek az országnak tíz milliárd deficitje van. Ezt tudomásul kell vennünk és végeznünk kell egyszer-s- mindenkorra a demagógiával, végeznünk kell minden lelkiismeretlenséggel és izgatással, össze kell fognunk, hogy hasonló esetek többé ne ismétlődhessenek. Mert azt látom, hogy amióta a világsajtó a Landau esetet tárgyalja, ismét jelentékenyen megromlottak pénzügyi

viszonyaink. Ezeket kötelességem volt elmondani. Mert akár elmondom, akár nem: a külföld erről tudomást szerzett, a külföld ezekről tudomást szerzett és talán sokkal rosszabb beállításban tárgyalta, mint a valóságban van.

T. Nemzetgyűlés! Én azt hiszem, ez az eset eléggé fontos arra, – mert nem egyedül áll, nem epizód, nem elszigetelt jelenség –, hogy a kormányhoz most már abban a reményben intézzem a következő interpellációt, hogy annak fogamatja is lesz:

„Interpelláció az összkormányhoz, polgári személyeknek a katonai hatóságok és bíróságok hatásköréből való kivétele tárgyában, kapcsolatban a Landau-esettel.

1. Okulva a Landau eseten, mely nem magában álló epizód, hajlandó-e a kir. kormány az 5940/1919/ és 4710/1920. M. E. sz. rendeletek azonnal hatályon kívül való helyezésével a polgári egyéneket minden büntetendő cselekményt illetően, minden tekintetben és mindenütt a polgári hatóságok, illetve bíróságok kizárólagos hatásköre alá visszahelyezni?

2. Utalva az ország kormányzójának legutóbb Székesfehérvárott tett nyilatkozatára, hajlandó-e a kir. kormány végre annak a jogrendnek feltételes uralmát biztosítani, melyet az ország kormányzója is megvalósítani sürget és hajlandó-e a jogrendet bárholnán jövő támadásokkal szemben becsületesen és bátran, de eredményesen is megvédelmezni?

3. Mit szándékozik tenni az irányban, hogy azok a gaztettek, melyek Landau Adolf és Landau Géza törvénytelen elfogatása, fogvatartása és Landau Adolf halála és megszaroltatása körül elkövetettek, megtoroltassanak?

4. Hajlandó-e a vezérkar ügyvezetett kémelhárító osztályát, mint teljesen felesleges intézményt megszüntetni s a polgári nyomozókat a katonaság köréből eltávolítani?”

Elnök: Az interpelláció kiadatik a miniszterelnök úrnak.

A Nemzetgyűlés 1920. november 17-i ülése

Rupert Rezső interpellációja a sajtószabadság és az igazságszolgáltatás zavartalanosságának visszaállítása tárgyában

T. Nemzetgyűlés! Amikor egyrészt örömmel üdvözlöm ezt a javaslatot, amely a konszolidáció munkáját teljessé tenni hivatva van, egyúttal méltóztassék megengedni, hogy annak első szakaszához egy olyan pótlást, egy módosítást indítványozzak, amely még eredményesebbé teheti ennek a törvényjavaslatnak – ha törvény lesz – jótékony hatását.

T. Nemzetgyűlés! E szakaszban fel vannak sorolva azok a legnevezetesebb cselekmények, amelyekkel ma leginkább támadatik meg a közrend, az élet- és a vagyonbiztonság, általában a jogrend. Én még indítványozom, hogy ennek a szakasznak 3. pontja után iktattassanak még be a párviadalnak azon esetei, amelyek közvetlenül fenyegetik a testi épséget és az életet és minősítettessenek a rögtönbíráskodási eljárás alá eső cselekményeknek.

Nemcsak az ember becsülete ellen intéztetnek orvttámadások azok részéről, akiknek érdeke az, hogy itt bizonyos irányzatokat képviselő embereket, politikusokat, társadalmi egyéneket kompromittáljanak, hanem azonkívül, hogy a törvénybe ütköző közönséges bűncselekményekkel nap-nap után fenyegetik az élet- és vagyonbiztonságot, bizonyos esetekben, ha már másképpen hozzáférni nem tudnak valakihez, egy intakt egyéniséghez és ha előbb megpróbáltatják, hogy orvul ütessék le az illetőt, de ez nem sikerül, akkor jönnek bizonyos sötét hatalmaknak a spadasszinjai és belekapaszkodva egy szóba, formálisan akarják a megtámadó egyént olyan helyzetbe hozni, hogy aztán őt a törvény kedvezménye alapján – hogy ez egy úri cselekmény – közönségesen meggyilkolhassák.

Ilyen nehéz időkben, amikor ilyen nagy kérdések forognak szőnyegen, nemcsak a rablógyilkosok ellen, hanem az úri formájú gyilkosságok elkövetői ellen is kell védenünk azokat, akik e nagy harcokat vívják. Semmi különbséget nem lehet tenni a között, ha valamelyik gyilkos, közönséges büntettes leszúr, megöl valakit, és a között, hogy bizonyos formális becsületmegvédés címén és titulusa alatt belekényszerítve, éppen a legbecsületesebb és legérzékenyebb embereket a törvény formái szerint öljék meg. Ha van valami különbség, t. Nemzetgyűlés, a különbség e kérdésben csak az, hogy még megfontoltabban, még praemidiáltabban intéztetik az emberi épség, szabadság és élet ellen ez a merénylet. A mai időkre tekintettel, amikor csak a formában van különbség, de a cél egy és ugyanaz, a gonosztett is ugyanaz, a mai időben, mondom, amikor nemcsak orvul gyilkolnak, hanem gyilkolhatnak ilyen bizonyos formaválasztás mellett is, – szükség van arra, hogy ez az ostobaság, ami a mai büntetőtörvény könyvünkben benne van, amely a párviadalt, ezt a praemidiáltan elkövetett emberölést valamiképpen idealizálja és alig bünteti – lehetlenné téessék.

Javaslom, hogy a régi törvénynek ezt, a kereszténység eszméi ellen mereven vétő, elhibázott intézkedését reparáljuk meg ma, a keresztény idők korában, hogy lehetlenné tegyük, hogy gonosztevők még akár párbaj alakjában is hozzáférköhessenek az emberekhez.

Hiszen megtörtént nem egy eset a közelmúltban, hogy a Britanniasok provokáltattak embereket. Meddig lehet eltérni, hogy akárki most a párbaj címe alatt és formái között ugyan, de mégis csak gyilkolhasson.

Ajánlom, hogy a szakaszba a 3. pont után 4-ik új pontként méltóztassék felvenni: hogy a párbaj azon esetei, melyek testi sértést idéznek elő vagy az illető párbajozó félnek halálát okozzák, rögtönbíráskodás alá vonassanak.

Hangzanék pedig a 4. pont így (olvassa): „A párviadalnak a büntetőtörvénykönyv 298. és 299. szakaszaiba ütköző vétségei és büntetetei.”

Természetesen a régi 4. pont száma 5-re, a 5. pont száma pedig 6-ra igazíttassék ki.

Elnök: Kíván valaki szólni ?

Az igazságügy miniszter úr kíván szólani.

Tomcsányi Vilmos Pál igazságügy miniszter: Mélyen t. Nemzetgyűlés! Mindjárt előre kijelentem, nem vagyok abban a helyzetben, hogy Rupert Rezső t. képviselőtársam indítványát magamévá tehessem.

T. Nemzetgyűlés! Mikor azokat a bűncselekményeket kiválogattuk, amelyekről itt szó van, nemcsak e törvényjavaslatnál, hanem a megelőző törvénynél, az 1912: LXII. T. tc.-nél is, a bűncselekmények bizonyos kategóriáit emeltük ki, azokat, amelyeknek közveszélyessége és nemcsak az élet és vagyon ellen, hanem a közrend ellen való veszélyessége és nagy elharapózottsága feltétlenül szükségessé teszi, hogy azokra elrettentő példaképpen statáriális eljárás, esetleg a halálbüntetés állapíttassák meg. E cselekmények közé a párviadalt besorozni nem lehet. Ha oly messze akarunk menni, akkor a büntetőtörvénykönyvnek még sok rendelkezését tudnám felsorolni, amelyek sorrendben még sokkal előbb állanak abban a tekintetben, hogy statáriáliter kelljen őket büntetni, mint a párviadal.

Azt hiszem, a t. Nemzetgyűlés minden tagja osztozik velem abban, hogy ennél a rendelkezésnél, a statárium kihirdetésénél, csak a legszükségesebb esetekre kell szorítkozni.

A t. képviselő úr a párviadalnak azt az esetét akarja különösen ide sorolni, ahol valamilyen sebesülés történt.

Rupert Rezső: Vagy halál.

Tomcsányi Vilmos Pál igazságügy miniszter:

Méltóztassék csak meggondolni, hogy legtöbbször esetlegességtől, a véletlentől függ, hogy sebesülés történik-e vagy nem. Igazságos és helyes lehetne-e az, hogy az egyik esetben véletlenül történt kisebb sebesülés miatt halálbüntetést állapítson meg a törvény és a bíróság, a másik esetben pedig, ahol esetleg az illető félnek a szándéka az, – ami a párbajnál szerény véleményem szerint a legritkább szokott lenni –, hogy tényleg a másik ellenfél halálát kívánná az illető fél, de tegyük fel, hogy ezt kívánja, azonban véletlenül ez nem következik be: akkor ez büntetlenül maradjon, vagy egy minimális büntetést kapjon az illető?

Rupert Rezső: Nem lesz párbaj, ha ez benne lesz!

Tomcsányi Vilmos Pál igazságügy miniszter: A párbaj büntetténél vagy vétségénél, egy eset van, ami szigorú elbírálás alá esik, és ez az egy eset az, amikor valaki a fennálló szabályokat tudatosan megsértve járt el és sebesítette vagy ölte meg az ellenfelét. Erre azonban, t. Nemzetgyűlés, maga a büntetőtörvénykönyv is szigorú rendelkezést állapít meg, amikor a 299. §-ban azt mondja, hogy aki így a szabályok megsértésével ölte meg ellenfelét, azt szándékos emberölés miatt kell büntetni.

Azt hiszem tehát, t. Nemzetgyűlés, hogy ennél tovább menni semmi esetre sem kell, különösen nem volna indokolt az, hogy a párbaj büntettét, vétségét ezen cselekmények közé soroljuk be.

Ha idáig mennénk, tisztelt Nemzetgyűlés, akkor a könnyű testi sértés vétségét is statárialiter kellene büntetni, mert hiszen a könnyű testi sértés vétsége bizonyos rokonvonatkozásban van a párbajjal, mivel falun sokszor verekedéssel intézik el azt, amit más körökben nem verekedéssel, hanem párbajjal intéznek el, úgy hogy én semmi esetre sem járulhatok hozzá ahhoz, hogy ezt a módosítást a törvényjavaslatba bevegyük. Kérem a t. Nemzetgyűlést, méltóztassék az 1. §-t eredeti szövegében elfogadni.

Elnök: Következik a határozathozatal. A kérdést akként fogom feltenni, hogy szembeállítom az 1. §-t eredeti szövegezésben Rupert Rezső képviselő úr módosításával. Ha a Nemzetgyűlés az eredeti szöveget fogadja el, úgy Rupert Rezső módosítása elesik, ha pedig nem fogadja el eredeti szövegében, akkor Rupert Rezső módosításával fogom a paragrafust elfogadottnak kijelenteni. Méltóztatnak a kérdés ekként való feltevéséhez hozzájárulni? Felteszem tehát a kérdést, elfogadja-e a Nemzetgyűlés a törvényjavaslat 1. §-át változatlanul az igazságügyi bizottság szövegezésében, szemben Rupert képviselő úr módosításával, igen vagy nem? Kérem azokat a képviselő urakat, akik az eredeti szöveget fogadják el, szíveskedjenek helyükről felállni. Elrendelem a szavazatok megszámlálását.

Elnök: 33 szavazat esett a szakasz változatlan elfogadása mellett. Elrendelem az ellenpróbát. Kérem azokat a képviselő urakat, akik nem fogadják el a szakaszt eredeti szövegezésében, szíveskedjenek felállni. Nyilvánvaló a kisebbség. Kimondom a határozatot, hogy a Nemzetgyűlés 33 szavazattal 17 ellen a szakaszt változatlanul fogadta el.

Rupert Rezső!

T. Nemzetgyűlés! Azok közé az erőhatalmak közé, amelyek az államot fenntartják, a katonaságon, a jogon és más egyéb erőkön kívül a nyilvánosság is tartozik, és tartozik különösen az állami bírósága. Ma semmi sem aktuálisabb, mint ennek a két hatalomnak kérdése, a nyilvánosságé és a bíraskodásé. Semmire sincs ma nagyobb szükség, éppen most, amikor az államhatalom többi erői lenyűgözve vannak, vagy azok az erők nem működnek úgy, ahogy rendes időkben megszoktuk, – semmi sem

fontosabb ma, mint az, hogy olyan erőkhöz folyamodjunk, amelyek ezeket a közhatalmi erőket, melyek a tevékenységükben ma gátolva vannak, segítik a munkájukban.

T. Nemzetgyűlés! Hónapok óta látjuk, hogy az országnak rendje fel van fordítva; hónapok óta látjuk, hogy itt valósággal a közhatalomnak auspiciuma alatt, szinte mentelme alatt büntetendő cselekmények sorozata követtetik el. Az a szörnyű állapot, amelytől Soltra József rendőrhalála megváltott bennünket, – legyen áldott az emlékezete – ez a szörnyű állapot nem új keletű. Azt a szörnyű állapotot, azt a sötétséget, a bűnöknek azt az iszonyú sorozatát, amely ma feltárul előttünk, nemcsak Soltra József halála pillanatától ismerjük; ezek a bűnök ismeretesek, köztudomásúak voltak már ezt megelőzőleg hónapokon keresztül. Semmi sem lesz a történelemben szomorúbb, mint az, hogy meg fogják állapítani, hogy a magyar kormány nem teljesítette a kötelességét, mert hiszen hónapokon keresztül engedte, hogy itt valósággal a rablók, a gonosztevők intézményesen dolgozzanak, intézményesen vétkezzenek az államnak a rendje ellen, az élet-, a szabadság- és a vagyonbiztonság ellen.

T. Nemzetgyűlés! A Britannia nem most vált ismeretessé mint olyan, amely itt hónapokon keresztül rémtanya volt, amely itt a maga sötét, titokzatos, gonosz hatalmával ezt az országot valósággal zsarnokság alatt, a legiszonyúbb, a kommunizmust is megszügyenítő terror alatt tartotta.

T. Nemzetgyűlés! Hosszú hónapokra nyúlnak vissza azok a gonosztettek, amelyek ott elkövetettek. Ma sem lenne vége annak a szörnyű állapotnak, ha egy megváltó tény, egy megváltó szerencsétlenség: Soltra Józsefnek halála be nem következik.

A hibát mindenesetre a kormány követte el, akkor is, ha a kormány azzal akarná menteni magát, hogy neki nem volt elég ereje, hatalma, hogy mindazt elhárítsa a nemzet felől, ami történt. Akkor is ő a felelős, mert nem engedte meg ez a kormányzat, hogy a segítségére siessenek olyan hatalmak, amelyek mindenesetre megakadályozhatták volna, hogy itt a gonosztettek valósággal intézményesen, állami felügyelet, illetőleg türelmi pátenz alatt elkövetethessenek.

Éppen, mert ez történt, kétszeresen hibája a kormánynak, hogy az államrend egyik legnagyobb hatalmát, a nyilvánosságot, nem engedte magához szegődni, kétszeresen hibája, mert erre szükség lett volna. El nem hárítható, szörnyű felelősség terheli azért, hogy éppen a sajtószabadságot, amely ennek a nyilvánosságnak legnagyobb hatalma, nyűgözte béklyóba, nem engedte dolgozni, hogy itt a közrend megóvásában részt vehessen, hogy a világosságnak, az igazságnak fényét derítse ezekre az esetekre és ezzel az egész közvéleményt a kormánynak, a gyenge kormánynak háta mögé sorakoztassa. Megengedem, hogy egy erős kormánynak talán nincs szüksége sajtószabadságra, bár tagadom, azt azonban állítom, hogy egy gyenge kormányzatnak igenis szüksége van a sajtószabadságra, szüksége van abban

a pillanatban, mihelyt ő komolyan rendet akar, mihelyt ő csakugyan komolyan meg akarja oltalmazni az élet- és a vagyonszabadságot minden gonosz terror ellen.

Hosszú, szörnyű eseteknek tanulsága, tragédiák állanak előttünk. Minden ilyen tragédiánál felhivatott a kormány figyelme arra, hogy a sajtószabadságot, amely a közvéleményt melléje tudja állítani, ne korlátozza, mert azért követtetnek el ezek a cselekmények, mégsem tett semmit, annak dacára, hogy tudnia, éreznie kellett, hogy ez a Nemzetgyűlés is az első naptól fogva a terror hatalma alatt áll.

Én legalább – bár azt hiszem, nem tartozom a könnyen megélő emberek közé – tényleg úgy éreztem, hogy törvényhozói működésemben korlátozva vagyok, hogy nem merek mindent megcselekedni, mindent megmondani, amit nekem, mint képviselőnek, hazám érdekében meg kellett mondani. Nem tud a t. Nemzetgyűlés arról, hogy micsoda erők, micsoda szörnyű fenyegetések, micsoda szemmel és kézzel is fogható erők voltak azok, amelyek lenyűgöztek engem abban, hogy kötelességemet teljesítsem. Amit tettem, amit teljesíttem, ne méltóztassék azt hinni, hogy az bátorság volt, mert én, igenis, félttem, nekem reszketnem kellett minden szavamért, amelyet itt mondtam, hanem engem csak erkölcsi kötelességem kényszerített arra, hogy akár az életemet is odadobva azokat a legszörnyűbb dolgokat, amelyek ennek a nemzetnek testét támadták meg, amelyek ennek a nemzetnek létét voltak már tönkretéendők, idehozzam.

Nem szégyen az embereknek félni. Mikor 1914-ben visszavertek bennünket Szerbiából éjjel, a szörnyű nagy pánikban dandároknak egy-két csapatotstje bizony előbb elhagyta helyét, mint kellett volna. Akkor Konopiczky generális, Kövess tábornagnak híres vezérkari főnöke összehívott bennünket éppen egy ütközet befejezése után visszavonulóban egy fa alá és azt mondta: Uraim, én azt nem veszem rossz néven, hogy a csapatok egy része visszavonult, hogy a tiszték egy részének nem volt az a bátorsága, az az idegereje, hogy helyét megállta volna az utolsó percig. Ezt nem veszem rossz néven, mindnyájan emberek vagyunk, mindnyájan félünk, én is félek. Méltóztassanak azonban meggondolni, hogy az ember életénél vannak nagyobb kincsek is. Ilyen az, hogy a férfi az ő erkölcsi kötelességét még az élete árán is teljesíteni tartozik. Ha tehát még egyszer jutunk abba a helyzetbe, a legszörnyűbb pánik idején is, hogy választani kell a férfibecsületnek megóvása és életünk között, kérem az urakat, hogy, amint férfiakhoz illik, inkább a becsületet válasszák. Én is a becsületet választottam. Tőrök és revolverek, brigantik között jártam itt hónapokon keresztül bujdosva, mégis teljesíttem kötelességemet, azért jogom van azt kívánni, hogy a kormány se féljen, a kormány is tartsa többre a becsületet, ennek a hazának hatalmas, nagy érdekét, mint azt, hogy bennmaradjon bármi áron is, akárkinek kegyéből is, a bársonyszékekben.

Csak gyenge kormányok szokták magukat azonosítani – nem tudom én – bizonyos olyan érdekekkel, amelyek nem azonosak a nemzetével, csak a gyenge

kormányok engedik lenyűgözni azt, hogy az országban az objektív érdekeket érvényesítő erők ne dolgozzanak, ők azonosítják ma – úgy látom – az ő érdekeiket azzal, hogy itt a sajtó bizonyos dolgokról ne írhasson, mert hiszen reájuk nézve fontos, hogy ne írhasson, nem a nemzetre. Ennek tudom be azt, hogy amikor itt már nem lehetett neki várni, amikor nem lehetett neki többé halasztani, amikor az elemek erejével szemben állva kellett magát látnia és kellett engednie ebben a kérdésben, akkor a kormány végre elhatározta magát, hogy a sajtószabadságon segít, hogy a sajtószabadság megóvása érdekében tesz előre egy lépést.

Tett látszólag előre, azonban a valóságban, tényleg még hátrább tett egy lépést. Eddig előzetes cenzúra volt, a lapoknak be kellett mutatniuk az egyes cikkeket, a cenzúra megmondotta, lehet-e azokat közölni vagy nem, kihúzta vagy nem húzta ki, ha kihúzta, többé nem lehetett arról szó, hogy azt a közleményt szabad hozni. Ehelyett most, egészen olyan képmutató módra, elvonva a szabadság teljes lényegét, csak annak üres formáját meghagyva, azt mondta a kormány, hogy jól van, eltörölöm a cenzúrát, csak egy tanácsadó szervet állítok fel, amely majd tanácsolni fogja a sajtónak, hogy egyik vagy másik közleményt szabad-e hozni vagy nem, hogy egyébként a sajtótól függ, hogy hozza-e vagy nem.

A dilemmák egész sorozata elé állította a kormány ezzel a sajtót, mert nem lévén határozottan megtiltva egy kifogásolt cikk közlése, a sajtó becsületes embereit mindig ingerelte az, hogy egy közleményt, amelyet nem tiltottak le, hozni kell, azonban még sem merték hozni és nem is hozhatták, mert kitették volna magukat annak a kockázatnak, sőt bizonyosságnak, hogy a sajtó hozza azt a közleményt, kinyomatják a lapot, ott áll expedíálásra az egész tömeg és akkor jön az ügyész és egyszerre megtiltja a terjesztést, lefoglalja és elkobozza azokat az újságokat.

Ha tehát eddig bizonyos volt a sajtó afelől, hogy mit nem szabad közölnie, ezentúl bizonytalanná vált, de egyúttal megterrorizálták is a tekintetben, hogy nem merete kinyomatni a letanácsolt cikkeket, mert magát egy sokkal nagyobb retorzióknak tette ki azzal, hogy a már kész lappéldányokat, a benyomatott papirosokat, amelyek rengeteg pénzbe kerülnek, nem engedik majd kiröpíteni a világba.

Ez nem őszinte lépés volt. Én határozottan szégyennek tekintem, hogy egy kormány, amely tudja, hogy ez még szigorúbb, hogy ez még nagyobb visszaélés a sajtószabadság ellen, mint az, amely volt, jöjjön azzal, hogy íme nézzétek, én most könnyítettem a sajtószabadságon, és ezzel némítja el a világot.

Még olyan kis állam kormányához, mint amilyen kis állam mi vagyunk, sem méltó az ilyen eljárás, mert az eddigi határozott helytelenséget, az eddigi hibát, az eddigi bűnt még megtette azzal, hogy a vakságot is reánk szabadította. Ha a kormány nem is tudja, mi és az egész közvélemény azonban tudjuk, hogy a sajtónak végtelenül fontos szerepe van. A mi jogrendünk, hiába beszélnek arról banketteken, mert hiszen ma az a divat ebben a szomorú helyzetben, hogy örökké banketteznek.

T. Nemzetgyűlés! Ezekon a banketteken elhangzanak a nagyfontosságú kijelentések, hogy itt tökéletes jogrend van, hogy itt már senkinek az élet- és vagyónbiztonsága veszélyeztetve nincs, hogy itt most már hurokra került minden gonosztevő, hogy itt a törvény – különbséget nem téve kicsinyek és nagyok között – mindenkire le fog sújtani.

T. Nemzetgyűlés! Ezen az állapoton nem segíthetünk semmiképpen. A sajtót is belekényszerítik a hazugságba, a sajtót is belekényszerítik abba, hogy ezeket a szörnyű dolgokat, amelyek közepette a politikusok egymást dicsérik és nagyhangú nyilatkozatokat tesznek a valósággal szemben, hogy ezeket felfűjják, magasztalják, nagyjelentőségű dolgoknak tartják, mondom, belekényszerülik, mert csak ilyen dicsériádákat lehet ma hozniuk.

Tehát ezt a sajtót fel kell szabadítanunk, olyképpen, hogy ez a sajtó az igazságot mindenféle körülmények között megírhasssa.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Amikor mi sajtószabadságról beszélünk, akkor a hipokrizisnek az a szokása, hogy azt mondja, az Isten szerelméért, hogyan lehessen a sajtót felszabadítani, hiszen államtitkokat fecseg ki és más egyebeket.

T. Nemzetgyűlés! Mikor mi a sajtószabadságról beszélünk, lehetetlen azt gondolni, hogy azt a sajtót úgy akarjuk felszabadítani, hogy az az állami rend ellen visszaéléseket követhessen el, hogy annak a működése az államérdekekbe beleütközzék.

T. Nemzetgyűlés! Semmi akadálya sincs annak, és senki, a legbecsületesebb ember, a sajtószabadság legrettenthetetlenebb híve sem tesz az ellen kifogást, hogy az államtitkok közlésétől pedig tiltsák el a sajtót. De, azt hiszem, az, hogy egyes gonosztevők gáztetteket követnek el és a sajtó ezt meg ne írhasssa: az nem vonható egy köpönyeg alá azzal, hogy a sajtó államtitkokat közöl és államérdekeket megsért. Ha a sajtó visszaélést akar leleplezni, – akárkiről is legyen szó – akkor nem lehet azt mondani, hogy az a sajtó államérdekekbe ütköző cselekményt akar elkövetni; hanem csak a kötelességét teljesíti, mert végre Magyarország népének joga van ahhoz, hogy tudjon mindenről, ami ebben az országban történik.

A kormány maga vehet arról példát, maga juthat annak a felismerésére, hogy neki szüksége van a sajtóra; mert, lám, amióta a sajtó szabadon ír, mióta a közvéleményt tájékoztathatja és mióta a közvélemény melléje áll, – másképpen állanak a dolgok, az ő intézkedésének is egészen más eredménye van; a lidércnyomástól szabadul fel Magyarország népe, bátrabbá válik, nincs többé odadobva a gonosztevők martalékául, mint eddig volt.

T. Nemzetgyűlés! Mégis azt látja az ember ma is, hogy még ezeket a cselekményeket is, amikre egy szegény jó magyar embernek halála folytán itt most már világgossá derült, amikor kitűnt, hogy a híres Britannia-hősök és különítmények kezén – ahogy egy református lelkésztlől hallottam, a napokban egy egyházi szónoklatban

– nincs semmi más tiszta, csak az áldozatok vére; amikor, mondom, most már a közvélemény kíváncsian várja, hogy ez a leleplezett gazság milyen méreteket öltött és ki felelős érte: napról-napra látja az ember, hogy nagy részek ki vannak húzva a tudósításokból, csak azért, mert egy-egy gonosztevőt kímélni akarnak.

T. Nemzetgyűlés! Az egész benyomásom erről az ügyről, a Britannia-ügyről, a terror ügyéről, hogy itt bizonyos irányba mitigálás, elsimítás és eltussolás folyik. Hiszen méltóztassanak csak a kezdetére visszaemlékezni; az történt meg, hogy ott egy Héjjas Iván igazolt egyes embereket, egy Héjjas Iván szava elég volt ahhoz, hogy a hatóság az állam tekintélyével, a törvény érvényesítése érdekében fellépő hatóság! – kénytelen volt a Héjjas Iván igazolását valakire vonatkozólag elfogadni.

Kontra Aladár: Úriember és magyar ember szava volt a Héjjas Iváné!

Csukás Endre: Még szükség lesz arra a Héjjas Ivánra!

Kontra Aladár: Szükség is lesz!

Rupert Rezső: Majd kiderül mindjárt.

Az eltussolás ott kezdődött, hogy éppen Héjjas Iván, aki ennek a nemzetnek olyan károkat tett . . .

Kontra Aladár: Károkat? Egyik első hőse az országnak! (Zaj. Egy hang jobb felől: Ez borzasztó! De kicsiny történelmi tudása van!)

Elnök: Kérem, képviselő úr, méltóztassék tényeket megállapítani. Ténymegállapításokat bárkiről lehet felhozni, de ténymegállapítások nélkül ne méltóztassék távollevőket aposztrofálni.

Rupert Rezső: Jövök a tényekkel.

Mindenki előtt ismeretes, hiszen ezek köztudomású tények, hogy a Tisza és Duna közének népe olyan terror alá helyeztetett, hogy a Tisza és Duna közű népek rengeteg milliókba került, hogy ő szabaddá nem lett. Ez éppen Héjjas Ivánra vezethető vissza, az ő keze volt az amely megakadályozta, hogy a Duna-Tisza-közének népe az ő dolgai, árucikkei felett szabadon rendelkezhessek. Köztudomású dolog, hogy az ő, vagy az ő csoportjától származó engedély nélkül kereskedőknek odamenni, borokat vagy más egyebeket vásárolni nem volt szabad, igazolvány kellett hozzá és természetesen azzal az igazolvánnyal meglehetősen vissza is éltek, mert a népnek olcsóbban kellett odaadnia a maga áruját. És ha legalább ebből az a haszon háramlott volna az országra, hogy az áruk más vidék szükségben lévő népének ugyanolyan olcsó áron jutottak volna a birtokába! Ez azonban nem, történt meg, mert le kellett adni az Ébredőknek a differenciát, amivel olcsóbban vásároltak, mint a rendes kereskedő vásárolt volna.

Hiszen ezek tudott dolgok.

De ott kezdem, ami engem megdöbbsent, hogy a kormánynak tudomása van egy konkrét esetről, olyanról, amely ennek az egész országnak organizmusát érintette, egy olyan büntetendő cselekményéről Héjjas Ivánnak, amely, mondom, egyenesen

lázadás, sőt a büntetőtörvénykönyvnek a szigorú betűi szerint nem is más, mint lázadás, s amikor a Britanniára sor került, amikor e szörnyű hatalmat leszerelték, akkor első dolog volt Héjjas Ivánnal szemben elfelejteni azt, amit tett.

Méltóztassanak visszaemlékezni a Simonyi-Semadam-kormány bukásának idejére. A Simonyi-Semadam-kormány bukását megelőzőleg néhány nappal a villamosokon, az utcákon, mindenütt röpiratokat szórtak széjjel, osztogattak Héjjas Iván aláírásával, amelyben felszólítja a magyar királyi kormányt, hogy a helyét azonnal hagyja el, mert ha a helyét el nem, hagyja, akkor ő az ő háta mögött álló, a Duna-Tisza között lévő, felfegyverzett millió magyarságnak erejével fog az ő felszólításának érvényt szerezni.

T. Nemzetgyűlés! Méltóztassék megnézni a büntetőtörvénykönyv negyedik fejezetét; ez a cselekmény lázadás.

Tisztelt Nemzetgyűlés! A Simonyi-Semadam-kormány el is ment. Egyenes összefüggés volt a Héjjas Iván fellépése és a kormány bukása között.

Az a kormány, ahelyett, hogy becsületes hatalmait, az ország becsületes kezű katonáit hívta volna fel, hogy rendet csináljanak, elment, mert az akkori idők még olyanok voltak, hogy nemcsak a Nemzetgyűlés, az ország népe, de még a törvény végrehajtására hivatott kormány is teljesen terror alatt érezte magát.

T. Nemzetgyűlés! Aznap este, amikor ezek a lázadó felhívások megtörténtek az utcán, sürgősen kerestek bennünket kisgazdapárti képviselőket, – engem is – Lingauer Albin és a Magyar Távirati Iroda mai főnöke: Kozma Miklós százados és az Istenre kértek bennünket, hogy szomorú dolog, hogy a Magyar Távirati Iroda is katonai vezetés alatt van. Ez a mi sajtószabadságunk.

Akkor este Lingauer Albin és Kozma százados a vezérkartól felkerestek bennünket, a kisgazdapárti képviselők egy részét, akikről feltehető volt, hogy ezt a szörnyűséget el nem hallgatják, ha életükbe kerül is, mondom, felkerestek bennünket és arra kértek, hogy az ország érdekében álljunk el az interpellációtól, ennek a szóvá tételétől, mert nyolc szerb divízió áll a határon és azt várja, hogy bemasírozzon.

Majd gondoskodnak arról, hogy Héjjas Iván nyilatkozatát visszavonja, majd úgy fogják a közvélemény előtt feltüntetni a dolgot, hogy ez a felhívás, ez az államrend ellen elkövetett szörnyű támadás apokrif volt és becsületünk mentve van, senki sem vetheti szemünkre, hogy képviselői kötelességünket nem teljesítettük, amikor a kormány figyelmét ilyen lázadásra fel nem hívtuk.

Akkor arról volt szó, hogy most pedig Héjjas Iván leszerel, most pedig Héjjas Ivánt megrendszabályozzák, most pedig egyszer-s- mindenkorra megakadályoztatik majd Héjjas Iván abban, hogy bármikor az ország rendje ellen feltámadjon. Ezt vártuk akkor, és célszerűségből, nem azért, mert erkölcsi érzésünk nem háborodott fel, nem azért, mert helyesnek ítéltük ezt a mi passzivitásunkat, hanem tényleg

célszerűségből ezt az esetet nem tettük szóvá. De ezzel vétkeztünk a nemzet ellen, mert íme, mi lett a folytatása és a következménye? Az, hogy Héjjas Iván azóta is folytonosan követte el a legvérlázítóbb cselekményeket,

Én azt látom, az aggaszt, abban látom megint az eltussolási folyamatot, hogy a Britannia és a Britannia emberei között különböztetnek.

Nagyon jól tudjuk, – magam is megfigyeltem, de akiknek ott dolgozik volt, azok is jól tudják –, hogy az ottani társaság teljesen egységes igazgatás, parancsnokság alatt állott. Azelőtt a különítmény parancsnoka volt a parancsnoka, az utóbbi időben pedig Héjjas Iván. Oda épkezláb ember, akit nem úgy vittek be, nem tehetette be másképp a lábát, mint úgy, hogy előbb az inspekciós tisztnél jelentkezett. Tehát az egy teljesen összeforró egységes organizmus volt, együtt vacsorázó, együtt dolgozó és kalandokra induló társaság.

Mindannak, ami gonoszság ebben az országban, különösen Budapesten történt, csomópontja a Britannia volt. Oda futottak össze az Ébredő Magyarok mozgalmainak a száalai – azokat értem, akik a mozgalmakat vezették, akik visszaéltek az Ébredő Magyar cégérrel, akik nem voltak tulajdonképpen Ébredő Magyarok, akik olyanok voltak, mint, nem tudom, Herkély Tibor, akik erőszakkal akarják a kormányt megrendszabályozni.

Szóval: a tett propagandáját űző Ébredő Magyaroknak oda futottak össze a száalai. Ott képviselve volt egyik emberük, alelnökük; Hegedűs György képviselő is állandóan ott lakott. Ezek, mondom, mindig együtt éltek, együtt vacsoráztak. Olyan konvent volt ott, ahol az egyik úgyszólván, testvériséget fogadott a másiknak, vagy testvériségben élt a másikkal. Ott volt az Ehmann-telepi különítménynek is a centruma; ott volt egy másik nemzetgyűlési képviselő is, Hir György, az adonyi különítménynek, ennek a csirkefogó különítménynek parancsnoka. Ami gonosztett, ami titkos, sötét erő volt ebben az országban, ami gyilkosság volt.

Ezeknek a száalai oda futottak össze, ezeket mind a Britanniából igazgatták. Arról nem tehetek, hogy azután ezek között lehetnek jóhiszemű emberek is; arról egyáltalában nem tehetek, hogy az említett képviselő urak is ott voltak, akik más szándékból, más felfogásban lehettek ott és vehettek részt abban a koncertben. Lehettek ennek a centrumnak olyan tagjai, – nem is vonom kétségbe – akiknek a szándékuk tisztességes volt, egészen bizonyos azonban, hogy azok, akik az ő képviselőjük alatt állottak, ugyebár egyrésztől az Ébredő Magyaroknak azt a részét képezték, amely utcai propagandát folytatott, másrészt az adonyi különítmény azon részéből kerültek ki, amely szintén utcai propagandát folytatott, amely kalandokra indult ki az Ehmann-telepről, amely együtt dolgozott az úgynevezett Babarczy-különítménnyel.

Nem az én feladatam az, hogy most már megállapítsam, hogy ki és mennyiben felelős ezért. Az én feladatam: csak azt követelni a kormánytól, hogy mivel egységes organizmus, adminisztráció volt abban a Britanniában, ő éppen azok érdekében

is, akiket esetleg vád nem érhet, az összes Britanniások ellen indítsa meg az eljárást, hogy annak folyamányaképp igenis hadd kerüljenek ki onnan ártatlanul azok, akik valóban ártatlanok. Ezek között azonban – csak az a szerény megjegyzésem – Héjjas Iván nem szerepelhet, mert hiszen vele szemben bebizonyított büntetendő cselekményekért való felelősség áll fenn.

A sajtóról és ezekről a visszaélésekről lévén szó, a sajtót nemcsak a kormány ellen kell megvédelmezni azért, hogy a kormány vele szemben egy igazságosabb, a modern állam követelményeinek megfelelő szabadságot biztosítson, hanem védenünk kell a sajtót az egyéni akció, az egyéni tevékenység, az egyéni visszaélések ellen is, védenünk kell akkor is, ha éppen Héjjas Iván a sajtót akarja megrendszerbályozni.

Itt van egy másik felháborító eset. Ez az eset már a kormány előtt feküdt, ezt az esetet a kormány már ismeri, s ezzel az esettel szemben is természetesen megint csak a passzivitás álláspontjára helyezkedett.

T. Nemzetgyűlés! A mi pártunknak, a kisgazdapártnak, kecskeméti lapja, a „Homok”, ezidei 41. számában elmélkedik arról, hogy a mostani keresztény kurzust tönkreteszik azok, akik azt egyszerű cégérül, jelszóként használva, tulajdonképpen kalandokat követnek el e cégér alatt, s tulajdonképpen ezek a kalandorok azok, akik mindenkinél jobban diszkreditálják a keresztény kurzust. Ezt a cikket Rakács Lajos, az egyetemi zászlóalj egyik volt derék tagja írta, a mi pártunk által oda leküldött szerkesztő. Kétségtelenül tiszta ember, gáncs nélküli keresztény és nemzeti egyéniség. Ez írta meg ezt a cikket.

Erre, hogy ő kalandorokat emlegetett, akik a keresztény kurzust atrocitásokkal diszkreditálni akarják, őt Héjjas Iván főhadnagy – vagy nem tudom micsoda, nem tudom, hogy főhadnagy-e még vagy sem – provokáltatta. A szerkesztő azt mondta erre: Kérem, én csak általánosságban tartottam a cikket, nem Héjjas Ivánra vonatkozólag. Ezzel azonban Héjjas Iván nem elégedett meg és újabb szekundánokat küldött oda. A szerkesztő erre már azt mondta: Ha magára veszi, ha úgy szólván magára ismer, akkor nincs kifogásom, s ha így van, akkor én az elégtételt meg is adom, de csak fegyveres elégtételt vagyok hajlandó adni. Itt van Rakus Lajos levele és Rakács információja, tessék betekinteni. Erre Rakács Lajos, mint tartalékos tiszt, szintén kérte az ottani városparancsnokságot, hogy rendeljenek ki melléje megbízottakat. Ez meg is történt: kirendelték a megbízottakat. Miközben a megbízottak tárgyaltak arról, hogy milyen fegyvernem választassák, egy napon – gondolom október 16-ikán – Rakács Lajos szerkesztőnek szerkesztőségi helyiségében megjelenik egy magát Héjjas Ivánnak nevező égyén és egészen gorombán rárivall a szerkesztőre, aki természetesen önérzetesen visszautasítja az ő fellépését, mondván: „Nekem Héjjas főhadnagy úrhoz semmi közöm; mi rábíztuk a dolgot segédekre, megbízottakra, és nem találkozhatunk másutt, mint a vívótéren, vagy azon

a platzon, ahol majd ügyünket elintézzük. Semmi beszélni valóm Héjjas Iván úrral nincsen”. Ez azonban természetesen nem volt elég. Héjjas Iván revolvert szegzett Rakács homlokának ... E szóváltás következményeképpen Héjjas Iván revolverével úgy fejbe verte ezt a szerencsétlen embert, hogy bizony vérbeborult az arca.

Ezután az attentatum után Rakács feje tele volt vérrrel, seb tátongott a fején, az arca össze volt verve, úgy hogy teljesen kékeszöldes és fekete volt. Ezt én magam is láttam és az orvosi látélet is tanúskodik róla. Ezzel szemben Héjjas Iván egyik nyilatkozatában, amely a Magyar Hírlap-ban is megjelent, azt mondja, hogy nem igaz, mintha ő revolverrel verte volna fejbe Rakácsot, ő csak az öklével verte fejbe és csak az ő öklének válik dicsőségére, ha az olyan kemény volt, mint egy revolveraggy. Rakács Lajos fej sebére vonatkozólag pedig azt mondja, hogy az onnan származik, hogy Rakács a helyiségben lévő szekrénynek esett. Ezzel szemben Rakács egyszerűen konstatálja, hogy az ő szobájában nincs is szekrény.

T. Nemzetgyűlés ! Nekem ahhoz semmi közöm nincs, hogy két, párviadals tárgyalások között álló fél mit csinál egymással. Nekem nem morálom az, hogy az emberek ügyeiket párbajjal intézzék el. Ma annyi tere van annak, hogy valaki bátorságát megmutassa, hogy nem szükséges az ilyen nevetséges duellumokat, az ilyen gyerekes viselkedést meghonosítani, rendszeresíteni. Akiknek megvan a bátorságuk és azt fitogtatni akarják, azok ebben az országban, mely annyi ellenségtől van körülvéve, megmutathatják bátorságukat. Alkalom nyílik arra is, hogy valaki a közpálya terén legyen bátor, de én ezeket a párbaj történeteket, mint nevetséges, elavult és a mai időkhöz abszolúte nem illő dolgokat, elítélem. Ha azonban valakinek más a morálja, – mint ahogy Héjjas főhadnagy morálja más – akkor azoknak ítéletére bízom, akiknek ilyen a moráljuk, akik a párbaj hívei, döntsék el, vajon miről van itt szó, vajon az a cselekmény, amit Héjjas Iván megint elkövetett, milyen természetű?

T. Nemzetgyűlés! Ha egy ember ilyen súlyos támadásokat követ el a rend ellen – még ha mondjuk az öklével ütötte is fejbe Rakácsot, amikor egy felfegyverzett katonával együtt jelent ott meg...

T. Nemzetgyűlés! Nagyon sajnálom, hogy másoknak felfogása más, de majd a későbbi kor és az ország mai nyugodt közvéleménye, amely úgy ítéli meg a dolgot, hogy egy országban senki ellen semminő címen személyes támadást intézni nem lehet, nekem fog igazat adni. Igazat fog adni nekem mindenki, aki úgy ítéli meg a dolgot, hogy ez a fejséb és a Rakács arcán meglátszó ökölcspap nyomai törvénytelenek és senkinek sincs joga ilyesmit elkövetni, a törvénnyel senki sem helyezkedhetik ellentétbe, azt minden eszközzel és mindenkivel szemben meg kell védelmezni.

Én tehát, azokhoz szólok, akik másképpen látják a dolgot, mert hiszen itt nem az a lényeges, hogy revolveraggal, vagy ökölrel okoztatott-e ez a fej seb, hanem, hogy ennek az esetnek következményeként itt van egy bevett fejű ember. A helyzet az, hogy ilyen dolgokat nemcsak elkövetni lehet, de a sajtóban nyíltan is dicseked-

hetik az illető velem, működésben tartván továbbra is azt a terrort, hogy ha íme, ezzel az emberrel elbánt, más ember is féljen tőle, hogy majd ővelem is hasonlóképpen fog elbánni.

Én mindenkinek ízlésére, lelkének berendezésére és bizonyos kapcsolataira bízom azt, hogy kinek tetszik ez, kinek nem, de nekem, aki a törvény feltétlen uralmát követelem és aki nem ismerek el ebben az országban más erőt, – ha karhatalomról van szó – mint az államrendőrséget és azt a katonaságot, amelynek szuronyai hegyéről a törvény fenyegetése fénylik.

Nekem ez nem tetszik és engem nem térít el senki attól, hogy kötelességemet teljesítem és idehozzam az ország egyik veszedelmes kérdését még akkor is, ha Héjjas Ivánról van szó, akinek neve ennek az országnak közvéleményében, közhangulatában egészen másképpen áll, mint azok előtt, akik őt piederasztálra akarják állítani és azt mondják, hogy másként kell az eseteket megítélni, ha ő követ el valamit.

Igen. Ezeket a tényeket konstatálni kell. Én majd a kormány rendelkezésére bocsátom adataimat, amelyek több, azt hiszem, még nem ismert esetre vonatkoznak, így arra a bizonyos autó-ügyre, amikor az autót egy zászlóalj tulajdonának mondták, később azonban kiderült, hogy az autó egy likörgyáros tulajdona volt, és a többi esetekre vonatkozó adatokat is egy dossier-ban mind átadom a t. kormánynak.

T. Nemzetgyűlés! Interpellációm célja az is, hogy az igazságszolgáltatás zavartalanságát biztosítsam, tehát mindaz, amit elmondtam, témám körébe vág, mert az igazságszolgáltatás zavartalanságát csak akkor látom fennforgónak, ha az igazságszolgáltatás terén ember és ember között különbség nincsen, ha az igazságszolgáltatás mindenkivel szemben, aki törvénybe ütköző cselekményt követ el, megteszi a maga kötelességét, legyen az illető kicsiny, vagy legyen akármilyen nagy. Mert amely pillanatban a törvény nem érvényesül mindenkivel szemben, abban a pillanatban már el is vezett az ország.

T, Nemzetgyűlés! Ezek a titkos erők az igazságszolgáltatás zavartalanságát folyton veszélyeztetik, lehetlenné teszik. A Britanniában történt, – és itt hivatkozhatom a budapesti kir. törvényszéknél 106.675. F. K. VI.-1920. szám alatt elfekvő bűnügyi iratra – hogy mikor egy emberért, aki a Britanniában lakott, az államrendőrség detektívjei ott megjelentek és le akarták tartóztatni, akkor egy Takács vagy Takács nevű százados, aki szintén igazoltatott, kihajtotta az államrendőrség embereit, alarmba szólította a Britannia-szállóban megjelent tisztet, 120 tisztet, és ők azután kézigránatokkal és más hasonló erőszakos fellépéssel a detektíveket menekülésre kényszerítették. Először akkor lehetett hozzáférni ehhez a Britanniához, amikor Sréter honvédelmi miniszter úr éppen az általam szóvá tett Landau-esetből kifolyólag kiemeltetett onnan szintén egy gonosztevőt, Becker István detektívet, aki szintén részese a Landau ellen elkövetett gonosztetteknek.

Én Sréter honvédelmi miniszter személyéhez fűzöm azt, hogy a rend egyáltalában kezd most helyreállni, mert azt látom, hogy ő ehhez igen komolyan fogott hozzá. És ha én most itt felszólalok, éppen a honvédelmi miniszter úr hadseregét, s a mögötte álló közvéleményt akarom bátrabbá tenni, hogy ő a rendcsinálásban még tovább mehessen. Semmi más szándékom nincs azzal, hogy én ezeket mind szóvá teszem, s ezt csak azért teszem, hogy neki annál könnyebb legyen a helyzete.

De egyébként is, a közbiztonság és az igazságszolgáltatás zavartalansága iránt interpellálván, még egy esetet kell szóvá tennem a helyzet illusztrálására, amely a napokban történt meg Vácott. Vácott egy társaság, amelynek tagja volt Szappanos József is, az adonyi különítménynek zsoldfizetési könyvecskével ellátott tagja, ott mulatott, pezsgőzött a kocsmában. A pezsgő árával természetesen, a váci rendőrségtől nyert információim szerint, 2-3 ezer koronával adós maradt.

Azt én nem tudom, állítólag alhadnagy. Mikor a rendőr felszólította, hogy záróra van, tessék távozni, ez az ember egyszerűen nem fogadott szót, hanem kilökte a rendőrt, kicsavarta a rendőr kezéből a fegyvert s a rendőrt össze-vissza verte, úgy hogy az az ember ma is ágyban fekvő beteg.

Azután az egyik különítményből egy őrjáratot hozott és azt odaállította az ajtó elé azzal az utasítással, hogy ide pedig semmiféle piszkos rendőrt be ne eresszen, végül pedig letartóztatta a kocsmáros és a kocsmáros feleségét.

Ez mind lehetséges, ez mind tény, ez mind való, ezek mind megtörténtek. Ez az ember kezdettől fogva szabadon jár, holott a honvédelmi minisztériumban az ő nyilvántartási lapjára be van jegyezve, hogy nyilvános erőszakoskodás miatt bűnvádi eljárás folyik ellene; be van jegyezve az, hogy a debreceni körletparancsnokság botrányos magaviselete miatt leszerelte; be vannak ott jegyezve régi viselt dolgai és nyilván van tartva ott egy bűnügye is. És ehhez az emberhez nem lehetett hozzáférni és nem volt a kormánynak hatalma ahhoz, hogy letartóztathassa, mert mikor a rendőrség le akarta tartóztatni, megjelentek mellette bizonyos segélyhadak azzal, hogyha pedig le merik tartóztatni, akkor baj lesz. De mindettől is függetlenül, ez az ember a bűncselekmények egész sorozatát követte el és a végén is, ahelyett, hogy a börtönbe került volna, oda került az adonyi különítménybe és az adonyi különítmény cégére alatt, a váci különítmény segítségével, tovább is izágáskodik. Ez is egyike azoknak az alakoknak, akikkel szemben az ország jogrendjének megvédésére szükség van.

De vannak más szörnyű, szomorú esetek is, amelyek az igazságszolgáltatás nyugodt menetét zavarják. Méltóztassék csak visszaemlékezni a Club-kávéházi esetekre. A Club-kávéházi esetekben a bíróságnak és az ügyészségnek minden becsületes törekvése ellenére is, az elkövetett büntetendő cselekményt, különösen ami a felbujtást illeti, nem lehetett az illetőkre rábizonyítani. Annak a törvényszéknek egyik kiváló tagja mondotta el nekem észleleteit, hogy mikor a tárgyalás

megkezdődött, de még mielőtt a tárgyalás megkezdődött volna is, már bizonyos csoportok terrorizálták a tanukat, azután megközelítették közvetlenül a tárgyalás előtt is fenyegető üzeneteket hozó egyének a tanukat, hogy be ne merjenek vallani semmit, mert az életük forog kockán, életüktől fosztják meg őket, agyonütik őket, ha másként tesznek.

Természetesen a perrendszerű bizonyítékok alapján ítélő bíróság nem volt abban a helyzetben, hogy azt, aki tényleg felbujtó volt, akiről tudták, hogy a felbujtó, felelősségre vonhassa. Azután megindult a komédia. A bíróságnak mégis sikerült elítélnie az Illy nevű volt vörösört. Ekkor azonban megindult egy mentési akció. Jelentkeztek tanuk arra vonatkozólag, – mert hiszen tanuk abban a csoportban mindig akadnak és mindent hajlandók bizonyítani –, hogy nem Illy követte el a cselekményt, hanem valami Illek nevű ember. Persze ez arra lett volna jó, ha a bíróság felülne az ilyesminek, hogy senkit se lehessen elítélni, mert ez az Illek nevű ember örült, elmeogyintézetben van, tehát ezt felelősségre vonni nem lehet. A Club-kávéházi eset tárgyalása tehát kell hogy a kormány figyelmét annak a szükségére irányítsa, hogy mielőtt egy ügy a bíróság elé kerül és megérik, senkinek se legyen módjában bizonyos terrorisztikus fellépéssel a tanukat preparálni.

De ott van a másik eset is, amelynek alkalmából az igazságszolgáltatás zavaratlanságáért küzdök e pillanatban: ott van Ruzics ügyvéd letartóztatása. Akkor is deputációk, és pedig az Ébredő Magyaroknak terrorisztikusan fellépő deputációi jelentek meg a királyi ügyészségen, a vizsgálóbírónál és a táblánál is, és követelték Ruzics szabadon bocsátását. Mint tudjuk, szabadon is bocsátották, bár nem ezért, hanem azért, mert a bíróságnak egyszerűen az volt a meggyőződése, ami volt; a vége a dolognak azonban az, hogy megszökött.

Az Új Nemzedék tegnapi vagy tegnapelőtti számában olvasom, hogy az Ébredő Magyarok közül letartóztatottak érdekében is megint ilyen deputációk járták végig az ügyészséget és a bíróságot is, követelvén ezek szabadlábba helyezését. Ez teljes lehetetlenség, ilyenképpen teljes problémává válik a bírói függetlenség, a bírói szabadság, az ítélkezés szabadsága, ami megint csak ezt az országot döntheti romba. A kormánynak tehát igenis kötelessége, hogy e tekintetben a bíróságok segítségére siessen és megakadályozza azt, hogy a bírói függetlenséget, az ítélkezés szabadságát bárki is érinthesse.

A közbiztonsági állapotokról is lévén szó interpellációmban, végre a kormánynak arra is kellene gondolnia, hogy ne csak a sajtót állítsa maga mellé, hanem a különítményeket végre egyszer és mindenkorra szüntesse meg s a becsületes katonaságot engedje az állam védelmezőjévé válni, azt a katonaságot, amelynek a keze tiszta, amelynek hagyományai a régié, amely teljes hittel, lélekkel, áldozatkészséggel is kész a törvények oltalmára és be nem avatkozik a csendőrség és az államrendőrség jogkörébe. Amikor arra van szükség, hogy igenis legyen végre ennek az országnak

katonasága, amely a nemzet katonasága, a nemzet hadserege legyen: akkor annak is szóba kell jönnie, hogy végre ez a különítményrendszer egyszer és mindenkorra megszűnjék. Végének kell lennie annak egyszer és mindenkorra, – amint itt Soós tábornok annak idején beígérte – hogy bárki is jogosulatlanul tisztí egyenruhát, de egyáltalán katonai ruhát viselhessen, mert hiszen ma mindig azt a komédiát látjuk, hogyha valakiről szó van, azt mondják: hja, az katonai ruhába bújt polgári egyén. De annak a polgári egyénnek a tisztiszolgáját ott tanúképpen hallgatják ki. Hát én nem tudom megérteni, hogy lehessen ilyen ember polgári egyén.

Mindez is indokolja annak szükségét, hogy a kormány itt végre rendet tudjon teremteni, hogy megtisztítsa az államéletnek azt a területét, amelyen a törvényt oltalmazó fegyverek vannak, az olyanoktól, akik a katonai ruhával csak visszaélnek.

De más szempontból is ez a követelésem, mert éppen a hadsereg érdekében az a helyes, hogy adják vissza már egyszer a hadsereget, a katonaságot a maga hivatásának; hogy ne végeztesse vele olyan munkát, amely nem az ő dolga.

Egy szomorú esetet kell elmondanom. Az egyes katonai parancsnokságok arra is felhasználják a katonaságot, hogy előfogatokat vegyenek igénybe és bizonyos cégek vagy alakulatok számára fát fuvaroztassanak. Az én megyémnek egyik községében, Tósok-Beréndben történt meg, hogy oda is kiszálltak a győri körletparancsnokságnak küldöttjei, katonatisztek és legénység s a község lakosságát arra kötelezték, illetve arra akarták kötelezni, hogy ökrös szekerekkel Zala megyébe, a Kap-hegyre menjenek el fát hozni, körülbelül 20 km-re. Nem ők a hibásak, hogy abban a községben megjelentek, mert nem lévén otthon a főszolgabíró és a szolgabíró, egy szolgabírósi hivatalnok kiállította részükre az engedélyt, hogy ezt megtehessek, de mégis a saját szemükkel is kellett volna látniuk, hogy lehetetlenség az, hogy 20 km-re ökrösszekeret vegyenek igénybe előfogatként olyan községben, ahol éppen akkor szűnt meg a száj- és körömfájás, ahol tehát el voltak maradva a gazdasági munkálatokkal, amit ezek meg is mondtak az illető katona uraknak. Meg akarták győzni őket, de hiába. Méltóztatnak látni, hogy ha katonaságot vonnak bele az ilyen dologba és az a tiszt, az a parancsnok, akivel megjelennek, nincs a hivatása magaslátán, akkor mi történik?

Az, hogy a községnek egyik érdemes polgára, elöljárója, Sereg Károly, aki hivatkozott arra, hogy nem bírják a dolgot az ökrei és ő is el van maradva, azt kapta válaszul, hogy a győri parancsnokságtól kiküldött Kemény nevű főhadnagy a községnek ezt az érdemes polgárát, a községi elöljárót, felpofozta.

T. Nemzetgyűlés! Nehogy azt a hadsereget ezentúl akármiféleképpen is bizonyos kellemetlenségek érjék, legtanácsosabb az, hogy a hadsereget adják vissza a maga hivatásának. Viszont pedig, ha ezt a hadsereget a maga hivatásának visszaadták, ha ennek a hadseregnek fegyverét, hatalmát azután a kormány felhívja, maga mellett,

hogyan tegyen rendet, akkor nem szabad eltérni, hogy az a katonaság a rendteremtő munkájában utólagos vádaknak legyen kitéve.

Mert ha a katonaság kénytelen fellépni, és pedig egy vele szemben álló tömeggel, s ha lövések esnek rá, bármily sajnálatos is – és az én szívemnek is sajnálatos –, hogy ártatlan áldozatok is vannak, annak a katonaságnak fegyveréből az igazság ereje dördült el, és ha véletlenül ártatlan áldozatokat is szedett, ez egészen más megítélés alá esik, mintha bármely más egyén használ fegyvert. Annak a katonaságnak tehát, amelyet hivatásának visszaadtunk, biztosítani kell a megtámadhatatlanságot, biztosítani kell azt, hogyha a kormány akaratának végrehajtásában katonásan fellép, utólagos vádaskodások semmi körülmények között ne érhessek.

T. Nemzetgyűlés! Ha így lesz, akkor számíthatunk arra, hogy itt jogrend lesz. Ha úgy lesz, hogy az igazságszolgáltatás zavartalanságát biztosíthatjuk, ha a sajtószabadságot olyképpen szabályozzuk, hogy minden igazat megírhatson és csak az államtitkoknak feltárásától legyen elzárva, ha visszaadjuk a katonaságot a maga hivatásának, akkor az a meggyőződés, hogy többé efféle interpellációkkal, efféle kényelmetlen és kellemetlen dolgokkal nem kell előjönni. Én a kormányt a saját érdekében kérem erre, mert azért, hogy szabadságokat ok nélkül korlátoz, mint amilyen az egyesülési jognak szabadsága is, s hogy a budapesti csöcselék miatt most már a vidéknek józan, becsületes polgársága is el van ütve attól, hogy a gyülekezési jogot gyakorolja, a kormányt a történelem mint végzetesen gyenge kormányt fogja megítélni.

Méltóztatik mosolyogni ezen. Nagyon komoly dolgokat mondtam és igen kérem a miniszterelnök urat, hogy méltóztassék olyan tragikusan felfogni a helyzetet, amilyen tragikus tényleg, és méltóztassék végre itt az igazi rendet is helyreállítani, nem pedig csak azt a rendet, amelyről a banketteken szokott szó lenni.

A következő interpellációt intézem a:

1. Hajlandó-e a kir. kormány a sajtószabadság korlátozását oly értelemben végleg megszüntetni, hogy ami igaz, azt a sajtó feltétlenül megírhasssa, ide értve különösen a kormánynyilatkozatokat, a nemzetgyűlési tudósítások közlését, s a hatóságok előtt folyó tárgyalások közlését, amennyiben a közlést fennálló törvények nem tiltják? Mert hiszen vannak ilyen régi törvények is. 2. Hajlandó-e a kir. kormány a sajtó előzetes ellenőrzését csupán az államtitkokra korlátozni? 3. Hajlandó-e a kir. kormány a sajtóban elkövetett büntetendő cselekmények sürgős és eredményes megtorlását lehetővé tevő oly eljárást életbe léptetni, hogy minden ily cselekményt a bíróság a nyomtatvány megjelenésétől, illetve a feljelentéstől számítva legkésőbb egy hónapon belül letárgyalhasson?

T. Nemzetgyűlés! Méltóztassék megengedni, hogy ehhez egy reflexiót fűzzek. En szabaddá akarom tenni a sajtót, de egyúttal gondoskodni kívánok arról is, hogy az a sajtó büntetendő cselekményeket ne követhessen el, ha pedig elkövetett ilyes-

mit, akkor megtorlás érje igen rövid időn belül. Ez majd áldásosan fog visszahatni a tekintetben, hogy a sajtó vigyáz arra, hogy ne közöljön olyanokat, amikért bűnvádi felelősségre vonható.

1. Hajlandó-e a kir. kormány gondoskodni arról, hogy a bíróságok és ügyészségek egyszer s mindenkorra megóvassanak attól, hogy előttük bárki, akit törvény nem jogosít, bárki érdekében felléphessen, illetve közbenjárjon? 2. Hajlandó-e a kir. kormány Héjjas Iván főhadnagyot, esetleg volt főhadnagyot, valamint Szappanos József állítólagos alhadnagyot s a Britannia-szálló többi felelős, illetve bűncselekményeket elkövető, vagy azokban részes tagját az igazságszolgáltatás komolyságának s a jogbizonytalanság megszüntetésének érdekében köztudomásúlag elkövetett súlyos büntetendő cselekményeik miatt elfogatni, illetve elfogatásukat minden eszközzel lehetővé tenni és ügyeik letárgyalását illetőleg mindent elkövetni, hogy velük szemben a törvény szigora teljes egészében érvényesüljön? 3. Hajlandó-e a kormány most már feloszlítani minden különítményt és többé a katonaság körében reguláris csapatszervezeteken kívül semmiféle más fegyveres hatalmat meg nem tűrni? 4. Hajlandó-e gondoskodni arról, hogy az államrendőrség és csendőrség a törvényes működése körében többé semmiféle hatalom által korlátozva ne legyen. 5. Hajlandó-e gondoskodni arról, hogy a katonaság minden tekintetben visszaadassék saját hivatásának és egyszer és mindenkorra lehetetlenné tétessék, hogy bárki is jogtalanul katonai egyenruhát viseljen.

A Nemzetgyűlés 1921. április 27-i ülése

Interpelláció a veszprémi és székesfehérvári színtársulatok ügyében

T. Nemzetgyűlés! Egy darab kis kultúráról és néhány darab kenyérről akarok szót ejteni. Veszprém városában és Székesfehérvárott évek óta egy derék színtársulat működik, egy derék, 90 tagból álló színtársulat, amely e két város kultúrájában meglehetősen jelentékeny tényező. Ez a színtársulat becsülettel végezte misszióját mindazóta, hogy fennáll. A színtársulat és annak egyes tagjai tisztességesen, derekas módon, ahogyan ideális lelkű emberekhez, akik csak a festett világban élhetnek, illik, megmaradt azoknak az eszméknek levegőjében, amely eszmék levegőjében a magyar színész csak élhet: a hazafiság és a becsület levegőjében.

Ezek a színészek az idén is eljöttek Veszprémbe betölteni az ő missziójukat és ott derekasan dolgoztak. Igen gyakran adtak elő klasszikus darabokat, tartottak délutáni előadásokat, ifjúság számára is – mindmegannyi klasszikus darabbal – és nem emelkedhetett ellenük semmi kifogás. Kedvesen, szeretettel fogadta őket Veszprém

város polgársága és látogatták is az előadásokat. Néhány nappal ezelőtt – lehet már körülbelül két hete – egyszerre csak egy bojkott-mozgalom indult meg a társulat ellen.

Amint mondták, felsőbb helyről, de ma már tisztán áll, hogy a veszprémi helyőrség tisztigyűléséről felszólítások mentek a különféle testületekhez, a törvényszékhez, a vármegyéhez, a pénzügyigazgatósághoz, a postához, a vasúthoz és az iskolákhoz, amelyekben felhívták ezen testületeket, hogy ennek a szintársulatnak előadásaira többé ne járjanak, ettől az ifjúságot is tiltsák el, és megtörtént a legutóbbi pénteken az is, hogy amikor éppen a kultuszállamtitkár intenciójához képest a legénység számára egy hazafias előadást rendezett a társulat és elő akarta adni Bánk bánt, nem lehetett az előadást megtartani, mert a legénységet eltiltották a megjelenéstől.

Ennek a mozgalomnak az oka az, hogy ebben a társulatban, amely 90 tagból áll, csak 81 a keresztény, ellenben van benne kilenc zsidó is. Ezt a 90 tagú társulatot tehát megtette ez a t. szűkebb körű kis népgyűlés zsidó társaságnak és bár Veszprémben, mondhatom, semmiféle talaj nincs arra, hogy felekezeti szempontból ily embertelen mozgalmat ott fenntartani lehessen, ez mégis megtörtént. Hiszen ma még tudjuk, hogy az emberek igen kevés kivétellel kollektív emberek, és ha nem tetszik is nekik valami, azért a nagy áramlattal mennek és úsznak. Maga a veszprémi társadalom is így van vele, az egyénei kollektív egyének, természetesen ennek ellene nem szegülhettek, legalább nyíltan nem, de az egész város a legnagyobb megrökönyödéssel és elítélően fogadta ezt a mozgalmat.

Hogy félre ne értessem, itt mindjárt beszédem elején kiemelem azt, hogy maga a tisztikar is, amelyet összegyűjtöttek, hogy ezt a bojkott mozgalmat megindítsa, egyénenként mind elítéli az egész dolgot, a tiszték valamennyien megbotránkoznak azon, úgy látszik azonban – hiszen ma még mindig olyan általános a terror és olyan természetű is – nem érzik elég bátornak magukat arra, hogy megnyilatkozhassanak, s azon a tisztgyűlésen kénytelenek voltak úgy szavazni, hogy ezt a bojkottot csakugyan meg kell indítani

Most a helyzet az, hogy a királyi törvényszéket kivéve, a többi testület behódolt. A királyi törvényszék természetesen, ahogyan illik is egy ilyen magas klasszisú testülethez, egyszerűen visszautasította ezt a gyerekes csínytet és egyáltalán nem volt hajlandó ebben a gyerekes csínytevésben részt venni.

A magam részéről is gyerekes csínytevésnek tekintem ezt és habár 81 embernek, 81 keresztény magyar embernek, összesen pedig 90 magyar embernek existenciájáról, mindennapi kenyeréről van szó, akik rongyos színészek, szegények, akik máról holnapra élnek, s bár nemcsak ezekről, hanem anyákról, hitvesekről, kis magyar gyermekekről is van szó, s habár így elég nagyjelentőségű ez az ügy, a mi igen nagy bajaink közepette, mégis azt gondolom, hogy nem éppen okvetlenül kellett volna

ezt a dolgot idehozni, annál is inkább, mert akikhez interpellációmint intézem, úgy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, mint a honvédelmi miniszter úr, az ő egyéniségük, gentleman voltak úgyis teljes garanciát nyújtott nekem arra, hogy hozzájuk menvén ezzel a panasszal, nagyon természetesen igen röviden, igen korrektül, igen nagy jóakarattal ezt elintézték volna.

Nem is azért jöttem ide, mintha ebben nem hittem volna – az én bizalmam, az én hitem teljesen megvolt – hanem mert ezt a mozgalmat epidémia – jellegűnek tekintem. Megindul az egyik városban, kezdeményezi egyik ilyen testület, meghallják a szomszéd városban, a harmadikban, negyedikben, tizedikben, huszadikban, mindenütt megkezdik a mozgalmat és ha nem is sikerül az életet többre megállítani, mégis mindenütt, minden városban megállítják öt-hat napra az életet, mindenütt újra és újra kell a kormánynak, a miniszter uraknak intézkedniük, ami időt jelent. Éppen azért, hogy itt a magyar nemzet közvéleménye előtt az ország centrumában ezt a kulturkérdést, ezt a botrányt itt szóvá tevén, a magyar közvéleménynek is biztatást adjunk arra, hogy nekik nem muszáj mindenféle kollektív áramlatba belemenniük, hogy a közvélemény, a városok, a polgárok mindenütt hallván ezt ilyen illetékes ajkokról, a kormány részéről is hallván a helyes, korrekt felfogást, hogy megállítsuk ezt az epidémiát, hogy az ne terjedjen tovább, hogy sok embert a szenvedéstől, nélkülözéstől megmentsek, ezért szólalok fel. Mert ma úgy áll a helyzet annál a kis veszprémi becsületes és tisztességes társulatnál, hogy ott 81 keresztény ember is válságba került és arról van szó, az igazgató éppen azt írja, hogy az egész társulatot kénytelen szélnek eresztetni.

Azt én nem tudom, hogy túlzás van-e ebben, de az egészen bizonyos, hogy én a magam részéről nem túlozok. Annak az egész társulatnak minden nap kilencezer korona kiadása van és ha ma meghirdetnek egy előadást, mint pl. most a Bánk bánt, mint mondtam, ez 9000 korona veszteség. Azonkívül miből fizetik a tagokat? Hiszen 90 tag ellátása naponta igen jelentékeny összeget vesz igénybe és nagyon jól tudjuk, hogy a színészek szegény emberek, nem rendelkeznek vagyonnal, tartalékokkal, másból nem élhetnek.

Ezeknek máról holnapra kell élniök és meg kell kapniök a kenyérüket. Az igen t. közoktatásügyi államtitkár úr részéről is elvártuk volna a felszisszenést a kultúraellenes merénylet, a gonosz, ostoba támadás miatt, amely odalent Veszprémben történik az egész polgárság közvéleménye és vétője ellenére. És ha csak a 81 kis darab kenyérről is van naponta szó, mondom, én a magam részéről nem értem, hogy az államtitkár úr könnyedén azt mondja, hogy ez nem olyan súlyos, nem olyan veszedelmes dolog.

Nekünk, akik az eszményeknek szolgálunk, akik az eszményeket akarjuk ebben az országban diadalra juttatni, ezen a kis kulturterületen is, amelyet a magyar színészet jelent, szeretettel kell a magunk munkáját végezni s szeretettel kell

az ő segítségükre sietnünk. Én nem is vonom kétségbe és nem gondoltam egy pillanattal sem arra, hogy e tekintetben a kultuszminisztérium s a honvédelmi minisztérium részéről is a támogatást meg nem kapnám. Itt van a destrukció, amint méltóztatik látni – hiszen a mi társadalmunkban ez mindennapi eset – ez az a destrukció, amely gátolja az életet, amely az emberek kenyere ellen tör. Mert kivenni valakinek a szájából a falatot, a kenyeret, keresetétől elűtni, ez az igazi destrukció. Ez destruálja az államot; pedig mindnyájunknak arról kell gondoskodnunk, hogy mindenkinek mindennap meglegyen a betevő falatja. De tisztán fiskalitási szempontból is, tisztán az adóalanyok szempontjából is mégis csak fontos, hogy az a vállalat, amely ott évek óta fennáll és becsületes, mondhatom nagyon magas színvonalon álló társulat és ismétlem, 81 keresztény magyar embernek ad kilenc zsidó mellett kenyeret, fontos, hogy egy ilyen jó adófizető társulat ott fennmaradjon. Ez nem lehet ok arra, hogy tőrjünk ezt a demagógiát, amely ma a társadalomban ilyen divattá lett, hogy ott minden kis ember csak azért, hogy feltűnjön, hogy valami nagy ligának, nagy országos egyesülésnek keretében bizonyos érdemeket szerezzen, ilyen akciókat kezdeményez.

Ez felfelé is nagyon elhibázott, mert hiszen azok a kis rövidlátó vidéki alakok nem tudják azt, hogy a kormány nagy szempontok szerint nézi és kezeli ezeket a dolgokat és nem enged meg ilyen apró csínytevéseket, s azokat érdemnek egyáltalán nem veszi. Mondom, ezért tettem csak szóvá ezt, hogy ez a társadalom – mert hiszen ma már városról városra újból és újból megismétlődik ez – ilyen illetékes ajkáról hallván a védőszavakat és egyúttal a megnyugtatót is, megálljon a lábán. Az a szerencsétlen kis társulat pedig, amely nem szolgált rá arra, hogy becsületesen dolgozván a magyar kultúra érdekében, ilyen elbánásban részesüljön, az is tovább folytathassa évek óta ott végzett áldásos munkáját. Kérem az igen t. miniszter uraknak ezt a védelmét.

Legyen nyugodt, hogy Veszprém hangulatáról sokkal hivatottabbnak érzem magamat beszámolni, mint azok, akik a bojkottot csinálják. Még csak arra az egyre kívánok rámutatni, éppen azért, mert katonai mozgalomról is van szó, hogy ismétlem, maga az a tisztikar, amely kénytelen volt bizonyos körülmények közé juttatva úszni ezzel az árral és hozzájárulni a maga vétumával, hogy ez a megkeresés a közttestületekhez elmenjen, az is egyéneként a legnagyobb sajnálattal és visszataszítással vette ezt a mozgalmat és nekik sem volna semmi kedvesebb, mint az, hogy a társulat megint a maga jogaiba visszahelyeztessék és megóvassék az ő szempontjukból is az a jogrend, amely minden polgárt ebben a hazában megillet.

Ezek után a következő interpellációt intézem a vallás- és közoktatásügyi és a honvédelmi miniszter úrhoz:

1. Tudja-e a vallás- és közoktatásügyi s a honvédelmi miniszter úr, hogy a veszprémi színtársulat katonai és iskolai részről bojkott alá helyeztetett?

2. Hajlandó-e a vallás- és közoktatásügyi és honvédelmi miniszter úr a vizsgálatot megindítani s a felelős egyéneket felelősségre vonni?

3. Hajlandók-e nevezett miniszter urak azonnal intézkedni, hogy a veszprémi színtársulat az embertelen bojkott alól felszabaduljon?

Elnök: Az interpelláció kiadatik a vallás- és közoktatásügyi s a honvédelmi miniszter uraknak.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kíván szólni.

Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter:

T. Nemzetgyűlés! Az elhangzott interpelláció első kérdésére azt kell mondanom, hogy: nem tudok róla. Itt az interpelláló képviselő úr előadásából hallottam először, hogy Veszprémben a színtársulat ellen ilyenmű és ilyen terjedelmű bojkott folyik. A második kérdés az, hogy vajon hajlandók vagyunk-e a honvédelmi miniszter úrral egyetemben vizsgálatot indítani és a felelős egyéneket felelősségre vonni? Erre vonatkozólag legyen szabad megjegyeznem, hogy amennyiben tisztán és kizárólag társadalmi jellegű mozgalomról van szó, a társadalmi jellegű mozgalom vezetőit, megindítóit hivatalos mivoltomban felelősségre vonni nincs semmiféle hatásköröm. Ebből a szempontból tehát nem tudnám megnyugtatni az igen tisztelt interpelláló képviselő urat, nem lévén a megfelelő joghatály a kezemben. Azt, azonban mindenesetre megígérem, hogy a kérdés iránt azonnal érdeklődni fogok és amennyiben esetleg kiderülne, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium részéről akár negatív, mulasztás formájában a hivatalos hatáskört illetőleg, akár pozitív, a hivatalos hatáskörből kifolyólag bárminő szerv részéről valami elítélendő lépés történt volna, az illető ellen a vizsgálatot fegyelmi formájában azonnal meg fogom indítani.

Én azonban úgy vettem észre, hogy az igen t. interpelláló képviselő úr inkább néhány megnyugtató mondatot, néhány megnyugtató kijelentést óhajtott volna hallani, mert hiszen – ha jól értettem – az ő interpellációja folyamán is kicsendült az a meggyőződés, hogy társadalmi mozgalomról lévén szó, nekünk minisztereknek itt igen kevés illetékességi körünk van.

Nagyon természetes az, hogy mi igen nagy és szent kincsünknek tartjuk a magyar színművészetet. Ez az a gárda, amely a régi nevére valóban érdemessé teszi magát, hogy ti. Tháliának papjai. Papok, amennyiben azokban a templomokban, amelyek a magyar nyelvnek és magyar léleknek felszentelt templomai, végzik rendkívül nehéz és igazán dicsőséges munkájukat. Nekem, mint a közoktatásügyi minisztérium ezidőszerű vezetőjének, nem lehet más célom ebben az irányban, mint az, hogy a magyar színművészetből kettőt követeljek és ennek fejében a magam részéről minden támogatást megadjak. Követelem tőle azt, hogy magyar legyen a szónak teljes és a magyarság minden vonatkozását felölelő értelmében.

A második pedig az, hogy művészet legyen, a művészetnek szintén az egész tartalmát kimerítő mértékben. Ezt a magyar színművészetet a kultuskormány a maga

részéről minden támogatásban hajlandó részesíteni s hajlandó védelemben részesíteni még olyan tereken is, ahol esetleg nem az illetékesség jogán tud eljárni, hanem talán a tekintélyével vagy befolyásával tud egyet mást segíteni. Amikor tehát bátor vagyok ismételni, hogy ebben a konkrét kérdésben meg fogom indítani a vizsgálatot abban az irányban, hogy vajon illetékes tényezők túllépték-e a hatáskörüket, vagy pedig visszaéltek a hatalmukkal, kérem az igen t. képviselő urat s a t. Nemzetgyűlést, hogy ezt a választ tudomásul venni méltóztassék.

Elnök: A honvédelmi miniszter úr kíván szólni.

Belitska Sándor honvédelmi miniszter: Igen t. Nemzetgyűlés! Az igen t. kultuszminiszter úr felszólalása után kevés szavam van, annál is inkább, mert hiszen az igen t. képviselő úr inkább olyan vonatkozásban beállítva adta elő a tisztikar részvételét ebben az akcióban, hogy ez társadalmi alapon történt, úgyhogy tulajdonképpen nem szorosán vett szolgálati, katonai dologról van szó.

Mindazonáltal természetes, hogy én a magam részéről, aki azon az állásponton vagyok, hogy minden alkalmat közös erővel meg kell ragadnunk, hogy a lelkesületet demobilizáljuk minden irányban, dacára annak, hogy ilyen magán- és társadalmi vonatkozásban állíttatott be a dolog, megteszem a szükséges lépéseket. Méltóztassanak ezt megnyugvással tudomásul venni.

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Rupert Rezső: T. Nemzetgyűlés! Köszönettel tudomásul veszem a két miniszter úrnak megnyugtató válaszát, remélve, sőt készpénznek véve, hogy azonnal intézkednek, hogy az a jogtalan bojkott azok részéről, akik ennek a bojkottnak urai, a tömegnek tanárai, tovább folytatható ne legyen. Csak az a megjegyzésem az igen t. kultuszminiszter úr szíves biztató szavaira és a művészetet pártoló megnyugtató ígéreteire, hogy én nem is kérek sokat tőle, nem is azt kérem, hogy pártolja a művészetet, az állam anyagi eszközeivel. Csak erkölcsi támogatást kívánok, – azt hiszem, ő is úgy értette – de ha még ezt sem tenné meg, tekintettel arra, hogy a 81 keresztény mellett összesen 9 zsidó is van bent, amit ugyan a kultuszminiszter úr becsületes katolikus liberalizmusáról feltenni nem tudok, hogy efféle szempontok szerint intézze az ország dolgait, ügyeit és az ő kezébe összefutó szálakat eszerint rángassa, csak azt mondom: arról az egyről, arról a kicsiségről van szó, ha nem támogatják is, de ne engedjék összetörni azt a színtársulatot, mert Veszprém társadalma és Székesfehérvár eléggé támogatja.

Csak arról van szó, hogy illetéktelen egyének, akik bizonyos gyűlöletnek, gyerek hangulatnak rabjává lettek, s akik azt hiszik, hogy úgy lehet az országot megmenteni, ha efféle stikliket elkövetünk, ezt a nagy komoly munkát, ezeknek az embereknek nagy és komoly érdekeit ne veszélyeztessék. Igaza van a miniszter uraknak abban, hogy társadalmi mozgalmakkal szemben nagyon nehéz fellépni; de, igen t. miniszter urak, ha pl. állami szolgálatban lévő egyén követ el ilyesmit, a jog-

rend ellen is irányul az ő lépése, mert hiszen Magyarországon a magyar alkotmány, a magyar polgárjog, magánjog és büntetőjog szerint – ugyebár – az embernek mindenféle érdeke és értéke védelemben részesül és kell is hogy részesüljön. Annak a szintársulatnak jogot ad a magyar jog, hogy azok ellen, akik a bojkottot megrendelték, kártérítési perrel forduljon, mert ez jogtalanság. Ha tehát a jog szempontjából is úgy fogható fel ez, hogy jogtalanság, magyar polgárok szabadságát érintő, gonosz támadás, akkor igenis, a hivatalnokok ebből a szempontból is felelősségre vonhatók és kell hogy felelősségre vonhatók legyenek, ha a jogrenddel szemben vétének, vagyis ha önmagukhoz nem méltóan viselkednek. Igenis, méltóztassék meditáció tárgyává tenni, hogy minden tisztviselő ellen, aki a jogot megsérti, akármilyen vonatkozásban is, ha az állásával össze nem férhető magatartást tanúsít, a miniszternek s a kormánynak joga és kötelessége fellépni.

Egészen más, hogy nem megyek a színházba az én elhatározásomból és más, ha összeáll egy társaság és hivatalosan kvázi a társadalom terrorja alá helyezve a dolgot, valósággal kényszereszközöket alkalmaz a fellépésével, ilyen mozgalmakat megindít, ami tisztára jogtalanság. Méltóztassék figyelembe venni, hogy a katolikus iskolák, katolikus zárdák vezetőiről fel sem tétélezhető, hogy nem keresztények, mert hiszen ha valahol még meg lehet menteni Magyarországon a kereszténységet, hát elmondható, hogy a zárdákba odamenekült, még ott él, hiszen másutt alig él. És ha most azok a vezetők azt tartják jónak, hogy a Bánk bán előadására és a többiekre növendékeikkel elmenjenek és egy napon sajnálattal kell ezt beszüntetniök, akkor, azt hiszem, nem tisztességes társadalmi mozgalomról, nem tisztességes cselekedetekről, hanem gonosz cselekedetekről van szó.

És mindenkiel szemben, ha közhivatalnokjoga van felettes hatóságának beavatkozni, ha embert öl, mert ez emberölés. Hiszen egészen mindegy, hogy a gyilkomat mártom-e bele valakibe, vagy lehetetlenné teszem a számára a megélhetést azzal, hogy feltámasztok ellene egy hangulatot, hogy ott megmozdítom ellene a társadalmi terrort és máról holnapra egyszerűen a pusztulásba, a nélkülözésbe lököm oda, mikor ezek között apró magyar keresztény gyermekek is vannak.

Egyébként a választ tudomásul veszem.

A Nemzetgyűlés 1921. december 10-i ülése

Rupert Rezső interpellációja a bírósági sajtó-nyilvánosság tárgyában.

T. Nemzetgyűlés! A mostani kormányelnök úr mint designált miniszterelnök, az egységes párt megteremtése érdekében szirénhangokat hallat. A többek között

ígérte azt is: csak legyen meg az egységes párt, akkor pár napon belül a cenzúrárt meg fogja szüntetni. Hát jó pár napja itt van már a kormány és nemcsak hogy meg nem szüntette a cenzúrárt, hanem ha a cenzúra valaha dühöngött, akkor azóta, az új boldogság korszakában, azóta, amióta pár nap múlva meg kellene a cenzúrának szünnie: még vehemensebben, még több visszaéléssel működik.

T. Nemzetgyűlés! A mai viszonyok között, amidőn igazában a magyar földnek minden kis röge, minden fűszála történelmet lehel; midőn igazán nagy idők – persze szomorú idők – járnak; amidőn szüksége volna e nemzetnek arra, hogy az ő fiai szabadságuk teljes élvezetében tegyenek meg a hazáért mindent, amit lehet és akadályozzanak meg minden rosszat, amit a nemzet ellen elkövetni akarnak; akkor, amidőn még a Nemzetgyűlés házában sem látjuk egészen biztosítva azt, hogy bizonyos nagy szabadsággaranciák megóvatnak: kétszeresen fontos az, hogy a közélet egy másik éppen olyan nevezetes, fontos faktora: a sajtó megtehesse a maga kötelességét.

Nem tudom azonban: miért, t. Nemzetgyűlés, azért-e, hogy félnek a Nyugat-Magyarországon legutóbbi időben elkövetett hallatlan gaztetteknek a nyilvánosságra hozatalától, vagy miért? – mert hiszen más okot nem tudok találni, – ezért a legsúlyosabb cenzúra, sajtószabadság-elynyomás alatt nyögünk, szenvedünk.

A mélyen tisztelt Nemzetgyűlésnek mindegyik tagja átérzi annak a fontosságát, ami ma Nyugat-Magyarországon történik és ezért példátlan fegyelmezetlenséggel tekint el minden gaztett felett, amelyek olyanok, hogy megborzadhat tőlük a világ; csak egy szóval sem illeti azokat senki, nem említi a sajtóban, nem említi ide benn a Nemzetgyűlésben, csak azért, hogy akármivel is meg ne zavarja a ma ott folyó akciót.

T. Nemzetgyűlés! Az, hogy mi ezen a téren egy Treuga Dei-t kötöttünk, nem jogosítja fel a kormányt, hogy most már a mi belső életünkben is a mi szabadságjogainkról lemondjunk, hogy lemondjunk különösen a kormánnyal szemben, amelyről azt láttuk, hogy az abszolutizmus rendszerét szolgálja, amelyről azt látjuk, hogy a nemzet pénzét igénybe veszi, az adó milliárdjait elkölti s a végén sem tudott egyebet produkálni, mint egy általános nyomort, Akkor, azt hiszem, a kormánnyal szemben azt az egyet legalább, hogy a kritikánk szabadsága biztosítva legyen, megkövetelhetjük. Mert ugyan mi idebenn tanácskozhatunk, akkor, amikor a kormány megengedi, hogy a Nemzetgyűlés együtt ülhessen; vannak azonban szünetek, amelyek alatt azután Magyarországon minden kritikai hangnak hallgatnia kell, amikor a legsúlyosabb visszaéléseket követheti el a kormányzat, és nincsen mód arra, hogy ezeket az országgal közölhessük. Mert lehet nekünk akármilyen nagy hatalmunk, és lehet akármilyen bármilyen nagy hatalma ebben az országban, van azonban egy másik nagyobb hatalom is, amely felettünk, mindenki felett áll: a nemzet közvéleménye.

A nemzet közvéleménye pedig kíváncsi mindarra, ami történik, meg akarja azt hallgatni, mert hiszen végső fokban, legfelső fokon, ő mond ítéletet mindenről, ami felett mi ítélünk és mindenek mások ítélnek. A nemzeti közvélemény kiszolgáltatásának fontos érdekének biztosítása szempontjából feltétlenül szükség van arra, hogy egy teljesen konszolidált, az alkotmányosságnak legalább törvény szerinti formái között élő államban a legfontosabb szabadságjogok egyike, a sajtószabadság végre vitátlan legyen.

Képviselőtársaim itt már több alkalommal felsorolták a sajtócenzúrának különböző visszaéléseit. Ez mind nem használt. Egyszerű kritikai cikkeket, egyszerű kis szatírákat nem engednek közölni. Hogy rámutassak arra, hogy milyen fontos a sajtószolgálat, ma is vehetünk innét példát. Tárgyaltattott itt egy eset, Beniczky Ödön képviselő úr megjelenésének esete. Természetesen, ahogy ez itt tárgyaltattott s amilyen beszédek a vita körül elhangzottak, az a sajtóban majd megjelenhetik, mert hiszen az országgyűlésen történeteket a cenzúra még sem nyomhatja el. Van azonban ennek a kérdésnek egy másik ága, amelyik nem tárgyaltattott. Itt ugyanis csak arról volt szó, hogy megidéztessek-e Beniczky Ödön a Ház elé azért, hogy meghallgattassák. Megengedem, hogy itt pro és contra egyforma eséllyel és igazsággal lehet vitatkozni, van ennek a kérdésnek azonban egy harmadik ága, amelyet nem tárgyaltunk, az, hogy egy képviselőtől valahonnan, aki Isten tudja, hol van, mert ezt igazán nem tudjuk, csak azt tudjuk, hogy nem a törvény kezei között van, egy kétségbeesett kiáltás hangzott felénk, a Nemzetgyűlés felé, amellyel azt panaszolja, hogy nem tud megjelenni a Nemzetgyűlésen.

Itt csak arról van szó és arról volt szó, hogy egy képviselő törvénytelen hatalommal gátoltatik abban, hogy törvényhozói kötelességének eleget tegyen. Mert ez törvénytelen hatalommal történik, az illető képviselőknek visszatartása csak törvénytelen önkény. S akkor itt a Nemzetgyűlésen nem tudta az a képviselő, illetőleg nem is a képviselő, hanem a Nemzetgyűlés a maga szabadságát megvédelmezni akkor, amikor eltűri, szavaz afelett és leszavazza azt a kérdést, hogy vajon egy képviselőnek, aki nincs letartóztatva és nincs is alap arra, hogy törvényesen letartóztatassék, joga van-e itt megjelenni.

Ezt a témát is meg kellene írnia a sajtónak, de nem tudom biztosan, hogy megírhatja-e vagy sem. Minthogy nekünk szerepünk akkor, amikor a Nemzetgyűlés nincs együtt és a mi képviselői és publicisztikai kötelességünk, hogy a közvéleménnyel akkor is érintkezzünk, amikor azt innét az ország színe előtt, a legfelsőbb fórum előtt nem tehetjük, megpróbáltam és megpróbálták többi képviselőtársaim is azt, hogy a magyar közvéleménnyel, a magyar nemzettel legalább a sajtó útján érintkezzünk.

De ez majdnem lehetetlenné vált. Lehetetlenné vált a kritika. Egy napon, pl. a Nemzetgyűlés szünetelése alatt, megjelenik az amnesztiarendelet, mely az erkölcsi

törvényeket szeldesi, rúgja fel keresztül-kasul. Ehhez az amnesztiarendelethez, melyért a kormány felelős, a Házban nem lehetett hozzászólni; hozzá kellett volna szólni a másik fórumon, a szószéken, az utcák szószékein, a termék szószékein talán, de mindenesetre hozzá kellett volna szólni és jogunk is lett volna hozzászólni a sajtóban, hogy a kormányt ezért a tényért felelősségre vonjuk.

Nem akarom itt ezt az amnesztia-rendeletet idézni. Ebben szomorú és szörnyű dolgok sorolhatnának fel, nevezetesen, hogy a közfelháborodás közben hazafias tévedésből elkövetett gyilkosságok és más egyéb gonosz cselekedetek megbocsáttatnak, ha a magyar faj védelmében követték el. Kimondatik ebben az amnesztia-rendeletben – ez az egy benne még a jó –, hogy a nyereségvágyból elkövetett cselekményekre azonban nem vonatkozik ez az amnesztia-rendelet. Már most meg kellett volna kérdezni megnyugtatóként az országnak a kormányt, hogy hogyan is érti ezt az amnesztia-rendeletet, mert hiszen abban az egész nemzet léte ellen irányított szörnyű fenyegetés és veszedelem van, ebben az van, hogy gonosztevők ráuszítottak az országra. Kormány, vigasztalj meg, hogyan érted a dolgot, mert a tényekben affélét látunk, hogy szabadon bocsátottak olyan embereket és bűnösöket, akik titokban orvul követtek el gonosztetteket, amelyekhez természetesen a közfelháborodást elfelejtették tanuul meghívni.

Azt is láttuk egy napon, hogy ezen rendelet alapján, amely annyi gonosztett felett akar szemet hunyni, megkegyelmeznek olyan bűnösöknek is, akik nyereségvágyból elkövetett bűncselekményt követtek el. Hogy más példát ne említsek, ott van Rumbold Attila esete, akit a statáriális eljárás rablás miatt ítélt halálra, majd megkegyelmeztek neki 15 évre és most ezt az embert amnesztia útján szabadon bocsátották. Ez teljes tönkretétele, elpusztítása a nemzet erkölcsi rendjének, ez anarchia, amely után senki semmiről biztos nem lehet.

Ennek a nemzetnek nagyobb része már hét esztendő óta életveszedelemben fog. Amikor künn voltunk a harctéren, megértettük, hogy napról-napra remegni kellett az életünkért s mikor jöttek a forradalmak, akkor is érhető volt, hogy remegni kellett az életünkért. Mikor már ezeknek is vége volt, azóta sincs semmi egyébtről szó, azóta is a magyar polgároknak, azoknak, akiket eddig a forradalmak is üldöztek, folyton remegniök kell az életükért, vagyonukért.

Hiszen olyan felháborító tény után, hogy sokszor száz és száz ember által elkövetett büntetendő cselekmények – csak az Athenaeum lerombolására gondolok – nem nyomoztatnak ki, micsoda reménységünk lehet arra, hogy ebben a jogrendben az életünk biztonságban van-e, és micsoda garancia lehet arra, hogy itt a nyugodt, becsületes, gazdasági rend is megkezdje már egyszer a maga körfutását, amely nem történhetik meg mindaddig, amíg ebben az országban a félelem érzése lakozik.

Mindezeket el kellett volna sajtó útján mondani és el kell mondani, mert hiszen a nemzet életének igen fontos, igen nagy kérdéseiről van szó. El kellett volna

mondani a kritikát azzal szemben is, hogy a kormány még a független bíróságot is befolyásolni igyekszik. November 26-án ugyanis – ha jól emlékszem – megjelent a kormány hivatalos lapjában, a Magyar Távirati Irodában egy közlemény, amelyben körülbelül az volt, hogy a magyar kormány elvárja kvázi a független bíróságtól, hogy ezekkel az úgynevezett király-puccsista bűnösökkel szemben ne tanúsítson kivételes bánásmódot stb. Egyszóval félre nem érthető célzásoknak a sorozata volt benn ebben a Távirati Irodabeli közleményben. Ezzel szemben meg kellett nyilatkozniok különösen a jogászoknak, mert hiszen az mindig szokás volt és minden alkotmányos államban úgy van, hogy a jogászok ezeket a kérdéseket a tudományban, a lapokban mindenütt megvitatják.

Magyarországon azonban nincs így, mert már a Távirati Irodában a magyar kormány mintegy útmutatást adott a bíróságnak, ami a mai körülmények közt nagyon veszedelmes, mert az államélet egész területén nagyon aggasztó jelenségeket látunk. Ezzel szemben nem lehetett felszólalni, nem lehetett kivédeni a kormánynak ezt a jogtalan, de nem is okos cselekedetét, hogy már a bírósághoz is hozzá akar nyúlni, akkor pláne, mikor ezek nem is a bíróságnak, hanem az ügyészségnek kezében vannak. Adtam én is, más is efféle sajtónyilatkozatokat, mert jogi minősítést kértek tőlünk, a Magyar Távirati Iroda közleményére való utalással azonban ezek közlését nem engedték meg.

Egy napon a kormány kijelentése alapján arra ébredtünk fel, hogy Magyarországon még a törvényhozási propaganda, az alkotmányos küzdelem sem szabad, mert nem történt kisebb kijelentés, mint az, hogy itt törvénnyel fogják megtiltani az úgynevezett Habsburg-propagandát, hogy erre mintegy kötelezte magát a kormány.

Én nem vagyok nevezetes arról, hogy a Habsburgokat szeretem, arról se, hogy egyetlenegy gyarló embert méltónak tartsanak arra, hogy maradékaival együtt egy nép örökös ura legyen, annak azonban híve vagyok, hogy az államélet nagy problémái, jobban mondva megtámadhatatlan axiómái meg ne támadtassanak.

Ezek közé az axiómák közé tartozik az, hogy minden törvény megváltoztatható törvénnyel. Már most ha egy törvényt akarunk hozni, vagy egy törvényt meg akarunk változtatni, hogy lehetséges ez, hogy ha ekörül még a megbeszéléseket is megtiltjuk? Megtiltják ezt a sajtóban, talán idebent nem, de nagyon kevés alkalmunk van, hogy idebent előre védekezzünk, mert amint megkövetelem, hogy meggyőződésemet valaki tisztelje, ha az becsületes forrásból ered, akkor megkövetelem annak a számára is, aki velem ellentétes meggyőződésben van, hogy meggyőződését szolgálhassa és azt a propagandát, amelynek híve, a törvényhozáson kívül is kifejthesse.

T. Nemzetgyűlés! Vannak törvények, amelyek törvényekkel sem szabályozhatók. Az erkölcsi életnek nagy törvényeit, a természetjog nagy törvényeit nem lehet törvényekkel eltörölni. Szintúgy az államéletnek azt az axiómáját sem, hogy minden törvény, törvénnyel megváltoztatható. Éppen azért ez sem eljárás, hogy amikor

a Habsburg-propagandát meg akarják tiltani, azt is meg akarják tiltani, hogy alkotmányos úton, törvényhozási úton, a köztársaság érdekében is lehessen becsületes, tisztességes propagandát kifejteni.

A köztársaság intézménye itt valósággal úgy szerepel, mint a világ gyalázata. Mindenki, aki magát republikánusnak tartja, úgy szerepel itt, mint az emberek közül kivetnivaló. Egyebet sem tapasztalunk a világ részéről, mint hogy éppen azok az államok, amelyek reszpublikában élnek, azok fordulnak legnagyobb rokonszenvvel hozzánk. Itt látjuk az Amerikával kötendő szerződést, amelyet – az Amerikai Unió jóvoltából – mint teljesen egyenrangú szerződő felek köthettünk. Nagyon furcsa dolog, hogy itt hivatkoznak egy régi Tisza-féle törvényre. Ezt a törvényt okosabb emberek csinálták, és én azt hiszem, hogy ez a törvény érintené azt az axiómát, hogy törvényt törvénnyel meg lehessen változtatni. De mindenképpen teljes lehetetlenség az, hogy itt valóságos gyalázatszámba menjen az, hogyha valaki egy olyan államformát helyesel, amilyenben a világ leghatalmasabb nemzetei élnek. Hiszen tulajdonképpen ennek az államformának egy sokkal rosszabb formájában, az örökösített köztársaságban élünk mi ma is. Lehetetlen túrnunk, hogy becsületes embereknek bármilyen meggyőződése az alkotmányos küzdelem korlátain belül elfojtassék. Tessék megengedni a Habsburg-propagandát is, de azoknak a törekvését is, akik a reszpublikát tartják az ország boldogulásának megfelelőnek, mert ha ezt nem tesszük, azt az axiómát támadják meg, hogy törvénnyel meg lehet törvényt változtatni.

Az internálás intézménye is olyan súlyos sebe az országnak, egy olyan kultúr-szégyene, amely sokat ront rajtunk a világ szemében, amely igen alkalmas az ellenszenv felkeltésére ellenünk. De ez tökéletesen ellenkezik a keresztény krisztusi politikánkkal is. De hogy milyen ostoba intézmény az internálás, az abból is kitészik, hogy 16 esztendő lányokat, így egy VII. osztályos gimnazistát is internáltak, akit szülei kénytelenek voltak a táborban férjhez adni, mert ott igen sok súlyos kísértésnek lett kitéve; ez a fiatal asszony a terhességnek kilencedik hónapjában van, ott tartják most is az internáltak táborában. Íme ez a kormányzat még a csecsemőket is internálja. Még a csecsemőt is meggyalázza, még annak is beírják az anyakönyvébe, hogy a zalaegerszegi internálási táborban született.

Ennél aggasztóbb, hogy abban az internálási táborban templomokat építenek. Mi azt hittük, hogy internálás már nem is létezik, de most azt látjuk, hogy az örökös intézmény fog maradni. Mikor ez a hír szárnyra kelt, majdnem hivatalosan közöltetett, mint egy olyan szép vívmány, amelynek az egész ország örülhet, mert keresztény politikánk homlokára feltűztük a keresztet. Mikor erről a templomépítésről értesültünk, tehetetlenségünkben, mert nem tudtuk, mit csináljunk, szatírával igyekeztünk támadni. Írtam például egy cikket. Ez egy tiszta kis szatirikus cikk, amelyet felküldtünk vagy hétszer a cenzúrára. Nem engedték közölni.

Én különös súlyt vetek rá, hogy ez a cikk közöltessék, mert megígértem a kormánynak, hogy lehetetlenné fogjuk tenni a cenzúráját, mert ha nem engedi meg, hogy a mi írásaink megjelenhessenek a sajtóban, ide fogjuk hozni azokat, fel fogjuk olvasni és így nem egy lapban, hanem sokkal több lapban fogja a közönség azokat olvasni. De különben is érdekes ennek a kérdésnek fejtegetése. Kénytelen vagyok tehát ezt felolvasni.

A címe „*Örök internálás temploma.*” (Olvassa.)

„Zalaegerszegen tehát, a világkultúrának és a humanizmus vívmányainak, de az államkormányzói bölcsességnek és a testvériségnek is ezen a kis örökké áldott és immár geográfiahíres pacniján, templomok épülnek. Nem is tudtam, hogy itt – a katolicizmusnak ebben a régente oly kedves, ősi fészkeben – eddig még nem voltak templomok. Most – mint az újságok írják – egyszerre három is épült; sőt a katolikusos templom már készen is van. Nemsokára készen lesz a kálvinista és a zsidó templom is.

Jó, hogy tovább olvasom az újságokat, mert nini, csak most látom, írják azt is, hogy ezek a templomok azonban az internáló táborban – ennek a szent földjén – az internáltak, hogy ne mondjam, az internáltak hitközségei részére épülnek, az Úr nagyobb dicsőségére. *Aedificavit Regnum Marianum anno Domni MCMXXI. ad mojo ren Dei glóriám.* Bizonyosan ez lesz írva homlokukra. Zalaegerszegen eddig is voltak templomok. És jó, hogy voltak. Volt legalább, ahonnan az evangéliumi tanítás, a krisztusi, a keresztény szeretet, az Ige a haragos Zalában is szétáradjon a lelkekben. Jók voltak ezek a templomok, inkább csak a tornyaik, a bennük lévő harangok, a rájuk tűzött kereszt, jók voltak, kellett egy idő óta arra is, hogy mióta szánandó rabbá lett az emberek egy része és pont Zalaegerszeg eliseumi mezőire szállította őket valami modern Charon, azaz hogy a modernségen valamiképp csorba ne essék, szállította nem mint régen a régi Charon: lelküket, hanem szállította csak testüket, mert a lelkük, az Isten a megmondhatója, hogy hol maradt: azóta kellett arra, hogy az emberek kívül rekedt, árván maradt lelke, míg a test után bolyong, valahol – egy-egy keresztben – megszállhasson pihenni és széttekinteni, egy-egy harang szavában kiáltó szóval kiáltani utána, akit otthon a drótsövények mögött keres; jók lesznek tornyok és a kongó-bongó, mélézva hívogató harangok, hogy a rabtesteknek mutassák, jelöljék az irányt, amerre még szabad emberek élnek, amerre még testvériséget hirdet a – kereszt s fülükbe csengjék-kongják minduntalan a reménykedés szavát is...

Úgy lehet, hogy a zalaegerszegi alvilág istenei megszánták végre a szenvedő testeket s megkönyörültek az eliseumi mező drótsövényein kívül utánuk ólálkodó lelkeken is. Ki akarják engesztelni Charon kegyetlenségét, hogy a lelkeket kívül felejtette. Ezért építik oly serényen most a templomokat benn a táborban. Azért, hogy legyen a testek után bolyongó szegény lelkeknek valahol közelebb megszállniok

a kereszteken, és aki zsidó: a hatágú csillagon. Így milyen jó is lesz, derék és hatalmas alvilági istenek; milyen jó lesz, hogy az a sok lélek, – egyik kenyérért sivalkodó rongyos kis purdék közül, a másik aszott mellű, köhögős asszony mellől tér meg mindennap vissza, – milyen jó lesz, hogy ezek most már majd egyenesen a tábor fölé szállhatnak s a tábortemplom keresztlén pihenhetnek meg s onnan tekinthetnek alá oda, arra, akit a modern Charon az alvilágba vitt.

Arra is jók lesznek ezek a templomok, a tornyaik, a keresztheik, a harangjaik, hogy azoknak a rongyos kis purdékknak s a köhögős asszonynak a lelke is odaszállhat most már majd egyenesen a zalaegerszegi eliseumba, úgyszint ott laktak ezek a lelkek eddig is állandóan; legalább nekik is lesz most hol közelebb szállni meg: a szentélyben, a boltozatos hajóban, a kereszten, közelebről szólhatnak most már majd a harangok szavában is azokhoz, akiket keresnek. A város régi templomai kissé messze voltak ...

Templomot eddig csak az Örökimádásnak szoktak emelni. Minden templom az Örökimádás temploma. Helyére, ha elrontja is az idő, nem szoktak más profán követet helyezni. Helye is örökké az imádás helye marad. Még a régi kor pogány-templomainak helyét is kegyelettel szoktuk megóvni. A zalaegerszegi alvilág felett emelt templomok is az Örökimádás templomai lesznek s helyük is szent marad majd örökké, talán még akkor is, ha már emlékezni sem fog rá senki, csak a Történelem, hogy valaha volt egy zord kor, volt olyan idő is, mikor még fegyvertől mezítelen embereket állig felfegyverzett emberek börtönbe zártak, csak azért, mert féltek tőlük.

Olykor volt az – mondja majd egy késő Tacitus – mikor még azzal is rémíteni lehetett az embereket, hogy kis apró tűkkel, melyek a legfinomabb acélból, képzeletből valók voltak, az egész emberiséget kiirtani akarják és kiirtani lehet. Hagyományaink – írja majd tovább a történetíró – azt is mondják, hogy voltak egyes félnépek, kiket a képzeletbeli tű meg is szúrt s a szúrástól hirtelen meghaltak. Maguk csodálkoztak a legjobban, mikor az orvosok ezt nem akarták nekik elhinni, mire sértődve távoztak. Úgy maradtak fenn hagyományaink ebből a korból, hogy a tűk hegyén valamely mérgeanyag is volt, mely valószínűleg azonos a ma is ismert 'tetanus'-szal.

Ezt a mérget, bacilust, melyet ma már a gyermekek hatéves korukban ismernek s iskoláinkban, tenyésztését is tanulják, abban a régi korban úgy tudták kezelni, konzerválni, hogy az a szervezet inficiálására állandóan hatékony maradt. Ma – kétezer év után – mindössze azt tudjuk róla, hogy csak bizonyos fejlettségi fokon árt, s mielőtt tűhegyre plántálják át, azonnal elpusztul. De csodálatosak is voltak azok az ősemberek. Sok furcsaság maradt fenn róluk. Egy ilyen furcsaság pl. az is, hogyha valamelyik embernek egy kicsit görbe volt az orra, annak tilos volt még jót cselekednie is; vagy ha netán híres orvos volt, ha többet tudott is a többinél, kórházban, hol már akkor is sok volt a súlyos beteg, vagy az egyetemeken, csak

ritkán működhetett. Még érdekesebb furcsaság, hogy abban az időben még voltak olyan emberek is, akiknek hibájukon kívül nem volt biztosítva mindennapi kenyérük sem; azt sokan csak emberfeletti szenvedéssel tudták megszerezni; mégsem engedték meg, hogy erre a kenyérküzdelemre mindenki kellőképpen felszerelje magát, pl. azt tanulhassa, amit akar, nehogy a társadalom terhére legyen.

Mégis legjobb a tetanus tülhstória. Azt hiszem, hogy e kort legtalálalóbban Tetanus-kornak lehet nevezni; leginkább kifejezi azt a jellegét, hogy a száználmas hazugságok kora volt, melyben, míg az akkori emberek egy része puskákkal is lödözhetett a másik részre, s ezt általában szép dolognak tekintették, az már igen nagy és felháborítónak tekintett bűn volt, főleg a görbeorrúak rovására, ha valakinek eszébe talált jutni, hogy ő tűszúrást 'érez'.

A tetanusról való elnevezés azért is találó, mert tény, hogy az akkori emberek jó nagy részének legnemesebb szervei, és csodálatosan csak ezek, mint az agy és szív, állandóan olyan merevgörcsben sínylődtek, aminő kórt a tetanusbacillus előidézni szokott. Ezek az ősemberek különben sokban hasonlók voltak azokhoz a Yehu néven nevezett élőlényekhez, melyekről Swift nevű őskori tudós ír egy Gulliver nevű óriás utazásairól fennmaradt hieroglifáiban s melyek csak pár száz évvel éltek előbb a tetanus-tűkorszak előtt. Jellemző ezekre a tűkorszakbeli Yehukra az is, hogy pár héttel se tudták előre meglátni vagy kiszámítani, még a biztosan bekövetkezendő eseményeket sem. Örökösnek rendeztek be intézményeket, melyek legfeljebb pár hétre lehettek szánva.

Így szól majd a történelem...

De egyelőre még kétezer évvel idébb vagyunk. Csak ott tartunk, ahol még a tetanusos tű is véresen komoly valóság, ahol az emberek még mindig nem tudnak, talán nem is akarnak csak pár héttel is előre látni, ahol még a zalaegerszegi internálótábor örök intézménynek hiszik, ahol még az emberek az örökimádás temploma helyett az örökinternálás templomait építik.

Maradjunk tehát csak itt, ebben a korban. Itt kell maradnunk. Itt kell még mindent, amit lehet, jóvá tennünk, mert ha kétezer év múlva, de alighanem már pár évtized múlva is, furcsának találja is majd az utókor mindazt, ami ma van, ez már nem segít rajtunk, porladó csontjainknak mit sem fog érni a késő igazságmondás.

Tehát Zalaegerszegen, az internálótáborban, melyről mi, nem zalaegerszegiek, már azt hittük, hogy nincsen, templomokat építenek. Minden templom örök időre szól. Tehát az internálást örök intézménynek szánják az Olympuson és az alvilágon uralkodó istenek. Nem lesz ez így jó, hatalmas istenek. Nem lesz jó, mert a ti Acherontok furcsa alvilág; oda a ti modern Charontok csak testeket szállít. Csak ezek járhatnak tehát majd a templomba is, mert a lelkek oda csak vendégként járnak, nem templomba, hanem a tőlük elszakított testekhez csupán. Az pedig veszedelemes, ha templomokba csak testek járnak. Ezek nem járnak maguktól, nem járnak

szívesen, és ha járniok kell mégis: akkor az a templom nem lesz Isten hajléka; hanem csak lázadó megbotránkozásé, szitoké, átoké, káromlásé, minden bűnös gondolaté, amire csak gyűlölet és kétségbeesés embert ingerelni tud... Csak az örök internálás temploma lesz az, s mert az örök internálás sem tarthat örökké, sőt talán már pár hétig csak: a rossz emlékek, az örök gyűlölet temploma lett minden templom, amit ott a „magatok dicsőségére” építettek.

Ne tegyétek hát az örök imádás templomát, minden templom az örök gyűlölet, az örök internálás templomává. Ha az internáltaknak is templomot szántok, nagyon derék dolog, de akkor engedjétek végre már vissza a testeket a lelkekhez, hogy együtt járhassanak templomba, az örökimádás igaz templomába, hová a maga szántából és lelkével együtt járhat az ember: a maga üdvösségéért, Isten dicsőségére és azért is, hogy valamikor majd sok bűnötökért hatalmas alvilági istenek, nektek is megbocsáthasson az örökkévaló igaz Isten.”

Ezt a cikket a kormány, mint államérdekbe ütközőt, azokra veszedelmest, és bár hét-nyolcszor felküldtük, nem engedte közölni.

Van azonban egy még nagyobb, még veszedelmesebb sebe az országnak, a közéletnek, és pedig az, hogy a fórum-szolgálatot sem engedik már a sajtónak ellátni.

A sajtótörvény kifejezetten megmondja, hogy a Nemzetgyűlésen, országgyűlésen, annak bizottságaiban, hatóságok előtt, vagy más, törvény által alkotott testületek előtt folyó tárgyalást hív szellemben és igazán közölni lehet; azért senki ellen bűnvádi eljárást indítani, kártérítést kérni nem lehet. Ennek dacára azonban azt látjuk napról-napra, hogy mocskolni, gyalázní, rágalmazni enged a cenzúra, ellenben, mikor az a szerencsétlen főmagánvádoló vagy sértett, vagy igaztalanul vádolt vádlott, ott áll a törvénykezés termében, védekezik és cáfol, még akkor is a letiportra, a gyöngére mindent el lehet mondani; vele szemben a rágalmazók egész áradatát lehet felvonultatni. Mikor azonban arra kerül a sor, hogy ott valaki a maga becsületét megvédelmezze, akkor elmondhatja ugyan, el is mondja védekezését a törvénykezés termében a bíróság előtt, de amikor arról van szó, hogy a törvénykezés termében történeteket elreferálják az országnak, akkor a cenzúra egyszerűen elvágja annak a szerencsétlen embernek a védekezése fonalát és rá engedvén kenni minden gyalázatot, megfosztja a legprimitívabb emberi jogtól, attól, hogy önmagát megvédelmezhesse, hogy csak annyi joga is legyen, mint annak a piszkos kis féregnek is, amely nedvet bocsát ki magából, ha valaki hozzányúl.

Olyan veszedelmes terep az, amelyre a kormány lépett, hogy az egyenesen – szinte nem akarom megmondani, de nem lehet eléggé jellemezni, nem lehet rá más kifejezést találni – egyenesen törvényszegés, nyilvánvalóan szembehelyezkedés a törvény parancsával, annak a törvénynek a parancsával, amelyről – pedig igen sok törvényt hatályon kívül helyeztek és lehetetlenné tettek már – még nekik, a kivételes

hatalommal kormányzó kormányoknak sem jutott eszébe, hogy azt hatályon kívül helyezték. Ismétlem, a törvény egyenes megszegésével, amely a fórumon történt dolgok közlését egyenesen megengedi, még ezt is kicenzúrázták! Mindennap találhatnak a Nemzetgyűlés tagjai, az ország egész közvéleménye a lapokban üres helyeket ott, ahol arról írnak, hogy a törvényszéken valaki a maga jogait és érdekeit védi. Mi nem tudhatjuk meg, hogy miként védi magát, mert a cenzúra nem engedi ki az ő védekezését.

Velem is megtörtént egy ilyen história. Több, mint egy évvel ezelőtt, – már a második év közepe táján járunk – engedte, hogy az ún. keresztény sajtó engem végiggyalázzon és rágalmazzon a Landau-üggyel kapcsolatban. Én annak idején, még másfél évvel ezelőtt, megtettem a feljelentéseket a rágalmozók ellen. Másfél év múlva el tudtam végre jutni odáig, hogy az egyik rágalmozót a bíróság maga elé idézte és főtárgyalást tartott, amelyen azután elmondta a rágalmozó is a magátét, de elmondtam én is mindazt, amit azzal a rágalommal szemben nekem el kellett mondanom.

Az egyik lap erről referátát akart hozni, mert hiszen annak idején az történt, hogy engedték a rágalmozókat reám szórni, engedtek beszározni, ellenben, mikor annak idején a cáfoló nyilatkozatokat akartam közzétenni és leadtam a könyvnyomtatónak, a cenzúra azokat az én cáfoló nyilatkozataimat elnyomta.

Én majdnem másfél esztendeig vártam arra, hogy végre a törvényszék termébe kerüljön ez az ügy és ott a garanciális eljárás határai között mozgó tárgyaláson ezek a dolgok mind napfényre jussanak, elmondassanak, és én megvédhessem becsületemet. Rám nézve utóvégre nem lehet az oly nagyon lényegtelen kérdés, hogy ferde beállításban állok-e a közvélemény előtt, vagy nem. Hiszen az embernek joga van arra az álláspontra helyezkedni, hogy megveti az összes embereket, az egész társadalmat csak egy főreggomolyagnak tekinti, hogy azt mondja: mit törődöm veletek, nekem a magam lelkiismerete a fontos. Lehetne erre az álláspontra helyezkedni, mert hiszen a mai korban jóformán nem is lehetséges más álláspont, mint az, hogy az egész emberiség hitvány főreggtömeg és én a magam útján járok és élek magam, úgy ahogy akarok. Minthogy azonban ebben az önző tömegben nekem egy kis szerep jutott, amennyiben a közélet terén működöm, ezért kénytelen vagyok lemondani erről a luxusról, hogy ne törődjem senkivel, hanem a közélet embere számára legalább becsületemet megmentssem s arra kell törekednem, hogy legprimitívebb, nem is emberi, hanem állati jogaim, az a reflexszerű mozgás s védekezés, legalább ezek biztosíttassanak számomra és biztosíttassanak mindenki számára, amelyek a legutolsó rendű állat számára is biztosítva vannak. Amint biztosítva van szemünk számára, hogy ha valami fekete pont közeledik feléje, behunyhassuk, úgy legalább is ezt a reflexszerű védelmet kell biztosítani itt is. Ezt sem biztosítják, mert mikor az a lap le akarta közölni a törvényszéki referátát, a cenzúra kihúzta az egészet.

Mélyen tisztelt nemzetgyűlés! Én rendkívüli hálával és köszönettel tartozom azoknak, akik itt most velem együtt maradtak és szívesek engem itt meghallgatni, hiszen még az igazságügy-miniszter úrral szemben is arra az álláspontra helyezkedtem, hogy ne várjon meg, neki dolga lehet máshol, nem akarom az idejét elvenni. Épp így vagyok t. képviselőtársaimmal is, nem akarom idejüket elvenni. Bizonyosan ki is fáradtak már, azonban ne haragudjanak, mert ugyebár nem kell senkinek sem itt maradni, aki nem akar.

Méltóztassék megengedni, – nem fogok hosszú ideig élni ezzel a szívességgel, – hogy ezt az egy törvényszéki referádát még felolvassam, – mert a cenzúra ezt törölte, – és ilyen módon az én igazságom, amelyre másfél évi rágalmazás után várok, mégis csak kiderüljön. Lesz egy-két érdekes részlet is benne, ígérem, ne méltóztassanak rám haragudni. Igen objektív közlés, rám nézve is kellemetlen dolgokat mond a vádlott, azok is benne vannak, de azután a végén minden kiderül. A lap tudósítása 1921. évi december 7-éről keltezte a következő:

Rupert Rezsőt a Landau-ügyben tartott ama nevezetes interpellációja alkalmából, honnan Magyarország legújabb történelmében a lelkek felszabadulását lehet számítani az alól a terror alól, melyet fehérnek szokás nevezni, nemcsak a budapesti úgynevezett keresztény sajtó rágalmazta meg, hanem egyes apró-cseprő vidéki lapok is; többek között Luttor plébánosnak balatonfüredi „Balatonfüred”-je. Rupert Rezső e lap rágalmazó cikkei miatt is feljelentést tett még annak idején. Tegnap tárgyalta ezt a feljelentést a veszprémi kir. törvényszék Juraszek János curiai bíró, törvényszéki elnök elnöklésével.

A vádlott Rupertről.

Az inkrimált cikkek 1920 november 21-én és december 26-án jelentek meg. A „Balatonfüred” csak ekkor látta szükségesnek, hogy az október közepén tartott interpelláción „felhíborodjék”. Közleményének tartalma, mint az már közismert, annak a vádaskodásnak vidéki stílusban való variálása volt, hogy így Rupert, úgy Rupert, interpellációját megfizették a zsidók –, keresztény faji érdekeket sértett – stb. Egy Ország Pál nevű fiatal füredi ügyvéd vállalta a felelőséget, mikor azonban erre most sor került, mindenáron igyekezett és igyekeznek alóla kibújni. Szokott recept szerint a vidéki hírlapíró úr bizonyítékul a fővárosi „keresztény” sajtóra és a többi rágalmazóra hivatkozott. Előkotorszott utólagosan sok olyan kifogást, „adatot”, hallomást, beszámolóbeszédet, politikai ellenfeleket, melyekről és kikről akkor még, mikor a cikkek íródtak, sejtelve sem volt és nem is lehetett. Most mindezek a „bizonyítékok” úgy szerepeltek, mintha, jelen lettek volna, ott ültek vagy feküdtek volna a rágalmazó Íróasztalán már akkor, mikor jeles írásműveit alkotta. Meg is jegyezte az elnök, hogy kissé elkésett a vádlott ezekkel a bizonyítékokkal s azt se tudta megérteni az elnök, hogy mit akar a nemzeti hadsereggel, mikor

cikkeiben arról, hogy emiatt is támadja Rupertet, nincs is szó. Vádolt védekezésének azonban különösen, a következő részei érdekesek:

– Én – úgymond a vádlott – csak egyik cikket írtam. A másikat dr. Csáki Benjámín plébános írta, ki időközben Amerikába távozott. Az ő cikkéért csak, mint felelős szerkesztő felelek. Nem tehetek róla, hogy a cikk megjelent. A lap ugyanis Luttor Ferenc balatonfüredi plébánosé. Lehetetlen lett volna, hogy egy plébános lapjában ne engedjem megjelenni egy plébános cikkét. A cikkek egyébként felháborodásban íródtak, mert Rupert képviselő úr vétett a keresztény faji érdekek ellen, mikor egy zsidó meggyilkolása miatt interpellált. Ez a zsidó, ez a Landau különben is sok mindenért fel volt jelentve; a rendőrségnél még fényképe is megvan. Rupert Rezső, mint nemzetgyűlési képviselő országos dolgokban, országos törvények hozásában is részt vesz; tehát az én számomra is hoz törvényt és így az én keresztény faji érdekeimet is sértette az interpelláció, mert – kérem – a zsidóság faj és az interpellálónak, ha megtörtént is a szóvá tett eset, a saját fáját és kereszténységét kellett volna védenie. Interpellációja a külföldön is sokat ártott. Felháborodtam azon is, hogy Devecserben és Somlóvásárhelyen tartott beszámolóbeszédeiben szidta a nemzeti hadsereget. Az is bűne Rupertnek, hogy a destruktív sajtóba, például „*Az Ujság*”-ba, de még a „*Világ*”-ba is ír cikkeket. Azt is megtette főmagánvádló, hogy az „*Uj Lap*”-ot szennylapnak nevezte. Kérte, hogy mindezt bizonyíthassa. Azt máris tudja bizonyítani, – úgymond –, hogy Rupert azelőtt lojális volt a veszprémi káptalannal szemben s ilyképp klerikális volt, most meg liberális, mi szintén elárulása a keresztény faji érdekeknek. Bizonyíték a cikkek mellett az is, – úgymond a vádlott –, hogy a főmagánvádló képviselő ellen keresztény körökben országszerte felháborodás keletkezett.

Csirkefogók rágalomhadjárata.

Ezután Rupert Rezső főmagánvádló válaszolt a következőkben:

– Már második éve szenvedek azért, hogy egy időben néhány csirkefogó üzleti érdekből vagy politikai gyűlöletből, mert meg nem alkuvó kisgazdapártinak bizonyultam, az ország színe előtt galád rágalomhadjáratot indított ellenem, melynek legszelidebb fegyvere az volt, hogy nemzetgyűlési beszédeimet célzatosan elferdítették. Lelkükből mérgező gáz, piszkos köd szállt és feküdt rá az országra, melyen keresztül nem lehetett látni azokat, akik a haza igazi érdekeiért küzdöttek. Engem is azért rágalmaztak, mert nem törődve a népszerűséggel és sokszor az életbiztonsággal sem, a haza nagy, objektív érdekeiért szálltam síkra, melyeket még vádolttnak és a többi csirkefogónak értelme is felfoghatott volna, ha becsületézés lakik bennük. Ha valahol, itt Veszprémben, mindenki ismerheti az én életemet; visszaemlékezhetik arra, hogy mikor a kereszténységért és a magyar fajért küzdeni kellett, ott voltam az első sorban. Akkor is szélsőség ellen küzdöttem, mint most. Akkor is az élet kockáztatásáról volt szó, mint most. Ilyesmit csinálni anyagi előnyökért nem lehet.

A kikeresztelkedett

Én tehát ott voltam a kereszténység és fajiság védelmében akkor, mikor az veszedelemmel járt; ellenben nem tudom, hogy Országh Pál akkor hol volt; mert ahhoz mégis csak merészség kell vádlott részéről, hogy ő beszél, éppen ő beszél kereszténységről s keresztény-fajiságról és mindezt, az ő két plébánosával szövetkezve, éppen ő akarja velem szemben megvédelmezni, éppen ő, akiről sikerült megtudnom, amit vidékünkön erről a messziről jött emberről még más talán nem is tud, hogy – kikeresztelkedett zsidó.

Íme, ő az, kivel szövetkezve a két plébános úr ellenem – kereszténykedett. Volt idő, mikor a lap tulajdonosa: Luttor plébános úr még nyilvánosan, piacon, dicsérő beszédet mondott rólam. Akkor volt, mikor még a plébános úr is kisgazdapárti volt.

Elferdített interpelláció

Ami már most a Landau-ügyet s interpellációmát illeti, mindenekelőtt tiltakozom, hogy egy szerencsétlenül elpusztított embert, egy halottnak emlékét itt a vádlott gyalázza. Egy gonosztevő, ki már békeidőben hétévi fegyházat ült, jelentette föl néhai Landaut, hogy így védekezzék az ellen a csalási vád ellen, melyet ellene az elhalt nagymérvű megkárosítása miatt emelt. Interpellációmát és annak jelentőségét pedig vádlott éppúgy, mint a többi hitvány rágalmozó gonoszul, elferdíti és még gonoszabbul motiválja. Az igazság, aminek a motívumokra vonatkozó része a Ház naplójából is kitűnik, a következő:

1920 szeptemberének egyik napján felkeresett régi barátom: dr. Győző Dezső budapesti ügyvéd, aki rémülettel beszélt el, hogy egy ügyvédtársunkat, dr. Harsányit, az izsáki ébredők az éjjel elrabolták. Bűne az, hogy valami Dobé nevű ember ellen, ki most szabadult ki a fogházból, miután előbb már hétévi fegyházat ült s most ébredőnek csapott föl, Bán Jenő földbirtokos képviselőjében csalásért följelentést tett. Ez ellen a Dobé ellen egyik fele, Landau és társa nevében ő is tett feljelentést s ezért az éjjel őt is keresték az ébredők, de még idejében elmenekült. Ugyanígy jártak a többi ügyvédek is mind, akik Dobé ellen pert visznek. Kért, hogy e gonoszítottak ellen, melyek az ügyvédi immunitás ellen is intézett merényletek, úgy is mint ügyvéd lépjek föl, mert más nem mer föllépni. Természetesen az első pillanatban késznek nyilatkoztam, mert mint ügyvéd mást nem is tehettem. Rögtön a honvédelmi miniszterhez fordultam s így sikerült Harsányit Izsákról, hol összevissza verték, megszabadítani.

Landau testén agyonvert óra

Közben történt, hogy Landau Ábrahám (Adolf)ot és fiát, Gézát, a Duna parton szintén elfogta valami Ruzics nevű ügyvéd és Sipos Kamilló katonai nyomozó s ellenük a kémkedés vádját koholva, őket a kelenföldi laktanyába hurcolták, hol valami különítmény fogságába estek. Dr. Győző s a megriadt család ekkor újból hozzám fordultak. Adatokat közöltek velem, melyekből kétségtelen volt, hogy a két Landau

életveszedelemben forog. Az a nemzetérdek, hogy megint újabb botrány ne keletkezzék, mely a külföldet ellenünk hangolja s az emberi száanalom s igazságérzet, a barátom iránt tartozó tekintet, a lesújtott család megsajnálása, de a gonosztevők ellen érzett gyűlölet is azt parancsolták, hogy itt is közbelépjek. Közbeléptem Teleki miniszterelnöknél; felmutattam neki a Landau testén agyonvert órát; majd mikor vállalat vont, s a külföld felé irányított figyelmeztetés sem használt, Sréter honvédelmi miniszter úrhoz fordultam. Csak azt az egyet kértem, hogy a szerencsétlen apát és fiát vegyék ki a különítmény kezéből, vitessék át őket a Margit-körúti fogházba, hol már „emberek” kezébe jutnak s életveszedelem nélkül várhatják be az eljárás lefolytatását. Büntessék meg őket, ha bűnösöknek fognak bizonyulni; de addig hadd legyenek rendes fogházban. Sréter szívesen állt rendelkezésre. Felháborodott a történeteken s bár bizonyos okokból nem sikerült neki az átszállítást kieszközölni, biztosított és rendelkezéseket foganatosított az irányban, hogy a letartóztatottakat baj ne érje. Maga kért, hogy minden fordulatot közöljek vele, ajtaja mindig nyitva áll, nemcsak előttem, hanem a családtagjai előtt is. Ezzel az engedéllyel többször éltünk is. Levélben is közöltem vele fontos mozzanatokat, miközben egy nap az is szükségessé vált, hogy a letartóztatottaknak és a családnak érdekeit a kir. ügyészségnél és a bíróságoknál is képviseljem.

Két és félmillió visszaszerzése

Ezt az tette sürgősen szükségessé, hogy Ruzics és társai a családtól körülbelül 2 és félmillió korona értéket is kizsaroltak, melyet a család több barátja adott össze, hogy Landaunak és fiának életét megmentse. További nagyarányú zsarolási akciók is folyamatban voltak. Ügyvéd kellett, ki ezeknek véget véssen. Hozzám fordultak sírva. Vonakodtam, mert akkor még a politika miatt nem értem rá nagyobb ügybe fogni. Tanácsoltam a családnak, hogy gyorsan forduljanak más ügyvédhez. A válasz az volt: próbálták, nem mer vállalkozni senki, félnek a különítményektől. Várni nem lehetett, mert a két és félmillió már letétben volt a zsarolók által megjelölt helyen. Megkezdtem ügyvédi munkámat azzal, hogy csak addig viszem az ügyet, míg a nehezen túl vagyunk s épp azért, ha nem akarnak, nem kell díjazniok sem. Erről, hogy a letartóztatottaknak és a családnak most már ügyvédje vagyok, Sréter miniszter urat is értesítettem. Sok éj-napi izgalmas, veszedelmekkel teljes munka következett. Nagyterjedelmű beadványokat is kellett szerkesztenem. Az ügyészséghez, hadbíróshoz, rendőrséghez kellett szaladgálnom. Még a zsiványok találkahelyére is el kellett mennem egyszer: robbantani. Egy-egy nap az autótaxi tízezer korona körül mutatott. Végre sikerült a két és félmilliót kivennem a zsarolók Wertheim-szekrényéből. Mikor a két és félmilliónyi értéket visszaadtam, a család egyik tagja megjelent nálam, hogy addigi nagymérvű ügyvédi munkámért honoráljon. Azt feleltem, hogy honoráriumot csak akkor fogadhatnék el, ha a továbbiakban is eljárnék; erre azonban nem akarok vállalkozni s ezért, hogy

semmi lekötelezéseik ne legyen, inkább elengedem eddigi fáradságom díjazását s ínég költségeim megtérítését is, mert gonoszak az emberek, rám foghatnak, hogy anyagi érdekből cselekedtem. Egyik keresztény lap máris rágalmaz.

Az ügyvédi honorárium

Beszélgetésünknel jelen volt dr. Győző is, ki ostobaságnak és beteges érzékenységnek nevezte eljárásomat, hogy rengeteg ügyvédi ténykedésemet s az elért eredményt díjazatlanul akarom hagyni; ez úgylis hiába lesz, mert íme a keresztény sajtó máris rágalmaz; „de – úgymond – lelkiismeretlenség családdal szemben is, hogy így jársz el; olyan körülmények közt vagyunk, te is és én is, hogy aligha ússzuk meg a dolgot szárazon; egy-két nap alatt elpusztíthatnak bennünket s akkor itt maradnak apró gyermekeid kenyér nélkül stb.” „Igen, válaszoltam, mindezt tudom; de én nem akarok végleg bekapcsolódni ilyen bonyodalmas ügybe, mert jönnek a nehéz politikai kérdések, azok lefoglalnak. Ha én el nem engedem díjazásomat, akkor kényszerhelyzetben vagyok tovább vinni az ügyet, nehogy díjazás dacára fél-munkát végezzek”. Győző barátom és a jelenvolt Landau Elemér azonban hallani sem akartak arról, hogy kikapcsolódjam. Nem térhettem ki többé s mert elvállaltam az ügy lebonyolítását, ellenkezésemet, hegy még megérdemelt ügyvédi díjaimat és költségeimet is meg ne fizessék, abba hagytam. Landau Elemér ekkor átadott egy köteget azzal, hegy ők azt korántsem tartják elégnek azért az ügyvédi fáradozásért, melyet végeztem; de most nincs több készpénzük, mert a két és félmillió nem volt az övék s annak nagy része úgylis értékpapírokból és drágaságokból állott. Megnéztem a köteget. Kettőszázezer korona volt benne. Igazán nem sok azért, amit tettem és elértem. Ekkor azonban megkérdeztem, begy mit kap, mennyit kér másik ügyvédjük, dr. Győző, ki mint kisegítő működött mellettem s a munkának csak igen kis részét, bár ez is igen sok volt, végezte. A felelet az volt: 100.000 koronát. Erre megfogtam az egyik százezres csomagot s ellenmondást nem tűrve, visszaadtam Landau Elemérnek (vajon melyik Ország Pál tett volna ugyanígy?) azzal, hogy akkor többet én sem fogadok el, mert súlyt vetek arra, hogy egyenlő díjazást kapjunk és senki még csak meg se gyanúsíthasson, hogy a minisztereknél való eljárásom is díjazva van, bár az is rendjén való lett volna, mert ügyvédnek, ha képviselő is, szabad a minisztériumban is eljárni és különösen szabad és kell is akkor és azért eljárni, hogy két élet megmentését követelje, nem kérvén egyebet, mint azt, hogy két ember rendes fogházba szállíttassék. Az ügynevezett keresztény ügyvéd-képviselők rendszeresen járnak el más ügyekben is és pedig zsidók ügyeiben is, teljes joggal és sokszor eredmény nélkül is, hogy például csak egy aranycsempészi ügyre utaljak. Nekik azonban minden szabad. Az emberi természetnek az az aljassága nyilvánult meg velem szemben, mely irigykedve mindenütt nyereséges vállalkozást, milliós nyereségeket szimatol. Engem az egész életen keresztül kísér ez a gyűlölködő irigység, mely azt hiszi rólam, hegy a jövedelmem nagyarányú munkálkodással leg-

alább arányban van; pedig ha betekintenének belső életembe, látniuk kellene, hogy vagyoni életem nagyon szerény határok között mozog.

A honorárium-históriát annak idején egy könyvomatásban közöltem; azonban a cenzúra, mely támadni és rágalmazni engedett, védekező nyilatkozatom közlését már megakadályozta. Nyilván azért, mert ez, az én saját nyilatkozatom, bizonyíték lett volna – ellenem. Most az összes svihákok utólag mégis erre a nyilatkozatra hivatkoznak – „bizonyítékul”, holott az én ügyvédi keresetemről, melyhez közülük nem volt, nem is tudhattak, mikor rágalmaztak és ha akartam volna, ebből a dologból sohasem tudhattak volna meg utólag sem semmit. De hát nekem nincs titkolni valóm.

Sok fáradozásom és költségeim fejében tehát, miután két és fél milliót megmen tettem, kaptam egyszázezer koronát. Ez az a honorárium, melyet Országh Pál úr (a fajkeresztény) sokal és irigyel.

„Az istenért, ne interpelláljon!...”

A munka kimerített. Szívem kissé elrongálódott. Idegeim felmondták a szolgálót. Mikor Sréter miniszter úr rendelkezései folytán biztonságban láttam már a szerencsétlen két Landaut is, pihenni vidékre utaztam. Néhány nap múlva ide kaptam táviratot, hogy az egyik Landaut meggyilkolták a kelenföldi Károly-kaszárnyában. Rohantam Pestre. Megtudtam, hogy szegény apa esett áldozatul, fiát, Gézát pedig, ki orvostanhallgató volt s kit később egy kis szelíd fiúnak ismertem meg, olyannak, ki a külföldön is hasznos szolgálatokat tett hazájának, ekkor végre átszállították a Margit-körúti katonai fogházba. Az ellene és apja ellen koholt vádak alaptalansága bebizonyulván, innen aztán néhány nap múlva az életben maradt Gézát szabadon bocsátották. Nem részletezem a továbbiakat, azt a rengeteg munkát; ami még reám várt.

Mindjárt átugrom az interpelláció kérdésére. Egy napon a lapok írni kezdték, hogy interpellálni fogok. Úgy látszik, hogy a közhangulat kívánta ezt, mint valami természetes dolgot. De nem volt szándékomban interpellálni. Idegállapotom is visszatartott volna. A Landau-család is kért, hogy „jaj, az Istenért, csak ne interpelláljak, mert akkor őket baj éri; hiszen még Géza is fogva van, bosszúból őt is meggyilkolhatják”.

A honvédelmi minisztert meg kellett védeni

Egyik ülés előtt azonban a Ház folyosóján kezembe nyomták az *Uj Lap*, úgy emlékszem, október 16-iki (15-én nyomtatott) számának kefelevonatát, melyben az *Uj Lap* megtámad, hogy én azért interpellálok, mert a zsidók megfizettek. Ez képviselői szabadságom ellen irányuló terror volt. De ekkor már a külföldi sajtó is per longum et latuni tárgyalta az esetet, vádolva más hatóságok közt Sréter István honvédelmi minisztert is, hogy „ő is részes a gyilkosságban”. Mindezt, mert az ellenkező volt az igaz, nem tűrhettem. Rögtön bementem az ülésterembe és bejegyeztem, másnap

pedig elmondtam az interpellációt, annak prefációjában mindent megmondva s azt különösen hangsúlyozva, hogy nekem, ki a tényállást egyedül ismerem pontosan, kötelességem a megtámadott minisztert pártfogásba venni s innen közölni a világgal, hogy a honvédelmi miniszter nemcsak nem részes semmiben, hanem velem együtt mindent megtett arra nézve, hogy a tragédia be ne következzen. Egyebekben is tévesek voltak a külföldi sajtó közlései s ezért előadtam a való tényállást, melyre aztán mint illusztrációra a tekintetben is rámutattam, hogy – íme – hova vezet, ha polgárok ellen katonailag is el lehet járni.

Nem Rupert kért, hanem ő tett szolgálatot

Nem nekem rájuk, hanem az országnak, a Nemzetgyűlésnek, a közvéleménynek és a magyar becsületnek volt szüksége énreám és mindannak megtudására, amit én, mint egyedül tájékozott ember, tudtam. Kötelességem volt tehát tapasztalataimat a nyilvánossággal közölni, hogy így a magyar polgárság hasonló megismétlődése ellen ezentúl védve legyen. Akkor más segítség nem volt, mint a nyilvánosság védelme alá menekülni. Ez még csak a sajtó útján sem volt lehetséges, mert a cenzúra még akkor is mindent elnyomott, mikor a külföld már a legkisebb részleteket is ismerte.

Nem igaz és nevetséges tehát vádolttnak az a gyerekes védekezése, hogy interpellációm ártott a külföldön. Becsületes agyú és lelkű emberek szerint csak a gyilkosságok árthatnak; ártott az, hogy diplomáciai jelentések és különösen a Wedgewood-expedíció akkor már az atrocitásokat közölték a világgal. Ekkor már pénzünk értéke ezek miatt a büntettek miatt régóta szaladt lefelé. Milliárdokat veszített miattuk a magyar nép. Hogy végre valaki az ár elébe vetette magát s az ország színe elé hozattak a gonosztetteket, csak használhatott, mert helyreigazítottak a tévedések és amennyire lehetett, mentetett az ország gazdasági érdeke és becsülete is. Híre kerekedvén ugyanis, orbi et urbi, hogy a gonosztetteket most már – íme – Magyarországon sem nézik el, azok ellen már a parlamentben is megmozdultak, ez csak bizalmat és megnyugvást kelthetett, és pedig annál inkább, mert az egész parlament helyesléssel kísérte felszólalásomat, kivéve talán csak 2-3 bomlott agyat és szívet.

A képviselőnek kötelessége közérdekű tapasztalatait közölni az országgal

Egyébként az ország érdekében minden képviselő köteles saját tapasztalatait értékesíteni. Így tesznek a gazda-, az iparos-, orvos- stb. képviselők is. Mi ügyvédek bizony sokszor hivatkozunk a törvényalkotásoknál egy-egy peres esetünkre, figyelmeztetvén arra, hogy mit és hogyan értelmez a bíróság; tehát miként kell a §-t megszövegezni. Ott van például Gaál Gaszton esete. Senki sem vonhatja kétségbe puritán becsületességét. Ő a saját ügyét hozta a Házban szőnyegre, mikor valami gabonaórlési ügyben jogellenesen 30 napi elzárásra ítélték s ezen a kalamitáción mutatta be, hogy a termelőket hogyan üldözik s mire vezetnek a különféle hibás,

sőt rossz rendeletek. Nagyon jól tette, hogy amit saját esetéről biztosan tudott, azzal illusztrálta közérdekű felszólalását.

Akik a nemzeti hadsereg presztízse mögé bújnak

Most még csak a nemzeti hadseregről pár szót. Országgh Pál vádlott is hasonlóan cselekszik, mint azok a gonosztevők, akik katonaruhában követtek el gaztetteket. Ezek is, ha hozzájuk nyúlt az ember, mindjárt a „nemzeti hadsereget” kezdték emlegetni. Nem én és nem még azok a társaim, kik gonoszságukat szóvá tettük s a különítményrendszer ellen küzdöttünk, nem mi azonosítottuk őket a nemzeti hadsereggel; hanem ők maguk, így hozván magával érdekük. Épp a katonabecsületért küzdöttünk, épp ezek kítaszítását követeltük a hadseregből, hogy a tisztí becsületet s a múlt dicsőségét, mely a mienk, a tartalékosoké is, meg ne gyalázzák. A különítmények ellen küzdve harcoltunk a hadsereg morális érdekeiért, mert semmi sem demoralizálhat hadsereget inkább, mint az, ha kebelében kivételes gráciában álló alakulatokat szerveznek minden törvény nélkül. Mondottam is többször, hogy a fehér kesztyű tisztaságáért küzdök. Csak az Országgh-féle lapok ferdítették el beszédeimet. Ezt az igazi katonák most már látják. A hadsereget már csak azért sem támadtam, mert egész közéleti szereplésemnek az lévén a tenorja, hogy minden magyart el kell keresettel látni, azt mint kereseti alkalmat is jó keretnek tartottam. Legfeljebb az a bűnöm lehet, hogy példányképül a napestig dolgozó polgárt állítottam, ki háború idején és béke idején is katona.

A Világ

Abban igaza van a vádlottnak, hogy ügynevezett destruktív lapokba s különösen a Világba írok. Teszem ezt azért, mert ezek a lapok százszor keresztényebbek és hazafiasabbak, mint volt az ügynevezett keresztény sajtó, mielőtt még Bangha páter el nem kergette berkeiből a rágalmozó és szélsőséges elemeket. Ami különben a Világot illeti, múltja sem destruktívabb, mint a régi keresztény lapoké volt, melyeknek utódai a mostaniak, mert ezek is csak úgy lelkesedtek annak idején a háborút befejező, őszirózsás Októberért, ha jobban nem, mint a – Világ! Emlékezzünk csak, hogy itt Veszprémben is mennyire versenyt futott még a papság is akkor – a köz-társaságért.

Egyébként, hogy milyen „destruktív” volt a Világ elég bizonyosság, hogy ez volt és maradt úgyszólván az egyetlen polgári lap, melyet a kommunisták már az első napokban végleg beszüntettek, még csak címét sem sajátították ki; annyira gyűlölték. A Világot csak az gyalázzhatja, aki nem ismeri; ahhoz pedig intelligencia, a magasabb lelkület és értelem igényei kellene, hogy valaki igaz valójában megismerje. Nagyon is jó lap, az igazság, a tudomány kritikájában edzett elvek lapja és a béke lapja is, mely már a háború előestéjén, az utolsó órában is, felemelte szavát a háború ellen; figyelmeztette a vezetőket, hogy a háború Magyarországnak csak árthat, tehát – még az utolsó órában is – minden erővel akadályozzák meg kitörését:

ezért üldözik, nyomják el azok, kik a háborús politikusok örökébe ültek. Igazságot hirdet. Így van ez a többi „destruktív” lappal is, mint például az Az Újsággal vagy a Pester Lloydal, melyekbe szintén írtam. Engem legelőbb csak az érdekel, hogy magam mit írok. Csak hazafias és keresztény szellemben írok s úgy érzem, hogy a Világ és a többi „destruktív” lap útján, melyeket a világ is olvas, nem úgy, mint a Hildy Zoltán-féle Uj Lapot, egy-két sor írással is többet használok a haza igazi érdekeinek, mint akármelyik Ország Pál egész életében fog.

Liberális vagyok

Azt is büszkén vallom, hogy liberális vagyok, mert: az igazi liberalizmus a felebaráti szeretetnek s az emberegyenlőségnek, a gyakorlati kereszténységnek politikája. Kossuth Lajosnak a politikája, szemben a konzervativizmussal, a reakcióval, mely csak a felső osztályoknak kedvez. Egyébként még nem régen, Tisza alatt is, liberálisnak hirdették magukat a püspökök is. Persze csak hirdették! A liberalizmus különben még a klerikalizmussal is megfér, ha klerikalizmus az, hogy a tisztességes papokat, az olyan papokat, mint amilyen például Giesswein Sándor kanonok, szeretjük és becsüljük.

Ezen az alapon még a felemlített veszprémi káptalanhoz is tudok szeretettel ragaszkodni; de ha a veszprémi káptalan például helyeselné a kereszténység nevében elkövetett önzést, csalást és egyéb gáztetteket, akkor természetesen nem vagyok klerikális.

Az én küzdelmeimben vallási szempontok sem negatív, sem pozitív nem szerepelnek, mert ahhoz, hogy az ember gyilkosok ellen forduljon, nem szükséges vallásból kiindulni. Az ilyesmi még pogány felfogás szerint is kötelesség. Emberi kötelesség.

Második éve várok

– Ez az igazság. Második éve várok rá, hogy sok szenvedésemnek, melyeket gonosztevők zúdítottak rám, végre vége legyen. Most előállnak utólagosan kiásott ügynevezett bizonyítékokkal, sokféle lárifárral. Vádolnak, hogy klerikális voltam s most liberális vagyok; pedig mindig csak kisgazdapárti voltam, akkor is, mikor kis agrár szellemben írtam még a veszprémi püspök lapját is s mikor a zsidóság söpredéke ellen éppúgy küzdöttem, mint most a kereszténység söpredéke ellen. Nem tudom tehát, miért lettem volna klerikális. Nem ellenezném különben, nincs is miért elleneznem az elkésett „bizonyítást”; de már majd egy éve várok erre a tárgyalásra. Meguntam a hosszú várakozást. A sajtótörvény 51. §-a azt írja, hogy a sajtóperek soron kívül tárgyalandók.

Csak taktikáról, húzás-halasztásról van szó s ezért csak azért ellenzem a bármi címen való további és lelkiismeretem szerint nagyon fölösleges bizonyítást. Az ilyen „Balatonfüred”-féle lapoknak nincs joguk semmiféle hazafiságra, felháborodásra, vagy miegyébre hivatkozni. Ezek csak romboltak; ezeknek izgatása csak arra

volt jó, hogy olyan tömeggyilkolásokat és rablásokat inszenálgjon, amilyen a közelben levő diszeli is volt.

Ország úr tiltakozik

Ezután vádlott, ki faji jellegének elvesztése vagy inkább megtalálása után észrevehetőleg szerényebb lett, tiltakozott az ellen, hogy ő csirkefogó. Elnöki védelmet kért, amit rögtön megkapott ama bölcs megállapításban, hogy „főmagánvádlónak joga volt tényekből következtetni”. Erre vádlott keresztény faji jellegével azt válaszolta, hogy akkor neki is joga van csirkefogásnak nevezni azt, ha valaki az *Uj Lap*-ot szennylapnak nevezi. (E jog megadatott neki, miután előzőleg elnöki enunciació hangzott el, hogy bizony mérhetetlen gyűlölettel dolgozott a jeles kis orgánum s a többi között.) A faji jelleg délceg paripájáról leszállított vádlott most azzal állott elő, hogy mert ő „hazafiságból” rágalmozott, hát „alighanem kegyelmet kapott.” (Úgy látszik, vágyik a szép társaságba.) Újra kérte, hogy hadd bizonyítsa, hogy Rupertet csakugyan megfizették az interpellációjáért és hogy Devecserben meg Somlyóvásárhelyen is „szidta a nemzeti hadsereget”, amire nézve tanúja: Jókai István Miklós földesúr (a devecseri kerület ellenpártjának főkortesé!) és Stirling János, vásárhelyi káplán.” – Az egész nagy beszámoló beszéd óriási közönségből e kettőt tudta ki-venni,

Az „alighanem”

A bíróság, mert az „alighanem”-mel alighanem ő sem volt egészen tisztában, talán csak időnyerés végett, megengedte a nem veszedelmes bizonyítást; de az interpellációs naplót – úgymond – nem szerzi be; azt vádlott is becsatolhatja, mire Rupert Rezső főmagánvádló segítségére sietett vádlottnak, mondván, hogy jó lesz beszerezni az úgynevezett eredeti „kék”-et, mert a nyomtatott napló nem mindig egészen hiteles; ti. az a „kék” példány alapján jelenik ugyan meg, de a „kék”-et a képviselő előzőleg átjavíthatja s így a nyomtatott napló valamicskét hamis lehet; csak „hadd jöjjön a „kék”, mert hátha meghamisítottam”.

A bíróság felszólítására Rupert Rezső is bediktálta néhány devecseri és somlyóvásárhelyi tanú nevét az ellenkező bizonyítására, mint amit Jókai István Miklósnak és Stirling káplánnak bizonyítania kellene... Vádlott ama kérésének, hogy az eljárás felfüggesztessék, míg a Landau-per és a pesti sajtóperek befejeződnek, nem adott helyt a bíróság, mert a rágalmozás fenn- vagy fenn nem forgása nem függ attól, hogy Landau mily körülmények közt szenvedett ki; a pesti sajtóperek bíróságának döntése pedig nem érdekli a veszprémi bíróságot, mert azokkal egyenrangú.

Ezzel egyelőre vége volt a faji pernek; szétoszlott a bíróság, felek és vendégek, kik közül azok az agynéhányak, kik szerfölött „örültek” Rupert Rezső boldogulásának, bizony-bizony szomorúak levének, mikor az a kegyetlen „Ország” Pál replikájában, ameddig még élt bennük némi remény, csak egy szóval sem emlékezett meg arról, hogy ő nem volt zsidó – azelőtt.”

T. Nemzetgyűlés! Az interpellációt rögtön felolvasom, csak még két-három szót akarok hozzátenni. Ti. volt nekem még egy híres cikkem, „*A szállítmányok*” volt a címe. Abban többek között azzal foglalkoztam, hogy mint régebben a francia forradalom alatt sok minden került talyigára, hát itt is talyigán vagyunk magunk is, úgyszólván transzportok mennek guillotin alá, persze nem szó szerinti értelemben véve; azután a nemzet sok minden kincse, java anyagiakban és erkölcsiekben talyigán van, de sokkal rosszabb a sorsunk, mint a francia talyigásoké, akik a Gréve-téren a guillotin alá járultak. Mert a guillotin elmetszette a nyakkal együtt a szenvedéseket is, azonban ma hazamegyünk és tovább szenvedünk, különösen tovább szenvednek a hivatalukból elcsapott szerencsétlenek, akiket a legszigorúbb guillotin: az asszony szomorú tekintete kaszál le kegyetlenül és ez kegyetlenebb, mint volt a régi guillotin. Látva, hogy mi minden került talyigára, felemlítettem, hogy pénzünk hitele is talyigára került, mert olvastuk azt a szörnyű botrányt, hogy 665 darab hamis ezrest akart beváltani az állam egy olyan főfunkcionáriusa, akiről tudjuk, hogy végzetes befolyást gyakorol a kormányzatra. Mikor tudjuk, hogy százával vannak becsukva jóhiszemű emberek, akik tömegesen vittek, prezentáltak ilyen ezreseket a bankoknál, sokkal korábbi időben, midőn elveszett már az ezresek színe, már nem is emlékeztünk rá, hogyan néz ki az az ezres; akkor az állam egyik főhivatalnok 665 darab ezrest átvesz valami Kőváryné nevű hölgytől és az ő Ergon-ja útján be akarja váltani. Eckhardt Tibor úr. A pénz nagyon huncut, nem lehet megcsalni.

Eckhardt Tibor élete végéig csinálhatta volna dolgait, végigvágthatott volna rajtunk, feldúlhatta volna alkotmányosságunkat, felforgathatott volna mindent, csinálhattott volna abszolutizmust, sajtócenzúrát, mindent a világon és semmit sem tudtak volna ártani neki: de azon a pénzen, amely nem engedi magát megcsalni, azt hiszem, megcsúszott. Mert ha legalább is a kormányzatban becsületérzés van, akkor a gyanú legkisebb árnyékának sem szabad ahhoz félni, hogy valaki ilyen cselekményben részes legyen, pedig kell részesnek lennie, ha 665 darab ezrest átváltás végett a határidő után átvesz egy nőszemélytől, amikor az maga is odavihette volna, ahova szánta, ha igaz úton járt. Ezek után az a kormányzat, amely megtűri ilyen sajtófőnököt, az államnak előkelő hivatalában ilyen tényezőt, az egyrészt nem panaszkodhatik amiatt és nem csodálkozhatik másrészt semmiképpen sem azért, hogy pénzünk hitele, értéke csúszik. Amely kormány megengedi azt, hogy a magyar nép adófillérei ilyen gyanús ezresek beváltására fordíttassanak, az nem csodálkozhatik azon, ha itt a parlamentben is az érzelmeknek, indulatoknak, künn az országban pedig az elkeseredésnek viharait találja magával szemben.

Ezek után, amiket elmondottam, s amik csak igen kis, halvány részét képezik ugyebár a súlyos visszaéléseknek, tessék elképzelni, ha így álhírek, hogy hogyan lehet ebből kikeveredni, hogyne kellene akkor az országnak végre tönkremenni,

elpusztulni, ha ez a kormányzat egyszer nem tér észre és nem áll meg azon az úton, amelyen eddig olyan roppant sebesen, a meredek lejtőn lefelé haladt.

Én ahhoz akartam hozzájárulni, hegy a kormányt észre térítsem, hogy azokat a szempontokat, amelyek a nemzeti becsület szempontjából is fontosak, megérintsem. Ezek után felolvasom interpellációm, amely a következőképp hangzik:

„Interpelláció a miniszterelnökhöz és igazságügyminiszterhez: a bírósági sajtónyilvánosság biztosítása és a sajtócenzúrától szenvedett üldöztetésem tárgyában.

1. Ismerik-e a miniszter urak a bírósági eljárásokra vonatkozó, s még érvényben lévő törvényeknek ama rendelkezéseit, melyek szerint a bíróság előtt folyó tárgyalások rendszerint nyilvánosak s a nyilvánosság kizárása csak akkor rendelhető el, ha a tárgyalás nyilvánossága a közrendet vagy a közérkölcsiséget veszélyeztetné? (Bp. 293. §. és egyéb törvények.)

2. Tudják-e a miniszter urak, hogy a bíróságok minden esetben elrendelik a zárt tárgyalást, ha arra közrendi vagy közérkölcsiségi szempontból szükség van?

3. Ismerik-e a miniszter urak a sajtótörvény M. §-ának (1914. évi XIV. tc.) ama rendelkezését, amely szerint oly közlemény tartalma miatt, mely a hatóságok, vagy más, a törvény által alkotott testületek nyilvános iratait, vagy azok nyilvános tárgyalásait hív szellemben és igazán közli, sem bűnvádi eljárásnak, sem kártérítési igénynek nincs helye?

4. Ha mindezeket a ma még érvényben lévő törvényeket ismerik, hogyan magyarázzák és mit szándékoznak az ellen tenni, hogy a sajtócenzúra mégis következetesen megakadályozza a bíróságok nyilvános tárgyalásain történeteknek, vagy egy részüknek, rendszerint a vádlottak védekezésének, néha a sértett cáfolatának közlését?

Szíveskedjenek a miniszter urak végre határozott választ adni arra, hogy a cenzúrának „pár napon belük való megszüntetésére nézve tett ígéret mikor válik tetté?”

Rupert Rezső interpellációja a Nemzetgyűlés 1922. február 7. ülésén

T. Nemzetgyűlés! Az országnak egy nyitott sebééről akarok szólni, amelyet mindnyájan látunk. Talán nem kell ecsetelnem azt, hogy a magyar diákság, különösen a magyar fővárosi ifjúság milyen kétségbeejtő helyzetben sínylődik. A diákságnak, a vidékről feljött ifjúságnak nagy része nem jut többhöz, mint legfeljebb egyszer, délben egy nagyon szerény kis ebédhez. Ezek a felsőiskolások kénytelenek zsúfolt lakásokban lakni...

Annak idején, amikor a numerus claususról szóló törvényt tárgyaltuk, felhívtam a nemzetgyűlésnek, az országnak és minden illetékes faktornak a figyelmét arra,

hogy azzal még nem végeztük el kötelességünket a tekintetben, hogy a magyar keresztény ifjúságot segítsük, erősítsük és hogy annak a tanulást, az egyetemi pályákra való tódulását előmozdítsuk. Ráműtöttem arra, hogy a numerus clausus-szal való kiűzése az állampolgárok egy részének az egyetem falai közül még nem jelenti azt, hogy a magyar keresztény ifjúság be fog jutni arra az egyetemre, nem pedig azért, mert ez az ifjúság súlyos egzisztenciális helyzetbe fog kerülni, mert az anyagi eszközök hiányoznak arra nézve, hogy az egyetemen ők tanulmányaiknak, pályájuknak szentelhessék magukat és hogy egyetemi éveik alatt megszerezhessék maguknak azt a tudást, azt az oklevelet, amellyel a társadalomba kimenne ott a keresztény intelligencia tömegeit erősíthetik. Én tisztában vagyok azzal, és tisztában kell lennie ezzel minden tisztán látó embernek, hogy az ország intelligenciáját, amelyben végtelenül szegények vagyunk, erősíteniünk kell. Igaz, hogy nagyon sok embernek van diplomája, nagyon sokan végeztek iskolákat, azonban bizonyos az, hogy ezeknek az iskolákat végzett embereknek nagy része az intelligenciához nem számít.

Éppen ezért arra van szükség, hogy egy valódi, komoly, értékes, tudásban és erkölcs érzésben is magas fokon álló intelligenciánk alakuljon ki, mert ha ezt nem tudjuk megteremteni, akkor ennek az országnak valóban el kell pusztulnia. Nem kell hosszasan foglalkoznom annak a diákságnak nyomorúságával, amely közöttünk él. Ezek a diákok kénytelenek kimenni az utcáskra – ami sohasem történt meg azelőtt – és ott könyöradományokat gyűjteni. A társadalom azonban, úgy látszik, nem eléggé áldozatkész és nem tudnak annyit összegyűjteni, hogy magukat és kis intézményeiket fenntarthassák, amit pedig számukra a társadalom fenntart és ami segítséget az állam nyújt, az mind nagyon kevés és távol van attól, hogy ezeknek az ifjaknak megteremthessük azt a helyzetet, amelyben ők tanulásukat eredményesen a haza javára folytathatják. Lerongyolódtak ezek az ifjak és legnagyobb részük nem jut lakáshoz sem.

Mikor tény az és látjuk azt, hogy a mi egyetemeink egyre satnyulnak, mert hiszen hiába vittük le Szegedre és Pécsre az egyetemeket, az a mi nagy reményünk, hogy azok ott meg fognak népesedni és még a szomszéd megszállott területekről is oda fogják vonzani az ifjúságot, mind nemcsak nem vált valóra, hanem az egyetemek teljesen elnéptelenedtek, alig hogy lézeng bennük egy-két diák és ennél fogva hiába költjük ezeknek egyrészt az intézményeknek fenntartására a nemzet pénzét, másrészt pedig, ami még nagyobb kár, nem töltik be a hivatásukat, hogy részt vennének a nemzeti nevelés nagy munkájában. Akkor is felmerült, kísértett az a gondolat, hogy minek is nekünk olyan sok egyetem! Tényleg a budapesti egyetem untig elég nagy, sőt túl nagy is ennek a kis országnak a kereteihez képest és ahhoz, hogy elegendő ifjúságot, elegendő tanult embert ki ne tudjon bocsátani az életbe. Tényleg elég lett volna. De akkor minket az a gondolat vezetett, hogy az ország

integritása felé törekszünk, hogy nem tudunk egy percig sem arra gondolni, hogy kisebb ország lettünk és azzal mentünk bele ebbe az áldozatba, azzal tettük ezt az intézkedést, hogy ezeket az egyetemeket is fenn kell tartani, hogy egyszer csak jön egy perc, amikor az országnak határai kitágulnak és akkor ezeket a térségeket, ahová be tudunk özönlenni, el kell engednünk, nem tudnánk eléggé ellepni, ha nem készültünk volna erre a nagy pillanatra.

Akkor, amikor kétségtelennek látjuk, hogy a tudásnak, tudománynak, a tanult emberek nagy számának milyen haszna van, milyen fontos, jelentőségteljes feladata van ebben az országban, akkor viszont szomorúan kell meg állapítanunk, hogy a kormány budgetjében, az államkincstár terhei között minden szerepel, rengeteg sok pazarló célra költünk nagy összegeket, csak éppen azzal nem törődünk, ami a nemzetépítés igaz, nagy munkája volna.

Ha megnézzük a költségvetést, ott mindenre találunk nagy áldozatokat. Hogy csak egyet mondjak, a miniszterelnökségi sajtóirodát 18 millió koronával dotálják. Ennek a sajtóirodának semmi más rendeltetése nincs, mint az, hogy a kormányt és a kormány intézkedéseit külföldön, a külföldi lapokban jó beállításban mutassa be, informálja ezekről a külföldet és rózsaszínű köddel vegye körül a kormányt, nehogy a külföldnek ellenszenvé ellenünk fordulhasson, és hogy a külföldön ne legyenek népszerűtlen emberek. Ezeket a sajtómilliókat idehaza is felhasználják arra, hogy a sajtó egyik részét maguk mellé állítsák, hogy az a sajtó dicsérje őket és minden jót zengjen róluk. Amilyen haszontalan kiadás ez, éppen így száz és száz olyan kiadás van, amely a nemzetnek száz és száz milliójába kerül.

Ezek között talán a leghaszontalanabb az, hogy Zalaegerszezen a szerencsétlen, üldözött, nyomorult emberek számára, akiknek elég, ha élhetnek, elég ha nem bántják őket, tartunk egy internáló-tábort, amely a magyar népnek évente körülbelül 40 millió koronájába kerül.

T. Nemzetgyűlés! A miniszterelnök úr azt mondotta, – bár ez a valóságnak nem felel meg, a tényekkel ellenkezik – hogy Zalaegerszezen sohasem volt ezernél több ember internálva. Hát én elfogadom a miniszterelnök úrnak azt a megállapítását, hogy ott csak ezer ember van, de akkor konstatálnom kell, hogy ezer embert bírói ítélet nélkül, polgári szabadságuktól megfosztva, fogva tartanak ott csak azért, hogy a magyar népnek millióiból, keserves adófilléreiből évente 40 milliót költsenek rájuk. Ez a kiadás néhány hónappal ezelőtt még 40 millió korona, volt, ennyit tett ki erre a célra az előirányzat. Most, hogy a pénzünk értéke romlik, valószínűleg ez a 40 millió is többre fog szaporodni. Nem tudom, hogy mi becsületes leszünk-e, nem tudom, hogy hogyan állhatunk meg majd az utókor előtt, ha eltűrnék, hogy ezer nyomorult emberért, akiknek annyi bűne sincs, hogy a bíróság elítélhette volna őket, évente 40 milliót fecsérlünk el, holott, ha már arról van szó, hogy ezek az emberek – mint róluk állítatják – a társadalomnak ellenségei, akkor könnyű volna

velük kiegyezni, nem kellene két-három-négy évig és isten tudja meddig ott tartani őket és évente 40 milliót költeni rájuk, hanem elegendő volna, ha az egy évi költséget egyszer felosztanák közöttük, mindegyik kapna 40.000 koronát.

Egészen bizonyos, hogy ha mindegyiknek adnának 40 ezer koronát, akkor ezeket jó emberekké tennék, nem lennének többé a társadalom ellenségei és a következő évben nem kellene másik 40 milliót, az azután következő évben pedig talán 60 millió koronát költeni rájuk és megszabadulnánk attól a szegénybélyegtől is, amely a nemzetünk arcán éghet azért, mert az abszolutizmusnak egy ilyen terrorintézményét fenntartja, ahol embereket bírói ítélet nélkül fogva tartanak. Hiszen abban a táborban idioták is vannak, akiket nem lehet elbocsátani azért, mert nem tudják őket kihallgatni, sőt a zalaegerszegi táborban, amint ez nyilvánosságra hozott és amint az a valóságnak meg is felel, egy siketnémát is visszatartanak izgatás miatt.

T. Nemzetgyűlés! Soha nem volt hatalmasabb kincse egy alkotmányos nemzetnek, amely ad a szabadságára, függetlenségére, becsületére, a jelenkor és az utókor előtt, mint a közszabadságok. Soha nem tűrhette el az a nemzet, hogy a polgári szabadságot csak olyan prédaként kezeljék, mint amilyen prédaként magyar emberek magyar emberek ellen feltámadva kezelik a polgári szabadságot Magyarországon. Nem szörnyűséges-e még gondolatnak is az, hogy megfosszák a magyar polgárt attól az elemi emberi jogától is, hogy a szabadsága intézményesen védve legyen és bírói oltalom alá legyen helyezve? Hiszen ott kezdődik az alkotmányos állam, amikor a polgári szabadság a független bíróság oltalma alá helyeztetik. Erről nálunk nincsen szó és ha valamikor vád fogja érni valamiért ezt a nemzetgyűlést, vád fogja érni azért, hogy ezt az intézményt eltűri, amely még a Habsburgoknak legszörnyűségesebb uralma idején sem állott fenn ilyen hosszú ideig.

Mondhatom, hogy ha a történelemnek néhány lapját visszafordítjuk, akkor ott azt találjuk, hogy már 1849. év novemberében beszüntették a terrorisztikus üldözést még a Bach-zsandárok is.

Akiket a hadbíróság, bár jogtalanul, elítélt, azoknál is vége szakadt az általános üldözésnek. Nem, nem ideálom a Habsburgok mellett nyilatkozni, hiszen mi ebben a kis szigetben úgyszólván egyedül állunk, akik egész bizonyosan Habsburg-ellenesek vagyunk és minden Habsburgnak kivétel nélkül ellene vagyunk. Csak szomorú visszapillantásként, szomorú összehasonlításként kénytelen vagyok felemlíteni, hogy amikor ellenség tiport a nyakunkon, még akkor is épebb volt az egyéni szabadság, de különösen a személyes szabadság biztonsága, a személynek és vagyonnak biztonsága, mint ma.

T. Nemzetgyűlés! A börtönöket és internálótáborokat nemcsak a bűnösök számára készítik. A börtönök és internálótáborok ártatlan emberek számára is készülnek, Magyarországon pedig mindenki számára készülnek, aki a kormánynak nem tetszik, mert hiszen tudjuk, hogy a kormány hány ártatlan embert cipeltethet oda

a rendőrségével, tudjuk, hogy mindenkit elcipeltethet. Éppen ma voltunk tanúi egy tanulságos esetnek. Ennek a kormánynak egyik volt tagja kénytelen volt felállani és kijelenteni a nemzetgyűlés előtt, hogy igenis, az a kormány, amelynek ő tagja volt, azalatt, amíg tagja volt, 150 rendőrt mozgósított ellene és megindította az üldözési eljárást. Hát ha az a nagyatádi Szabó István nem lett volna nagyatádi Szabó István, aki mögött a nép nagy tömegei állanak, ha nem lett volna miniszter, akkor egészen bizonyos, hogy ő is elkerült volna a zalaegerszegi táborba. Nem mindenki nagyatádi Szabó István, nem mindenkit véd a közhangulat és a közvélemény, nem mindenkinek a neve olyan ismert, mint az övé. Más emberrel könnyen megtörténhet, hogy a zalaegerszegi táborba elviszik.

Hogy példaképen csak egy esetet mondjak el, méltóztatnak emlékezni, hogy 1920. június 6-án gróf Apponyi Albert itt a zárt ülésen egy beszédet mondott. Ez a beszéd a képviselők informálása alapján – mert hiszen mint ilyenkor szokás volt és mindig megtörténik – összeíratott és közkézen forgott, mert érdeke volt egyeseknek, de sokaknak tudni azt, hogy mit is mondott gróf Apponyi Albert. Gróf Apponyi Albert egyénisége, tüneményes nagysága, kétségbevonhatatlan nagy hazafisága csak elég biztosíték arra, hogy ő nem mond veszedelmes beszédet. Ezt a beszédet aztán – mert Apponyinak szavai iránt mindenki érdeklődik – sokszorosították, kávéházban osztogatták, baráti kézről baráti kézre járt, utcákon dugdosgatták az emberek kezébe s többek között egy dr. Müller Menyhértnek is kezébe jutott egy ilyen példány. Ez megmutatta az ő házmesterének, aki nagyon szépnek találta Apponyi beszédét és megkérte Müllert, hadd másolhassa le. Müller odaadta neki, a házmester lemásolta. Másod- vagy harmadnap visszakapta a példányt, amelyről a beszédet a házmester lemásolta, de egyúttal a házmesternél megkezdték a házkutatást. Müller Menyhért fogta magát, elment a polgári bíróság ügyészéhez és bejelentette, hogy kaptam egy ilyen Apponyi-beszédet, azt odaadtam egy szegény házmesternek, az ellen most eljárás folyik. Én vagyok a hibás, de én sem vagyok hibás, mert ettől és ettől kaptam, hát ha akarják az urak, tessék eljárni ellenem.

A polgári ügyész azt mondja, tessék hazamenni, abban nincsen semmi krimen, ha valaki egy zárt ülési beszédet megkap. De látom, hogy aggálya van, tessék tehát elmenni katonákhoz, azok talán valami mást mondanak. Elment erre ez a szegény dr. Müller a hadbíróshoz is, ott Ivarsa hadbíró alezredes úr hallgatta meg. Elmondta az esetet, hogy szörnyű nagy dolog, én megkaptam Apponyi beszédét és odaadtam a házmesternek. Az alezredes is megnyugtatta, hogy tessék hazamenni, neveltséges dolog, nincsen ebben semmi. Egy-két nap múlva elfogták, a toloncházba vitték, 1920 decemberében internálták, 1921 januárban kihirdették az internáló határozatot és ezt a szegény embert, akire utólag egyéb dolgokat is iparkodtak ráfogni, aki azonban tanukkal beigazolta, hogy veszedelmes ellenforradalmi mozgalmakban vett részt, többek között, hogy Pallavicini őrgróf részére ő mentette meg a Déli

Hírlapot és más efféle dolgokat is csinált, ezt az embert, akinek egyik keze elsorvadt, mert a harctéren volt és megbetegedett, aki általános ízületi gyulladásban szenved, évek óta ott tartják Zalaegerszegen. De nemcsak ez történt, hanem közben szegény feleségét és gyermekét kitétték a lakásából, kidobálták bútorait az utcára, mindent el kellett kótyavetyélni, az asszony súlyos beteg lett, öngyilkossági kísérletet követett el, és most ez az ember, mikor írja ezt a kétségbeesett levelet, nem tudja mi van a feleségével, mi van a családjával.

Ez a zalaegerszegi tábor arra való lenne, hogy a társadalmi konszolidációt előbbre vigye, hogy a nemzet társadalmát megvédelmezze holmi bolsevista mozgalmak ellen, mert hiszen azt mondja a miniszterelnök úr, még mindig féltő, Oroszországból hazajönnek és azért jönnek haza kitanítva bolsevistáknak, hogy itt felfordulást rendezzenek. Ennek az állításnak egész komolytalanságával és nevetségességével teljesen tisztában vagyunk, mert – hála Istennek – ez a polgári társadalom már annyira megerősödött, hogy ezen ezer ember semmi körülmények között erőt nem vehet. Hiszen még ha a poklok hatalma is jönne ellenünk, akkor is el tudnánk vele bánni, mert el lehet vele könnyen bánni. Hiszen maga a magyar munkásság nem túrná azt, hogy a kommunizmus itt újra felüsse a fejét, mert maga a munkásság is megundorodott tőle és a kommunizmus vége felé maga a munkásság is ellene fordult, maga a munkásság is ellenforradalmivá lett.

Itt tehát tisztán csak arról van szó, hogy hamis ürüggyel fenn akarnak tartani egy olyan intézményt, hogy eldughassanak oda olyan embereket, akik a kormánynak nem kedvesek, akik nem az ő politikáját csinálják.

T. túloldal, t. kisgazdapárt, önöket is figyelmeztetem, mint ahogy már figyelmeztettem, hogy nagyon sok kisgazda is benn van abban a táborban, tehát ne méltóztassanak ezt a kérdést olyan nagyon könnyen kezelni. Hiszen ez a nemzeti becsületnek is kérdése, annak kérdése, vajjon Magyarországon becsületes, tisztességes férfinak érezheti-e magát az ember; mert nem érezheti magát becsületes férfinak annak az államnak polgára, amelyben eltúrik azt, hogy bírói ítélet nélkül éveken át tetszés szerint fogva tartsanak embereket. Hiszen még azok az úgynevezett revíziói bizottságok, amelyek beállítottak, még azok sem tudtak eredményes munkát végezni, még azoknak a munkáját is áthúzzák fenn, mert hiába ajánlanak valakit kibocsátásra, három-négy hónap telik bele, míg Baksa tanácsos úrtól lejön az engedély, vagy nagyon sokszor Baksa tanácsos úr keresztülhúzza ezeket az elbocsátást javasoló revíziós előterjesztéseket.

Méltóztatik látni, itt van a nemzetnek egy gyalázata, egy szégyenintézménye. És még ha csak ennyi volna! De hozzájárul még az is, hogy a magyar népnek rengeteg sok keserves verejtékéből valamiképp összegyülemlő milliókból erre a haszontalan intézményre évenként 40 milliót ráköltének.

Azt mondja a miniszterelnök úr, hogy ez az ezer ember azonban csirkefogó, azt mondja a belügyminiszter úr is az ő nyilatkozatában, hogy ezekkel az elemekkel szemben igenis meg kellett engedni a kikötést is, amely a botnál is durvább és gyalázatosabb büntetés. Nem tudom, mi címen kellett megengedni; hiszen a mi polgári jogaink írva volnának törvényekben és azok közül egyikben sem látom nyomát annak, hogy valakit lehet-e kikötésre ítélni vagy sem. Méltóztassanak visszaemlékezni, hogy a botbüntetést milyen nagy lelki emócióval fogadtuk, milyen nehezen ment az keresztül a nemzetgyűlésen, mert féltettük nemzetünk jó hírnevét. Most pedig egy sokkal durvább eszközt, anélkül hogy csak miniszteri rendelet is lenne, amely rendelet nem intézkedhetik ilyesméről, hónapokon át igénybe vesznek, és végül is a belügyminiszter úr szentesíti ezt azzal, hogy eltörölte a kikötést.

De ha ezer csirkefogó az, aki ott van, nem tudom, miféle jogon jut, hogyan jut a kormány ahhoz, hogy mikor nem ezer, hanem, 10.000 embernek sem jut 40 millió az elfogyasztásra, akkor az állam 40 milliót ezer csirkefogóra költ el. Hiszen akkor annál nagyobb az állam bűne, ha ezt teszi, mert ezek a csirkefogók börtönbe valók, akiket pedig börtönbe csukni nem tudnak, ott van a dologház intézménye, csak éppen az kell, hogy bíróság ítélje el az illetőket.

Mondom, így pocskolják, így pazarolják el majdnem a nemzetgyűlés többségének tapsai közben egy nemzet pénzét, amikor egy koldus nemzetnek szinte utolsó filléreiről van szó.

Ilyen körülmények között kérdem a nemzetgyűlést, kérdem a kormányt, kérdem elsősorban a kultuszminiszter urat, vajon ha már van 40 milliónyi ilyen felesleges pénze a nemzetnek, akkor miért nem a nemzet jövődjének erősítésére, ápolására, miért nem arra a szegény nyomorgó egyetemi ifjúságra fordítják, amely nem tud az ő kötelességeinek, feladatának, vágyainak, eszméinek és eszményeinek megfelelni? Egy gazdag állam pazaroljon a csavargóira – akiket ő így hív, bár nagy részük ártatlan ember – 40 milliót, de egy ilyen koldus, szegény államnak erre nincs pénze.

Egy ilyen állam, ha van benne becsület, ezt az összeget éppen azért, hogy magát megmenthesse a nemzeti célokra, a nemzeti újjáépítés munkájára fogja felhasználni és nem – szerinte – csirkefogókat dug be drága barakkokba, hanem, ha van benne becsület, ha van benne a nemzet iránt egy csepp érzék, ha van benne életöszön a nemzet jövőjével szemben, akkor első kötelessége, hogy felszedi azokat a barakkokat, amelyek csak emberek szenvedéseinek takarására valók, idehozza azokat és diákszállókat épít anyagukból.

Természetesen nem sok reménnyel teszem fel ezt a kérdést, mert látom, a túloldal mosolyog, mert látom, hogy Henzer t. képviselőtársam viccnek tekinti ezt a nagy nyomort, de mindegy, azért fel kell vetnem ezt a kérdést, mert én hiszem, hogy a nemzetnek egészséges ereje, közvéleményének hatalma majd mindent a maga helyére sodor, mindent elhelyez a maga súlypontja körül és majd kikényszeríti azt,

hogy idebenn a törvényhozásban is és másutt is mindenütt a becsületnek, az igazságnak, a nemzet jövője féltésének szempontjai érvényesüljenek. Az elmondottak következményeként a következő interpellációt intézem az összkormányhoz és különösen a kultuszminiszter úrhoz: 1. Tudja-e a kormány, különösen a kultuszminiszter úr, hogy a magyar diákifjúság elképzelhetetlen nyomorban sínylődik. 2. Hajlandó-e a kormány a zalaegerszegi internálótábort, a két év óta dűlő abszolútizmusnak ezt az intézményét azonnal felosztatni és azt a körülbelül 40 millió koronát, melyet évente a magyar nép pénzéből rá pazarolnak, a diákság nyomorának enyhítésére, a tábor barakkanyagát pedig egyetemi diákszállók építtetésére felhasználni? 3. Hajlandó-e a kultuszminiszter úr odahatni, hogy ez azonnal megtörténjék, és ezzel azok a költségek és eszközök, melyek egy becsületes nemzet meggyalázására és a polgári szabadság jogtalan elkobzására pazaroltatnak, a nemzeti újjáépítés céljaira fordíttassanak.

A Nemzetgyűlés 1922. február 16-i ülése

Rupert Rezső bejelenti mentelmi jogának megsértését
(merényletterv ellene és több képviselő ellen)

Rupert Rezső: A házszabályokhoz kérek szót.

Elnök: A házszabályok 188. §-a alapján mentelmi sérelmének bejelentésére kért szót a képviselő úr.

Rupert Rezső: Tisztelt Nemzetgyűlés! Egy szemtanútól, akinek nevét nem mondhatom meg, mert félnem kell, hogy baja esik, de akit ismerek és akinek a személye és tájékozódottsága teljes garancia arra nézve, hogy komoly dologról van szó, kaptuk a következő jelentést, amelyet több képviselőtársamnak megbízásából van szerencsém a t. Nemzetgyűlésnek előterjeszteni.

A jelentés így szól (olvassa): „*Néhány nap óta egyes helyeken, többek között a Spolarits-kávéházban az Ébredők egy csoportja, melynek élén Rumbold Attila áll és a csoport egyik fő tényezője Sesevics László, embereket toboroznak oly célból, hogy a nemzetgyűlés felosztatása után merényletet kövessenek el több, listára vett képviselő ellen.*”

Hegedűs György: Olyan ember nincs Magyarországon, aki ezt elhiszi!

Elnök: Kérem, ez komoly dolog, méltóztassék komolyan meghallgatni!

Budaváry László: Olyan ébredőt nem fog találni az országban, aki ily aljasságra képes.

Rupert Rezső: „*A proskripciók listán szerepelnek: Homonnay Tivadar, Rassay Károly...*

Rassay Károly: Meg vagyok tisztelve!

Rupert Rezső: „Rupert Rezső, Weiss Konrád nemzetgyűlési képviselők. Még több név is szerepel ott, de azokat nem sikerült az illető tanúnak kitudni. A merénylet tervezői igyekeztek a többek közt erre a célra megnyerni Winkler Elemér volt hadnagy urat, a miskolci rendőrség volt tisztviselőjét, ki azonban méltatlankodva visszautasította a bűnös felszólítást. Sekeres budapesti ügyvéd úr is tud a készülő merényletről, aggódva panaszolta ezt el Dörnhoffer uradalmi számtartó, debreceni lakos és Gerstner Ferenc főmérnök urak előtt. Sesevics László, kit csak a minap tartóztatott le súlyos büntetendő cselekmények miatt a rendőrség, és aki annak idején a Britanniából intézett véres merényleteknek is amnesztiás részese és aki pár napja újra szabaddalomban van, kijelentette Kaszala nevű úrnak, hogy minden képviselővel elbánik a maga módja szerint, aki az atrocitások ellen felszólal, mihelyt mentelmi joguk megszűnik és velük mint magánemberekkel lesz dolga.

Rassay Károly: Majd mi is elbánunk az illető úrral. (Felkiáltások jobb felől: Szegény emberek! Zaj. Elnök csenget.) Nem lesznek ismeretlen felelőtlen elemek, gondoskodunk, hogy egy ismerős legyen. (Zaj.)

Rupert Rezső: Nem vagyunk olyan emberek, akik a saját árnyékuktól megijednek.

Budaváry László: Csakugyan a saját árnyéka.

Rakovszky István: Ugyan ne beszéljen itt! Honnan tudja?

Benárd Ágoston: Nem szégyellik a legnagyobb magyar társadalmi egyesületet így megvádolni!

Balla Aladár: Talán megint miniszter akar lenni?

Ugron Gábor: Rumbold az mese? Sesevicset védi?

Elnök: Ha a képviselő urak így viselkednek, kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni.

Rupert Rezső: T. Nemzetgyűlés! Én arról nem tehetek, ha ezek az említett emberek úgy adják ki magukat, mint az ébredők exponensei. Én nem tudom, miféle viszonyban vannak az ébredőkkel és vannak-e velük viszonyban? Én egyszerűen csak előadom azt a jelentést, amely jelentés ide hozzám beérkezett. Ismétlem nem vagyunk azok, akik megijedünk az árnyékunktól; szívesen itt állunk az életünkkel is, azt sem féltjük. Ha tetszik a gyilkosoknak, hát tessék jönni. Lehet, t. Nemzetgyűlés, hogy a nemzetnek a mi hullánkra is szüksége van. Hanem azt gondolom, hogy mégis komoly dologról van szó.

Hogy pedig ilyen dolgok történjenek, nem érdeke a nemzetnek. T. Nemzetgyűlés! Csak tegnap is Apponyi Albert gróf adott az ő aggodalmainak kifejezést, hogy ő is rosszaktól tart. Ennekem pedig különösen okom van arra, hogy komolyan

vegyem ezt a fenyegetést, komolyan vegyem a jelentést és pedig azért is, mert az éjjel énnálam már megjelent a fekete kéz. Hajnalra virradóra a kapu alá szerényen elrejtett ügyvédi táblámat összetörték bizonyos kezek. Csak pár száz koronás kis kárról van szó, ez magában véve említést nem érdemelne, de mégis ebben egy jelentéget látok. Hogy nemcsak ártatlan dologról van szó, azt hiszem, erre egynél több okunk van gondolni.

Méltóztassanak csak visszaemlékezni arra, hogy itt a nemzetgyűlésen is egyes képviselőtársaink megfenyegettek bennünket, hogy majd megismerjük az ébredő stílust. Erről a naplók tanúskodnak. Komoly óra és komoly perc az, amelyben én beszélek, mert amikor idebent arról hangzik a szó, hogy az ébredők a hazamentés munkáján fáradoznak, ugyanakkor kinn az utcasarkon Széchenyi gróf képviselőtársunk nevével a névsor élén megjelennek olyan plakátok, amelyek a büntetőtvénycsok szabályait a legsúlyosabban, amelyekben egyenes lázítás van a nemzetgyűlés ellen, amelyeknek tartalma körülbelül az, hogy most már vége van ennek a testületnek, ennek a kakas viadalnak, amely egyebet sem tett, mint a zsidóérdekeket védte.

Amikor ezekről van szó és amikor végre is azzal a vakmerő váddal lépnek fel ellenünk, magyar emberek ellen, hogy mi nem a haza érdekeit tartjuk szem előtt, hanem a népet félre akarjuk vezetni, és azzal, hogy mi itt a gyilkosságok és atrocitások ellen felemeljük tiltakozó szavunkat, azzal azonosítani akarják azt, hogy nem tudom én, csupán zsidó érdekeket képviselünk, hogy azt a tudatlan népet, amelynek lelkébe mérget csepegtettek, ellenünk hangolják, akkor azt hiszem, hogy itt az ideje és ez a perc éppen az, amelyben szóvá kell ezt tenni, és amelyben rá kell mutatni arra, hogy az az alibiigazolás, amelyet itt előttem szólott képviselőtársam előadott, hogy az ébredőknek nincs köztük ezekhez a dolgokhoz, nem sikerült. Azt kell hinned, ha arra a plakátra gondolk.

Továbbá t. képviselőtársunk azzal a felszólítással fordult hozzánk, hogy minden magyar szeresse egyik a másikat felekezeti különbség nélkül, mindenféle elválasztó különbség nélkül. Én azt hiszem, t. képviselőtársaim, hogy legelső dolgunk a gyilkosságok és büntetendő cselekmények ellen összefogni.

Mert hiszen nekünk itt mindannyiunknak meg kell érteni, hogy a gyáva gyilkolásokban semmiféle nemzeti érdek nincs, és a nemzeti alapot ezzel bizonyára nem támogatjuk. Vissza kell emlékezni arra, hogy ezeknek a gyilkosoknak lett volna terük arra, hogy a magyar nemzet szolgálatába álljanak: ott lett volna Kun Béla. Egy kar nem akadt közülük, amely törét felemelje és leszúrja. Hát én azt hiszem, hogy ha akkor ilyen gyáván viselkedtek és viselkedtünk mindannyian, akkor egyiknek sincs oka és joga most arra, hogy becsületes, tisztességes magyar emberek ellen a gyilkolás eszközét felemelje.

T. Nemzetgyűlés! Én bejelentettem társaim nevében a mentelmi jognak ezt a sérelmét, amely a legsúlyosabb sérelmek közé tartozik. Tudom nagyon jól, hogy a

nemzetgyűlés már ebben a tárgyban nem foglalhat állást, hogy ebben nem bízhatunk, de őszintén szólva nem is várom azt a szigorú intézkedést, s még abban az esetben sem vártam volna, ha módja lett volna a Háznak arra, hogy ebben a kérdésben határozzon, mert hiszen úgy látom, hogy a Ház egy része mosolygásra fogja a dolgot.

Aggódom amiatt is, hogy a kormány sem tekinti ezt a mentelmi bejelentést egészen komolynak. Ha a kormány sem gondolja komolynak az egész dolgot, – mert hiszen a legszomorúbb látvány áll előttünk.

T. Nemzetgyűlés! Alkalmazkodni akarok az elnök úr utasításához, s azzal fejezem be mentelmi bejelentésemet, amivel egykor nagyon régen a Gironde egyik vezére a vérpadra indult. Ő azzal fordult gyilkosai felé: „Mi most meghalunk, elmegyünk, minket meggyilkolhattok most, amikor a nép még nem nyerte vissza az eszét, de ti akkor fogtok elpusztulni, amikor a nép az eszét visszanyerte.” A magyar nép már visszanyerte eszét. Gondolják meg t. képviselőtársaim, ne siessenek az ilyen visszaélések segítségére, ne fedezzék ezeket a dolgokat.

Most bejelentem a mentelmi jog megsértését a magyar népnek és a magyar nép védőoltalma alatt, azt hiszem, elmúlik tőlünk a keserű pohár; de ha nem múlik el, akkor is a mi életünk csak ajándék. Meghoytuk a harctérről, ahol a hazáért ezer veszélynek tettük ki, meghoytuk a kommunizmus veszedelmeiből is, amikor dacosan szembeszálltunk a szélsőségekkel éppúgy, mint szembeszállunk most is a szélsőségekkel. Ha a hazáért akkor életünket nem áldozhattuk, akkor ma, amikor a hazafias frázisok uralma van itt, elveszithetjük. Isten adta, Isten elvette; legyen a hazának javára.

Elnök: Kérem, képviselő úr, mentelmi bejelentést csak a magyar nemzetgyűlés útján lehet megtenni. A házszabályok értelmében csak azt mondhatom ki, hogy a bejelentés vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasítatik.

A Nemzetgyűlés 1922. július 1-i ülése

Rupert Rezsó felszólalása az indemnitás¹⁶⁸ kérdésében

T. Nemzetgyűlés! Mikor most ebben a másodiknak nevezett nemzetgyűlésben felszólalok pártom megbízásából, nehogy abból, amit cselekszem és amit mondok és később is cselekedni és mondani fogok, következtetések legyenek vonhatók arra

¹⁶⁸ Indemnitás: 1. A büntetlenség biztosítása, mentesítés a felelősségre vonás alól. 2. Az országgyűlés adta felhatalmazás a kormánynak arra, hogy az új költségvetés elfogadásáig az állam pénzügyeit az előző év költségvetésének keretén belül intézze. 3. Kártérítés, kárpótlás, kártalanítás. 4. Napidíj, költségmegtérítés. Forrás: Révai Nagylexikon.

nézve, hogy a 2209/1922. M. E. számú rendelet törvényességét és annak folyamatait elismerjük, kénytelen vagyok a magam és pártom nevében néhány kijelentést tenni.

Mi a 2200/1922. M. E. számú rendelet kibocsátását és az abból folyó következményeket törvényteleneknek és alkotmányszegésnek tekintjük. Ennélfogva nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a nemzetgyűlést törvényhozásnak és magunkat törvényhozóknak tekinthessük. Reánk nézve nem jog és nem kötelesség, hanem csak lehetőség az, hogy itt jelen vagyunk.

T. Nemzetgyűlés ! Mi tudjuk azt nagyon jól, hogy az a hatalom, amely ezt a nemzetgyűlést összehozta, itt határozatokat fog hozatni, és azokat vagy mint határozatokat, vagy mint törvényeket végre fogja hajtani. Azoknak meghozatala körül tehát már a nemzetnek életérdekei érintetnek, ennélfogva reánk nézve, ha lehetőség meg van adva, gyakorlati kényszerűség, lelkiismeretünkben folyó s a választóinkkal szemben is tartozó kötelesség, hogy itt tényleg fizikailag jelen legyünk, s minthogy azok a határozatok, amelyek a hatalom joga alapján hozatnak, a nemzet életérdekeire kihatnak, azoknak meghozatala körül kellő befolyást gyakoroljunk a kritikával. Ennélfogva reánk nézve az, hogy az itt egybegyűlteket nemzetgyűlésnek nevezzük és az itt egybegyűltekre kötelező hárszabályoknak engedelmeskedünk, csak egyszerű konvenció lesz.

Ezek után áttérek a tulajdonképpeni tárgyra. Mi ebben a parlamentesdiben, ebben a játékban részt fogunk venni. Ígérjük, hogy ebben a parlamenti munkában, amelyet mi ugyancsak konvenciószerűen nevezünk annak, komolyan fogunk részt venni. Úgy fogunk játszani, mintha tragédiában szerepelnénk, mert hiszen a mai magyar élet, a ma folyó magyar történelem, tragédia, amelyben bűnhődni fognak azok, akik vétkeztek. A bűnhődés, jobban mondva, talán vezeklés már megkezdődött, mert kétévi kurzuspolitika után, látva annak minden rombolását, kénytelen volt a mai hatalom feje ideállani elének s teljes egészében átvállalni a liberális ellenzéknek azt a programját, amelyet ez már két évvel ezelőtt hirdetett. Neki el kellett mennie a génuai konferenciára, mire megtudta, hogy miképpen is áll a helyzet; mire megtudta, hogy mik is azok az előfeltételek, amelyek a haza megmentéséhez, felépítéséhez, s talán a régi Magyarország új boldogságához vezetnek. Neki ott kellett megtudnia, hogy a magyar nemzet megmentésének, megmentése munkájának előfeltétele: megteremteni elsősorban idehaza a feltétlen, hátsó gondolat nélkül való társadalmi békét, amelyet mi már két évvel ezelőtt hirdettünk, s amely miatt bennünket két évvel ezelőtt és azóta is folyton üldöztek.

A miniszterelnök úrnak Génuában kellett megtanulnia, vagy legalább is szomorú tapasztalatokból kellett levonnia végre azt a következtetést, hogy ebben az országban abba kell hagyni az osztálypolitikát, hogy az országban mindenkinek, minden osztálynak önmérsékléssel kell a hazamentés munkájában részt vennie;

hogy meg kell szüntetni az ádáz felekezeti harcot, hogy végre a termelő munka és a takarékoság útjára kell lépnünk, hogy végre súlyt kell helyeznünk a külföld rokon-szenvére is, súlyt kell helyeznünk azért, mert hiszen a magunk erejéből lábra állani nem tudunk, szükségünk van a külföldi barátokra, de szükségünk van a külföldi ellenségekre is, mert hiszen egy külföldi kölcsön felvétele nélkül a mi államháztartásunk egyensúlya rendbe nem hozható, s az a nyomor, amely felettünk elhatalmasodott, meg nem szüntethető.

Örülök nagyon, hogy a miniszterelnök úr, a legnagyobb pártnak, a hegemonikus pártnak feje, végre erre a belátásra futott. A belátás azonban magában véve még nem elég. A miniszterelnök urnak, az egész kormányhatalomnak módjában állott volna már közben is tettekkel megmutatni azt, hogy amit mond, azt valóban komolyan is veszi. Hiszen nem akadályozta benne semmi sem, hogy cselekedjék, s mégsem látunk cselekedeteket, mégis ma is még mindig csak a szavaknál, a szép szavaknál tartunk. Mert hiszen ha én azt veszem, hogy a miniszterelnök úr szükségesnek tartja a liberális program egyik legfontosabbikát, a társadalmi békét megteremteni, akkor ebben az irányban nem látok semmiféle ténykedést, elhatározást, tényekben megnyilatkozó valamit.

A választási harcok alatt a miniszterelnök úr elnézésével, a hivatalos apparátus igénybevételével minden történt a társadalomnak ezer részre való bontása irányában, csak az egységesítés felé nem történt semmiféle lépés. Történt az osztályuralom biztosítására minden, de nem arra, hogy a nemzet egyetemes érdekei, egyetemes akarata juthasson kifejezésre. Hiszen amikor a miniszterelnök úr arról beszél, hogy az osztályuralmi rendet meg kell törni, hogy minden osztálynak önmérséklettel kell cselekednie és részt kell vennie a munkában; amikor azt mondja a miniszterelnök úr, hogy vállt vállhoz vetve, a külön osztályigényekről lemondva kell nekünk a haza építésén dolgoznunk: akkor egyúttal bejelenti itt azt, hogy a főrendiházat akarja mielőbb visszaállítani.

Aki az osztályönzés ellen szól; aki az osztálytagozódást szerencsétlenségnek tartja az államra és a társadalomra nézve, annak ezzel a tervvel, ezzel a program-ponttal, hogy ő a főrendiházat vissza akarja állítani, nem volna szabad idejőnnie. Nem az elnevezésekben van a lényeg. Jól tudjuk, hogy az a második kamara nem lesz a demokratikus akarat kifejezője. Mert ha jól megnézzük és elemezzük itt magunkat, ezt a mostani nemzetgyűlést, ezt sem lehet olyan feltétlenül demokratikus összeállításúnak tekinteni. Nagyon jól tudjuk, hogy a kétkamarás rendszer gyakorlatilag mindig a felsőbb osztályok hegemoniáját szokta megteremteni.

Nagyon sajtóságnak tartom, hogy ebben a korban, amelyben már az általános műveltség a divat, ezzel az indokkal, hogy a szellemi felsőbbség jusson szóhoz, akarnak kétkamarás rendszert felállítani. Megengedem, hogy a régiebb időkben szükség volt erre, megengedem, hogy akkor a pars sanior befolyásának

biztosítására szükség volt erre, de a mai fejlettség mellett, a mai modern korban, az általános műveltség hatalmas ténykedése idején ebből a szempontból egy második kamarára nincs szükség. Megváltozott a törvények alkotásának egész módszere, technikája; ma már tudós testületek készítik azokat a törvényeket, ma kellő tudományos kritika után jutnak azok a kamara elé, amely azok felett határoz és úgyszólván csak formailag dönt, mert hiszen tartalmilag kész, tökéletes dolgok kerülnek ide.

Megvan a további garancia is arra nézve, hogy ez az egykamarás törvényhozás jól, precízen működjék, mert hiszen az államfőknek adott hatalomban benne van az a jog, – a mienkben is – hogy azt a törvényt kijavítás végett, ha hiba csúszik bele, visszautasítsák. Legyen bárkinek bármi a meggyőződése, én a magam részéről nem fogom, de azt hiszem, senki más sem fogja a második kamarát a demokratikus vívmányok közé sorozni, különösen nálunk, ahol még maga a társadalom nem eléggé demokratikus, ahol még nem foglalta el eléggé a maga részét a hatalomban. Mert hiszen talán mégis csak különbség van az angol felsőház, az Egyesült Államok felsőháza, Franciaország felsőháza és a között, amelyet nálunk akarnak életre hívni. Ott megszűnt az osztálytagozódás, ott egy általános demokrácia van jelen egész szellemével és rákényszeríti a felsőházra is a demokráciát. Ezzel szemben nálunk, akik még, sajnos, nem jutottunk el ideig, még meglehetősen tényleges rendi osztályuralom van, ahol élesen megkülönböztethetők az üldözök és üldözöttek csoportjai, rétegei. Nálunk tehát veszedelem lenne a kétkamarás rendszer felállítása, veszélye, szerintem, a demokráciának. Nem reám nézve volna veszélyes, t. Nemzetgyűlés és t. közbeszóló képviselőtársam, hiszen a szóban lévő tervezet szerint nekem is módomban lesz bejutni a felsőházba. Én tehát magamat nem féltetem, de utóvégre az, hogy akár én, akár más hasonló gondolkozású ember bejuthat a felsőházba, még nem biztosíthatja annak demokráciáját. Sajnos, nálunk nincs még meg az intelligenciának az az Öntudatra ébredése, mint a művelt nyugaton, ahol magát mindenki a demokráciához tartozónak érzi.

Nálunk az intelligenciának igen nagy része inkább az arisztokráciához számítja magát és a törvényhozásban is inkább az arisztokratikus érdekeket pártolja, mozdítja elő, mint a demokratikusakat. De amikor arról beszélünk, hogy a társadalmi békét kell megteremtünk, hogy egy államrendet, konszolidációt kell teremtenünk, hogy ki kell irtanunk a nyomort erről a földről; hogy meg kell szüntetnünk minden luxust, minden pazarlást, akkor sajtáságosnak, különösnek és lelkiismeretemmel semmi esetre sem összeegyeztethetőnek tartom, hogy egy felesleges luxus-intézmény beállításával ennek a szegény nemzetnek a költségeit csak még fokozzuk. Hiszen csak tizenégy megyés kis ország vagyunk; hiszen a provizórium idejét éljük, mert mindannyiunknak kötelességünk hittel hinni és vallani, hogy a mai állapot csak provizórium, mely alig tarthat pár esztendeig, teljesen felesleges tehát, hogy

ebben a tizennégy megyés kis provizórikus országban, melyhez majdnem inkább illenék egy jó tágas megyegyűlés, mint egy parlament, nagyhatalom módjára nagy flanccal berendezkedjünk és olyan luxusintézményt, mint a főrendiház, életbe lépessünk. Elég sok kiadása van ennek az államnak...

Méltóztassék csak kiszámítani, hogy mennyibe kerül maga a képviselőház is. A t. túloldal politikája a felsőházat egyébként sem abban a régi formájában gondolja, amelyben az volt, amikor a főrend állása tulajdonképpen tiszteletbeli állás volt. Ma már választott főrendiházbeli tagok lesznek, akiket szegény emberek közül is lehet választani, úgy hogy nem lehet majd őket mint nobile officiumot teljesítőket kötelezni a közreműködésre, nekik is fizetést kell tehát majd adnunk. Kérdem, honnan vesszük ehhez a pénzt a mai világban, amelyben az ország minden megyéjére körülbelül évi két milliárd teher esik, és amelyben ezenkívül még minden megyét a múlt évről egy-egy milliárd deficit terhel. Amikor egy-egy megye évi három milliárddal van ekként megterhelve, – ha így mechanikusan szétosztjuk a terheket – nem tudom belátni, hogy aki társadalmi békét, restaurációt, konszolidációt akar, aki az államháztartás egyensúlyát akarja, aki a közgazdasági élet virágzását akarja, az miért akarja még súlyosabban agyonterhelni ezt a szegény szerencsétlen, lenyomorított államot.

Hiszen ha igazuk is lenne önöknek abban, hogy a felsőház tagjai nem kapnak fizetést, amit azonban a választási rendszer mellett elképzelni nem lehet, méltóztassanak csak figyelembe venni, hogy mibe kerül az, hogy mi itt együtt vagyunk, hogy mellettünk áll a tisztviselői kar, hogy itt világítanak, télen fűtenek, hogy a helyiségeket takarítják és hogy sok más mindenféle jóval kiszolgálják bennünket. Méltóztassanak csak érdeklődni, hogy már ez is magában véve milyen rengeteg sokba kerül. A képviselőháznak fűtése pl. világítással együtt, azt hiszem, körülbelül napi 30.000 koronába kerül. Méltóztassanak most ennek a dupláját venni, amikor a főrendiház is ülésezik.

Kérdem, szükség van-e annak a főrendiháznak a felállítására, mely szerintem egyedül a reakció szolgálatát fogja jelenteni, pedig ha a reakciót megerősítjük, még egy másik kamarával, akkor méltóztassanak elképzelni a társadalmi békét! A társadalmi béke létesítéséhez azoknak az osztályoknak kell az első lépést megtenniök, amely osztályok hatalmon, uralmon vannak, mert hiszen az elnyomott, üldözött osztályok nagyon szívesen csinálnak társadalmi békét, azok nagyon szívesen helyezkednek bele egy megelégedett társadalmi rendbe, ha ezt nekik megengedik, ámde nem engedik meg nekik. Hiszen, ha csak a politikai és nem gazdasági részét veszem ennek a kérdésnek, tessék csak a most lefolyt választásokra visszagondolni; tessék csak széttekintem egy kissé a csatatereken és méltóztatnak látni, hogy ebben az országban a kultúrában, vagyonban és hatalomban gyengébb osztályok bizony elnyomottak, mert hiszen ezen osztályoknak tagjai hiába viselik akárhány

helyen az állam terheit adóban és vérben, a hatalom eszközei által mégis még attól is elűtettek, hogy szabad akarukat nyilváníthassák. Amikor a szegény elnyomott embernek áldozatkészségéért semmi virtuális ellenértéket nem adunk, amikor azt az emberi jogot sem akarjuk neki megadni, mellyel az isten megteremtette s amely őt megilleti, annál fogva, hogy egy alkotmányos szabad állam szabad polgára: akkor hogyan várhatnának ezek az elégedetlen osztályok valami jót; hogyan nyugodjanak meg, hogyan legyenek önmérséklők is áldozatkészek? Amikor az áldozatkészség nem is tőlük függ, mert kikényszerítik tőlük! Helyeslem azt, amit a miniszterelnök úr mondott, hogy első az önmérséklet minden osztályra nézve; helyeslem, hogy az összeolvadás szükséges ebben a szerencsétlen szomorú helyzetben a nemzet tragikus napjaiban, amikor valóban senkinek sincs joga a nemzetet osztályokra parcelálni.

Valamennyien veszélyben vagyunk; valamennyien valósággal úgy vagyunk, hogy a pusztá életen kívül semmink, semmiféle értékünk sincs; valamennyien úgy vagyunk, mint ahogy a harctéren voltunk a lövészárkokban, amikor nem tettünk egymás közt különbséget sem vagyon, sem állás tekintetében; amikor szeretettel dolgoztunk, küzdöttünk együtt azért, hogy azt a pozíciót, amely pillanatnyilag sokszor veszedelemben forgott, megmenthessük. Mi ma is csak a lövészárkok helyzetében vagyunk, ma is arra ítélve úgyszólván, hogy elpusztuljunk. Mi szükség akkor közöttünk különbséget tenni?

Legyünk testvérek, ez azonban nem tőlünk függ, nem ettől a parányi ellenzéktől és azoktól a millióktól, akik mögöttünk állanak, nem tőlünk függ, hanem a függ a hatalom uraitól, hogy ők legyenek először önmérséklők, ők legyenek először önzetlenek, ők olvadjanak először össze velünk testvériségben és ne igyekezzenek bennünket elnyomni. Mert azzal a rendszerrel szemben, amelyet magunkkal szemben a választások alatt is megnyilvánulni láttunk, hiába hirdettük a nemzetépítés józan programját, amit végre Génua is szankcionált, mondom, hiába akartuk mi azzal a rendszerrel szemben a valóságnak, a realitásnak, a józanságnak politikáját csinálni, amelyet végre a kormány is hivatalos programnak volt kénytelen elfogadni, bennünket mégis ki akartak irtani, és akarnak ma is. Mert ha az egyes boldogabb sorsban lévő tisztelt képviselőtársaim talán nem is tudnák, a tény az, hogy ezen maroknyi ellenzék ellen odakünn most is folyik az irtó, az ádáz harc. Mennek szét a főispánokhoz az utasítások, hogy ezeknek és ezeknek a mandátumát meg kell támadni, ha nincs rá ok, keresni kell.

Amikor a másik részen különös súlyt vetnek arra, hogy a külföld előtt hitelünk legyen, akkor minden eszközzel le akarják törni azt az ellenzéket, amely a nyugattal való kapcsolódást jelenti.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Én azt hiszem, hogyha a külföld látja azt, hogy azokat, akik Magyarországot megint vissza akarják varázsolni kulturországgá, akik azért

küzdöttek éveken keresztül, hogy Magyarország megint az embereszmének otthona, a nyugati kultúrának védőbástyája legyen, ha azt látja az a külföld, hogy éppen ezt az ellenzéket akarják elpusztítani, kiirtani: kérdem a miniszterelnök urat, olyan biztos-e abban, hogy a külföld előtt a hitelünk erősödni fog, olyan biztos-e abban, hogy a külföld bizalommal fordul felénk? Arra nézve, hogy itt a társadalmi összhang, az állampolgárság egységes eszméje utat törjön magának, a hatalom, a döntés a miniszterelnök úr kezében van.

Mert ami itt a múlt nemzetgyűlés végén történt, azt sem lehet olyannak minősíteni, ami az osztályközi békét, az egytestvériségnek erejét valamiképpen is létrehozhatta volna. Itt állottunk annak idején, küzdve egy politikáért, egy választójogért, amely hivatva lett volna politikailag, hatalmilag is intézményesíteni a társadalomközi békét. Itt állottunk csak azzal az egyszerű követeléssel, amely nélkül, mint a mostani nemzetgyűlés egyik illusztris alelnöke, Huszár Károly mondotta, csak humbug minden parlamentarizmus.

Itt állottunk azzal a természetyszerű követeléssel, hogy legyen titkos a választás, és itt állottunk egy emberként egyesülve az egész parlament, néhányat kivéve, akik most kihullottak e nemzetgyűlésből és mi lett a dolog vége? Az, hogy hoztak egy választójogot, amely osztályérdekeket szolgál és amely után azt merik tőlünk kérni, követelni, hogy az osztályközi békét hozzuk létre.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Nemcsak a múlt parlamentben intéztetett politikai támadás az ellen a lehetőség ellen, hogy testvérként egymásra boruljunk, hanem itt a nemzetgyűlésnek rövid kis életében is már felállott a kormánypárt padjairól egyik tisztelt képviselőtársunk és indítványt tett a klotűrös¹⁶⁹ házszabály intézményesítése érdekében. Az egész múlt nemzetgyűlésen nem tettünk egyebet, mint csak szükséges és helyénvaló kritikával kísértük a kormány munkáját. A múlt nemzetgyűlésen sohasem történt volna, hogy bárki is technikai eszközöket vett volna igénybe a törvényhozás munkájának késleltetésére. Ha késleltetett a munka, ez azáltal történt, hogy a nemzetgyűlésre a kormány igen nagy szüneteket, vakációkat kényszerített reá.

Az ellenzék szerepe csak az volt, hogy hozzászóljon minden kérdéshez. Arról nem tehetünk, hogy elég sokan voltunk, akik egyes javaslatokat elleneztünk, de azt még nem lehet obstrukciónak venni, hogy az ellenzék minden tagja lehetőleg hozzászól a vita folyamán – minden technikai mesterfogás alkalmazása nélkül – a törvényjavaslatához. Ez olyan egyszerű, szent kötelesség volt, amiért csak dicséret illeti azokat, akik cselekedték, de semmi esetre sem bosszúállás, az a bosszúállás, amellyel máris találkozunk akkor, amikor a kormánypárt egyik túlbuzgó tagja feláll és a klotűrös házszabályt javasolja.

¹⁶⁹ Klotűr: A felszólalási idő v. jog korlátozása, ill. megvonása az országgyűlésben.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ilyen módon, amikor a politikában ezerfelé tagolnak bennünket, akkor, amikor ádáz harcot indítanak ellenünk, amikor az ellenzéki tevékenységet egyszerűen ellenséges ténykedésnek deklarálják, s amikor gyűlölettel fordulnak ellenünk; amikor a politikában nem lehetséges az egyesülés, e teremben nem lehet az egységet létrehozni, és pedig nem a mi hibánkból, mert mi teljes lojalitással veszünk részt a munkában, ha más is az elvi felfogásunk, hanem azért, mert azok, akik hatalmon vannak, egy pártabszolutizmust szándékoznak velünk szemben inaugurálni: akkor ne tessék arról beszélni, hogy legyen békesség, hogy legyen testvéri összeolvadás.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Van igen szomorú példa előttünk arra nézve, hogy mit jelent a pártabszolutizmus. Méltóztassanak visszaemlékezni, csak egy évtizedre visszatekinteni, csak a magyar történelemnek két-három lapját visszafordítani, és akkor önök fogják látni, hogy ez a pártabszolutizmus, amelyet Tisza Istvánnak pártja meghonosított, milyen gyászos katasztrófát idézett fel.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Annak a pártnak az uralma tíz esztendeig egy szinte elérítő hatalmas, roppant uralom, volt. Vele szemben minden ellenállás, vele szemben úgyszólván minden kritika is már előre sikertelenségre volt kárhozthatva. Azt hitte volna az ember, hogy annak a pártnak uralma örök időig fog tartani, mert hiszen meg volt a hatalma még arra is, hogy önmagát meghosszabbítsa és meg volt a hatalma, hogy olyan törvényes intézkedéseket létesítsen, amelyek az ő visszatérését a Házba lehetővé fogják tenni.

De a hatalomnak ez az átérzése, ez a tudása, ez a magában hordása, a nemzet végzetes bukását okozta.

Méltóztassék visszaemlékezni arra, amikor a fiatal király jött, telve jóindulattal, telve demokratikus érzéssel, telve népszerűtettel és az evolúciónak mindenféle lehetőségével. Míg nagy államférfiaink nem vették észre, hogy mit kell cselekedni, a fiatal király ösztönszerűen megérezte, hogy fejlődni kell, hogy meg kell valósítani a demokratikus átalakulást, ő maga jött a demokratikus választási renddel. Örökké kár, hogy a királynak ez az óhajta, ez a demokratikus választási rend, melyet kezdetben ő diktált, melyet ő akart, meg nem valósulhatott, mert különben az októberi katasztrófa reánk nem zúdult volna. Nekünk nem volt módunkban és Tisza Istvánnak sem és pártjának sem volt módjában elhárítani a végzetet. Ezt nagyobb erők találkozására intézte el. Ezért nem lehet senkit felelősségre vonni; hiszen a magyar sors nem itthon dőlt el; az eldőlt nagyobb erők mérkőzésében, eldőlt a természetes fejlődés talajából táplálkozó erők összetalálkozásából, eldőlt azon, hogy a meggyőzhetetlen túlhatalommal állottunk szemben katonailag és gazdaságilag egyaránt. Eldőntötte a magyar sorsot az éhség és a nyomor.

Minden egyéb csak gyorsíthatta azt, aminek úgyis be kellett következnie. És ha én megengedem is önöknek, hogy gyorsította az úgynevezett Károlyi-uralom,

hogy gyorsította Károlyi gróf és az ő politikája, akkor én, ki nem vettem részt abban a forradalomban, sőt azzal dicsekedhetem, hogy éppoly egész mellet és egész homlokkal szálltam szembe vele, mint ahogy később a kurzussal, én, aki végig is szenvedtem, azt az időt, mert az akkor engem meg nem értő munkásság végig vert Veszprém utcáin, én elég objektíve meg tudom állapítani, hogy amennyire része volt a Károlyi-politikának abban, hogy meggyorsítsa, azt, amit elhárítani úgy sem lehetett, éppannyira része volt ebben annak a pártabszolutizmusnak is, amely az ország felett akkor elhatalmaskodott.

Tessék csak igazságosnak lenni; annak az elkeseredésnek kellett jönnie, amelyet az a pártabszolutizmus felkeltett, hogy Károlyi politikája sikert arathasson. Itt állt a nemzet reménytelenül, itt állott úgy, hogy a háborúban minden jogát megtagadták, itt állottak három esztendőn keresztül a péküzletek előtt, a szenesboltok előtt, azok a híres queuk, azok az uszályok jöttek, melyek a forradalom előhírnökei. Méltóztatásuk csak a francia forradalom történelmének lapjait felnyitni, ott is a hentesboltok előtt álló uszályok, a pékboltok előtt álldogáló queuk-k voltak azok, melyek a forradalmat bejelentették és amelyek után a forradalomnak logikusan jönnie kellett. Az a pártabszolutizmus készítette elő a mentalitást, a lélektani talajt arra, hogy minden úgy történjék, amint később történt, hogy a likvidáció – mert csak erről volt már szó – ne menjen végbe olyan simán, amint különben végbemehetett volna. Ez a pártabszolutizmus elkeserítvén a népet, a hirtelen jött krízis bekövetkezésekor diszkreditálván azokat, akiknek kezében volt a hatalom, ezeknek menekülniük, futniuk kellett, és nem állott sem a törvényhozásban, sem az országban egy garnitúra, mely az ügyek intézését átvehette volna, és amelyet a nemzet rokonszenvvel és bizalommal kísérhetett volna. Azok kezébe kellett tehát esnie a hatalomnak, akik éppen kéznél voltak, és akiknek jó része lehetett nagyon tisztességes, jó szándékú hazafi, – bizonyára az is volt – akik azonban az akkor már feltámadt nagy erővel megbirkózni nem tudtak.

Ha a kis fiatal királynak demokratikus programja beválhatott volna, ha összejöhetett volna legalább a háború vége felé a demokratikus alapon megválasztott országgyűlés, mely a béke országgyűlése lett volna – hiszen nem is akart mást a király, mint azt, hogy maga mögé állítson egy magyar országgyűlést, mely a békét követeli és így a német császár elé állhasson azzal, hogy magyar népem békét kíván, – akkor minden másképp történt volna, mert a demokratikus alapon összeülő országgyűlés esetén, melyben együtt lett volna a nemzet minden rétege a maga számaránya szerint, egészen más lett volna a helyzet, mert lett volna egy hatalom, egy törvényhozó testület, lett volna kormány, lettek volna férfiak, lett volna egy egész politikai garnitúra, amelyre az ügyek intézése átment volna a kritikus pillanatokba, és mert ez törvényes testület lett volna, olyan, mely önmagában is harmóniát tudott

volna felmutatni, olyant, amelyre a nemzet bizalommal tekintett volna, nem került volna akárhik kezébe az ország sorsa.

Ezt csak példaképpen, figyelmeztetésül mondtam arra nézve, hogy a pártabszolutizmus mire vezethet. Ahogy mondtam, mi még mindig a lövészárók állapotában vagyunk, ahol nem szabad semmi különbségnek lenni, ahol minden fegyvert a kézben tartva, azt kellene mondanunk, hogy testvérek vagyunk. A valóságban azonban nem így van, a valóság az, hogy vannak önző emberek, önző osztályok, vannak olyan hatalmasok, akik a testvériséget tudomásul veszik annyiban, hogy a többiek legyenek velük megelégedve, hogy a többiek tűrjék el az ő uralmukat, a többiek legyenek hozzájuk testvérek, de ők velünk testvérek lenni nem akarnak.

Mindnyájan félhetünk tőle – valószínűen kevesen vannak köztük, akik nem látják előre –, hogy igen nagy megrázkódtatások fognak még jönni. Jönnek nagy megrázkódtatások, talán nem hetek, hónapok múlva, de elég gyors lesz, ha két-három év múlva jönnek is. Méltóztassék csak egy kissé az ország határain túl tekinteni, készül az új probléma és készül annak új megoldása, készül nagy erőnk mérkőzése, a világ, vagy legalább is Európa rendjének felfordulása, jön az az idő, amikor mindenkire szükség lesz, még az utolsó koldusra is. Ha nem lesz itt egy nyugodt, megelégedett társadalom, ha itt lesznek elkeseredett milliók, ha itt lesznek olyanok, akik egy pillanatban azt hiszik, hogy a zsarnokság alól szabadulnak, amikor szembehelyezkednek az állami és társadalmi renddel, ha itt a nemzetnek százezrei és milliói belejutnak abba a lelki állapotba, amelyet úgy szokás nevezni, hogy minden mindegy és jön az a nagy megrázkódtatás, amint jött már egyszer-kétszer Magyarországon is; akkor ismét úgy lesz, hogy nem mozdulnak meg a karok, az izmok, nem mozdul meg az akarat annak a társadalmi és állami rendnek megmentésére, amellyel szolidaritást nem éreznek, hiszen abból óreájuk csak rossz háramlott, mert hiszen ők abban csak szenvedtek. Elmúltak azok az idők, amikor patópálosan, amikor szűk látókörbe, a vidéki szolgabírók politikai romantikájába burkolódzva csinálhattuk a politikát. Ma már a politika egy kissé nagy tudománnyá vált, ma már a politika nem egyszerűen a naturalisták kezébe való, ma már a politika nagy történelmi meglátást kíván és nagy felelősséget azokkal szemben, akik ezt a történelmi meglátást elmulasztják, akik erre nem képesek.

T. Nemzetgyűlés! Legyen a t. többség tudatában annak, hogy csakugyan történelmi időket élünk, mert hiába mondja a pénzügyminiszter úr, hogy meguntuk a történelmi időket, hiába dugjuk homokba a fejünket, a történelmi idők itt vannak, és méltóztatnak tudni azt is, hogy történelmi időkben az igazi tényezők a tömegek. Azok a tömegek, amelyeket elnyomnak, amelyekkel esetleg szembehelyezkedik egy pártabszolutizmus. Nagyon szép, nagyon komoly és nagy harmóniában kell tehát nekünk összefognunk, De ez nemcsak rajtunk, az ellenzéken múlik, hanem elsősorban

azokon, akiknek a hatalom kezükben van, akik gavallérok és lojálisak lesznek velünk szemben, akik nem tipornak el minket akkor, amikor a hazáért küzdünk.

T. Nemzetgyűlés! En nem állítom t. képviselőtársaimmal szemben azt, hogy a jövőre nézve szándékuk ez lenne; én csak egy-két jelenséget, egy-két szimptomát mondtam el, amelyekből a múltra nézve mindez megállapítható. Mert hiszen kint a választási harc irgalmatlan volt ellenünk és általában az alsó osztályok ellen, s mert itt a parlamentben is megjelent már a kisebbségek ellen a terrornak egy vészmadara, aki a klotúrt emlegeti akkor, amikor mi még úgyszólván az első panaszra sem nyitottuk ki szánkat.

T. Nemzetgyűlés! A miniszterelnök úr a társadalmi békét jelöli meg előfeltételül annak, hogy a külföld bizalmába visszaférközhessünk, hogy a mi államhitelünket a külfölddel szemben visszaállíthassuk. Mi ebben a törekvésében a miniszterelnök urat, amennyiben jóindulatú ténykedését, a haza javára irányuló munkáját látjuk, mindenkor támogatni kívánjuk. Azt akarjuk azonban, hogy vegye is komolyan, amit mond.

Beszél a t. miniszterelnök úr arról, hogy helyre kell állítani a felekezeti békét. Csakugyan véget kell egyszer már vetni annak a humbugnak, amelyből a politika két esztendőn keresztül élt. A hatalmon lévők elnevezték ezt a két éves rezsimet keresztény kurzusnak. Az a kurzus természetesen sem keresztény, sem magyar kurzus nem volt, nem volt azért, mert nem volt becsületes, nem volt tisztességes, nem volt tisztakezű, a panamákat tenyésztette, a bűnöket kellőleg nem üldözte és nem sokat törődött a milliókkal, amelyek a keze nyomán elsikkadtak.

Mert lehet-e kereszténynek nevezni azt a politikát, amely nem becsületes? Hiszen végre is, az első lépés ez volna a kereszténység felé. És lehet-e kereszténynek nevezni azt a politikát, amely nem a tömegek érdekeit tekinti elsőrangúaknak? Végül lehet-e az ilyen politikát egyáltalában magyarnak nevezni? Lehet-e kereszténynek és magyarnak nevezni ezt a politikát akkor, amikor mindennek a vége az lett, hogy elzárt bennünket az egész kultúrvilágtól, amint ezt a miniszterelnök úr Genuában tapasztalni volt kénytelen.

T. Nemzetgyűlés! Természetesen nem csoda, ha ilyen körülmények között, amikor egyesek, akiknek erre szükségük volt, mert egyéni súlyukkal nem tudtak volna elhelyezkedni kellőképpen a magyar politikában, hangzatos, üres jelszavakkal, amelyeket most már egy igen t. barátom, aki pedig annak idején maga is nagyon sokszor emlegette ezeket a jelszavakat, Szabó József keresztényszocialista képviselőtársam is üres frázisoknak nyilvánít, mondom, lehet-e rossz néven venni, t. Nemzetgyűlés, hogy azzal a politikával, amelynek hirdetői közül egyesek ilyen üres jelszavakkal, frázisokkal dobálódtak, szembehelyezkedtek olyanok, akiket ez a politika sújtott, letiporni akart?

Lehet-e csodálni, hogy egyesek ezzel szembeszálltak, békétlenkedtek amiatt, mert habár jó szándékú hazafiak voltak, kiüldözték őket a külföldre, ahol én elismerem, hogy meggondolatlanul, de teljesen megérthető lelki diszpozíciójukban szembeszálltak ezzel a politikával és cselekedték azt, amit a miniszterelnök úr a haza és az állam hírneve rontásának minősít, ami azonban a valóságban tényleg nem más, mint egyszerűen a kurzus hírnevének rontása, amit ez a kurzus meg is érdemelt.

T. Nemzetgyűlés! Társadalmi együttműködésről, felekezeti békéről, összhangról lévén szó, nem osztozhatom teljesen a miniszterelnök úr azon álláspontjában, hogy ő pedig irgalmatlanul szembeszáll a politikai amnesztiák további gyakorlásával, kivéve egyes egyéni eseteket, s abban sem, hogy szembeszáll azzal a törekvéssel, amely arra irányul, hogy végre ezt az emigrációt likvidáljuk.

T. Nemzetgyűlés! A hazáért mindent meg szabad kockáztatni, a hazát azonban semmiért. Lehet, hogy nehezebbre esik, vagy eshetik valakinek az, hogy megbocsásson, ez azonban mégis kis dolog ahhoz képest, hogy a haza érdekeit nem szabad veszélyeztetnünk. Már pedig ha igaz az, hogy odakinn az emigráció rontja az állam hírnevét, ha igaz az, hogy keresztbe tesznek előttünk odakinn akadályokat, hogy így meggátolják annak a célnak elérését, ahova a génuai program szerint el kellene jutnunk, hogy ti. a külföldi kölcsönt megkapjuk és annak előfeltételeit megvalósíthassuk: akkor egyszerűen nem az érzésnek, hanem az okosságunk dolga, hogy szüntessük meg valamiképpen azt az aknamunkát, amit így neveznek, és megbocsátással tegyük lehetővé ennek a munkának megszüntetését, hogy többé az a veszedelem csakugyan ne fenyegethessen bennünket, amit a miniszterelnök úr élénk tár.

T. Nemzetgyűlés! Társadalmi békét akarunk; értsük meg egymást. Nem lehet ezzel a kérdéssel olyan kegyetlenül elbánni. Aki a kurzus politikájának üldözéseit, szenvedéseit átélte, még ha hazaárulóvá lett volna is, van számára mentség. Az az ember, akinek életére törnek, akit megfosztanak egzisztenciájától, akinek családját szétverik annyi részre, ahányan vannak, akinek gyermekei sorsa maga a kétségbeesés, az az ember egy elveszett percében, meggondolatlanságban, ha szembehelyezkedik a fennálló renddel és túlmegy a kellő határokon, ha elmegy egészen addig, amit mi a legjobban megvetünk, hogy hazaárulást követ el, bizonyos megértésre tarthat számot, mert az ilyen emberrel szemben van valami, ami feljogosít minket arra, hogy őt felmentsük. Elég, ha e tekintetben csak Széchenyinek egyik mondására utalok. Széchenyinek mondására, aki a magyar nyomorral foglalkozott abban az időben, amikor az a magyar nyomor talán századrészét sem érte el annak, ami ma van, s aki akkor azt mondta, hogy az üres gyomornak torkában nincs Isten és nincsen haza, annak torkában csak egy félelmes forradalmi kiáltás van: kenyeret!

Az üres gyomrot, azt hiszem, nem bántja senki, csak nem elégítik ki. Méltóztassák emellé venni még azt az üldöző politikát, amely őt nyomorba is taszítja és

amellett emberi, állati jogait megtagadja, ártatlanul is börtönbe veti csak azért, mert jelszavak uralkodnak és mert ez lehetséges volt. Méltóztassék elképzelni az ilyen embernek lelkét és méltóztassék elképzelni, hogy vajon ily körülmények között az ilyen embernek mi mindenhez van joga.

Nem mentem a bűnüket. Azon az állásponton vagyok, hogy az ember inkább haljon meg, mintsem bármit is cselekedjék hazájának érdekei ellen. Azonban a heroizmusnak erre az álláspontjára nem tud mindenki helyezkedni és ha ilyen gyarló emberekkel kell számolnunk, ha őket, mint embereket, nem tudjuk másként ártalmatlanokká tenni, akkor a megbocsátás eszközeihez kell nyúlnunk és józan okossággal kell hozzájuk fordulnunk, mert sokkal kevesebbe kerül a megbocsátás, mint amilyen veszedelem származhatik abból, ha ezek az emberek künn ellenünk szítják elkeseredésből, kétségbeesésből, sok részben indokolt haragból a gyűlöletet.

En csak azokról beszélek, akiket – különben becsületes embereket – a kurzus-politika innen kiüldözött, akik elkeseredésükben mentek el, nem pedig azért, mert büntetendő cselekményeket követtek el. Az én álláspontomat abból a kétéves küzdelemből, amit itt lefolytattam, mindenki ismerheti, hogy a büntetőtörvénykönyvből ütköző cselekményeket, különösen gyilkosságot, rablást, amiket nem lehet menteni, elítélem és feltétlen megtorlásukat követelem.

Ne méltóztassanak tehát meggyanúsítani azzal, hogy én azokat az elemeket, amelyek nem érdemlik meg, a Kun Bélákat, azokat a közönséges gyilkosokat és rablókat, azokat az örülteket, mint ahogyan a szociáldemokrácia képviselője is jellemezte őket, védeni és menteni akarnám. Hogy példát mondjak, ott van Lovászy. Ha visszagondolunk az októberi napokra, amikor minden kötél szakadt, akkor ugyebár elvágta az összeköttetést Károlyival, igyekezett becsületes, intranszigenz, függetlenségi magyar állásponton maradni és annyira ment a maga egyéni sérthetetlenségében, hogy gróf Bethlen István kezdetben vele együtt akart kabinetet alakítani. És az üldözés kiüldözte őt ebből az országból! Csak példát mondom, nem törődöm az egyénnel; de ott van pl. a szociáldemokráciának egyik illusztris képviselője, Garami Ernő, európai nivójú ember, aki a maga nagy erkölcsi értékéről tanúságot tett itt a nemzet előtt akkor is, aki, mondom tanúságot tett a maga nagy erkölcsi disciplinája, erkölcsi értéke, észbeli értéke, becsületessége mellett is azzal, hogy amikor jött a kommunizmus, az első volt, aki megtagadta, szembe került vele és kiment, hogy a polgári emigrációval együtt csináljon politikát.

Erről az európai hírű és jelentőségű emberről én is tanúságot tehetek, mert amikor az emigrációban én is künn voltam, bizony igénybe vettük Lovászyinak és különösen Garaminak értékes szolgálatait. És Garami Ernő tisztességgel, becsületes, jó magyar szívvvel rendelkezésünkre is állt.

Ezek a tisztességes emberek, akik lehet, hogy idealizmusból bizonyos politikai irányzat gusztusa ellen vétettek, nem lehetnek biztosak abban, hogy visszajöhetnek-e.

Nem lehetnek elég bátrak, hogy visszajöjjenek, még a tisztességes emberek sem, mert amíg Magyarországon vissza nem állítják azt a rendet, hogy egy polgár szabadságát csak független bírói ítélettel lehet elvenni, addig ebbe az országba visszajönni nem lehet.

Amíg az a lehetetlen helyzet fennáll, hogy egyszerű adminisztratív úton, egy szolgabíró, egy rendőrtanácsos, egy teljhatalmú miniszteri tisztviselő, mint Baksa, évekig zárhat el állampolgárt anélkül, hogy ellene vizsgálat folytatnék, vagy büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekményért felelősségre vonható legyen, addig sok tisztességes ember nem jöhet vissza az országba.

Sokszor voltam az előtt a feladat előtt, hogy egy-egy külföldi barátomnak, vagy tisztelőmnek levelet írjak. De elkövettem azt az udvariatlanságot, hogy egyiknek sem írtam, mert a cenzúra rögtön hazaárulást szimatolt volna és internáltak volna. Egészségi szempontból is többször kellett volna már külföldre utaznom, de nem merek utazni és nem is fogok, mert senki sem lehet bizonyos afelől, hogy nem tekintik-e hazaárulásnak, ha átlépi a határt, és amikor visszajön, nem viszik-e el Zalaegerszegre. Ahol még mindig ebben a primitív állapotban vagyunk, sőt nem is primitív állapot, hanem még ennél is lejjebb, a teljes abszolutizmus korában, ahol az egyéni szabadság védelmét nem respektálják, ahol oly könnyedén lehet az embereket besúgás alapján, vagy mert a tőkének úgy tetszik, évekre a szabadságától megfosztani, azt hiszem, ott társadalomközi békéről, államközi, pártközi békéről nem lehet szó.

Azt mondja a belügyminiszter úr, hogy az internálás rendszerét nem lehet megszüntetni. Ezt mondotta az 1921–22. évi költségvetés tárgyalása alkalmával is, amikor megindokolta, hogy az internálásokra évi 24 millió koronát költenek. Ez azonban tisztán nettó internálási költség, mert az internálás nem ennyibe, hanem sokkal többbe kerül; hisz az internálási szolgálatot a rendőrségnek Isten tudja hányféle szervezete, a minisztériumnak hány osztálya, vagy az alsó tagozásban a közigazgatásnak hány szerve intézi, ezeket mind külön fizetik és csupán magának a tábornak fenntartása kerül évi 24 millióba.

Ez természetesen csak az állampénzügyi károsodás, mert a nemzetgazdasági károsodás ennél sokkal nagyobb, hiszen ezek, ugyebár, mint munkaerők nem vehetnek részt a nemzet közös munkájában. A t. belügyminiszter úr azt mondotta, amit annak idején a költségvetés mondott, hogy a konszolidáció teljes bekövetkezéséig nem lehet erről letenni. Azt mondotta a költségvetés, hogy nem lehet az internálást megszüntetni azért, mert egyes vidékeken még mindig észlelhető kommunista szervezkedés, kommunista röpiratok gyártása és terjesztése.

T. Nemzetgyűlés! Azt mondotta a belügyminiszter úr, hogy emiatt nem lehet az internálás intézményét megszüntetni, ami ma már különben sem nagyon tátongó seb, mert mindössze 150 politikai internált van. Ha ezt egy vidéki szolgabíró úr

mondaná a maga politikai látókörével, hát valamiképpen megérteném, azonban a belügyminiszter úrral szemben már jogom van rossz néven venni, mert hiszen neki az Isten észét is, tehetséget is, helyzetet is mást adott. Ő már egy nagyobb látókörből tekinthet szét, szélesebb területekre vetheti tekintetét. Nem az a fontos, hogy hány internált van, nem az a fontos, hogy egy van-e, száz van-e, ezer van-e, vagy százezer van-e, hanem hogy fennáll-e ez az intézmény, amely minden pillanatban a polgárnak a szabadságát veszélyezteti, amely kiirtja a nemzetből, a nemzet többségéből, a polgárokból a biztonságnak azt az érzését, amely nélkül termelőmunkát folytatni nem lehet.

Hogy a kormány politikáját mennyire kompromittáló álláspontot foglal el a belügyminiszter úr akkor, amikor azt a 150 embert ott tartja, ez kitűnik abból, hogy talán nem is méltóztatnak tudni, hogy azon az internálási költségvetésen kívül, amely 24 millió koronás tehertételt tartalmaz, mennyit fordít az állam a közbiztonság fenntartására. Az 1920/21. költségvetési évben még ismeretlen volt ez a tétel: közbiztonsági és közrendészeti szolgálat. Nem is irányoztak elő rá semmit. 1921/22-ben már egy millió kiadást irányoztak elő. Ez tisztára közbiztonsági és közrendészeti szolgálat. De tévednének t. képviselőtársaim, ha azt hinnék, hogy ezek a rendőrség, csendőrség és mások kiadásai. Nem azokéi, t. Nemzetgyűlés, mert hiszen méltóztassanak csak ide hallgatni. A csendőrségre még külön 354.373 koronát, a fővárosi rendőrségre 9,796.658 koronát, az államrendőrségre 12,165 600 koronát költenek, összesen elköltenek tehát a közbiztonsági és közrendészeti szolgálatra az 1 milliárdon felül 22,316.631 koronát!

Ez csak az 1921/22. évre volt előirányozva. Már akkor sem volt elég, mert hiszen a dologi kiadások a drágulás folytán mindenesetre lényegesen szaporodtak, tehető az legalább 30 millióra, ma már talán tehető 40-50 millióra, sőt azt hiszem, talán 60 millióra is. Így állig fegyverben áll az állam, az egész belügyminisztérium, egy ilyen irtózatot, félelmetes közbiztonsági rendészetet inauguráltak, amely az államnak annyi rengeteg költségébe kerül, és akkor t. Nemzetgyűlés, 150 embertől megijednek! 150 embertől, amely 150 ember mindegyikére talán 20 rendőr és 20 csendőr is esik.

Ez az okoskodása a belügyminiszter úrnak végtelenül szánalmas és végtelenül ártalmas, ami a társadalomközi békét illeti, és végtelenül ártalmas, ami azt illeti, hogy külföldön jó hírnevünk helyreáll-e, hogy rokonszenvvel fordul-e hozzánk a külföld és ad-e nekünk külföldi kölcsönt. Annak, aki külföldi kölcsönt akar kapni, annak, aki nagyon jól tudja, hogy a külföldi kölcsön igénybevétele nélkül pedig el kell pusztulnunk, annak nem szabad ilyen gyerekes politikának a szolgálatába állani. Mert én meg vagyok arról győződve, hogy a miniszterelnök úr, akinek mégis csak egy kissé magasabb, tágasabb látóköre van, nem helyesli ezeket az apró túsúrákat a politikában. Aki látja, hogy milyen akadály ez abban, hogy államhittelünk

a külföldön helyreálljon, annak kötelessége, – bizonyára már egy évvel ezelőtt is elkésett volna vele – hogy ezeket az intézményeket megszüntesse, amelyek nemzetünk meggyalázására alkalmasak csak, amelyek a közrend megbontására alkalmasak csak, a békétlenség növelésére, s arra alkalmasak csak, hogy a külföldön hitelünket rontsák. Milyen szánalmas okoskodás az, hogy ettől a 150 embertől kell féltetni az állam es a társadalom rendjét! Az a 150 ember egészen bizonyosan kommunista lesz, ha eddig nem is lett volna. De azt is figyelembe kell venni, hogy annak a 150 embernek megvannak odakünn az életben a hozzátartozóik, a vérség kötelékével hozzájuk kötött nem százötvenek, hanem vannak talán tizenöt ezren.

T. Nemzetgyűlés! Talán ezekből most már nem lesznek kommunisták, ha azok lennének, vagy kedvük lenne azzá válni azért, mert azok le vannak csukva? Hát én azt hiszem, hogy az elkeseredés, a gyűlölet akkor is, ha nem voltak, inkább kommunistává teszi őket, ha ott tartják továbbra is ezeket a szerencsétleneket, mint ha kiszabadítanák őket. Hiszen a nemzet egynéhány ezer családjának egzisztenciája pusztult el annak folytán, hogy kereső családtagjaikat Zalaegerszegre internálták. Magam ismerek egynéhány kisnyomdászt, akiknél lassanként el kellett adni a gépeket, ahol világgá mehetett, nyomorba taszított az asszony, az az egypár gyerek.

Ezerszer ismétlődő példák ezek, hiszen a szegénységnek, a nyomorúságnak, a szenvedéseknek valóságos gyára volt az internálás. Ennek a földnek legfeketébb és legszégységteljesebb, legkultúraellenesebb pontja Zalaegerszeg. Késő évek után, annyi tapasztalat után ma is, amikor állig fegyverben állunk minden társadalmi és állami veszély ellen, folyik itt az ádáz, irtó harc 150 ember ellen!

Ha arról van szó, hogy társadalmi békét, társadalmi összhangot akarunk, ha a világ megbecsülését és rokonszenvét akarjuk magunknak biztosítani, ha azt akarjuk, hogy erre a földre megint úgy nézzenek kívülről a kulturnemzetek, mint ahol az embereszmének otthona van, ahol az emberségnek otthona van és ahol eljutotunk már a szociális fejlettségnek arra a fokára, ahol már a munkás is egyenrangú polgár, akkor azt hiszem, rossz szolgálatot teszünk azzal is, ha itt annak hangoztatása közben, hogy nem szabad osztálygyűlöletet ismerni, egyes osztályokkal és különösen a munkásosztállyal szemben bizonyos kíméletlenség, bizonyos üldözési tendencia nyilvánul meg.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Én végighallgattam azt az ülést, amelyen itt a parlamentben megjelent szociáldemokrata pártnak egyik illusztris tagja deklarációját megtette. Végighallgattam ezt és meg voltam nyugodva, hogy ez a deklaráció így szólt. Hiszen ez egy reformer, egy fejlődő polgári program, a tiszta demokráciának a programja és semmivel sem több, mint amit a tisztelt keresztény nemzeti egyesülés pártja annak idején, most a keresztény egység pártja, vagy pedig a keresztény és nemzeti földműves-, kigazda- és polgári párt szónokai, még mágnástagjai is oda-

künn a népnek hirdettek. Semmivel sem tartalmaz ez többet, és mégis azt látjuk, hogy nagy gyűlölettel, nagy averzióval és öklök mutogatásával fordultak feléjük.

Szívesen koncedálom, hogy tisztelt képviselőtársam, akit a gazdasági életben, a tudományokban való képzettsége is valóban képesít arra, hogy a helyes álláspontra helyezkedjék, nem vett részt ebben, de méltóztassék elhinni, méltóztassék igazságosnak és objektívnek lenni, bizony sokan öklöt mutattak, sokan egyszerűen már azonosították őket a bolsevizmussal. Pedig mivel jelentek meg?

Ennek a tisztelt baloldali pártnak a szónoka azzal kezdte szavait, hogy a bolsevizmust örületnek nyilvánította. Nem tudom, hogy mit akarunk még többet, mint azt, hogy a szociáldemokrata párt a bolsevizmust örületnek nyilvánítsa. E kijelentés után, ha már erre az álláspontra eljutottunk, ha már a demokráciában csakugyan egyesültünk, ha már a szociáldemokrácia külső szimbóluma is akképpen megvalósult, hogy egymás mellett ülünk és úgyszólván közös programot vallunk, ha így látjuk a szociáldemokráciát, ebben a helyzetben, amelyet leginkább ahhoz lehet hasonlítani, mikor a kisiparos segédjével és inasával egy asztalnál, egy családként leül, akkor nem látom be, hogy miért az a nagy hühó, az a nagy ijedség.

Miért, az a nagy gyűlölség, amikor a külföld rokonszenvét, a külföld támogatását akarjuk megnyerni arra, hogy a mi kis hazánkat, amelyet szívükben ők is hazaként hordanak, megmentsük? Mire való az, hogy itt megint ellenük támadunk és nem megértéssel fogadjuk őket!

Tisztelt Nemzetgyűlés! Emlékezhettek önök arra, amikor Apponyi Albert gróf, ennek a nemzetnek minden vitán felül – bárkinek az ellenmondása nélkül mondhatom – legnagyobb fia, hazajött a neuilly-i béketárgyalásokról, mikor hazajött az után a rémes gyilkosság után, amely a világ előtt a mi hírnevünket sok időre tönkretette. Méltóztassék csak visszaemlékezni arra, hogy rimánkodott testvéri egyetértésünkért, hogy rimánkodott arra, hogy a munkássággal, a munkáspártokkal legyünk jó viszonyban, hogy a munkások szabadságát állítsuk vissza, mert vegyük tudomásul, hogy odakünn Neuilly-ben bennünket mindenki elhagyott, csak az angol munkáspárttal találta meg a földalatti összeköttetést, és ez az összeköttetés rendkívül értékes volt és még értékesebb lett volna, ha táviró meg nem viszi annak a gaztettnek a hírét, amely akkor megtörtént. Azt mondotta itt akkor ez a ma élő legnagyobb magyar, hogy aki ezt a gaztettet elkövette, béke reménysegeit is megölte.

Hát ha annak idején így volt, hogy a békekötéskor mindenki elhagyott bennünket, de mellénk állt; az egyik államnak egyik leghatalmasabb politikai pártja, – mert hiszen ez csak itt divatos, hogy lebecsülik a munkásokat és azoknak pártját. Nem beszélek azokról, akik nem részesek ebben, csak azokról, akik ebben vétkesek.

Nyugaton a munkáspártok minden államban döntő befolyást gyakorolnak a politikára, a törvényhozásra. Én csak örömmel emlékezhetek meg arról, hogy a munkásság pártja itt megjelent ebben a parlamentben, és ezzel meghozta

számunkra azt a lehetőséget, hogy megtaláljuk az érintkezést a többi nemzetek parlamentjeivel, amelyekben a munkások döntő, faktort képeznek,

És mert az ő politikájuk a maga nemzetközi vonatkozásaiban program a hódítás ellen, program a háború ellen, program a vérengzés ellen, ezt a magunk javára fordíthatjuk.

Állítom, hogy ha mi a külföld munkásságának rokonszenvét magunk felé tudjuk fordítani – ami a legkönnyebben lehetséges, mert nem fűti őket semmiféle sovinizmus, mert ők nemcsak saját hazájukkal, hanem az idegen nemzetekkel szemben is objektíve tudnak látni, amikor az objektivitásból náluk sokkal több áll rendelkezésre, s ezt szegény megnyomorított, az elpusztulás felé közeledő hazánk javára felhasználhatjuk, akkor további fontossága van annak, hogy a kibékülés terén a hatalom tegye meg az újabb lépést azzal, hogy a munkásságot felhőborító, a munkásságot üldöző intézményeket, mint amilyen az internálás megszünteti.

De nemcsak az internálás súlyos betegsége annak az országnak és politikájának, amely azt fenntartja, hanem ezreit és tízezreit az állampolgároknak tartják vexáló rendőri felügyelet alatt. A magam praxisából is tudok egy-két esetet. Nem is emlékezve meg arról, hogy egyszer mi is rendőri felügyelet alá voltunk helyezve, hogy rendőri felügyelet alá helyezték azt a Sándor Pált is, akihez eljött Vanderlip, akinél alkalma nyit a miniszterelnök urnak is egy kissé a világgal kezet fogni, meg kell mondani, hogy nemcsak őket, hanem a kisembereket még inkább vexálják ezzel. Ismertem például egy esetet, amidőn egy főbíró, akit a belügyminiszter cukorpanamák miatt és más súlyos visszaélések miatt fegyelmileg elítélt, de azért dorgálás után visszahelyezett állásába, – itt hivatkozom a ház alelnökére – feltört lakásokat; az egyik főszolgabíró, – csak egy példát említek – mert neki nem tetszett, egy Fiedler Károly nevű gazdag embert, akinek van vagy két-három milliója, egy birtokos embert, akit ezernyi és ezernyi vexáláson hajszolt már keresztül előzetesen is, rendőri felügyelet alá helyezett és nem lehet szegényt kimenteni, ezt a kétmillióval rendelkező embert, akinek ott vadászterületei vannak, akinél a vidéki előkelő emberek vadászaton meg szoktak jelenni, akinek érdekében a szomszédközségekből százan és százan jöttek deputációba, hogy jóállnak megbízhatóságáért, – ezt az embert nem lehet kimenteni a rendőri felügyelet alól. Ma még mindig jelentkeznie kell, ha el akar menni a vidékre, vagy üzleti ügyben utazni akar valahova, és mert egyszer e tekintetben mulasztást követett el, rögtön elítélte őt Guáry Leó sárvári főszolgabíró.

Ez csak egy példa. Nem is törődöm én azzal, hogy mi történik ezzel a Fiedler Károllyal. Végre is az ilyen történelmi időben kell valamit számítani a csalóra is, igen sok érték elpusztul, – hadd pusztuljon. Ez azonban mégis csak intő példa arra, hogy a rendőri felügyeletet talán meg kellene szüntetni, a rendőrállamot egy kissé talán le kellene építeni, mert ha ez a rendőrállam fennmarad, ha ez csak arravaló

lesz, hogy botozza, üldözze azokat, akik adót fizetnek, akkor semmi sem lesz a társadalmi békéből s az állami békéből sem.

T. Nemzetgyűlés! Hogy az emberekkel hogyan szokás elbánni, arra nézve a lakásügyekből is mondok egy példát. Szombathelyen az egyik előkelő ember, aki évente 250.000 korona adót fizet, több hitbizománynak a jószágkormányzója, aki már 1914 előtt is ott lakott Szombathely városában, egy napon ukázt kap, hogy az odahelyezett rendőrparancsnok kedvéért tessék a négyszobás lakásából kiköltözni. Ki is költöztették egy ötödrangú szállodába azt az embert, aki különben két szobát már a háború kezdete óta rendelkezésére bocsátott az ott levő tisztikarnak.

Egyszerűen kitették és hiába való volt minden instanciázás, a rendőrparancsnok úr benn maradt a lakásban. Szóltam annak idején Bernolák Nándor népjóléti miniszter úrnak, aki azt mondta, szóról szóra, hogy: bizony, ennél nagyobb disznóságot elképzelni sem lehet, meg is változtatom. Természetesen nem lett belőle semmi; később kerestek valami expedienst.

Hát kérem, pénzügyminiszter úr, egy adófizető polgárt, aki körülbelül 250.000 korona évi adót fizet, csak azért, mert az egyik rendőrtisztnek lakás kell, máról-holnapra egy ötödrangú szállodába dobnak ki a lakásából. Hát lehet itt társadalmi békét, megnyugvást képzelni, lehet itt jogbiztonságról beszélni? Nem lehet, t. Nemzetgyűlés. Hogy lehessen erről beszélni, további követelményekről is kellene, hogy szó legyen arról, amiről megfeledkezett az expozéjában úgy az egyik, mint a másik miniszter úr. Hogy a társadalmi béke meglehessen, hogy azok a további folyományok is létesülhessenek, hogy az államháztartás egyensúlyba jusson – előbb természetesen a nemzetgazdaság, mert hiszen az államháztartásnak az a forrása, – ahhoz szükség van feltétlen államrendre is. Már pedig nem lehet feltétlen államrendnek elfogadni azt, amikor egy országban három hónap múlva sem találják meg a gonosz merényleteknek tetteseit.

Nem lehet az elsőrendű feladatait teljesítő államnak nevezni az olyan államot, ahol a becsület, az élet, a vagyon nincs biztonságban, s ahol az emberek biztonsága sincs meg.

Az ilyen rendet államrendnek elfogadni nem lehet. Méltóztassanak csak visszagondolni arra az ocsmány, hitvány, mindennél undokabb gonosztetre, amikor az Erzsébetvárosi Körben gonosz kezek elhelyezték a pokolgépet csupa olyan ember közé, akik mind építői ennek az országnak, olyanok közé, akiknek adójából él ez az állam. Mit láttunk akkor? Megindult nagy hűhóval a nyomozás, az eljárás, azonban a tettesek kézre kerülése helyett napról napra kaptuk a kommunikét, hogy a belügyminiszter felhatalmazást adott a nyomozásnak ilyen és ilyen irányban való folytatására.

A magyar büntető perrend előírja, hogy hivatalból kell üldözni a gonosztettet. A magyar büntető perrend nemcsak jogot ad a hatóságoknak erre, hanem egyenesen parancsolja is, hogy kötelesek mindenhova utána menni a gonosztevőknek.

Itt politikai bűntanyák körül kerülgetés volt; kerülgették őket, mint macska a forró kását. Nem mertek hozzányúlni egy szervezethez, amellyel szemben meg volt az ok minden gyanúra. Méltóztassanak most Kathenau meggyilkolásának esetét nézni. Adva volt, determinálva volt, hogy kiknek kellett ezt az aljas gaztettet elkövetni. A német rendőrség, a német hatóságok nem várták a miniszter felhatalmazását, hanem a törvényben irt parancs szerint utána mentek a tetteseknek olyan helyre, ahol az ilyen gonosztevőket keresni szokás.

Abban az államban, ahol nem találják meg a nagy apparátussal véghez vitt gonosztettek tetteseit, ne méltóztassanak azt várni, hogy társadalmi béke lesz és méltóztassanak megérteni, hogy az ilyen állammal szemben odakünn nem viseltetnek rokonszenvvel. Nem elégít ki bennünket az az átlátszó kis turpisság, csalafintaság, hogy alibi-bombákat helyeznek el.

Az, hogy a liberalizmusnak politikusait, embereit valóban komolyan, véresen felakarták robbantani, még nincs jóvátéve azzal, hogy most nemcsak a destrukcióval, hanem a konstrukcióval szemben is alkalmaznak bombát, lehetőleg azonban ártatlanul, és megmutatják, hogy: nézzétek, a bombamerényletek olyan természetűek, hogy azoknak tetteseit kikutatni nem lehet.

Olyan államban, ahol csak ideáig vagyunk, olyan államban, ahol a kormánynek külön kegyétől függ, hogy a gonosztevők elveszik-e a maguk megérdemelt büntetését, ahol iskolát csinálnak az amnesztiából arra nézve, hogy a gonosztevők az ilyen munkát elvégezhessek, meg megismételhessek és arra felbátoríthassanak; az olyan államban, melynek kormánya egyenesen háborút visel az akaratát megnyilvánító nép ellen – mert hiszen az egész tisztviselő apparátust igénybe vették a magyar nép letörésére – ahol ilyen hazug parlamentarizmus van, ahol mesterséges eszközökkel tudják és akarják is a nemzet akaratát képviselő többséget összeállítani, az ilyen államban társadalmi békéről, állambékéről és az ilyen állammal szemben természetesen külföldi hitelről alig lehet szó. Magam is saját tapasztalatomból tudom azt, hogy utasítások mentek innen felülről a főispánoknak; magam is olvastam egy táviratot, amelyet egy előkelő tisztviselőhöz intéztek és abban ilyeneket mond a főispán: „Megdöbbenéssel tapasztaljuk idedefenn, hogy az illető vezető tisztviselő – a nevét nem akarom megmondani – nem dolgozik a kormány jelöltje mellett. Utasítom tehát, hogy minden eszközzel hasson oda, hogy a jelölt győzelme sikerüljön.”

Hogyan lehet állami békéről, társadalmi békéről, nemzetközi békéről szó, hogyan lehessen elérni azt, hogy ennek az országnak meg legyen az a tekintélye, amelyet mi szeretnénk biztosítani az országnak, mikor itt a hatalom összetéveszti a pártpolitikát az állampolitikával, a párt hatalmát az államhatalommal?

Méltóztassék figyelembe venni azt a megdöbbentő tényt, hogy a Bethlenpárt vezérkari főnöke, a választások legfőbb intézője nem a pártkörbe, hanem a miniszterelnökségi palotába, az állam házába helyzetetett el.

Ahol ez az összetévesztés, ahol a szerepeknek ez az összecszerelése, ahol az egyéni hatalmi érdekeknek, a szindikátusi érdekeknek azonosítása annyira lehetséges, ott kár arról beszélni, amiről a miniszterelnök úr és a pénzügyminiszter úr beszélt, ott kár csak reménykedni is, csak az országot áztatni is azzal, hogy az ilyen országban valamikor is társadalmi béke lesz és hogy az ilyen országban valamikor is társadalmi béke lesz és hogy az ilyen országban valamikor is az államháztartási és a nemzetközi egyensúly létrejöhessen.

Lehet-e állambéke, társadalmi béke egy országban, ahol még mindig nem bíznak a hivatalos fegyverek hazafiságában, hogy baj esetén elegendők lesznek a társadalom és állam ellenségeivel szemben, hanem titokban felfegyverzett erőket, felöltlen elemeket tartanak?

Magam is tapasztaltam a magam választásán, hogy a Gömbös-féle hatalom leküldött a kerületembe egy különítményt, az úgynevezett K. 5-öt. Ezek revolverekkel és egyéb gyilkos fegyverekkel jöttek a kerületembe, megkezdték a terrort elsősorban azzal, hogy az úton járó-kelőket megverték. A devecseri nép derékségén múltott, hogy ott a Gömbös-féle hadsereg gyökeret verni nem tudott, mert ezzel a tisztelt K. 5-tel Devecser népe, amely az öntudatosabb néphez tartozik, az első megmozdulásra szépen elbánt. Ekkor estek ki a zsebekből és más rejtkehelyekről a revolverek, a török. Ekkor estek ki a gumibotok, az acélsodronyos botok, természetesen nyugták is estek ki a zsebekből, amelyek szerint ezek az urak ott 1.300 koronaapidíjat, utazási költséget kaptak.

Volt náluk hivatalos legitimáció is, amelyek szerint őket a hatóságok mindenben támogatni kötelesek. Volt náluk kompromittáló levél is. Ezeket ott, mint corpus delictiket lefoglalták, mert kitüntek belőlük a nevek, hogy ki az a garázdálkodó banda. Volt ott egy levél intézve Gömbös Gyula adjutánsához, amelyben figyelmébe ajánlják... Mondom, ott a bűnügyi iratok közt van egy levél Gömbös Gyula titkárához intézve, amelyben valaki figyelmébe ajánlja a titkár úrnak azt a Kiss István főhadnagyot, akit azután a K. 5-ben alkalmaztak, hogy ez nagyon jó lesz, majd ezt leküldik Zlinszky mellé, mert ez el fogja intézni a kerületet. Hát én nem tudom, a Zlinszky-féle kerületet miként intézték el. De az én kerületemet sem sikerült elintézni, mert ahol keményöklű, öntudatos népre találnak, ott nagyon kis legények, nagyon gyávák, és eloldalogván, benyújtják a következő számlát a kormánypárt pénztárához, illetőleg a titkos kassza kezelőjéhez. Benyújtották, amint az én esetemben is benyújtották, ahol fel van sorolva: ekkor és ekkor utazás – ennyi korona, ennyi és ennyi nap ennyi korona, a végén pedig menekülés Rupert kerületéből 2000 korona. Méltóztassanak ebből megítélni, vajon nem igaz-e az, amit a Háznak egy újonnan

megválasztott illusztris alelnöke Huszár Károly a múlt nemzetgyűlés utolsóelőtti ülésén mondott, mikor azt mondta, hogy amennyiben oktrojált rendelet alapján lesz elrendelve, az új nemzetgyűlés vérfertőzésben fog szenvedni.

Most már méltóztatik látni, hogy nemcsak azért szenved vérfertőzésben, mert nincsenek meg az alkotmányos feltételei annak, hogy létrejöhetett volna, hanem azért is, mert ilyen gonosz munkával hozták össze a Háznak jó nagy részét. Valóban indokoltan mondtam tehát azt, hogy egy parlamentesdi játék, amelyben azonban mi a magunk részéről komolyan akarunk részt venni.

Társadalmi békéről, kibékülésről, mint génuai előfeltételről beszél a miniszterelnök úr akkor, mikor mindennap látjuk, hogy embervadászat folyik széles területekben ebben az országban.

Nemcsak ezek a szégyenletes esetek fordulnak elő napról-napra, ezek utóvégre sporadikus jelenségek, hogy áthelyezik bosszúból a tisztviselőket, mert a választások alkalmával a kormánypártnak nem tetsző magatartást tanúsítottak, hanem rendszeres üldözése, hajszolása folyik a tisztviselőknek azon a réven is, hogy az A vagy B listára sorozzák őket, a nem kedveseket a B listára és különösen azon a réven, hogy a kényszernyugdíjazásokat könyörtelenül és igazságtalanul viszik végbe. Különösen szomorú súlyos folt az, a mai időkben a kormány politikáján, hogy megteve jogcímül a neki törvényben adott azt a felhatalmazást, hogy ezt és azt a tisztviselőt hazafiatlan magatartása miatt elbocsáthatja, széles közben kezdi ezt alkalmazni és neki csak azért, hogy kellemetlen emberektől szabaduljon meg annak a törvényes rendelkezésnek alapján, amelynek szabadon való alkalmazása velük szemben örökre homlokukra süttött stigmát jelent, örökre szóló meggyalázást jelent, olyan meggyalázást, amellyel szemben reparáció nincs. Mikor ezek az üldözött tisztviselők szintén egy nagy kontingensét teszik ki a magyar társadalomnak, különösen azért, mert minőség tekintetében jelentenek igen sokat, akkor megint nem tudom megérteni, hogyan lehet itt konzolidációról, társadalmi békéről beszélni, amikor a társadalmi béke helyett az elkeseredést napról-napra mesterségesen tenyésztjük. Ha meg akarjuk oldani a tisztviselői kérdést, ha el akarnak bocsátani tisztviselőket, legalább bocsássák el becsülettel őket, úgy mint a cselédet szokás elbocsátani, ha még rossz is, ha nem felel is meg, akkor is beírja az ember, hogy jól viselkedett.

De ne szórjuk az embereket innen vagy onnan, erről vagy arról a gazdasági területről egy másikra, ne dobjuk ki az állami hivatalból, úgy hogy egyúttal nem adjuk meg a lehetőségét annak, hogy boldogulhasson. Utóvégre ők is emberek. Mások, akik vétkeztek, azok is emberek.

Egy princípiummal legyünk tisztában: minden magyart el kell tartani, de más is, olyan embereket, akik hozzánk jönnek, véletlenül itt vannak; ezeket védelmezni kell, ezt követeli meg a nemzetnek közös szolidaritása: a kultúra. Még az idegent sem dobhatjuk ki a szemétdombra, a nyomorba és elpusztulásba. A magyar

állampolgároknak tessék mutatni egy területet, ahova ezek a kiátkozottak, ezek a proskribáltak, ezek az itthon száműzöttek mehetnek. Ha másként nem lesz, ha keresetüktől mind megfosztják őket, munka nélkül kell eltartani őket. Mire való tehát ez a politika, amely egzisztenciákat készakarva tesz tönkre? Annak, hogy jó politika, államháztartási, pénzügyi politika létesülhessen, előfeltétele a gondosság, amely a kereső egzisztenciákat megvédelmezi.

T. Nemzetgyűlés! Annak a genuai előfeltételnek, hogy mi külföldi kölcsönt kapjunk, vagyis a társadalmi béke megteremtésének nemcsak oly módon kell a szolgálatába állnunk, hogy az üldözéseket az embertelen hajszát abba hagyjuk, hogy nem verünk ki senkit a nagy világba, a kétségbeesésbe, a nyomorba, hanem azokkal szemben is, akikkel szemben a kormány kegyes és akiket csak egyszerűen elbocsátani akar, meg kell tenni kötelességünket. Hiszen az csak természetes követelmény, hogy az állam a maga feladatainak megvalósítását ne a saját állampolgárainak üldözésében találja és az csak természetes követelmény, hogy az az állam, amely maga is az üldözöttek közé tartozik, az a nép, amelyet egy egész világ üldöz és tipor, ne abban lássa a maga legszentebb hivatását, hogy a saját hazájában is folytassa az üldözések szisztémáját és a testvérüldözést honosítsa meg, hanem az ilyen nemzetnek, amelynek sorsa úgyszólván problémává vált, gondoskodnia kell arról, hogy azok is, akik nem üldözöttek, akik csak a gazdasági élet sivársága és nehézsége miatt nem ülhetnek le ahhoz a terített asztalhoz, amit az állam a maga polgárainak teríteni tud, ezek is legalább a maguk emberségéből, a maguk erejéből megszerezhessék maguknak a mindennapi kenyeret.

Többször volt itt szó arról, hogy államháztartásunk egyensúlya és a külföldi bizalmának, külföldi hitelünknek visszaszerzése felé csak úgy haladhatunk, ha magunk is nemcsak a társadalmi békét valósítjuk meg, hanem ha takarékossgal, a kiadások apasztásával törekszünk az államháztartás rendjére. Ennek a feladatnak, a kiadások apasztásának teljesítése közben felvetődik a kormány számára egy nehéz kérdés, a tisztviselői kérdés, a tisztviselők létszámának apasztása.

Mi, akik itt az emberség politikáját képviseljük itt két év óta és akiknek, mint már említettem, princípiumunk, hogy minden magyart meg kell menteni és a mindennapi kenyeret mindenki számára biztosítani kell, felfogásunkban a tekintetben is kötve vagyunk, hogy ezekről a feleslegessé vált, feles létszámú tisztviselőkről is gondoskodni kell. Egyik képviselőtársam, Friedrich István, felvetette, hogy miképpen lehet róluk gondoskodni: olyképpen, hogy munkaalkalmat biztosítsunk számukra. Ez természetes, hiszen ez az egy megoldási mód adva van; nem mondható, hogy valami nagyon nehéz erre az expediensre rátalálni. De hogy a tisztviselők létszámát apasztanunk kell, az mindennél világosabb és természetesebb. Egy kis ízelítőt akarok csak nyújtani: 1914-ben a nagy Magyarországnak 331.920 közalkalmazottja

volt, az 1921. évi Magyarországnak pedig – mert hiszen azóta szaporodás történt – 209.083 köztisztviselője van.

Tehát a békelétszámú tisztviselőknek 2/3 része megvan. Hogy megvan, ez érthető, mert hiszen méltóztassék csak idefigyelni: a békebeli Magyarországon pl. a belügyminisztérium állományában a belügyminisztérium költségvetésének terhére eltartott közalkalmazottak száma 18.173 volt, ma pedig 38.865 tisztviselőt tartanak el a belügyi tárca terhére. A béke Magyarország belügyminisztériuma tehát megvult 18.173 főnyi közalkalmazottal, míg a letiport és egyharmad részére csorbított ország a belügyi tárca terhére 38.865 közalkalmazottat tart el. Természetes, hogy ez fenn nem tartható, mert hiszen a többi minisztériumoknál is hasonló a helyzet, mert ha nincs is ugyan szaporodás, de lényeges apadás sincs a régi viszonyokkal szemben.

Rengeteg tisztviselő az, akit ennek következtében el kell bocsátani. Az állam nem bírja őket eltartani; hiszen a teherviselés végső határához már akkor érkezünk el, amikor Hegedűs Lóránt benyújtotta az 1921-22. évi költségvetést. Ebben azt mondja, hogy adófokozással többé segíteni a bajon nem lehet, mert elérkeztünk a teljesítőképesség határáig. Méltóztassék csak a jelentést elolvasni. Így nem kínálkozik más expediens, más megoldás, mint a munkaalkalmak teremtése. De hogyan? Hogyan lehessen munkaalkalmat teremteni olyan országban, amelynek közgazdasága nincs rendben?!

Először a termelő munkát kellene megindítani. Dehogy ez megindulhasson, az én nézetem szerint még arra az expediensre sincs szükség, amelyet Friedrich István t. barátom indítványozott, hogy beruházási célokra csak engedjük szabadjárá a bankó-inflációt.

Ez megint csak a valuta leromlása, pénzügyi leromlásunk felé vinne közelebb, még pedig, véleményem szerint, szükség nélkül. Mert elismerem Friedrich István t. barátom okoskodásának helyességét arra az esetre, ha pénzt másként nem tudunk szerezni. Azonban tudunk pénzt szerezni, mert mihelyt itt rend lesz, mihelyt itt tényleg állami rend lesz, mihelyt a biztonság rendszeresen meglesz és mihelyt – ami ettől függ – a vállalozási kedv fellendül, mihelyt nem kell félni attól, hogy a vállalatokat az állam protekciós egyének, vagy protekciós egyesületek részére kisa-játítja, mihelyt mindenki biztos lehet afelől, hogy az állam a maga hatalmával az ő munkájának az eredményét megvédelmezi és az ő számára biztosítja, akkor a teaurált bankók mindenholnan előkerülnek, akkor megindul az építkezés, akkor a rendelkezésre álló sok bankó mind forgalomba, vérkeringésbe kerül vissza és kezdi a nemzetgazdaságra nézve áldásos munkáját. Ebből legalább is az az előny, az a haszon származik, hogy a prést meg lehet állítani és fedezetlen bankjegyeket nem kell kibocsátani. Mert ha itt biztonság van, ha itt rend van, ha itt nyugalom van, ha itt az állam feltétlenné, vitátlanná teszi a vagyonbiztonságot még önmagával szemben is, hogy nem kell többé félni attól, hogy a kivételes hatalmával kibocsát ilyen vagy

olyan rendelkezéseket, amelyekkel megköti a forgalmat, vagy pedig amelyekkel elveszi más embereknek egy élet árán megszerzett vállalatait, akkor a külföldi tőke is ide merészkedik, akkor a külföldi tőke is bekapcsolódik a mi termelési életünkbe, akkor várni lehet azt, hogy a munkaalkalmak szaporodnak és a munkaalkalmak szaporodásával azután el tudjuk helyezni a feleslegessé vált közalkalmazottakat.

Mert, t. Nemzetgyűlés, mirajtunk nemcsak úgy lehet segíteni, hogy az állam kap a külföldről kölcsönt talán, nem tudom, egy bankjegy-intézet felállítására; hanem el lehet képzelni a külföld segítségét oly módon is, – és ez az egészségesebb segítség – hogy a külföld bevonul ide a tőkével és megkezdí itt az építést, a termelést.

T. Nemzetgyűlés! A közgazdasági életünket kell először rendbe hoznunk; mert az a politika, amelyet a mi t. pénzügyminiszter urunk vall és amely nagyon hasonlít Hegedűs Lóránt pénzügyi politikájához, az egyoldalú pénzügyi politika. Ő úgy véli, úgy reméli elérni az államháztartás egyensúlyozását, hogy először azt mondja: „takarékoskodom”, – ebben, megjegyzem, nem nagyon bízom, mert ez nem igen tőle függ, – másodsor azt mondja, hogy „az adókat emelem”. Ennél veszedelmesebb expediens nincs, mint az „adókat emelem”. Elismerem, hogy az egyenes adóztatás körül bajok vannak és hogy ott az ország teherviselő-képessége nincs eléggé igénybe véve; de olyan országban, ahol a súlypont a fogyasztási adórendszeren nyugszik, az egyenesadók emelési rendszere sem jelent mást, mint a fogyasztási adók szaporítását, növelését, azért, úgy-e, mert azt az egyenesadót, azt a többletet mindenestre át fogják hárítani a fogyasztókra. Egy államban tehát, ahol a fogyasztási adó a domináns, ahol ezen van a súlypont, ezen nyugszik az államháztartás, ott tulajdonképpen nincs egyenesadórendszer, mert ott az államnak az egyenesadórendszer segítségével behozott jövedelme valójában mind a fogyasztóknak a terhére, azoknak a terhére jelenti, akik már tovább áthárítani nem tudnak.

Akik egyenes adót fizetnek, azok rendszerint termelnek, a maguk életszükségletének egy részét saját maguk termelik meg és azt nem kell másoktól igénybe venniük; ellenben termelnek mások számára is és egyben a termelés produktumaival át tudják hárítani az egyenes adót is azokra, akik nem a maguk számára, hanem mások számára termelnek, vagy akik nem a saját életszükségleti cikkeiket termelik, akik mind a hivatalukban végzik el a munkájukat.

Nem örülök tehát annak sem, hogy a mezőgazdasági ingatlanokat megterhelik, mert én abban is a fogyasztók terhére növelését látom és teljes szimpátiával, teljes megnyugvással fogadom, akármennyire konzervatív álláspontnak lássék is, vagy szűkkeblűnek, szűkmarkúnak, – ha az ingatlanokat nem adóztatják meg jobban, mint ahogy ma vannak.

T. Nemzetgyűlés! Az államháztartás rendbehozatalának feltétele szerintem a közgazdasági élet rendbe hozása, amint már említettem. Annak idején, midőn Hegedűs Lórántnak az egyik javaslatához felszólaltam, Hegedűs Lóránt sorsát

a francia forradalom pénzügyminiszterének, Neckernek a sorsához hasonlítottam; azt mondtam; félek, hogy ugyanaz lesz a sorsa, mint XVI. Lajos pénzügyminiszterének, Neckernek volt. Jött álmokkal, jött illúziókkal, jött az ő szimfóniáival, jött az ő nagy reményével, az ő nagy bizodalmaival, szinte vállunkon hoztuk, a hatalom is, maga a nép is; diadallal vonult be ide a törvényhozás termébe, – és csakugyan az lett a sorsa, ami Neckernek, mert alig hogy csak valamivel több idő, mint egy év múlt el, Neckert a nép gyűlölete üldözte ki a pénzügyminiszteri székből azért, mert nem tudta beváltani az ígéretét.

Természetesen, Neckerrel szemben is igazságtalan volt a francia nép, amikor őt gyűlölettel kergette el, mert hiszen a sikertelenségről nem tehetett, a hatalomtól függött az, hogy a munkája sikerüljön: igazságtalanok vagyunk, illetőleg azok, akik Hegedűs Lórántot hibáztatják, igazságtalanok Hegedűs Lóránttal szemben, mert ő nem tehetett arról, hogy az általános politika volt az, amely lehetlenné tette munkájának a sikerét. Figyelmeztettem annak idején Hegedűs Lórántot arra, vigyázzon, ne zárkózzék el a maga minisztériumi büroijába, hanem a maga terrénumairól ránduljon át a politikai minisztériumokba is, szóljon bele az általános politikába, hiszen ő ma a pénzügyi diktátor, ő a kormány legerősebb tagja, nézzen be minden-hová és diktálja az iramot, diktálja a belügyminiszternek, az igazságügy-miniszternek, a többi miniszternek, a miniszterelnöknek azt, hogy jogrendnek és társadalmi rendnek kell lennie; mert ha vulkanikus marad az ország, ha forrongásban marad, ha idebenn az országban mindenkinek félnie kell, hogy ebben az országban, Budapest utcáin az ember csak úgy mehet végig, ha a keze a zsebében, a revolver ravaszán van, úgy nem lesz ebben az országban a pénzügyi politikából semmi, mert a közgazdasági életet nem lehet itt elevebbé, erősebbé tenni.

T. Nemzetgyűlés! Hegedűs Lórántnak talán az egyénisége, az idegzete sem volt alkalmas erre; nem mert beleavatkozni a szomszédos területek munkájába, hagyta a dolgokat úgy menni, ahogyan mentek, hagyta a különítmények politikáját folyjni, – míg végre is Hegedűs Lóránt, belátván álmainak összeomlását, innen megtörtén, – nem a maga hibájából, hanem azért, mert az általános politika nem sietett a segítségére, mert nem lett a jogrend vitátlanná, mert nem tették a politikát olyanná, hogy a biztonság érzése ebben az országban elhatalmasodott volna, a szegény, sorvadó gazdasági élet mellett nem állván rendelkezésére a források, kénytelen volt innen bukottan eltávozni. A t. pénzügyminiszter úrra is ez a sors vár. Rokonszenvvel fogadtuk őt, végre is szakminiszter; őt nem tesszük felelőssé minden irányban, különösen az alkotmány ellen elkövetett merényletekért, megbecsüljük a szaktudását, megbecsüljük a munkáját, azt is mondjuk, hogy kár ő érte, hogy ilyenekben öröklődik fel; de ha a t. pénzügyminiszter úr sem érvényesíti a befolyását a szomszédos területeken és nem üt az asztalra azzal, hogy nem tűri ezt a gazdálkodást, ezt a rabló-gazdálkodási politikát, ezt a luxust, ezt a pazarlási rendszert, akkor az ő terveiből

sem lesz semmi sem. A t. pénzügyminiszter úrnak elsősorban a közgazdasági élet talpraállítását kell célul maga elé tűznie, meg kell erősítenie a forrást magát, ahonnan az adók jönnek és szaporodnak; mert ha nem védi, nem erősíti azokat, akik a terhet viselik, ha nem lesz itt egy olyan jogrend és nem lesz meg az a lélektani helyzet is, amelyben ez a termelés megindulhasson, akkor az adótörvényeivel nem igen fog sokra menni. S nem fog sokra menni velük akkor sem, ha azt a külkereskedelmi politikát, amelyet eddig a kormány követett, meg nem változtatják.

T. Nemzetgyűlés! Igen rövidlátó az a külkereskedelmi politika is, amelyet a mi kormányunk már évek óta folytat. A tilalmi rendszerekkel, a behozatali és kiviteli tilalokkal megkötött export- és importforgalom ezt az országot tönkre fogja tenni. Ez a kiviteli, külkereskedelmi politika csak arra jó, hogy a pénzzavarokban szenvedő kormánynak napról-napra mégis bizonyos bevételi kontingenst beszállítson, de végeredményben tönkreteszi az országot. A pénzügyminiszter úr most beszél arról, hogy a szomszéd, környező államokkal kereskedelmi egyezményt kell kötni. Ezzel ugyancsak elkésett, mert ha ez csak most jut eszükbe, akkor szörnyülködve kell arra gondolnunk, hogy milyen óriási nagy bűn az, amelyet elkövetnek e nemzet ellen, ennek a nemzetnek gazdasági élete ellen. T. pénzügyminiszter úr, nemcsak az ország olcsóbb ellátásának volt akadálya az, nem volt okos a mi kiviteli és behozatali politikánk, vámpolitikánk, hanem a magyar ipart is megállította, mert hiszen nem tudtunk elég nyersanyagot behozni, amelyet azután feldolgozva nagy értéktermelést vihettünk volna végbe és esetleg a Balkán-államokba vagy keletre nagy kiviteli forgalmat tudtunk volna berendezni.

Annak illusztrálására, hogy micsoda külkereskedelmi politika folyik itt s mennyire nem lehet ennek folytán ennek az országnak az államháztartását sem rendbe hozni, egy példát hozok fel: Méltóztatnak tudni, hogy csak rengeteg sok felpénz fizetése árán lehet ide valamit behozni és hogy kivitelünk mennyire meg van bénítva azzal, hogy súlyos, nagy kiviteli illetéket kell fizetni még olyan cikkek után is, amelyeknek kivitele bátran lehetséges anélkül, hogy az ország ellátását zavarná.

Csak egy példával világítom meg ennek a külkereskedelmi politikának a lehetetlenségét. Egy napon – nem tudom, fennáll-e még ez a rendelet, de hosszú ideig fennállott – kizárták a cseh zománcozott edényt az országból és kizárták a mindennapi szükségletre rendelt kommerc-porcellánedény-tányérokot. Erre a csehek visszavágtak azzal, hogy egyszerűen beszüntették a bor behozatalát Magyarországból. Amikor a valutánkat akarjuk javítani, s amikor feleslegünk van borban, erős, pezsdülő közgazdasági életnek válhatott volna alapjává sok részben borkivitelünk. Számos ilyen eset van, ez csak egy példa. Azért, hogy a Budafokon lévő egyetlen zománcozott-edénygyárunkat védje, a kormány kitiltja a cseh árut, amely jó és olcsó lett volna, s amelyet nem kellett volna olyan drágán megfizetnünk, mint a budafoki gyár gyártmányait. Ezért teljesen megbénították borkivitelünket.

De még csak azért sem lett volna szükség erre, hogy a budafoki gyárat megvédelmezzük, mert behozhatjuk a jó és olcsó zománcedényt és mégis értékesíthetjük kevésbé jó gyártmányunkat annak folytán, hogy közelebb vagyunk a Balkánhoz, tehát vasúti tarifában bizonyos belső védelmünk van s így kivihettük volna legalább is olyan drágán, mint ahogy a budafoki gyár eladja Szerbiába, ahol nincs ilyen gyár, – Romániába is, csakhogy Szerbiával és Romániával szemben is különféle indokolatlan prohibitív rendszerek, meg nem okolt tilalmi rendszerek állanak fenn s nagyon természetes, hogy ők is represszáliákkal dolgoznak és Románia, Szerbia, azonkívül Csehország is, ahol általában szabad az import, csak bizonyos tekintetben van megkötve, megtiltják a bevitelt.

Ott állunk, hogy ezekkel az országokkal nincs meg az organikus összeköttetésünk, nincs meg azért, mert rövidlátó vámvédelmi politikánkkal útját vágjuk még annak is, hogy onnan a szükséges áruk bejöhessenek, az itt nem szükségesek pedig oda kimehessenek; útját vágjuk annak is, hogy elégséges nyersanyaggal láthassuk el iparunkat. Most pedig azt nyersanyaggal el nem látván, lehetetlenné teszik, hogy a magyar ipar exportképes legyen, hogy az itt értéktermeléssel foglalkozhassék, a semmiből is értéket, aranyat hozva létre, boldogulhasson.

Ez a politika ideig-óráig tarthat s jó lehet arra, hogy a pénzzavarral küzdő kormánynak időről-időre megtöltse a kasszáját, hogy legyen mit elköltenie, végeredményben pedig ez a nemzet elpusztulására fog vezetni.

Ilyen politikát, ilyen ellenséges frontot alkotó kereskedelmi politikát folytatván a környező államokkal szemben is, nehezen hiszem, hogy azok az egyezmények, amelyek szükségessé válnának arra, hogy a gazdasági életünk szabadabbá legyen, – hogy itt a közgazdasági élet igazán felpezsdülhessen, megerősödhessenek – létrejöhessenek; nehezen hiszem, hogy ilyen szűkkeblű eljárások mellett, amikor sok részben a monopóliumok védelme és a protekció az oka annak, hogy kereskedelmi politikánk olyan, amilyen, közgazdasági életünk megerősödhessenek, felvirágozhassák.

T. Nemzetgyűlés! De nemcsak a politikai feltételek, amelyeket már kifejtettem, hanem tőlünk függő gazdasági politika, ezen politika kérdéseinek rendezése is útjában áll azoknak a reményeknek és terveknek, hogy a mi pénzügyminiszterünk feljavíthassa az államháztartás mérlegét és annak egyensúlyát valamiképp létrehozassa.

Annak, hogy mi gazdaságilag rendbe jöhessünk, természetesen akadálya legnagyobb részben a mi politikánkban van, a hatalmi politikában, az erőszak politikájában, abban, hogy itt valósággal – amiként valamikor Grünwald Béla mondotta – közjogi részvénytársaság tartja kezében az államot. Ma is elmondhatjuk, hogy egy közjogi szindikátus tartja kezében az államot, amely hogy megmaradhasson, hogy pozícióját megtarthassa, kénytelen erőszakhoz folyamodni. Erőszakkal azonban különösen nagy időkben, máról-holnapra változó viszonyok között, nagy kérdések

közepette, akkor, amikor a legnagyobb hatalommal, a nyomorral kell küzdeni, hatalmat, államot, társadalmi rendet fenntartani nem lehet.

Mikor Napóleon a lipcei vereség után Elba szigetére száműzték, ő ott bölcselkedésre adta a fejét. Egy hatalmas, gyönyörű szép, igazi napóleoni stílusú napló maradt utána vissza. Ennek a naplónak egyik helyén azt írja: Külső erőszakkal, mesterkéléssel sohasem lehet hatalmat fenntartani, egy államot kézben tartani, mert hiszen ha külső eszközök elegendők lennének arra, hogy valaki a hatalmát biztosítsa, akkor nem kellene más, mint egy csomó szabómester, s ezek a szabómesterek egy pár hét alatt más gúnyába, más külső formába tudnák átöltöztetni az egész államot. Azt mondja Napóleon, hogy az ilyen szabómesterséggel megcsinált hatalmat – amint most Magyarország legfőbb szabómestere, gróf Bethlen István megcsinálta a maga politikai hatalmát – fenntartani nem lehet, mert – amint Napóleon mondja – csak a dolgok belső természete, a természetes erők talajából kifejlődött erők, a valódi erők azok, amelyek egy államban annak hatalmát és azokét is, akik az államban uralkodnak megalapozzák.

Azt hiszem, hogy akkor, amikor arról van szó, hogy vajon szabómesterek szabják-e az állam hatalmát, szabómesterek alakítsák-e, vigyék-e előbbre a fejlődést; amikor arról van szó, hogy ez az állam megmaradjon, hogy megmentsük, hogy a régi nagy Magyarország ígéretföldje, jövődjé felé közelítsünk: akkor azt hiszem, hogy az ilyen szabómesterkedésekkel, szabófogásokkal és azzal, hogy azután ki-mennek és ország-világ előtt kürtölik, hogy „a nemzet akarata nekünk adott igazat” – hiszen ennél nagyobb hazugság nincsen – nem fognak célt érni; azt hiszem, hogy ilyen időkben, amikor előbb-utóbb jön a számadás órája, amikor a nehéz viszonyok hatását érezhetjük, amikor a dolgok belső rendje, a nagy szükség fog irányt szabni, elhibázott ez a politika; elhibázott azért, mert magát az államot, annak legfőbb életszervét, a törvényhozást érintvén a kormány erőszakoskodása azáltal, hogy alkotmánysegéssel hozta össze ezt a parlamentet, ilyen körülmények között valóban nem várhatjuk azt, hogy a külföld előtt hitelünk legyen és az a külföldi kölcsön, az a külföldi tőke bennünket megmentsen.

T. Nemzetgyűlés ! Most már rövidesen befejezem beszédemet. Nagy időkben, mikor az állam végveszedelemben van, mindenesetre szükség van arra t. Nemzetgyűlés, amit a miniszterelnök úr és a pénzügyminiszter úr is hangsúlyozott, hogy a legmesszebbmenő áldozatkészséggel siessünk a haza oltárára, a haza megmentésére. A múlt parlamentben is sokszor hangsúlyoztam, hogy erre nagy szükség van. Elmondottam, hogy amikor a haza végveszedelemben van, az államnak jogában áll – és ezt a jogát gyakorolta is – az ember legnagyobb kincsét, életét is elvenni. Joga van hozzá, el is vette az életet sokaktól, sok testvérünktől. Elvette az apát sok árvától, elvette a hitvest sok hitvestől. Akkor, amikor az állam végveszedelme még

ma is mindig tart, valóban nem szabad neki levett kalappal megállania a vagyon fétise előtt.

Akkor csakugyan joga van hozzányúlni azoknak vagyonához, akiknek existenciáját, a máról-holnapra való életét, mindennapi kenyerét, az, hogy elvesznek tőlük vagyont, nem érinti, joga van tehát az államnak hozzányúlni ezekhez a vagyonokhoz.

T. Nemzetgyűlés! Mi csak beszélünk nemzeti eszméről, kereszténységről, magyarságról, de nem látjuk, hogy valóban áldozatkészen a haza megmentésére siettek volna azok, akik siethettek volna. T. Nemzetgyűlés, ezt áthárítjuk inkább a szegény rétegekre, az állam terhének viseléséből a nagy vagyon nem vette ki részét, a nemzetmentés munkájából nem vette ki részét olyan mértékben, amilyenben kellett volna. Most az éhhalál, az elpusztulás veszedelme előtt állunk. Vajon ilyen körülmények között azok, akiknek 40.000 holdjuk, vagy Isten tudja milyen nagy jövedelmük, milyen produkciójú gyárak van, vagy akiknek a bankok nem tudom én mennyit és mennyit jövedelmeznek, miért nem jönnek és az ő 10, 20, 30, 40, 50 vagy 100 milliós, avagy még nagyobb jövedelmükből miért nem tesznek le a haza oltárára, a haza megmentése érdekében miért nem hoznak áldozatot?

A társadalmi békéről beszélünk és beszéltünk akkor is, amikor a keresztény és nemzeti eszméket hangoztattuk és eljutottunk oda, hogy a magyar nagy vagyon – keresztény és nem keresztény egyaránt – még abban az irányban sem tette meg kötelességét, hogy külföldön, idegen fogságban sínylődő magyar testvéreinket hazahozta volna, azokat is idegeneknek kellett hazaszállítaniuk. Nem tette meg kötelességét a nagy vagyon – a keresztény éppoly kevéssé, mint a másik – abban az irányban sem, hogy a nyomorgó, szenvedő társadalomnak, a zsenge magyarságnak, a gyermekeknek segítségére sietett volna. Eltúrte, hogy úgyszólván éhen sorvadjanak el, hacsak valamiképpen idegen emlőre nem lehetett őket adni.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ezen a nemzetgyűlési választáson is, az azt megelőző politikában is mindig nagy ellenérzéssel találkoztunk, mikor ezekről az áldozatokról, a keresztény áldozatkészségről, a tettek kereszténységéről és a tettek magyarságáról beszéltünk. Főleg ezért lettünk mi destruktívek, ezért vágott végig rajtunk a sajtó, és vág végig rajtunk most is a kormány keresztény sajtója.

Most már a sajtó általában kijózanodott, de még van egynéhány intranzigens keresztény lap, különösen egy a miniszterelnök ur kezében, amely még ma is, amikor annak az újságnak principálisa a békességet, a kibékülést, a kiengesztelődést hirdeti, szítja a békétlenséget, amely még ma is dicsér cselekedeteket, amelyek nem alkalmasak arra, hogy itt a kiengesztelődés műve bekövetkezhessek és nem alkalmasak arra sem, hogy a külfölddel szemben a mi hitelünket, becsületünket biztosítsák.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Nagy megbotránkozással kellett hallanunk, hogy amikor egy velünk szenvedő, valamikor velünk szövetséges nagy állam, amely még ma,

romjaiban is hatalmas és amely még sok reménységünknek lehet forrása, orgyilkosság következtében elvesztette egyik legnagyobb fiát, akinél hatalmasabbat, nagyobbat egyik sem tett azok közül, akik ellene gyilkosságra szövetkeztek, mondom, nagy sajnálattal kellett nekünk tapasztalnunk, hogy – pedig a helyes külpolitika ezt is megkövetelte volna – nemcsak itt e Házban nem történt megemlékezés a német parlament ez illusztris tagjáról, nemcsak mi nem emlékeztünk meg kegyelettel és részvétellel a német nemzet egyik legnagyobb, leghasznosabb fiának tragikus haláláról, hanem a kormány sajtója még magyarázta is azt, hogy megérthető, ha ez a dolog, ez a rémes gyilkosság, ez az ostobaság bekövetkezett.

Hát tessék, t. Nemzetgyűlés, a miniszterelnök úrnak, akinek sajtója így viselkedik, akinek külpolitikáját így irányítják, kimennie a külföldre és tessék neki áldozatokat kérni Magyarország érdekében. Mert ha én megkövetelem is ezeket az áldozatokat, amikor jellemzem a kormányt s a kritikát elmondom róla, akkor valamiképpen megértem, hogy ez az áldozatkészség miért nem mozdult eddig meg, megértem abban, hogy úgy látszik, azt gondolhatták a keresztény és nem keresztény nagyvagyonok, hogy kár itt minden áldozatért, kár erősíteni ezt a rendszert, mert hiszen csak elfecsérli az én áldozatomat is s azután marad minden szépen a régiben.

T. Nemzetgyűlés! És most, hogy végre befejezem beszédemet, szintén Napóleon elbai naplójából vett egy idézettel teszem ezt. Napóleon elmélkedvén az ő sorsa felett, elmélkedvén az önzetlenségről, az államférfíui önzetlenségről is, és arról, hogy a legnagyobb államférfíu is kell hogy odadobja dicsőségét és legnagyobb hatalmát akkor, amikor a nemzet dicsőségéről van szó, – Napóleon azt mondja, „hogy ha akartam volna, hogy még több francia vér folyjék, Istenemre mondom, hogy nem ment volna olyan könnyen a dolog”, ti. az, hogy őt Elba szigetére száműzzék. Pedig Napóleon, t. Nemzetgyűlés, Napóleon volt. Hatalma, fényes dicsősége nagy volt, s arról lemondani valóban csak a hazaszeretet óriási nagymértéke mellett lehetett. Nagy elhatározás, nagy önzetlenség, nagy önfeláldozás kellett ahhoz, hogy ő minden francia faluról-falura nem védte a maga pozícióját, nem védte azért, mert ez francia vagonba, francia vérbe, francia áldozatokba került volna.

T. Nemzetgyűlés! Mi a mi kormányunktól ezt nem várhatjuk. Méltóztassanak csak a volt parlament utolsó estéjére visszagondolni. Akkor arról volt szó, hogy egyik képviselőtársunk felszólította a miniszterelnök urat, hogy közeledjék, legyen ő is áldozatkész, s a miniszterelnök úr erre kijelentette, hogy ő már kimondta az utolsó szót, nem válhatik az ellenzék játékszerévé, vagyis még ezt a kis hiúsági áldozatot sem tudta nekünk meghozni. Hát az ilyen kormányval szemben, amely az önzetlenség legkisebb mértékét sem tudta tanúsítani, amely azóta is görcsösen, minden hatalmával, ha kellett erőszakkal, pénzzel, ha kellett – úgy látszik – közpénzen kinyomatott gyalázó pamfletekkel, melyeket a kerületekben elszórtak, igyekezett hatalmát megerősíteni egy olyan választás havában, amelyben az

alkotmányszegés szentségtörő útjára lépett és amelyben különösen az ellenzéket irtotta: az ilyen kormánnyal szemben bizalommal nem viseltethetünk és ép ezért a javaslatot nem fogadhatom el.

Indítvány

október 6. nemzeti ünneppé nyilvánításáról

Utasítsa a Nemzetgyűlés a kormányt, hogy sürgősen terjesszen be törvényjavaslatot október 6-ának nemzeti ünneppé nyilvánításáról, az 1848/1849-iki szabadságharc vértanúinak és hősi halottainak emlékére.

Budapest, 1924. évi április hó 16-án.

Beadja:
Rupert Rezső s. k
nemzetgyűlési képviselő

A Nemzetgyűlés 1924. november 12-i ülése

Rupert Rezső interpellációja a Kormányhoz a Károlyi-féle vagyonekhozási perhez

T. Nemzetgyűlés! Csak röviden kívánok szólni egy nagyon fontos kérdéstről, amelyet nem halaszthatok el, mert hiszen ez az ügy döntés alatt áll és esetleg a sérelem bekövetkezhetik, mielőtt a kormánynak módja lenne, hogy ezt a sérelmet megakadályozza.

T. Nemzetgyűlés! A miniszteri felelősségről szóló 1848: III. tc. szerint miniszterek vád alá helyezését, hivatalos működésükben elkövetett büntetendő cselekményeikért, csak az országgyűlés illető háza által hozott vádhatározat alapján lehet elrendelni. Az 1848: III. tc.-kel teljesen kongruens az 1920: X. tc., amely csak annyiban változtat az 1848: III. tc. rendelkezésein, hogy ezentúl az 1848: III. tc. 32. §-ában meghatározott esetekben, amíg a törvényhozói hatalmat a Nemzetgyűlés gyakorolja, a Nemzetgyűlés fog határozni a miniszterek felelősségre vonásáról. Az 1920: X. tc. 3. §-a szerint a vád alá helyezés szintén a nemzetgyűlés hatáskörébe tartozik. Nevezetesen csak a nemzetgyűlés rendelheti el valamely miniszternek hivatali működésével összefüggő bűncselekményeiért való felelősségre vonása esetén a vád alá helyezést, még pedig összes tagjai általános többségének szavazatával.

A törvény 16. §-a szerint vonatkozik ez a rendelkezés – amely a miniszterek felelősségéről szól – az ún. nem alkotmányos miniszterekre is, és kifejezetten vonatkozik a népköztársaság elnökére és a népköztársaság kormányainak minisztereire is. Annakidején ezt a 16. §-t éppen azért alkották meg, hogy a felelősségre vonás megtörténhessék, mert bár intézkedhettek volna ellenkezőleg is, hogy ti. ezeket nem ismerik el minisztereknek, és teheték volna azt is, hogy rendes bíróság elé utalják őket, úgy láttuk, akkor az volt az intenció, hogy ezt nem teszik meg azért, mert a parlamenti felelősségre vonás és az alkotmánybíróság által való felelősségre vonás esetleg szigorúbb lesz és lehet, mint a köztörvényi felelősségre vonás. Akkor tehát valami szigorúságira gondolták az ún. nem alkotmányos miniszterekkel szemben, tehát megalkották ezt a törvényt, amely szerint az ilyen miniszterek is a miniszteri felelősség tekintetében ítélkező fórumok elé tartoznak, azok elé a fórumok elé, amelyek előtt a vád alá helyezés megtörténvén, arra az illető miniszterre, akit törvénytörésért vagy más büntetendő cselekményért felelősségre vonnak, a büntetőtörvénykönyvből alkalmazható minden büntetést – tehát már a legkisebb bűnért úgyszólván a halálbüntetés is –, viszont alkalmazható a vagyoni felelősségre vonás is, még pedig egész vagyonuk elkobzásának terjedelméig.

Ennek ellenére azt látjuk, hogy amikor a törvények ilyen világosan rendelkeznek, amikor az ügynevezett Károlyi-kormány ellen, sőt a népköztársaság volt elnöke. Károlyi Mihály gróf ellen is itt egy egész külön törvényt hoznak – nevezetesen megmondják, hogy ezek is, hivataloskodásuk közben elkövetett minden bűncselekményükért jogilag és elsősorban a nemzetgyűlésnek felelősek, mert a nemzetgyűlés határoz vád alá helyezésükről, és felelősek az alkotmányvédő bizottságból alakított bíróságnak, amint azt az 1920: X. tc. 1. §-ának második bekezdése mondja –, mégis évek óta folyik itt egy per köztörvényi úton, a rendes bíróságok előtt, a Magyar Népköztársaság volt elnöke, korábban Magyarország volt miniszterelnöke: Károlyi Mihály gróf ellen. Értem ez alatt a folyamatban lévő vagyonelkobzási pert.

Ez a vagyonelkobzási per, amely köztörvényi úton folyik és amely csupán egyszerű polgári per, most az utolsó fórum előtt fekszik. Eddig nem akartunk ehhez az ügyhöz hozzászólni, mert azt gondoltuk, hogy a kormányban végre lesz annyi bölcsesség, hogy be fogja látni, hogy ezt az ügyet erőszakolni nem lehet, még pedig nem lehet erőszakolni különösen azon a perrendi módon, amelynek vágányán ez az ügy megindult. Azt gondoltuk, hogy majd a bíróságok küszöbéről is visszautasításra fog találni a kormánynak ez a keresete, amellyel eléje fordult, hogy ő Károlyi Mihály gróf vagyonának elkobzását követeli, mert Károlyi Mihály gróf, mint volt magyar miniszterelnök és mint volt magyar államfő, hűtlenséget és felségsértést követett el. Azt vártuk, hogy a bíróságok már a küszöbről visszautasítják ezt, és rámutatnak az 1848: III. tc-re, az 1920: X. tc-re és azt fogják mondani: ezt a keresetet mi nem tárgyalhatjuk, mert ezeknek a törvényeknek világos rendelkezése szerint

minisztereknek minden cselekménye, amelyet hivataloskodásuk közben követtek el, az ügynevezett alkotmányos fórumok, még pedig egyrészt a nemzetgyűlés, mint vádhatározó hatóság, másrészt pedig az alkotmányvédő bizottságból alakult bíróság elé tartozik. Hiszen kifejezetten kimondja mind a két törvény – az 1848: III. tc. és az 1920: X. tc. 17. §-a is –, hogy a miniszterek által nemhivatalos minőségben elkövetett bűncselekmények felett a rendes büntető bíróságok gyakorolják a bírászkodást. Az 1848: III. tc. 36. §-a csak azt mondja, hogy köztörvényi útra tartoznak a nemhivatalos minőségben elkövetett vétségekért, hibákért való felelősségre vonások, tehát a kivételben is megerősítetik az, hogy ha hivatalos hatáskörben követtetett el cselekmény. akkor minden körülmények között és feltétlenül régebben a felsőtáblának ítélezése, ma pedig az alkotmányvédő bizottságból alakított bíróság hatáskörébe tartoznak.

A kincstár ennek ellenére a kormány utasítására – bár itt már számtalanszor indítvány tétetett az iránt, hogy az elmúlt rezsिम miniszterei helyeztessenek vád alá, de a kormány az alkotmányos bírászkodásnak ez elől a módozata elől kitért –, megindította az eljárást a köztörvényi úton és akkor sem büntetőpert, hanem polgári pert indított. Ezzel maga is bizonyosságát adta annak, hogy megsérti a törvényt, mert hiszen, ha lehetséges volt gróf Károlyi Mihályt köztörvényi úton polgári eljárásban felelősségre vonni mindazokért, amikért felelősségre vonják, akkor ugyanis köztörvényi úton lehetett volna büntetőjogilag is felelősségre vonni. A t. kormány azonban ezt nem tette, mert ott már élesebben, pregnánsabban tűnt volna ki, hogy tulajdonképpen el akarja kerülni az alkotmányos ítélezést, az alkotmányos ítélezés fórumait.

Nem tudom, hogy a kir. Curia hogyan fog ítélni ebben a dologban, de nem is érdekel a dolog érdemi része, mert most, amikor itt felálltam, csak azt az egyet akartam, hogy a nemzetgyűlés jogait megvédjem. Azt a jogot, amely az 1920: X. tc-ben van és amelynek 3. §-a azt mondja, hogy minisztereket – egy másik szakasz szerint ideértve a Károlyi-kormány tagjait is – csak a nemzetgyűlés helyezhet vád alá.

Minthogy nekünk erre módot nem adtak, minthogy nem engedték meg, hogy a nemzetgyűlés ezeket a jogokat gyakorolja, nekem most, az utolsó pillanatban kötelességem számon kérni a kormánytól, hogy miért sértette meg a nemzetgyűlésnek ezt a jogát, miért cselekedte azt, hogy anélkül, hogyha nemzetgyűlés vád alá helyezte volna, felelősségre vonja az elmúlt rezsिमnek miniszterét, illetve államfőjét. Nekem itt az utolsó pillanatban meg kell kérdeznem, mert tiltakoznunk kell az ellen, hogy a nemzetgyűléstől és azoktól az alkotmányos fórumoktól, amelyek hivatva vannak az ilyen kérdésekben bírászkodni, a bírászkodás jogát elvonják.

Az igen t. kormány saját érdekében sem cselekszik helyesen, mert hiszen vele is megtörténhetik ugyanez. Úgy látszik, ehhez csak bátorság, csak többség kell, hogy ilyen cselekedetért felelősségre ne vonják. De ha másik rendszer következik,

ez velük is hasonló dolgokat követhet el. Hiszen az 1848: III. tc. szerint, amely a miniszteri felelősségről szól, a minisztert felelősségre lehet vonni és úgy ennek, mint a későbbi törvénynek rendelkezései szerint az alkotmánybíróságnak akár halálra is lehet ítélnie a minisztert. Azt mondja a törvény (olvassa): „Minden olyan tettért vagy rendeletért, amely az állam függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fennálló törvényeket, rendeleteket, az egyéni szabadságot vagy a tulajdon szentségét sérti, amennyiben hivatalos minőségükben követtetnek el.” Garmadája és egész hosszú sorozata van itt azoknak a bűnöknek, amelyeket a kormány terhére lehet írni, nem tekintve el attól sem, hogy a törvény hangsúlyozza a zárszámadási kötelezettséget, hogy a miniszterek minden évben elszámolni tartoznak, amit ha nem tesznek meg, ezért szintén felelősségre vonhatók és súlyosan, akár fegyházzal, akár halállal büntethetők a bíróság által.

Nem értem, hogy a kormányt legalább bölcsessége, hogy nem tartja vissza attól – ha már nem akarja az alkotmányos ítélkezési eljárást lefolytatni –, hogy ilyen eljárást kezdeményezzen? Hiszen már régóta meghaladottá vált az az álláspont, amelynek elfoglalása mellett gróf Károlyi Mihály ellen bizonyos, úgynevezett bűnökért eljárást lehetett indítani. Őt most azért fogták perbe, mert a népköztársaságot annak idején kikiáltotta. Perbe fogták azért, mert a királyság intézményét erőszakkal megszüntette. Perbe fogták azért, mert az ellenség bejövetelét előmozdította és mert annak idején a belgrádi fegyverszünetet megkötötte. Hiszen azóta mindenre ráduplázott a mi igen t. kormányunk, mert megkötötte a trianoni békét, amely többet elvett tőlünk, mint a Vix-féle jegyzék, mert elvette tőlünk Nyugat-Magyarországot is. Ezzel szemben annak idején Károlyi Mihály gróf éppen ezért bukott meg, mert még a Vix-féle ajánlatot is visszautasította, amely Magyarország határaitól szólt, pedig az még csak terv volt, csak a demarkációs vonalat jelölte meg. Károlyi Mihály még azt is visszautasította, ellenben ez a t. kormány, amely keresi az ő bűneit, megkötötte a trianoni szerződést, már nem olyan felbomlott viszonyok között, nem olyan súlyos helyzetben és olyan kényszerítő körülmények között, mint amilyenek annak idején az első időkben azoknak a minisztereknek adtak, hanem rendben, nyugalomban, társadalmi békesség közepette, úgyszólván előre megfontolt szándékkal – mert volt ideje sokat gondolkodni –, írta alá a trianoni békét. Nemcsak ezt csinálta, a trianoni békére is ráduplázott, mert a szanalási törvényben, anélkül, hogy erre kötelezve lett volna, önként megerősítette a trianoni békét, kimondotta annak egyik szakaszában, hogy az utolsó pontját is betartja.

A kényszer szempontjai alá tartozó kérdésekben hajlandók vagyunk enyhén ítélni. Hajlandók voltunk kezdettől fogva a kormánynak azt a tényét, hogy a trianoni békét először elfogadta, megmagyarázni, elfogadni. De már azt a tényét, hogy egy pár év múlva ő maga újra visszatér erre a törvényre és elfogadja egy külön törvényben önként, ezt aényt, igen súlyosan kell megítélnünk, erkölcsi szempontból is,

annál inkább, mert annak idején, amikor a trianoni békét aláírtuk, kimondottuk, hogy ezt csak kényszerből tesszük s most a szanalási törvényben már ezt sem mondtuk ki.

Azonkívül mégis csak egészen furcsa valami, anachronisztikus, elavult, idejét múlt dolog arról beszélni, hogy itt valamikor valaki a királyság intézményét megszüntette. Hiszen ezek mind a történelemmel ellenkező vádak és állítások, mert a királyság intézménye magától szűnt meg, amint ezt akkor itt minden kiváló szaktekintély megállapította, megállapította maga a képviselőház és megállapították ennek az országnak összes fórumai. Ez tehát magától szűnt meg. De különben is az eckartsau levél, amelyben a király önként lemondott, november 13-án kelt és november 16-án kiáltatott ki a köztársaság. De ott van a további tény. Amikor már nem kellett köztársaságnak lennünk, mert elmúlt a Károlyi rezsim és a bolsevista rezsim is, akkor azok az urak, akik itt ma tettekkel tényezők és hatalmon vannak, önként elfogadták a köztársaságot és még mindig, mint magyar köztársaság éltünk, nem tudom hány hónapig. Ezek valamennyien elkövelték a hűtlenséget, a felségsértést. De tovább is mehetünk, Budaörsnél rálövettek a szerintük törvényes, koronás királyra, azután elfogták, Uralkodásában megakadályozták és az ellenség kezére kiszolgáltatták, ami a BTK. 126. §-ának 3. pontja szerint a felségsértés büntetetté meríti ki, még pedig olyan büntetetté, amelyért, ha nem miniszterek követik el, életfogytig tartó fegyház jár, ha pedig miniszterek követik el, akkor az 1920:X. tc. szerint halál is járhat érte.

Azonkívül azzal is vádolják, hogy az ellenség behatolását elősegítette, mert megkötötte azt az úgynevezett belgrádi fegyverszünetet. A történelem világitásában ez is már másképpen van. Már jelentkezett a napokban ennek a hatalomnak egyik támasza, Sréter volt hadügyminiszter, aki megmondja, hogy az AOK, a Diaz-féle szerződéssel parallel Podgoricánál egy egész külön fegyverszünetet kötött és megmondja, hogy gondoskodás történt az AOK részéről, hogy a határon senki se állhasson fel és ez eleve lehetetlen volt. Ott van a hadiflotta! Akkori parancsnoka, a későbbi magyar fővezér, a mai kormányzó annak idején sokkal előbb, már október 30-án tálcán cakk-pakk átnyújtotta az egész tengeri haderőnket. Ahogyan később a párisi tárgyalásokból megtudtuk, a franciák, az angolok nem is kívánták az egészet, mert meghagyni kívántak volna valamit. Azt hiszem tehát, hogy ma már valósággal nevetségessé vált mind az a tényállítás, amire itt most vádak alapítanak, mert most már mindenki tudja, hiszen a világ minden számottevő tényezője, aki azokban az időkben részt vett, memorandumokban megírta azoknak, az időknek igaz történetét; most már látjuk, hogy mindez egy világrendítő katasztrófa volt, az események ereje volt, minden azoké az eseményeké, amelyeknek logikája uralkodott, amelyek csak a hullámaikra vetették az embereket és szórták szana-széjjel. Most már tehát nevetségessé is vált az, hogy ítékezést provokáljunk arra nézve egy olyan bíró-

ság előtt, amelynek nincs módja a történelem minden kis részletébe beletekinteni, olyan bíróság előtt, amelyet erkölcsi és lelki kényszer elé állítanak. Most akarják ezt, amikor azok az események messze túlhaladottak, amikor nevetségessé váltak, eltörpültek azok a vádak, azokhoz a tettekhez képest, amelyeket ez a kormány elkövetett? Ilyen körülmények között nem látom be, hogy a kormány ezt a polgári pert miért folytatja.

Vannak kérdések, amelyek bírói ítékezésre nem alkalmasak, Folyt annak idején a Galilei-pör. Az akkori bírák is nagyképpen elítélték Galileit azért, mert azt merészelte állítani, hogy mégis mozog a föld. Kimondották, hogy ez nem igaz; nem igaz azért sem, mert a bibliával ellenkezik. Köhögött mindenki, az egész nagy világ, a csillagok miriádjai nevettek ezen az ítéleten. Ma is úgy van, az egész világ kacag azon, hogy a kormányhatalom nem akarja elismerni azt a tételt, hogy mozog a föld és mert mozgott a föld, azért történtek ezek a dolgok.

Egyszer már be kellene fejezni a bosszúnak ezt a hadjáratát. Itt évek óta nem látunk mást, mint azt, hogy egyik forradalom a másiknak föléje kerekedik és egyik forradalom a másik felett ítélezik. Az ilyen ítékezés nem méltó egy államhoz és ennek igen végzetes következményei lehetnek. Ott van Franciaország. Franciaországban a háború alatt egy más rendszer idején hazaárulásért elítélték Malvit, Caillaux-t; most jön egy új rendszer s azokat rehabilitálni kell. Ugyanígy lesz minálunk is, mert nem lehetséges, hogy ez a rendszer sokáig megmaradjon, hogy el ne takarodjék s akkor jön egy másik rendszer, amely objektívebben tud ítélni; akkor rehabilitálni fogják ezeket az elítélteket és akkor az államnak anyagi jóvátételt kell adnia. Ez a luxus tehát, amit ezek csinálnak, az államnak rengeteg sok pénzébe fog kerülni. Nincs itt semmi egyébről szó, mint a bosszúvágy kielégítéséről. Ezek bűnnek tartanak valamit azért, mert nekik más a véleményük, a mentalitásuk s most utólag kitalálják, hogy akkor másképpen kellett volna megmenteni a hazát és mert ehhez az utólagos véleményükhöz görcsösen ragaszkodnak, elítélik azt, akivel annakidején egy úton jártak. Mert a most itt hiányzó túloldal azért is ment ki, mert a lelkiismerete nem bírja ezt a témát. A t. túloldalnak többsége telik ki a Károlyi kormány híveiből, és ennek a t. többségnek a lelkiismerete ezt nem bírja el. Ma csak arról van szó, hogy ezek megbocsátanak mindenkinek, a kommunistákat a keblükre ölelik és a szovjettel megszerződnek. Idehaza az országban látjuk, hogy ma már igen sok úgynevezett vörös bűntevőt visszaengedtek, amnesztiát adtak annak, aki jó fiúnak mutatkozott odakint, vagy valamely követségnek szívességet tett. Ezeket hazaengedték.

De másokkal sem sokat törődnek. A Károlyi-kormány egyes minisztereinek nyugdíjat is adnak, de Károlyi Mihályt, aki nem követett el semmi mást, mint amit elkövetett nagyatádi Szabó István is, aki az események szolgájává vált – mert mindenki kénytelen volt az események szolgájává lenni, mert azok parancsoltak –,

Károlyi Mihályt nem akarják hazaereszteni. De ennek is megvan a titka, mert itt mindent aszerint intéztek el és ítélték meg, vajon ki az, akitől a földreform miatt félni kell. Ez a magyarázata mindennek, ez az oka az üldözésnek. Ők nagyon jól tudják, hogy Károlyitól a földreform körül igazán tartani kell. Nagyon jól tudhatják azt is, hogy – ezt én mondom, aki Károlyi Mihálynak sohasem voltam híve, ma sem vagyok az, aki más szemmel néztem az akkori dolgait is, mint a t. többség és nem tapsoltam neki úgy, mint ahogy a t. többség tapsolt –, hogy, mondom, Károlyinak egyetlenegy bűne az, hogy a földreformot akarja. Én igenis állítom, hogy a magyar nép, a magyar földművelő nép nagyon jól tudja, hogy csak erről van szó, erről az egyetlenegről, félnek attól, hogy ha hazajön, a földreformot meg fogja csinálni.

Nekik azonban meg kellene gondolniuk, hogy hodie mihi cras tibi; mert veszedelmes játék az, amit a kormány művel. A t. kormány gondolhatna arra, hogy majd jön egy rendszerváltozás és vele szemben is alkalmazni lehet az efféle felelősséget. Azért tehát a bölcsesség is arra intené, hogy az efféle üldözésekkel hagyjon fel. Sor kerülhet még valamikor a mai t. miniszter urak domíniumaira is, sőt egészen bizonyos, hogy ezekre is sor fog kerülni. Én akkor is abban a véleményben leszek, az lesz a meggyőződésem, s azt fogom hirdetni, hogy legyen vége annak, hogy a forradalmak egymáson hemperegjenek, hogy egyszer kezdje el már valaki a megbocsátást, mert a sok forradalom után mégis az marad felül, az győz, aki először lépi át az új világ küszöbét, a teljes megbocsátással, a megbéküléssel, az amnesztiával. Akkor is azt fogom hirdetni, hogy azért, mert a múltban politikai tévedéseket követtek el egyesek, vagy utólagosan nézve, talán bűnöket is követtek el – mondom –, akkor is azt fogom hirdetni, hogy nem lehet egyszerűen a birtokukból kiforgatni őket, nem lehet rablópert indítani ellenük, hanem legfeljebb az lehetséges, hogy az alkotmányos fórumok vonják őket felelősségre.

Azért is jogtalan, erkölcstelen és törvénytelen mindaz, ami történik, mert amíg egyfelől azt látjuk, hogy a szerencsétlenség embereit üldözik, addig másfelől másokat, akik tulajdonképpen bűnösök, de akik ma hatalmon vannak, a háborús bűnösoket minden felelőség alól mentesítik. Mégis csak látni kell azt, letagadhatatlan az az igazság, hogy Magyarországot nem az 1918-as forradalom, nem a későbbi forradalmak, hanem tulajdonképpen valósággal a háború tette tönkre s ennél fogva Magyarország elpusztulásáért azok felelősek, akik a háborút felidéztek, vagy pedig felelős állásban lévén a háborút nem akadályozták meg, sőt amikor maga a király rájött arra és nyilvánította ki azt, hogy a helyzet tarthatatlan és reménytelen, a háborút még akkor is tovább vitték.

Nincs itt másról szó, mint egy sáp megszerzéséről. Arról van szó, hogy most itt találok egy birtokot, ezt jó lesz valamire elfecsérelni, ebből jó lesz egynéhány hí-vünket gazdaggá tenni; jó lesz majd kijárni oda a parádi kastélyba nyaralni – mert egyelőre ezekre az üdülőhelyekre nagy szükség van –; erről van szó, ezért folyik

ez a per: a vagyonért. Mert ha bűnökről volna szó, ha bűnökért való felelősségre vonásról volna szó, akkor a kormánynak módja és kötelessége lett volna – mert a nemzet erkölcsi érzése és becsülete is arra kötelezi –, hogy mindenkit felelősségre vonjon, azokat is, akiknek nincs vagyonuk, ha a nemzet ellen vétkeztek. De látjuk, hogy mindenkit elengednek, Nagyatádiból minisztert is csinálnak, mert nincs domíniuma, amelyet el lehessen venni, s amelyen aztán szabadon gazdálkodni és garázdálkodni lehessen. Ez a magyarázata ennek. Ezért tartom ezt a pert kezdettől fogva erkölcstelennek, azonfelül, hogy egyúttal súlyos alkotmány sérelem is. Azért tiltakozom ez ellen és e tiltakozásommal kapcsolatban a következő interpellációt intézem a miniszterelnök úrhoz: „1. Hajlandó-e a kormány az 1848. évi III-ik tc. hatályon kívül nem helyezett rendelkezéseit és az 1920. évi I. tc.-et érvényes törvénynek elismerni? 2. Ha igen, hajlandó-e ezekhez a törvényekhez alkalmazkodni és a Károlyi-féle vagyonelkobzási pert is, amelynek megindítása az idézett törvények kifejezett rendelkezéseibe ütközik, a kincstári kereset visszavonásával megszüntetni! 3. Hajlandó-e végre azt a kormányzati rendszert megszüntetni, amely az igazságszolgáltatást is a bosszú fegyverévé akarja avatni és emberfeletti erővel viharzó eseményekért és világméretű katasztrófákért embereket akar felelőssé tenni, csak azért, mert ha talán tévesen is – amit eldönteni a történelem feladata lesz – más meggyőződéssel és más úton kísérelték meg a nemzet érdekeit szolgálni, mint az a mai kormány mentalitása szerint helyes lett volna? 4. Tudja-e a kormány és hajlandó-e végre elismerni azt a megdönthetetlen igazságot, hogy Magyarországot azok tették tönkre, akik háborúba keverték, vagy felelős helyen állva attól vissza nem tartották és azok, akik a háborúnak idejében való befejezésére közre nem működtek még akkor sem, amikor maga a király is – már 1917 tavaszán – reménytelennek tartotta a helyzetet? 5. Ha szükségesnek véli a kormány, hogy a múltból bosszú-jogcímeket keressen, hajlandó-e azok ellen is vagyonelkobzó pereket folyamatba tenni, akik a háborúért és annak folytatásáért, akár cselekvés, akár mulasztás címén felelősek? 6. Minthogy a kincstári aktorátus ténye, amellyel Károlyi Mihály gróf vagyonára nézve az elkobzó eljárást a rendes bíróság előtt megindította, sérti a nemzetgyűlés vádhatározati és az alkotmányvédő bizottság bíraskodási jogait, hajlandó-e a kormány a megsértett jog helyreállításáról s arról gondoskodni, hogy jövőben efféle támadás az alkotmányosság ellen intézhető ne legyen?

Elnök: Az interpelláció kiadatik a miniszterelnök úrnak.

A Nemzetgyűlés 1925. november 13. ülése

Hozzászólás a költségvetés vitájában (benne az 1918–1919. évi események tárgyalásával és 38 határozati javaslattal)

T. Nemzetgyűlés! Elöttem szólott t. képviselőtársam megemlítette, hogy ezt a költségvetést és egyáltalában a kormány javaslatait – amint ő képzelte – lehet bírálni objektíve és viszont lehet bírálni különféle pártállásoknak világnézeti szempontoknak az álláspontjából.

Igen tisztelt képviselőtársammal nem szállok vitába és nem akarom rábizonyítani azt, hogy ő sem objektíven bírálta ezt a költségvetést, hanem világnézeti szempontból, még pedig egy meglehetősen régi világnézet szempontjából. Ehelyett veszem magamnak is azt a bátorságot, hogy ugyanolyan joggal vitassam magamról, hogy legalább is olyan objektíven szólok a költségvetéshez, olyan objektíven bírálom a kormány politikáját. Én magamról nem fogok kiadni olyan bizonyítványt, mint amilyent elöttem szólott igen tisztelt képviselőtársam kiadott magáról, amikor a polgári házasság eltörlésénél sürgősebbnek semmi egyebet nem tartott; nem adok ki magamról olyan bizonyítványt, mint ő, aki csakugyan világnézeti szempontból bírálta ezt a javaslatot, ami, azt hiszem, ország-világ előtt nyilvánvaló. De mindegy, az ő felszólalása azért ártatlan, jóindulatú felszólalás volt, ebből a szempontból nem lehet ellene kifogást tenni és úgy látszik, csakugyan elöttem szólott T. képviselőtársamnak jószívűsége volt az egyik indító ok, az egyik motívum arra, hogy a kormány javaslatát elfogadja, hogy a költségvetéssel kapcsolatban vele szemben bizalmát fejezze ki. Sajnos, én nem vagyok ilyen jószívű ember és ennél fogva nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezt a kormányjavaslatot olyan kegyesen cirógassam meg, hogy ezt a költségvetést, amelyet károsnak, elhibázottnak és a kormány összes, még pedig súlyos bűnei kodifikálásának tartok, elfogadjam.

De először egy más vitás kérdést kell itt elintéznem. Napok óta, mióta a költségvetési vita folyik, vádak hangzanak fel, hogy a nemzetgyűlés nem teszi meg a maga kötelességét és ebben a kötelességmulasztásban még az ellenzék is részes. Ezzel a váddal foglalkoznom kell, annál is inkább, mert igen komoly helyről hangzott el ez a vád, nevezetesen a liberális sajtó részéről. Felhangzott ugyan nem komoly helyről is, az úgynevezett liberális ellenzék részéről is és így, ha már felhangzottak, ezekkel a vádakkal mindenképen foglalkozni kell. Szemünkre veti még a liberális sajtó is, amely pedig rokonszenvvel szokta kísérni ami küzdelmünket, – és minden oka is meg volt arra, hogy rokonszenvvel kísérje –, hogy az ellenzék csődbe jutott, hogy tehetetlen, hogy közömbös a nagy kérdések iránt, csak közhelyeket hangoztat, holott itt volnának a súlyos problémák, volna az ellenzék számára küzdőtér, ott lett volna küzdőtérnek az időközben megüresedett néhány kerület, ott volt Hatvan, ott volt

Letenye, ott volt Gáva, de sehol sem láttak ellenzéki jelöltet. Azonkívül szemünkre lobbantják, hogy egyéb súlyos, életbevágó problémák is várnak megoldásra, várnak arra, hogy ezeket a problémákat az ellenzék napirenden tartsa és megvalósításukért elszántan küzdjön. Itt vannak az adóztatási kérdések visszásságai, itt van az a probléma, hova lett a termés aranyesője, itt vannak a kereskedelmi szerződések, amelyeket igen súlyos kritikával kellett volna illetni, vagy már előzetesen is harccal, küzdelemmel kellett volna megakadályozni, illetőleg helyes mederbe juttatni azoknak ügyét. Itt van a magyar hitel kérdése, itt vannak a külpolitikai problémák és itt van maga a költségvetés, amelynek tételei ezer és ezer helyen hívják ki a kritikát.

Első tekintetre pillanatnyilag ezek a vádak helytállóknak látszanak. Csakugyan igaza van a liberális sajtónak abban, hogy az ellenzék hiányzott az időközben megüresedett kerületekben lefolyt választásokról. Hiányzott, nem volt ott Hatvanban, Letenyén, Gáván. Azt hiszem azonban, ez ellen a vád ellen igen könnyű mentséget találni. Az igen t. liberális sajtó vessen egy pillantást Olaszországra, és ha Olaszország analógiáját alkalmazza Magyarországra, azt hiszem, minden mentség, minden magyarázat megvan arra, hogy az ellenzék, az igazi értelemben vett ellenzék, amely szemben áll egyrészt a pártabszolutizmussal, a hatalmi többséggel, másrészt pedig a terrorista frakciókkal, miért nem vett részt ezeken a választásokon. Habár bizonyos mértékig talán szelídebb is az atmoszféra itt, mint Olaszországban, azonban mégis ez az atmoszféra olyan súlyos, olyan terrorisztikus, hogy mindenkinek, aki tiszta fegyverekkel akar küzdeni, aki eszmékkel, eszményekkel akar hatni, aki tiszta meggyőződéssel akar harcolni, be kell látnia, hogy ebben a mai atmoszférában teljes lehetetlenség küzdeni, lehetetlen a küzdelmet felvenni a szabadságjogokat lábbal tipró, még az egyéni életbiztonságról sem gondoskodó hatalmi rendszerrel és annak rengeteg pénzével, vagyoni erejével szemben. Ha egy hatvani választáson csak panamisták és terroristák léphetnek fel, vagy akik mögé odaáll a kormány, minden támogatásával, akik mögött meg vannak az anyagi eszközök. A hatvani választás históriájából nagyon is ismeretes, hogy ott az egyik jelölt kiadta a jelszót, hogyha 2 milliárd nem elég, akkor 4 milliárdot fognak költeni. És a másik jelölt? Hiszen méltóztatnak ismerni a letenyei választásból, miféle terrorisztikus eszközzel dolgoznak azok a jelöltek, akik a kormány jelöltjei vagy a kormánnyal rokonszenvező pártok jelöltjei mellett még felléphetnek. Ököltre kell menni, terrorversenyt kell végigélni egy ilyen választáson. Nagyon természetes, hogy az az ellenzék, amelynek sem pénze nincs, sem hatalma nincs, sem pedig megvédve nincs tisztességes meggyőződésének hirdetésében, nem veheti fel a küzdelmet. Hiszen az ellenzéknek az a része, amely tiszta, ideális fegyverekkel küzd, nemcsak a választásokon nem kap engedélyt gyülekezésre, hanem még a választásokon kívül sem. Azt hiszem, ilyen körülmények között túlzott és igazságtalan az a vád, hogy az ellenzék ezektől

a választásoktól távol maradt, nem lévén hajlandó a pénz erejével, a vesztegetésekkel és az erőszakkal a versenyt felvenni.

T. Nemzetgyűlés! Itt vannak a többi problémák, amelyekről szólottam. Azt mondja most a liberális sajtó egyik igen tiszteletreméltó része, hogy mi nem ezekkel az említett problémákkal, hanem közhelyekkel foglalkozunk. Sajnos, a liberális sajtónak igaza van abban, hogy közhelyekkel foglalkozunk. Csak az a mi szomorú sorsunk, tragikumunk, hogy kénytelenek vagyunk közhelyekkel foglalkozni és pedig elsősorban azzal a közhellyel, hogy a megmaradt kis Magyarország sem maradt meg, még az is megszállás alatt van. Mert azt a hatalmi berendezkedést, azt a politikai rendszert, amely a megmaradt kis csonka Magyarországon él, talán mégsem lehet nevezni alkotmányos szempontból, a szabadság magaslatának szempontjából, igazi értelemben vett állami szempontból létezőnek? Azt látjuk, hogy a szomorú idők után és azok alkalmával úgyszólván csak egyes famíliák, egynéhány erdélyi és felvidéki familia és egypár szárazról-vívről ideszorult k. u. k. familia, mint valamikor régente, most is olyan hűbér-rendszerűleg uralkodik ezen az országon, tartja azt hatalmában. Ez a rendszer valósággal családi szovjetrendszernek látszik. Az övök az ország, annak közjoga, annak szabadsága, magánjoga és mindent úgy cselekesznek, ahogy nekik tetszik, az alkotmányosság minden féke és gátja nélkül.

A mi első nagy problémánk tényleg az a közhely, hogy végre legyen már egyszer Magyarország. Ha csonka maradt is, legyen olyan, amit államnak és nemzetnek lehet nevezni. Küzdünk ezért az első közhelyért, amely az összes problémák foglalataja. Küzdünk azért, hogy az ország hatalmi rendszere a népakarattól, a nemzet elhatározásától tétessék függővé és pedig feltétlenül és maradéktalanul; mert amíg ez a közhely megvan, hogy a nemzet akarata nem számít ebben az országban, hanem azt meg lehet hamisítani olyan választásokkal, mint amilyenek az 1922-iki választások voltak, amíg a parlamentarizmust úgy lehet kezelni Magyarországon, ahogyan most kezelik, addig egyéb problémákra nem kerülhet sor; és hiába is kerülne, mert addig hiába küzdünk a nemzet szabadságáért, az állampolgárok szabadságáért, jólétéért, hiába támadunk fel az istentelen, igazságtalan adórendszer ellen, mely pusztítja az országot, hiába harcolunk a polgári szabadságjogoknak, az életbiztonságnak, magánjogainknak olyan veszélyeztetése és megtámadtatása ellen, amiről Vass József t. miniszter úr beszélt Szentendrén, – és ma is beszélhetne, ha őszinte lenne – hiába minden küzdelmünk, minden vergődésünk, hiába küzdünk a közszellem feltámasztásáért, mert amíg nem valósul meg az, hogy a hatalmi rendszer a nép akaratától függ, addig itt demokráciáról, igazi nemzetállamról szó sem lehet.

Addig beszéljünk az udvartartásról, mely úgy elégíti ki a maga erkölcsi, jogi és anyagi igényeit, ahogy akarja, úgy dotálja a maga gazdasági és katonai irodáit, a nyomorult, szegény ország pénzéből, ahogy akarja; addig a t. miniszterelnök úr csinálhatja azt, amit csinál, hogy 10 milliárdot von el rendelkezési alapra, – mert az

informatív szolgálat kiadási tételei közé helyezett öt milliárdot is csak ilyennek lehet tartani – addig lehet csendőrré, rendőre és más örökre felhasználni az ország bevételeinek igen tekintélyes részét, addig tobzódhatnak a hatalmon levők abban, hogy az egyént és az összességet megillető szabadságjogokat elvonják, ahogy akarják, gyülekezési vagy sajtójogot engedélyeznek annak, akinek akarnak, bűnvádi eljárás alá vonják azt, akit akarnak, gazdálkodhatnak a nemzet szabadságával, jogaival, az állampolgárok vagyonával, ahogy nekik tetszik, mert semmitől nem kell félniök.

Itt van a költségvetés, amely a maga egészében azt árulja el, hogy te szerencsétlen nemzet, tudom, hogy te a nemzetek között vagyban a legutolsó vagy, én mégis kipréselem belőled a legutolsó csepp zsírt is és elköltöm azt luxusra. Ez egyenesen a magyar nép erkölcsi, anyagi érdekei ellen való lázadás, mert itt csak látszata van meg a parlamentarizmusnak, de valósággal egy családi szovjet-rendszerben élünk, ez az egynéhány család azt teszi velünk, amit akar.

Vádolnak bennünket azzal, hogy közhelyekkel dolgozunk, de ha a liberális sajtó igazságos akar lenni, be kell látnia, hogy a mi számunkra nincs más út és ha passzívításba mennénk, mint ahogy a múltkor tettük, akkor is igazunk lenne, mert minden tekintetben szemben állunk nemcsak egy elszánt, önző hatalmi rendszerrel, de szemben állunk a meggyőzés lehetetlenségével is, mert hiszen hiába jövünk eszmékkel, érvekkel, hiába tesszük a legjózanabb, leglogikusabb javaslatokat is, leszavaznak bennünket.

Éppen a napokban történt egy eset, melyről Horváth Zoltán t. barátom is megemlékezett, amikor arról volt szó, hogy idehoztak a legnagyobb magyarról egy javaslatot, annak nevét, emlékét törvénybe iktatni és kifelejtették belőle tulajdonképpen azt, akinek a nevét, megörökíteni akarták elfelejtették őt megmintázni abban a javaslatban, ahogy a történelem megmintázta, elfelejtették megemlíteni azt, hogy akinek nevét törvénybe iktatják, azt a történelem a legnagyobb magyarnak nevezi.

Tisztán csak kegyeletes célból és azért, mert az a javaslat a magyar nyelv szabályaival és grammatikájával is hadilábon állott, hoztunk ide egy javaslatot és kértük, hogy azt szavazzák meg, nehogy az a szégyen érjen minket, hogy olyan javaslatot szavazunk meg és iktatunk a törvényhozás Pantheon-jába, amelynél rosszabban talán a miniszterelnökség portása sem tudott volna egy javaslatot megszövegezni. Mégis, leszavazták a jó szándékot és a lírát, amely a mi javaslatunkban megnyilatkozott, s amely talán méltóbb lett volna Széchenyi emlékéhez.

De hiábavaló itt minden, a non possumus-szal állunk szemben, és szemben állunk egy nagy közönnyel is. De rosszul mondom, hogy szemben állunk egy nagy közönnyel, nagy ürességgel, mert nem szemben állunk vele, hanem együtt vagyunk ezzel a közönnyel, a nemzet közönnyével. Hiszen most már nemcsak mi látjuk, hanem a nemzet is látja, hogy ezzel a hatalmi rendszerrel szemben minden hiába, ez csak önmagát nyalja és csak a maga érdekét tartja fontosnak. Most már fásultságba

esett az egész nemzet, most már ott van a minden mindegy hangulatában, nem tördök semmivel, passzivitásba ment az egész nemzet. Ez pedig azt jelenti, hogy az ellenzéknek már nincs szerepe, hogy az ellenzék már győzött, hogy már kialakult a nemzet véleménye, közszelleme, amelyet többé meggyőzni nem kell, amelynek felébresztéséért harcolni nem kell, a nemzet már tisztában van ezzel a hatalmi rendszerrel, efelett éppen néma közönyével végleg kimondotta a verdiktet.

Mi nagyon jól érezzük, hogy az ellenzék már győzött az országban, hogy az egész közvélemény velünk van, ennél fogva most már mi, ha akarnók, abbahagyhatnánk a munkát, mi is vállalkozhatnánk arra a szerepre, hogy megvárjuk, mikor fog magától összeomlani ez a rendszer a maga belső lehetetlenségeinél fogva. Hiszen ezt mi már régen éreztük, már régen helyesnek tartottuk a passzivitást, s én a magam részéről, bár annakidején nehezen határoztam el magam arra a lépésre, ma is azt mondom, hogy legjobb lett volna passzivitásban maradni, meg hogy ez a hatalom a maga féktelenségében és büneiben hadd élje ki magát és hadd ömöljék magától össze. Mi azonban azt a gyilkoló passzivitást, amely ezt a hatalmi rendszert megdönthette volna, ha elég hosszú ideig tart, – mint ahogy máskor is tartott, például a '67-es időket megelőző passzivitás is –, s amely a végén mégis csak diadalt aratott volna, fel kellett hogy adjuk főleg azért, mert ellenzéki oldalról úgynevezett liberális ellenzéki barátaink ezt a mi passzivitásunkat, ezt a mi politikai akciókat jónak látták megfúrni. Már akkor emelték ellenünk a vádat – és ez a vád jogosulatlan, erkölcsileg sincs megalapozva –, hogy mi nem vagyunk eléggé aktívek, hogy nincs átfogó programunk, életképes koncepciónk és heccelték, izgatták, lázították ellenünk az országot, hogy íme, az ellenzék balszárnya nem teszi meg kötelességét.

Ezekkel a vádakkal ma is találkozunk. Ezekkel a vádakkal le kell számolnunk. Azt mondja ez a t. liberális ellenzék, hogy nekünk nincs átfogó programunk, életképes koncepciónk. Én nem vitatom velük szemben, hogy van, de amikor ezzel a váddal fellépnek, akkor úgy látszik, nekik van ilyen átfogó programjuk, ilyen életképes koncepciójuk. Hát ezek a t. ellenzéki urak, akiknek megvan a törvényhozási szabadsága, miért nem jönnek ide az átfogó programot, életképes koncepciót hirdetni, hiszen úgy látszik, ők bíznak abban, hogy ha ők harcolnak, annak sikere is lesz. Akkor nagy bünt, mulasztást követtek el, hogy nem jöttek ide harcolni és nem jöttek ide megoldani azt a legnagyobb magyar problémát, amelytől minden más probléma megoldásának sikere függ, hogy a hatalmi rendszer a nemzet akaratától tétessék függővé. Hiszen nekik is be kellett volna látniok azt, hogy becsületes, tisztességes, igazságos, az alkotmányt tisztelő hatalmi rendszert csak akkor lehet elképzelni, ha minden hatalmi rendszernek arra kell gondolnia, hogy meg vannak számlálva a hatalmam órái. Ha ezt a problémát megoldottuk volna jól és helyesen, amely problémának megoldása egyet jelent a becsületes választójog és a választási rend megalakításával, még pedig olyképpen, hogy a nemzet tiszta akaratának megnyilvánítását

semmiféle hatalmi rendszer terrorja lehetetlenné ne tegye, akkor majd méltóztassék megnézni a kormányokat, méltóztassék megnézni ennek az országnak minden hatalmasát az államfőtől lefelé, hogy vajon akkor fognak-e így kormányozni, fognak-e ilyen költségvetést benyújtani, ha legalább attól kell félni, hogy öt év múlva eljön a leszámolás órája.

Ezt a nagy problémát megoldani idejöhettek volna, vagy bennünket is megelőzőleg ezt a nagy problémát már vállalhatták volna, hiszen azt hirdetik, hogy az ő metódusok szerint, az érveikkel folyó harcnak ilyen sikere lehet.

T. Nemzetgyűlés! Itt voltak a többi problémák is. Itt van a termés aranyesőjének kérdése, mely egybefügg a kereskedelmi szerződések problémájával. Hát ha észrevették, hogy a kereskedelmi szerződések körül baj van, s a magyar termés exportját nem biztosították, ki tiltotta el őket attól, hogy idejöjjenek azzal a programmal s itt harcoljanak érte, a kormánynál felhasználják értékes összeköttetéseiket, felármázzák odakint is az érdekeltségeket, hogy ilyen nagy bajok vannak, nincsenek kereskedelmi szerződéseink, itt van a termés a nyakunkon és nem lesz exportunk? Ki tiltotta el őket, vagy ki tiltja el ma is attól, hogy küzdjenek a hitelproblémák megoldásáért, hiszen mégis lehetetlen állapot, hogy amikor a jegybank kamatlába már 7%-ra szállt le, még mindig 20-24%-ot, vidéken pedig 30-40%-ot kelljen fizetni? Ki tiltja el őket attól, hogy utólagosan is, vagy már annakidején, ennek az országnak legnagyobb szerencsétlenséget okozó problémájával, a szanálási törvény kérdéseivel foglalkozzanak? Ez a kérdés is szorosan összefügg a legnagyobb közhellyel, azzal, hogy ennek a nemzetnek nincs alkotmánya, parlamentarizmusa, demokratikus rendszere. A szanálási törvényről azt szoktuk mondani, hogy törvénybe iktatott hazaárulás. Igenis, ha nincs meg az a közhely, melyet alkotmányosságnak, demokratizmusnak nevezünk, az a kormányzat mindig csak hazaárulással kormányozhat, mert nem támaszkodván a legerősebb fundamentumra, magára az országra, annak belső erejére, kénytelen a maga hatalma érdekében lekenyerezési módszerekhez fordulni, kénytelen a maga hatalmát kifelé is alátámasztani.

Hogy ez az egész szanálási rendszer, szanálási törvény egyedül csak ezt a célt szolgálta, annak legékesebb és cáfolthatatlan bizonyítéka ez a költségvetés, mely azzal kérkedik, hogy már a szanálási időszak első pár hónapjában a magyar költségvetés nemcsak hogy deficitmentes volt, hanem igen magas felesleggel zárult.

T. Nemzetgyűlés! Íme, ez is egy példa, de sorozatos példák vannak rá, hogy amely országban nincs demokratikus rendszer, nincs meg a hatalmi rendszernek a nemzet akaratától, a nép akaratától való függősége, ott a kormányzás csak permanens hazaárulás lehet. Egészen érthető, hogy mi olyan kereskedelmi szerződéseket kötünk, amilyeneket kötünk, mert a mi kormányunk, amely befelé ugyancsak gyenge lábon áll, amelyet egy erőszakos választással sem tudnának most már alátámasztani, kénytelen odakint a protekcióhoz fordulni és lekenyerezni külpolitikai

tényezőket. Nem állítom, hogy egyes kormányokat, az angol vagy a francia kormányt, vagy egyáltalán külpolitikai hatalmakat le tudnak kenyerezni, ezeket bizonyára nem tudják lekenyerezni, s így legfeljebb csak a sajtóra gondolhatunk, hogy a külföldi sajtót az informatív milliárdokkal, meg a rendelkezési alap milliárdjaival és egyéb milliárdokkal lehet bizonyos mértékig befolyásolni. Lehet ilyen módon is a külföldi sajtó útján, bizonyos mértékben mentőakciót folytatni, de különösen a gazdasági szerződések kötésével adósságok csinálásával, hitelek igénybevételével kötünk jó üzleteket, az angol gazdasági élet hatalmas tényezőivel, a francia gazdasági élet hatalmas tényezőivel és másokkal. Természetesen ezek azok, akik jó befolyással bírnak azokban az országokban és ezek kezdenek ott a külföldön puhább ágyat vetni a Bethlen-kormány feje alá. De könnyű ennek a végét látni, hogy milyen szomorú, tragikus vége lesz emiatt a magyar nemzetnek.

Néha az igen t. túloldal is feljajdul, mint például a Franciaországgal kötött kereskedelmi szerződéssel kapcsolatban. Feljajdulnak az érdekeltségek, feljajdulnak liberális ellenzéki barátaink is. Az a liberalizmus, amelyet én textil-liberalizmusnak szeretek nevezni, szintén feljajdul, hogy eladják testünket, lelkünket ezzel a francia szerződéssel.

De más szerződésekkel is így van. Egyszer a kormánypárti oldalról jönnek az agráriusok azzal, hogy eladják az agrárérdekeket, aztán a gyáriparosok jönnek azzal, hogy eladják a gyáripar érdekeit, mert hiszen mindig úgy volt, amikor még a kormány a belső politikai gödrökben bukfencezett ide-oda, hogy egyszer a Gyosz-szal, a gyáriparral, a hatalmas városi nagytőkének, a merkantil és indusztriális tőkének érdekcsoportjával tartott, s akkor az agráriusok vádolták őket, hogy a nagytőkéért a kormány elhanyagolja az agrárérdekeket, s a vámtörvénnyel, a vámrendszerrel sérti az agrárérdekeket. Tényleg úgy is volt, hogy pl. az autonóm vámtarifánál kedvezéseket tapasztaltunk a magyar gyáripar részére. Ezeket a kedvezéseket egy-két vonatkozásban meg is értettük, szívesen is vettük, de a protekciós kedvezési eseteket kifogásoltuk. Most azután ezek a szegény gyáriparosok is arra ébredtek fel, hogy ezúttal viszont őket játszotta és nullázta ki a Bethlen-kormány.

Természetes, hogy konzekvens, átgondolt politikát nem lehet kívánni olyan kormánytól, amely minden pillanatban a maga létérét kénytelen küzdeni, mivel az az egyetlen létalapja, hogy a nemzet bízzék benne, nincs meg. Ezért kénytelen Franciaországgal vagy más országokkal olyan kereskedelmi szerződéseket kötni, amelyek számára odakint bizonyos értékes támogatást, rokonszenvet biztosítanak.

Ez a szempont a legnagyobb arányokban és a legegyetemesebben a szanalási törvénybe jutott kifejezésre. Nagyon jól tudtuk és meg is mondtuk a kormánynak, hogy nincs szükségünk erre a külföldi kölcsönre. Nagyon jól tudtuk, hogy egy helyes adórendszerrel, vagy azzal az elszántsággal, amellyel az igen tisztelt kultuszminiszter úr mondogta, hogy „a kultúra érdekében pedig áldozatokat fogok kikény-

szeríteni azoktól, akik bírják”, azt a differenciát, amelyről szó van, fedezni lehetett volna azokból a feleslegekből, amelyekről ez a költségvetés beszél, meg lehetett volna ezt csinálni. Nagyon jól tudtuk, hogy egyrészt a nemzet áldozatkészségének igénybevételével, másrészt pedig azzal, hogy egy kissé rövidebbre kellett volna fogni a gyeplőt, összebb húzni a lábainkat, hogy ne nyújtózzunk a takarón túl, mindent el lehetett volna érni. Tudtuk azt is, hogy ha mi, a magunk erejével rendezzük háztartásunkat, ez kifelé sokkal nagyobb hitet és bizalmat biztosított volna, mint amilyen hitelképességet és bizalmat ma biztosít az ilyen külföldi segítség mellett idehozott és kedvező képet feltáró költségvetés. Mert ha a külföld segítségével, a külföld ellenőrzése alatt annyira-amennyire rendbe is jöttünk, viszont megterheltük magunkat közjogi tartozásokkal, súlyos zálogok lekötésével.

Ha így is feltámadt a bizalom irántunk s hitelképességünket észrevették, méltóztassanak elképzelni, mi lett volna, ha a magunk erejével láboltunk volna ki a bajokból, mint ahogy végeredményben mégis magunk csináltuk meg a magunk erejével az államháztartás rendezését. Ekkor azt hiszem, az irántunk való hit és bizalom még nagyobb mértékben növekedett volna meg. Bethlen István rendszerének azonban szüksége volt arra, hogy odakint erős, hatalmas tényezőket kenyerezzen le, amelyek őt majd pártolni fogják és ezzel az ő belső helyzete is megerősödjék.

A t. túloldalnak hiába mondtuk, nem akarta észrevenni, hogy ez tulajdonképpen hazaárulás, ez állami függetlenségünknek, szuverenitásunknak, de különösen gazdasági szuverenitásunknak odavetése. Hiába mondtuk, hogy valóságos gyarmattá váló süllyedésünk, egy második Trianon az, hogy köteleztük magunkat a szomszédokkal és más hatalmakkal szemben, hogy velük kedvező kereskedelmi szerződéseket kötünk. Hiába mondtuk, hogy Trianont erkölcstelen „res judicata”-vá teszi ez a szanalási törvény, mert ebben vannak rendelkezések arra nézve is, hogy a magyar állam kényszerből függetlenül, önként elismeri a trianoni szerződést. Minderről hiába beszéltünk, s most íme, még a t. túloldalról is kezdenek már szörnyülködni a francia szerződés miatt. De az önök kormánya mindarra, ami történt, elkötelezte magát, egyrészt nyíltan, kifejezetten a törvényben, másrészt azokban a nyilatkozatokban, amelyeket annakidején odakint – itt is, ott is – megtett arra nézve, hogy mi a szándéka, mit fog cselekedni.

Ez az ország, ez a nemzetgyűlés eltúrta azt is, hogy a szanalási törvényben az érdekelt hatalmak egyenesen kimondják, hogy Magyarországnak nincsen joga semmiféle iparhoz, maradjon agrár állam, amelynek az ipar nem számít. Ezeket mind egykedvűen, helyeslően, sőt tapssal vették tudomásul.

Ne méltóztassanak panaszkodni a francia szerződés miatt, ne méltóztassanak panaszkodni amiatt a kapkodás miatt, hogy a Bethlen-kormány és annak szakminiszterei, vagy a szakminiszter távollétében helyettesei azt cselekszik, amit cselekednek, mert mind ezt kénytelenek cselekedni. Csak arról lehet szó, hogy okosabbat is

cselekedhetnének; csak arról lehet szó, hogy a nemzet érdekében több kötelességet is teljesíthetnének, mert ha már úgy van, hogy a szanálási törvényben a tisztelt hatalom eladta ezt az országot, akkor most menteni kellene a menthetőt, akkor a t. miniszter uraknak nem kellene olyan sokat aludniok, vagy külföldön fürdőzniük, mint ahogy a t. kereskedelemügyi és egyúttal külügyminiszter úr is teszi, hanem napjának és idejének minden óráját arra kellene fordítani, hogy azt az állást, amelyet elfoglal, méltóképpen betöltse, vagy ha nem tudja úgy betölteni, engedje át másnak.

Hogy visszatérjek a kereskedelmi szerződésekhez, az lett volna az első feladat, hogy először egy startot, egy kiinduló programot, egy kiinduló szerződést kellett volna neki megcsinálni, meg kellett volna csinálni annak a szerződésnek legalább a tervezetét, melyet azzal az állammal kötünk meg, amelyhez bennünket legfontosabb és legnagyobb méretű kereskedelmi érdekeink kötnek. Meg kellett volna ezt a szerződést kötni a velünk szemben leginkább érdekelt államokkal, hogy így minimális érdekeinket érvényesíthessük.

Két államról lehet szó, ahová különösen agrárkivitelünk irányulhat, szó lehet Csehországról és Ausztriáról. Ezekkel az államokkal kellett volna elsősorban rendeznünk a kérdést, megállapítván, mik azok a minimális igények, amelyeket az exporttal szemben támasztunk, mik azok a feltételek és követelések, amelyeket ki akarunk kötni a velünk szerződő féllel azért, hogy elsősorban agrárkivitelünk feltétlenül biztosítva legyen és hogy biztosítva legyen a termés aranyesőjének értékesítése is. Ha mi olyan országgal szerződünk, mint mondjuk Ausztria vagy Csehország, amelyekhez az érdekeknek legerősebb és leghatalmasabb kapcsolata fűz bennünket, tehettünk volna koncessziókat, hogy ennek fejében azonban mit kapunk. Ha ilyen szerződést kötöttünk volna, amelyet én startnak nevezek, amellyel el kellett volna indulnunk külkereskedelmi politikánkban, akkor azután nem fordulhattak volna elő olyan visszásságok, amilyenek előfordultak, hogy Olaszországgal szerződést kötünk és romantikus szempontokból vagy más érdekek miatt nagy koncessziókat teszünk; azután jön Franciaország s ott is más szempontokból, gazdasági lekenyerezési érdekből, vagy másból teszünk ilyen koncessziókat, a végén azután azt látjuk, hogy viszont mi pedig, a mi követeléseinket nem tudjuk biztosítani kifelé, mert elkötelezvé magunkat a velünk legközelebbi érdekkapcsolatban levő államok igen könnyű helyzetben vannak, mert legtöbb kedvezményes szerződést kötnek velünk. Mást nem is kötnek, mert hiszen nincs állam, amely ha ad magára valamit, más alapon kötne velünk szerződést, mint a legtöbb kedvezés alapján.

Így azután könnyen kibabrálnak, könnyen elbánnak velünk, mert a legtöbb kedvezmény révén azokat a koncessziókat, amelyeket más államoknak alkalmilag megadtunk, úgysis megkapják. A magam részéről nagyon sajnálom, hogy éppen a Franciaországgal való szerződésünk ellen merülnek fel ilyen súlyos kifogások, amelyek, úgy látszik, az országnak igen-igen súlyos sérelmeit jelentik. Ha kormá-

nyunk gondosabb, körültekintőbb és szorgalmasabb lenne, ezek a visszasságok nem fordulhatnak elő, mert úgy látszik, hogy Franciaországban, mely a vele szövetségben levők iránt hálás, az egyik domináló szempont ezeknek a ránk nézve sérelmes kikötéseknek kikötésében az is lehetett, hogy ő segíteni akart azokon az államokon, amelyekhez a közelmúltak tradíciói fűzik. Valóban megkönnyítette Csehország, Románia és Jugoszlávia helyzetét, és most itt van a magyar termés, és a magyar termés aranyesőjének problémája. Ez az eső hiába esett, az országnak nem igen lett belőle haszna. Hiszen, ha bor- és szőlőgazdaságunkat nézem, szőlőgazdaságunkra nézve katasztrofális a helyzet. Látjuk, hogy Tokajban nyakunkon marad a világ leghíresebb bora, amelyet annakidején a borok között, mint a legnagyobb aranyvalutát kapkodták szét a világban. Most ott vannak a gazdák nyakán az előző évek termései és nem lehet értékesíteni. Még inkább így vagyunk azonban más vidékek bortermésével. De ezzel sem törődik a t. kormány. Annakidején még jókor interpelláltunk, még a francia és más kereskedelmi szerződések előtt, hogy mi lesz a magyar bor- és szőlőgazdasággal, amely évente 77 millió munkanapot biztosít a munkanélküliség és más egyebek leküzdésére. Ebbe a megállapításba belevszem természetesen magát a szőlőgazdaságot, borkereskedelmet, a kiegészítő kereskedelmet és ipart is. 77 millió munkanap megmentéséről van szó, de a t. miniszter urak még arra sem tartották méltónak az interpellációt, hogy válaszoljanak rá. Nem törődnek vele, elmennek nyaralni, alusznak, nem dolgoznak, kivéve az egyetlen belügyminisztert, aki rendőreivel éber szemmel vigyáz, hogy az emberek valahogyan a polgári szabadságjogoknak hiedelmébe ne essenek, mintha itt azok a polgári szabadságjogok szilárd bázison nyugodnának. Olyan igényekkel léptek fel, amelyeket a franciaországi szerződésben a t. kormány azután már elárult. Mert egyik napon gyáriparti párti, másik napon agrárpárti, aszerint, hogy a pillanatnyi szorultságból hogyan tud jobban kimenekülni, ha valamely oldalról szorongatják. Ez kapkodás és koncepciónélküliség.

Az én nézetem az, hogy mégis csak vissza kell térni és örökre vissza kell térni ahhoz az igazán átfogó, nagy és életképes problémához, koncepcióhoz, hogy először az ország polgárainak politikai szabadságát és politikai hatalmát kell kivívni, mert ha az ország ezt a politikai hatalmat kivívta, polgárainak szabadságát, biztonságát, nyugalma, biztonságérzését, szabad mozgását és jogegyenlőségét feltétlenül biztosította, akkor lehet majd ezeken az állapotokon segíteni. A régi világban, az elnyomatás korszakában, a múlt század elején lehetett vitázni arról, vajon melyik a helyesebb rendszer, az-e, hogy előbb az országot gazdaggá tegyük, tehát a szociális hatalmat megszervezzük, megalapozzuk és biztosítsuk, vagy az-e, hogy előbb a politikai hatalmat biztosítsuk. A múlt század elején, amikor idegen elnyomás alatt állottunk, amikor egy szempontot mindenestre respektálnunk kellett, ti. azt, hogyha a politikai hatalomhoz nyúlunk először, akkor idegen fegyverekkel találjuk magunkat

szemközt, lehetett e fölött vitatkozni. Széchenyi István és Kossuth Lajos elindulhattak más és más úton, a jóhiszeműség dicsérete és dicsősége mindkettőt megilleti. Ma azonban már nem lehet vitázni azon, hogy előbb a nemzetnek szociális hatalmát kell-e biztosítani, vagy politikai hatalmát. Ma már magunkra maradtunk. Ami hatalmunk van gazdaságilag, amit szociális erőnek, kincsnek, vagyonnak nevezhetünk, az ami maradt, a miénk, a mi kizárólagos rendelkezésünk és szuverenitásunk alatt áll, legalább a lehetőségek szempontjából. Ma arra van szükség, hogy a nemzet számára és a polgárság számára a politikai hatalmat szerezzük vissza, a jogok teljességét és egyenlőségét, hogy a nemzet akaratától függővé tétetvén a hatalmi rendszer, ne engedtessék meg más, mint hogy csak jót cselekedjék.

Az angol alkotmányról szokás azt mondani, hogy az olyan alkotmány, mely szerint senkinek, aki hatalmas, sincs megengedve más, csak az, hogy jót cselekedjék. Mi is ezt a politikai rendszert akarjuk megvalósítani és csak akkor, de csak akkor jutunk el oda, hogy minden más problémával is foglalkozzunk, hogy foglalkozzunk az adóztatás kérdésével. Hát vajon ez a hatalmi rendszer fogja az adózás kérdését igazságosan, becsületesen és erkölcsösen rendezni, ez a rendszer, amelynek minden létalapja az, hogy az az adórendszer legyen meg, amely meg van? Hiszen a mai hatalmi berendezkedés minden ereje az, hogy minden dolgában végső ok gyanánt csak a fegyverekre és a rendőrei számára tud hivatkozni, létalapja pedig az, hogy folytatni akarja a régi idők igazságtalanságait, legalább is 1914. augusztus elsejétől kezdve, hogy: ti 910.000 család, ti tartoztok adóval, véradóval, ti tartoztok a világon mindennel. A kormány ezt a rendszert akarja fenntartani, mert egész berendezkedése az, hogy a háború számláját csak a millióknak, a dolgozóknak, a kis vagyonúaknak kelljen kifizetni, miután a háború vérszámláját is ezek fizették. A második az, hogy ne legyen földreform. Ez tulajdonképpen a kormányzati program. Fizeszenek mindent a kisemberek milliói és ne legyen földreform. Minden ezek körül a kérdések körül forog. Itt van pl. az októbrizmus kérdése. Az októbrizmus kérdése is a körül forgott, hogy legyen, vagy ne legyen földreform. Mint méltóztatnak látni, az igen t. kormány nem nagyon kényeskedik, ha a szovjettel kell szóba állnia. A hatalom reprezentánsai nem nagyon kényesek, amidőn arról kell határozni, hogy leüljenek Csicserinrel az orosz szovjet reprezentánsával, nem nagyon kényesek és a kommunizmusban érdekeltek, a kommunizmusban bűnösök közül is számtalanokat engedtek be ide az országba bántódás nélkül. Igen könnyű szívvel adta ki a kormány annakidején a kommunista bűnösöket is, szóval mindenkivel szóba áll, mindkinek mindent megbocsájt, csak az úgynevezett októbrizmusnak nem és Károlyi Mihálynak nem bocsát meg semmiképpen.

T. Nemzetgyűlés! Itt van Bethlen István gróf. Bethlen István gróffal együtt voltunk kint Bécsben, emigrációban. Annakidején beszélgetés közben mindennapos szavajárása volt az, hogy azokban az időkben legbűnösebb nagyatádi Szabó István,

mert ha ő nem szállította volna Károlyi Mihálynak a magyar földműves nép erejét, Károlyi Mihálynak lehetetlen lett volna a maga rendszerét megalkotnia. Midőn engem a kommunizmus megbukása után hazaküldtek – elsőnek jöttem közülök haza – azért küldtek haza, hogy Nagyatádi helyébe utódot keressek, mert – mint Bethlen István gróf mondotta – nagyatádi Szabó István örökké érdemtelenné vált arra, hogy a magyar politikában még egyszer részt vegyen, tehát helyette kell egy más ember és hogy ismerünk-e valaki ilyent. Engem akkor nyílt parancssal elküldtek – autó és minden rendelkezésemre állott –, hogy menjek el Sokoropátkaihoz. Mégis amikor később nagyatádi Szabó István, azon idők legnagyobb bűnöse, hajlandó volt az ő érdekeiket szolgálni már nem akarták mozdonyban megsütöni – mert mint méltóztatik tudni, erről is szó volt – nagyatádi Szabó István becsületes ember lett, nagy hazafi lett, ő lett a szikla-párt vezére, amelyre ezt az országot építeni kell. És építeni kellett első sorban nagyatádi Szabó Istvánnak. De így vannak a többiekkel is, Mayer Jánossal stb., sőt így van Bethlen István gróf magamagával is, mert hiába volt azoknak az időknek szintén aktív tényezője és reprezentánsa, a székely nemzeti tanács elnöke, megbocsátott magának, megbocsátott annak dacára, hogy amikor a kormány kiadta a maga kiáltványát, hogy októberi alapon áll, ezt a kormányt támogatta.

Méltóztassanak csak visszaemlékezni, itt a parlamentben is kijelentette, hogy igenis ő is az októberi elvek alapján áll, mert ezekben az elvekben nincs semmi rossz, csak éppen az, – ami gonosztett is volt – Tisza István gróf meggyilkolása. De hát ki azonosítja magát ezekkel, azt hiszem, maga Károlyi Mihály sem. Minden arra megy ki ebben az országban, hogy itt mindenkinek szabad lélegznie, még a kommunisták is visszatérhetnek, őket is amnesztiával fogadják, csak egy pártot és egy embert, Károlyi Mihályt nem tűrik és Károlyi Mihály hulláján is azért tobzódnak, mert mindig és folyton az ő földreformprogramjától remegnek. Nekem nem lehet hivatásom, hogy Károlyi Mihályt védjem, hiszen abban az időben én is azok közé tartoztam, aki életem kockáztatása árán is szembeszálltam vele. Az én testemen még ma is megvannak a sebek nyomai azokból az időkből, mert azokban az időkben is minden rendbontással és minden gazzal szemben álltam és azzal a kis sajtóhatalommal, amely kezemben volt, szembeszálltam magával Károlyi Mihállyal is, rezsijével is. Megpróbálták elhallgattatni, de nem úgy, mint ahogyan a mostani belügyminiszter úr teszi, hogy ti. betiltottak volna, hanem szép szóval beszélgettek arról, hogy vajon érdekem-e nekem, hogy ilyen élesen állást foglaljak ez ellen a rendszer ellen, mikor ez a rendszer nekem vasúti szabadjegyet is adhatna és talán családomnak is szüksége lenne arra, hogy olcsó szövetet és cukrot kapjon. Ilyen eszközei voltak annak a rendszernek. De a földreform kérdése az, amely izgatja őket, amiért egy embert örökre és véglegesen halottnak, hazaárulónak nyilvánítanak, mindennap tipornak és ő évek óta némán tűri ezeket az üldöztetéseket.

Mondom, nekem nem érdekem, hogy azokat az időket védjem, de aki egy cseppet objektív tud lenni, annak tudnia kell, hogy az az október nem volt forradalom, az az október egy összeomlásnak a következménye volt, egy vákuum, egy üresség volt, amely vákuumot valakinek be kellett tölteni. Ha ezt a vákuumot betölti gróf Bethlen István, vagy Rakovszky Iván, vagy betöltik azok, akik elszaladtak, ezeknek a sorsuk is a történelmi logika kérelhetetlensége szerint az lett volna, ami volt Károlyi Mihálynak és társainak, hogy azt a szörnyű nagy összeomlást és az azt követő áradatot nem tudták fenntartani, vagyis nem tudták megoldani azt a legnagyobb problémát, amit az előttük hatalmon levők sem oldottak meg: nem tudták az országot megmenteni.

Beszélnék itt arról, hogy az ország határán nem álltak meg, nem védelmezték meg az országot, hanem felbomlasztották csapatainkat. Milyen szörnyű igazságtalanság! Mikor még forradalom nem is volt, a hadi flottát már tálcán nyújtották át az ellenségnek. De előbb még más is történt. Október 17-én, amikor a szerencsétlen gróf Tisza István odaállott és koncedálom, nem azt mondta, mint ahogy mondják, hogy „elvesztettük a háborút” – mert egyik életírója Szász Károly tagadja ezt, – hanem azt mondta, hogy nincs remény a háború megnyerésére, hát kik voltak Károlyi Mihályék még akkor? Hiszen akkor még csak egy küzdő ellenzék voltak, amelynek kezében semmiféle hatalom nem volt. Tessék elképzelni, – akik kinn voltak a fronton, azok számot tudnak adni róla –, hogy ez micsoda borzalmas visszhangot váltott ott ki. De tessék megnézni, itt vannak magyar emberek közül százan meg százan, akik akkor október vége előtt, október 20-ika táján horvát-szlávon területen állomásoztak, ezek a barátaink, bajtársaink, tisztársaink mind megerősítették, mind tanúsították, hogy a katonaságnál napi parancsban hirdették ki, hogy a katonatanácsok megalapítása elé semmiféle akadályt nem szabad gördíteni.

Én is elvártam volna, magamtól is, a többi magyartól is, hogy igenis álljunk meg a határoknál. De aki ismeri a háborúk végének pszichéjét, az tudhatja, hogy ez volt a legnagyobb abszurdum, mert egy nagy hibát követett el a kormányunk, egy nagy hibában bűnös az egész nemzetünk is, hogy többet kívánt a hazafiságtól, mint amennyit meg lehet tenni. Vannak ilyen idők. Más is, Franciaország is, Németország is beleesett abba, hogy többet kívánt fiaitól a hazafiságból, mint amennyi lehetséges volt. Mert, igenis, kívánhatja a nemzet azt, hogy meghaljunk érte, meg is halunk érte, kívánhatja azt, hogy küzdjünk érte egy hónapig, egy esztendeig, másfél esztendeig, ezt mind kívánhatja, kívánhatja, hogy éhezünk és koplaljunk is érte; de azt nem kívánhatja, hogy ezt négy évig cselekedjük, és azután nem kívánhatja, hogy reménytelenül cselekedjük akkor, amikor minden összeomlott, amikor pánik keletkezett az egész vonalon.

Részt vettem annakidején az első idők borzalmas szerb harcaiban, a Potiorek-offenzívában nem is egyszer, hanem többször. Én rögtön láttam, hogy ez a há-

ború el fog veszni, ha másért nem, hát azért, ahogyan ezt a háborút vezetik. Bízom egyébként a győzelemben, de mi történt? Lementünk a szerb harctérre, Szabácsnál és mindenütt másutt verekedtünk, vérben gázoltunk vagy a vérünkben gázoltak és egy napon megláttuk azt, hogy leküldenek hozzánk zászlóaljkat gatyában, panamakalapban, civil ruhában, fűzős cipőben, csizmában vegyesen és látjuk a válukra akasztva a Werndl-puskát. Ezekkel az alakulásokkal indultunk másodszor harcba. A vége mi volt? Ott, ahol mannlicheres és rendesen öltöztetett csapatok voltak, megálltuk a helyet, de ezek a szerencsétlen magyarok – pedig ez még 1914 első hónapjában volt –, ezek a Werndl-puskás zászlóaljak, panamakalaposak, gatyások, zsakettek lelkismeretlenül odadobattak az ellenségnek ágyúötletkül, amint az ozmatei csatában is megtörtént, hogy amikor Werndl-puskák nem sülték el, bicskával kellett a patront piszkálni úgy, hogy 25-30 lépésre jöttek az ozmatei ütközetben a szerbek és lődözték agyon a mi embereinket. És jött a Potiorek-féle bölcsesség: a sturm, úgy, hogy még azok is, akik futással megmenekülhettek volna, elpusztultak!

A legszomorúbb emlékeim vannak éppen a háború elejéről, amikor azt láttuk, hogy ugyanilyen hadtáp-alakulatok Dalmáciából, – abból az országból, amely pedig a hadsereg ellátásából, költségeinek viseléséből távolról sem vette ki részét – mind rendes ruhában és Mannlicherrel felszerelve jöttek, ugyanakkor ezeket a javakorbeli, derék magyar embereket, családapákat – mert ezek is hadtáp-alakulatok voltak – beleküldték egy olyan versenybe, hogy az eredmény az volt, hogy míg a déli harctéren, Dalmáciában küzdöttek, az odavaló emberek azt mondták, hogy gyávabb katonát nem ismertek, mint a magyar. Ezzel szemben könnyebb volt a dalmátok helyzete, akik rendesen voltak felszerelve és akik elfelejtették, hogy a mieinknek csak Werndl-puskájuk van. Milyen bűn volt azok részéről, akik Magyarországon a hatalmat gyakorolták, hogy a háború elején, amikor a raktárak még tele voltak ruhával és fegyverrel, eltűrték azt a legnagyobb gáztettet, hogy a mi embereink ilyen rossz felszereléssel menjenek bele a legnagyobb offenzívába.

Én ismerem a pánik lélektanát, benne voltam egy pár pánikban. A pánik nem bízza egyesek elhatározására, még tömegek elhatározására sem, hogy megállanak-e valamelyik vonalon vagy nem. Bennünket abban a híres ütközetben, az arangyelováci áttörésben nem ért közvetlen veszedelem. A mi brigádunk megtartotta helyét, nyomult is volna előre és tőle függött, hogy Pozsega után Csacsakot megszálljuk-e vagy nem. Amikor azonban megérkezett annak híre, hogy az arangyelováci vonalat áttörték és a szerbek a hátunk mögé kerültek, megindult az esztelen menekülés és egyebet nem tettünk, mint fejeszetten rohantunk, egyik alakulás sodorta magával a másikat a Drina felé, hogy visszajussunk megint bosnyák földre. Ez a pánik lélektana. Ennek a lélektana szerint pedig ki volt zárva, hogy annak idején a határon megállni lehessen. Ezt feltételezheti egy kedves, romantikus öntetszelgés, de az objektivitással mindenesetre ellenkezik. Akkor más probléma volt, amitől mindnyájan

féltünk idehaza: a vérfürdő, az, hogy a négy esztendőn át elkeseredett katonaság, felizgatva a hazulról kapott levelektől – amelyekben hozzátartozóik panaszkodtak, hogy mit kell átélniök, hogy a boltok előtt hosszú uszályként kellett csaknem hajnal-tól késő estig állani, hogy valamihez hozzájuthassanak – vérfürdőt rendez. Félnünk kellett, – és én is a rettegők közé tartoztam –, hogy a fegyverrel hazatérők idehaza súlyos, borzalmas vérfürdőket fognak rendezni. Akkor azután megszerveztük valahogyan a karitatív szolgálatot, mentünk ki a vonatok elé, hordtuk ki az ételt, a pénzt és osztogattuk mindenfelé, hogy valahogyan le lehessen csitítani a hangulatot, akkor már arról volt szó, hogy a holló valahogyan a sajtot ejtse ki a szájából, el kellett neki játszani, hogy a fegyvert kidobja kezéből és halomra rakja a kaszárnyákban, nehogy azzal atrocitásokat, rettenetességeket vihessen végbe. Konkrét esetet mondok ezekből a szomorú napokból.

Rainprecht Antal t. barátomnak jutott a feladat, hogy Veszprémben a rendet fenntartsa, mert ott azzal kezdődött a forradalom, hogy nem is tudtak arról, van-e Károlyi, vagy nincs, egyszer csak bejöttek azzal, hogy a püspök ömértósága palotája elé vonult a tömeg (Rainprecht Antal: Először zsidót vertek, aztán jött a püspök!) és követelte, hogy a püspök borpincéit azonnal nyissák fel, azután a ruhatárat rabolták ki. Akkor jött a tisztikar az én igen tisztelt barátomhoz, akinek megvolt a befolyása abból az időből, amikor az Esterházy-kormány főispánja volt, s mert mindenki szerette, mindenki kellemes reminiscenciákkal gondolt reá, azt kérdezték tőle: Méltóságos uram, mit csináljunk? Gallérunkról letépték a csillagokat, fosztogatnak mindenfelé, méltóztassék a püspök úr segítségére menni, stb. Egy mentőgondolat volt, hogy nem lehetne-e valahogy ezeknek az embereknek szabadságot adni, hiszen az urlaub, a szabadság a katonáknál valami különöset jelent. Ha esetleg azt mondanák nekik, hogy 14 napi szabadságot kap mindenki, talán meg lehetne menteni a helyzetet. Ki is hirdették hamarosan, hogy mindenki kap 14 napi szabadságot. Erre felébredtek a régi katonai reminiscenciák, hiszen az urlaub mindig kedves valami és a turbulens elemeket ily módon el lehetett távolítani Veszprémből. De még mindig maradtak ott ilyen elhullott alakulatok és akkor Rainprecht Antalnak a püspök úr ömértósága előszobájában kellett éjszakáznia, hogy személyes biztonságán baj ne essék, hiszen csak egyedül néhányan voltunk, akik a rendet fenn tudtuk tartani.

Erről volt szó. Én nem hiszem, hogy abban az igen tisztelt munkapártban, amelynek akkori szerepléséről szólnom kellett, ne lettek volna egyénenként is, csoportonként is bátor, hős emberek, életükkel nem törődő kiváló hazafiak, akik, ha lehetett volna, megfordították volna azoknak az időknek a kerekét és akár testükkel is odaálltak volna az áradat elébe, ha ez lehetséges lett volna, ha akkor nem a háborút mindig okszerűen követő legyőzhetetlen pánik lesz úrrá az ország felett. Ez szerencsétlenség volt.

Lehetek azoknak az embereknek a régebbi időkből bűneik, lehet ellenük kifogást tenni, történelmi hibákat velük szemben felsorakoztatni, de ami a háború összeomlása után következett, azért nem felelősek, mert azokkal az ember megküzdene nem tudott, azokat az eseményeket legfeljebb okosan le lehetett valahogyan vezetni.

Egy nagy érdemük mindenesetre van azoknak az embereknek, akiket akkor én is szidtam és erősen támadtam: hogy néhány igen sajnálatos és gonosz esettől eltekintve, amelyet az egyes anarchista csoportok elkövettek, meg tudták akadályozni azt a vérfürdőt, amelyre akkor számítani lehetett, sőt számítani kellett. (Ráinprecht Antal: Az a szomorú, hogy ezt még mindig magyarázni kell!) Hiszen az a borzasztó, hogy amikor a memoár-irodalom, amikor a háború minden tényezője megállapította, hogy mik voltak az összeomlás okai, azok után ezt még magyarázni kell. Pedig ha hibája volt annak a Károlyi-rendszernek, akkor azt az erényét lehet annak tartani, amely erényért Bethlen Istvánt nem lehet dicsérni, hogy mégis felébredt, sőt ébren volt benne a haza integritása iránti kérdés, mert amikor jött márciusban a Vix-jegyzék, amely integritásunkat először érintette és először jelentette be Trianont, amely Trianonnak előszele volt, akkor a kormány visszautasította azt a jegyzéket, amelyben pedig még kevesebbet követeltek, mint amit később a Bethlen-kormány odaadott.

Abban a jegyzékben ha, jól emlékszem, még nem volt benn Nyugat-Magyarország követelése. És mi történt Trianonban? Trianonban oda kellett adni még Nyugat-Magyarországot is, oda kellett adni a Felvidéket is. Itt is párává, semmivé foszlik az a vád, amelyet a belgrádi fegyverszünethez kötnek, hogy ez praejudicium volt, mert ha volt praejudicium, abban csak a Délvidék volt prejudicium, de akkor a t. Bethlen-kormány miért adta oda Nyugat-Magyarországot és Felső-Magyarországot?

Ezek mind hazugságok, mint történelemhamisítások. Ennélfogva én, a Károlyi-irányzat antagonistája, aki nem voltam októbrista, hanem azzal éles ellentétben állottam, mondom, hogy mindaz, amit csináltak, igazságtalanság és jogtalanság az, hogy egy embert bűnbaknak kiválasztottak és ezt az embert, sőt még gyermekeit is vagyonától megfosztották, külső jogi formák betartásával. Ezzel a kérdéssel foglalkoznunk kell. Egy ízben én már foglalkoztam itt ezzel a kérdéssel. Ami történt, azt én egy szóval jellemezhetem és jellemeztem is mindig: ez semmi egyéb, mint furtum. Ez a kérdés újra aktuális. Aktuális a nemzeti becsület kérdésének ügye, a humanizmus ügye, mert a t. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr szintén a kormány egyik pénzügyi koncepciójának részlete gyanánt, amely koncepció méltó ehhez a kormányhoz, idejön és ahelyett, hogy egy igazságos és becsületes adóztatási rendszer jövedelméből csinálná meg, egy ilyen ellopott vagyonból akar nemzeti közművelődési alapot csinálni s erre nézve javaslatot nyújtott be.

Én felmentve érezhetném magamat attól, hogy bíráljam azt, ami eddig történt, hogy foglalkozzam azzal a Curia által is jóváhagyott ítélettel, amely Károlyi Mihályt és jogutódait vagyonaától megfosztotta, hiszen ami ennek az ítéletnek meghozatala után történt, illetőleg történni akar, az magában még akkor is, ha a Curia ítélete nem lenne súlyos jogi tévedés, a legsúlyosabb bírálatot hívja ki, nevezetesen annak folytán, hogy ezt a vagyont most másodszor lopják el.

Annakidején az 1921. évi XLIII. tc. 3. §-ának második bekezdésében kimondotta, hogy az ilyen vagyon földbirtokpolitikai célok megvalósítására fordítandó egy éven belül, még pedig elsősorban a rokkantak között osztandó fel. Ez törvény, az önök rendszerének törvénye. Még az önök törvényhozása is, amikor meghozta ezt az 1921. évi XLIII. tc-t, amely a humanizmus arculcsapása, mert gyermekeket is büntet az apa bűneiért, szükségesnek tartotta egy erkölcsi flastromról gondoskodni, hogy jól van, elveszünk, elkobozzuk a vagyont, de ezt expiáljuk legalább azzal, hogy az ilyen vagyont egy éven belül földbirtokpolitikai célokra kell fordítani, és elsősorban a rokkantak között felosztani. Ezt *expressis verbis* kifejezetten kimondja az 1921. évi XLIII. tc. 3. §-a második bekezdésében. A jogi helyzet tehát az, hogy amikor a Curia meghozta azt az ítéletét, amelyet meghozott, amikor az államra való hárulás esete bekövetkezett, akkor erre az ilyen módon elkobzott, elvett birtokra már szerzett joguk volt azoknak, akik földbirtokpolitikai igénylők lehettek és különösen szerzett joguk volt a rokkantaknak.

Most pedig mi történik? Amikor ezt a birtokot, ezt a komplexumot, ezt az átszállt vagyont ezek már megszerezték, akik részére az a törvény szerint megszerzendő volt, akkor idejön a kultuszminiszter és ezt a vagyont másodszor is el akarja lopni, el akarja venni ezektől a rokkantaktól, ezektől a földbirtokigényeik kielégítésére jogosultaktól. Azt mondja: Itt a középosztály, mert hiszen Károlyi a középosztályt tette először tönkre! Nem kezdek újra vitát arról, hogy a középosztályt ki tette tönkre, hiszen az ember már megunja a felnőttek oktatását; nem beszélek arról, hogy a háború tette tönkre ezt a középosztályt és hogy mindent az tett tönkre, azoknak a lelkiismeretlensége, akik a háborút megindították és tovább folytatták.

Mert hiszen ha vádokról van szó, még Tisza István ellen is súlyosabb vádat lehet emelni, mint bárki más ellen és lehet emelni az önök álláspontja szerint is. De ezzel a kérdéssel most nem foglalkozom, csak egyszerűen a közneveltség prédájául dobom oda, hogy a középosztályt a Károlyi-forradalom tette tönkre. Hiszen nemcsak középosztálya van ennek az országnak, hanem más osztályai is és a középosztály alatt levőket talán még inkább tönkretette a háború és a földművesnépet, a kisembereket, a kisanapszamosokat és a földműveseket, különösen pedig azokat, akik megrokkantak a háborúban, talán még jobban tönkretette; ha tette, ezt a háború tette, nem a Károlyi-forradalom. Csak arról van szó, hogy még ha valami *causalis nexus*-ba volna is vonható a tönkretétel és az, hogy ki okozta ezt, akkor is előjoguk van

a rokkantaknak arra és nem a középosztálynak, mert ők igazán, testileg is megrokkantak és talán mégis rokkantabbak és tönkretettebbek, mint a középosztály. Egyszerűen jogtalan merénylet, támadás és erkölcstelenség, hogy amikor ezt a vagyont ezeknek a rokkantaknak biztosította a törvény, még pedig az a törvény, amelyre önök jogalapjukat helyezik, akkor most jönnek és a középosztálynak akarnak belőle nemzeti közművelődési alapítványt alkotni. Természetesen az a szegény nemzeti középosztály ne féljen, nem kap belőle semmit. Itt arra van szükség, hogy legyen alapítványi főgondnok, gondnok, tanács, főtanácsos, sok függő állás, mert hiszen a javaslat kontúrjaiból mind ezt látjuk kibontakozni. Erre van szükség és arra, hogy az intelligenciának azt a részét, amely megvehető, vagy amelyet már megvettek, ezt a pretoriánus részt alimentálják. A középosztály, a kisemberek vagy éppen az ott emlegetett 50 hold aluli földművesek legyenek nyugodtak, ebből a vagyomból semmit sem fognak kapni, semmit sem fognak élvezni.

Tisztára a mohácsi idők analógiája ez. A mohácsi időknek volt ilyen hatalmi rendszere, a mohácsi időknek volt ilyen arisztokráciája, ilyen nemessége, ilyen intelligenciája, amely minden ürügyet jónak látott arra, hogy harácsolhasson. 1514 után a Dózsa-tábornak híveit, a szegény jobbágyokat vagy a jobbágyok hetedízigen való rokonságát rabolták ki és ölték meg is, – mert hiszen 70.000 embert öltek meg azokban az időkben. Akkor is ez volt a divat: a vagyonekobbzás, az átszállás, és akkor is olyan intelligencia – vezető intelligenciát értek – ült a nemzet nyakán, amelyről a pápai nuncius azt írta, azt jelentette a pápai udvarnak, hogy ha Magyarországot három forinttal ki lehetne bajából segíteni, nem akadna három ember, aki három forintot adna. Ez ugyanaz az intelligencia, tudniillik hatalmi intelligencia, pretoriánus intelligencia, mert hiszen ezt meg kell különböztetni a valódi magyar intelligenciától. Ez most ugyanazon az úton jár, csak még rosszabb, mert az akkori idők intelligenciája is, az úgynevezett nemesség, amely Dózsa hadai felett győzedelmeskedett, több tisztességet tudott. Irtott, gyilkolt, mert az is azt tartotta, amit a mai, hogy a nemzet másik részét ki kell pusztítani, hogy a magam hatalmát biztosíthassam, egy bizonyos pontnál azonban megállott és azt mondotta: az Ulászló-féle törvényekben, dekrétumokban van benne, hogy még sem lehet végeláthatatlanul a bosszút végrehajtani, mert végre is a nemesség a parasztság nélkül nem sokat ér; ennél fogva csak tizedeltek és ennél fogva valahogy reparálni is akarták a szörnyű bosszú munkát, mert kimondták, hogy az elkobzott vagyon pedig azoknak kárpótlására fordítandó, akik kárt szenvedtek, akik részt vettek a harcokban, tehát vegyesen a nemesek és olyan parasztok kárpótlására fordítandó, akik a nemesi hadseregben küzdöttek Dózsa ellen. Azok is legalább a háborús érdemeket, a rokkantságot vették, azoknak juttatták az elkobzott vagyonokat és nem orozták el ilyen módon.

De egyébként is azoknak a törvényhozása még annyiban is tisztességesebb volt, hogy bizonyos erkölcsi felelősséget, bizonyos causalitást még azok is kerestek.

Azok az élöktől és a már élő utódoktól elvették ugyan a vagyont, de a még megszületendőket nem büntették meg. Az önök törvénye és az önök ítélkezése még ezt a lehetetlenséget is megeselekszi, mert az 1921. évi XLIII. törvénycikkben benne van az, hogyha hazaárulás címén valakinek a vagyont elveszik, akkor e vagyton szempontjából a bűncselekmény elkövetésétől kezdve érdemteleneknek tekintendők az illető lemenői is, sőt még azok is, akik majd csak meg fognak születni,

Ilyen embertelen, a humanizmust lábbal tipró, a középkornál is messzebbi időkre visszamenő intézkedés és törvény alapján elkobozták azt a vagyont teljesen jogtalanul és igazságtalanul, és most megtézik ezt azzal, hogy meggondolják a dolgot és nem adják oda flastromnak a parasztságnak a vagyont, – mert hiszen a kisparasztságot gondolták flastromnak; ha már megteszik ezt az istentelenséget, akkor legalább ennek legyen ebből haszna, – hanem most hirtelen megjött az étvágyuk, a mohóságuk és csinálnak belőle a panamának, a korrupciónak, a vesztegetésnek nemzeti közművelődési alapot.

Én azt hiszem, hogy ez nemcsak az igazsággal, hanem a nemzet becsületével sem megférő eljárás. Ennek még meg fog jönni a bójtje, mert lehetetlenség az, hogy ez az idő, ez a hatalmi rendszer és ennek szelleme, mentalitása soká éljen. Mert el kell következnie egy tisztességes uralmi rendnek és az a tisztességes uralmi rend majd észreveszi, hogy a justizmordoknak és gonoszságoknak egész sorozata történt. Mert justizmord már az is, hogy azt az ítéletet meghozták. Károlyi Mihály gróf – legyen róla bárkinek bármi a véleménye – az 1848. évi III. tc., de az önök által hozott 1920. évi X. törvénycikk szerint is, sőt eszerint még inkább, csak alkotmányjogi felelősség alá vonható egyén. Hiszen az önök által hozott 1920. évi X. törvénycikk kimondja, hogy az úgynevezett népköztársaság elnöke és annak miniszterei ugyanolyan felelősség alá tartoznak, mint az 1848. évi III. törvénycikk szerint felelőségre vonható miniszterek. Az 1848. évi III. tc., de az 1920. évi X. tc. szerint is pedig miniszteri hivatali állásában elkövetett cselekményért, legyen bármi az a cselekmény, csakis az alkotmánybíróság, régi időben a felső táblán alakított bíróság, most pedig az 1920. X. tc. szerint az alkotmányt védő bizottságból felállított alkotmány zsűri ítélkezhetik a miniszterek felett. Hivatali állásában elkövetett cselekményekért addig, míg régebben az alsótábla, ma a Nemzetgyűlés valakit vád alá nem helyez, eljárásnak az illető ellen helye egyáltalában nincsen. Ennélfogva Károlyi Mihályt és ezt az ítéletet illetőleg nemcsak mindazok a hibák és bűnök fordultak elő és követték el, amelyekről szólottam, hanem elkövetett az a súlyos hiba, az a súlyos jogsértés és törvénysértés is, hogy illetékes bíróságától elvonták.

Azt mondják, hogy az 1921: XLIII. tc. szerint, – amelyet ez a hatalmi rendszer saját képére alkotott – joga van a bíróságnak az ilyen átszállási kérdésekben a büntetőjogi előfeltételeket is mérlegelni és a büntetőjogi ítélkezés eredményének bevárása nélkül is határozni. Azt azonban elfelejtette ez a hatalmi rendszer és ennek

a rendszernek bírósága, hatalom jogásza is, hogy az 1921: XLIII. tc., éppúgy mint az 1915: XVIII. tc. is köztörvények, ezek már a köztörvényi felelősséget állapítják meg és mint köztörvények, nem terjednek ki azokra, akik külön törvények szerint való felelősség alá esnek; tehát a „lex speciális derogat legi generáli” [a különleges törvény felülírja az általánost] egyszerű elvének sem tettek eleget.

Én még abban az esetben is, ha azzal az ítélettel szemben nem áll meg mindaz a kritika, amit elmondottam, – pedig megáll – lehetetlennek tartom, hogy a nemzetgyűlés vállalkozzék arra, hogy ezt a vagyont másodszor is elvegye, másodszor is egy furtumot [lopást] kövessen el. Éppen ezért, mert ennek következményei is lehetnek, mert lehet, hogy egy későbbi rendszer semmisnek, törvénybeütközőnek fogja találni ezt az ítéletet, s a nemzet, az állam súlyos vagyoni felelősségnek lesz kitéve, határozati javaslatot nyújtok be, még pedig a következő szöveggel: „A nemzetgyűlés megdöbbenéssel látja, hogy a kormány az úgynevezett gróf Károlyi Mihály-féle hitbizományból elkobzott vagyont az 1921: LIII. tc.-ben meghatározott rendeltetéstől elvonni akarja, abból szerzett jogok és törvény ellenére úgynevezett „Nemzeti Közművelődési Alapítvány” létesítését tervezi, ezért utasítja a kormányt, hogy az erre vonatkozó javaslatot haladéktalanul vonja vissza, ellenben, mint azt az 1921: LIII. tc. 3. §-ának 2. bekezdése kifejezetten rendeli, gondoskodik arról, hogy az államnak jutó ingatlan egy éven belül földbirtokpolitikai célokra és pedig elsősorban a rokkantak között felosztassék”.

Sajnálom, hogy e határozati javaslatom benyújtásánál éppen az igen t. kisgazdapárt hiányzik a túlsó oldalról, mert ha már ezt a vagyont elkobozták, akkor legalább az a kötelességük fennállana, hogy azokat a szerzett jogokat, amelyek éppen a földművesnép részére szereztettek meg, megoltalmazzák. Az én határozati javaslatom benyújtása természetesen nem azt jelenti, hogy én azt az ítéletet, és az egész eljárást, amely az elkobzáshoz vezetett, törvényesnek elismerem; én azt nem ismerem el törvényesnek és súlyos jogi tévedésnek tartom. De ha már befejezett ténnyel kell számolnom, amellet a tiltakozás mellett, hogy ez mind törvénytelen volt, a befejezett ténnyel számolva nyújtottam be ezt a határozati javaslatomat, hogy akkor pedig menjen ez a vagyon azok javára, akiknek különben e vagyon tulajdonosa is szánta, mert hiszen a t. kormány előtt nem lehet nem tudott dolog az, hogy Károlyi Mihály idehaza küldött írásbeli üzeneteiben is, a külföldi sajtóban is a kormánynak felajánlotta azt a vagyont, hogy tessék a földművelő nép között, az arra érdemesek között felosztani. Így legalább az ő szándékát, az ő intencióját is honorálná.

Most áttérek azoknak a problémáknak konkretizálására, amely problémákat én aktuálisaknak tartok és amelyek tényleg beletartozhatnak egy átfogó program-rendszerbe, egy életképes koncepcióba. Ezt sürgetik tőlünk úgyis igen t. liberális barátaink. Amikor azonban ezt sürgetik és kérik tőlünk, ugyanakkor igen súlyos hibába esnek, mert nem engedik, hogy ezekért a problémákért, – amilyenek a nemzetnek

és polgárainak szabadsága és jogegyenlősége – zavartalanul küzdhessünk. Háttámadnak bennünket, odaállanak a kormány mellé, Rakovszky Iván t. belügyminiszter úr háta mögé, ők is folytatják ugyanazt a hivatalos demagógiát, – melyet az imént kimutattam, mindenkinek ellenmondása nélkül, – ami, azt hiszem, nem egyéb történelemhamisításnál, megerősítik az ő demagógiáját, nekik, a liberális ellenzéknek külön votumuk van az októristák ellen, miután a szocialistákat már elintézték.

Különösen e liberális csoport, e liberális ellenzék, – amelyet én szeretnék Vorzimmer-ellenzék-nek [az ún. „Öfelsége ellenzéke”, ami csak nevében az] nevezni, mert állandóan a kormány előszobájában van – vezérének, Rassay Károly képviselőtársamnak igen nagy kifogása van az ellen, hogy nem lehet a liberális polgári egységes pártot megcsinálni és ez a veszedelme az országnak. E közben hogy ezt a munkáját, a liberális egység megvalósítását előmozdítsa, jónak látja, hogy bennünket, a szocialistákat és a Kossuth-pártiakat, – akiket röviden októristáknak, radikálisoknak nevez – exiliumba küldjön.

Én nem foglalkozom a szocialisták dolgával, csak azzal a nagy államférfiúi filozófiával szemben, hogy a liberális polgári pártoknak mindenesetre külön kell vonulniuk a szocialistáktól, azt az ellenvéleményt kockáztatom meg, hogy mindenki külön vonulhat a szocialistáktól és a munkásságtól, csak az úgynevezett liberális polgári pártok nem, mert hiszen tudvalevő, hogy nekik közös terepük van, leginkább a városok, ahol a munkásság olyan nagy számban van jelen, hogy a liberális polgárság, ha csakugyan eredményes produktív munkát akar végezni, akarva nem akarva, kénytelen velük kompromisszumos találkozásokba, egyezkedésekbe belemenni. Mások, akik a falura támaszkodnak, nevezetesen mint mi, akiket ő radikálisoknak nevez, talán könnyebben megengedhetnék magunknak azt a luxust, hogy hadat üzenjünk a szocialistáknak, hogy nagyon féltékenyen elizoláljuk tőlük magunkat.

Mondom, ezzel a kérdéssel nem törődöm, hanem törődöm azzal a támadással, amely bennünket ért, azzal a *capitis diminutio*-val, amelyet a fejünkre olvasott, hogy mi radikálisok, októristák vagyunk, akiknek nincs jogunk arra, hogy egy liberális polgári egységbe tartozzunk. Én tisztelem mindenkinek egyéni jogát, kritikai szabadságát, de engedelmet kérek ahhoz, hogy valaki kritikát mondhasson, megkövetelem azt, hogy az illetőnek ehhez a kritikához legyen meg az erkölcsi jogosultsága. Márpedig, mindenkinek lehet az októristákat, a Kossuth-pártot szidnia, és őket velem együtt radikálisnak elnevezni s a magyar közéletből, a politikából, arról a helyről, ahová valók – mert igenis, beleválók az egységes liberális frontba – száműzni, csak éppen Rassay Károly t. képviselő úrnak nem.

Amint már fejtegettem, nekem semmi közöm sem volt az egész októbrizmushoz, azokhoz a férfiakhoz, akiket ma októristáknak neveznek. Én azt a szerencsét, hogy

„októbristává” lettem és hogy az október embereivel, tényezőivel valóban szívem szerint közeli kapcsolatba jutottam és velük együtt haladhatok annak az októberi politikának harcában, küzdelmében, mely tulajdonképpen nem más, mint 1848 és 1849 politikája, azt a szerencsét, hogy én ebbe a kapcsolatba belekerülhettem, egyenesen Rassay Károly t. képviselő úrnak köszönhetem. Sőt azt is, hogy igen t. szocialista barátaimhoz közelebb jutottam, a szocialista párttal valami nexusom támadt, szintén neki köszönhetem, mert annakidején leginkább Rassay Károly volt a mi oldalunkon azon, hogy a polgárok és munkások blokkja megalakuljon. Nekem mindkét esetben külön véleményem volt. Bár senki sem gyanúsíthat meg azzal, hogy én is azok közé tartoztam, akik az októbert s az október embereit igazságtalanul ítélik meg és semmi esetre sem tartoztam azok közé, akik már akkor is azt vallották, hogy a munkások nem tartoznak bele a haza polgárainak egységébe, mégis akkor célszerűségi okokból azt mondtam Rassay Károly képviselő úrnak, hogy nem lesz opportunus nekünk ezt a kapcsolatot felvenni, mert a demagógia ki fogja használni, azt fogják mondani, hogy mi már szociáldemokratákká, októbristákká lettünk s ezért igyekeztem őt visszatartani. Az igen t. képviselő urat azonban nem lehetett visszatartani attól, hogy belépjen a polgárok és munkások blokkjába és nem lehetett visszatartani attól sem, hogy azután az októbrista irányzat vagy politika tényezőivel szintén közös pártot csináljon. Noha nekem ellenvéleményem volt, hogy a demagógiára tekintettel ne vegyünk teherfételt magunkra, ne nehezítsük meg az 1922-es választást, Rassay Károly képviselő úr volt az, aki elment azokért az októbristákért, Buza Barnáért, Batthyány Tivadarért, Fényes Lászlóért és a többiekért is s hozta őket a karján abba a pártba, ahol akkor együvé tartoztunk.

Ezek után nem ismerem el az ő erkölcsi jogosultságát arra, hogy elkezdjen októbristákról és radikálisokról beszélni. Annál kevésbé ismerem el ezt, mert ha a múltból valami bűn, contagium tapadhat valakihez, ő ebben a tekintetben még mindig hátrább van, mint az októberi politika emberei. Mert jól van, rendben van, Batthyány Tivadar – akitől, úgy látszik a hazát féltik – Nagy Vince, Rainprecht Antal, Horváth Zoltán, Vass János, akitől annakidején az egyik miniszter úr kinevezést kunyerált és kapott is, jól van, ezek októbristák voltak, hangozzék feljűk a pe-reat! Egyről azonban megfeledkezik a t. képviselő úr: ezek az urak mégsem mentek el olyan messze, mint ő, mert hiszen ő annakidején lehetségesnek tartotta azt is, hogy a kommunizmust szolgálja, ő az igazságügy minisztériumban annakidején a kommunizmusnak bizalmi férfia volt, ennél fogva, nem jogosult arra, hogy akár engem, akár barátaimat, az egész pártot pellengérré állítsa, hogy velünk szemben az exiliumnak jelszavát hangoztassa, hogy tőlünk el akarja különíteni magát, mert bármennyire messze mentek ennek a pártnak emberei, annyira mégsem mentek el, mint ő, egyik sem vált a kommunizmus alkalmazottjává. Nem kell bizonyítani, mert köztudomású, ezt a képviselő úr sem tagadta de én sohasem tettem neki

szemrehányást, mert végre is ezt jószándékkal vállalhatta, azért, hogy ezzel is használjon. De ha ő maga sajátmagával szemben meghozza a felmentő verdiktet, akkor neki kötelessége ugyanilyen jószívvel és jóhiszeműséggel másokkal szemben is meghozni a felmentő verdiktet.

Éppen az a baj a magyar politikának, hogy ilyen apró kottériák, áskálódások és ilyen személyi szempontok azok, amelyek irányítanak, s amelyek az összehozás helyett szétválasztanak.

Ha a t. képviselő úrnak érdeke, hogy az ellenzék egységesen vonuljon fel, – mert minden ok megvan rá, hogy a többségi párt politikájával szembehelyezkedjék, – akkor neki inkább a békességet, összehozást kellett volna keresnie, nem pedig azt, hogy mások múltjában turkáljon akkor, amikor először talán a maga múltjában turkálhatna, ha ő azt, hogy valaki egy rendszerhez alkalmazkodott, örökérvényűnek s olyanak tekinti, mely az illetőt ez örökre kizárja a közéletből.

Itt vezérkérdésekről és mesefélékről is van szó. A képviselő úr és barátai is azt hirdetik, hogy egységes liberális frontnak kell kiépülnie. Erre megvolt az alkalom. Ott volt Giesswein Sándor, akinek egyénisége, nagy értéke és liberalizmusa, demokráciája, politikája olyan volt, hogy az ő vezetése alatt igazán lehetett volna egyesülni. És mi történt akkor? Mikor mi többiek odaálltunk Giesswein Sándor vezérlete alá, akkor a textilliberalizmusnak, a Vorzimmer-oppozíciónak emberei nem voltak hajlandók még Giesswein Sándort sem elfogadni vezérüknek. Ha pedig ez így van, akkor ők ne panaszkodjanak.

Nehéz a mi helyzetünk, s azért kellett ma itt a helyzetet tisztázni, hogy ne kapjunk támadást onnan, arról az oldalról is, ahol pedig minden kötelesség megvolna a támogatásra. Ezeknek a t. liberális férfiaknak kötelességük lett volna a passzivitás alatt is oldalunkon állani, akármi is lett volna véleményük a passzivitásról, hogy az jó vagy rossz, nekik az volt a kötelességük, hogy akkor is takargassák annak a passzivitásnak hibáit, az ellenzék esetleges gyengeségét. Csakhogy ők még a kormánypártnál is jobban kéjelegtek abban, és igyekeztek tenni róla, hogy a passzivitás ne sikerüljön. Lett volna elég terük küzdeni, lettek volna hálás szerepeik. De mit kapunk tőlük?

Ha közülünk egy szürke valaki odaáll valamely kérdésben és felveszi a küzdelmet – csak a Fábíán esetre gondolok – ha egy közember odaáll, egy becsületes ember, akit az ellenzék hősei közé kell számítani, s a Cuza-ügyet ide akarja hozni, akkor mivel találkozik részükről, a textil-liberalizmus részéről? Ócsárolják, azt mondva: Nem neki való téma, kár volt! Ők azonban elfelejteneik idejönni s ezzel a kérdéssel foglalkozni. Ott van még – nem tudom – hány más eset is. Itt van a Kovács-testvérek ügye, a kettős kereszt vérszövetség bűnpere. Ideállhattak volna azzal, hogy miért rendelnek el ebben az ügyben zárt tárgyalást, miért olyan nagy közjogi hatalom a vérszövetség, hogy közönséges gonosztevőknek, gyilkosoknak

ügyét zárt ajtók mögött kell elintézni? Itt van – csak pár példát mondok – Endre László esete, a gödöllői járás tirannusáé, aki lehetetlenné teszi a helyzetet azon a területen és ott valóságos rémuralom van. Hazánknak ezen nemes bajnokai ezeket a kérdéseket idehozhatták volna, s mi csak gyengédségből nem foglalkozunk ezekkel a kérdésekkel, s ezer más kérdéssel, hogy legyen témájuk, amivel foglalkozhassanak. Azonban nem látjuk itt őket, távollétükkel tündökölnék. Nem láttuk őket annakidején, amikor a kritikus napok voltak a büntetőnovella tárgyalásakor. Amikor ennek a novellának rossz atmoszférával ide kellett volna kerülnie, akkor is nekünk, néhányunknak kellett a küzdelmet vállalnunk. Nem láttuk őket sem a pénzügyi bizottságban, sem másutt eredményes munkát kifejtteni, időt áldozni, pedig ezekben a bizottságokban mi helyettünk mind ők foglalják el a helyeket.

Egyszer tisztázni kellett már ezt a kérdést, mert a hazug helyzetek azok, amelyek mindig csak árthatnak.

Beszédemben megemlékeztem már arról, hogy az első és legfontosabb problémának azt a problémát tartom, amelynek megoldásában az egész ellenzéknek, válogatás nélkül, már össze kellett volna fognia, mert hiszen itt nincs vitapont akörül, hogy végre a nemzeti akarat jogai megvalósíthatassanak, hogy végre megvalósítsák a demokrácia és vége legyen annak a rendszernek, hogy a kormány belső erőtlensége miatt folytonos hazaárulásokkal tudja csak magát fenntartani. Nagy küzdelemnek kellett volna tehát itt állandósulnia és kellene azért, hogy végre csakugyan biztosítsuk a nemzeti akarat érvényesülését, hogy végre legyen ennek az országnak tiszta, becsületes választójoga, amely feltétlenül biztosítja azt, hogy a nemzet akarata megnyilatkozhasse. Azzal a javaslattal, amelyet a t. belügyminiszter úr beadott és amely letárgyaltatott, a kérdés nincs elintézve. Ezt állandóan napirenden kell tartani s ezért –, hogy konkrétummá és aktuálissá is tegyem a kérdést – a következő határozati javaslatot nyújtom be: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy az ún. felsőházi javaslatot vonja vissza s az egykamarás törvényhozási rendszer megtartásával sürgősen olyan választójog és választási eljárás törvényhozási megvalósításáról gondoskodjék, amely az általánosság, az egyenlőség, a titkosság és a községenkénti szavazás alapelvein alapulva, teljes egészében és kizárólagosan bírói vezetés alatt végbemenő választásokkal valóban lehetővé teszi a nemzetakarati tiszta megnyilatkozását és feltétlen érvényesülését, mint ahogy az ma már minden alkotmányos, művelt és becsületes országban biztosítva van.”*

Amint méltóztatnak látni, ebben a határozati javaslatomban javaslom azt is, hogy a felsőházi javaslat vonassék vissza. Erről a kérdéstről sem igen beszélnek, sem a túldalról, sem az ún. liberális ellenzék részéről és sajnosan kell nélkülöznünk ebben a kérdésben is az igen t. sajtó hatalmas erejét. Életösztönünknek minden megmaradt utolsó vitális erejével is tiltakoznunk kell azon merénylet ellen és küzdenünk ellene, hogy itt egy felsőház állíttassék fel, mert ez a felsőház semmi mást nem jelentene,

mint állandósítani a reakció hatalmát, mint megtartani az országot azok kezében, akik ezt az országot nem a közérdek magaslatára felemelkedve, hanem tisztán a magánérdek szempontjait véve figyelembe, tartják kezükben.

Ne méltóztassanak azt hinni, hogy ez olyan egyszerű probléma. Odakint a nép tudja, hogy mi készül, odakint a nép maga mondja: – méltóztassanak az ország minden részében meghallgatni az egyszerű embereket – látjuk uram, mi készül; látjuk azt, hogy ez a rendszer most már nem fogja tudni tartani magát azzal, hogy még egyszer a szuronyok közé állítsa a népet vagy, hogy pénzzel vagy hatalommal megvegye. Ez a rendszer egyszer mégis el fog bukni a választásokon. S ez a rendszer mégis azt akarja, hogy ugyanazok, akik ma hatalmon vannak, az a néhány család és ezeknek sleppje maradjon hatalmon, ezért akar felállítani egy arisztokratikus felsőházat, amely azután a nemzet döntését gyakorlatilag minden alkalommal lehetlenné tegye, ez pedig a demokrácia halálát jelenti és ennek az országnak pusztulását, mert ha meglesz az a felsőház és két rétegre bontja fel az országa törvényhozó hatalmat, s ezzel nagy közjogi antagonizmust támasztana a nemzet egyik rétege, a felső osztály és az azt kiszolgáló uszály, másrészt pedig a nemzet között, ez a nemzet halálát fogja jelenteni, mert ennek a nemzetnek egységét fogja megbontani úgy, hogy az elkövetkezendő igen nehéz órákban és napokban, amelyek igen közel is lehetnek hozzánk, de nincsenek is olyan nagyon távol, nem lesz meg a szükséges nagy egység. Ehelyett azt látjuk, hogy ezen a címen a költségvetésbe költségeket is állítanak be s a magyar népet, amelynek elnyomására, rabigába való szorítására van hivatva ez a felsőházi javaslat, máris megterhelik. Ön t. képviselőtársam az ezer holdjával jól érzi magát, s ott lesz helye a felsőházban. Ha mindenki Erdélyi Aladár volna ebben az országban, akkor én magam követelném, hogy ne legyen semmi más, csak felsőház. Méltóztassanak megengedni, de ebben az országban vannak mások is, nemcsak ezer holdasok.

A politikai konszolidációt, a politikai hatalomnak a nemzet részére való visszahódítását célozza egy másik határozati javaslatom. Az a hír terjedt itt el – és a kormányelnök hallgatása tápot ad ennek, – hogy ennek a nemzetgyűlésnek mandátumát meg akarják hosszabbítani. Már annak idején, amikor azt a híres választójogot tárgyaltuk, amelynek volt egy kétes szakasza, hogy vajon abban nincs-e elrejtve a kormánynak az a szándéka, hogy ennek a nemzetgyűlésnek élettartamát 1927-en túl öt évig még meghosszabbítani akarja, már akkor felszólaltam ennél a szakasznál és tiltakoztam az ellen, hogy ez a szakasz esetleg odamagyaráztassák, hogy ennek a nemzetgyűlésnek élettartama e szakasz alapján öt évvel meghosszabbítható. Farkas Tibor t. barátommal együtt indítványoztuk – illetőleg indítványához hozzájárultam –, hogy a nemzetgyűlés mondja ki, hogy ez a szakasz nem értelmezhető úgy, hogy a nemzetgyűlés élettartamát a mandátumának lejárta után is meg lehessen hosszabbítani, akkor azonban a t. Nemzetgyűlés ezt a határozati javaslatot nem fogadta

el. Ebből a szakaszból ugyan még nem nyilvánvaló, hogy a nemzetgyűlés életét meg akarják hosszabbítani, de úgy látszik mégis ezt az értelmet akarják belemagyarázni s ezért – mivel ezt a kérdést tisztázni kívánom – tisztelettel beterjesztem a következő határozati javaslatot: „*A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, nyilatkozzék arról, mi a szándéka a legközelebbi választásokat illetően. Nevezetesen igaz-e az a híresztelés, hogy a jelen nemzetgyűlés mandátumát alkotmányellenesen 1927-en túl is meghosszabbítani akarja? E terv ellen a nemzetgyűlés már eleve tiltakozik és utasítja a kormányt, hogy tervét ejtse el és tegyen nyilatkozatot arra nézve, hogy semmiféle mandátum meghosszabbítás szándékában nincs.*”

Tisztelt képviselőtársam, ön nem volt jelen itt, amikor az előbb éppen arról beszéltem, hogy annál a paragrafusnál is megkérdeztük. Sőt nemcsak megkérdeztük, hanem felszólaltunk ellene, és tiltakoztunk, hogy annak a paragrafusnak esetleg az legyen az értelme. Talán én jobban emlékszem a magam dolgára, mint ön. Itt voltunk és írásban is indítványt terjesztettünk be arra nézve, hogy mondja ki a nemzetgyűlés, hogy erre a nemzetgyűlésre nézve azonban nem áll az, hogy a felsőház összeülésétől számítva öt évig tart a mandátuma.

De nemcsak a nemzet szabadságát, a nemzet jogait, az ő akaratának érvényesülését és szuverenitását kell nekünk visszazerezni. Egyéb súlyos problémák is megoldásra várnak, amelyekről beszéltem is már. Itt van pl. a polgári szabadságjogok és a jogegyenlőség kérdése. Lehetetlenség elképzelni ennek az országnak politikai és gazdasági konszolidációját – akár az államháztartás, akár a társadalomgazdaság rendjéről legyen szó, – lehetetlenség elképzelni azt, hogy ennek az országnak kulturális problémái rendeztessenek, amíg itt a polgári szabadságjogoknak kultusza végleg biztosítva nincs, amíg nincs biztosítva az, hogy ennek az országnak mindenki egyenlő jogú polgára s minden polgár számára az érvényesülésnek egyforma lehetőségei biztosítva vannak. Látjuk, hogy a törvényhozási praxisban is – ott van a numerus clausus, ott van a földreform, a földreformtörvény novellája, – eljuttették a polgári jogegyenlőségnek nagy alapelvét, elpusztították a magyar 40-es éveknek hatalmas tradícióját, visszamentek megint a középkorba, vallásfelekezetek szerint különbséget tesznek a polgári szabadságjogok mérve tekintetében is a tanszabadság területén. Ezt az állapotot a nemzetnek becsületbeli és különösen politikai érdekei szempontjából tűrni nem lehet.

Sokszor hangzik itt és másutt is jogos panasz, hogy a magyar testről leszakított kisebbségekkel hogyan bánnak az új urak, a leszakított részek megszállói. Ez ellen természetesen nekünk tenni kell, fel kell emelnünk szavunkat s természetesen mindent meg kell tennünk arra nézve, hogy mindazok a jogok, amelyek részükre biztosítottak és különösen, amelyek a minden országot és minden embert kötelező legnagyobb törvényrendszerből, humanizmusból fakadnak, tényleg biztosítottassanak. De hogyan tudjuk ezt a feladatunkat elvégezni mikor magunk tesszük lehetővé,

hogy ha kint az idegenben bárhol panaszkodunk, mindenütt szemünkbe vágják azt, hogy: ti se vagytok különbek. A magyar kisebbségi problémáknak a tragikuma éppen ez; ezért nem tudunk mi teljes súllyal fellépni, azért nem vesznek bennünket s ezért nem veszik külföldön a mi nemzetünket e tekintetben komolyan, mert hiszen az egész világ abban a közhitben él, hogy ez Magyarországon is így van, mert bizonyos kisebbségek, mondjuk vallási kisebbségek elnyomatnak. Ezen változtatni kell.

Már nemcsak a mi sorainkból, hanem az önök sorából is felhangzik a kiáltás, hogy ezt az állapotot tovább túrni nem lehet, egy felekezetet a felekezetéért, válásáért és meggyőződéséért elnyomni nem lehet, mert ha ezt meg tesszük, akkor magunkat tesszük ki represszáliáknak. Megjött Lukács György t. képviselőtársam Genfből – ő az önök soraiból való – és amit mi évek óta beszélünk, azt most már ő is kezdi önöknek magyarázni, hogy egyenesen a nemzetnek, ha nem is becsületbeli, civilizatórius és kulturális érdeke, de legalább is anyagi érdeke, hogy ezt az ember telenséget, ezt a humanizmust tipró rendelkezést, amely megszegényíti kódexünket, onnét kitöröljük. Lukács Györgytől már hallhatták, hogy ez égetően sürgössé vált. Az önök miniszterelnöke, az önök pártjának vezére, Bethlen István gróf is szükségesnek tartja ezt most már, mert hallgassák meg csak, hogy mit mond! A miniszterelnök úr egyenesen azt mondja, hogy ebből a szempontból a Népszövetségnek, mint külhatalmi tényezőnek joga van a mi belügyeinkbe beleavatkozni. Most az a furcsa helyzet áll elő, hogy a miniszterelnök úr azt mondja, hogy a Népszövetség saját jogkörén belül jár, amikor napirendre tűzi a magyar kisebbségnek, a zsidóságnak, a numerus clausus kérdését, tehát a magyar polgári jogegyenlőség rendszerének egyik problémáját. Azt mondja a miniszterelnök úr, hogy ehhez a Népszövetségnek joga van. Úgy látszik, most már kívánja ő is a segítséget onnan, mert az ország érdekében valónak látja azt, hogy ez a székelytörvény eltöröltessék. Még az a sablonos kifogása sincs meg ellene, ami megszokott lenni hasonló esetekben, hogy tiltakozunk a belügyeinkbe való minden beavatkozás ellen. Ezt a lírát magának most már a hazai zsidók egy-két előkelősége engedi csak meg. Álszemérem, mert magam bevallom, hogy nagyon örülök annak, hogy a Népszövetség ülésén szőnyegre kerül ez a kérdés, nagyon örülök annak, ha a Népszövetség tesz arról, hogy ettől a székelytől megszabaduljunk. Gyerekes komolytalanságnak tartom, amikor itt egyes kérdéseknél azt szokták mondani, hogy: belügyeinkbe való beavatkozás. Ezen a téren különbséget kell tennünk.

Mi az a beavatkozás? Ami jó az én hazámnak és ami hazámnak és népének üdvösségére válik, ott eltűröm a beavatkozást, amint önök is eltűrrik. Pl. nézzék meg, hogy mit tūrtek el a legutóbbi időben? Eltūrtek azt, hogy kint Genfben azt mondták, hogy az önök fizetését 15%-kal fel fogják emelni. Ezt eltūrtek, mert jó volt. Igenis minden külpolitikai beavatkozást eltűrünk, amely hazánk javára van. Sőt egy nemzetközi rendnek kellene lenni, amely minden ország ügyeibe beavatkozzék, ha

az emberi jogokat lábbal tiporják. Önök közül kinek lenne kifogása az ellen, hogy ha az örmenyeket mérsárolják, a civilizált világ beavatkozik és megszünteti ezt az embertelen gyilkolást? Méltóztassék különböztetni! Ellenünk, hazánk kárára vagy egyesek kárára beavatkozni nem lehet, ez a mi belső ügyünk; de csak avatkozzanak be, ha nekünk jót akarnak, ha olyan segítséggel jönnek, amely csak nekünk használ. Határozottan javunkra lesz, ha valahogyan ezt a szégyentörvényt, az ún. numerus clausust törvénykönyvünkéből kiirtjuk, mert mégis csak egy kicsit büszkébbek lehetünk a Deák-féle törvényalkotásokra, a negyvenes és hatvanas évek hatalmas, nagyszerű törvényhozásaira, mint erre a törvényhozásra. Ha valaki minket arra kényszerít, hogy visszatérjünk a magyar 40-es évek gyönyörűsége szép korszakához és tradícióihoz, én az ilyen beavatkozást igen szívesen elfogadom. De hogy ne kelljen az ilyen beavatkozást megvárni, ha mégis lettek volna egyesek, akiknek – pl. a hazai zsidóság vezetőinek – aggályos, hogy a mi belügyeinkbe beleavatkozzanak és hogy kimentsem, kisegítsem ebből a dilemmából önöket, akik csak azt tűrik el, ha azért avatkozik be a külföld, hogy itt a képviselői fizetések emeltessenek, ellenben más kérdésre nézve nem tűrik el a beavatkozást, van szerencsém a következő határozati javaslatot beterjeszteni: „*A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy sürgősen terjesszen be törvényjavaslatot a polgári szabadságjogok és különösen a jogegyenlőség helyreállításáról, a tanszabadság visszaállításáról!*”

Az természetes, hogy nagyjában ezek a jogok, amelyek egyébként az embernek veleszületett jogai, visszaállíthatnak. Szomorú dolog, hogy itt arról kell beszélni, hogy az embernek veleszületett joga, a polgár szabadságjoga visszaállíthatják, jogegyenlőségi igénye, tanszabadsága elismertessék. Szomorú, hogy minderről még beszélünk kell. Mégis azt kell vallanom, hogy ez magában véve nem elég, hanem intézményesen kell biztosítani azt is, hogy az elvben kimondott polgári szabadság és ennek minden konzekvenciája, az élethez való jog, az életbiztonság, a vagyonbiztonság, a becsület biztonsága, a szabadság állandóan megoltalmaztassák. Ehhez gyakorlati intézményekre is szükség van.

Azt látjuk, hogy a magyar polgári szabadság ügye nem áll a legjobb lábon. Méltóztassanak csak azokra a súlyos hosszú évekre visszatekinteni, amely éveknél újabb az ártatlanul kiontott vér jelzi. Amíg egyrészt azt látjuk, hogy szörnyű, felháborító gazteteknek bűnösei nem kerültek megtorlás alá, és lehet itt pártfrakció, lehet egy terrorcsapat, amelynek sajtója a házelnöktől kezdve mindenkit egyszerűen törvényen kívül álló prédának tekinthet, amíg azt látjuk, hogy annak szabad gyilkosságokra, rablásokra, vagyonelkobzásokra és mi egyebekre izgatni, szabad a gyűlölet üszkét, sőt lángját egy gyűlékony területen felekezeti gyűlöletből elvetni és ezért a haja szála sem görbül meg, – hiszen látjuk, hogy a Ház elnöke sem érzi magát indítatva és a lehetőségét sem látja annak, hogy magának ezért a támadásért a törvényes formák között elégtételt vegyen, mert nem teheti ki magát azoknak az

esetőségeknek, amelyek itt egyesek számára bekövetkeztek, akik becsületük védelmében ahhoz a fórumhoz fordultak, amelyhez fordulni szokás – addig másrésztől azt látjuk, hogy bizonyos cselekményeknek elkövetői egészen kis, ártatlan, jelentéktelen dolgokért üldöztetnek és hosszú évekre, hónapokra elítéltetnek.

Itt visszásságok vannak. Valahogyan – amint ez ma már köztudomásúvá vált és a jogi szaklapok is nyíltan megírják – válságba került a mi igazságszolgáltatásunk és különösen büntető igazságszolgáltatásunk. Előre is tiltakozom az ellen, hogy amikor én erről a problémáról beszélek, a nyakamba varrják azt – amint a hivatalos demagógia tenni szokta –, hogy én a bíróságot támadom. Előre is kijelentem, hogy a bíróságot nem támadom. A bíróság nagy része nem is szolgált rá arra, hogy támadja az ember. Soha sem a bíróságról, mint egészről és testületről van szó, már csak azért sem, mert hiszen a bíróság olyan elvághatatlan, hatalmas, nagy intézménye az alkotmányos állam rendszerének, hogy azt megtámadni a maga egészében csak örülnék juthat eszébe. Előre is kijelentem tehát, hogy én nem a bíróságot támadom, hanem támadni fogok egyes ítéleteket, egyes visszásságokat és támadni fogok egyeseket, akik felelősek azért, hogy ilyen kritikát kell velük szemben gyakorolni.

Ha visszatekintünk azokra a rémuralmi időkre, – amelyeket fehérterrornak szoktunk nevezni – látjuk, hogy a magyar bíróságok ennek kezdetén a helyükön voltak és a régi tradíció szellemében dolgoztak. Nem az úgynevezett ötös tanácsokra, nem a gyorsított tanácsokra gondolok, mert én azt a munkát nem tartom bírói munkának. Én azt az eljárást, ami a gyorsított tanácsokban folyt, nem tekintem olyan megnyugtató, sőt törvényes eljárásnak, amit bírói eljárásnak lehetne nevezni. Én csak a rendes törvények alapján és a rendes eljárási szabályok szerint eljáró és ítélkező bíróságokról emlékezem meg.

A fehérterror uralmának első idejében, amikor a legérthetőbb volt a megvadulás és a legérthetőbb lett volna az elfogultság, ezek a bíróságok a törvény szerint, a humanizmus, a méltányosság elveit sem tévesztve szem elől, állottak a maguk helyén. Sőt azt tapasztaltuk, hogy annak a megrettentett társadalomnak, amelynek nyakára a fehérterror ráült, egyes bírói ítéletek szinte biztatói, oltalmazói, reménységei voltak, hogy nem kell félni, kezdődik majd egyszer mégis a jognak uralma. A régi igazságszolgáltatási, bírói tradíciók akkor még éltek. És azt látjuk, hogy ma, amikor azóta már egy vagy két év elmúlt, egyszerre visszájára fordult minden. A társadalomban már kezdett a megnyugvás, a konszolidáció valahogyan bekövetkezni, a magyar szótár szavai kezdték visszanyerni jelentőségüket. Mert amíg a fehérterrornak első egy vagy két évében a magyar szótárnak ez a szava, hogy „gyilkosság” azt jelentette, hogy „kereszténység, hazafiság és rablás”, körülbelül két évre visszamenőleg azt láttuk már, hogy a magyar szavak kezdik visszanyerni értelmüket és a gyilkosság szó csakugyan gyilkosságot és nem kereszténységet, nem hazafiságot jelent. Ma pedig azt látjuk, hogy a szervezett hatalom részéről, mégpedig egyrészt a

közigazgatás részéről – ahogyan azt Rakovszky Iván igen tisztelt miniszter úr képviseli, – másrészt pedig bírói oldalról egy-két tanács részéről támadások intéztek a polgári szabadság, jogoknak rendszere ellen, támadások intéztek a polgároknak jogbiztonsága, életbiztonsága és becsületbiztonsága ellen.

Ennek – ami a bíróságot illeti – az az oka, hogy a bíróságot akarva, nem akarva, belevonták a politikába. Belevonták pedig annak idején, amikor régi törvényes rendünket félretették. Régi törvényes rendünk ugyanis nagyon bölcsen gondoskodott arról, hogy politikai ügyekben ne ítélkezzék a szakbíróság. Politikai ügyekben, különösen ami a sajtó útján elkövetett cselekményeket illeti, ott volt az esküdtbíróság rendszere.

Ez bölcs dolog volt három szempontból. Bölcs dolog azért, mert a politika szennyes munkáját rábízta a polgárokból alakított bíróságra, zsűrire, olyan zsűrire, mely csak egy esetre ült össze, amelynek több érintkezése a hatalmi rendszerrel nem volt, hogy így a bíróság a politika minden megkísértésétől ment maradjon. Bölcs dolog volt azután ez a rendszer azért, mert csakugyan teljesen lehetetlen politikai meggyőződéseket és azoknak megnyilatkozását büntetendő cselekményi tényálladékká tenni, amint az abszolutista kormányok legtöbbször ezért szokták üldözni, s ezért teszik meg már magát a meggyőződést is deliktummá, amint ez ma is megtörténik. Hogy ettől mindenki védve legyen, a vádlott polgártársaira bízta az ítélkezést. De különösen fontos volt az esküdtbíróság a harmadik szempontból, nevezetesen azért, mert amint ma különösen szomorúan tapasztaljuk, vannak esetek, amelyekben egészen nyilvánvalóan ismerjük egy gyilkosság tetteit, a gyilkosság egész lefolyását és mégsem lehet a megtorlást fogamatba venni azért, mert nincsenek meg az úgynevezett perrendszerű bizonyítékok.

Most nem konkrét esetről beszélek, hanem iskolapéldáról, hogy miért volt indokolt az esküdtbíráskodás. Azért, hogy ilyen esetekben, amikor mindenki tudja, hogy gyilkosság történt, és kik a gyilkosok, ne legyen a bíróság annak a kényszernek alávetve, hogy perrendszerű bizonyítékokat nézzen és ne legyen arra kényszerítve, hogy nyilvánvaló gonosztevőket, gyilkosokat szabadon bocsásson. Ezért vétetett igen alkalmas kiegészítő segítő eszközként az esküdtszék rendszere, amely mellett a polgártársak ítéletére bízott, hogy belső lelkiismeretük meggyőződése szerint mondják ki a valóságot. E nélkül egy társadalom magát nem védheti. Különösen a mai idő az, amely nagyon súlyos tanulságot szolgáltat nekünk abban a tekintetben, hogy milyen iszonyú nagy fontossága és hivatása van az esküdtbíráskodásnak.

Itt van a csongrádi eset. Mindenki tudja, hogy azokat a gyilkosságokat ki követte el. Nyilvánvalók a tettesek, az elkövetés módja, minden. Nyilvánvaló az is, hogy a legperfidebb és legszemérmertlenebb módon hiúsítják meg a bíróság előtt a bizonyítás eredményét. Nyilvánvalóan, kézenfekvően egészen szemérmertlen az az alibi-bizonyítási mód és rendszer, amellyel ezek ott a bíróság előtt fellépnek.

Úgy mondják, a bíróság tehetetlen, nem tudja megtalálni a perrendszerű bizonyítékokat és most a világ csúfjára meg kell érnünk azt, hogy akikről mindenki tudja, hogy gyilkosok és akik maguk is dicsekedtek ezzel a gyilkossággal, akiknek gyilkos volta, abból is nyilvánvaló, hogy ezzel az alibi-bizonyítással tréfálkoznak – mert egész tréfa az, amit csinálnak a bírósággal szemben – de abból is, amit a rendőrséggel szabad csinálniok: azok a gyilkosok nem büntethetők meg, mert a bíróság kezeit mossa, hogy perrendszerű bizonyítékokhoz van kötve és tudja ugyan, hogy ezek a gyilkosok, de mert perrendszerű bizonyítékok kellenének, felmenti őket.

Ezért van nagy fontossága az esküdtbíróságnak. Igaz, amit t. képviselőtársam mond, hogy ilyesmi akkor is megtörtént. Ha azonban vissza méltóztatik gondolni az esküdtbíróságok idejére, meg kell állapítania a t. képviselő úrnak, hogy igaz, hogy megtörtént akkor is ilyen felmentés, de ezek az esetek akkor kivételes esetek voltak, nagyon kivételes esetek és még akkor is mindig megvolt a módja annak, hogy azok a súlyos tévedések reparáltassanak. Maga az esküdtbíróságról szóló törvény is gondoskodott erről. Hiába mentette fel a szabadkai esküdtbíróság Haverda Máriát, lehetett gondoskodni arról, hogy az igazságot ilyen módon arcul csapni az esküdtnak se lehessen és amikor egy pár évi tanítás után már látták az esküdtek, hogy csakugyan lelkiismeretük és a törvény szerint kell ítélkezniök, a végén bizony nagy biztonságban érezhettük magunkat mindazokban a kérdésekben, amelyek az esküdtek votumára bízattak rá.

Az is megtörténhetett. Azokat a golyónyomokat csakugyan fel lehet említeni, mert beletartoznak ebbe a témakörbe. Akkor azonban olyan időket éltünk, amikor olyan hangulat volt, hogy ugyanazt a szakszék is megtette volna, amint láttuk, hogy más esetben meg is tette. Ha egy kortól, annak atmoszférájától függ, hogy valami efféle megtörténjék, amit normális atmoszférában nem engednék meg, akkor is jobb, ha ezért a Mikus bíróságra hárul az ódium, mintha a szakszékra hárul. Hiszen megvadult, bolond időkben azután ez mindegy. Ha pedig nem bolondok is az idők: lázas időkben, az eszmények harca közben eltelő időben sokszor nem számít az objektivitás, az igazság, a törvény, és vagy valami jóért, vagy valami rosszért megsértik a törvényt. Normális időkben azonban – és önök azt mondják, hogy most már itt ilyeneket élünk – olyan hosszú időre, amióta most már tapasztaljuk ezeket a visszasságokat, mégsem lehet egyszerűen azt mondani: hiszen máskor is megtörtént, íme, ott van egy golyónyom! Az is rossz volt, hogy máskor megtörtént, de én mégis több igazolást találok azokra az időkre. Azok legalább a laikus bíróságra hárították az ódiumot, ami sokkal veszélytelenebb, mint mikor az ugyanilyen ódium a szakszékra hárul. De nemcsak ebből a szempontból, hanem azért is, mert ha a bíróságot politikába bevonjuk, teljes lehetetlenség, hogy az a bíraskodás le ne térjen arról az útról, amelyről letérnie nem szabad: a pártatlanság, objektivitás és a hűvös igazság útjáról. Visszaemlékezem arra a beszédre, amelyet Juhász Andor,

a Curia elnöke tartott, amikor állásába installálták. Ezt a beszédet nem tartom biztatónak. Annál inkább sürgetem az esküdtbíróság visszaállítását és ennél fogva a politikának a bíróságtól függetlenítését. A t. elnök úr ugyanis igen veszedelmes elveket hangoztatott. Elkezdett beszélni arról, hogy a bíróságnak nem az a hivatása, hogy a törvény bálványimádójává legyen, hanem az igazságot kell keresnie.

T. Nemzetgyűlés! Igazságról beszélni és vitatkozni is mindenütt lehet, csak a bíróságnál nem. A bíróságnál a törvények az igazságok. Amit a törvény megír, ahhoz kell magát tartania, mert a törvény keretében érvényesíthető kérdésekben már az igazság nagyon relatív dolog. És pláne ott, abban a beszédben megvegyítettett az igazság azzal is, hogy: „mindig a nemzeti szempontok és a hazafiság” szerint. Nem, t. Nemzetgyűlés, a bíraskodásnak ezektől a terrénumoktól mindig távol kell lennie, hogy a törvény szembeállítva az igazsággal, az igazság diadalát akarja érvényre emelni. A bíróságnál a jog, a jogszabályok és a törvény: minden. Hisz akkor megtörténhetik, hogy pl. egy magyar és egy osztrák kerül konfliktusba egymással, akkor a hazafiság, az elfogultság, a nacionalista érzés esetleg az eredményezheti, hogy az osztrák húzza a rövidebbet, mint ahogy ma Romániában történik. Ez az igazság. A bíróság maradjon a törvény talaján és a jogi igazság álláspontján, mert hiszen az igazság mindenkinek más. A 40-es évek bíróságának is más volt az igazság.

Azt csak el méltóztatnak ismerni, hogy Kossuth Lajos egy kicsit különb hazafi volt, mint az akkori Curia minden bírója. Hogy Wesselényi különb hazafi volt, mint az akkori Curia bírái és elnöke. Tudjuk, miről van szó. Én csak analógiát alkalmazok. Tudom, hogy akkor hétszemélyes tábla volt. Vagy talán voltak olyan hazafiak Martinovics és társai is, mint az akkori hétszemélyes tábla tagjai, annak elnöke és annak bírái. És mégis mi történt? Annak az elméletnek, hogy hazafiasnak kell lennie a bíróságnak és csak az igazságot kell keresnie, nem pedig a törvény bálványimádójának lennie, az lett a vége, hogy az utókor megállapította, hogy ezek a vértanuk becsületesebb emberek voltak, mint bíráik, mert azok becstelen hazárulók voltak, akik nem érdemlik meg, hogy a magyar föld befogadja csontjaikat, akikről utólag kiderült, hogy ők voltak a becstelenek, akik abban az időben azon az alapon ítékeztek Wesselényi, Kossuth meg Martinovics és társai felett és vittek embereket börtönbe és vécpadra, hogy ők az igazságot és nem a törvény betűit szolgálják, ők hazafiak. A bíróság akkor hazafias, ha nem hangoztatja hazafiasságát, ha nem hangoztatja, hogy nemzeti érzés hevíti, hanem valóban csak egyre, az igazságszolgáltatásra veti tekintetét és pártatlanul, hűvösen, minden érdektől és melléktekintettől megvédelmezve magát, mondja ki és szolgáltatja ki az igazságot, esetleg a csehnek, a szerbnek, vagy az oláhnak, még a magyarral szemben is, csak azért, mert az az igazság! Neki az a kemény hivatása van, hogy ha egy magyar kerül is szembe a csehkel, annak adjon igazat, ha csakugyan igaza van. Ez a bíróság hivatása. Mindenki maradjon meg hivatása mellett. Legjobb, ha a bíróságot is megmarad

a törvény bálványimádása mellett, mert csak ez a biztosíték arra, hogy nem felekezeti, nemzeti, vagy más egyéb elfogultság avagy társadalmi osztálykülönbségek szerint osztja majd az úgynevezett igazságot. Az igazság a törvényben van megírva mindenkire nézve és ott nincs rendelkezés lefektetve, amelyet a különféle érdekeknek, vágyaknak, a nemzeti érzésnek, vagy az osztályézésnek vagy a felekezeti érzésnek szempontjai szerint megkülönböztetni lehetne. Azért fontos a törvény.

Persze én is jobban szeretném, ha az abszolút igazság érvényesülne, de abszolút igazság nincs, mert az emberek gyarlók, ők szolgáltatják az igazságot és – mint az előbbi példában is említettem – azoknak az igazsága szerint az is lehetséges, ami lehetséges volt Kossuth Lajossal szemben, hogy háromévi börtönre ítélték és évekig börtönben tartották azért, mert hűtlenségbe esett hazájával szemben. A felsoroltakat mind hazaárulásért, a magyar haza elárulásáért ítélték el. Maradjunk tehát csak a törvéynél. Csak olyan időkben, amikor teljes a harmónia, amikor nem szenvedélyek fűtik a társadalmat és a politikát, amikor nem ilyen embervadászat és emberüldözés korszakát éljük, csak olyan időkben lehet hangoztatni, hogy csak az igazság, az igazság mindenkinek felett! De ma legjobb megmaradnunk amellett, hogy a törvény bálványimádói legyünk, mert ezek legalább előre elhatárolták sorsunkat. S ha rosszak – rosszak, ha jók – jók. De ne engedjük vezetetni magunkat tisztán az emberi tetszéstől és akarattól.

T. Nemzetgyűlés! Ezt a célt kellene szolgálnia annak, hogy az esküdtbírósgot visszaállítsuk, mert úgy látjuk, hogy ama teória alapján, hogy a bíróság nem a törvény bálványimádói, a féktelen hajsza és valóságos rémuralmi igazságszolgáltatási rend kezd itt lábra kapni, azt látjuk, hogy a sajtó munkásai naponta hullanak és mindennap milliós és milliós büntetéseket szabnak ki a sajtóra, amelyek előbb-utóbb a sajtó létalapját fogják megrendíteni. Annál groteszkebb, hogy immár évek óta az a szomorú állapot van, hogy a gyilkosok szabadon járnak, állásokat töltenek be – mint a Soltész-esetben bizonyították – a honvédelmi minisztériumban és egyebütt is, vagy legalább is szerepet visznek a társadalomban és beavatkoznak a politikába. Mert nálunk az is lehetséges, hogy Héjjas Iván választási harcokat vezethet s ugyanakkor azokat az embereket, aki ezek ellen a véreskezű gonosztevők ellen vívják a harcot, azokat a sajtótanács rágalmazás és más egyebek címén, egy egész világ szemeláttára és szinte röheje közben, elítéli milliókra és milliókra és hónapokig fogságban tartja. Ennek véget kell vetni. Erre nem tudunk más orvosságot, mint ha a politikát a bíróságtól elvonjuk és az ítélezést az esküdtbírósgra bízunk. Ezért a következő határozati javaslatot terjesztem be: *„A Nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy a kivételes hatalom gyakorlását minden téren szüntesse meg, különösen pedig állítsa vissza az esküdtbírósg törvényes rendjét, másodszor az 1914. évi XIV. t. c.-ben kodifikált sajtótörvényt, valamint a szólásszabadságra, az egyesülési és gyűlekezési jogra az 1914. évi békeállapotnak megfelelő gyakorlatot.”*

Méltóztatnak látni, hogy ez nagyon szerény kérés. Csak azt kérjük, hogy visszadjuk azt a jogot, ami 1914-ben, az átkos Habsburg-korszakban, az önkényuralomnak, az autokrata császárnak idejében már megvolt.

T. Nemzetgyűlés! Itt örökös a panasz. De tárgyi jelenségei is mutatkoznak annak, hogy a bíróságok és az ügyészek nem bírnak a munkával, hogy túl vannak halmozva, mert mérhetetlen nagy igazságszolgáltatási hátralék szaporodott fel, úgyannyira, hogy most már a bírósági hivatalok és irodák nem állhatnak a felek és ügyvédek rendelkezésére csak egy nap egy héten, mert annyi a munka. Ennek megvan a maga igen egyszerű magyarázata és az igen egyszerű orvossága is. Ma a bíróságok túl vannak terhelve az ügyészségnek ama lábrakapott praxisa folytán, hogy ahelyett, hogy a közönséges büntetendő cselekményekkel és a büntetendő cselekmények elkövetőivel törődnének, a legnagyobb ambícióval a nyomukba vetik magukat az ún. politikai büntetéseknél; folytonosan a sajtóra vadásznak, politikai bűncselekményeket és azok elkövetőit szimatolják, nem törődnek mással. Ezt állíthatom a magam praxisából is, mert hiába visz az ember eléjük súlyos eseteket, amelyek támadások a vagyon ellen, sikkasztások, csalások vagy más egyebek pihenhetnek hónapokon át, meg sem nézik őket, mert mindenütt mit látunk? Azt, hogy az ügyészeknek egyéb gondjuk sincs, mint folytonosan keresni, böngészni a sajtót, onnan kihámozni, kimagyarázni, hol van benne felhatalmazásra üldözendő büntetendő cselekmény, – ez még legkevésbé, – de hol van benne a társadalom hatályosabb védelméről szóló 1921: III. tc. alapján büntetendő cselekmény, hol van izgatás, hol van ez, hol van az? Egyebet sem olvas, egyebet sem hall az ember, mint hogy mindig lityi-fityi-ségekről, örökké semmiségekről, sajtóvétségekről, vagy más politikai deliktumokról van szó, – ellenben a fontos, nagy dolgok folytonosan késnek, hónapokig kell az elintézésükre várni, s akkor természetesen az eljárás sikere is nagyon kockáztatva van.

Vissza kell tehát adni a bíróságot is és az ügyészséget is a maga hivatásának. Ennélfogva a következő határozati javaslatot nyújtom be, amelynek elfogadásával a t. Nemzetgyűlés ezeken az állapotokon segíthetne:

„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt a vádhatóságok megintésére, hogy a mértéktelenül elszaporodott politikai üldözéseket hagyják abba, s e helyett figyelmüket, munkaidejüket és tevékenységüket a közönséges büntetendő cselekmények üldözésére fordítsák, mely téren súlyos mulasztások s a hátralékok tetemes felszaporodása észlelhető.”

A politikával annyira összegabalyodtak a bíróságok, a politika annyira becsapott a területükre, hogy valóságos parlamentesdit játszanak. Ma azt látja az ember, hogy minden egyes ilyen tárgyalás egy kis parlament, azt látja az ember, hogy az mozgatja őket, hogy az újságokban szerepeljenek, mert minden szavuk, minden megjegyzésük arra számít, hogy a sajtó foglalkozzék vele. Mondják, hogy az egyik tanács

elnöke, aki a leghíresebb, szinte beteg, ha valamelyik megjegyzése az újságba nem kerül, vagy ha nem hoznak a tárgyalásról elég hosszú referátát; megoldassa a sorokat, hogy melyik lap mennyit hozott róla s a szerint gyakorolja a pardont, és ellen-szenvet von magára az, aki nem elég hosszú cikket írt. Látja az ember, hogy beteges hajlandóság, hiúság ennek a jelenségnek a mozgatója, úgy hogy, bár híve vagyok a legnagyobb sajtószabadságnak, eltiltanám, hogy a bíró és ügyész az újságokban névleg megneveztessek. Abba is nagyon szívesen beleegyezem; azt hiszem, hogy e tekintetben a t. képviselő úrnak nem igen lehet panasa.

Mondom, mind ebbe belemennék, ezt kellene eltiltani, mert úgy látszik, hogy ez tisztán a hiúság kérdésévé vált, azért foglalkoznak olyan előszeretettel ezekkel a sajtóperekkel. Ellenben az élet és vagyonbiztonság ellen elkövetendő büntetendő cselekmények, a közönséges gonosztettek elkövetésére nincs sem rendőr, sem ügyész, sem bíró. Nézze meg a képviselő úr, s különben is a magam praxisából is beszélek. Én egy igen súlyos csalási ügyben, amelyben sok milliós kárról van szó, tehát mindenképpen indokolt lett volna az eljárás, fél esztendő óta még csak nyomát sem látom a kezdeményezésnek, mert a t. ügyész urak, a rendőrség mind el van foglalva politikai cselekményekkel, politikai hajszákkal és politikai üldözésekkel. A leíró személyzettel, irodákkal is ezért van folyton baj, mert ott örökös politikai bölcsességeket, ítéleti indokolásokat, mindenféle badarságot kell leírni, ezzel van elfoglalva minden iroda. Ezen nem lehet másképpen változtatni, mint hogy az ügyészséget le kell inteni, hogy ne szimatoljon mindenben büntetendő cselekményt. Nagy baj, hogy annak idején megalkották az 1921. évi III. tc.-et, illetőleg ennek a 6., 7., 8. §-ait, amelyek a nemzeti becsület védelméről szólnak. Mert mi ennek a vége? Száz meg ezer számra a leghetetlenebb esetekből kifolyólag vonszolnak kicsiket és nagyokat, intelligens és nem intelligens embereket a bíróság elé, hogy ők a nemzet becsületét megsértették. Törődik is a nemzet azzal, hogy valaki megsérti. Hiszen a nemzetet nem lehet egyeseinek megsérteni, az olyan szentséges, nagy dimenzió. Ez olyan, mint amikor az ember azt mondja, hogy törvényt akarnak alkotni, hogy a nap ellen valaki becsületsértést ne követhessen el. Ez tehát a leghetetlenebb fogalom. Addig sohasem gondoltak arra, hogy ilyen, nem tudom én, bárgyúságot lehessen kodifikálni. Egy nemzet olyan fenséges, hatalmas dimenzió, amelyet nem lehet megsérteni. Most valaki a nemzet, a szegény nemzet becsületét megsértheti. Tisztára az igazság Place de la Concordeja !

Csak a pásztói esetre utalok. Egy szakácsné beszél arról, hogy a csendőrök Pásztón véresre vertek embereket és ő nem tudja nézni ezeket a kakastollasokat. E szegény asszony gazdija, egy doktor, – úgy emlékszem, hogy járási orvos, – megemlíti, hogy bizony úgy van, még láttelelet sem adhat ezeknek a szegény embereknek sebesülésükről, mert a főszolgabíró megtiltotta, hogy nem szabad visum reper-tum-ot adni. Oda vonszolják őket a bíróság elé azzal, hogy a nemzet becsülete ellen

vétettek, annak a hitelét rontották, mert egy pár csendőr csakugyan vérengzett, becstelenséget követett el. De ez nem az egyedüli eset. Száz meg ezer van ilyen, és akkor a nemzet becsülete elleni vétségért elítélik az ilyen embereket napokra és hónapokra. Emlékezem egy olyan esetre, amikor a nemzet becsületének megsértése miatt ítélték el valakit abból az okból, mert arról beszélt, hogy a főpapok ígérik nekünk a túlvilági üdvösséget, ezzel akarják figyelmünket elvonni attól, hogy nekünk ezen a világon is kijár az üdvösség. Ez a nemzet becsülete ellen való vétség volt, mert úgy állította be a magyar főpapságot, – amely a nemzetnek szintén egy része, – mintha így becsapná az embereket, hogy mialatt a túlvilágra irányítja figyelmüket, földi üdvösségüket el akarja vonni.

A legképtelenebb esetek fordulnak elő. Ideje, hogy egyszer már eltöröljük ezt a komikus törvényt. Hiszen ország-világ kinevet bennünket. Határozati javaslatot adok be:

„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy sürgősen terjesszen be törvényjavaslatot az 1921. évi III. tc. 6., 7. és 8. §-ának eltörlése céljából.”

Amint méltóztatnak látni, az első öt szakaszt, ahol a társadalmi rend védelméről van szó, meghagynám, – ez azonban úgy sem ér semmit. Mert nézzék, igen t. képviselőtársaim, ott volna valami értelme ennek a törvénynek, amikor azt mondom, hogy a társadalmi rend erőszakos felforgatóit, vagy pedig az állami rend ellen erőszakosan vétőket megbüntetem, de a praxisban ennek mi a vége?

Az, hogy a szegény kis falusi doktor szakácsnéját becsukják és más ilyen kisembereket is becsuknak, ellenben, amikor Ulain Ferenc és társai lázadást rendeznek a magyar nemzet ellen és csakugyan a társadalmi rend erőszakos felforgatására szövetkeznek, akkor nem alkalmazzák ezt a törvényt. Amikor arról van szó, hogy a magyar nemzet belső életrendjének erőszakos felforgatására az ébredő frakció emberei, Eckhardt Tibor és társai, gyülekezéseket tartanak, szervezkednek, – pedig, úgy-e, az ilyen mozgalomnak már a megindítása is beleütköznék a törvénybe – akkor nem mozdul meg az ügyész, nem látja ezt meg, akkor ez mind ártatlan dolog, mint ahogy az Ulain-féle esetben mondták, hogy előre is képtelen volt az, amit akart. Ellenben, amikor inasgyerekek körül szimatolják meg, hogy kommunizmust akarnak, akkor azokra rögtön ránehezedik a törvény teljes szigorával, az ügyészek, bíróságok egész tömege és jönnek a szigorú ítéletek. Pedig ha Ulain Ferencék vállalkozása képtelen, lehetetlen volt, akkor azoknak a szegény, nyomorult, gyenge kis inasgyerekeknek a vállalkozása is képtelen és lehetetlen volt. A vége azonban az, hogy az ilyen ítékezés lehetetlen.

Még csak egy példára akarok ennek az igazságszolgáltatásnak a dzsungeléből rámutatni. Mindenki előtt ismeretes az úgynevezett Vanczák-eset. Vanczák János t. képviselőtársunkat akkor, amikor a gyűlölet még inkább tombolt, az elfogultság még nagyobb volt, tehát évekkal ezelőtt az elsőfokú bíróságon, körülbelül egy évvel

ezelőtt pedig a harmadfokú bíróságon elítélték izgatás miatt azért, mert egy böjti prédikációt tartalmazó cikket, mint felelős szerkesztő, lapjában közzétett, mivel az, aki írta, nem volt felelősségre vonható. Ha jogászember ezt a kis cikket megnézi, összecsapja a kezét és megborzad, hogy valakit ilyen cikkért felelősségre vontak. Nem beszélek arról, hogy bár nem ő írta, a felelősséget vállalta. Csak az anyagi jog szempontjából nézve is a dolgot, megborzadok, hogy ezért a cikkért valakit hat hónapra el lehetett ítélni. Éppen ez az egyhangúság az, ami feltűnő.

T. képviselőtársaim, ismerik talán a görögök esküdtszék intézményét. A görög esküdtszék egyhangú halálos ítélete esetén ugyanis a vádlottat fölmentették, mert csak az elfogultság, a gyűlölet, a harag tehette azt, hogy annak az embernek egyetlen védője sem akadhatott. Ugyanez az eset a mostaninál, hiszen mind a három bíróság ítélete marasztaló volt. Méltóztassék elképzelni, milyen nagy veszedelme ez a polgári szabadságnak. Nálunk is kellene egy törvényt hozni, amely szerint azt, akit mind a három bíróság elítélt, fel kellene menteni, mert ez az egyhangúság figyelmeztető arra, hogy a szenvedélye hatalmába, az elfogultság markába került az ítélkezés és az emberek szabadsága.

Én csak felolvasom ennek a böjti prédikációnak néhány kis részletét, amelyről szó lehet. Ez a cikk abból az alkalomból íródott meg, hogy egy Baránszky Gyula nevű úr, aki, hála Istennek, Budapest vagyoniilag igen előkelő polgárai közé tartozik, egyszer a városi autonóm életben valamelyik bizottsági ülésen, amelyen arról volt szó, hogy a munkanélkülieknek segílyt kell adni, azt a kijelentést tette – bár nemcsak fizika, hanem szellemi munkásokról is szó volt, tehát a középosztály emberei is érintve voltak –, hogy mire kellenek a munkanélküli segílyek, hiszen a munkás ma jól él, mert libacombot és egyebet eszik. Ebből az apropósból kifolyólag egy íróember egy kis csendes szatírárt írt, amelynek ez a lényege: Ti munkások, ti proletárok, miért lázongtok, hiszen jól éltek, libacombot, finom halat esztek, mindent megkaptok, ami szem-szájnak ingere. Mit panaszkodtok tehát? Egyébként a cikkben a középosztály is említve van. Ezért ítélték el a lap szerkesztőjét izgatás címén. Felolvasom azokat a részeket, amelyekről szó lehet, amelyekben van egy kis gúny, de több benne az ártatlan líra. Ezek a részek a következők:

„Különösen nektek szól a prédikáció, ti örökké elégedetlen, folyton mormogó, mindig többet és többet akaró testvéreim, ti úgynevezett proletárok, akikről már hivatalosan megállapítottatott, hogy lúdpecsenyével és májpestéttal tömiték zsiros bendőiteket akkor, amikor a magyar középosztálynak tökmag sem jut, amikor a kanonokok köveket raknak a reverendájuk zsebébe, hogy el ne fújja őket a böjti szél.” Ez az egész rész az, amely az inkriminált passzus lehet és ebből állapították meg – úgy látszik – az osztályelleni izgatást. Vajon mi van ebben osztályelleni izgatás? Hiszen ez is szatíra. Hát nem tesznek mindennap maliciózus megjegyzéseket – ha maliciának vesszük a cikkben foglaltakat – a kanonokokról? Itt különben is

egy vitacikkről van szó. Azt állították, hogy a munkanélküli munkások, akik között szellemi munkások is vannak, lúdpecsenyét esznek, tehát mit akarnak? Ezzel szemben kínálkozott az asszociáció, hogy ti munkások jól éltek, a kanonokok pedig rosszul, őket elviszi a szél, ha zsebükbe követ nem raknak. Hol van itt osztály elleni izgatás és a gyűlölet felkeltése? Hiszen dolózusan bele kell markolni a szenvedélyekbe, hogy a tömegeket vagy osztályokat egymással szembeállíthassák, de nem ilyen apropósra készült egyszerű apró megjegyzések azok, amelyek a Btk. 172. §-a szerint az izgatás cselekményét kimerítik.

A következő passzus, amelyet felolvasok, szintén olyan, amely szóba jöhet: „*Nem muszáj nektek folyton a kóserkonyha produktumait zabálni, vagy a szegény magyar középosztály szája elől elenni napszámban a sonkát és a kolbászt.*” Ez megint válasz arra, hogy a középosztály egyik gazdag tagja azt mondta, hogy a munkások lúdhúst esznek. Erre mondja a cikk gúnyosan, hogy ne egyétek, zabáljátok folytonosan a sonkát, amiben pedig a munkásnak nincs része, hagyjátok azt a szegény középosztálynak, tehát a maga nyomorát figurázza ki az író, nem pedig egy társadalmi osztály ellen lázít. A cikk egy másik része, amelyről szintén szó lehet, a következő: „*Ne tömjétek havonta egész vagyontokat a gyomrotokba, hanem húzátok pár tyúkkal összebb a nadrágszíjatokat és az így megspórolt pénzt adjátok az elárvult mágnásgyermek, a főpapi árvák felsegítésére.*”

Eltekintve attól, hogy mágnásgyermek, vagy főpapi árvák semmiképpen sem tekinthetők társadalmi osztályoknak, tehát ellenük izgatást sem lehet elkövetni. Ez lehet gúny, de kérdem, lehet-e ezért egy képviselőtársunkat, aki nem is írta a cikket, csak közzétette, hat hónapra elítélni. Ön is tréfálkozik odakint, amint szokás tréfálkozni a kanonokok gazdasszonyáról, hiszen a legjobb úri körökben, nem munkáskörökben hallottam az első viccet arról a témáról, hogy mit csinál a plébánosáé, vagy nem tudom, kicsoda. Ez ízléstelen, de ezzel csak azt akarom mondani, hogy éppen a jobb körökben tarokkozás és egyéb közben szokott az ember efféle rossz vicceket hallani.

De nem erről van szó! Ítéljük bár el az ilyen megjegyzést, az a kérdés, van-e ebben izgatás. Nincs benne izgatás, legfeljebb gúnyolódás!

Mert mit mond tovább? „*Adjátok oda a megspórolt pénzt a keresztény sajtóalap támogatására, a munkanélküli tábournokok felruházására, vagy az A, B, C nemes céljaira, esetleg az önhibájukon kívül elszerencsétlenedett uralkodók támogatására.*” Szóval, ad absurdum viszi a szatírárt. Hiszen nyilvánvaló, hogy olyan stilisztikai auxezisekkel dolgozik, amelyek magukban kizárják azt, hogy dolózusan izgatást akart volna elkövetni. De ezek a t. bíróságok nem ismerik a stilisztikai törvényeit és nem tudnak a stilisztika auxezisről, egészen komolynak tekintik ezt, s ezért okvetlenül hat hónapi fogházzal kellett megbüntetni.

Azután inti a munkásokat, hogy „*ne rohanjatok autón, úrlovon, bankokba. Nem járhattok ti, mint a magyar középosztály egyházi és világi hírességei, mint a magyar felsőbb osztály kitűnőségei szerény módra villamoson, vagy gyalogosan?*” Apró, ártatlan persziflázs. Legkevésbé ártatlan megjegyzése az, „mi lesz a főpapok árvaival?” Ez a legsúlyosabb ebben az egész cikkben és akkor Vanczák Jánost, akit mindnyájan ismerünk, mint derék és nagyon becsületes, jószívű embert, elhurcolják közülünk s ezért az ártatlan semmisségért, ezért a tréfáért hat hónapra megfosztják szabadságától és törvényhozói jogától is. Mert vele szemben még azt az úri tempót sem követték, amit mindig szokásban volt követni, hogy ha egy képviselőt elítéltek, – pedig volt idő, amikor a nemzetiségi képviselők annakidején szintén olyan proskribáltak voltak, mint ma az igazi ellenzékiek – addig, míg az országgyűlés együtt ült, nem adták ki, hogy a büntetést rajta végrehajtsák. Azt hiszem, hogy ez nem egészen bölcs, nem egészen okos eljárás. Ma az a legveszedelmesebb, ha a parlamentet számúzik a börtönökbe, ha a parlamentet számúzik a verpadra, az akasztófa alá. Mindig minden rendszert ezek a parlamentek szokták tönkretenni. Amikor az igazi parlamentarizmus lehetetlenné válik és el kell költöznie a börtönökbe vagy a verpadra, az ilyen parlamentarizmus azután elkezd dolgozni, működni és tönkreteszi a zsarnokság rendszerét. Jobb nekünk, önöknek nem jó az, hogy Vanczák János ott ül a börtönben, mert azzal, hogy ott ül hat hónapon keresztül, százezrek és milliók rokonszenve száll oda, mint mindenki felé, akiről úgy érzi a nép, hogy igazságtalanul börtönözték be, mint száll például Beniczky Ödön felé is. Nem lehet börtönökkel kormányozni, nem lehet börtönökkel hatalmi rendszereket megvédeni.

Az igazságszolgáltatás terén különösen kifogásolom, hogy abban is megnyilatkozik a pártpolitika, hogy a kormány ügyészeit nem utasítja arra, hogy a gonoszítottakat, bármilyen oldalról jönnek is azok, üldözniök kell; még ha arról az oldalról jönnek is, ahol ön van, (Lendvai István) képviselő úr, aki sok súlyos büntetendő cselekményt követett el odakint; hogy az ügyészek tegyék meg kötelességüket akkor is, ha ilyen oldalról történnek is gonoszítottak. Ebben az országban lehet veszedelmes emberekről beszélni, de olyan veszedelmesekről, mint önök, nem lehet beszélni, mert az önök egész politikája a vérengzések, a rablások, a fosztogatások, és mások becsületének elrablása.

Tisztelt (Lendvai István) képviselő úr, én önnel már egyszer végeztem. Ön is azok közé az emberek közé tartozik, akiket a közhit nyilván tarthat becstelenségnek is. Azok közé tartozik – itt lepleztük le – akik most nagy garral kezdik a hazát szájukon hangoztatni, akik nagy garral kezdik a kereszténységet hangoztatni, akik feneketlen gyűlöletükben szinte tüzet okádnak, a kommunizmusnak még a reményszenciájára is; írásos bizonyítékokat, az *Ember* című lap megfelelő példányait csatoltuk be, amelyekből kitűnik, hogy Lendvai István, aki ma itt ki akarja adni

magát a polgári társadalom legfőbb örének, a kommunizmusnak esküdtött örök hűséget.

Lehet beszélni utólagosan. Vannak emberek, akik fanatikusan alkalmazkodnak, akik, amikor kommunizmus van, a legjobb kommunisták, akik amikor Károlyi-rezsim van, a legjobb Károlyi-pártiak, amikor pedig fehérterror van, a legfehérebb terroristák. Azt hiszem, az egész ország nagyon jól tudja, hogy ön is ezek közé tartozik. Ennélfogva felmentve érzem magam az alól, hogy önnel bármiféle vitába is bocsátkozzam. Nem lehet letagadni, amit ön az Emberben írt.

Folytonosan szó van arról, hogy ha meg akarjuk védeni a nemzet becsületét és ha ez az igazságszolgáltatási tárca keretében lehetséges, akkor erre azonkívül, amit már elmondottam és javasoltam, van még egy mód. Nevezetesen nemzeti becsületünknek nagyon ártott az, hogy amikor külföldi gonosztevők, gyilkosok idemenekültek – mint az egyik jeles német államférfinak, kiváló hazafinak, hazája hű fiának, a német katolikus párt fejének Erzbergernek a gyilkosai – akkor ezek itt oltalomra találtak, itt különböző pártfogókra akadtak, s hatalmunk nem üldözte őket, sőt a vége az lett, hogy amikor a német állam, a német kormány hozzánk fordult, hogy bűnvádi úton adjuk ki őket a megtorlás elvevése, kormányunk arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem adja ki őket és ezzel a nemzeti becsület ügyét csakugyan nagyon problematikussá tette. Éppen azért, hogy ez többet elő ne fordulhasson, a következő határozati javaslat elfogadását kérem: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy ha valamely külföldi hatalom oly egyén kiadatását kéri, aki alaposan gyanúsítható azzal, hogy az illető hatalom államterületén emberélet ellen büntetendő cselekményt követett el, vagy kísérelt meg, a kiadatást többé meg ne tagadja, mert gyilkosságok és hasonló gaztettek politikai büntetendő cselekményeknek nem ismerhetők.”*

A régi világban szokás volt, – illetőleg ma is érvényesek ezek a nemzetközi szerződések, amelyen u. n. királyi záradékkal vannak ellátva –, hogy a király vagy a királyi család tagjai ellen elkövetett merényletek esetén nem lehet megtagadni a kiadatást. Ha ez a nemzetközi rend, ha ezek a nemzetközi szerződések még mindig fennállanak és sok esetben a viszonyosság alapján el is fogadtatnak, még olyan államok részéről is, amelyek között a szerződéses viszony megszűnt; ha a királyokért érdemes volt azt az abszolút tételt felállítani, hogy a királyok vagy családtagjaik megölése sohasem lehet politikai deliktum, annál indokoltabb, hogy más államférfiaknak, más állami tényezőknek elpusztítása pedig még kevésbé essék ez alá a kedvezés alá, hogy az ő elpusztításuk politikai deliktumnak tekintvén, más államoknak a tettes nem adható ki. Hiszen ha valaki politikát reprezentál és reprezentálta a régi világban, az inkább a királyi család volt, mint egy-egy szürke államférfiú, aki esetleg hazáját hűségesen szolgálta, mint miniszter.

T. Nemzetgyűlés! A politikai vonatkozások után most néhány gazdasági kérdéssel akarok foglalkozni. Állandó panasz, amelyet a kormány is helyesnek ismer el, hogy a mi adórendszerünk jobbára a fogyasztási adókra van építve, hogy az állami bevételeknek körülbelül $\frac{4}{5}$ -öd része folyik be közvetett adóívből, amelyek a legantiszociálisabbak, a legszegényebb néprétegeket sújtják és csak egyötöd része egyenes adókból. Noha a kormány maga is elismeri, hogy ez helytelen, mégsem tesz ellene semmiféle intézkedést, nem kezdeményez semmiféle törvényhozási lépést arra, hogy a helyzet megváltozzék és nem intézkedik különösen abban az irányban – terve sincsen –, hogy amennyiben az egyenes adók rendszerére áttérne, azt a leghelyesebb megoldást válassza, amely a pénzügyi tudomány szempontjai szerint is a leghelyesebb

Sokat vitatkoztak idebent, odakünn a világban is arról, hogy egyes egyenes adónemek, amennyiben megvannak is igazságtalanok és igazságtalan különösen a felosztásuk. A kormány maga is elismeri, hogy igazságtalan ezeknek az adóknak a felosztása. Ezt az igazságtalan felosztást nézetem szerint leginkább azzal lehet megszüntetni, ha az adórendszert a jövedelemadó alapjára helyeznők. Ezért a következő határozati javaslatot nyújtom be: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt az adórendszer sürgős es gyökeres megváltoztatására, olyképpen, hogy a közszolgáltatási bevételek legalább fele részét fokozatos arányosság szerint kivetett jövedelemadó tegye, a legantiszociálisabb közvetett adók, forgalmi, fogyasztási, cukor és házbér-részesedési adók pedig eltöröltessenek.”*

Egy adórendszer terheességét nem aszerint kell megbírálunk, hogy mennyi magának a nemzetnek a teherbírása, nem azután kell megítélni, hogy fejenként elosztva, mekkora az adó, a közteher. A megítélés alapja csak az lehet, hogy a helyesen elosztott adóterhet hogyan bírja el a nemzet. Lehetséges, hogy egy közszolgáltatási bevételi kontingens alulmarad azon, amelyet egy nemzet elbír, – példának felhozom, de meg nem engedem, hogy a nemzet többet elbírna ennél az adókontingensnél is amelyről itt szó van, de csak példának hozom fel, mert a valóság nem ez, hiszen a pénzügyi biztos jelentéséből is kitűnik, hogy ennél több terhet elbírnai már nem lehet, – de ha több terhet elbírnánk is, azt a több terhet talán sokkal jobban bírnók el, mint ezt a kevesebbet, ha helyes volna az elosztás.

A kifogás, amely részünkről felmerült az adóztatási rendszer ellen, éppen az, hogy azt látjuk ezt az adót –, hogy megbírjuk-e, vagy nem bírjuk meg, mellékes kérdés – az államhatalom nem osztja el igazságosan és úgy megterheli azokat az alsóbb kisjövedelmű rétegeket, amelyek az adót már nem bírják el, ellenben megadóztatlanul hagyja, vagy kis terhekkkel sújtja az osztályoknak, különösen pedig az egzisztenciáknak igen nagy részét, amely viszont az adót jól elbírja. Határozati javaslatom éppen ezért azt célozza, hogy olyan adórendszert valósítsunk meg, amely az adó igazságos felosztását biztosítja. A kormány részéről is megengedik, sőt már

hangoztatják, hogy az adófelosztás csakugyan nem történt igazságosan, még az egyenes adókat illetően sem. Nemcsak a kormány részéről, de a túloldal részéről is hangoztatták ezt. Kálmán Jenő képviselőtársam említette fel, hogy a gyakorlatban az adófelosztás még rosszabb, még kedvezőtlenebb, mint a törvényes, elvi rendelkezések szerint lehetne, mert – ő maga említi – künn, az ő kerületében, – de mindenütt így van az országban, – különösen igazságtalanul megsújtották a zsidó vallású állampolgárokat és a kisgazdákat, különösen a módosabb kisgazdákat, a 20-25-30-40 holdasokat, akik ellen a kivető testületek részéről igen nagy animozitás nyilvánult meg, mert hiszen azt szokták mondani, a zsidó meg a paraszt bírja, fizessen. Kálmán Jenő képviselőtársam, aki pedig a túloldalhoz tartozik, ezeket szintén felpanaszolta és így most már a mi panaszaink olyan alátámasztást nyertek, hogy a pénzügyminiszter úr többé nem mondhatja, hogy ez túlzás s esetleg a pénzügyi hatóságok közegeinek megsértése.

T. Nemzetgyűlés! Valóban, pánik van odakint az országban, a városokban és falvakban egyaránt. A kisiparosság, kisgazdák, kiskereskedők túlságosan súlyos adóteherrel vannak megróva. Még az a teher is, amely rájuk esik, nagyon igazságtalanul van elosztva. Az a veszély fenyegeti ezeket az existenciákat, hogy kénytelenek lesznek a termésüket korlátozni, vagy egészen megszüntetni. Megélhetésük is veszélyeztetve van, mert hozzá kell nyúlniuk termelési eszközeikhez, azokat kell eladniuk, mint ahogy számos eset van, hogy az egyetlen tehénkét, az egyetlen lovat vagy egyetlen kis sertést kell eladniuk azért, hogy adójukat ki tudják fizetni. Nem sporadikus esetekről van szó, hanem az esetek ezreiről és ezreiről. Az adóhátralékok gyorsütemű behajtásával a gazdatársadalom jórészét behajtják abba, hogy természet kényszerértékesítéssel adja tovább, vagy termésének azt a részét is továbbadja, mely a családja megélhetésére és a további termeléshez volna szükséges,

Ezek mind gyakorlati kérdések, gyakorlati visszasságok és veszedelmek, amelyek ellen védekezni kell. Ezért, amikor a vakációról megjöttünk, közvetlenül a panaszok és tapasztalatok alapján interpellációban kértem a t. pénzügyminiszter urat, hogy mivel az igazságtalanul szétosztott adókat a kisexistenciák nem tudják megfizetni, adjon haladékot, függessze fel az adóvégrehajtásokat; maga is kell, hogy beismerje azt, amit már a túloldaltól is megállapítottak, hogy igen súlyos tévedések és igazságtalan elosztások történtek, s így szükség van arra, hogy ezeket a kivetéseket revideálják, tegyen ebben az irányban is lépéseket, tehát adófelfüggesztést és kivetési revíziót rendeljen el, addig pedig ne engedje ezekre az emberekre a végrehajtókat rászabadítani, de erre azt a választ kaptam a t. pénzügyminiszter úrtól, aki akkor még csak ellenzéki felfogással állott szemben, hogy ő pedig nem enged, sőt bejelenti itt a házban, hogy drákói szigorral fogja az adókat behajtani.

Azóta saját pártja részéről is meggyőzték arról, hogy teljesen lehetetlen helyzetel állunk szemben, úgyhogy ha az adóvégrehajtások meg nem szűnnek, ez jelentős

társadalmi rétegek megélhetését és különösen a termelést veszélyezteti. Ezért még egyszer kísérletet teszek arra, hogy a t. pénzügyminiszter urat más meggyőződésre és más eljárásra bírjam, s benyújtom a következő határozati javaslatot: „*A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy a további adóvégrehajtásokat függessze fel mindazokkal a kisvagyonú vagy kisjövedelmű adóhátralékosokkal szemben, akiknek az adóbehajtás anyagi romlását idézhetné elő vagy megélhetésüket veszélyeztetné és sürgősen gondoskodjék az adókievetések aránytalanságainak és igazságtalanságainak megszüntetése iránt.*”

T Nemzetgyűlés! Nagy problémája, nyitott sebe az országnak a hitelkérdés, a hitelkrízis. Mindenütt felhangzik a panasz, hogy amikor a Jegybank már 7%-os kamatlábra szállott le, odakint még mindig 20, sőt nem ritkán 30-40%-os kamatot követelnek. Ilyen hitelviszonyok mellett teljesen lehetetlen elképzelni nemcsak a megélhetési színvonal fenntartását, de a termelést is, amelyhez pedig ennek az országnak, úgymint társadalomnak, úgymint államgazdaságnak igen nagy érdeke fűződik. Ezért megismétlem azt a javaslatot, melyet itt már két esztendő előtt megtettem, hogy szabályozzák gyorsan és megfelelően az uzsorakérdést. Mondja ki a törvényhozás, hogy a Jegybank kamatlábát meghaladólag legfeljebb még 6% kamatot lehet szedni, tehát a mostani viszonyok között 13 %-ot. Más úton nem tudom elképzelni ennek az uzsora kérdésnek rendezését, mint ahogy máskor is történt, és máskor is jó következményei voltak. Most is törvényhozási úton kell intézkedni. Ha egyszer a Jegybanknál 7 % mellett lehet pénzt kapni, s ilyen kamattal számítolnak le váltókat, akkor elvárható, hogyha az ország utolsó falujába jut is el a pénz, ennek ára ne legyen több, mint a 7 %-on felül még legfeljebb 6 %, hiszen a 6 % pluszon belül a hitelt nyújtó intézmények is igen sokat kereshetnek.

Hiába minden, a tőkét, az üzletembereket nem lehet könyörületre bírni. Hiszen megpróbálták ezt a régi időben, 1883 előtt is, sőt még korábban is, de az uzsorának mindaddig nem lett vége, amíg a kamatmaximumot törvényhozásilag meg nem állapították. Ha eddig a kamatmaximumnak elég volt 8 %, akkor, azt hiszem, most a gyakorlati megoldás lehetőségén belül maradok, amikor azt kérem, mondassék ki, hogy a kamatmaximum nem lehet több, mint a mindenkori Jegybank-kamatlábán felül 6%. Ennek a kérdésnek rendezését célozza a következő határozati javaslat: „*A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, terjesszen be újabb javaslatot az uzsorakérdés újabb szabályozásáról, mely szerint a megengedett kamat minden mellékszolgáltatással együtt nem haladhatja meg többel, 6%-kal a mindenkori bankkamatlábát.*”

T. Nemzetgyűlés! Sok panasz hangzik el az országban, hogy a kormány a nemzeti jövedelmekkel nem gazdálkodik elég hűségesen. Sok a panasz, hogy különösen az állam által kiadott vállalkozásokban, vagy az állam által kötött szállítási szerződésekben a nemzet jogait, illetőleg érdekeit nem óvják meg, és azt hangoztatják,

hogyan ezek a vállalkozások és szállítások egyúttal mindig valami panamát jelentenek. Mindig támadásokat intéznek a kormány ellen, ha egy-egy vállalkozásról van szó, ha a kormány házat épített vagy vállalkozási szerződést vagy közszállítási szerződést köt. Szerintem a kormány magára vehet, ha ezek a vádak felhangzanak, és pedig azért, mert megírja a közszállítási törvény, hogy a kormánynak az ilyen vállalkozásokat és szállításokat mindig nyílt pályázaton, versenytárgyaláson kell kiadnia, a kormány azonban ezzel szemben egyes vállalkozásokat, szállításokat kéz alatt ad ki.

Nem veheti tehát rossznéven, hogy amikor az adatok, az eredmény, a szerződés tételei végre nyilvánosságra jutnak, akkor mindenhol felhangzik a kifogás, hogy drága a vállalkozás, az állam túlfizette a vállalkozást és pedig igen jelentékeny összeggel, vagy pedig túlfizette a vállalkozási szerződésben megjelölt árukat. A kormány ezt nem veheti rossznéven, annál kevésbé, mert nemcsak azt a szabálytalanságot, törvényteleniséget követi el, hogy kéz alatt adja ki a vállalkozásokat és szállításokat, noha a törvény előírja, hogy versenytárgyaláson, nyilvános pályázat útján kell kiadni, de rászolgál a legsúlyosabb vádakra azért is, mert valóban, amikor egy ilyen vállalkozás adatai nyilvánosságra jutnak, mindig azt kell tapasztalnunk, hogy azok a forgalomban szokásos árakat mindig messze túlhaladják, hogy az állam túlfizeti a vállalkozásokat és szállításokat. Különösen sok súlyos, megérthető és megokolható panasz merült fel a legutóbbi építkezéseknél, mint amilyen volt pl. az úgynevezett Bethlen udvar építése is. Ezért azt kívánom elérni, azért küzdök azért emelek szót, hogy ennek a rendszernek a kormány vessen véget, s térjen végre vissza a törvényes alapra. Ha a vállalkozásokat vagy szállításokat kiadja, tessék nyilvános pályázat útján és versenytárgyaláson kiadni ezeket, mert ez biztosítja egyrészt azt a nagy érdeket, hogy az állam a legjobb üzletet kösse meg azokban az esetekben, amikor üzletről van szó, de ez biztosítja viszont a polgárok jogait is, hogy ők is részt vehetnek az állami vállalkozásokban. Ez az, ami megvédi a kormányt is az ellen, hogy őt panamával, korrupcióval, az ország jövedelmének elpocsékolásával vádolhassák meg, amely vádak eddig jogosultak voltak azon az alapon, hogy a kormány csakugyan kéz alatt, titokban szokta a vállalkozásokat és szállításokat kiadni.

Erre nézve a következő határozati javaslatot terjesztem be: *„A Nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy terjesszen be jelentést és pontos kimutatást arról, hogy 1922. január 1-étől miféle vállalkozási, közszállítási és egyéb szerződéseket kötött, mire nézve, kikkel, milyen feltételek mellett, s e vállalkozások és szállítások közül melyek adtak ki nyilvános pályázat és árlejtés útján. A Nemzetgyűlés utasítja a kormányt arra is, hogy a jövőben vállalkozási, szállítási és egyéb szerződéseket – például adásvételt, stb. – nyilvános pályázat és árlejtés nélkül ne kössön.”*

A kormány igazolása céljából is szükség van arra, hogy a nemzetgyűlés utólagosan, visszamenőleg is megvizsgálhassa, hogy a kéz alatt kiadott vállalkozások milyen természetűek, és hogy ezekből kifolyóan nem érte-e az államot súlyos károsodás.

Közgazdasági, nemzetgazdasági és államgazdasági szempontból fontos az is, hogy a kormány beváltotta-e azokat az ígéreteket, amelyek a beruházásokra vonatkoznak. Itt szó van arról, hogy körülbelül hetven millió koronát fordít most a kormány beruházásokra. Mi nem ismerjük, hogy mit cselekedett a kormány, ezekben a dolgokban nem látunk tisztán, ennél fogva kötelességünk, hogy ellenőrizhessük, hogy a kormány ígéreteit betartotta-e és a beruházási összegeket, a nemzet pénzét, helyes célokra fordította-e. Ezért a következő határozati javaslatot terjesztem be: „*A Nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy haladéktalanul tegyen jelentést és mutasson be kimutatást a folyó évi beruházásokról.*”

Az ilyen szegény, nyomorult helyzetben sínylődő országban kétszeres gonddal kell ügyelni minden garasra. Takarékoskodnunk kell, a luxusról le kell mondani, tiszta kézzel kell kezelni azt a vagyont, amelyet az ország adózó közönsége összead. Azt látjuk, hogy e tekintetben igen sok kifogást emelhetünk és ezek a kifogások régebbi időkről is datálódhatnak.

Itt van például a bankgasse-i milliók ügye. A kormány igen könnyen kezeli ezt a kérdést, pedig itt rengeteg közvagyonról van szó. Mindenféle kimutatásokat terjesztenek be, amelyekből kitűnik az is, hogy hogyan osztották el, kiknek az öfenntartására, ezeket az összegeket, a bankgassei milliók nagy részét. Ez a pénz a nemzeté volt, ezt a pénzt nem volt jogosult senki sem a maga céljaira fordítani. Ha azokban az időkben megtörténhetett is, hogy ebből a pénzből valaki a maga fenntartására valamilyen összeget kapott, akkor ezt csak azzal, hogy elszámol, nem lehet elintézettnak tekinteni. Nem lehet elintézettnak tekinteni a számadást azért sem, mert hiszen ezekben a számadásokban igen sok gyanús tétel van. A nemzetnek minden kis vagyonporcikájára, pénzére szükség van. Ezért, amíg egyrészt kívánom, hogy a bankgassei milliók ügye megvizsgáltassék és hozzájárulok ahhoz az akcióhoz, amelyet Szabó Imre t. képviselőtársam a legutóbbi zárszámadási bizottsági ülésen levezetett és várom is annak eredményét, épp annyira szükségesnek tartom viszont azt is, hogy a már ismert számadások alapján is, azok, akik ebből a pénzből – magyar állampolgárok – kaptak, ezeket az összegeket fizessék vissza.

Én magam is, mint akkor emigráns, rászorultam a támogatásra. Én magam is kaptam a bankgassei milliókból 2000 koronát az életfenntartásomra, azonban amikor Bécsből hazajöttünk és az első kis pénzhez jutottam, kötelességemnek éreztem, hogy ezt az állampénzt visszaadjam. Én tehát azt a 2000 koronát visszaküldöttem, mint állampénzt annak, akitől kaptam, a miniszterelnök titkárának, s mostani sajtófőnök úrnak. Azt hiszem, ha engem, mint egyszerű kispolgárt kötelezett a tisztesség

arra, hogy visszaadjam azt, amit átmenetileg kaptam és amit csak kölcsönképp fogadtam el, akkor azokat az igen t. mágnásokat is, akik ebből a pénzből ott részesültek – nemcsak 2000 korona, hanem nagyobb összegek erejéig – kötelezze az erkölcs és a tisztesség arra, hogy amit az életfenntartásra felvettek, adják vissza, aki pedig nem adja vissza, azoktól kötelessége a kormánynak ezt az összeget behajtani, mert az állam pénzét senki magáncéljaira igénybe nem veheti, el nem használhatja.

Erre vonatkozólag a következő határozati javaslatot terjesztem be: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy mindazok ellen a magyar állampolgárok ellen, akik az úgynevezett bankgassei milliőkből bármilyen címen részesültek, indítson megtérítési pereket, mert nem tűrhető, hogy egyesek az állam pénzét még személyes céljaikra is igénybe vették, vagy elfogadták.”*

Ennek a kérdésnek a kapcsán majd tisztázást nyerhet az is, hogy igen sokan az úgynevezett emigráltak közül kártyaadósságukat fizették ki a bankgassei milliőkből kapott pénzből.

Az államvagyon megóvása, a takarékoság és a tiszta kéz kérdésének körébe vág az is, hogy a kormány még a legitim kiadásokról is pontosan számoljon el. Ebben a költségvetésben találunk egészen különös, nagyon általánosságban tartott tételket. Minden címnél, rovatnál, előfordulnak ilyenféle tételek a dologi kiadásoknál: „Leltári tárgyak beszerzésére”. Nem mondja meg azonban a költségvetés azt, hogy mik ezek a leltári tárgyak.

Az a gyanúm, hogy ezekben a leltári tárgyakban autók és más effélék is szerepelnek, amint hogy bizonyára szerepelnek is, mert amikor már megvették azokat és beírták a leltárba, leltári tárgyak lesznek belőlük. Egyik-másik helyen az összeg is oly nagy, hogy csakugyan gyanakodni lehet, hogy ez a kitétel: „leltári tárgyak beszerzésére” autók vagy motorok beszerzésére is vonatkozik. Például tudok arról, hogy a honvédelmi minisztérium részére beszereztek 35 darab B. S. H. motort mellék kocsikkal. Kerestem ezt a költségvetésben, de nem találtam meg. Ezt tehát határozottan szeretném tudni, mert hiszen szó lehet arról is, hogy a kormányzóság vagy a rendőrség részére szereztek be ezek közül egyet-kettőt. Denikve tudom bizonyosan azt, hogy kincstári költségen és kincstári célokra 35 darab B. S. H. motort mellék kocsikkal megvettek. Szeretném tehát tudni, hol vannak és hová lettek ezek. Ha ugyanis ez nyilvánvalóvá válik, akkor lesz néhány szavam – s azt hiszem másoknak is lesz – ahhoz, hogy ilyen mellék-kocsis motorokat – amelyek egész biztosan luxus célokat szolgálnak és más célokat nem is szolgálhatnak – beszereznek ennek a nyomorult országnak keservesen kiizzadt pénzén.

Erre vonatkozólag a következő határozati javaslatot nyújtom be: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy a külügyi szolgálatra kiterjedőleg is terjesszen be jelentést és kimutatást arról, hány és milyen gépkocsi, vagy motoros kerékpár van*

a költségvetési ágazaton leltárában és kiknek, milyen célra állnak azok rendelkezésére.”

Le kell szállni végre az automobilokról. Majd ha gazdagok leszünk, majd ha a rengeteg sok kisember nem panaszkodik amiatt, hogy nem bírják már az adóterheket, majd ha sok kisembernek egyetlen kis tehénkéjét, sertését, vagy párnáit nem viszik el adóban, ha nem lesz olyan nagy pánik, hogy az adóbehajtások miatt megáll a termelésünk és alászáll az életszínvonalunk, akkor megint ülünk fel az autókra, de egyelőre látni akarjuk, hogy hány autó, hány motor van, s kik ülnek azokban az autókban és azokon a motorokon.

A kormánypárt egyik t. tagja hangoztatta ma, hogy milyen nagy fontossága van annak, hogy a kormány helyes szociális politikát folytasson. Ennek igen nagy fontossága van és pedig abból a részleti szempontból is, amellyel most foglalkozni akarok, hogy ti. a kormány az ő tisztviselőit is érdemük, munkájuk értéke szerint fizesse meg, hogy tisztviselőit munkájuk fontossága szerint jutalmazza. Ha ebből a szempontból nézzük meg a költségvetést, az egyenes negációja ennek. Minél kevésbé van szükség az államélet szempontjából valakire, vagy valamely kormányzati ágazatra, – mint pl. a belügyminisztériumra, amelyet egyenesen rendőr-minisztériumnak tekinthetünk, vagy más effélékre – vagy minél kevésbé fontos munkával, ellenben minél nagyobb címmel jár valamely állás, minél kevesebbet dolgozik valaki, annál több javadalmazást kap. Szolgálati ágak között sem tesznek különbséget. Minél közelebb esik az illető szolgálati ág ahhoz, hogy az ország rendőri intézményét képezze, annál dúsabb javadalmazásban részesül; ellenben minél inkább olyan szolgálati ágról van szó, mely a nemzet kultúráját, valódi javait és érdekeit szolgálja, annál mostohább elbánásban részesül az a szolgálati ág.

Itt van a tanerők kérdése, az elemi iskolákban és az óvodákban alkalmazott tanerők javadalmazásának kérdése, amelyről ma igen t. Láng János képviselőtársam is beszélt. Ha valamely közszolgálati alkalmazotti ágra, vagy osztályra rá lehet mondani, hogy szükség van rá, ha rá lehet mondani, hogy szükséges jó, akkor azt kell mondanunk, hogy elsősorban a népiskolai tanítók és az óvodákban alkalmazott tanerők azok, akik szükséges jók. Mert kívülük azután rengeteg sok fényesen dotált, nagyszerűen ellátott közalkalmazott van, akikről legfeljebb csak azt mondhatjuk el, hogy szükséges rosszak. Mégis azt látjuk, hogy a szükséges jók a legmostohább elbánásban részesülnek. A tanítók és az óvodákban alkalmazottak nem kapják meg munkájuk jutalmát, ezek nagyon sok szolgálati ágnak altisztjeinél is mostohább elbánásban részesülnek. Én is – mint Láng János t. képviselőtársam és mások is – ennek a kérdésnek igazságos megoldását kívánom, és pedig a felekezeti tanítókra is kiterjedően. Azért benyújtom a következő határozati javaslatot: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt az elemi iskolákban és az óvodákban alkalmazott tanerők javadalmazásának haladéktalan és olyan mérvű rendezésére, amely*

ezen, a nemzetre nézve minden másnál fontosabb szolgálatoknak méltó jutalmazása legyen s a rendezés a felekezeti tanterőkre is kiterjedjen.”

Ezek az utóbbiak meg egészen szégyenletes helyzetben vannak, amennyiben megérdemelt javadalmukért vagy hosszasan várakoztak, vagy kénytelenek túrni sok mindenféle vexaturát, s a végén mégis könyörögniük kell, hogy jól megérdemelt és sok részben természeti szolgáltatásokból álló javadalmukat megkapják. Nagyon sokszor jut a tanító olyan helyzetbe is, hogy gabonarészét, vagy pedig fajárandóságát el kell engednie, mert egy-egy szegény szerencsétlen páriával, valósággal éhhálra kárhoztatott emberekkel áll szemben. Sokszor tapasztaljuk künn a falun, hogy a tanító elengedi járandóságát az ilyen földhöz ragadtaknak, de ezzel neki kevesebb járandóság jut.

Azután a kormány nagyon mostohán bánt el a felekezeti tanítókkal abban a részben is, hogy a kedvezményes vasúti jegy dolgában is korlátozta előbbi kielégített igényüket. 14 aranykoronát kell az igazolványért fizetni, családtagjaiktól pedig megvonták a vasúti kedvezményeket. Ezeket mind orvosolni kell, mert ha valamely közszolgálati alkalmazotti ág megérdemli azt, hogy a legnagyobb szeretettel és a legzsenerózusabban bánjon el velük az állam, akkor ezek a legnehezebb és legértékesebb munkát végző közszolgálati alkalmazottak: a tanítók, – akiknél senki sem végez a nemzet életében fontosabb, hasznosabb munkát – azok, akiket munkájuknak megfelelő javadalmazásban kell részesíteni.

A szociális kérdések közé tartozik még egy szintén nyitott seb: a nyugdíjas közalkalmazottak ellátása. Ezekkel szemben a t. kormány nagyon mostoha kezekkel és szűkmarkúan mér. Meglátszik a velük szemben való elbánásból az, hogy a kormány az egész tisztviselői kérdést, a fizetések rendezését egyébnek, mint kortes ügynek nem tekinti. Ha olyanokról van szó, akik az ő hatalmának megtartása szempontjából számba jönnek, mint az aktív tisztviselők, akiknek a protekciójára a választások és más egyebek szempontjából szüksége van, akkor ezeknek, ha sarokba szorítják, rendezi a javadalmait, sőt sokszor túlmege azon a rendezésen is, mint amelyre egyik-másik ilyen szolgálati ág, vagy különösen fizetési osztálybeli, rangosztálybeli csoport érdeme szerint igényt tarthatna. A nyugdíjasokat ellenben egyszerűen elüti a jogaitól, mert azok már kifacsart citromok, azok rajta nem sokat segíthetnek, azoknak hajlandóságát, – mert hiszen azok már függetlenek és látják ennek a kormányzatnak káros tevékenységét – maga mellé úgy sem állíthatja, így hát nem törődik velük, azok hadd szenvedjenek. Pedig a nyugdíjasoknál legtöbbször olyanokról van szó, akik érdemesebbek, mint a közszolgálati alkalmazottaknak mostani aktív tagjai közül a legtöbben, mert hosszú, békeidőbeli érdemes és intenzív munkával érdemelték ki azt, hogy ők azután az életük végen kellőképpen elláttassanak. Ezért azt javaslom, hogy a nyugdíjasok sérelmét is sürgősen reparálja a kormány. Erre vonatkozólag benyújtom a következő határozati javaslatot: „*A nemzetgyűlés*

utasítja a kormányt, hogy a nyugdíjasok sérelmét sürgősen orvosolja az egyenlő elbánás alapján.”

Ennek részletkérdése a vasutas nyugdíjasok ügye. Ezekkel történik a legméltánytalanabb elbánás. Nevezetesen a vasúti nyugdíjasok azok, akiktől annak idején a nyugdíjintézet számára szinte aranyban majdnem egészében lefoglalták azt a nyugdíjat, amelyet nekik azután, szolgálatuknak megszűntével kapniuk kellene. Egyetlenegy közalkalmazotti osztály sem fizetett be annyi nyugdíjjárulékot, mint a vasutasok, akik fizetésüknek 22 százalékát 48 hónapon, tehát négy éven keresztül nyugdíjjárulék fejében befizették. Azontúl is befizették évi fizetésük 5 százalékát, a mozdonyvezetők és vonatkísérők fizetésük 4 százalékát, lakbérnyugdíj címén pedig fizetésük 1 ¼ százalékát, s előléptetésük alkalmával a fizetési többlet 50 százalékát 12 hónapon át, míg a más szolgálati ágban működő közalkalmazottak ehhez képest szinte elenyésző csekélységet voltak kötelesek fizetni. Ami a vasutas nyugdíjasokat illeti, ezeknél könnyebb és más a helyzet, mert nyugdíjintézetük vagyona valorizálódott, ti. az intézet vagyonát – nagyon helyesen – ingatlanokba fektették. Ott van pl. a Podmaniczky utca 8. számú ház, a Teréz körút 54., 56., 58. és 60. számú ház, az Andrassy-út 73-75. és a 83-85. számú ház, az Akadémia-utca 10. számú ház, az Albrecht-út 1-3. számú ház, a Fő-utca 6. számú ház, a Csengeri-utca 3. számú ház, a Kerepesi-út 8. számú ház és a Falk Miksa utca 16. számú ház. Időközben az úgynevezett Drexler-palota is ezé a nyugdíjintézeté lett. Szóval több, mint 400. milliárd korona vagyonról van szó, amely vagyon valóban megvan, s amely valóban a nyugdíjjárulékokból szereztetett. Teljesen méltánytalan és érthetetlen tehát, hogy a nyugdíjas vasutasok jogos igényeit ki nem elégítik. Itt van ez az óriási vagyon, ebből.

T. Nemzetgyűlés! De én tudok ajánlani egyéb jövedelmi forrásokat is, ahonnan ezt a pénzt meg lehet szerezni anélkül, hogy adót fel kellene emelni. Sőt olyan javaslatot is lehet tenni, hogy még az adót is le lehet szállítani, s mégis az összes közalkalmazottak létminimumhoz való igényei egyszerűen ki lehet elégíteni. Kérem kezdjük átnézni előlről a költségvetést és töröljük a költségvetésből a kormányzóság milliárdjaitól kezdve végig azokat a milliárdokat, amelyek mind csak luxusra, parádézásra, nagyképűsége és nagyhatalmasdi játékokra vannak beállítva. Majd ha nem fizetünk a kormányzói gazdasági iroda céljaira 8 milliárdon felül, majdnem 9 milliárdot, a katonai iroda és palotaőrség céljaira szintén 8 milliárdot, a kabinetirodának pedig 998 milliót, ha a sokféle rendelkezési alapra sem mennek el a milliárdok, akkor ezeket a kérdéseket mind szépen rendezni lehet. Én részt vettem ennek az időnek történelmében.

Annakidején, amikor arról volt szó, hogy kormányzót fogunk választani, hogy megcsináljuk az alkotmányörvényt, felvetődött az a kérdés, hogy kicsit sokba kerül a kormányzóság. Akkor azt mondták ott a minisztérium képviselői, hogy dehogyan kerül sokba. Szó volt a kormányzó személyéről, szárnysegédeiről, egy-két titkárról,

s azt mondták, hogy a többit a miniszterelnökség mind elintézi. Azt mondta Rubinek Gyula, hogy egy afféle manipuláns őrmester ellátja az összes teendőket, s most kiderül, hogy milliárdokat és milliárdokat fizetünk, hogy a kormányzó személyét ilyen óriási apparátus kiszolgálja. Itt van a gazdasági iroda. Kezeli a kertgazdaságot és Tokajt. De hogyan? Úgy, hogy az összes jövedelem, amit be tud hozni másfél-milliárd körül mozog, a kiadásai pedig 9 milliárdot tesznek ki. Tehát a kormányzóság melletti gazdasági irodára azért, hogy a kertgazdaság és a tokaji szőlőgazdaság másfél milliárd koronát jövedelmezzen, 9 milliárdot fizetünk rá. Nagyon sok ilyen tétele van ennek a költségvetésnek. Hemzseg az efféle tételektől. Pedig egy kormánynak, amely csakugyan a nemzet javát és érdekeit tartja szem előtt amely hófehér-tiszta kézzel nyúlna hozzá ennek az országnak a pénzéhez, könnyű volna a helyzete. Mondhatom, egyetlenegy kormánynak se volt még olyan könnyű helyzete, mint ennek a kormánynak lenne, mert ez a kormány a költségvetés keretén belül minden szociális programot meg tudna oldani, a fizetések rendezésétől kezdve végig anélkül, hogy ezt a költségvetést ki kellene bővítenie, mert nem kellene mást tennie, csak egyszerűen az efféle luxuskiadásokat törölni és az ilyen módon megtakarított rengeteg milliárdot a szociális kérdések megoldására fordítani.

Éppen azért a következő határozati javaslatot vagyok bátor benyújtani: *„Utasítsa a nemzetgyűlés a kormányt, mivel az államháztartás pénzügyi egyensúlya már helyreállt – szerinte ti. –, hogy a nyugdíjas vasutasok részére is fizesse ki a tényleges vasutasoknak már kifizetett 15 %-os segélyt és a 15 %-os üzemi pótlékot, mivel a szanalási törvény a nyugdíjas vasutasok részére épp úgy biztosítja a fizetési többletet, mint a tényleges vasutasoknak.”*

Arra nézve (a többi vasutas) is nyújtottam be már határozni javaslatot, de ez potenciális kérdés azért, mert az a kielégítési alap, amelyre hivatkoznak, megvan. Megvannak ezek a hatalmas paloták, amelyeket mind a vasutasok pénzéből vásároltak. Igen, de nem annyit, mint a vasutasoknál. Talán egytized részét annak, amit a vasutasoknál levontak.

T. Nemzetgyűlés! A szociális kérdések megoldásához tartozik az a probléma is, amelyet valorizáció néven ismerünk. E téren nagy harc dúl jobbra és balra. Azt látjuk, hogy most már, mivel a sajtó e tekintetben komolyan megteszi a maga kötelességét, a t. túloldal lelkiismerete is kezd ébredezni.

Régi kérdés ez. Igen sok nyomorúságnak, tragédiának és méltánytalanságnak forrása az, hogy ennek a kérdésnek rendezése mindeztidáig nem történt meg. Késő lett volna a rendezés már ezelőtt két esztendővel is, amikor forszíroztuk, hogy essünk túl rajta. Nekem az fekszik főleg a szívemen, hogy a szociális természetű dolgok valorizáltassanak. Hiszen évekkal ezelőtt talán én voltam az első, aki ezeket a kérdéseket folyton napirenden tartottam. Méltóztassanak megnézni az interpellációs és indítvány-könyveket, hogy én már évekkal ezelőtt foglalkoztam azokkal

a követelésekkel, hogy az árvapénzeket, a biztosítási követeléseket és igényeket, azonkívül pedig a hadikölcsönkötvényeket valorizálni kell. Azóta semmi sem történt. Követelem a baleset folytán szenvedett károk valorizálását is, mert szégyenletes helyzet, hogy a békeidőben megítélt kárpótlási összeget fizetik és ha békében járt 15 korona, az illető károsult ma is 15 koronát kap. Lassanként a kérdés méregfogát kihúzta a bírói gyakorlat, lassanként a bíróság a valorizáció álláspontjára helyezkedett és valamiképp tűrhető állapot keletkezett.

Most, úgy látszik, ezt is kezdi megbolygatni a kormány és a valahogy tűrhető állapotot tűrhetlenné akarja tenni. Ez lesz a helyzet, ha az a javaslata, amelyről hírek keringenek, törvénnyé válik. Ebben a kérdésben végre egyszer döntenünk kell, végre tiszta bort kell öntenünk a pohárba. Lássuk, mit akar a kormány? Éppen ezért a következő határozati javaslatot terjesztem elő oly célból, hogy a kormányt ezzel is ennek a kérdésnek sürgős elintézésére serkentsem: *„A nemzetgyűlés utasítja a kormányt, terjesszen be azonnal valorizációs törvényjavaslatot az árvapénzek igazságos és méltányos megtérítése iránt oly célból, hogy az összes egyéb szociális természetű köz- és magántartozások is méltányosan felértékeltesenek. Ami különösen a hadikölcsön-tartozásokat illeti, az eredeti kölcsönjegyzők vagyoni viszonyaikhoz képest kellő kielégítésben részesüljenek, különösen akiket szinte tönkre tett hazafias áldozatkészségük.”*

T. Nemzetgyűlés! Én elismerem, hogy a hadikölcsönkötvények felértékelése, valorizálása minden válogatás nélkül nem történhetik. Helyes és igazságos kiindulási pontnak ismerem el, hogy csak azoknak a kölcsönkötvényeit lehet valorizálni, akik eredeti jegyzők és akik az eredeti hadikölcsön-kötvényeknek ma is birtokában vannak. Mert hiszen ha ők évekkal ezelőtt hadikölcsön-kötvényeiket tovább adták, egyrészt magasabb árfolyamot kaptak értük, tehát részben valorizálták a maguk követelését – legalább is annyira, amint ma azokat valorizálni lehet – másrészt ha üzerek, nyereségre spekulálók hadikölcsön-kötvényeket szereztek, velük szemben megértem és erkölcsösnek tekintem az állam álláspontját, hogy ezeket nem valorizálja. Azonban az olyan hadikölcsön-kötvényesekkel szemben, akik annak idején egész vagyonukat fektették a kölcsönbe, akiknek más megélhetési forrásuk úgyszólván nincs és csak nyomorognak, és akiknek még mindig birtokukban van a hadikölcsönkötvény, mert időközben nem segítettek magukon, a nemzet becsületbeli ügyének tekintem, hogy ezeknek cselekedete ne toroltassék meg azzal, hogy amikor hazafias áldozatkészségüket annak idején vagyonuknak feláldozásával teljesítették, ezért az legyen a jutalmuk, hogy teljesen vagyontalanul maradjanak és prédául do-bassanak oda.

A magánalkalmazottak nyugdíjának és a biztosítási követeléseknek kérdésén túl van még egy egészen különös nemzeti becsületbeli ügye az államnak az árvákkal szemben. Az árvák nem tehetnek arról, hogy pénzük elveszett. Minden a kénytelen

opportunitás, hogy azoknak az időknek kockázatát mindenkinek viselnie kellett, és azokért meg kellett szenvedni. Mindenkire vonatkozhatik ez a dogma, csak az árvákra nem, mert az árvák el voltak zárva attól, hogy a maguk jogait megvédelmezhessek. Végre is, ha felnőtt, nagykorú más állampolgárra azt mondhatja az ember, hogyha egy magával teljes mértékben rendelkező képességgel felruházott ember a pénzét, tőkéjét, földjét vagy házát valahová tette vagy befektette, maga volt a maga szerencséjének kovácsa. Az egyik ember a maga lépésével, vállalkozásával vagy tényével szerencsétlenségbe dönthette magát, a másik ugyanolyan cselekedetével szerencsés lépést tett. Szóval itt szerencsejáték volt, a nagyok szerencsejátékot űztek, viseljük is ennek következményeit. De mi van az árvákkal? A kis, négyesztendős leányoknak – aki négy éves volt akkor, amikor a háború kiütött – betették az 50.000 vagy 100.000 koronáját – többjük sem volt – az árvapénztárba. A kislányok helyzete ugyanilyen volt, de én különösen a leányárvák helyzetét tartom e tekintetben igen súlyosnak. Ezek most, mire vége van a háborúnak, felnőttek és férjhez menők. Annak idején tekintélyes vagyonuk volt, mert az 50.000 korona szép hozomány volt és most kapjanak ezek 50.000 koronát? Ez oly becstelenség lenne a nemzet részéről, amilyen becstelenséget nem vállalhat, ha igénye van ennek a nemzetnek arra, hogy őt magunk is és mások is művelt államnak tekintsék.

A megoldás a progresszív adóztatás végrehajtásában rejlik. Ha a kormány pénzügytanának reprezentánsa, ennek a pénzügytanak professzora: a pénzügyminiszter úr lehetségesnek tartja azt, hogy apró páriák, pici suszterek, kovácsok, borbélyok, szabók és kicsi, két-három holdas törpebirtokosok, vagy földnélküliek, vagy munkások direkt és indirekt, de különösen indirekt adókkal oly irtózatossá legyenek sújtva, mint ahogyan sújtva vannak, úgy tartsa igazságosnak azt is, hogy az állam terheit hordó eme rétegek felett, a földszinten, az államnak, az országnak, a nemzetnek, a társadalomnak földszintjén elterülő kisexisztenciák felett álló emeletek, a jobb módúak, akik 7-8 emeletnyire egymás fölött következnek a nemzetet jelentő földszinti réteg felett, szintén megfelelő adóztatásban részesüljenek.

El tudok képzelni törvényes intézkedést, amely azt mondja, hogy ha valakinek 1 milliárdon felül van vagyona, árvapénz pótdót fizet. Ebben az országban, ha csak az 1 milliárd vagyonon felülieket, akik megbírják az adót, vonjuk be ebbe az adózásba, hogy ezek fizessék meg az árvák valorizációját, ezek fizessék meg a rokkantak, a háború áldozatainak ellátására szükséges összegeket és a nemzetnek más becsületbeli adósságait, ezt a kérdést azt hiszem, igen könnyen meg lehetne oldani. Ezeknek az árvapénzeknek és javaknak tulajdonképpen meg is van a valorizációjuk, mert az állam a közpénztárakba befizetett árvapénzeket annak idején felhasználta, befektette, sajnos, nagyon nagy részüket ágyukba meg effélékbe, amelyek azután szintén devalválódtak, de jórészüket vasutakba és más egyébekbe investálták, amelyeknek valorizált ellenértéke ma is megvan.

Ezeknek az anyagi kérdéseknek elintézése és e problémák tárgyalása után – bár ezek nemcsak anyagi problémák voltak, hanem a nemzet becsületének kérdései is – áttérek egy speciális kérdésnek tárgyalására. Ez a probléma is, amelyről szólni fogok, a nemzetnek becsületügye.

Pár hónappal ezelőtt megrökönyödve olvastam a hivatalos lapban, hogy az 1848/49-es honvédmeházat a népjóléti miniszter úr, a kalocsai főpap: egyszerűen konfiskálta; letörölte annak az épületnek homlokzatáról, amelyet a nemzeti áldozatkészség, a nemzet szabadságszeretete, a nemzetek kegyeleme emelt, az 1848/49. évszámot és a „honvéd” nevet, és egyszerűen felírta az épület homlokzatára a „M. kir. rokkantház” elnevezést.

Méltóztassanak visszaemlékezni a Habsburg időkre. A Habsburgoknak minden okuk megvolt arra, hogy a „honvéd” névre haragudjanak és sötét gyűlölettel nézzenek rá, különösen, ha eléje ez a két hatalmas dátum: 1848/49 volt írva. Ezek a Habsburgok is úgy tettek, mint a hatalom mostani emberei, ezek is hullából éltek, pedig ezeknek szemében is az 1848/49 volt folytonosan a szálka, hiszen a Bach-korszak alatt azért üldözték, ezért nyomták el az országot, a nemzetet; a bitófáknak erdeit azért állították fel, hogy ezt megtorolják. Budára jártak azután is folytonosan, akárcsak most az októbristákkal szemben. De még ezekben a Habsburgokban is volt annyi becsületérzés, hogy amikor kissé megenyhült már valahogy a hangulat, kicsit már felejtettek, ők is tiszteletben tartották a nemzetnek kegyeletes érzéseit. Még ezek is megtűrték azt, hogy a nemzetnek – szabadságharcára emlékeztetően is – ez a legszebb műve, az 1848/49-es honvédmeház ott álljon. Most, miután itt kiűtött a nagy szabadság és függetlenek lettünk Ausztriától és miután elűztük a Habsburgokat, Vass József t. miniszter úr, Kalocsának főpapja, kiváló nagy magyar ember, aki szereti magát ennek kiadni: túltett a Habsburgokon is; súlyos, gonosz kegyeletsértést követett el, teljesen céltalanul és, úgy látszik, tisztán azért, mert az ő lelkében a 48/49-es évszámok talán gyűlölettel találkoznak. Túlment a Habsburgokon is, letörölte egy dicsőséges történelem tradícióit ennek a meháznak faláról és elnevezte az épületet M. kir. rokkantháznak.

Ezt nem lehet túrnünk. Önök, akik folyton hangoztatják, hogy az úgynevezett radikálisok, progresszívek semmi tradícióval nem törődnek – pedig csak az a különbség köztünk, hogy mi minden hasznos, szép és dicsőséges tradícióval törődünk és csak a gonosz tradíciók ellen küzdünk: az elnyomás, a reakció, a nép sanyargatása ellen – most bizonyítsák be, hogy önök a tradíciót csakugyan tisztelik s ezt a lelketlen és hazafiatlan eljárást bélyegezzék meg a következő határozati javaslat elfogadásával: *„A nemzetgyűlés fájdalmasan értesült a népjóléti miniszternek arról a hazafiatlan és jogtalan rendelkezéséről, hogy az „1848/49-es honvéd-meházat” konfiskálta, s „m. kir. rokkantház”-zá alakította, ami nemcsak nemtelen kegyeletsértés, hanem dicsőséges idők emlékeinek irtása s annál súlyosabb megítélés alá*

eső merénylet volt, mert hasonlóra még a Habsburg-királyok sem vetemedtek. Ezért a nemzetgyűlés utasítja a kormányt, hogy az előbbi jogállapotot állítsa vissza, aminek megváltoztatása azért is céltalan volt, mert az új idők magyar hősei csak büszkék lehetnek arra, ha ott találnak otthont, ahol félszázadon át dicsőséges szabadságharcunk hőseinek lakhelye volt.”

T. Nemzetgyűlés! Egy cikkemben mondtam, hogy a legutolsó ócskavasas is tiszteletben tartja apjának, nagyapjának, öregapjának cégtábláját és ha nem tudom én, Weisz Ábrahám néven alakult meg valamikor az a cég egy kis pincében, egy maroknyi helyen, talán csak pár rozsdás üsttel, akkor is, ha aztán idővel gépgyár lett abból a kis üzletből, büszke a régi cégre, s a régi firmát hordja. Annál inkább kell büszkének lennünk arra, hogy van egy ilyen régi firmánk, amilyen a 48/49-es szabadságharc, ennek a feliratnak eltávolítását tehát ne tűrjük.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatosan, de már anyagi vonatkozásokban az a követelése, hogy végre rója le ez a nemzet háláját azokkal szemben is, akik ezt a hálát elsősorban érdemlik meg, a hadirokkantakkal, hadiárvákcal és hadiözvegyekkel szemben. Tagadhatatlan, hogy évről- évre némi javulás mutatkozik abban a tekintetben, hogy a hadirokkantak, hadiárvák és hadiözvegyek is valahogyan kissé jobb ellátásban részesüljenek, de még az első lépés sem történt meg arra, hogy ennek a kérdésnek szociális rendezése és megoldása csak meg is közelítse azt a mértéket, amelyet elfogadni lehet. Végre is, vannak hadirokkantak, hadiárvák és hadiözvegyek, akik annyira áldozatai a háborúnak, hogy egész existenciájuk van veszélyeztetve, akik teljes nyomorban vannak. A nemzet becsületbeli kötelessége, hogy gondoskodjék arról, hogy legalább az életüket tengethessék, hogy a mindennapi betevő falatjuk és fekhelyük meglegyen. Ezért a következő határozati javaslatot terjesztem be: *„A nemzetgyűlés utasítsa a kormányt, hogy végre törvényhozási úton gondoskodjék a hadirokkantak, hadiárvák és hadiözvegyek megélhetéséről és jövő sorsuk biztosításáról.”*

Igen szívesen vállalkozik a többség is és a kormány is arra, hogy militarista célokra, már annyira, amennyire lehet, a nemzet áldozatkészségét felajánlja és igénybe vegye. Látjuk azt, hogy az aktív haderőnek, a haderőn kívül is a fegyveres embereknek ellátásáról igen nobilesan igyekszik gondoskodni a kormány. Ezzel, úgy látszik, a védképességünket akarja fokozni. Téved azonban a t. kormány, ha azt hiszi, hogy ezen az úton ér el ahhoz, amelyhez mi is el akarunk érni.

T. Nemzetgyűlés! Hiábavaló minden parádé, hiába valók a nem tudom én, aranyozott sisakok, vagy bádogozott sisakok, vagy nem tudom, mi egyebek, minden hiábavaló, a nemzet védképességét semmi körülmények között sem tudjuk fejleszteni akkor, ha a nemzet tömegeinek lelkében a nemzet hálátlanságának emlékezete marad meg. Ha azt kell tapasztalnia a háború áldozatainak, rokkantjainak és a hadiárvák, a jövő katonaságnak, a hadiözvegyeknek és mindenkinek

az ő rokonságuknak, akiknek sorsa velük egybe van kötve, általában a millióknak, hogy a vége az, hogy valaki elmegy a hazáért, feláldozza testi épségét, otthagyja kezét, lábát, esetleg szemeit, vagy elpusztul, vagy hősi halált hal, idegen sírba kerül s a gyermekei itthon maradnak ellátatlanul és gondozatlanul, ha azt a hálátlanságot kell tapasztalniok, hogy ezzel fizet nekik az állam, hogy aztán nem törődik velük, nem gondoskodik róluk kellő mértékben: ennek tudata mindennél többel ront a védképességünkön, mert képtelenné, tehetetlenné tesz bennünket arra, hogy ha csakugyan jönne a megpróbáltatás ideje, akkor itt egy olyan atmoszféra és olyan közszellem legyen, amely nélkül el nem képzelhető egy nemzet harcba indulása.

Ne azzal tessék tehát foglalkozni, hogy az élőket és az aktívakat, azokat, akikkel parádézni lehet, jól dotáljuk, jól alimentáljuk, hanem, ha valóban van önökben, a tisztelt kormányban hazaszeretet, van koncepció, van messzebbre tekintő valamilyen cél, program, akkor tessék a kormánynak gondoskodni arról, hogy a nemzet hálátlanságának ez a rút bélyege kitöröltessék és a nemzet, eleget tevén kötelezettségének, biztosítsa a védképességet, biztosítsa, nem tudom én, egy jövőbeli akció reménységét azzal, hogy legalább is elhárít az útból mindent, hogy amikor itt nehéz idők, megpróbáltatásnak órái jönnek, ne legyen olyan közszellem, amely már előre lehetetlenné teszi, hogy bármire is vállalkozhassunk. Ez lenne az igazi hazafias eljárás, a nemzet hálájának és a nemzet becsületének minden irányban való lerovása.

De, sajnos, azt kell tapasztalnom, hogy az igen tisztelt többség is egy olyan politika pártolásához adja magát oda, amely azt bizonyítja, hogy nálunk semmiben messzebbre tekintő célok, hazafias szellem tulajdonképpen nincs. Itt van a háború érdemeinek megjutalmazása. Mit látunk? Parádét, csillogást. Az egyetlen, amit látunk, ami valami hálát, valami szépet akarna jelenteni, az, hogy van vitézi rendünk, hogy, íme tehát, a vitézek utólag is milyen jó elbánásban, milyen elismerésben részesülnek, dicsőség részeseivé lesznek. Ez azonban a legelhibázottabb intézmény, ez éppen az ellenkező célt fogja eredményezni. Kiválasztanak a nemzet testéből tízezer, húszezer, harmincezer embert, vagy nem tudom mennyit, ezeket vitézzé teszik, ezeket is legtöbbször, úgy-e, protekció alapján; ezt a rendet újfajta nemességgé nyilvánítják, a többit – pedig százezrek és százezrek voltunk ott a háborúban – lent hagyják a szürkéségben, a jobbágyi sorban. T. képviselőtársam, én éppen azért nem folyamodom érte, mert ezt az intézményt nagyon elhibáztattak, sérelmesnek tartom. Nem tüntettem ki magam? Csakhogy nem ön szavazott, nem öntől függött az elhatározás, hogy én ki legyek tüntetve, bár én akkor tehettem volna akármit, nem lettem volna kitüntetve. (Kuna P. András: A devecseri fiatalember is megmondhatná! – Esztergályos János: Mi van a szolnoki jászollal? Hát a Fehér Hattyú mit mondhatna?) Azt sem tudom, mire céloz, mit akar a t. képviselőtársam. Igen, én a devecseri kerület képviselője vagyok már másodízben, s elképzelhető-e, hogy a devecseri kerület megválasztott volna, ha akármilyen ostoba gyanúsítás beigazo-

lódna, amilyenre a t. képviselő úr utalt. (Kuna P. András: A devecesteri katonáról beszéljen, akit felakasztottak!)

T. képviselő ur, ön nem érdemli meg, hogy annak a nevét, akit felakasztottak, ajkára vegye. Az, akit felakasztottak, csakugyan az én szeretett kis unokaöcsém volt és én büszke vagyok rá, hiszen ennek a 21 éves gyereknek a kitüntetései két sorban sem fértek el a mellén. Felakasztották a vörösek, hősi halált halt, tehát azok ellen a gonosztevők ellen küzdött, akik ellen 1919-től kezdve magam is küzdöttem. Sajnos, én is oka vagyok annak, hogy ő áldozattá vált, mert én is részese voltam annak a harcnak, amiért őt üldözték és engem is csak a véletlen mentett meg ettől a sorstól. Nem tudom, hogyan hozhatta fel a képviselő úr judiciummal ezt az esetet, amikor én igen sok esetben annak a nemes ifjúnak halálából merítek erőt és valamiképpen igyekszem megközelíteni bátorságát, amelyet életével fizetett meg, azzal az élettel, amely ennek a nemzetnek üdvösségéért, javáért és az emberi tisztességért és becsületért vívott harcban pusztult el. T. képviselőtársamnak nincs semmiképpen sem joga reklamálni rajtam bármit is, ami ezzel a hősi ifjúval kapcsolatban van, mert arra csak nekem van jogom büszkének lenni, önnek pedig nincs joga még ajkára sem venni az ő szent nevét.

Ami a vitézi széklet illeti, ezt elhibázottnak tartom azért, mert megszegényítése ez az intézmény a nemzet többi részének; mert a nemzet elvárja az utódoktól, s a mostani hatalmasságoktól, hogy ezek a maguk egészében vitéznek és hősnek tekintsék őket, mert a nemzet csakugyan hős volt, és nemzetgyalázás bűnébe, vétkébe esnek azok, akik kifelé, a világba azt akarják mutatni, hogy van vitézi székünk húszezer taggal.

Méltóztassék nézni (az Elnöknek) Németországot. Németország is hős nemzet volt. Tessék megnézni Angliát, Franciaországot, vagy Szerbiát, és megnézni, hol találunk hasonló intézményt. Németország és a többi államok hatalmasságai mind büszkék arra, hogy egész nemzetük vitéz volt, hogy a százezrek, a milliók voltak a vitézek és nem engednek semmiféle privilégiumot, semmi privilégiumos osztályt fenntartani. Ez a gyakorlat szempontjából is káros, mert az ország többi részének ellenszenvét vonja maga után. Azt látjuk, hogy nincs benne magyar szellem, pedig a mi hőseink, igenis az egységes, kiváltságmentes magyar nemzetért küzdöttek, küzdöttek a polgári Magyarországért, ahol nincsenek sem osztály-, sem rang-, sem születési kiváltságok, nincsenek határőrvidékek. Ennek az intézménynek megteremtése pedig a nemzet lelkében belső határőrvidék megteremtését jelenti. De minden ilyen intézményünkben, amely szépnek indul, amelyben van valami romantika és líra és amelyből szép dolog is fejlődhetné ki, sajnos, nincs meg a magyar szellem, mindenütt idegen, hűbéri kiváltságos szellemet látunk.

Nézzük csak a leventeegyesületeket, de más egyesületeket is, bizony egyikben sincs magyar szellem. Azért nincsen, mert azt is előítéletek szerint, osztályok és

felekezetek szerint igyekeznek széttagolni. Kemény kezekkel, irgalmatlanul, s nem szeretettel nyúlnak ezekhez az intézményekhez. Mégis csak szomorú, hogy amikor annyi csábító eszköz van, mint pl. a leveletegyesületeknél, arra, hogy a magyar ifjúság sportegyesületekbe tömörüljön, azt kell látnunk, hogy a végrehajtás mindegyik olyan, amely egyenesen megdöbben s egyenesen megbuktatja, csódba kergeti a gondolatot, mert szeretetlen kezekkel nyúlnak hozzá. Az ifjúságot rá kellene erre kaptatni, mint a mézre és ehelyett oda is beviszik a drillt, a kaszárnyaszellemet és ahelyett, hogy neveléssel, biztatással, rábeszéléssel, mondjuk reklámmal kedveltetnék meg ezt az intézményt, elriasztják tőle.

Megengedem, hogy ez az intézmény sok helyen másképp néz ki, mint ahogy én most erről beszélek, s ott bizonyosan megvan ennek a magyarázata. Ha jó, hozzáértő ember kezébe kerül ez a mozgalom, aki be tudja tölteni azt a célt, amely a törvény megszavazásánál előttünk lebegett, akkor mások is a viszonyok. Méltóztatassanak erre igyekezni. De mondom, ezekben az egyesületekben a legtöbb helyen nem magyar szellem van, hanem osztrák katona szellem, a drill, a forma ridegség. Méltóztatassanak gondoskodni arról, hogy olyan kezekbe kerüljön ez az intézmény, hogy jó intézmény válhassék belőle. Méltóztatassanak elhinni, hogy kivétel nélkül mindnyájan azon vagyunk, hogy a sportot az ifjúsággal megkedveltessük. Hiszen a sport és jelentős része a kultúrának, mi pedig a nemzet kultúrájáért küzdünk, ma kultúra jogait s igényeit a nép széles rétegei számára vindikáljuk. Méltóztatassanak elhinni, hogy mi a sportot, mint a kultúra egy részét vindikáljuk, hogy az is mindenkinek közkincsévé válhassék.

Egyébként is sok baj van a sport körül, pl. az ún. MOVE-pályák dolgában. Nálunk Veszprémben is ez az eset, ahol igyekeznek agyonütni a többi sportpályákat, mindenféle segítséget megtagadnak tőlük s olyan relációkat hoznak létre, hogy a MOVE-pályákkal versenyezni ne tudjanak. Tehát a sportot is felekezet és foglalkozás szerint szét akarják parcellázni, úgy tesznek, mint a teniszpályákkal a kisvárosokban ahol a törvényszéki jegyzőig terjedő réteg eljárhat a teniszpályára, ellenben az iparosnál és hasonló foglalkozásúnál még gondolatnak is borzasztó, hogy a teniszpályára léphessen, pedig azt a város ajándékozta az illető sportegyesületnek. Ugyanezt akarják a sportból is csinálni. Szerencse, hogy a kisembereknek a teniszhez mint nagyon arisztokratikus élvezethez, luxushoz nem volt valami túlságos nagy vágyódása, így könnyen lehetett ezt a társadalmi parcellázást végrehajtani, hogy az csak az arisztokrácia sportja.

De egyéb sportoknál ez már nem ment. A tanulóifjúság mellett az iparos ifjúság is, az iparosok is és más kisemberek is kezdenek sportolni és azt látjuk, hogy mivel ezeket az előkelő MOVE nem fogadja be és ezért ezek pályákat akarnak építeni, a Testnevelési Tanács a rendelkezésére álló különféle anyagi eszközöket ezeknek nem bocsátja rendelkezésükre. Ezek a mindenkiből kiátkozottak, ezek a jobbágyok,

ez a misera plebs contribuens mégis csak az, amely mindent megérdemelne. Ha elfeledkezünk is arról, hogy ez létezik, ha belemerülünk is a magunk élvezeteibe és megvigasztalódunk a magunk könnyű életével, hogy nekünk nincs másnapi gondunk, hogy biztosítva van a kényerünk a jövőre, ha más nem is, az a költségvetés, annak vaskos fejezetei, súlyos milliárdjai fejbe verhetnének bennünket, hogy mégis csak jó lenne törődni ezzel a misera contribuens plebs-szel. De minden ez ellen van! Az egész költségvetés úgyszólván hadüzenet ez ellen a misera plebs contribuens ellen, mert ha olyan tételeket, olyan kielégítéseket keresünk ebben a költségvetésben, amelyek valójában az adózó országnak mindenképpen terhét viselő népnek válnának javára, ilyeneket nem találunk.

Én a nemzet pusztulását, veszedelmét és kormányzati lelkiismeretlenséget látok ebben a költségvetésben kodifikálva, azért a költségvetést nem fogadom el.

A Nemzetgyűlés 1925. december 17-i ülése

Rupert Rezső interpellációja a numerus clausus eltörlésére

T. Nemzetgyűlés! Sajnálatomra nem vagyok abban a helyzetben, hogy előttem szólott t. képviselőtársammal mindenben egyetértsek, nevezetesen egyetértsek abban a tekintetben, hogy azért, mert bizonyos elismeréssel tartozunk a kormány iránt, ezt az indemnitást tehát meg kell szavaznunk és az igen t. képviselőtársam, noha nem viseltetik 100%-os bizalommal a kormány iránt, megszavazza azt, mert elismeréssel fogadja, hogy a miniszterelnök az országot csakugyan a rendezett viszonyok útjára vitte.

Beszéde a legekleatásabb bizonyosság arra, hogy igen t. képviselőtársam kardinálisán téved ebben a kérdésben, mert mindaz, amit t. képviselőtársam elmondott s aminek – kivéve a kormány felé való egy-két meghajlást – minden része való, az ellenkezőt bizonyítja.

Igen, t. képviselőtársam menteni igyekezik azonban Bethlen Istvánt; azt mondja: tojástáncot jár, talán jót is akarna, vagy akar, de nem tudja a maga akaratát, koncepcióját végrehajtani.

Engedelmet kérek, egy miniszterelnök, aki egy ország élén áll, kell, hogy az erősek erőse legyen; attól elvárhatja mindenki, hogy törhetetlen jellem, erős akarat irányítsa lépéseit; attól elvárható, hogy bátran szembenézzon minden veszedelemmel és különösen szembenézzon olyan veszedelmekkel, amelyekről t. képviselőtársam beszélt, amely veszedelmek az anarchiát, a rend felfordulását jelentik, amely veszedelmek ennek az országnak pusztulását jelentik. Hogyan lehet valaki az ország első embere akkor, hogy, ha kell, még vértanúság árán is nem vállalkozik ilyen veszedelmek

elhárítására? Én tehát a hatalmon lévő emberekkel szemben, a hatalmasokkal szemben, akiknek a kezében van minden eszköz arra, hogy rendet teremtsenek jogi, erkölcsi és anyagi téren, nem vagyok hajlandó elfogadni semmiféle magyarázatot, semmiféle mentséget arra nézve, hogy nem merik azt cselekedni, amit akarnak.

Tényleg így van, csakugyan ezt látjuk, hogy a kormány nem meri azt cselekedni, amit akar, sőt azt sem meri cselekedni, amit nem akar, de amit cselekednie kellene azért, hogy az országot megmentse. Én nem értek egyet t. képviselőtársammal abban, hogy Bethlen István olyan nagyon mást akarna, mint gróf Klebelsberg Kunó. Én azt hiszem, hogy egyet akarnak ők, teljesen azonos érzelmi kérdés ez rájuk nézve, szívügyük az, amit itt beszélnek, de a nemzetközi helyzet, az ő hatalmi pozíciójuk fenntartásának érdeke, a végszükség, a kényszerűség megmutatja már nekik azt, hogy amit belül éreznek, ami rájuk nézve érzelmi kérdés, az nem helyes út, azon nemcsak a maguk hatalmát nem tudják megmenteni, de nem tudják megmenteni az országot sem. Történelmi felelősség súlya nehezedik tehát rájuk és mert felelősek, elfogadják a kényszerhelyzetet és tennének a kényszerhelyzet nyomása alatt olyasmint, ami a t. képviselő úr szerint is, szerintem is szükséges volna, amit megtenni azonban még sem mernek.

A t. képviselőtársam azzal kezdte beszédét, hogy nem foglalkozhatik gazdasági kérdésekkel. Ez a helyzet szignaturája, csakugyan nem igen foglalkozhatunk gazdasági kérdésekkel, pedig egyébbel sem volna szabad foglalkoznunk, mint gazdasági kérdésekkel mert ez az a probléma, amelyet meg kell oldani, ez a magyar probléma, a „Lenni vagy nem lenni!” problémája, és szomorú dolog, hogy nem foglalkozhatunk vele, mert a gyűlölet és a szenvedély, amely soha sem tudja a kérdést a maga egyszerű tisztaságában felfogni, nem engedi, hogy foglalkozzunk a nemzet élet-halál kérdésével.

A pénzügyminiszter úr azt mondotta, hogy a nemzet anyagi boldogulására, anyagi konszolidációjára nézve szinte döntő jelentőségű, hogy az államháztartás egyensúlyban legyen. Ebben igaza van, azért, mert hozzátette, hogy viszont annak, hogy az államháztartás egyensúlyban legyen, alapfeltétele az, hogy a magángazdaság, a közgazdaság is egyensúlyban legyen, szintén erős legyen. Azt mondja a pénzügyminiszter úr, hogy mai helyzetünkben ezek azok a megmentő tényezők, amelyekre tekintetünket elsősorban irányoznunk kell. Mit látunk azonban a t. pénzügyminiszter úr részéről is és mit látunk a mögötte álló többség és az ő minisztertársai részéről is? Mindent megtesznek arra nézve, hogy az államháztartás ne jusson egyensúlyba, mert mindent megtesznek arra nézve, hogy mindenekelőtt a közgazdaság ne jusson egyensúlyba, közgazdasági életünk ne erősödjék meg.

Ezeket csak vázlatosan érintem. A t. többség odaadja magát egy pénzügyi politikához, amely egyenesen közgazdaság-ellenes politika, azért, mert immár azt látjuk, hogy megtámadja a termelő tőkét, ma már nem a jövedelmet, a nemzetnek,

a közgazdaságnak jövedelmét, hanem magát a termelő tőkét veszi igénybe azért, hogy az államháztartás kiadásait fedezze, hogy az államháztartást egyensúlyban tartsa. Nagyon helyes volt, – hiszen annak idején ez volt a szanálásnak egyetlen valahogyan megérthető mentsége – hogy idegenből akarták átmenetileg pótolni az államháztartás hiányát. Ez helyes lett volna azért, hogy a nemzetgazdaságban, a közgazdaságban künn maradjon az a vagyon, az az anyagi erő, amely mellett önmagát megerősítheti. Az egész szanálási kölcsönnek nem volt más létjogosultsága. Ehelyett mi történt? Az, hogy a nemzetből erőszakos, rosszul elosztott adókkal elszedték, hogy úgy mondjam: a közgazdasági alaptőkét, a forgótőkét, a közgazdasági életet megnyomorították. Hiszen akárki akármit beszél, nem bizonyíthatja be a künn megmutatkozó tényekkel szemben, hogy közgazdaságunk rendben van. De brillírozni akartak, hogy íme a saját erőnkkel is el tudjuk tüntetni a deficitet, íme, milyen nagy pluszunk van! Nem vették észre, hogy ez tulajdonképpen vércsapolás a nemzet testéből, a közgazdasági élet testéből, annak az elsorvasztása. Most aztán jönnek azzal, hogy beruházásokra fordítják a feleslegessé vált szanálási kölcsönt. Ez is nagyon helytelen, nem okos politika volt, azért, mert miért nem tartották be azt a sorrendet, hogy maradjon künn a feleslegesen beszedett adó beruházásokra a közgazdasági életben, a nemzetnél! Most azt csinálják, hogy miután kicsapolták a vért a nemzet testéből is, összegyűjtötték kannákba, most vissza akarják megint ömlesztetni a hideg vért a nemzet testébe.

De ez a visszaömlesztés is rossz és igazságtalan. mert nem azoknak adják vissza ezeket a beruházási összegeket, akár kölcsön alakjában is, akiktől elszedték, a kisexisztenciáknak, Hiszen látjuk, hogy a közgazdasági életnek különösen a kisexisztenciák tömegeit illetőleg kirablása volt tulajdonképpen ez a pénzügyi politika. Most tehát az volna a helyes, hogy akiket ez a pénzügyi politika kifosztott, azoknak adassanak vissza ezek az összegek, adassék vissza az, amit tőlük elvett. Ehelyett azt látjuk, hogy más helyre adják vissza a beruházásokat.

Kétségtelen, hogy azok a beruházási célok, amelyeket a t. miniszter úr fel említett, helyesek, nem is kifogásolhatom ezeket, de a lakásépítési akciótól eltekintve, a mai helyzetünkben bizonyos mértékben mégis luxus ez a beruházás. Luxus ti. abban az értelemben, hogy kinn óriási a nyomor, a pusztulás – nem a százazrek, hanem most már a milliók pusztulása – és ennek árán nem lehet megváltani ezeket a beruházásokat.

De ne legyen szó ezekről; ezek pénzkérdések, ezek anyagi áldozatot követelnek innen is, onnan is, amonnan is. Itt a kormány a maga mentalitását akarja, érvényesíteni, azt a mentalitást, hogy ő tulajdonképpen a nagyon erőseket, a kapitalistákat, a feudális elemeket szinte tehermentesíteni akarja a közterhek viselésétől, hogy a háborús számlát a néppel akarja kifizettetni, amely nép a vérét is odaadta. Hát jól van, itt anyagi érdekek játszanak közre, meg lehet érteni, ha egy kormány,

a nagykapitalizmus kormánya, amikor pénzügyi, közgazdasági politikát csinál, akkor a maga önző elvét érvényesíti.

De más hibák is vannak. Milyen érdekébe ütköznék pl. a t. kormánynak, ha a közgazdasági életnek, a közgazdasági megerősödésnek egyéb olyan feltételeit megadná, amely feltételek az általa védett nagykapitalizmusnak pénzébe, anyagi áldozatába sem kerülnének? Mert annak, hogy elsősorban államháztartási egyensúly legyen, nemcsak az a feltétele, hogy a közgazdaság megerősödjék, és annak, hogy a közgazdaság megerősödjék, nemcsak az a feltétele, hogy helyes legyen a pénzügyi politika, hanem ezernyi jogi, erkölcsi és kulturális feltételei is vannak annak, hogy mindez sikerüljön, hogy mindez helyes úton haladjon.

De mit látunk, t. Nemzetgyűlés! Azt látjuk, hogy itt egyik pénzügyi rendszert a másik után buktatja meg az, hogy nincsenek meg azok az előfeltételek, azok az erkölcsi, jogi és kulturális előfeltételek, amelyek nélkül nem lehet helyes pénzügyi és közgazdasági politikát vinni. Itt van például a jogi konszolidáció kérdése. Hiszen jogi, erkölcsi és kulturális konszolidáció is kell ahhoz, hogy a materiális konszolidáció létrejöhesse. Itt van tehát a jogi konszolidáció kérdése. De vajon lehet-e elmondani azt, hogy itt van jogi konszolidáció, amikor elsősorban is azt látjuk, hogy a jogegyenlőségi elvek, a szabadságjogi elvek intézményesen, permanensen meg vannak sértve? A közgazdaság megerősítésének elengedhetetlen feltétele, legnagyobb emeltyűje a munkakedv, a szorgalom, az életkedv, a biztonság érzése, hogy amíg dolgozom, tudjam, hogy biztos vagyok életemre és vagyonomra nézve. Ez a nyugalom azonban nincsen meg, és most már íme hány pénzügyi rendszer bukása után demonstrálódik előttünk, hogy milyen óriási materiális befolyása van ennek. Ott van Hegedűs Lóránt pénzügyminisztersége, és más ilyen pénzügyi rezsimek is. Hegedűs Lóránt ma panaszkodik, hogy ő pénzügyi és közgazdasági koncepcióját nem tudta végrehajtani, nem tudta sikerre vezetni azért, mert nem volt meg a jogi konszolidáció.

Azt mondotta, hogy amikor koncepciómat felállítottam és elkezdtem végrehajtani, nem tudhattam és nem számolhattam azzal, hogy az orgoványi gyilkosok továbbra is szabadon fognak járni az utcán.

Hogyan is lehessen jogi konszolidációról szólni akkor, amikor azt látjuk, – amint már felelgettek ezt itt többször –, hogy van egy párt, az úgynevezett fajvédő párt, ennek szabad országszerte, sajtóban is hirdetni a felforgatás elveit és nincs hatalom, amely ezeket megfékezze, vagy pedig izgatásait megtorolja, míg más pártoknak, amelyek a konszolidációért küzdenek, az agitáció sem szabad, a sajtó sem szabad. Ez nyugtalansággal tölti el a lelkeket, a munkakedvet, a vállalkozási kedvet, a vállalkozási bátorságot sorvasztja el. Vagy pedig hogyan lehessen nyugalom, munkakedv, vállalkozási kedv ebben az országban, amikor azt látjuk, hogy a jogegyenlőség legprimitívebb elvei megtagadtnak, félretétetnek.

Itt van nevezetesen a tanszabadság kérdése. Hallunk itt gyermekes, naiv érveléseket, makacskodást ahhoz, hogy itt az úgynevezett numerus clausust fenntartsák. E mellé sorakoznak minden elokvenciával, minden igyekezettel. Akik ezt teszik, nem látják a maga egyszerű tisztaságában a problémát. Ezek a nemzetnek nagy, komoly kérdéseit teszik kockára. Mert hogyan lehessen elképzelni gazdasági konszolidációt egyáltalában akkor, amikor ilyen nyugtalanító problémák foglalkoztatják még mindig a magyar közéletet, amikor ilyen nyugtalanító problémák védelmezésére van itt a kormány és minden erejét úgyszólván ebben feszíti meg?

A kérdés egyszerű tisztaságában így hangzanék: legyen-e Magyarország vagy ne legyen Magyarország? Legyen-e vége mindennek előtt a maga belső nyomorának, vagy ne legyen vége? Erre kellene koncentrálnunk minden figyelmünket és akkor itt babrálgatnak olyan problémák védelmével, amelyek védelme kívül és belül egyaránt százalmas mosolyt kelt és ami kizárja azt, útjában van annak, hogy a művelt államok testvériségébe valahogy becsatlakozzunk, útjában áll annak, hogy a külföldön a hatalmasabb népeknél olyan rokonszenv keletkezzék irántunk, amely rokonszenv birtoka nélkül nem tudjuk nagy, nehéz problémáinkat, a magyar nyomort, a magyar létezését megoldani.

El kell szomorodnunk a fölött, amit e körül a téma körül a legújabb időben látunk. Egy államférfiúnak, aki méltó arra, hogy az ország kormányában helyet foglaljon, végtelenül szilárd, tiszta jellemnek, tisztán látó, igazságos valakinek kellene lennie és azt látjuk, hogy azt az állást rabulisztikára, miegyébre, ilyen százalmas vergődésre és egy gyűlölet-, egy szenvedélyirányzatnak szolgálatára, védelmére használja fel. Vagy nem kellett-e százalmasan mosolyognunk azon a pártharcon, amely Genfben megindult egyrészt a nemzetek és a magyar nemzet, illetőleg a magyar nemzet reprezentánsai között, amely másrészt idehaza továbbfolytatódott künt a sajtóban és bent a parlamentben!

A t. kormány azt hirdeti, hogy a külföld segítsége nélkül egyáltalában nem létezhetünk, azt hirdeti, hogy odakint a gazdasági tényezők jóindulatára rá vagyunk szorulva. Tudni kell azt, hogy ezek a gazdasági tényezők kicsodák. A gazdasági tényezők között nagy, hegemonikus részt foglalnak el a zsidó tőkésék, a Rotschildok és más efféle bankházak. Ezeknek akarától, elhatározásától függ az, hogy jön-e a külföldi segítség, amire a miniszterelnök úr és a pénzügyminiszter úr is utalt, hogy rá vagyunk szorulva és ha külföldi segítség nem jön, akkor el kell pusztulnunk. Rájuk vagyunk tehát szorulva abban a kérdésben, vajjon hajlandók-e ezt a segítséget, amely nélkül nem élhetünk, nem exisztálhatunk, nekünk megadni. És akkor idehaza legelső kötelességüknek s a legnagyobb bölcsességnek tartják, hogy a zsidókérdést felvessék a zsidóságot kiátkozzák és ezzel a külföldi zsidó tőkéseket ellenünk hangolják.

Engem ez a kérdés nem érdekel. Ez érdekli a t. kormányt, amely a maga hatalmának megtartására természetesen igyekszik üzleteket csinálni a külföldön, akár milyen károsak is azok a nemzetre. Ebben a kérdésben engem csak az a magyar szempont érdekel, hogyan vállalkozhatnak magyar miniszter ilyen álláspontnak, a jogegyenlőség letiprásának a védelmére, hogyan vállalkozhatnak erre egy magyar miniszter a mai időkben, amikor a tőlünk elszakított részeken élő magyar testvéreink sorsa éppen azon fordul meg, hogy a jogegyenlőség rendszere egész Európában végre érvényre jut-e vagy sem.

Annak idején, amikor ezt az ún. numerus clausus törvényjavaslatot és a bottörvényjavaslatot tárgyaltuk, elmondtam azt az egy-két mondatot, amely ma már közhellyé vált és rámutattam arra, hogy a t. kormány ezzel tulajdonképpen receptet csinál a megszálló hatalmak részére, útmutatást ad arra, hogyan kell a náluk megmaradt magyar kisebbségekkel elbánni, hogyan kell azokat letiporni. Látjuk, hogy 1918 óta, de különösen az utolsó hat esztendőben mindazt, amit a magyar kormány idehaza a magyarokkal szemben megcsinál a megszálló hatalmak ezeket az intézkedéseket, ezeket a rendszabályokat mindenütt sorra bevezetik. Átvették a megszálló hatalmak szinte egész terjedelmében a választások rendezésének azt a módszerét, amely nálunk divatban van, hogy a választók akaratát megvesztegetéssel, hatalmi presszióval és egyéb visszaélésekkel meghamisítják. Akár a szerb választást, akár a román, vagy a cseh választásokat nézzük, azt látjuk, hogy a magyarokkal mindenütt úgy bánt, mint a magyar kormány idebent a magyarokkal: meghamisítja akaratukat és nem engedi szabadon érvényesülni az ő alkotmányos akaratukat. Azt látjuk más téren is, az iskola-ügy terén, a tanszabadság kezelése terén is, hogy sújtó, igazságtalan és embertelen numerus clausust alkalmaznak a tőlünk elszakított magyar testvéreinkkel szemben, üldözik őket megélhetési pályájukon s megtagadják tőlük azt a primitív emberi jogot, amelyet jogegyenlőségnek szoktunk nevezni. Mindez tulajdonképpen magyarpusztítás, testvérgyilkolás, aminthogy praktikusán is ezeket a szomorú eredményeket látjuk, mert hiába múlt el már hat esztendő, a gyűlölet, a szenvedély a megszállott területeken velünk szemben nem csökkent, továbbra is üldözött vadak vagyunk. És a mi sorsunk? Az, hogy jöjjenek a magyar kisebbségek panasszal Romániából, Cseh-Szlovákiából vagy Szerbiából, menjenek a nemzetközi fórumok elé: sehol meghallgatásra nem találunk, mindenünnen elutasítják őket, azt hiszem, jórészen azért, mert nekünk magunknak nincs meg az az erkölcsi tekintélyünk, amely ha megvolna, akkor talán azok az igazságot tevő nagyhatalmak másként gondolkoznának, másként ítélnék meg a magyar kisebbségi kérdéseket. Ha a mi magyar testvéreink a megszállott területekről panaszra mennek, hogy őket elnyomják, hogy velük szemben numerus clausust alkalmaznak, vagy őket megbotozzák, mindenütt azzal tromfolnak le ben-

nünket, hogy itthon, a tisztán megmaradt területen, a maradék Magyarországon sem történik egyéb.

Ilyen körülmények között hazafiatlanság, hazaárulás az az álláspont, amelyet Klebelsberg Kunó t. miniszter úr, nem tudom miért, képvisel. Az a rabulisztika, amelyet ott Genfben elmondott, vagy amelyet idehaza is elmondott, illenék a szerb, a román, vagy a cseh-szlovák kultuszminiszter szájába, mert azok az érvek, amelyeket ő elmondott, tulajdonképpen azok, amiknek alapján ottmaradt magyar testvéreinket ezek az államok elnyomják. Ő ezeknek az érveit mondotta el és ha ők még nem tudtak volna elég érvet találni arra, hogyan gyötörjek meg az odakint maradt magyarokat, akkor most még kiegészíthetik az ő leltárukat, az ő érvtárukat azzal, amit itt még a kultuszminiszter úr elmondott.

De a kormány, különösen pedig a kultuszminiszter úr rombolja ennek az országnak közgazdasági és erkölcsi életét azzal is, hogy megfélemedezik arról, hogy mindenki lehet más véleményen, de egy miniszternek feltétlenül azon a véleményen, azon az állásponton kell lennie, hogy a törvényeket tisztelni kell, a törvényeket meg kell tartani. Előáll azzal a miniszter úr – és az alája tartozó intézmények is mind ezen az úton járnak –, hogy a numerus clausust alkalmazni kell, mert ez a numerus clausus nem igazságtalanság, hiszen bizonyos arányszámot, bizonyos okokból mindenkivel szemben be kell tartani és az egyik vagy másik felekezetet nem éri sérelem, ha az ő felekezeti arányszámához képest juthat be az egyetemekre. Ennek az álláspontnak már a kiindulási pontja törvényellenes, mert az ő általa védett törvény, a numerus clausus törvénye egyáltalában nem beszél felekezetekről. Ez a törvény azt mondja, hogy a Magyarországon lakó nemzetiségek és népfajok országos arányszáma szerint kell befogadni a magyar állampolgárokat az egyetemekre, ha különben nemzeti, vagy erkölcsi szempontból nem esnek kifogás alá. Ő azonban itt és különösen a gyakorlatban egyszerűen felekezeti kérdéssé devalválja ezt: kimutatja, miféle arányszámok szerint jutottak be a különféle felekezetek az egyetemekre; más esetben pedig – mint Genfben tette – rámutat arra, hogy nem felekezeti szempont irányítja a kormányt, ebben a törvényben nem felekezeti szempont van kodifikálva, hanem a népfaj és nemzetiség szerinti arányszám.

Ahhoz, hogy ez a törvény alkalmaztassák, mindenekelőtt tényleg tisztába kellene hozni azt, amit Sándor Pál felvetett: mi van ezzel a zsidósággal, faj-e ez a zsidóság, nemzetiség-e, vagy pedig vallási kisebbség? Hiszen végeredményben mindegy, mert a mi törvényeink faji, vallási, vagy nemzetiségi különbségtételt a polgárok között nem ismernek. Az 1868. évi törvények s az azóta hozott törvények is, egy egész sereg törvény, – ha csak az 1895. évi törvényeket nézzük is, az 1895. évi XLII. és XLIII. 1. cikkeket – mind azt hangsúlyozzák, hogy a politikai és a polgári jogok gyakorlására való képesség független minden felekezetiiségtől. Ezt hangsúlyozza a trianoni törvény is. Hiszen végeredményben mindegy is lenne.

De minthogy in praxi mégis azon az alapon történik meg az, hogy a zsidó ifjúságot kizárják az egyetemről, hogy a zsidókat felekezet szerint kezelik, tisztába volna hozandó, végre már meg volna állapítandó, faj-e vagy nemzetiség-e a zsidóság és ilyenformán, bármilyen igazságtalan legyen is ez az 1920. évi XXV. tcikk, a zsidóság mint faj vagy nemzetiség, e törvény hatálya alá esik-e. Mert hiszen itt van az ugrópont, itt van a distinctio caesurája azzal a joggyakorlattal szemben, amelyet a zsidósággal szemben az egyetemek, a Hoórok, a Bársonyok meg más egyebek érvényesítenek az egyetemekre való felvételnél, hogy vajon a zsidóság az 1920: XX V. te. alá esik-e vagy sem.

A magyar törvények, a régi okos és bölcs törvények, melyeket régi, becsületes korszakokban hoztak, nem ismerik a zsidóságot mint nemzetiséget vagy fajt.

Legmodernebb törvényhozási korszakunkban a következő törvények szólnak erről a kérdéstről. Szól mindenekelőtt az 1849. évi július 28-iki szegedi országgyűlés egy törvénye, melyet akkor majdnem vita nélkül fogadtak el. Ez kimondja, hogy a zsidóság egyenjogú a kereszténységgel, tehát tisztán csak vallásként kezeli a zsidókat. Az 1867: XVIII. tc. is kimondja, hogy polgári és politikai egyenjogúság illeti meg az izraelitákat a keresztényekkel. Az 1895: XLII. tc. egyenesen bevett vallásnak, történelmi vallásnak nyilvánítja a zsidóságot és úgy ez a törvénycikk, mint a következő, a XLIII. tcikk kimondja, hogy a politikai és polgári jogok gyakorlására való képesség a hitfelekezetektől független. Sehoh sem találunk törvényeinkben rendelkezéseket, intézkedéseket arra nézve, hogy a zsidóság faj, vagy nemzetiség volna. Ezek a törvények nem töröltettek el.

Már most kérdem a t. kultuszminiszter urat és az alája tartozó tanintézeteket: mi alapon tesznek különbséget a zsidó és a nem zsidó egyetemi hallgatók között, amennyiben zsidó és nem zsidó egyetemi hallgatókról van szó, amikor a törvény ilyen disztinkciót nem ismeri. A törvény csak olyan disztinkciót ismer, hogy ha például nem tudom, oda akar menni egy sváb, vagy németnyelvű, vagy tót, vagy szerbnyelvű magyar állampolgár, akkor az 1920: XXV. tc. alapján lehet arról szó, hogy nohát most már neked mi az arányszámod. Arról azonban a törvény szerint nem lehet szó, hogy most te, aki különben magyar anyanyelvű és zsidó vallású vagy és a másik, aki szintén magyar anyanyelvű és keresztényvallású, hogyan viszonylottak egymáshoz. A tény mégis az, hogy az 1920: XXV. tc.-be kapaszkodva a zsidóságot fajnak és nemzetiségnek akarják tekinteni, gyakorlatban annak is tekintik, és eszerint intézkednek odalenn azok a tanárok és karok, amelyek felvannak jogosítva, hogy döntsenek abban a tekintetben, hogy valakit az egyetemre felvegyenek-e, vagy nem.

A kultuszminiszter úr ezt az álláspontot, hogy a zsidósággal szemben csakugyan helye van még mindig a numerus claususnak és azon nem lehet változtatni, különféle naivitásokkal igyekszik megindokolni. Mindenekelőtt azt mondja, hogy

van ennek a numerus claususnak kultúrpolitikai jelentősége is, hogy az kis részben kultúrpolitikai kérdés is. Azt mondja tudniillik, hogy nem fér be az egész ifjúság a tantermekbe és ennél fogva nem lehetne eredményes oktatást végezni. A múlt időkben is így voltunk, akkor sem voltak tágasabb tantermek, akkor sem volt több tanterem, sőt azt lehet mondani, hogy kevesebb volt; mégis ahány ifjú a nagy Magyarországról – nem a kicsiny, a harmadrész Magyarországról vállalkozott arra, hogy beiratkozik az egyetemre, hogy egyetemi polgár lesz, valamennyinek kivétel nélkül jutott hely és volt hely. A régi világban is neveltek orvosokat, mérnököket, tanárokat, nemcsak ügyvédeket és jogászokat, és mégis azt láttuk, hogy aki orvosi pályára, vagy a technikára akart menni, mindenkinek jutott hely és aki szorgalmasan tanulni akart, aki tanult, el is végezhetette az illető fakultást.

Még valahogyan megérteném, ha az orvosi pályára menést korlátoznák, hogy ott kontingentálnák a számot, vagy a technikán, vagy a vegyészeti pályán, vagy egyéb olyan helyeken, ahol a tanulás nem lehetséges másként, csak úgy, hogy kísérletekkel van összekötve. De nem tudom megérteni, hogy mennyiben korlátozzák a jogi pályára való menést a tantermek. Hiszen tudvalevő, – a régi világban is úgy volt, de ma is úgy van – hogy a jogászfifjúság az egyetemet nem látogatja, tulajdonképpen csak a vizsgázhatási jogot szerzi meg a beiratkozással. Ez sem okozott eddig bajt, mert hiszen a jogi pálya és a tanári pálya is az a pálya egyik-másik részében, hogy az egyetemen kívül is el lehet végezni ezt a pályát, meg lehet szerezni a kellő ismereteket, sőt azt mondhatnám, hogy csak az egyetemen kívül lehet megszerezni.

Ha a jogi pályát veszem, látom, hogy ott valamely tantárgynak csak egy kis, parányi kis részét adja elő a tanár azon az egy, vagy két szemeszteren, amelyet az illető hallgat. A jogásznak tehát a nagyobb és hatalmasabb részt a könyvekből kell megtanulnia, inkább a könyvtárakban tanul, valósággal a könyvtárakban van a helye. Csak azokból lett jó jogász, kik nem elégedtek meg azzal, hogy az egyetemen hallgatták az előadást és pl. a magánjogból egy jogintézményt, mondjuk az örökjogot, vagy annak csak egy részét hallgatták végig; ez nem ért semmit, ha nem bújtak be a könyvtárakba vagy a könyvek közé és az egész jogrendszert nem tanulták meg. Valóban azokból lettek a kiváló jogászok, akik az egyetemre kevesebbet jártak, de a könyvtárakban dolgoztak és tanultak. Hiszen aki az egyetemre bejárt a professzor elé, csak azért járt be, hogy a professzor forskérdéseit kitapasztalja, hogy előre tudja, miket fog a professzor a vizsgán kérdezni. Rendesen így készültek az illetők az anyag egy részéből. Ellenben, aki az egyetemre nem járt be, annak az egész anyagból jól el kellett készülni és végeredményben azt lehet mondani, hogy többet tudott, mint az, aki bejárt az egyetemre.

Azt belátom, hogy jó volna, hogy az ifjúság az előadásokat végighallgassa és különösen az ún. szemináriumi tanulásban intenzíven részt vegyen, de erre csakugyan nincs elég tanterem, de mondjuk meg, nincs elég tanár sem és nincs elég félév

sem; mert hogy a jogon az ifjúságnak pl. az egész magánjogot előadhassák, egyebet sem kellene tenni, mint a 8 szemeszter alatt mindig egész nap a magánjogot kellene előadni.

Nevetséges, tréfás és gyerekes dolgok tehát, hogy ilyen kifogásokkal jönnek. Azután jönnek azzal, hogy tulajdonképpen azonban a szociálpolitika a fontos, nem akarják a szellemi proletariátust még jobban szaporítani, mert ebből baj lehet, ez a forradalom eleme lenne. Kényszerrendszabályt kell tehát alkalmazni, különösen a középosztály megmentésére.

Engedelmet kérek, ez megint csak megmosolyogni való érv. Ez lehet érve egy fajvédő politikusnak nem tudom Bugacon a hordó tetején, de nem lehet érve a m. kir. kultuszminiszternek, egy ország élén álló kormány tagjának, mert tudjuk, hogy nem ez az iskolaügy a magyar középosztály ügye. A magyar középosztályt tönkretette az, hogy háborút vívtunk, hogy a háború szerencsétlenül végződött, hogy ennek nyomában logikusan a forradalmak jöttek, hogy felfordulás volt és tönkretette a középosztályt, hogy amióta a forradalmaknak is vége van, 5-6 esztendő óta nem volt olyan a kormányzás, mely ezt a középosztályt meg tudta volna menteni.

Méltóztassanak az 1923-as évre visszatekinteni. Ez az 1923-as év a tragikus fordulópont a magyar középosztály sorsában, mert akkor a magyar pénzügyi politika intézői valósággal felbuzgatták a magyar középosztályt arra, hogy menjen tőzsdézni. Belekergették a tőzsdézésbe, csak elfelejtették ezt a középosztályt helyesen instruálni, és amikor jöttek a tőzsde-debacle-k, amikor megfordult a börzeszerencse, elfelejtették figyelmeztetni, hogy halt, most már legyen vége, most realizáljátok a nyereséget, hanem megvárták, míg a középosztályra az 1924 elejebeli hatalmas tőzsde-krach lecsapott, holott nagyon jól tudták pénzügyi politikánk vezetői, hogy ez el fog jönni, megvárták és a tőzsdekrach romjai alatt ott pusztult az egész középosztály.

A középosztályt tönkretették a gyűlölettel, a szenvedéllyel, az igazságtalansággal, a jogegyenlőséget megtagadó politikával és igazságszolgáltatási politikájukkal, amely nem engedett elpihenést, nyugalmat ebben az országban. Hiszen éveken át közelharc folyt itt a társadalomban felekezetek között, osztályok között. Mindenkinek harcra kellett készülnie. Az első két esztendőben egyik-másik osztálynak – amint Vass t. népjóléti miniszter úr mondta – nem lehetett biztonságosan járnia az országutakon, nem lehetett munkája után járnia. Nagyon természetes, hogy ha egy ország népe eltartásának bázisa, a munka megbotolik, abban zavarok jelentkeznek, ezt megsínyli az egész közgazdasági élet és azok, akik ennek felszínén élnek, mint a középosztály legnagyobb része, ezt különösen megsínylik.

Az a gonosz, átkos kommunizmus, amellyel szemben mindnyájunknak egy a véleményünk, tízes vagy legalább hetes kurzust hagyott a koronából, hét egész koronát ért meg akkori száz koronánk. Rendben van, a Károlyi-forradalom és

a bolsevizmus felelős azért, hogy hétre leszállt a mi koronánk kurzusa, de azért, hogy hétről eljutottunk a 0,0072-höz, a régi értéknek Isten tudja hányadrészéhez, azért ez a rezsim felelős és azt megmagyarázza az a politika, amely itt esztendőkön keresztül folyt, az a kormányzási állapot – hiszen nem volt egyéb, mint állapot –, amely pusztította napról-napra készakarva öntudatosan a magyar pénzt. Hiába álltunk ki, hogy árt az az anarchia, amely itt van, az, hogy nem lehet az utcákon, az országutakon biztonságosan járni. Mindennap láttuk óriási mértékben romlani, – hiszen 10-20-80-40 centimmet esett naponként is – tragikus pályájának egyenes útján rohanni a magyar pénzt. De nem állt útjába senki sem. Hegedűs pénzügyminiszter úr is későn panaszkodik, – igaz, hogy ő a romlás késői korszakában jött már – hogy a romlás oka az volt, hogy az orgoványi gyilkosok még azután is szabadon jártak. Igazságosnak kell lenni. Ezt önöknek is el kell fogadniuk, – hiába méltóztatnak megmosolyogni, amit mondok – mert az önök minisztere, Vass József miniszter úr Szentendrén maga adott számot arról, hogy amikor Bethlen István kormánya jött az 1921. év tavaszán, akkor mit talált itt. Még évekkel az első idők után is azt az állapotot találta, hogy az országutakon nem lehetett biztonságban járni. Ebben benne volt annak a korszaknak teljes gazdasági politikája. Így van, az önök minisztere is mondta.

T. képviselőtársam, én nem vállalkozhatom arra, hogy ezeket a bűnöket ne vegyem észre, hogy bűnpártoló legyek. Ezt az önök minisztere mondta. A külföld egyébként ezzel nagyon tisztában volt, mert mindezt már észrevette akkor, amikor Zürichben a korona kurzusát annyira lenyomta.

Annak az állapotnak, amelyet lefestettem, ma sincs vége, mert a numerus clausus-törvény, amely a jogegyenlőség elveit sérti, amely a civilizáció principiumait sérti, tulajdonképpen kodifikálása annak, hogy – amint a miniszter úr mondta – a magyar országutakon nem lehet biztonságosan járni. Méltóztassék megérteni, amit mondok, az csak egy stilisztikai forma, mert hogy lehessen egy országban nyugodtan járni, mindenkinek napi munkája után menni, amikor az ország jórészenek tudnia kell, vagy legalább is félnie kell, hogy az ő számára nem állanak nyitva a boldogulás egyenlő esélyei. Igenis, nem járhatunk ma sem nyugodtan. Ezt én erkölcsi, kulturális értelemben mondom, t. képviselőtársam. Megérti, aki meg akarja érteni.

Egyébként fizikailag sem vagyunk még túl a válságon, mert amíg ilyen Márffy-féle és csongrádi-féle ítéletek lehetségesek, amíg a jogi konszolidáció csak annyi, hogy előkelő miniszteri tisztviselőket és rendőröket olyképpen lehet kezelni, mint ebben a perben kezelték őket notórius gonosztevőkkel szemben, akikről a bíróság is azt mondta és azoknak több hitelt lehet adni, addig a jogi konszolidáció nem sokkal haladt tovább, mint ahol volt abban az időben, amelyről Vass t. miniszter úr megemlékezett.

De eddig mi keresztények legalább azt hittük, hogy kulturális jogbiztonságunk meg van, hogy a mi fiainkat beveszik az egyetemre. Tegnap itt értesültünk arról, hogy a mi fiainkat is kiszórják. Amint itt a miniszter ur felolvasta, kiszórtak 1923-ban 255 keresztényt, és kiszórtak az idén 86 keresztényt. Egyenlő mérték? Bocsánatot, kérek, én mint keresztény magyar ember el nem tűrhetem, – és itt most már intranzigens keresztény és magyar vagyok – azt a gáztettet, hogy egy keresztény magyar ifjú ne tehesse azt, amit akar, hogy ne tanulhasson, ha tanulni akar. Ezt nem tűröm el, mert ha egy kormányzat erre mer vállalkozni, ha ilyen törvényt mernek hozni, akkor nekünk keresztényeknek valamennyiünknek kell, hogy ez legélesebb ellenállásával, sőt fizikai ellenállásával találkozzék. Ez az önök dicsősége, a keresztény rezsím dicsősége, hogy ami soha sem volt, az megtörténjék. Nekünk születésünktől való jogunk volt, amelyet kétségbe soha sem vontak, mert hiszen a zsidóság is bevett vallás ugyan, és a zsidó vallású polgár is egyenlő velünk, de a mi jogunk keresztény magyaroké, mégis évszázadokról datálódik. Soha szóba nem kerülhetett semmiféle liberális rezsím alatt, még a darabont-korszak alatt sem, hogy azok részére, akiknek ősi jogaik vannak, katolikusok, reformátusok, lutheránusok részére, még a katolikusok részére se legyen tanszabadság még azon a Pázmány-egyetemen sem, amely tényleg katolikus eredetű, és amelyre nézve még Deák Ferenc is elismerte, hogy a katolikusságnak bizonyos előjogai lehetnek. Onnan is kiszórták még a katolikusokat is, mert íme itt van: 255 keresztényt dobtak ki 1923-ban és 86-ot az 1924/25-ös évben.

Nem hittük volna, hogy idáig jutunk az úgynevezett keresztény rezsím idején, s most már nekünk, keresztényeknek, nemcsak azért, mert egy becsületes korszaknak, a Deák-korszaknak és még előbből, a Kossuth-korszaknak tradícióit őriznünk kell, nemcsak azért, mert onnan kell megtanulnunk a magyarságot, mert azok talán kissé különb magyarok voltak, mint a különféle kalandos korszakoknak kalandos magyarjai, nemcsak becsületbeli ügyért, nemcsak azért, mert a nemzetközi helyzet úgy kívánja, nemcsak azért, mert anyagi megélhetésünk, anyagi érdekünk ezt kívánja, hanem azért is, mert a keresztényeket is veszélyezteti az önök rendszere, a legélesebben kell tiltakoznunk és harcolnunk ez ellen. Én, mint keresztény apa is, kétségben vagyok most már, hogy például a hatodik gimnazista fiam bejuthat-e az egyetemre, vajon igénybe veheti-e azt a polgári szabadságot, jogegyenlőségi áldást, hogy ha jelentkezik, ha valamely pályára elindul, akkor megengedtessek neki az, ami soha semmiféle országban, semmiféle állampolgárnak meg nem tiltatik, hogy tanulhasson.

Mire való az állam? Arra való, hogy főkákat osszon fel, hogy lesüllyessze polgárait az eszkimósorsra, hogy csak az legyen a kérdés, ki mekkora darabot kaphat a főkából s aki nem kaphat belőle, azt agyon kell ütni. Ez tisztára Madách Ember tragédiájának eszkimó országa, amelyet önök megvalósítanak. Most már nem értem

ezt a keresztény egyetemi ifjúságot sem. Hova züllesztették le önök! Oda, hogy egyszerű eszkimó legyen belőle, mert íme, tudomásul kell venni, hogy ennek a keresztény ifjúságnak az sem fáj, hogy 255 keresztényt kidobtak az egyetemről. Ez az önök munkája, önök így indulnak el egy ország megmentésére s egy ország jövődjéé és nagyon bizonytalan útjára. Az önök lelkén szárad, hogy az egyetemi ifjúságból, a mi időnkbeli és még régebbi egyetemi ifjúságból, az 1848. március 15-iki ifjúságból az lett, hogy eszkimó álláspontra helyezkedik, nem bánja, ha keresztényeket is dobálnak ki az egyetemekről, csak neki több jusson a főkéből.

Mi, a amíg egyetemi polgárok voltunk, sohasem foglalkoztunk főkékérdéssel; mi azt sem tudtuk, hogy tanulmányainkat kenyérkeresetre fogjuk-e használni, bennünket az eszményiség érdekelt és ezért harcoltunk. Ennek az időnek romlottságát mutatja, hogy íme, az egyetemi ifjúságot is egyszerűen csak ilyen eszkimószerrepre kárhoztatták.

Klebelsberg Kunó kultuszminiszter úr azt mondja, hogy a konszolidációt nem akarja zavarni olyan intézkedésekkel, melyek társadalmi explózióra vezethetnek. A pénzügyminiszter úr azt mondja, hogy szükség van a pénzügyi, közgazdasági konszolidációra. Hát ez hogyan lehessen meg, amikor nincs meg a belső rend konszolidációja? Hát talán bolond lesz az a külföld, különösen a magántőke, idejönni, amikor azt hallja a kultuszminiszter úr szájából, hogy itt nincs belső rend, mert a kormánynak is félnie kell egy belső explóziótól, itt tehát tulajdonképpen vulkán van, itt parázs, tűz, láva felett járunk?

T. Nemzetgyűlés! Hogyan lehessen nekünk is bizalmunk hogyan vállalkozhassak itt egy polgár, aki talán bizonyos tekintetben a proscipciós listán van a felekezetenél fogva, arra, hogy majd vállalkozásokat indít útjára, hogy tőkét fektet be? Hogyan lehessen itt elindulni, amikor a miniszter úr bevallása szerint egy ilyen kis kérdésben, hogy a főkéből más keresztények is akarnak kapni, explózió következik be? Miért tart fenn a kormány ilyen óriási rendőrséget? Miért fizetjük a száz és százmilliárdokat keresztények és nem keresztények vegyesen, hogy egy óriási nagy rendőrhadseregünk legyen, hogy még folyamörgárdánk is legyen, s hogy annyi csendőrségünk és katonánk legyen? Azért, hogy a törvény erejének a kormány ne tudjon érvényt szerezni!

Én szeretném látni azt, hogy vajon, ha ilyen embertelenséget, igazságtalanságot meg akarok szüntetni, amely nemcsak önmagában erkölcstelen, igazságtalan, szégyenletes, hogy stigmát süt az Isten képére teremtett emberre, amely nemcsak azért gyalázatos, mert a kereszténység elveivel ellenkezik és ezt a kereszténység nevében csinálják meg, de árt hazám anyagi érdekeinek és nemzetközi pozíciójának, szeretném látni azt a belső explóziót, amikor kezemben van a fegyveres erő, hogy ilyen explózió csak merje is a fejét felütni. De úgy látszik, akarják ezt az explóziót. Hát erről lehet szó, de akkor vallják be, akkor lássunk tisztán, hogy miről van szó.

T. előttem szóló képviselőtársam is foglalkozott már azzal a kérdéssel, hogy azzal a gyerekes, nevetséges érvvel is előjönnek – furcsa színben tünteti fel egy ország kormányát, miniszterét, hogy ezzel elő mer jönni –, hogy tulajdonképpen védőjellege van ennek a törvénynek. Hát jó, a társadalmi explózió ellen kell védeni – úgy látszik – a zsidóságot. De itt újra azt kérdezem: hát annak a 255 keresztény ifjúnak elhelyezkedése is explóziót váltott volna ki! Vagy azt a 255 keresztény ifjút arra áldozták fel, hogy kifelé azt mondhassák: nézzétek, nemcsak zsidót, hanem keresztényt is kidobtunk? Hiszen ez a leggyalázatosabb testvérárulás lenne. Úgy látszik, a keresztények ellen is védőjellege van ennek a törvénynek, mert a keresztények is csak úgy helyezkedhetnek el – 255 híján – az egyetemen, hogy ez a törvény meg volt, mert ha nem lett volna meg, akkor a keresztényeket mind kidobták volna.

A t. kultuszminiszter úr pszichológiai szempontot is említ. Említi, hogy az embereknek majd eszükbe jut a proletárdiktatúra, meg eszükbe jut a tök és gerstli. Ami a tököt és gerslit illeti, már közel vagyunk hozzá, de ennek akármilyen színe van, nem kell. Ott vagyunk, hogy nap-nap után megrettent, megrendült, megdöbbsent emberi szívvel kell néznünk az olyan tragédiákat, mint amilyen itt a szomszédban, a Nádor-utcában is lejátszódott. Ez helyzetkép, méltó szimbólum, hogy egy különben elég tőkeerős család is, egy eléggé dolgos keresztény család is kénytelen volt oda-jutni, hogy az a borzalmas családirtás, annak a sok apró gyereknek kiirtása végbe-menjen, amely esetek napról-napra megismétlődnek. És akkor, amikor az önök kormányzása folytán, az önök kormányzása alatt kifejtődött közgazdasági rendben napról-napra ilyen súlyos katasztrófák megismétlődését látjuk, akkor önöknek még most sincs másra gondjuk, mint hogy egy ilyen szégyent, egy ilyen embertelenséget, igazságtalanságot, mint amilyen a numerus clausus, fenntartsanak!

T. Nemzetgyűlés! Befejezem beszédemet. Nekem a numerus clausus kérdése nem zsidókérdés, mert ez a kérdés különösen tegnap óta tisztára keresztény kérdésé vált. Ez a kérdés ezen kívül különösen államháztartási, nemzetgazdaság-ügyi és külpolitikai kérdés. Ez etikai és kultúrszempon, külpolitikai vonatkozású kérdés, de azért nem említettem őket, mert ha mi kultúrnívónkat nem tudjuk megtartani, a civilizáció színvonaláról lesüllyedünk oda ahová egy nemzet sem süllyedt le, külpolitikai sikertelenségek lesznek osztályrészeink. Elveszítünk odakint minden rokonszenvet, elfordul tőlünk minden segítség, mert odakint mindig azoknak adnak igazat, akiknek az az érdekük, hogy mi ne éljünk, hogy mi elpusztuljunk. De idebenn sincs még meg a belső nyugalom, a teljes jogi erkölcsi és kulturális konszolidáció, s mindaddig nem lesz meg, amíg az az eset forog fenn, amelyről Vass József t. miniszter úr Szentendrén beszélt, mert érezzük, hogy tényleg úgy van, hogy a kormány valahogyan egy kalandor csapat fogságában van s érezzük, hogy csak ettől a csapattól függ: legyen-e holnap diktatúra vagy nem, ki legyen, vagy ki ne legyen a király? Amíg lehetséges, hogy a nemzet sorsát talán évtizedekre vagy

végleg elintézzék azzal, hogy kalandorok kezében kockára kerül az ország, addig nem beszélhetünk végleges gazdasági konszolidációról sem.

Azért említettem fel ezeket, mert ezek tényleg közgazdasági kérdéseink és jó lesz a pénzügyminiszter úrnak, ha jobban siet, mint Hegedűs Lóránt sietett és átnéz a kormányzat szomszédos területeire is, hogy végre ott is olyan munka induljon meg, amely összhangban van azzal a koncepcióval, amelynek megvalósítását tervezi.

Tekintettel arra, hogy erre az útra még nem talált rá a kormány, s mert minden okunk megvan, hogy a kormánnyal szemben, amely a nemzet tragikus óráiban is apró, komikus, kis gyermekes kérdésekkel foglalkozik és minden erejét ezekre fordítja, bizalommal nem viseltethetünk: az indenmitást nem fogadom el.

A Nemzetgyűlés illetékes bizottságának 1937. február 10-i ülése

Az „az országgyűlés felsőháza jogkörének újabb megállapításáról” szóló
471. számú törvényjavaslat tárgyában benyújtott különvélemény

Különvélemény¹⁷⁰

Példátlan a történelemben, hogy alkotmányos országokban a népképviselő, mintán százados küzdelmek után hegemoniáját a főrendűek törvényhozó testületével szemben kivívta, arról önként lemondjon. Ellenkezőleg még ott is, mint Angliáról maga a javaslat indokolása is megállapítja, ahol és amikor még főrendek házának (lordok háza) jogkörét formálisan nem korlátozták is, már több, mint száz év óta odavitt a belátás, az illő szerénység, hogy ha némileg késleltethető is, végül is nem illik megakadályozni oly javaslatok törvénné válását, amely mögött a nemzet többségének akarata áll. A javaslat most ezzel szemben – *miris artibus*, mint a régi századokban történt – oda akarja visszafejleszteni történelmünket, hogy a kevesek uralma, az oligarchia, újra egyenjogú, sőt hegemonikus erővé válván a népmilliókkal szemben, ezek akaratát, mint nehéz, szomorú és tespedő századokon át tette, mindenben – hacsak költségvetési kérdéstről nincs szó – semmivé tehesse.

Ez – nem is említve a nép iránt tartozó tiszteletet, önérzetének köteles kímélését, sőtét multakban átélt szenvedéseit, sok pusztulását, a szabadságért annyi vérehullását – beleütköznék abba az öröktörvénybe és becsületérzésbe is, hogy a népképviselők semmiképpen és semmiért nem jogosultak lemondani a nép semmiféle jogáról. A józanság pedig a főrangúaknak is azt tanácsolja, hogy ilyen lemondást,

¹⁷⁰ A képviselőház közjogi és igazságügyi bizottságának együttes jelentéséhez beadott különvélemény.

amely végeredményében szembe fogja őket állítani a nép érzelmeivel és érdekeivel, ne fogadjanak el. Különösen ne a született arisztokrácia! Még akkor se, ha a javaslat, mint az 1926: XXII. t. c. indokolása is, százszor el akarja vele hitetni, hogy voltaképpen nem a régi feudális főrendiház visszaállításáról van szó, hanem egy demokratikus szellemű és összetételű felsőházról, mert – úgymond – már az 1926: XXII. t. c. megváltoztatta a régi főrendiháznak az angol lordok házához hasonló összetételét. Nyilvánvaló kápráztatás, mert az egész új összetétel, némi megtévesztő felhígítás után, csak arra jó, hogy a látszatot, az ódium terhét levegye a született arisztokrácia, illetve helyesen a nagy földbirtokos osztály válláról, miközben az új felsőház – új jogköre birtokában – lényegében éppoly főrendiháza maradna a kiváltságosoknak, mint volt a régi, hogy minden népi reformot, különösen pedig minden oly törvényhozási kezdeményezést elbuktasson, amely a nagyvagyontól áldozatokat követel.

Mert ami a javaslat indokolásában említett „demokratikus” szellemű összetételt illeti, a rang, hivatal és méltóság, valamint a született arisztokrácia emberei, mint Kölcsey hívta őket: „a csillagos és rojtos excellencek” (VII. köt. 94. old.) és a kinevezettek, hálával lekötöztek, tehát a régi főrendiház elemei, mint ma is, ezentúl is többségben lesznek a „felsőházban”. A 245 felsőházi tagból u. i. választott tag csak 113. Aki pedig vak lenni nem akar, nem tagadhatja le azt sem, hogy a választás mai rendje s az egyes választó szervezetek és intézmények struktúrája szerint, mint 1926 óta látjuk is, a választottak jó része is csak valamilyen méltóságos rangú, nagyrészt nagyralátó beérkezett lehet, aki nagyon is magasan lakik a néptől s akinek érdek- és érzelemléleke (csak kivétel van!) nagyon is a „rojtos excellencekhez” húz. A jelleg, a „felsőház” tehát, ha akármennyire emlegetik is az új összetételt, mégis a régi marad, vagyis: főrendiház, tehát főleg a zászlós urak, egyéb „királyi emberek”, a születési arisztokrácia és az egyháznagyok exkluzív érdekképviselői s így övék lesz az ódium is, ha idők, események, vétőzások a „felsőházat” majd, ami elkerülhetetlen, a lealázott nép érzelmeivel és érdekeivel szembe állítják. Csak annál nagyobb a veszély a születési arisztokráciára s a számuknál fogva különösen jelentős egyháznagyokra nézve, hogy amíg ezek közt a múltban is akadtak, bár kevesen, akik osztályérdekeik fölé emelkedtek, sőt a nemzeti és társadalmi haladás hőrosaivá magasodtak, a „királyi emberek” és egyéb hivatali „rojtosok” a szűkkeblűségben, a misera plebs contribuens lenezésében sokkal tovább mentek és mennek ezentúl is, hogy a fájdalom haragja azután majd a főrendi és egyházi osztályt is sújtja. A választott méltóságos törvényhozóvá való arriválás is a legtöbb választottból csak parvenüt csinál, aki többre tartja magát, gögösebb, mint akármelyik született mágnás. A választottak – mint láttuk – nem is igen emelték a szellemi és lelki nivót (a Galánfy-eset és még néhány), ha akadt is egy-két kimagasló, nemes egyéniség. Az ilyenek azonban bejuthatnak az alsóházba is, ahová mindig minden

érték törekedett, éppen azért fájdalmas, hogy – nyilván akaratlan hiúságból – ezek közül is követelték és propagálták egyesek az „egyenrangúsítást”.

A szellem és érdek nagy többségben tehát csak a régi maradhat s ezzel tovább íródik a nemzet elleni bűnlajstrom is, amelynél többet az alsótáblán, különösen az 1848-at megelőző országgyűléseken, a főrendiházzal kapcsolatban, századokon át nem emlegettek. Százszor is meg kell tehát gondolniuk éppen a születési arisztokratáknak és az egyháznagyoknak, hogy elfogadják-e a túlbuzgó kormányemberek kezéből (tisztelet a kivételnek), akiknek hivatása – származásuknál fogva is – az alsóház jogainak védelme volna a kétes készséggel nyújtott s a jövőben csak vérszót hozó, mindenképpen csak ellenszenves ajándékot, vagy bölcsen megmaradván a status quo mellett: megelégedjenek azzal, hogy a mai felsőház késleltető és érlelő, végül is azonban a néptöbbség akaratát meg nem hiúsítható jogkörük mellett is elég alkalmuk van helyes irányban befolyásolni az alsóház működését.

Mert ha korlátlan hatalmuk lesz, ez tragikus összeütközésekre csábíthat, hogy a népakarat azután végül még nagyobb detonációval, akkor már kelletén is túlmenve, minden ellenálláson áttörjön. Józan ember u. i. nem vonhatja kétségbe, hogy az emberi természet leküzdhetetlen ösztöntörvénye az anyagi önzés, az osztályönzés, amelynek nyúge alól csak kivételesen nagy lelkek tudják magukat feloldani. És az önzés, ha módja van rá ha gátlása nincs, kérlelhetetlenül és vakon érvényesíti magát, ha szakadék felé rohan is. Csak ragadja tehát magához az ingatlan- és ingó nagytőke, amelynek tipikus képviselője a mai felsőház is, a hatalmat, amellyel milliók boldogságútját elzárhatja, el is fogja zárni. A többi már csak a gátszakadás nap-tárkérdése. Addig is csak a szenvedés és remegés, ádáz, idegölő harcok, a nemzeti elgyengülés átmeneti korszaka következhetik.

Nézzenek körül! Fontoljon meg mindenki mindent! És szálljon mindenki magába! Jöjjön el már az igaz, önzetlen hazafiság országa, amelynek évtizedek óta nem akar itt helyet adni: gőgös hatalmaskodók, kalandorok, paraziták, szájhősök lármája, dúlása és sokféle könyök öklelése.

Jobb, türelmesebb, dolgosabb, becsületesebb, józanabb, kormányozhatóbb, de szánandóbb népet, amely jobban megbűnhődte volna már a múltat s jövődőt, nem lehet keresni a földkereken, mint amilyen – túlnyomó tömegében – a mienk. A haza és nyelvünk ezeréves fenntartásának s megőrzésének szinte egyetlen ereje ő. Mert százszor igaz és történelmünk értelmének talán legplasztikusabb és legigazabb rövid összefoglalása az, amit gróf Dessewffy József Kassán 1820 aug. 25-én kelt levelében Kazinczynak írt:

„Mind az ég, mind a föld (a nép) mindent elkövettek értünk, valamint azok, akik minket századok óta igazgatnak, mindent elkövetnek ellenünk. Nem tudom, min csodálkozom jobban, azon-e, hogy sanyargatóink nem unták el még

a sanyargatást, vagy pedig örök elaljasodásunkon.” (Gróf Dessewffy József irodalmi hagyományai, III. k. 65. old.).

Mindenünket – „rojtjainkat”, egyéb cifraságainkat, kenyerünket, sokan dús jólétüket, minden dicsőségünket és örömünket, védelmünket is rossz időkben – csak jó népünknek köszönhetjük. Hát a világháborúban ki volt nagyobb? Azóta is mit áldozott? Mégis – úgy látszik – még mindig folytatódik a százados átok, hogy „akik igazgatnak bennünket, mindent elkövetnek ellenünk”, s még mindig nem tudjuk azon kell-e inkább csodálkoznunk, hogy sanyargatóink még mindig „nem unták el sanyargatásunkat”, vagy pedig „örök elaljasodásunkon”?

Kell-e, lehet-e nagyobb bünt, sanyargatást elkövetni, mint – akik ma igazgatnak bennünket”, tenni akarnak – elkobozni egy becsületes, szabadságszerető, szabadságáért annyit küzdő, mérhetetlen vért és vagyont áldozó népnek legfőbb alkotmányos jogát, amelyet – igaz, hogy még hatalmi és választási visszaélésekkel leláncolva – ezeréves szenvedés után csak a sors adott kezébe, hogy millióinak igaz, szent akarata minden téren és mindenben érvényesüljön? Lehet-e még ezt a népet olyan elaljasodásra kényszeríteni, hogy eltúrje a jogkobzást és vissza ne utasítsa azt az olcsó, üres kápráztatást, szánalmas észjátékot, artes minae-t, csudálatos mesterkedést, amellyel a javaslat legfőbb alkotmányos jogának, léte és jövő boldogsága alapjának elvonását, mint történelmi fejleményt, demokratikus szellemű alkotmányt, vívmányt akarja beállítani, mert hiszen – úgymond – a jövőben is megengedik, hogy a népképviselőt az adóterheket egyedül is megszavazhassa. De, hogy végre valahára megalkothassa: az igazságos és arányos adórendszert, amely teherbírási szerint osztja el s nem – mint most van – éppen a leggyengébb vállakra rakja a legnagyobb terheket –, a komoly földbirtokreformot, hogy a 2–3 millió földműves szegénységet, az ország katona-rezervoárját embersorsba emeljük fel –, a munkából és szolgálatból élők szerves szociális pragmatikáját, hogy aki dolgozni akar, ne kelljen éhen halnia álláshalmozók, politikai paraziták, gazdasági életünk gúzsba kötői, idegen gyarmattá süllyesztői s a nagytőke sokféle visszaélése, szabad kizsákmányolása miatt – és még sok egyéb közt mindenekelőtt a népképviselői választásának olyan reformját, hogy a képviselőház feltétlenül az igaz nemzetakarati kifejezője legyen, mindehhez már csak akkor jutnánk és csak annyiban, amikor és amennyiben az urak háza kegyesen megengedné, hiszen a javaslat örök és abszolút vétőt biztosít neki.

Mindezt pedig akarják nem is főképpen azért, mert a „csillagos és rojtos excellencek” feje fáj nekik, hanem, hogy a mai bukott abszolutizmust végleg intézményesíthessék. Ezért szavalja a javaslat indokolása is annyi hévvel, de teljesen incongruenter [össze nem illő] az ősi alkotmányt és a külföldi példákat is.

De egyenesen sértő a magyar nép értelmének, a népiskolai általános műveltségnek is lebecsülése, ahogyan a javaslat indokolása a súlyos jogfosztást eltakarni, sőt mint valami jót elhithetni akarja.

Ősi alkotmányunkra hivatkozik, mintha nem tudná, ami Magyarországon népiskolás általános műveltség, hogy ősi alkotmányunknak voltak kárhozatos intézményei is, amelyeket kényszer diktált, csak átkot hoztak ránk s amelyek ellen századokon át folyt a küzdelem, amelyre csak gyásszal, szomorúsággal tekinthetünk vissza, tehát csak felszabadulás és öröm volt a megszűnésük. Ezek közé tartozik a főrendiház is, amely mindig csak kerékkötője volt az igazi nemzeti érdekeknek és reformoknak s amelyet – az ősi una eademque nobilitas [az egy és ugyanazon nemesség] (ma: civitás) ellenére – csak a főurak önzése, önkénye, a köznemesség kijátszása és szegénységének kihasználása hozott létre, hogy keserves századokon át a nemzet ellensége legyen belőle, mint a számtalan eset közt például az alsótábla egyik kerületi ülésén 1833. március 3-án is, amikor a magyar nyelv ügye volt szőnyegen, panaszkodtak: „*Nemesség és nemesség közt, még pedig egyrésztől 500, más résztől pedig 700.000 nemesség közt van a kérdés, a 700.000 kétszer jelentette ki magát (hogy ti. magyar legyen a törvényhozás nyelve), kérdem, mi jussa van az 500-nak oly kemény ellentmondást csinálni (ti. a magyar nyelv ellen!)? Még a fejedelem és nemzet közt is sokszor (köztehverviselés), gátat emeltek*”. (Kölcsey, Országgyűlési napló, VII. köt. 129. old.). Egyenesen történelem ellenes tehát – az általános népműveltség tudománya ellenére is – a főrendiház vagy jogutódja igazolására, fenntartására vagy újra való felállítására történelmünkben keresni jogalapot. Egyetlen jogalap ma is – az igazi nemzeti érzés és öntudat elaltatása idején – csak az, hogy a tehetetlenség, szegénység, fásulttá, ideggyengévé tett vagy lett néppel szemben megvan a fizikai lehetőség rá. „*A parasztnak igaza nincs, bajonett pedig van!*” – mint a felsőtáblán gyakran hangzott fel (Kölcsey, VII. 120.), – átvittven az egész polgárságra ma is igaz.

Nem fontos, csak éppen jellemzésül felemlíthető, hogy amint a javaslat indokolása elfelejti feltárni, hogy a felsőtáblát – a közvélemény ellenszenvé ellenére – pusztán az hozta létre, hogy a személyesen megjelenő nemesség nem bírta a megjelenéssel járó terheket, vagy erszénye, batyuja kifogyván, idő előtt kénytelen volt az országgyűlést odahagyni, maga helyett megbízottakat (electi nobiles) küldeni, vagy a helyszínen kirendelni, mert a főurak („az ország nagyurai és nagybirto-kú előkelői”) folyton elhúzták annak megnyitását vagy tanácskozásait, éppúgy felületes, – minek is vesződnek a hatalom pontossággal? – a javaslatnak az a történelemtudása is, hogy ősi (csakugyan ősi) alkotmányunkkal szemben, amelynek lényege a nemzet személyes törvényhozása volt s amelynek örököse ma az „una eademque civitas”, már „a XIV. században” szokásba jött, hogy a köznemesség nem jelent meg személyesen az országgyűlésen, hanem „maga helyett megvényként utasítással ellátott követeket küldött”. Ellenkezőleg még az 1572. évi (XVI. század!)

királyi meghívólevél is a személyes megjelenést mondja kötelezőnek, s az ország régi szokásának, csak éppen – mert Szepesmegye kérte – nem akarja a „fejenkénti” megjelenés költségeivel és fáradalmával terhelni a köznemességet (Nolumus enim viritim vos, juxta veterem consuetudinem omnes evocando, gravioribus impensis et laboribus hoc tempore gravari). A követküldés (ablegati ad dietam) csak 1608 után (XVII. század) lett intézménnyé, miután véglegessé vált annak felismerése hogy a háborúk, törökmegszállás és az elnyomó rendszer miatt elszegényedett köznemesség szegénysége miatt többé nem tud személyesen résztvenni a törvényhozásban. Addig csak, egy esetet kivéve (Mária 1385-i alkotmányellenes meghívólevele) az ún. „electi nobiles” intézménye volt divatban, hogy akik megjelenni nem tudtak, vagy kénytelenek voltak idő előtt hazamenni, megyéenként összeállva, helyetteseket küldtek vagy rendeltek kötelező utasítás nélkül, de aki akart, az elektusok mellett személyesen is megjelenhetett az országgyűléseken.

Mindezek alapján tehát csak a legkevésbé sem lehet arra hivatkozni, hogy több száz éves alkotmányos fejlődés is követelné a főrendiház újra való felállítását, el nem tekintve attól, hogy ha bármily ősi alkotmányos intézménnyel szemben oly fejlődés (parlamentarizmus) következik be, amely a túlnyomó országtöbbség akaratának érvényesülését jobban biztosítja, kevesek által való elgáncsolását lehetlenné teszi, nem lehet korábbi, fejletlen, a történelem során folyton csak átkozott jogállapokra visszatérni. Ezzel szemben erőtlen, csak a javaslat álláspontja gyengeségének bevallása bármily személyi tekintélyekre is (gróf Bethlen István, Wolff Károly, Eckhardt Tibor) hivatkozni, még oly nagy tekintélyekre is, mint az 1926: XXII. t. c. indokolása tette, s amire a javaslat is céloz, amelynek: Kossuth Lajos, id. gróf Andrassy Gyula, Irányi Dániel és még néhány jelesünk, mondván többek közt, hogy a javaslat alapelvei lényegében azt az álláspontot képviselik, amit Irányi Dániel a '85-i vitában elfoglalt. Nem így volt! Ellenkezőleg! A '85-i vitában Helffy Ignác ismertette az 1848-ban történeteket, hogy ti.: Beöthy Ödön felhívta a minisztériumot, hogy „a felsőház új alapon rendezése iránt a kor igényeinek megfelelő javaslatot terjesszen elő”. Erre felelt gróf Andrassy Gyula, az indítványt magáévá tette s mindjárt a választott felsőház mellett szólott. Több főrend is ezt az álláspontot vallotta, amire következett Szemere Bertalan nagy beszéde s indítványa: *„Szükséges mindenesetre, hogy a felsőház egészen más alapokra fektetessék, mint eddig volt, többé a törvényhozásban! részvétre ne adhasson jogot az önkény, ne a születés, ne a birtok, ne az adó, hanem hozzá kell járulni oly kelléknek, amely által biztosíttassék az, hogy aki a felsőház munkálkodásában résztveszen, az személyes képességgel, erkölcsi jellemmel bírjon.”*

De hogy mi volt az igaz lényege az 1885-i vitában elhangzottaknak, amelyekben Helffy Ignác és Irányi Dániel az 1848-i főrendiházi vitára visszautalnak s mi volt a felfogása a többi nagy közt Kossuth Lajosnak is, kiténik Kossuth Lajosnak Kende

Péterhez 1883. december 10-én és Szilágyi Virgilhez 1867. július 15-én írt leveleiből, amelyeket Helfy a '85-i vitában felolvasott. Ezekből a levelekből világosan kitűnik, hogy '48 nagy férfiai a teljes képviseleti rendszerhez ragaszkodtak s Beöthy Ödön indítványa nem a főrendiház kibővítését célozta, hanem a tisztán törvényhatósági választásokon alapuló felsőházat.

Kossuth Lajos mindig a pusztá és tiszta választás útján alakított szenátust tekintette a „nemzet génuszához alkalmazkodó alkotmány logikus postulatumnak”, mert: *„Hogy – úgymond – születés tegyen valakit törvényhozóvá, az kigúnyolása a józan észnek, hogy kormány neveztesse ki törvényhozókat, ez kigúnyolása az alkotmányosság fogalmának. Az alkotmányos önkormányzat eszményében benne fekszik, hogy a törvényhozó hatalomnak a nép bizalma kifolyásának kell lennie.”* 1848-ban – úgymond – csak azért nem indítványozta, hogy a többi reform sikerét ne veszélyeztesse, de – írja – Beöthy Ödön indítványára „a főrendek már a 48-i pesti országgyűlésen elismerték elvben, hogy oly felsőház, amely születési vagy kormány által kinevezett tagokból áll, a képviseleti rendszerrel össze nem fér”. Ezzel teljes összhangban volt Irányi Dániel incongruenter citált felszólalása is a 85-i vitában, amikor határozottan kijelentette, hogy úgy ő, mint egész pártja csak a választott felsőházat tartják a képviseleti rendszerrel összeférőnek, beszédjét így fejezvé be: *„Szabad embereknek törvényt csak az alkothat, akit azon szabad emberek e joggal felruháznak.”* Amikor tehát parlamentáris rendszerünk reformjáról van szó, nem lehet 1608-ig a sötét rendi világba visszabotorkálni, hanem legfeljebb 1848-ig kell visszamenni. De lelkiismerettel elég csak az 1920: I. t. c.-ig visszamenni, a nemzet egyszer elért teljes alkotmányos birtokállományát visszaadni. Ez nagy pénzbeli megtakarítást is jelentene.

De egyébként egészen más kérdés, hogy legyen-e két kamara. Ebbe talán még bele lehet menni, ha a hatalom mindenképpen akarja. Ha nem elég neki az, hogy eleget költ az ország szegény népe a képviselőházra is s ha nem elég neki az sem, hogy az államfőnek úgyszintén oly messzemenő jogi hatalma van és persze még nagyobb erkölcsi lehetősége a törvényhozás befolyásolására, hogy minden falra festett veszély ellen résen álljon, ha „az alsóház szellemi nívója netalán nem ütné meg a mértéket”.

Ám tessék azonban második kamarának pusztá „és tiszta” választáson épülő szenátust felállítani, hogy legyen még egy orgánus „a valódi nemzetakarát más alapon való kipuhatólására”, de ne vigyenek vissza bennünket 1608-ba, ahonnan kezdve igazi nemzeti életünk – sokrészből a főrendiház miatt – csak az és akkor volt, amikor a nemzet fiainak szabadságunkért börtönökben szenvedniük, pusztulniuk vagy harctereken és vérpadokon halniuk kellett. Egy tisztán választott szenátus zárhatná csak ki, ha már el nem kerülhetjük és elegendő pénzünk van – hogy a „csillogás és rojtos excellencek” – előre mentséget találva vétőjükrá rá ne tolhassanak át

semmi felelősséget a „választott méltóságosakra”, mondván mindannyiszor, hogy hiszen az alsóház akaratának elgáncsolását ezek közül is megszavazták (akad ilyen mindig), tehát, amit tettek „demokrácia”, „nemzetérdek” volt, viszont a választottak se menthessék a maguk népszerűségét azzal s tolják át az ódiomot a főrendűekre, hogy hiszen nem tehetnek róla, hogy őket a többség leszavazta. Valamennyi választott lévén, az át nem hárítható felelősség majd azután több szorgalmat, önzetlenséget, lelkiismeretet is parancsol. Ha pedig nem, az újabb és újabb választások egészen más összetételű szenátust hozhatnak.

Így már azután lehetne külföldi példákra is hivatkozni. Mert hogy mit akar a javaslat indokolása a külföldi szenátusrendszerekkel a mi főrendiházunk mellett érvelni, ezt megérteni nem lehet, valamint azt az egyetlen analóg hivatkozását sem, amikor az angol lordokházára utal, hogy tőle ugyan az 1911. évi Parliament Act-ben elvették az abszolút vétőt, de ez – úgymond – más eset, mint a mi főrendiházunk, mert az angol lordok már több, mint 100 éve belátták, hogy hogyha átmenetileg hátráltatják is, „nem illik megakadályozni a nemzet többsége akaratának törvénnyé válását”. Ezt iktatták 1911-ben törvénybe! Tehát – nagyszerű! – ami lordjainknak azért lenne több joguk a maguk főrendiházának visszakövetelésére, amely pedig már közben alkotmányszerűen megszűnt, mert ők még ma sem látják be, hogy mi illik. Ennél ellentmondóbb, szomorúbb és jellemzőbb, a magyar józan értelem megbecsülésével szemben is elkövetett sértő érvelés még alig hangzott el a magyar politikában.

És még hadd hivatkozzam egyes, a javaslat tekintélyével szemben magának a kormánypártnak legnagyobb és még ezidőszert is legtiszteltebb tekintélyére: Gömbös Gyulára. Velem együtt, mint több képviselőtársamtól is hallottam, sokan részesültek abban a szerencsében, hogy az eljövendő felsőházi javaslatról beszéltek. Perhorreskálta a reformot. Azt is, hogy a beígért képviselő választói javaslat benyújtásával késlekedett, azzal mentette, hogy akkor reformálnia kellene a felsőházat is, mert nálánál súlyosabb befolyások érvényesülnek, ő pedig a reformot nem akarja, hiszen az új felsőház – egyenlő jogkör mellett – minden szociális reformját is végleg leszavazná vagy tönkremódosítaná (lásd kicsiben a már letárgyalt telepítési reformot).

Nem lehet a fájdalom és elkeseredés kitörése nélkül rámutatni arra sem, hogy a főrendiház visszaállításával már előbb siet a hatalom, mintsem a nemzet, a milliók törvényhozó testülete választásának becsületes reformját megvalósította volna, úgyhogy az végre a valódi nemzetakarát kifejezője legyen. Siet a mai alsóházzal elvégeztetni a végzetes munkát, holott nemcsak bírói ítéletek szerint, de minden lelkiismeret és cáfolthatatlan szemtanúságunk szerint is bizonyos, hogy a mai képviselőház nem fejezi ki híven a nemzet akaratát. Nem is illik tehát, aminthogy népképviselő – ezt százszor és százszor sikoltani kell! – népjogról soha nem mondhat

le (nem ítélnéti önmagát erkölcsi halálra), hogy a mai alsóház döntsön az ország oly fontos alkotmányjogi kérdésében, aminőt a javaslat tárgyaz. Az illendőségnek, a nemzet iránt tartozó tiszteletének még azt az elemi szabályát sem tartja be a kormány, ami elemi alkotmányos köteleesség, hogy mielőtt törvényt akar, legalább választási programként tárta volna vagy tárná az ország elé, hogy mit, hogyan akar, s mondja meg az ország népe, helyesli-e. Nagy titkolódzás után egyszerre robbantja alá a vészes, jogfosztó tervet, hogy azután még az is bizonytalanná váljék, hogy az új lordokháza majd kegyes lesz-e tisztességes képviselőválasztói reformot is engedélyezni.

Ezen a javaslaton javítani nem lehet, lényegén nem változtatna az sem, ha a Ház megszavazná is azt a korrektívumot, hogy: a felsőház is felosztható legyen – együttes (elegyes) ülések esetére biztosítva legyen az alsóház numerikus paritása –, s az új felsőház intézménye legkorábban csak a képviselőválasztói reformmal egyidőben léphessen életbe.

A feloszthatóság nem jelent semmit, mert adva lévén a kiváltságosak állandó garnitúrája, az új felsőház is mindig a réginek érdek- és érdem világát, a kasztleiket hozná vissza. Nem bizonyos, hogy sokszor nem az államfő jó szándékainak elgáncsolására is. Józan belátással vármegyék és szervezetek, intézmények választottjairól is csak ez mondható. Egy-két választott fecske nem csinálna nyarat.

A numerikus paritás létrehozása nem képzelhető el, mert a képviselőháznak is egy jó része főrendi elem, ha nem is mindig születési alapon („rojt”, „egyháziak”, „nagyőke” stb.). Ezek is tehát együttes ülések esetén csak a felsőház majoritását növelnék.

Ha a felsőház abszolút vétője, tehát voltaképpen törvényhozási diktatúrája megmaradna, az alsóház reformja keveset fog jelenteni, mert legyen bár a leghazafiasabb, a legragyogóbb szellemű és tehetségű az az alsóház, akarjon bár minden jót és szépet, a felsőház abszolút vétője mindent hiábavalóvá tehet. De azért természetesen a tisztesség kérdése, hogy annyi ígéret után ne is csak junktim állíttassék fel, hanem előbb alkottassék meg az alsóházi reform, mielőtt az új felsőház intézménye életbe lép, hiszen arról sem lehetünk biztosak, hogy az új képviselőválasztói reformot az új „felsőház” egyáltalában keresztül engedi-e. Mindenképpen a nép iránti tisztelet és köteleesség, a lelkiismeret parancsa volna, hogy az új felsőházat is – ha már a hatalom erőszakolja – a megreformált s a nemzet igaz akaratát kifejező alsóház állítsa fel. Akkor – választások után – lehetne rá csak illetékesnek tartani.

Mikor únják már végre meg a sanyargatást, akik bennünket igazgatnak? Mikor eszmélnék végre rá, hogy a nép tisztelete, méltósága, évezredes nagy érdemei más igazgatást követelnek? Mikor borulnak végre le a nemzet nagysága előtt? (Külpolitikai érdekből is!).

A haldokló lelkiismerethez igyekeztem szólni. Csak az ne legyen, amit egykor Kölcsey Wesselényinek és Széchenyinek heroikus küzdelmeire mondott, hogy hangjuk a megholt lelkiismeretet is felébreszthetné, de: „*ahol semmi sincs, ott felrezzenteni semmit sem lehet*”.

Mindezek alapján lelkiismeretem és hazafias kötelességem kényszerít annak kijelentésére, hogy a javaslatot és az azt módosító és tárgyalásra elfogadó együttes bizottsági határozatot el nem fogadom, magamévá nem teszem, hanem az ellen jelen különvéleményemet nyújtom be.

Kérem annak a képviselőház elé való terjesztését azzal, hogy egyéb nyomós okok fennforgása mellett, hiszen kegyetlenül sérti a születési előjogokat nem ismerő jogegyenlőségi elvet is, másrészt a parlamentarizmust a nagytőke szolgájává alacsonyítja, mindazon érvek alapján se fogadja el a javaslatot és jelentést: sem az általános, sem részletes tárgyalás alapjául, amelyeket a fentiekben előadni bátor voltam.

Kelt Budapesten, a képviselőház közjogi és igazságügyi együttes bizottságának 1937. évi november hó 10. napján tartott ülésében.

Benyújtja:

Rupert Rezső s. k.,

országgyűlési képviselő.

Különvélemény¹⁷¹

„a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” szóló 702. számú törvényjavaslat tárgyában.

A t. Együttes Bizottság többségi határozatával szemben, amely a javaslatot általánosságban elfogadta, a Hsz.-ok 50. §-a alapján tisztelettel

KÜLÖNVÉLEMÉNYT

terjesztek elő, mert azt vallási, nemzeti, emberi, alkotmányjogi, történelmi, gazdasági és külpolitikai szempontokból elhibázottnak, igazságtalannak, a magyar jövőre is végzetesnek, a magyar nép lelkétől merőben idegennek tartom, miért is – mint sok kiváló képviselőtársam is – az általános vita befejeztével ellene szavaztam.

¹⁷¹ A képviselőház közjogi, közgazdasági és közlekedésügyi, közoktatásügyi, igazságügyi, valamint földművelésügyi bizottságának együttes jelentése „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” szóló 702. számú törvényjavaslat tárgyában. Képviselőházi irományok, 1935. XII. kötet 679–711., VI–IX. sz. Irományszámok 1935–710. 2. sz. melléklet

Természetesen nem tetszelgek abban a hitben, mintha a javaslat ellen máris elhangzott sok remek felszólalás után azt várnám, vagy csak remélhetném is, hogy szavamnak több foganatja lesz. Ilyen önhittségtől eltilt tehetségem szerény voltának tudata. Ezért nem is akarok és célzok mást különvéleményem előterjesztésével, mint jó szolgálatot tenni a már-már legyőzött ügynek azzal, hogy mindazt a sok aggodalmat s cáfolhatatlan érvet, adatot, amelyet jelesebb képviselőtársaim a javaslat ellen felsorakoztattak, itt lehetőleg röviden összefoglaljam és ezzel elérjem, hogy amikor a többségi határozat és annak indokolása a plénum elé kerül, azzal együtt ismertté váljék a tisztelt Ház előtt az altera pars véleménye és ellenkező álláspontja is. Az ügy nagy, egész nemzeti létünkre is végzetessé válható hordereje s az, hogy máris százvezrek rémületbe révedő szeme tekint reánk reménykedve, mindenünnen pusztulásra szántak segélysíkoltása száll felénk, mentse, hogy a tisztelt Házat, mielőtt már-már lesújtani készül, lelkiismeretem aggódo szavával még egy percre fel-tartóztatom.

Természetesen itt csak az eredeti javaslat ellen szólhatok, mert az esetleges későbbi módosításokat nem ismerhetem, a különvéleményt pedig a Hsz.-ok 50. §-a szerint már az általános vita befejeztével be kell nyújtani.

A Magas Tátra tövében még egy éve is ott láttam a csütörtökhelyi Zápolya-kápolna falán – nagy, színes freskó-betűkkel még régi nagyságunk idejéből felírva – a szent fohászt: „Isten óvja a magyar hazát!” Nem törölte le onnan, majd két évtizeden át, a megszálló hatalom sem. Még az ellenség is megérti és tiszteli az ilyen földjén maradt emléket, nagy érzést, tradíciót, történelmet. Akkor miért ne szabadna itthon is, testvérek közt, ma – nehéz időkben – ezzel a történelmi fohással fohász-kodnom, hogy akik sorsunkat intézik, ne térjenek le az útról, amelyen századokon át Isten-kéz óvott bennünket és egyúttal miért ne szabadna kérdeznem azoktól, akik régi alkotmányunk alapfalait nap-nap után bontogatják: „Kevésbbé akarják-e tisztelni régi nagyságunk érzelmeit és történelmét, mint sokszor még az ellenség is?”

„Isten óvja a magyar hazát!” Mert bizony ilyen fohászos idők járnak ma is. Hasonlatosak különösen 1514-hez, amikor a magyar törvényhozás szintén olyan törvényeket hozott, amelyek száz- és százezer magyart, az egész jobbágyságot, az ország fenntartó erejét rabszolgaságra, szenvedésekre, kínokra, nyomorúságra, lassú halálra, meg nem születésre kárhoztatták... Igaz, – mondjuk – a jobbágyság egy része, elenyésző kis része, de vele együtt nem kevés köznemes is, vétett az ország akkori uralkodó rendje ellen, ami alól nem is akarom itt a vétkeseket menteni. Mégis a nemzet testéből kiátkozottaknak legfőbb bűne aligha volt más, mint az, hogy: hatalomra gyengébbek voltak uraiknál (amint ez volt az eset a protestánsok ellen hozott rendszabályok idejében is, luterani comburantur, a Szuhay-királyság ideje, stb.) s a kegyetlen rendszabályok jók voltak – „szociálpolitikának” is. Ezért általánosították – törvényekben is – a kevesek „bűnét” százvezrekre, milliókra.

Sötét emléke felidéződik, hogy mi lett a vége. Fogyott erő veresége, talán Isten verése is: Mohács!

Ma is – mintha csak 1514 járná – százezreket akar feláldozni a hatalom, most az ország szerencsétlen sorsú zsidó lakosaiból, mert – mint egykor a jobbágyok – ma ezek a legvédtelenebbek. Pedig – hiába tagadni – embernek is értékek, dolgosnak is dolgos, adózó kezek és magyarnak is magyarok, túlnyomó többségükben sokkal jobb magyarok, mint akik most – kevés kivétellel idegen lélekkel – igaztalan vádakkal ellenük törnek, leginkább zsákmányéhességből vagy politikai becsvágyból, még legártatlanabban azok, akiket külföldről hozott propagandamódszerekkel gyűlöletre hangoltak ellenük.

Semmi tárgyi ok nincs a nagy embervadászatra. Isten parancsa és a haza valódi érdeke pedig eltilt tőle, de idegen diktatúrák győzelmének haszonbérloői járnak köztünk és – ma ők diktálnak itt. És kormányunk végzetes gyengesége miatt – úgy látszik – diktálhatnak. Diktálhatnak, rágalmazhatnak, bujtogathatnak, hiszen még a kormányajtó is sok mindenben egy kórusban szaval velük. „Az embereket pedig – mint Macaulay mondja – a sok álokoskodás, rágalom, szónoki fogás és a nemzeti büszkeségre (különösen mellette anyagi nyereségre) hivatkozó bujtogatás könnyen megőrjíti.” Igaz, hogy: „az örült izgatottságra később mindig tompa egykedvűség következik, a hazafias szólások többé nemcsak nem csiklandozzák a közönség fülét, hanem éppen kelletlenekké válnak, a heves lázrohamra következik a – hidegletelés, a kóros lehangoltság”. „Elmúlik a várakozás ideje és ez – mondja Lamartine – mindig a legkérlelhetetlenebb megbosszulója a megsértett igazságnak.”

De most még egyelőre itt van a sok „álokoskodás”, „rágalom”, „szónoki fogás”, a „nemzeti büszkeség”, inkább zsákmány-lehetőségekre „hivatkozó bujtogatás”, itt vannak a jelszavak, amelyek hatnak, s amelyekkel egyes hatalmasaink is versenyt futnak. Nem akarják megszívlelni jó előre az örök példát, hogy a Gironde is hiába versenyzett a jakobinizmussal: a jakobinus tömegeket nem nyerte meg, a józan közepet pedig elvesztette és útja most már egyenesen vezetett a vérpadra. Hogyisne, „hiszen – még Danton szerint is – (nemcsak a csudás, hanem) sokszor a legszentebb forradalmakban is végül a gonoszok kerülnek uralomra”. Pedig Danton szakértője volt a forradalmaknak.

Ez a javaslat és indokolása is, amint megelőző egész propagandája, tele van álokoskodással, szónoki fogásokkal. Könnyű a dolga. Megvan ilyesminek régtől fogva a lélektani vegyképlete: az emberi alaptermészet atavisztikus csökevénye, amellyel – ártatlanabb formában – az átlag ember például még abban is kielégülést, mulatságot talál, ha látja, hogy valaki az utcán versenyt fut a széllel kalapja után, vagy még inkább abban, ha falhatja az újságok rablógyilkosságokról, akasztásokról, katasztrófákról szóló tudósításait, vagy ott üvölthet a bokszyversenyek, bikaviadalok nézőterén, ha egy-egy sikerült ütést vagy espadaszúrást lát, amelytől a szegény

agyonkínzott-vérzett bika kimúl. Ilyen kedves multság lehetett, amikor Nero keresztényeket és zsidókat egyaránt fenevadakkal tépetett szét, vagy időnként jobbágy-tömegek, rabszolgák irtásának látványa került műsorra a történelem színpadán. Mások szenvedése sokszor élvezete a nézőknek. A gyengék kockázat nélküli üldözése pedig különösen kedvelt és hasznosnak vélt kormányzati eszköz volt mindenkori. „Panem et circenses!” Csak itt most a magyar földön alighanem elvétí dolgát ez a varázsigé, mert lehet, hogy az értelmiségi osztály egy része, amelyért mindnyájan viseljük a „romlott értelmiség” Nessus-ingét s amely a maga részére zsákmányt szimatol, lelkesen üdvözli ezt a legújabb „keresztény-nemzeti”-nek álcázott irgalmatlanságot is, de a dolgozó magyar milliók már – látni eléggé – kezdik kelletlenül hallgatni a pufogó szölamokat, amelyek számukra a „Panem!” helyett mindinkább már csak a cirkuszt jelentik. De elvétik dolgukat különösen azok a „mozgalmi vezérek”, akik jólétű maguk biztonságában cinikusan, bár szerintük – risum teneatis – „gyűlölet nélkül”, hirdetik: „mindent csak hidegen, minden szentimentalizmus nélkül elintézni”. Nem számolnak a magyar nép nemes, jó, irgalmas lelkével. Mert igenis, vegyék tudomásul, hogy ez a nép, amely maga is századok óta járja az elnyomatás és szenvedések iskoláját, igenis szentimentális, igenis érzékeny lelkű, irgalmas és könnyen felriadhat urai (köztük mennyi kicsi úr!) par force-vadászata ellen. Kegyetlen, véres csatákban eleget keményedhetett szíve, mégis mindig kímélte a már legyőzött ellenséget s ölben dajkálta, cukorral, minden jóval etette a kis szerb, román, orosz gyermekeket, ha egy-egy falujukat elfoglaltuk. Előbb-utóbb feltámad ennek a népnek szánalma, hacsak még előbb rá nem ébred a sok ámitó szónoki fogás ürességére s akkor jön a – hidegletelés, a kóros lehangoltság, jelszavak összeomlása. Egyelőre azonban a jelszavak dáridója még tart.

Még lehet, mint ez a javaslat is teszi, a kereszténység jelszavával fellázadni maga ellen a kereszténység ellen is. Ez ennek a javaslatnak egyik legjellemzőbb szofizmája, „szónoki fogása”. Keresztényeket is zsidónak nyilvánít, köztük kat. papokat, apácákat, gyermekeket, ifjakat, serdülő kis bakfisokat, akik már csecsemőkoruktól keresztény vallásban nevelkedtek, egész lelkük keresztény, csak ma ébresztik rá őket kegyetlen kézzel (el kell ismerni, valóban szentimentalizmus nélkül!), hogy ők is csak kítaszított zsidók. Theológiával és faj tudománnyal (darwinizmussal, galtonizmussal) akarják magyarázni, hogy valóban azok. A Szentszék „Koma locuta”-ja és a protestáns egyháznagyok tanítása is elég határozottan és véglegesen kinyilatkoztatta már rég, mit jelent és mit ér az egész silány politikai faj tudomány és mivé tesz a keresztység szentsége, mennyire nincs jelentősége, hogy kit mikor kereszteltek meg. A bizottság egyik kat. paptagja is ad absurdum kimutatta, ami egyetlen igaz keresztény előtt sem lehet vitás, hogy a javaslat „keresztény zsidó” fogalma nonsens és illetéktelen beavatkozás a kat. vallás dogmáiba s általában a keresztény vallások theológiájába, valamint az egyházak hitéleti szuverenitásába. Tehát: éppen

keresztény alapon el nem fogadható! De ugyanezen alapon nem fogadható el egyéb embersújtó vonatkozásaiban sem, mert fellázadás a keresztény jóság és az isteni igazság ellen.

A francia forradalomban is – mint gyakran máskor, mint ez a javaslat is – sokszor és sokan hivatkoztak kegyetlen cselekedeteik igazolásául a kereszténységre. Marat előtt mindig fel volt ütve az Evangélium. Ezekre, az ilyenekre mondja Lamartine, hogy amikor rosszat forraltak és cselekedtek a jóság és emberszeretet vállalása nevében, inkább azt kellett volna hirdetniük: „Megtagadjuk nemcsak a vallást, hanem már Isten létezését”. Akármily bűn megvállása lenne, ezt kellene tennie e javaslat pártolóinak is, legalább őszinteség hiányával nem volnának vádolhatók.

A javaslat primitív, gyűlölködő, értelmetlen antiszemitizmusnál nem egyéb, kegyetlen kortesfogás, amely a maihoz hasonló nyomorgó időkben mindig alkalmas a félrevezetett, ha végül is csalódásra ébredő keresztény tömegek megmozdítására, figyelmüknek fontos reformokról való elterelésére vagy lelküknek, erejüknek politikai célokra való kibérlésére, ha kinek-kinek hatalmi vagy más önző érdekből erre szüksége van. Ezért használja föl ez a javaslat is „szónoki fogásnak” a keresztény jelszót. De maga is érzi, mennyire nem keresztény, sőt embertelen cselekedet, amit végez, ezért felveszi szerkezetébe kiegészítő kritériumként a „faj” jelszavát is és ezzel igyekszik kiküszöbölni azt az ellentmondást, hogy a kereszténység nevében keresztényellenességet kodifikál. De ez az álláspontja sem őszinte, sőt ez is csak vakmerő ellenmondás, mert ha faji alapra helyezkedik is – valamilyen elrontott galtonizmus alapján –, akkor is a maga fennén hirdetett keresztény erkölce ellenére krisztusi tanítást sért a más „fajúak” üldözésével, sőt élet joga, tehát isteni joga ellen intézett támadással. Emellett nem tudja az ember, voltaképpen milyen „fajt” véd: a turánit, árját? Mert vagy faj a faj, (ami a természetben tisztán nem létezik) és a maga zárt genealógiáját védi, legfeljebb ezen belül törődik a „varietas”-okkal, ami többnyelvű országokban annyit jelent, hogy nincs nép, nincsen nemzet, de egyszerre két vagy több fajt védeni s legfeljebb egyet kirekeszteni, mint fajpolitika, humbug. A magyarsággal való asszimilációt emlegeti azonban a javaslat. Ez volna az a varázs-ige, amely például a nemzsidó magyarról, ha egy kukkot sem tud is magyarul, máris minden bűnt lemos, míg száz és százezer zsidó, habár már anyanyelvében is magyar, sőt másként sem beszél, már bizonyítani köteles, ha ugyan ekkor is elhiszik neki, az asszimilációt. Az idegen nyelvű ker. magyaroknál ez eleve vitán felül áll, róluk „el kell ismerni, hogy a nemzet testébe-lelkébe harmonikusan beilleszkedtek”. Bár ugyanakkor – a vízkeresztű beszédben – azt is mondja a miniszterelnök úr, hogy a zsidósággal mindenképpen baj van az asszimiláció bizonyításával, mert nem tudjuk bizonyítani az ellenkezőjét sem. „A vita – úgymond – olyan, mintha színvak vitázna a rendes szeművel”. Most már tehát csak azt kellene eldönteni, hogy ki a rendes szemű, az-e, aki az 1914. előtti nagy magyar korszak igaz nagyjainak,

a sok közül: Beöthy Ödönnek, Kossuthnak, Deáknak, báró Eötvösnek, gróf Andrássy Gyulának, a nagy magyarbarát Disraeli barátjának és Wekerlének, Szilágyi Dezsőnek, a Tiszáknak szemével lát, vagy az-e, aki ma – mondjuk – a talmud-hamisító s e miatt a prágai egyetemről szökni kényszerült Rohling professzor szemével nézi a dolgokat s az ő gyűlöletével hirdeti elkopott szónoki fogásként ebben a javaslatban is, aminek történelmünk és mindennapi életünk bizonyágai is ellentmondanak, hogy: a zsidóság „származásbeli különbségei (Akkor miért egy faj?) és területi szétszórtsága ellenére évezredek óta léttani és lelki elkülönítésben él” ... külön „faji, léttani, lelki, szellemi és érzelmi egység”, ... amely egység „más népektől őt a legélesebben elkülönítő vallásában és hagyományában, erkölcszánában, bölcséletében és racionalizmusában is kifejezésre jut,... „tud nemzetközi lenni” ... „szélsőséges hajlamú... „a tulajdont ingóként nézi”, ... „számarányát messze túlhaladóan vesz részt az önző vagyoni érdekből elkövetett bűncselekményekben” (külföldi fizetési eszközökkel való visszaélés) stb. Újabban hozzájön ezekhez a „szónoki fogások”-hoz az is, hogy üldözésére gazdasági bojkottal felel, vagyis nem táncol, kurjongat örömeiben, hogy százezreket proskribálják, kitagadják nemcsak a hazából, hanem a tulajdonból, hivatalból, irodából, legizzadtságosabb kis munkahelyeiről is.

A zsidó vallás teológiájának, erkölcszánának és bölcséletének kérdését régóta eldöntötték a Biblia más népeinek egyházatyái, filozófusai és politikusai. Rég eldöntötte a civilizált népek törvényhozása is. Méltatlan lealacsonyodás volna e részben a javaslat gyermekes, talán nem is egészen sancta simplicitas-ával szembeszállni. A többit pedig – a racionalizmust, nemzetköziséget, a tulajdon-szemléletet – eldöntötte a harcterek férfikorszaka, eldöntötte a szociológia és szociálpolitika tudományának szava és eldöntötte a tudományos, irodalmi, művészeti és gazdasági élet gyakorlata, hogy minden ország zsidósága mindig a maga hazájának dolgozott minden téren, teremtett ipart, kereskedelmet, adózni is csak neki adózott és adózik szorgalmasan. A mindennapi bölcsesség, az általános műveltség kötelező tantárgya szerint sincs faji és vallási egység, nincs kollektív bűn és erény, hanem csak van egyén és egyének összessége, káros vagy hasznos a szerint, hogy ki mennyit használ a társadalomnak és államnak, amelyben él és hűséggel ragaszkodik-e hozzá. Arról már senki sem tehet, hogy egyes exkluzív úri körök elzárkóznak-e az ilyen vagy olyan vallású vagy nemzetiségű polgároktól. Mert csak ennyiben lehet szó azok „elkülönítéséről”. A keresztény és zsidó ügyvédi és orvosi kar, kereskedelmi és ipari osztály, valamint munkásság pl. a legutóbbi időkig igen jól megfér egymással, válogatás nélkül. Megférünk a harctéren és az iskolában is. A történelem tanulsága és emberi érzésünk törvénye: tudni azt is, hogy akármilyen különböző vallásúak vagy nemzetiségűek egy nemzet polgárai, egymásnak mégis közelebbi rokonai, mint az egy vallású vagy egynyelvű, de különböző állambeli polgárok. Ahhoz is elég mindennapi tudásunk: meglátni, hogy pl. Rockefeller, Carnegie vagy

Vanderbilt és a Kruppok, Rothschildok, vagy – szerezzünk egy kis örömet – a Bíró Pálok, általában minden nagy kapitalista az egység és érdekek nemzetközi közössége szempontjából sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint az ugyanazon nemzet- vagy vallásbeli kisemberekhez. Nem lehet tehát jóhiszeműen egy-egy vallás millióit kárhözatos közösséggé nyilvánítani és együtt az egészet megalázni és kiátkozni. Nem lehet még jellegzetes bűnöket sem egy-egy vallás híveire általánosítani, amikor a tudomány mai fejlettsége szerint a büntetőjogban csak egyéni felelősség van s a kriminológia cáfolhatatlan tétele, hogy a bűnök rendszerint alkalom-kötöttségi, ú. n. környezetbűnök. Hivatali sikkasztást pl. nem követhet el más, csak hivatalnok. De azért még nem jutott eszébe senkinek az az általánosítás, hogy a hivatalnoki kar tehát a maga egészében sikkasztó. Senki se védi a bűnösöket, mindenki követeli szigorú megbüntetésüket, de ha bizonyos bűnöket csak zsidók követnek is el, mert a gazdasági élet egy-egy szektorában ők vannak összezsúfolva, másutt már alig is van helyük, azért nem lehet olyan lelketlen általánosítással itt sem operálni, hogy most már minden zsidó bűnöző. Csak kortesfogás, hogy a kormány a lapokban is sokszor szinte csokorba köti a zsidó síbereket, akik ellen sokszor még vád sincs, és a zsírdrágítókat, de ugyanakkor nem szól a keresztény zsírdrágítókról és síberekről, pedig ilyenek is vannak elegen. Ne is beszéljünk azokról a nagy keresztény élelmézési vállalatokról, amelyek szintén 2 P-ért vagy többért árusították a zsírt és azokról a nemzsidó pénzügyesekről se, amelyeknek már évi mérlegei összehasonlításából kitűnik, hogy külföldi zálogleveleik nagy tömegeit szerezték vissza a külföldről, bizonyára nem ingyért, hanem igen nagy tételekben kiejánlott pengőért vagy más valutáért. Volt bolsevista is elég sok keresztény és volt üldözött, sőt vértanú zsidó is elég, nem férfias általánosítani, hogy most már az egész zsidóság szélsőséges hajlamú. Ha pedig általában külön szellemiséget akarunk a zsidóságra ráfogni, elég rámutatni a mai ú. n. keresztény sajtó ama részére, amely rágalmasban, hazudozásban, lázításban minden idők sajtóját felülmúlja, sőt nyíltan szolgál idegen eszméket és érdekeket.

A „homo sapiens”-t, Vörösmarty szerint „örült sárt”, aki inkább mindig csak külső körülményeinek függvénye, jónak és gonosznak soha sem ú. n. faja szerint ismertük. Ismerjük mint Napóleon marsallját, aki azután hálátlanul ellene tör, ismerjük mint Danton teremtményét, rajongó hívét, aki azután őt véstörvényszéki ítélettel egyhangú szavazattal küldi verpadra. Ismerjük Fouquier Tinville nevén mint Camille Desmoulins rokonát és pártfogoltját, akit közvédlővé is éppen ez neveztetett ki, hogy azután heves vádbeszéddel éppen ő küldje halálba a rokont, a lelkes pártfogót. Ismerjük abból az időből is, amikor a francia convent kikiáltotta a „Legfőbb lényt!” és nem volt többé „más szertartás, mint az okosságé”. „A veres sapkás papok milyen diadallal távoztak a teremből!” Lett közülük elég sok Chabot is! Szerencsére voltak hitvalló papok, kis mártyr apácák is elegen és az édes, drága

kis vértanu-savoyardok! És szerencsére ismerjük az „embert” úgyis mint Fonfrede-t, aki mikor gironde-i barátait, küzdő társait halálra küldte a convent, felállott és tiltakozott az ellen a „meggyalázás” ellen, hogy ő a halálra ítélt tisztes névsorában nem szerepel. Ismerjük itthon is mint vértanút és ismerjük ugyanabból a „faj”-ból mint muszkavezetőt. Így vagyunk a „faji” egységgel.

A javaslat egyáltalában elvétí a faj és „népiség” fogalmát, mert közössége legfőbb kritériumáról, az anyanyelvről, megfelelkezik Pedig jeles finn-ugor nyelvutódosok szerint is a fajnak, amely egyébként a legtöbbször problematikus zűrzavar, leginkább meghatározó tényezője: a közös anyanyelv. E szerint tartozik mindenki a finn-ugor nyelvcsaládba is. Ez az, ami leginkább asszimilál, mert rajta keresztül szívdódik fel legjobban és biztosan felszívódik az illető nép irodalma, egyéni kultúrája, történelme, ami nélkül is lehet ugyan valaki hű polgára hazájának, de véglegesen asszimilálnia, nem hiszem, hogy lehet. Damjanich-ot is a magyar nyelv tudása tette mindenkinél jobb magyarrá. Vörösmarty költészete ihlette meg, mondja a történelem. „Nyelvében él a nemzet.” Deák is azt tartotta, hogy legerősebb fegyverünk a nyelv, többet ér, mint száz és százezer szurony, mert ameddig nyelvünket el tudjuk terjeszteni, az a föld biztosan mindig Magyarország marad. Miért keresnek hát más állampolgári oklevelet?

Keresnek, mert a többségi párt egyes szónokai úgy mondják, hogy az utca követeli a zsidókérdés megoldását a zsidók gazdagsága miatt s jobb, ha a törvényhozás intézi el, Isten mentsen a forradalomtól. Ezen az alapon azonban könnyen lehetne igazolni a bolsevizmust is, de éppen ez az érvelés jellemzi legjobban, hogy milyen sekély lelkek kezében van egyes kérdések ügye és milyen mélyre süllyedtünk. „Az utcán zavarok lennének!” „Bámulatra méltó – mondta egykor a Gironde hatalmas feje, Vergniaud, hasonló esetben, a hatalom ellen fordulva – ismerni és előre megjósolni a rend felborítására állítólag kész tömegek gondolkodását és szándékát. Így nem volna bajos megjósolni a tűzvészt sem, midőn az ember kezében tartja a fáklyát, amellyel a házat fel akarja gyújtani. Ne tessék tehát a fáklyával játszani, mert ilyen kacérkodás az utcával ugyanoly könnyen igazolhatja az olyan jogcímet is: „Le a papokkal! Le a grófokkal! Le az urakkal!” – amint ez az egyes kerületekben ma már minden választás alkalmával felhangzik. Tessék a fáklyát végre eloltani s a forradalmi múzeum szertárszekerényébe visszahelyezni. Forradalmat, amikor a törvényes hatalmak s a hadsereg helyükön vannak, csak felülről lehet elindítani, s ha már arról van szó, hogy az utca az igazság, emberi érzés, civilizáció, magántulajdon, itt-ott már a vallás ellen is feltámadjon, ezt legszakszerűbben talán úgy tudnák elintézni az utcák főnökei, hogy feltárják a fegyházak kapuit... Noha: a „gyerünk fosztogatni!” – vagy mint a bizottság egyik tagja követelte: „6%-on felül elvenni minden zsidó vagyont, hiszen – úgymond – az ország vagyonának 80%-a az övék”, (ami lelkiismeretlen valótlanság, csakúgy, mint amikor azt mondotta, hogy

12-13 éve a képviselőház 200 tagja meg volt állásokkal s egyebekkel fizetve), az ilyen „legdemosthenesibb” retorika a becsületes nyomorgókra sem szokta hatását eltéveszteni. Ne rágalmassuk folyton a népet, hanem hozzunk számára hasznos törvényeket: zsidó és nem zsidó vagyomból és jövedelemből egyaránt követelt józan szociális áldozatokról (földreform, öregségi, rokkantsági és baleseti ellátás, a koncentrációk megszüntetése, amelyek a ker. kisemberekre nézve is lehetetlenné teszik az önállósítást stb., stb.), – az igazságos adórendszeréről, – a külföldiek munkatilalmáról és az alkotmányos szabadságjogok visszaállításáról, azután engedjünk mindenként nyugodtan dolgozni, mert lehet, hogy „szegény népünk, amely többet gyanakszik, mint amennyit tud, ideig-óráig meg fogja találni valamiben (ma a zsidókban!) minden szerencsétlensége okát”, de végül ráeszmél, hogy „nagy hullásban” hiába „süvöltött fel”: „Törvényt!... (kapott) s a törvény újra ölt” (Vörösmarty) és csakhamar meg fogja keresni az igazi hibát.

Nem az utca, nem a dolgozó földműves, iparos, kereskedő és munkás, az ország 95%-a követeli az ilyen javaslatokat, embertelenséget, az ország gazdasági életének lerombolását, külföldi példák utánzását, túllicítalását. Ez az „utca” örül, ha dolgozhat, úgysis tudja, hogy az úri zsákmányból neki nem jut, hanem követeli csak az értelmiség „romlott” vagy félrevezetett része, amely állások vagy még nagyobb állások után fut, amely nem akarja a régi kényelmetlen, lassú módszert vállalni, hogy tehetség, tudás mellett évek és évek szorgalma és türelmes munkája, érdeme kell, míg vagyont gyűjteni vagy magasabb állásba avanzsálni lehet. Ez akar ma itt valamilyen úri bolsevizmust, a „tíéd és övé” állami, társadalmi, gazdasági és erkölcsi rendjének megbontását s a „minden az enyéim-jogrendjét. A dolgozók és józanok „utcája”, amely máris szenved, szerves, komoly és erkölcsi alapokon nyugvó szociálpolitikai reformok mellett csak egyet vár, a megváltó hatalmi szót:

„Vissza mindent; a régi jogból, régi alkotmányból, régi rendből és régi erkölcsből !”

Szegény államokban mindig van jelen valamilyen elégedetlen tömeg, a túlnyomóan bürokratikus eltartású országokban pedig az alsóbb fizetési vagy kereseti osztályokban mindig van olyan jelentős számú, műveltségénél és igényességénél fogva többre vágyó értelmiség is, amely könnyen fut új koreszmék, forradalmi változások után, remélve, hogy karrierje gyorsabban felível és úri igényei jobban kielégülnek. A történelmi materializmus egyik természetes megnyilvánulása ez. Ide-oda lökődő, labilis higanytömeg, amelynél csak az idő véletlene, alkalma dönti el, hogy jobb- vagy balfelé orientálódjék-e. Mindig minden attól függ, milyen idők járnak és megvan-e már a lehetősége, szinte rendőri engedélye rá, hogy a lelkeben munkáló „harc” végre kirobbanjon. Mihelyt a hatalom engedi, kirobban és kap maga mellé segédcsapatokat a szegényebb néprétegekből is. Támadnak és esetleg igen előkelő körökből támadnak vezérei is. Van minden időben mindenütt elég hataloméhes kalandor vagy megszállott, sokszor tévesen számító ideális lelkű és

szándékú hazafi is, aki élre áll. A vágyak, remények szélvihara most már belekap a vitorlákba. Olvashatjuk ma is, egyik vezér mint proklamálta máris, hogy az új állam karrier-listája az utolsó díjnoki állásig készen van. Megkezdődik a meredek felé az iramodás, hogy partjáról azután minden és mindenki a mélybe zuhanjon. Láttuk ezt a tömeget a Károlyi-regime-nek is szinte lelkesen behódolni, azután egy részét a bolsevik uralom felé is kacsintgatni, vagy legalább gyáva passzivitásban maradni, Mert nincsenek igaz ideáljai, nincsenek centrális és hazafisága, mint volt a régi nemességnek és polgárságnak, amely az abszolút rosszra –tört vagy szakadt – nagy többségében mindig abszolút ellenállással felelt. Ma is, mint 1918 őszén, problematikus idők járnak. Akkor is abból lett a végzet, hogy a kormány gyenge volt a szélsőségekkel szemben. Utcai csoportok, karrieréhesek lármáját összetévesztette halálos csendünk detonációjával. Ma is – úgy látszik – ugyanaz ismétlődik. Ugyanaz abban is, hogy egyesek, sok derék, jóhiszemű honfitársunk is, így remélnék mind erősebb és áldásosabb külföldi támogatást jövő reményeinket illetőleg. Jöjjön az álmok teljesülése! Adja Isten! De ha erről volna is szó, miért kelljen érte odaadni cserébe ezeréves államunkat, függetlenségünket, parlamentáris alkotmányunkat, nemzeti és polgári egyéniségünket? Nem használna ilyen letört, csalódott, békétlen nemzet szövetségeseinek sem.

Hanem az a baj, hogy jóhiszeműek is járnak a csalóka úton. Mert azt megértjük, hogy a lázadás és a gyűlölködés emberei, akik közül van, aki a parlament nyílt ülésin is hangoztatja, hogy nincs magántulajdon, elmennek a demagógia és bujtogatás szélső határáig, hatmilliárdos zsidóvagyonról beszélnek, amennyit az egész nemzetvagyon sem ér, stb. stb., de a többségi pártból is akadnak, akik – nem is említve hamisan beállított történelmi és felvidéki példáikat – naiv szónoki fogásokkal bujtogatnak. Bankokráciát, bankkoncentrációt, trösztöket emlegetnek, amelyek felszívták az egész ipart, „magasak az ipari árak”, „az újpesti Uchrin Pál, kisasztalos, nem kap hitelt, a Weisz Lipót, kisasztalos, pedig kap” stb. Mintha nem a kormány csinálta volna meg a bankkoncentrációt is és nem tőle függne, amennyiben gazdasági törvényektől nem függ, az árszabályozás is ! A valóság pedig az, hogy sem a szegény Uchrin Pál, sem a Weisz Lipót nem kap kölcsönt a maga szakállára a bankoktól, hanem kaphat, ha kaphat, egyik is, másik is valamilyen kisipari hitelt, ami, hogy ki kapjon, jobbára megint csak a kormánytól függ. De mi a köze mindehhez, az egész nagykapitalizmushoz, annak állítólagos kártevéséhez a kis zsidó ügyvédnek, orvosnak, mérnöknek, színésznek, újságírónak, magántisztviselőnek, kisiparosnak, kiskereskedőnek, ügynöknek, munkásnak? A felhányt zsidó szellemű kultúrához is legfeljebb annyi köze van, hogy leginkább ezek tömege a fogyasztója a keresztény irodalomnak, zenei, színházi daraboknak is. Emellett, ha házak, vasutak, gyárak épültek s a keresztény közép- és nagybirtok sokszázmillió jelzáloglevél-kölcsönhöz jutott, amiből terhes tartozásait rendezhette, miért bűn ez, ha zsidók cselekedték

is? Ha nem tették volna, hogy derék keresztény kezek mellett ők is építettek, ők is vállalkoztak, noha Ausztria ipara e nélkül is ellátott volna bennünket, 1918-ban ipar nélkül maradtunk volna, „félkarú óriás” s most semmi sem volna abból, amit egyesek elvenni akarnak. Másfélmillió kivándorlót emlegetnek, mintha ez is a zsidók bűne volna, holott mostoha agrárviszonyaink kergették ki őket s ha iparunk fellendítésében a zsidók részt nem vesznek, munkáskezeknek munkaalkalmat nem teremtenek, még legalább egymillió kivándorolt volna. Dehát, ha „Istentelen frigy van közötted, ész és rosszakarat!” – nem lehet vitatkozni veled. Csak „a ... dühöt növeszted, hogy lázítson hadat s ... düh vagy ész, bármelyik győz, az ember vész” (Vörösmarty).

Most is, mintha végzet ülne a magyar keresztény ifjúság fölött. Végre is tény, hogy ma már úgyszólván nincs máshonnan utánpótlás. Most már beülhetne majd a hivatalokon kívül: a bankok, gyárak, szabad foglalkozások pozícióiba is. És rövidesen, ha gazdasági életünknek az a rombolása, amelynek ez a javaslat is egyik útjelzője, meg nem áll, nem lesz, ahová beleüljön... Ami ma itt történik, magyar szívvel nem lehet megérteni. Még legalább 100 évre el vagyunk látva a progresszió korszemével. Csak győzzük megvalósítani mindazt, amit a magyar történelem „monumenta actorum”-a tartalmaz, amit csak Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös tanítottak, amit csak szociálpolitikában is a 48-as párt az utolsó félszázadban követelt. És mégis idegen koreszmék után futunk. Ma népi (völkisch) eszmék kellene, amelyek az államon belül is mindent nyelvi csoportokra osztanak. Egyenesen történelmünk, régi alkotmányunk ellenére, amely csak néphatalmi koreszmét ismer, amely egyesít minden nyelvet és vallást egy néppé, nemzetté, csak éppen azt követeli, hogy ami „népit” akarunk, az a „nép” által történjék meg, vagyis a parlament útján. Ezért kell – úgy látszik – a néphatalmi koreszme helyett a mai mozgalmaknak inkább: a „völkisch”.

Ennek a koreszmének szerencsétlen megvalósítása akar lenni a kereszténység dogmáinak profanizálása mellett a javaslatnak az a része is, amely a magyar zsidóságot külön közjogi testté akarja nyilvánítani, a nemzet testéből megszegyenítően kirekeszteni, állampolgári jogaitól is minél szélesebb körben megfosztani. (Már – úgy látszik – az 1879: L. t.-c. alapján szerzett állampolgárságot sem akarják respektálni.) Minden józan keresztény is belátja, hogy ez öngyilkossági kísérlet. A kormánypárti tagok egy része is hangoztatta a vita alatt, hogy ezek a rendelkezések, hozzászámítva a zsidóvá nyilvánított keresztényeket és azok adhaerentiáját, az ország lakosságának legalább 12%-át érintik. Érzelmileg, csak rokoni alapon is, legalább ennyit. Ez – a mai kb. 10 milliónyi népességet véve – kb. 1.200.000 lélek. És ez – elenyésző kis kivétellel – mind a magyar anyanyelvű lakosságból esik le. Ennek száma pedig a mai Magyarországon: legfeljebb 8.900.000 lélek. Maradna tehát magyar anyanyelvű népesség: 7.700.000 színmagyar lélek, 89 % helyett csak

77 %, hogy ily módon kifelé is minél kedvezőtlenebbnek tűnjék fel hegemoniánk és a külföld előtt már-már a nemzetiségi állam képét mutassuk, amely az új korszellem nemzetközi joga szerint sokféle beleszólásra adhat alkalmat. De a kép még vigasztalanabb, mert igen sokszor történik, hogy egyes külföldi tényezők „név-elemzési” alapon dolgoznak s ez alapon, mint egyes külföldi propaganda-iratokban olvashatjuk, nálunk nem is csak 1.100.000 nem magyar anyanyelvűt tartanak számon, hanem legalább 2.000.000-t s így a magyar anyanyelvűek számát, ha a zsidóság címén levontakat kivesszük, már csak 6.300.000-re teszik. Egyik külföldi kimutatásban például azt is olvastam, hogy névelemzési alapon jómagamat is a németiséghez tartozó törvényhozónak könyveltek el. A külön közjogi testet a nemzetiségek jogként fogják követelni. Csakugyan „oldott kéve” lesz nemzetünk.

Szabad-e hát, ami történelmünk, alkotmányunk és józan eszünk szerint nem szabad, már csak nemzetközi okokból, a magyar létszám szentsége sérelmével is, a túlnyomó részben magyar anyanyelvű zsidóságot a magunk testéből, amelyhez lélekben is tartozik, botorul kidasztani? És vannak a világnak még más, számításán kívül nem hagyható részei is, amelyekben még van komoly vallásosság, van becsülete az emberi jósnak, a jóhiszeműségnek, az adott szónak, a törvényekben biztosított szerzett jogoknak, amelyektől – évszázados angol elv szerint – nulla vestigia retrorsum – s ha valami mindezt sérti, félelmesen szoktak ellene reagálni. Bizottsági üléseinken is a magyar közélet legkiválóbb államférfiai és közigazdasági mutattak már rá, hogy nemcsak erkölcsi és politikai téren, hanem gazdasági téren is milyen megdöbbentő visszahatásai jelentkeznek ennek a javaslatnak. Belső életünket illetően is rámutattak, hogy a termelésnek és fogyasztásnak milyen visszaesése jelentkezik máris és nemzetgazdasági vagyunk értékét is hogy fogja lerombolni ez a javaslat, ha törvénné válik. Máris az 1928. évi értéknek harmadára süllyedtek a magyar papírok. Ha a vállalatoknak zsidó és nemzsidó megkülönböztetése pedig keresztülmegy, likvidálni kell a vállalatok és üzemek legnagyobb részét, de erre nem lesz pénz és e mellett tíz és tízezer számra mennek veszendőbe a munkahelyek is. Végül is idegen kezekbe fognak esni vállalataink részvényei és velük együtt vállalataink, nemzet vagyunk és jövedelmünk jelentős része, ha csak még rosszabb nem következik be, az, hogy az idegen kezek az üzemeket, gyárat leállítják, hogy saját külföldi iparuknak versenyét megszüntessék. Lassanként látszat lesz függetlenségünk, ha gazdasági életünk idegen kezekbe esik, ami – úgy látszik – tervében áll azoknak, akik kívülről azt a mozgalmat szítják, amelynek ez a javaslat is egyik átkos gyümölcse.

Felpanaszoltuk azt is a bizottsági üléseken, hogy még az első ú. n. zsidótörvény hatásait sem ismerjük, mert erre vonatkozólag nem fekszik előttünk semmiféle statisztikai kimutatás. Úgy látszik sokak előtt, hogy még az első zsidótörvény létszámhasznát sem lehet gyakorlatilag keresztülvinni, mert nincs utánpótlás, hacsak

külföldről nincs. Ennek szomorú jelenségei máris mutatkoznak, el nem tekintve attól, hogy már az első zsidótörvény is leginkább csak azoknak az állami tisztviselőknél szolgál, akik most árjásítás örve alatt számosan mennek át igen magas fizetés mellett a vállalatokhoz. És végül is mi lesz a kenyértelenségbe kergetett százezredekkel is, kereszténységünk és magyar becsületünk, tradícióink nagyobb dicsőségére? A termelés, a forgalom, a fogyasztás lezuhan, a munkahelyek száma kevesbedik és itt fogunk állni az állástalan keresztény ifjúsággal, mellette még azokkal a szociális terhekkel, amelyek kellenek az állásból kiűzött, nyomorgó többi munkanélkülinek eltartására. Olyan emberi, polgári-és közjogi, de erkölcsi rombolást is fog végezni ez a javaslat, amely kihathat állami függetlenségünkre és a nemzsidó polgárság emberi és polgári jogainak kétségessé válására, végeredményében nemzeti létünk biztonságára, miután majd az idővel megérnek a következmények is. Nem pusztán bölcseleten, hanem a történelem tanulságain alapszik, amikor Deák 1840. január 20-án azt mondja a kerületi ülésben:

„A vallásosságnak és erkölcsiségnek megrázkódtatása, a polgárok nyugalmanak megzavarása és a törvények szentségének veszélyeztetése, amelyet a status némán el nem nézhet. Minden politikai súlyosabb hiba századokon keresztül és gyakran századok múlva bosszulja meg magát, iszonyú következeisével. Ilyen politikai hibának tartom én azt, hogy a polgári törvényhozás a vallások között polgári különböztetéseket tegyen ... A vallást tekintve két súlyos csapás sújthatja a polgári társaságot, egyik a fanatizmus, a másik a vallástalanság. A fanatizmus borzasztóan hibás felfogása a vallás szelíd lelkének és tiszta tanításának, mert, hogy a hitet más hit fölé emelje, a szeretetet gyilkolja meg. Jaj azon nemzetnek, melynél a nép tömegét vagy a hatalmasok szívét fanatizmus foglalta el, dúlva van ott a nemzet boldogsága, gyűlölség a jelszó és az üldözőknek léptein vérnyomok támadnak. A vallástalanság pedig megfosztja a polgári társaságot a törvények szentségének titkos, de legbiztosabb őretől: a lelkiismeret intő szavától.”

Magyar életosztónunkkal kell, hogy már csak a miatt is tiltakozzunk a javaslat ellen, mert az honvédelmi érdekeinket is sérti. Igazságtalan megkülönböztetést tesz a harctér érdemesei és egyéb áldozatai között, régi törvényeinkkel szemben is, másrészt pedig azzal, hogy sok százezer magyart kilök a nemzet testéből és lelkében-testében ruinaál, hadseregünket fosztja meg vagy százezer olyan katonától, aki, ha lelke megbántva nincs, teljes értékű harcos lenne.

Tetézi még ez a javaslat vagyonszerzéssel is, ami bünt a vallás, nemzeti érzés, alkotmányos jogok és közgazdasági élet területén elkövet. A zsidóságot megfosztja ingatlanszerzési képességétől és ingatlanainak elsősorban való igénybevételét rendel, minden minimum nélkül, amit velünk szemben még a megszálló hatalmak sem tettek a nekik adott területen maradt magyarsággal. Felhosszák, hogy a zsidók a tulajdont ingóként nézik. A javaslat nem elég szabatos indokolása bizonyosan az

ingatlan tulajdont érti, mert hiszen az ingót, hiába akarná, a keresztény sem tudja másnak nézni, mint ingónak. El nem tekintve attól, hogy az ingóvagyon is érték, sokszor értékesebb és hasznosabb, mint az ingatlan, a javaslatnak e kitétele is csak olyan szónoki fogás, illetve „szónoki rágalom”, amely mellett nincs más tanú, csak maga a rágalmozó. Mert a tények mind ellené szólnak ennek a frázisnak. Tudjuk, hogy a zsidó gazdaságok a legjobb gazdaságaink között vannak, amit bizonyít pl. az is, hogy a XI–XXX. tenyészállatvásárokon, két évtized alatt, 19–60 % ért el kitüntetést a zsidó gazdálkodók közül, holott aránylag igen kis mezőgazdasági terület állott kezelésük alatt. Pedig az állat-gazdálkodás mutatja meg leginkább minden mezőgazdasági kultúra magasságát. Szó volt a bizottsági ülésen arról is, hogy mekkora a zsidó mezőgazdasági vagyon. Nos, ha dr. Kovács Alajos elfogult statisztikáján keresztül nézzük is meg ezt a kérdést, legfeljebb 4% zsidó tulajdonú ingatlanról van szó. Ezzel még nem lehet kielégíteni csak a legkisebb mértékben sem a föld-igényeket és így nem is hiszem, hogy az ország nagybirtokos-osztálya, amely maga is komoly reformot akar, elfogadja családoknak a zsidókra kimondott vagyonkobzást, mintha az azután megszabadítaná a hozandó áldozatoktól. Meg kell gondolni azt is, hogy a zsidóság vagyonának nagy része csak eszmei érték, amely azonnal semmivé lesz, mihelyt üzemeinek, vállalkozásainak funkcionálása, amely hozzáértésen és összeköttetésekben is alapszik, lehetetlenné válik. Kiesik az adóforrások jelentős része is. Mi lesz végül, ha meg nem állunk, a hadsereg fenntartásának gazdasági- és pénzügyi bázisával is?

Felhoztak még érvül a bizottsági ülésen egyes zsidó megnyilatkozásokat, Jászi Oszkárnak és egyéb tudósoknak nyilatkozatait, hogy azok maguk is korholják a zsidóságot. Ez valóban ráfér egy részükre, de ha az ilyen nyilatkozatoknak olyan végzetes ereje lehetne, mint ez a javaslat is elképzelni, akkor igen rossz sors várna: reánk, keresztény magyarokra is, gondolva gróf Széchenyi István, Berzsenyi Dániel és egyéb nagy tekintélyek reánk szórt kárhóztató korholásaira.

Nem az ilyen javaslat az, amellyel el lehet jutni a keresztény ifjúság és általában a nemzeterosódés, sőt a „fajvédelem” ígéretföldjére is. Egyetemes, szerves reformok kellene, minden váll ereje, minden vagyon arányos és igazságos megterhelése. Nem tudom egyébként, mit akarunk a faj problémával, amely reánk nézve lesújtó, mert a német fajvédelem egyik legnagyobb tudósa, Lagarde, csak úgy beszél rólunk, hogy a turáni faj csak terhe a történelemnek, amely ha mielőbb elpusztul, annál jobb lesz önmagára s a németekre nézve is. Az egész német fajelmélet grotesksége kiütközik pedig nálunk, ha meggondoljuk, hogy a szerint még az oláh cigány is rangosabb faj, mert – árja. Ha faj védelmet méltóztatnak, tessék már csecsemőkorban gondoskodni minden magyarról, mert hiába a szép szavak, a szónoki fogások, leginkább a kis nemzedék alultápláltsága vezet a degenerálódásra, amin kívül persze van még sok más közreható ok is. De az mind nem szűnik meg azzal

a negatívummal, hogy a zsidót üldözzük. Egyetlen helyes fajpolitika csak az lenne, szakadjon vége már annak a szomorú magyar történelemnek, amelyről Kazinczyhoz intézett 1820. aug. 20-i levelében így ír gróf Dessewffy József:

„Meg kell döbbsen mind szerencsétlenségünkön, mind gyávaságunkon. Mind az ég, mind a föld és népünk dolgos keze mindent elkövettek értünk, valamint azok, akik minket századok óta igazgatnak, mindent elkövetnek ellenünk.”

Ma is ez történik és éppen azért a javaslat erőltetése helyett, ha már nem megy másként, legjobb volna, ha a kormány szerencsésebb kezeknek engedné át helyét, nehogy hiúság, vagy makacsság miatt olyan újabb törvény kerüljön Corpus Jurisunkba, amely ellenkezik Isten, az emberiség és a természet minden olyan magasabb törvényével (létfenntartási jog stb.), amely ellen törvényt hozni nem szabad. Egyre pedig, mielőtt gyűlöletet hirdetünk és kodifikálunk, igazán figyeljünk: „Hagyjuk meg szívét az embereknek, ez a legbiztosabb és a legcsalhatatlanabb minden elveik közül” (Lamartine).

Nem szükséges külön intézkedni a felvidéki zsidóság sorsát illetőleg sem, ha ezt a javaslatot elvetjük, különben pedig legfeljebb akkor helyeselhető a felvidéki zsidóság különválasztása, ha eddig szerzett jogait meghagyni akarják. Ezt azonban a törvényben kell kimondani, elfogadásával annak a nemzetközi elvnek, hogyha egy állam polgárai terület-elcsatolással új állam polgáraivá lesznek, egyéniségükre kiható szerzett jogaik nem érinthetők. Ha a kormányra vagy a felvidéki miniszterre lesz bízva ez a kérdés, könnyen kortes-eszközzé alacsonyodhatik le.

Csak könnyű lelkiismerettel lehetne a fölött is elsiklani, hogy ez a javaslat, ha törvénné lenne, biztató például és útmutatásul szolgálna az utódállamoknak is, hogy minden kisebbségi jog ellenére hogyan lehet elbánni az ő magyar kisebbségükkel.

Mindezek alapján a javaslatot nemcsak nem fogadom el tárgyalási alapul sem, hanem tisztelettel arra kérem a tisztelt Képviselőházat, hogy a javaslatot a maga részéről is vesse el, azt még tárgyalási alapul se fogadja el.

Kelt Budapesten, a képviselőház közjogi, közgazdasági és közlekedésügyi, közoktatásügyi, igazságügyi, valamint földművelésügyi bizottságának 1939. évi február hó 3. napján tartott együttes ülésében.

Benyújtja:

Rupert Rezső s. k.,
országgyűlési képviselő.

Az képviselőház 1939. február 24-i ülése

Felszólalás „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” szóló törvényjavaslat vitájában

Elnök: Rupert Rezső képviselő urat, mint a különvélemény benyújtóját, illeti a szó.

Rupert Rezső: T. Ház! Mielőtt beszédemet megkezdeném, nagyon kérem a t. Házat, méltóztassék beszédidőmet egy órával meghosszabbítani. Igyekszem rövidebbre fogni.

Elnök: Méltóztatnak a kért meghosszabbításához hozzájárulni?

A Ház a kért meghosszabbítást megadta.

Rupert Rezső: T. Ház! A t. előadó úr azzal kezdte beszédét, hogy soha még ilyen súlyos kihatású javaslat nem került a magyar törvényhozás elé, mint ez. Azt mondta, hogy ő maga is érzi a súlyos felelősséget, amikor ezt a javaslatot képviseli. Azt hiszem, a t. előadó úr nemcsak felelősséget érez, hanem talán érzelmileg is nehéznek találta szerepét, mert – talán nem bántom meg azzal, ha ezt itt megemlítem – az előadó úr és családja is sokszor érezték a zsidó jóságnak a kezét, amikor ők mostoha helyzetben voltak annak folytán, hogy szülőföldjüket megszállotta az idegen hatalom. Ha a maga életéből vesz példát, akkor mindaz, amit mondott, kötelező hálás érzés, amelyet lelkében éreznie kell. Az előadó úr beszédére egyébként beszédem folyamán annak egyes részleteinél majd úgyis kitérek és így a beszéd egészével egyelőre nem foglalkozom.

T. Ház! Én a bizottságban több képviselőtársammal együtt ellene szavaztam ennek a törvényjavaslatnak. Jellemző, hogy a javaslat általános vitájának bezárása után a szavazás arányszáma az volt, hogy 36-an voltak a javaslat mellett és 26-an ellene. Elég tekintélyes szám, amely gondolkodásra késztet abból a szempontból, hogy ha egy olyan együttes bizottságban, amelyben a hatalmi pártnak talán háromszorosa, négyszerese van, mégis ez volt a szavazási arány, akkor ebből meg lehet állapítani, hogy a bizottságnak igen tekintélyes része máris a javaslat ellen foglalt állást. Ellene szavaztunk pedig, t. Ház, azért, mert ezt a javaslatot vallási, nemzeti, emberi, alkotmányjogi, történelmi, gazdasági és külpolitikai szempontokból is elhibázottnak, igazságtalannak, a magyar jövőre is végzetesnek és a magyar nép lelkétől merőben idegennek tartjuk.

A t. miniszterelnök úr bemutatkozó beszédében itt arról szólott, hogy egy nemzet csak a történelemben gondolkozhatik, hogy csak történelmi távlatokban láthatunk, csak ettől a szellemtől áthatva léphetünk a cselekvés terére. Annál helyénvalóbb ez a megállapítás, mert ma csakugyan történelmi időket élünk, felelősségtől terhes időket, hogy úgy mondjam, fohászos időket. Hasonlatos ez a korszak, amint

különvéleményemben mondom, az 1514-es időkhöz. A magyar törvényhozás legfőbb gondja akkor is az volt, hogyan rekesszen ki százezreket, sőt milliókat a nemzet testéből. Hozta egymásután a törvényeket, amelyekkel a nemzet fenntartó erejét, a jobbágyságot rabszolgaságra, szenvedésekre és meg nem születésre kárhoztatta. Tudjuk, hogy mi lett ennek a vége; a fogyott erőnek a veresége, röviden: Mohács.

Ugyanilyen időszak volt a protestánsüldözés korszaka, a „lutherani comlburantur” korszaka, amely századokon keresztül marcangolta és gyengítette ezt az országot. Ennek is mi lett a vége? A nemzet erkölcsi erejének megcsökkenése, a magyar a magyar ellen való testvérharc, minden téren való legyöngülés, örökletes idegen uralom alá kerülése az országnak s a szabadságharcoknak, a Rákóczi szabadságharcnak, a 48-as szabadságharcnak a sikertelensége. Mert ha ezt a nemzetet nem bontották volna meg az évszázadok előtt bedobott jelszavak és hozott törvények, amelyek a magyart a magyartól elválasztották, egészen bizonyos, hogy vagy nem került volna sor ezekre a szabadságharcokra, vagy azokban a szabadságharcokban ennek a nemzetnek az ereje sokkal erőteljesebben és egészen sikeresen mutatkozott volna meg.

Mínta ma is ezekben a korszakokban járnánk. A magyar törvényhozás megint azzal foglalkozik – most a szerencsétlen zsidóság ellen fordulva –, hogyan lehetne százezreket a nemzet testéből kiszakítani. Annakidején a jobbágyok ellen hozott törvények indoka az volt, hogy büntetni kell a Dózsa-lázadást, a valódi ok azonban nem ez volt, hanem az, hogy a jobbágyság urai hatalmasabbak voltak, mint a jobbágyság. És a hozott törvények jók voltak szociálpolitikának is: nem kellett földet osztani, biztosították maguknak a röghözkötéssel századokra az ingyenes munkaerőt. Ma is a zsidóságnak csak ugyanez a bűne, hogy ti. gyöngébb, mint a hatalom, tehát könnyű vele elbánni, pedig ezek a magyar zsidók igazán magyarok, a legtöbb közülük, a túlnyomó többségük sokkal jobb magyar, mint azok az idegen lelkűek, akik ma itt benn ellenünk fordulnak, vagy pedig a magyar népet ellenünk fordítani igyekeznek.

Nem lehet emberek emberi méltóságát letiporni; ez nem egyeztethető össze a magyar tisztességgel, a magyar úri érzéssel, a magyar józansággal. Ezek a zsidók dolgozók is, adóznak becsületesen, tisztességesen és ha vért kellett adni az országért, részt vettek ebben az áldozatban is.

Semmi tárgyi ok nincs arra, hogy a zsidók ellen embervadászatra induljunk. Meg a körülöttünk lévő népek példája sem elég ok arra, hogy ilyen törvényjavaslat-tal a magyar törvényhozás elé lehessen állni. Azt mondják, hogy 200 milliós néptömeg vesz bennünket körül és ezek mind rendszabályokat hoznak a zsidóság ellen, féltő tehát, hogy ha mi nem hozunk hasonló rendszabályokat, akkor a 200 milliós néptömegeből, a szomszédból kiüldözött zsidók a gyengébb ellenállás irányában ide tódulnak be.

T. Képviselőház! Először is nem igaz, hogy a körülöttünk élő 200 milliós nép mindenütt ilven törvényeket hozott vagy akar hozni a zsidóság ellen. Hozott ilyen törvényeket egy nép, a német, de ott is tulajdonképpen a német jogalkotó hatalom hozta ezeket a törvényeket és nem a nép, mert ha elv拉斯ztjuk a hivatalos Németországot és a valódi Németországot, akkor meg kell állapítanunk, hogy maga a nemes német nép sem helyesli azokat a rendszabályokat, annak irgalmas szíve ellene van mindannak, ami ott ebben a kérdésben történik. Az olasz példára valóban nem tudok magyarázatot találni, az nem komoly, az ott csak valami indulat munkája és remélem, hogy nagyon is átmeneti lesz és ott megint visszatérnek a vizek a maguk medrébe. Különbben is az ottani rendszabályok nem az olasz zsidókra vonatkoznak, amint ezt helyesen jegyezte meg Fábián Béla t. képviselőtársam. Emellett még annyit nyhítés van az ott hozott rendszabályokban, hogy azok gyakorlati hatását meglehetősen szűk térre szorítják. A lengyel törvényhozás egy hasonló törvényt leszávozott. Lengyelország nemzetközi helyzete nem is olyan, hogy neki üdvös, tanácsos és hasznos volna hasonló törvényhozási munkára vállalkoznia és a lengyel katonai erőt éppen a mostani időkben ilyen úton-módon legyengítenie. Romániában eddig az a legkegyetlenebb intézkedés, amelyről tudunk, hogy számonkérjük az ott élő zsidóságtól, hogy 1918 előtt vagy azután költözött-e be. Nem akarnak visszamenni 1867-ig, hanem az 1918 előtt beköltözött zsidónak már nem bántják az állampolgárságát. Jugoszláviáról ne beszéljünk, mert ott teljes polgár- és közjogot élveznek a zsidók. Nem tudom tehát, honnan veszik a példát. Ezek a példák nem igazak, ennél fogva nem tudom, milyen lelkiismerettel lehet az ilyen példákra hivatkozni. Pláne akkor, amikor látjuk, hogy ahol ilyen példák vannak is, azok nem váltak annak az országnak üdvösségére, mert ha a gazdasági szakirodalom vagy a statisztika tükrében objektíve nézzük meg azokat a következményeket, amelyeket a zsidóság ellen hozott rendszabályok idéztek elő, akkor megállapíthatjuk, hogy üzletnek is igen rossz üzlet volt mind az a zsidótörvény, illetve dekrétum, amelyet ott hoztak, nem is említve azt, hogy erkölcsileg milyen súlyos visszahatás jelentkezik az egész művelt világon, amelynek nem lehet fittyet hányni. Most könnyű természetesen szavalni, gyűlöletet hirdetni, az égneik fittyet hányni, de erre csak azt mondhatjuk, amit Madách, hogy majd meglátjuk, mit tesznek azok, akik most fittyet hánynak, ha villámok égneik.

Nemcsak, hogy tárgyi ok nincsen a javaslat betérjesztésére és nemcsak, hogy minden példa, amelyet felhoznak, visszariaszt bennünket a hasonló út követésétől, hanem a javaslat az Isten parancsa ellen és a haza valódi érdeke ellen is van és semmi más, mint idegen diktatúrák győzelmének haszonbérzése, nem a magyar nép lelkéből fakad, hanem idegen diktatúrák győzelmének kisajátítói és mellvergetői gondolták ki, akik itt járnak közöttünk, akik diktálhatnak, rágalmazhatnak és

bujtogathatnak – úgy látszik – a kormány gyengeségéből, hiszen sok mindenben még a kormányajtó is egy kórusban szaval velük.

„Az embereket pedig” – mondja Macaulay – „a sok álokoskodás, rágalom, szónoki fogás és a nemzeti büszkeségre, e mellett különösen az anyagi nyereségre hivatkozó bujtogatás könnyen megőrjíti”. Igaz, hogy – ezt is mondja Macaulay – „az örült izgatásra később mindig tompa egykedvűség következik, a hazafias szólamok többé nemcsak, hogy nem csiklandozzák a közönség fülét, hanem éppen kelletlenekké válnak, s a heves lázrohamra hidegletlés és káros lehangoltság következik.” „Elmulik a várakozás ideje – mondja Lamartine – és ez mindig a legkérelhetlenebb megbosszulója a megsértett igazságnak”.

Azt, hogy ez a bosszúállás, az idő bosszúállása el fog jönni, érzi már a jelenlegi miniszterelnök úr is, hiszen bemutatkozó beszédében a kövtekezőket mondta: „Ne gondolja senki, hogy az ilyen törvény keresztülvitele, mint a zsidótörvényé, nem fájdalmas. Tudnia kell azonban a nemzetnek, hogy súlyos lépésről van szó s a nemzeti közvéleménynek, valamint a nemzet egyes tagjainak a várható következményeiket – tehát szerinte is várhatók következmények – viselnie kell; utólag azután ne jajgasson nekem senki.” Tehát maga a miniszterelnök úr is érzi, hogy jajgatás lehet a dolog vége.

Csak azon csodálkozom, hogy a miniszterelnök úr, ezt tudva, mégis átvette elődjétől ezt a terhes és átkos örökséget és nem lépett rá annak a bölcs történelmi gondolatnak útjára, hogy a hazáért mindent szabad, a hazát azonban semmiért sem szabad kockáztatni. Csodálkozom azon, hogy a miniszterelnök úr beterjesztette a javaslatot, amikor azt kell várunk, hogy a nemzeti közvélemény utólag fel fog jajdulni.

A miniszterelnök úr sokszor nyilatkozott a demagógia ellen, egyelőre azonban még mindig itt van a sok álokoskodás, a sok szónoki fogás, itt vannak a jelszavak, amelyek hatnak, s amelyekkel – úgylátszik – a mostani miniszterelnök úr is kénytelen versenyt futni. Nem akarják jó előre megszívlelni a Gironde példáját. Az is hiába futott versenyt a jakobinizmussal. A jakobinus tömegeket nem tudta magának megnyerni, a józan középnek támogatását pedig elvesztette és most már az út természetesen egyenesen, logikusan vezetett a vérpadhoz. Ez természetes, mert hiszen, mint Danton mondta, nemcsak a csodás, hanem sokszor még a legszentebb forradalmakban is végül mindig a gonoszok kertülnek uralomra. Megszívlelhetjük ezt, mert hiszen Danton szakértője volt a forradalomnak.

Ez az egész javaslat és indokolása, amint a megelőző propagandája is valóban tele van álokoskodással, szónoki fogásokkal. Hiszen könnyű is a dolguk. Megvan az ilyesminek régtől fogva a maga lélektani vegyképlete. Az emberi alaptermészet atavisztikus csökevénye az, hogy az átlagember még azon is mulatni tud, ha valakit lát az utcán a kalapja után szaladni. Ugyanilyen élvezettel falja az újságok rablógyil-

kosságról, akasztásokról, katasztrófákról szóló tudósításait, ugyanígy örül, ha ott üvölthet az arénában a bokszmérkőzéseken vagy a bikaviadalokon és lát egy-egy erős, ügyes ütést, vagy espada-szúrást. Ilyen kedves multság lehetett az is, amikor Nero keresztényeket és zsidókat vegyesen vadállatokkal tépetett szét az arénában. Ugyanilyen élvezetet okozhatott az is, amikor jobbágytömegeknek, rabszolgáknak irtása, látványa került a történelem színpadán előadásra. Mások szenvedése sokszor élvezetes a nézőknek, a gyöngék kockázat nélküli üldözése pedig különösen kedvelt és hasznosnak vélt kormányzati eszköz volt mindenkor.

Talán plasztikusabban írja meg ezt Kossuth Lajos Helfy Ignáchoz 1882. október 11-én írt levelében, amikor a tiszzaeszlári pörrel kapcsolatban nyilatkozott. Kossuth felkiált a levélben: „Zsidókérdés?! Szégyen és botrány, hogy Magyarországon ez is lehetséges!” Levelében azután megmagyarázza ennek etiológiáját, amikor azt mondja: „A nép érzi a nyomort, de nem tud magának számot adni okairól és rosszhiszeműen spekulálva, a középkori gyűlölet előáll és azt súgja neki: »Te szégyen nyomorgó nép, megmondom én neked, mi a te nyomorod oka: – a zsidó.« Észtermészetesen visszhang kél: »Üssük a zsidót!«” De még most is hangzik a „panem et circenses!”, amelyről a miniszterelnök úr is szólt. [Vázsonyi János: De ők nem Kossuth után mennek, hanem Rosenberg után! Rosenberg a profétájuk!] A vége az lesz, hogy a panem et circenses-ből csak a circenses marad.

Mégis azt hiszem, hogy itt a magyar földön, alighanem elvétí a dolgot ez az egész varázsigé, mert lehet, hogy az értelmiségi osztály egy része, amelyért mindnyájan viseljük a „romlott értelmiség” Nessus-ingét és amely a maga részére zsákmányt szimatol, lelkesen üdvözli ezt a legújabb, keresztény nemzetinek álcázott embertelenséget, de a dolgozó magyar milliók, amint már hallaszik, eléggé kezdik kellenlenül hallgatni a puffogó szólásokat, amelyek számukra a „panem” helyett mindinkább csak a circust jelentik. De elvétik dolgukat, különösen azok a mozgalomvezérek, akik jólétükben, a maguk biztonságában cinikusan, bár szerintük gyűlölet nélkül hirdetik azt, hogy mindent csak hidegen, minden szentimentalizmus nélkül kell elintézni. Amikor azután a maguk egyéni tragédiájáról van szó, természetesen összeesnek, de akkor jusson eszükbe az, hogy viszont százezrek hasonló egyéni tragédiájával szemben nem akartak szentimentálisak lenni. Ezek nem számolnak a magyar nép nemes, irgalmas lelkével. Mert igenis, vegyék tudomásul, hogy a magyar nép szentimentális lelkületű. Láttuk a háborúban: a kemény tusák, a csaták eléggé megedzheték, megkeményíthették a lelkeket, de amikor bevonultunk egy-egy ellenséges faluba, ezek a harcosok az ölükbe vették az ellenség kisgyermekkeit, a kis szerbeket, a kis oroszokat, a kis olaszokat és babusgatták, dédelgették őket. Azoknak a harcosoknak nem volt kedvük a legyőzött ellenségen meg tovább is hatalmaskodni, ellenkezőleg, gentleman-módon védtek az otthonmaradott népet, az öregeket, az asszonyokat, ahogyan az a magyar lelkülettel vele születik.

De mindegy, most nem a népről van itt szó. A nép nevében beszélnek, de a néppel nem számolnak. Ma itt még mindig a jelszavak dárídója tart. Ezért lehet az – amint ez a javaslat is teszi –, hogy a kereszténység jelszavával fellázadnak maga a kereszténység ellen is. Ez ennek a javaslatnak egyik legnagyobb szofizmája, legerőtelendőbb szónoki fogása. Kereszténységet hirdetnek, közben pedig keresztényeket is zsidókká nyilvánítanak, köztük katolikus papokat, apácákat, gyermekeket, ifjakat, serdületlen kis bakfisokat, akik már csecsemő koruktól kezdve keresztény vallásban nevelkedtek, egész lelkük keresztény, csak ma ébresztik rá őket kegyetlen kézzel – el kell ismernünk, szentimentalizmus nélkül –, hogy ők is csak kitaszított zsidók.

Idéznek itt az álláspontjuk megerősítésére auktorokat, idéznek még zsidó írókat is, csak egyet felejtenek el idézni, a krisztusi tanítást, az Evangéliumot, az apostolok leveleit, amelyeket pedig, talán egy kivételével, mind zsidók írtak. Legobskurusabb ebben az egész faji támadásban az, hogy a zsidó származású, zsidófajú Jézus a mi Istenünk, aki előtt a legalázatosabban leborulunk. Zsidószármazású Mária, a Haza védasszonya, azután ott vannak az evangélisták, ott vannak az apostolok. Hát bizony, ha ezek is zsidók voltak, akkor mégsem utolsó faj ez a zsidóság.

T. Ház! Ha idézni akarnak és az igazságot akarják az auktorok előcitolásával szolgálni és előmozdítani, akkor méltóztassanak az Evangéliumhoz, az apostolok leveleihez fordulni, s akkor azután majd eljutnak oda, hogy amit ajkukon mondanak, amit cselekszenek, az a teológiával és fajtudománnyal ellenkezik, az elrontott darvinizmius és galtonizmus. Ezzel dolgoznak, ezzel akarják magyarázni, hogy a zsidók csakugyan megérdemlik a sorsukat. A Szentszék, annak sokszor elhangzott Roma locutája, de a protestáns egyházak nagyjainak tanításai is már eléggé határozottan és véglegesen kimondták régen, mit jelent és mit ér ez az egész silány fajtudomány és mivé teszi a keresztység szentességét, s mennyire nincs jelentősége annak sem, hogy ki mikor keresztelkedett meg. A bizottság egyik katolikus paptagja, éppen Makray Lajos t. képviselőtársam, ad absurdum kimutatta a bizottságban, ami egyetlen, igazi keresztény előtt sem lehet vitás, hogy a javaslat keresztény-zsidó fogalma nonszensz és illetéktelen beavatkozás a katolikus vallás dogmáiba és általában a keresztény vallások teológiájába, valamint az egyházak hitéleti szuverénitására, tehát éppen keresztény alapon nem fogadható el, de ugyanezen alapon nem fogadható el egyéb embersújtó vonatkozásaiban sem, mert fellázadás a keresztény jóság és az isteni igazság ellen.

A francia forradalomban és gyakran máskor is – mint ez a javaslat is teszi – sokszor és sokan hivatkoztak kegyetlen cselekedeteik igazolásául a kereszténységre. A véreskezű, a véresindulatú Marat előtt mindig fel volt nyitva az Evangélium. Ezekre, az ilyen keresztényekre mondja Lamartine, hogy amikor rosszat forraltak és rosszat cselekedtek a jóság és az emberszeretet vallása nevében s azt kellett volna

hirdetniök, akkor inkább megtagadták Isten létezését. Akármilyen bűn megvallás volna ez, ezt kellene tenniük e javaslat pártolóinak is, mert akkor legalább az őszinteség hiányával nem volnának vádolhatók.

Mondják ugyan, hogy a vallási szabadságot nem érinti az ő törvényük, ez azonban csak éppen olyan igaz, mint amilyen igaz volt az, amikor az első javaslat tárgyalásánál azt hirdették, hogy a közjogot nem érinti. Most már levetették az álarcot, most már legalább ebben a törvényjavaslatban a közjogot is kifejezetten elkönfiskálják a zsidóktól. Hogy nem érinti a vallást, a vallás szabadságot? Hát nézzük meg ezt a magyar alkotmány szempontjából. A miniszterelnök úr a felsőházban azt mondta, hogy a magyar alkotmány a nép lelkiületének a döntvénytára. Hát mi van ebben a döntvénytárban? Mégis csak rendes, normális idők jártak 1848-ban, 1867-ben és 1895-ben. Akkor csakugyan a nép, a félre nem vezetett, a józan nép lelkiülete hozta a döntvényeket. 1895-ben, amikor pedig szintén hirdették, hogy van zsidókérdés, – hiszen régi idők óta, különösen Tiszaeszlár óta egyéb sem hangzik ebben az országban azok részéről, akiknek szüksége van erre, mint az, hogy van zsidókérdés, – mondom, mégis abban a korszakban a magyar nép lelkiülete hozott egy döntvényt, az 1895: XLIII. tc.-ket, amelynek első szakasza így hangzik: „*Mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást, azt az ország törvényeinek, valamint a közérkölciség kívánalmainak korlátai között külsőkép is kifejezheti és gyakorolhatja.*” 2. §-ában pedig ezt mondja ez a törvény: „*A polgári és politikai jogok gyakorlására való képesség a hitvallástól teljesen független.*”

Ha nem így tartotta volna a magyar nép, a magyar törvényhozás, hogy a vallásszabadság kérdése s egyúttal az, hogy az egyes vallások követői teljes polgári szabadságjogaikban megmaradjanak – tehát élet jogaikban, kereseti jogaikban is –, akkor nem mondotta volna ki ezt éppen a vallásszabadságról szóló törvényben. Né méltóztassék tehát ezzel a szofizmával dolgozni és ezzel áztatni a közvéleményt. Ne áltassák most a jóhiszeműeket sem ezzel, mert hiszen a rosszhiszeműek tudják, hogy miről van szó. Mert ebben egy csepp igazság nincs. Igenis, hogy ha valamely vallás követőire nézve megszüntetik a magyar alkotmányban írt jogot, akkor e vallás követőinek nincs vallási szabadságuk, mert hiszen tönkretenni egy valláshoz tartozók fizikai létét, ez egyúttal támadás a vallás ellen is, különösen pedig támadás, erkölcstelen támadás, az egyenjogúságnak valóságos megtagadása, ha olyan törvényeket, olyan rendszabályokat hoznak az illető vallás híveivel szemben, amelyek azokat szívük mélyén megsértik, amelyek azokat emberi méltóságukban megbolygatják, megalázzák.

T. Ház! Semmi egyéb ez az egész javaslat, mint igen primitív, gyűlölködő, értelmetlen antiszemitizmus, kegyetlen kortesfogás, amely a maihoz hasonló nyomorúságos időkben mindig alkalmas a félrevezetett, ha végül csalódásra is ébredő keresztény tömegek megmozdítására, figyelmüknek a fontos reformokról való

elterelésére, vagy lelküknek, erejüknek politikai célokra való kibérelésére azok javára, akiknek hatalmi érdeke, vagy egyéb önző érdeke ezt így kívánja. Ez a javaslat is érzi ezt a szofizmat. Érzi, hogy mennyire nem keresztényi, mennyire embertelen cselekedetet végez, ezért felveszi a szerkezetébe kiegészítő kritériumként a faj jelszavát és ezzel igyekszik kiküszöbölni az ellenmondást, hogy a kereszténység nevében a keresztényellenességet kodifikálja. Ez az álláspont sem őszinte, sőt ez is egy vakmerő ellenmondás. Hiszen ha faji alapra helyezkedik és valamilyen elrontott eugenetizmus álláspontjába, akkor is a maga fennen hirdetett keresztény erkölcsének ellenére cselekszik, mert krisztusi parancsba ütközik az is, hogy más fajokat üldözzünk, más fajok életjogai ellen törjünk. E mellett nem is tudja az ember, hogy miféle fajt véd ez a törvényjavaslat. Mert az lehet, hogy valahol egy nép a maga zárt leszármazását akarja megvédelmezni, tehát még valahogyan érthető lenne az, hogy a magyar nép magát turánivá nyilvánítván, külön népcsoporttá alakul és azt mondja, hogy a turáni fajt védi, de egyszerre egy másik fajt, az árjafajt is védi. Hát ezt képtelenség, ez ellenmondás, mert hiszen a másik faj védelmével és erősítésével voltaképpen a saját fájának az antagonizmusát segíti elő.

Hogy mennyire érdeke ez a kétarcú faj védelem a magyar népnek, erre vonatkozólag méltóztassanak megengedni, hogy amint az előadó úr is idézett, én is idézhessek. Hogy ezzel a fajvédelemmel miféle sors vár a magyar fajra, a turáni fajra, az úgynevezett tősgyökeres magyarságra, a törzsökös magyarság fájára, ezt a problémát még 1910-ben feldolgozta Berczik Árpád, aki már 1910-ben egyik kis könyvében foglalkozik a nagy német terjeszkedés egyik fő harcosának, Lagardenak egy munkájával. Ebből a munkából idézi a következőket: *„Minden szláv gyűlöl minket tiszta szívből, leginkább a csehek, de legjobban a magyarok gyűlölnek. Mindezek azért gyűlölnek, mert tudják, hogy a mi életünk az ő halálukat jelenti, mert tudják, hogy nélkülünk szellemileg nem létezhetnek és ennek ellenére sem akarják felsőbbségünket elismerni. Magyarok, csehek, felesleges terhei a történelemnek. A német kivándorlást rendszeresen Magyarország tót és magyar részei felé kell terelni. A voltaképpen turáni magyarok el vannak satnyulva. Minél előbb tűnnek el ezek az igazi magyarok, annál jobb lesz rájuk nézve és reánk nézve is.”* Tudniillik a németekre nézve.

T. Képviselőház! Lagarde azután úgy képzei el ennek a történelmi folyamatnak lejátszódását, hogy végül minden német kézre kerül itt. Azt mondja továbbá, idézek belőle megint: *„Vagyonáról sem rendelkezhetik majd szabadon a magyar ember, csak lefelé, vagy felfelé örökölhet szabadon, az első oldalágakon csak elsőiziglen. Azontúl a magyar vagyona az államra száll, a magyar föld kiosztatik a német paraszt-telepesek között.”*

T. Ház! A helyzet, a német felfogás, a német tendencia azóta sem változott. Sőt látjuk, hogy nagyon is dinamikussá vált ez a szellemi mozgalom. Ilyen körülmé-

nyek között nem tudom megérteni, miért lehetséges az, hogy ennek az árja-faj védelemnek apostolai itt terjeszthetik a maguk úgynevezett nyugati eszméit. Sok tekintetben védelemben is részesülnek. És ha a magyar sajtó, legyen bár az katolikus, ez ellen a szellem ellen írni kezd, betiltják, külföldi lapot pedig, amely ez ellen a szellem ellen foglal állást, be nem eresztnek, ellenben beeresztik azokat az összes sajtóorgánumokat, amelyek bennünket támadnak, amelyek különösen a katolikus vallás ellen fordulnak, a katolikus vallást egyenesen gyalázzák, a pápát sértegetik. Nem értem tehát, hogy miféle okosság, miféle lelkiismeret s különösen pedig miféle magyar érdek van ennek az idegenfajtájú fajvédelemnek a pártolásában, kultuszának terjesztésében és e kultusz terjedésének megengedésében. Azt hiszem, mindenki egyetért velem, hogy a faj- és vérmitosz, amely ellen az én vallásom legfőbb papja, a Szentatya is tiltakozik, és amelyet a legvégtetesebben elítélt az ország hercegprímása is, támadás a katolikus vallás ellen. Nem is tudom, hogyan lehetséges, hogy idekerülhetett egy ilyen javaslat Szent István évében a magyar törvényhozás elé. Szomorú, ahogy ez az értelmetlen faji teória, faji jelszó uralkodik közéletünkben. És különösen szomorú az, hogy éppen az ország volt miniszterelnökének lett ez leginkább vesszőparipája. Ő ennek az eszmének szolgálatában a világon mindenkinek megbocsát.

Vízkereszt napján mondott egy beszédet, amelyben arról szólt, hogy az idegennyelvű keresztény magyarokról – vitán felül áll, hogy róluk mondotta – el kell ismerni, hogy a nemzet testébe, lelkébe harmonikusan beilleszkednek. Róluk tehát ezt el kell ismerni: róluk, akik közül igen sokan még magyarul sem tudnak. Ellenben azt is mondotta ugyancsak vízkeresztői beszédében, hogy a zsidósággal azonban mindenképpen baj van, mert vele szemben nem lehet bizonyítani azt, hogy nem asszimilálódott. A vita – úgymond – olyan, mintha a színvak vitáznék a rendes szeművel. Imrédy Béla vízkeresztői beszédében. Mostmár csak azt kell eldönteni, hogy ki a rendes szemű: az-e, aki a régi magyar idők nagyjainak szemével: a Beöthy Ödönök, az Eötvös József bárók, a Kossuth Lajosok, a Deák Ferencek, a Szilágyi Dezsők, a Wekerle Sándorok vagy a Tiszák szemével lát, vagy pedig az-e az épszemű, aki – mint a volt miniszterelnök úr – Rohling professzornak, a Talmud-hamisítónak a szemével lát?

Rohling professzor idejétől kezdődik tulajdonképpen Magyarországon az antiszemitizmus. Ezt a tudományt fűjja, fejleszti tovább a magyar antiszemitizmus és ennek a kultuszában él, úgylátszik, a volt miniszterelnök úr is, mert csak Rohling professzor szemével lehet azt látni, amit ő lát.

Ismeretes Rohling professzor esete. Amikor megírta ezeket a hazudozásokat, amelyeken a magyar antiszemitizmus propagandája is nagyrészen felépül, Ferenc József rágalmozási per indítására szorította. A rágalmozási per meg is indult a prágai professzor ellen, aki oda Németországból jött át még azelőtt. A professzor úr

ebben a rágalmazási perben alulmaradt, megfutott a tárgyalás elől és megszökött a katedrójáról is. Itt azonban újra kísért. Amit ebben a javaslatban olvasunk, az mind Rohling professzor műveinek reminiszenciája, mert azt mondatja a zsidóságról, hogy „származásbeli különbségei és területi szétszórtsága ellenére évezredek óta élettani és lelki elkülönülésben él”. A javaslat mégis azt vallja, hogy egységes faj egész világszerte. Nem lehetséges megérteni ezt a logikát. Teleki Pál gróf mostani miniszterelnök úr is vallja ezt, aki pedig azt fejtegette itt, hogy tudományosan megvizsgált okok szerint lehet csak a dolgokat helyesen felfogni. Külön faji, szellemi és lelki egységről beszél a javaslat, amely egység – úgymond – más népektől a zsidót a legélesebben elkülönítő vallásában és hagyományában, erkölcsstanában, bölcséletében és nacionalizmusában is kifejezésre jut. „Tud nemzetközi lenni, szélsőséges hajlamú, a tulajdont ingóként nézi, számarányát messze túlhaladóan vesz részt az önző vagyoni érdekből elkövetett bűncselekményekben.” Csak az a jó t. Ház, hogy ugyanakkor a vádak között felsorolja azt is, hogy a beolvadásra törekszik. Nem tudom tehát megérteni, miért akarják megtagadni tőle, hogy tud asszimilálódni és miért akarják ráfogni, hogy vándorló természetű.

Hozzá jön újabban a szónoki fogásokhoz az is, hogy bojkottot rendez. Úgy látszik, azt kívánják ettől az üldözött zsidóságtól, hogy amikor százezreit proskribálják, kitagadják nemcsak hazájából, hanem tulajdonából, a hivatalból, az irodából, a legfáradtságosabb kis izzadságos munkahelyekről is, ugyanakkor táncoljon, vigadjon, kurjongasson.

A zsidó vallás teológiájának, erkölcsstanának és bölcséletének kérdését régóta eldöntötték a Biblia más népeinek egyházatyái, filozófusai, tudósai, politikusai. A zsidó tízparancsolat két kötőablaja ma is nemcsak a zsidóságnak, hanem a keresztény etikának is alapköve. Így vagyunk az etikával. Rég eldöntötték ezeket a kérdéseket a civilizált népek törvényhozásai is, eldöntötte ezt a kérdést már régen Nagy Magyarország törvényhozása is. Méltatlan lealacsonyodás volna tehát e részben a javaslatnak nem jóhiszemű álláspontjával szembeszállni. A többit pedig – a racionalizmust, nemzetköziséget, a tulajdonszemlélet kérdését – eldöntötte a harctereknek férfikorszaka. Eldöntötte a tudományos irodalom, a szellemi és gazdasági élet gyakorlata, hogy minden ország zsidósága mindig a maga hazájának dolgozott minden téren, hogy neki teremtett ipart, kereskedelmet, adóban is csak neki adózott és adózik ma is szorgalmasan. A mindennapi bölcsesség, az általános műveltség kötelező tantárgya szerint sincs faji és vallási egység, nincs kollektív bűn és erény, hanem csak egyén van, – aminek hangsúlyozását a miniszterelnöki beszédből örömmel hallottam – az egyének összessége, amely káros vagy hasznos aszerint, hogy ki mennyit használ a társadalomnak és államnak, amelyben él és hűséggel ragaszkodik-e hozzá. Arról már senki sem tehet, hogy egyes körök, különösen az exclusiv úri körök elzárkóznak az ilyen vagy amolyan vallású vagy nemzetiségű emberekkel

szemben. A magyar életben ez, sajnos, nem ritka jelenség. Egyik osztály elzárkózik a másiktól, habár ugyanolyan keresztény és magyar is. Én fiatal koromban azt láttam, hogy a közigazgatási gyakornok nem igen ült le még a királyi bíróságok tagjaival sem a kaszinóban vagy a kávéházban. Még itt tartottunk, de egyébként is százféle viszonylatban megmutatkozik ez a kasztszerű elkülönülés, megmutatkozik abban is, hogy a magyar kis úriosztály, a legapróbb úriosztály is elzárkózik gőgjében, például a parasztsággal, az iparossággal szemben; csak olyankor kellenek ezek a néposztályok, ezek a rétegek az uraknak, amikor választásokról van szó. A magyar földművessel, a szegény proletársággal csak néha, politikai dekoratív alkalmakkor tüntetnek vagy akarnak mutatni valami közösséget és érintkezést, de nem a mindennapi életben.

De vajon ez azt bizonyítja, hogy a magyar nép sem értékes, hogy a magyar nép sem tartozik ennek a hazának testéhez, mert elzárkózottságban él? Az elzárkózottság magyarázata legtöbbször az, hogy mások zárják el maguktól azokat, akikre azután ráfognak az elzárkózottságot. Amíg ide az idegen propaganda, az idegen eszmék atmoszférája be nem tört, mi ügyvédek, orvosok, mérnökök, kereskedők és iparosok mindnyájan, valláskülönbségre való tekintet nélkül, jól megfértünk egymással a magunk osztályában, ahogyan megfértünk a harctereken, s ahogyan megfértünk gyermekkorunkban az iskola padjai között. Egyetlen józan elv tartható csak szem előtt, hogy akik a haza polgárai vagyunk, azok sokkal közelebb állunk egymáshoz, egy egységbe tartozunk, közelebbi rokonai vagyunk egymásnak, mint a különböző nemzeteknek egy vallású, egy osztályba tartozó egyedei vagy rétegei. Elég mindennapi tudásunkkal meglátni, hogy például Rockefeller, Carnegie, Vanderbilt, a Kruppok, a Rotschildok, vagy hogy egy kis örömet szerezzek, a Bíró Pálok, általában a nagy kapitalisták az egység és érdekek nemzetközi közössége szempontjából sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint az ugyanazon nemzet- vagy vallásbeli kisemberekhez.

Habár az említettek különböző keretekben is dolgoztak, mint külön nemzetbeli emberek, egyformán a kapitalistákhoz tartoznak. Nem lehet jóhiszeműen az egy valláshoz tartozókat kárhozatos közösséggé nyilvánítani, nem lehet ilyen közösségeket felállítani, megalázni és kiátkozni. Nem lehet jellegzetes bűnöket is csak egy-egy vallás híveire általánosítani, amikor a tudomány mai fejlettsége szerint a bűnök statisztikájának alapja az, hogy bizonyos osztályhoz tartozó vagy foglalkozású egyének milyen sűrűn követnek el bűnöket, mert ezek mindig csak a környezetükkel magyarázhatók. Hivatali sikkasztást nem követhet el más, mint a hivatalnok, mégsem jut eszébe senkinek sem azt mondani, hogy miután a statisztikában mind hivatalnokok szerepelnek, az alatt a cím alatt, hogy hivatali sikkasztás, már most a hivatalnokok mind sikkasztók. Nincs másnak alkalma rá, ezek az úgynevezett környezetbűnök.

Ugyanígy van a zsidósággal is. Ha rászorították a zsidóság tömegeit egy-egy foglalkozásra, akkor természetes, hogy környezeténél fogva és a sok alkalom adódása folytán a zsidóságra nézve kedvezőtlen számarány fog kikerülni, de embertelenség és igazságtalanság a bűnösökért bárki mást is felelőssé tenni; ha bármely vallás vagy nemzetiség emberei közül bűncselekményeket követnek el akármilyen nagy mértékben, igazságtalanság azt az egészre általánosítani. Büntessék meg a bűnösöket, de ugyanakkor ne általánosítsanak és különösen ne kövessék azt a demagógiát, amelyet legutóbb tapasztaltunk, hogy a volt miniszterelnök úr valósággal csokorba kötötte az összes zsidó sibereket, kiadta nevüket az újságoknak, internáltatta őket, noha még vád sem volt ellenük, hanem pusztán csak a hatás kedvéért. Ezeket büntessék meg, bánjanak el velük, a zsidóság követeli ezt elsősorban, de ne üzzenek velük demagógiát, ne éljenek vele vissza.

Elég szomorú, de nemcsak zsidók, hanem keresztények is tömegével követnek el ilyen cselekményeket. Keresztények is követtek el elég sok zsírdrágítást, nagyvállalatok is követtek el zsírdrágítást; 2 pengőért vagy 2 pengő 20 fillérért adták a zsírt, itt tehát nincs szemrehányani való, sem jobbra, sem balra, mindenféle fajta ember beleesett ebbe a hibába, emberi alaptermészeténél, kapzsiságánál fogva, de mégsem lehet az ilyen esetekről általánosítani az ártatlanokra.

Ha pedig a valutásíbolásokról van szó, tessék megnézni évekre visszamenően sok keresztény pénzintézet mérlegét, azt méltóztatnak találni, hogy a záloglevelek egész tömegeit hozták vissza külföldről. Hát hogyan hozhatták vissza, talán ingyen kapták, vagy nem kellett érte pengőt vagy más valutát kiajánlani? Maradjanak hát a bűnösök magukra, vegyék el a büntetésüket, de lelkiismeretlenségnek tartom ilyen demagógiát üzni az ártatlanok ellen.

T. Képviselőház! Így vagyunk az úgynevezett külön szellemisséggel is, amelyet az előadó úr is úgy kihangsúlyozott. Legyen kinek-kinek kifogása az elmúlt idők sajtója ellen, – nagy része ellen nekem is van – ha azonban a mai sajtót megnézzük, azt látjuk, hogy ez a mai sajtó – a keresztény része is, amely persze csak nevezi magát kereszténynek, – semmivel sem különb, mint a régi idők sajtója, éppúgy rágalmaz, hazudozik és lázít, sőt még erősebben, mint az elmúlt időknek bármilyen sajtója, még a Vörös Újságot is lekonkurrálja egyik-másik és – ami a legfájdalmasabb, – idegen eszméket hirdet, valósággal nyílt színen követ el hazaárulást, amit a magyar sajtó a múlt időkben soha meg nem kísérelt. Az a sajtó, amely az idegen eszméket hirdeti, amely propagálja a parancsuralmat, amely propagálja a parlamentarizmus megszüntetését.

T. Képviselőház! Az embert – vagy ahogyan Vörösmarty az embert hívja: az örült sárt – sohasem a faja szerint ismerjük jónak vagy gonosznak. Az ember mindig a maga körülményeinek a függvénye. Ebből a hálóból legfeljebb csak héroszok tudnak kivergődni. Ismerjük az embert, mint Napoleon marsallját, aki azután há-

látlanul ellene tört. Ismerjük az embert, mint Danton teremtményét, leglelkesebb párthívét, aki azután a forradalmi törvényszéken egyhangú, szavazatával küldte őt a vérpadra. Ismerjük Fouquier-Tinville néven mint Camille Desmoulins, rokonát és pártfogoltját, akinek a segítségével közzvádlóvá lett, hogy azután ugyanez a Fouquier-Tinville fényes közzvádlói beszéddel küldje a vérpadra, a guillotin alá a pártfogóját. Ugyanoda fognak kerülni önök is a saját rendszerükkel, mert hiszen, hogy Antal István t. államtitkár úr közzbeszólására válaszoljak, ismerjük az embert úgy is, mint Barréret, akihez nagyon hasonlít, aki a maga fényes ékesszólásával, retorikájával és fényes protokollfőnöki tulajdonságával a világon mindenféle okmányt meg tudott szerkeszteni, mindenféle korszaknak a kívánalmai szerint. Meg tudta indokolni a király halálraítélését a girondeiak nevében, azután a Gironde halálraítélését a jakobinusok nevében, majd a jakobinusok vérpadraküldését is, végig mindent meg tudott indokolni, mindig csak egyet cselekedett, ahogy a történelem mondja róla: soha véletlenül sem pártolt a gyengébb mellé. Ez is ember volt. Ismerjük az embert abból az időből, amikor a francia konvent kikiáltotta a legfőbb lényt és a vörössapkás papok diadallal távoztak a teremből. Szerencsére azonban ismerjük az embert úgy is, mint hitvalló papot, mint kis vértanú apácát, mint kis savoyardot és ismerjük mint a Barréreknek, mint a Dantonok barátainak, mint a Napoleon marsalljainak az ellentétét, akik, ha az idők úgy kívánták, elhagyták az ő teremtőjüket. Ismerjük az embert úgy is, mint Fonfrede-t, a remek girondistát, aki, amikor a girondistákat, az ő küzdőtársai halálra ítélték, felállt a konventben és tiltakozott az ellen a meggyalázás ellen, hogy ő nem szerepel a halálraítéltek tisztas listáján. De ismerjük az embert itthon is, úgy is, mint vértanút, úgy is, mint muszkavezetőt. Mindnyájan egy fajnak a gyermekei, mit akarunk tehát a fajjal!

T. Képviselőház! Ennek a törvényjavaslatnak az a legfőbb hibája, amely hibába ha nem esik, megszületnie sem kellett volna, hogy hetet-havat, mindent összehord a fajról, a vallásról, a kereszténységről és a zsidóságról és hogy amikor magyar érdeket akar képviselni, egyről feledkezik meg, a legfontosabb kritériumról: az anyanyelvről. A finn-ugor tudósok a faji jelleg legfeltűnőbb kritériumának az anyanyelvet tekintik. Azt vallják, hogy az anyanyelv szerint tartozik vagy nem tartozik valaki a finn-ugor család kötelékébe. Ez természetes is, mert hiszen ha asszimilációt keresünk, egy nemzet lelkének, géniuszának, varázsának beszívása csak az anyanyelven keresztül történhetik meg, ezen keresztül lehet a legjobban felszívni annak a nemzetnek történelmét, minden imádságát, fohászatát, egész kultúráját. Ez bizonyíték is a magyar nyelv ereje mellett, hogy egészen idegenekből jobb magyart csinált, mint az úgynevezett törzsökös magyar. Damjanichról írja a történelem, hogy azért lett minden magyarnál jobb magyar, mert jól ismerte, szinte anyanyelveként beszélt a magyart és ezen a nyelven keresztül Vörösmarty költészete megihlette. Nem vonom kétségbe azt, hogy a nem magyar anyanyelvű polgár is lehet hű polgára, fia ennek

a hazának, de az biztos, hogy az asszimiláció légióiként az anyanyelven keresztül lehetséges, sőt az anyanyelven keresztül az asszimilációnak is is kell következnie.

T. Képviselőház! Különösen mai korszakunkban tapasztalhatjuk azt, hogy mit jelent az anyanyelv, milyen varázsa, történelmi értéke és ereje van. Százszor igaz, hogy nyelvében él a nemzet és igaz különösen az, amit Deák mondott, hogy leg-erősebb fegyverünk a nyelv, többet ér száz és százezer szuronynál, mert ameddig nyelvünket el tudjuk terjeszteni, az a föld bizonyosan mindig Magyarország marad. Ezt láttuk most a felvidéki területek visszacsatolásánál. A legfőbb erő, amelyik minden szuronynál jobban működött, az volt, hogy ezek a területek magyar anyanyelvűek. Aki nem akar elfogult lenni, hanem tárgyilagos, annak fel kell ismernie az anyanyelvet faji kritériumként. Akkor azután már nem kell más kritériumokat, állampolgársági bizonyítványt keresnie. Ma azonban keresnek, mert – mint a jelenlegi miniszterelnök úr mondja – a nemzeti közvélemény ezt megköveteli. Nagyon téved, a nemzeti közvélemény, amelyre hivatkozik, ezt nem követeli, még az utca sem. Ezt csak azok mondják, akik az utca gazdáinak szeretnének feltűnni. Ezek mondják azt, hogy meg kell oldani a zsidókérdést a zsidók gazdagsága miatt, meg kell előzni a forradalmat. Ha az utcának ilyen beavatkozását adunk az állami életbe, amikor ezen az alapon igazolni lehetne a bolsevizmust is. Éppen ez az érvelés a leginkább jellemző arra, hogy milyen sekély lelkek kezében van ez a kérdés, milyen mélyre sülyedtünk le. Vergniaud, a Gironde feje egyszer a következőképpen kiáltott fel a francia konventben: *„Bámulatraméltó – mondta – előre ismerni és előre megjósolni a rend felborítását, az állítólag kész tömegek gondolkodását és szándékát. Így nem volna bajos megjósolni a tűzvészt sem, midőn az ember kezében tartja a fáklyát, amellyel a házat fel akarja gyújtani.”*

T. uraim, t. kormány! Tessék végre a fáklyát eloltani, mert minden felelősség az önöké. Egy országban, ahol a főhatalom, a törvényhozás szervei, a bíróság, a hadsereg a helyén van, forradalmat csak felülről lehet csinálni. A helyzet kulcsa tehát az önök kezében van. Különben amikor az utcára hivatkoznak és ezt a kérdést az utcával szeretnék elintéztetni, akkor a legszakszerűbben talán úgy cselekedhetnének, hogy egyszerűen feltárják a fegyházak kapuit, bár az is igaz, hogy az ilyen jelszavak, mint például az, hogy gyerünk fosztogatni, vagy az, hogy – amint a bizottság egyik tagja követelte – vegyük el a zsidók vagyonát 6 százalékig, az ilyen demosthenesi retorika a becsületes nyomorgókra sem szokta eltéveszteni a hatását. Ne rágalmazzuk azonban a népet azzal, hogy ő ezt akarja, ne zsidózzunk, hanem hozzunk a nép számára hasznos törvényeket, hozzunk törvényt a földreform kérdéséről, hozzunk törvényt a magángazdálkodás megrendszabályozásáról, hozzunk törvényt a helyes adóreformról, a külföldiek munkatiltalmáról és alkotmányos szabadságjogaink visszaállításáról. Hozzunk hasznos törvényeket, nehogy az következők be, amit Vörösmarty gyönyörű verse mond, hogy: „nagy hullásában” a szegény

nép felkiált: „Törvényt!”, hoztak neki „s a törvény újra ölt”. Amikor a nép a jó törvényekért kiált, akkor ne hozzunk olyan törvényeket, amelyek megölik a népet.

T. Képviselőház! Nem az utca, nem is az igazi érdektelen nemzeti közvélemény, nem is a dolgozó tömegek, a földműves-, iparos-, kereskedő- és munkásosztály, tehát nem az ország 97 százaléka követeli az ilyen embertelen javaslatokat, az ország gazdasági életének lerombolását, a külföldi példák utánzását és túlcitálását. Az utca örül, ha dolgozhat, úgyis tudja, hogy az úri zsákmányból nem jut neki. Az ilyen törvényeket csak a megromlott értelmiség, az értelmiség félrevezetett része követeli, amely mindig nagyobb és nagyobb állások után fut, amelynek nem kellenek a régi kényelmetlen, lassú módszerek, hogy a tehetség és tudás mellett hosszú évek szorgalmával és türelmes munkájával lehet csak vagyont gyűjteni és csak így lehet kiérdemelni a magasabb állást. Ez a réteg akar a mai állami és társadalmi rend helyett valamilyen úri kommunizmust, ez akarja a minden az enyém jogrendjét bevezetni. A dolgozók, a józanok utcája és az igazi közvélemény a szerves, komoly és erkölcsi alapokon nyugvó igazságos szociálpolitikai reformok mellett csak egyet követel, azt, hogy valósággá váljék végre az a követelés, hogy mindent vissza a régi jogból, a régi alkotmányból, a régi rendből, a régi erkölcsből és a régi jólétből.

T. Ház! Különösen azokban a szegényebb országokban, amelyekben a bürokrácia nagy tömeget tart el, sohasem hiányoznak az elégedetlen elemek az értelmiségből sem. Nagyobb az igényük és minden olyan új korszellem megfogja őket, amelytől igényeik kielégítését várják. Ezek minden új mozgalomnak készséges szolgálói, mindenhova odavetődő higanytömeg, mindig az éppen kialakuló irányzathoz csatlakoznak, legyen az jobb- vagy baloldali. Láttuk ezt a Károlyi-korszakban, láttuk a kommunizmus alatt is. Nagy tömegei vannak ennek a romlott értelmiségnek, ma is rengetegen felajánlkoznak és akik azelőtt szélsőbaloldaliak voltak, most azért, mert más a konjunktúra, lelkes szélsőjobboldaliak.

T. Képviselőház! Csak az a baj, hogy vannak, akik jóhiszeműen is rálépnek erre az útra, akiket megfog valamilyen mellékgondolat, egy jóhiszemű elképzelés, hogy idegen hatalmak talán segítenek rajtunk úgy, mint a Károlyi forradalom előtt képzelték, csak ne csalódjunk épp úgy, mint akkor. Ha ők segítenek rajtunk, ez ellen nincs kifogásunk, de akkor nem tudom, hogy miért kérik cserébe a szabadságunkat, nyugalmlinkat, gazdasági életünk zavartalanságát, hiszen ezeknek a hatalmaknak is sokkal jobb egy jólétben, megelégedésben élő szövetséges. Mégis, a jóhiszeműek is emlegetik a bankkoncentrációt, a karteleteket, az árharmonia megbontásának kérdését és mindezt a zsidóság nyakába varrják, holott nem tudjuk megérteni, hogy a zsidó kis tömegeknek, akik ellen ez a törvényjavaslat készül, a magántisztviselőknél, ügyvédeknek, orvosoknak, mérnököknek, a kisbanktisztviselőknél, a munkásoknál miféle köztük van mindezekhez a kérdésekhez, amelyek a nagykapitalizmus kérdései. De egyébként is, ha ezekről a bankokról vagy nagyvállalatokról beszélnek

– az előadó úr is elismerte – hála illeti meg őket, hogy valamikor keletkeztek, mert a magyar gazdasági életben igen nagyot cselekedtek.

Tény, ma is úgy áll a helyzet, hogy van keresztény tőke és ha van keresztény tőke, tessék vállalkozni, amint a múltban vállalkozott. A múltban is rendelkezésre állott ez a terület.

Felhangzott itt a vád az előadó úr szájából is, hogy a múltban rengeteg pénzt hoztak be külföldről az ország közgazdasági életének fellendítésére. Hát ez igaz, csak azt nem tudom, hogy mi ebben a bűn. Mennyire örülnénk, ha ez a bűn megismétlődne! Annakidején ipart teremtettek. Más is teremthetett volna, derék, hozzáértő keresztény kezek mellett, mert azok is teremtettek ipart. Teremtettek ezek is ipart és hála Istennek, hogy teremtettek, pedig gyáriparra nem volt szükségünk, mert abban az időben Ausztria ellátott bennünket minden ipari jóval. Nagy kockázat volt abban az időben iparvállalatokat alapítani és a vámmentesen ide bejövő osztrák árucikkkel a versenyt felvenni.

De kérdem, ha a derék keresztény vállalkozások mellett ezek a zsidók nem csinálták volna meg ezeket a nagy vállalkozásokat, nem hoztak volna be pénzt a magyar dzsenti- és földbirtokososztály javára is – mert hiszen ezekkel a pénzekkel lehetett kifizetniük nagy adósságaikat, adósságaikat átváltoztatni könnyen törleszthető zálogleveles kölcsönökre –, ha nem alapítottak volna itt vállalatokat, akkor 1918-ban, mikor elszakadtunk Ausztriától, mi lett volna itt a helyzet, ha nem lett volna iparunk? Ezért sem értem, hogy a túlsó oldalról jóhiszemű emberek is felállnak azzal, hogy a zsidó bevándorlás így és úgy, kivándorlásra szorított másfélmillió magyart. Hát ez sem igaz, mert kivándorlásra szorították ezeket a testvéreinket mostoha agrárviszonyaink és szerencse, hogy voltak ezek a vállalkozások a felendült gyáriparban, mert ezzel munkaalkalmak teremtődtek. Ha ezek nem lettek volna, akkor még egy millióval több magyar vándorolt volna ki. Egyébként a kivándorlás kérdésében érdekes az a statisztikai adat, hogy 1870 óta a zsidó kivándorlás nagyobb, mint amekkora a bevándorlás volt, el nem tekintve attól, hogy létszámuk fogy statisztikailag is, hiszen számuk jelentős tizedszázalékkal esett vissza, különösen az alsóbb korban, a kisgyermek korban lévők számában. A zsidóság arányszáma jelenleg 5,1 százalék, de ezekben az alsóbb korosztályokban talán csak 2,2 százalék. Hát természetes úton is teljesebben a szívük vágya, hogy itt megszabaduljanak a dolgozó, segítő kezeiktől. Természetes úton is bekövetkezhetnek ez. Már az első zsidótörvénynél felhoztam néhány példát Így felhoztam például, hogy 1837-ben egy Fischer Mór nevű zsidónak eszébe jutott Herenden porcelángyárat csinálni. Másnak is eszébe juthatott volna, de ő csinálta meg és azóta világmárkává vált ez a herendi porcelán. Hát bűn volt az, hogy ezt megcsinálta? Ha nem csinálta volna meg, mit lehetne most elvenni? Herenden a gyárban láttam, néhány évvel ezelőtt az egyik helyiségben egy díszoklevelet, amely a gyár kitűnő gyártmányairól szól, aranydíjat

ajándékoz a gyárnak kitűnő produktumaiért 1843-ban, aláírva egy Kossuth Lajos nevű ember, mint ipar-védegyeleti igazgató.

Az önök sorában is ült itt néhai Szurday Róbert, akinek elődje 117 esztendővel ezelőtt alapította azt a textilüzemet, amely a mai nagy újpesti üzemmé vált. Ha ezek az alapítások mind nem történtek volna meg, nem tudom, mit lehetne akkor elvenni. Örülünk, hogy itt voltak, alapítottak, gyarapítottak és alkottak. Ezért nem gyűlölet, nem üldözés, nem embertelenség jár, hanem elismerés, még a nagyvállalatokkal szemben is, de különösen logikátlan, érthetetlen, embertelen, hogy akármilyen igaztalanul haragusznak is ezekre a nagyvállalatokra, miért haragusznak és miért viszik rá ennek ódiúmat a kisemberek tömegeire és a nincstelenekre is? Éppen Krúdy Ferenc t. képviselőtársam említette, mert ilyen érvekkel dolgoznak, hogy ha a szegény Uharin Pál újpesti asztalosmester, akinek háza van, kölcsönért folyamosodik, nem kap, ellenben a nincstelen Weisz Mór kap. Nos hát, próbálja meg akár az egyik, akár a másik, egyik sem fog kapni kölcsönt.

Legfeljebb kisipari kölcsönt lehet kapni s talán mégis koncedálja a t. képviselőtársam, hogy nem a Weisz Mórok, hanem az Uharin Pálok fognak inkább kapni. Nem akarom azt mondani a képviselőtársamnak, hogy ön ilyen átlátszó, olcsó, primitív, nem önmagához méltó demagógiával akarja jobb ügyhöz méltó módon ezt az ügyet szolgálni. De magyar érdek-e egyáltalán az, hogy a magyar anyanyelven beszélő zsidóságot kiszakítsuk, kitaszítsuk a nemzet testéből?

A bizottsági üléseken a túloldal t. tagjai részéről is nem egynek ajkáról hallottuk, hogy a zsidótörvény az ország lakosságának körülbelül a 12%-át, 1.200.000 embert, érint azon a révem, hogy keresztényeket is zsidóknak nyilvánít és azon a réven, hogy ezeknek kiterjedt rokonságuk van. Hát nagyrészen már testileg is, de lelkileg is 1.200.000 embert taszítunk ki a magyar közösségből. Mi tízmilliónyi nemzet vagyunk. Ha ezt az 1.200.000 embert lekasaboljuk, már csak 8.800.000-en vagyunk, azonban ebből is maguknak vindikálnak az idegenek legalább 1.800.000 embert. Így a végén nem tudom, hogy marad-e 70% magyarság. Ha 70% magyarság marad itt ezen a földön, ez kifelé rosszul hat, mert ez egy memzetiségi állam képét mutatja kifelé és talán megint jogcímül szolgálhat arra, hogy idegen államok bebeszéljanak a mi belső ügyeinkbe. Hiába beszélnek önök, akkor még ez a szám sem állja meg a helyét, még ennél is kedvezőtlenebb lesz a helyzet a külföld felfogásában, tükrében, mert hiába beszélnek önök arról, hogy csak 700.000 a német, – Basch, Imrédy barátja is 700.000-ról beszél és még a jbbhiszemű Kussbach is 6–700.000 németről és 6–700.000 szlovákról beszél – odakint még ezen is túlmennek, mert azok, akiknek ez érdekük odakint, névelemzési alapon dolgoznak és névelemzési alapon talán két és félmilliót a magukénak tartanak. Így lassankint itt a magyarságnak arányszáma lesüllyed 60–70%-ra. Érdekünk ez nekünk? Érdekünk-e honvédelmi szempontból is, amikor körülbelül százezer jó katonának törjük össze a testét és lelkét, amely

százezer katona, ha az idők súlya jön, sokat jelentene ennek az országnak védőképessége tekintetében! Szabad-e tehát alkotmányunk és józan eszünk szerint is és nemzetközi okokból is a magyar létszámnak apasztására törekedni?

Szabad-e, t. Képviselőház, a régen megadott alkotmányos jogokat, a szerzett jogokat, amelyeket a mi dicső, nagy elődeink adtak a zsidóságnak és adott ez a magyar nép akkor, amikor az ő szíve a helyén vert, szintén elvenni? Mert még ezeket is el akarják venni. Szabad-e megsérteni azt az évszázados angol elvet, amely a szerzett jogok tekintetében fennáll, hogy „nulla vestigia retrorsum”? Az önök miniszterelnöke szerint sem szabad és pedig azért nem, mert beleütközik azokba a döntvényekbe, amelyeket a magyar nép lelkülete egykor hozott. Tiszteletlenség a mult törvényhozásával szemben, azzal a törvényhozással szemben, amely törvényhozásnak munkáját és iramát annakidején igaz magyar nagyságok vezették, olyanok, akikhez ebben a törpe korban mégcsak megközelítően hasonlók sincsenek.

Nézzük, gazdaságilag mit jelent. Közzétették a bizottsági vitát, tehát nem kell diszkrétnek lenni. Önök akarták. Ott a bizottsági tagok közül egyesek drámai képet festettek arról, hogy milyen szörnyű gazdasági következmények állnak be napról-napra ennek a törvényjavaslatnak elővonszolásával kapcsolatban. Feltárták, hogy milyen bojkott indult meg a magyar áruk ellen a külföldön. Feltárták a veszélyt, amely bekövetkezik abból, hogy itt a vállalatok üldözésével ezeknek a vállalatoknak eszmei és minden anyagi értéke le fog morzsolódní. Rámutattak arra, hogy a magyar ipari papírok az 1928/29-e-s értéknek egyharmadára süllyedtek le. Rámutattak arra, hogy ha a törvény folytán most likvidálni lesznek kénytelenek ezek a vállalatok, ez az érték úgyszólván semmivé válik, a papírok összevásárolhatók lesznek a tőzsdén, idegen kezekbe kerülnek, azok az idegen kezek pedig azt tesznek a magyar vagyonnal és jövedelemmel, amit akarnak. Attól lehet félni, hogy a legtöbb gyárat leállítják azért, hogy külföldről behozandó áruiknak versenyét itt megszüntessék. Úgy látszik, hogy erre megy minden. El akarják az ország iparát teljesen adni, le akarják rombolni, mert hiszen kívülről az az elv, hogy nincs szüksége Magyarországnak iparra. *„Ellátjuk mi ipari termékekkel, Magyarország szorítkozzék pusztán csak az agrártevékenységre.”* Igenis, ezt a követelményt állítják fel velünk szemben. Ez a tendencia nyilvánul meg velünk szemben. Méltóztassék megnézni azt a beavatkozást, amely gazdasági életünkben már megkezdődött és amely a céghivatalban is regisztrálódott. Azok a következmények, amelyekre a miniszterelnök úr is célzott, hogy miattuk majd jajgatni kell, egészen bizonyos, hogy ennek a törvényjavaslatnak hatása alatt meg fognak érni. Be fog következni az, amit Deák Ferenc 1840. január 20-án a kerületi gyűlésben mondott és amitől óvott. Azt mondotta: *„A vallásosságnak és erkölcsiségnek meg-rázkódtatása, a polgárok nyugalmának megzavarása és a törvények szentségének veszélyeztetése, amelyet a státus némán el nem nézhet. Minden politikai súlyosabb*

hiba századokon keresztül és gyakran századok múlva bosszulja meg magát, iszonyú következeivel. Ilyen politikai hibának tartom én azt, hogy a polgári törvényhozás a vallások között polgári különböztetések tegyen... A vallást tekintve két súlyos csapás sújthatja a polgári társaságot, egyik a fanatizmus, a másik a vallástalanság. A fanatizmus borzasztóan hibás felfogása a vallás szelíd lelkének és tiszta tanításának, mert a szeretetet gyilkolja meg. Jaj azon nemzetnek, melynél a nép tömegét vagy a hatalmasok szívét fanatizmus foglalta el, dülva van ott a nemzet boldogsága, gyűlölség a jelszó és az üldözőknek léptein vérnyomok támadnak. A vallástalanság pedig megfosztja a polgári társaságot a törvények szentségének titkos, de legbiztosabb őretől a lelkiismeret intő szavától.”

Abban az órában, amikor különvéleményemet benyújtottam és amelyben ezt mondtam, igenis, az üldözöttek lába nyomán már vér folyt, mert akkor történt a gyalázatos merénylet, a bombatámadás a templomból kijövő szerencsétlen zsidó hívók ellen.

Magyar életosztónunkkal is tiltakoznunk kell e javaslat ellen, mert honvédelmi érdekeinket is sérti, sérti a nemzetnek lovagias, katonai felfogását is akkor, amikor különösen a tűzharcosok ellen fordul azzal, hogy most már nem elégszik meg a tűzharrossággal, amely mégis csak próbája volt az asszimilációnak, ami mégis csak nagyszerű kötelességteljesítés volt, hanem még ehhez egyebet is követel.

Tetézi a javaslat a hibáit azzal, hogy már egészen a vagyonekobbzás útjára lép. Hát mit akar a gyógyszerzári jogokkal, mit akar a kis apró trafikokkal és másokkal, amiket egészen szegény embereknek adtak? Mit akar végredeményben az ingatlanbirtokokkal is? Azon a címen, hogy a tulajdont ingónak nézi... – mondja a javaslat. Ezt valószínűleg úgy akarja érteni, hogy az ingatlant ingónak nézi, mert hiszen a tulajdont lehet nézni ingónak és ingatlanak és az ingót a keresztény sem tudja másnak nézni, mint ingónak és ezen a címen a zsidóság ingatlanszerzési jogát is elkobozza. Teszi ezt a magyar nép kárára is, mert ezzel megszűnik a kereslet, ami lenyomja a föld árát. De ez egyúttal irgalmatlan igazságtalanságot is jelent, ez a magántulajdon szentségének megtámadása azáltal, hogy a zsidó vagyont, a zsidó ingatlant korlátlanul engedni kisajátítani.

T. Képviselőház! Vegyenek el a zsidótól is, a kereszténytől is mindent, a magyar földműves nép felsegítésére, emellett beszélünk itt én és társaim is, mióta 1920 óta ebben a parlamentben benn vagyok. Csak egyet követelünk: mindenkitől arányosan, a vagyonához képest, mert különben beszennyezzük ezt a mozgalmat akkor, ha csak egyesek ellen támadunk. A magántulajdon szent és a magántulajdonnak ezt a szentségét csak akkor lehet érinteni, ha ez az érintés minden jogalanyra egyformán vonatkozik. Ebben az esetben ne legyen határa az áldozatnak, ebben az esetben mindenki odaáll ebben a Házban a mellé a javaslat mellé, amely a magyar népnek mentől több földet akar juttatni, amely javaslat végre meg akarja oldani azt

a legfontosabb problémát, amelynek a megoldásával a dolgokat már kezdeni kellett volna, amelynek megoldásával már évek óta elkéstünk, hogy tudniillik 2 millió proletárt a bizonytalanság helyzetéből a mindennapi kenyér biztonsági helyzetébe helyezzünk.

Az a hiba ismétlődik meg ebben a javaslatban, amely hiba sok századunk történelmének tragikus vonása és amelyet Dessewffy József Kazinczyhoz 1820. augusztus 20-án írt levelében ilyenképpen formuláz: „*Meg kell döbbsenni mind szerencsétlenségünkön, mind gyávaságunkon. Mind az ég, mind a föld és népünk dolgos keze mindent elkövettek értünk, valamint azok, akik minket századok óta igazgatnak, mindent elkövetnek ellenünk.*” Ma is így van. Isten keze, az Ég, a magyar nép dolgos keze mindent megtesz értünk, itt mindenkinek megvan az életfeltétele, az életlehetősége, itt nincs másról szó, csak hagyják, engedjék az embert dolgozni. Soha jobb létnek nem örvendhettünk, hiszen ma mindenből több van, mindenből szebb van és a kartelek és egyebek letörésével, amely ellen nincsen senkinek sem kifogása, itt nagy jólétet lehet teremteni. Nem kell elszívni a nemzet vérért, erejét azzal, hogy koncentrációk alakulnak, egykezek alakulnak, azzal, hogy itt a mecsérizmus gazdasági rendje lép a szabad gazdálkodás helyébe és akkor ebben az országban mindenkinek megvan a boldogulási lehetősége. Mert egyébként mit cselekszenek önök? Tönkreteszik az egész magyar ipart, az egész kereskedelmet, a vállalkozási lehetőségeket és akkor azután az a szegény keresztény ifjúság hiába jelentkezik azzal, hogy állást akar, hiába jelentkezik az is, aki átképezte magát, aki iparos és kereskedő akar lenni, nem lesz alkalom rá, hogy iparoskodjék, hogy kereskedjék, mert mindent felfalnak a nagy keresztény nemzeti koncentrációk, a Hangyák, a Futurák, a Baták és a Mecsér-féle egykezek. Megszűnik annak a lehetősége, hogy a keresztények kisiparossá, kiskereskedővé fejlődhessenek.

Leginkább a keresztény ifjúságot lehet sajnálni. Most érkezett volna el számára az Eldorádó, minthogy a numerus clausus miatt nincsen más utánpótlás. Ma a természet rendje szerint mások kiirtása nélkül is ők jönnek sorra és önök tönkreteszik a gazdasági életet, hogy azután ne legyen helyük. Mert az mégis szörnyű dolog, hogy nincsen utánpótlás, hogy az előbbi zsidótörvény hatásaképpen azt jelenti a kormánybiztos, hogy talán 5–6 ezren jelentkeztek átképzésre, tehát annak a 70–80 ezer embernek a helyébe, akit ennek a törvényjavaslatnak az alapján proskribáltak, nincsen utánpótlás, csak akkor, ha idegeneket hoznak be. Ez egyszerűen csak rombolás magáért a rombolásért, a legszörnyűbb támadás, kézemelés ennek a nemzetnek az életére.

T. Képviselőház! Befejezem a beszédemet. Befejezésül csak azt ajánlom meg szívlelésre a kormánynak is, a t. túloldalnak is amire a hercegprímás figyelmeztet bennünket, hogy felelősséggel tartozunk a rossz törvények meghozásáért és azt ajánlom figyelmükbe, amit Lamartine mond minden helyes politika ismérveként:

„Hagyjuk meg az emberek szívét, minden elveik közül a legbiztosabbat és a legcsalhatatlanabbat.” Ez a törvényjavaslat pedig az emberek szívét is ki akarja venni, az emberek szívét is meg akarja rontani, pedig hiába: egyszer ennek a magyar népnek nemcsak az esze ébred fel – mert az már útban van –, hanem felébred a szíve is és igen hamar bekövetkezik, hogy azok, akik felé a miniszterelnök úr fordult azzal, hogy azután ne jöjjenek hozzá jajgatni, csakugyan jajgatni kezdenek.

Az elmondottak folytán a javaslatot nem fogadom el.

T. Képviselőház! Tisztelettel veszem tudomásul az elnöki rendreutasítást. Lehetőséges, hogy elköttem azt, amiről a gyorsírói jegyzetek tanúskodnak, lehet, hogy beszédemnek az a része úgy szólt, de egy hosszú beszéd keretében ilyen véletlen tévedés megtörténhetett. Én azt akartam mondani, hogy a magát kereszténynek nevező sajtónak az a része, amely idegen eszméket portál, amely az alkotmány ellen, a parlamentarizmus ellen tör, amely a parancsuralmak kultuszát akarja itt terjeszteni, az követ el szerintem hazaárulást. Nem a keresztény sajtóról beszéltem, hanem csak a magát kereszténynek nevező sajtónak arról a bizonyos részéről.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945. szeptember 12. ülése

Felszólalás a Polgári Demokratapárt tagjaként a választójogi törvény általános vitájában

T. Nemzetgyűlés! Huszonöt év alatt most már ez a negyedik választójogi vita, amelyben ebben a teremben részt veszek, a harmadik, amelyben Buchinger Manó szeretett kedves barátommal és képviselőtársammal együtt veszek részt. Ezeknek a vitáknak során szoktam mondani, hogy olyan törvényeket kell hoznunk, amelyek bennünket akkor is védjenek, ha már nem vagyunk uralmon. Bethlen Istvánnak mondtam ezt különösen az 1925-ös vitában és megkaptam elégtételül azt, hogy rajta igazolódott be ez az intelem, mert azután a későbbi választásokon pártjával, illetőleg rendszerével, embereivel együtt elbukott s neki egyedül csak kegyelemből adott Gömbös Gyula mandátumot. Nagyon jó, ha megszívleljük ezt és úgy látom, ez a javaslat igyekszik is megszívlelni, hogy arra az időre is jó törvény legyen – ha törvény válik belőle –, amikor majd esetleg nem mi leszünk uralmon. Remélem, hogy ez nem fog bekövetkezni, de gondolni kell rá, hogy nagyon változó a történelem szeszélye, nagyon változó a világ közvéleménye is, amelyben a dühtől, a gyűlölettől sokszor csak egy lépés van az ellenkező érzés feltámadásáig. Ma halálos ellenségek holnap fegyverbarátságot köthetnek és azután ki tudja, hogy a történelem hogyan

alakul, hiszen annak törvényei éppúgy, mint a természet rendjének törvényei is, nagyon el vannak vonva a mi hatalmunk alól, minden szavazási alól.

T. Nemzetgyűlés! Ezeket az aggodalmakat félretéve, úgy látom, hogy az az út, amelyen ezzel a javaslattal elindulunk, szerencsés út és a jövőben sem vezethet tragikus meglepetésekhez. Különösen megnyugvással hallottam itt Révai József t. képviselőtársamtól, hogy parlamentáris demokráciát akar az ő nagy pártja is és hogy az ő nagy pártja is a történelmi tradíciókon akar továbbjutni. De ha már ezeket a történelmi tradíciókat megemlítem és magam is elismeréssel adózom az iránt a nagy, tiszteletreméltó munka iránt, amelyet a munkáspártok a választójogi harcokban a múltban félszázadra visszamenőleg is vívtak, ugyanilyen elismerést kérek a polgári pártok részére is. A polgári pártok még félszázadnál is előbből kezdték a küzdelmet a tisztességes, széles terjedelmű, általános, egyenlő és titkos választójogért. Csak emlékezzünk vissza Ugron Gáborra. Úgyszólván világszerte feltűnést keltett az a bátor kiállása, amellyel már ő követelte az általános, egyenlő, titkos és a nőkre is kiterjedő választói jogot. Azután is hosszú, nagy és kemény harcokat vívtak a polgári pártok is mindig a választói jognak majdnem ilyen terjedelmű kiterjesztéséért, mint amilyen terjedelemben ez ma előttünk áll.

A polgári pártok az egyes választásokon is egészen kemény, sokszor véres harcokat vívtak a választójogért s egyúttal az ország jó közszelleméért, mert hiszen a tisztességes, a népakaratot biztosító választójog és választási rend nélkül nem lehet az országinak, a kormányzatnak a közszelleme sem jó.

T. Nemzetgyűlés! Igaza van Révai igen t. képviselőtársamnak abban is, hogy nem lehet hibátlan választójogot vagy rendszert alkotni. Csalhatatlanságot ennek a javaslatnak sem tulajdonítunk. De állítom, ha a választójog maga rossz is, ellenben a kormányzati szellem jó, egészséges, becsületes, tisztességes, ismétlem, ez még rossz választói jog alapján is valahogy lehetővé teszi a népakarat megnyilvánulását, biztosítását. Ezzel szemben azonban jó választójog és jó választói rendszer mellett is elbukhat a népakarat, mert nemcsak az egyes intézmények jóságától, sőt több és sok intézmény jóságától, helyességétől függ az, hogy az országban a nép akarata megnyilvánuljon, hogy a nép maga csinálja a maga történelmét, hanem még több függ a kormányzat közszellemétől.

Erre mutatott rá az 1892-es választások előtt az akkori egyik polgári ellenzéki párt által kiadott kiáltvány,¹⁷² amelyből felolvassuk majd egy nagyon idevágó, bár egyelőre bennünket még nem bíráló, hanem csak intelmül szolgáló passzust arról, milyennek kell lennie a kormányzati közszellemnek, illetve milyennek nem szabad lennie, mitől kell óvakodni, hogy ódiuma fejünkre ne szálljon a mostani választásokon. Ez a kiáltvány, amely az 1892-es választásokon hangzott el, óva int bennünket. Azt mondja: *„Van az állami életben programpontokban alig körvonalazható, de mindennap érvényesülő és maguknak az intézményeknél is majdnem fontosabb tényező, ez a kormányzat szelleme. És e tekintetben még radikálisabb közöttünk és a kormány között az ellentét, mint az intézmények koncepciójának területén. A mi egész kormányzati gépezetünk csúcsától egészen az utolsó elágazásig nem egyéb, mint a hatalmi politika hálója. Minden pályán az egyesek boldogulásának, minden helyi érdek érvényesülésének feltételül oda van állítva a meghajlás az uralkodó politikai irányzat előtt. Különösen a főispáni állás, a mostani rendszerek kedvenc gyermeke, valóságos politikai gondolatrendszerté fajult ilyen kormányzati politika mellett a korrupció kiirtása lehetetlenség, a stréberség érvényesülése, a valódi érdem háttérbe szorítása szükségképpen következmény. Elborzad az ember, ha elgondolja, hogy a nemzet erkölcsi erejének ilyen folytonos megtámadása hová*

¹⁷² A Jkv. jegyzete: A szónok a nemzeti párt kiáltványára céloz, amely a Budapesti Hírlap 1892. január 8-i számában jelent meg. A kiáltványt a nemzeti párt január 5-i értekezletéről az országgyűlés feloszlása után a küszöbönálló képviselőválasztások előtt intézte az ország közvéleményéhez. A kiáltványból, amelyet Királyi Pál elnök és Benedek Elek jegyző irtak alá, való idézet pontos szövege a következő:

„De van az állami életben egy másik, programpontokban alig körvonalazható, de mindennap érvényesülő és maguknál az intézményeknél is majdnem fontosabb tényező: és ez a kormányzatnak a szelleme. És e tekintetben még radikálisabb közöttünk és a kormány között az ellentét, mint az intézményeit koncepciójának terén. A mi egész kormányzati gépezetünk csúcsától egész az utolsó elágazásig, nem egyéb, mint a hatalmi politikának hálója. Minden pályán az egyesek boldogulásának, minden helyi érdek érvényesülésének feltételül oda van állítva a meghajlás az uralkodó politikai irányzat előtt, különösen a főispáni állás, a mostani rendszernek ezen kedvenc gyermeke, valóságos politikai gondolatrendszerté fajult. Ilyen kormányzati politika mellett a korrupció kiirtása lehetetlenség, a jellemnek elsatnyulása, a stréberségnek érvényesülése, a valódi érdemnek háttérbe szorítása szükségképpen következmény. Elborzad az ember, ha elgondolja, hogy a nemzet erkölcsi erejének ilyen folytonos megtámadása hová vezet. Ha valahol, úgy itt: a teljes átalakulás, a kormányzati befolyások irányának tökéletes megfordulása szükséges és ha egyébert nem, már ezért is kérlelhetetlen harcot kelt folytatnunk az uralkodó rendszer hatalom kizárólag állami és nemzeti célokat fog előmozdítani és a párturalmi célok lealázó szolgálatától föl lesz mentve; mikor a meggyőződések szabadsága mindenkinél tiszteletben fog tartatni és azoknak megtámadása jutalommal nem járni; mikor egyedül jellem és tehetség, szorgalom és munka fog kvalifikálni. Annak a kormányynak, amely Magyarországot regenerálni akarja, elég lelki emelkedettséggel kell bírnia arra, hogy gyenge társadalmunkat maga tanítsa önmagára és független gondolkozásra, csak így bizonyíthatja be azt, hogy hazáját jobban szereti önmagánál.” (L.: Mérei Gyula: Magyar politikai pártprogramok 1867–1914, 1934. 269. oldalon.) (117.)

vezet. Ha valahol, úgy itt a teljes átalakulás, a kormányzati befolyásoké, irányának tökéletes megfordulása szükséges és ha egyébert nem, már ezért is kérlelhetetlen harcot kell folytatnunk az uralkodó rendszer ellen. Milyen más Magyarország lesz akkor, amikor a hivatalos hatalom kizárólag állami és nemzeti cél okait fog előmozdítani és a párturalmi célok lealázó szolgálatától fel lesz mentve, amikor a meggyőződések szabadságát mindenki tiszteletben fogja tartani és azok megtagadása jutalommal nem fog járni, amikor egyedül jellem és tehetség, szorgalom és munka fog kvalifikálni, a szolgálalkúség pedig diszkvalifikálni. Annak a kormánynak, amely Magyarországot regenerálni akarja, elég lelki emelkedettséggel kell bírnia, hogy gyenge társadalmunkat maga tanítsa önérzetre és független gondolkodásra. Csak így bizonyíthatja be azt, hogy hazáját jobban szereti önmagánál.”

T. Nemzetgyűlés! Nagy intelem foglaltatik mindebben számunkra. Úgy kell tehát cselekednünk, hogy ne vonjunk semmiképpen sem magunkra ilyen ítéletet. Éppen e tárgyhoz kapcsolódik az, amit Révai József t. képviselőtársam mondott, hogy ti. ne legyen demagógia, rágalmaság egyik vagy másik párt ellen senki részéről a választások alatt, amelyek előtt állunk. Ez a kívánság nagyon helyes, de ehhez hozzáteszek még egyet: ne legyen fanatizmus se, mert mint méltóztatnak látni ebből a kiáltványból is, amelyet felolvastam, a fanatizmusnak is igen nagy szerepe lehet abban, hogy meghamisítja a népakaratot. A demagógiával és a rágalmasággal majd valahogyan elbánunk, a tisztességes pártokról és tisztességes emberekről, – akiknek jóindulatú törekvéseiről végre is az egész ország meg lehet győződve – lepatannak majd a rágalmaság és nem fog rajtuk a demagógia és rágalom, de egytől, a fanatizmustól nagyon tartani kell.

Látjuk a mentelmi bizottságban az előttünk megforduló ügyekből, hogy egyes pártfunkcionáriusok a párt főbb vezetőségének intenciói, sőt tilalmai ellenére, különösen a vidéken igen sok helyen fanatikusan lépnek fel a más pártokkal szemben, de a maguk pártján belül is egeseikkel szemben, apró kis kontroverziákból kifolyólag is. Félni lehet attól, hogy a választásokon ez a fanatizmus majd szintén megnyilatkozik. Akkor pedig hiába minden jó törvény, akkor hiába küzdünk a demagógia és a rágalmaság ellen, legfeljebb egy aritmetikai többség jut be ide a Házba, de nem lesz ez a parlament a népakarat megnyilvánulása.

Látjuk itt Budapesten is a jelenségeket, hiszen a kisgazdapárt lapja ma is panaszkodik a fanatizmus egyes jelenségei, egyes pártbizalmiak terrorja miatt. Éppen ezért – bár én nem nagy jelentőséget tulajdonítok az egész házbizalmi dolognak – jó lesz ezeket a házbizalmiakat valahogyan kikapcsolni a dologból, hogy olyan dolgok ne mehessenek végbe, amilyenekről a kisgazdapárt lapja¹⁷³ is ismételve panaszkodik. Csupa fanatizmus, amiről szó van és miatta a panaszok napirenden vannak.

¹⁷³ A Jkv. jegyzete: *A Kis Újság*. (117.)

Végre is mi, akik annyit sóvárogtunk, vágyódtunk, küzdöttünk a szabadságért itt ebben a teremben is, ahol – mint Szakasits Árpád is említette a napokban – sokszor a gyűlölet orkánja tombolt ellenünk és kinn az életben is, akiknek nagyon szívósan és kitartóan kellett túrnunk sok üldözést, valahogyan szeretnénk egy kicsit fellélegezni minden fenyegető ellenőrzés alól. Mint minden téren, a pártfunkcionáriusoknak a terrorját is valahogyan vegyék le már a vállunkról. A magamfajta emberek persze nevetnek fenyegetéseiken, de a gyengébb idegzetű embert esetleg mégis befolyásolhatják.

Éppen a fanatizmussal kapcsolatban, abban a reményben, hogy a nemzetgyűlés és a pártok is megszívlelik azokat a szempontokat, amelyeket mondok és azokat a módosításokat is keresztül viszik, amelyekről szólok, kell rátérnem arra, hogy különös hibáját látom ennek a javaslatnak abban, hogy nem teszi kötelezővé a szavazást. (Rákosi Mátyás (KP): Nesze neked demokratapárt!)

Igaz, azt mondják, hogy a közömbös rétegek nem törődnek a hazával, a közügyekkel, hanem csak a saját érdekeikkel, nem olyan nagy baj tehát, ha kimaradnak az ország dolgaiba való beleszólásból. De ez nem így van. Mi, akik annyi választást végigszenvedtünk, tudjuk, mit jelent az, hogy van-e kötelező szavazás vagy nincs. Ha nincs kötelező szavazás, viszont van fanatizmus, van terror, sőt csak egy kis megfélemlítés is és a megfélemlítés hatása alatt sok választó polgár csupán kényelemből, azért, hogy ne jusson osztályrészül valamilyen kellemetlenség vagy hátrány, nem mozdul el hazulról, legyint egyet: nem törődik a választással. Menne szívesen, megvan benne a jó akarat, megvan az állásfoglalása a haza dolgaiban, megvan a pártja, amelyet szeret, amelyben bízunk, amely után menne, de kényelmesebb otthon maradni. Titkos választásnál is megvan a lehetőség arra, hogy a fanatizmussal, pláne az egyszerű embereket százféleképpen lehessen megriasztani, félrevezetni, megfélemlíteni azzal, hogy baj éri, ha szavaz. Nem akarják, hogy szavazzon. Kis helyeken ugyanis rendszerint tudják, hogy ki az, aki semmi esetre sem fog úgy szavazni, ahogyan a másik párt szeretné. Különösen a kisebb körzetekben, falun, ahol legfeljebb 400 szavazóról van szó, előre tudják, hogy kit hová húz a szíve. Egy kis fenyegetéssel, egy kis megfélemlítéssel gondoskodhatnak arról, hogy az a szavazó, ne mehessen oda, ahová a szíve húzza, ha nem öhozzájuk húzza, a szavazó tehát akkor már a dolog kényelmesebb végét fogja és egyszerűen nem megy el szavazni, hogy megszabaduljon minden kényelmetlenségtől, minden utólagos kellemetlenségtől. Könnyű passzívnak maradnia.

Ezért vagyok bátor kérni a nemzetgyűléstől és a pártoktól is, hogy igenis, tessék kötelezővé tenni a szavazást, hiszen kötelességünk segíteni a népet önértetre, cselekvésre nevelni, belekényszeríteni abba, hogy részt vegyen a dolgok, egyúttal saját ügyének intézésében.

A másik kérdés, amelyre itt a vita során rá szeretnék mutatni és amely ugyanazt a szempontot tartja tiszteletben és kívánja szolgálni, amelyről megint csak Révai József t. képviselőtársam szólott, az, hogy parlamentáris demokráciát akarunk. Viszont akkor nem tudom, hogyan lehetett beiktatni ebbe a javaslatba az 53. §-t, amely megadja a pártoknak azt a jogot, hogy az általuk kiküldött képviselőt visszahívhasák. Akaratlan elszólás is van ebben.

A javaslat készítői a képviselőket nem a nép választottjainak, hanem a pártok kiküldöttjeinek tekintik. Hiszen azt mondja a javaslat, hogy a képviselőt, visszahívhatja az a párt, amely kiküldötte. Hol van hát a népképviselő? Hát nem a nép választja meg a képviselőt? Nekem magyarázhatják és mindenki bemagyarázhatja magának, hogy ez nem sérti a parlamentarizmust, vannak azonban, akikre nem kényszeríthető rá, hogy ezt a helytelen felfogást helyesnek ismerjék el és azok azt fogják mondani, hogy a parlamentarizmus üres formává válik, ha a képviselőket lehet még függőséggel is befolyásolni, Damoklesz-kard alatt tartani, hogy meggyőződésüket esetleg ne merjék nyíltan megvallani. Különbségek a felfogásban előfordulhatnak egyes részletkérdésekben is és lehet, hogy egyetlen emberben nyilatkozik meg egy párton belül az a jó, amelyet a pártnak képviselnie kellene, az az igazság, amely a népnek, a nemzetnek az érdeke és ő a fennforgó kérdésben nem megy együtt a párttal, mert a pártot esetleg más célok, érdekek vezetik, viszik már tovább, hanem felülemelkedik azon az érdeken, amely azt a pártot esetleg csoportosan a tömegszenvedélyénél – nem akarom így mondani: nyájszenvedélyénél fogva továbbviszi. Annakidején bekövetkezett például Szilágyi Dezsőnek a pártjából való kilépése. Hát ki helyeselné most azt, hogy például a Szilágyi Dezsőt, aki esetleg egymaga többet ért, mint pártjának akár tíz tagja, kizárták volna a parlamentből, mert kivált a pártjából? Hogy a törvényhozó lelkiismerete megszólalhasson, hogy meggyőződését követhesse, hogy a haza érdekeit e szerint a szent meggyőződése szerint szolgálhassa: igenis, szüksége van a függetlenségre, szüksége van arra, hogy felette semmiféle sötét felhő, vagy Damoklesz-kard ne lebegjen. Amely parlamentáris rendszer ezt nem adja meg a képviselőnek, az nem hivatkozhatik arra, hogy parlamentáris. Pillanatok alatt lehetne pártönkénnyel az egész nemzetgyűlés összehívását megváltoztatni. Parlament lenne ez?

Ezek után most már csak kisebb jelentőségű dolgokról volna szó, megint csak azért, hogy lehetőleg kiküszöböljük a szépséghibákat is. Hiába tudjuk, hiába diktálja nekünk meggyőződésünk, hogy az országos nemzeti bizottság ítéletével, hogy mely pártokat enged a választásokon indulni, nem lehet, nem lesz baj. Jó, ezt mi magunk elfogadjuk, de kívülünk is van még sok olyan erkölcsi és más fórum, amely hozzászól a dologhoz. Magam úgy vélem, azt gondolom, hogy hiba nem lesz a pártatlanságot illetőleg. Mi azt is megértjük, hogy a javaslat a demokrácia védelmét akarja biztosítani, éspedig olyanképpen, mint ahogyan azt öt éven keresztül a

londoni rádióból is folyton hallottuk, hogy amikor majd a háborúnak vége lesz és a fasizmust legyőzték, letiporták, biztosítani fogják minden kis nemzet függetlenségét is, szabadságát és polgárainak egyéni szabadságát is.

Biztosítják az államokon belül a vallásnak, a meggyőződésnek, a gyülekezésnek, a szólásnak a szabadságát, a félelemtől és a nyomorúságtól való mentességet is. Mindezt biztosítják, csak egyet nem biztosítottak, azt, hogy a fasizmusnak valaha is alkalma legyen ebben az országban csak meg is moccannia. Hát igen, ezt valljuk, ezt akarjuk mi is, és hiába is nem akarnánk így, nem engedné meg az egyesült nemzetek areopágja, nem tűrnék diplomáciai képviselőiteik sem, éppen ezért nem tűrnénk meg mi sem, de ha tűrnénk is, ők nem fogják tűrni, hogy itt fasiszta irányzat újra felüsse fejét. Azt gondolom tehát, hogy minden szépséghibát elkerülhetnénk és mindenkit megnyugtathatnánk, ha ezt a szelektáló munkát a nemzeti bizottságnál függetlenebb fórumra bízánk. Magam – ismétlem – megbízom benne, de látni kell mások szemével is, bár az én szubjektív megítélésem szerint itt nincs hiba, nem kell félni a nemzeti bizottság pártosságától.

Méltóztassék megengedni, hogy ezek után a javaslatnak pár gyakorlati kérdésével foglalkozzam.

Itt van például az, hogy kezdetben azon az állásponton voltunk, hogy a hadsereg tagjai is választhatók lesznek. Ez igenis elvi kérdés és az általánosságához tartozik, hogy most milyen álláspontra helyezkedünk: mi volt a helyesebb, az előbbi javaslat-e, vagy a mostani? A mostaniban is benne maradt, hogy a hadseregnek és a rendőrségnek a tagjai és alkalmazottai aktív választójoggal bírnak, de akkor nem tudom megérteni, nem logikus, hogy viszont miért nem rendelkeznek passzív választójoggal? Mert vagy egyikkel se, vagy mind a kettővel rendelkezzenek.

A honvédség és a rendőrség, amelynek tagjai élnek szavazati jogukkal, bizonyára szeretné a maga reprezentánsait a nemzetgyűlésben is látni. A demokrácia lelkületét magában hordó néhány honvédtiszt vagy rendőrtiszt nyugodtan helyet foglalhatna a nemzetgyűlésben, nem lenne semmi baj belőle. Úgy is olyan sűrű rostán és erős szelekción mennek keresztül a honvédség és a rendőrség tagjai, hogy bár a régi emlékek révén sok ódium tapad e két intézményünkhöz, az igazoltak méltán helyet foglalhatnának a nemzetgyűlésben, legalább bizonyos tarkaságot vinnének bele sorainkba és ez még jobban kidomborítaná azt, hogy itt a nemzet minden árnyalata képviselőhöz jutott. A 22. §-ban gondoskodunk arról, hogy a főispán, a pénzügyigazgató, a vármegye fogalmazási karának tagjai ne legyenek a saját hazájukban próféták, hanem másutt, az ország más vidékén léphessenek csak fel. Azt szeretném tehát, ha ehhez az intézkedéshez, hasonlóan kimondanók, hogy a rendőrség és a honvédség tagjai is felléphessenek, de csakis saját hatáskörük területén kívül eső választókerületben.

Most általánosságban még egy kérdésre szeretném szíves figyelmüket felhívni. Ajánlom, hogy módosításokkal – hiszen sok módosításra lenne szükség – reparáljuk a törvényjavaslatban mindazt, ami reparálandó. Szeretném például, hogy a szavazatok számítása szempontjából az országos lajstromnál is maradjon meg a 12.000-es osztószám és ne komplikáljuk a dolgot a Dont-rendszerrel.¹⁷⁴ Maradjunk meg az egyszerű és igazságos rendszernél, hogy amint a kerületekben a 12.000 osztószámmal osztjuk el a beadott szavazatok számát, és ahányszor utóbbiban a 12.000 foglaltatik, annyi képviselőt jelentenének ki megválasztottnak, az országos listán is az összes kerületi listák töredékszavazatainak összeadásából egy-egy párt részére kikerülő számot osszuk el 12.000-rel. Ez a legegészségesebb, legigazságosabb és legegyszerűbb megoldási mód. Így egyik párt sem károsodhatik, legfeljebb 11.999 szavazatot veszítene el az egész országban az egész választáson: A Dont-rendszer bevezetése esetén előfordulhat az, hogy egy mandátumhoz 60–70.000 szavazat kellene, így a végén megtörténhetik az, hogy egy-egy párt elveszíthet 59.999 szavazatot. Ha a célunk az, hogy minden szavazatot értékeljünk, ha azt akarjuk, hogy a választás hű tükrre legyen a nép akaratának, akkor most előterjesztett javaslatom ellen nem lehet komoly ellenvetést tenni. Ha jó a 12.000-es osztószám a kerületi listáknál, akkor legyen jó az országos listán is.

Remélem, hogy kifogásaimat figyelemre fogja méltatni a kormány is és méltányolni fogják a pártok is. Abban a reményben tehát, hogy a szükséges és ajánlott módosításokat keresztülviszik, pártom nevében a törvényjavaslatot a tárgyalás alapjául elfogadom.

¹⁷⁴ A Jkv. jegyzete: A helyes írásmód: *D'Hondt-rendszer*. Az elnevezés *Victor D'Hondt* genti egyetemi tanár után történt, aki 1882-ben Brüsszelben megjelent „*Système pratique et raisonné de la représentation proportionnelle*” (Az arányos képviselőlet ésszerű és gyakorlati rendszere) című közjogi munkájában több választási eljárást dolgozott ki az arányos képviselőlet biztosítására. Ezt azután utána többen módosították. D'Hondt elve: „*egyetlen csoport sem kaphat egy vagy egy további mandátumot mindaddig, amíg egy másik csoport ennél nagyobb szavazatszámával vagy maradékkal mandátum nélkül maradna*”.

Vélemények, írások Rupert Rezsőről

1919

Egyesült a kisköz- és földművespárt¹⁷⁵

Hetek óta folyó tanácskozás eredményeképpen szerdán egy Budapesten, sokorópátkai Szabó István elnöklete alatt tartott értekezlet, különösen Veszprém és a dunántúli megyék kisközeinek érdekes kívánságára kimondotta a kisköz- és földművespárt egyesülését, s most már a föld népe megbolygathatlan, egységes táborban fog hozzá az ország dolgának elintézéséhez. Az értekezleten hangsúlyozták, hogy az „Egyesült Kisköz- és Földművespárt” nevet kapott párt iránya ne csak keresztény, hanem erősen nemzeti és demokratikus is legyen. Az új párt megalakulását sürgette a kisköznek az a tekintélyes része is, amely azelőtt, amíg meg nem győződött vezére hűtlenségéről, nagyváradi Szabó István táborába tartozott. Ezt a Szabó Istvánt azonban még a legutóbbi napokban is Mezőfi Vilmos, Buchinger Manó és Vázsonyi Vilmos társaságában látták a politikai helyzetről tanácskozni, s ez megadta a végső lökést az elhatározáshoz, hogy végkép elforduljanak tőle. Nagyváradi Szabó István tehát most már teljesen elszigetelten maradt az ő politikájával. Az egyesült új párt elnökévé nagy lelkesedéssel sokorópátkai Szabó István kisközadminisztrátort, társelnökké pedig – amint örömmel értesülünk – felelős szerkesztőnk, dr. Rupert Rezsőt választotta meg.

Népgyűlés Devecserben¹⁷⁶

Nagyszabású népgyűlést tartott múlt vasárnap a Somlóvidék hazafias érzésű polgársága Devecserben, amely mezővároska a nemzetközi rablóluralom alatt már megszerezte maga számára a halhatatlan nevet. A devecseri hős vértanúnak, a kis Bajáki hadnagy nagybátyja, dr. Rupert Rezső beszélt a főtéren egybesereglett népnek az ő, hazájáért aggódó magyar szívének minden forróságával.

A népgyűlést, amely egy politikai értekezletből alakult át ilyenné, dr. Belák Endre szolgabíró, a devecseri véres napoknak maga is csaknem áldozata nyitotta

¹⁷⁵ *Veszprémi Hírlap*, 1919. szeptember 7. 2.

¹⁷⁶ *Veszprémi Hírlap*, 1919. szeptember 7. 2.

meg néhány meleg szóval, majd átvette tőle a szót dr. Rupert Rezső, akit – mint a város szülöttét – már felálláskor tomboló éljenzéssel üdvözöltek.

– Öt hónappal ezelőtt – így kezdte – kétségbeesetten távozott Devecserből, mert az ő vészkiáltását még ez a színmagyar somlóaljai nép sem értette meg. Most azonban, hogy a devecseri nép is keresztülállotta a szörnyű vihart, visszajött testvérei közé, hogy folytassa a küzdelmet ott, ahol félbe kellett hagynia. Szomorú szívvel jött, mert amíg távol volt, Devecser népét is megtépte a vihar, a legszebb sudárfáit döntögette ki, egyikről pedig, amelynek ő is egyik ága, a legszebb viruló hajtást törte le. De minden szomorúságában is büszkeség tölti el arra a tudatra, hogy ez a nép volt az első, amely feltámadt a poklok ellen s lerázta magáról a szolgaság bilincseit. Ez a nép adta az első vértanukat annak a szabadságnak, amelynek napja megint ránk ragyogott. „Mégfogytunk, régi nagyságunknak vége! Mindenünket: határainkat, hatalmunkat, régi nagyságunkat csak szívünkben őrizhetjük meg épen. De itt meg kell őriznünk, hogy ne feledkezhessék meg a világ arról, hogy voltunk mi magunk sem arról, hogy lennünk kell még...”

Könnybe lábadtak a szemek az utolsó mondatok nyomán s mély sóhajok szakadtak fel a keblekből a fájdalmas, nagy igazságok hallatára.

Még a vértanúk iránti háláról szólott a szónok, intette az utódokat a kötelességük betartására, majd áttért a beszéd igazi lényegére: a politikára. Bő részletességgel fejtette ki felfogását, s szomorú tényként állapította meg, hogy ma, amidőn a keresztény Magyarország felépítéséről van szó, a pártoskodás már megbontotta a keresztény Magyarország sorait. Pedig a célja mindenkinek ez, erre törekszik a kisgazdák és fölmívesek pártja is.

A föld népének egysége sokorópátkai Szabó István miniszter személyével biztosítva van s csak nagyatádi Szabó István ellen kell küzdeniük, aki a Károlyi-kormány minden bűnében részes volt, aki a zsidóság lekötelezett barátja.

Végül azt fejtette ki, hogy a Friedrich-kormányt ma támogatni okvetlenül kell, mert a választásokig úgysem lehet eldönteni, hogy ki hivatott a kormányra. Indítványozta sokorópátkai Szabó István és Rubinek Gyula miniszterek, nemkülönben a kitűnő magyar gróf Bethlen István bizalommal leendő üdvözlését.

Zúgó tapsvihár és szünni nem akaró éljenzés jelezte, hogy az elhangzott beszéd igazságait s az indítványt magáévá tette a fellelkesült népgyűlés, amelyet Belák szolgabíró zárt be. Gyűlés után felkeresték Rupert Rezsőt, s amint már múlt számunkban is megírtuk – felajánlották neki a kerület képviselőjelöltségét.

Távozás a felelős szerkesztői posztról¹⁷⁷

Dr. Rupert Rezső, lapunk felelős szerkesztője e tisztétől, politikai elvi okokból, megváltván, ezúton tolmácsoljuk az ő búcsúüdvözlését szeretett olvasóközönségének. Mi, e lap szellem munkásai is ugyanitt veszünk búcsút lángelméjű és ékes tollú, kedves kollégánktól s az a remény kecsegtet, hogy ha utaink kettéváltak is, barátságunk, amely részünkről mindenkor a legőszintébb volt, örökös marad.

1920

A szemétdombon¹⁷⁸

álló beteg kakas elkényszeredett rikácsolása hangzik ki abból a cikkből, ami a Dunántúli Egyetértés folyó évi január hó 17-iki 3. számában „*A kapcabetyár Sobri Jóska*” kezdettel megjelent. A cikk írója vélt igazságainak tudatában, dühös nagyképűséggel vagdalkozik jobbra-balra s míg egyfelől kortesfogásból magát a szeretet apostolának, a megértés emberének, a becsület lovagjának, az igazság bajnokának mutatja be, s szerinte „*közönséges gazember, becsület-rabló, kapcabetyár, politikai Sobri Jóska*” az, aki az ellenkezőt meri állítani, addig másfelől báránybőrbe bújt farkas módjára akarja kelepcebe csalni a hiszékeny embereket azáltal, hogy dicséretet zeng önmaga mellett, országos hírűvé avatja önmagát. Joggal kérdezheti a jámbor olvasó, hogy ki lehet a szemfényvesztő szerepét játszó, lelki értékeit – ha ugyan vannak – kufár módra kínálgató cikkíró? Ha végig olvassuk a cikket, könnyű észrevenni, hogy annak azon része után, amely Mohácsiról, a marczalgergelyiek „halálosan” szeretett lelkészéről zeng dicsérő szózatot, s amely a becsülete ellen szórt állítólagos rágalomokkal foglalkozik, kijelenti a cikkíró, hogy „*közönséges gazember... stb., aki rólam ilyet hazudik*”. Ha valaki gondolkozni tud, csak abban a véleményben lehet, hogy a cikkírot Mohácsiban kell keresni. Lehet ugyan, hogy majd a sajtóhibára való hivatkozással fog védekezni, de a jelzett cikknek szerzőjéül – úgy, ahogy az a lapban megjelent – csak Mohácsit lehet tekinteni. Mi ezek után csak azt mondhatjuk, hogy „politikai örömlégény” az, aki kéjeleg abban, hogy a magyar nép félrevezetésére önmagát dicsérő, a valóságnak meg nem felelő, üres szölamokat írjon; „politikai Sobri Jóska” az, aki ilyen szennyes úton-módon akarja lépre csalni, s táborába gyűjteni ezt a sokszor félrevezetett magyar földműves- és kisgazda népet. A megsebzett vadkannak ez a fogcsattogtatása azt bizonyítja, hogy

¹⁷⁷ *Veszprémi Hírlap*, 1919. szeptember 7. 2.

¹⁷⁸ *Pápa és Vidéke*, 1920. január 22. 2–3.

az elevenére tapintattak, s elvadult dühében elvesztette lelkinék egyensúlyát, az öszszefüggő gondolkodás erejét, erőtelen kapálódzása csak amellett szól, hogy erkölcsileg kicsinynek érzi magát. Szinte nevetséges az az erőlködés, amellyel felszínen akarja magát tartani, s jellemének, önző lelkének alaposan megszabdalt köpenyét be akarja foltozni. Ezek igazán nem keresztény erények! Az igazi nagyság önmagában világít!

Mi nem akartunk Mohácsinak, a pápai választókerület kiscgazdapárti képviselőjelöltjének személyével, egyéniségével foglalkozni. Nem csak azért, mert mi olyan emberekkel szemben, akiknek szennyet és piszkot lehet nyíltan a fejükhöz vágdosni, s törvényes megtorlást nem keresnek, mélységes megvetést tanúsítunk, sajnáljuk reájuk a tintát, papirost, időt, fáradságot, hanem azért sem, mert pártunk jelöltje, Szűcs Dezső kijelentette, s programbeszédeiben is gavallér módon hangoztatta, hogy nem személyeskedik, senkinek háta mögött nem vádaskodik, s ellenfeleivel szemben is – míg méltók rá – a keresztényi szeretet elveit követi. Amikor azonban azt látjuk, hogy lehangosabban azok ordítanak, akiknek volna elég takargatni valójuk; akik sárral dobálózhatnak akkor, mikor még azt magukról sem tisztították le; akik a legpofátlanabb módon tolják fel magukat a nép vezéréivé, a „kisemberek szószólóivá”, akkor már kénytelenek vagyunk a hallgatás pecsétjét feltörni, s a közjó szólásra kényszerít.

Mielőtt Mohácsi úrral, ennek a szegény hazának még szegényebb lelkű törtetőjével egy kissé foglalkoznánk, két dolgot meg kell jegyeznünk. Az egyik az, hogy üdvös programokban nincs hiány. A mi pártunk programja is nyújt annyit – ha többet nem – ennek az agyon nyomorgatott magyar népnek, mint bármelyik más politikai párt. Amíg azonban a program papirosan van, még jóformán semmit sem ér. Meg kell azt valósítani; erre a munkára pedig tiszta múltú, becsületes, a közjóért hevülő, hivatásos egyének kelljenek. A másik dolog pedig az, hogy Mohácsi úr pap s mint ilyen, kell, hogy mindenben – gondolkodásában, érzésében, szavaiban, egész magaviseletében stb. – példányképe legyen ne csak híveinek, hanem mindeneknek, ellenkező esetben átka a híveknek, meggyalázója a papi méltóságnak, kicsúfolója a szószéknek, nem jó Pásztor, hanem ragadozó farkas. Most aztán térjünk a dologra!

Mohácsi úr talán még házi használatra sem alkalmas lapjának jelzett számában fel vannak sorolva azok az úgynevezett rágalmak, amelyekkel ezt az ideg-beteg profétát, ezt a nagypipájú, de kevés dohányú misszionáriust, ezt az új Mirabeau-t, akaratlanul is mártírrá vedlett gyászmagyart némelyek illetik. Furcsa, nagyon furcsa! Hogy lehet pusztuló magyar életünk eme fénylő csillagát annyi sok folttal elhomályosítani! Egyszer „zsidópártinak” mondják, máskor „zsidóüldöző”-nek, most katolikus-gyűlölőnek nevezik, majd közpénzek elsüllyedésében való részességgel vádolják stb. Mi mindent nem fűznek az ő silány személyéhez!! Most aztán felszólítja Mohácsi nyílt csatára a gaz rágalmazókat! Miért fűznek – kérdezzük – annyi

piszkot az ön személyéhez; miért nem teszik ezt a közélet terén vezérszerepet vivő sok más emberrel? Azért nem, mert büntetlenül nem tehetik, mert ellentétes politikai hitvallásokat követő emberek is lehetnek becsületes emberek.

Az ön bórét, Mohácsi úr, dr. Rupert Rezső már két ízben büntetlenül kiterítette, s ön nemcsak hogy nem cáfolta meg azokat a súlyos és a becsületbe vágó dolgokat, s a bíróság előtt sem keresett elégtételt, hanem részben még maga is megerősítette, mikor pl. elismerte, hogy a Pósa-pénzzel beszennyezte politikai életét. Ami pedig szennyes, az ugyebár nem tiszta. Önnek tehát – nem is említve Jankovich gróf úr és Pátkai bérlő úr pénzeit – nincs joga másokra azt írni, hogy eladták magukat, ön legalább is – Rupert úr vádjai után ítélve – legalább is a keblére ölelheti őket. Különben nem lesz érdektelen dr. Rupert állításaiból néhányat ideiktatni. „*Nem akartalak észrevenni. Tudtam, hogy sebeid mutogatására (ti. a kommün bukása után) szükség van az után, hogy lapoddal, mikor a tanács-rendszer lábrakapott, mindjárt melléje szegődtél. Azt írtad rögtön, hogy a kommunizmus a földműves nép számára való, mert azt akarja, hogy az állam a dolgozóké legyen. Te tudtad, hogy nem azt akarja. Ha mégis ezt írtad, a derék földműves népet tudva félrevezetted. Udvaroltál a népbiztosoknak, himnuszokat zengtél Nyisztor népbiztosról, mikor az Pápán megjelent. Hason csúsztál-másztál körül, csakhogy észrevegyen... Kun Béla kormánya mellett néhány pártfogó cikkecskét megírtál... Önt, Uram, nem kell semmire rábeszélni. Anélkül is mellettük írta cikkeit, amint az lapjának a V. E.-nek 1919. évi 13., 14. és 15. számaiból kitűnik, melyeket még ön írt meg, mert a kommunisták csak a 16. számnál kezdték a szerkesztést*”. Ön, Mohácsi úr, nem hivatkozhatik anyagi kényszerítő körülményekre, hisz nyugodtan élhetett volna a gergelyi lelkészlakban, minek szaglászott a kommunisták körül is? Ön ne beszéljen elvekről, meggyőződésről, az ön politikai színváltzásait Holitscher Károly úr jól megrajzolta ama bizonyos megyegyűlésen, amelyről a lapjában közölt tudósítás keretében egy olyan szónoklat is foglaltatik, ami ott nem mondatott el. Ön, Mohácsi úr, méltó barátja a nagyatádinak, akinek tág becsületével megegyezett, hogy végigszolgálja a Károlyi-kormányt, amelyről az utolsó iskolás gyermek is tudta, hogy teljes felbomlásba viszi az országot. Igazán érthetetlen, hogy Önök még mindig vezérkednek. Az ország érdeke azt kívánná, hogy csendesen elmélkedjenek valamelyik gyűjtőhelyen, ahol Önöknél ártatlanabb, félrevezetett emberek is tartózkodnak. Hiába, ebnek is eb a legfőbb ideálja” – írja dr. Rupert.

Mohácsi jelzett lapszámiban óhajtott „rend, béke, nyugalom, szeretet, megértő jóindulat” hogy valósuljanak meg, mikor Mohácsiról dr. Rupert azt írja, „*hogy a magyar földműves népet megint félrevezetni igyekszel, csakhogy hiú célodat, a képviselőiséget, mely felé törtél minden időben, minden poklokon keresztül, végre elérd. E cél érdekében még attól sem riadsz vissza, hogy becsületes embereken keresztül gázolj, kompromittált embereket pedig, köztük magadat is, – magasztald*”.

A közvélemény döntse most már el, hogy kiknek „kell a felfordulás, a zavaros állapot, a posvány, a piszok”. Igaza van Mohácsinak, mindenki olyan, amilyen a természetrajza.

De menjünk csak tovább! Ön most nagy álszenteskedés közepette, apostoli szív-fájdalmat mutatva, kesereg a nemzeti „széthuzás, pártoskodás, testvérharc” felett, fel-fel zokog a miatt, hogy a „felekezeti viszály üszkét” eldobták egyesek. Miért mindez? Mert nem borul mindenki az Ön lábai elé! A meg nem téveszthető emberek emlékeztetik Önt, aki most kegyesen forgatja a szemeit, dr. Rupert cikkének következő részére: *„Izgattott a papok és az urak ellen (a keresztény intelligencia ellen), csakhogy a nem keresztény urak kezére játssza a népet (lásd a V. E. 1919. évi 10. számát). Csak akkor és azok ellen enyhült meg, mikor és akik pénzzel elhallgattatták, mert akkor meg így írt: Szívesen látjuk, szeretettel üdvözljük köztünk a főpapokat és főurakat, sőt vezérszerepeket is adunk nekik! (Ekkor kapta gróf Jankovichtól a pénzt.) Különösen a kath. papságot támadta Ön állandóan, akárcsak a zsidók, de azért ugyanakkor, mert hiszen a voksuk kellett, hízelegve hívta a kath. testvéreket, mert – úgymond – együtt szenvedtük öt évig a mártíromságot, szavazunk most együtt is. (V. E. 1919. évi 12. sz.) (Az persze nem igaz, hogy ő is szenvedte a mártíromságot, mert mi; mi, a többiek, a harctéren voltunk, ő itthon hadi milliomosodott)”*.

Eddig a részlet. Nem is kellene többet írni! Mégis ne felejtse el, hogy Ön is pap volna, jóllehet – mint hírlík – valami fegyelmi vizsgálatot is kértek Ön ellen. Ne vállalkozzék hát a politikai Augusztok (a bohócokat nevezik így) szerepére.

Ami végül az Önről szállongó s lapjában is közölt jó és rossz híreket illeti, azokkal ezek után igazán nem is érdemes foglalkozni. Befejezésül csak annyit, hogy Ön dr. Ruperthez – mint ő állítja – „napról napra szívességekért fordult, felmentési és egyéb ügyekben”. Hogy a közérdek kárt ne szenvedjen, s önnek is alkalma legyen a „rágalmazóknak” utánajárni, megírjuk Önnek, hogy Mihályháza egy felmentett kanári madár arról csicsereg, miszerint sokallja egy ember a felmentési pénzt; Nyárádról ide tévedő viharos szellő pedig egy nyárádi gazdának csendes mormogását hozza (talán éppen Mohácsi úr hitsorosa), mert valaki tőle jó néhány ezer koronácskát kért a felmentésért; a verebek a háztetőken azt csiripelték, hogy a Károlyi-kormány idejében a hadi Özvegyek és árvák javára valakinek átadott 10.000 koronácskáról nincs pontos leszámolás; egy békási özvegyasszony meg azon kesereg, hogy egy náluk járt Messiás előszeretettel a papok földjét osztogatta (csak a magáét nem), s hogy egyszer elment Marcalgergelyibe egy apostolhoz gabonáért, de r. kath. volta miatt nem kapott.

Lelkész Úr! A közmondás azt tartja, hogy ne feljebb varga a kaptafánál! Mi is ezt mondjuk önnek! Különben is, több szót nem vesztegetünk Önre!

A pápai Ker. Nemzeti Egyesülés Pártja vezetősége.

Magánjelleű lovagias ügy¹⁷⁹

Mi történik odahaza? A Magyar Távirati Iroda tesz róla, hogy a világ mennél kevesebbet tudjon meg erről.

Eközben azonban gondoskodás történik, hogy a világ mégis megtudjon mindent. A Magyar Távirati Iroda szívesen hallgatna. De a Magyar Távirati Irodát kényszerítik rá, hogy beszédes legyen. Vagy nem mond-e eleget, nem mond-e meg mindent a következő nyilatkozat, amelyet a Magyar Távirati Iroda útján valamennyi lapba belejuttatott az a karhatalmi tiszt, aki Rupert Rezsőn nemzetgyűlési tagot inzultált. Ez a nyilatkozat történeti okmány, amelyet egy későbbi kor egyetemei mondatról-mondatra, szóról-szóra fognak elemezni. Mi meg akarjuk könnyíteni annak a történelmi szemináriumiak a dolgát és mivel tudjuk, hogy a történetírók számos félreértése el volna kerülhető, ha a kortársak a maguk dolgát nem tartanák olyan magától értetődőnek és többször igyekeznének számot adni arról, hogy fogták fel napjaik eseményeinek értelmét, híven idenyomatjuk és pár szó magyarázattal kísérik Szappanos József levelét, melyet a mai pesti lapok szó szerint így közölnek:

A Magyar Távirati Iroda útján kapjuk a következő nyilatkozatot:

Helyreigazítás. Igen tisztelt Szerkesztőség!

Becses lapjuk e hó 3-iki és 4-iki számában a Rupert Rezső, nemzetgyűlési tag és köztem lefolyt incidensből kifolyólag hamis hírek kerültek forgalomba egyes lapok közleményei alapján. Miután ezek a hírek egyáltalában nem felelnek meg a tényállásnak, kénytelen vagyok az igen tisztelt Szerkesztőséget felkérni, hogy alábbi nyilatkozatomnak b. lapjuk legközelebbi számában helyt adni szíveskedjék:

1. Kijelentem, hogy Rupert Rezsőt nem hátulról támadtam meg.

2. Kilételem egy percig sem titkoltam, sőt az eset után visszamentem az asztalhoz, nem is szólva arról, hogy az incidens előtt is közöltem nevemet Rupert képviselővel.

3. Még aznap este két nemzeti hadseregbeli tiszt [útján] elégtételt kértem Meskó Zoltán államtitkár úrtól, aki előtt a tisztek nevemet és kilételemet igazolták s az ügyet békésen elintézték.

4. Egan kormánybiztos és Rupert képviselő urakat Ghiczey György százados és Kőváry Ottó főhadnagy urak útján e hó 2-án provokáltattam.

5. Rupert Rezső képviselő annak ellenére, hogy a megbízottaimtól, Meskó államtitkár úrtól s az asztalnál ülő barátaimtól nevemet és címemet megtudhatta, mai napig még [nem] provokáltatott.

6. Rupert képviselőnek jól megérdemelt fenyítését a mentelmi bizottság egyoldalúlag tárgyalhatja ugyan, de nekem ezen mentelmi bizottsághoz semmi közöm sincs.

¹⁷⁹ *Bécsi Magyar Ujság*, 1920. július 7. 1.

Aki tölem elégtételt kíván, az úgy, mint eddig, a jövőben is mindig megkaphatja, még akkor is, ha rég megérdemelt sorsán akarná esetleg felháborodását mutatni.

Feltétlenül kérem az igen tisztelt Szerkesztőséget, hogy fenti nyilatkozatomnak helyt adni szíveskedjék, mert csak téves információkon alapulhat az, hogy tisztán magánjellegű lovagias ügyet merényletnek minősítsenek.

Budapest, 1920. július 5.

Igaz tisztelettel
Szappanos József

A bevezetésről a késő kor Macanlayának tudnia illik, hogy a Magyar Távirati Iroda a magyar kormány hivatalos hírközlő szerve volt. A történetíró itt felveti a kérdést, hogy Szappanos József 1920. július 8-án, amikor az okmány kelt, tagja volt-e a magyar kormánynak, parancsára vagy megbízásából járt vagy járhatott-e el, avagy tálán az ő parancsára vagy megbízásából járt vagy járhatott el a magyar kormány a Magyar Távirati Irodánál? Ezeket a kérdéseket az óvatos szövegkritikus a bevezetés taglalásánál csak felveti, megoldani – a Bécsi Magyar Újság ezerkilencszázhuszas, a történetírás céljaira az idő vasfogának ellenálló famentes papírra nyomott évfolyama segítségével – az okmány hat pontra terjedő érdemi tartalmából fogja megállapítani.

A történetírót azonban már ebben a bevezetésben is megkapja egy sajátos hang, amelynek jelentős voltát érzi, de amelynek jelentését mégsem tudja megmagyarázni. Segítünk neki és megmondjuk, hogy ezt a hangot az okmánynak minden egykorú olvasója fenyegetőnek érzi.

Az első öt pont magyarázatát a „párbaj” nevű intézményből nyeri, amelyről a történetíró tudja, hogy az osztrák-magyar monarchia utolsó császára, akiről a történelem Hirtelen Károly néven emlékezik meg, rövid uralkodása elején, mint korszerűtlent hadseregében eltörölte. Az úgynevezett szegedi kormánynak első cselekedete volt, hogy ezt az intézményt, a Hirtelen Károly által szintén eltörölt úgynevezett elavult vagy középkori katonai büntetésekkel együtt felelevenítse. Az első öt pontnak a párbaj történeti eszmekörébe visszahelyezve az az értelme, hogy az okmányban említett Rupert Rezső nemzetgyűlési tag átlépte a „lovagiasság” szabályait, tehát nem „úriember” többé. Ebből ezeknek a mesterszavaknak egykorú források alapján pontosan megállapított értelme szerint a történetíró azt következteti, hogy Rupert Rezső ezentúl meg van fosztva azoktól a jogoktól, amelyekkel az „úriemberek” osztályába való tartozás 1920 júliusában Magyarországon járt. A történetíró erről az osztályról azt tudja, hogy ez az osztály akkor egyúttal úgynevezett uralkodó osztály is volt, azaz az állam nevű társadalmi gépezet az ő érdekeinek szolgálatára volt berendezve. Ennek a berendezésnek csinját-bínját némileg megmagyarázza a hatodik pont.

A történetírónak tudomása van egy magyar nemzetgyűlés létezéséről, amelyről főleg a XVIII. század végéről vett analógia segítségével azt következteti, hogy, miközben a magyar nemzetnek úgynevezett alkotmányt próbált adni, egyúttal e nemzet akarata szuverén képviselőjének is tekintette magát és ehhez képest érvényesülni óhajtott az ország kormányzásában. A mentelmi bizottságról tudja a történetíró, hogy azon örködik, hogy a nemzetgyűlés tagjai a nemzetgyűlés hivatásából folyó sértetlenségükben ne háboríttassanak. Ha Szappanos József, az okmány aláírója, kijelenti, hogy Rupert nemzetgyűlési tag jól megérdemelt fenyítését a mentelmi bizottság egyoldalúlag tárgyalhatja ugyan, de neki ezen mentelmi bizottsághoz semmi köze sincsen, akkor ebből az következik, hogy ő a nemzetgyűlés fent körvonalazott közjogi helyzetét nem ismeri el.

Szöveget üthet a történetíró fejébe továbbá ez a „jól megérdemelt fenyítés” kifejezés. Ehhez tudni kell azt, hogy Rupert nemzetgyűlési tag volt az, aki felszólalt a nemzetgyűlésen a nemzeti hadsereg általános hatalmi igényei és a nemzetgyűlés egyes részeinek az úgynevezett „különítményeknek” és „karhatalomnak” az időtájt viselt dolgai ellen. Erre vonatkozik a „jól megérdemelt”.

A 6. pont utolsó mondatáról a történetírónak tudnia kell, hogy az annak a kornak a nyelvén, amikor leírták, lovagias kihívást, úgynevezett provokációt jelentett. Ehhez ketten kellene: egy ember, aki provokál, és egy másik ember, akit provokálnak. Ez a második nincs megnevezve. Az okmány minden egykorú olvasója azonban tudja, hogy a provokált: maga a nemzetgyűlés. A „rég megérdemelt sors”: a feloszlítás.

Az okmány záradéka ezekkel a szavakkal kezdődik: „Feltétlenül kérem”. Ez annak a kornak a nyelvén annyit jelent, hogy ha azt, amit feltétlenül kérnek, az, akitől feltétlenül kérték, nem teljesítené: a kérő a nem teljesítőt az abban a korban divó testi-fenyítékek egyikének alkalmazásával megfenyítené. Ez azonban nem tisztán a „feltétlenül kérem” szavak értelméből, hanem az okmány aláírójának állásából is következik, amelynek ismerete, – ez diplomatikai arany szabály – az okmány elemzésébe okvetlenül belevonandó.

Szappanos József a karhatalom tagja volt. A karhatalom mibenléte az okmány kelte előtt körülbelül másfél hónappal Magyarországon járt angol munkásküldöttség jelentéséből, amaz esztendő európai történetének egyik legfontosabb forrásából állapítható meg.

Ezek után a felvilágosítások után a történetíró a bevezetés taglalásánál felvetett alternatívát: minő viszonyban állott Szappanos József a magyar kormányhoz, kibővíti azzal a kérdéssel: minő viszonyban állott Szappanos József ugyanakkor a magyar nemzetgyűléshez – és a következőképpen oldja meg: 1920. július 5-én Szappanos József volt a magyar kormány, vagy pedig az az egyén volt az, aki Szappanos Józsefnek parancsolhatott. Az a közösség, amelyhez mind a ketten tartoztak, abban

az időben mindenesetre egy magyar kormány hatalmát gyakorolta. Ugyanakkor ez a közösség, a karhatalom, a magyar nemzetgyűléshez olyan viszonyban állott, amelyet a lovagiasság törvényei szabályoztak. Bizonyos események következtében, amelyek Rupert személyével is összefüggenek, Szappanos József köre, a tényleges magyar kormány, a nemzetgyűlést nem tekintette többé „úriembernek” és azért kizárta az uralkodó osztály tagjai közül. Ez az aktus akkor megfellebbezhetetlennek látszott és Szappanos József köre gyakorlatban és elméletben azt tette, amit akart. Ennek következtében az a tisztán magánjellegű lovagias ügy, amelyről az okmány utolsó sorában beszél – Magyarország sorsa – a kor nyelvén szólva: egyoldalú elintézésnek nézett elébe.

A hitvány kor¹⁸⁰

Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselőt tudvalevőleg megverték a nyílt utca során, és pedig egy beszédéért, amit a nemzetgyűlésen tartott. A verő Szappanos József nevű illető volt, akiről már mindent megtudhattunk, csak azt nem, hogy főhadnagy, mert azt a cenzúra egyre és folyton kitörli az összes magyar lapokból. Ilyen kalandos módon: Rupert elé egy fiatalember lépett és így szólt:

Szappanos József xxx vagyok.

És mindenütt így. Szappanos mindenütt csak azt mondhatja, hogy az ő foglalkozása iksz iksz iksz. De azért mégis főhadnagy. S elég szép Ruperttől, hogy egy főhadnagy ellen is nyilatkozni mer a mai Magyarországon. És ezt nyilatkozza:

„Mindenesre jellemző, hogy én, aki a Károlyi-forradalom alatt, bár azt az utolsó pillanatig a leghevesebben támadtam, minden fegyver nélkül mertem az utcán járni, most pedig az alkotmányosság korszakában kénytelen leszek fegyvert hordani magamnál, hogy megvédehessem magom azok ellen az inzultusok ellen, amelyek tárgyilagos és az igazságot kereső parlamenti felszólalásaim miatt érnek engem. Engem nem lehet megfélemlíteni. Ebben a hitvány korban is kötelességemnek tartom, még ha a mártírjai is leszek a kötelességérzetemnek, hogy az igazságot mindig és mindenről elmondjam.”

Ezt a Rupertet még nem ébresztették fel az ébredők. Ez még az alkotmányosság korszakának álmát alussza. Csodálatos, hogy a Szappanos pofonjai sem döccentették ki édes álmaiból.

De, hogy Rupert mégis felébredjen, arra Budapesten minden megtörténik. Az Ujság keddi száma ezt írja:

¹⁸⁰ Bécsi Magyar Ujság, 1920. július 8. 4.

„Tegnap egyébként egy képviselőkből álló csoport észrevette, hogy a Ferenciek terén, a Központi Sajtóvállalat hirdetőtábláján egy rajz van, mely a kirúgott és megvert Rupert Rezsőt ábrázolja, meglehetősen sértő fölírással. Természetes, hogy a képviselők azonnal levetették az épületes műalkotást és mint bűnjelet átadták a rendőrségnek. Kisgazdapárti forrásból úgy értesülünk, hogy már nem csak Szappanos József ellen teszik meg a törvényes lépéseket, hanem a Központi Sajtóvállalat ellen is nyilvános rágalmazás és becsületsértés címén.”

Ruppert kurzus-ellenes cikke a Neue Freie Presse-ben¹⁸¹

Rupert Rezső kisgazdapárti képviselő ma cikket irt a Neue Freie Presseben¹⁸² a magyar reakció ellen. Budapesti lapba nem írhatta volna meg, mert a cenzúra ott az ilyen cikkekkel úgy szokott elbánni, ahogy gazdái a cikkek íróival bánnak el, ha tehetik: művi úton távolítva el belőlük az életet. Rupertnek volt része a cenzúra eme másik formájában is, amely – magyar elő idők galvanizált, jóízű hagyománya – ólombotokkal harcol ólombetűk ellen. Rupert izmos cenzora, Szappanos, – az a bizonyos terrorfiú, aki jobban érti Adyt Prohászkanál, ami azonban nem enyhítő, hanem súlyosbító körülmény, – a hórihorgas rajongó elmenekült. De ólmosbotja – amelyet ama magyar elő idők jó humorral argumentumnak neveztek – megtette hatását Rupert elméjében.

A véres keserősége ugyanolyan lélektani törvény szerint hat erkölcsi érzékünkre, mint ízlésünkre a cukor édessége. Két kocka cukrot kétszer olyan erősen érzünk teánkban, mint egyet, három kocka háromakkora ingert vált ki, négy négyakkorát, de ez nem megy végtelenig; sőt van egy határ, amelyen túl az édeset keserűnek érezzük. Hasonlóképpen a kis verés megdühít, a középserű még jobban megdühít, de van a verésnek egy olyan alapos felsőfoka, amely egészen meg tud szelídíteni. Rupert Rezsőt, kétségkívül e kellő mértékben verték meg: módjával, se túl kevés, se túl nagyon. Ő, a püspöki ügyész és klerikális lapszerkesztő, akinek volt baja a szovjettel és aki elszökött ellenforradalmár tisztnek a gráci táborba, tökéletes kurzistául érkezett haza a múlt évi véres augusztusra és jó kurzista volt még akkor is, amikor a nemzetgyűlésen először szólalt fel. Ettől kezdve azonban lassú lecsúszását figyelhettük a kurzus kényelmes alapjáról, s ez a csúszás attól a naptól fogva vált rohamossá, amikor ama kitűnő Szappanos az Erzsébet szálló előtt fejébe verte a veszprémi ügyvéd-honatyának a legsúlyosabb, legfájdalmasabb és éppen ezért leg-hathatósabb argumentumot a kurzus egyedül üdvözítő volta ellen, a Horthy-bunkót. Olyan ütés volt az, amelytől annak, aki kapta, nem nyílt meg a feje, de kinyílt

¹⁸¹ *Bécsi Magyar Ujság*, 1920. szeptember 23. 5–6.

¹⁸² *Neue Freie Presse*, 1920. szeptember 22. 1–2.

a szeme. Mindenesetre tartós hatású beavatkozás volt, mert Rupert egyre jobban nyitja ki a szemét, egyre többet lát, egyre jobban különbözik környezetétől, ahol annyi szembehunyó és vakember között őt, a félszeműt, már egész szépen meg lehetne választani királynak.

Nyugodtak lehetünk, ez nem fog megtörténni. Nem, mert Rupertnek nemcsak a szeme nyílt ki, hanem a szája is. A botbüntetés vitájánál még csak egy kicsit gömbölyítette az ajakát, mint amikor Dominus vobiscumot mondunk, a numerus clausus vitájánál már jól kinyitotta, mint amikor azt énekeljük: Ave Maria. És ha az Ébredő Magyarok, akik huszonöt bot helyett, ami testvérek között is kijárna nekik, huszonöt követeléssel lépnek a nemzetgyűlés elé, ha az Ébredő Magyarok meghallgatásra találnának, akkor Rupert Rezső kétségkívül még harsányabb szóra fogja száját eltátani.

Ez a Rupert ma így látja a dolgokat:

A magyar nép túlnyomó többségében igazán jó, szorgalmas, dolgozó és áldozatkész. Szereti az ősi hazát, múltjának hagyományait és kész vagyonát és vérét jövőjéért feláldozni. De vezetői tehetetlenek, önzők s gyakran lealacsonyítják az országot személyes érdekeik küzdőterévé. A vezetőknek könnyű a dolguk. A magyar nép politikailag iskolázatlan. Az évszázadokig tartó abszolutizmus rászoktatta, hogy mások gondolkozzanak helyette és így tehetetlenségében áldozatul esett a jelszavak politikájának. A magyar nép becsületes lelke a forradalmak alatt is csak eszményi kultuszt űzött, nem gyilkolt, nem pusztított s nem állt bosszút régi urain. Hitt vezéreiben, míg egyszer csak vörösre vált az égbolt. Az ország túlélte a bolsevizmust, amely a lakosság agrárius jellegénél fogva sohasem tudott gyökeret verni. Minden feltétel adva van, hogy a vörös rém nálunk többé ne üthesse fel a fejét. Ennek ellenére bizonyos politikusok még mindig a bolsevizmust és a forradalmat festik a falra és pedig egyszerűen csak azért, mert azt a hatalmi rendszert, amely érdekeiknek és kívánságaiknak legjobban felel meg, továbbra is fenn akarják tartani. Kegyetlenül kihasználják a konjunktúrát, mert érzik, hogy mihelyt normális idők jönnek, ők menten eltűnnek...

Jellemző a mai helyzetre, hogy a kis magyar nemzet Apponyival, aki méltán nevezhető európai nagyságnak, a mostani időkben nem tud semmit sem kezdeni. A konjunktúrás politikusok félretolják őt. Gróf Apponyi és még néhányan egy egész életen át küzdöttek az igazi keresztény és nemzeti eszméért és pedig olyan nehéz időkben, amikor a keresztény erkölcs és a hazafiság Magyarországon még nem voltak nagyon jövedelmezők. És ezek az államférfiak, akik nemcsak bölcsek és mérsékeltek, hanem a nemzet érdekében a lehetőségekkel, a biológiai előfeltételekkel, a világgal való szerves kapcsolat tényeivel és szükségével is számolnak, a magyar közéletben nem játszanak döntő szerepet. A néplélek ma természetesen fogékony. Ha nem kapható atrocitásokra, mégis vezeteti magát a demagógoktól. Azt mond-

ják neki, hogy a Károlyi-rendszer és a szovjeturalom kizárólag a zsidók műve volt. A magyar nép lelke mélyében sohase volt türelmetlen vallásokkal és felekezetekkel szemben, haragja csak a kommunistáknak szól, akik felekezeti szempontból kétségkívül vegyes társaság voltak. Az úgynevezett kurzuspolitika a kommunizmust azonosítja a zsidósággal. Természetesen ezt a nép is elsajátítja és nem gondol arra, hogy igen sok olyan propagandista is vegyül soraiba, és ezek a legnevesebb és legmakacsabb keresztények és hazafiak, akik azelőtt, kommunista korokban, a leghangosabb, legiszonyúbb, legelszántabb desperádók voltak. Nem ritkaság, hogy kikeresztelkedett zsidók keresztény cégér alatt űzik a legnagyobb agitációt. Szomorú, hogy a jóhiszemű tömegek, különösen a városiak, felülnek a jelszavaknak. Gróf Apponyi néhány hónappal ezelőtt Jászberényben az egész mozgalmat a versengéstől féltő indolencia irigységének nevezte.

Azoknak is igazuk van, akik azt hiszik, hogy néhány hiú stréber az antiszemitizmus szításával önző, személyes célok elérésére igyekszik kihasználni az eszményi szempontok iránt fogékony, de rövidlátó tömeget. Akik mélyebben látnak, azt hiszik, hogy az egész mozgalom a plutokrácia és az úgynevezett régi történelmi osztályok hatalmi vágyának szolgálatában áll. Szenvedélyes jelszavakkal el akarják terelni a tömeg figyelmét más kérdésekről, aminők például földreform, a demokratikus intézmények és a hatalmi szervezkedés kérdéséről. A magyar politika ma személyes, önző érdekek harctere, az ország sorsát kicsinyes fogásokkal intézik, a fennálló ellentéteket minden áron, még polgárháborúnak szítása árán is kiélelve, az egyetlen fontos dologról, a haza megmentekéről pedig megfeledkeznek. A keresztény nép nagy tömegeit jóformán kiszolgáltatták az éhhalálnak. Mi lesz az eszmékből, ha tárgyuk, ország és népe elvesz? Jelszó-patikusaink nem látják, mi történik a világban. Mégsem kell kétségbe esni. A józan belátás és az igazi keresztény erkölcs politikája mind jobban erősödik. A földmivelő nép, az ország nagy többsége és igazi ereje, amely öntudatos politikai egységet képvisel, nem engedi letéríttetni magát az igaz útról. Nem forral kalandos terveket és nem épít légvárat. Nem gyűlöl, hanem dolgozik. Az ő politikusai nem ügyelnek a városi utcák zavaros lármájára, nem hódolnak a napi ízlésnek, hanem keresik az eszközöket, amelyek segítségével újra meg lehetne teremteni az ország erkölcsi, anyagi és politikai életfeltételeit és a jogrend feltétlen uralmát.

Ez program. Rupert a polgári Magyarország megalapítását követeli – beszédéből kiderül, hogy az úgynevezett liberális Magyarország öszerinte sem volt még az – a francia vagy angol alkotmány mintájára, tehát köztársaságul vagy bábkirályos parlamenti uralom gyanánt és mint hozzáteszi, német becsületességgel. Akarja a földreformot, az ipar és a kereskedelem, az anyagi jólét és a kultúra fellendítését. Az újrāépítés munkájában tárt karokkal fogadja társul a magyar zsidókat. A földmivelők politikájának céljai nem harcos célok, ez a politika civilizált és nem

militarisztikus államot óhajt, hiszen egy civilizált állam katonailag is mindig erősebb olyan államnál, amely szuronyokra és csak szuronyokra épült.

Ki az a magyar ember, akinek kifogása van vagy lehet az ellen a szellem ellen, amely Rupert szavait lelkesíti? Ó, bizonyára sok, sok magyar úgy gondolkodik, mint ő. Hát akkor: mi hiányzik a boldogsághoz? Az, hogy Rupert politikája még nem politika. Jámbor és józan kívánságok bokkrétája az, talán szívüdtítő látvány, de nem lehet megenni vacsorára. Ama földmivelők, akik talán valóban egy szív, egy lélek Ruperttel, éppen úgy segítették megszavazni a numerus clausust, mint ahogy nem akadályozták meg a botbüntetés behozatalát. Majd ha visszacsinálták a rossz törvényeket és jóvátették azt a keveset, ami még jóvátehető, akkor ráérünk beszélni arról, hogy mennyit érnek a valóságban Rupert jól esengő, bár határozatlan indítványai. Az bizony soká lesz. Mert egy részeg előbb visz részegségbe száz józant, mint egy kijózanodott józanságba egy részegét. De a részegek még csak kijózanodnának valahogy, kivált, ha időt hagynak nekik. De mi történjék a sok ál-részeggel, akinek oka van mámort mímelni? Azokat a józanság nem tudja felébreszteni soha. Nem elég Rupert, mi kellünk oda. És ha kellünk, ott leszünk.

Rupert¹⁸³

Ha a mai idők egyszer históriává írnek, Rupert Rezsőből bizonyára történelmi hős válik. Kétségtelenül sok szenvedély viharozza körül ennek az érdekes egyéniségnek az alakját. Amiket mond, nem őseredeti meglátások, a történelmi adattára nem egyszer került már feldolgozásra. Szónoki fogásai nincsenek. A bátorságra, a nyugalma, az igazságnak hitté hatalmasodott tudása, s az, hogy mellel áll neki az árnak: ezek teszik a mai keresztény parlamenti élet legrokonszenvesebb alakjává.

Bürger ódája jut az ember eszébe: „Dal a derék férfiről.” Nem hős, nem vértezett lovag; egyszerű férfi – csak derék. Talán sohasem érdemelt volna inkább ódát, mint éppen ma. Az igazságai tiszták, egyszerűek és átlátszók, mint a tengerszem vize. A néplélek nem lehet a törvényhozás iránymutatója, – hirdeti Rupert, – mert a néplélek beteggé is fajulhat. A nagy csapások, nemzeti veszedelmek, igazságtalan csapásokra, túlzásokra terelhetik a néphangulatot. A beteges néphangulat mindig bűnbakokat keres. A világháború két bűnbakja: a liberalizmus és a zsidóság... Egészen bizonyos, hogy ő sem fogja elkerülni azt a vádat, hogy a zsidók védőjéül szegődött. Pedig Rupert nem a zsidókat akarja védeni. Mélységesen hívő keresztény és intranzigens magyar. A magyarságot akarja védeni akkor, mikor az évtizedekre kiható törvényalkotásokat nem engedi múló néphangulatok homokjára építeni. A

¹⁸³ *Egyenlőség*, 1920. szeptember 25. 4.

tisztánlátás védelmére kel akkor is, mikor a hadsereg felbomlásának valódi okaira mutat rá. A hadsereget nem zsidó agitátorok züllesztették el. A hadsereg demoralizálódott, mert éhezett. A hosszú háború tompította el az idegeket. A vizes feketekávék, a híg leves, a lyukas bakancs, a ronggyá foszlott köpönyeg, az elhagyott és sivárrá vált otthonok, az apátlanul otthon maradt gyermekek, a támasz nélkül maradt feleségek: ezek hozták meg a háború szomorú végét. A háború önmagát demoralizálta. A háborút az tette tönkre, hogy mélységes vágy élt már a lelkekben a békés, a teremtő munka után.

Egy új Rupert Rezső kellene ahhoz, hogy megállapítsa, mi zülleszti széjjel, mi teszi lehetetlenné, hogy ez a békés, teremtő munka itt végre-valahára mégis megindulhasson?

Másfél év előtt¹⁸⁴

Változnak az idők, de sokkal jobban megváltoztak az emberek, mint maguk az idők. A színváltozottak és színehagyottak rettenetes tömegében jól esik felfedezni embereket, akik – lett légyen bármi a világfelfogásuk és a politikai meggyőződésük – szilárdan, ingathatatlanul állottak meg e mellett a meggyőződésük mellett. Kevesen vannak és éppen ezért különösen megbecsülni valók. Rupert Rezsőre gondolkunk, aki a forradalom viharán, a kommunizmus szerencsétlenségén és a ma meggyanúsításain és bántalmain át is ugyanaz tudott maradni. Egy újságcikkét küldték be nekünk, amelyet 1919. március 9-iki¹⁸⁵ kelettel írt a Veszprémi Hírlapban. Arról beszél Rupert Rezső a cikkben, hogy Károlyi Mihály elrendelte a gyűjtőfogházban levő kommunistákkal szemben az enyhébb bánásmódot.

„De akkor miért kell – fakad ki – az úgynevezett jobboldaliakat internálni, mikor ők is csak egy politikai párt tagjai és sem nyomdákat nem pusztítottak, sem emberéletet nem oltottak ki?” Károlyi szerint politikai felfogásáért senkit sem szabad üldözni és „*csak pár óra előtt hurcolt engem is Veszprém történelemtől ódon utcáin keresztül a tömeg erőszakkal lakásomra, majd hogy agyon nem ütött azért, mert több polgártársam előtt, kik maguk közé hívtak, politikai véleményt mertem nyilvánítani*”.

Vajon mit hirdetett ezen az összejövetelen Rupert Rezső? Szóról szóra, amit ma is mond a nemzetgyűlésen: „Azt hirdetem, hogy ebben az országban a hatalom a föld népét illeti. Ezt hirdetem hónapok óta és azt, hogy bűn ma a magyar polgárságot ellenségnek kiáltani ki, – elnyomni, mikor külső ellenség vasmarka szorítja torkunkat – bűn és a kormányzásra való hivatottság hiányára vall kultúrharcot fel-

¹⁸⁴ *Világ* 1920. október 2. 2.

¹⁸⁵ Az említett írás „Miért...? címmel olvasható: 1919. március 13. 1.

idézni, a vallásos iskolák ellen támadni ma – amikor azt sem tudjuk leszünk-e vagy el kell pusztulnunk.” x x x x x x x x x x x x x x x x [a részt a cenzor törölte].

„Állítólag – folytatta tovább – a főurak, főpapok fizetnek. Miért? Mert azt hirdetem, (meri-e tagadni bárki?) hogy osszuk a földet, adóztassuk agyon a nagy vagyont, a nép kezébe adjuk a hatalmat, nehogy mások ígéretére szoruljon, fizessük a munkát stb., stb. Ezért? Vagy ostobák azok a főurak, ha mégis fizetnek, vagy ugyanazt akarják, amit önök uraim! Akkor meg minek fizetnének?” És olvassák el azok, akik Rupert Rezsőt támadják, gyanúsítják vagy bántalmazzák, a cikkek végső megható sorait: „Éjfél van. Ablakom alatt lövöldöz két-három megtévedt embertársam. Kiabálnak fel: gyere ki, gazember, lelövünk. – Feldúlják az egész város csendjét. Kis csöppségeim már riadoznak, sikítanak. 1919. március 9-ike van. Néhány nap múlva március Idusa... Valamikor ezt a napot a magamfajta nacionalista szabadságbolondok csinálták. Ma mások is megünneplik, Durr ...,gazember” ... durr ... Ne féljetelek lelkem-picikéim! Csak ijeszteni akarnak a bácsik. Nem bántanak ... Hunyni kezd a villany. Gyerünk aludni ... álmodni szebb, szabad világról!”

Ez Rupert Rezső. Egy kivágott lap egy elsárgult, gyűrött újságpapírból. 1919. március 9-én rajzolta meg önmagáról a mai portréját.

Terror! Terror!!¹⁸⁶

Magyarok, és széles e világnak minden újságotolvasói, akik nem a mi lapunkat, de a Neue Freie Presse két egész oldalát betöltő cikkét olvastátok a Rupert képviselő Landau-interpellációjáról, nem ugrott a szemetekbe ez a szörnyű szó: ORGOVÁNY?! – nem szörnyedtetek el, amikor Rupert ajkáról levált ez a borzasztó mondás: „ORGOVÁNYI HÍRHEDT CSENDŐRÖK”?! – nem állt meg a szívetek verése, mikor Meskó Zoltán államtitkár belekiáltotta a zivatarba: „HÁT SOMOGYI BÉLA”?! – nem rendültetek belé, amikor interpellációból, közbekiáltásokból, a miniszterelnök válaszából tízszer, húszszor, százszor fületekbe ordított ez az ismerősen hangzó, ez a rémes szó: KÜLÖNÍTMÉNY?!

Micsoda?! Hát van különítmény?! Hiszen Simonyi-Semadam, Soós hadügyminiszter, Sréter honvédelmi miniszter, Teleki miniszterelnök megmondották, hogy nincs különítmény, hogy a különítményeket feloszlatták, hogy különítményekről szó se essék, mert nincsenek különítmények, – hát hazudtak ezek a magyar miniszterek, hát mégis vannak különítmények?! Vannak. Most megmondták ugyanezek az urak, nyílt ülésen, a nemzetgyűlésen, és most már világgá röppent a szó, a N. F. Presse hasábjairól kiált világgá a Prónay, a Terrorizmus, a Detachement neve,

¹⁸⁶ Bécsi Magyar Újság, 1920. október 22. 1.

fogalma, tettei és rendszere: most már hiába beszél öngyilkosságról a Magyar Táv-irati Iroda géperőre berendezett cáfolat-gyára, most már hiába dadog Horthy, – ezt többet letagadni nem lehet.

És a nemzetgyűlés? Nem vág arcába a hazudozóknak. A nemzetgyűlés nyílt ülésen, a magyar nemzet, az egész világ színe előtt három órán át hallotta most a Terror rémségeit és a megrettent felháborodás villáma nem vágta menten agyon a hazugságok kormányát és a gyilkosok kormányzóját, nem akadt képviselő, aki egyenest, vakon, nekiment volna a Teleki-kormány gyáva mellének, Horthy Miklós ingatag fejének, ott, a nemzet szeme előtt, hivatását, küldetését híven és bátran teljesítve, nemzetéhez híven, nem a bitangok kormányzójához, akit sérteni: igazság és hazaszeretet, akit nem sérteni: hazugság, gyávaság, hazaárulás. Mit tett a magyar nemzetgyűlés? Elfogadta a miniszterelnök hebegő, ideiglenes válaszát, amelynek végleges hebegés lesz a folytatása; ordít, amikor Rupert rémségeit hallja, hallgat, mikor dönteni kell, – ez a hallgatás a halálra sebzettek vad üvöltése volt, ezzel a hallgatással vált végleg felelőssé a magyar nemzetgyűlés mindenért, amit hallott és amit többet már ő sem tagadhat le...

Ah! ha magára eszmélne a magyar nemzetgyűlés, ha megérezné, hogy a nemzet becsülete előtt, ha kell, porba kell vesznie az egyéni létnek, mert úgy válik halhatatlanná, ha áldozatul veti magát nemzete becsületének! Rupert képviselő bombát dobott a fehérterror vérgőzös műhelyébe. Magyarok, fehérterror korbácsa alatt irtózva szűkülő magyarok, halálfejesen vigyorgó, mámort és borzalmat keverő, duhaj, komisz és gyáva pesti magyarok, sajtóhiénák, akik esztendeje együtt üvöltöttek a farkasokkal, Friedrichék regimentje, amelynek minden katonája egy-egy Horthy Miklós és ti, magyar vidék szalmalángos, hűvös szívű, fukar magyarjai, most vinnyogjatok fel, de úgy, hogy meghasadjon belé a magyar ég szégyenében: mert most megszakadt a kárpit, meglódult alattatok a föld, bomba repült a poklotok közepére s a levegőben ott röpköd a fehér halál, a magyar halál mindennapos lakomájának egész éléstára: Orgovány, Landau, Somogyi, dunai hullák, Beniczky, különítmények, Prónay, Hamburgerné Dunántúl, katonai nyomozók és igazolványok, honvédelmi minisztérium és a vezérkar! (amely félmilliót kap Landau hullájának zsebéből), a fehérterror keze-lába ott kalimpál a levegőben, ledőlnek a kínzókamrák falai, iszonyatos látvány, Friedrich és Ereky, a gyilkosságok legelső őse kacag és felelősségre von, – Friedrich felelősségre von! – fenyeget, Friedrich többet tud Rupertnál is, – jaj-lesz Horthynak! – a Prónay-különítmény ágyúkat akar vontatni a főkapitányság elé, a két Landaut a honvédelmi minisztérium árnyékszékében kínozták meg! – a bomba nagyot csattant, nem egy bornagykereskedőről van már itt szó, a véres hullám elmosta már a mennyszágos Magyarország határait, az egész ország egy óriási kínzókamra a világ előtt, a kínzókamra legfőbb direktora egy borotváltképű rettegő tengerész, akire mindenki gondol, ha terrort emleget s akit

egyszer mindenki meg fog tagadni... ó, rémes sóhajtás, most már mindhiába, most már nem mi beszélünk, most már nem a Bécsi Magyar Újság, nem Halmi József teszi a világ elé a lelkét, aki először dobta ki a tisztí gyilkosok undok nevét, most már a Presse szava indul világgá, a Presse szava, amely Gratz Gusztáv szava, a konzervatív nagytőke szava, – nem lehet többé letagadni: van fehérterror, terror van és semmi más nincs Magyarországon, terror, terror!...

S a magyar nemzetgyűlés hallgatott. Rupert bátor szívében megfagy a vér, lázas ajka dadogni kezd, mikor a Prónay-különítmény nevéhez ér és mentegeti a Prónay-különítményt és dicséri, dicséri, dicséri! Prónayt! Van ennél szörnyűbb vád Prónay ellen? Rupert, akinek futva kellett menekülnie a kelenföldi laktanyából, Rupert, aki csak *salvus conductus*-szal mehetett vissza Budapestre, Rupert, az ellenforradalmár, akinek öccsét kivégezték a devecséri vörösök, Rupert, aki hónapokon át ült börtönben ellenforradalmi elveiért: ez a Rupert, aki két óra hosszat interpellál, megpillantja a nemzetgyűlés karzatán Prónay alezredest – talán nem is volt ott – és elsápad és dicsérni kezdi a Prónay-különítményt a legszörnyűbb vádak közepette. Micsoda irtózatos félelem szoríthatta össze a szívé! S a nemzetgyűlés – az is ott látta a karzatán Prónay alezredest, aki nem is volt ott, de aki mégis mindig ott van, aki ott áll a miniszterelnök mögött, akinek szögeskorbács és herélő-kés van a kezében, s akinek láttára, elgondolására dermedt és zsibbadt hallgatás ül a kisgazdák háborodott szívére, a miniszterelnök „pár vétkes tisztről” dadog s a nemzetgyűlés – miután három órán át KÜLÖNÍTMÉNY-ről volt szó – egy kis elnöki megrohanásra elfogadja válaszát. De ez a hallgatás, ez az elfogadás mégis komiszabb sebet ejtett a terror páncélos testén, mint minden felháborodás: mert megmutatta hogy amíg az egész világ szörnyed már belé, addig a magyar nemzetgyűlésnek hallgatnia kell, mert a magyar nemzetgyűlés fél, mert a gyilkosok ma is szabadon járnak, – Rupert mondja – uniformist viselnek, hozzájuk nyúlni nem lehet, mert ők: Horthy, ők: a rendszer, ők: a kurzus, ők: a „csúnya bűnügy”, az egész Fehér Magyarország, igazi bűnügy, rémes bűnügy, fehér bűnügy, magyar bűnügy, amelyet nem látott a világ.

De azért, Rupert képviselő, előre, még egy lépést, csak egyetlen bátor lépést, csak annyi erőt még, hogy ne remegjen meg a szíve, amikor kiejti ezt a szörnyű nevet: Prónay-különítmény! – csak egyetlen tiszta embert, ah! egyetlen tiszta embert adj nekünk jóságos isten, olyat, akinek lelkét sem múltért, sem jelenért nem zúzza földig a bűnök terhe, s az az egy ember, ha belepusztul is, a tisztasága: a bátorsága erejével, egyetlen szavával pokolra dönti az Irtózat rendszerét, amely mögött már csak a gyilkosok állanak, azok, akiknek van okuk rettegni az igazságtól, de nem állnak mellette már sem a világ, sem a tévelyedettek, sem a magyarok.

Hétről – hétre¹⁸⁷

Meggyilkolták Landaut! Ez a kiáltás mered ma, nyájas olvasónk, minden lapban, újságban feléd; megbocsátható lesz hát nekünk is talán, ha mi is szólunk néhány szót róla. Mindenekelőtt ki is ez a Landau? Kérdezhetné bárki, megvallom én sem tudtam róla eddig semmit, míg most a nemzetgyűlésen Rupert képviselő el nem mondta, hogy ez egy milliomos zsidó borkereskedő volt, akit nem régen – a képviselő úr előadása szerint – válogatott kínzások között megöltek a sok pénzéért s a gyilkosok között olyanok is voltak, akik – állítólag – a hadsereghez tartoztak. Valóságnak feltételezve a képviselő úr szavait, nem nehéz kitalálni, hogy miről van szó? Egy közönséges üldözendő rablógyilkosságról. Akik más a pénzéért meggyilkolnak, azok rablógyilkosok, akiket a törvény teljes szigorával kell büntetni, akasztófával vagy börtönnel, ki mit érdemel tettehez képest Ez így volt, így lesz és így is kell lennie most is.

No és aztán? Hát aztán nincs tovább kérem. Egyszerűen úgy nincs tovább, mint ahogy Cserny, Corvin-Klein Ottó, vagy az ártatlan magyarság többi hitvány sanyargatóival szemben sem volt tovább. Raboltak, gyilkoltak, hát felakasztották őket. Pont. Nem lehet tenni mást még akkor sem, hogy ha a meggyilkolt milliomos is, borkereskedő is és zsidó is. Nem lehet annál is inkább, mert mint Rupert is mondta, az illetőt nem a zsidó mivoltáért gyilkolták meg, hanem a pénze miatt. Ez, sajnos, előfordult máskor is, nálunk is, más államokban is. Hogy az illető ez esetben zsidó volt? Hát istenem, a rablók rendszeren nem a földhöz ragadt koldusokat támadják. meg, hanem a milliomosokat. S ma a háború után bizony úgy van valahogy, a milliók a zsidóknál vannak. De hát a bíróság végez a gonosztevőkkel úgy, hogy az igazságérzete mindenkinek kielégül. Mi szükség volt mégis Rupertnek a nemzetgyűlés előtt órákon át mennydörögni a legnagyobb megbotráncozással? Miért nem a bíróságokhoz fordult?

Hát ez az kérem, ami ránk nézve aztán nagyon szomorú. A nemzetgyűlésnek ma nem bűnesetek megoldásával kell foglalkoznia, a nemzetgyűlésnek fontos, a létünket biztosító intézkedések megoldása, mert a pusztulás előtt állunk s Rupert ilyen dolgokkal kavarja fel a törvényhozói munkát, azért mert saját szavai szerint oly nagyon meghatotta őt a gyászoló család könyörgése! Ej, ej, kedves képviselő úr lassabban azzal a nagy fene meghatottsággal! Hát ha ön oly könnyen hatódik meg, hát akkor a magyarság tengernyi szenvedése, irtása, a menekült vagon-lakók könnytől barázdás, a koplalástól, fagytól vértelen, szenvedő, néma arca nem hatotta meg mind mai napig? Mert hogy mindmáig nem hallottunk, ezeknek az érdekében szép szavának ezüst hangján mennydörögni!

¹⁸⁷ *Balatonfüred*, 1920. október 24. 1.

Miért, hogy nem a magyarság érdekében emeli fel szavát, akik oly szerencsétlenek és tehetetlenek, akiket senki sem segít s azt a Landaut tartja szükségesnek védeni, akit a zsidók világszövetsége úgyis túlon-túl védelmébe vesz az ő sok-sok milliójával 5 az egész világra kiterjedő összeköttetésekkel! Ha Sándor Pál védi a zsidókat, azt nem vehetjük tőle oly zokon, mint Rupert képviselő úrtól, mert hiszen Sándor Pál zsidó s az csak természetes, hogy ő védi a faját. hiszen ez a természet rendje. De ép úgy nem természetes az, hogy ha Rupert képviselő úr pedig nem védi a saját faját.

Mi lehet az oka ennek? Ön panaszkodik kedves képviselő úr, hogy ráfogják, hogy meg van fizetve a zsidóktól. Mi a világért sem állítjuk ezt, de épp ezért talán jobban eltaláljuk az igazságot, ha azt mondjuk, hogy Ön egyszerűen csak az ügyvédi hírnevét óhajtja fényesíteni, ismertté tenni, Az alkalom kiváló! A parlamentben, honnan az egész ország meghallja, egy bünesetet vakmerően, merészen tárgyalni és lendületesen mennydörögni. Kurzus ide, kurzus oda, ugye az változhat, de hírnév, az ismeretség megmarad annak minden következményével.

No ugye, hogy így van kedves képviselő úr? No mégis, hát miért csóválja a fejét, hiszen mi úgyis tudjuk.

Na ugye, hát persze, hogy igen, persze, persze, hiszen mi úgy megértjük!

Nádor Jenő: Rupert¹⁸⁸

A nemzetgyűlés tagjai közül legtöbben most indultak meg a közéletnek. Páratlanul heves földrengések, hatalmas kilengések után jutott az ország újra parlamenthez és a magyar jogfejlődésnek idegenül széles és általános választórendszer alapján jöttek össze a nemzetgyűlés tagjai, jórészt ismeretlenek, a történet új szereplői. A jobboldali padosorokban, ahol a szabadelvű párt, majd a munkapárt tagjai foglaltak évtizedeken keresztül helyet, most kiszorítják őket, a falu és a vidéki kisvárosok követői. Az első sorban, ahol ezelőtt Lukács László, a többször volt pénzügyminiszter és miniszterelnök hallgatta a t. Ház vitáit, most Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő ül. Bevonulását az ország házába nem előzte meg hír, dicsőség – ma a nemzetgyűlés egyik legértékesebb tagját látják benne.

Először akkor szólalt föl, amikor pártja nevében a bemutatkozó Huszár-kormányt köszöntötte. Nem volt különösebb sikere és senkise tudta, miért esett a párt választása éppen a devecseri követre, amikor hivatalos szónokot kellett a kormány programjához állítani. Pedig ez a beszéde formás, tartalmas, ötletes volt – tele a nemesen gondolkodó hazafi szomorúságával. Erős nemzeti érzés, keresztényi sze-

¹⁸⁸ *Egyenlőség*, 1920. október 30. 1–2. [A cikk címében Rupert neve hibásan van írva!]

retet nyilatkozott meg szavaiból és a formás beszéd után az hallatszott, hogy Rupert államtitkára lesz a miniszterelnökségnek. Kinevezése késett, sőt el is maradt és még ma is csak egyszerű képviselő, bár neve az egész országban jól ismert – míg akárhány államtitkárról azt sem tudni, hogy volt, van. Nevét a hír akkor kapta szárnyra, amikor Rupert fölállott és szót emelt az emberiség, a haladás, a demokrácia és a fejlődés nevében. Mindig volt mondanivalója, amikor retrográd irányú kérdések kerültek napirendre. Észrevétlenül, csöndesen, legtöbbször magára hagyatottan csatázott és csakhamar kereszttüzeiben állott azoknak, akik vele együtt támogatói voltak a nemzetgyűlésen és sajtóban a kormánynak. Mert Rupert is kormánypárti képviselő, hűséges katonája a keresztény és nemzeti irányzatnak, ámde másként értelmezi ezeket a gondolatokat, mint általában a mai politikában divatos, ő a szeretet, a megértés, a megbékülés, az összetartás, a produktív munka, a tehetségek érvényesülésének, a szabad versenynek, az előítéletek megszüntetésének prédikátora.

Rupert Rezső egyszerű vidéki ügyvéd és buzgó kutatója a történelemnek. Históriai tanulmányokkal foglalkozik és mentalitásának alapja az emberiség évezredes fejlődésén nyugszik. A történelem bűvara számára a tegnapi lezajlott, a ma történő események nem meglepetések, nem újdonságok és nem érthetetlen, megmagyarázhatatlan dolgok. Az eseményeknek megvannak a törvényszerűségei, okozati összefüggései és elmaradhatatlan következményei. Aki olvassa a történelmet, tanulmányozza a minden országok revolúcióit, jól tudja, hogy a forradalmak rendszerint olyan állapotokban élik ki magukat, amelyek egyszerű, megrázkódtatás nélkül való és szenvedésektől aránylag ment evolúciós processzusokon át ugyanannyi idő alatt elérhetőek lettek volna. A história ismerői számára a mai állapot megérthető és a kialakuló jövő megrajzolható. Ilyen epizódokon, – mert a történelem távlatában mindaz, ami két éve történik, csak röpke pillanat, – az emberiség átesett, nem egyszer vergődött át nagyobb akadályokon is, hogy azután annál nagyobb erővel vethesse magát a haladás szolgálatába,

Rupert történelmi tanulmányai következtetéseire alapítja politikai hitvallását. Ez a politika a józanság, az előítéletektől és a múltó hangulatoktól ment gondolkodás. Az ő számára egy történelmi adat több a lehangosabb demonstrációnál és éppen ezért tudja megtartani higgadságát, amikor általában a hangulatok és nem az érvek késztetik állásfoglalásra a törvényhozókat.

Rupert Rezső nem több és nem kevesebb azoknál a politikusoknál, akik az utolsó öt évtizedben törvényalkotó munkájukban a korszellemhez igazodtak, a művelt nemzeteket követték, azok alkotásait tekintették zsinórmértéknek és járultak ilyen módon hozzá, hogy a magyar nemzet ebben a félszázadban többet fejlődött, mint hasonló időközben bármikor. Érdeme azonban, hogy amíg nagy elődei, a Kossuthok, Széchenyiek, Szemerék, Deákok, Szilágyi Dezsők nyugalmas időkben csinálták ezt a politikát, ő akkor képviseli szellemüket, amikor egyéni bátorság kell hozzá és

számolnia kell azzal is, hogy tekintélyes számú tömegek előtt népszerűségét veszti és szembekerül a divatos irányzattal. Ámde Rupert, a történelem buzgó kutatója tudja, hogy a historiában nem ő az első, akit belső meggyőződése ilyen helyzetbe sodor.

X [A bekezdést a cenzor törölte] X

Rupert követelése

Héjjas letartóztatása és a különítmények felosztatása¹⁸⁹

November 17-ikén akadt először egy ember ebben a gyülekezetben, aki azt tette interpelláció tárgyává, amit ennek a gyülekezetnek, ha nemzetgyűlés akart lenni, a legelső napon, még az ünnepélyes szent mise előtt el kellett volna intéznie: hogy egy terrorista társaság úr-e Magyarországon és úr maradjon-e élet és halál, parlament és hatóságok felett? Ez az ember Rupert Rezső volt és azt kérdezte a miniszterelnöktől, akit még Telekinek hívnak: Hajlandó-e elfogadni Héjjas Ivánt és Szappanos alhadnagyot? Felosztatni a különítményeket? Visszaadni a hadsereget eredeti hivatásának? Szabad folyást engedni a rendőrség munkájának?

Valóban, ez volt a legtöbb, amit ebben a parlamentben ma el lehetett mondani és Rupert elment a legszélső határig. Nem mindennapos bátorság kellett ahhoz, amit Rupert ma tett és el kell mondani róla a legkülönbet, meg kell adni neki a legnagyobb dicséretet, amelyet népképviselőnek meg lehet adni: az adott helyzetben megtette a kötelességét népével szemben és pedig élete kockáztatása árán. Ha a nemzetgyűlés Rupertekből állana, ma expiálhatta volna azt a rengeteg bűnt, amit a magyar nép ellen elkövetett. De a magyar nemzetgyűlés tagjai bátorság és erkölcs, felelősségérzet tekintetében még sohasem maradtak olyan messze attól, amit a magyar nép tőlük követelhet, még sohasem állottak olyan kevésbé a helyzet magaslátán, mint ma. A nemzetgyűlés ma nemcsak, hogy egészében nem támogatta az egyetlen embert, aki megtette kötelességét, – de helyette nem tehette meg – hanem a remegő ijedségnek akkora fokát mutatta, amekkorát talán soha még.

Mitől félnek ezek az emberek? Mijük nekik az a Héjjas, akiről, ha a közbeszólók akarata szerint történnének a dolgok, egy rossz szónak sem volna szabad esnie? A miniszterelnök válasza adja meg a választ: Ez a miniszterelnök és ez a nemzetgyűlés úgy látszik csakugyan holnapi parancsolójuktól félnek, mikor Héjjastól félnek. Teleki Pál Héjjas Iván nevét még kiejteni sem merte. Ez a kormány nem fogja felosztatni a különítményeket!

¹⁸⁹ *Bécsi Magyar Ujság*, 1920. november 18. 1.

Rupert beszédéből¹⁹⁰

Előttünk fekszik Rupert Rezső szerdai beszédének részletes szövege. Most még erősebben érezzük, hogy ez volt a legbátrabb beszéd, amit eddig a magyar nemzetgyűlésen elmondtak. Egy pár megállapítása olyan végleges és olyan igaz, hogy meg kell állanunk egy percre és idéznünk kell ezeket a mondatokat, amelyek nekünk nem mondanak újat, de a nemzetgyűlés és a kormány szemébe vágva, Catilinariává avatták Rupert beszédét, amelynek nem szabad elmondása napjával elvesznie. Egy pár mondata pedig olyan tényeket szegez le, amelyek nekünk is újak és amelyeket feljegyezni kötelességünk.

Az igazság kemény szerszámával tépte szét Rupert mindjárt első mondataiban a hipokrizis fátylát, amelyet ez a nemzetgyűlés, a kormány és a terror közti összefüggésre szeret bontani:

„A magyar kormány nem teljesítette kötelességét, mert hónapokon át engedte, hogy a rablók és gonosztevők intézményesen dolgozzanak. A Britannia gaszágai hosszú hónapokra nyúlnak vissza.

A kormány hibás és felelős, mert nem engedte meg, hogy olyan hatalmak segítsenek neki, amelyek megakadályozták volna, hogy a gaszágok, türelmi pátensek alatt elkövettessenek. – Egy gyenge kormánynak szüksége van a sajtószabadságra, ha komolyan rendet akar teremteni.

A nemzetgyűlés is bizonyos terror alatt áll. Én is, bár nem vagyok félnék ember, úgy éreztem, hogy nem merem mindig megmondani azt, amit hazám érdekében megmondanom kellett volna. Török és revolverek, brigantik között járva teljesítettem kötelességemet. Ezért van jogom kérni, hogy a kormány ne féljen.”

Rupert megállapította, hogy a cenzúra a Britanniáról szóló tudósításokból kihúzott részleteket, hogy egyesek viselt dolgairól a közvélemény ne szerezzen tudomást.

„Egy Héjjas Iván igazol és a hatóság kénytelen az ő igazolását elfogadni.”

Erre szólt közbe Kontra Aladár: – Üriember, igaz magyar ember!

Rupert megállapítja, hogy Héjjas májusban röpiratban szólította fel Simonyi-Semadam kormányát, hogy hagyja el a helyét, mert ellenkező esetben a falu felfegyverzett csapataival fog ellene vonulni. „Ez lázadás volt.”

„Akkor minden, még a nemzetgyűlés is terror alatt állott. Ezen az emlékezetes estén felkeresett engem Lingauer Albin és Kozma százados, a Távirati Irodának mostani vezetője... Sajnos, a Távirati Iroda katonai vezetés alatt áll... Arra kértek ezek az urak, hogy álljunk el az interpellációtól, mert nyolc szerb divízió áll a határon és bevonul. Azt mondták, hogy Héjjas leszerelt, hogy megrendszabályozták őt. Mi tehát nem tettünk semmit. Kényszerűségből nem is beszélünk az egész

¹⁹⁰ Bécsi Magyar Újság, 1920. november 19. 5.

ügyről, de most már látjuk, hogy ez vétek volt a nemzet ellen, mert Héjjas Iván ezután is vérlázító cselekményeket követett el. Most is különbségeket tesznek britanniások és britanniások között, pedig teljesen tisztán áll, hogy ott egységes parancsnokság alatt működött a különítmény. Bizonyos, hogy azok, akik az Ébredő Magyarok Egyesülete és az Ehmann-telep nevében az utcai propagandát üzték, azokat onnan irányították és egységesen dolgoztak. Követelem a kormánytól, hogy az összes britanniások ellen kivétel nélkül folytassa le az eljárást.”

Ezután Ragács kecskeméti szerkesztő esetét hozta fel, annak bizonyítására, hogy a sajtót meg kell védeni az egyéni visszaélésekkel szemben. Ragács kalandornak nevezte Héjjast, mire Héjjas Ragácsot revolveraggal fejbe verte és Kecskemétről elüldözte. Itt egy Csukásy nevű képviselő közbeszólt: „Komolyabb dolgokra térjünk át!” Rupert így vágott vissza:

„Én azokhoz szólok, akiknek az a véleménye, hogy senkit ebben az országban megtámadni és megpofózni nem lehet. Héjjas neve a közvélemény előtt másképp szerepel, mint azok előtt, akik őt piederestálra akarják emelni.

A Ruzics-ügyben megjelent az ébredőknek egy terrorisztikusan fellépő különítménye az ügyészségnél, ugyancsak a táblánál is. A letartóztatott Ébredők érdekében is a napokban deputációk jártak! Ilyenformán illuzórikus az igazságszolgáltatás és a bírói függetlenség.

Most mindig az derül ki, ha egy tisztí egyenruhában levő egyént letartóztatnak, hogy az illető jogosulatlanul hordja a katonaruhát.”

Amikor Rupert beszéde végén a miniszterelnököt mosolyogni látta, ezekkel a szavakkal fordult hozzá:

„Ne tessék mosolyogni az ilyen komoly dolgon, hanem tessék végre komolyan helyreállítani a rendet és ne csak bankett-beszédekben.”

A mosolygó miniszterelnöknek alighanem csakhamar ajkára fog fagyni a mosoly.

Rupert Rezső¹⁹¹

A kis veszprémi fiskális országos, sőt világhírű ember lett. Bizonyára maga sem gondolt erre sohasem. Az események dobálták ide-oda és végre is ő – a kemény, bátor, erős, igazi férfiú – meglövegolta az eseményeket, amelyek úgy engedelmeskedtek neki, mint a makrancos paripa szokott annak, akinek első térdszorításáról megérzi, hogy lovas. Karrierje csodálatosan egyszerű, egyvonalú. Mint ő maga szokta mondani: a jogrend fanatikusa, aki egész életén át a jogrendért harcolt, mindig a

¹⁹¹ A Hét, 1920. november 20. 1., 7.

közhangulattal szemben, a tömegek mindig meg akarták lincselni és az események mindig neki adtak igazat.

Szegény veszprémmegyei sváb fiú. Edvi Illés Károlynak, a legnagyobb magyar jogásznak, volt a legkedvesebb patvaristája, intímus barátja és legmegértőbb tanítványa. Itt rögződött belé a jogrend fanatikus szeretete. Veszprémben nyit irodát, amely igen jól megy. Jó a háború, elmegy katonának s ezredének legvitézebb tisztje lesz. Kitör a forradalom és – a jogrend fanatikusa – szembe áll a forradalom szélsőséges szertelenkedésével, terrorjával, irodáját szétverik, újságját megszüntetik, lapja nyomdáját szétrombolják, agyon akarják ütni és amikor kis fiát altatgatja esztenden, a félrevezetett nép revolverrel lödöz be szobájába. A golyók kis fia feje fölött fűrődnek a falba...

A kommün halálra keresi és ő gyalog, egy szál ruhában, egy fillér nélkül szökik Ausztriába. A feldbachi táborban sínylődik, míg végre Bécsbe kerülhet, ahol a kommunisták ellen csinált bécsi Pester Lloyd vezércikkezője lesz. A kommün bukása után ő a keresztény nemzeti irány első apostola, de igazi kereszténységet és igazi nemzeti politikát akar. Irodája megszűnik, kis vagyona elúszik, nyugalma nincs és szegényen, elgyötörten, puritán igénytelenségben bátran, kemény léptekkel halad a jogrend fanatikusa az ő egyenes útján, szélviharban, fürgetegben, megtépázva, elgyötörve, de soha meg nem botolva. Másé a hatalom, népszerűség, övé a szegénység, a sebek égő fájdalma, a megrágalmazottság. Hős, aki vállalja a vértanúságot.

(Fib.): Dr. Rupert Rezső¹⁹²

A római műveltség emlékeiben gazdag Hispánia történetírói büszkén jegyzik fel, hogy midőn Hispánia még római provincia volt, a provincia népe minden évben ún. „defensorokat” választott, kiknek hivatásuk volt a népet a hatalmasok és a tisztviselők önkénykedései, túlkapásai és zsarnoki hajlamai ellen megvédeni. A világhódító római demokrácia, amelynek jelszava volt a „divide et impera”, bölcsen felismerte azt, hogy a legeszményibb kormányzati szándékok is hajótörést szenvednek, ha a kormányzat szervei az ellenőrzést nélkülözik.

A történelem a népek boldogulásának bölcselete. A történelemből tudjuk, hogy valahányszor egyének, pártok, avagy osztályok hatalomra kerültek, a társadalom amaz intézményei ellen támadtak, amelyek ellenőrzés nélküli uralmukat lehetlenné tették. A francia forradalom és utána minden forradalom elsőnek az ügyvédség kari szervezetét támadta meg. Napoleon, hogy a maga autokratikus uralmát biztosítsa, üldözte a francia ügyvédséget, hisz ismeretes Cambacéres igazságügy

¹⁹² *Ügyvédek Lapja*, 1920. november 21. 3–4.

miniszterének adott utasítása a francia ügyvédi rendtartás megalkotásakor. „*Olyan törvényt akarok hozni, amely módot ad a kormánynak arra, hogy minden ügyvéd nyelvét, ki tiltakozó szavát a kormányhatalom ellen fel meri emelni, kivághassam.*”

A francia ügyvédi kar küzdelmei valóban össze voltak forrva a francia nemzet küzdelmeivel. Amidőn a francia államforma legkínosabban vajúdott, jelenik meg a legitimista Berrier hatalmas alakja, kinek küzdelmei örök tanulságú bizonyítékai lesznek annak, hogy az igazság mily hatalmas fegyvere az ügyvédnek, ha bátor, becsületes, szókimondó és meg nem alkuvó. Ugyané viharos korszakban bontakozik ki Jules Favre markáns egyénisége.

Midőn a francia államforma megszilárdult és az állam szervezetén belül a társadalmi erők vívták nagy küzdelmüket, midőn a haladni vágyó Franciaország döntő küzdelmét vívta a reakció Franciaországával, midőn a demagógia izgatásai által felkorbácsolt francia lelkek valósággal psychotikus állapotban voltak, midőn a szenvedélyek harca Franciaországban annyira elfajult, hogy a félrevezetett tömegek a Szajna hídjáról a Szajna iszapos vizébe taszították mindazokat, kik szóval vagy írásban tiltakozni mertek a tömegámítás ellen: akkor jelenik meg a modern Franciaország két nagy szelleme, Labori és Demange, kik diadalra viszik az igazságnak és a humanizmusnak a Szajna iszapjával és a gyűlölet salakjával bemocskolt és megszentégtelenített eszményét.

Hazánk történelme is azt bizonyítja, hogy valahányszor a hatalom, avagy a lapangó gonoszság a nemzet alkotmánya, a polgárok egyenlősége, avagy a közélet tisztaságának szentsége ellen tört, mindenkor a mi karunk kebelében találtattak fel ama férfiak: „kik nagy tettekre voltak képesek meggyőződésük hű szolgálatában”. Kossuth Lajos politikai pályafutása a jog, törvény és igazság ellenére elfogott Lovassy László védelmével indul meg. Eötvös Károly „a nagy perben, mely ezer éve folyik és soha sincsen vége”, hatalmas egyéniségének egész erejével verte vissza azon szennyes áradatot, mely a gyűlölet és gonoszság sötét szellemétől vezéreltetve a polgári jogegyenlőség nagy elve, a 48-as idők rabszolga-felszabadító hagyományai ellen támadtak. A közélet tisztátalanságának vigasztalan éveiben a mi karunk kebeléből került ki Vázsonyi Vilmos, a jog és törvény erejére támaszkodó puritán jogvédelemnek e klasszikus típusa.

És a mi karunk kebeléből kiemelkedett e nagy férfiak sorozata többekkel, a legújabbban pedig ismét egy névvel bővült: dr. Rupert Rezső kartársunk nevével, kiről büszkén elmondhatjuk, hogy fejvesztő időkben és nehéz helyzetben teljesítette hittel fogadott ügyvédi kötelességét. Neve az annalesekben még nem szerepelt, magartatása azonban karunk örökemlékü tiszteletének tárgya lesz. Múltjáról sokat nem tudunk, csak annyit, hogy a magyar büntető védelem világtalan atyamesterének. Edvi Illés Károlynak volt tanítványa. Ugyancsak hűségesen és férfias bátorsággal állott helyt ügyvédi hivatása teljesítésében dr. Harsányi Miksa kartársunk is, aki a

nyers erőszak durva fenyegetésével dacolva önfeláldozóan teljesítette ügyvédi kötelességét.

Megállhatnánk és befejezhetnénk e sorainkat, úgy véljük azonban, hogy fél munkát végeztünk, ha nem mutatunk reá arra, hogy kiváló kartársunk jellembeli tulajdonságain kívül első sorban a kari hagyományoknak és szellemnek tulajdonítandó kötelességtudó és nemes magatartása. A ma nehéz gazdasági viszonyaiban a létért küzdő ügyvédi kar életerejét, létjogosultságát, társadalmi nagy hivatottságát e kartársunk tette újra és fényesen dokumentálta. Karunk kötelességtudó örökődése az alkotmány és jogegyenlőség védelmében kötelességeket ró a magyar társadalomra és a magyar törvényhozásra. A társadalom erkölcsi kötelessége a jogvédő ügyvéd megbecsülése, a törvényhozás feladata mindazon sérelmek intézményes jóvátétele, melyek a védelem szabadsága ellen közvetlenül és így közvetve a kar ellen törnek: mert jegyezzük meg jól, hogy minden ország belpolitikai viszonyainak legkitűnőbb fokmérője az ügyvédi védelem szabadsága. Ahol ez üldözve van, ott üldöztetnek a közszabadságok is.

Vajha a mi derék Rupert kartársunk működését siker koronázná. Vajha az igazság és az emberi eszme fényességes fáklyája, melyet oly férfias bátorsággal és erős kézzel lobogtatott meg a sötét és sivár magyar éjszakában a mi kitűnő kartársunk, meghozná a humanizmus nagy ideái iránt fogékony magyar agyak világosságát, a lelkek és szívek nyugalalmát, békéjét és boldogságát. Vajha megszállná e szerencsétlen ország sors üldözte népének lelkét az igazságos Isten igazsága, szeretete, békéje, boldogsága és megértése, aki midőn saját Képére formált minden embert egyformán, kinyilatkoztatta, hogy minden ember egyenlő.

1921

Pogány Béla: Rupert Rezső¹⁹³

Van egy szép, kifejező magyar szó: kármentő. Amikor csapra verik a hordót, odatartják a sajtárformájú kármentőt, amely felfogja a kibuggyanó bort. Ha ez edény nincs, a csap mellett mennyi drága magyar bor folyik ki... Valahogy ilyen kármentő a fájdalmas magyar életben Rupert Rezső is.

Veszprémi ügyvéd volt és a maga kis vidéki lapját is esztendőnkön át szerkesztette, ott az első oldalon elmondta minderről a maga egészséges, talpraesett véleményét. Ha az embereknek ideje, módja lenne elolvasni mindig a vidéki újságok vezércikkeit,

¹⁹³ *Világ* 1921. június 19. 3–4.

akkor Rupert Rezső nem maradt volna a nemzetgyűlés összeüléseiig vidéki ügyvéd. Ezekből az újságszámokból azonban nemcsak azt lehet bebizonyítani, hogy Rupert tehetséges, a közéletben való szereplésre hivatott férfiú; hanem azt is, hogy viharokban, égszakadás-földindulás idején is ugyanaz maradt, aki volt. Hítvallását, a polgári liberalizmusát, erőteljes, szeretettel virágos demokráciáját és a föld népéhez való ösztönösen nagy ragaszkodását sohasem adta fel. Nem hajlott balra, amikor mások balra zuhantak és nem lehetett jobbra vonszolni, amikor mások kéjes, beteg lihegéssel rohantak a jobboldali lejtőn lefelé. A kis veszprémi újság elmázolt betűi ellenmondást nem tűrő alibi-tanúi ennek a férfit ékesítő állandóságnak. A csizmaimádat sem vett rajta erőt, amikor az divattá lett. Elejétől fogva élt benne a magyar nép szeretete és az elsők között volt, akik az agrárdemokrácia elvére felesküdtek, hogy most évek után megírhasa nagyatádi Szabó Istvánhoz címzett levelét: kilépek a pártból, hogy tovább szolgálhassam a párt programját.¹⁹⁴

Egyszer már elvált vezérétől. A forradalom idején. Nagyatádi Szabó a kommunizmus kitöréséig bent ült a kormányban, de Rupertet, az utolsó hónapokban már ellenforradalmárként üldözték a zuhanó tömegek, amelyek most valószínűleg a másik oldalon ülnek a lejtőn. Ez az egyszerű veszprémi fiskális azonban törhetetlenül állott a maga demokráciája mellett. Könnyes szemekkel olvastam el a cikkét, amit ebben a rettenetes, üldözött állapotában írt. Ült az íróasztalnál és rótta a betűket, öntötte a gondolatokat: vigyázatok, álljatok meg, ne tovább, lezuhantok... Kint az utcán félőrült emberek fegyverei puffogtak... a szomszéd szobában szűz álmokba merülve aludtak a kicsinyek... szántotta a toll a papirost: vigyázatok, a mélységbe zuhantok. A katonák érte jöttek...

Később a feldbachi táborban találkozunk vele. Nehéz, otromba bakancs a lábán, a meztelen földön hál, takarója egy kincstári pokróc. Tekintete Bécs felé réved, ahol előkelő szállodákban kormányok alakulnak, a régi nagy politikusok készülnek az ország megmentésére és tigrisként védik a bankgassei száznegyvenmillió minden fillérjét... Így álmodta ezt a veszprémi fiskális a feldbachi tábor kemény föld-párnáján. Aztán hazajött, hű népe követté választotta és Rupert Rezső százszor megsebzett szívében telve a kiengesztelődés vágyával az igazságért, a jogért való küzdelem elszántságával nekiindult nagy Budapestnek, nekiindult a politika távolról csillogó, de ingoványos mezejének. Egy rettenetes pusztítást véghezvitt háború, a gyászos kommunizmus és a szégyenletes megszállás után rettenetes volt a kép, amely eléje tárult. Elsírhatta Ádámmal:

¹⁹⁴ *Kegyelmes Uram! Mélyen tisztelt Barátom! Sajnálattal kell kijelentenem, hogy a vezérleted álló párt kereteiből kilépek azért, hogy ahhoz a programhoz, amelynek alapján megválasztottak, továbbra is hű maradhassak. Mély tisztelettel továbbra is változatlanul és őszintén személyes híved, Rupert Rezső.* Forrás: *Világ*, 1921. június 4. 1.

Ah, Lucifer! nézz csak földünkre vissza,
Először a virág tűnik el szemünkből,
Aztán az erdők rezgő lombjai;
A jól ismert táj száz kedves helyével!
Jellem-nélküli síksággá lapult.
Mi érdekes volt, minden elmosódott,
Most mát a szirt törpül le rossz görönggyé.

Jellem-nélküli síkság ...rossz görönggyé törpült szirt...., Hogy fájhatott mindez ennek az embernek, aki a szívéen át gondolkozik, aki százszor meghal az igazságért, akinek a jószívűségénél csak az elszánt bátorsága nagyobb. Csak ezekkel a tulajdonságokkal állhatott be a fájdalmas magyar élet kármentőjének. A göröngyöt újra szirtté emelni, a jellem-nélküli síkságot újra buján termővé varázsolni, visszahozni minden szépet és magasatosat, ami elveszett: ez a vágy zakatolt, izgatott lázadó lelkében, Újféle forradalom volt az, amelynek apostolává szegődött: a rend, a becsület, a gyógyulás forradalmát hozta. Volt idő, amikor egyes egyedül állt a lehurrogók és a bölcsen hallgatók között. Mindent mert, hiszen neki nem kellett semmit sem takargatnia, magasba nyúló gesztusra emelhette föl a karját, mert kettényiló tógája alatt nem rejtegette a tegnapi titkait. Tehette, hiszen ő sohasem a botrányt, hanem mindig az igazságot kereste. Nem várta meg a kellemes pillanatot sem, amikor a liberális és demokratikus gondolatnak a népszerűség vezető útjai megnyílnak, ő akkor volt liberális és demokrata, akkor kiáltott jogrend után, akkor vett védelmébe üldözötteket és elesetteket, amikor még ezért pellengére állították az embert. Ennek az embernek az erős csuklóin mindig ropogtak a bilincsek, amelyeket akár a közhangulat, akár a pártfegyelem rakott rá.

Mindenkor nagy nyereség lett volna Rupert Rezső. De nagy öröm, de nagy vigasztalás, hogy éppen most jött el. Most, amikor a liberalizmust átok alá helyezték, a demokrácia hangos jelszavaiból pedig a demokrácia börtönét építik föl. Ugyanaz az álszenteskedő demokrácia ez, mint amelyet 1860-ban az októberi diploma kibocsátásakor látunk, amikor a népdal Kossuth és Garibaldi után sír, a politikában azonban a rendi dikaszterializmus szelleme uralkodik. A királyt is a rendi reakció informálja a maga módja szerint, aminek aztán az a következménye, hogy gróf Pálffy Móricot küldik Budára királyi helytartónak, mert Bécsben meg voltak győződve róla, hogy „*a duzzogó magyar nemzet sokkal jobban megtisztelve érzi magát egy olyan fényes családfájú nem államférfi gróf Pálffy, mint ama nagyon is új családfájú, de államférfiüként szereplő magyar nevezetesség kinevezése által*”. Amikor pedig az udvar egyik bizalmiférfia javaslatba hozta Bécsben, hogy a tárnokmesteri

állásra Kazinczy Gábort kellene kinevezni, a szemébe nevettek: – Er ist ja nicht einmal Baron, was fällt denn Ihnen ein?¹⁹⁵

A kaszinó azonban a néphangulattal szemben nyíltan nem mert föllépni, dolgozott hát a föld alatt. A cél: a demokrácia, a liberalizmus teremtette kiválóságaink tekintélyének lejárata, népszerűségének lerombolása volt. „Ha fölszabadul – mondták – a közvélemény a rangnélküli szellemi notabilitások nyomása alól: akkor majd elbánunk a demagógokkal, a kapaszkodók hozzánk simulnak, az újságírók pedig majd egészen más húrokat fognak pengetni. Urai leszünk ismét a helyzetnek.”

Íme, a recept.

Az ilyen áldemokráciák korszakában a legnagyobb szükség van a Rupert Rezsőkre. A Rácfürdő dobozszerű kis szobácskájának lakója tisztán látja ezt a helyzetet. Tisztán látja és bátran szembeszáll vele. A nemzetgyűlésben neki voltak a legnagyobb küzdelmei, a legelkeseredettebb csatái és egyetlen egyszer sem kellett az ütközetbe küldeni, mindig maga ment föltartóztathatatlannal, lelkesen, halált megvető elszántsággal. A megalkuvást soha egy pillanatra sem ismerte és pártját is minden alkalommal vissza akarta tartani ettől. Egy miniszter mondta neki a legsúlyosabb időkben:

– Könnyű neked, de mi a fejünkkel játszunk.

– Aki nem azzal a gondolattal indul el politikusnak – mondta Rupert –, hogy esetleg az akasztófával is megismerkedik, az ma menjen haza és üljön le a sarokba.

És ő tényleg szembeszállt egyedül a farizeusok egész táborával, akiktől nagyon jól tudta, hogy nem riadnak vissza semmitől és akik a veszprémi fiskálisból lett igazság-fanatikus életét egy pillanatig is aligha tartották szentségnek. Olyan napok voltak ezek, amikor az emberek szeretete nemhogy nem ment érenyszámba, de egyenesen bűn volt az embert védeni, szeretni, embernek tartani. Rupert még az embereket is merte szeretni, az ártatlanokat védeni, a gonoszokat üldözni. Nagy bűn volt ez, ki tudja, kiheveri-e valaha.

Karrierjének, amelyet, mint földi javakat általában nem túlságosan imád, alighanem még hosszú időre ártalmára lesz az a harcos másfél esztendő, amelyet mint nemzetgyűlési képviselő futott meg. Lehet, hogy egyszer egy egész ország fog neki hálával adózni, de mégsem abból a fajtából való, aki a halalom székéből tudja csak a népet imádni. Mikszáth Kálmán jegyzi föl, hogy az egyik pécsi püspököt megkérdezte valaki:

– Nem találkozott excellenciád Pesten Vörösmartyval?

– Tegye hozzá barátom – felelt a püspök – a Mihály-t is, mert ennek az úrnak az egész neve az egész titulusa.

¹⁹⁵ Ő még csak nem is báró! Mi jut eszébe?

Rupert Rezsőnek is a neve az egész titulusa ma is, amikor mindenkinek van valami a neve elé, vagy a neve mögé biggyeszteni valója. Talán soha nem is lesz neki semmi, hacsak a nép meg nem tiszteli valami jelzővel. Lehet belőle „igazságos”, „becsületes”, „csupaszív” Rupert Rezső, de kegyelmes úr – nehezen.

Résen¹⁹⁶

Rupert Rezső, a mai nemzetgyűlés kevésszámú komoly fajsúlyú embereinek egyike, aki gerinces tud lenni a gerinctelenség korában és ember tud maradni a mai embertelenségben, hosszú és érdekes nyílt levelet intézett Friedrich Istvánhoz, az ügyes átváltozó politikushoz, aki őt szókimondó nyíltsága és meg nem alkuvó becsületessége miatt most egy kissé kellemetlennek és alkalmatlannak tartja és igyekezik „távoltartani” magától. Rupert Rezső igen szépen és okosan kimutatja, hogyan lett Friedrich István intranszigenz forradalmárból intranszigenz ellenforradalmár, lelkes szabadkőművesből lelkes keresztény és ugyancsak szépen és okosan megmondja, hogy a mai kurzus eredendő és alapvető hibája: az őszinteség és igazság hiánya, amely vezetőinek szavait és tetteit jellemzi és amely szociális, gazdasági és kulturális bajainkat egyre tetézi és a kibontakozást megakadályozza. Hogy Friedrich István maga, aki ismét bálvány lett a kissé megfogyatkozott serege szemében, hisztérikus nők és analfabéta férfiak ideálja, ezt már Szabó Dezső is megállapítja a keresztényszociális lap vasárnapi levelében. De Rupert tovább megy és a mai kurzus, a régimódi új politika káros személyi kultuszáról beszélve, ezeket a nagyon igaz és lényeges dolgokat mondja: *„Abban az értelemben, hogy egy egész nemzet sorsa függjön tőle, egyetlen ember sem lehet igazán nagy. Egy kis nátha minden percben elviheti. És akkor mi lesz a milliók nemzetével, akik reá építettek – mindent? Építeni csak az örökké élő milliókra lehet, kiket a nátha legfeljebb csak megtizedelhet.”*

[A cenzor két bekezdést törölt.]

¹⁹⁶ A Munka, 1921. július 26. Résen. 1.

1922

Magyar Károly Veszprém megyei főispán számjeltávirata Bethlen István grófhoz a devecseri és nagyvázsonyi pótválasztások ügyében¹⁹⁷

Veszprém, 1922. június 8.

Számjeles távirat

Érkezett Veszprémből, 1922. évi június hó 8-án.

102. eln. Bethlen miniszterelnök, Budapest

Pótválasztáson Devecserben Rupert ellen Nagyvázsonyban Iklódy-Szabó mellett mindent megteszünk. Jankovich-Bésán Endrével együtt tárgyalunk Aradi csendőr-alezredes és Oláh századossal. Nagyvázsonyi választókerületben karhatalom parancsnoka Oláh százados lett, nyolc csendőrtiszt van beosztva, ezekkel való közvetlen összeköttetés létesítése végett Városlőd–Nagyvázsony között tábori telefon felállítását kéri, melynek a honvédelmi miniszter útján azonnal való kieszközölését kérem.

Mihelyt választások kiíratnak, azonnal kértém, hogy Aradi maradjon tovább szabadságon és Oláh százados intéztesse az ügyeket, kérésem nem lett teljesítve. Ma csakis fenti módon korrigálhatom ki a hibát.

Főispán

B/I–1922 – Választások. – (266. f.) – Gépelt másolat.

Jegyzet:

Bethlen István 1922. június 9-én kelt választávirata szerint tábori telefon helyett – aminek a kiépítése az idő rövidege miatt már technikailag lehetetlen volt – a Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium útján intézkedtek, hogy kellő számú kerékpáros csendőrrel tartsák fenn az összeköttetést Városlőd és Nagyvázsony között.

Iklódy-Szabó János 1910-től Tisza István Munkapártjának képviselője. Az első nemzetgyűlésben kisgazdapárti képviselő.

Jankovich-Bésán Endre gróf, legitimista nagybirtokos, az egyik különítmény parancsnoka, 1922-től pártonkívüli képviselő a második nemzetgyűlésben, 1926-tól a Keresztény Gazdasági Párt képviselője.

¹⁹⁷ *Bethlen István titkos iratai.* Sajtó alá rendezte: Szinai Miklós és Szücs László. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972. 94–95.

Rupert nagyvadászbeszéde a nemzetgyűlésen¹⁹⁸

A hang, a hang mindenekelőtt! Egy felszabadult ember hangja, akinek lelkéről a szorító pántok lepattantak. Még nem mind, még nem egészen. Még nem az egész igazságot mondja, de nem mond mást, mint: az igazságot és csak az igazságot. Mekkorát fejlődött Rupert Rezső, amióta először tűnt fel az országos politikában, mint első, mint egyetlen férfiszívű férfi a nyúlászívűek, mint első, mint egyetlen ember-szívű ember a hiénaszívűek között. Az igaz ember látja a gonosztettet és felkiált:

– Nem hallgathatok!

És szavában nagyság van, hívják bár Tolsztojnak vagy Rupert Rezsőnek. Mi ebben az attitűdben láttuk Rupertet elejétől fogva és ebben magasodott egy nép szeme láttára országos befolyású politikai karakterré.

Amit ma mond, annak súlya van. A veszprémi Jeruzsálemhegy kézműves sarja, az elnyomott kisember lelkéből beszél, s mert onnan beszél, az ország többségének véleményét szólaltatja meg. Magyarország hangulata, a választók ítélete, a nép üzenete ez a beszéd.

Egy pillantás a múltra: a keresztény kurzus humbug! Rupert száján a nép foglalta össze így két esztendő szennyest, viharos történetét.

Minden emberre hús fegyveres, őrző esik: Rupert szemével a nép látja így az ellenforradalom államrendjét. Senki élete nem biztos, amíg a szolgabíró bárkit a jajtáborba küldhet: Rupert hangja a nép keserves tapasztalatát visszhangozza. És: bűnhődni fognak, akik ezt tették: Rupert öklének, amikor a bűnösök felé rázza meg, a nép. a magyar nép ad irányt, és erőt.

Jászi Oszkár: Rupert Rezső elmélete¹⁹⁹

Tehát újra kitört a rágalmak és a szitkozódások áradata ellenünk. Természetesen újra a hazát árultuk, miként annyiszor a múltban...

Hiába, erről a dúsan jövedelmező üzletről nem tudunk leszokni mi, hazaáruló gonosztevők. Nyilván megrögzött visszaesők vagyunk. Emlékezzünk csak vissza: mikor a magyar feudális-plutokrata érdek szövetség meghamisította a nép választójogát, és mi a külföld ítélő széke elé járultunk Andrássy Gyula sötét, oligarchikus tervei ellen, akkor fizetett tollak egyhangúlag megírták rólunk, hogy hazaárulók vagyunk. Amikor egy évtizedes publicisztikai munkával megvilágítottuk Magyarországot és a külföld előtt a magyar proletariátus, a magyar mezőgazdasági munkásság

¹⁹⁸ *Bécsi Magyar Újság*, 1922. július 2. 2.

¹⁹⁹ *Bécsi Magyar Újság*, 1922. augusztus 30. 1.

és a magyarországi nemzetiségek kálváriáját, újra felzúgott a kibérelt lelkiismeretek kórusa, hogy mi hazaárulók vagyunk. Amikor Magyarország és a külföld előtt rá mutattunk arra, hogy a magyar agrárfeudalizmus és uzsorakapitalizmus rettenetes politikája végromlásba kergeti a magyarságot, és súlyos nemzetközi konfliktásokhoz fog vezetni, a mindenféle sajtóbérencek és panamisták hada újra megállapította, hogy áruljuk a hazát.

Pedig ha akkor szót fogadtak volna nekünk, és ha sikerült volna a félrevezetett magyar, osztrák és nemzetközi közvéleményt meg győzni a fenyegető veszedelemről, s ha sikerült volna egy olyan nemzetközi és magyar közleket teremteni, mely a magyar feudalizmust és plutokráciát rákényszerítette volna az általános választójog behozatalára, a nemzeti autonómiák rendszerének kidolgozására, a latifundiumok felosztására és a korrupt gentry-vármegye demokratizálására, akkor sok minden másként történt volna. A világháborút elkerülhettük, s Magyarországot megmenthettük volna.

Ámde ez a gonosan önző klikk, mely embertelen szociális és nemzetiségi politikájával Magyarországot a végromlásba kergette, a múlt szörnyű tapasztalatain sem akar okulni, és tovább folytatja esztelen nagyzási hóborttól fűtött politikáját, s továbbra is fenntartja azt a feudális dajkamesét, hogy honi dolgokról csak hazudni és ferdíteni szabad, de az igazságot megírni bűn és hazaárulás. S mint hogy a Horthy-klikk szörnyűséges garázdálkodásaival szemben ezt mertük megtenni, s a Horthy-bérencek rendszeres nemzetközi hazudozásaival szemben egyszer megírtuk nem is a teljes igazságot, ha nem annak csak egy kicsiny töredékét, a pesti kurzus-sajtó, sőt a zsidó „liberális” sajtó is tomboló dühvel fordul ellenünk, s legalább is in effigie szeretne bennünket felakasztatni.

Valóban, ezzel a társasággal, mely mindenkori urait a rabszolga alázatosságával és a prostituált nyereségvágyával szokta kiszolgálni, ezzel a közvéleménnyel nem volna kedvünk vitába bocsátkozni. Ám de egy olyan férfiú szava is felhangzik ebben a kórusban, akit mi, emigránsok is nagyra becsülünk. Rupert Rezső, ama kis számú emberek egyike, akik ezekben a rettenetes időkben megmentették Magyarországot becsületét, ez az erkölcsi hős is ellenünk fordult, s kemény szavakkal ítéli el eljárásunkat. Persze nemesebb érzülete távol tartja attól, hogy hazaárulást kiabáljon, és kivégzésünket sürgesse. Ellenkezőleg, enyhítő körülményeket keres és talál számunkra, sőt az egész emigráció likvidálását követeli: mégis ez a nemes és bátor ember is politikai eltévelyedésnek, az elvakult gyűlölködés gesztusának minősíti azt a tettünket, mellyel a Horthy-uralom rettenetes bűneit Európa ítélőszéke elé mertük vinni. Ezt az álláspontját Rupert Rezső a következőleg indokolja meg:

– Amikor Magyarországnak külföldön való megjelenéséről van szó, minden testvérharcnak el kell múlnia: kifelé meg kell őriznünk az egységet. Ahhoz képest, hogy Magyarország teljes fegyverzetben jelenhessék meg a külföld előtt, elenyésző-

en csekély jelentőségűek azok a differenciák, amelyek magyar és magyar között vannak.

Mi Rupert Rezső elméletét úgy erkölcsi, mint politikai szempontból egy felette veszedelmes tannak tartjuk. Egy elfogult, sötét, feudális elméletnek, mely nem méltó hozzá, a demokrácia bajnokához.

Erkölcsi szempontból tiltakoznunk kell a politikában, miként a magánéletben minden bűnnek és gázságnak eltitkolása, palástolása vagy pláne annak, mint erénynek vagy érdemnek feltálatása ellen. A büntett elpalástolása bűnrészessé teszi a társadalomnak azt a részét is, mely a gonosztól távol áll. S a hazudozás, a titkolózás, a potemkinádok rendszere egy olyan erkölcsi atmoszférát teremt, mely minden alkotó politikát lehetlenné tesz. Egyik nem utolsó oka annak, hogy Magyarországon lehetetlen volt egy megfelelő nemzetiségi és szociális politikát inaugurálni, abban rejlett, hogy az úri klikk rendszeresen és államilag üzött hazudozásával félrevezette még a jóhiszemű és egészséges közvéleményt is.

De politikai szempontból még tarthatatlanabb a Rupert Rezső elmélete, mert épp ez a világháború és ez a világháború még a legnaivabb megfigyelő előtt is világossá tette, hogy milyen gonosz és átkos tan az, mely az egyes országokat kínai falakkal akarja egymástól elválasztani, s amely félre akarja vezetni a külföldet a honi állapotok igazi természetéről. Vagy Rupert Rezső még mindig nem látja, hogy a világháború tulajdonképpen oka az volt, hogy az egyes nemzetek úgynevezett belpolitikai problémáikat rosszul oldották meg? Osztrák nemzetiségi kérdés, magyar nemzetiségi kérdés és agrárkérdés, orosz cárizmus és porosz militarizmus, angol imperializmus és francia revánspolitika... ezek voltak azok a fő okok, melyek Európánkat a végveszedelembé kergették. És hogy ez megtörténhetett, annak fő oka abban rejlett, hogy a nemzetek nem ismerték kellő pontossággal az egymás problémáit, hogy a feudális, monopolista és kapitalista érdekszövetség titokban üzte átkos politikáját, és nem volt olyan hatékony nemzetközi közvélemény, mely képes lett volna ezeket a káros és veszedelmes törekvéseket ellensúlyozni.

Itt az ideje tehát, hogy végleg szakítsunk a nemzeti elzárkózás és titkolózás politikájával. Minden nemzeti belügy a nemzetközi közvéleményre is tartozik. Minden hazugság, szépítgetés, elferdítés ezerszeresen megbosszulja magát. S különösen végleg szakítsunk azzal a feudális tannal, hogy a magyar a magyarhoz szükségképpen közelebb áll, mint a magyar valamely külföldihez.

Nyilván Rupert Rezső nem gondolta végig, hogy mit mond, mert ha végig gondolta volna, alighanem visszaborzadt volna ilyen és hasonló következtetésektől: hogy például Francia-Kiss közelebb áll Ruperthez, mint Eduárd Bernstein; hogy Héjjas Iván közelebb áll hozzá, mint Anatole Francé; hogy Prónay közelebb áll hozzá, mint Norman Angell, hogy Ostenburg közelebb áll hozzá, mint Gerhardt Hauptmann; hogy Horthy közelebb áll hozzá, mint Maynard Keynes.

Elég ezeket a konklúziókat szemügyre venni, hogy világosan lássuk a szóban forgó tézisnek reakciós természetét, bornírt sötéttségét. A magyar demokrácia és közszabadság útja nem lehet az, hogy a fehérterror banditáival összeszövetkezzünk Európa legjobb szellemisége és erkölcsisége ellen (márpedig aki a kurzus gonosztevőit leplezi a külföld előtt, az valójában, bár akarata ellenére is, ezt teszi), hanem az, hogy Európa valóban demokratikus, pacifista közvéleményével szövetkezzünk ama törpe maffia, ama katonai rémuralom ellen, mely a magyar népet szabadságától, jogaitól, földjétől és becsületétől fosztotta meg.

Ha pedig Rupert Rezső nekem nem akarna hitelt adni, és e cikk megállapításait is az emigrációs pszichózisnak tulajdonítaná, legyen szabad akkor egy olyan férfiú tekintélyére hivatkozni, kit szintén a magyar bűnök kergettek a végkétségbeesésbe, s akinek hazafisága még a kurzus előtt is vitán felül áll. Nos, Széchenyi István ezt tanította: régi axióma, hogy az, aki a haza mocskait palástolja, a haza fénypontjait piszkolja be; valamint a bűn leplezője is mindig erényt sújt.

Jászi Oszkár: Személyes kérdésben²⁰⁰

A budapesti lapok híradása szerint Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő nagy indemnitási beszéde kereteiben újra szóvá tette az interparlamentáris konferencia ügyét s ennek kapcsán az emigránsok szerepét. Erre vonatkozólag a *Világ* tudósítása következőképen szól:

Elmondja az interparlamentáris konferencia történetét. Amikor kimentek, megváltozott az álláspontjuk az ellenzéki képviselőknek és nem akartak részt venni a konferencián. Mikor azonban a bécsi sajtó azt írta, hogy nem jön ki más, csak az Ébredők, akkor elhatározták, hogy részt vesznek a konferencián. Érintkeztek Hatvany Lajossal, Lovászy Mártonnal és Garami Ernővel. Ezek az urak súlyt helyeztek arra, hogy a magyar baloldali képviselőkkel megismertessék azt a munkát, amit a magyarság érdekében végeztek.

Hatvany Lajosnál betekintettek a „Das verwundete Land” című munkájába és annak külföldi sajtókritikájába. Ez a munka erőteljes lándzsát tör a magyar ügy mellett. Anatole Francé azt írta, hogy a háború óta ez az első munka, amely alkalmas Magyarországnak nagy nyomorúságát a világgal megértetni. Ha Lovászy, Hatvany és Garami, aki ellenzéke Károlyi Mihálynak, szidják a kurzuspolitikát, ezért mi még nem vagyunk kötelesek őket hazaárulóknak tekinteni. Szóló is nyilatkozott a Jövőben és azt mondta, hogy a magyaroknak, a magyar ellenzékieknek a kormánypártiakkal együtt kell megjeleníteniük, mert ami differencia odahaza van, az idekint

²⁰⁰ *Bécsi Magyar Ujság*, 1922. december 21. 3.

elenyészik. Ezért a nyilatkozatért Jászi Oszkártól ki is kapott. Jászi politikáját nem osztja... (Kiss Menyhért: A legveszedelmesebb volt valamennyi között.) Az egyén, azonban ideális lelkű ember, valósággal apostola annak a hitnek, amelyet egészen jóhiszeműen vall. (Kiss Menyhért: Legyen apostol az oláhok között. Karafiáth Jenő: Nem kérünk az ilyen apostolokból. Garami és Lovászy is ilyen.) Jászi a konföderáció embere volt, a Kossuth-féle teória tovább fejlesztője. Annak idején, amikor itt minden ügyis felbomlott, legalább egy konföderációt akart, megmenteni. Azt hiszem, ez még mindig több volt, mint a Csonka-Magyarország.

Ezért fájdalommal veszi tudomásul, hogy Jászi őt megtámadta. Amikor megérkeztek Budapestre, a *8 Órai Ujság*-ban azt olvasták, hogy Rupert, Rainprecht, Drozdy és Giesswein összeesküvést szőttek odakint az emigránsokkal. Minden, amit írtak, szemenszedett rágalom, csak az a szomorú, hogy mindez a miniszterelnökségről került a *8 Órai Ujság*-ba, mert a stilizálás, mondatszerkezet és a szavak ugyanazok, mint azoké a jelentéseké, amelyekbe a miniszterelnök úr jóvoltából volt módjuk betekinteni.

Ebben az atmoszférában természetesen nyugodt törvényhozási munkáról nem lehet, szó.

Amennyiben a Világ tudósítása Rupert Rezső beszédéről valóban hiteles, úgy a közölt fejtegetésekre vonatkozólag a következőket válaszolom:

A bécsi interparlamentáris konferencia kapcsán tényleg megtámadtam Rupertet és a többi liberális képviselőt és visszautasítottam Rupert Rezsőnek egy bécsi lap hasábjain megjelent amaz elméletét, hogy jó hazafinak nem szabadi a külföld előtt vádaskodni, hanem minden magyarnak közös egységfrontot kell alkotni a magyar ügy védelmére. Ezzel szemben kifejtettem, hogy egy ilyen egységfront teljes lehetetlenség mindaddig, míg odahaza egy fegyveres maffia tartja kezében az államhatalmat, mely erőszakkal, korrupcióval és csalárdsággal lehetetlenné teszi az igazi népies közvélemény minden megmozdulását. Hangsúlyoztam továbbá, hogy a Bethlen-Gömbös-féle becstelen választási kampány után a liberális ellenzéknek nem lett volna szabad az interparlamentáris konferencián megjelenni s ezzel quasi legalizálni a Gömbös-Bethlen-féle álpármentarizmust és katonai diktatúrát. Lehetetlen dolognak tartom, hogy azok a férfiak, akik odahaza az álpármentarizmus és a detachmentok ellen életük veszélyeztetésével küzdenek, egyszerre felcsapjanak ugyanezen rendszer védelmezőinek a nemzetközi nyilvánosság előtt s meghazudtolják azokat, akik e gonosz és erkölcstelen uralom ellen küzdenek. Ez volt különösen az Apponyi Albert felemás politikája, mely egyrészt odahaza helyre akarja állítani a jogrendet, másrészt a külföld előtt azt a benyomást igyekszik felkelteni, mintha a jogrend teljes volna Magyarországon..

Végül erős szavakkal ostromoztam azt az elméletet, mely szerint a magyar a magyarhoz szükségképp közelebb áll, mint a magyar a külföldiekhez. Ezzel szemben

kijelentettem, hogy én a külföld kulturált, demokrata és pacifista közvéleményéhez sokkal közelebb érzem magamat, mint a Gömbösökhöz, a Héjjasokhoz, a Bethlenekhez s az ellenforradalmi magyar maffia többi vezéreihöz!

Körülbelül ez volt polémiám lényege, amelyből mindenki megállapíthatja, hogy támadásom nem Rupert Rezső személyének, hanem egy alkalmi szereplésének szólt. Ellenkezőleg: a Rupert Rezső egyénisége nagy erkölcsi komolyságát és nemes bátorságát nyomatékosan kiemeltem ama cikkeimben.

Ma is azon a véleményen vagyok, hogy bármily hibás legyen is a Rupert Rezső taktikája a nemzetközi propaganda kérdésében, az ő szerepét nem fogja elfelejteni a jövő történetírása s őt ahhoz az öt-hat honi politikushoz kell sorolnunk, kik a kurzus legszörnyűbb dühöngése közepette bebizonyították szellemi és erkölcsi rátermettségüket egy új, jobb és becsületesebb Magyarország megalapozására. Bármit is hozzon a jövő, a Rupert Rezsőkre nagy szükség lesz, mihelyt a magyar nép egyszer újra visszanyeri szabadságjogait és demokratikus életének lehetőségét.

1923

Zsolt Béla: Sárkányölő (Rupert Rezsőnek)²⁰¹

Ki a sárkánnyal víni kész,
Harcban legyen konok, vitéz,
Ménjét kevélyen ülje meg,
Kegyéért nők hevüljenek!
Erős hitét és virtusát
Csodálja lelkes ifjúság,
A nép nevét zászlózza szét,
Hírét cifrázza szóbeszéd!
A bujdosó, s a gályarab
Oltalmat tőle várjanak.
S ha szúr a büszke dárdahegy,
Anyák imája áldja meg!
De meg ne ejtse majd a bösz
Triumfusének, hogyha győz.
Babéros arcát fedje el.

Hogy szíve van, feledje el!
Ha zászlaját meglengetik,
Ó, nem a szíve kell nekik!
Utálva csámcsogó korát,
Tekintszen hűvösen tovább,
Csillogjon, mint a hegy hava,
A messzeségbe egymaga!

Ki kis korának nagy fia,
Az anyját el kell hagynia,
Legyen magános és szabad,
Ki az idők előtt halad.
Ha gyengeségét érlelik,
Tagadja meg testvéreit.
A cimboráit űzze szét,

²⁰¹ Zsolt Béla: *Igaz könyv*. Genius Könyvkiadó, Budapest, 1923. 106–108.

Kergesse el szerelmesét,
S bár kertje rablókkal tele,
Leghűbb kutyáját löje le.
Az embert dölyffel vesse meg,
Amint kérődzőn veszteleg,
S bár semmi szentet meg nem ért;
Pusztuljon el az emberért.

Ki a sárkánnyal víni kész,
Legyen magában is vitéz,
Oszlassa szét útján a hit

A magánosság árnyait.
S ha anyja mellét vágyja is,
S ha ágya özvegy, s vágya friss,
S ha hívják pincegádorok,
Hol dal rian, pohár forog,
Legyen félelmes és hideg;
Magát ne adja senkinek,
Gyűlölje csámcsogó korát,
De érte szenvedjen tovább,
S ha megváltó, avagy lator,
Várja napját, míg meglakol!

Tasnádi Kovács, Kádár, Budaváry...²⁰²

A Nemzeti Sajtótudósító Iroda jelenti:

Az Ébredő Magyarok Egyesülete ma este sörház-utcai székházában kerületközi értekezletet tartott, amelyen tasnádi Kovács József mondotta a megnyitó beszédet. Kijelentette, hogy a haza hivatott védői az ébredők, akik örködnek a belső rend felett. A túloldaltól állandóan támadják a keresztény magyarságot és mindig kompromittálják az országot a külföld előtt. A parlamentben legutóbb már belecsapott egy ököl a destrukció arcába, de nagyon vigyázzanak a liberális oldalon, mert ha a destruálás tovább tart, akkor az első ököl után százezer következik.

A nagy lelkesedéssel fogadott elnöki megnyitó után egy hat tagból átló küldöttség ment Kádár Lehel igazgatósági tagért és Budaváry László alelnökért, akiket a hallgatóság nagy tapsorkánnyal fogadott. Az első előadó Kádár Lehel volt, aki reflektált Rupert Rezsőnek ma délutáni támadására, melyet a keresztény sajtó ellen intézett a nemzetgyűlésen. Rupert Rezső, – úgymond – a destrukció házi borzasa és hajmilliomosa, a nemzetgyűlés ma délutáni ülésén jónak látta a destrukció védelmében rátámadni és legyalázní azt a keresztény sajtót, amely útjában van annak a diadalszekernek, amelynek ostorhegyese éppen Rupert Rezső, aki befogja magát ebbe a diadalszekerbe, hogy keresztény létére keresztülgázzon a keresztény érdekeken. Rupert Rezső három konkrét kifogást emelt a keresztény sajtó ellen. Első kifogása az, hogy a keresztény sajtó ízléstelen hangon izgat a felekezeti béke és a társadalmi rend ellen, második kifogása, hogy a keresztény sajtót a kormány tartja

²⁰² *Világ*, 1923. március 1. 8.

ki pénzzel, a harmadik pedig, hogy a keresztény lapok munkatársai a bolsevizmusban és a forradalomban kompromittálták tollukat.

Az első kifogást illetőleg kijelentem, hogy Rupert Rezsőnek semmiféle tehetsége és kulturális jogcíme nincsen arra, hogy ízlésről merjen beszélni, mert úgy tehetségileg, mint ítéletileg a középvonalon álló embertípus képviselője, akinek sem látása, sem ösztöne, sem műveltsége nincs annyi, hogy önálló ítéletet formáljon meg akár írásról, akár közjelenésegekről. Ez azonban még nem volna baj, de Rupert Rezső egyike a legzavarosabb értelmű embereknek, akik valaha a közporondon tipródtak. Mondatai között nincsen semmi értelmi összefüggés, és ha tollat vesz a kezébe, száználmas tollszamárságok kerülnek nyomda alá, szegyenére és bosszúságára még annak a sajtónak is, amely helyet ad e zagyva hajnagytőkés írásbeli elmezavarainak. De tovább megyek, koncedálom, hogy a hajnagytőkés és üstökmilliárdos fel van ruházva minimális ítélőképességgel. Ebben az esetben ízlése teljesen kielégül azokkal az írásmunkákkal, amelyeket László-Lóvy Jenő, Göndör-Krausz Náthán, Faragó-Freund Miklós, Kéri-Kramer Pál és a Népszava kisebb-nagyobb tintaborzasai követnek el nap-nap után. Úgy látszik, ízlése teljesen beleidegződött abba a stílusba, amelyen az említett konstruktívok firkálnak, s ha ez így van, én őt csak sajnálni tudom. Egyébként engem ne tanítson semmiféle borzasa a destrukciónak ízlésre, azt hiszem, soha nem léptem túl azokat a határokat, amelyek minden jólnevelt embert köteleznek, de még legnagyobb felháborodásukban sem lépték túl kollégáim sem. Hogy írásaim nem kellemesek neki és elvbarátainak, érthető, de ez nem az ízlés lapjára tartozik. Sem én, sem kollégáim nem követtek el elvárulást, amely szintén nem tartozik az ízlés lapjára, ellenben Rupert úr, ha jól tudjuk, feladta azt a gondolatot, amely őt, a legjelentéktelenebb embert, közszerepléshez segítette. Kihagyta a keresztény gondolatot, elhagyta a keresztény politikát, elhagyta a mindenkire kötelező faji küzdelmet. Én sohasem nyilatkoztam olyan élesen a zsidókról, mint ő Devecserben, de ha nyilatkoztam volna is, akkor sem fogom soha nyilatkozatomat módosítani. A második kifogást illetőleg, hogy a keresztény lapok munkatársai végigszolgálták a bolsevizmust, ebben van valami igaz. Azonban ezek az urak nem a jobboldali sajtó szerkesztőségeiben ülnek, hanem azoknak a keresztény lapoknak redakcióiban, amelyek Rupert úr ízlésének megfelelőbben kezelik a zsidókérdést. A jobboldali sajtó asztalainál fanatikus és fajtájukért rajongó fiatalemberek és harcos publicisták ülnek, akik vállalják a szegénység minden mártíriumát, vállalják a bank pénzektől való örök messziséget, vállalják sokszor a nélkülözést, de vállalják büszkén a köteles harcot. Nem engedhetem, hogy kollégáimat egy náluknál tehetségileg ezerszer alantasabb agyvelő lemarja és bemocskolja, ezek a szegény fiúk a tájvédelmi gondolat apostolai, jegyesei minden magyar nyomornak, osztályosai minden magyar szegénységnek. A harmadik kifogást illetőleg, hogy a jobboldali sajtót a kormány pénzelné, kijelentem, hogy ez orcátlan hazugság, mellyel csak a

parlament szíriai határvonalán túl hisznek el neki, józan magyar ember azonban nem ül fel neki. Különös támogatás az, amikor a kormány a maga hivatalos közegeivel, az ügyészséggel egyik sajtópert a másik után indíttatja a jobboldali sajtó munkatársai ellen, amikor egyik büntetést a másik után szabják ki reánk. Ha a kormány valóban pénzelné ezt a sajtót, akkor nem kellene sajtópereket indíttatnia, elég volna, ha megszüntetné az anyagi támogatást és a lapok menten elcsendesednének. A keresztény sajtó szegény, nem támaszkodhatik sem a bankokra, sem a sápókra, sem a panamákra, sem a kivitelekre, nincsenek mögötte liberális banktartalékok és pénzintézetek, a keresztény sajtó nem vásárolhat palotákat és egész utcasorokat, a keresztény sajtó egyes egyedül saját olvasóira, olvasóinak szeretetére kénytelen támaszkodni, és bár anyagi gondokkal küzd, de becsülettel állja történelmi misszióját annak minden kötelességével együtt.

Rupert ítélettelen ember létére talán észre sem veszi, hogy ő eszköz a zsidóság kezében, mely az ő szereplés hajlamait használja fel arra, hogy a parlamentben zúzza le a keresztény és magyar polémiát, azt a polemikus erőt, amellyel a túlsó front sajtója nem rendelkezik, s amely polemikus erő pregnáns erővel jelentkezett a mostani álbomba-merénylet sajtóháttérének szétzúzásában. Főlényesen, pompásan, nagy erővel zúztuk szét a reklámmerénylet üvöltő sajtókórusát, amely csak arra szolgáltatott alkalmat megint, hogy ez a szegény, ezer sebből vérző Magyarország külföldön elrágalmaztassék. Rupert Rezső felszólalásával szolidaritást vállalt a sajtó rágalomhadjáratával, de nemcsak szolidaritást, hanem részt is. Részesévé vált Magyarország jó hírének befektetésében. Engem személy szerint is aposztrofált Lendvai István barátommal együtt, kijelentéseiben azonban orcátlanul hazudott. A többi közt kijelentette, hogy én a bíróságot egyik sajtópöröm főtárgyalásán terrorizálni próbáltam azzal, hogy kijelentettem, miszerint a legfelsőbb körök azonosítják magukat az én politikai álláspontommal. Bocsánatot kérek, de nem vagyok agyalágyult, s a hülyeségi és ostobasági bizonyítványt nem állítom ki önmagamról, ez az okirat egyes egyedül Rupert Rezsőt illeti. Egyebekben nagyon szomorúnak találok, hogy nekem ilyen ellenfelekkel kell küzdenem, akik az értelmiségnek arra a fokára nem fejlődtek, hogy velem egyenlő értékű szellemi fegyverzettel állhatnának föl ellenem, mert sem a rágalom, sem a túltengő hajbőségű frizura, a hajmilliók sokasága nem jelentenek szellemi értéket, csak karikatúraszerű külsőségeket.

Kádár Lehel beszéde végén még a keresztény sajtó támogatására hívta fel az egybegyűlteket, akik nagy tetszéssel fogadták kijelentéseit.

Következő szónok Budaváry László, aki kijelenti, hogy a destruktív erők, melyek egyszer már gyászba borították Magyarországot, újra csatasorba álltak, s ez azt bizonyítja, hogy ők ezt a harcot nem akarják feladni, mert nem akarják elismerni a magyarság egyeduralmát és azt, hogy a magyarságnak joga van a saját sorsa fölött határozni. Ezek a támadások kifelé szólnak, a külföld figyelmét akarják felhívni

a koholt fehérterrorra. A külföldi és a megszállott területeken lévő magyar lapok egy része szintén gyalázza a magyarságot, s úton-útfélen felkínálják szolgálataikat ellenségeinknek. A magyar gyalázó újságírók közül most két díszpéldány került a rendőrség kezére. Hangsúlyozottan kifejezést ad az ébredő magyarság és rajtunk keresztül az egész magyar társadalom azon véleményének, hogy az ilyen hazaárulók kegyetlen büntetése csak az akasztófa lehet. Az egyesület vezetői az egész országot bejárják s mindenütt lángoló lélekkel sorakoznak az ÉME zászlója alá. Fájdalom, hogy akkor, amikor egységes frontot kellene alkotnunk a külső ellenséggel szemben, nekünk a belső férgékkel kell megbirkóznunk.

Határozati javaslatot terjeszt elő, mely szerint az ÉME fölkéri a kormányt, hogy kötelezze azokat a lapokat amelyek a legutóbbi bombaüggel kapcsolatban a külföld előtt kompromittáltak az országot egy rektifikációban ismerjék be, hogy hamis híreket terjesztettek. Beszéde végén azon óhajának ad kifejezést, hogy az ÉME adja tanújelét egységének és erejének, mert az ÉME ma már nemcsak egy egyesületet jelent, hanem az egész keresztény magyarságot.

A közönség, mely Budaváry Lászlót lelkesen megtapsolta, a Himnusz eléneklése után rendben szétoszlott.

(Annak illusztrálására, hogy milyen izlésesen, mérsékelten és tárgyilagosan beszéltek az ÉME-ben, szükségesnek tartottuk a hivatalos kommunikéjüket teljes terjedelmében leadni.)

Elítélték Rupert rágalmazóit²⁰³

Többszöri elnapolás után végre ma rákerült a sor a főtárgyalására annak a sajtópernek, amelyet Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő sajtó útján elkövetett rágalmazásért és becsületsértésért indított Horváth Károly, az Ébredő Magyarok Egyesületének igazgatósági tagja és Baján Gyula hírlapíró ellen. Horváth Károly, illetve az ÉME 1921. július 29-én Budapesten egy Hazaárulók című plakátot tett közzé, amely alá az Ébredő Magyarok Egyesülete volt írva, Baján Gyula pedig a plakát szövegét a Szózat másnapi számában közölte és eléje olyan kommentárt írt, amely Rupert Rezsőt és a vele egy felfogású politikusokat becsületükben sértette.

A tárgyalás megnyitása után Seszták Lajos elnök felolvastatta a plakátot, amelyből a vádirat számos kitévelt inkriminál, a többek között a következőket: „*Hazaárulók kalózkodnak ebben a szegény megnyomorított országban, cimborálnak belső is külső ellenségeinkkel. Az ország színe előtt odakiáltunk nekik, hogy látunk és szemmel tartunk minden hazaárulót, minden Olcsó Jánost, minden zsidó csahost;*

²⁰³ *Világ*, 1923. április 18. 4.

tudjuk, kik azok, akik a zsidó újságok szerkesztőségeiben, az újságíró-otthonban, a nemzetgyűlés folyosóin és üléstermében titkon és nyíltan összejátszanak a bécsi betyárokkal, a cseh, oláh és szerb politikusokkal és a Rothschild-zsidókkal. Tudjuk, kik azok, akik a hordó tetejéről intranszigens kereszténységet szavallak; hogy a magyar nép bizalmát zsidómentésre, zsidók protezsálására, botrányokra, panamákra és a zsidó jogrend visszahurcolására használják fel, tudjuk, kik azok, akiknek nem fájt a zsidó zsványvilág akasztófaerdeje, de szörnyen fájt a magyar népitélet, mely a Duna-Tisza közén elbánt egypár veszett kutyával. Tudják meg Beniczky, Drozdy, Rupert, Kerekes, Giesswein, Rassay és az egész nyílt és titkos hálózat, hogy az ország szent ügyének védelmében sem megalkuvást, sem kegyelmet nem ismerünk. Mi teremtjük meg a szociális igazságot, nem pedig a zsidó nagytőke és a kizsákmányolás fizetett fullajtárjai. A jogrendkiabálók vissza akarják hozni a forradalmi tártárjárást. Ha a liberálisok nem akarnak becsületet tanulni, nyugton maradni, majd megtanítják őket a mi hatalmas tömegeink.”

Baján Gyula a Szózat-ban a plakáthoz ilyenféle kommentárt írt: „A felforgatók az 1920. évi I. tc. és az ideiglenes alkotmányos rend ellen intézik szívós és makacs támadásaikat. Itt az ideje, hogy a társadalom egységes falankszot alkosson a zsidó liberális körök aknamunkája ellen és egységesen sorakozzék föl a kormány mögött, hogy az ideiglenes alkotmányos rendet, melyből egyes egyedül nőhet ki véglegesen alkotmányos rend és a keresztény jogrendet senki föl ne boríthassa.”

A tárgyaláson Seszták Lajos bíró tanácsa előtt megjelent mind a két vádlott. Rupert Rezső képviselőjében Hajós Zoltán dr., Rupert Rezső irodavezetője.

Horváth Károly vádlott az elnök kérdésére kijelentette, hogy a plakátot az egyesület akkori igazgatósága szerkesztette, ő pedig az igazgatóság megbízásából cenzúráztatta. A plakát megrendelésében és közzétételében, mint az igazgatóság teljhatalmú helyettese járt el. Kívánja a valódiság bizonyítását és hangsúlyozza, hogy az Ébredő Magyarokat a falragasz kibocsátására az akkori politikai helyzet indította, szóval közérdek volt cselekedetük rugója. Baján Gyula kijelentette, hogy a plakát megjelenése politikai esemény volt, erről a Szózat-nak tudomást kellett szereznie. Mikor a szerkesztőségből távozott, akkor értesült a plakátról és neki, mint hírlapírónak kötelessége volt, hogy azt az olvasóközönséggel tudassa, de felelősséget nem tud érte vállalni. Elismeri, hogy kommentárt írt a szöveghez, de nézete szerint ebben nincs sem becsületsértés, sem rágalmozás. A lap Bethlen politikájához ragaszkodik, azt helyesnek tartja, és nem helyeselhet olyan tendenciákat, amelyek a politikai felforgatást célozzák. A valódiság bizonyítását nem kívánja.

Utánuk Hegedűs György, Horváth védője állott fel szólásra és azt vitatta, hogy a hathónapos elévülés esete forog fenn. Bizonyítani kívánja, hogy a plakát szövege a valóságnak megfelel, mert a sértett Rupert Rezső volt az, aki valószínűleg minden ok nélkül, hisztérikusan támadta az Ébredőket.

Hajós Zoltán dr. Rupert Rezső jogi képviselője tagadja, hogy elévülésről lehetne szó, ezt különben a törvényszék is megállapította.

A bíróság az elévülési kifogást elvetette, mire Hegedűs György tette meg a bizonyítás kiegészítésére vonatkozó indítványát.

Hegedűs György szerint Rupert Rezső politikai iránya magyarellenes és keresztényellenes, ez a politika a hazaárulással egyenlő; Rupert minden munkája a zsidó érdekeket védi, a bécsi hazaárulók munkáját helyesli és támogatja és bírói ítélet is van arról, hogy Rupert Rezső pénzért védelmez zsidókat. Ezt bizonyítja a veszprémi törvényszék ítélete, amely Rupertnek Ország Pál ügyvéddel folytatódó perében kimondotta, hogy Rupert Rezső erkölcsi szempontból kifogásolható.

Hajós Zoltán dr. válaszolt Hegedűs vádjaira. Elhatároztam – mondotta – és fenn is tartom határozatomat, hogy legnagyobb higgadsággal vegyek részt az ügy tárgyalásán. Mégis úgy látom, hogy csak nagy nehezen tudom önuralmamot megőrizni. A vádlott előbb verte a mellét, hogy vállalja a felelősséget, most pedig ki akar bújni alóla. Baján Gyula újságíró, tudhatná tehát, hogy a bizonyítás ügyében milyen határidő áll rendelkezésére. Nem a főtárgyaláson, amikor a törvény is kizárja ezt – kell ezzel előállania. Egyébként is a bizonyítási kiegészítő indítványnak nincs más célja, mint hogy itt hangulatot teremtsen. Arra számít a vádlott, hogy itt is bevállalja a latin közmondás: Calamniare audacter, semper aliquid haeret – a rágalmából mindig ragad valami. Hogy Rupert a bécsi *Jövő*-ben hazaáruló nyilatkozatot tett, ezt nem lehet bizonyítani, sőt pozitív tudomásom szerint Jászi Oszkár egyenesen megtámadta és ledorongolta Rupertet. Az Ország-féle ügyben a bíróság nem állapította meg Rupert inkorrekt viselkedését, ellenkezőleg: noha Országot a bíróság fölmentette, az ítélet egyenesen kimondta, hogy Rupert tökéletesen korrekten járt el. Egyébként is a bíróság jól ismerte és megbecsülte Rupert Rezső társadalmi helyzetét Veszprémben. A plakátra a cenzúra nem adta meg az engedélyt, sőt rendeletre levakarták a falragaszt mindenütt. A plakát szövegét csak a *Szózat* látta el kommentárral olyanformán, hogy azonosította magát a falragasz tartalmával, ez pedig büntetendő cselekmény. Most az utcák szerte tele vannak plakátokkal, amelyeken azoknak a neveit szerkesztették ki, akik az élelmiszert a megszabott árnál drágábban árusították. Az Ébredők plakátja a közéletben szereplő nevesebb egyéniségeket bélyegezi meg és azzal vádolja őket, hogy a hazát árulják. Ez a plakát még a pamflet-irodalomban is páratlanul áll a maga beállításával, kifejezéseivel, sallangjaival. Olyan vádakot hangoztat, amelyekre büntetés sincs megállapítva, mert ezekre még az akasztófa is kevés volna: aki hazaárulást követ el, ezt sem érdemli meg, hogy honi földben nyugodjék a teteme. A törvényszék megítélésére bízom – mondotta végül –, az-e az igazi nemzetmentő, aki ilyen plakátokat csinál és aki ilyen közleményeket hoz nyilvánosságra és megfelel-e az annak az erkölcsi célnak, amelyet az Ébredő Magyarok Egyesülete helyesnek tart. Kéri mindkét vádlottra a marasztaló ítéletet.

Hegedűs György azt fejtegeti, hogy Rupert jó viszonyban van Garamival és Lovászival. Kéri a törvényszéket, vegye figyelembe a mai sersistergő politikai viszonyokat. Kéri a bűnösség kimondása esetén Horváth Károllyal szemben enyhe büntetés alkalmazását. Baján Gyula védője azt vitatja, hogy Baján a plakát szövegéért felelősségre nem vonható, a kommentárban Bethlen kormányzatát dicsőítette, de személyeskedés nélkül, anélkül, hogy a kritika határait átlépte volna.

Ezután Horváth Károly vádlott tartotta meg védőbeszédét. Mikor a hazaáruló plakátot kiadtuk – mondotta – meg voltunk győződve, hogy ezt a nemzet érdekében tesszük. Az ÉME intéger keresztény, zsidómentes Magyarországot akar. Mikor a forradalom után hazajöttek és látták, hogy az ország, amelyért küzdöttek, mennyire lezüllött – felébredt bennük a keserűség és a bosszúvágy. A plakát megjelenése idején súlyos volt a külpolitikai helyzet és Rupertnek nem kellelt volna a szituációt még súlyosbítani, mint ahogy ezt a parlamentben tette. Rupert a Duna-Tisza közt kitört jogos népharagot, az úgynevezett atrocitásokat beszédében állandóan felszínen tartotta és az állítólagos atrocitásokkal egyenest a kormányzó személyét támadta. Ezt az Ébredők tisztán látták. A plakát tartalmához sem hozzátenni valója, sem abból elvonnivalója nincsen.

A bíróság Horváth Károlyt és Baján Gyulát sajtó úján elkövetett rágalmozás vétségében bűnösöknek mondotta ki és ezért őket fejenként 2000 korona fő- és 1000 korona mellékbüntetésre ítélte, az ítéletet azonban háromhavi próbaidőre felfüggesztették. Rupert Rezsőnek a bíróság 4000 korona perköltségei ítélt meg, a 100.000 koronás vagyonelegtétel követelésével polgári útra utasítják Rupertet. Az ítélet ellen Rupert Rezső képviselője és a vádlottak is fellebbezést jelentettek be.

Elégtétel Rupert Rezsőnek²⁰⁴

Megemlékeztünk annak idején arról a sajtóperről, amelyet Rupert Rezső két év előtt Ország Pál balatonfüredi lapszerkesztő ellen indított, mert lapjában azt írta róla, hogy politikai elveit anyagi előnyökért megváltoztatta.

Ezt az ügyet ez év elején tárgyalta a veszprémi törvényszék, amely előtt vádlott állításainak valódiságát igyekezett igazolni. Bizonyítékul arra hivatkozott, hogy Rupert Rezső annak idején a nemzetgyűlésen szóvá tette azokat az atrocitásokat, amelyeket Danszky főhadnagy, továbbá Ruzics Ferenc ügyvéd, Sipos Kamilló katonai nyomozó, Dobé Nándor borbélysegéd és Becker István katonai nyomozó a kelenföldi laktanyában Landau Ábrahám (Adolf) és fia, Landau Géza orvosnövendek ellen elkövettek. Az imént említett Becker István azonos azzal, akit legutóbb

²⁰⁴ *Világ*, 1923. augusztus 31. 4.

a Kovács testvérekkel együtt letartóztattak, mert szintén azok közt volt, akik a miniszterelnök és több ellenzéki politikus meggyilkolását tervezték. Vádlott szerint Rupert Rezsőnek nem lett volna szabad a Landau-ügyet a parlament elé vinnie, mert ügyvédje volt a családnak és mint ilyen honoráriumban részesült. Ez vádlott szerint összeférhetetlen volt politikai állásával és pedig annál inkább, mert annak idején antiszemita programmal választották meg.

Rupert Rezső hivatkozott arra, hogy emberi, politikai és ügyvédi kötelességét teljesítette, mikor súlyos gonosztetteket a nyilvánosság előtt leleplezett és ezzel nemcsak a különben kiszzenvedett Landau Ábrahám (Adolf) és az életben maradt Landau Géza igazságos ügyét szolgálta, hanem szolgálta ezrek és ezrek életének és szabadságának ügyét is, mert annak idején senki sem lehetett afelől biztos, hogy nem viszik-e valamely koholt ürügy címén szintén a kelenföldi kínzó-tanyára, ahol Landau Ábrahám (Adolf) életének vége szakadt. Akkor nemcsak az ártatlanul elfogott Landau Ábrahámról (Adolf) és Landau Gézáról volt szó, hanem az általános polgár-szabadság legelemibb érdekeinek, az élet- és vagyonbiztonságnak védelméről is, amelyet veszélyeztetett az akkor hatályban volt az a jogrend, hogy polgárok is katonai hatóságok eljárása alá voltak vonhatók. Ezzel éltek vissza Danszky főhadnagy és társai. Alkotmányos küzdelem volt az a polgári szabadságért, amelyet parlamenti felszólalásával megindított. Erre, ha egyéb nem, ügyvédi esküje is kötelezte, mert az ügyvéd esküt tesz az alkotmányra is. Az csak szerencsés, bár szomorú véletlen volt, hogy a kérdéses ügyben kettős kötelesség terhelte, az ti., hogy egyúttal mint törvényhozó sem nézhette el azt a sok szörnyűségét és törvénytelenséget, amit egyes garázdálkodó bandák akkor a polgárok élete és szabadsága és a nemzet becsülete és életérdekei ellen is napról-napra elkövettek. A törvényhozónak kötelessége, hogy amint tudását, úgy tapasztalatait is a nemzet javára fordítsa. Ilyenkor tulajdonképpen nem az illető törvényhozónak van szüksége a nyilvánosságra, hanem ellenkezőleg, a nemzetnek, hogy mindent tisztán lásson és tudja, hogy mi történik javára, vagy érdekei ellen. Az akkori idők borzalmai mindjobban sorvasztották a nemzet gazdasági életerejét is, készítették elő a nyomort, a most már mind érezhetőbbé váló megélhetési nehézségeket; de szükség volt a nyilvánosság elé menekülni azért is, mert abban az időben a közvélemény segítségül hívása nélkül semmit sem lehetett tenni. Nem jókedvűből, kötelességből tette, amit tett: hiszen ezzel élethalál-kockázatot vállalt, számolnia kellett azzal is, hogy az akkor még beteg közvélemény, a demagógok hatalma alatt álló utca is a gyilkosok pártján áll. A világ semmiféle kincse nem lehetett volna elég arra, hogy cserébe érte az ember még életét is kockáztassa. Ma se érti, hogy Isten milyen kegyelme mentette meg. Az egész ügyben különben, ideszámítva egy egész hónapon át tartott főtárgyalás fáradsalmait is, csak százezer K honoráriumot kért és kapott; de nem parlamenti felszólalásáért, hanem azért, mert mint ügyvéd, rengeteget dolgozott az ügyben. Kénytelen volt az

ügyben ügyvédkedni is, mert más ügyvédek, akikhez a megrémült család fordult, akkoriban nem merték vállalni a képviselést.

Politikai föllépése azonban annyira nem volt összefüggésben ügyvédi eljárásával, hogy a még élő Landau Gézáért remegő család egyenesen kérte, hogy az ügyet ne vigye a nyilvánosság elé, mert bosszúállás, ti. az lehet a vége, hogy Landau Géza se kerül ki élve Danszkyék kezéből. Kérte erre tanúként kihallgatni a Landau-család tagjait.

Az ellen is tiltakozott Rupert, hogy őt antiszemita programmal választották meg. Megválasztották kisgazdapárti programmal, amelyet ma is vall, bár a kormánypártból kilépett. Ennek oka azonban az, hogy a párt vezére cserbenhagyta az eredeti, demokratikus programot.

Tanúk is bizonyították, hogy Rupert a választások alkalmával mindig a felekezeti békességet hirdette. Nyíltan szembeszállt azzal, hogy valaki a zsidóság söpředékéért az egész zsidóságot tegye felelőssé.

Ennek dacára a veszprémi törvényszék fölmentette Ország Pál vádlottat a vádlól, mert – úgymond – Rupert Rezső „köztudomású tények folytán” rászolgált vádlott kritikájára.

Ez ellen a feltűnést keltő ítélet ellen Rupert Rezső fellebbezett. Ennek folytán most foglalkozott a győri kir. ítélőtábla az ügygel, amelynek tárgyalásán a külföldön távollevő Rupert Rezsőt Kallós Henrik dr. győri ügyvéd képviselte. Egymásután zúzta széjjel az elsőfokú ítélet tarthatatlan érveit és bizonyította be annak tarthatatlan voltát. Rámutatott, hogy egészen mást írt vádlott, mint amit sikertelenül bizonyítani akart és ismét egészen más alapon ítelt a veszprémi törvényszék.

A kir. ítélőtábla rövid tanácskozás után megsemmisítette az ítéletet s Ország Pál vádlottat rágalalmazásért összesen 240.000 korona pénzbüntetésre s az eljárási költségek vitelére ítélte.

Az ítélet indokolása teljen elégtételt szolgáltat Rupert Rezsőnek. Megállapítja, hogy vádlott rágalmozó állításait semmivel sem bizonyította, kimondja, hogy a Landau-ügynek nyilvánosságra hozásával sem ügyvédi, sem törvényhozói kötelességét nem szegte meg sem etikai, nem más szempontból, mert interpellációja, amelynek tartalmát a honvédelmi miniszter is rögtön megerősítette, s amelyben feltárt tényekért a bűnösök is azóta jogerősen súlyosan elítéltettek, a valóságnak megfelelő tényeken alapul, s hangja is tárgyilagos volt. Úgy ez az interpelláció, mint a későbbi interpelláció is a visszaéléseknek a közvélemény elé kellő megvilágításba való odaállítása céljából közérdekből, tárgyilagosan és helyesen történt.

Rupert sajtópere a Hazánk ellen²⁰⁵

A Hazánk című, azóta megszűnt ébredő hetilapban Gyallay Mihály szerkesztő a prédikáló papok tónusát és stílusát kicsúfolva, cikket írt Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő kereszténységéről. Rupert becsületsértés és rágalmazás vétsége miatt sajtópert indított ellene, akit Seszták törvényszéki bíró elnökölte alatt ma vont felelősségre a budapesti törvényszék. Gyallay kijelentette, hogy jogos felháborodásában és közérdekből írta a cikket, mert Rupert Bangha pátert és az ébredő magyarokat támadta meg.

Magam is – mondotta – mélyen meg sértve éreztem magam, amikor az ébredőket orgyilkosoknak, rablógyilkosoknak, országháborítóknak titulálta. Azután Gyallay védője, Fehérváry Kálmán dr. kérte a valóság bizonyításának elrendelési és tanukat jelentett be arra, hogy Rupertet Devecserben annakidején ébredő programmal választották meg, de később eltávolodott választóitól és a zsidók védője lett. Miután Rupert nem ellenezte a valóság bizonyításának elrendelését, a bíróság kihallgatta a bejelentett tanukat.

Első tanúként Pusch Ödön dr. kegyesrendi áldozó papot hallgatták ki, aki kijelentette, hogy elfogultnak érzi magát a vádlottal szemben. Őszinte vallomást ohajt tenni, azonban Rupert elleni ellenszenvét, ha akarja, sem tudja leküzdeni. Azután elmondotta, hogy Ruperttel, hallomása szerint Devecserben első nemzetgyűlési választás alkalmával keresztény nemzeti programmal választották meg és az ébredő törzskönyvekből ki lehet mutatni, hogy Rupert Veszprémben az ébredők alelnöke volt. Ő csak 1920-ban jött Veszprémbe. Mindent csak hallomásból tud. Azt is, hogy egyszer Devecserben ablakbeuzások voltak Rupert beszéde nyomán.

Az elnök: Miért fordult el Rupert az ébredő eszméktől?

A tanú: Azt mondotta, hogy a fehérterror miatt fordult el.

Azután a budapesti IX. kerületi ébredők egyik vezető emberét, Fodor Gyulát hallgatták ki, aki elmondotta, hogy a veszprémi ébredőcsoport jelentéséből értesült, hogy Rupert a keresztény nemzeti eszme képviselőjeképpen lépett fel és anyakönyvi bizonyítékok vannak arra vonatkozólag, hogy Rupert a veszprémi helyi csoport társelnöke volt. Azonban nem tudja bizonyosan állítani, hogy Rupertet tényleg ébredő-programmal választották volna meg.

Az elnök átnézi a csatolt anyakönyvi bizonyítékokat, a devecseri csoportnál azonban nem találja Rupert nevét.

Hol van Rupert neve? – kérdi.

Gyallay: Kihúztuk, mert későbbi viselkedése miatt kizártuk őt az egyesületből.

²⁰⁵ *Világ*, 1923. november 4. 6.

A következő tanú Pósa Endre veszprémi nyomdatulajdonos, aki elmondja, hogy az első választások alkalmával Rupertet minden keresztény ember támogatta. Nem keresztény nemzeti, hanem kisgazdapárti programmal választották meg. Arra nem emlékszik, hogy Rupert valamelyik ébredő-gyűlésen jelen lett volna, pedig ő, mint alelnök mindig jelen volt a gyűléseken, csak azon a gyűlésen nem, mikor állítólag Rupertet is megválasztották. A proletárdiktatúra idején Ruperttel együtt volt lefogva, mint tús. Akkoriban Rupert szidta a söpredék zsidóságot, azonban ugyanezt tették a veszprémi zsidók is, akik nem csináltak titkot abból, hogy ilyen értelemben ők is antiszemiták.

A bíróság ezután Rainprecht Antal nemzetgyűlési képviselőt hallgatja ki, mint tanút.

Rainprecht: Rupertet nem ébredő-programmal választották meg, ellenkezőleg Rupert mindig, mint a liberális álláspont képviselője szerepelt. Nála a program mellékes volt: ő úgyszólván fogalom volt, ha a liberalizmus nyílt népvallásáról volt szó. Egyébként legjellemzőbb lelki vonása volt, hogy minden szélsőségtől irtózott és azzal vakmerően szembeszállt.

Politikáját nemcsak nem változtatta, hanem éppen az az ő értéke és jelentősége, hogy bár sokat szenvedett a forradalmak alatt, mikor új idők jöttek is, hű maradt az eszmékhez. Itt valami jellemzőt fel kell említenem. Annak idején Rupert is örömmel fogadta, hogy a sok szerencsétlenség mellett valami jót is hozott az úgynevezett októberi forradalom. Szembefordult azonban rögtön a forradalommal, mihelyt a szélsőség kezdett felülkerekedni. Kilépett a nemzeti tanácsból. Sokan üldözték, sokat szenvedett; mégis mikor az ő ideje jött volna, akkor is nem az üldözők hálás szerepét választotta, hanem a demokratikus eszmék és a többi üldözöttek védelméhez látott. Már az első hetekben ő volt az első, aki védte a polgár-köztársaság eszméjét a vármegye közgyűlési termében.

Az elnök: Tehát Rupert ma is azt az álláspontot képviseli, amit 1918-ban képviselt?

Tanú: Ma is. A felvilágosodottság polgáreszményeinek politikáját. Nem is tudom, hogyan jut eszébe valakinek őt ébredőnek nevezni. Talán onnan gondolnak egyesek erre, mert pár hónapig a veszprémi püspök úr félhivatalos lapját szerkesztette. Ez azonban téves kiindulási pont, mert tudni kell, hogy Rott Nándor, a veszprémi püspök sohasem szított az ébredő eszmékhez, hanem mindvégig a keresztény liberalizmus híve volt.

Rupert: Emlékszik-e tanú, hogy személy szerint kik a veszprémi ébredő mozgalmak főtényezői? Tudná-e megnevezni őket?

A tanú: Igen. Az imént kihallgatott igazgató úr, Karsay törvényszéki bíró. Tihanyi Kiss ref. lelkész...

Rupert ezután megállapítja, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének törzskönyvébe az ő nevét utólag írták be és neki erről tudomása nem volt. Valószínűleg népszerűségét akarták a maguk javára kamatoztatni, mert a kommunizmus ellen kíméletlen harcot vitt. Az az 1919-es ébredés még bátortalan kezdés volt.

Kollin Lajos devecseri zsidó vallású kereskedő tanúvallomásában elmondja, hogy a zsidók azért álltak Rupert mellé 1920-ban is, mert Rupert nem volt ébredő, sőt ő volt az, aki akkor, amikor berúgott suhancok egyszer pogromot akartak csinálni Devecserben és a zsidók házába be is törtek, több kisgazdával és a főszolgabíróval ezeket a suhancokat lefegyverezte és a házakból kizavarta.

Rupert: Emlékszik tanú 1920-es választási beszédeimre? Beszéltem a zsidóság ellen?

A tanú: Azt szokta fejtegetni képviselő úr, hogy a tisztességes keresztény és tisztességes zsidó vallásbelileg sokkal közelebb áll egymáshoz, mint a tisztességes és nem tisztességes keresztény.

Ezután felolvasta a bíróság Rupertnek a *Világ* 1921. okt. 9-iki számában írt Levél Bangha páterhez című cikkét, majd Rupertnek azt a nyílt levelét, amelyben Nagyatádi Szabó István vezértársának szemére veti, hogy egyszer szidja, egyszer védi a zsidóságot. Ez természetesen – mondja a nyílt levél – nem akar szemrehányás lenni, amiatt, hogy az ártatlan zsidókat védi valaki.

A bizonyító eljárás lefolytatása után Rupert Rezső főmagánvádló tartotta meg vádbeszédét.

Mint főmagánvádló, oly gyakran szerepelek a bíróság előtt, hogy ez úgy tűnhetik föl, mintha sportszerűleg üzném azt, hogy elégtételt szerezzek magamnak. Nem erről van szó. Elégtételre én nem tartok igényt azokkal a senkikkel, azokkal a kalandorokkal szemben, akikkel mint rágalmozókkal szoktam szembefordulni. Én rágalmaikat azért szoktam csak a bíróság elé vinni, hogy a pártatlanság hűvösebb levegőjében hadd lássák a félrevezetettek, hogy milyen hazafiságot és milyen kereszténységet hirdetnek nekik és kik azok, csupa züllött kalandorok, akik hirdetik. Az atmoszféra tisztításáért vállaltam azt a súlyos szerepet, hogy időnként legyőzve jó ízlésemet, undorodva is szembenéztem a bíróságok előtt a bombamerényletes és wertheim szekrényes hazafiság és kereszténység Hazánk-féle hivatalos sajtójának züllött alakjaival. Vállaltam a vesszőfuttatást. Most is csak ez a célom.

Ezután azt fejtegeti Rupert, hogy minden nemzet életében a legszomorúbb korszak, a süllyedés jele, ha földjén abból meg lehet élni, ha valaki magát hazafinak hirdeti, mert egészséges időben a hazafiság minden polgárnak természetes tulajdonságául ismertetik el. Beteg időben üzlet lesz a hazafiságból. Akikkel szemben szokott állni, azok az ilyen hazafiságnak élőködői.

Kik ezek a híres hazafiak? Fegyencek, lombrozó-típusok és ezek miatt kell a magyar nemzetnek Canossát járni most. Ezekkel a zsványokkal valóban szembe kellett fordulni mindenkinek, akikben a becsületérzés, a tisztesség parányi szikrája él.

Végül szigorú büntetést kér, hogy egyszer már az efféle hitványokkal szemben a tisztesség védelemben részesüljön.

Fehérváry Kálmán dr. védőbeszédében kijelentette, hogy a bírói ítéletek és az egyéb hatósági intézkedések mindannak az ellenkezőjét bizonyítják, amelyeket Rupert az ébredők ellen felhozott. Majd Gyallay Mihály mondott rövid védőbeszédet:

Azt láttam – mondta –, hogy a keresztény kurzusba bizonyos kullancsok, politikai zsványok, kalandorok is beférköztek, akik a keresztény kurzus uralmát saját céljaikra iparkodtak fölhasználni. Rupert Rezső azt mondta, hogy én bombavető lator, üzleti keresztény vagyok. Ezzel szemben kijelentem, hogy mint keresztény újságíró nyomorogni vagyok kénytelen és nem mi vagyunk a latrok, hanem az olyanok, mint Rupert Rezső.

Az elnök Gyallayt ezért a kifejezésért rendreutasítja.

Most vádlott azt magyarázza, hogy joggal háborodott fel, amikor Rupert Bangha jezsuitaatyához levelet intézett, mert úgy vette észre, hogy a zsidók és barátaik dörgölődni kezdtek Banghához, mikor ez a keresztény sajtót zsidó kézre játszotta.

A bíróság ezután ítélethozatalra vonult vissza, majd kihirdette az ítéletet, amely szerint bűnösnek mondotta ki Gyallay Mihályt sajtó útján elkövetett rágalmazás vétségében, mert állításai valótlanoknak bizonyultak és ezért 11 napi fogházra és 100.000 korona pénzbírságra, valamint Rupert költségeinek megfizetésére ítélte. Az ítélet végrehajtását azonban három évi próbaidőre felfüggesztette. Elrendelte a bíróság, hogy az ítélet rendelkező része a *Nemzeti Újság*-ban feltűnő helyen közzéteendő.

Az ítélet indokolása szerint súlyosbító körülménynek vette a bíróság, hogy a cikk alkalmas volt a képviselői tekintély lerombolására, enyhítőnek vette Gyallay ellentétes politikai fölfogását és büntetlen előéletét.

1924

Dr. Cs. L.: „Szent forradalom”!²⁰⁶

A magyar októberi forradalmat szentnek titulálta Rupert Rezső: Öt év múltán c. munkájában. A bűnös lelkiismeret megnyugtatóására írták Ruperték a könyvet.

²⁰⁶ *Egri Népiújság*, 1924. január 30. 1.

A gonosztevő, hogy lelkiismeretén könnyítsen, vallani kezd, ámde fél a büntetés-től, mentegetődzik, míg fejére nem olvassák gonoszságát, bűnének súlyos következményeit.

Rupert szentnek mondja a forradalmat; eszméit szintén szenteknek. Rupert evvel profanizálta a fogalmat. Vagy nem tudja, mit jelent a szent szó, vagy nincs tisztában a forradalommal. Ha mindkettőnek jelentőségét ismeri; akkor mérhetetlen cinizmusra vall, ha a kettőt kapcsolatba hozza.

Mi volt a forradalomban?

A forradalomban volt: lövöldözés, magtárak kifosztása, jószágok elhajtása, bebörtönözés, bankócsinálás, szocialista, felelőtlen elemek üvöltése, felvonulás, vörös lobogó, a csehek, románok, szerbek előrenyomulása, az ország kétharmadának elvesztése, állami javak elharácsolása, sok népgyűlés, a paradicsomi élet kifestése, kevés munka sok bér, a művelt osztály lejáratása és még sok más egyéb.

Kérdem, mi ebben a szent? Mik a szent eszmék? Ha nagyító üveggel keresem is a szentséget, nem találok. Ellenben találok sok bűnt, sok foltot, mocskot, szennyet, kelevényt, melyeket letörülni Rupert frázisai, Vámbéry Rusztem álokoskodásai sem képesek. Vámbéry: A forradalom és a jog c. értekezésében a forradalom – törvényes voltát joggal akarja alátámasztani s egy zsonglőr erőszakoskodásával a szociális szó terjengős magyarázatával, törvényesíti a forradalmat, amelyben csak az volt a szociális, ami nem volt szent: ha nem jössz, viszlek.

Ámde a szentnek titulált forradalom vezérlő alakjai éppen nem valának szentek. Károlyi, Jászi, Kunfi, Bokányi, Supka, Szász és a többi kis és nagy „szentek”, kiktől nyerték szentté avatásukat? Melyik legfőbb tekintély avatta őket szentekké?

Igen, megvan! A szabadkőművesek, a szociáldemokraták szentjei ők. E társaság, mely ma is csalhatatlanul hisz világboldogító tanításában, állította őket a szabadkőművesek asztalaira s gyűjtött nekik tömjént, gyertyát.

A szentek csodákat művelnek. Műveltek a magyar forradalom szentjei is. Felbontották a frontot, pacifizmust hirdettek, amikor Briand, Clemenceau vén tigrisekként küzdöttek: ők a páduai békekötést elvetették, Belgrádban külön tárgyaltak, megnyitották az ország kapuit az ellenségnek, a süllyedő hajóról elmenekültek, hogy náluk nagyobb szentek (Kun Béla és társai) műveljenek további csodákat, szocializáljanak s proletárok legyenek a nem dolgozó, tudatlan vezérek, a tanult emberek utcaseprők, hotelportások, cipőtisztítók.

E szentek csodáitól betegebb lett az ország népe, mert vagy sok volt a szentségből és a szentekből, vagy nem volt szentség, amit annak hirdettek és nem voltak szentek, kik hatágú csillagot magasra tartották. El is söpörte a magyar nemzet tisztultabb akarata a profánokat, régi alapon keresztény, magyar politikát akar a nép, melyet egykoron Sz. István, Sz. László és más nagyok, szentek jelöltek meg s a hűek folytattak, őrizzen Isten minket a Rupert-féle „szentforradalomtól” és szentjeitől.

Hiába is írnak már ökelméék, mi beírtuk a forradalom tanulságait elménkbe, de szívünkbe is.

Zsolt Béla: Rupert²⁰⁷

A keserű és csúnya hírlapi vitatkozástól elkülönítve, hadd állítsam ide Rupert Rezső figuráját, amelyen ma Vázsonyi Vilmos régi, jellegzetes szarkazmusa próbálja ki fiatalos rugalmasságát. Harci eszköznek sohasem becsültük le ezt a kifogyhatatlan epét, de ma mégis csak Rupertről kell írni, akinek – ki merem mondani ezt a banalitást – szemben e híres epével a szívét érzékelem minden megnyilatkozásában, egy piros, meleg emberi szívet, amely a hit, a bátorság és a szeretet ütemét dobolja. Rupert Rezsőnek nincs három évtizedes múltja. Rupert Rezső csak három év óta politizál Magyarországon és e három év alatt nem korcsosodott el a szíve, ez a henye szerv, amelyet a politikusok gunyorogva lenéznek és amely valóban hasznavehetetlen valami a politikában. Rupert Rezső három éve politikus Magyarországon, ahol éppen e három év alatt sokkal több, bonyolultabb és tragikusabb esemény robajlott el, mint a megelőző harminc év alatt, amíg mások felejthetetlen szónoki babérokat arattak és gyilkos pointetekkel gyarapították anekdota-kincsünket.

Rupert Rezsőnek azért akad néhány szónoki sikere, amelyeket elsősorban nem az ötletek gazdagsága, a fordulatok váratlansága váltott ki, hanem mondanivalójának megrázóan eleven ereje és felejthetetlenül nagyszerű bátorsága, amellyel megtörte az irgalmatlan csendet, a brávók és a bűnpártolók teremtette véres némaságot. Rupert Rezső kezdett először beszélni és csak utána merete elárulni förtelmes titkait a Duna, az orgoványi erdő, a síófoki füzes – és csak utána merték elmondani vádbeszédeiket azok, akik ma hosszabb-rövidebb politikai múltjukra, fejlett taktikai érzékükre és rutinukra támaszkodva, Rupert Rezsőn köszörülik kétségbevonhatatlanul hatásosan szikrázó dialektikájukat.

Csüggedten kiábrándultan és tanácstalanul torpanunk meg. Rupert Rezső nevét ma kis kezdőbetűvel írták le az igazi liberális politika délutáni orgánumban. Úgy írták le, mint a másik délutáni lap, amely megfosztotta a nagybetű tisztességétől Rupert Rezsőt, amikor a gyilkosságokról beszélt, amelyek megtörténtek és gyilkosokról, akik szabadon járnak. Az igazi magyar liberalizmus igazi vezérei elintézték Rupert Rezsőt. Kiss és Rudi. Kedélyes fölényvel, kraftausdrukokkal, kised ortográfiai tréfákkal intézték el. És mi mégsem féltjük Rupert Rezsőt. Három éven át nem árhattak neki azok, akikről hirdetvén hirdette, hogy gyilkosok, sőt nem

²⁰⁷ *Világ*, 1924. március 2. 3–4.

irtóznak az orgyilkosságtól sem. Hisszük, hogy ezt a legfrissebb attakot is kiállja, mert talán mégis csak ez a veszélytelenebb.

És talán fölösleges is mindez, amit most leírnak, mert hiszen a közönséges ember, a polgár nem olyan feledékeny, mint a politikus. Magyarország liberális polgársága még nem felejtette el, hogy Rupert Rezső nevét nagybetűvel kell írni és akkor is kivételes tisztelettel, hálás áhítattal. Magyarország demokratikus tömegei látták Rupert Rezsőt az arcvonalban akkor, amikor Vázsonyi Vilmos külföldi elvonultságában kénytelen volt megelégedni a cenzúrázott újság hézagos jellemzésével. Vázsonyi Vilmos éleslátása ezekből a töredékes adatokból is rekonstruálta Rupert igazi alakját, mert hazaérkezésekor az oroszlán epitetont adta neki. Holott nem is oroszlán, hanem – és ez az, amit némelyek képtelenek megérteni – becsületes, bátor ember. Rupert Rezső lágy, érzelmességre hajló, lírikus kedély. Ha oroszlán, akkor is emberi, sőt gyermeki szíve van. Fanatizmusa, bátorsága líraiságából ered. Nem érti, hogy vannak sötét emberek, hogy vannak, akik gyilkolnak, akik gyűlölnék és sarcolniak. Az ő szájában nem válik hideg retorikai anyaggá a felháborodás, a tiltakozás és a vádemelés, még akkor sem, amikor mások ügyéért száll síkra. Érzelmessége, drága, naiv temperamentuma irányítja, nem áldoz fel igazságot és őszinteséget egy pointeért. Ezért talán unják némelyek Rupert Rezsőt, aki három év óta legtöbbször a felekezeti üldözés és az osztályelnyomás ellen emelte fel szavát. Némelyeknek nem elég vicces ember ez a Rupert, mert elmeéle nem olyan gyilkos, mint Martialise és nem olyan lenge, mint Vásonyié. De vannak, akiknek még mindig nem elég unalmas annak a kérdésnek a feszegetése, hogy mit tett a Bethlen-kormány a numerus clausus, az intézményes és burkolt felekezeti megkülönböztetések megszüntetése, a közszabadságok és a szociális életfeltételek visszaállítása körül. Vannak, akik még mindig többre becsülik Rupert Rezső szenvedélyes komorságát, mint az ötlet hamis napfényének csillogását a véres és üszkös romokon. És a nem unatkozók többen vannak, mint azok, akik megtapsolják a csillogó ötleteket.

Rupert Rezső a kisgazdapártból indult el, amelytől új történelmi erők kitermelését, a feudális magyar politikának népi megújítását várta és otthagya a kisgazdapártot abban a pillanatban, amikor észrevette, hogy a reakció a párt programjából cifra szűrt varr magának és a cifra szűrt a legszörnyűbb politikai, közgazdasági és rendőri rémregény takarójául használja. Még tagja volt a pártjának, amikor első j'accuse-ét elharsogta, aztán elment, mert fölismerete, hogy tisztító harcához pártjában nem kap társakat és mert fölismerete, hogy a demokrácia nem lehet osztályprogram, nem szorítkozhatik egyetlen pártra, egyetlen rétegre. A szűk kisagrádemokrácia sivár partjáról indult el és ideológiai fejlődésének útján elérkezett a másik partra a nyugati demokrácia partjára. Senki ezt az utat becsületesebben, több belső tisztázással, skrupulussal és főképpen tanulással nem tette meg. Rupert Rezső, akit ma vidéki fiskálisnak neveztek, becsületes tudományos alapot konstruált világnézeti

felfogása alá. Olvasott Rupert Rezső, nem volt meg benne a született politikus vakmerősége, aki rábízta magát retorikai elánjára, véletlen ötleteire és a tudatlanság lélekjelenlétére. Taktikai érzéke talán lecsiszolódott olyan finomra, mint újabb keletű ellenfeleié, de az útja tisztább, megokoltabb, világosabb és meggyanúsíthatatlanabb, mint bárkié ebben az országban. Rupert Rezsőt zsidó-bérencnek nevezi a kurzus-sajtó és kisbetűvel írja a liberális burvárlap, de ebben az országban nincs ember, aki ne tudná, hogy senki kevesebb opportunizmussal, kevesebb egyéni haszonnal nem harcolt igaz célokért, mint ez az unalmas, vidéki fiatalember, ez a patyolatfehér, naiv, gyermekded fanatikus, az okos és számító nagy-zsidó nem viszi pörét, de az elnyomottak, a megkergetettek hozzásietnek, ha űzőbe veszik őket. Rupert Rezső szegény ember, nem is tudják, hogy milyen szegény. Tessék: bántsák. Rángassák meg egyszerű elviselt polgárköntösét, amelyet még a gyilkosok is respektáltak.

Talán fölösleges is volt mindezt leírni, Rupert Rezső alakjának néhány szép jegyét kihangsúlyozni. Ebben az országban mindenki, aki a demokráciát tartja a tisztesztendő kórság orvosságának, tisztán látta s tisztán látja Rupert Rezsőt és tudja, milyen szerep vár rá azokban a küzdelmekben, amelyek még hátra vannak. Akadhatnak, akiknek kellemetlen Rupert Rezső, akik unják Rupert Rezsőt. Boldogok, akik már unatkozni tudnak ebben az országban! A dolgozó és sínylődő tömegek még nem tartanak ott, ahol a derűs unatkozók. Az ország még sokat vár Rupert Rezsőtől, mert nem unta meg a küzdelmet a reakció nyílt és alattomos erői ellen. Az ország népe még nem kötött tregua Deit. És az ország demokratikus tömegei hálásak lehetnek Rupert Rezsőnek, hogy ő sem unt még rá erre a küzdelemre, annak ellenére, hogy azok igyekeznek meguntatni véle, akiknek levegőt ventillált, utat nyitott a bátorságával és tisztességével.

A közönséges halandók emlékeznek még, a politikusok nem. Vannak, akik még nem feledték el azt a csöndet, amelyben Rupert Rezső szava volt az egyetlen hangos hang. Sokan vannak, akik emlékeznek, sokkal többen, mint azok, akiknek ma egy jól elhelyezett aperszün nevetni van kedvük. Minden tiszteletünk a tehetséges fiataloké és a tehetséges aggoké: de Rupert Rezső itt áll, egyedül, külön, a szívével, amit odatartott az üldözők elé, mint egy pajzsot, a bátorságával és a hitével és mi nem féltjük sem a gyilkoló fegyverektől, sem a gyilkoló pointe-ektől.

Vázsonyi és Rupert²⁰⁸

Két tehetséges, közéleti szereplésre született ügyvéd hírlapi csatája zajlik, kavardik napok óta a magyar politika reakciós táborának örömére. Vázsonyi Vilmos

²⁰⁸ *Friss Újság*, 1924. március 5. 1.

és Rupert Rezső az utóbbi évek viharainak pergő tüzében fogalommá váltak a liberális közvélemény tudatában. Vázsonyi Vilmos a polgári demokrácia úttörője, a pesti fiskálisból igazságügy miniszterre cseperedett demokrata, az utolsó évtizedek egyik legjelentősebb tehetsége, de akinek az egyéni hiúsága emberemlékezet óta nem tudott soha a legszentebb cél érdekében sem egy gyékényen árulni a demokrácia és liberalizmus más tehetségével. Pedig mily végzetesen szomorú, hogy mind az az energia és ötletesség, ami Vázsonyi Vilmos egyéniségében érték, sohasem érvényesülhet, mert a politika művészetéhez mindig balkézrel közeledett, s mindig azt a szerencsétlen taktikát választotta, amellyel a demokrácia táborát sikerült megbontania a reakciók örömére.

A múltakat nem akarjuk feszegetni, de Vázsonyi 1918-iki szereplése nagyon hasonlatos a mai állásfoglalásához, mikor élet-halálharcot vív Rupert Rezsővel, ahelyett, hogy a liberális demokratikus erőket segítené összefogni.

Pedig Rupert Rezső egyénisége az ellenforradalmi idők legbátrabb, legönfelállóbb emberi példája. Rupert Rezső történelmi fogalom, aki akkor emelt szót az ellenforradalmi terror kicsapongásai ellen, amikor minden bátor szóért a bosszúgyilokja fizetett

Rupert Rezső nagyon is tisztában van azzal, hogy ma még mindig nehéz küzdelmek előtt áll a magyar demokrácia és még nem tartunk ott, hogy a harcban eddig úgy, ahogy összeverődött liberális szabadcsapatok, már az egymás elleni küzdelemhez foghatnának.

A magyar közélet szennyos tarajú hullámai egymásután elseprik legjobbjainkat a polgári szabadság frontjáról. Mire való ez a szadista önmarcangolás és testvéröldösés a nagy nyilvánosság előtt és miért volna szükség erre éppen most, mikor a népszövetségi megbízottak figyelik a magyar közéletet.

A Vázsonyi–Rupert-párbaj csak arról győzi meg a külföld higgadt megfigyelőit, hogy Bethlen István gróf mögött minden érdekellentét dacára egységesebben áll az ország komoly közvéleménye, semhogy a demokratikus ellenzék itt egy komoly rendszerváltozás esetén számba jöhetne. Érdeke ez a Vázsonyi vagy a Rupert politikájának, hogy erről naponkint bizonyítványt állítsanak ki a külföldiek előtt? Jobb volna, ha az ilyen politikai önmarcangolás helyett inkább összefognának azok, akiket a sors arra jelölt ki, hogy a szabadelvűség és a demokrácia előharcosai legyenek.

Elítélték Raiprecht rágalmozóját²⁰⁹

A Világ annakidején részletesen foglalkozott Rainprecht Antal nemzetgyűlési képviselőnek Baján Gyula újságíró ellen indított rágalmozási pörével. A Magyar Távirati Iroda kiadásában megjelent 1022-27. évekre szóló Parlamenti Almanachban Baján Gyula írta meg Rainprecht Antal életrajzát. Többek közöli ebben azt írta, hogy Rainprecht-nek a veszprémi Nemzeti Kaszinó elnöki állásáról a Károlyi-forradalom és a kommunizmus alatt tanúsított magatartása miatt kellett lemondania.

Raiprecht Antal az Almanach állítása miatt pört indított Baján Gyula ellen. A budapesti törvényszék Seszták-tanácsa az első tárgyalás alkalmával mindkét fél kérelmére elrendelte a valódiság bizonyítását és az ellenbizonyítást. Ma reggel kilenc órakor folytatta ugyanez a tanács a főtárgyalás!

Mindenekelőtt Rainprecht Antal nemzetgyűlési képviselőt hallgatták ki. Elmondta, hogy őt a papság, a veszprémi polgárság, megyei előkelőségek és a közigazgatási halóságok kérték föl és bírták rá, hogy a Károlyi-regime alatt kormánybiztosi állást vállaljon. Hogy ehhez az álláshoz sohasem ragaszkodott, annak legjobb bizonyítéka az, hogy állásáról több ízben is le akart mondani, mint például amikor követelése ellenére sem akarták a garázdálkodó tengerészkülönítményt Pápáról elvezényelni. Mikor benyújtotta lemondását, a kormány ezt nem fogadta el, de a tengerészeket elvezényelték. Akkor vált meg végleg pozíciójától, amikor Pápán egy fegyveres banda belelőtt a gyűlésező kisgazdába. Erélyesen követelte, hogy a kormány hatalmazza fel őt a statárium kihirdetésére és a gyilkosok kivégeztetésére. Kérését nem teljesítették s ezért ő haladéktalanul még Pápán telefon útján beadta lemondását.

Drámai jelenet következett ezután.

Raiprecht Antal mind izgatottabban beszélt az események fejlődéséről és azokról a veszteségekről, melyeket később a proletárdiktatúra alatt szenvedett.

A város első szegény embere én lettem a proletárdiktatúra alatt. Ott voltam családommal, kisgyermekeimmel – mondotta és a szemében könnyek csillantak meg. – Száz holdnál nagyobb, majd ezer hold földbirtokom volt. Mind elvették. Elvették a házamat is, csak részvénypapírok maradtak kezemen, de ezeknek már nem volt akkor semmi értékük. Egy fillérem sem volt odahaza. Családom nélkülözött.

Ebben a pillanatban Rainprecht, kiről látszik, hogy átéli emlékeit, megcsuklik és már-már zokogásban tör ki. Beszédét ismételt kísérlet után sem tudja folytatni. Seszták elnök a tárgyalást fölfüggeszti. A közönség izgatottan várja a vallomás folytatását.

²⁰⁹ *Világ*, 1924. április 2. 4.

Tíz percnyi szünet után Rainprecht főmagánvádlo most már nyugodt hangon beszél tovább.

Elmondotta, hogy ő teljesen magára maradt családjával, ugyanakkor, amikor nálánál jóval gazdagabbak is túrhető helyzetben bántalmatlanul maradtak. Végző mentségül egy kereskedő-barátjától vett fel néhány ezer koronát kölcsön, más-képpen családját nem tudta volna a legszükségesebbekkel sem ellátni.

A vezér-burzsuj

Amikor ilyen kétségbeesett helyzetben vergődött, gyermekei egy nap azzal jöttek haza, hogy az utcán mindenütt plakátokat függesztenek ki, azokon túsok vannak kijelölve, s az ő neve is ott van a plakátokon, amelyeken halálbüntetéssel fenyegetik a kiszemelteket, ha valami baj történik. Ekkor eljött hozzá a veszprémi szocialista párt egyik vezetője, főispán korában írnoka és felajánlotta neki a veszprémi élelmezési üzemnek vezetését. Nagyon hálás volt ezért, mert az élelmezési üzemet annak idején maga alapította és mint ahogy mindenki megmaradhatott állásában, az orvos a maga páciensei mellett, a bíró a tárgyalótermében, az alispán az íróasztalánál, úgy most neki is mód nyílt arra, hogy vezethesse ezt az üzemet, melyet évekkal azelőtt maga teremtett meg. Három nap múlva a *Vörös Zászló* dicsérő cikket hozott róla. Ez annyira elkészerítette, hogy az állást kénytelen volt azonnal otthagyni, mert látta, hogy a vörös rendszer az ő személyét politikai atout-nak akarja kijátszani.

Rainprecht ezután rátért arra, hogy milyen működést fejtelt ki a diktatúra bukása után. Akkoriban túlságosan is feszült volt a légkör – ez még a siófoki kivégzések idején történt – úgy, hogy ő nyugodt viselkedésre akarta rábírní a veszprémi úri társadalmat. Beszédeket mondott a kaszinóban és figyelmeztette a polgárságot, főleg a kaszinói tagokat, hogy a reakció kilengéseitől tartózkodjanak. Ekkortájt ütötte fel a fejét egy kisebb klikk a vármegyében, melyből később az ébredő-klikk támadt. Jól emlékszik még rá, hogy ezek közül sokan hogyan énekelték vörös május 1-én a „Fel proletárok” indulót.

A tanúvallomások

Ezután a tanúvallomásokra tért át a bíróság. Elsőnek Ugron Gábort hallgatták ki, aki kijelentette, hogy Rainprechtet nem tartja kommunista érzelműnek, sőt komoly ellenforradalmárnak ismerte meg. Hosszú ideig volt vele együtt a farkasgyepűi erdőben, mert kénytelen volt Budapestről menekülni. Ott bujdosott Rainprecht oltalma alatt több mint három hónapig. Itt találkoztak mindennap egy erdőőri lakban, hol ő Szalay álnéven élt, Rainprechtel, akivel együtt ellenforradalmi működést fejtettek ki. Ő küldte ki Rainprechtet Bécsbe fölvenni az érintkezést az ott levő ellenforradalmárokkal. Elég veszélyes volt az út. Jelen volt, mikor Városlőd község népe a legvörösebb világban hazafias ünnepet ült és Rainprecht zongorajátékára a Himnuszt és Szózatot énekelt. Sok ellenforradalmárt rejtegetett és szállított Rainprecht külföldre.

Istvánffy Miklós nyugalmazott tábornok a következő tanú, aki elmondja, hogy Rainprecht állásvállalása és viselkedése, melyet a Károlyi-forradalom és a proletárdiktatúra alatt tanúsított, inkább volt hasznára, mint kárára Veszprém városnak és megyének, Csak hallomásból tudja, mintha Rainprecht azt mondta volna, hogy nincs haza, se Isten. A kaszinóban csak 10-15 ember indított mozgalmat Rainprecht ellen.

Cseresnyés József dr., a veszprémi állami gyermekmenhely igazgatója kijelenti, hogy előtte visszatetszést keltett az a hang, melyet Rainprecht a forradalom alatt megütött, de csak hallomásból tud egyes beszédeiről. Semmi olyan tényről nem tud, amely Rainprecht egyéni tisztessége ellen bizonyítana.

A bíróság ezután Szeiberling Rezső veszprémi árvaszéki elnököt szólítja tanúságtételre. Szeiberling elmondja, hogy Rainprechtel nem érintkeznek, noha tizenégy évig volt barátja Rainprechtnek. 1920 nyarán megszűnt ez a barátság, mert ő Rainprecht közéleti működésében sok kifogásolnivalót talált. Rupert védő megkérdi, hogy miért ily későn és mik voltak ezek a kifogásolnivalók. Egy népgyűlésen, 1919. márciusban – válaszol a tanú, – Rainprecht „rendkívül demagóg” beszédet mondott. Dicsérte a szociáldemokratákat, a hölgyeket pedig figyelmeztette, hogy ha szociáldemokratákkal találkoznak, ne borzadjanak meg. Rupert Rezső erre ugyaneből a beszédből nyomtatásban olvas fel más részleteket, melyek éppen az ellenkezőjét bizonyítják a tanú állításainak. Az árvaszéki elnök erre kereken kijelenti, hogy nem emlékszik rá.

Szélessy Dániel nyugalmazott árvaszéki ülnök a következő tanú. Elmondja, hogy a veszprémi kaszinó tagjai, mintegy 10-15-en, azért akarták Rainprechtet kibuktatni az elnöki állásból, mert a vármegye küldöttsége előtt Rainprecht marxista szellemű beszédet – valóságos előadást – tartott. Marxot emlegette. Ő és a megyei főorvos erre áthúzódtak a másik szobába.

Rupert Rezső: Tanú úr járatos a marxi tudományban?

A tanú: Huj, dehogya, Isten ments! (Két kezét tiltakozva emeli föl.) Én soha nem hallottam róla. De nem is akarok hallani. (Derűtség.) Egyébként sohasem volt Rainprecht ugyanabban a társaságban, amelyben én megfordultam.

Rainprecht Antal itt közbeszól: – Mert én azalatt dolgoztam, míg maguk csak kártyáztak.

Fritse József dr. ügyvéd (Baján tanúja) azt vallja, hogy Rainprecht magatartása a kommün alatt senki előtt sem volt ellenszenves, csak a Károlyi-forradalom alatti viselkedését kritizálták néhányan, tíz-tizenöten. Rainprecht mindig mindenkinek csak jót akart. Soha senkinek nem ártott.

Totth Béla dr. árvaszéki ülnök kijelenti, hogy Rainprecht forradalmi viselkedését nem helyeselte. Ő közte volt az ellene szervezkedő tíz-tizenöt kaszinótagnak.

Stubenvoll Ferenc gyógyszerész a következő tanú. Kijelenti, hogy Rainprechtrel nem érintkezik. Ő is tud egy beszédről, de csak hallomásból, melyben Rainprecht megtagadta az Istent, a királyt és a hazát...

Rainprecht Antal izgatottan közbevág:

– Hazugság!

– Csendet kérek – szól rá Seszták elnök energikusan.

– Hazugság! Minden hazugság, amit beszél!– ismétli Rainprecht magából ki kelten.

Rupert: Igaz-e, hogy tanú úr azért haragszik Rainprechtre, mert ön a hadüzenet napján elvitette a Közgazdasági Bank aranykészletének nagy részét, s Rainprecht, mint vezérigazgató visszahozatta öntől az aranyakat?

Elnök: Erre nem tartozik felelni tanú.

Most Porubszky Elemér vármegyei aljegyző, főispáni titkár tesz vallomást. Ő is a Rainprecht-ellenes tagok közt volt. Kommunizmus óta nem érintkezett Rainprechtrel.

Rupert. Még 1919 őszén is hónapokig kosztolt Rainprechték asztalánál...

Rainprecht: Nem is kosztolt, szánalomból ingyen tartottam.

A tanú: Igen, eszébe jut, hogy a diktatúra után is hónapokig vendége volt a Rainprecht- háznak.

Peremartoni Nagy Sándor mérnök, faipari vezérigazgató, vallja, hogy amikor Rainprechtet besorozták a vörös hadseregbe, Rainprecht a sorozó-bizottság előtt, hol még pesti vörös megbízott is volt, hangosan és tüntetőleg kijelentette, jegyzőkönyvezni kérte, hogy ő lesz a vörös hadsereg legmegbízhatóbb katonája. Pápán, az ottani kommunista-vezér előtt egy alkalommal azt a kijelentést tette jelenlétében Rainprecht: – Inkább már egy emberevő törzs jönne, csak maguk pusztuljanak, – már az is megváltás lenne.

Várad Albert pápai huszárezredes elmondja, hogy a forradalom alatt Rainprecht, mint kormánybiztos, minden erejével igyekezett megóvni a laktanyák fegyelmét.

Ajuker Móric dr. veszprémi ügyvéd: Rainprecht mindkét forradalom alatt a polgári érdekek hűséges védője volt. Csak ő menthette meg mindent, mert a szegény nép is szerette. Az előkelők is kérték, hogy vállalja el a kormánybiztosságot.

Makay Zoltán igazgató-tanító: Rainprecht csak saját vállalatánál vállalt állást a város érdekében. Élelmezési állásáról is lemondott, mert a Vörös Újság megdicsérte és azért, mert a vörösök megtiltották neki, hogy Jánossy Ida úrhölgyet a vállalatnál alkalmazza. A Népszava állandóan támadta, mint klerikálist.

Tenzlinger József pápai polgármester: Rainprecht a megye polgárságának rimánkodására vállalt állást már az első forradalom alatt. Ő is vezetett eléje e célból küldöttséget Pápáról. Csak Ő menthette meg a rendet, mert az egész vármegye sze-

gény népe is szerette. Állásáról az Ő jelenlétében mondott le telefonon, mikor nem engedték neki rögtön megtorolni a pápai vérengzést.

Walla Géza földbirtokos: Az előkelők is kérték Rainprechtet, hogy álljon a megye élére. Védelmeszője volt a földbirtokos osztálynak is. Megvédte a munkások terrorja ellen. Az úri osztály sokat köszönhet neki.

Apáth Béla alezredes: Elmondja a sorozó-bizottsági jelenetet. Mint harctérviselt katona mondhatja, hogy nagy veszély közepett vállalkozott Rainprecht kormánybiztosságra. Minden tiszt és polgár hálával tartozik neki.

Berky László főszolgabíró: Titkárja volt Rainprechtnek, aki nemes emberbarát. A kommunisták autót küldtek érte Budapestről, de a helyi munkásság nem engedte elvinni. Kormánybiztosságáról a pápai vérengzés miatt mondott le.

Velty István nagyiparos: Mindenki akarta Rainprechtet. Áldás volt működése, ő is kaszinó-tag. Azt akarta, hogy Rainprecht elnök maradjon.

Tihanyi Kiss Sándor: Hallomásból tud Csajághy törvényszéki elnöktől arról, hogy Rainprecht egyszer magánbeszélgetés közben azt mondta volna, hogy nincs Isten, nincs haza. Saját fülével csak azt hallotta, mikor Rainprecht azt mondta: Mindig szívesebben fogok kezét a kerges tenyérről, mint a rothadt nagytőkével. Rupert kérdésre elismeri, hogy „ébredő-elnök”.

Rupert Rezső vádbeszéde

Általános figyelem közben kezdte meg ezután Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő, Rainprecht Antal jogi képviselője vádbeszédét. Baján Gyula úgy igyekszik feltüntetni a Parlamenti Almanachban, mintha Rainprecht Antalnak a kommun után forradalmi viselkedése miatt kellett volna leköszönnie a kaszinó elnöki tisztéről. Minthogy Baján Gyula ilyenformán okozati összefüggésbe szeretné hozni Rainprecht Antal forradalmi szereplését lemondásával, meg kell vizsgálni, milyen volt ez a magatartás. Foglalkozik a bizonyítási anyaggal. Aztán rámutat, hogy kik igyekeznek támadni Rainprecht akkori viselkedését.

Hogy maga Veszprém, annak számottevő polgársága miként vélekedik Rainprecht Antalról, arra nézve elég visszagondolni a választásokra. Veszprémben nyílt szavazás volt és Rainprecht Antal 1200 szótöbbséggel győzött – egy miniszter ellen.

A polgároknak színe-java jött el. Tett itt vallomást Rainprecht Antal mellett, aki-nél szebben senkinek alakja nem rajzolódik ki a forradalmakból. Egyenkint méltatja a tanukat. Majd így folytatja: Ehhez képest kérek ítéletet. Mulasztás terheli Baján Gyulát, aki a harctéren szemtanúja volt, mikor Rainprecht vérben esett össze. Neki, aki tud azokról a legendás tettekről, amelyeknek Rainprecht részese volt, nem lett volna szabad sötét sugalmazásoknak felülni. Tenzlinger számot adott róla, hogy az egykori dragonyos tartalékos tisztet már háború előtt végleg „kiszuperálták”, sohasem kellett volna háborúba mennie. És ő, hogy rostává lőjék, erőszakkal elment barátai, családja rimánkodása ellenére. Legendák beszélnek róla. Csak Szeiberling

mondja, hogy „hiúság” volt. Csak a szavak, azok a „hazaszeretet”, nem a legendák! Pedig ezek szebben, ékebben beszélnek, mint azok az állítólagos beszédek, amelyeket a Szeiberlingek szájába adnak Rainprechtnek, hogy mit mondott (szóval) a hazáról. Tettek és szavak! Mondja meg a bíróság, melyikük beszél Rainprecht Antalról igazabban!

A védőbeszéd és az ítélet

Zilahy István dr., Baján védője, nem tagadja, hogy a Parlamenti Almanach adatai csakugyan eltérnek a valóságtól. Ebben azonban azok a bűnösök, akik Baján Gyulát ilyen értelemben informálták. Az egész tárgyalásban egyébként túltengett a politikum, pedig ezt az ügyet nem szabad politikai üggyé felfűjni. Kéri Baján Gyula fölmentését.

A bíróság ezután negyedórás tanácskozáson meghozta ítéletét, mely szerint Baján Gyulát, mint szerzőt, sajtó útján elkövetett rágalmazás vétségében bűnösnek találta és ezért százezer korona fő- és tízezer korona mellékbüntetésre ítéli. Az ítélet végrehajtását a novella értelmében három évi próbaidőre felfüggesztette a bíróság. Elmarasztalta a törvényszék Baján Gyulát a bűnügyi költségekben és a panaszos részére egymillió korona ügyvédi költségben. Az ítéletnek jogerőre emelkedése után Baján Gyula az ítéletet, indoklásával együtt, egy napilapban tartozik közzétenni, a Parlamenti Almanach-nak Rainprecht Antalra vonatkozó részét pedig a királyi törvényszék elkobozta.

Az ítéletben Rainprecht Antal megnyugodott, mert Bajánt csak jogformai okokból terheli felelősség, tehát helyes, ha enyhe büntetéssel sújtották. Baján Gyula a bűnösség kimondása miatt fellebbezést jelentett be.

Rupert devecseri beszámolója²¹⁰

Szombaton este érkezett meg Rupert Rezső kerülete székhelyére, Devecserbe, Rainprecht Antal és Cserty József Kossuth-párti képviselők társaságában. A vasútnál a hívek nagy sokasága fogadta a képviselőket, akiknek tiszteletére este társasvacsora volt, amelyen Torma Károly kovácsmester, a kerület egyik vezető embere, üdvözölte a képviselőket.

A magyar kispolgárság – úgymond – tudja, mivel tartozik az ország a Kossuth-pártnak. A millióik érdekeinek pártját látja benne.

Országot akar ez a párt, amelyben milliók alkotmányos, szabaddá tett, tisztá akarata védi a milliók érdekeit, nem úgy, mint ma, mikor a nagyvagyon érdekeltsege s kisszámú rakoncátlan csoportok, reakciós ellenforradalmi bandák, az ébre-

²¹⁰ *Világ*, 1924. október 21. 2.

dó úrhatnamság és az ország adóiból fenntartott egyetemek, félrevezetett, egy-két éretlen ifjú állal felizgatott, vagy terrorizált tanuló ifjúság akarja a maga akaratát a dolgozó milliókra rádiktálni. Azt üzeni nekik az ország dolgozó, szenvedő népe, mulassanak a maguk pénzéből. Elég volt a pazarlásból, amelyet a dolgozók verejtékéből érellen hetvenkedéssel és gonosz tettekkel addig is eltékozoltak.

Rainprecht Antal, majd Rupert Rezső s ifj. Markos József kisgazda szólallak még föl.

Másnap, vasárnap délelőtt tizenegy órakor kezdődött volna a beszámológyűlés, amelyre a messze vidékről is sokan özönlöttek Devecserbe: de csak féltizenkettő után lehetett megkezdeni a gyűlést. A községháza udvarát, ahol a gyűlést engedélyezték, már tíz óra tájban sűrű embertömeg lepte el.

Szalay Antal bognármester nyitotta meg a gyűlést, üdvözölte a képviselőjét.

Devecser népe – úgymond – büszke arra, hogy a Kossuth-politika az ő földjén kapott újra erőre. A devecseri kerület józan, igazán hazafias és igazán keresztény népe volt az, amely tiszta látásával már akkor megtalálta az igazi nemzeti érzés és az igazi nemzeti érdekek útját, amikor éretlen gonosztevőknek és az őket eszközül használó üzleti politikusoknak sikerült az ország nagy részét hangzatos jelszavakkal félrevezetni. Örülünk és büszkéek vagyunk rá, hogy nehéz, zavaros, megtevesztő időkben sem tanultunk hazafiságot és kereszténységet azoktól, akikről évek után kiderült, hogy ártalmas gonosztevők, akik tönkretették az országot és akik miatt még ma sem tudunk a békés nemzetépítés munkájához hozzáfogni; pedig most már a hatalmasok is kezdik belátni, hogy a devecseri politika az igazi hazafiság politikája. Súlyos csapás az országra, hogy öt évig kellett várni, amíg csak belátták is, de még nem bizonyítják, hogy a devecseri kerület képviselőjének, Rupert Rezsőnek, van igaza, aki már öt év óta hirdeti, hogy becsületesség, józanság, jóság és békés munka nélkül, minden rendű és rangú magyar testvéri összefogása nélkül nem lehet a pusztuló országot megmenteni.

A nagy tetszéssel fogadott lelkes szavak után Rupert Rezső emelkedett lelkes ünneplés közben szólásra.

Ismertette az ország bel- és külpolitikai helyzetét, gazdasági problémáit, politikai és gazdasági bajait.

Nincs más menekvés, – úgymond – mint ha áttérünk mi is a demokratikus állami és társadalmi rendszerre, mint a nyugati civilizált országok, ami azt jelenti, hogy meg kell végre valósítani Kossuth országát, a szabadság, egyenlőség és testvériség polgárországát, amely a haza minden polgárának egyenlőképpen biztosítja a boldogulás lehetőségeit, s amelyben minden polgár szinte egy-egy felkiáltójel, amely azt kiállja még az államhatalom felé is: Ne nyúlj hozzám! A közérdek országát, a milliók államát jelenti a demokrácia szemben a mai országgal, amelyben a keveseké minden, ami jó, csak a szenvedés és a teher a millióké.

A kevesek és a milliók országa közt folyik ma a harc és – úgy látszik – végre a döntő harc. Nehéz a küzdelem. A milliók ellen megmozgatják a vagyont és a hatalom minden hatalmát és hadát. Ezért kell látnunk, hogy a sajtó nagy része is odaáll a reakció szolgálatába. A Bethlen-rendszert támogatja, miközben szidja az ébredők reakciós, erőszakos, demagóg politikáját, pedig az sem más, mint a Bethlen-politika, csak nyíltabban vallja be, hogy mit akar.

Az ébredők pártját kormányzó-pártnak, Bethlen grófét pedig kormány-pártnak szoktam hívni. Ez a kis megkülönböztetés megmagyaráz mindent. A kormánypárt és hatalmasai hiába erőlködnek, akarva, nem akarva, is tekintettel kell lenniük a kormányzópártra. Ezért kell a Schulze-Förster ügyeket, a demokráciát, az egyetemi lázadásokat és egyebeket is úgy elintézni, ahogyan elintézik. Hangos fogadkozás szóval, sokszor még ez sem, aztán minden marad a régiben, hiszen legutóbb Klebelsberg gróf, a kultuszminiszter, kénytelen volt dicséretet zengeni a lázadó főiskolásokról, hogy kegyeskednek lázadni, a törvényes rend és a törvényes hatóságoknak ellenállni. Mi más ez, mint ébredő-politika.

A végromlás elé nézünk, ha gyökeres rendszerváltozás nem következik. A gyűlöletre és véres tettekre izgató ébredő-politika mindjobban elhatalmasodik. A gyűlölet uralma kezd visszatérni, lábrakapni, anarchia fenyegeti állami és társadalmi ételünket, ha időben nem adják vissza a nemzet szabadságát, hogy végre komoly akarattal rendet teremthessen. Ma csak a gyűlölet hordáinak szabad minden, őket még azzal sem zaklatják, hogy gyűléseiket szűk udvarokra szorítják.

Bethlen gróf súlyos történelmi felelősséget vállal, ha idejében nem rendezi az ország alkotmányát, ha idejében nem engedi meg, hogy a nemzet felébredő életösztöne rendezze viszonyainkat és elűzze a fórumról a véres gyűlölet rendbontó bandáit. Nézzon szét Bethlen gróf a világban. Mindenütt láthatja, hogy a békés munka áldásait igyekeznek megvalósítani, kisebbségek békülnek ki. Csak a mi országunk lesz mindjobban a gyűlölet országa. Ez lehetetlenné teszi, hogy a korszerű változásokon társadalmi életünk megrendülése nélkül átessünk. Sima átmenetet szeretnénk. Az előző forradalmak idején láttam egy ezredet, amint kenyérvesztetten cipőszínt árult a piacon. Szívembe nyilallt a látvány. Ma is fájdalmas emlék. Ha ilyen társadalmi átalakulást akar Bethlen gróf, csak akadályozza továbbra is a korszerű átalakítást, üldözze továbbra is azt az ellenzéket, amely szeretné, ha az időszerű változások úgy mennének végbe, hogy egyetlen társadalmi osztályt se sújtson embertelen szenvedésekkel. Ez csak alkotmányos átalakulás révén mehet végbe. 1918-ban is az volt a baj, hogy az eseményeket nem előzte meg korszerű alkotmányos átalakulás.

Az ellenzék, különösen a Kossuth-párt, támogatta a kormányt eddig minden becsületes tényében, ma az ellenzék liberális részének szövetkezésével ez a támogató erő csak növekedett. Minden attól függ, hogy felelős tényezők végre

fölismerik-e a kétségbeejtő helyzetet és módot adnak-e arra, hogy minden tisztességes magyar ember összefogásával végre igazán elinduljunk a szilárd állami és társadalmi rend felé.

Ne ámítsák magukat a hatalmasok. Hatalmukat még megmenthetik ideig-óráig, okozhatnak még a nemzetnek is mérhetetlen szenvedéseket, elpusztíthatják az országot is, de ha még időben észre nem térnek, az ő sorsuk is meg van pecsételve.

Ezután még helyi ügyekről beszélt Rupert Rezső, beszédét végül így fejezte be:

Elérkezett a kétségbeesésnek az a végső, komoly órája, amelyben már alig van más remény, mint az, hogy talán felébred végre a hatalmasok lelkiismerete és a nemzet életosztöne s ereje végső megfeszítésével megmenti, ami még menthető.

Percekig ünnepelték Rupert Rezsőt, aki után zúgó taps és éljenzés közben Cserty József emelkedett szólásra.

A földreform és adózás kérdésével foglalkozott.

Ne várjon – úgymond – addig senki jót, amíg a milliók alkotmányos akarata nem érvényesül. Hiába panaszkodik nagyatádi Szabó István is. Ő a legfőbb oka a mai állapotoknak. Kezében volt a helyzet kulcsa. Ha sarkára állt volna, lehetett volna jó földreformtörvényt és jobb adótörvényeket is alkotni. Engedte a falu választójogát is semmivé tenni. Ma is, mikor már látja a bajokat, csak panaszkodik. Duzzog. Félreáll. Ennyi az egész, amit cselekszik. Melegen akarja talán tartani miniszteri székét.

Közbeszólások: Nem kell félteni. Pár hét múlva újra miniszter lesz!

Ezután dicséri Cserty József a devecseri választók józanságát. Boldogan lepte meg – úgymond –, hogy milyen nagyszerű, okos és bátor népe van a devecseri kerületnek, amelyet zavaros időkben sem lehetett az igaz hazafiság útjáról letéríteni.

Cserty Józsefnek nagy tetszéssel jutalmazott beszéde után nagy ováció mellett Rainprecht Antal lépett az emelvényre.

Egyszer már szóltam ugyanezen helyen Devecser népéhez. 1919 januárjában volt ez, amikor mint a vármegye első hivatalnoka eljöttem ide és intettem Devecser népét, hogy vigyázzon, okosan éljen azzal a szabadsággal, amelyet elhoztak az idők. Hálával emlékezhetem vissza arra, hogy Devecser népe megfogadta intelmemet, az idők minden változása közben mérsékelt, higgadt maradt, nem élt vissza a szabadsággal, de mihelyt azt veszedelem fenyegette, véres tusára kelt a zarnokokkal. Most is egy intelmet akarok intézni innen, de most nem Devecser népéhez, hanem a magyar miniszterelnökhöz: Ne éljen vissza hatalmával! Ne kapassa el magát, hogy most mindent megtehet, vétkezhetik a magyar nép szabadsága ellen, mert a hatalom kezében van. A történelemből ismerheti a példákat, hogy mi szokott ennek a vége lenni.

Ezután foglalkozott a külpolitikával. Elismeréssel szólott Rupert Rezsőről, hogy ő találta meg a leghelyesebb formulát, amikor Herriotnak és MacDonalddnak európai

politikájáról beszélt, hogy Európa-világrész helyett Európaországot kell teremteni, amely Európa boldogságában részesíteni akarja a kis népeket is és ezzel – ha nem lesznek bürtönt jelentő határok – megenyhülnek a letipró békék szenvedésteljes következményei is. Hogy azonban Európa-országának részesei lehessünk, meg kell váltani hozzá a belépőjegyet a demokratikus átalakulással, amely – ha minden országban végbemegy – örökre véget vethet annak, hogy Európa még egyszer csatatér legyen. Ha így lesz, nem kell többé egyik népnek sem félnie a másiktól és nem kell kínozniuk egymást.

Hosszasan beszélt elkeseredéssel arról is, hogy az ellenzék sem tart össze. Sürgette, hogy az ellenzék tömörüljön végre a komoly órákban a hivatalos és nem hivatalos ébredő-politika ellen, amely az ország pusztulására vezetett. Előttünk van öt év szörnyű példája.

Ezután örömmel állapítja meg, hogy Devecser népe kitart Rupert Rezső mellett. Büszke lehet rá Rupert, hogy saját hazájában is próféta. Ez nyilván azért van így, mert nehéz időkben tanúságot tett arról, hogy az országos közéletben is próféta.

Percekig ünnepelték Rainprechtet, aki után Csóka József borszöröcsöki kispagzda köszönte meg a képviselők megjelenését, így fejezve be beszédét:

Elég érettek vagyunk belátni, hogy az állam iránt kötelességeink vannak. Teljesítjük is ezeket a kötelességeket. De ezekkel a kötelességekkel szemben érettek akarunk lenni arra is, hogy jogainkat is megkapjuk s ne hajszolhassanak bennünket többet, mint eddig, korbáccsal máshová szavazni, mint akarunk.

Gyűlés után a közönség méltatlankodva tárgyalta, hogy a Kossuth-párt gyűlését nem engedélyeztek szabadtéren, holott pár hét előtt egy ébredő agitátor nyílt helyen beszélhetett. Elkeseredéssel fakadtak ki amiatt is, hogy délben szokatlanul hosszasan harangoztak a képviselők beszédjének megzavarása végett.

Budaházy Miklós megtámadta Rupert Rezsőt²¹¹

Vasárnap este kilenc óra tájban Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő, a Kossuth-párt elnöke, a keleti pályaudvaron megérkezett Vértesboglárról, ahol Cserty József képviselőtársánál volt vadászaton. Rupert Rezső nem akart vadászruhájában a város valamelyik éttermébe menni, így a pályaudvari vendéglőben ült le vacsorázni. Alig ült le Rupert Rezső az asztalhoz, és még pincér sem érkezett hozzá, máris odalépett Rupert Rezsőhöz egy negyven év körüli férfi, aki kérte a képviselőt, hogy egy pár szót beszélhessen vele. Rupert Rezső aki nem ismerte az őt megszólító

²¹¹ *Világ*, 1924. december 2. 5.

férfit, teljesen gyanútlanul azonnal udvariasan fölkel helyéről, amikor az idegen eléje lépett és azt mondta:

– Budaházy Miklós századot vagyok.

Ezzel egyidejűleg pedig öklével Rupert bal halántékára sújtott. Rupert nekiugrott Budaházyinak, többször pofonvágtá, majd amikor Budaházy ismét neki akart rohanni, hasba rúgta. Budaházy közben mellbe ütötte Rupertet, aki egy mögötte álló székben megbotlott és elesett. Estében még elkiáltotta, hogy:

– Ez Budaházy Miklós, a nyugat magyarországi gyilkos.

Az étterem közönsége az izgalmas esemény láttára természetesen azonnal Rupert Rezső segítségére akart sietni és támadóját meg akarták fogni, azonban Budaházy Miklós a tumultusban eltűnt az étteremből, Rupert Rezsőt megéltjezték a durva és brutális támadás szemtanúi, amikor a képviselő elhagyta az éttermet.

Budaházy Miklós vasárnapi támadásának előzménye az volt, hogy a *Világ* több hónap előtt megírta, hogy Budaházy Miklós, aki akkor még százados volt, milyen szerepet játszott Sátory hadnagy és társainak tragikus halálánál. Budaházy Miklós a cikkért, amelyet egyébként nem Feleky írt, provokáltatta a *Világ* felelős szerkesztőjét, aki csak azzal a föltétellel akarta megadni az elégtételt, ha Budaházy előzetesen a szokásos és szabályos formák szerint tisztázza magát a többszörös gyilkosságok cikk által leírt tényálladékaival szemben, annál inkább, mivel a gyilkosságok megtörténtét Budaházy segédei sem vonták kétségbe. Noha Rupert segéd társával együtt ismételen felajánlotta az elégtételadást akkor, ha a törvényszék előtt sikerülne Budaházy Miklósnak bebizonyítani, hogy ez eset nem úgy folyt le, amint a *Világ* leírta, a tisztázásnak ezt a módját nem vette igénybe Budaházy. Rupert Rezső teljes mértékben azonosította magát Feleky Géza álláspontjával, és így egyoldalúan került lezárásra ez a lovagias ügy, még pedig a fejlemények folytán három alkalommal is. Budaházy provokáltatta Feleky álláspontjának elfogadása következtében Rupert Rezsőt, aki azonban természetesen nem változtatta meg elvi álláspontját és szintén kénytelen volt a tényálladék előzetes tisztázásától függővé tenni azt, vajon ad-e lovagias elégtételt Budaházyinak, vagy sem.

Rupert Rezső egyébként a Házban nem jelentette be mentelmi joga megsértését, mert felfogása szerint a nemzetgyűlés pénteki ülésén történtek után a nemzetgyűlés nem illetékes arra, hogy megsértett tagjainak védelmére keljen. A főkapitányságon egyébként Rupert Rezső ma följelentette könnyű testi sértés címén Budaházy Miklós volt századost. A följelentés így hangzik:

Tekintetes Rendőrfőkapitányság!

Tegnap, november 30-án, este nyolc és fél órakor a bicskei személyvonattal Budapestre érkeztem és a központi pályaudvar éttermébe tértem be vacsorázni. Alig ültem asztalhoz, megjelent asztalomnál egy bajusztalan férfi, meghajolt felém és kért, hogy pár szót válthasson velem. Azt hittem, hogy valamit kérni akar, felálltam

és eléje léptem. Megmondta a nevét: Budaházy Miklós százados vagyok és abban a pillanatban hirtelen a fejemre sújtott öklével. Az ütés halántékomat érte. Védekezésemben kétszer-háromszor pofonütöttem, majd, amikor újra támadott, hasba rúgtam, ő ezután meglökött, úgy, hogy elestem.

Eközben elillant, hogy hová, izgalmamban nem láttam, csak „nyugatmagyarországi gyilkos” kiáltásokkal tudtam rá a figyelmet felhívni.

Nyugalمام csakhamar visszatért, ami természetes minden embernél, akit ilyen gyilkosok támadnak meg és a támadás súlyosabb testi sérelem nélkül végződik. Mert hiszen a gyilkos orvul támadt, támadását senki sem sejtette előre.

A vacsorát folytattam és befejeztem, most pedig könnyű testi sértés miatt följelentést és magánindítványt teszek az elvetemült merénylő ellen, aki állítólag nyugalmazott százados... Úgy látszik, hogy a Nyugat-Magyarországon elkövetett dolgaiért nyugdíjazták.

Följelentem könnyű testi sértésért azért, mert a becsatolandó orvosi látlelet szerint bal halántékomon és balszemem táján zúzódási sérüléseket okozott a támadó váratlan ökölcsapás.

Az eset előzménye az volt, hogy a Világ ez év nyarán egy szemtanú leírása alapján tudomásra hozta, miként gyilkolta meg nevezett Nyugat Magyarországon Sátor hadnagyot és társait. A gyilkos ezért provokálta Feleky dr.-t, a Világ felelős szerkesztőjét. Feleky egyik megbízottja én lettem és Felekyvel együtt arra az álláspontra helyezkedtem, hogy egy gyilkossal lovagias ügybe keveredni nem lehet. Gyilkossági ügyet csak a bíróság előtt lehet tisztázni.

Erre a gyilkos engem provokált. Megbízottjainak azonban azt a választ adtam, hogy előbbi állásponthoz híven, semmiféle gyilkosságot sem engedek lovagias üggyé előléptetni, annak tisztázása a bíróság elé tartozik.

Több, mint négy hónap telt el azóta és úgy játszik, a gyilkos a tegnapi napot találta alkalmasnak arra, hogy bosszút álljon.

Mindezt azért hozom a tekintetes főkapitányság tudomására, hogy a főkapitányság a gyilkosok útjait jobban ellenőrizhesse. Följelentésem legyen figyelmeztetés arra, hogy lehetetlen helyzet az, hogy gyilkosok szabadon járnak és veszélyeztetik a békés polgárokat, akiknek nincs egyéb bűnük, csak az, hogy küzdenek a gyilkosok ellen és a közéleti tisztaságért. Inkább ezeket az embereket kellene internálni és nem apró-cseprő csirkefogókat, amiért az a hála, hogy a gyilkosok a szemébe köpnek a rendőrségnek és vesszőfuttatást rendeznek vele a bíróság előtt.

Tisztelettel Rupert Rezső.

A főkapitányságon Vogel József dr. rendőrkapitánynak osztották ki Rupert bűnvádi följelentését. A rendőrség még a mai folyamán megindította a nyomozást a tegnap este történi botrány ügyében.

Megkérdeztük Rupert Rezsőt, bejelenti-e a Házban mentelmi jogának megsértését?

– Nem jelentem be, mert azok után, amik pénteken történtek, nem ismerem ezt a nemzetgyűlést illetékesnek arra, hogy védelmemre keljen. Azok mellett a jogbiztonsági állapotok mellett, amikor gyilkosok szabadlábon járnak, még békésen sétáló polgárok gyilkosai is, mint azt a Klub-kávéház elleni merényletek eseteiből és egyéb esetekből is tudjuk és amikor a parlamentből karhatalommal távolítják el a közélet tisztaságáért küzdő képviselőket, – mindaz, ami történt, teljesen megérthető, teljességgel természetes és nincs mit egyebet tenni ellene, mint menni a megkezdett úton: elszántan küzdeni a jogért, törvényért, tisztességért és általában minden közérdekért, amíg az embert meg nem gyilkolják.

Az eset krónikájához tartozik, hogy távozásomkor többen részvétellel jöttek hozzám. Beszámoltak, hogy az egész közönséget megdermesztette a jelenet s nem tudják, miért nem rohantak a támadóra. Úgy látszik, hogy lefogta az emberek karját az a terror-atmoszféra, hogy a gyilkosok még mindig hatalmasok.

Rupert Rezső nyilatkozata a tegnapi este támadásról

Rupert Rezső a következő nyilatkozat közlésére kérte lapunkat:

„A gyilkosok félhivatalos lapja ma délután elferdítve közli tegnapi este megtámadásom történetét. Többek közt azzal kérkedik, hogy a támadó egy vadásztársasággal együtt volt jelen a keleti pályaudvar vendéglőjének melléktermében és onnan indult megtámadásomra, továbbá hangsúlyozza azt, hogy az bikaerős és rettenthetetlen bátorságú ember, tehát lehetetlen, hogy pofon üthettem volna. Tudomásul veszem, hogy a felhozott fizikai érvek mind valók. Tehát: gyilkosnak egy egész vadásztársaság volt a hátvéde, tehát: a gyilkos bikaerős és rettenthetetlen ember. Nemcsak tudomásul veszem mindezt, hanem hajlandó vagyok ezeket a fizikai érveket még további fizikai érvekkel is kiegészíteni. Annyira rettenthetetlen ember a gyilkosok lapjának hőse, hogy gyilkolni is mert és rettenthetetlen, hiszen tegnap este – maga mögött tudhatta hátvéd gyanánt nemcsak az állítólagos vadásztársaságot, hanem más rokonszenveket is. Az az érv is mellette harcolt, hogy a gyilkossal szemben nem mert senki segítségemre sietni. Sajnos, mégis az a tény, hogy gyengeségemben és elhagyatottságomban is elég erősnek kellett lennem: szembeszállni a gyilkossal, és őt kétszer-háromszor pofon ütni, ami természetes reflex-mozdulata az embernek, valahányszor egy vadállat meglepve megtámadja. Csak a tény akarom ezzel lerögzíteni, mert egyébként semmi dicsőséget nem találok abban, hogy tiszta kézzel egy gyilkost kellett pofon ütnöm, akin nincs más tiszta, mint az a vér, amely áldozatainak halálos sebeiből kezére fröccsent.”

A Kossuth-párt Rupert Rezső megtámadásáról

A Kossuth-párt ma este igazgatósági ülést tartott Nagy Vince nemzetgyűlési képviselő vezetésével és felháborodással foglalkozott a párt közszeretetlen álló

elnökét, Rupert Rezsőt ért brutális támadással. Megállapította a párt, hogy Bethlen István miniszterelnök mai nagyhangú kijelentésével, amely szerint a jogrend már helyre van állítva, így fest Bethlen István jogrendje, hogy egy békésen vacsorázó törvényhozót nyílt étteremben inzultálhat egy olyan ember, akiről a *Világ* már hónapok előtt megírta, hogy saját tisztársát hogyan gyilkolta le és az illető azóta sem indított rágalmozóért sajtópert a *Világ* szerkesztője ellen.

A Kossuth-párt a legnagyobb szeretetéről és nagyrabecsüléséről biztosítja elnökét, Rupert Rezsőt és felhívja úgy a kormány, mint a rendőrhatalóság figyelmét a jogrend mai tombolásának ilyen újabb jelenségeire és a szabadlábbon járó gyilkosok garázdálkodására, akik ellen mégis csak meg kellene védeni a jogrendért személyes biztonságuk veszélyeztetésével is küzdő nemzetgyűlési képviselőket.

Az ember²¹²

Negyedórával az erzsébetvárosi bomba felrobbanása után Rupert Rezső, akinek a bombát szánták, cikket írt, amelyben meg akarta győzni a bombavetőket és a bomba politikai fegyvermestereit arról, hogy hamis és gonosz utakon keresik a magyar boldogulást. Tegnapelőtt egy garázda fiatalember megtámadta a vasúti étteremben – és negyedóra múlva Rupert Rezső talán már nem is érzett haragot támadója iránt, sőt mintha enyhítő körülményeket akart volna gyűjteni számára: megmagyarázta az okokat, amelyek Magyarországon lehetségessé tették a gyilkosságokat és most lehetségessé teszik a kvietált gyilkosoknak, hogy tisztességes emberekre emeljék a kezüket. Rupert Rezső ilyenkor tovább megy, a testi-lelki sérelem, amely közvetlenül érte, néhány pillanat múlva már nem érdekli, de fokozott mértékben érzi szükségét, hogy meggyőzze az értetleneket a számára oly vakítóan egyszerű és világos gondolatok igazságáról. Rupert Rezső mindenáron, az ordító viharral, az emberiség kollektív süketiségével szembeszállva, meg akarja magyarázni a dolgokat...

Azoknak a csodálatos hősöknek leszármazottja, akik a máglyáról beszédet intézték az élvezettől üvöltő tömeghez és akiknek talán legnagyobb ambíciójuk az volt, hogy a hóhért, miközben működésbe hozza a spanyol csizmát, meggyőzzék egy egyszerű igazságról. Rupert Rezső gyermeki naivitással magyarázza, hogy az erőszak nem méltó az emberhez, a gyengéket meg kell védelmezni, a vér bemocskolja a legszentebb gondolatokat, a szabadság maga az élet, tisztesség nélkül nem lehet élni – és még mindig, az állandó életveszedelem gazdag évei után is, titokban nagyon könnyű feladatnak látja, hogy ezekről a vakítóan világos igazságaikról meggyőzze ellenfeleit. Azt mondják, bőbeszédű, de ennek a bőbeszédűségnek

²¹² *Világ*, 1924. december 03. Szerkesztőségi írás. 1.

egyszerű pszichológiai háttere van: Rupert még mindig elhiszi, hogy egy logikus, érzelmes szónoklattal meg lehet téríteni a tévelygőket. Rupert százszor hiába, de százegyedszer újra nekilendül, csoportosítja az érveit, apellál az emberi érzésekre, az evangéliumra, a törvényekre és százegyedszer újra azt hiszi, hogy a beszéde végén csodálatosan tündöklő égi világosság támad és ő testvéri ölelkezésben forrhat össze azokkal, akik tegnap megütötték, vagy meg akarták ölni.

És ez az ember „aki a pofonokat kapja”. A pofonokat, amelyek Jézustól kezdve kicsinynek-nagynak kijártak, aki hitet hirdetett és világosságot terjesztett. Ez az az ember, aki a kommunizmus alatt is meg akarta magyarázni a dolgokat, mire megverték az uccán, becsukták a veszprémi sziklabörtönbe és sokkal közelebb volt a vesztőhelyhez, mint azok, akik a vörös bolsevizmusból sikkasztották a mások által gyűjtött politikai tőkét, hogy a fehér bolsevizmus alatt kamatoztassák. Ez az az ember, aki a kommunizmus alatt meg akarta győzni a lerészegült társadalmat, hogy a terror nem méltó az emberekhez, – mire az öccsét felkötötték egy erdőszéli fára. És ez az az ember, aki a bolsevizmus után először merete hangosan kimondani, hogy a tűzvész martalékává lett Magyarország üszkével kormosra mázolja az arcukat a banditák és éjszaka rátörnek az alvó polgárokra, ő mondta ki először hangosan és rettenthetetlenül, hogy az ellenforradalom fehér köntösét vérfoltok is éktelenítik. És ekkor üzőbe vették, csattogó fogú vadállatok lopódtak a nyomába, – és ő csak azért is meg akarta magyarázni a dolgokat. Csak azért is az egyetlen volt az első nemzetgyűlésben, aki meg akarta magyarázni, hogy a numerus clausus szegényétől el kell pirulni a magyar kultúrának. Csak azért is meg akarta győzni a jobbagyok ivadékait, hogy nem szabad visszaengedni a főszolgabíró udvarára a derest, amelyen nagyapáikat kiporolták a hajdúk. És valahányszor meg akarta magyarázni, bőbeszédűen, minden értelmi és érzelmi érvet összegyűjtve és felsorakoztatva, megkapta a pofont. Testi pofont, lelki pofont. Pofozták jobbról, pofozták balról és ő keserűen nevetett, legyintett egyet, – és a következő pillanatban megint rángatta valakinek a kabátja szélét és magyarázta, hogy a szabadság a legszentebb dolog és a gyengéket meg kell védelmezni a hatalmasok könyörtelensége ellen ...

Nem kell félni Rupert Rezsőt, mert hite pajzsával és bátorsága kardjával erősebb a gyilkosok és panamisták ezerfejű sárkányánál. Még kevésbé szorul arra, hogy Budaházy Miklós inzultusa után erkölcsi borogatást legyünk meleg, gyermekien tiszta szemére, amely a véres ököl csapásától vérbe borult. Rupert, szentül hisszük, már nem is haragszik támadójára: a legszívesebben a lelkére beszélne, hogy szálljon magába, tagadja meg múltját, bánja meg bűneit. Rupert a veszprémi dóm tövében nevelkedett és felvilágosult idealizmusát ezüst szálakkal szövö át ideális kereszténysége. Ő az, aki egy ilyen pofon után odatartaná a másik arcát is, amint ezt Megváltója parancsolja. Valamely nálunk ismeretlen, a mai szentségtelen időkben anakronisztikus alázattal veszi tudomásul, hogy bántják – és ilyenkor nem

akar kicsinyes elégtételt, nem akar ő is sebet ejteni, – csak szeretné megértetni, hogy igaztalanul bántják, mert igenis, neki van igaza, ő az, aki természetesnek és szükségszerűnek tartja, hogy bántják, mert történelmi olvasmányából megtanulta, hogy az igazságok hirdetőinek minden időben fizikailag is viselniök kellett azokat a csapásokat, amelyekkel a buták és a gazemberek az igazságokat akarták összezúzni. Rupert mindig szenvedélyes magyar volt. Rupert mindig hű fia volt a katolikus egyháznak. Rupert kezéhez nem tapad vér. Rupert keze tiszta a szennyes pénztől. Ki csodálkozik ezek után, hogy ő kapja a pofonokat?

1925

(Bot.): Politikai arcképcsarnok: Rupert Rezső²¹³

A feldbachi fogolytábor járványbarakk drótkerítéses kapuján egy hiányos öltözetű ember kopogtatott A gráci kormány által a magyar ellenforradalmárok céljaira bocsátott barakk parancsnokságánál dadogva mondotta el, hogy a devecseri ellenforradalomban vett részt, hogy társait részint felakasztották, részint felkoncolták, ómaga éjjel kalandos körülmények között menekült. Az új bajtárs szenvedése meghatotta a kommunisták terrorja elől kimenekült magyarokat és szeretettel vették körül. Elmondotta, hogy veszprémi ügyvéd és Rupert Rezsőnek hívják.

A táborban uralkodó szellem az elkeseredettség és a bosszú vágya volt – hisz mindenkit csak egy vágy hevített: hazamenni és bosszút állni a szenvedésért, a gyalázatért.

A szegény kis borzasfejű Rupert izzó szavakkal ecsetelte a honi állapotokat és meggyőző erővel fejtegette az elkövetkezendő nagy leszámolás eljövő óráját.

Egyszer egy szép augusztusi napon megjelent Szmrecsányi, Lehár, Sigray gróf, felszakították a lelkekben összegyülemlt keserőség zsilipjeit, – haza fiuk, haza! És mindenki tudta, hogy mit kell tennie.

*

Rupertet jó szimatja Budapestre vezérelte. Dörgedelmes szavakkal magyarázta a klubokban, pártkörökben a nagy nemzeti veszedelmet, az agrár és népjóléti kérdések megoldásának problémáját. Űgyesen zsonglírozott Friedrich körül és mikor az a kérdés merült fel, hogy ki legyen az új parasztminiszter a kabinetben, akkor azt

²¹³ *Zalamegyei Ujság*, 1925. április 19. 1–2.

mondotta: hozok én nektek olyan parasztot, aki terjedelmére ugyan nagyobb, mint nagyatádi Szabó, – de névre azonos lesz. Fürgén felugrott egy miniszteri autóra és Sokorópátkáig meg sem állt. Ott felpakkolta Szabó István gazduramat és le sem tette a miniszterelnöki palotáig. Így faragott belőle kegyelmes urat.

Közben ráért Devecserbe is lemenni, ahol megszervezte az „Ébredő Magyarok Egyesületét.” A fáma azt regéli, sőt a parlamentben szóvá is tették, hogy a fehérterror paripáján igen-igen ügyesen lovagolt és az első politikai tőkét ott kovácsolta össze. Tény az, hogy a devecseri ellenforradalmárok a vörös terroristákat, szám szerint 21-et az ottani nagyerdőben kivégezték és ezeknek a kommunistáknak a kivégzését és annak körülményeit Rupert úr soha nem firtatta. Sőt minden ízben, amikor a parlamentben erről szó volt, olyan bűnösöknek nevezte őket, akiknek ügyét ő bizony nem teszi szóvá.

*

Fordult a kocka. Igen hálás ügyvédi foglalkozásnak bizonyult az üldözött néppártfogása. Bő aratás kínálkozott. Egyik gazdag hitsorsost valami valuta-csempészet gyanúja miatt letartóztatták. Uccu, rajta. Rupert felveszi a jó honoráriumot, interpellál ugyanabban az ügyben és benyálozza, bemocskolja a hadsereget, a bíróságot. A bíróság ugyan felderíti a tényállást, elítéli a bűnösöket – de ő tovább locsog. Ekkor kapja az első pofont. Egy elkeseredett, hazátlan tiszt megpofozza. Ez a pofon megalapozza a karrierjét. Jó tőke lett az a pofon. Ha Szappanos főhadnagy tudta volna, hogy abból a pofonból milyen erkölcsi tőkét kovácsol Rupertnek, – de hogy adta volna.

*

A bíróságot nem szereti. Jogász létére kegyetlen Rigolettóknak nevezi a bírákat. Gyűlöli a bírákat. A katonai bíróság által egy ügyében hozott ítéletet nem akceptál, az ebből kifolyólag történt elégtételadást megtagadja – s elcsattan a második pofon. Ezt a „ziccert” azután igazán kihasználja.

Don Quijote példájára szélmalomharcot vív egy láthatatlan ellenséggel és tombol dühében, valósággal őrjöng a parlamentben és dadogó, monoton hangon ismétli meg a már ezerszer elhangoztatott panaszait.

Pártot alapít. A politika szegénylegényei, a Károlyi-párt levitézlett condottierjei hozzácsatlakoznak. A keblére öleli azokat az elemeket, amelyeknek vérét óhajtotta ontani Feldbachban. Ott sűrög-forog a szocialisták között és egyik megalakítója lesz a demokrata blokknak. Ebben a blokkban találkoznak a farkastorkú gróf fullajtárjaitól kezdve – Lenin mester ostorhegyeséig mind. Mind ott vannak: a miniszteri

fogalmazóból államtitkárrá lett Hegymegitől, Szilágyi vezérkari őrnagy úron keresztül, Nagy Vincén, Buza Barnán, Fényes Lászlón, Rotenstein Móron át – Vázsonyi Vilmosig. Szép társaság, méltók egymásra. Hogy a magyar nép meddig tűri ezt a hanta-bandázást, nem tudjuk. Végre talán mégis csak elérkezik a leszámolás órája.

A nagy pör²¹⁴

Néhány nap óta egész fölösleges módon újból napirendre került az októberi kérdés: és ma igen kínos következményekre vehetett az októberi kérdés napirendre tűzése. Két olyan ellenzéki képviselő, akik közül az egyik és a másik nagy érdemet szerzett nehéz napokban, ma kölcsönösen igyekezett letépni a nehéz napokban szerzett babért az egymás homlokáról. A harc nem volt szép, a harc igazán csúnya volt, és ilyen harcokban nem akarunk igazságot tenni, nem akarjuk felvetni azt a kérdést sem: ki kezdte. Aki folytatta, ugyanolyan hibát követett el, mint aki kezdte, és még az egységes párton is csak a jobbszárny örült Rupert Rezső és Rassay Károly párviadalának.

Ami a *Világ* személyes ügyét illeti, ha már Rupert és Rassay szükségesnek tartották a hivatkozást reánk, és ha már koronatanúként a Világ elhunyt főszerkesztőjét idézték a nemzetgyűlés elér mindenekelőtt bejelentjük azt, hogy mi nem tartjuk szégyennek sem azokat a vezércikkeket, amelyekkel Rupert Rezső, sem azokat a vezércikkeket, amelyekkel Rassay Károly kezdte meg publicisztikai pályáját a *Világ* hasábjain. Sőt nem igen értenék, ha akár Rupert, akár Rassay ma szégyenkezve gondolnának vissza a vezércikkekre, amelyek akkor nagy politikai cselekedetek voltak: és megadták a lökést arra, hogy Rupert és Rassay vezéri sorra emelkedjenek a nemzetgyűlés tagjai közül. A *Világ* régi köteteinek fellapozása könnyen eldönthetné azt a kérdést, ki írt előbb vezércikket a *Világ* hasábjain, Rassay-e, vagy Rupert. De ezt nem tartjuk fontosnak, és nem óhajtjuk tisztázni azt a problémát sem, mikor kezdődtek a baráti kapcsolatok Purjesz Lajos és Rassay Károly, vagy Purjesz Lajos és Rupert Rezső között. Akármelyik barátság kezdődött előbb, mind a két barátság elég jókor kezdődött arra, hogy Rupert és Rassay idejekorán sorakozzanak fel és idejekorán kerüljenek az élre a lidércnyomások ellen folytatott szabadságharcban. A sorrendi kérdés nem is túlon túl érdekes, mert a sorrendi kérdés tisztázása azt mulatná meg, hogy először a *Világ* kezdte meg a harcot, akkor, amikor még egészen magában állott és még semmiféle polgári támaszra nem számíthatott. A magyar polgári társadalomban elszigetelve álltunk a szabadságharc legrettenetesebb napjaiban, csak a mi homlokunk, csak a mi mellünk volt feltárva már akkor minden csa-

²¹⁴ *Világ*, 1925. november 14. 1–2.

pásnak, minden kockázatnak: és Rupert is, Rassay is valószínűleg azért kerültek a *Világ* „jól temperált” főszerkesztői szobájába, mert azokban a napokban a *Világ* „jól temperált” főszerkesztői szobája volt a vezéri sátor, a terror, az erőszak sötét lovagjai ellen vívott harcban. Előbb volt a *Világ* azután jöttek Rassay és Rupert. Őszintén szólva nem igen értjük, miért hivatkozik Rupert Rezső arra, hogy őt Rassay Károly vezette be a *Világ* főszerkesztői szobájába, mert ha ez így történik: akkor Rassay-nak érdeme és nem hibája az, hogy előbb volt itt.

Nem akarunk igazságot tenni, mert igaza nem lehetett volna, csak annak, aki elejét veszi a mai vitának: de kénytelenek vagyunk valamit egész őszintén megmondani Rassay Károlynak, anélkül, hogy ez akárcsak a leghalványabb kétséget jelentené jóhiszeműségével, vagy ellenzékiiségével szemben. Sem az égen, sem a földön nem találjuk egy, atomját sem a magyarázatnak arra, miként lehet az ellenzék osztályozására szempont az, ki oktobrista és ki nem oktobrista. Az októbernek van egy történeti része, sőt ma már alighanem csak történeti része van. Ez a történeti rész hetedfél év előtt lezárult, és nem igen látjuk: milyen szerepe lehet egy történeti aktának a politika nagy, aktuális. kérdéseivel szemben. És nem látjuk, – miért kellett a történeti akta fölött csatára kelnie két olyan ellenzéki politikusnak, aki egyformán távol állott az aktív szereptől az októberi forradalom alatt és egyformán vállalta volna az aktív munkát akkor, ha a helyzet és a kötelesség azt kívánja tőlük, próbáljanak részt venni a menthetőnek megmentésében. Rassay Károllyal szemben egyenes sértés volna feltételezni, hogy a munka súlya és a jutalom bizonytalansága vagy az ódium bizonyossága miatt félreállott volna, ha az októberi forradalom másnapján módja van kezébe ragadni egy evezőt az árvízi hajós csónakján: és módja van megpróbálni, vajon nem sikerül-e valamit menteni az árvíz hullámai elől.

És ha mégis politikum gyanánt kezeli valaki az oktoberizmust, amint ezt nem igen szabad megtenni, mivel ma más helyzet, mások a viszonyok, mások a lehetőségek: akkor Rassay Károlynak nem volna szabad megfeleledkeznie arról, hogy az októberi program legfontosabb tételeit teljes mértékben el fogadták most olyan politikusok, mint Andrassy Gyula és Apponyi Albert. Az elmúlt hónapokban az október legfontosabb aktuálissá vált kérdése az volt – ha már valaki októberi hagyaték gyanánt akarja minősíteni a magyar politika kérdéseit –, vajon titkosan történjék-e a választás Magyarországon vagy nyíltan. Az októberi program titkosságot követelte, és a titkosság mellett sorompóba szállott egy igen éles beszédben Andrassy Gyula gróf, egy felejthetetlenül szép, megrendítően emberi beszédben Apponyi Albert, és egy igen szerencsés argumentumokkal alátámasztott beszédben – Rassay Károly... Nem igen értjük, miért kell Rassay Károlynak most egyszerre kifogásolnia és vádolnia az októberi hagyatékot akkor, amikor egész bizonyos hogy az októberi hagyaték egyes kérdéseinek aktuálissá válásánál Rassay Károly mindig újból – az oktobrista álláspontot fogja kifejteni, egyszerűen azért mert Rassay Károly józan,

okos ember és saját józanságával, saját eszével kerülne éles összeütközésbe, ha más álláspontra helyezkednék, mint arra, amely kongruens az úgynevezett októbrista programmal.

Az október után következett eseményeket történeti szükségszerűségek kormányozták, nem pedig emberi szándékok és emberi erők, vagy emberi erőtlenségek. Ezt néhányszor igen meggyőzően kifejtette Rassay Károly, olyan napokban, amikor még kockázatosabb volt a történeti tárgyilagosság alapjára helyezkedni, mint most. Ami a politika nagy kérdéseit illeti, a gyakorlatban Rassay Károly idáig mindig az októberi tradíciók mellé állott, úgy, amint az októberi tradíciókhoz kapcsolódott minden ilyen alkalommal Andrássy, vagy Apponyi állásfoglalása. És noha Rassay Károly most előttünk érthetetlen okokból egyszerre újból egy nagy vita központjába dobta az októberi kérdést, kissé ellenségesen és nem minden rosszindulat nélkül: mi ma is kiállítjuk számára azt a garancialevelet, hogy minden nagy kérdésben akarva, vagy akaratlanul újból az októberi alapra fog helyezkedni. Akkor pedig – miért kellett újból feszegetni az októberi kérdést, miért kellett megint a politikába dobni olyan kérdéseket, amelyeket a lelkek mérgezésére és a levegő mérgezésére használtak fel az évek során át. De nem akarunk több szót ejteni erről, mert ha Rassay ezért, vagy azért megbánta is a *Világ* szerkesztőségében töltött sok nehéz órát, mi nem fogjuk elfelejteni: milyen munkát végzett azokban a nehéz órákban Rassay, a megmérgezett lelkek felélesztésénél, a megmérgezett levegő tisztításánál. Ha pedig ezek után támadni akar bennünket Rassay, tegye meg könnyű szívvel és tegye meg minden meggondolás nélkül. Mert mi – nem fogunk visszaütni. Mi nem fogjuk kétségbe vonni mai álláspontjának jóhiszeműségét, ha nem is tudjuk felfedezni mai álláspontjának okait: és mi nem fogjuk elfelejteni Rassay Károly tegnapi harcait, mi nem fogjuk elfelejteni azokat a napokat, amelyek alatt a Világ főszerkesztőjének, Rupert Rezsőnek és Rassay Károlynak fegyverbarátsága volt szinte az egyetlen stratégiai bázis a lidércnyomások legyőzésére, és az út építésére a Jövő felé. Ez a fegyverbarátság Purjesz Lajos, Rassay Károly és Rupert Rezső között egy szép, tiszta, becsületes is bátor fejezete a közelmúlt magyar történetének. És ha már kell perpatvarnak lenni, akkor a perpatvart illenék átvinni – más területekre.

1926

A Rupert-gyerekek²¹⁵

Nincsenek Pesten. Veszprémben tanul mind a három. Az apjuknak felragyog a szeme, felenged a lelke, amikor róluk beszél: – A legidősebbet Rafaelnek hívják. Hatodikos gimnazista a veszprémi piaristáknál. Izzó fekete szemű, karcsú, magas fiú. Kitűnő táncos, lovas, korcsolyabajnok. Hacsak szerét ejtheti – vadászni megy az édesapjával. Biztoskezü céllövő. Nagyszerűen biciklizik, kormány nélkül jár. Ügyvéd lesz, mert rajong az apjáért – akitől sohasem akar megválni.

Noémi a következő gyerek, ő negyedik polgárista. A veszprémi angol kisasszonyoknál tanul. Legnagyobb passziója a kézimunkázás. Már most gyönyörű gobelineket csinál, Nemsokára külföldre kerül. Talán valamelyik francia leánynevelő intézetbe.

Edit a neve a legkisebbnek. Olyan eleven, hogy picit korától kezdve mindenki Jancsinak hívja. Kitűnő memóriája van. Verseket ötszöri olvasásra kívülről tud elmondani. Nagy mesemondó. Úgy látszik, néhai nagyatyja, a kiváló mesemondó Kompolthy Tivadarnak csodálatos készségét örökölte a kis Edit.

1927

Borbély Andor: Politikusok, akik nincsenek a fórumon – Rupert Rezső dr.²¹⁶

Nélküle is nehezen lehet elképzelni a parlament üléseit. Mindig első vonalban harcolt. Túlfűtött temperamentuma, lázas igazságkeresése nem egyszer sodorták túl a politikai taktika határvonalán, de álmódzó tekintetében, érzékeny puritánságában mindig a sokak jogaiért, a tömegek érdekeiért önzetlenül küzdő emberre lehetett ismerni. A parlamenti életben tehát a leghálátlanabb szerepre vállalkozott. Nem nézte kinek fájt, sokszor azt sem vette észre mennyire bántja meg politikai ellenfeleit, hanem tárt mellel, a hívők fanatizmusával rohamozta meg a lakatrazárt nehéz kapuikat.

Ellenfelei nem szerették. Egyike lett azoknak, akik ellen különös figyelemmel küzdött a kormány választási hadserege. Elbukott. Lázás évek lázas küzdelmét most kipihenheti. Nehéz lehet ilyen természetnek pihenésre kényszerülnie, fájdal-

²¹⁵ *Ujság*, 1926. január 1. 6.

²¹⁶ *Ujság*, 1927. március 27. 5–6.

mas lehet messziről néznie az ütközeteket. Most ügyvédi irodájában jogi munkájának és családjának él.

Irodája, lakása csupa mozgalmasság, a közéleti munkálkodás emlékeivel van telezsúfolva.

Szobáinak fala köröskörül csupa fotográfia, több sorban rakva egymás alatt Rupert Rezső vitéz főhadnagy harctéri élményei, mind nagy szeretettel, hűséggel megörökítve. A déli harctér lövészárkainak legfojtóbb pillanatai ezekről a falakról emlékeztetik Rupert Rezsőt arra a harci tűzre, mit ezekben az árkokban szokott meg. Amint a másik szoba faláról gyönyörű gyermekfejek mosolyogják a bélistára helyezett ellenzéki politikus felé a családi élet boldog harmóniájának nyugalmat, két bájos kislány és egy bájos kis fiúcska arcáról. Mellettük Rupert veszprémi vil-lájának képe, amint feléje vezető lépcsőkön az akkor még alig néhány esztendő kis Rafael gyerek igyekszik felfelé.

Most ismét az övök lehet. Felesége, aki rajongó szeretettel csüng az urán, elégedetten mondja: – Most legalább együtt lehetünk. Mert bizony akkor alig egy-két percre láttam az uramat naponta. Korán elsietett, későn fáradtan jött haza.

– Boldog vagyok – mondja maga Rupert Rezső is –, hogy kívül vagyok. Csak ilyenkor látja az ember, hogy mennyire hálátlan mesterség a politizálás. Most már nem is érdeklődöm a politika iránt. A feleségem akárhányszor jobban ismeri a parlamenti eseményeket, mint én.

Lelkiismeretem nyugodt. Kész vagyok bármikor teljesíteni azt a kötelességet, mit meggyőződésem diktál, de most megvan az abszolúcióm. Ma nem azon múlik, hogy akar-e valaki politizálni, hanem azon, hogy meg van-e ennek fizikai lehetősége, vagy sem. Magyarország népe sem nagyon törődik a politikával, amióta észrevette, hogy az a néhány ember, kik mindvégig megőrizték politikai tisztaságukat is, tehetetlenek. A közhangulat elfásult. És az apáthia oka az, hogy a közvélemény reménytelennek tartja a mérközést az: uralmon lévő rendszerrel szemben. Elveszett a nép hite, s jobbrafordulást csak attól a pillanattól lehet várni, amikor ez a hit isméi visszatér. A választáson nem az a néhány ellenzéki harcos bukott meg, hanem megbukott maga a nép is. A politikát nálunk ma pusztán egy hatalmi klikk irányítja s annak útját is inkább külső hatalmak befolyásolják. Sokkal több a szerepe ma politikánkban Anglia szavának, mint a belső közhangulatnak.

Úgy látom, hogy a népszövetségi intézmény igen káros hatással van az egyes nemzetek belső életére, mert főgondja csak arra van, hogy az egyes kormányok minél hatalmasabbak legyenek országukban, belső ügyeiket pedig oldják meg olasz, spanyol, török módra.

– Talán mégis jó volt az a militarista-nationalista politika, mely mindig kénytelen volt számolni a belső erőkkal, hogy kifelé erős lehessen. Ma kívülről vagyunk erősek.

– Magyarország a kontinens Málta-szigete, Angliának diplomáciai szénlerakódó-állomása lett: Csak az a baj, hogy drágán fizetjük meg ezt a rangot, mert a szállás árát is a magyar nép, az ország magángazdasága róttá le.

– A következmények előbb-utóbb jelentkezni fognak. Ráműtöttünk annakidején, hogy a magángazdasági rendszer meg fog inogni s az a jóslat évről-évre, most már hétről-hétre egyre inkább valóra válik. Az erőszak rendszere mindig igen nagy rezsiköltséggel jár. Úgy látom, a költségvetésnek felét emészti fel, hogy azok kormányozzák az országot, akik kormányozzák. Ezt a rezsit nem bírjuk el, ezen csak a magyar nép alkotmányos felelőssége segíthet, amely a politikát a felelősség útjára kényszeríti majd vissza.

– Itt lakik a szomszédomban – mondja Rupert Rezső – két államtitkár. Autóik a nap nagy részét itt töltik a kapuk előtt. Hordoznak hölgyeket, gyerekeket. Íme, egy kis részlet a magyar büdzsetpolitikából. Angliában a miniszterelnöknek sincsen állami autója.

– De minden téren szomorú a helyzet. Valóban nem nehéz elkeserednie az embernek, ha utcák hosszát elmegy a boltok előtt s látja, hogy a nap bármely szakában üres azoknak legnagyobb része.

– Mi ma a közhatalmi funkcionáriusok kényszertekintély-kultuszának planétája alatt élünk. És ezt a kényszert a legnagyobb ridegséggel oktrojálják ránk. Pedig igaz tekintélyt csak a szeretet adhat.,

– Jó itt minden elől eltemetkezni. Szorgalmasan dolgozom régi hivatásomnak és örülök a családomnak. Tizenkét éves kislányom, amikor megtudta, hogy megbuktam a választáson, boldog örömmel ugrott a nyakamba. Neki volt igaza.

– De boldoggá tesz az a tudat is, hogy a választás főrendezőit nem kell nap-nap után színről-színre látnom. Így egy kissé lelki igényeim is kielégülnek. Mert bizony ez a választás nem nagy dicsősége ennek a rendszernek. S csak azt csodálom, hogy Bethlen István grófék ezt az eredményt győzelemnek tekintik. Ahelyett, hogy beismernék bukásukat. Hogy ebben az országban nincs talajuk, mert mellettük csak azok állanak, akiknek ez a pillanatnyi gazdasági érdekük. Hiába akarják azonban nálunk Mussolini utánózni. A diktatúra mögé erős gazdasági rend kell. Ez a három fertályos mussolinizmus, amellyel ránk nehezedenek, már éppen eléggé rántotta le gazdasági helyzetünket.

– Bizony el kell gondolkodni azon, nincs-e igaza mégis Apponyi Albert grófnak, hogy amíg a legitimista rend vissza nem áll, addig jót nem remélhetünk. Én magam ugyan republikánus vagyok, de vannak gyakorlati szempontok is, és ha a republikánusnak azt kell látnia, hogy az ország, amelyben él, a pusztulás veszélyének van kitéve, de ez a veszély egy mindenki fölé egyaránt odahelyezhető tekintély helyreállításával elhárítható, kompromisszumot kell keresnie vele. Különösen akkor, ha

ez a tekintély az erkölcsi rend feltétlen uralmát jelentheti. Különbösen esetleg elvész a republikánus alól republikájának országa.

– Én nem vagyok ugyanis bizonyos abban, hogy a mai hatalom politikai jelzavainak kritikus pillanatokban minden erőtenyező szót fogad-e. Még kevésbé vagyok bizonyos abban, hogy a mai hatalmi tényezőkkel szemben keletkező új tényezők mögött ott állana-e egységesen az ország. Könnyen adódhatik tehát a rendszertelenség rendszere. Mintha valóban csak azt az egyet lehetne bizonyosra venni, hogy a legitimizmus érvényesülése kizárná ezt a szerteszóródást. Mindezt, mint republikánus mondom. Mert ha Apponyi Albert gróf azt mondja, hogy inkább egy alkotmányos, minden ízében polgári respublika, ha már legitim restaurációról nem lehet szó, nekünk, republikánusoknak az a felfogásunk, hogy inkább legitim királyság, ha már respublika nem lehet. Kifelé is sokkal nagyobb biztosítéka lenne ez a békének, mert állandóságot jelentene, míg a mai állapot állandó bizonytalanságokat és meglepetés-alkalmakat rejteget aszerint, hogy a hatalom eszközei, vagy a demagógia miképpen sorakoztatják maguk mögé a politikai erőket

Közben behozta a szobaleány a teát. Elhallgat a politika és Rupert Rezső a fiatal férjek ragaszkodó pillantásával nézi feleségét. Olyan ez a két ember, mintha csak most lettek volna egymásé. Előbb a harctér, aztán a parlament választotta el őket.

És a három gyönyörű gyerek: Rafael a büszke hetedik gimnazista, aki boldog, ha apjának hatalmas, két mellék kocsival felszerelt motorját kormányozhatja, aztán a tizenégy éves Noémi a tizenkét éves Editkével, akik boldogok, ha ott ülhetnek sportruhában, piros arccal a motoros masina mellett a széles, kényelmes amerikai mellék kocsikban. Hát úgy magunk között, csendesen bevallhatjuk, hogy Rupert Rezső nem sokat vesztett. Sokkal szerencsésebb, mint azok a szegény utódai, akik most nyolcórás üléseken kormánypárti parancsra inspekcióznak az unalmas ülés-teremben. Ahelyett, hogy egy szép és boldog asszonnyal és három egészséges, vidám gyerekkel kacagva szántanak a kilométereket a tisztafényű tavaszi ég alatt.

1928

Rupert Rezső elítélése²¹⁷

Rupert Rezsőt a királyi tábla négyhavi fogházra ítélte. Nemrég megírtuk, hogy dr. Rupert Rezső Nagydorogon egy földbirtoki reformügy tárgyalásán, mint az igényjogosultak ügyvédje szerepelt és azt mondta, hogy gróf Károlyi is volt olyan jó

²¹⁷ *Tolnamegyei Ujság*, 1928. március 3. 7.

hazafi, mint Kossuth és Rákóczi. Eljön még az az idő, amikor Károlyit is úgy fogják dicsőíteni, mint Rákóczit és Kossuthot. Károlyinak, mint jó hazafinak elkobozták a vagyonát és ki kellett menekülnie az országból, mert a néppel jót akart tenni és földet akart osztani. Majd ezt a kijelentést tette: „A vitézi rend szégyene az országnak.”

Ebben az ügyben a szekszárdi törvényszék előtt megtartott főtárgyaláson elmentéses vallomások hangzottak el és a törvényszék felmentette Rupertet, mert a földreform tárgyalást vezető járásbírónak, dr. Várady Gábornak a vallomása cáfolta a kijelentések elhangzását és mert a törvényszék ezzel a vallomással szemben a vádtanút befolyásoltaknak és elfogultaknak látta.

Fellebbezés folytán került az ügy a pécsi tábla Simon tanácsa elé, amely, bűnösnek mondta ki Rupert Rezsőt bűntevő feldicsérésének vétségében és a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése elleni vétségben, s ezért öt négy hónapi fogházra és 200 pengő pénzbüntetésre, 1 évi hivatalvesztésre és politikai jogainak ugyanerre az időre való felfüggesztésére ítélte.

A főügyész, az elítélt és a védő egyaránt semmisségi panasszal éltek az ítélet ellen a Kúriához.

1931

(r. k.): Rupert

A napokban tízéves évfordulóját ünneplik Rupert Rezső dr. v. nemzetgyűlési képviselő parlamenti működésének.²¹⁸

Emellett a száraz újságkommuniké mellett nem mehetünk el nyomtalanul. Mindannyiunk eszébe jut a parlament tíz évvel ezelőtti működése, az egy évtizeddel ezelőtti szomorú időszak, az a korszak, amelyben minden nap a konszolidáció, a jogrend után áhítoztunk, s amely időben a liberális politika alakjai közül kimagaslott Rupert Rezső, aki hősiességgel szállt síkra az atrocitások megszüntetése és a konszolidáció érdekében, s aki a magyar zsidóság szeretetét és háláját érdemelte ki önzetlen tevékenységével.

Mindezekről beszélgettünk most Rupert Rezsővel, akit a magyar királyi curia egyik tárgyalótermében találtunk meg. Egy vidéki gyilkosság ügyében mondott éppen védőbeszédet. Amint hallgattuk, eszünkbe jutottak Rupert régi beszédei,

²¹⁸ *Egyenlőség*, 1931. március 21. 3.

a Landau-gyilkosság ügyében tanúsított hősies szereplése s midőn Rupert kijött a Kúria tárgyalóterméből, megkértük: a tízéves évforduló alkalmából mondja el emlékeit az Egyenlőség számára. A csaknem teljesen hófehérhajú, jellegzetes figurájú, kitűnő politikus pár percig gondolkodik, ezután javasolja, menjünk egy szomszédos kávéház nyugodt asztalához, ott majd elmond egyet-mást. S a kávéházban beszélni kezd:

– Én, – úgymond –, voltaképpen nemcsak a Landau-ügyre emlékszem vissza, az csak kis részlete volt az én parlamenti munkásságomnak. Inkább arra emlékszem vissza fájó érzéssel, hogy a Landau-esetek előfordulhattak és nagy részük volt abban, hogy ügyünk olyan végzetes fordulatot vett. Engem az atrocitások ellen való küzdelemre főképpen az sarkalt annak idején, hogy az ország érdekeit súlyosan veszélyeztetve láttam. Az akkori időkben senki sem volt a világon barátunk, az ellenséges sajtó is igyekezett bennünket nyomni, azok tehát, akik itt könnyelműen az egész civilizációt megdöbbsztető atrocitásokat és egyéb önhatalmaskodásokat elkövették, az ellenségek siettek segítségére. Az akkori állapotokat Vass József is évek múlva úgy jellemezte, hogy akkoriban a magyar országutakon nem volt életbiztonság.

Nap-nap után látni lehetett, hogy gazdasági életünk is rohamosan romlik a világ ellenszenvé folytán. Egyszerűen tehát a józanság is azt parancsolta s nemcsak jogászai és emberi lelkiismeretem, hogy az ellen a belső hazaárulás ellen, ami itt folyt, felvegyem a harcot. Kényelemszeretetről, vagy életfáltésről nem lehetett szó, mert igen nagy érdekek forogtak kockán, bár az tény, hogy amire akkor vállalkoztam: szembeszállani a földalatti hatalmakkal, nem volt egész életbiztonságos vállalkozás. Sok hit és idealizmus élt bennem és így nem fontolgattam. Nekivágtam a nagy munkának, tudtam, hogy csak bátorsággal lehet célt érni.

– Az első nemzetgyűlés, melynek tagja voltam – s amelyet én az elmúlt tíz év legnívósabb parlamentjének tartok –, az emberi jóézés felháborodottságával állt mellém a Landau-ügyben is. Csak így volt lehetséges, hogy a küzdelmet megvívhatam akkor, amikor sorsunk úgyszólván az egyéni akciók kezében volt s a kormányhatalom is gyengének érezte magát azok ellen fellépni. Csak abban a nemzetgyűlésben lehetett azt a hatást és eredményt elérni, amit a Landau-ügyben elmondott képviselőházi interpellációmmal elértem, s amely időponttól, mint azt mondják, kezdődött az időszak, hogy az emberek fellélegzeni és beszélni mertek.

– Én akkor már hónapok óta vívtam a harcot a civilizáció jogaiért; sok súlyos támadásban volt részem, úgy látszott ez terelte rám a Landau-család figyelmét, amikor a család fejét, Landau Ábrahámot (Adolf) Ruzics ügyvéd és társai elfogták és titokzatos körülmények között meghalt.

Én kértem a családot, hogy forduljanak máshoz, megneveztem befolyásos és tekintélyes embereket, de mindenünnen visszajöttek azzal, hogy a mostani időkben Landau Ábrahám (Adolf) védelmére nem tudnak vállalkozni. Így végre magamnak

kellett kezembe venni a szerencsétlen Landau-család sorsát. Futottam fűhöz-fához, egyik hatalmastól a másikhoz. Csak vállrándítás volt a válasz. Hiába mutattam a Landau testén agyonlapított órát, hiába hivatkoztam arra, hogy Landau Ábrahám (Adolf) a honvédelmi minisztérium borszállítója, tehát nincs oka a mai, – ti. akkori – rendnek ellenségévé lenni, mindez nem használt semmit, azaz annyit mégis, hogy Sréter akkori hadügyminiszter több szigorú rendeletet intézett ez ügyben, de Danszky és társai ezeket semmibe sem vették. Végre, több kínos nap után egyszer reggel halva találták Landaut az egyik cellában. Ekkor végre sikerült az édesapjával együtt elfogott Landau Géza orvostanhallgatót kiszabadítani és átvitetni a Margit-körúti katonai fogházba. Onnan azután néhány nap múlva szabadon bocsájtották, mert konstatálták úgy az fi, mint édesapja ártatlanságát. De még sokan szenvedtek hasonló körülmények között, mint a két Landau. Segíteni kellett rajtuk. Elmondtam interpellációm, s úgy emlékszem, hogy az a nap az _utóbbi tíz esztendő egyik legizgalmasabb parlamenti napja volt. Azt talán mondanom sem kell, hogy nap nap után inzultusoknak voltam kitéve, gyanús látogatásokkal tiszteltek meg és az átkozódó, fenyegető levelek özönével árasztottak el. Volt idő, hogy otthon sem alhattam, mint például a Landau-interpelláció után, amikor egyik harctéri bajtársam, Quitner Ervin jeles műépítész Vilma királynő-úti villájába menekültem, ahol a kimerültségtől és a fáradalmaktól egyfolytában másfélnapot aludtam.

– Az akkori időből, ha kutatok emlékeimben, egyik legszebb emlékemnek kell minősítenem azt, hogy amidőn a Landauék ellen elkövetett atrocitások tetteseit a család ügyvédjeképpen bíróság elé vittem, a bíróságok, végül a királyi kúria súlyos fegyházbüntetésre ítélte a bűncselekmények elkövetőit, ami az akkori időben szinte heroizmus volt, hiszen még a bíróságokat is fenyegették a különítmények. Ruzics ügyvéd, Sipos Kamilló és Dobé Nándor három-négy évi fegyházat kaptak, amire amnesztia sem volt. Természetesen abban az időben a zsidók voltak a legüldözöttebbek, tehát az ő védelmükben kellett cselekednem, de igen sok esetben hasonlóan cselekedtem keresztény emberekért is, mint mindenkiért, akit akkoriban a jogrenden kívül helyeztek.

– Hogy hálában volt-e részem? Természetesen volt. Az üldözöttek szimpátiája felém fordult és természetes az is, hogy a zsidóság, amely a maga egészében volt üldözött, különös szeretettel és hálával fordult felém. Nap-nap után módom van tapasztalni, hogy a zsidóság nem felejt el a múltat, minthogy a keresztény publikum nagy része sem: bárhova megyek az országban egy-egy beszédet tartani, mindenkor szeretettel és ünnepléssel fogadnak. De egyébként is nekem semmi különösebb érdemem nincsen, amit én tettem, azt az én drága, jó kerületem, a devecseri kerület tette meg, amely pedig tudvalévőleg majdnem színkeresztény kerület. Kerületem népének nemes, igaz keresztény lelke áradt át az én lelkembe, amikor szembeszálltam azokkal, akik a Tízparancsolat ellen fellázadtak. A Tízparancsolat elsősorban

a zsidók szerint is Tízparancsolat s ezen a téren találkoztam a zsidósággal. Elég sokat szenvedtem, de többet nyertem, mert végtelen jóleső érzés számomra az, hogy a lelkiismeret nyugalomával gondolhatok vissza az elmúlt tíz évre. Ha egyebet nem, azt a hasznot megszereztem, hogy mind azóta is nyugodtan alszom...

1934

Kornitzer Béla: Rupert²¹⁹

A porondról letűnt politikusokról még ma is közszájon forog Vázsonyi Vilmosnak egy szellemes mondása: „*A letűnt politikusok olyanok, – mondotta Vázsonyi, – mint a szépen fényezett tajtékpipa. Szépen bekerülnek egymás mellé a gyűjteménybe, de velük aztán többé nem pipál senki*”. Ez a szomorú igazság jut eszünkbe, amikor Rupert Rezsővel szemben ülünk. Már több mint egy évtizede, hogy szinte bénítóan nagy a csend Rupert Rezső körül. Nem tudjuk ő „hallgat-e”, intenzívében, vagy az úgynevezett közvélemény, a középosztály, a kis polgár, akikért senki sem küzdött szóban és írásban derekasabban két parlamenti ciklus alatt, mint Rupert Rezső. Az *Egyenlőség* nem felejtette még el azokat a vérzivataros időket, amikor a képviselőház baloldali mezőnyében megdönthetetlen szálfaként állott sokszor egyedül Rupert Rezső, hogy visszaverje és megvédje, ő, a keresztény dzsentri, a zsidóság ellen újból és újból feltörő szenvedélyeket. Felkerestük Rupert Rezsőt, hogy beszéljen országosan ismert harcairól és küzdelmeiről

Rupert Rezső nagy oroszlánsörényével, pajzánul mosolygó apró szemeivel olyan, mint egy hatalmas gyermek. Nagyon finom, végtelenül egyszerű és szerény jelenség ez az egyébként robusztus egyéniség. Nevetve hárítja el kérésünket, hogy magáról beszéljen. Szégyenkezve szabadkozik:

– Nem, ezt még sem szabad megcselekednem, – mondja – utóvégre én még sem beszélhetek magamról. Ez nagyon kényelmetlen volna. Minden közéleti ténykedésem csak kötelességteljesítés, – mondja Rupert Rezső és az igazság, közérdek szolgálata. Nem jár érte dicséret, nem kell rá büszkének lenni. Akinek kell a mandátum, annak kelljen a küzdés is. Ujjaival ütemesen dobol az íróasztalán.

– Az igazság s a közérdek szolgálata, – ismétli Rupert Rezső, – bizony az én képviselőségem alatti időkben kissé nehéz munka volt, sok esetben talán kockázatos, veszélyes és az akkori idők sok véreskezű politikai gangstere ellen. Hogy nem tettem el láb alól, különös szerencsének tartom. Pedig elégszer álltam velük szemben.

²¹⁹ *Egyenlőség*, 1934. december 22. 19–20.

– Itt van mindjárt a hírhedt Landau-ügy, amikor Landau Adolf borkereskedőt 1920. év őszén az úgynevezett fehérterror emberei a kelenföldi laktanyában meggyilkolták. Hiába volt az akkori hadügyminiszter közbelépése is, ő sem bírt velük. A közvélemény és a sajtó is elnémulva, szinte az egész ország maga is vérbe-fagyba, tehetetlenül szemlélte a nap-nap után megnyilvánuló rémes eseményeket. Lapult és félt akkoriban mindenki. Vissza akartam adni az országnak a lélegzetét.

– Mondhatom, egyszerre reményteljes felszabadulással eszmélt fel a közvélemény, amikor egészen váratlanul. 1920. október 20-án, a következő szövegű interpellációt jegyeztettem be gróf Teleki Pál akkori miniszterelnökhöz: *„Polgári személyeknek a katonai hatóságok és bíróságok eljárása alól való kivétele tárgyában”*.

– Mindenki tudta, miről van szó. Óriási érdeklődést váltott ki tehát az interpelláció. Amikor 20-án egy szerdai napon hozzáfogtam beszédemben, a telt képviselőpadok, valamint a roskadásig megtöltött karzatok nem mindennapi izgalmat árultak el. Rakovszky István volt a házelnök, aki, hogy beszédemet jobban figyelhesse, lejött az emelvényről az előadói székbe, onnan elnökkölt, hogy jobban megvédhessen, ha valaki bántani akar. Ezért, amikor Budaváry László próbálta megzavarni beszédemet, rögtön a legnagyobb eréllyel fékezte meg: *„Maradjon csendben képviselő úr, a Landau-ügyben egy ártatlan ember lemeszárlásáról van szó és ez a legnagyobb figyelmet érdemel”*. Az elnöknek enunciációját a baloldal lelkesen megtapsolta. Érdekes talán megemlíteni, – folytatta Rupert Rezső, – hogy az államtitkári székben akkor Meskó Zoltán ült, aki akkor még nem is lehetett valami nagy antiszemita, mivel beszédem közben méltatlankodva jelentette ki, hogy egy pillanatig sem maradna helyén, ha a Landau-ügyben az ő alantas közegei is kompromittálva lennének, mert egy pillanatig sem tűrné a zsidóság elleni hajszát.

– A jobboldal dermedt csendben hallgatta a rendkívüli súlyos vádjaimat, – folytatta Rupert Rezső, és gróf Teleki Pál miniszterelnök nyomban válaszolt is interpellációmra.

– Beszédem után mintha felszabadult volna az ország, kezdtek nyíltan is beszélni az emberek. A sajtó is kimerítő részletességgel foglalkozott az esettel. Akkor bizony, – mondja kissé kesernyésen, – a levelek százait kaptam naponta, amelyekben gratuláltak kiállításomért. Érdekes, hogy később, mikor a Landau-ügyet már a törvényszék tárgyalta, egy berlini egyetemi orvostanár is gratulált, tetszeti neki, hogy a Landau-ügy orvostani részét szerinte meglepő tájékozottsággal világítottam meg.

– Az elismeréseknél azonban sokkal hangosabban tört ki ellenben a felháborodás és gyűlölet a másik oldalon, – folytatja Rupert Rezső. – A kurzus hiéna-világa ordított, vonított künn és benn. A névtelen fenyegető levelek tömegét kaptam naponta, amelyben „megdöglesz zsidóbérenc” a legenyhébb kifejezések közé tartozott. Állandóan jöttek gyanús látogatók lakásomra valamilyen ürüggyel, akik

azonban – mosolyogva mutat izmaira, – úgy látszik gyengébbnek hittek, mint amilyen vagyok, és nem tartották tanácsosnak az érdeklődést tovább folytatni ...

Fizikumra is elég keménykötésű ember Rupert Rezső, talán csak így érthető, hogy az állandóan reá leselkedő terroristák nem merték megtámadni.

– Akkoriban a Rác-fürdőben laktam – mondja Rupert Rezső. – Amikor esténként gyalog haza mentem, bizony nem igen kísért senki sem, pedig sok volt a jó emberem, de – úgy látszik – nem igen volt kényelmes velem sétálgatni. Magam sem tudtam, hogyan legyek óvatos, hogyan kerüljem a veszélyt, így is mindennap legfeljebb az Erzsébet-hídon lévő nagy szemetesláda felé közeledve kezdett bennem valami óvatosság ébredni, itt figyelni kezdtem, mert mit lehessen tudni, – mosolyog, – hátba onnan ugrik ki hirtelen valaki. A lakásommal szemben egy kis korcsmában ütötte fel egyébként állandó tanyáját a kétes elemek egy kis csoportja és bámulatos kitartással ordította ablakaim felől sokszor a hajnali órákban: „Elpusztulsz kutya”. De egyebet nem tettek. Végül már hiányzott az alvásomhoz, ha nem üvöltöttek.

– A Landau-üggyel kapcsolatos sok izgalom idejéből meghatódva gondolok vissza egy igen érdekes esetre.

– Egy nap arra leltem figyelmes, hogy a parlament újságírói karzatáról egy idősebb úr állandóan árgus szemmel figyel, egy pillanatra sem veszi le rólam tekintetét, majd a folyosón is állandóan szorosan közelemben tartózkodik. Kijövet a képviselőházból a villamosra szálltam, akkor elmaradhatlanul arra a kocsira szállt az ismeretlen kísérőm is, viszont ha taxival mentem, akkor nyomon követett egy másik kocsival, egészen a lakásomig. Rendkívül izgatott már ez az állandó kíséretes, amikor egyszer 3-4 nap múlva megkérdeztem valakitől, ki az és tulajdonképpen mit akarhat. Kitűnt, hogy állandó kísérőm Pályi Ede, a kiváló és rettenhetetlen bátorságáról ismert jeles publicista volt, aki féltett és életemet akarta védelmezni, esetleges támadások ellen. Ezért kísért mindig, mint az árnyék.

– Mi készítette az emlékezetes interpellációra? – kérdezzük Rupert Rezsőt.

– Kötelességteljesítés volt. Az ország a békekötés előtt állott. Targyalták majd még csak, hogy mit hasítsanak le testünkről. Idebent nap-nap után rémtettek. De velük a világsajtó. Pedig az kellett volna, hogy a világ rokonszenvét felénk fordítsuk. Mindennap rosszabb lett a hírünk. Ellenségeinknek segített a kurzus. Ezen változtatni kell. Láss a világ, hogy az ország is ellene van a gaztetteknek. De egyelőre még nagyon megviselte szívemet az addigi küzdelem. Előbb kissé magamhoz akartam térni. Balatonfüreden üdültem dr. Győző Dezső barátommal, a jeles fővárosi ügyvéddel, aki a Landau-ügy minden veszélyes fordulataiban részt vett velem, amikor egy kurzuslap azt írta rólam, hogy a zsidóság megvásárolt és ezért a közeli napokban a Landau-ügyben interpellálni fogok. Nem kell mondanom, hogy rögtön visszautaztam Budapestre, beírtam az interpellációs könyvbe a Landau-ügyet, hogy

lássa a kurzus, nem lehet belém fojtani a szót. Nem volt szabad megijedni. Elveszett volna minden.

Beszélgetés közben megemlíttem Rupert Rezsőnek, hogy a napokban gróf Apponyi Albertnél hallottam, hogy férje, Apponyi Albert mennyire tisztelte, becsülte az ő puritán egyéniségét.

– Lássá! – mondja Rupert Rezső, – a sok keserűség és csalódás után most annál nagyobb örömmel gondolok vissza politikai pályafutásomra, mert tagadhatatlan, hogy annak idején kicsinyek és nagyok számosan tiszteltek és becsültek küzdelmemért, de gróf Apponyi Alberttől is elismerést kapni, magában a legnagyobb jutalom. Egyébként sokban „hibás” Apponyi Albert is abban, hogy rossz időkben mi, néhányan bátrak, becsületben elszántak akadtunk, mert ifjú sarjunkban az ő nemes, nagy példája, önzetlen hazafisága, igaz kereszténysége nevelt bennünket.

– Halottam arról is – mondom Rupert Rezsőnek –, hogy Vázsonyi Vilmos is milyen nagy elismeréssel volt iránta.

– Igen, örömmel gondolok vissza arra a nagy kitüntetésre, amelyben egyszer boldogult Vázsonyi Vilmos részesített. Amikor az emigrációból hazaérkezett, a tiszteletére rendezett banketten többek között efféle mondott: „*Szomorú külföldi tartózkodásom alatt, amidőn idehaza tombolt a terror, egyetlen vigasztaló pontra szegeztem tekintetemet. Rupert Rezsőre. Meg voltam győződve, hogy a rémuralom csak átmeneti jelenség lehet az olyan országban, ahol még akadnak ilyen férfiak*”. Persze remekül kivették részüket az akkori időben a harcokból Apponyi Albert, Rakovszky István, Simonyi-Semadam, Beniczky Ödön, Huszár Károly, Kerekes Mihály, Drozdy Győző és talán elsősorban kellene említeni Sándor Pált. Bizony a rendet mi teremtettük meg, amit azóta a sajtó egy-két volt kormányra szeretne ráfogni.

– Milyennek találja életét így politika nélkül? – kérdezte Rupert Rezsőt.

– Hogy őszinte legyek – válaszolja Rupert Rezső –, egészen jól meg vagyok a nagy politika nélkül. Hálás vagyok a hatalomnak, hogy olyan nagy súlyt helyezett kimaradásomra, eddig talán már halálra küzdöttem volna magamat, – mondja mosolyogva. – Nem megy fényesen a sorom, de így kényelmesebb és jobbnak érzi az ember a kenyér ízét is. Dolgoztam az ország kis ügyeiben, most dolgozom kis emberek nagy ügyeiben. Mert bizony mondom, az 50-100-300-1000 pengős perek ma igen nagy ügyek azokra nézve, akiket közvetlenül érdekelnek. Kis dolgokban is meg lehet találni nagy dolgok illúzióját. Egyébként megtalálom örömomém családomban, feleségemben, huszárönkéntes fiamban és három szép kis lányomban.

– Visszakívánkozik-e még a politikához? – adjuk fel utolsó kérdésünket Rupert Rezsőnek.

– Egyelőre – mondja Rupert Rezső – az ország fölmentett a politikai kötelességteljesítés alól. Talán egyszer, ha majd ismét szükség lesz rám, visszaállítanak valaha, feltéve, hogy az ilyesmi lehetséges lesz.

Távozóban végigtekintünk Rupert Rezsőn. Gigantikus ennek az embernek minden atomja: csupa duzzadó energia, robbanó erő. Ilyen ember nem dob el fegyvert, csak legfeljebb félre teszi!

1935

Rupert Rezső mandátuma²²⁰

Budapest északi választókerületében kilenc párt vesz részt a küzdelemben, köztük a nemzeti radikális párt és a Kossuth-párt szövetsége is, amelynek Rupert Rezső dr. a listavezetője. Kilenc mandátumért versengenek s a kilenc mandátum közül reális számítás szerint egy feltétlen Rupert Rezsőé lesz. Budapest polgársága ezzel a bizalomnyilvánítással csak kis részét törleszti le annak a hálójának, amellyel Rupert Rezső dr.-nak tartozik. Nincs magyar ember és különösen nincs budapesti polgár, aki ne emlékeznék arra a bátor kiállásra, példaadó parlamenti csatázásra, amely éppen Rupert Rezső dr. személyéhez fűződik. A nemzetgyűlés idején ő volt a legbátrabb szavú képviselő, védője az igazságnak, ostromozója a jogtiprásnak, előharcosa a szabadelvűségnek. Parlamenti beszédei, interpellációi, filippikái jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy az akkori zavaros viszonyok között a személyi és jogbiztonság mentsvárhoz juthatott. Szemben a nemzetgyűlés többségének felfogásával számtalanszor szót emelt olyan jogtalanságok és személyi hajszák ellen, amelyek orvoslásért és megtorlásért kiáltottak. Hosszú időn át szinte egyedül állt a parlamenti viharok középpontjában s nagy érdeme van abban, hogy a szabadelvű irányzat ismét megerősödhetett. Rupert Rezső dr. kiváló személyi kvalitásai, példás parlamenti küzdelmei, puritán egyénisége joggal megérdemlik, hogy a főváros északi kerületének választópolgársága hozzásegítse a mandátumhoz. Rupert Rezsőkre ma nagy szükség van ott, ahol az ország sorsát intézik.

Zsolt Béla: Egy választás Pesten²²¹

Budapest északi kerülete képviselői mandátumot adott Rupert Rezsőnek, aki politikai bátorságból és tisztességből abban az időben adott fényes példát, amikor nem csak üldözöttnek lenni, de az igazságtalanul üldözötteket védeni is az élet kockáztatásával járt. Budapest nem felejtette el neki, hogy ő ejtette ki az első hangos

²²⁰ *Ujság*, 1935. április 4. 4.

²²¹ *Ujság*, 1935. április 11. 3.

és tiltakozó emberi szót, amelytől az éjszaka félelmetes árnyékai megrebbentek és a hatóságok, amelyeket a politika felelőtlen fantomjai szintén megfélemlítettek, bátorságra kaptak, hogy a törvény erejével pacifikálják őket. A Voltaire-mondás, hogy egy ember is csodát művelhet ott, ahol milliók feledkeznek meg emberi mivoltukról, Rupert esetében igazolódott: az ő közbelépésének köszönhető, hogy az irreguláris ellenforradalom atrocitás-szellemé nem sodorhatta magával a kormányzatot, és ez a nemzetietlen és keresztényietlen indulat nem vált guvernementális erővé, mint más politikai szenvedélyektől feldúlt országokban. Budapest most leróttá háláját Rupertnek, aki két lustrumon keresztül hiányzott a parlamentből, ahol a helye kétségkívül megillette. Tíz éven keresztül nem a parlamentben ült, hanem jórészt abban az oktogontéri kávéházban, ahol valamikor Eötvös Károly és Vázsonyi rezideált s politikai és kultúrhistoriai jelentőséget adott a helyiségnek. A vidékről felkerült ügyvéd-képviselő a pesti kávéházba vonult vissza, a bal hármas asztal volt az ő Dánosa, vagy Inkéje, mert vagyont, vagy virágzó ügyvédi praxist sem a bátorságából, sem a tisztességéből nem sikerült szereznie.

A kávéházba emigrált Rupert, a márványasztalnál mondta el, amit a zöldasztalnál nem lehetett: mint vélekedik a mai világról, s miképpen kellene változtatni rajta. Ügyvédek, orvosok, építészek, fogtechnikusok, kereskedők és kisiparosok voltak a vitapartnerei, mert ő nem volt köztük sem vajda, sem vezér, legfeljebb csak „primus inter pares”. Így vészelté át az éveket, amíg most bekövetkezett a házfelosztás és valakinek eszébe jutott, hogy Rupertnek indulnia kell a pesti választáson. Az ötlet először valószínűtlenül hatott, mert a törzsasztalnál, ahol a tízéves vita folyt, senkinek sem volt több pénze, mint amennyit egy nehezen dolgozó polgár manapság a zsebében szokott hordani. A pesti kávéházban mindenki tudja, hogy a választáshoz elsősorban pénz kell és amikor a vendégek külön-külön végiggondolták az eshetőségeket, lehangoltan állapították meg, hogy egy embernek, aki ma nem jelent hatalmat, összeköttetést, aki mögött nincs semmi érdekszövetség és nincs semmi hátsó gondolat, akinek csak az az érdeme, hogy tizenöt év előtt hónapokon át nem aludt otthon, hogy a budapesti polgár nyugodtan aludhassék, emberi számítás szerint lehetetlenség előkerítenie a választási költségeit. A kávéház azonban mégsem adta meg magát: a cinikusnak, léhának és ordinárénak tartott kávéházi ember fellázadt a realitások ellen, elkapta egy érzelmi hullám, amely napok alatt végigszaladt a városon.

A kávéházi törzsvendégek: fiatal intellektuális és öreg kereskedők magukra vállalták a választási munkának azt a részét is, amit más pártokban fizetett alkalmazottak végeztek: orvosok és főtitkárok jártak az aláírási ívekkel lakásról-lakásra, a plakátokat nem szakemberek, hanem a cipőgyáros fia és a csemegekereskedő ragasztották ki a közismert építész szakavatott irányítása mellett. A párt hetilapját az ügyvédi kamara választmányi tagjai és egy ipartestületi alelnök osztogatták. Néha

teljesen kifogyott a lélekzetük, mert azok a parányi pénzek is elfogytak, amelyekkel a nyomdászamlát kellett volna kifizetni: ilyenkor mindig akadt valaki, aki valamilyen fantasztikus úton előteremtette a következő ötven pengőt. A pártnak nem volt sem helyisége, sem központi irodája; az egész irányítás a kávéház telefonján intéződött, az egyetlen autót, amelyen az agitáció lebonyolódott, egy lelkes szájszabész adta kölcsön azokra az órákra, amikor rendelt s nem volt szüksége rá. Az egész olyan regényes volt, mint amikor fiatal, tehetséges és lelkes színészek valami mellékutcában irodalmi színházat alapítanak s amilyen fanatikusan ők hisznek benne, ugyanolyan fanatikusan nem hisz benne rajluk kívül senki. A választási tudósok, a vén körzettrókéák, akik vaktában ki tudják számítani, hogy a Bajnok-utcában hogyan fognak megoszlanı a szavazatok, elnézően mosolyogtak az amatőrök regényes sürgésén; egy pillanatra se vették komolyan az ügyet, amely mögött nem volt pénz, nem volt szervezet, még csak választási szakember sem, csak egy pesti kávéház kofeintól, nikotintól és talán nemcsak ezektől a kellemes mérgektől, de emberi hálától és a derék és tehetséges emberbe és a tiszta politikai szándékokba vetett hittől is hevesebben dobogó szıve. Ez a szív, a pesti szív, olyan régen alszik a kéreg alatt, olyan gyéren hallat magáról s főképp olyan ritkán társul a híres és csavaros pesti „okosság”-gal, hogy most, amikor felébredt és megszólalt úgy kell megünnepelni, mint a halálos beteget, aki hirtelen felépült és egészségesebb, mint valaha. Itt történt valami, aminek nemcsak politikai értéke van, sőt legalább annyi az erkölcsi értéke: megtudjuk, amiben már nem hittünk, hogy ez a város még mindig tud hőséges és önzetlen lenni, még mindig képes a jó ügyért való izgágaságra: ha kell, még kevés pénzén is feláldozza érte, plakátot ragaszt kesztyűben az éjszakában, idegen lépcsőkön mászkál, irodát, műhelyt, üzletet elhanyagol egy célért, amelyből semmi közvetlen haszonra nem számíthat.

Akik már régóta a megpróbáltatásoktól komisz, neuraszténiától eltorzult emberfajtaként tartják számon a pesti embert, most láthatják, hogy talán még sincs veszve minden, mert itt még mindig elég sokan vannak ahhoz, hogy Budapestnek meg lehessen bocsátani. Rupert győzelme a választási kasszát gúnyolta ki: a pénz, amely minden mandátumon, még a viszonylagosan legtisztábbon is, egy árnyalata a szépséghibának és rácáfol azokra, kik azt hiszik, hogy a politikai propagandában csak a rafinált kortézia és a trükkök és blöffök vezetnek a biztos sikerhez. Íme, most csodálatosképpen egy kis kávéházi szív és egy ember múltja és elvhősége is elég volt ott, ahol a másik oldalon az agitáció amerikai eszközeivel dolgoztak! Ha van kihez hűnek lenni, ha csakugyan érdemes valakihez hűnek lenni, ez a város még mindig meg tudja mulatni a sok csalódástól, felfricskázástól, rászédéstől szkeptikussá és keserűvé vált arckifejezése mögött az igazi ábrázatát. Rupert idillikus mandátuma még ellenfeleiben is örömet ébresztett, – mi még megválasztásánál is

jobban örülünk annak, hogy kiderült, hogy még mindig ennyire jók és jóra valóak vagyunk, sőt sokkal, de sokkal jobbak a hírünknel.

Rupert Rezső ünneplése²²²

Hétfőn este a Royal-szálló nagytermében a függetlenségi Kossuth-párt és a nemzeti radikálpárt tagjai Rupert Rezső tiszteletére bankettet rendeztek. Perényi Zsigmond dr. elmondotta, hogy Budapest polgársága nem felejtette el a gigászi küzdelmeket, amiket a húszas években a reakció ellen csaknem egyedül vívott meg Rupert. Buza Barna azt mondotta, hogy a jelenlegi képviselőválasztásokon az egyetlen igazi győzelmet Rupert aratta. Csoda történt, hogy Rupertet sikerült behozni a Házba és ez a csoda az erkölcs ereje, az erkölcs diadala.

Zúgó taps közepette emelkedett fel most szólásra Kóbor Tamás.

– Én kívülálló, józan újságíró vagyok – mondotta – úgy látom, hogy egyáltalában nem csoda, hanem természetes tény az, hogy a polgárok ennyi szavazatot adtak le Rupert Rezsőre. Ennek az a magyarázata, hogy az emberek nem tudnak felejteni és nem tudnak tanulni. Nem felejtettük el, mit csinált Rupert Rezső, amikor mások semmit sem mertek csinálni. Ezerkilencszázhusz óta nem tanultuk meg a hálátlanságot. Most utólag fizettünk Rupert Rezsőnek mindazért, amit tett értünk, de a fizetés nem önzetlen tény, hanem azzal a hátsó gondolattal történt hogy ismét sokat fogunk kapni tőle. A hálátlanság luxusát csak akkor engedhetjük majd meg magunknak, ha már mindent megkaptunk és nem lesz mit várunk Ruperttől. Adja Isten, hogy megérjük ezt...

– Ma este több ízben elhangzott az a szó „liberalizmus”. Elégikus hanglejtéssel mondták ezt, mert kevesen vagyunk, akik még ragaszkodunk ehhez. Ezzel kapcsolatban arról kell beszélnem, hogy az ősidőkben, amikor még nem ismerték a gyufát, a törzsek apró üstben ápolták a parazsat, nehogy az kialudjék. Jött ekkor egy óriás és azt mondta: „Mit törödtök ezzel a kis parázzsal, gyújtok én nektek nagyobb tüzet.” És ekkor felgyújtotta az erdőt. Az erdő lángolt és leégett, de egy kis parázs sem maradt belőle, az apró üstben azonban tovább élt a tűz. Így ápoljuk mi a liberalizmust. Ne nézzük le kicsiségünket, a liberalizmust éppen így őrizzük, mint ahogy az ősember őrizte parányi fazekában tüzeckéjét.

Nagy taps fogadta a beszédet, amely után Gáspár Fülöp szólalt fel, majd vidékről érkezett üdvözlő táviratokat olvastak fel. Végül Rupert Rezső beszélt.

– Aggodalommal vártam a percet – mondotta –, lesz-e a torkomban hang megfelelni a várakozásnak és köszönetet mondani választóimnak. Én kaptam ebben az

²²² *Ujság*, 1935. április 16. 2.

országban a legszebb, legértékesebb mandátumot Az előttem szólók ünnepléseivel, köztük Kóbor Tamás retorikai remekművével szemben csak dadogás a szavam, de azt mondom, amit a szívem dobog. Nem az én diadalom ez, Budapest északi kerületé a dicsőség, hogy hosszú idő után az első mandátumot adta a Kossuth-pártnak. Nem Rupert Rezsőt választották ők, hanem a Kossuth-párt követét.

– Ezzel a nagy ténnyel szemben hálám, egy nagy ígéret: tovább haladok azon az úton, amelyen haladtam eddig és amelyen szenvedtem. Amely miatt a Bethlen-kormány erőszakossága tíz év előtt kiirtott a parlamentből. Ez a tíz év nyomtalanul múlt el bennem, éppen olyan vagyok, mint tíz év előtt voltam.

Melegen ünnepelte a több száz főnyi tömeg Rupert Rezsőt

Szerkesztőségi interjú²²³

Rupert Rezső: *„Továbbra is hirdetem az emberiség, a haladás, a kossuthi politika legszebb hagyományait”*

A képviselőválasztások egyik legtisztább és – legolcsóbb mandátuma: Rupert Rezsőé. Egy lelkesen bátor, lelkesen idealista és progresszíven humanista politikusé, aki kilenc év után most visszakerült az aktív politikai életbe és aki tizenöt év előtt bátor kiállással és életének nyílt veszélyeztetőivel védte a polgárok biztonságát, nehéz időkben volt bátor és sötét napokban volt hősiezen tiszta. Egy politikus, aki a legnehezebb időkben mutatta meg emberségét és akinek kiállását, emberiségét – kirekesztés követte a képviselőház ülésterméből...

Rupert Rezső mandátumával Budapest polgársága bizonyította be, hogy nem lett könnyelműen felejtő a tizenöt év előtti kiállásért; mandátumot adott annak, aki a legnehezebb időkben védelmezte jogait és biztonságát. Budapest polgársága bebizonyította, hogy nem felejtette el ezeket az időket.

És a legtisztább mandátum Rupert Rezsőé, aki megindult a választási küzdelembe tizenöt év előtti kiállásával és tizenöt év előtti szegénységévet... A könnyelműen kedves és cinikusan legyintő Pest állott össze, – írók, orvosok, ügyvédek, kereskedők adták össze a filléreket, amelyekből szervezettség és apparátus nélkül elkészítették a nyomtatványokat és kiragasztották a plakátokat... És amikor hétezer szavazó voksával Rupert Rezső visszakerült a parlamentbe, ez a cinikus és keserű Pest önmagát tapsolta, hogy mandátumot adott egy politikusnak, akinek nem voltak ezrei, nem volt befolyása, szervezete, csak múltja volt, bátorsága és embersége.

²²³ Délmagyarország, 1935. április 21. 3–4.

Budapest még mindig ünnepli önmagát és ünnepli Rupert Rezsőt. Húsvét előtt megkerestük az új képviselőt abban a pesti kávéházban, ahonnan az új mandátum elindult. Beszéljen a múltról és beszéljen magáról.

– Képviselő úr – mondtuk –, mondja el a szegedi nyilvánosság számára: hogyan lett képviselő, de nem most, hanem tizenöt év előtt, mert a mai mozgalom lelkesedését mindenki ismeri...

– Úgy látszik én politikai esztétikusnak születtem, – kezdte egyszerű és őszinte szavakkal –, aki nem tud mást tenni, mint amit a magam igazsága és meggyőződése parancsol. Ezért annakidején a forradalom következményeivel is szembefordultam, amikor láttam, hogy az események a jogrend, a hazaszeretet és a humanizmus ellen fordulnak. Megszenvedtem mind a két forradalom alatt, hosszú fogságban volt részem – és a tragikum az volt, hogy az ellenforradalmi korszakban ismét gonosztevőkkel is szembetaláltam magam. Ezek ellen éppen úgy felléptem, mint a másik front gonosztevői ellen. Pedig hát én is megtalálhattam volna a fényes érvényesülés gondtalan útját...

– Javíthatatlan vagyok – folytatta –, mert elszánt ellensége vagyok mindennek, ami a biztonság, a jogrend és a humanizmus ellen van. Nekem minden vallás embere egyformán Isten képére teremtett ember, – én mindenkinek szabadságot és megélhetést követelek. És semmi kedvem sincs például megengedni, hogy a zsidóság ne szenvedjen velünk együtt mindenben, amit a hazaszeretet ügye követel. Elég szenvedés ez, nem kell őket még külön megsújtani gonosszággal és türelmetlenséggel, mindazzal, amit a demagógia és az emberi gonosszág alkot és antiszemitizmus néven lett hírhedtté. Nagy kára van az országnak abból, hogy azt a meleg hazaszeretetet, amit a zsidóság mindenki számára megmutat, nem használták fel az ország szolgálatában. Egyet mondok, amivel azt hiszem, mindent megmondtam, én soha tisztább lelkű és igazabb magyart nem találtam, mint éppen egy zsidó emberben: Mezei Ernőben!

– Annyi sok harc után hogyan maradt ki a parlamentből?

Rupert Rezső azonnal válaszol:

– 1926-ban zártak ki a képviselőházból, noha az egész devecseri kerület rajongó szeretettel vett és azóta is vesz körül. Mozgósították ellenem a csendőrséget, az egész közigazgatást, a leghetetlenebb terror mozdult meg ellenem, gyűléseket nem engedélyeztek, ha egy házba beléptem, utánam azonnal egy csendőrpátról következett, még a feleségemet is csendőrök kísérgették, ha a falu asszonyaival sétálni ment... Vezető embereimet bekísérték Veszprémbe és nekem nem volt más dolgom, mint újra és újra kiszabadítani embereimet. A bíróság természetesen azonnal szabadlábra helyezte őket, de az esetek újra és újra megismétlődtek. És a nagy nyomásban nem volt nehéz az adóhatóságoknak is ráfeküdni embereimre...

– És ugyanez ismétlődött meg durvább formában 1931-ben, amikor magamat is többször letartóztattak minden ok nélkül. Akármilyen valamennyire is tiszta választás mellett ma is az enyém volna Devecser megbízó levele. Ezt azzal magyarázom, hogy a kerület népe érezheti, hogy én is végtelenül szeretem... És most újabb nyílt szavazás mellett nem akartam még egyszer részt venni ebben a hadjáratban, – elhívott Budapest északi kerülete – és ez az én legszebb dicsőségem...

– A magyar föld és a magyar polgárság képviselője vagyok! A kilenc év előtti rendszer tudta, hogy miért tilt ki a politikai életből... Nem alkuszom meg, továbbra is hirdetem az emberiség, a haladás, a kossuthi politika legtisztább és legszebb hagyományait.

1938

Kertész Mihály dr.: Húsz éve politikus Rupert Rezső

Hitvallás a szabadelvűség mellett²²⁴

Rupert Rezső képviselő, a magyar szabadelvűség nagy harcosa, politikai pályafutásának húsz évi határkövéhez ért. A magyar nemzet ezeréves történetében talán még nem volt ilyen nehéz, válságokkal teli, folytonosan a lét és nemlét izgalmaival harcoló húsz esztendő. Érthető tehát, hogy fokozott érdeklődéssel akartuk hallani azt a politikus, aki súlyos áramlatok között is, töretlenül és hajszálnyi eltérés nélkül haladt azon a politikai úton, amelyet két évtizeddel ezelőtt nemes céljaként maga elé tűzött.

– Mondjon valamit, képviselő úr – kérjük – húszéves politikai működéséről...

– Húsz éve múlt, hogy a politikai pályára léptem, – kezdi – mint Veszprém megye főispánjának titkára. Ezóta foglalkozom behatóbban és fokozottabb érdeklődéssel a magyar néppel. De ezt megelőzőleg, már a harctéren láttam, hogy mily nemes nép a magyar. Annál leverőbben látom azóta, hogy a magyar nép egyes vezetői nem tudtak méltókká válni ahhoz a néphez, amelynek vezetését vallatták. Főispáni titkárságom óta igyekszem a nép érdekeit szolgálni és elértem, hogy megyém népé már hivatalnok koromban megszeretett, aminek bizonyosságaként már az első választáson – 1920-ban – beküldött a nemzetgyűlésbe, ahol a 18. századvégi és 19. századeleji nagyvonalú politikusok felfogását képviselem.

– Hogyan látja a jövőt, képviselő úr?

²²⁴ *Egyenlőség*, 1938. február 17. 7.

– Bizom benne, mert a magyar milliók józanok, becsületesek, öntudatosak, a politikára érettek s ezért nem lehet őket tévútra vezetni.

Ugyanezt tettem és teszem 1920 óta, mint tettem 1918-ban és 1919-ben, a forradalmi elfajulások idején, amikor szóval, tollal és testi szenvedésekkel is védtem az akkori véres terrorizmus ellen vármegyémben az úri-osztályt (válogatás nélkül) és a keresztény papságot (válogatás nélkül)

– Szeretnék véleményét hallani a zsidókérdésről...

– A zsidókérdés elővonszolása is csak erőszakolás. Nem találkozik a magyar népnek sem értelmi, sem érzelmi felfogásával. A magyar keresztény nép maga is érzi a zsidóságra érdemetlenül szakadt nagy szenvedést, férfias és úri felfogása az, hogy mások szenvedését sem nézi szívesen. Jól tudja, hogy az egész felekezeti gyűlölködéssel csak tévútra akarják vezetni, el akarják figyelmet vonni azokról a reformproblémákról, melyeknek szerencsés megoldásától függ a jelen és jövő boldogsága. Sokkal józanabb és ösztönösebb a magyar nép, semhogy ne látná, hogy, akik neki hazafiságot és gyűlölködő kereszténységet hirdetnek, – azok maguk nem jó hazafiak és nem jó keresztények, hanem legföljebb demagógok, akik a nagy szavakkal csak korteskednek, hogy ha tehetségük nem, a kortesjelszavak vigyék előbbre politikai karrierjüket...

– Akármennyire és akármire tekintek vissza küzdelmeimben – egyet mondhatok: minden erőmet a magyar nép szeretetéből és nemes érzésvilágából merítettem, tehát akármennyire küzdelmes és esetleg szenvedésekkel járó volt is politikai pályám – ezt könnyű volt keresztülnem. Sohasem estem kétségbe, mindig tudtam, hogy amit igaz katolikus lélekkel és melegen érzett hazaszeretettel feszek, az mindig egyezik az igaz keresztény és igazán hazát szerető, dolgozó milliók helyeslésével. Ha ez nem így lenne, sok, mindenre elszánt kalandor könnyén lesodorhatott volna utamról. De tudták, hogy a keresztény milliókkal állnak szemben...

– Talán ehelyütt mondana valamit arról a nemes és soha nem feledhető harcáról a képviselő úr, amelyet a Landau-ügyben vívott...

– A híres Landau-ügyben is ott éreztem magam mellett az igaz keresztény és magyar milliókat, különben a fehér terror hatalmasaival szemben nem lehetett volna megállanom. Az a nemzetgyűlés, amelyen a rettenetes vérbe fagyott csendjét megtörtem, túlnyomóan nagy részében az igaz keresztény és igaz magyarok gyülekezete volt. Ez a magyarázata, hogy ünnepélyes, halálos csendben azt az interpellációt kb. másfél órán át elmondhattam. Igaz, hogy akkor olyan ember volt a Ház elnöke, mint Rakovszky István, aki mindig tudott ünnepélyes csendet teremteni, ha valaki, akármilyen gyenge hangon és szerény erővel, szerény tehetséggel a haza nagy ügye mellett emelt szót. Nem hangzottak rendreutasítások ilyenkor a kemény, bíráló szavak ellen sem és nem bátorítottak senkit az elnöki székből senki ellen, ha nagy, emberi szempontok védelmére emelt szót.

El nem tekinthettem attól sem, hogy az atrocitások az ország hírnevét és érdekeit is súlyosan veszélyeztették, hiszen a békekötés előtt álltunk s érdekünk lett volna, hogy a világ sajnálata és rokonszenve felénk forduljon. Akik az akkori kurzust diktálták, ellenségeink kezére játszottak.

– Egyébként nemcsak az ország érdeke, nemcsak, magyar nép becsülete, nemcsak visszagondolás a magyar nép tradícióira, hanem a zsidó magyarság deréksége is indokoltta tette, hogy a Landau-ügyben és az ehhez hasonló ügyekben kötelességemnek és hivatásomnak érezzem, hogy a magyar zsidóság ellen elkövetett embertelen támadások, üldözések, igazságtalanságok s különösen az atrocitások ellen fel-támadjak. Ha vallásban nem is, de magyarságában mindig egy volt velünk a magyar zsidóság és csak természetes, ha az ember magyar testvért nem enged bántani. Ez a zsidóság mindig lelkesedéssel szolgálta a magyar ügyet. Sokszor melegebb szívvel, mint uralkodó osztályunk egy része és én ma is csak sajnálom, a haza szerencsétlenségének tartom, hogy az üldözők nem engedik meg, hogy a magyar zsidóság a benne túlradó, valósággal ambicionált hazaszeretettel még nagyobb hasznára legyen az országnak. Mennyi minden nagy segítséget kapnánk e réven külföldről is, úgy politikai, mint kulturális és gazdasági tekintetben is...

– Én megyek a magam útján, amelyet a harctéren és a forradalmakban megpróbált magyar érzésem és komolyan vett katolikus hitem elébe szab és akkor sem tehetek róla, hogy ezen az úton a magyar zsidóság érdekeivel találkozom. Mert akkor is magyar érdekekkel találkozom! Nem félek a rossztól, ha még egy ideig szenvednünk kell is, mert azokkal szemben, akik rosszat akarnak, ott áll a magyar nép, amely viszont jót akar.

Meghatva, könnyes szemekkel búcsúznak Rupert Rezsőtől, a nagy magyar szabadelvű eszmék ragyogó nevű bajnokától és az egész magyar zsidóság hálás szeretét tolmácsoljuk húszéves politikai jubileumán.

Móricz Zsigmond: Írói felelősség²²⁵

Negyven éve írok, de csak ma jöttem rá, hogy én nem a Múza, nem az erkölcsi világrend, nem az abszolút igazság engedélyéből írok, hanem a Vázsonyi János, a Nagy Emil, a Rupert Rezső, a Surgóth Gyula a Meizner János, meg az Ángyán Béla türelme s jóakarata alapján. Sulyok Dezsőt ma nem is érdekli a kérdés, őt ma csak a Szálasi keresztlevele érdekli, pedig számítottam rá, hogy ő is helyesli, ha írok.

Szóval azt kellett ma végérvényesen megtudnom, hogy mi írók, költők, művészek s más megszállottak és szentek és örültek, minden nap s minden percben mégis

²²⁵ *Pesti Napló*, 1938. május 5. 1.

csak ki vagyunk téve annak, hogy nincs tovább! Még a tudósok is. Ott van Archimedes, szegény, hiába könyörgött, hogy noli tangere, a napi politika kiküldöttje bedöfte a dárdáját s ő nem fejezhette be az új archimedesi tételt, mely talán a katona késő ivadékát megmentette volna a koplalástól.

Azt mondta ma nekem egy hölgy, hogy mulatságos, hogy mi öregek folyton a múlton ábrándozunk. Neki mulatságos, mert neki nincs múltja, csak jövője. De én ebben a kérdésben is kénytelen vagyok azonnal visszanyúlni a múltba s azt mondani: hogy van az, hogy én hetvenhat könyvet írtam meg s csak most tudom meg, hogy ha eszébe jutott volna egy régi Mikecznek, akkor nem írhattam volna meg éppen azokat a könyveimet, amelyek miatt érdemesnek látszik, hogy írógéphez ültem... Nagyon mulatságos, hogy éppen a mostani igazságügy miniszter kapta a sorstól azt a nem kellemes megbízatást, hogy az írók számára kosarat rakjon, aki alighanem az összes igazságügy miniszter közt a legliterátusabb ember. Éppen ezért nem is hiszem, hogy úgy gondolja a dolgot, ahogy én érzem, aki a vad szemével néz fel, hanem úgy, ahogy a fegyverszakértő, aki a bombavetőben az új típust nézi s élvezi.

Én azonban legnagyobb sajnálatomra az érdekelt fél vagyok, aki egyszerre csak arra ébred, hogy nem otthon a berek, nem idill a csalit, nem boldog fészek a vadon. Hirtelen körülnézek, mint a többi megriasztott vad s minden falevél mögül puskahegyet, minden bokorban géppuskát és minden Kótén ágyúüteget látok s ez mind csak én ellenem van felvonultatva, lövésre készen.

Hogy lehet ilyen körülmények között novellát írni! Vagy pláne regényt. Meg színdarabot?

Nagyon furcsa dolog, de engem abszolúte nem érdekelnek azok a dolgok, amik a mélyen tisztelt ismeretlen s felfedezhetetlen helyen álló kir. ügyész urat érdeklik. Nem sértem meg, Isten őrizz, hogy ennek még csak a gondolata is felmerüljön bennem, hogy megsértsem a névtelen, még ki sem nevezett, még talán csak az iskola padjain ülő s csak évek múlva ebbe a pozícióba kerülő ügyész urat sem; de az lehetetlen, hogy a kettőnk ízlése találkozzék s még inkább lehetetlen, hogy azonos legyen az egyénről, a nemzetről s az emberiségről való véleményünk.

Nem ott van a baj, hogy eszmékről az emberek különbözőképpen gondolkodnak, hanem ott, hogy megvan a lehetősége, hogy aki gondolatait szabadon nyilvánítja, azt börtönbe csukják azok, akik saját gondolataik helyett a törvény betűit hangsúlyozzák.

A sajtójogi börtönnél nevetségesebb intézmény még az arisztófaneszi komédiákban sem lehet. Már maga a börtön is valami komikus találmány, azonfelül, hogy borzalmas: de valakit négy fal közé becsukni, mert másképp gondolkodik, mint a hatalom birtokosait?... Elfogadom, hogy a csatában szemben állanak az egymást nem ismerő embertársak s az lövi le a másikat, aki hamarabb emelte fel a puskát:

de a nyilvánosság piacán, felemelt sisakkal józan, értelmes emberek ne mondhassák meg egymásnak a véleményüket?

S ha még megértem, hogy a politikában ezt teszik... A római császárság idejében senki sem halt meg természetes halállal. Olvasd csak Tacitust s ceruzával jegyezd, hogy minden oldalon kiket s hányat öltek meg vagy küldtek öngyilkosságba... Am azóta kétezer év telt el s most én a regényemet azzal az érzéssel kezdem meg, hogy Mikecz Ödön, aki eddig a legjobb olvasóm volt, utat készít számomra, hogy a Markóba lépjek át, mihelyt a könyv ki lesz nyomtatva s már az 1. § szerint „a közönség körében terjesztésre van szánva”. „Mindaddig, míg a terjesztést nem szabad megkezdeni, – tilos a példányokat elszállítani.”

Nagyon kedves, de nem eléggé vigasztaló, a legutóbbi, hasonló veszélyben tett kijelentés, hogy „majd ételt hordunk a Markóba neked”.

Például nagyon érdekel, hogy mi lesz a régi könyveimmel? Mert ha már el is hallgattat a törvény, mondjuk, további huszonöt kötetet nem lesz módomban megírni, szeretném ha a régieket tovább is a jelen örökkévalósága előtt tarthatnám. Valósággal dodonai modorban van megírva a törvényjavaslat erre vonatkozólag. De általában a könyvre vonatkozólag. Ha új könyvem jelenik meg, – a kiadóm tudja, én olyankor teljesen felbomlott lelkiállapotban vagyok. Színházi premier nem izgat, s nem érdekel, de a könyv premierje kétségbeejtően megrázkódtat. Most, a törvényből ott vagyok bújtatottan érdekelve, hogy „minden más sajtótermék terjesztését csak akkor szabad megkezdeni, ha az ügyészséghez érkezéstől számított nyolc nap eltelik anélkül, hogy lefoglalását a kir. bíróság nem indítványozta”.

Én egy regényen dolgozom néha évtizedekig. A megírás is eltart jó sok hónapig. Most a korrektúra, nyomtatás, kötés s utána kapok nyolc napot a purgatóriumból, hogy mit szól hozzá az első olvasó: az ügyész?

Nincs értelme, hogy az eszmei körítésről beszéljek, a hangulatról, az élmények uralmáról, az ideális célkitűzésről, a nemzeti s az emberi közösségbe tartozás nemes harcáról: de hogy még a végrehajtás is ilyen kinszerző módon legyen megrendezve, ez már soknak látszik. S a legtöbb az, hogy a hatóságnak módjában áll megfojtani a könyvet. Egyszerűen nem ereszti ki az emberek szeme elé.

Nem volna jobb, ha az ügyészek vállalkoznának arra, hogy összeülnek az íróval és közösen megbeszélik, hogy mit írjon az író?

Esetleg szerzőtársak lennének. Azt úgyis az ügyész tudná legjobban, hogy milyen legyen az a könyv, amely ellen neki nem lesz kifogása.

Így megszűnne az írói felelősség. De nem volna legjobb megszüntetni magukat az írókat? Úgyis nagyon rossz pálya. Minek mennek az emberek éppen írónak? A magam részéről tisztelettel bejelentem, hogy én éppen kivándorlóban vagyok: múlt ősz óta elmentem kertésznek. Ma olvasom, hogy éppen ez a hosszú élet és az örök boldogság legjobb módja.

1939

Rupert Rezső ünneplése²²⁶

Rupert Rezső Kossuth-párti országgyűlési képviselő tiszteletére választói, tisztelői és barátai kedden este a Royal-szálló különtermében vacsorát rendeztek. A vacsorán több százan vettek részt. A politikusok közül jelen volt Vázsonyi János és Jenes András képviselő, Gál Jenő volt képviselő, továbbá Lakatos István református lelkész és Dénes Lajos dr. nyugalmazott tankerületi főigazgató és sokan mások.

Zsolt Béla üdvözlőbeszéde

Bráver Henrik üdvözlő szavai után Zsolt Béla publicista mondott zajos tapsal fogadott beszédet, amelyben Rupert Rezső érdemeit méltatta.

Beszédében rámutatott, hogy Rupert Rezsőnek a jogegyenlőségért folytatott harca nem most kezdődött, hanem akkor, amikor a parasztmillióknak a jogokban való részesítését követelte. – Húsz éven át legalább húszszor ünnepeltük – mondotta – Rupert Rezsőt abból az alkalomból, hogy harcai vereséggel végződtek. – Végül hangsúlyozta, hogy a demokratikus és szociális törekvésekben a magyar néppel együtt kell haladni.

Rupert Rezső felszólalása

Zsolt Béla nagy tapsokkal fogadott szavai után szólásra emelkedett Rupert Rezső, de percekig nem kezdhetette meg beszédét az ovációktól.

A tapsvihar csillapultával nagy figyelem közepette válaszolt az üdvözlésre és hosszabb beszéde során főként az igazságügy miniszternek legutóbbi parlamenti beszédével foglalkozott, többi között ezeket mondotta:

– Abban a javaslatban, amelyet most a képviselőház tárgyal, nemcsak a zsidóságról van szó, hanem a magyar népről, a magyar földművesről. Megvallom mindazt, ami bennem megnyilatkozik, a parasztságtól tanultam. A magyar parasztról nem lehet elég hálával, elég magasztalással szólni, sokkal magasabb rangú magyarok ők, mint egyes államférfiak, akik ezt a törvényjavaslatot képviselik. Minden parasztban egy-egy kis Deák Ferenc van jelen.

– Az igazságügy miniszter úrtól számos idézetet hallottunk. Ezekkel visszamegy messze századokba egészen a középkorig. De ha visszamegyünk ezekre az időkre, akkor elevenítsük fel, milyen törvényt hoztak 1514 után a magyar parasztság ellen. Miután 70.000 jobbágyot kiirtottak, kimondották, hogy: árulásuk emlékeztetések és büntetése utódaikra is átszáll és megfosztják őket a költözködés szabad jogától. De lehetne felhozni hasonló idézeteket a protestánsok ellen, vagy fel lehetne említeni, hogy II. Rákóczi Ferencet 1715-ben törvénnyel nyilvánították haza árulónak.

²²⁶ *Ujság*, 1939. március 8. 7.

– Hivatkozott a miniszter úr Széchenyi idézeteire. Elfeledkeznek arról, hogy Széchenyi például Katona József halhatatlan művéről, a Bánk bánról azt jegyezte fel: „Hihetetlen, hogy megengedték, hogy ilyen bolondságot játsszanak.” Prohászkanak is van egy feljegyzése naplójában 1923. február 21-ről, ahol Petőfiről ezt írja: „Mélység nincsen benne, családi érzése is olyan hausbacken jófiúság. Mi ez a kis-kőrösi színlapkihordó?” Hivatkozott politikai nagyságokra, így Simonyi Ivánra, az 1882–1884-i megnyilatkozásokra és ezzel akarja igazolni, hogy akkor is volt zsidókérdés. Valóban volt, de 1895-ben két törvénnyel válaszoltak erre: a recepcióval és a vallásszabadság törvénybeiktatásával.

– Igenis van egy nagy probléma, a kétmillió földműves-proletár kérdése. Az igaz hazafiság, az igaz kereszténység követeli, hogy minden más kérdés félretételével ezek helyzetét orvosolják. Semmi áldozatot nem tartunk soknak, csak azt kívánjuk, hogy az áldozat terhe mindenkire igazságosan és arányosan nehezedjék.

Vázsonyi János képviselő és még mások mondtak ezután beszédet.

1947

Provokátorok²²⁷

Nem hagyhatjuk szó nélkül a Polgári Demokrata Párt vasárnap elég kis hallgatóság előtt megtartott választási gyűlését, mely arra irányult, hogy politikai „irányukat” ismertessék meg. Tagokat, szavazatokat igyekeztek szerezni a kiküldött urak, noha ők maguk nagyon helytelenítették a pártok tagszerző munkáját. Álláspontjukat hangsúlyozták és nem volt ez más, mint az országban két év óta hallható demagógia a demokrácia vívmányai ellen. Üres szóbeszéd és szép szavak tömege a dolgozók egységes tábora ellen, a Kommunisták ellen.

Nem tartjuk fontosnak, hogy városunk dolgozói figyelmét hívjuk fel az ilyen és ehhez hasonló szólamok minden tárgyi alapot nélkülöző programot adó előadóival szemben. Két év előtt sem mutattak irányukban nagy bizalmat, a kapott szavazatai száma elenyésző volt a többi pártéhoz viszonyítva városunkban.

Már elégszer figyelmeztettünk országos viszonylatban, itt helyben is, hogy nem hasznos dolog úgy szerezni magunknak társakat, hogy hazugsággal feketítsük be a másik oldalon álló tábort.

Nem vitás, hogy Rupert Rezső úr nem híve a mai demokratikus rendnek, hisz ezt ő saját maga is vallotta beszédében, na meg természetes, hogy nem tetszik neki

²²⁷ *Pápai Néplap*, 1947. augusztus 3. 1.

az sem, hogy a dolgozók napról napra vergődnek fel az újjáépítő munka gyors üteme következtében és sokak a nép bizalmából ma autón járhatnak és nem villamoson vagy gyalog futkosnak intézni az állam és a dolgozók ügyét.

Az előadónak nem kell a „B”-listázás sem, de a munkásoknak, a mai rendszer híveinek, a széles dolgozó tömegeknek annál inkább kell. Félti a demokráciát, ezért szüntessék meg az internálásokat, amely csak ellenséget szerez a demokráciának, egyben nem is gondol arra, hogy mi evvel meg akarunk szabadulni a demokrácia ellenségeitől. Súlyosnak tartja az internálási módszert, hogy sokak még 8 hétig is oda vannak. A munkások harcos szószólói a múltban halállal, hosszú éves börtönökkel lett sújtva, miért nem emeltek ez ellen akkor szót azok, akik az akkori törvényhozás tagjai voltak?

Követeli, hogy állásokat párttagságtól függetlenül lehessen megszerezni, mi pedig valljuk, hogy igen is a demokrácia szempontjából csak egy olyan ember állhat helyt, ki magánéletében is mer szint vallani egy demokratikus párt mellett. Kiért egyik demokratikus párt kiáll és nem kerülhetnek így be fontos állásokba, összeküvők.

Szerinte a 3 éves terv a kiskereskedelmet eltörli. De ennek dacára támogatja azt. Mi sohasem támogatnánk olyan terveket intézkedéseket, amelyek az ország bármely rétege ellen irányulna. Elfogadja a tervet, de hozzáfűzve, megvalósítását a külföldi kölcsöntől reméli. Ezek után még néhány slágerszám következett, melyeket már eleget hallottunk a múltban Eröss és hozzá hasonló demagóg szónokoktól.

Befejezésül szeretnénk még azt mondani, hogy ilyen és ehhez hasonló programbeszédektől már elege volt a dolgozóknak, kiknek szavazatára ugyan a fenti párt nem számít. (Vajon kikre?) Szeretnénk egyszer már tőlük oly nyilatkozatot hallani, ami nem ködösít, nem kendőzi el a valódi arculatukat, hanem úgy állnak a nép elé, amint a tetteik nyomán is bemutatkoztak.

NEKROLÓG

Nagy Vince: Egy apostol halálára²²⁸

Rupert Rezső

Páratlan, kiváló jellemtulajdonságok, nagy történelmi és jogi tudás, kitűnő szónoki tehetség és mindezek felett vakmerőségig menő bátorság voltak égi adományai ennek az apostoli lelkű embernek, aki elnöktársam volt a Függetlenségi Kossuth párt élén.

Nagy küzdőtársamat és testi-lelki jóbarátomat siratom benne.

Mint fiatal devecseri ügyvéd, főispáni titkára lett az Eszterházy kormány veszprémmegyei főispánjának, Rapinprecht Antalnak. Az 1920 évi választásokon pedig a devecseri kerület nemzetgyűlési képviselőnek választotta. Ettől fogva lelkesen harcolt a magyar nép jogi és gazdasági felemelése érdekében. Általános, titkos választói jogot követelt a jogokból kizártak részére és radikális földreformot a földtelen nép földhöz juttatása érdekében. Ugyanakkor megkezdte szenvedélyes harcát Horthy fehérhollas tisztí különítményeinek gyilkos garázdálkodásai ellen. Szenzációs leleplezéseivel a különítmények bosszúhadjáratát irányította magára. Emiatt hónapokig

barátai lakásán kellett bujdosnia.

Mikor Bethlen István miniszterelnök erőszakos eszközökkel a Kossuth párt mind a hat képviselőjét kibuktatta nyílt szavazásos kerületeikből, egy következő választáson Rupertnek sikerült a budapesti északi kerületben titkos választással a Kossuth párt listáján bekerülni a képviselőházba. Tovább folytatta hősiességét a népjogokért és a felborult jogrend helyreállítása és az üldözöttek védelme érdekében. A második zsidótörvény tárgyalásakor, amely már brutális jogfosztásokat tartalmazott a zsidóság ellen, úgy közjogi, mint gazdasági téren, Rupert volt az ellenzék vezérszónoka s hatalmas beszéde végzettséggel nevezetessé vált kitűnő ellenvéleményt terjesztett elő.

²²⁸ Forrás: Szarka Gyözőné sz.: Rupert Erzsébet családi archívuma

Évek múlva ő is kibukott a parlamentből. Akkor parlamenten kívül vette fel velem együtt a küzdelmet az egyre jobbfelé kanyarodó kormányokkal szemben.

Az orosz megszállás és a kommunizmus felé rohanás végleg elkésérettette. 1945, 46 és 47-ben sokszor elpanaszolta nekem mélységes szomorúságát afelett, hogy a német megszállás és a briganti nyilas uralom után nem következett igazi felszabadulás és visszatérés egy tisztességes haladó demokrácia vonalára.

Nyolcvan éves korában távozott a „munkásparadicsomból” az elíziumi mezőkre. Ott bizonyára több igazság, több egyenlőség várt rá, mint amit Szentesen hagyott; nyomorúságos ügyvédi nyugdíjat. Három év óta vakon tengette életét hűséges élet-társa, Purjesz Juliska gondos ápolásával, aki évekkal előbb, egy falu végére történt deportálást is megosztotta több éven keresztül beteges, öreg férjével.

Sokat élt, sokat küzdött, sokat szenvedett ez a kitűnő férfi. Nemes lelkületével, népéért rajongó szeretetével és az üldözöttek életveszélyes vakmerő védelmezésével belevéste nevét Magyarország történelmének kő táblájába.

A Nagy Küzdőtárs

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BETHLEN (1925): *A magyar zsidóság almanachja*. Szerk.: BETHLEN Pál. Budapest.
- BUZA Barna–DÉNES Lajos (1923): Fényes László et. al. *Öt év múltán. A Károlyi-kormány előzményei és céljai*. Budapest.
- DROZDY Győző (2007): *Elvesztett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*. (Szerk.: PAKSY Zoltán) Budapest–Zalaegerszeg.
- DR. HALMAY Elemér (1924) Szerk.: *Magyarország újjáépítésének kérdéséhez. „Kelet Népe” Lapkiadó*. Budapest.
- KALMÁR Jenő (1922): *Kik hozták be a románokat Budapestre*. Népszava-könyvkereskedés. Budapest.
- MÁRKUS László–VÁSÁRHELYI Miklós (1975a): *Az ellenforradalmi rendszer sajtójáról I*. Szerk.: MÁRKUS László – VÁSÁRHELYI Miklós (1975). Budapest.
- MÁRKUS László–VÁSÁRHELYI Miklós (1975): *Az ellenforradalmi rendszer baloldali sajtójáról 1919–1932*. 1. kötet. Budapest.
- MIHÁLYFI József dr. (2017): *A veszprémi túszság története*. Kiegészítette dr. RUPERT Rezső. Budapest. (1920) Hasonmás kiadás, Veszprém.
- NAPTÁR (1923): *Petőfi Naptár az 1923. évre*
- RUPERT Rafael (2007): *Gulag – Az elrejtett világ*. Pomáz.
- DR. SZABÓ László (1919): *A bolsevizmus Magyarországon*. Atheneum RT. Budapest.
- SZÁSZ Zoltán–HEVESI Sándor–RUPERT Rezső et. al. (1931): *Önantiszemitizmus*. Fórum Nyomda, Budapest.
- TÓTH József (1932): *Szakadék szélén*. Budapest.
- TÓTH Ágnes (1993): *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák–magyar lakosságcserre összefüggései*. Kecskemét.
- VÁRADI Szilvia (2006): *A Páneurópa-mozgalom és hatása Magyarországon. Acta Universitatis Szegediensis*. 171–198.
- Szarka Gyözőné sz.: *Rupert Erzsébet családi archívuma*
A lábjegyzetben megjelölt napi-, hetilapok és folyóiratok

NÉVMUTATÓ

A,Á

Ajuker Móric	658
Anatole Francé	663, 664
Andrássy Gyula	20, 21, 40, 97, 204, 205, 561, 631, 673, 674
Ángyán Béla	694
Antal István	583
Apáth Béla alezredes	659
Apponyi Albert	40, 97, 160, 170, 233, 431, 435, 453, 610, 611, 635, 673, 674, 677, 678, 685

B

Babics Józsi	310
Babos Dezső	98
Baják István	129, 531
Baján Gyula	640, 641, 642, 643, 655, 659, 660
Bajcsy-Zsilinszky Endre	30
Balla Aladár	435
Balla őrnagy	374
Balogh Ferenc	172
Balogh Jenő	233, 235
Bán Ilona	363
Bán Jenő	360, 361, 418
Bangha Béla	189, 423, 646, 649
Barabás Béla	273
Baránszky Gyula	512
Bárczy István	162
Barrére Bertrand de Vieuzac	583
Bársony János	540
Bartha Albert	56
Basch, Franz	587
Batthyány Lajos	270
Batthyány Tivadar	497
Baumgarten Izidor	235
Beck Hugó	235
Becker István	375, 378, 394, 643
Bédi-Schwimmer Rózsa	97
Belák Endre	599, 600

Belitska Sándor	404
Benárd Ágoston	435
Benedek Elek	593
Beniczky Ödön	407, 514, 615, 685
Beniczky Tamás	337
Benjámín Constant	345
Benkő Károly	101
Beöthy Ödön	561, 579
Berczik Árpád	578
Berky László	659
Bernolák Nándor	455
Berrier, Jean-François-Constant	624
Berzsenyi Dániel	569
Bethlen Gábor	147
Bethlen István	19, 204, 205, 245, 246, 279, 280, 283, 296, 449, 465, 483, 486, 487, 488, 502, 533, 534, 543, 591, 600, 630, 654, 662, 668, 677, 700
Bibó Károly	144
Bíró Dezső	96
Bíró Pál	581
Boda Ernő	324
Bogya János	241, 243
Bokányi Dezső	650
Borbély Andor	675
Boskovitz Ignác	59
Böhm Vilmos	88, 152
Bráver Henrik	324
Bredicsán Korjólán	71
Briand, Aristide	650
Bródy Ernő	345, 348, 356
Buchinger Manó	96, 140, 591, 599
Budaházy Miklós	464, 467
Budaváry László	216, 434, 435, 637, 639, 640, 683
Bujdosó János	53
Buts Józsi	308, 310
Buza Barna	112, 113, 217, 282, 283, 497, 672, 689

C

Cambacères, Jean Jacques Régis de	623
Camille Desmoulins	562, 583

Carnot, Lazare Nicolas Marguerite	65
Clemenceau, George	72, 191, 288, 295, 650
Clerk, George Russell	159, 160, 161, 162, 163
Collas Tibor	241, 243
Cooldige, Archibald Cary	97
Corday Sarolta	63
Corvin Ottó	617
Couthon, Georges	66
Czibók István	326

Cs

Csajághy Kálmán	659
Csáki Benjámín plébános	417
Csemegi Károly	40, 94, 104, 230
Csepanics	322
Cseresnyés József	657
Cserny József	617
Cserty József	660, 663
Csicserin, Georgij Vasziljevics	486
Csilléry András	216
Csóka József	664
Csomasz Béla	98, 101, 112
Csomor Gábor	27
Csukás Endre	389

D

Damjanich János	563, 583
Danzsky Mihály	366, 372, 373, 374, 644, 681
Danton, Georges Jacques	53, 63, 66, 558, 562, 574, 583
Darányi Ferenc	361
Davidovics Jenő	364
De Lobit, Paul	126
De Séze, Raymond Romain	300, 305, 307, 325
Deák Ferenc	154, 278, 290, 310, 321, 324, 544, 561, 563, 568, 579, 584, 588, 619, 697
Demange, Edgar	624
Dénes Lajos	217, 697
Dessewffy József	175, 570, 590
Deutsch Izidor	19
Devics József apátkanonok	17

Dobé Nándor	171, 360, 361, 362, 363, 365, 368, 372, 378, 380, 418, 643, 681
Dózsa György	282
Drozdy Győző	184, 216, 635, 641, 685
Dumouriez, Charles-François	65
Durung Józsi	308

E,É

Eckhardt Tibor	426, 511
Eduárd Bernstein	633
Edvi Illés Károly	18, 229, 230, 259, 623, 624
Egan Imre	605
Ehrlich Sándor	239
Endre László	499
Engels, Friedrich	68
Eötvös József	561, 579
Eötvös Károly	18, 232, 235, 321, 322, 323, 324, 624, 687
Erdélyi Aladár	500
Erdős Béla	51, 61, 63, 66, 113, 154
Ereky Károly	216, 615
Esterházy Móric	144
Esztergályos János	530
Ézsau	41, 66

F

Fábián Béla	573
Fábián József	114
Fabricsius Viktor	143
Faragó-Freund Miklós	638
Farkas Ernő	85, 90
Farkas Tibor	500
Fehérváry Kálmán	646, 649
Feleky Géza	665
Fényes László	217, 497, 672
Ferdinándy Gyula	200
Ferenc József	81, 200, 272, 579
Fery Oszkárné	187
Fiedler Károly	454
Finta Lajos	156
Fischer Mór	586

Fodor Gyula	646
Fonfrede, Jean-Baptiste Boyer	563, 583
Fosch, Ferdinand	295
Foullon, Joseph de Doué	70
Fouquier Tinvilte	562
Fouquier-Tinville, Antoine Quentin	583
Francia-Kiss Mihály	25, 633
Friedrich István	132, 161, 162, 216, 459, 460, 615, 629, 670
Fritse József	657
Fromm Etelka	18
Fűmag	308
Fürst Sándor	302, 325

G

Gaál Gaszton	344, 422
Gácsér Lőrinc	19
Gál foglár	372
Gál Jenő	697
Garami Ernő	128, 159, 163, 449, 634, 643
Garibaldi, Giuseppe	627
Gáspár Fülöp	689
Gerhardt Hauptmann	633
Gerlei János	366
Gerstner Ferenc	435
Ghiczey György	605
Giesswein Sándor	248, 424, 498, 635, 641
Gombás Mojzes	308, 309
Gosztonyi Mária	18
Gömbös Gyula	191, 246, 293, 294, 295, 296, 591, 636
Göndör Ferenc	152, 156
Göndör-Krausz Náthán	638
Görgey Artúr	349
Görgey József huszárszázados	337
Gratz Gusztáv	616
Grünwald Béla	177, 464
Guáry Leó	454

Gy

Gyallay Mihály	646, 649
Gyöző Dezső	363, 418, 684

H

Hajós Zoltán	641, 642
Halmi József	616
Hamburger Jenő	152, 156
Hamburger Sándorné	615
Harsányi Béla	374
Harsányi Miksa	363, 378, 624
Hatvany Lajos	634
Haverda Mária	506
Hegedűs György	391, 641, 642, 643
Hegedűs Lóránt	179, 460, 461, 462, 536, 547
Hegymegi Kiss Pál	247, 672
Héjjas Iván	25, 215, 216, 389, 390, 391, 392, 393, 399, 508, 620, 621, 622, 633, 636
Helfy Ignác	575
Heller Marci	81
Henzer István	433
Herczegh Imre	237
Heródes	83
Hir György	215, 391
Hock János	95, 96, 97, 109, 127, 163
Hoffmann hadnagy	366
Holitscher Károly	139, 144, 603
Homonnay Tivadar	216, 435
Hoór Károly	540
Horovitz Náthán	288
Horthy Miklós	615, 616, 633, 700
Horváth Károly	640, 641, 643
Horváth Zoltán	248, 479, 497
Huszár Károly	433, 458, 685

I,Í

Ignotus	22
II. Rákóczi Ferenc	154, 177, 193, 679, 697
Iklódy-Szabó János	630
Imrédy Béla	587

Istvánffy Miklós	657
Izsák	66, 67

J

Jákob	66
Jankovich-Bésán Endre	139, 148, 153, 603, 604, 630
Jankovich-Bésán Endréné	82
Jankovics Géza	78, 80
Jánossy Ida	658
Járy Péter Dr	15, 19, 23
Jászi Oszkár	569, 631, 634, 635, 642, 650
Jenes András	697
Jenvay Géza ny. százados	242
Jézus	576
Joffre, Joseph	295
Jókay Ihász Miklós	21, 425
József Attila	23
József főherceg	132
Juhász Andor	506
Jules Favre	624
Juraszek János	416
Justh Oszkár huszárszázados	18

K

Kádár Lehel	637
Kadosa Marcell	324
Kalarábi Jancsi	308
Kallós Henrik	645
Kálmán Jenő	517
Karafiáth Jenő	635
Károly, IV.	606
Károlyi Mihály	19, 92, 97, 105, 109, 116, 126, 138, 139, 140, 149, 150, 154, 156, 160, 163, 164, 204, 258, 261, 264, 445, 469, 470, 471, 474, 475, 486, 487, 494, 495, 613, 634, 350, 678
Karsay Sándor	647
Kasper József	74, 75
Kazinczy Ferenc	590
Kazinczy Gábor	528
Kelemen Imre	19

Kerekes Mihály	685
Kéri-Kramer Pál	638
Kertész Mihály	692
Királyi Pál	593
Kis Jenő	375
Kiss Menyhért	249, 635
Klebensberg Kunó	534, 539, 545, 662
Kóbor Tamás	689, 690
Kollin Lajos	648
Kompolthy Edit	18
Kompolthy Tivadar	18, 675
Konopiczky, Theodor generális	386
Kontra Aladár	389, 621
Korányi Frigyes, ifjabb	334
Kormos Béla	230
Kornitzer Béla	682
Kossuth Lajos	21, 86, 193, 270, 271, 282, 290, 293, 298, 322, 345, 349, 424, 486, 507, 561, 575, 579, 587, 619, 627, 679
Kosutány Ignác dr	33
Kovács Alajos	569
Kovács Erzsé	82, 83
Kovács József, tasnádi	185, 637
Kozarek hóhér	313
Kozma Miklós százados	390
Kozma Sándor	230, 234
Kőszeghy Antal	53, 151
Kőváry Ottó	605
Kövess Hermann tábornagy	386
Krausz Nándor	360
Kristóffy József	139, 143
Krúdy Ferenc	587
Kruspér István	272
Kulcsár Károly	19
Kun Béla	78, 137, 150, 151, 436, 603, 650
Kuna P. András	530, 531
Kunfi Zsigmond	96, 109, 119, 120, 152, 650
Kussbach, Franz	587

L

La Fayette, Gilbert du Motier de	65
Labori, Fernand	624
Lagarde, Paul Anton de	578
Lajos, XVI.	63, 305, 462
Lakatos István	697
Lamartine, Alphonse de	560, 570, 574, 576, 590
Landau Adolf 1171, 172, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 417, 418, 425, 615, 617, 618, 643, 644, 680, 683	
Landau Adolfné	171
Landau Béla	376
Landau Elemér	367, 368, 369, 371, 374, 375, 420
Landau Ernő	375
Landau Géza	364, 372, 381, 643, 644, 645, 681
Landau Salamon	373
Landler Jenő	156
Láng János	522
Lassalle, Ferdinand	68
László János	217
László-Lövy Jenő	638
Laucsik Máté	230
Lehár Antal	670
Leidl Teréz	18
Lendvai István	514, 639
Liebknecht, Karl	81
Lingauer Albin	390, 621
Lloyd George	171, 191
Lombroso, Cesare	26
Lovassy László	624
Lovászy Márton	159, 160, 449, 634
Lovászy Sándor	643
Lukács György	502
Lukovich Aladár	334
Luttor Ferenc plébános	416, 417, 418

M

Macaulay, Thomas Babington	574
Madách Imre	573

Madár István	366, 372
Magyar Károly	20, 630
Magyarász Ferenc	74
Makay Zoltán	658
Makray Lajos	576
Marat, Jean-Paul	63, 66, 305, 560, 576
Mária	576
Mária Antoinette	63
Markos József, ifj	661
Martinovics Ignác	507
Marx, Karl	49, 50, 68, 80, 86, 87, 96, 133, 134, 191, 192, 346, 657
Matuska Szilveszter	312
Mattyasovszky György	334
Maurer József	89
Mayer János	165, 487
Maynard Keynes	633
Meizner János	694
Meskó Zoltán	605, 614, 683
Mezőfi Vilmos	140, 599
Mihályfy József Dr	25
Mikes János	152
Mikszáth Kálmán	628
Milfait Ferkó	308, 309
Mirabeau, Honoré-Gabriel Riquetti de	52, 62, 602
Mítlasovszky János	282
Mohácsy Lajos	137, 141, 153, 154, 156, 158, 601, 602, 603, 604
Mohl, Robert	34
Móricz Zsigmond	113, 694
Mussolini, Benito	267, 677
Müller Menyhért	431

N

Nádor Jenő	618
Nádosity Imre	280
Nagy Ádám Mihály	139, 144
Nagy Emil	251, 694
Nagy Emília, dombrádi	234

Nagy Endre	79
Nagy Lajos	22
Nagy Vince	22, 248, 249, 282, 283, 497, 667, 672, 700
Nagybaczoni Nagy Vilmos	23
Napoleon, Bonaparte	295, 582, 623
Németh Andor	22
Németh István	21
Neumayer Imre	51, 53, 58, 69
Norman Angell	633

Ny

Nyisztor népbiztos	137, 150, 603
--------------------	---------------

O,Ó

Oblath Béla	237
Ondi Sándor	302, 312
Országh Pál	416, 420, 423, 424, 642, 643, 645
Ostenburg-Moravek Gyula	338, 633
Óvári Ferenc	19, 53, 62, 69, 70, 98

P

Pakots József	248
Pálffy Móric	627
Pallavicini György	169, 170, 431
Pályi Ede	684
Pap Andor	308
Paranycsura Piroska	212, 213
Pátkai Lajos	148, 603
Péczely Kálmán	322, 323
Peidl Gyula	168
Peremartoni Nagy Sándor	658
Perényi Zsigmond	689
Pesthy Pál	251
Pilátus	83
Pogány Béla	625
Pogány József	151, 152
Poincare, Raymond	295

Politzer Miksa	19
Polónyi Géza	232, 235
Porubszky Elemér	658
Pósa Endre	19, 113, 141, 142, 144, 145, 146, 151, 603
Prohászka Ottokár	293, 698
Prónay Pál	215, 216, 241, 243, 614, 615, 616, 633
Proudhon, Pierre-Joseph	48, 60
Purjesz János Dr	19, 25
Purjesz Juliska	19, 701
Purjesz Lajos	14, 672, 674
Pusch Ödön	646

Q

Quitner Ervin	681
---------------	-----

R

Ráday Gedeon	230, 279
Radocza Vince	19
Ragács	622
Rainprecht Antal	16, 19, 51, 90, 98, 99, 101, 113, 180, 182, 184, 236, 249, 490, 491, 497, 635, 647, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 663, 700
Rainprecht Antal, idősebb	183
Rainprecht Antalné	76
Rakács Lajos	392, 393
Rákosi Jenő	233
Rákosi Mátyás	22, 24, 595
Rakovszky István	198, 334, 435, 683, 685, 693
Rakovszky Iván	20, 488, 496, 505
Rakus Lajos	392
Rassay Károly	30, 216, 247, 248, 250, 323, 435, 496, 497, 641, 672, 673
Rebeka asszony	66
Reininger Dezső	19
Révai József	592, 594, 596
Révész Imre	324
Révész Imre Dr	323
Robespierre, Maximilien de	53, 54, 66
Rohling, August	579
Róland Ferenc	77, 80, 81, 85, 87, 88, 89

Rosa Luxemburg	81
Rósenberg Zoltán	19
Rosenberg, Alfred Ernst	575
Rotenstein Mór	672
Rott Nándor	647
Rózsa Sándor	279
Rubinek Gyula	165, 178, 200, 525, 600
Rumbold Attila	216, 408, 434
Rupert Antónia	18
Rupert Edit	18, 27, 675
Rupert Erzsébet	19, 23, 24, 25, 319
Rupert Ferenc	17
Rupert Mária	19, 23, 24
Rupert Noémi	18, 675
Rupert Rafael	18, 675
Ruzics Ferenc	363, 364, 365, 369, 371, 373, 374, 378, 396, 418, 643, 680

S

Saint-Just, Louis Antoine de	66
Sallai Imre	302, 325
Sándor Pál	286, 454, 539, 618, 685
Sándorfi Kázmér	98, 100, 101
Sátory hadnagy	666
Schiller Samu	19
Schmertz Miksa	19
Schön Béla	315
Schüssler Rezső	171
Schwartz Mihály	268
Schweinitzer József	305
Semmelweis Ignác	272
Seneca	26
Sereg Károly	397
Seres Attila	22
Sesevics László	434, 435
Seszták Lajos	640, 641
Sigmond Endre főhadnagy	242
Sigray Antal	670
Simonyi Iván	698

Simonyi-Semadam Sándor	614, 621, 685
Sipos Kamilló	364, 365, 368, 369, 372, 373, 378, 418, 643, 681
Smith Jeremiás	294
Sobri Jóska	308
Soltra József	385
Somogyi Béla	614, 615
Somogyi József	122, 123
Soós Károly	397, 614
Sosevics László	216
Sréter István	394, 419, 421, 472, 614, 681
Steiner Ferenc	314
Stirling János	425
Stubenvoll Ferenc	658
Sulyok Dezső	694
Supka Géza	650
Surányi Ferenc	315
Surgóth Gyula	694

Sz

Szabad György	15, 29
Szabó Dezső	629
Szabó Imre	520
Szabó István, nagyatádi	99, 100, 102, 105, 106, 107, 113, 114, 121, 123, 124, 125, 132, 138, 139, 140, 142, 144, 149, 151, 152, 154, 156, 159, 162, 163, 164, 165, 178, 261, 431, 473, 486, 487, 599, 600, 626, 648, 663, 671
Szabó István, sokorópátkai	138, 140, 148, 158, 165, 487, 599, 600, 671
Szabó József	351, 447
Szakasits Árpád	595
Szokolczay Julcsa	322
Szalai Ferenc	81
Szalay Antal	661
Szamuely Tibor	152
Szappanos József	280, 282, 422, 423, 424, 425, 432, 468
Szász Károly	144, 488
Szász Zoltán	650
Széchenyi György	436
Széchenyi István	72, 154, 268, 284, 291, 342, 345, 349, 486, 568, 619, 634, 698
Széchenyi Viktor	216

Szedlmayer Mária	17
Szeiberling Rezső	657, 659
Szélessy Dániel	657
Szemere Bertalan	619
Szemző (Singer) Ernő	102, 106, 107, 138, 157
Szent Korona	194, 200, 328
Szigethy Ferenc	77
Szilágyi Dezső	561, 579, 596, 619
Szilágyi Lajos	216, 249
Szirmai Jenő	19
Szluha Mária, verbói	234
Szmrecsányi György	338, 339, 340, 670
Sztoczek József	272
Szurday Róbert	587
Szurmay Sándor	152
Szücs Dezső	602
Szücs János	322
Szvorák András	212, 213

T

Taufer Gábor	21
Teleki Pál	210, 419, 580, 614, 620, 683
Tenzlinger József	658, 659
Tihanyi Kiss Sándor	647, 659
Tisza István	40, 41, 52, 80, 144, 151, 164, 184, 204, 444, 487, 488, 492, 579
Tisza Kálmán	281
Tomcsányi Vilmos Pál	383
Torma Károly	271, 660
Tóth Béla	122
Tóth Gerő	232, 235
Tóth József	297, 298
Tóth Miklós Dr.	19
Totth Béla	657
Töreky Géza	306, 325
Töröcsik Lajos Dr	25

U,Ú

Ugron Gábor	435, 592, 656
Ulain Ferenc	511

V

Vágó Béla	78
Vámbéry Ruzstem	650
Vámosi Juliska	322
Vanczák János	511, 514
Vannay László	302
Várady Albert	658
Várady Gábor	679
Vargha Ferenc	233, 235
Vass János	497
Vass József	291, 334, 403, 478, 528, 542, 543, 546, 680
Vavrik Béla	235, 259
Vázsonyi János	575, 694, 697, 698
Vázsonyi Vilmos	140, 154, 159, 249, 286, 599, 624, 651, 652, 653, 654, 672, 682, 685, 687
Vella Vendel	308
Velty Ferenc	19
Velty István	19, 659
Velty Miklós	19
Verbőczy István	263
Vergniaud, Pierre Victurnien	563, 584
Verrasztó Ferkó	308
Vértesy Gyula	63
Vészi Mátyás	24
Vix, Fernand	126, 150, 218, 225
Vogel József	666
Vörös László	102
Vörösmarty Mihály	563, 564, 582, 583, 584, 628

W

Wagner Károly	333
Walla Géza	659
Weiss Konrád	435
Weisz Béla	363

Weisz Julián	71
Wekerle Sándor	561, 579
Wertheim Imre	19, 144
Wesselényi Miklós	345
Wilson, Thomas Woodrow	72, 87, 97, 191
Winkler Elemér	435
Wolff Káároly	259

Z

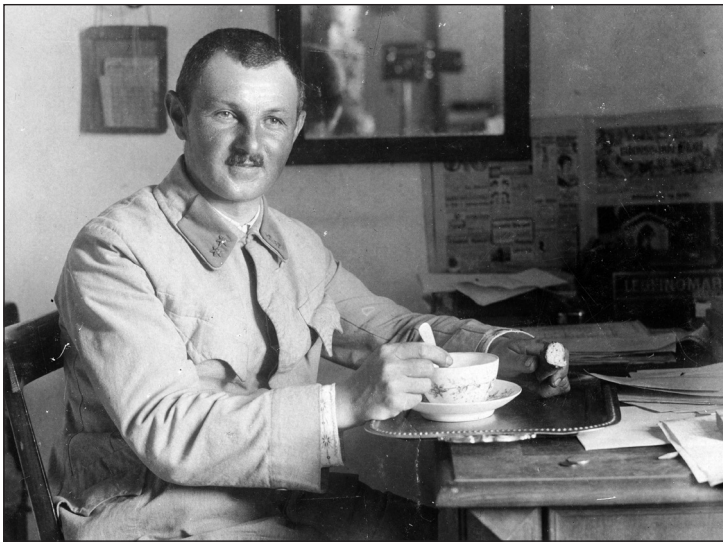
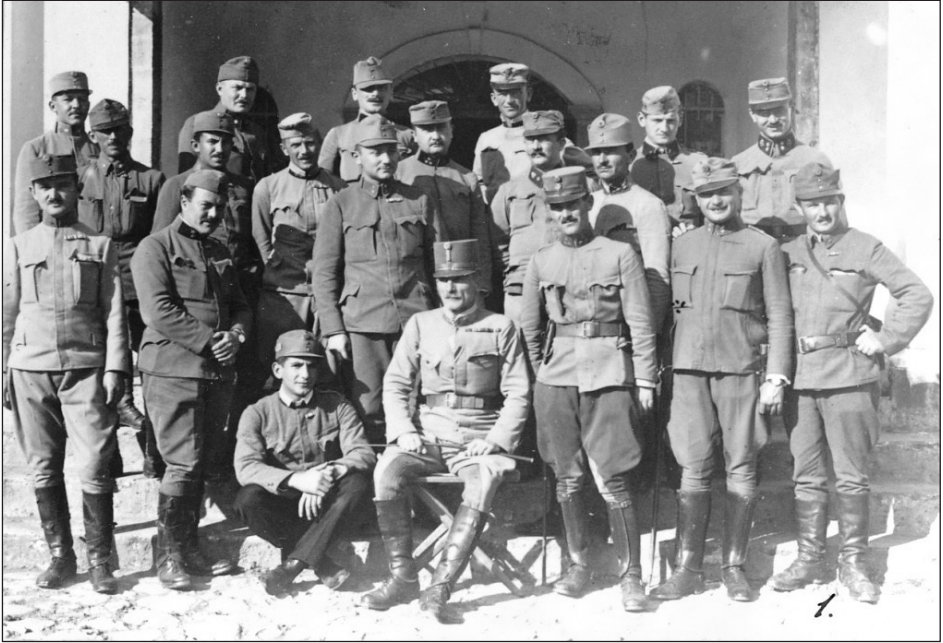
Zadravetz István püspök	288
Zerkowitz Ferenc	18
Zilahi-Kiss Jenő	216
Zilahy Géza	367, 369, 371, 373
Zilahy István	660
Zurányi Kálmán	322

Zs

Zsolt Béla	22, 23, 324, 636, 686, 697
------------	----------------------------

FOTÓMELLÉKLET

Az albán fronton

A „vidéki fiskális”

Rupert Rezső és felesége Kompolthy Edit

Rupert Rezső főhadnagy családjával 1916 körül

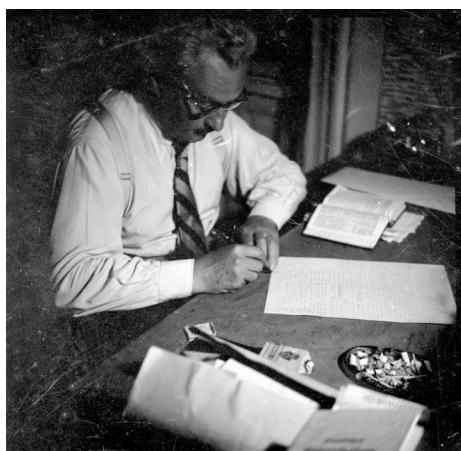
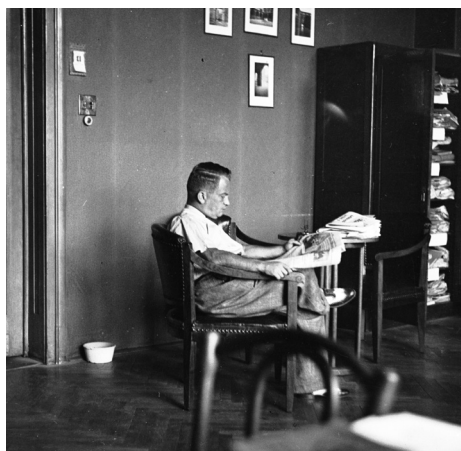
Rupert Rezső kortesbeszéd közben Devecserben

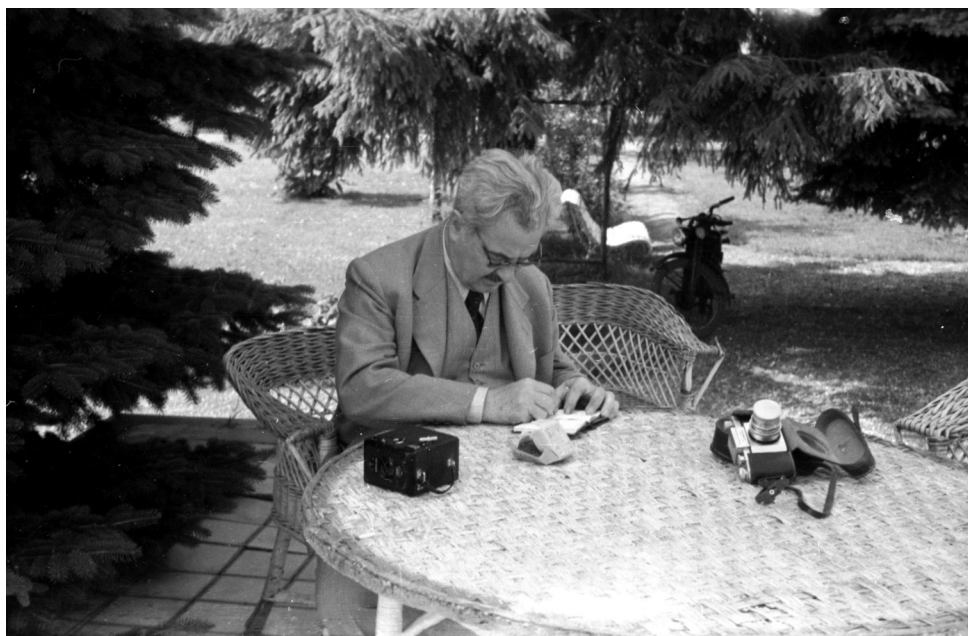
Dr. Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő

Koppenhágában 1923. augusztus 19-én

A budapesti ügyvédi irodában

A munka megszállottja

Egy budai kiskocsmában

Rupert Rezső és unokái Budapesten a kitelepítés előtt

Rupert Rafael és Gosztanyi Mária esküvője Váchartyanban

A Rupert bérház

Veszprém Város Tanácsa

Végrehajtóbizottságának
Titkársága
Szabadság-tér 1. Telefon: 470.
Postafiók: 42.

33-2/482-1952. szám.

Tárgy: Dr. Ruppert Rezső besenyőteleki lakos
felszólamlása veszprémi Ányos u. 1.sz. háza
államosítása ellen.-

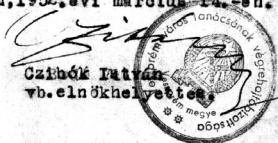
3 db. mell.

MTVB. III. Igazgatási Osztályához

Helyben.

Tárgyban keletkezett iratokat felterjesztem és a felszólamlás elutasítását
javasalom, mert a szobák száma a hatet meghaladja.-

Veszprém, 1952. évi március 14.-én.

Csizbák István
vb. elnökhelyettes

*A városi tanács elutasító határozata
Forrás: VeML XXIII.653 33-2-482/1952/3*

Költségvetés.

431 VESZPRÉMI TAKARÉKPÉNZTÁR
1947 DEC. 17.

Dr. RUPERT REZSÓ Anyos-utca 3 szám alatti bérházának egy soros ablakainak méretezése és költségvetése.

Dr. Kovácsi László ur lakásában hiányzó ablakok:

62x45cm	4drb.	1.14m2
65x47cm	3drb.	-.94"
50x120cm	2drb.	1.20"
80x120cm	4drb.	3.84"
71x110cm	1drb.	-.79"

Lakner Aladár ur lakásában hiányzó ablakok:

40x110cm	2drb.	-.88"
71x110cm	4drb.	3.16"
55x65cm	1drb.	-.36"
70x60cm	4drb.	-.68"

Dr. Bock Pál ur lakásában hiányzó ablakok:

74x36cm	2drb.	-.53"
65x74cm	2drb.	-.63"
42x45cm	1drb.	-.19"
40x60cm	5drb.	1.20"
45x60cm	3drb.	-.83"
80x120cm	6drb.	6.76"
40x120cm	2drb.	-.96"

Dr. László Kálmán ur lakásában hiányzó ablakok:

71x62cm	4drb.	1.78"
62x96cm	2drb.	1.20"
35x62cm	4drb.	-.90"
71x110cm	4drb.	3.16"
62x110cm	2drb.	1.36"
35x110cm	4drb.	1.58"

Özv. Just Oszkárné lakásában hiányzó ablakok:

74x35cm	1drb.	-.27"
45x60cm	2drb.	-.55"
58x38cm	8drb.	1.76"
58x42cm	1drb.	-.24"
43x60cm	2drb.	-.52"
80x120cm	2drb.	1.92"

Rupert Endre ur lakásában hiányzó ablakok:

71x110cm	3drb.	2.38"
80x120cm	6drb.	5.76"
38x57 cm	4drb.	-.88"

Lépcsőházban hiányzó ablakok:

38x58cm	5drb.	-.66"
---------	-------	-------

50.01m2 á23.-

Forint: 1150.23

34.51

3.60

Forint: 1188.34

+ 3% forgalmi adó
+ bélyegilleték

Veszprém, 1947. dec. 6.

Dr. RUPERT REZSÓ
ÜGYVÉD

BUDAPEST, VI. BUDGY. ZSILINSZKY
TELEFON: 129 285

YAMOSSY ANDOR
üveg, porcellán, képzőcsillár,
üvegezés - képerképezés
VESZPRÉM, RAKÓCZI-UTCA 1.

Kovács
1947 dec 30.
Mosze
v. f. ...

Árajánlat a Rupert bérház ablakcseréjére
Forrás: VeML XXIII.653 33-2-482/1952/2

Nemzetgyűlési képviselők választás — 1945. november 4. — veszprémi választókerület.

Szavazólap

1.

Nemzeti Tanácsjárt

Nemzetgyűlési képviselőjelöltek:

Darvas József
Csóó Sándor
Mágyar Miklós
Dömötör Lajos
Polgár Gyula

3.

Polgári Demokrata Párt

Nemzetgyűlési képviselőjelöltek:

Dr. Rupert Rezső
Dr. Vajda Endre
Murányi Adorján Zoltán
Molnár Mihály
Dr. Takácsy Pál

4.

Magyar Kommunista Párt

Nemzetgyűlési képviselőjelöltek:

Dr. Molnár Erik
Horváth István
Hárkai Ferenc
Németh Ernő
Szabó Elemérné

Sakabodag Nyomdanyűllati Veszprém

5.

Független Kisgazda-, Földmunkás-
és Polgári Párt

Nemzetgyűlési képviselőjelöltek:

Sulyok Dezső
Kocsi Lajos
Vidovics Ferenc
Rupp Jenő
Dr. Farkas György

7.

Szociáldemokrata Párt

Nemzetgyűlési képviselőjelöltek:

Peyer Károly
Balassa Ottóné
Dóczy Jenő
Korcsmáros József
Bertha Mihály

*A veszprémi választókerület nemzetgyűlési szavazólapja 1945-ben
Forrás: VeML*

Budapest, 1984. június 9.

Dr. Járj Pétér
 biro urnak
B u d a p e s t XIV.
 Fűredi ut 15/a

Igen tisztelt Biro Ur!

Telefonbeszélgetésünkre hivatkozással csatoltan megküldöm Edesapam az Eötvös Emlékbizottság 1939 május 13.-án tartott bankettjén elmondott beszédét, valamint a zsidótörvények ellen benyújtott Különvelemenének egy példányát visszavárolag, miután ezekből több példánnyal nem rendelkezem.

Szeretnék még megemlíteni néhány "epizodot" melyeknek Biro Ur a Jogász-Szövetségben tartandó előadásán esetleg hasznát veheti. Edesapam egyike volt azon keves képviselőnek, akik Horthy kormányzóva való választása ellen, Apponyi Albert kormányzóva történő választásdra szavaztak.

Az üldözöttek általános segítésén kívül sok egyéni sorson is igyekezett enyhíteni. Így pl. Nagybacsoni Nagy Vilmos akkori honvédelmi miniszternél tett intervenciójának köszönhető, hogy Zsolt Béla 1942-ben hazakerült Kievből, ahol mint munkaszolgálatost állandóan bántalmazták és ütöttek-verték. Jellemző az akkori viszonyokra, hogy Nagy Vilmos az öt körülvevő tisztektől méltán tartva olyan paranccsal tudta a neves publicistát Kievből hazahozatni, miszerint valamilyen katonai vétségért Budapesten a Margit-köruti fogházban kivánja kirozságot elé állítatni. Zsolt Bélát így hozták haza a Margit körútra, ahol néhány hétig tartották a "büntetését" ezzel kitöltöttnek tekintettek. Amikor már itthon volt, azonnal bemehetett hozzá fogorvos (miután a keretlegények Kievből a fogait kiverték) s a felesége gondoskodhatott élelmezéséről. Egy további eset: az újvidéki katonai vérengzések idején egy éjjel felkereste Edesapámot egy Widrich Julia nevű zsidó gyógyszerész, akinek sikerült Újvidékről kiszöknie s beszámolt az ott folyó gyilkolásról. Edesapam akkor felkereste az akkori viszonyok között viszonylag tisztességes Keresztes-Fischer Ferenc

reklám

Rupert Mária levele dr. Járj Péternek

belügyminisztert azzal a kére'sssel, hogy vessen ve'get a ve'rengze'snek. Sajnos azonban, miutan a Delvideken akkor katonai ko'zigazgatás volt, a miniszter sem tehetett semmit.

Nagyon ko'szönöm Biró Ur sok fáradozását az előadás érdekeben s amennyiben még valami felvilágosítással szolgálhatok, szívesen állok rendelkezésére.

Szívélyes üdvözléttel

Dr. Roth Miklósné
Rupert Mária

2 melléklet

Rupert Mária levele dr. Járý Péternek

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
Állam-és Jogtörténeti Bizottság

M E G H I V Ó

A Magyar Jogász Szövetség Állam-és Jogtörténeti Bizottsága

1984. november 19-én /hétfőn/ du. 15 órakor

a Jogásház /Bp.V., Szemere u.10./ Klubhelyiségében /fszt./
vitaülést tart.

Előadó: DR JÁRY PÉTER bírós

Téma: RUPERT REZSŐ, EGY POLGÁRI DEMOKRATA POLITTIKUS
JOGI NÉZETEI ÉS KRITIKÁJA.

Kérjük, hogy a vitaülésen aktivan résztvenni sziveskedjék.

Budapest, 1984. október 29.

Állam-és Jogtörténeti Bizottság

A Magyar Jogász Szövetség meghívója

Az előadás tézisei

Hogyan lett konzervatív vidéki ügyvédből a két háboru között a népjogok szószólója. Rupert az általános emberi jogokon kívül, John Stuart Mill és Gratz Gusztáv liberálisok programját szociális szempontokkal egészítette ki, anélkül, hogy a "szociális olajcseppek" módszerét, vagy álradikális gondolatokat terjesztett volna. Az I. Világháboru után egy évig kormánypárti volt, de nem bizott a kormány tehetetlen programjában és az un. akkori baloldali ellenzék egyik vezéralakja lett. Liberalizmusa szociális, agrárdemokrata és katolikus elemeket egyaránt tartalmazott, de kereszténysége és szociális szempontjai egyéni ihletésűek voltak. Liberalizmusa azonban továbbmutatott a formális jogelveken. Mindamellett nem tudott tömegeket szervezni, agrárdemokrata programja hatástalan maradt; parlamenti szerepléseiben merült ki nézeteinek hirdetése. A publicisztikát is művelte, lényegében ő volt az adott viszonyok közt a szociális liberalizmus egyik uttörője, amely azonban nem illeszkedett be a történelmi haladó folyamatok egészébe és gyenge volt a kor hatalmasaival szembeni határozott fellépésre. A "jogeszmekeket, progresszív alkotmányosságot" valló elvei és azok viszonylag merész debatterei retorikája mégis, a kor jelentéktelen figuráival szemben, az utókor előtt magasra emelik. Az előadás kritikailag ismerteti Rupert életét, munkásságát, parlamenti és általános közéleti ténykedését.

Forrás: A külön nem jelölt fotók esetében Szarka Gyözőné sz. Rupert Erzsébet és Vajda Kálmánné sz. Rupert Ilona családi archivuma.

VESZPRÉM
A KIRÁLYNÉK VÁROSA

